

Zijner Majesteits Rammonitor „Adder”.

Zijn Majesteit de Koning, »willende dat door een onpartijdig en deskundig onderzoek zoo mogelijk de oorzaken worden nagegaan en opgespoord, waaraan de zeeramp, Onzen Rammonitor *Adder* onlangs overkomen, moet worden toegeschreven», benoemde, bij Besluit van 21 Juli 1882, N°. 1, op voordracht dd. 17 Juli 1882, Letter B, N°. 37, van Zijn Excellentie den Heer Minister van marine, voor dat onderzoek een commissie, bestaande uit de Heeren:

- Vice-Admiraal R. L. DE HAES, Voorzitter,
- Kapitein ter zee W. ENSLIE,
- Mr. E. N. RAHUSEN, Voorzitter van het college voor de Zeevisscherijen,
- J. C. VAN DE POLL, Expert van *Veritas*,
- D. L. WOLFSON, oud-zeeofficier, laatst Directeur van de Nederlandsche Stoombootmaatschappij te Fijenoord, en
- Luitenant ter zee 1ste klasse A. G. ELLIS, Secretaris.

Het door deze commissie uitgebracht verslag, dat de dagteekening van 26 October 1882 draagt en ruim een maand later, met 's Konings machtiging op last van den Minister van marine, door den druk ter kennisneming in wijderen kring kon worden gebracht, ligt thans naast ons. Met diepen weemoed lezen we hetgeen daar omtrent het treurig einde van de *Adder* is bijeengebracht, en het hart breekt ons, nu we geroepen worden in 't kort over te vertellen, wat daar met zooveel eenvoud en waardigheid, zij het ook soms van ontroering getuigend, wordt verhaald, — nu ons gevraagd wordt een weerslag te geven van den indruk, dien de arbeid van de commissie op ons maakte.

Gaarne beginnen we met een woord van lof voor die commissie. Moge vroeger door sommigen en ook door dit Tijdschrift (bladz. 581, jaarg. 1882) zijn gewenscht, dat zij geheel uit onafhankelijke leden ware samengesteld, die wensch heeft zijn recht van bestaan verloren, nu wij haar aan het werk

hebben gezien. De wijze, waarop de commissie haar moeilijke taak opvatte en uitvoerde, dwingt achting af. Haar onpartijdigheid en waarheidsliefde verdienen waardering en zij heeft de volste aanspraken op erkentelijkheid voor de moeiten, die ze zich heeft getroost, om de gegevens te verzamelen voor het opbouwen van de noodlottige geschiedenis van de *Adder*. Dat die geschiedenis niet volledig is, en dat juist datgene, wat men zoo gaarne wenschte te kennen, nl. de naaste oorzaak van het vergaan van den rammonitor, in het onbekende is blijven zweven, is natuurlijk niet haar schuld. Zij gaf wat zij had, men eische niet wat zij niet geven kon. Geen enkele der bemanning toch heeft kunnen spreken van den laatsten strijd, die, de lichten van Scheveningen in 't gezicht, op minder dan 6½ KM. van de kust, werd gestreden, — en het wrak, dat misschien eenige aanwijzingen zou kunnen geven, ligt in de diepte begraven (1).

Ziehier de merkteekenen, die op de reis van de *Adder* kunnen worden gezet:

De monitor werd 1 Juli 1882 in dienst gesteld: zijn ketels en machines waren te voren beproefd en het schip werd in het droogdok onderzocht. De Schout-bij-nacht ESCHER, Directeur en Commandant van de marine te Amsterdam, hield den 4den Juli d. a. v. zijn inspectie en de *Adder* vertrok nog denzelfden dag naar Buitenhuizen, om den volgenden morgen, Woensdag 5 Juli, omstreeks 10 uur zee te kiezen. Het weder was stil, de wind aflagdig (zwak Z. Z. O.), de zee kalm. De barometer, die sedert den vorigen avond eenigszins was teruggeloopt, begon weer te rijzen. In het ruime sop gekomen liep de zee, wel is waar, tot aan den toren over het voorschip, doch dit is voor onze rammonitors een gewoon verschijnsel. Ter eere van den verjaardag van H. K. H. Mevrouw de Prinses von WIED werden drie vlaggen geheschen; één aan elk der toppen en één van achteren.

Te 12½ uur werd de *Adder* Z. W. van Katwijk aan Zee, op 8 tot 10 KM. van de kust met een binocle waargenomen door den Heer WILLEMSE, Oudgezagvoerder ter koopvaardij. Alles was toen, van den vasten wal beoordeeld, in de beste orde. De wind was naar het Z. Z. W. geloopt.

Drie kwartier uurs later werd de stoomboot op ruim 8 KM. van de kust geschat door den scheepsbouwmeester TAATS. Zij voerde nog haar drie vlaggen. Overigens viel niets bijzonders op te merken.

Omstreeks 2 uur kwam de monitor in 't gezicht van Scheveningen, waar de Heer Jhr. WICHERS, oud-Minister van marine, hem met een binocle volgde. Het door de zon beschenen dek was duidelijk te onderscheiden. Er woei toen slechts één vlag aan den vlaggestok.

Dezelfde waarnemer zag het stoomschip, zonder daaraan iets op te merken dat aan een minder gunstigen toestand van de boot zou kunnen doen

(1) Blijkens het op last van den Minister van marine, door den Kapitein ter zee A. C. VAN HAEFFEN, in Engeland ingesteld onderzoek, zijn de kansen om het wrak te lichten uiterst gering. De uitkomsten van dit onderzoek zijn als Bijlage bij het verslag van de commissie gevoegd.

denken, nog om 4½ uur op 7 tot 11 KM. van de kust. In de laatste 2½ uur was zij 4 tot 5 streek doorgestoomd. Er ging sedert 2 uur een flinke bramzeilskoelte.

Eenige oogenblikken te voren (4 uur) was de *Adder* gelijktijdig ontwaard door den scheepsberichtgever DAS van den Hoek van Holland uit, en door den Kapitein DE BRAAUWER, die met zijn sleepboot bij den Waterweg lag. De laatste meende den rook van de stoomboot *Willem I* te zien. Toen hij dien rook om 6 uur nog waarnam, maakte hij de opmerking dat het schip, waarvan de vlag (slechts één enkele vlag) ook van tijd tot tijd zichtbaar was, weinig vorderde.

Inmiddels werden de bewegingen van den monitor van 3½ tot 6 uur, met behulp van een goeden kijker, nagegaan door den gewezen zeeman en schipper KUYT, die zich in de nabijheid van den Scheveningschen vuurtoren bevond. Het vaartuig bewoog zich aanvankelijk in een „naad" van het tij. De zee is daar altijd woeliger dan daarbuiten of daarbinnen. Hoewel het geen stormweer was, meende hij toch dat het schip in zorgelijken toestand moest verkeerren, daar het in de laatste 2½ uur slechts één uur gaans was voortgekomen. Om 8 uur nam hij den rook nog waar met het ongewapende oog. De boot had steeds een voortgaande beweging en werd iets meer uit den wal gestuurd.

De schipper 't HART van den vischschokker *Onderneming*, in de nabijheid van den Waterweg varende, ontdekte omstreeks 3 uur, ten O. N. O., rook van een stoomschip dat weinig vorderde. Op de gedachte, dat aan de machine eenig gebrek was ontstaan, zette hij koers naar het vaartuig, dat hij omstreeks half zes uur bereikte. Hij vond toen den monitor in een zeer lastige zee en geweldig zwaar gierende, met den kop voortdurend onderdompelende; terwijl het buiswater tot over den schoorsteen heenvloog. Er stonden toen 3 man op de brug, doch hulp werd niet gevraagd. Ook voerde het schip geen twee vlaggen onder elkander; — een sein, dat zoowel het verkeerren in nood beteekent als dat een sleepboot wordt verlangd. De schipper 't HART ging toen door naar IJmuiden, omdat wind en stroom hem beletten naar den Waterweg terug te gaan.

Te 7½ uur kwam de schipper HAASNOOT van de *Petronella Vlierman* de *Adder* voorbij, die toen nog geen twee vlaggen geheschen had. Om 8 uur echter, werden twee vlaggen waargenomen door schipper DEN DELK en de bemanning van de bomschuit *Twee Gezusters*. Op het zien van de twee vlaggen en in de overtuiging dat de monitor, waarvan de toren alleen zichtbaar was door de zeeën die over het dek liepen, in nood verkeerde, werden de lijnen gereed gemaakt tot het verleenen van hulp; doch die hulp werd niet gevraagd. Slechts één man werd achterop aan boord waargenomen.

Schipper DEN DELK en de bemanning gingen voort met visschen. Zij wilden hun net niet verliezen, en, toen een half uur later van den monitor vuurpijlen werden opgelaten bleven zij doorvisschen; ook nog, toen na de

vuurpijlen het stakelvuur werd gezien. Zij bleven zelfs voortgaan met visschen toen eindelijk, nadat de noodseinen een half uur hadden aangehouden, een vlamvuur volgde dat zich in damp oploste. Geen de minste poging tot redding werd aangewend. Zij twijfelden volstrekt niet aan de beteekenis der noodseinen, ook niet aan het laatst waargenomen vlamvuur, want DEN DULK en zijn maats zeiden tot elkaar: »Nou zou 't wel beure kunne, dat ze an der end binne". Eerst drie dagen later (Zaterdag) gaven zij kennis van 't geen ze Woensdag avond hadden gezien, toen het ongeluk van de *Adder* door het aanspoelen van het lijk van den loods reeds vermoed werd.

Het vlamvuur op Woensdag 5 Juli, 's avonds 9½ uur, was het laatste teeken van leven van de *Adder*. De monitor, die reeds 26 goed volbrachte reizen over de Noordzee had gemaakt, kanteelde toen en zonk in de diepte op 6½ KM. W. N. W. van Scheveningen, alwaar sommigen, o. a. de Heer Mr. F. A. LOUDON (1), op het strand het vuurverschijnsel in zee zagen, onbewust dat het de laatste stuiptrekking was van 65 zonen van Nederland. Niet een dacht aan de mogelijkheid, dat op een zomeravond in het gezicht van het druk bezochte badhôtel van Scheveningen, waar de muziek der kapel kort te voren nog vroolijk ruischte, een tooneel, zoo droevig als de verbeelding zich slechts kan malen, tot werkelijkheid werd gebracht.

Ziedaar wat van de reis der *Adder* geweten wordt!

Honderd vragen dringen zich zeker aan het onbevredigde gemoed op, en het allereerst wel deze: Waarom keerde de rammonitor niet terug naar Ilmuiden, toen hij onderweg de bezwaren begon te ondervinden, die ten laatste tot zijn ondergang hebben geleid? Zeer zeker, er werd getracht het schip te doen wenden. De aantekening, door den Luitenant ter zee JONCKHEEN gemaakt en door hem als lijk meegevoerd, bewijst, dat om 6 uur te vergeefs het wenden beproefd werd, waarschijnlijk omdat het voorschip, ondergedompeld zijnde, te veel zee had te verplaatsen; terwijl, door het woelen van het water, de schroeven gelijktijdig of beurtelings bloot kwamen en alsdan dol liepen.

Toen het wenden niet lukte, besloot de wakkere Commandant SIMON VAN DER AA ongetwijfeld alle krachten in te spannen om den Waterweg te bereiken. Zijn verleden geeft het recht als zeker aan te nemen, dat hij gedaan heeft wat in zijn vermogen lag, en moeten het alleen omstandigheden zijn die hij niet in de hand had, — misschien de onmogelijkheid om voldoende stoom te maken, wellicht het blootkomen van de schroeven bij den sterken golfslag, of wel een gebrek aan de machine — dat het schip na 4 of 5 uur zoo weinig vorderde. Wij zijn overtuigd dat alleen door bovenmensche-lijke inspanning de monitor tot op één uur afstands van den Waterweg is

(1) In een door de nieuwsbladen opgenomen »Open brief" trekt de Heer Loudon in twijfel, dat het door hem waargenomen vuurverschijnsel van de *Adder* zou zijn uitgegaan. (Zie o. a. *N. Rottd. Courant* 10 Dec. 1882.)

gekomen. Toen schijnt de voortgaande beweging geheel opgehouden, en het vaartuig tot nabij Scheveningen teruggedreven te zijn; waarna, zegt de commissie: »niets aan hoord van den monitor moet zijn geheurd, dat haar onbekend is gebleven». Wellicht hebben stortzeeën de geschalmde openingen blootgewoeld en is het water in groote hoeveelheid naar binnen gevloeid, dat, de slingeringen van het schip volgende, dit eindelijk deed kantelen.

Een andere vraag zweeft op de lippen: Waren er omstandigheden, die het naar zee gaan op Woensdag, 5 Juli, 's morgens te 10 uur, ontrieden? De commissie beantwoordt deze vraag met »ja», want vooreerst, kon de Commandant berekenen, zegt zij: »dat hij over 5 uren het vloedtij en den wind beiden tegen zou hebben, en het niet waarschijnlijk was dat hij alsdan den Waterweg zou hebben bereikt». Ten andere waren noch de Commandant, noch de overige officieren, noch — op enkele uitzonderingen na — de rest der bemanning practisch geoefend in de verschillende te verrichten diensten op een monitor. De bemanning was bovendien niet compleet. Zoo waren van de 10 vuurstokers slechts 2 aan boord. Zij werden, welis waar, aangevuld door 8 milicien-vuurstokers, waaronder 4 die vroeger op zeeschepen hadden gediend, maar deze aanvulling is slechts gebrekkig, vooral indien men bedenkt, dat bij monitors het stoken eigenaardige moeilijkheden oplevert. Ook werd de loods DUINKER, die aan boord was genomen, minder geschikt geacht (1) en kan de spijt niet worden verzwegen, dat geen loods uit Hellevoet was genomen, die vermoedelijk den raad zou hebben gegeven de reis uit te stellen, met de wetenschap dat het bereiken van den Waterweg onder ongunstige omstandigheden moest plaats hebben. De commissie meent verder dat de Commandant, aan wiens ervaring en kunde ze overigens welverdiende hulde brengt, zichzelf en zijn onderhebbend personeel in de eigenaardige behandeling van een monitor had behooren te oefenen op de Zuiderzee, alvorens een reis over de Noordzee te ondernemen; en zulks ongeacht de voorbeelden van goed volbrachte tochten, door monitors, onder gelijke omstandigheden van ongeoeffendheid en onvoltalligheid van het personeel gemaakt als met de *Adder* het geval was.

Wij willen hier niet de bevoegdheid van den Commandant in twijfel trekken, om een oefeningsvaart te maken alvorens aan de hem gegeven opdracht te voldoen, doch zouden wenschen, dat zulk een oefening stellig wordt voorgeschreven, wanneer het commandeerend en bemannend personeel voor het grootste deel aan den dienst op een monitor vreemd is.

Tegen het oordeel van de commissie, als zoude de Commandant SIMON

(1) Volgens de rapporten van het loodswezen, moet de loods DUINKER wel geschikt voor zijn betrekking zijn geweest. Het minder gunstige oordeel van de commissie wordt ook in een ingezonden stuk in de *N. Rolt. Courant* van 11 Dec. 1882 besproken. Daarentegen is ons nu vertrouwd met een meegedeeld, dat de Commandant zelf van den loods geen hoogen dunk had, en dat hiervan zelfs schriftelijke bewijzen voorhanden zouden zijn.

VAN DER AA zijn taak niet ernstig genoeg hebben opgevat, zijn sommigen opgekomen, o. a. de Schout-bij-nacht KLIS (1). Wij hooren gaarne woorden ten gunste van een braven kameraad en geven zelfs toe, dat meer ervaren mannen dan hij niet zouden hebben opgezien de reis van 5 Juli te ondernemen, doch wij wenschen niet dat ons de bedoeling toegerekend worde, iemand die zich altijd gunstig onderscheidde, onrecht te doen, wanneer wij ons aan de zijde van de commissie stellen. Was de reis goed volbracht, welau, *audacem fortuna juvat!* Te grooter de moeijkheden, te grooter ook de eer. Maar de reis liep niet goed af, en daarom is het billijk naar de reden van den tegenspoed te zoeken. Men is zelfs verplicht dit te doen, omdat zoo handelende de school voor de toekomst wordt gevormd. Bij dat onderzoek is de commissie niet hard geweest; zij spreekt dan ook met bijzondere waardeering van den Luitenant ter zee 1ste klasse VAN DER AA en wil door het uitbrengen van haar oordeel »geen blaam werpen op den Commandant die zich niet kan verantwoorden”. Zij laut hierop zelfs volgen: »Mogelijk toch blijft het, dat er redenen hebben bestaan, die — waren zij aan de commissie bekend — haar oordeel zouden hebben kunnen wijzigen”.

Had de ramp van de *Adder* kunnen worden voorkomen? . . . Het na-pleiten is altijd gevaarlijk. Men kan nooit met zekerheid zeggen: ware dit of dat gedaan, dan zou dit of dat zijn gebeurd. Evenwel schijnt het geloof gerechtvaardigd, dat, wanneer de Commandant had kunnen besluiten omstreeks 4 uur, toen de toestand van den monitor reeds minder gunstig scheen geworden te zijn, de terugreis naar IJmuiden aan te nemen, het onheil niet zou zijn geschied. Wij vermeldden het reeds, om 6 uur was het wenden onmogelijk geworden.

Ook is het te betreuren, dat tot 's avonds 8 uur werd gewacht om de twee vlaggen onder elkaar te hijschen. Ware dit vroeger gebeurd, de sleepboot *Kinderdijk*, Kapitein DE BRAAUWER had ter hulp kunnen snellen, of de heer DAS, scheepsberichtgever had melding kunnen maken van hetgeen hij waarnam, of wel zou de schipper KUYT, die den zorgelijken toestand van het schip van het duin bij den Scheveningschen vuurtoren had waargenomen, zonder dat de gedachte bij hem opkwam onmiddellijk daarvan kennis te geven, den aandrang tot deze kennisgeving hebben voelen opkomen, bij het zien van die twee vlaggen. Bij al deze gissingen past ook de gissing, dat de monitor alsdan nog tijdig door een sleepboot bereikt zou zijn geworden en in veilige haven zou zijn gebracht.

Tot 8 uur toe schijnt de Commandant de mogelijkheid te hebben ingezien den Waterweg nog te bereiken. Aan levensgevaar scheen vóór dien tijd niet te zijn gedacht, want de hulp der visschersvaartuigen werd niet ingeroepen. Eerst ná dat uur is het besef van gevaar gekomen en geklommen, tot eindelijk

(1) *N. Rot. Courant* 10 December 1881.

de noodseinen werden gegeven. De schipper DEN DULK en zijn bemanning zagen die seinen. Zij hadden te hulp kunnen komen, althans pogingen hiertoe kunnen aanwenden. Wel zou de monitor daardoor niet behouden zijn geworden, maar wellicht waren menschenlevens gered. Zij deden niets. Wij zoeken niet naar woorden om onze verontwaardiging lucht te geven, want men spreekt niet gaarne over 't geen veracht moet worden.

Te betreuren evenzeer is de omstandigheid, dat het noodlottig ongeval van 5 Juli op onze kust tot op den 8sten d. a. v. onbekend bleef. Ter verklaring van dit feit en tevens ter toelichting van de vraag, of de autoriteiten der marine het noodlottig ongeval hadden kunnen verhoeden, diene het volgende:

De Schout-bij-nacht ESCHER te Amsterdam was van meening — hij deelde die meening ook aan den Commandant VAN DER AA mede — dat de *Adder*, na het verlaten van de reede van Amsterdam, als alleen zijnd schip was te beschouwen; hetgeen voor dezen Commandant de stilzwijgende verplichting zou meebrengen, den Minister van marine, of den Schout-bij-nacht ESCHER, wiens vlag hij pas verliet, of den Schout-bij-nacht VANDEVELDE te Hellevoetsluis, anders wiens bevelen hij zich had te stellen, of wel aan al deze autoriteiten gelijktijdig, kennis te geven van zijn vertrek uit IJmuiden. Zoo-danige kennisgeving zou in ieder geval een natuurlijke handeling zijn geweest. De Commandant berichtte zijn vertrek echter niet.

De commissie en ook de Schout-bij-nacht VANDEVELDE zijn — naar ons gevoelen zeer terecht — de opvatting toerekenend, dat de *Adder* gerekend moest worden onder de vlag van Amsterdam te behooren, tot op het oogenblik dat de Commandant zich bij den vlagofficier te Hellevoetsluis had aangemeld.

De vlagofficier te Amsterdam nu seinde, Woensdag 5 Juli, aan zijn ambtgenoot te Hellevoetsluis, dat de *Adder* naar Hellevoetsluis was vertrokken, overtuigd als hij was dat zij op dien datum uit IJmuiden naar zee zou gaan. (Het telegram werd niet bij het verslag der commissie overgelegd). De vlagofficier te Hellevoetsluis vatte dit telegram op, als zou de monitor de reede van Amsterdam hebben verlaten om naar IJmuiden te gaan. Daar het zee kiezen van omstandigheden afhankelijk was, die in Amsterdam niet konden worden beoordeeld, meende de vlagofficier te dezer plaatse dat hij, mocht de monitor niet zijn uitgestoomd, hiervan alsnog naar Hellevoetsluis bericht zou kunnen zenden. Het verslag vermeldt niet van wie de Schout-bij-nacht ESCHER in dat geval de kennisgeving had verwacht van het in zee steken der *Adder*.

Zoo gebeurde het, dat men te 's-Hage, Amsterdam en Hellevoet onbekend was, dat de rammonitor Woensdag 5 Juli, uit IJmuiden was vertrokken.

Daarbij kwam nog de toevallige omstandigheid, dat de telegrafist op den Semaphoor te IJmuiden, op 4 Juli vervangen zijnde, bij het overnemen van den dienst, zijn voorganger niet goed verstaan of begrepen had toen deze

meedeelde, dat van uitgaande oorlogsschepen bericht moest worden gezonden aan den Minister van marine. Van deze verplichting bestond geen geschreven voorschrift. De telegrafist gaf wel kennis aan den Semaphoor-dienst te Amsterdam van het vertrek van de *Adder*, maar niet aan den Minister van marine.

De Commissie betreurt dat deze onregelmatigheden hebben plaats gehad en beveelt ook maatregelen aan, om een terugkeer daarvan onmogelijk te maken, maar geeft als haar meening uitdrukkelijk te kennen, dat, al waren door duidelijke en stellige bepalingen misverstanden als de bovenstaande voorkomen ver tusschen die misverstanden en den ramp, en evenzeer tusschen die misverstanden en het vergaan van de opvarenden geen aannemelijk verband bestaat." De Commissie zou, indien de berichten van het vertrek uit IJmuiden de verschillende autoriteiten behoorlijk had bereikt, het toch hoogst onwaarschijnlijk achten, dat er bezorgdheid voor de *Adder* ware gezeten vóór in den morgen van den 6den of, op zijn vroegst genomen, vóór in den later avond van den 5den. En al ware zelfs op laatstgenoemd tijdstip anders gezonden naar den Hoek van Holland, naar Hellevoetsluis en naar IJmuiden om sleepbooten uit te zenden om de *Adder* op te sporen, is het stellig, dat daarmede de *Adder* niet gered had kunnen worden, en is het hoogst onwaarschijnlijk, dat er van de opvarenden nog gered zouden zijn."

Het mag gewaagd schijnen tegen zulk een stellig oordeel van een alleszins bevoegd lichaam als de commissie op te komen, doch wij kunnen ons gevoelen niet verzwijgen, dat, wanneer zulke bepalingen hadden bestaan, die den vlagofficier te Hellevoetsluis in kennis stelden met het uur van uitgaan te IJmuiden en het uur van binnenvallen in den Waterweg, deze vlagofficier zeer zeker maatregelen zou hebben genomen om de *Adder* op te sporen, wanneer hij te 5 of 6 uur geen bericht had ontvangen van dat binnenvallen. In zoodanig geval had waarschijnlijk het schip, en zeer zeker een groot deel der opvarenden gered kunnen worden.

Nog veel vragen zouden we kunnen stellen en, met het verslag der commissie naast ons beantwoorden. Wij doen echter beter met een verdere verwijzing naar dat verslag zelf, om de geringe ruimte, die ons nog overblijft, te gebruiken tot het opmerkzaam maken op hetgeen de commissie, na aangewezen te hebben welke maatregelen genomen dienen te worden om de veiligheid van de reizen der rammonitors te verhoogen, alsnog aanbeveelt, nl.:

- 1°. Het inrichten van een geheel stelsel van kustbewaking langs onze kust.
- 2°. Het geschikt maken van den binnenweg van IJmuiden naar den Nieuwen Waterweg voor monitoren.
- 3°. De vaststelling van seinen voor marine en koopvaardij, waardoor de onzekerheid wordt opgeheven of een sleepboot wordt verlangd, of wel dat het schip in nood verkeert. Tot heden wordt voor deze beide gevallen een zelfde sein gebezigd.

Op de tweede der hiergenoemde onderwerpen wenschen we de bijzondere aandacht te vestigen. Is werkelijk uitgemaakt dat rammonitors voor onze kustdefensie noodzakelijk zijn — en wij mogen uit de aanneming van dat type van drijvende batterijen besluiten dat zulks het geval is — dan mag de binnenweg van IJmuiden naar den Waterweg ook niet ontbreken. De monitors moeten van het Noorden naar het Zuiden, en omgekeerd, verplaatst kunnen worden, zonder daartoe zee te behoeven te kiezen. Zij missen hiertoe de noodige zeewaardigheid. Hun werking op een gegeven punt, in een gewild oogenblik, mag niet afhankelijk worden gesteld van de onzekere kansen van het weder en van de beletselen, die een waakzame vijand kan aanbrengen. Die binnenweg kan alleen in staat stellen te doen, wat de defensie eischt. Bestaat hij niet, zegt de commissie, onze nationale onafhankelijkheid kan er mee gemoeid zijn, en gaarne nemen we de vraag over, door haar bij het bespreken van deze aangelegenheid gedaan: of zal dan eenige Regeering het wanhopige besluit nemen om, bij ruw najaars- of winterweder onze vloot van monitors buiten om te zenden, ongeveer met de zekerheid dat daarvan meer dan een zal vergaan? Dan zal te recht aan het nu levende geslacht het verwijt gedaan worden, dat het door de ramp van de *Adler* niets heeft geleerd”.

Wij eindigen hiermede en hopen uit den grond van ons hart, dat *De Militaire Spectator* nimmer meer den treurigen plicht te volbrengen zal hebben, een onderwerp te bespreken, dat zooveel nog steeds met smart vervult en in rouw dompelt. Wij weten het genoeg, aan het eind van onze droevige taak gekomen, hebben wij voor ons het bevredigend gevoel niet kunnen winnen, iets te hebben bijgedragen tot het oplichten van den geheimzinnigen sluier, die over het gebeurde alsnog ligt gespreid.

12 Dec. 1882.

Opmerkingen omtrent en naar aanleiding van de oefeningen op de forten in het jaar 1882.

(Vervolg en slot van N°. 12, bladz. 819.)

Ik ga nu over tot een beschouwing over de oefeningen zelf. Tot nu toe heb ik, o. a. waar ik de wijze van alarmeering besprak, aangenomen dat de oefeningen voortaan zullen plaats hebben in denzelfden geest als tot nu toe. Nu ik echter meer bepaald de aandacht ga vestigen op die oefeningen acht ik mij verplicht te beginnen met de verklaring dat ik dit niet wenschelijk zou achten, maar aan een wijziging in de regeling daarvan de voorkeur zou geven.

Toen in het jaar 1881 deze oefeningen voor het eerst gehouden zouden worden, waren niet weinigen nieuwsgierig, hoe zij zouden geregeld worden en vooral hoe zij zouden afloopen. Die over de zaak ernstig hadden nagedacht konden het zich niet ontveinzen, dat voor de eerste regeling daarvan veel kennis, veel overleg, veel voortvarendheid en veel geestkracht noodig waren, want er waren tal van bezwaren, van allerlei aard, te overwinnen. Daarvoor bestond toch geen leiddraad, zooals o. a. het geval was voor de oefeningen in den veldoorlog, reeds sedert jaren in het buitenland gehouden; want van een oefening in den vestingoorlog, zooals wij die zouden kunnen houden, was geen voorbeeld bekend, daar de oefeningen van dien aard, die in het buitenland hadden plaats gehad, voor ons niet tot voorbeeld konden dienen, omdat de omstandigheden te zeer uiteenliepen. Neemt men daarbij nog in aanmerking, dat het steeds moeilijk, ja onmogelijk is, het iedereen naar den zin te maken, dan zal men gereedelijk het verschijnsel verklaren, dat niet ieder met de tot nu toe gemaakte regeling geheel en al is ingenomen, dat ook ik behoer onder die »stuurlui die aan wal staan", dat ook ik — zij het ook *après coup* — van oordeel ben, dat de oefeningen niet zoodanig hebben voldaan dat het wenschelijk is, daarmede op *dezelfde* wijze voort te gaan. Ik stel mij daarom voor, in de eerste plaats te trachten duidelijk te maken in welken geest ik zou wenschen dat in het vervolg een

en ander werd geregeld om ten slotte nog een paar woorden aan de gehouden oefeningen te wijden voor 't geval daarin geen wijziging komt.

Beschouwt men de werkzaamheden, die het personeel op de forten moet verrichten, in details, dan zal men bespeuren dat deze kunnen verdeeld worden in *algemeene* en *bijzondere*. De algemeene zijn die welke *overal* voorkomen, als: het op- en afleggen van geschut bij nacht, het bekleeden van taluds, het stellen van blindeeringen, enz.; de bijzondere staan uitsluitend in verband met elke bepaalde lokaliteit als: het in batterij stellen van het geschut in verband met het te verdedigen terrein, het oordeelkundig dekken van vuurmonden en bedieningen, het vervoeren van geschut door de binnenruimte en uit het fort, het verkennen van het voorterrein, enz. enz. Het zijn die *bijzondere* werkzaamheden waarin het personeel, voor de bezetting in oorlogstijd aangewezen, in vredestijd in de *eerste* plaats moet worden geoefend; terwijl dit personeel tevens in de gelegenheid moet worden gesteld, de grootst mogelijke lokale kennis op te doen.

Ik zal daarom beginnen met in algemeene trekken aan te geven op welke wijze, naar mijne meening, hoofdzakelijk gegrond op de ondervinding in den afgelopen zomer opgedaan, dergelijke oefeningen zouden kunnen geregeld worden om, het bezettingspersoneel te bekwaamen voor de taak daaraan speciaal opgelegd, om de bezetting der forten te leeren, met gebruikmaking van alle hulpmiddelen, die de lokaliteit oplevert, de verdediging op de meest voordelige wijze te voeren. Als vanzelf zal het daaruit, naar ik hoop, duidelijk worden waarom ik mij niet geheel en al heb kunnen vereenigen met de wijze waarop tot nu toe die oefeningen zijn gehouden. Ik stel mij hierbij volstrekt niet ten doel, een beoordeeling te leveren van laatstbedoelde oefeningen hoewel ik deze uit den aard der zaak niet geheel en al onbesproken kan laten. Mijn doel is alleen, *mijn* opinie aan de beoordeeling van anderen te onderwerpen, om daardoor zoo mogelijk deze over te halen ook *hunne* meening mede te deelen; men beschouwe het volgende dus *hoofdzakelijk* als een uiting mijner meening omtrent dergelijke oefeningen in het algemeen.

Voor een beoordeeling, in den waren zin van het woord, ontbreken mij — ik zeide het reeds in den aanhef van dit opstel — te veel gegevens, waarmede hij die beoordeeling rekenschap moet gehouden worden; voor een beoordeeling naar recht en billijkheid, ontbreekt mij de noodige kennis. Zoo is, om één voorbeeld te noemen, het mij niet bekend of men beoogde, wat ik het *voornaamste* doel van die oefeningen acht, dan wel of men alleen de *algemeene* oefening — door mij hierboven genoemd — voornamelijk op het oog had. De indeeling van het personeel, indien die niet *toevallig* zóó geweest is, zou mij tot het eerste doen besluiten; terwijl daarentegen de omstandigheid, dat het terrein vóór Vechten beschouwd werd als geïnundeerd en alleen langs de accessen toegankelijk, weder geheel en al in tegenspraak is met die opvatting. In plaats dus van mij aan gissingen te wagen en op die gissingen mijn oordeel — misschien soms zelfs een *veroordeeling* — te

baseeren, wil ik de gehouden oefeningen zooveel mogelijk onbesproken laten en alleen in korte woorden aangeven hoe zij voortaan zouden kunnen plaats hebben.

Voor de oefening in de lokale verdediging komt dus in de eerste plaats in aanmerking het personeel, dat in oorlogstijd met *die* verdediging, met de verdediging der voor de oefening aangewezen lokaliteit, zal belast worden. De officieren die in oorlogstijd als stelling-, groeps- en fortcommandanten zullen optreden en die in vreedetijd zijn aangewezen, om zich in dien tijd voor hunne taak te kunnen voorbereiden, moeten in de genoemde functiën aan de oefeningen deelnemen. Op de forten zelf moet in de eerste plaats worden ingedeeld het personeel dat in oorlogstijd tot de bezetting zal behooren. Voorts moet de werkring van de stelling-, groeps- en fortcommandanten nauwkeurig worden omschreven, bepaald worden vastgesteld hoeverre de bemoeiing van ieder hunner moet gaan, in hoeverre ieder hunner zelfstandig moet optreden. Dit laatste staat in het nauwste verband met de rol die de forten moeten vervullen — zie wat ik daaromtrent op bladz. 803 heb gezegd — in de verschillende tijdperken van den strijd. Bij de oefeningen in den afgelopen zomer scheen het mij — en meer officieren met mij — alsof de verhouding tusschen groeps- en fortcommandanten niet goed was geregeld, alsof den fortcommandant te weinig vrijheid van handelen, naar eigen inzicht, werd gelaten. Ik durf daaromtrent niet méér beslissend te spreken, daar mij de instructiën der hoofdofficieren niet bekend zijn en ik dus niet in de gelegenheid ben te beoordeelen — daargelaten of ik een goed oordeel zou kunnen vellen — of de instructie zelf dan wel de opvatting der instructie van dat verschijnsel de oorzaak was.

Naar mijn meening moet dus de stellingcommandant optreden als leider en aan hem worden toegevoegd de personen, die in oorlogstijd zijn staf zullen vormen, voorzoover namelijk dat personeel bij die oefeningen, waarbij de stellingcommandant slechts een *gedeelte* van zijn oorlogstaak zal te vervullen hebben, van noode is.

Al naarmate de oefeningen worden gehouden in sterkten tot een of meer groepen behorende, wordt onder den stellingcommandant deelgenomen door een of meer groepscommandanten en wel door de hoofdofficieren, die als zoodanig in oorlogstijd zullen optreden. Op gelijke wijze wordt gehandeld ten opzichte van de fortcommandanten en het verdere personeel, bestemd om de bezetting der forten uit te maken.

Daar waar de vestingartillerie in oorlogstijd in massa buiten de forten zal moeten optreden en dus een gedeelte van het verdedigingspark en — naar mijn meening — van de tegenwoordige bewapening der forten, in batterij zal moeten komen, zou ook aan de oefeningen kunnen deelgenomen worden door eenig personeel dat bij dat park zal worden ingedeeld, waartoe, naar mijn gevoelen, de schietschool in de eerste plaats in aanmerking moet komen. De oefeningen van dit personeel, dat met een korter verblijf zou kunnen volstaan, zouden hoofdzakelijk bestaan in het verkeuren van het terrein —

vooral voor de opruimingen, die in de *eerste* periode moeten plaats hebben — en het ontwerpen van de batterijen, enz. die in deze periode moeten worden gebouwd en bewapend. Uit den aard der zaak zou dus voor deze oefeningen hoofdzakelijk het kader, en alleen voor hulp eenige manschappen, moeten aangewezen worden, welk personeel alsdan kon worden ondergebracht in Utrecht of op een der werken in tweede linie, b.v. naar omstandigheden te Jutphaas, op de lunetten, enz. — Een gedeelte van het kader der compagnieën, bij de schietschool ingedeeld, zou natuurlijk te Oldebroek moeten blijven bij het achtergelaten personeel tenzij men dit laatste ook, in een van de forten, aan de oefeningen wilde laten deelnemen. Van deze compagnieën neemt natuurlijk geen personeel aan de oefeningen deel indien deze worden gehouden op forten waarbij het verdedigingspark niet in werking komt.

Hoewel het wenschelijk ware jaarlijks, bij de, voor de oorlogsbezetting aangewezen, compagnieën, die oefeningen houden, al de lichteningen op te roepen — de twee oudste b.v. elk gedurende de helft van den oefeningstijd, onmiddellijk na elkander — en de jongste lichtening zoo vroeg op te roepen en in te deelen, totdat zij tot de geoefenden kon zijn overgegaan vóór de fortmanoeuvres, zoo vrees ik dat die wensch niet spoedig vervuld zal worden en dat dus niet de geheele artillerie-bezetting der forten compleet zal zijn; terwijl bovendien toch altijd ook het gedeelte der artillerie, dat uit de schutterij getrokken wordt, zal ontbreken (1). Voor den gang der oefeningen zal het nu juist niet bepaald noodig zijn, dat de geheele artillerie op oorlogsterkte present is, maar het is zeer waarschijnlijk, dat de sterkte, ook voor de vredesoefeningen, te gering zou zijn indien men alleen de onder de wapens zijnde — en opgeroepen — onderdeelen der compagnieën, die in oorlogstijd tot de bezetting zullen behooren, in de forten bracht. Men zal dus moeten aanvullen. Dit aanvullen nu kan op tweederlei wijze plaats hebben. Men kan, zooals dit jaar o. a. plaats had, de compagnie die in het fort thuis behoort, op een zekere sterkte brengen, door daarbij brokstukken in te deelen van alle compagnieën en zelfs van andere regimenten — wat de compagnie-administratie niet vereenvoudigt — en tevens een geheele compagnie, óók natuurlijk gewatteerd, d. i. kunstmatig opgevuld, uit een ander garnizoen aan de bezetting toevoegen voor den *geheelen* duur der oefeningen, of wel men laat de compagnie (of compagnieën) die in het fort behoort — men zou deze de *garnizons* compagnieën kunnen noemen — zooals zij is na oproeping der lichteningen, die daarvoor aangewezen zijn, en vulle het verdere incompleet aan door compagnieën of detachementen onder hun eigen kaders; daar deze detachementen dan eigenlijk maar alleen komen voor de *algemeene* oefening en niet voor de *lokale* of *bijzondere*, zoo zouden zij met een korter verblijf op de forten kunnen volstann, waardoor jaarlijks meerdere compagnieën aan de werkzaamheden, en daaruit voortvloeiende oefeningen, in de forten zouden

(1) Tenzij men, wat de oefening der schutterij betreft, den weg opgaat door mij aanbevolen in mijn ontwerp *militie-, schutterij- en landstormwet*.

kunnen deelnemen zonder meerdere uitgaven te vorderen. Dit zou vooral hoogst nuttig kunnen zijn voor de compagnieën die in haar garnizoenen geen oefening van eenig aanbelang kunnen houden in batterijbouw, enz. Indien niet alle lichtingen der garnizoenscompagnieën opgeroepen worden, dan kan het geen bezwaar hebben dat het kader daarvan niet compleet is; *men zorge echter zooveel mogelijk dat het kader dat bij de compagnie behoort, waar het ook gedetacheerd moge zijn, gedurende dien tijd bij de compagnie terugkomt*; het zou ook overweging verdienen de miliciens-korpormals (e. q. ook de miliciens-onderofficieren) der lichtingen, die niet opgeroepen worden, bij de oefeningen tegenwoordig te doen zijn. Ik voor mij zou als compagnies-commandant er steeds ver de voorkeur aan geven, mijn compagnie *geheel zelfstandig* te houden hoe incompleet zij ook mocht zijn — in oorlogstijd is zij aan kader niet méér compleet en dan *moet* ik het er ook mede doen — met een zelfstandige aanvulling daarnaast, in plaats van haar aan te vullen met allerlei mij onbekende fragmenten van andere compagnieën.

Zooals ik reeds heb opgemerkt moet bij de verdediging een vast stelsel gevolgd worden waarvan alleen mag worden afgeweken als de omstandigheden daartoe dwingen; en dan ook niet langer, dan noodzakelijk is. De oefeningen moeten natuurlijk verband houden met dat stelsel en het is daarom noodig dat het beginsel, dat bij de verdediging zal voorzitten, vooraf is vastgesteld. Men zal n. a. w. eerst moeten uitmaken of de forten te allen tijde zullen deelnemen aan den geschutstrijd, dan wel of zij dit *alléén bij hooge noodzakelijkheid* — men zie wat ik daarvan op bladz. 803 heb gezegd — zullen doen en overigens zullen dienen als vaste, hoogst moeilijk te veroveren, zoo niet onnaembare, steunpunten in de positie, als flankbatterijen met bijna onuitdoofbaar licht geschutvuur — waarvoor zij even wel door kasemat-remisen beter ingericht konden worden — ter bestrijking van het terrein vóór de tusschenbatterijen, als observatieposten tot waarneming van de uitwerking van het vuur en tot bespieding van den vijand, als homvrij logement eindelijk van de bezettingen der meest nabij gelegen tusschenbatterijen en loopgraven. Is dit beginsel aangenomen, dan moet worden vastgesteld tot hoever men met de oefeningen zal gaan, b. v. of men deze zal uitstrekken tot op het tijdstip waarop men volkomen gereed is den vijand te ontvangen, dan wel of men in weinige weken — en dus natuurlijk met groote gapingen, die het moeilijk maken het verband in 't oog te houden — wil behandelen wat in de werkelijkheid — zoo wij hopen en verwachten ten minste — het *dubbel* aantal maanden en meer zou eischen. In het eerste geval zijn nog twee verschillende wegen te volgen. Men kan b. v. als eisch stellen, dat de toestand, waarin het fort geheel en al tot het gevecht gereed is, *zal worden bereikt*, om dan na te gaan hoeveel tijd daarvoor noodig is, hoe men tragsgewijze tot dien toestand is gekomen, hoe het dan achtervolgens met die slagvaardigheid op elk der voorgaande dagen stond, op welke wijze men spoediger op zeker tijdstip beter resultaat zou bekomen hebben enz. enz., of

wel men kan op een *bepaald tijdstip* aannemen, dat de vijand daar is — natuurlijk met eenige voorbereiding, zooals verleden en ook dit jaar; want de vijand *komt niet uit de lucht vallen* — en nu zien hoe het met den graad van slagvaardigheid op dat tijdstip is gesteld.

Welke rol ik aan de forten zou willen toekennen, welk beginsel ik zou willen vooropgesteld zien, heb ik reeds doen uitkomen; wat de oefeningen betreft zou ik in de eerste plaats als eisch willen stellen *dat de toestand van volledige slagvaardigheid moet worden bereikt, en wel zonder overhaasting, zonder zenuwachtige gejaagdheid, want het is een oefening en moet een oefening blijven.* Wil men dan — bij wijze van vuurwerk na een groot feest — nog een paar dagen de oorlogstoestand nabootsen, b.v. de vijandelijke macht een poging laten doen om tusschen de forten door te dringen of een overvalling bij nacht laten ondernemen, dan kan ik mij daarmee *zéér* wel vereenigen maar zou dan als voorwaarde willen stellen dat men daartoe dan *meer macht ontwikkelde*, dat men die oefening dan b.v. combineerde met een divisiemanoeuvere — of de slot-scène van zoodanige oefening — zooals b.v. dit jaar, naar mijn bescheiden meening niet zonder succes, bij Naarden heeft plaats gehad. Wil men verder gaan met de oefening dan loopt men gevaar dat zij ontardt in een spel, waarin wel groote, onovertroffen heldenfeiten worden verricht, maar waarbij men groot gevaar loopt door te veel te willen, op die wijze, in plaats van een *goed denkbeeld*, een *geheel scheeve voorstelling* van de zaak te krijgen. Wanneer ik spreek van lokale bekendheid en het noodig acht dat de bezetting zich ten volle met de lokaliteit bekend maakt, dan bedoel ik daarmee niet alleen en uitsluitend de bekendheid met het inwendige van het fort, maar ook en vooral — want als de vijand er is kan men er niet meer uit — met het terrein vóór de werken, het terrein waarop de vijand zal ageeren, en waarvan deze zooveel mogelijk partij zal trekken. Tot in de kleinste bijzonderheden moet de infanterie der bezetting, voor haar patrouilledienst, op dat terrein bekend zijn; terwijl de artillerie nauwkeurig moet weten, welke voor- en welke uadeelen het terrein den vijand aanbiedt en volkomen moet bekend zijn met den afstand tot en de lokale inrichting en ligging van elk zichtbaar of niet zichtbaar terreinvoorwerp binnen haar schootsveld. Die bekendheid met het voorterrein behoeft, wat de artillerie betreft, hoofdzakelijk alleen bij het kader te bestaan.

Ten einde de beschuldiging te ontgaan dat ik met groote woorden scherm, en het woord *slagvaardigheid*, zonder nadere definitie, tot die categorie behoort, zoo wil ik even daarbij stilstaan en aangeven wat ik onder de *slagvaardigheid* van een fort versta.

Zoolang de tusschenbatterijen, die e. q. den strijd met 's vijands veldgeschut moeten opnemen, niet gereed zijn, eischt de slagvaardigheid van het fort, dat de zware vuurmonden der bewapening, zoo voordeelig mogelijk, met het oog op hare taak — het beschieten van den vijand op het voor-

terrein — zijn opgesteld, zoo goed mogelijk zijn gedekt, zonder aan de verlangde uitwerking te kort te doen — want *schieten* is hoofdzaak, eerst daarna komt *dekken* in aanmerking — en van alles, wat voor een snelle, goede en langdurige bediening in het vuur noodig is, zijn voorzien. Zijn die tusschenbatterijen evenwel gereed, dan eischt de slagvaardigheid, dat al het zware geschut — op enkele, bepaalde uitzonderingen na — uit het fort is weggevoerd en dus daar aan 's vijands vuur is onttrokken en dat daarentegen alle emplacementen in een toestand verkeeren dat daarop remise-geschut in werking kan treden. Was de dekking voldoende voor het zware geschut dan zal zij dit wel zooveel te meer zijn voor het lichtere. Bij de oefeningen zou men dus als eisch kunnen stellen dat eerst de eerstbedoelde toestand geheel of gedeeltelijk — d. i. voor een *gedeelte* van het fort *geheel* en niet voor het *geheele* fort *gedeeltelijk* — zal worden verkregen, in welken toestand men dan c. q. eens een aanval kan onderstellen, terwijl men daarna eens kan aannemen, dat de vijand nog niet verschijnt en de tusschenbatterijen gereed zijn, zoodat alsdan de tweede bedoelde toestand in het leven wordt geroepen, zonder dat het nu juist noodig is, *al* het zware geschut *buiten* het fort te brengen. Men zou echter al de emplacementen moeten ontruimen en voor remise-geschut moeten inrichten en dus de zware vuurmonden, die niet buiten het fort worden gebracht, voor oefening toch moeten terugtrekken, zooals te Vechten plaats had met de gedemonteerde vuurmonden.

Voorts eischt de slagvaardigheid dat het personeel zoodanig geoefend zij dat het op elk gewild oogenblik in den kortst mogelijken tijd gereed is om een aanval af te slaan, dat ieder weet wat hem te doen staat als het fort onverwacht wordt aangevallen of de vijand onverwacht een aanval doet op de versterkte positie tusschen of vóór de forten of wel op een der nevenforten. Onder de oefeningen der artillerie behooren o. a. het snel in batterij brengen van remise-geschut overal waar men het noodig heeft, langs den kortsten of den meest gedekten weg, het vlugge bedienen van het geschut, vooral het schatten van de afstanden tot de punten van het voorterrein, op welker hoogte de vijand zich bevindt, enz. enz. Het personeel der garnizoenscompagnieën daarin, dagelijks, en iederen dag herhaaldelijk, te oefenen moet een van de hoofdpunten van het oefeningsprogramma zijn. Voor het overige personeel is die oefening van minder belang en treedt het in orde brengen der batterijen, enz. d. i. de *algemeene* oefening, meer op den voorgrond; terwijl juist, door *dit* personeel daarvoor in de eerste plaats aan te wijzen, voor de artillerie der bezetting meer tijd wordt gevonden om de *bijzondere* oefeningen te houden.

Om den graad van geoefendheid te beoordeelen behoeft men dus niet juist een *vaste* tegenpartij, die gedurende eenige dagen of een paar weken tegen het fort ageert, aan te nemen en is het niet noodig, dat het fort zoodanig afgesloten verondersteld wordt dat niets daarin gebracht kan worden, niemand

het kan verlaten. De stellingcommandant of de commandant der groep kan in zijn tegenwoordigheid het fort laten alarmeeren (1) of wel een kleine afdeeling uit het garnizoen — *of van een nevenliggend fort* — des nachts daarvoor aanwijzen, men houde daarbij echter geen gevechten en beoordeel den graad van slagvaardigheid van het fort niet naar het geweld dat men daarin maakt of naar het tijdstip waarop het eerste — misschien geheel doelloos afgevuurde — schot valt, maar men ga in het fort en zie *kalm* en met *oordeel* hoe of daar de zaken staan. Misschien zal men opmerken dat de bezetting op een alarmeering wordt voorbereid als de stelling- of groepscommandant des nachts of laat in den avond nog op het fort komt of wel dat deze niet *juist* kan oordeelen als hij iets later, d. i. na het alarm, eerst daar binnen gaat. Daar is wel iets van aan; maar zou men denken, dat de bezetting, gedurende den korten tijd, die voor de oefening is bestemd, niet *steeds* op een alarmeering is verdacht, dat men niet onwillekeurig zonder het te willen, ja ondanks men het tegendeel wil — ik heb steeds getracht de oorlogstoestand bij alles voor oogen te houden en toch dikwijls ondanks dat streven daartegen gezondigd — maatregelen tegen verrassing neemt, die men op den duur niet zou kunnen volhouden; zou men denken dat als de vijand, na een nachtelijken aanval, was vertrokken men niet onwillekeurig zorgelooser was dan vóór dien aanval, omdat men bijna zeker wist dat hij niet terug zou komen; zou men denken, dat men in oorlogstijd, als ieder soldaat meer begrijpt waarom hij dit of dat moet doen en de zucht tot zelfbehoud hem de oogen doet openhouden, dat men in oorlogstijd niet een veel hooger grad van waakzaamheid zal bereiken — zoolang natuurlijk de bezetting door vermoeienis, gebrek en uitputting niet te zeer is afgemat, wat bij ons niet behoeft voor te komen — dan bij vredesoefeningen te bereiken is; i. a. w. zou men werkelijk verwachten dat bij de kunstmatig in het leven geroepen oorlogstoestand, waarbij de hoofdfactor, het *levensgevaar* ontbreekt, geen *onnatuurlijke*, geen kunstmatige handelingen zullen plaats grijpen, maar dat integendeel ieder zóó zéér doordrongen zal zijn van den toestand, die wordt verondersteld, zóó ernstig rekenschap zal houden met het vermeende gevaar, dat hij zal handelen zooals hij in oorlogstijd zou doen? Ik voor mij geloof, dat een vijandelijk projectiel in dat opzicht méér overredingskracht bezit dan ellenlange dagorders, dat het fluiten van één geweerkogel den man meer de noodzakelijkheid doet inzien zich te dekken, dan honderdmaal herhaalde waarschuwingen. De aandrang om waakzaam te zijn en goed uit te kijken zal, evenals de zucht om zich te dekken, vanzelf wel komen als er werkelijk gevaar is. Ik ben dus van meening dat de groepscommandant gelegenheid genoeg heeft om een oordeel te kunnen vellen over den graad van slagvaardigheid der bezettingen, zoodat ik daarom een voortdurenden oorlogstoestand en een afsluiting voor de oefening niet

(1) Men zij indachtig wat ik omtrent het alarmeeren zeide en wat ik daaronder versta.

noodzakelijk acht. Ik ben zelfs van gevoelen dat het, vooral voor den commandant van het fort, den commandant der artillerie en zijn onderhebbende officieren hoogst nuttig is, dagelijks zich *buiten* het fort te begeven om dit, van verschillende punten op het voorterrein, nauwgezet op te nemen, zoodat om te zien wat de vijand, zoo hij daar stond, zou kunnen zien en observeeren, als om na te gaan wat tot betere dekking van personeel en materieel zou kunnen worden gedaan. Menige fout is door mij op die wijze ontdekt, verschillende verbeteringen in de dekking van het geschut enz. zijn, in den aanvang, ten gevolge daarvan aangebracht. De drukte belette mij echter het fort dikwijls te verlaten, terwijl ik nimmer tijd genoeg heb kunnen vinden om mij verder dan \pm 1000 M. daarvan te verwijderen; toen de vijand vóór de stelling was en toen het dus voor mij het meest waard zou geweest zijn eens een kijkje van *buiten* op het fort te nemen en ik ook meer tijd had, kon ik het fort niet meer verlaten. Zelfs gedurende de *wapenstilstanden*, die ik zoo gaarne daarvoor zou benut hebben, had ik geen gelegenheid, daar de artillerie dan oefening hield in het inschieten en de geheele beschikbare tijd daardoor in beslag werd genomen.

Al is er nu op die wijze geen vijand, die ons dag en nacht belaagt, onze telegraafdraden losmaakt, rechtstreeks of indirect zorgt dat geen muis in of uit het fort kan en de bezetting dagen lang stelt op beschuit en gecondenseerde melk, dan neemt dit niet weg, dat men wel eenige infanterie en veldartillerie, desnoods, ik zeide het reeds, van een nevenliggend fort, als de afstand tot het naastbij gelegen garnizoen te ver is om daaruit des nachts infanterie te nemen, van tijd tot tijd kan aanwijzen om als vijand te fungeeren, h.v. voor een alarmeering, of een geschutstrijd met het fort om de bezetting gelegenheid te geven, te leeren observeeren en te leeren inschieten op doelen op het voorterrein, alsmede om de ligging der vijandelijke batterijen door driehoeksmeting te leeren vinden; dat hiertoe geen bepaalde oorlogstoestand noodig is of noodig geoordeeld wordt, blijkt overigens uit het feit dat voor deze oefening in den afgetoopen zomer meestal van de wapenstilstanden werd gebruik gemaakt.

Men kan dus bij de oefeningen, die ik wensch, even goed leeren inschieten, afstanden meten, sappeeren, grachtsovergangen maken, enz. enz. als bij de oefeningen, die dit jaar werden gehouden, plaats had, maar men kan veel meer profiteeren dan mogelijk is op de wijze waarop tot nu toe de oefeningen werden gehouden, en wel zonder dat het noodig is ook de minder aangename zaken — de gevolgen der insluiting — te ondervinden.

Alvorens nog een woord over de verschillende oefeningen die mogelijk zijn in het midden te brengen, wil ik al dadelijk toelichten waarom ik van gevoelen ben dat men méér kan profiteeren. Ik heb er reeds op gewezen hoe nuttig het is voor de officieren der bezetting, van tijd tot tijd van punten *buiten* het fort na te gaan wat men kan waarnemen van hetgeen in het fort voorvalt, of de gezichtsdekkingen voldoende zijn, of men kan zien welke

vuurmonden vuren, ook wanneer zij niet op de gewone emplacements zijn opgesteld, enz. enz.; men zou echter ook in de gelegenheid zijn, de werkzaamheden van den sappeur dagelijks na te gaan; bij het maken van een dam of brug kunnen tegenwoordig zijn; door het deelnemen aan de alarmeering van een naburig fort, kunnen nagaan wat men van buiten, bij zulk een gelegenheid, kan waarnemen, enz. enz.

Zoals dit jaar het inschieten te Vechten werd beoefend leverde, het naar mijn bescheiden oordeel, niet zooveel nut op als mogelijk was, en ook het voorgaande jaar, blijkens de gedrukte verslagen, het geval moet geweest zijn. Een sectie veldartillerie reed op bepaalde en aan den leider der oefeningen — te Vechten was aan mij als artillerie commandant de leiding opgedragen — hekende punten op en opende haar vuur gedurende eenigen tijd of wel, deze punten waren niet medegedeeld maar alleen de afstand tot de achtereenvolgens in te nemen positiën opgegeven. In 't eerste geval dus kon de leider *vooraf* opgeven welke vuurmonden zouden vuren, in 't laatste kon hij dit eerst bepalen op het *oogenblik* waarop de vijand het vuur opende. De oefening bestond nu daarin, dat de officier die zou inschieten, op het oog den afstand waarop de vijand stond schatte, waarbij hij soms alleen op den rook moest afgaan, dienovereenkomstig de opzet regelde, door het in tijds kiezen van een hulprichtpunt — als hij alleen de rook zag — de richting van de batterij bepaalde en een schot liet doen. De leider, bekend met den juisten afstand, bepaalde nu of het schot vóór of achter viel; terwijl hij medenaging in hoeverre de richting juist was geweest en of dus rechts of links was getroffen. De opzet en richting werd dienovereenkomstig gewijzigd, zooals in de schietregels is voorgeschreven, enz. Op deze zelfde wijze werd óók gehandeld als men den vijand zelf kon zien. — Hoewel het niet te ontkennen is dat dergelijke oefeningen nuttig zijn omdat daardoor de officieren en e. q. de onderofficieren gewoon worden aan het schatten van afstanden op het terrein waarop het fort vuur brengt en genoodzaakt worden zoo nauwkeurig mogelijk te schatten, zoo zou ik er toch de voorkeur aan geven, de springpunten *voor* of *achter* en e. q. *rechts* of *links* — in verband met de gegeven opzethoogte — aan te geven door het ontsteken van kardoesjes of, zoo mogelijk, door het vertoonen van ronde witte schijven vóór of achter het doel. Het waarnemen der schoten door personen op een ander fort geplaatst en het overseinen van de waaromingen ten einde daarnaar de opzethoogte te regelen, had meermalen plaats en ondervond geen enkel bezwaar. Men kon op die wijze op het telegraafbureau, en dus zoo rustig mogelijk, het vuur der batterij regelen; de batterij laten inschieten.

Verscheidene malen werd de liggings eener vijandelijke batterij door hoekmeting bepaald en werden, ondanks de *hoogst* gebrekkige instrumenten, die mij ten dienste stonden, dank zij de zorg, die de daarmede belaste officieren daaraan besteedden, goede uitkomsten verkregen. Bij die hoekmeting moest echter veel te veel de toestand waarin men zich bevond uit het oog

verloren worden, daar geen rekenschap kon gehouden worden met de omstandigheid, dat de vijand voor het fort lag. De hoeken moesten namelijk opgemeten worden in de open lucht, op het meest verheven punt van het fort, het trappenhuis van het reduit; meer behoef ik er niet van te zeggen, om te doen inzien dat men in oorlogstijd niet op die wijze zou hebben kunnen te werk gaan. Ik acht het dringend noodig dat óf de basis verplaatst wordt naar hoekpunten *buiten* het fort of wel het fort voor behoorlijke waarneming worde ingericht. Dit laatste verdient de voorkeur en zou kunnen geschieden door op het daartoe meest geschikte punt een *gepantserde* standplaats voor den waarnemer — hoekmeter — te maken, zoo klein en sterk — dus veilig — mogelijk. Men zou daarin een hoekmeetinstrument, een kijker en een spreekhuis moeten plaatsen, door welke laatste de waarnemer zou kunnen spreken met iemand in een lokaal daaronder geplaatst, die verder op zijn beurt in verbinding zou moeten staan per telegraaf, of op een andere wijze, met het telegraafbureau in het fort, het bureau van den fortcommandant, enz. enz. om over te brengen wat de waarnemer noodig zou oordeelen mede te deelen of wat hem moest worden gelast. Ik zou echter tevens wenschen dat een meetbasis achter de forten werd getrokken, daar men aldaar, in een later tijdperk vooral, rustiger kan werken. De verschillende hoekpunten of plaatsen waar meetinstrumenten zouden geplaatst worden moesten dan telegraphisch onderling en met de forten verbonden zijn. De hovenbedoelde gepantserde observatieposten zijn niettemin *dringend* noodig wil men van het voordeel, dat wij *hoven* den vijand hebben, doordat de forten ons een uitmuntende gelegenheid geven hem te bespieden, *zooveel mogelijk* partij trekken, want om goed te kunnen waarnemen moet men rustig en veilig zitten.

Voor een goede oefening in het opmeten van de ligging der vijandelijke batterijen moet men door eenige veldvuurmonden, op *verschillende* punten opgesteld, *gelijktijdig* laten schieten en nu uit drie hoekpunten van de basis de hoeken laten meten onder welke die batterijen gezien worden. Om gejaagdheid te voorkomen moet men, in den aanvang, die veldvuurmonden niet gedurende 1 à 1½ uur, maar gedurende verscheidene uren, laten schieten, elk h.v. om 't kwartier, en dan zooveel mogelijk *gelijktijdig*, een schot; terwijl men, naarmate de geoefendheid toeneemt, sneller kan laten werken. Men zal *dan* in de gelegenheid zijn na te gaan of men elkander duidelijk kan mededeelen van welke batterij men de ligging wil bepalen. Daar de fortcommandant zonder bezwaar mededeeling kan ontvangen van de punten van opstelling, kan hij gemakkelijk nagaan of de *meting* juist is; wanneer men *dezelfde* batterij in 't oog heeft gehad ziet hij vanzelf daar op *dat* punt altijd drie richtlijnen elkander snijden.

Alvorens de pen neder te leggen nog een enkel woord, voor het geval men het met mijn voorstellen *niet eens* mocht zijn, voor het geval men bij dergelijke oefeningen den oorlogstoestand geheel en al wil blijven nabootsen, twee partijen tegenover elkander blijft stellen en laat vechten. In dat

geval zou ik het wenschelijk achten dat ook door de leidende partij rekenschap werd gehouden met de werkelijke of veronderstelde handelingen van den verdediger opdat deze laatste daardoor, in sommige gevallen, niet de lijdende partij worde. Zoo werd bij den aanval geen rekenschap gehouden met de door ons ontworpen tusschenbatterijen, die volgens de berekening konden zijn gereed gemaakt door het personeel uit het fort waarvoor geen werk in het fort zelf was berekend. Zoo dienden huizen en boomgaarden, die verondersteld werden, opgeruimd te zijn, den vijand tot uitmuntende dekking om het fort, zelfs midden op den dag met kleine afdeelingen, die *verwijftigvoudigd* werden — zoodat gemakkelijk groote afdeelingen in een kleine ruimte geborgen werden — te besluisen. Zoo drong de vijand eens door tusschen Vechten en 't Hemeltje — wij konden evenwel niet zien of hij al dan niet chacots op had — en werd mij door de officieren, die op het rechterfront het bevel voerden, herhaalde malen gevraagd of zij daarop mochten vuurgeven. Daar zij telkens op mijn vraag of zij de infanterie, die zij voor vijanden aanzag, ook had zien vuren op onze daar veronderstelde batterijen of wel op een andere, *zekere* wijze konden zien dat het vijanden waren, *ontkennend* beantwoordden gaf ik geen permissie. Later gaf de groepscommandant per telegram last er op te vuren. Zoo werd onder het hevigste geweer- en geschutvuur stand gehouden of in het gezicht van het fort gemarkeerd alsof er niets tegen werd gedaan of daaruit geen schot viel, enz. Ook is het wenschelijk dat de verdediger *doorlopend* op de hoogte wordt gehouden van de handelingen des vijands die hij in de werkelijkheid zou kunnen waarnemen, maar bij de oefeningen slechts gemarkeerd zijn. Te meer is dit noodig als men den aanvaller groote sprongen lant doen, die de verdediger ternauwernood kan bijhouden. Indien ik b. v. door een schets op de kaart een volledige opgAAF had ontvangen van de richting der loopgraven van den aanvaller, zooals men die veronderstelde, dan had ik de gelegenheid gehad, daaruit ongeveer te bepalen *walk* gedeelte van het glacis de vijand vermoedelijk zou kiezen voor zijn bekroningsarbeid. Het zou dan bij de groote waakzaamheid, die werd in acht genomen, niet mogelijk geweest zijn, de bekroning bijna onbemerkt uit te voeren, zelfs niet daar waar wij deze met recht niet konden verwachten. Voor de keuze van *die* plaats voor den sappeursarbeid zal zeker wel een bepaalde reden, die niet in verband stond met den oorlogstoestand, hebben bestaan — ik kan mij een zoodanige wel denken —, ik acht het echter — 't zij met bescheidenheid opgemerkt — een leemte dat wij, de bezetting van Vechten, die het meest belang bij de zaak hadden, wier waakzaamheid eenigermate in verdenking kwam, later niet hebben vernomen op welke gronden men *deze* keuze had gedaan. Als bewijs dat de bekroning *niet* onbemerkt plaats had zij het genoeg op te merken dat gedurende den nacht, waarin het glacis werd bekroond, het fort naar alle zijden herhaaldelijk heeft vuur gegeven, zoodat duizende patronen zijn verschoten en 62 kanonschoten gelost; men had dus zeer goed opgemerkt dat er wat gaande was.

Men moet bovendien niet vergeten, dat reeds *weken lang* het glacis, over een groote uitgestrektheid, vol schansmaterialen lag en 's avonds meestal honderde burgers daarop of langs rondliepen, zoodat het niet gemakkelijk was in dien donkeren, vrij onstuimigen nacht, met zekerheid te ontdekken, dat men aan het sappeeren was.

Ik kan dan ook met de *volste* overtuiging verklaren, dat op de waakzaamheid te *Vechten* — waarmede ik persoonlijk geen bemoeienis had, waarom ik het vrij mag verklaren — ondanks het *hoogst gebrekkige kader*, zéér weinig valt af te dingen; ik ben in de gelegenheid geweest dit *nacht op nacht zelf* te zien en ik heb bijzondere redenen dit *hier* te releveeren.

Hiermede hoop ik aan den wensch der redactie te hebben voldaan, zoodat mij nog slechts overblijft te verklaren dat ik met het grootste genoegen de oefeningen heb bijgewoond en dat ik daarbij zéér véél heb geleerd. Dit laatste is misschien meer te danken aan mijn achterlijkheid dan aan het leerzame der oefeningen want. . . . ik heb wel personen ontmoet die beweerden, niets geleerd te hebben.

Eén woord moet mij nog van de lippen, of liever uit de pen: indien weder oefening wordt gehouden dan hoop ik dat zij, die daaraan deelnemen, door de goede zorg der rijkspolitie, minder last van het publiek zullen hebben dan, naar ik geloof op alle forten, dit jaar het geval was.

Utrecht, October '82.

W. HOOGENBOOM.

Een woord over stellingen in Friesland.

Velen zullen het een zonderling verschijnsel noemen dat, nu eenmaal het geconcentreerde verdedigingsstelsel is aangenomen, nog iemand met stellingen in Friesland te voorschijn komt.

In de eerste plaats dient dus de reden daarvan te worden uiteengezet.

Alhoewel ieder Nederlander overtuigd zal zijn dat door het Nederlandsche volk in de toekomst slechts defensieve oorlogen zullen gevoerd worden, schijnt het kriegsbestuur die overtuiging niet te deelen; immers in plaats van het leger te organiseeren en te oefenen met het oog op den eigenaardigen strijd dien het in de liniën en stellingen wacht, bootsen wij in onze organisatie enz. de groote mogendheden na; met het gevolg dat onze strijdkrachten onvoldoende geoeffend zijn; dat groote manoeuvres gehouden worden op terreinen die het leger bij een oorlog zeker niet zal betreden, en dat bij vele officieren een valsch beeld ontstaat van een oorlog op Nederlandschen bodem.

Naar onze overtuiging is het roekeloosheid, het deel van het leger dat niet voor de bezetting der liniën en stellingen noodig is, vóór de liniën te laten optreden.

In plaats van den opmarsch van den vijand noemenswaardig te vertragen zal het geslagen binnen de Nieuwe Hollandsche Waterlinie geworpen worden, en zal reeds voor den aanvang van den eigenlijken strijd, het beste deel der Nederlandsche strijdkrachten onnut geknakt zijn geworden.

Een zoodanig gebruik van onze strijdmacht zal, wij zijn er van overtuigd, de eerste oorzaak zijn van het verlies der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

Naar onze meening mag in het begin van den oorlog slechts daar gestreden worden waar het op en tusschen de forten geplaatste geschut de troepen kan steunen, vóór de linie mag de vijand slechts verkend worden.

Al kan een leek in krijgzsaken o. i. beseffen, dat het verkeerd is, ons leger op een ander terrein te laten strijden dan op het slagveld dat millioenen aan versterken gekost heeft, onze organisatie, oefeningen enz. zijn de duidelijkste bewijzen dat nog aan een opstelling aan den IJssel, in de Geldersche

vallei, althans in het open veld gedacht wordt. Bepende men toch dit jaar gelurende de groote manoeuvres niet een terugtocht op Naarden?

Wacht men den vijand in de linie af, dan leidt het geen twijfel of het leger zal binnen weinige dagen daar binnen opgesloten zijn en er zich toe moeten bepalen den vijand het forceeren van de linie te beletten.

Bereiken wij deze periode dan is het grootste gevaar voorbij, want een aanval de vive force heeft slechts in de eerste dagen van den oorlog kans van slagen; dagelijks worden de positiën tusschen de forten sterker, terwijl de troepen dagelijks meer met de hun bijna geheel onbekende taak vertrouwd worden.

Intusschen heeft de vijand niet stil gezeten, maar zijn positiën versterkt.

Dit nu moet ons niet van het doen van uitvallen terughouden, al zijn en blijven het frontaanvallen op versterkte stellingen; zij moeten worden ondernomen om den vijand te verontrusten, om partiële voordeelen te behalen en om leven in den troep te houden. Men houde echter steeds in het oog dat het tactische uitvallen zijn, die met welke macht ook ondernomen, slechts tactische voordeelen kunnen opleveren.

Wil men voordeelen behalen, die een krachtigen invloed op den loop der gebeurtenissen uitoefenen, dan moet men het voorbeeld der krijgsoversten uit de vorige eeuwen volgen, die, toen de vijand tot in het hart van het land was doorgedrongen, hem in 1629 door de verrassing van Wezel en in 1673 door de inname van Bonn, tot den terugtocht dwongen.

Onze strijdkrachten zullen na het uitbreken van den oorlog bij goede organisatie en leiding verbeteren en talrijker worden; langzamerhand zal optreden in het open veld met hoop op goeden uitslag mogelijk worden, en naarmate de tegenstand in de linie hardnekkiger is, zal de wensch en de noodzakelijkheid zich doen gevoelen om offensief op te treden.

Daar een uitval uit de linie slechts geringe voordeelen belooft, zal men naar de voorbeelden van 1629 en 1673 de operatiebasis of de operatielijnen van den aanval moeten bedreigen en tevens in de bezette gewesten de bevolking wapenen en tot tegenweer aanzetten en, zoo ze nog niet bestaat, een partijgangeroorlog organiseeren.

Voor dit laatste doel alsmede voor de verdediging van deze eigen operatiebasis moet een afzonderlijk deel van het opereerende leger worden bestemd, dat, terwijl het hoofdkorps zoo snel mogelijk het doel der operatie tracht te bereiken, de gekozen operatiebasis inricht en versterkt en voor geregelden aanvoer naar het hoofdkorps zorgt.

Een dergelijke operatiebasis — de stelling van Mastenbroek — werd bij de behandeling der vestingwet voorgesteld, doch met één stem meerderheid verworpen.

Wij zouden wenschen dat, wanneer bij de verdediging van ons land tegen een aanval uit het Oosten de bovengeschetste phase bereikt is, de voor den offensieven strijd bestemde troepen uit Friesland actief optreden. Het landen

der troepen is te Harlingen, te Hindeloopen, te Stavoren en te de Lemmer mogelijk.

Na de landing wordt door het hoofdkorps een inval in het vijandelijke land gedaan of een der hoofdetappe-plaatsen aangevallen en de gemeenschap, door b.v. een spoorwegbrug te doen springen, met het vóór de linie staande leger verstoord. Intusschen wordt de landingsplaats versterkt zoodat het hoofdkorps daarop zoo noodig kan terugtrekken, terwijl daarvoor geschikte officieren een partijgangersoorlog in Friesland organiseren. Het lijdt naar onze meening geen twijfel dat alsdan de oude geest bij de Friezen ontwaken en iedere Fries toonen zal, dat de z. g. anti-militaire geest die nu hunne afgevaardigden kenmerkt, slechts een uiting is van den strijd dien zij voeren tegen de talloze leemten welke ons krijgswezen aankleven, en niet een streven om de weerbaarheid der natie te verminderen.

Deze gedachtenloop is het geweest die er ons toe gebracht heeft om na te gaan, welke hulpmiddelen de Friesche bodem voor militaire operatiën oplevert; te onderzoeken welke stellingen men er vindt en welke kustplaats zich het best voor het scheppen van een versterkte operatiebasis eigent.

In de eerste plaats stonden ons daarvoor de staf en waterstaatskaarten ter beschikking; in de tweede plaats hebben wij uit stukken van het rijks- en provinciaal Friesche archief nagegaan welke plannen in de laatste eeuwen voor de verdediging van Friesland zijn voorgesteld. Voor een onderzoek op het terrein ontbrak ons echter helaas de gelegenheid. Toch hebben wij gemeend de vruchten van onzen arbeid in ruimer kring bekend te moeten maken en daarom met genoeg gebruik gemaakt van de ruimte die de redactie van *De Militaire Spectator* ter onzer beschikking heeft gesteld.

Indien men de defensie van ons land nagant, dan blijkt al spoedig dat de eerste bepalingen betreffende de verdedigingsmiddelen dateeren van de Unie van Utrecht, waarop den 22sten en 23sten Januari 1579 het volgende bepaald werd:

»Elk gewest blijft zijne voorrechten behouden, zijne onafhankelijkheid blijft ongeschonden.

Ter bestrijding van de kosten zullen op eenparigen voet belastingen geheven worden.

Over zaken de generaliteit betreffende, mag geen bestand of vrede gesloten noch oorlog begonnen, verder geen belasting over alle gewesten uitgeschreven worden, dan met goedvinden der gewesten."

De eigenaardige toestand waarin zich de vereenigde provinciën tegenover elkaar bevonden, deed zich ook in het defensie-wezen gevoelen.

Na de Unie van Utrecht werden versterkingen aangelegd om de vereenigde provinciën tegen een vijandelijken inval te dekken, (terwijl bovendien de provinciën zelf versterkingen opwierpen om bovendien de provincie tegen een inval te beschermen.

De eerstgenoemde versterkingen werden door de Generaliteit, de laatstgenoemde door de Staten der provincie beheerd.

Vóór 1593 was in de noordelijke provinciën van een stelselmatige inrichting der verdediging geen sprake; verschillende steden waren versterkt of versterkten zich naarmate zij van de Spaansche overheersching bevrijd werden.

Eerst in 1593 dekt WILLEM LODEWIJK, stadhouder van Friesland, dit gewest tegen mogelijke invallen van RENNENBERG uit Groningen, door het opwerpen van de schans bij de Friesche palen, de Zwarte dijksterschans en de Breebergerschans.

In den zomer van het volgende jaar valt Prins MAURITS Groningen aan en dwingt de stad tot de overgave, waardoor het laatste spoor van RENNENBERG'S verraad verdwijnt, en ook Groningen onder het stadhouder-schap van WILLEM LODEWIJK komt.

Ook in de provincie van stad en lande (Groningen) waren, alvorens Groningen werd aangevallen, door de aanvallende troepen verschillende schansen als de Bourtanger en de Oude schans aangelegd.

In het volgende jaar verkoos ook Drenthe WILLEM LODEWIJK tot stadhouder en werden de drie noordelijke provinciën onder één stadhouder vereenigd, een toestand die van af dit jaar bijna onafgebroken is blijven voortbestaan.

Deze drie provinciën werden in de eerste plaats beschermd door de versterkingen van Hasselt, Koevorden, Bourtanger en de Oude Schans met daartusschen gelegen inundatiën en moerassen.

Deze versterkingen werden onderhouden en bezet door de vereenigde provinciën en jaarlijks door gecommiteerden uit de Staten-Generaal, de Staten van Friesland en van die van Stad en Lande geinspecteerd.

Door den raanleg van den Ommerschans, de versterking bij Ter Appel, de Langerakker-schans alsmede door het leggen van leijdijsken en de bepaling dat de tusschen de versterkingen gelegen moerassen in onveranderden staat moesten blijven, werd deze linie verbeterd.

Na den vrede van Munster werden echter de versterkingen verwaarloosd, zoodat in 1672 de Munstersche en Keulsche troepen zich met weinig moeite van Koevorden, de voornaamste vesting dezer linie, meester maakten.

In dezen nood moesten de provinciën Friesland en Stad en Lande van hunne provinciale versterkingen gebruik maken om den vijand te keeren. De Generaal AYLVA, commandant der Friesche troepen, koos zijn hoofdkwartier te Heerenveen en stelde zijn troepen achter de schansen bij Kuijore, Slijkenburg, het Oude Veer (b. z. de oude Trijnsterburg) de Blesbrug, het Oude Verlaat (b. n. Finkega), de Berkhof, de Breeberger, Zwartedijk, de Friesche palen, de Schooterburg, Terband en het versterkte Gorredijk op.

Daar het langs de Linde gelegen terrein door het opgestopte Linde-water alsmede door ingelaten zeewater geïnundeerd was en het tusschen de Kuin-

der en de schans bij de Friesche palen gelegen terrein in hoofdzaak uit hooge veenen bestond, bezat deze stelling alhoewel aanvankelijk met weinig troepen bezet, zulk een sterkte dat de Munsterschen en Keulschen na gehouden krijgsraad besloten, zich tegen de provincie van Stad en Lande te wenden en het beleg vóór Groningen sloegen.

De provinciale versterkingen van Stad en Lande bestonden uit de positie bij de Leek, de vestingen Groningen en Delfzijl met de daartusschen gelegen inundatiën; zij sloten bij de schans de Friesche palen aan bij die in de provincie Friesland.

Gaan wij de in Friesland gelegen versterkingen op de kaart na, dan zien wij dat de versterkingen van de Kuinre, Slijkenburg, het Oude Veer, de Blesbrug, het Oude Verlaat en de Berkhof in 1ste Linie aan de Linde gelegen waren en de over die rivier voerende wegen afsloten, het tusschen de wegen gelegen terrein was, daar men het Linde-verlaat gesloten en bovendien een zwaren dam in de Linde gelegd had, geïnundeerd. Tusschen de schans Berkhof en de Kuinder vindt men hoog terrein dat door aldaar geplaatste troepen verdedigd werd. Het terrein tusschen de Kuinder en Groningen bestond uit hooge veenen die voor troepen onbegaanbaar waren, de door die veenen voerende wegen waren door de Breeberger- en Zwartedijkster-schans alsmede door de schans aan de Friesche palen afgesloten.

Bij de Schooterbrug over de Kuinder was een schans opgeworpen, Gorredijk en Heerenveen waren versterkt terwijl bij laatstgenoemde plaats nog de Terbanster-schans was opgeworpen. Gelukte het dus een vijand de linie van de Linde te forceeren of over het hooge terrein tusschen de Berkhof en de Kuinder door te dringen en wilde hij op Heerenveen trekken waar de hoofdmacht onder den Generaal AYLVA was opgesteld, dan stootte hij op de schans bij Schooterbrug; nam de vijand zijn weg over de hooge veenen, dan vond hij, alvorens te Heerenveen te komen, het versterkte Gorredijk op zijn weg.

In 1785 werd, met het oog op het dreigend oorlogsgevaar, een commissie benoemd om een plan te ontwerpen, dat de provincie Friesland op de minst kostbare wijze tegen invallen zou dekken. Deze commissie sloeg eveneens het oog op de Linde en Kuinder.

Tot afsluiting van den overgang over de vereenigde Linde en Kuinder stelde zij voor, bij Slijkenburg een schans te bouwen; den weg over Kuinre liet zij onverdedigd en maakte daardoor den aanleg van een schans op het vereenigingspunt van den Nieuwen met den Verlaten dijk noodig. Ten einde het komen van den Verlaten op den Nieuwen dijk te bemoeilijken, werd het graven van een kanaal langs den buitenberm van den Nieuwen dijk voorgesteld; eindelijk zou, als laatste afsluiting van den Zeedijk, oostwaarts van de Lemmer een schans worden opgeworpen en de polder van de Lemmer zoo noodig onder water gezet worden.

Naar onze meening was het plan van 1672 tot afsluiting van den Zeedijk door het opwerpen van een schans bij Kuinre, beter dan het nu voorgestelde.

Daar het de commissie bleek dat de inundatie langs de Linde slechts tot Oude Berkoop waarde had, (zij zou ook nu gesteld worden door het sluiten van het Linde-verlaat, het leggen van een dam b. n. Peperga in de Linde en door het inlaten van zeewater te Kuinre, het openen van de verlaten in de Finkegaartervaart en in de daarop uitwaterende dwarsvaarten die gezamenlijk 2.88 M. water keerden) besloot men de schans Berkof niet op te maken maar b. n. het Linde-verlaat een dam in de Kuinder te leggen, ten einde ook langs deze rivier een inundatie te stellen.

Deze inundatie zou zich, zooals bij onderzoek bleek, uitstrekken tot de hooge Veenen bij Haule.

Het hooge terrein tusschen de Linde en Kuinder zou door 2 schansen, de eene op den Hoogen de anderen op den Lagen dijk, tusschen de dorpen Oude en Nije Berkoop gelegen, worden afgesloten.

De over de Kuinder voerende accessen zijnde de Bruglaan, de wegen van Nije Berkoop naar Iubbega, van Mackinga naar Donkerbroek en van Oosterwolde naar den postweg uit Drenthe, zouden eveneens door schansen worden afgesloten.

Daar men den postweg uit Drenthe door een schans nabij Koudenberg wenschte af te sluiten, werd de Breebergerschans geheel nutteloos.

Dit zelfde plan werd in 1790 door den Kwartiermeester-Generaal BENTINCK in een over de verdediging van Friesland handelende memorie opnieuw aanbevolen.

Sedert is het terrein tusschen de Lemmer en de Veenen weinig veranderd; het getal wegen is alleen met den spoorweg Zwolle—Leeuwarden vermeerderd; de veenen b. o. Koudenberg daarentegen zijn door de plaats gehad hebbende verveeningen grootendeels van karakter veranderd.

Beschouwt men het terrein langs de Linde en Kuinder op de waterstaatskaart, dan blijkt: dat de Linde-sluis alsmede de nieuwe Linde-dijk beletten dat het zoowel bij eb als bij vloed te Kuinre ingelaten zeewater (M.E. 0.16 + A.P. M.V. 0.27 + A.P.) op de noordwaarts van de Linde gelegen terreinen komt.

Daar het tusschen de Linde, de Kuinder en den spoorweg naar Leeuwarden gelegen terrein beneden middelbare eb gelegen is, kan dit door het sluiten van de Linde-sluis het openen van de keersluis in den nieuwen Linde-dijk en het zoo noodig afgraven van dezen dijk, met zeewater geïnundeerd worden.

Daar het sluiten van de Linde-sluis den afvoer van het Linde-water belet, zal langs de oevers van deze rivier een zoetwater-inundatie ontstaan. Zou men b. v. van de Lemmer, voor een korps dat van uit Friesland opereert, een versterkte operatie-basis willen maken, dan kan men van het zuidelijk gedeelte der zoeven beschreven linie gebruik maken; het ten noorden en ten westen van de Lemmer gelegen terrein ligt gemiddeld 0,3 M. onder middelbare eb, en is dus te allen tijde te inundeeren.

Aansluitende aan de zoeven beschreven inundatie zou men de Delfstra-

huizer-uitgangen, tusschen de Kuinder en het Tjeuke-meer gelegen, door het inlaten van zeewater uit de Kuinder moeten inundeeren, de Landman-polder en het om Follega b. n. de Woudsloot gelegen terrein door het inlaten van water uit het Tjeuke-meer en het groote Brekken en de westwaarts van de Lemmer langs de Ee en Kromme Ee gelegen landen, door het inlaten van zeewater te Tacozijl.

De accessen tot de Lemmer die droog blijven, zijn: de Zuiderzeedijk te verdedigen door een schans b. n. de Kuinder bij Schooterzijl op te werpen, de weg naar Heereveen, te verdedigen door het dorp Echterbrug te versterken; de weg naar Sneek, te verdedigen door Follega te versterken; de Zeedijk naar Stavoren, te verdedigen door een schans b. n. Tacozijl op te werpen; bovendien zouden op het Tjeuke-meer, het groote Brekken en in de Kuinder eenige met geschut bewapende uitleggers noodig zijn.

Een andere linie dan die van Kuinder en Linde werd in 1683 door MENNO VAN COEHOORN, die op verzoek van de Staten van Friesland een onderzoek naar de verdediging der provincie had gedaan, voorgesteld.

Hij wilde een kanaal doen graven van Kollummerzijl door de lage landen van Kollummerswaag langs den zuidkant van Valom, door de lage landen van Kuikhorne langs het Bergumer-meer tot aan Bergumerdam.

Bij Triemen en Bergumerdam oordeelde COEHOORN verdedigingswerken noodig; b. w. het kanaal moest een dijk worden opgeworpen om het ingelaten zeewater te keeren; het b. o. het kanaal gelegen terrein werd geheel geïnundeerd, terwijl het van emplacementen achter den dijk gelegen onder vuur gehouden werd.

Ten einde het gedeelte Bergumerdam tot aan de Zuiderzee te verdedigen, zou Heereveen en de Lemmer versterkt moeten worden en op de Leppedijk een schans worden opgeworpen.

Wil men echter dit gedeelte der linie meerdere sterkte geven, dan zou bovengenoemd kanaal en dijk van Bergumerdam over Garijp, Heereveen, Vierhuizen, Oosterzee tot aan de Lemmer verlengd moeten worden. Oordeelde men dit plan te kostbaar, dan stelde COEHOORN voor, Harlingen te versterken.

Alhoewel dit plan nooit tot uitvoering gekomen is, blijkt voldoende uit de Waterstaatskaart en STARING's kaart van Nederland, de dijken weggedacht, dat in deze doorlopende lage streek te allen tijde inundatiën te stellen zijn, en dat in deze lijn voor een korps, dat op Harlingen of Stavoren terugtrekt, goede achterhoede-stellingen te vinden zijn.

Wat Harlingen betreft, hiervan is de beteekenis sedert 1683 aanmerkelijk toegenomen. Het zou als versterkte operatie-basis vele voordeelen boven de Lemmer bezitten. De haven heeft bij vloed een diepte van 4 M. en bij eb van 2,7 M.; de inrichting der kaden is beter dan van elke andere Friesche zeehaven. De stad is door middel van een spoorweg met Leeuwarden verbonden. Alhoewel de wallen geslecht zijn, heeft de stad hare grachten behouden zoodat zij met weinig moeite aan de landzijde te versterken is.

Het omliggend terrein gemiddeld op 0,5 M. + A.P. gelegen kan bij vloed 0,73 M. + A.P. geïnundeerd worden; hiertoe beschikt men over de sluizen te Harlingen en te Roptazijl.

Een nadeel is dat de haven van af de zeedijken met geschut kan beschoten worden.

Indien men de stad als operatie-basis wil gebruiken, zouden op de door de inundatie voerende wegen schansen opgeworpen of de aan die wegen gelegen dorpen, hofsteden of hoogten versterkt moeten worden. Op den zeedijk b. n. en b. z. Harlingen alsmede op den spoorweg naar Lecuwarden zouden schansen moeten worden opgeworpen, Midlum, de Blijse alsmede de hoogten bij Gir Ropens zouden versterkt moeten worden, de Wester-polder, de Wijualdumer Ooster-polder, de Grating-polder, de polder om Ungabuurt en de tusschen de Kimsweerder, Almenumer en Dijksterburen-polder gelegen polders zouden met behulp van de bovengenoemde sluizen moeten worden geïnundeerd.

De verschillende vaarten die naar Harlingen voeren zouden met behulp van drijvende versperringen afgesloten moeten worden; terwijl daar achter geplaatste uitleggers het vuur der werken zouden moeten ondersteunen.

Een in 1794 benoemde commissie deed een geheel nieuw voorstel voor de verdediging der provincie Friesland; zij stelde voor, de verdedigingslinie van Stavoren over de Galamadammen langs de Fluessen en het Heegermeer door de lage met meertjes bezaaide landen tot aan het Sneeker-meer te doen loopen om van daar over de Oude Schouw langs de Boorn en het Koningsdiep bij de veenen van Baccaveen aan de inundatiën van de Matsloot in Groningen aan te sluiten.

Volgens dit plan zou een gedeelte der oude wallen van Stavoren opgemaakt, en zouden bij de Galama-dammen, de Oude Schouw, Irnsumerzijl en Baccaveen schansen moeten worden opgeworpen; ook Beetsterzwaag zou men moeten versterken. Ten einde het terrein langs het Koningsdiep te inundeeren, stelde de commissie voor, bij Lippenhuisterhout een dam te leggen; door het openen van de sluizen te Baccaveen zouden de terreinen langs het Koningsdiep, gemiddeld 0,05 M. boven den middelbaren waterstand gelegen, binnen zeer korten tijd geïnundeerd zijn. Langs de Boorn zou de inundatie gesteld moeten worden door de afwatering van deze rivier te beletten; op dezelfde wijze zou het tusschen de meeren en meertjes gelegen terrein geïnundeerd moeten worden.

Daar de vijand over de uitwateringssluizen te de Lemmer, te Kuinre en te Tacozijl kan beschikken, is het aftappen van de inundatiën voor hem zeer gemakkelijk.

In een in het jaar 1815 vervaardigde memorie, werd dezelfde linie voorgesteld, echter in plaats van het gedeelte Stavoren—Oude Schouw, de lijn Tacozijl—Oude Schouw aanbevolen. Het gedeelte Stavoren—Beetsterzwaag van de in 1791 voorgestelde linie is zeer sterk; het is bezaaid met meeren,

terwijl het tusschen die meeren gelegen terrein beneden A.P. gelegen en dus gemakkelijk dras te stellen of te inundeeren is.

Slechts 6 accessen worden op dit oogenblik in deze stelling aangetroffen namelijk:

De Zuiderzeedijk, de weg over de Galama-dammen, de weg van de Lemmer naar Sneek, de strant en spoorweg van Heerenveen naar Leeuwarden en de Lippedijk.

Dit terreingedeelte levert voor een in Friesland opereerend leger uitnemende stellingen op, waarin een kleine macht met hoop op goeden uitslag tegen overmacht kan strijden: bovendien biedt, na voltooiing, de spoorweg Leeuwarden Stavoren belangrijke voordeelen aan tot het zoo noodig verplaatsen van troepen.

Het zuidelijkste deel dezer stelling, zou gedeeltelijk te gebruiken zijn om een versterkte positie om Stavoren te vormen. Men zou alsdan de inundatie h. o. de hoogten van Warns moeten stellen en, behalve genoemde hoogten, ook de dorpen Molkwerum, Laaxum en Zuidburen versterken. Men behoefde alsdan slechts de Zuiderburen- en de Noorderburen-polder onder water te zetten om een voldoende sterke positie om Stavoren te scheppen; het inundeeren kan naar gelang van den beschikbaren tijd geschieden door den waterafvoer te beletten of door zeewater te Stavoren en te Molkwerumerzijl in te laten.

Boven de Lemmer en Harlingen heeft Stavoren als versterkte operatie-basis het voordeel dat het met minder troepen te verdedigen is; dat de haven niet door op de zeedijken opgesteld vijandelijk geschut kan bestreken worden; het is het gemakkelijkst van uit de provinciën Noord- en Zuid-Holland te bereiken en zal spoedig door middel van een spoorweg met Leeuwarden enz. verbonden zijn, waardoor de gemeenschap met alle deelen der provincie zeer gemakkelijk zal worden.

Het is natuurlijk niet te bepalen hoeveel strijdkrachten voor een offensief optreden in Friesland beschikbaar kunnen gesteld worden, maar het lijdt naar onze meening geen twijfel of een korps, dat op een goede operatie-basis steunt, zal steun bij de bevolking vinden, en in aanmerking nemende dat Friesland 10.000 schutterplichtigen telt, zal het zeker geen moeite kosten, in dit gewest een partijgangersstrijd te organiseeren. Geen onzer provinciën is zoo bij uitstek voor schuilhoek van partijgangers geschikt. Op deze wijze kan, de etappe-dienst voor den aanvaller zeer bezwarend worden gemaakt. In dit opzicht is echter ook voorbereiding, d. i. studie van den Frieschen bodem, noodig; een studie die, zoo ze op het terrein zelf gemaakt wordt, zeker menige belangrijke bijzonderheid meer zal leeren kennen dan bij studie op kaarten en in oude papieren mogelijk is.

Een beroep op de kern der Nederlandsche natie.

Zoo luidde ten vorigen jare de aanhef eener circulaire door de *Vereeniging van Gepensioneerde Onderofficieren en minderen van het Nederlandsche Leger* der Natie aangeboden, ten einde een toetreding als Beschermer of Beschermvrouwe, Donateur of Donatrice te verkrijgen, of wel een geldelijke bijdrage als buitengewone schenking voor ééns.

Die Vereeniging, zoo men weet, stelt zich ten doel: *de stoffelijke behoeften harer leden te behartigen en binnen den grens van haar vermogen onderstand te verleen en niet alleen aan hare leden, maar zoo mogelijk ook aan hunne Weduwen en Weezen*, en heeft haar ontstaan te danken aan de wet van 29 Mei 1877, die de pensioenen der militairen van de landmacht nader regelde en aanmerkelijk verhoogde, doch de *reeds gepensioneerden niet* in deze gunstige bepalingen liet deelen.

Nadat 4 leden der Tweede Kamer in de zitting van 7 Juli 1880 op deze wetsbepaling waren teruggekomen, en bij de behandeling van een soortgelijk wetsvoorstel bij amendement voorstelden, om de pensioensverhooging, vastgesteld bij de wet van Mei 1877, alsnog van toepassing te verklaren, ook op hen die vóór dat tijdstip gepensionneerd waren (welk amendement echter verworpen werd); nadat, zeggen wij, daardoor voor vele oud-strijders en oud-gedienden het uitzicht op eenige lotsverbetering aan den avond van hun leven in dienst van Koning en Vaderland doorgebracht, vervlogen was, — besloten zij zichzelf te helpen door het oprichten van bovengemelde Vereeniging, die al spoedig door Z. M. den Koning erkend en goedgekeurd werd.

Het oprichten eener Vereeniging echter, vooral door arme oud-gedienden, geeft wel niet veel materiëelen steun, doch zij waren nu meer aaneengesloten en men kon op die wijze waarschijnlijk door een beroep op de Natie, gelden bijeenbrengen om den meest hulpbehoevendsten onder de gepensionneerden een toelage op hun pensioen te verschaffen, welke volgens sommige het Rijk *verplicht* was hun te verstrekken, doch met welke *bewering* zij dan toch in elk geval niet geholpen waren.

Juist zooals het oud-gedienden betaamt, trokken zij niet ten strijde zonder Vaandel, doch nu een Vaandel in anderen zin n. l. een Eere-commissie bestaande uit de Heeren Baron VAN SUTZAMA, Kamerheer van Z. M. den Koning enz., de Luit.-Generaal, oud-Minister A. ENGELVAART en Jonkheer H. A. D. COENEN, Lid der Eerste Kamer, benevens de Generaal-Majoor H. J. ENDERLEIN oud-Minister van Oorlog.

Die Commissie is in hoofdzaak belast met het toezicht over het financieel beheer.

In verscheidene plaatsen des lands zijn afdelingen opgericht onder hun eigen Bestuur, terwijl het geheel staat onder een Hoofdbestuur van 12 leden, allen gepensioneerde onderofficieren in verschillende graden, waarvan de heer H. J. STEENBERGEN te Gouda, de Voorzitter en de heer L. ZEILER te Amsterdam de algemeene Secretaris is.

Wij herinneren ons dus weder deze Vereeniging, die, zooals wij aanvankelijk reeds zeiden, ten vorigen jare op bescheiden wijze een beroep op de Nederlandsche Natie deed, waaraan Z. K. H. de PRINS VAN ORANJE, en H. K. H. PRINSES MARIANNE al dadelijk gehoor gaven.

Aan het dezer dagen verspreide overzicht der Vereeniging, tevens bevattende de rekening en verantwoording over het boekjaar 1881—82, ontleenen wij dat 2332 Nederlanders tot ult^o. Augustus aan dat beroep hebben gevolg gegeven, en wel verdeeld als volgt:

106 Beschermers	}	Bijdrage per jaar minstens f 10.—
13 Beschermvrouwen		of voor ééns minstens f 25.—
634 Donateurs	}	Bijdrage per jaar minstens 50 cts.
40 Donatrices		tot beneden f 10.—
264 Heeren	}	Schenkeningen voor ééns van af 50
21 Dames		cents tot beneden f 25.—
6 Beschermers, actief dienende Officieren.		
186 Donateurs	»	»
40 Schenkingen voor eens	»	» benevens

1020 Donateurs van het Nederlandsche Leger, beneden den rang van officier (hun daarvoor rechtmatige hulde). Het loffelijk, maar zeker verdiend getuigenis omtrent het gehouden beheer, ondertekend door 2 leden der Eere-Commissie, de Generaals ENGELVAART en ENDERLEIN, moet er toe bijdragen om vertrouwen in deze Vereeniging te stellen. Dit vertrouwen bestaat wel in hoofdzaak hierin, dat de onderstandsgelden op doelmatige wijze worden aangewend, ter voorziening in behoeften van hen wier krachten te kort schieten om door de vrucht van hun arbeid daarin te voorzien.

Het toekennen van ondersteuning is dan ook inderdaad met de meeste zorg geregeld, en zijn alle maatregelen genomen om te voorkomen, dat zij, die het minder noodig hebben, onderstand verkrijgen ten koste dikwerf, van hen die het hard noodig hebben.

Misbruik van sterken drank is een belotsel om iets van de Vereeniging te verkrijgen; naar godsdienstige gezindheid wordt niet gevraagd om allen schijn van partijdigheid op dat gebied te vermijden.

Tot op ult°. Augustus was deze nog zoo jeugdige Vereeniging toch al in staat, aan een 60-tal der meest hulpbehoevende leden, een vaste *wekelijksche* toelage te verstrekken van *f* 1.— tot *f* 2.—, terwijl een 150-tal een gratificatie (veelal van *f* 10.—) had ontvangen, in afwachting dat de kas een voortdurende ondersteuning kan toestaan.

De Vereeniging slicht dus reeds nut en verzacht kommer en ellende, en verdient bijgevolg de belangstelling van de Nederlandsche natie in ruime mate.

Meer bijzonderheden kan men nog uit het uitvoerig doch zakelijk verslag vernemen; o. a. kan men nauwkeurig het onderscheid weten tusschen deze »Vereeniging” en het »Fonds tot ondersteuning en aanmoediging van den gewapenden dienst”, waarvoor elk jaar in Nederland gecollecteerd wordt, hetwelk duidelijk is uiteengezet; — karakteristiek is het tal van voorbeelden, waardoor aangetoond wordt aan wie de toelagen verstrekt werden, een paar nachten wij wel de moeite waard hier even te laten volgen:

k is gepensionneerd sergeant, en was zwaar ziek toen zijn toestand ter oore kwam van het bestuur zijner afdeeling. Het was hoog tijd, want de man had door eergevoel gedreven, allen onderstand van armen- of diaconiekas geweigerd, (wie zal dat gevoel van eigenwaarde in dien oud-onderofficier veroordeelen?). Toen de commissie van onderzoek hem evenwel de vraag deed: of hij van de vereeniging, waarvan hij toch lid was, ook geen onderstand zou aannemen, antwoordde hij: »dat is iets anders, dat zijn mijne oud-kameraden die mij te hulp komen”, en de man stemde toe.... om *f* 1,50 per week toelage te ontvangen, die hij thans echter wegens zijn overlijden niet meer noodig heeft.

l is een 88-jarig veteraan, in het bezit eener goede gezondheid, doch met gemis van beide beenen, die bevroren in de veldslagen bij Moscou.

Daarenboven is hij sedert 1821 volslagen blind. In 1810 in dienst getreden, heeft hij de veldtochten in Rusland en Duitschland medegemaakt en was later geblokkeerd in Hamburg, van waar hij den 20sten Juni 1814 is overgegaan bij het Nederlandsche leger, en met de 7de afdeeling infanterie de slagen bij Quatre-Bras en Waterloo heeft bijgewoond, van welke afdeeling hij den 20sten December 1820 wegens blindheid met een gagement als tamboer is ontslagen.

Gelukkig bleek bij het onderzoek dat van nooddrift geen sprake was (trouwens de man had zich *niet* aangemeld). Sober kon hij door welwillende tusschenkomst van eenige particulieren eventjes leven en rondkomen. Uit dien hoofde kon de man een wekelijksche toelage missen, doch ontvangt deze veteraan telken jare op den gedenkdag van Waterloo, als blijk van belangstelling, een gratificatie van *f* 10.—, welk buitenkomsje hij met dankbaarheid aanvaardt, en op hoogen prijs stelt.

Welsprekender dan alle redeneering zijn sommige brieven die het Hoofdbestuur zoo nu en dan ontvangt. Eén dier brieven is voldoende om den toestand van honderd anderen aan te duiden.

Men oordeele:

»De man die in dezen brief met u (het Hoofdbestuur) spreekt is de gepens. Sergeant Majoor, bij herinnering u wel bekend tijdens het pensioengewoel in 1878. Toen dat in duigen was gevallen heb ik het stadsleven verlaten en woon nu op een uithoek van N.-Br. Zie verder mijn extract-stamboek.

»Ik heb den leeftijd bereikt van 75 jaar, ben gepensionneerd met 46 vrijwillige onafgebroken dienstjaren, nooit eenig handgeld of premie genoten.

»Buiten het Metalen Kruis ben ik gemedailleerd van de drie Nederlandsche Koningen, laatstelijk diende ik als Serg. Majoor bij de magazijnen van Oorlog, destijds waren de pensioenen f 200, maar bij de magazijnen f 225, die mij ten deel vielen.

»Was men bij het leger 12 jaar onderofficier, dan kreeg men $\frac{1}{8}$ verhoging, dat is f 240.

»Alhoewel ik $3 \times 12 = 36$ jaren onderofficier ben geweest, kreeg ik f 15 minder per jaar. Deelt men mijn pensioen in 365 dagen, dan krijgt men $61\frac{1}{2}$ cent. Het voorschot op het pensioen is ook gedaan, van 1 April tot 1 October staat alles stil, en dan moet ik nog te 's Bosch het (pensioen) in persoon halen, hetgeen ook geld verslindt. Verder komt er nog bij, dat ik een 74-jarige vrouw heb, hopeloos op herstel van gezondheid. Ik durf mij beroemen op een onbevlekt extract-stamboek en strafregister."

Het verslag voegt er aan toe:

Men onderscheide wel, vragen doet de oud sergeant-majoor niet, doch hij stort alleen zijn hart uit.

Wekt het geen aandoening als men bedenkt dat een man, »die door de Drie Nederlandsche Koningen gemedailleerd is,» en dus zilver en goud op de borst draagt, van f 0,61 $\frac{1}{2}$ per dag met zijne vrouw moet leven en dus nagenoeg honger lijdt. O Nederland, maak u op om die enkele levende antiquiteiten van Neêrlands grootheid op te beuren en stel ons in staat hunnen levensavond te veraangenamen!

Inderdaad, al telt het overzicht ook 71 pagina's, het laat zich zeer goed lezen en men legt het niet onvoldaan ter zijde, het pleit voor den ijver en het doorzicht van het Hoofdbestuur, dat zulke krachtige, ja verrassende middelen tot opwekking weel te bezigen.

Wij zeilen verrassend, want aan het einde van het overzicht komt een slotwoord, hetwelk wij ten wille der plaatsruimte niet in zijn geheel kunnen laten volgen. Nadat op de meest kiesche wijze betoogd is, dat er nog zóóveel steun en medewerking noodig is, vraagt men eerbiedig doch dringend:

1°. uwe bijdrage voor *déns* te wijzigen in een *jaarlijksche*, hetzij voor het-

zelfde cijfer, hotzij voor een hooger of lager bedrag, geheel naar uwe verkiezing;

2°. uwe jaarlijksche bijdrage zoo mogelijk ecnigszins te verhoogen, terwijl wij het ons een groote eer zouden rekenen, u onder de categorie »Beschermer" te mogen opnemen;

3°. één of meer uwer vrienden of familieleden dit overzicht te laten lezen en uit te noodigen uw voorbeeld te volgen, en ons door een bijdrage, onverschillig van welk bedrag, te steunen.

Een afzonderlijk bijgevoegd *nader* inschrijvings-biljet, geeft direct het middel aan de hand, om onder den indruk van het gelezene, aan de inspraak van het gemoed gehoor te geven en de uiting van die inspraak op te zenden aan den Algemeenen Secretaris der Vereeniging, den heer L. ZEILER, te Amsterdam.

Zoover wij weten, was *deze* wijze van werving nog niet toegepast. Of er velen aan zullen voldoen, weten we niet; dat enkelen het zullen doen gelooven we zeker; dat een ieder zich haaste het biljet alsnog op te zenden en het geen dag langer uitstelt.

Het verslag eindigt, en ook wij, doch niet zonder van harte in te stemmen, met de wijze waarop, en de woorden waarin tot de Natie gezegd wordt:

Welnu, »kern der Nederlandsche Natie", onze hoop is op u gevestigd en die zult ge niet beschamen, dat weten wij:

Gij bracht tonnen gouds bijeen tot leniging van den watersnood; de strijders voor de Transvaalsche onafhankelijkheid ondervonden Uwe belangstelling; Gij hielp den uit Rusland verdreven Israëlieten met raad en daad; voor de slachtoffers der »Alder," bracht ge af spoedig 70 mille bijeen; de Nederlandsche oud-gedienden zult ge evenmin vergeten.

De eer van Nederland is in gevaar, sprak prof. BUIJS BALLOT, toen er f 50.000 moest zijn voor de handhaving van onzen alouden roem in de Noordpoolstreken nadat de Regeering voor hetzelfde doel gelijk bedrag had toegestaan, onder voorwaarde dat de Natie aan de roepstem van den vaderlandslievenden Hoogleraar zou voldoen.

Weinige weken daarna kon ZHED.Z.Gel. met voldoening uitroepen: »de eer van Neerland is gered! De Natie en de Regeering beiden hebben er voor gezorgd."

Thans zeggen wij »De eer en het prestige van Neerland loopen gevaar, als het buitenland, als Europa gewaar wordt, dat men ten onzent den oud-gediende aan zijn lot overlaat, als de ouderdom zijn rug doet krommen en hem ongeschikt voor allen arbeid heeft gemaakt."

Wij betoonen eerbied voor, en berusten in de wet, die *niet* toestaat dat men de verdienste van het *verleden* erkent, en die alléén en uitsluitend rekening houdt met het *heden*.

De toekomst echter heeft ook hare eischen en door het verleden te ontkennen, kan men wellicht voor de toekomst afbreken, hetgeen men gemeend heeft op te bouwen door de wet van 29 Mei 1877 in het leven te roepen.

Daarvoor zullen wij trachten te waken, daartoe roepen wij uwe medewerking in; naast het medelijden met de kammervolle omstandigheden, waarin zoo menig oud-militair zich bevindt, bezitten wij genoeg vaderlandsliefde om niet te bescffen, dat de hulp die de Natie thans den oud-gepensioneerden verleent, op hen een weldadigen invloed uitoefent, die langzamerhand het reeds diep geworteld gevoel van miskennis bij hen doet verdwijnen, hetgeen een eerste vereischte is om de vrijwillige dienstneming in de toekomst te bevorderen en aan te moedigen.

De overtuiging dat de Regeering en de Natie den oud-soldaat belangstelling blijven betoonen, ook dan wanneer zijne krachten vervlogen zijn en hij niet meer tot het actieve leger behoort, werkt gunstiger op de bevordering van 's lands weerbaarheid, dan elk ander middel dat men daartoe aanwendt. Dit is onze overtuiging, die wellicht door meer uwer zal gedeeld worden.

Dat wij dan weldra met Prof. BUIJS DALLOT (zij het dan ook op een ander terrein) mogen uitroepen: *De eer van Nederland is gered!* De Natie *alleen* heeft er voor gezorgd, dat in Nederland geen oud-gediende meer gebrek lijdt!

De ondergeteekenden, meerendeels Leden van verdienste der hierboven geschetste Vereeniging, noodigen hunne landgenooten uit, om door een jaarlijksche bijdrage (tot welk bedrag ook), of door een schenking voor ééns, als Beschermer of Donateur tot deze inderdaad nuttige Vereeniging toe te treden en daardoor het Hoofdbestuur in staat te stellen, zijn streven, zooveel mogelijk nabij te komen.

Zij, die aan dit beroep op de Nederlandsche Natie willen gevolg geven, kunnen per briefkaart, vermeldende het juiste adres, en het bedrag hetwelk men disponibel stelt, aan één der ondergeteekenden, of aan één van de Leden der Eere-Commissie van hunnen wensch doen blijken; terwijl de Algemeene Secretaris der Vereeniging, volgaarne bereid is tot het verstrekken van alle verlangde inlichtingen, inschrijvingsbiljetten, statuten en verslagen, voorzoover die nog voorhanden mochten zijn.

Over het ingeteekende bedrag wordt nader door de Algemeene Penningmeester of die der afdelingen per quitantie beschikt. Jaarlijks wordt rekening en verantwoording afgelegd, en franco aan hen toegezonden die de Vereeniging met een of andere bijdrage steunen.

De pers, die machtige hefboom tot opwekking van al wat goed en edel is, zal ook aan deze Vereeniging zeer zeker haren steun niet onthouden,

hetwelk reeds nu gebleken is door de opname van deze opwekking, waarvoor wij onzen besten dank betuigen.

VAN SWIETEN,	gep. Luitenant-Generaal,	's Gravenhage.
KNOOP,	» idem.	»
WEITZEL,	» Generaal-Maj. oud-Minister,	»
BOOMS,	» idem. idem.	»
KOOL,	Kapitein, Lid der Tweede Kamer.	»
WENNIGER,	1ste Luitenant der Grenadiers,	»
DOORMAN,	Hoofdred. » <i>Dayblad van Z.-H. en 's Gravenhage</i> »,	»
DELPRAT,	gep. Generaal-Majoor oud-Minister,	Amsterdam.
VAN DUJIL,	Hoofdred. » <i>Alg. Handelsblad</i> '	»
PERK,	Waalsch Predikant,	»
JHR. VAN MERLEN,	gep. Generaal-Majoor,	Heemstede.
VAN LÖBEN SELS,	» Hoofdofficier,	Arnhem.
VAN SLOTEN,	» Kapt., Burgemeester van	Hoofdplaat.
BROUWERS,	Pastoor, Hoofdred. van de » <i>Amstelbode</i> » en de » <i>Wetensch. Nederl.</i> ,	Bovenkerk.

Het Hoofdbestuur der »Vereeniging van gepensionneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche Leger», wijst met bescheidenheid op de zeer gunstige recensie van het verslag over het boekjaar 1881/82, en beveelt bij hernieuwing deze Vereeniging in de sympathie der Nederlandsche Natie aan.

Namens hetzelfde,

H. J. STEENBERGEN, *Voorzitter.*

L. ZEILER, *Algemeens Secretaris.*

Gaarne hebben wij voldaan aan het ons gedane verzoek om dit opstel in *De Mil. Spectator* over te nemen en zoodoende mede te werken tot bereiking van een goed doel. De »Vereeniging van gepensionneerde onderofficieren en minderen van het Nederlandsche Leger» verdient ongetwijfeld de sympathie van allen, wier hart warm klopt voor hen, die den Staat trouw hebben gediend en door omstandigheden, onafhankelijk van hun wil, in kommersvalle omstandigheden verkeerden. De weldadigheidszin van het Nederlandsche volk heeft zich nimmer verloochend; wij vertrouwen dat zulks ook thans niet het geval zal zijn, nu een beroep gedaan wordt ten behoeve van hen, die hun beste levensjaren aan den dienst van den Staat hebben gewijd. (RED.)

Proeven genomen door de firma Krupp.

a. *Proeven ter bepaling van den luchtweerstand bij projectielen, die met groote snelheid worden voorigeschoten.*

In 1879 waren door de genoemde firma proeven genomen ter bepaling van den luchtweerstand, waaruit afgeleid was geworden, dat bij snelheden van 400—550 M. de luchtweerstand evenredig mag worden gesteld met de tweede macht der snelheden.

Om na te gaan of deze zelfde wet ook nog voor grootere snelheden mag toegepast worden, werden in den loop van het vorige jaar belangrijke proeven genomen, waarvan hier een beknopt overzicht volgt.

Tot het doen der proeven werd gebezigd een kanon van 10,5 cM. lang 35 kalibers, waaruit, behalve de normale granaten van 16 KG., ook projectielen van 4, 8 en 12 KG. geschoten werden; alsmede een kanon van 8,7 cM. lang 50 kalibers, met granaten van 4 KG. De belasting op de dwarsdoorsnede der projectielen bedroeg:

Kaliber.	Gewicht projectiel P in KG.	Dwarsdoor- snede Q in cM ² .	Belasting op de dwarsdoor- snede $\frac{P}{Q}$
10,5 cM.	4	86,6	0,0461
»	8	»	0,0923
»	12	»	0,1384
»	16	»	0,1848
8,7 cM.	4	59,4	0,0673.

Bij al de projectielen van 10,5 cM. was de vorm van den kop dezelfde; het voorvlak had een middellijn van 36 mM., de straal van den kop bedroeg 2 kalibers; deze zelfde afmetingen gelden ook voor de projectielen van 8 cM.

De uitkomsten der snelheidsmetingen waren als volgt:

Datum.	Vuurmond, Buskruitlading (KG.) (1).	Gewicht projectiel (KG.)	Snelheid op											Gewicht 1 M ³ . lucht (KG.)	
			30	50	130	150	471,5	500	974	1000	1174	1479	1500		
Meters vóór de monding.															
5 Juli 1881.	Kanon van 103 cm.	4,5	4,03	871,5	—	810,2	—	—	—	—	—	—	—	—	1,198
" "		4,8	4,00	908,8	—	839,8	—	—	607,4	—	—	—	—	—	1,192
" "		4,6	4,02	818,6	—	779,7	—	—	580,8	—	—	—	—	—	1,192
" "		4,8	4,01	900,1	—	853,9	—	—	—	—	438,1	—	—	—	1,179
" "		4,5	8,00	701,7	—	688,5	—	—	—	—	488,2	—	—	—	1,181
" "		4,9	12,00	874,3	—	867,6	—	—	—	—	456,3	—	—	—	1,177
" "		4,5	8,00	702,7	—	682,7	—	—	—	—	—	—	—	389,3	1,178
" "		4,2	12,00	878,1	—	865,4	—	—	—	—	—	—	—	366,2	1,181
7 Juli 1881.	Kanon van 87 cm.	4,9	10,00	—	514,2	—	506,6	—	—	426,2	—	—	—	1,282	
30 Aug. "		3,8	16,00	—	477,8	—	—	—	—	—	—	361,3	—	1,354	
9 Nov. "		4,0	4,0	—	835,2	—	—	—	—	487,6	—	—	—	1,302	
" "	"	"	"	—	838,7	—	—	—	—	—	367,8	—	—	1,278	
" "	"	"	"	—	837,4	—	—	684,1	—	—	—	—	—	1,268	

Stelt men den luchtweerstand evenredig met de 2de macht der snelheden, dan is:

$$W = \lambda Q \frac{\Delta}{\Delta_1} v^2, \text{ waarin:}$$

W den luchtweerstand in KG. tegen het projectiel met een dwarsdoorsnede Q in cm².

Δ het gewicht van 1 M³. lucht tijdens de proef, in KG.;

Δ_1 " " " 1 " " bij normalen atmosferischen toestand = 1,206 KG.

v de snelheid in meters en

λ een coëfficiënt die door proeven bepaald moet worden.

Vermenigvuldigt men beide leden der vorenstaande vergelijking met de differentiaal van den weg s, waarin de snelheid van het projectiel van v₁ tot v₂ afneemt, dan is:

$$W d. s = \lambda Q \frac{\Delta}{\Delta_1} v^2 d. s.$$

(1) Bij al de proeven werd prismatisch buskruit met 7 kanalen met een dichtheid van 1,64 gebruikt, behalve bij de 3de proef, die met buskruit 10—13 geschiedde.

Verder is volgens bekende watten:

$W : P = G : g$, waarin G de versnelling van het projectiel en g die van de zwaartekracht, en

$$G = \frac{d.v}{d.t}, \text{ waarin } t \text{ de tijd voorstelt; dus:}$$

$$W d.s = \frac{P G}{g} d.s = \frac{P d.v}{g}, \frac{d.s}{d.t} = \frac{P}{g} v d.v.$$

$$\lambda Q \frac{\Delta}{\Delta_1} d.s = \frac{P}{g} \frac{d.v}{v}.$$

Integreerende tusschen de grenzen v_1 en v_2 :

$$\lambda Q \frac{\Delta}{\Delta_1} s = \frac{P}{g} \text{Nep. log. } \frac{v_2}{v_1} = -\frac{P}{g} \text{Nep. log. } \frac{v_1}{v_2}.$$

$$\lambda = -\frac{P}{Q} \cdot \frac{1}{g \frac{\Delta}{\Delta_1} s} \text{Nep. log. } \frac{v_1}{v_2} = -\frac{P}{Q} \cdot \frac{2,3026}{9,81 \text{ s } \frac{\Delta}{\Delta_1}} \text{log. } \frac{v_1}{v_2}.$$

$$\lambda = -\frac{P}{Q} \cdot \frac{1}{4,26 \text{ s } \frac{\Delta}{\Delta_1}} \text{log. } \frac{v_1}{v_2}.$$

Deze uitdrukking is negatief, omdat de luchtweerstand tegengesteld aan de richting der beweging van het projectiel is; het bedrag van λ is dus:

$$\lambda = \frac{P}{Q} \cdot \frac{1}{4,26 \text{ s } \frac{\Delta}{\Delta_1}} \text{log. } \frac{v_1}{v_2}.$$

Bepaalt men met behulp van deze formule de waarde van λ uit de genomen proeven, dan vindt men:

$\frac{P}{Q}$	Doorge- loopen weg s (M.)	Snelheden.		Gewicht 1 M ³ lucht Δ in KG.	Waarde van λ , 10 ⁴ .	Gemiddel- de waarde van λ , 10 ⁴ .
		v_1	v_2			
4	470	909,9	607,4	1,192	4,007	4,14
86,6	370	839,9	607,4	"	4,173	
4,02	470	818,6	380,8	"	3,496	3,65
86,6	370	779,7	380,8	"	3,811	
4,01	970	901,1	438,4	1,179	3,385	3,70
86,6	870	833,2	438,4	"	3,700	
8	970	701,7	488,2	1,181	3,397	3,70
86,6	870	683,5	488,2	"	3,710	
	1370	703,7	399,3	1,178	3,707	
12	970	575,2	486,2	1,177	3,459	3,61
	870	507,5	486,2	"	3,829	
86,6	1470	574,1	388,2	1,181	3,888	
16	1370	565,4	399,2	"	3,662	3,66
	950	814,2	426,9	1,222	3,641	
86,6	850	506,6	426,9	"	3,743	3,68
18	1429	477,8	361,3	1,231	3,609	
20	421,8	837,4	664,1	1,268	3,590	3,68
	925	835,9	447,8	1,302	3,702	
89,4	1424	838,7	367,9	1,275	3,788	
Gemiddelde uit de 8 laatste gemiddelden.....						3,66

De groote regelmatigheid in de waarde der coëfficiënten λ toont, dat men voor snelheden van 370—910 M. zonder groote onnauwkeurigheid den luchtweerstand evenredig mag stellen met de 2de macht der snelheden en dat de waarde daarvan bedraagt:

$$W = \frac{3.66}{10^4} Q \frac{\Delta}{\Delta_1} v^2.$$

b. *Proeven met een kanon van 28 cM., lang 35 kalibers.*

De voornaamste gegevens omtrent dezen vuurmond en van de daarbij ge-
bezigde affuit en projectielen laten wij hier volgen:

Kaliber	0,28	M.
Geheele lengte	9,80	" = 35 kalibers.
Lengte der ziel	8,9685	" = 30 "
Gewicht	37400	KG.
Aantal trekken	64.	
Diepte der trekken	1,75	mM.
Gewicht der kustaffuit.	5850	KG.
" van het raam	10325	"
Grootste elevatie.	21°.	
" declinatie	6°.	

Lengte der pantsergranaat.	0,98	M. = 3 $\frac{1}{4}$ kaliber.
Gewicht » » »	345	KG. (waaronder 8 KG. voor de springlading.)
Lengte » gewone granaat	0,98	M. = 3 $\frac{1}{4}$ kaliber.
Gewicht » » »	296	KG. (waaronder 10 KG. voor de springlading.)

Bij het meten van snelheden en gasdrukken werden de volgende uitkomsten verkregen:

Datum	Lading pr. am- buskruit l. (KG.)	Projectiel	Aanvangsnel- heid. (M.)	Snelheid op			Gasdruk in atmosfeeren met den		Aantal schoten waarin het gemidd- elste bepaald is.	Opmerkingen.
				100	200	400	kerf- mano- meter.	plet- mano- meter.		
				M. van de monding						
1 Juni.	115	Pantsergranaat van 345 KG.	523,3	524,5	456,9	—	2770	2840	10	(a) Op 75 M. van de monding
6 "	"		518,8	524,1 (a)	—	404,7	2680	2735	10	
3 Juli.	"		523,8	532,1	466,1	—	2335	2510	2	
"	"	"	527,5	523,8	457,3	—	2103	2440	2	
4 Juni.	"	Gewone gra- naat van 296 KG.	504,6	537,0	472,4	—	2375	2635	10	
2 "	112		536,2	551,8	468,0	—	2650	2570	8	
"	111		555,8	554,3	467,3	—	2610	2585	8	
"	110		556,3	551,7	467,7	—	2575	2560	8	

Omtrent deze uitkomsten valt op te merken, dat bij het vuren met de pantsergranaat op 1 en 6 Juni dezelfde buskruitsoort, doch op 3 Juli twee andere buskruitsoorten gebezigd werden. Zoals uit de opgaaft blijkt, werd bij de eerste dezer laatste soorten meer snelheid en aanmerkelijk minder gasdruk verkregen dan bij de proeven op 1 en 6 Juni, terwijl met de tweede soort, op 3 Juli, een aanvangssnelheid verkregen werd, die nagenoeg gelijk was aan die op 1 en 6 Juni ennog geringeren druk aanwees.

Bij de proeven met de gewone granaat was de achterste koperen band op verschillende wijze geplaatst. Bij de proef op 1 Juni bevond zij zich op 32 mM. van den bodem, bij de schoten op 2 Juni met 112, 111 en 110 KG. lading, resp. op 100, 140 en 170 mM. De inhoud der verbrandruimte bedroeg per KG. buskruit bij de 4 proeven resp. 1,161, 1,155, 1,141 en 1,135 cM³. Niettegenstaande dus de dichtheid der lading bij 110 KG. iets grooter was dan bij 115 KG., werd de gasdruk ongeveer gelijk waargenomen; terwijl de aanvangssnelheid door het verminderen der lading met 5 KG., slechts 5 M. minder was geworden. Evenwel bleek de trefkans bij normale plaatsing van den band de beste te zijn.

Dat de gebezigde buskruitsoort van gewichtigen invloed is, valt door de

proeven met de pantsergranaat opnieuw in het oog. Nog scherper kwam zulks uit bij een proef op 21 Aug. met twee nieuwe buskruitsoorten.

Met de pantsergranaat en 115 KG. lading werd alstoen gevonden:

	Aanv. snelh.	Snelheid op		Gasdruk	
		100 M. vóór de monding.	2000 M.	pletma- nometer.	kerfma- nometer.
met de eene soort .	528,9	525,2	—	2390	2510
» » andere » .	520,0	525,3	461,0	2190	2290.

Ongetwijfeld is de uitkomst met de laatste buskruitsoort verkregen, in hooge mate merkwaardig. Neemt men in aanmerking dat al de opgenoemde proeven met prismatisch buskruit gedaan zijn, dan treedt deze buskruitsoort in een veel gunstiger daglicht dan elders het geval geweest is.

Ook de trefkans van het kanon van 28 cM. bleek uitmuntend te zijn, zooals uit het volgende kan blijken:

Projectiel.	Lading.	Afstand.	Lengte.	50 % spreiding (M.)	
				Hoogte.	Breedte.
Pantsergranaat van 345 KG.	115 KG. prismatisch buskruit.	2026	11,0	0,66	0,33
		4018,5	21,0	2,00	0,94
		6208,5	48,5	—	3
		10250,6	90,4	—	8,10
Gewone granaat van 296 KG.	115 KG. prismatisch buskruit.	2026	0,5	0,5	0,41
		6205,5	32,4	—	3,70
		10411,6	84,0	—	10

Op 5 Aug. zijn eveneens proeven genomen met een kanon van 28 cM., lang 35 kalibers. Alstoen werd met de pantsergranaat van 345 KG. en een lading van 106 KG. prismatisch buskruit van een andere soort dan vroeger gebezigd werd, een aanvangssnelheid verkregen van 527,7 M. bij een gemiddelden gasdruk van 2670 atmosferen met den kerf- en van 2710 met den pletmanometer. De gewone granaat van 296 KG. bereikte met dezelfde lading een aanvangssnelheid van 559,7 M. bij 2560 atm. druk met den kerfen van 2665 met den pletmanometer.

Met een andere buskruitsoort verkreeg de pantsergranaat met slechts 100 KG. lading een aanvangssnelheid van 531,3 M. bij een druk van niet meer dan 2320 atmosferen bij beide manometers. Ofschoon dus de lading 6 KG. gevinger was, verkreeg men met deze buskruitsoort 3,6 M. meer snelheid en 400 atm. minder druk.

De vuurmond waarmede op 5 Aug. gevuld werd, had, hoewel zulks in het verslag der firma KRUPP niet vermeld wordt, blijkbaar een kleinere buskruitkamer dan die waarmede de proeven in Juni en Juli en op 21 Aug. genomen werden. De inhoud der verbrandruimte bij de proeven met 115 KG. lading bedroeg toch 1,161 cM³. per KG. buskruit; terwijl zij bij die met 106 KG. 1,12 en bij die met 100 KG. 1,19 cM³. per KG. buskruit bedroeg.

Een geschiedkundig Museum voor het leger.

In Augustus 1878 maakte de Heer A. C. Baron SNOUCKAERT VAN SCHAUBURG, ritmeester-adjutant bij het 3de regt. huzaren bij circulaire het voornemen kenbaar, om een verzameling aan te leggen van voorwerpen, betrekking hebbende op het wapen der cavalerie, en werd daarna elk jaar, ongeveer op datzelfde tijdstip, door hem voormelde kennisgeving in herinnering gebracht, tevens met opgave van de verkregen uitbreiding.

Blijkens een op 1 Nov. jl. ons toegezonden circulaire deden er zich omstandigheden voor, die den Heer SNOUCKAERT ditmaal tot eenig uitstel noodzaakten.

In de afgelopen jaren werden door hem n.l. onderscheidene zaken ontvangen, welke niet rechtstreeks, soms in het geheel niet, betrekking hebben op de ruitery. Deze werden niettemin met erkentelijkheid door hem in ontvangst genomen, met het denkbeeld om ze later af te staan aan dezen of gene collega van een ander wapen, die de taak op zich zou nemen om daarvoor hetzelfde te verrichten, wat door hem verricht werd voor de cavalerie. Tot nog toe werd door hem van zoodanige verzameling bij andere wapens niets bemerkt; alleen viogen de officieren der Rijdende Artillerie iets dergelijks aan, doch uitsluitend voor hun korps, niet voor de Artillerie in haar geheel.

De Heer SNOUCKAERT ging dus, blijkens zijne circulaire, voort met in ontvangst te nemen, hetgeen hem werd aangeboden, en verkreeg bovendien door aankoop, een niet onbelangrijk geheel.

Hij getrooste zich die uitgave liever, dan zaken van geschiedkundige waarde te laten exploiteeren voor het tooneel, voor gecostumeerde bals, enz., ten slotte met het vooruitzicht van een geheele slooping.

Tot zijne verzameling behooren enkele voorwerpen uit de vorige eeuw, uit het tijdvak van de Bataafsche Republiek, het Koninkrijk Holland en het eerste Fransche Keizerrijk. Ook mocht hij de hand leggen op stukken van de uitrusting onzer krijgsmacht sedert de omwenteling van 1813; onder deze worden, volgens de circulaire, werkelijk zeer curieuse exemplaren aangetroffen.

Aan de collectie, in het bijzonder betreffende de cavalerie en de marechaussée, konden zoodoende toegevoegd worden, onderscheidene uniformen, wapens, plaat- en boekwerken van onze voormalige korpsen, als: landmilie, nationale infanterie, Zwitsers, grenadiers en jagers, artillerie, schutterij, vrijwillige korpsen, militaire academie, staven, troepen in Oost-Indië en marine. Alleen de genie is niet vertegenwoordigd. Daarentegen beschikt de Heer S. over enkele uniformen uit het buitenland.

In den gepasseerden zomer werden door hem de laatstvermelde binnen- en buitenlandsche stukken aangekocht, in de hoop tot aanvulling van de andere wapens, gelijke medewerking te ontvangen als voor zijne cavalerie-verzameling ondervonden was. Met vertrouwen wordt door hem thans de hulp zijner wapenbroeders ingeroepen, om met hem te verzamelen en langs dien weg, het aanvankelijk beoogde doel nog uit te breiden, en door gezamenlijke inspanning, met overleg en geduld, en zonder groote onkosten, een soort van geschiedkundig Museum voor het Leger op te richten (1).

(1) Het adres van den Heer SNOECKAERT is: 's Hage, Willemstraat 9.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spectator,

Gaarne geef ik gevolg aan uw wensch om van tijd tot tijd iets van mij te hooren. Het is eigenlijk ook niet braaf, dat men zijn oudste vrienden zoo langen tijd vergeet, maar de zoo geheel uiteenlopende omgeving, waarin we ons bewegen, is daarvan zoo al niet de rechtvaardiging dan toch een verklaring. Gij, in de kalme atmosfeer van uw studeervertrek, steeds trouw en onversaagd volhardende in de moeitevolle taak, die enkel liefde tot de wetenschap u deed aanvaarden; zonder hartstocht, maar ook zonder vooroordeel de vraagstukken van den dag, die het legerbelang u te overwegen geeft, ontledende met het koel, onbevangen oog van den rustigen denker en onderzoeker; — ik, levende te midden der dagelijksche, practische belommeringen van den dienst; elk oogenblik in aanraking met de meer of minder gelukkige uitwerking van den tijdgeest op de maatregelen der Regeering; mijn opmerkingen, om zoo te zeggen, opzamelende in de drukte, in de beweging, in het gejoel van al die stemmen, waarin het zoo moeilijk is den grondtoon der waarheid te herkennen en vrij te maken van ijdel geschreeuw, zullen de vluchtige beschouwingen van den flaneur den rustigen peinzers van dienst kunnen zijn?

Zullen mijn los daarheen geworpen ontboezemingen geen schrille tegenstelling vormen met de ernstige, gerijpte vruchten van zooveel degelijke studie, steeds door u verzameld? Doch neen, niet waar; — al beweegt ge u bij voorkeur in den kring dier ernstige, abstracte onderzoekingen; ik weet, *Spectator*, dat ge genoeg practisch man van uw tijd zijt gebleven, om niet een willig oor te leenen aan de taal uwer vrienden in het leger, ook al mocht die een enkele maal in een luchthartiger of soms minder kalmen toon tot u komen, dan waarin wij gewend zijn u te hooren.

Welaan dan, die bonte mengeling van hier en daar terloops vergaarde opmerkingen, ik zal ze u geregeld doen geworden. Bij een enkelen wanklank,

die misschien somwijlen daarbij uw oor zal treffen, vertrouwd ik toch, dat ge er meestal waarheid, practisch nuttige waarheid uit zult vernemen.

Aan het disparate kleed zult ge spoedig wennen. Den stijl, soms een weinig «à la diable» zult ge mij wel willen vergeven, als ge zult ontwaren hoe ze u, mogelijk juist door de tegenstelling met uw zoo goed gewikkelte en gewogen betoogen, zal kunnen boeien.

Een beetje pessimist zult ge mij soms op verscheiden onderwerpen vinden, die gij wellicht als lichtpunten in ons hedendaagsche krijgswezen hebt leeren beschouwen; een gevolg van ons verschillend waarnemingspunt.

Er is zeer zeker, in al de jaren dat wij elkander niet gesproken hebben, in ons leger veel tot stand gekomen, waarover we ons beiden verheugen moeten. Het wachtwoord in alle legers sedert de oorlogen van '66 en '70, studie, wetenschap in het officierskorps, heeft zeker in ons leger niet het minst luid geklonken. Maar, misschien wel zoo luid, dat het andere, niet minder ernstige waarschuwingen overgalmd heeft. Wel zien we met iederen dag het getal toenemen der officieren, die ontwijfelbaar door den ingespannen ijver, waarmede zij dat wachtwoord van «Studie» ter harte nemen, eenmaal sieraden van het leger zullen worden, — wel is het gansche officierskorps daardoor misschien in waarde gerezen, in het oog van dat gedeelte der natie, dat in die groote nationale zaak — het leger — belang stelt; maar, mijn waarde *Spectator*, nog staat dat leger zelf dáár voor ons, oogenezen van de radicale gebreken, die toch reeds een tiental jaren geleden, in hun volle naaktheid aan het licht kwamen. Zullen we spoedig den tijd beleven, dat ook niet alleen vóór de geleerden het peil van intellectueele en zedelijke waarde op de hoogte zal zijn gebracht, waarop de hedendaagsche toestanden het zoo gebiedend eischen? Want, zoolang dat niet zijn zal, zoolang het zwaartepunt van de aandacht en de zorg der Regeering geheel verplaatst schijnt te blijven bij de wetenschappelijke vorming der officieren, en het oog gesloten wordt voor de toch zoo duidelijk herkenbare kwaal, die aan het organische leven van ons gansche krijgswezen blijft voortwoekeren — onvoldoend gehalte van soldaten en kader, en daarmede samenhangende malaise en weerezin tegen den eigenlijken troependienst — zoolang zal de studie alleen in het officierskorps, het leger niet ophelven uit den kwijnenden staat, waarin het verkeert.

Niet opgewekt zult ge al dadelijk zeggen, die overpeinzing «de fin d'année».

Ik had u zoo gaarne nu reeds veel blijmoedigs, geruststellends geschreven aangaande het groote legervraagstuk, dat eerstdaags in het strijperk der partijen zal worden geworpen, onze Militie- en Schutterijwet, maar ik vrees, dat, zoo het al uit den smeltkroes der parlementaire debatten in het leven zal overgaan, het weinigje oorspronkelijk zuivere metaal, waarin het werd ontworpen, in verdacht alligae zal zijn veranderd.

O, het was geen onhandig denkbeeld om langs een omweg tot een doel te werken, dat blijkens de ondervinding zoo bezwaarlijk rechtstreeks bereikt

kon worden — algemeenen dienstplicht —; doch ditmaal niet bij de militie, maar bij de schutterij. Het zwaartepunt van de weerkracht onzer bevolking verplaatst van het eene naar het andere: van de jongere, minder krachtvolle, naar de oudere, meer ontwikkelde zonen des vaderlands; — en eenheid, verband, innige samenwerking tusschen die twee groote fracties onzer strijdkrachten verzekerd, door de schutterij te stellen onder het toezien oog, de oordeelkundige leiding van uit het leger gekozen inspecteurs. Oefening en tucht alzoo meer gewaarborgd.

Zeker, bij den eersten aanblik niet slecht gevonden! Althans wel geschikt om diegenen vertrouwen in te boezemen, die minder in de gelegenheid zijn, in zake organisatie en legerrecruteering, theorie en toepassing dagelijks te kunnen vergelijken. Maar, mijn waarde *Spectator*, op dit stuk van fraai gestelde Memorics van toelichting zijn wij wat ongeloofig geworden. Wij zullen aan het heil van zoodanige wet gelooven:

1°. Wanneer de Regeering ons zal hebben aangetoond, hoe ze aan een voor zoodanige, numeriek sterke schutterij voldoende kader zal komen;

2°. ons zal hebben doen zien, welke waarborgen zij zich verzekerd heeft voor verbetering van het wetenschappelijk en maatschappelijk gehalte van het korps officieren der schutterij; — want, naar onze overtuiging, had de Regeering op dit laatste met den meest mogelijken ernst haar aandacht moeten vestigen. Juist van het zedelijk overwicht der officieren hangt de betrouwbaarheid dier gewapende macht af, niet slechts bij de verdediging tegen den vijand van buiten, maar vooral in die dagen van inwendigen strijd, die misschien niet zeer ver van ons liggen, en waarvan toch bij het aanwijzen van de bestemming der schutterij, onzes inziens ten onrechte, eerst in de tweede plaats gesproken wordt. Wij denken hier aan de toestanden in Frankrijk in het voorjaar van 1871; daar heeft men ondervonden wat het zeggen wil, een gedeelte der gewapende natie in handen te geven van mannen, die niet allen door hoogere begrippen van vaderlandsliefde en toewijding aan het behoud der maatschappelijke orde, met terzijdestelling van meer direct eigenbelang werden beheerscht; die niet door beschaving en maatschappelijke stand dat zedelijk overwicht op de massa's konden uitoefenen, dat slechte invloeden weet te keeren.

3°. Wanneer de Regeering zal hebben doen uitkomen, dat het haar ernst is met die energieke strikte leiding, door inspecteurs op de oefeningen, wapening enz. der schutterij uit te oefenen. Met andere woorden, dat voor zoodanige inspecteurs, geen uitgediende of gemankeerde hoofdofficieren van het leger zullen worden gekozen, zoodoende een zogenaamde retraite scheppende voor sommigen, die in de gelederen niet langer bruikbaar waren; evenmin dat die functie als bijzaak opgedragen worde aan opperofficieren uit het leger, die daarin een betrekking bekleeden, waaraan ze reeds al hun aandacht hebben te schenken; maar dat deze zoo eervolle, tact en kennis vereischende taak

een post van onderscheiding worde voor ijverige, krachtige, uitsluitend voor die taak bestemde hoofdofficieren uit het leger.

4°. Wanneer de schutterij, vooral wat haar oefeningen, de benoemingen van officieren enz. betreft, geheel wordt losgemaakt van den soms zoo verlamdend werkenden invloed der gemeentebesturen.

Ik wil op den afloop van de vuurproef, die eerstdaags het ontwerp van wet zal ondergaan, niet vooruitloopen; maar wordt het zonder deze waarborgen tot wet verheven, dan zijn we in stede van vooruit, een groote schrede achteruit gegaan. Want voor jaren, is dan de quaestie onzer legerhervorming ontweken. De vruchtbaarheid onzer staatsmachten tot het voortbrengen van zoodanige wetten is nu juist niet overdadig. Wie ons land thans een militieen schutterijwet bezorgt, doet een werk, waarvoor hij, reeds van de naaste nakomelingschap, zegen of vloek zal inoogsten.

Mij spijt het, dat artikel 1 van de nieuwe wet niet luidt:

»De naam van schutterij is vervallen. Het leger is verdeeld in eigenlijk »leger en reserve.»

De naam »schutterij" is nu eenmaal niet populair, of liever te populair in ons land. De schutter zal bij ons moeielijk door het volk *au sérieux* worden genomen, ondanks het roemvol optreden onzer schutterij in den Tiendaagschen veldtocht. Er kleeft nu eenmaal iets weinig krijgshaftigs aan dien naam van schutter.

Indien gij, mijn waarde *Spectator*, eens — evenals ik nu nog oulangs — een paar maanden lid van den krijgstraad in een onzer grootste garnizoenen waart geweest, ge zoudt mijn weinig rooskleurige beschouwingen aangaande de laagste elementen van ons leger ongetwijfeld deelen, evenals ge het niet mij betreuren zoudt, dat van de bruikbare stof nog zooveel verloren gaat.

Het gaat u werkelijk aan het hart, als ge ze daar voor u ziet verschijnen, die typen van landelijken eenvoud, die ge maar sinkweg voor deserteurs moet uitmaken, omdat ze b.v.: van Leiden naar den Haag of Rotterdam gingen, of vice versa, in het vaste voornemen met den laatsten trein terug te keeren, doch, zonder verlof pas zijnde, soms bij het stappen uit den trein al werden gearresteerd. Dat zijn de eenvoudigen des geestes, die van het voorlezen der krijgsartikelen soms nog minder begrepen hebben, dan van den doorgang van Venus.

De eerste maal loopt het met een paar maanden af, maar wee zoo'n stompert, indien het hem, na misschien een jaar goed opgepast te hebben, andermaal gebeurt! En hoe licht, ik vraag het u, kan zulks, niet het geval zijn, in een der garnizoenen van Zuid Holland bij voorbeeld, waar ieder uur vertrekkende treinen den man in de verleiding brengen, even zijn familie in de naburige stad te gaan opzoeken? Hij had soms niet het minste plan werkelijk te deserteeren. Ditmaal is er na de ondergane straf ook nog het Depot van discipline mee gemoeid — de zogenaamde »strengere krijgstucht". — Ongelukkige naam! In een leger bestaat krijgstucht of niet; verschillende graden van dien tucht, kunnen wij bezwaarlijk erkennen.

Is bij de gewone korpsen, de tucht onvoldoende, dan moeten de chefs ze

weten op te voeren tot voldoende kracht. Is ze bij de korpsen wel voldoende, dan moet verscherping der correctioneele middelen doen denken aan plagerij, aan mishandeling.

De schuldigen, die de krijgsraad dikwijls voor zich ziet verschijnen, zijn degenen, die zoodanigen weerzin in den dienst hebben gekregen, dat ze liever een jaar gevangenisstraf ondergaan, en hun leven lang, in de burgermaatschappij teruggekeerd, den schandnaam van »dief" dragen, dan hun tijd uit te dienen. Wel een welsprekend bewijs voor het laag zedelijk peil, waarop die individu's staan. En denk niet, dat ik u een op zichzelf staand geval voor den geest haal. Van die laatste categorie, krijgt ge er wekelijks een paar. Ze bekennen hun diefstal zonder blikken of blozen, wel wetende dat ge geen dupe zijt van de beweegreden, die hen er toe bracht.

Maar wat ik meer te bejammeren vind, is een andere ervaring, die men in die krijgsraadzittingen opdoet. Ge maakt daar »sur le vif" kennis met de vruchten van die zoogenaamde »strengere krijgstucht". En wat ontwaart ge dan? Dat menige flinke Hollandsche jongen, die zich vrijwillig engageerde bij een wapen, waarvoor hij voorliefde had, waarbij hij blijken van bijzondere geschiktheid gaf, soms zelfs een graad wist te verwerven, dikwijls ten gevolge van jeugdige, onbezonnen, baldadige overtredingen, zich een strafregister op den hals haalde, dat hem in de termen brengt voor de »strengere krijgstucht".

Eenmaal bij het Depot van discipline geplaatst, komt hij al licht van kwaad tot erger. Ziet ge ze daar te Vlissingen aankomen, in die sombere infanterie-kazerne, die jonge kercls, die b.v. als luzaar of stukkenrijder in dienst traden, die nu in stede van hun zoo duur verworven oefening te onderhouden, worden bezig gehouden met een wapen, waartegen ze weerzin hebben, waarin ze niet bestemd zijn later weer te dienen. Is het zulk een wonder, dat vroeg of laat die weerzin, versterkt door de eigenaardige behandeling, den geest doodend, neerdrukkenden dienst, bij de vaak tactlooze bejegening van iemand van het mindere kader, zich openbaart, door een dier daden van verzet, die den man voor altijd aan het leger onttrekken, en den Staat noodzaken, dat alzoo onnut geworden individu nog jaren lang in de gevangenis te voeden?

Is dat niet te bejammeren, in een tijd, dat ze in onze koloniën wellicht zulke uitmuntende diensten konden bewijzen? Waarom die elementen niet gebruikt? Waarom ze eerst maanden lang aan de oefeningen onttrokken van het wapen, waarbij ze behooren? Vergeet men dan, dat een geoefende ruiter, veld- of vestingartillerist, of mineur, oneindig meer waard is dan die aangeworven scrofulenze sigarenmakersjongen uit Gouda of Amsterdam?

Ge moet die flinke knapen daar voor u zien staan, wier eenige gebrek soms is dat Leiden wat dicht bij den Haag ligt, of dat ze soms in handen vielen van den een of ander, die in het geheel de zon niet kon zien in 't water schijnen.

Welnu, op een oogenblik dat wij wel degelijk aan 't oorlogvoeren zijn, *quoï qu'en disent les rhéteurs*" zette men toch die kooi te Vlissingen open. Vraag aan de Hollandsche jongens die er te vinden zijn, of ze, in stede van zich daar dood te pruilen, niet liever *linia recta* naar Kotta-Radja willen gaan? en ge zult hooren dat de meeste, ja zonder handgeld, u zullen zeggen: hoe eer hoe liever. Zoudt ge niet met mij denken, dat menige postcommandant overgelukkig zijn zou met de aanwinst van een paar van die individu's, waaronder er zijn, die waarachtig zeer goed onderwijs hebben genoten. Zouden ze daar niet meer welkom zijn, dan een paar steedomme Amboneezen, of erger nog, ignobele, onbetrouwbare, versleten vreemdelingen uit de helle des volks?

Vernederend voor het Indische leger, zult ge zeggen, om het met ons Depot van discipline te doteeren. Och, vraag eens wat het Indische leger denkt van het uitvaagsel, dat het van andere natiën krijgt. Zij, die wij bedoelen, hebben ten minste dat voor, dat het Hollandsche jongens zijn.

Niet geacclimatiseerd, meent ge misschien? Maar, mijn hemel, hoe doen dan Frankrijk en Engeland? Hebben die voor ieder werelddeel, waarin ze opereeren, afzonderlijk geacclimatiseerde troepen? Immers neen. — Kom, kom, gezonde, flinke kerels van 20 tot 25 jaar, zullen te Atjeh, dadelijk gebruikt, — mits niet lang achtereen — wel zoo goed zijn, als wanneer men ze eerst de gebreken van het garnizoensleven in Indië zich leert eigen maken. Zoo denken er ten minste verscheiden, ondervindingrijke officieren van dat leger over.

Het zou een nieuwigheid zijn, en men hecht bij ons aan dat Depot, gelijk aan zooveel, dat toch zijn tijd gehad heeft. Zoo h.v. vragen we ons dikwerf af, wanneer zal men ook in onze militaire huishouding eens ruimere toepassing maken van die uitvindingen der industrie, die dadelijk in de burgermaatschappij met zulk een goeden uitslag worden in practijk gebracht? Nog ziet ge, om een voorbeeld uit vele te nemen, dagelijks op het rapport-uur van het regiment, de sergeant-majours bijeenkomen om de dagelijksche orders te ontvangen en op te teekenen. Niet alleen wordt zondende een geheele categorie van het kader aan tal van oefeningen onttrokken, maar bij zoodanige overbrenging van orders hebben menigvuldige onnauwkeurigheden plaats. Deze heeft *»afnarcheeren*" voor *»aantreden*" verstaan; gene een volzin abusievelijk neergeschreven, waarvan het gevolg is, dat den anderen morgen een officier ontbreekt of te laat komt; — onregelmatigheden, die herhaaldelijk aanleiding geven tot kleine straffen. Bovendien moeten al die orders — waaronder soms ellenlange — overgeschreven en nog eens overgeschreven worden. Voor jonge korporaals van de orderweek is het overbrengen van orders in een betrekkelijk groot garnizoen, een welkom voorwendsel tot slenteren langs de straten.

Met één hectograaf kunt ge al dat geschrijf, dat geloop, die vergissingen vermijden. In de Belgische regimenten heeft men dien maatregel al lang

toegepast. De orders worden aan een accuraat onderofficier gedictéerd op een zoogenaamd »feuille du jour», waarop behalve de order voor het regiment ook de garnizoensorders en andere mededeelingen worden gesteld. Zooveel officieren, zooveel exemplaren — liefst eenige meer — worden afgedrukt, en in een oogwenk is die anders zooveel tijdroovende zaak afgedaan; terwijl ieder officier deze orders krijgt en behoudt, zoodat hij ze dus altijd later nog kan raadplegen, wanneer hij b.v. voor eenigen specialen, niet dikwijls voorkomenden dienst wordt gecommandeerd, en weten wil hoe die zaak vroeger is geschied of geregeld. Nu kan men zich op geen schrijffouten of vergissingen meer beroepen: alle orders zijn gelijkloidend.

Hoe komt het dat men ten deze zoo weinig initiatief bij ons vindt? Een hectograaf? Dat instrument staat niet in den inwendigen dienst, denken wellicht sommige chefs, 'tis iets voor burgergebruik. Maar wat zou de dienst verlicht worden door veel van die »burgeruitvindingen» toe te passen. Komaan, we hebben nu in al onze groote kazernen reeds kegel- en beugelbanen genoeg; men geve eens wat geld uit voor zoodanige verbeteringen. Het is, mijn waarde *Spectator*, niet altijd de schuld van de mannen van de »blauwe trappen». Och neen, herhaaldelijk krijgen we vragen, aangaande het al of niet practische van deze of gene invoering; maar bekennen moeten we het, dat de meeste keeren die vragen bij haar beantwoording een tamelijk onverschillig onthaal krijgen, ja dat somwijlen de sergeant-majours op een achtste velletje de zaak maar afdoen met »Geene». Gevoelen van de compagniescommandanten over aanwending hectograaf: »Geene». Inzichten over de werking der gewijzigde bepalingen omtrent het Depot van discipline: »Geene». Voorstellen omtrent verbetering aan kleeding en uitrusting: »Geene».

Nu is het waar, men komt er allicht toe, als men eenige malen zijne inzichten breedvoerig aangaande zulke onderwerpen ontwikkeld heeft en dan bespeurt, dat ze toch meestal de plaats niet bereiken, waarvoor ze bestemd waren. Hoe is het anders mogelijk, dat aan kleeding en uitrusting te velde van onze soldaten nog steeds dezelfde gebreken kleven, als reeds in 1870 door tal van officieren eenstemmig werden opgemerkt, en later, b.v. na de manoeuvres van 1875, in antwoord op een daartoe betrekkelijke vraag, werden gereleveerd, als: slechte bevestiging van den ransel bij ons, die in stede van zooals overal elders aan den koppel gehaakt te zijn, waardoor de last loodrecht op de schouders wordt gebracht, nu topzwaar zijnde, achterover buigt en den man op den langen duur op ondragelijke wijze in de lendenen drukt, hetgeen hem dwingt het hoofd te doen zakken en de ademhaling belemmert; — het ondoelmatige schoeisel, dat niet alleen in ons vochtig land zoo weinig tegen water beschermt, maar den man zelfs natte voeten en de daaruit voortvloeiende nadeelen bezorgt, wanneer hij op een fraaien zomerschen morgen een bouw- of weiland in den dauw moet doortrekken. Ieder bij ons, die iets van dien aard trotseeren moet, draagt laarzen, zelfs de armste polderjongen, postbode enz. De zoo gemakkelijk te ontberen patroon-

tasch blijft steeds behouden, niettegenstaande ze met voordeel vervangen zou kunnen worden door twee patroonzakjes aan den koppel, die dan levens geschikt zijn tegenwicht voor den ransel te maken. Onze jonge militie-soldaat heeft nagenceg de zwaarste bepakking van alle Europeesche legers: gelukkig is het land te smal om er groote dagmarschen dagen achtereen tegen een oostelijken vijand te doen.

En de tenue der officieren dan? Mijn waarde *Spectator*, ik vrees wel, dat, indien ik me in meerdere details daarover ga begeven, gij de wenkbrauwen zult fronsen bij de gedachte, dat ge voor vandaag onmogelijk langer tijd en plaats kunt afzonderen, voor dat „afgezaagd stokpaardje". Ik wil dan ook voor heden van uw geduld geen langer misbruik maken. Het nieuwe jaar zal ons zooveel interessante nieuwe onderwerpen, aanbrengeu — nieuwe exercitie- en dienstreglementen — dat ik voor onze volgende correspondentien meer dan voldoende stof zal hebben.

Uw oude kameraad en vriend,

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

*Open brief van een onderofficier der infanterie aan een zijner
gewezen collega's, waarin voornamelijk de belangen van den
onderofficier worden behandeld. Breda, Brunse & Comp.
1882. Prijs f 0,20.*

Gaarne voldoen wij aan het verzoek om dit geschrift met een kort woord in *Spectator* aan te kondigen. Het standpunt, dat de Schrijver ten aanzien van de kaderquaestie heeft ingenomen, is niet ruim en allerminst zouden wij van zijn voorstellen de oplossing van dit moeielijk vraagstuk verwachten. Intusschen hevat de open brief toch ontgezenzeggelijk goede wenken en kan 't dus voor hen, wier taak het is mede te werken tot voorziening in het hedenkelijk incompleet aan onderofficieren en korporaals, zeker wel nut hebben van den inhoud van den open brief" kennis te nemen.

*Nog iets over de schutterij, door J. SCHELTEMA, Oud-Majoor-
Commandant der dienstdoende schutterij te Leiden. Den
Haag, Gebr. Belinfante. 1882.*

Ruim twee jaren geleden hadden wij het genoegen in dit tijdschrift een aankondiging te leveren van een vroeger vlugschrift van den heer SCHELTEMA: *Iets over de Schutterij* (1). De strekking van dit vlugschrift was hoofdzakelijk het leveren van het betoog, dat met de wet van 11 April 1827, ofschoon die wet ongetwijfeld groote gebreken heeft, van de schutterijen toch wel een bruikbaar element voor de landverdediging zou zijn te maken. Spraken wij toen, hoewel ons niet kun- nende vereenigen met die strekking, met volle overtuiging onze waardeering uit van dien arbeid; ook het onderwerpelijke geschrift verdient in hooge mate belangstelling. Het doel, waarmede de heer SCHELTEMA ditmaal tot de pen heeft gegrepen, is volgens zijne mededeeling: "het nieuwe ontwerp (schutterijwet) korteljk te onderzoeken en naar aanleiding van gemaakte bedenkingen (tegen des Schrijvers voorstellen van 1880) op eenige vroeger door mij behandelde punten terug te komen".

(1) *Spectator*, 1880, bladz. 541.

Over het thans bij de Tweede Kamer aanhangige ontwerp tot wijziging der wet van 1827 luidt het oordeel van den Schrijver in geenen deele gunstig. »Indien ik», zegt hij, »met eenigen grond verwachten kon dat het voorgedragen wetsontwerp een afdoende verbetering van de schutterij zal aanbrengen, haar hervormen zal tot een deugdelijke militaire macht, dan zou ik op mijne denkbeelden niet zijn teruggekomen en zou het onnoodig geacht hebben de pen weder op te vatten. Doch ik heb die verwachting niet en zou het voor 's lands weerbaarheid betreuren, indien het wetsontwerp werd aangenomen».

De bepalingen van het ontwerp worden dan ook door den Schrijver aan een strenge critick onderworpen en slechts enkele malen kan hij goedkeuring schenken aan een der voorstellen van de Regeering. Vooral nu *Spectator* zijn zienswijze over dit onderwerp reeds uitvoerig heeft ontwikkeld, kan het niet de bedoeling zijn hier een overzicht te geven van des Schrijvers grieven, bedenkingen en opmerkingen. In menig opzicht stemt zijn gevoelen met dat van *Spectator* overeen en de strekking van beider conclusie is dezelfde. Die van den heer SCHELTEMA is vervat in de volgende woorden, welke wij belangrijk genoeg achten om ze hier over te nemen: »Mijne beschouwingen over het wetsontwerp resumeerenda, kom ik tot de conclusie dat het niet geven zal een schutterij, die ook maar aan de meest bescheiden eischen voor de verdediging des vaderlands zal beantwoorden en het allermintst aan die, welke de Regeering in hare memorie van toelichting stelt. Zelfs dat deel der schutterij, dat tot dadelijk oorlogsgebruik bestemd is en daarvoor geschikt moet zijn, zal wegens gebrek aan geoefendheid en tucht, aan goede aanvoering en kader, niet zijn eene militaire macht, waarop steeds tot de verdediging des vaderlands kan worden gerekend.

»De tegenwoordige schutterij zou, indien zij op hare wettelijke sterkte was, hevatten ongeveer 35.000 oud-miliciens vermengd met 45.000 gewapende burgers, die periodieke oefeningen hebben bijgewoond met schutterij-kader. De nieuwe schutterij, volgens het ontwerp, 40.000 oud-miliciens vermengd met 93.000 gewapende burgers, die eveneens onder schutterij-kader aan periodieke oefeningen hebben deelgenomen.

»De nieuwe schutterij zal talrijker zijn en meer geld kosten. Daartegenover staat geen equivalent; geen verbetering van het gehalte, geen militaire waarde.

»De talrijke schutterij zal geen enkel korps hebben, dat steeds in staat is met het leger tegen den vijand op te treden en daaraan dadelijk »steun en uitbreiding» te geven.

»Wordt het aangeboden wetsontwerp tot regeling der schutterijen tot wet verheven, dan zal in den toestand der schutterij wel eenige verandering, maar geen verbetering komen. Men zal, in één woord, hebben eene »schutterij», eene gewapende burgerwacht, evenals nu, misschien een graadje beter dan de tegenwoordige schutterij; maar er bestaat minstens evenveel kans, dat ze nog een graadje slechter wezen zal».

Waarlijk deze woorden van een man, wiens groote mate van ervaring op het punt der schutterijen zeker een meer dan gewoon gewicht aan zijn oordeel mag doen hechten, moeten wel tot nadenken stemmen, te meer omdat hij, waar hij meent te moeten afkeuren, zich er niet toe hepaalt om op apodictische

wijze zijn gevoelen te zeggen, doch dit telkens met tal van gronden staaft. Het is te hopen, dat zijn studie onder de oogen van velen onzer Volksvertegenwoordigers komen moge, en deze den tijd zullen kunnen vinden om ze niet slechts door te bladeren maar ook om den inhoud rijpelijk te overwegen, alvorens zij hun stem over de aanhangige schutterijwet nithrengen. Inderdaad, die wet is, zeker niet minder dan de daarmede in onafscheidelijk verband staande militiewet, een zaak van het hoogste gewicht. Het standpunt, dat deze Regeering ten aanzien van de schutterijen heeft ingenomen, is ook naar onze meening het juiste: zij moeten vormen een deugdelijke militaire macht, die in vereeniging met het leger voor de landsverdediging kan aangewend worden. Deze zienswijze wordt thans ongetwijfeld vrij algemeen gedeeld. Vrij algemeen zal men het er over eens zijn, dat onze legersterkte nooit tot zoodanige hoogte zal kunnen worden opgevoerd, als noodig zou wezen om alleen daarop te rekenen voor onmiddellijke deelneming aan den strijd. Zullen de voorstellen der Regeering ons echter de deugdelijke schutterijen, die wij alsdan dienen te hebben, kunnen verschaffen? Ziedaar de vraag, waarop het nu aankomt.

Zoo dikwijls wordt bij de beoordeeling van geschriften over militaire onderwerpen veel, wij zijn geneigd te zeggen te veel rekening gehouden met den persoon van den schrijver. Is deze militair, dan bestaat al licht het vermoeden, dat hij eenzijdig is en in zijn eischen te ver gaat. Is hij geen militair, dan ligt de onderstelling voor de hand, dat 't hem ontbreekt aan de noodige kennis van militaire onderwerpen. Welnu, hier is het een niet-militair, die een waarschuwend stem tegen de thans voorgestelde nieuwe regeling onzer schutterijen doet hooren; maar een niet-militair, aan wien bezwaarlijk de bevoegdheid kan worden ontzegd, om in deze een oordeel uit te spreken. Men doe er zijn voordeel mede; want — wij herhalen — de zaak is van het grootste gewicht. Het bestaan van het land is er mede gemoeid en dit nog niet alleen; maar ook de belangen van die duizenden onzer medeburgers, die de schutterijen zullen uitmaken, eischen gebiedend het tot stand komen eener goede schutterijwet. Immers, mocht een nieuwe wet op dien naam geen aanspraak kunnen maken, dan zouden voorzeker de navolgende woorden van den Schrijver toepasselijk zijn op onze toekomstige schutters: »Moeten onze schutters op een gegeven oogenblik dadelijk tegen een machtigen vijand oprukken, dan zullen zij allen dienen tot »kanonnenvleesch». Het zou maar beter zijn, dat zij thuis bleven.....».

Met den heer SCH. zijn we van gevoelen, dat de voorstellen der Regeering ons geen schutterkorpsen kunnen verschaffen, zooals wij die voor de landsverdediging zullen behoeven, en met hem kunnen wij niet wenschen, dat die voorstellen eenmaal tot wet zullen worden verheven. Evenals hij achten wij verbetering van den hoogst gebrekkigen toestand, waarin thans de schutterijen verkeeren, dringend noodzakelijk. Evenzeer stemmen wij met hem in, waar hij als zijn gevoelen uitspreekt, dat de nieuwe wet veel beter moet zijn dan de bestaande. »Met den tegenwoordigen toestand moet geheel gebroken worden; anders liever geen nieuwe wet». Wij kunnen echter niet inzien, waarom, zooals de heer SCH. meent, verbetering van de wettelijke regeling der schutterij voorsnog onbereikbaar zou zijn »wegens den verwaarloosden en hoogst gebrekkigen

toestand, waarin zij vervallen is"; waarom onze tegenwoordige schutterij door een wet niet hervormd zou kunnen worden in een militaire macht, volkomen in staat haren grondwettigen plicht te vervullen; waarom die eisch te zwaar geacht moet worden. Als de ernstige wil daartoe slechts bestaat, behoeft aan het tot stand komen van zulk een wet o. i. geenszins te worden gewanhoopt. Het zou er anders waarlijk treurig uitzien met ons nationaal bewustzijn, met onze nationale kracht — en dan zou de vraag rijzen of we maar niet goed zouden doen om den raad op te volgen, dien de heer SCH. geeft voor het geval, dat het aanhangige ontwerp wet mocht worden. »Het zou maar beter zijn . . . , dat wij ons (wanneer wij eenmaal aangevallen mochten worden) gewillig onderwierpen aan vreemde overheersching, aan de straf voor onze zorgeloosheid". Intusschen, wij twifelen er niet aan, of Nederland zal, wanneer dit alternatief gesteld wordt, het goede deel kiezen. Dat nu, in afwachting van die nieuwe wet, de bestaande schutterijen zoodanig verbeterd worden, als met de verouderde bepalingen der wet van 1827 maar mogelijk is; wie, die overtuigd is van de gebiedende noodzakelijkheid om in geval van oorlog het leger met schutters te versterken, zou dit denkbeeld niet goedkeuren? Waar de heer SCH. echter van meening is, dat met de bestaande wet van de schutterijen een bruikbaar element voor de landverdediging te maken zou zijn, blijven we met hem van gevoelen verschillen ook na nauwgezette overweging zijner weerlegging van de bedenkingen, die indertijd tegen zijn voorstellen zijn ingebracht en van de wijzigingen, die hij, in verband met de opmerkingen, welke die voorstellen uitlokten, daarin maakte. Wij gelooven niet aan de 100 compagnieën, zelfs niet aan de 50 compagnieën, die reeds binnen eenige dagen tot versterking van het leger beschikbaar zouden zijn. De moeilijkheid om ze van voldoende en bruikbaar kader te voorzien heett de heer SCH. niet kunnen oplossen. De plaats (lees- dienst-) vervanging, die, om de noodige kaders uit de schutterijen zelve te kunnen trekken, afgeschaft zou moeten zijn bij de militie, bestaat nog, en de kans, dat door uitbreiding van het infanterie-kader van het leger aan dit bezwaar zal te gemoet gekomen worden, is, vooral met de heerschende denkbelden omtrent de militaire waarde onzer tegenwoordige schutterijen, al zeer gering. Maar bovendien nog, zoolang een wet van kracht is, mag van de positieve bepalingen dier wet niet worden afgeweken. Art. 78 der wet van 1827 is niet weg te redeneeren, hoeveel er ook uit een vaderlandslievend oogpunt tot verschooning zou zijn aan te voeren voor overtreding; en met naleving van dit artikel achten wij een behoorlijke organisatie in vreedstijd voor het geval van oorlog ondenkbaar. Ook over het aangevoerde bezwaar, dat in tijd van oorlog plaatsvervangings is toegelaten bij de schutterijen, stapt de heer SCH. o. i. wel wat luchtig heen. Dit geldt insgelijks de vraag, of de schutterkorpsen, die hij ons geven wil, bij mobilisatie den noodigen samenhang en de vereischte tucht zullen bezitten, om dadelijk met vertrouwen tegenover den vijand gesteld te worden. Als men nagant, hoe los die samenhang en tucht reeds in onze militie is, ten gevolge van den korten tijd, die de miliciens gedurende hun dienstplichtigheid onder de wapens zijn, kan men geen groote verwachtingen hebben omtrent deze onmisbare militaire eigenschappen bij hen, die slechts enkele malen

gedurende een paar uren geoukend worden; terwijl dan nog de tucht volgens geheel andere regels gehandhaafd wordt als bij het leger.

Wij kunnen hier onze afwijkende denkwijze niet nader motiveeren; daartoe zouden wij te uitvoerig moeten worden. Intusschen geven wij den heer SCH. gaarne de verzekering, dat wij de eersten zouden zijn om er ons in te verheugen, wanneer eenmaal mocht blijken, dat hij in deze juistere gezien mocht hebben dan wij. We zijn er nog lang zoo zeker niet van, dat wij spoedig een regeling der schutterijen zullen hebben, die op den naam *deugdelyk* aanspraak kan maken, en zoolang die er niet is, zou 't een groot voordeel zijn, als te bereiken ware, wat de heer SCH. mogelijk acht.

Op één punt moeten wij echter nog de aandacht vestigen. Bij de bestrijding van het nieuwe ontwerp verklaart de Schrijver zich herhaaldelyk tegen voorgestelde bepalingen, omdat zij niet bindend genoeg zijn en hij blykbaar van de goede bedoelingen der Regeering om de schutterijen tot een bruikbare wapenmacht te maken geen hoogen dunk koestert. Zelfs gaat hij in dit opzicht o. i. verder dan billijk is, waar hij deze Regeering met een vorige vereenzelvigd (zie op blz. 47 den laatsten zin: »Het is opmerkelijk, hoezeer de Regeering in den laatsten tijd van denkwijze veranderd is omtrent het optreden van officieren van het leger bij de schutterij'', waarmede wel niet anders bedoeld kan zijn als het verschil tusschen *deze* Regeering ten dien aanzien thans voorstelt en de zienswijze van den minister KAPPEYNE, uitgedrukt in diens missive van 24 April 1870, welke is opgenomen op blz. 7 der brochure). En nu vragen wij: kan de heer SCHELTEMA eenige gegronde verwachtingen hebben omtrent de verwezenlyking zijner denkbeelden, wanneer niet zoowel bij de Regeering als bij het volk de ernstige wil bestaat om alles van de schutterij te maken, wat er met een verouderde wet van te maken is? Zonder dien ernstigen wil zou, naar onze overtuiging, zelfs de beste schutterijwet ons geen bruikbare schutterijen kunnen geven; maar is die wil gevestigd, zoo kan ook ongetwijfeld een flinke wet tot stand gebracht worden — hieraan valt, althans in ons oog, niet te twijfelen. En dan duizendmaal liever zulk een goede wet, dan dat men zou trachten zich zooveel doenlijk te behelpen met een verouderde wet, die telkens meer of minder onoverkomelijke beletselen zou opleveren om het doel te bereiken, ook al wordt algemeen daarnaar gestreefd!

Wij zouden hier onze bespreking van het geschrift van den heer SCH. eindigen, ware 't niet, dat eene uitdrukking, die daarin voorkomt, ons noopte nog een kort woord te zeggen. In zijne eerste brochure *Its over de schutterij* maakte de heer SCH. een aantal grieven openbaar, die hij hem met betrekking tot de toepassing en uitvoering der wet en tegen de Regeering en tegen het gemeentebestuur van Leiden bestonden. We zeiden daaromtrent bij de aankondiging van die brochure: »Het is hier niet de plaats om na te gaan, in hoeverre al de beschuldigingen van den Schrijver gegrond zijn. Zeer zeker bestaan er in dit opzicht tal van tekortkomingen'' enz. De heer SCH. nu heeft in die woorden een *twijfel* gezien of al zijn beschuldigingen wel gegrond waren. Niets echter heeft minder in onze bedoeling gelegen dan om zoodanigen twijfel uit te drukken. We hebben met die woorden bedoeld, wat zij zeggen — niets meer en niets minder. Wij meenden

toen en meenen nu nog, dat het niet op onzen weg ligt de gegrondheid zijner beschuldigingen te onderzoeken. Ook kwam ons dit in geenen deele noodig voor, omdat wij in de mededeeling dezer beschuldigingen slechts eene vermelding der redenen zagen, die den heer SCH. er toe geroept hadden om zijn denkbeelden omtrent de inrichting der schutterijen door den druk algemeen bekend te maken.

Inderdaad, wij kunnen ons zeer goed verklaren, dat de heer SCHELTEMA, tengevolge van de tegenwerking, die hij heeft ondervonden in de uitvoering zijner voornemens ten aanzien van de Leidsche schutterij, besloot zijn ontslag als commandant dier schutterij te nemen. We begrijpen ten volle, dat hij, die belangeloos het goede voorstond, zich gekrenkt achtte door de bejegening, die hij moest ondervinden. De staaltjes, die hij mededeelt omtrent de wijze, waarop zoowel het gemeentebestuur van Leiden als hogere autoriteiten ten aanzien der schutterijen handelen, zijn merkwaardige bijdragen tot de kennis der in dit opzicht bestaande meeningen. Zij wettigen geen hoogen dunk van den ernstigen wil om alles aan te wenden wat, zonder te handelen in strijd met de wet, gedaan kan worden om de schutters zooveel doenlijk geschikt te maken tot de vervulling der taak, die de Grondwet hun in de eerste plaats opdraagt. Maar juist dit is ook een voorname reden, waarom wij geen groote verwachtingen durven koesteren van de verwezenlijking der plannen van den heer SCHELTEMA. En hiermede nemen wij afscheid van het verdienstelijk werk van dien Schrijver, waarvan wij de lezing nogmaals met klem aanbevelen: het is een uandachtige overweging o. i. ten volle waard.

15 November '80.

T.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militaire wetten in het parlement. De parlementaire legercommissie heeft hare taak niet goed opgevat. Zij had zich uitsluitend kunnen bepalen tot het onderzoeken der wetsontwerpen, haar door de Regeering of de Kamer aangeboden. Nu zij dit echter niet gedaan heeft, doch daarentegen besloot, zelfstandig nieuwe ontwerpen uit te werken, had zij zich op een veel breeder standpunt moeten stellen. In plaats van partieele verbeteringen voor te stellen, had zij moeten beginnen, goede grondslagen voor een nieuw militair gebouw te leggen. (Sp. M. 1882, Déc.)

Ontwerp voor het oprichten van korpsen *éclaireurs*. (Stat) Samenstelling van de korpsen *éclaireurs*; recruiteering; oefening. Opstelling van een korps *éclaireurs* ter beveiliging van een troepenafdeeling in rust. (Sp. M. 1882, Déc.)

De aanvulling van het officierskorps in het Engelsche leger. Beknopte mededeelingen aangaande de opleiding tot officier. (Allg. M. Z., 1882, N°. 74.)

Bijdrage tot de geschiedenis van den algemeenen weerplicht. Betoog dat Hessen-Kassel de bakermat hiervan is. (Allg. M. Z. 1882, N°. 87.)

II. Algemeene krijgskunst.

Tactiek der navorschingen. (Verzolg.) Het overbrengen van berichten, en de wijze waarop deze moeten zijn ingericht. Telegraphische berichten en andere middelen van verstandhouding op afstand. (Sc. M., Nov. 1882.)

Een expeditionnaire colonne in Zuid-Algerië. Beredeneerde samenstelling van zoodanige colonne. (Wordt vervolgd.) (Sc. M., Nov. 1882.)

Aanval en verdediging van verschansingen en versterkte stellingen. De regels hiertoe worden omschreven en met enkele voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis toegelicht. (Sc. M., Nov. 1882.)

Het reglement voor den velddienst in het Russische leger. Het voornaamste uit dit nieuwe reglement wordt medegedeeld, voorzover het betrekking heeft op marschen, kantonnementen, bivaks, voorposten, veiligheids- en verkenningdienst. (Jahrb. A. u. M. 1882, Dec.)

De pionier-compagnie bij de manoeuvres. Voorbeelden worden aangehaald om te doen uitkomen dat bij de manoeuvres de pioniers gewoonlijk niet volgens den aard hunner bestemming gebezigd worden. Men zet uiteen op welke wijze hunne taak behoort te worden opgevat. (Allg. M. Z. 1882, N°. 76 en 77.)

De waarde van de weervoorspellingen voor den oorlog. Betong dat de vorderingen die op het gebied der weervoorspellingen gedaan worden, dienstbaar kunnen gemaakt worden voor de oorlogsoperatiën. (Allg. M. Z. 1882, N°. 78.)

Parijs en de versterkingen der Fransche oostelijke grenzen met het oog op een Duitsch-Franschen oorlog. Naar aanleiding van het geschrift van TENOT »Paris et ses fortifications 1870/1880", wordt een beknopte schets gegeven van de ligging der forten om Parijs. De meening in het geschrift van TENOT uitgedrukt, dat een dergelijke vesting niet in te sluiten is,

wordt gedeeld, doch men acht niettemin het grootendeels afsnijden van de gemeenschap naar buiten, door observatie-korpsen, mogelijk. Men tracht verder te betoogen, dat de afsluiting der oostelijke grenzen door een groot aantal versterkingen geen onoverkomelijke hinderpaal is voor een inval. (Allg. M. Z. 1882, N°. 76 en 77.)

De oefeningen van het Duitse rijkseger in 1882. Beknapt overzicht van de troepenvereeningen, die dit jaar tot het houden van oefeningen hebben plaats gehad, gevolgd door een critiek op de herfstmanoeuvres. De infanterie dekte zich te weinig; bij het vuren werden de afstanden meest altijd verkeerd geschat en stelden de manschappen zelden het vizier nauwkeurig op den aangegeven afstand. De cavalerie-patronilles waagden zich te veel, groote cavalerie-afdeelingen waren daarentegen te voorzichtig. De artillerie voude veel, zonder te richten, om veel effect te maken. De pioniers voelden zich het aangenaamste als zij met de andere troepen konden meevechten en niet behoeften te graven of bruggen te slaan. De trein deed in alle opzichten zijn plicht. De militaire artsen waren meestal op andere plaatsen dan waar men ze noodig had; een gevolg van de omstandigheid dat allen te voet den troep moeten volgen. (Allg. M. Z. 1882, N°. 78 en 79.)

De groote manoeuvres in Frankrijk en de tegenwoordige tactische bedrevenheid van het leger. Opmerkingen aangaande de vorderingen sedert het vorige jaar. Mededeeling van verschillende oordeelvellingen over de geoefendheid der troepen. Dagorder van den Generaal GALLIFET. (Allg. M. Z. 1882, N°. 80.)

De cirkelmaat van den Kol. v. SONTAG. Aan een signaalluit, die tevens een kompas bevat, is een om een as draaibaar getand rad aangebracht, waarbij de onderlinge afstand der tanden 1 mM. bedraagt. Door dit rad langs een rechte of gebogen lijn op een kaart te bewegen, kan gemakkelijk de lengte daarvan bepaald worden. Na elke geheele omwenteling wordt een veer vrij, hetgeen hoorbaar en ook voelbaar is. De prijs bedraagt 3 Mark, 50 Pfennig. De toestel wordt ook zonder luit en kompas geleverd en kost dan 2 Mark 50 Pfennig. (Allg. M. Z. 1882, N°. 80.)

Een versterking van Weenen. Dit denkbeeld is uitgewerkt geworden in een geschrift van den Luit. Kol. RECHBERGER VON RECHKRON, getiteld: »De militaire beteekenis van Wenen». De beweegreden, daarin voor de versterking van Weenen aangevoerd, worden meegedeeld en tevens wordt een geschiedkundig overzicht gegeven van de voordeelen, die de vroegere versterking dier stad heeft opgeleverd. (Allg. M. Z. 1882, N°. 81.)

Nagmaals de Kanaal-tunnel. Uittreksel uit het door de Engelsche Regeering openbaar gemaakte blauwboek betrekkelijk de bezwaren tegen den bedoelden tunnel uit een militair oogpunt. O. a. wordt het oordeel hieromtrent medegedeeld van den Gen. WULSELEY. (Allg. M. Z. 1882, N°. 82.)

De versterkingen van Rome en het hierop berustende verdedigingsstelsel. De kring van gedetacheerde forten om Rome, aan de landzijde, is nagenoeg voltooid. Het is er echter verre af, dat hiermede genoeg gedaan is. Uitvoerig wordt aangetoond, dat bij een oorlog ook tegen een aanval uit zee moet worden gerekend. De voorstellen der permanente commissie voor de verdediging voor het voltooiën van het vestingstelsel van Italië worden medegedeeld. (Allg. M. Z. 1882, N°. 83—80.)

Beschouwingen over strategie. Bespreking en zeer gunstige beoordeeling van het werk: »Strategie. Eine Studie von BLUME, Oberst und Commandeur des Magd. Fusilierregiments N°. 36. Berlin 1882, MITTLER u. SOHN. Preis 5 Mark». (Allg. M. Z. 1882, N°. 83—84.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Houwitsers van 45 cM. Beschrijving van den Zweedschen houwitsers van 45 cM., van de daarbij behoorende affluit alsmede van de uitkomsten daarmee

verkregen. De houwtser bestaat uit een gietijzeren buis met stalen ringen versterkt, en is voorzien van de Fransche kulassluiting. De affuit heeft zijwangen van staalplaat, stalen as en *Thonet*-raden. Zij kan met den voorwagen van het kanon van 12 cM. worden vervoerd. — Opgaven omtrent den Deenschen houwtser van 15 cM. en den mortier van 15 cM. stelsel-*Krupp*. (Rev. d'A., Nov. 1882.)

Het materieel van de Italiaansche artillerie (*Vervolg en slot*.) Drangbare wapenen. Veld- en bergmaterieel. Beschrijving van het belegering-, vesting- en kustmaterieel. (Rev. d'A., Nov. et Déc. 1882.)

Proeven in Zwitserland genomen met ringgranaten en granaatkartetsen uit de veld- en bergkanonnen van 8,4 en 7,5 cM. (*Vervolg en slot*.) De onderzoekingen omtrent het herhaalde gebruik van de stalen mantels van verschoten granaatkartetsen zijn gunstig uitgevallen, terwijl deze projectielsoort, blijkens de verkregen uitkomsten, de kartets met groot voordeel kan vervangen. Granaatkartetsen met schokhuis zijn beter waarnembaar bij den aanslag dan de granaten, maar hare uitwerking is geringer. Voorts worden bijzonderheden meegedeeld omtrent den verspreidingskegel van granaatkartetsen en de treffers hiermede, onder verschillende omstandigheden, op schijven verkregen. Ten slotte volgen opgaven van proefnemingen en wordt mededeeling gedaan van beschouwingen, die tot het besluit leidden, dat de beproefde modellen van projectielen, hoewel bruikbaar zijnde, nog niet geheel voldoen, vooral wat betreft het vormen van genoegzamen rook bij het springen in den aanslag. (Rev. d'A., Nov. et Déc. 1882.)

Terugblik op de oorlogsvuurpijlen in Frankrijk. Opvolgende wijzigingen aan de vuurpijlen gebracht. (*Wordt vervolgd*.) (Rev. d'A., Déc. 1882.)

V. Militaire administratie en intendance.

Berekeningen van de vermoedelijke uitgaven, noodig om in 1883 de bedragen der pensioenen van de onder vroegere bepalingen in het genot van pensioen gestelde officieren en officiersweduwen, te brengen op die der thans van kracht zijnde wet. (*Slot*.) (Sp. M. 1882, Déc.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

De zorg voor de gezondheid van den soldaat. Critische bespreking van het werk: »Die Gesundheitspflege des deutschen Soldaten, der deutschen Armee gewidmet von Dr. ALEXANDER OCHWART, Oberstabs- und erster Garnisons-arts für Berlin u. s. w.» In dit werk worden vooral de beginselen der hygiëne en de middelen om ziekten te voorkomen, behandeld. (Jahrb. A. u. M. 1882, Dec.)

VIII. Militair onderwijs.

Eenige bewerkingen over de opdrachten aan officieren. Op grond van de omstandigheid, dat bij de winteroefeningen, zoals deze thans veelal geschieden, geen rekening gehouden wordt met de werkelijke toestanden, worden eenige wenken gegeven omtrent een meer doelmatige oefening der jongere officieren. (Allg. M. Z. 1882, N°. 75.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Over de middelen om het vermogen van het infanterie-vuur op het slagveld te verhoogen. (*Slot*.) De oefeningen in het snelvuren zijn noodzakelijk. (Sc. M., Nov. 1882.)

Het meest gewenschte schoonsel van den infanterist. Een met de physiologie van den voet rekening houdende voetbekleding wordt aanbevolen. De tegenwoordig in gebruik zijnde schoen deugt niet en de wijzigingen die men

bezig is hem te doen ondergaan, zullen niet alle gebreken wegnemen. (Sc. M., Nov. 1882.)

Wijzigingen door het Reglement van 12 Juni 1875 in de tactiek der Fransche infanterie gebracht. De formatie in gesloten orde is door die in verspreide orde verdrongen. Ten onrechte. De verspreide orde heeft groote nadeelen. Bovendien is zij niet overeenkomstig het Fransche nationale karakter, dat offensieve handelingen begeert. (Sc. M., Nov. 1882.)

Over de voordeelen van het verkleinen van het kaliber onzer infanterie-geweren. Na een beknopt geschiedkundig overzicht van het allengs verkleinen van het kaliber, worden naar aanleiding van het onlangs ontworpen geweer-Hebler (zie *Mil. Spect.* 1882, bladz. 542), de voor- en nadeelen van een zoo klein mogelijk kaliber uiteengezet. Als voordeelen worden aangegeven: vermeerdering der bestreken ruimte en dracht, vermindering van het gewicht van patroon en geweer; de mogelijkheid, het geweer korter te maken; grootere trefkans en indringing. De nadeelen — mindere weerstand van den loop tegen doorhuigen, snellere verhitting van den loop door de grootere wrijving ten gevolge van de sterkere trekhelling noodig voor den langeren kogel; moeilijker reiniging, grootere invloed van den wind op het schot — zijn niet van dien aard, om niet voor de toekomstige bewapening een kleiner kaliber te verlangen. (Jahrh. A. u. M. 1882, Dec.)

Over het gebruik van het vizier in het gevecht. Het is bij verschillende gelegenheden overtuigend gebleken, dat in het gevecht dikwerf verzuimd wordt, het vizier opnieuw te stellen, als de afstand wijziging ondergaat. Volgens den Amerikaanschen luitenant GREENE, die den Russisch—Turkschen oorlog bijwoonde en daar hetzelfde verschijnsel waarnam, zou men deze nalatigheid kunnen voorkomen door in vreedstijd den man van het gewicht eener juiste vizerstelling te doordringen; zelfs wordt door hem voorgesteld, aan het vizier nog een inrichting te maken, om de afwijking door den wind te corrigeeren. Hiertegen komt de Schrijver in de *Allg. M. Z.* op; hij is van oordeel d.t. de vizieren reeds samengesteld genoeg zijn. (*Allg. M. Z.* 1882, N°. 81.)

Het rapport der Amerikaansche commissie voor repeteeergeweren. Door deze commissie zijn 40 verschillende modellen beproefd. Mededeeling wordt gedaan van de stelsels, die het best hebben voldaan. In tegenstelling met het oordeel dat in verschillende landen van Europa over de snelladers met losse magazijnen is uitgesproken, oordeelt de Amerikaansche commissie gunstig daarover. (*Allg. M. Z.* 1882, N°. 85.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De reorganisatie der Russische cavalerie. In hoofdzaak bestaat de wijziging in het veranderen van de huzaren- en ulanen-regimenten in dragonder-regimenten. (*Allg. M. Z.* 1882, N°. 79.)

Wenken voor de oefening van den cavalerist en de dressuur van zijn paard. Deze wenken hebben betrekking op de oefening van den reuut te paard en te voet, de dressuur van het remonte-paard en het gebruik der sporen. (*Allg. M. Z.* 1882, N°. 86 en 87.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De aanvullingsdienst der artillerie in oorlogstijd. (*Vernalg.*) De wijze waarop die dienst geschiedde gedurende den veldtocht van Italië in 1859. (*Rev. d'A.*, Nov. et Déc. 1882.)

Over wegverbetering bij armeerings- en belegeringswerkzaamheden. Het gebruik van omgekeerde rails, die in den grond worden gelegd, om banen te vormen op aarden wegen, ten einde deze geschikt te maken tot het gemakkelijk vervoer van rollend materieel. (*Archiv*, Band 89, H:ll 6.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De onthulling van het gedenkteeken van Prince ADALBERT, den stichter der Duitsche marine, en het van stapel loopen van het aviso *Pfeil*. (Allg. M. Z. 1882, N°. 74.)

De nieuwe oorlogshaven der Chineesche marine. (Allg. M. Z. 1882, N°. 83.)

XIII. Krijgsgechiedenis.

De onlusten in Algerië. (*Vervolg.*) (Sp. M. 1882, Déc.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M. 1882, Déc.)

De Franche expeditie in Tunis. (*Vervolg.*) (Sp. M. 1882, Déc.)

De Russisch-Turksche oorlog. SULEIMAN PACHA en zijn proces. (*Vervolg.*) (Sp. M. 1882, Déc.)

De provinciale militia. Herinnering aan de wijze, waarop deze werd samengesteld met verwijzing naar het werk van J. GEBELIN: *Histoire des Milices provinciales* (1688—1791). *Le tirage au sort sous l'ancien régime*. (Sc. M., Nov. 1882.)

De Romeinsche soldatengeest onder de keizers. (*Vervolg.*) Tot aan den dood van HADRIAN. (Jahrh. A. u. M. 1882, Dec.)

Uit de nalatenschap van KNESEBECK. (*Vervolg.*) (Jahrh. A. u. M. 1882, Dec.)

XIV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Het elektrische licht voor oorlogsgebruik. Een uitvoerige herinnering aan de grondslagen van dit licht, en zijn ontwikkelingsgeschiedenis tot op de tegenwoordige hoogte der wetenschap worden gegeven. Aan de accumulatoren en projectoren wordt bijzondere aandacht gewijd, terwijl de magneto- en dynamo-electrische, alsmede de electromotorische werktuigen in het breede worden besproken. (*Wordt vervolgd.*) (Archiv, Band 89, Heft 6.)

XV. Staatskunde. Staatsrecht.

Het einde van den Engelsch-Egyptischen oorlog. Beschouwingen over hetgeen na den slag bij Tell-el-Kebir geschieden zal en welke plannen Engeland ten opzichte van Egypte heeft. (Allg. M. Z. 1882, N°. 75.)

XVI. Onderwerpen van gemengden aard.

Maandelijksche kroniek. De amendementen op de begroting van oorlog in de Kamer van Afgevaardigden. — Het optreden van Frankrijk in de quaestien met Madagascar en Tonkin. — Het opheffen der versterkingen van Parijs besproken in den Parijschen gemeenteraad. — De maatregel van den Minister van oorlog betreffende het toekennen van belooningen voor verdienstelijk studiewerk van officieren. — De wenschelijkheid om geheim te houden welke leerlingen der militaire scholen op beurzen studeeren. (Sp. M. 1882, Déc.)

Verscheidenheden. Duitschland: Schietproeven van de fabriek van KRUPP met een kort kanon van 35,5 cM.; van twee lichte kanonnen van 35,5 cM. van 30 kalibers lengte en van een kanon van 28 cM. van 35 kalibers lengte. Proeven met het repeteregeweer-Mausser. Vestingmanoeuvre te Dantzig. — Engeland: Zelfsluitend zundgattoestel, stelsel-Palliser. — Rusland: Opbrengst van de artillerie-inrichtingen in 1880. (Rev. d'A., Nov. 1882.)

Over het ontstaan, het doel en de gebreken der conventie van Genève. Een beknopt overzicht wordt gegeven van de ontwikkeling van den geneeskundigen dienst bij de legers. Daarna wordt de aanleiding tot het ontstaan der conventie van Genève aangegeven, de inhoud hiervan medegedeeld en worden de gebreken, die zij zoowel wat aangaat de redactie als met het oog op de practijk bevat, uiteengezet. Maatregelen behooren in vredetijd genomen te worden tot het verkrijgen van de zekerheid, dat een ieder bij het leger met de bepalingen bekend zij. (Jahrb. A. u. M. 1882, Dec.)

Over de taak der critiek in de militaire literatuur. Eischen welke aan de critiek moeten gesteld worden. De verschillende zaken waarop de criticus bij het beoordeelen van werken te letten heeft. Denkbeelden omtrent de wijze, waarop een degelijke beoordeeling van geschriften kan worden verkregen. (Jahrb. A. u. M. 1882, Dec.)

Verscheidenheid. Het Engelsche kampioen in Egypte. (Allg. M. Z. 1882, N°. 75.)

Verscheidenheden. De Pruisische veteranen uit de bevrijdingsoorlogen. — De uitkomsten der recruiteering in de laatste 7 jaren, in Duitschland, wat aangaat het percent, dat schoolonderricht genoten had. (Allg. M. Z. 1882, N°. 78.)

Verscheidenheid. De Italiaansche herfstmanoeuvres. (Allg. M. Z. 1882, N°. 79.)

Verscheidenheden. Oordeel van den Generaal SKOBELEFF over de gezindheid van Rusland jegens Duitschland. — De Generaal GEORGE MACDONALD, de vader van het Engelsche leger. Deze veteraan heeft op 10 Oct. jl. den leeftijd van 98 jaren bereikt. (Allg. M. Z. 1882, N°. 81.)

Verscheidenheid. De 25ste verjaardag der benoeming van den Veldmaarschalk v. MOLTKE tot chef van den generalen staf en het bij die gelegenheid hem door de gezamenlijke stafofficieren van het Duitsche leger aangeboden geschenk. (Allg. M. Z. 1882, N°. 86.)

Verscheidenheid. Het Alexander-Marian-invalidenhuis te Warschau. (Allg. M. Z. 1882, N°. 87.)

Verscheidenheden. Snelwerkende Nitreermachines stelsel-Piefska. (Archiv, Band 89, H-ft 6.)

Verscheidenheden. Duitschland: Manoeuvres in bruggenbouw te Coblentz. Aanmaak van metalen patronen. — Duitschland en Engeland: Het springen van een Krupp-kanon van 28 cM. te Wilhelmshaven en van een Woolwich-kanon nieuw-model van 15 cM. te Shoeburyness. — Oostenrijk-Hongarije: Zundgatsluiter van JENO. De balistiken (een werktuig waarmee de kogelbaan aanschouwelijk kan worden voorgesteld). — Spanje: Reorganisatie van de artillerie en genie. Verrichte arbeid in de artillerie-inrichtingen gedurende 1882. — Vereenigde Staten: Nieuwe in beproeving genomen kanonnen. — Rusland: Bestelling van afstandsmeters-*Le Boulengé*. — Zwitserland: Wijzigingen aan het geweer, model 1869. (Rev. d'A., Déc. 1882.)

ERRATUM voor N°. 12 van 1882.

Op bladz. 869 staat:

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

lees:

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Iets over de Weduwen- en Weezenkas van de Officieren der Landmacht.

De Weduwen- en Weezenkas van de Officieren der Landmacht werd den 14 Januari 1815 ingesteld, bij besluit van Zijne Koninklijke Hoogheid den Souvereinen Vorst der Vereenigde Nederlanden.

Het doel dat door deze instelling wordt beoogd, is de officieren in de gelegenheid te stellen, bij eventueel overlijden, hunne echtgenooten en kinderen niet geheel onverzorgd achter te laten.

Hiervoor betaakten alle officieren, zoowel zij die gehuwd, als zij die ongehuwd waren, een contributie in verhouding hunner traktementen, en wel:

2 $\frac{1}{2}$ % van de traktementen meer dan f 2400 's jaars bedragende;

1 $\frac{1}{2}$ % van die, welke van f 1600 tot f 2400 beliepen, en

1 $\frac{1}{2}$ % van die beneden de f 1600 's jaars.

De officieren, die na de oprichting werden gepensionneerd, betaalden van hun pensioen een contributie in dezelfde verhouding, als hierboven van de traktementen genoemd.

De officieren, die hunne echtgenooten het recht tot het bekomen van pensioen wenschten te verzekeren, waren gehouden, hoven en behalve deze contributie, binnen den tijd van tien jaren aan de kas een som te betalen, gelijkstaande aan het bedrag van het jaarlijksch pensioen waarop hunne echtgenooten, na hun overlijden, aanspraak zouden hebben.

Bij bevordering tot een hoogerem rang, — wanneer voor de eventueel na te laten weduwe een verhooging van het pensioen daarmede gepaard ging, — werd binnen den tijd van vijf jaren een som betaald, gelijk aan de vermeerdering van het pensioen waarop hunne vrouwen dan aanspraak zouden verkrijgen.

Deze bijdragen droegen den naam van »10 en 5 jarig fournissement"; na 1842 werden zij »inleggelden en verhooging derzelve" genoemd.

Bovendien moesten alle officieren bij bevordering of traktementsvermeerdering, een som contribueeren gelijk aan het verschil van hun vorig, met het nieuwe traktement, over eene maand.

Bij overlijden der deelgerechtigde leden werden de navolgende pensioenen toegekend aan:

de weduwe van een	Luit.-Generaal	f 800,
» » » »	Generaal-Majoor	» 700,
» » » »	Kolonel	» 600,
» » » »	Luit.-Kolonel	» 500,
» » » »	Majoor	» 500,
» » » »	Kapitein	» 400,
» » » »	Luitenant	» 300,

terwijl de weduwen met meer dan drie, hetzij eigene of aangehuwde kinderen, beneden den leeftijd van 18 jaren, boven het haar aankomende pensioen een jaarlijksche gratificatie van f 50 genoten, voor ieder kind boven het getal van drie.

Kwam een officier, weduwnaar en deelgenoot aan de kas, te overlijden en liet deze officier niet meer dan drie kinderen na, dan werd aan de voogden een onderstand voor die kinderen betaald. Deze onderstand bedroeg voor ieder kind het eenderde gedeelte van het pensioen waarop hunne moeder, zoo die nog in leven was, aanspraak zou gehad hebben. Voor ieder kind meer dan drie, werd een jaarlijksche gratificatie van f 50 betaald.

Deze onderstandsgelden alsmede de gratificatiën hielden voor ieder kind op, zoodra het den leeftijd van 18 jaren had bereikt.

Wanneer men nagaat dat de traktementen te dier tijde veel lager waren dan tegenwoordig, dan is het voorzeker niet moeielijk te begrijpen, dat de deelgenooten, bij mogelijk overlijden, voor een zeer geringe contributie aan hunne vrouwen en kinderen een tamelijk hoog pensioen konden verzekeren.

De toetreding tot deelgerechtigde aan de weduwen- en weezenkas voor gehuwde officieren en voor hen die later in het huwelijk traden, was facultatief gelaten; wenschten zij niet toe te treden, dan waren zij toch gehouden de gewone contributie te betalen evenals de ongehuwden.

De eerste balans op de ontvangsten en uitgaven der kas werd in het jaar 1826 openbaar gemaakt en door middel van het *Recueil Militair* ter kennis van de officieren gebracht. Uit deze balans bleek, dat de kas zich aanvankelijk in een goeden bloei mocht verheugen. De ontvangsten voor het jaar 1826 werden geraamd op f 129.000, en de uitgaven op f 103.400, zoodat de kas steeds vooruitgaande en er bovendien reeds een kapitaal, ten behoeve der instelling, op het Grootboek der Nationale werkelijke schuld ingeschreven was, ten bedrage van f 2.628.000, rentende $2\frac{1}{2}$ %.

In de daarop volgende jaren groeide het kapitaal nog wel aan, doch niet in die mate, dat men met grond verwachten kon dat die instelling aan hare voorwaarden zou kunnen blijven voldoen, ja men zelfs bevreesd werd, zij eenmaal te niet zou gaan, omdat de uitgaven geen gelijken tred meer hielden met de inkomsten, maar steeds hooger werden. Er werden dan ook mantregelen beraamd om het voortdurend bestaan dezer zoo hoogst nuttige instel-

ling, zooveel mogelijk te ondersteunen en te verzekeren. In 1834 werd door Z. M. den Koning o. a. bepaald:

dat de officieren die zich na dat jaar in het huwelijk begaven met vrouwen die jonger in leeftijd waren dan zij, naarmate het verschil in leeftijd, een verhooging der 10 en 5 jarige fournissementen moesten betalen; en

dat het bedrag der kortingen op de traktementen der officieren voor vrije geneeskundige behandeling, voor den tijd van drie jaren ten voordeele der weduwen- en weezenkas zou komen. Het bedrag dezer korting bedroeg jaarlijks ongeveer f 50.000. Deze termijn van drie jaren werd in 1837 en in 1840 telkens voor drie jaren verlengd.

Niettemin bleef de toestand der kas, hoewel niet bepaald achteruitgaande, toch zeer zorgwekkend. Het kapitaal der inschrijvingen op het Grootboek was in 1836 \pm f 3.200.000, doch door het steeds vermeerderende getal te verzorgen weduwen en weezen, was het niet meer mogelijk gelden over te houden tot het aankopen van nieuwe kapitalen. In 1839 was er zelfs een te kort van f 3300, dat al grooter en grooter werd en in 1842 was aangegroeid tot een bedrag van ruim f 93.000. Op last van Z. M. den Koning werd deze schuld verrekend; de wijze waarop deze verrekening plaats vond, kan uit de jaarlijksche opgaven van den stand der kas niet worden nagegaan.

Door den Minister van Oorlog werd in 1840 een Commissie benoemd om onderzoek te doen nopens de oorzaken van het verval der kas en tevens middelen op te sporen, ten einde haar uit den benaelden toestand op te heuren. Die Commissie gaf toen als haar gevoelen te kennen, dat zonder krachtdadige voorziening in de behoeften der kas en steeds op denzelfden voet doorgaande, het kapitaal alsdan na verloop van een betrekkelijk gering aantal jaren geheel en al zou verslonden zijn en de instelling dus te niet zou gaan.

Als gevolg van dat rapport werd door Z. M. den Koning bepaald, dat na 1 Januari 1842 alle verdere deelneming aan de kas voor nieuw geluwdde officieren zou gesloten zijn, tot tijd en wijle er nieuwe bepalingen tot stand zouden komen, die het voortdurend bestaan der instelling op vaste grondslagen zou verzekeren, waartoe in allen gevalle een ruimere bijdrage van de officieren-deelgenooten noodzakelijk zou zijn. Bij Z. M. besluit van den 11den November 1842 werd deze bepaling weder ingetrokken en gelijktijdig werden nieuwe bepalingen ingevoerd, die het instandhouden der kas zouden moeten verzekeren.

De voornaamste punten daarvan, waren de volgende:

- 1°. De korting van 2% op de declaratiën van leveranciers, voor de levering van goederen aan de Administratie van eenig korps, zou niet meer ten voordeele van het Rijk komen, maar in de weduwen- en weezenkas worden gestort.
- 2°. De korting op de traktementen der officieren voor vrije geneeskundige

behandeling hield op; daarentegen werden de contributiën aan de weduwen- en weezenkas verhoogd, als volgt:

a. *Van de traktementen:*

- 3½ % van die, meer dan f 2400 's jaars,
- 3 % van f 1600 tot en met f 2400 en
- 2½ % van die, minder dan f 1600 's jaars,

b. *Van de pensioenen:*

Deze bleven gelijk zooals in 1815 was vastgesteld.

- 3°. Het verschil tusschen het vorige en het verhoogde traktement bij bevordering of traktements-vermeerdering, zou over drie maanden ten voordeele van de kas worden betaald.
- 4°. Nieuwe tabellen waren vastgesteld voor de percentsgewijze verhooging der inleggelden, bij verschil in leeftijd der officieren en hunne echtgenooten en
- 5°. (het voornaamste punt.) De officieren, *deelgenooten aan de kas*, betalen een doorlopende contributie ten bedrage van 2½ % van de door hen genoten wordende traktementen of pensioenen.

Aan de eventueel na te laten weduwen en weezen der officieren, die niet genegen waren de onder punt 5 genoemde doorlopende contributie te betalen, zou slechts het *drievierde* gedeelte van het pensioen of de onderstandsgelden worden toegekend, waarop zij volgens de toenmalige bijdragen aanspraak zouden kunnen maken.

Door de verhooging der contributiën, enz., enz., stegen de inkomsten belangrijk, terwijl tevens nog bij een wet van 9 October 1843 door het Rijk een subsidie aan de kas werd toegekend van f 12000 per jaar; jaarlijks of om de twee jaren werd deze wet hernieuwd.

Bij de definitieve afrekening met het Koninkrijk België, welke in 1843 plaats had, moest van het ingeschreven kapitaal ook een gedeelte worden uitgekeerd en bleef er op den 1sten Januari 1844 nog een som ingeschreven ten bedrage van f 2.806.000.

In 1844 werd nog een kapitaal nangekocht van f 19000 en in de beide daarop volgende jaren telkens f 5000, zoodat het ingeschreven kapitaal den 1sten Januari 1847 f 2.835.000 bedroeg, doch na dien datum was het niet meer mogelijk nieuwe inschrijvingen te doen. Het bedrag der pensioenen en onderstandsgelden aan de weduwen en weezen, hetwelk in 1834 f 196.000 beliep, was van 1834 tot 1846 reeds tot ruim f 261.000 gestegen, terwijl door het aanzuiveren van de verschuldigde sommen van 10 of 5 jarig fournisseement, de jaarlijksche inkomsten belangrijk begonnen te verminderen.

Door de malaise waarin de stand der kas zich telkens bevond en omdat er herhaaldelijk maatregelen werden beraamd om de inkomsten te vermeerderen, had deze instelling niet meer het noodige vertrouwen bij de officieren en deed dit menig hunner, bij het aangaan van een huwelijk, besluiten geen deelgenoot ervan te worden; ook de bepaling, dat de inleggelden en de

verhooging daarop, onmiddellijk na het aangaan van het huwelijk moesten betaald worden, bracht het hare daartoe bij.

Den 1sten Januari 1847 was de toestand der kas dan ook weer alles behalve rooskleurig, want de balans over 1846 wees op dien datum wederom een te kort aan, ditmaal ten bedrage van ruim *f* 12500, welk te kort gedurende de volgende jaren al hooger en hooger werd en op den 1sten Januari 1852 het bedenkelijke cijfer van *f* 110.422,46 aanwees.

Bij Z. M. besluit van den 11 Maart 1851 werden wederom eenige nieuwe bepalingen ingevoerd, die voornamelijk ten doel hadden, het storten der inlegelden te vergemakkelijken. In plaats van deze gelden onmiddellijk na de toetreding te storten, kon dit voortaan geschieden over een tijdsverloop van 10 jaren. Opdat de kas evenwel geen nadeel zou ondervinden door gemis aan rente van de verschuldigde inleggelden, geschiedde er een bijberekening van 4 $\frac{1}{2}$ % voor het bedrag dat aan te zuiveren bleef en werd ieder jaar vóóruit berekend, om vervolgens, met de hoofdsom, bij maandelijksche of driemaandelijksche termijnen van de traktementen of pensioenen te worden ingehouden. Aan de officieren, die na den 1 Januari 1842 in het huwelijk waren getreden en zich tegen het deelgenootschap aan de kas hadden verklaard, werd toen alsnog de gelegenheid gegeven op de voorwaarden als hier omschreven, n. l. het storten der inleggelden in 10 jaren, tot het deelgenootschap toe te treden en aldus, bij eventueel overlijden, hunne echtgenooten en kinderen pensioen of onderstand te verzekeren. De termijn van 10 jaren, voor deze categorie van officieren, werd gerekend in te gaan, drie maanden na de volbrekking van hun huwelijk.

In 1852 werd door den Minister van Oorlog een door de Directie der weduwen- en weezenkas gemaakte balans op de baten en lasten der kas, ter kennisneming in het *Rec. Mil.* geplaatst.

In deze balans werden alle ontvangsten en uitgaven gekapitaliseerd, d. w. z. de contributiën, enz. werden als renten van kapitalen beschouwd. De aldus gevormde kapitalen der inkomsten, samengevoegd met het kapitaal der inschrijvingen op het Grootboek, vertegenwoordigden een reële waarde van *f* 4.825.423,93, terwijl de gekapitaliseerde uitgaven *f* 4.520.538,33 bedroegen. Aan kapitaal zou er dus een voordeelig saldo zijn van *f* 304.885,60.

Zoals reeds hierboven is gezegd, was er op den 1sten Januari 1852 een schuld in de kas van *f* 110.422,46 hetgeen, volgens de mededeelingen bij bovengenoemde balans gevoegd, was ontstaan, door verminderingen in de gewone ontvangsten der instelling, tengevolge van herhaalde reductiën in de kaders van het leger, tot den jare 1850; doch dat sedert dien, meerdere bevorderingen welke bij het leger hadden plaats gehad en het ontvangen der inleggelden van een aantal officieren, die, op den voet van het bepaalde bij 's Konings besluit van den 11den Maart 1851, alsnog tot het deelgenootschap waren toegetreden, reeds van gunstigen invloed op den stand der kas

waren geweest en dat het evenzeer om die redenen als om *andere* te verwachten was, dat dit saldo allengs verbeteren zou.

Welke die andere redenen waren bleek weldra, daar in het volgende jaar nieuwe voorschriften omtrent de huwelijken der officieren gemaakt werden, waarin o. a. ook de voor de weduwen- en weezenkas zoo gunstige bepaling voorkomt, dat de officieren die voortaan in het huwelijk wenschen te treden, zich schriftelijk moeten verklaren, onmiddellijk na de voltrekking van het huwelijk deelgenoot te zullen worden van de weduwen- en weezenkas.

Hierdoor en door de bepalingen van den 11den Maart 1851, alsmede door de verhooging der traktementen van de 2de luitenants (dientengevolge hogere contributiën) stegen de inkomsten der kas aanmerkelijk en had ten gevolge, dat de lijdensgeschiedenis der kas een einde nam.

In 1852 bereikte het nadeelig saldo zijn toppunt en bedroeg den 1sten Januari 1853 *f* 122.773,07^s, doch allengs verminderde dit en was in den tijd van tien jaren geheel aangezuiverd. In 1863 was men over alle moeilijkheden heen en trad de kas een tijdperk van bloei in, zooals zij nog nimmer had gekend. Men was weer in de gelegenheid om het kapitaal der inschrijvingen door nieuwe aankopen te verhoogen; hetgeen in 1863 reeds voor een kapitaal van *f* 10,000 was geschied en het geheele kapitaal op den 1sten Januari 1864 *f* 2.845.000 bedroeg.

Nu de vooruitzichten voor de kas zooveel beter waren werd bij de Wet van 27 Juni 1868 de jaarlijksche subsidie op *f* 6000 gereduceerd en hield het volgende jaar geheel op. Ook was in 1866 het betalen der contributie bij bevordering en vermeerdering van traktement voor de ongehuwde officieren weder teruggebracht op het verschil van traktement over eene maand, terwijl in 1881 de korting van 2% op de declaratiën van leveranciers kwam te vervallen.

In het jaar 1866 werden de traktementen der meeste luitenants met *f* 100 verhoogd, terwijl in 1874 een geheel nieuwe regeling en verhooging der traktementen tot stand kwam, welke in 1881 wederom gedeeltelijk werd gewijzigd en voor sommige officieren werd verhoogd. Deze traktementsverhoogingen hadden natuurlijk een hogere ontvangst aan contributiën ten gevolge en brachten dus niet weinig hun deel er aan bij, dat het kapitaal der kas met reuzenschreden vooruitging. Op den 1sten Januari 1875 was het gestegen tot *f* 3.430.000 en blijkens de laatstelijk ter kennisneming gezonden balans, die over 1881, was dit reeds *f* 4.250.000.

Door den thans zoo gunstigen stand der kas, werd men in de mogelijkheid gesteld de pensioenen en onderstandsgelden der weduwen en weezen eenigszins te verhoogen. Over het jaar 1874 en de beide daaropvolgende jaren werd aan hen een verhooging van 12% der pensioenen enz. toegekend, welke verhooging over 1877 en volgende jaren telkens werd gebracht op 25%.

Nu de laatste balansen jaarlijks een zoo gunstigen stand der kas openbaar maakten, werd het wenschelijk dat er middelen werden beraamd om de

statuten der weduwen- en weezenkas zoodanig te wijzigen, dat voor de weduwen en weezen een meer blijvende lotsverbetering daarvan het gevolg kon zijn. Door den toenmaligen Minister van Oorlog, den Heer DEN BEER POORTUGAEL, werd in 1879 een commissie benoemd om nieuwe voorschriften voor de kas te ontwerpen.

Dat aan dezen maatregel een gunstige ontvangst bij het officierskorps ten deel viel, zal wel geen nader betoog behoeven. Jammer echter, dat toen deze commissie met haren arbeid gereed was, haar rapport niet ter kennis van de leden werd gebracht. Men vernam uit de verschillende dagbladen, dat die commissie hare taak volbracht en het rapport aan den Minister had overhandigd, doch daarbij bleef het.

Bij de behandeling in de Eerste Kamer der Staten-Generaal van Hoofdstuk VIII der Staatsbegroting voor 1881, werd de Minister van Oorlog, de Heer REUTHER, — die in 1879 den Heer DEN BEER POORTUGAEL als Minister was opgevolgd, — op den 20sten Januari 1881 door den Heer MERKES VAN GENDT over de weduwen- en weezenkas geïnterpelleerd en zeide deze afgevaardigde:

»De Minister heeft een herziening van dat fonds toegezegd, maar tot heden hebben wij er nog niets van bespeurd. Ik houd die herziening voor zeer noodzakelijk, omdat de grondslagen van dat fonds berusten op een onbillijkheid, namelijk, dat ongehuwde officieren tot het contribueeren aan het fonds verplicht zijn; al hebben zij nooit plan tot huwen, toch moeten zij aan het fonds bijdragen.

»Ik hoop dat de Minister bij de herziening te rade zal gaan met de bepalingen van bestaande weduwenfondsen, waarbij de contributie facultatief wordt gesteld naar zekeren maatstaf en naar het betalen van een minimum van inleggelden, zoodat de aan weduwen te betalen pensioenen niet meer afhankelijk behoeven te zijn van den rang van den overleden echtgenoot, maar aan het bedrag der contributie door hem in de kas gestort. Ik beveel den Minister ten sterkste de belangen van het fonds aan.»

Door Z. Ex. den Minister van Oorlog werd hierop het volgende geantwoord:

»Omtrent de weduwen- en weezenkas der officieren kan ik mededeelen, dat ik het rapport der commissie, die met de herziening van de statuten dezer instelling belast is, reeds vóór eenige maanden heb ontvangen. Ik heb mij echter met de conclusie van dat rapport niet kunnen vereenigen. Daarom heb ik de commissie, na haar mijne inzichten te hebben medege-deeld, verzocht, de zaak opnieuw te overwegen. Ik denk er ernstig over, om de instelling, die thans een zuiver pensioenfonds is — zij 't ook slechts voor een deel — in een levensverzekeringfonds te hervormen, waardoor de weduwen van officieren, bij overlijden harer echtgenooten, over eenig kapitaal zouden kunnen beschikken. De voorstellen der commissie waren mij ook daarom onaannemelijk, omdat zij alleen beoogden te zorgen voor de weduwen

en niet voor de kinderen der officieren. En nu ben ik van oordeel, dat als men gedurende vele jaren aan de instelling heeft bijgedragen, men recht heeft te vorderen dat, ingeval de vrouw reeds vroeger overleed, de kinderen, die men nalaat, daarvan eenige vruchten zullen plukken.

»Omtrent het contribueeren van ongehuwde officieren moet ik verklaren, het gevoelen van den afgevaardigde uit Zuid-Holland niet te deelen. Een officiers-weduwen- en weezenfonds heeft slechts reden van bestaan, als men het korps beschouwt als *een geheel*. Gaat men uit van het beginsel, dat ieder voor zichzelf moet zorgen, dan zijn er burgerinstellingen genoeg, die wellicht voordeelen aanbieden boven een fonds van officieren. Maar als men het officierskorps beschouwt als een geheel, waarvan de leden zich vereenigen om gemeenschappelijk elkanders betrekkingen te ondersteunen, waarbij de een mogelijk iets minder betaalt dan de ander, ofschoon de meesten toch ten slotte huwen, dan bestaat er allen grond om dat fonds te handhaven».

Wij twifelen er niet aan of verreweg de grootste meerderheid van het officierskorps zal het in deze, met den Minister eens zijn. Zeer zeker is het wenschelijk, dat ook de weezen niet geheel aan de zorgen van familieleden worden overgelaten om daar, als 't ware, het genadebrood te eten, maar dat ook zij een billijken onderstand uit de kas zullen genieten en al ware het alleen voor dit doel, dan gelooven wij niet, dat er vele ongehuwde officieren zouden gevonden worden die, wanneer het contribueeren facultatief gesteld werd, zouden nalaten hunne contributie te blijven betalen, daargelaten het belang dat zij er bij hebben om te contribueeren, wanneer men er toe kon overgaan de statuten zoodanig in te richten, dat het pensioen, enz. aan de weduwen en weezen toe te kennen, niet meer *alleen* afhankelijk zal zijn van den rang van den overleden echtgenoot, maar tevens van de contributie door den betrokken officier betaald.

Wij vinden het dan ook een betrekkelijke onbillijkheid om aan de eventueel na te laten weduwen een pensioen te verleenen in verband met den rang laatstelijk door wijlen haar echtgenoot bekleed. Zie hier een voorbeeld:

Twee vriendinnen, van gelijken ouderdom, huwen op denzelfden tijd met officieren, die ook van gelijken leeftijd en tevens van denzelfden datum officieren zijn, maar niet tot hetzelfde wapen behooren. Ten gevolge van vluiggere promotie bij het eene wapen dan bij het andere, heeft een dezer officieren den rang van kolonel en de andere slechts dien van kapitein. Gesteld nu dat beide officieren op gelijken datum sterven, dan heeft de eene weduwe recht op het kolonels- de andere slechts op het kapiteins-weduwenpensioen.

Dat dit voorbeeld geen onmogelijk geval is, ja dat zulke toestanden werkelijk kunnen bestaan, daartoe behoeven wij slechts de ranglijst der officieren van het leger in te zien.

Wij noemden het een *betrekkelijke* onbillijkheid, omdat in dit geval de kolonel ook veel meer gecontribueerd zal hebben, zoowel aan contributiën, kortingen bij vermeerdering van traktement als aan inleggelden dan de kapitein,

waardoor hij bij elke andere vereeniging aan zijn echtgenoot een hooger pensioen zou hebben verzekerd, maar het was ook den kapitein *volstrekt onmogelijk* zijn echtgenoot een hooger pensioen te verzekeren, omdat de bepalingen der weduwen- en weezenkas, zooals die thans zijn, niet toelaten, dat een kapitein b.v. evenveel contributie betaalt als een majoor, ten einde, op die wijze, zijn echtgenoot een hooger pensioen te verzekeren.

De Minister zegt ook in zijn antwoord, dat hij er ernstig over denkt om de instelling, die thans een zuiver pensioenfonds is — zij 't ook slechts voor een deel — te hervormen in een levensverzekeringfonds. Nu is bij ons de vraag gerezen, ingeval de weduwen- en weezenkas veranderd werd in een levensverzekeringfonds, dat men dus naar eigen verkiezing het weduwenpensioen zou kunnen regelen, zouden dan de echtgenooten en kinderen der deelgenooten, bij diens overlijden, op goede gronden recht hebben op een hooger bedrag, dan hun volgens de tegenwoordige bepalingen wordt toegekend? Zoo niet, dan ware het voorzeker onnoodig de thans vigerende bepalingen te veranderen.

Hiertoe zijn door ons eenige tabellen uitgewerkt om, hetgeen thans van de traktementen der officieren, aan contributie enz., voor de weduwen- en weezenkas wordt ingehouden, in vergelijking te brengen met hetgeen door hen bij de een of andere levensverzekering zou moeten worden betaald, om aan hunne echtgenooten gelijke pensioenen te verzekeren. Tot dit doel hebben wij hiervoor de tarieven genomen der Afdeling *Levensverzekering* van Eigen Hulp, omdat wij met grond kunnen verwachten, dat die vereeniging, bij het samenstellen harer tarieven, te rade is gegaan met de beste wiskunstige gegevens welke te verkrijgen waren en zij aldus op goeden grondslag zijn gebouwd.

Tot het berekenen der contributiën enz., hebben wij een voor de weduwen- en weezenkas gunstig geval genomen, n.l. een jeugdig officier, die een paar jaren na zijn benoeming in het huwelijk treedt met een meisje, dat eenige jaren jonger is dan hij.

Ten einde in geen berekening voor gedeelten van jaren te vervallen, zijn alle datums zoodanig gesteld, dat de betaling der verschillende contributiën op den 1sten Januari kunnen ingaan; dit was eenvoudiger en voor den lezer geeft het een duidelijker overzicht.

Wij hebben dan gesteld: de 2de luitenant A, die den 1sten December 1847 is geboren, den 14den December 1869 benoemd werd tot 2den luitenant, den 6den Januari 1873 huwt, den 26sten December 1874 bevorderd wordt tot 1sten luitenant en den 28sten December 1886 tot kapitein. Zijn vrouw is geboren den 25sten November 1852.

Voor het berekenen der contributie is tot maatstaf genomen het traktement, zooals dit tegenwoordig door de officieren der infanterie wordt genomen; ware het traktement van andere wapens tot maatstaf genomen dan zouden de berekeningen aanmerkelijk meer verschil opleveren.

Tabel A geeft de verschillende contributiën aan, zooals die werkelijk, ten behoeve der weduwen- en weezenkas plaats hebben, zoomede de verschillende stortingen bij 't aangaan van het huwelijk, bij verhooging van rang en bij vermeerdering van traktement; de berekening is voortgezet over een tijdsverloop, totdat die officier, kapitein zijnde, in het genot is gesteld der verhooging wegens 25-jarigen officiersdienst; een en ander met bijberekening eener rente ad 4 % 's jaars.

Uit deze tabel blijkt, dat na verloop van dien tijd, door bedoelden officier, aan contributie enz., met bijberekening der rente, een som van *f* 4404,51 is betaald, waarvoor zijn echtgenoot, bij zijn overlijden, recht heeft op een jaarlijksch pensioen van *f* 400.

Nu is de vraag: wat moet er volgens de tarieven der levensverzekering van Eigen Hulp betaald worden, om hetzelfde resultaat te verkrijgen, n. l. zolang de officier luitenant is, voor een weduwnpensioen van *f* 300 en na bevordering tot kapitein, een pensioen van *f* 400.

Tabel C geeft daarvoor de oplossing, waaruit blijkt, dat op denzelfden tijd als in tabel A vermeld, slechts *f* 3407,71 aan contributie en renten zou betaald zijn, dus bijna *f* 1000 minder dan volgens de bepalingen der weduwen- en weezenkas. Bij de berekening dezer tabel is van het beginsel uitgegaan, alleen contributie te betalen en hoegenaamd geen stortingen te doen, noch bij 't aangaan van het huwelijk, noch bij bevordering, enz.

In tabel D daarentegen heeft de berekening plaats gehad; met het doen van stortingen, overeenkomende met de bedragen, die, behalve de contributiën, bij de weduwen- en weezenkas betaald moeten worden. Volgens deze tabel heeft de vrouw, bij overlijden van haren echtgenoot ook recht op een jaarlijksch pensioen, eerst van *f* 300 en later van *f* 400, terwijl steeds een minimum aan contributie is betaald en dan blijkt, dat op denzelfden tijd, als in tabel A, door den officier *f* 3564,39 zou betaald zijn, dus ongeveer *f* 850 minder, dan aan de weduwen- en weezenkas.

Beide tabellen, C en D, geven echter slechts aan wat naar een berekening volgens de tarieven van E. H. betaald moet worden, om voor de echtgenooten een weduwnpensioen te verzekeren, even groot als volgens de weduwen- en weezenkas wordt genoten.

Tabel B geeft evenwel aan, op hoeveel pensioen de eventueel na te laten weduwe recht zou hebben, volgens E. H., wanneer de officier nagenoeg dezelfde contributie en stortingen betaalt, als aan de weduwen- en weezenkas. Alsdan blijkt, dat dan de weduwe van dien officier, wanneer hij nog luitenant is, recht zou verkrijgen op een pensioen van *f* 310 tot *f* 380 en na bevordering tot kapitein van *f* 560 tot *f* 600.

Deze uitkomst levert alzoo een belangrijk verschil op met datgene, waarop de weduwen recht hebben volgens de bepalingen der weduwen- en weezenkas.

Wij hebben hiervoren gezegd, dat het door ons uitgewerkte voorbeeld in het voordeel was der weduwen- en weezenkas; om dit nader te verklaren

zijn nog twee tabellen gemaakt: E voor de weduwen- en weezenkas en F voor E. H. Beide tabellen hebben betrekking op de berekening van het verschuldigde voor een kapitein, op denzelfden tijd tot 2de luitenant benoemd als hij het vorige geval omschreven, die in 1890 op 42-jarigen leeftijd trouwt met een meisje dat den ouderdom van 20 jaren heeft bereikt.

Bij het aangaan van het huwelijk zou hij dan reeds, aan de weduwen- en weezenkas, zooveel gecontribueerd hebben, dat hij voor die gelden plus de verschuldigde inleggelden, reeds dadelijk volgens de tarieven van E. H., zijn echtgenoot een weduwenpensioen kan verzekeren van f 400 en bovendien dat jaar nog kan contribueeren voor een pensioen van f 70, te zamen dus f 470. Om nu hetzelfde te contribueeren bij E. H., als aan de weduwen- en weezenkas, kan hij het daarop volgende jaar de contributie vermeerderen voor een pensioen van f 150 's jaars en, na in het genot gesteld te zijn der traktementsverhooging wegens 25-jarigen officiersdienst, kan hij de contributie wederom verhoogen voor een pensioen van f 40 's jaars. In plaats van f 400 volgens tabel A, of f 600 volgens tabel B, zou de weduwe naar deze berekening recht hebben op een jaarlijksch pensioen van f 470 + f 150 + f 40 = f 660.

Ten einde ook na te gaan, hoe groot de verschillen der weduwenpensioenen zouden zijn voor de hoogere rangen, hebben wij de tabellen A en B vervolgd op de tabellen G en H. Daarvoor hebben wij aangenomen, dat bedoelde officier werd bevorderd, tot:

Majoor	den	2	December	1898.
Luit.-Kolonel	»	6	»	1901.
Kolonel	»	15	»	1904.
Generaal-Majoor	»	25	»	1906.
Luit.-Generaal	»	21	»	1908.

Uit die tabellen zien wij, dat de pensioenen, die ingevolge de bepalingen der weduwen- en weezenkas zijn,

voor de weduwe van een Majoor	f 500,
» » » » » Luit.-Kolonel	» 500,
» » » » » Kolonel	» 600,
» » » » » Generaal-Majoor	» 700,
en » » » » » Luit.-Generaal	» 800,

volgens de tarieven van E. H., wanneer die officier tot Majoor, Luit.-Kolonel, enz. bevorderd is, respectievelijk zouden bedragen f 810, f 880, f 1110, f 1320 en f 1520.

Ingevolge de voorwaarden van E. H. zouden de pensioenen nog hooger kunnen zijn, wanneer men voor de gelden, die, na het opmaken der balansen, als winst worden uitgekeerd, voor zooveel of zoo weinig als het kan, een verhooging van het jaarlijksche pensioen aankoopt.

Tot toelichting bij het raadplegen der tabellen, vervaardigd naar de tarieven van E. H., diene, dat volgens die tarieven tegen betaling van premien in eens,

welke naarmate van den leeftijd hooger of lager zijn, men, zonder verdere contributie, aan zijn echtgenoot een jaarlijksch pensioen kan verzekeren; welk zelfde recht men ook kan verkrijgen door, in plaats van genoemde premie, jaarlijks een contributie te betalen. Het spreekt vanzelf, dat beide wijzen gecombineerd kunnen worden, zooals dan ook, in de verschillende tabellen, door ons is gedaan.

Als jaarlijksche pensioenen zijn geen kleinere sommen dan / 10 genomen.

Tot maatstaf, voor de verschillende contributiën of premiën, hebben wij geadapleegd het zeer beknopte tarief lett. G, voorkomende in het »Reglement en Tarieven,» hetwelk men bij de plaatselijke agenten van E. H. bekomen kan. Op dit tarief komen niet alle verschillende leeftijden voor; wanneer dit dus noodzakelijk was, zijn door ons de verschuldigde contributiën of premiën bij benadering berekend en is het zeer wel mogelijk, deze niet geheel juist zijn, doch dan kan dit hoogstens enkele centen verschil opleveren.

Verder kan men uit de verschillende tabellen ontwaren hoeveel er elk jaar werkelijk betaald wordt, zoowel aan contanten als aan renten en tevens hoe groot het bedrag is, dat de betrokken officier gedurende den geheelen tijd gecontribueerd heeft.

Naar onze bescheiden meening kan onze vraag, of de weduwen, ingeval de weduwen- en weezenkas veranderd werd in een levensverzekeringfonds, recht zouden verkrijgen op een hooger bedrag dan haar volgens de tegenwoordige bepalingen wordt toegekend, volmondig toestemmend beantwoord worden.

Ook voor de weezen kan, naar onze zienwijze, voldoende gezorgd worden, wanneer te hunnen behoefte onderstandsgelden worden verleend, in den zin zooals dit ook thans geschiedt. De renten van het reeds ingeschreven kapitaal op het Grootboek, voor zooverre die voor de pensioenen niet benodigd zijn, alsmede de contributiën der officieren die niet huwen, zullen wel voldoende zijn om daarmede deze kosten te dekken. Ook zouden daartoe beschikbaar komen de gelden die, na het opmaken der belansen, als winst overblijven en niet, zooals dit door de vereeniging E. H. geschiedt, aan de deelgerechtigde leden behoeven te worden uitgekeerd. Trouwens zoo hoog zouden deze uitgaven niet loopen; gedurende het jaar 1880 beliepen deze slechts / 8000.

Welke belemmerende omstandigheden zouden er nog bestaan, die verhinderen, dat aan het voornemen, door den vorigen Minister van Oorlog opgevat, nog geen uitvoering kan gegeven worden?

Bij de behandeling der oorlogsbegroting voor 1882 vinden wij in het voorloopig verslag der commissie van rapporteurs, bij art. 63, o. a. vermeld:

»Gaarne zou men vernemen of er bezwaren tegen bestaan, om het ten vorigen jare gemaakte verslag der commissie, tot herziening der statuten van het weduwen- en weezenfonds, openbaar te maken.»

In het antwoord van den Minister daarop, staat:

Aangezien de ondergeteekende zich, op onderscheidene punten, met de voorstellen der commissie niet kan vereenigen en er nog geen voldoende eenstemmigheid bestaat, nopens de aan het fonds te geven inrichting, acht hij het op *dit* oogenblik niet wenschelijk, omtrent het rapport der commissie het gevoelen der officieren te vragen.

Ongeveer anderhalf jaar na de indiening van het rapport, bestaat er dus nog geen eenstemmigheid tusschen den Minister en de commissie en thans, nu er weder een nieuwe oorlogsbegroting aan de orde is, is het nog niet bekend, welke veranderingen of wijzigingen der statuten er zullen plaats hebben (4). Men hoort er zelfs niet meer van of die commissie al dan niet nog werkzaam is, hetgeen ons ten ernstigste doet vreezen, dat ook deze de weg is gegaan van zoovele harer voorgangsters op ander gebied.

Laten we echter hopen, dat deze vrees overbodig zal zijn, door een spoedige bekendmaking van een rapport dier commissie, dat de goedkeuring van den Minister wegdraagt en ook aan de billijke eischen der deelgerechtigde officieren zal voldoen.

Doesborgh, November 1882.

T. C. BROEKSMa,
1ste Luit. Kwartm.

[4] Bij de behandeling der oorlogsbegroting voor 1883, is door de Commissie van Rapporteurs nogmaals aangedrongen op de openbaarmaking van dit rapport, waarop door Z. Ex. den M. v. O. geantwoord is, dat er tegen de openbaarmaking van dit rapport geen bezwaren aanwezig zijn, doch dat door hem het nut dier openbaarmaking niet wordt ingezien en dat het thans in elk geval ontijdig wordt geacht. Tevens deelt de Minister mede dat zijn plannen, ten opzichte der wijzigingen, nog niet tot rijpheid gekomen zijn en dat het, bij het groote verschil van gevoelen aangaande dit onderwerp, zeer moeilijk is een beslissing te nemen. Bovendien wenscht hij die beslissing uit te stellen tot na de behandeling van het rapport der Commissie, belast geweest met de voorziening van het pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren.

Door den Heer Kool, afgevaardigde uit Arnhem, werd in de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, op den 20sten December 1882, nog een enkel woord over deze aangelegenheid gesproken. Hij zeide omtrent het nut der openbaarmaking van het rapport in meening met den Minister te verschillen, omdat het weduwen- en wezenfonds der officieren een zaak is, die dezen particulier aangaat. De officieren starten een gedeelte van de hun van 's Konings wege verleende en bij de begroting toegepaste traktementen in het fonds; het is dus hun eigen geld waarvoor te hunnen meesten nulle moet worden beschikt en dat zij ten aanzien van het later gebruik van dat geld, wel een stem in het kapittel mogen hebben. Dit kan niet op doeltreffende wijze geschieden als zij de gelegenheid niet hebben, zich vooraf omtrent bedoeld gebruik uit te spreken. Die gelegenheid zou door een openbaarmaking van het verslag worden aangeboden; door die openbaarmaking zal men de heerschende opinie kunnen vernemen en de Minister, die het met zichzelf nog niet eens is in welken zin hij het moeilijke vraagstuk zal oplossen, kan er van overtuigd zijn dat de polemiek, welke zal te voorschijn treden, hem wenken zal geven, die zijn taak, te dezen aanzien, aanmerkelijk kunnen verlichten.

De Minister zegt hierop in zijn antwoord, dat hij tot zijn leedwezen bekennen moet, zich omtrent de openbaarmaking van het rapport niet juist te hebben uitgedrukt. Hij had gezegd, dat hij de openbaarmaking niet noodzakelijk schijnt, doch dat het niettemin zijn voornemen is, om het rapport te doen drukken en aan alle officieren te doen uitdeelen. Voorts werd door Z. Ex. gezegd dat, nu de Commissie voor het burgerpensioenfonds reeds haar rapport heeft uitgebracht, by nu, alvorens verdere maatregelen te nemen, met zijn ambtgenoot van Financien in overleg wenscht te treden.

Tabel B. (Eigen Hulp.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING.	Te betalen			Ingelegd kapitaal.	Heeft recht op een weduwenpensioen ad.
		aan contanten.	aan reënen.	Totaal per jaar.		
	(Van 1870 tot en met 1872 niets)					
1873	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 110.....	443 28				
	Contributie voor een weduwenpensioen van f 200.....	55 18		498 46	498 46	f 810
1874	Contributie.....	85 18				
	Interest van f 498,46.....		18 04	76 12	578 58	id.
1875	Contributie..... f 35,18.					
	" voor een weduwenpensioen van f 20..... = 8,79.	60 90				
	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 10.....	40 58		124 42	008	f 340
	Interest van f 373,58.....		22 04			
1876	Contributie.....	60 90		88 82	780 82	id.
	Interest van f 898,00.....		27 02			
1877	Contributie.....	60 90		92 37	870 19	id.
	Interest van f 786,82.....		81 47			
1878	Contributie.....	60 90		96 07	925 26	id.
	Interest van f 879,19.....		85 17			
1879	Contributie.....	60 90		99 91	1015 17	id.
	Interest van f 973,26.....		39 01			
1880	Contributie.....	60 90		103 91	1119 08	id.
	Interest van f 1073,17.....		48 01			
1881	Contributie.....	60 90		108 06	1287 14	id.
	Interest van f 1179,08.....		47 16			
1882	Contributie.....	60 90		112 39	1390 58	id.
	Interest van f 1287,14.....		31 49			
1883	Contributie.....	60 90		116 88	1516 41	id.
	Interest van f 1399,58.....		53 88			
1884	Contributie.....	60 90		121 58	1637 97	id.
	Interest van f 1516,41.....		60 60			
1885	Contributie..... f 60,00.					
	" voor een weduwenpensioen van f 30..... = 10 26.	71 16				
	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 10.....	42 53		179 20	1847 17	f 880
	Interest van f 1637,97.....		61 82			
1886	Contributie.....	71 16		143 85	1961 02	id.
	Interest van f 1817,17.....		72 69			
1887	Contributie..... f 71,16.					
	" voor een weduwenpensioen van f 110..... = 30,16.	110 32				
	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 70.....	801		489 76	2450 78	f 880
	Interest van f 1961,02.....		78 44			
1888	Contributie.....	110 32		208 36	2659 18	id.
	Interest van f 2450,18.....		98 03			
1889	Contributie.....	110 32		216 69	2876 88	id.
	Interest van f 2659,13.....		106 87			
1890	Contributie.....	110 32		225 38	3101 17	id.
	Interest van f 2876,82.....		115 03			
1891	Contributie.....	110 32		234 37	3333 54	id.
	Interest van f 3101,17.....		124 05			
1892	Contributie.....	110 32		243 76	3579 30	id.
	Interest van f 3333,54.....		132 42			
1893	Contributie.....	110 32		253 49	3832 79	id.
	Interest van f 3579,30.....		141 17			
1894	Contributie.....	110 32		263 81	4096 42	id.
	Interest van f 3832,79.....		149 31			
1895	Contributie..... f 110,82.					
	" voor een weduwenpensioen van f 30..... = 12,21.	122 53				
	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 10.....	48		399 39	4426 81	f 008
	Interest van f 4096,42.....		103 86			

Tabel C. (Eigen Hulp.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING.	Te betalen			Ingelegd kapi- taal.	Heeft recht op een weduwen- pensioen ad.
		aan con- tanten.	aan ren- ten.	Totaal per jaar.		
	(Van 1870 tot en met 1872 niets.)					
1873	Contributie voor een weduwenpensioen van f 300.....	82 77		82 77	82 77	f 300
1874	Contributie.....	82 77		86 08	168 85	id.
	Interest van f 82,77.....		3 31			
1875	Contributie.....	82 77		89 52	258 87	id.
	Interest van f 168,85.....		6 75			
1876	Contributie.....	82 77		93 10	351 47	id.
	Interest van f 254,37.....		10 33			
1877	Contributie.....	82 77		96 83	448 30	id.
	Interest van f 351,47.....		14 06			
1878	Contributie.....	82 77		100 70	548	id.
	Interest van f 448,30.....		17 03			
1879	Contributie.....	82 77		104 73	653 73	id.
	Interest van f 549,00.....		21 96			
1880	Contributie.....	82 77		108 92	769 65	id.
	Interest van f 653,78.....		24 15			
1881	Contributie.....	82 77		113 28	875 93	id.
	Interest van f 762,05.....		30 31			
1882	Contributie.....	82 77		117 81	993 74	id.
	Interest van f 875,99.....		35 04			
1883	Contributie.....	82 77		122 52	1116 26	id.
	Interest van f 993,74.....		39 75			
1884	Contributie.....	82 77		127 42	1242 60	id.
	Interest van f 1116,26.....		44 63			
1885	Contributie.....	82 77		132 52	1376 20	id.
	Interest van f 1243,68.....		49 75			
1886	Contributie.....	82 77		137 82	1514 02	id.
	Interest van f 1376,20.....		55 05			
1887	Contributie..... f 82,77.					
	" voor een weduwenpensioen					
	van f 100..... " 35,81.					
	Interest van f 1514,02.....	118 38		178 94	1683 96	f 400
	Contributie.....		60 58			
1888	Contributie.....	118 38		186 10	1879 00	id.
	Interest van f 1692,86.....		67 72			
1889	Contributie.....	118 38		193 54	2072 60	id.
	Interest van f 1879,06.....		75 16			
1890	Contributie.....	118 38		201 28	2278 68	id.
	Interest van f 2072,60.....		82 00			
1891	Contributie.....	118 38		209 24	2482 22	id.
	Interest van f 2272,60.....		90 20			
1892	Contributie.....	118 38		217 71	2700 93	id.
	Interest van f 2482,22.....		98 33			
1893	Contributie.....	118 38		226 42	2927 35	id.
	Interest van f 2700,88.....		108 04			
1894	Contributie.....	118 38		235 47	3162 82	id.
	Interest van f 2927,35.....		117 09			
1895	Contributie.....	118 38		244 89	3407 71	id.
	Interest van f 3162,82.....		126 51			

Tabel D. (Eigen Hulp.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING.	Te betalen			Ingelegd kapitaal.	Heeft recht op een w. w. pensioen of
		aan contributanten.	aan revalidanten.	Totaal per jaar.		
	(Van 1870 tot en met 1872 niets.)					
1873	Premie in eens voor een weduwnpensioen van f 100.....	402 98				
	Contributie voor een weduwnpensioen van f 200.....	55 18		458 16	458 16	f 300
1874	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 458,16.....		48 32	78 31	531 67	id.
1875	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 531,07.....		21 27	76 45	608 12	id.
1876	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 608,12.....		24 32	70 50	687 61	id.
1877	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 687,62.....		27 80	82 68	770 30	id.
1878	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 770,30.....		30 81	85 90	850 20	id.
1879	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 856,29.....		34 25	89 43	945 22	id.
1880	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 945,72.....		37 83	93 01	1036 75	id.
1881	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 1036,73.....		41 85	96 73	1128 40	id.
1882	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 1128,49.....		45 42	100 60	1226 06	id.
1883	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 1226,00.....		49 44	104 62	1340 68	id.
1884	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 1340,68.....		53 63	108 01	1449 40	id.
1885	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 1449,49.....		57 98	111 16	1562 65	id.
1886	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 1562,65.....		62 51	114 20	1680 34	id.
1887	Premie in eens voor een weduwnpensioen van f 100.....	430 22				
	Contributie.....	55 18		534 61	2232 95	f 400
	Interest van f 1680,34.....		67 21			
1888	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 2232,95.....		80 32	144 30	2377 45	id.
1889	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 2377,45.....		95 10	150 28	2527 73	id.
1890	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 2527,73.....		104 14	156 29	2684 02	id.
1891	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 2684,02.....		107 36	162 34	2846 56	id.
1892	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 2846,56.....		113 80	169 04	3018 60	id.
1893	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 3018,60.....		120 62	175 80	3191 40	id.
1894	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 3191,40.....		127 66	182 34	3374 24	id.
1895	Contributie.....	55 18				
	Interest van f 3374,24.....		134 27	190 18	3564 32	id.

Tabel E. (Weduwen- en weezenkas.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING.	Te betalen			Ingelegd kapitaal.	Heeft recht op een weduwenpensioen of
		aan coö-tanten.	aan red-ten.	Totaal per jaar.		
1870	Gewone contributie.....	23		23	25	
1871	Interest van f 95,00.....	25		25	51	
1872	Gewone contributie.....	25	1	26	78	
	Interest van f 51,00.....		2 04	27 04	105	04
1873	Gewone contributie.....	25		25	130	
	Interest van f 78,04.....		3 18	28 19	158	16
1874	Gewone contributie.....	23		23	181	
	Interest van f 106,16.....		4 28	29 23	210	41
1875	Gewone contributie.....	30		30	240	
	Bij vermeerdering van traktement (1ste luitenant). Interest van f 135,41.....	16 68	8 42	52 10	292	51
1876	Gewone contributie.....	30		30	322	
	Interest van f 187,81.....		7 50	37 50	360	01
1877	Gewone contributie.....	30		30	402	
	Interest van f 225,01.....		9	39	441	01
1878	Gewone contributie.....	30		30	471	
	Interest van f 264,01.....		10 56	40 56	512	57
1879	Gewone contributie.....	30		30	541	
	Interest van f 304,57.....		12 18	42 18	583	75
1880	Gewone contributie.....	30		30	611	
	Interest van f 346,73.....		13 87	43 87	655	62
1881	Gewone contributie.....	30		30	685	
	Interest van f 390,61.....		15 64	45 64	731	26
1882	Gewone contributie.....	30		30	801	
	Interest van f 438,24.....		17 45	47 45	848	69
1883	Gewone contributie.....	30		30	911	
	Interest van f 489,69.....		19 35	49 35	960	04
1884	Gewone contributie.....	30		30	1021	
	Interest van f 539,04.....		21 32	51 32	1072	36
1885	Gewone contributie.....	35		35	1136	
	Bij vermeerdering van traktement. (15 jaren officier)..... Interest van f 584,36.....	16 68	23 37	75 05	1211	41
1886	Gewone contributie.....	35		35	1271	
	Interest van f 659,41.....		26 38	61 38	1332	79
1887	Gewone contributie.....	60		60	1391	
	Bij vermeerdering van traktement (kapitein). Interest van f 720,79.....	50	28 83	138 63	1530	62
1888	Gewone contributie.....	60		60	1591	
	Interest van f 859,82.....		34 38	94 38	1685	
1889	Gewone contributie.....	60		60	1751	
	Interest van f 934,00.....		38 16	98 16	1849	16
1890	Gewone en doorlopende contributie.....	110		110	2009	
	Inleggelden en verhooging (gehuwd). Interest van f 1082,46.....	121 1	42 08	1404 09	2414	f 100
1891	Gewone en doorlopende contributie.....	110		110	2119	
	Interest van f 1214,25.....		100 65	2114 85	2330	00
1892	Gewone en doorlopende contributie.....	110		110	2229	
	Interest van f 1326,90.....		108 08	2234 98	2554	98
1893	Gewone en doorlopende contributie.....	110		110	2339	
	Interest van f 1443,48.....		117 84	2351 32	2790	83
1894	Gewone en doorlopende contributie.....	110		110	2449	
	Interest van f 1573,82.....		126 98	236 95	2927	77
1895	Gewone en doorlopende contributie.....	121		121	2570	
	Bij vermeerdering van traktement (25 jaren) officier)..... Interest van f 8410,77.....	50	136 48	307 48	3277	90

Tabel F. (Eigen Hulp.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING	Te betalen			Ingelegd kapi- taal.	Heeft recht op een weduwe- pensioen ad
		aan con- tanten.	aan ren- ten.	Totaal per jaar.		
	(Van 1879 tot en met 1889 niets.)					
1890	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 400.....	2480	04			
	Contributie voor een weduwenpensioen van f 70.....	34	09	2514	73	f 470
1891	Contributie..... f 34,09.					
	" voor een weduwenpensioen van f 150..... " 73,50.			200	18	2722 91 f 620
	Interest van f 2514,73.....	107	39			
1892	Contributie.....	107	39	400	58	
	Interest van f 2722,91.....			108	92	2839 42 id
1893	Contributie.....	107	50			
	Interest van f 2939,42.....			417	58	225 17 3164 59 id.
1894	Contributie.....	107	59			
	Interest van f 3164,59.....			426	58	234 17 3398 76 id.
1895	Contributie..... f 107,50.					
	" voor een weduwenpensioen van f 80..... " 16,62.					
	Premie in eens voor een weduwenpensioen van f 40.....	124	21	224	88	3722 64 f 600
	Interest van f 3398,78.....	64	72	435	06	

Tabel G. (Weduwen- en roezenkas.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING.	Te betalen			Ingelegd kapitaal.	Heeft recht op een weduwen- of pensioen ad
		aan con- tanten.	aan ren- ten.	Totaal per jaar.		
	Transport van Tabel A.....				4404 54	
1896	Gewone en doorlopende contributie.....	121				
	Interest van f 4404,54.....		176 18	297 18	4701 69	f 400
1897	Gewone en doorlopende contributie.....	121				
	Interest van f 4701,69.....		188 07	309 07	5010 76	Id.
1898	Gewone en doorlopende contributie.....	121				
	Interest van f 5010,76.....		200 48	321 48	5332 19	Id.
1899	Gewone en doorlopende contributie.....	180				
	Bij vermeerdering van traktement (majoor).....	200				
	Inleggelden en verhooging.....	142		735 28	6067 48	f 500
	Interest van f 6332,48.....		213 29			
1900	Gewone en doorlopende contributie.....	180				
	Interest van f 6067,48.....		242 70	422 70	6490 18	Id.
1901	Gewone en doorlopende contributie.....	180				
	Interest van f 6490,18.....		259 61	439 04	6929 78	Id.
1902	Gewone en doorlopende contributie.....	204				
	Bij vermeerdering van traktement (luit.-kolonel).....	100				
	Interest van f 6929,78.....		277 19	581 19	7510 98	Id.
1903	Gewone en doorlopende contributie.....	204				
	Interest van f 7510,98.....		306 44	506 44	8015 42	Id.
1904	Gewone en doorlopende contributie.....	204				
	Interest van f 8015,42.....		320 02	524 02	8540 04	Id.
1905	Gewone en doorlopende contributie.....	270				
	Bij vermeerdering van traktement (kolonel).....	275				
	Inleggelden en verhooging.....	124		1010 80	8550 84	f 800
	Interest van f 8540,04.....		341 80			
1906	Gewone en doorlopende contributie.....	270				
	Interest van f 8550 84.....		382 03	652 03	10202 87	Id.
1907	Gewone en doorlopende contributie.....	330				
	Interest van f 10202,87.....		408 11	1104 11	11306 78	f 700
	Bij vermeerdering van traktement (gen. majoor).....	250				
	Inleggelden en verhooging.....	116				
1908	Gewone en doorlopende contributie.....	330				
	Interest van f 11306,78.....		452 27	782 27	12089 05	Id.
1908	Gewone en doorlopende contributie.....	390				
	Bij vermeerdering van traktement (luit. generaal).....	250				
	Inleggelden en verhooging.....	110		1239 56	13328 81	f 800
	Interest van f 12089,05.....		483 56			

Tabel II. (Eigen Hulp.)

In het jaar.	OMSCHRIJVING.	Te betalen			Ingelegd kapitaal.	Heeft recht op een weduwenpensioen of
		aan een-tantel.	aan renten.	Totaal per jaar.		
	Transport van Tabel B.....				4425 81	
1896	Contributie.....	122 58				
	Interest van f 4425,81.....		172 08	299 56	4723 37	f 600
1897	Contributie.....	122 58				
	Interest van f 4725,87.....		188 04	314 54	5036 81	id.
1898	Contributie.....	122 58				
	Interest van f 5036,04.....		201 68	324 04	5360 82	id.
1899	Contributie..... f 122,53					
	" voor een weduwenpensioen					
	van f 130..... " 57,20					
	Premie in eens voor een weduwenpensioen	179 79		735 70	6006 82	f 810
	van f 80.....	341 52				
	Interest van f 5360,99.....		214 45			
1900	Contributie.....	179 73				
	Interest van f 6056,62.....		243 86	423 59	6520 21	id.
1901	Contributie.....	179 73				
	Interest van f 6390,21.....		260 81	440 54	6960 75	id.
1902	Contributie..... f 179,73					
	" voor een weduwenpensioen					
	van f 80..... " 23,40					
	Premie in eens voor een weduwenpensioen	203 13		565 76	7526 51	f 980
	van f 20.....	84 20				
	Interest van f 6960,75.....		278 43			
1903	Contributie.....	203 13				
	Interest van f 7320,51.....		301 06	504 19	8030 70	id.
1904	Contributie.....	203 13				
	Interest van f 8030,70.....		321 23	524 36	8555 06	id.
1905	Contributie..... f 203,13					
	" voor een weduwenpensioen					
	van f 130..... " 65,26					
	Premie in eens voor een weduwenpensioen	268 30		1022 78	9577 84	f 1140
	van f 100.....	412 19				
	Interest van f 8585,06.....		342 20			
1906	Contributie.....	268 30				
	Interest van f 9577,84.....		388 11	651 50	10229 34	id.
1907	Contributie..... f 268,30					
	" voor een weduwenpensioen					
	van f 120..... " 63,12					
	Premie in eens voor een weduwenpensioen	331 51		1105 18	11334 52	f 1320
	van f 90.....	364 50				
	Interest van f 10320,34.....		309 17			
1908	Contributie.....	331 51				
	Interest van f 11334,82.....		458 88	784 88	12119 41	id.
1909	Contributie..... f 331,51					
	" voor een weduwenpensioen					
	van f 110..... " 60,61					
	Premie in eens voor een weduwenpensioen	392 12		1235 20	13354 61	f 1520
	van f 90.....	558 20				
	Interest van f 12119,41.....		484 78			

De kenmerken van desertie.

In het jl. December-nummer van het *Indisch Militair Tijdschrift* heeft METIS mij en naar ik hoop velen militairen, die zich in het vervolg aan de overtreding van het zich opzettelijk zonder verlof verwijderen van hun garnizoen (zie art. 258 van het reglement voor den garnizoensdienst) schuldig maken, een grooten dienst bewezen, door mijn opvatting omtrent de beteekenis van het woord *desertie* volgens ons Crimineel Wetboek te bestrijden.

Hij heeft mij daardoor overwegingen leeren kennen, welke tegen die opvatting kunnen worden aangevoerd. Hier te lande heeft men dit niet gedaan. Niettegenstaande de Generaal WEITZEL in het jl. Augustus-nummer van *De Militaire Spectator*; A. K. in n°. 17 van het *Militair Blad* van 1882; MARS in het *Handelsblad* van 25 Augustus; ARES in den *Amsterdamer* van 20 en 27 Augustus en twee ongenoemden in het *Weekblad van het Recht* van 20 Juli en in het *Dagblad* van 18 Augustus allen in meerdere of mindere mate hunne instemming met mijn gevoelens hebben betuigd en nog niet ééne stem zich heeft doen hooren ter weerlegging der door mij aangevoerde gronden, is onze militairrechtelijke macht kaln voortgegaan, arme drommels, die zich aan bovengenoemde overtreding hebben schuldig gemaakt, naar een huis van arrest of bij recidive naar Leiden te doen verhuizen.

Ronduit moet ik bekennen, dat zulks mij zeer verwonderd heeft. Ik had verwacht of dat mijne beschouwingen hevige bestrijding zouden hebben uitgelokt, zelfs met een »schoenmaker houd je bij je leest'', of dat als deze, zooals tot nu toe het geval was, achterwege bleef, door de militaire rechters met groote ingenomenheid een voorstel zou zijn aangenomen en in toepassing gebracht, hetwelk hun gelegenheid gaf, VOLGENS DE WET aan velen hunner ondergeschikten een straf te besparen, die zij, als oneevenredig aan het misdrijf, steeds met een gevoel van tegenzin hadden opgelegd.

Geen van beide heeft plaats gehad. Was mij dit een teleurstelling met het oog op de velen, die in dien tijd weder — m. i. onwettig — veroordeeld zijn: die teleurstelling zal niet tot ontmoediging leiden. Ik ben

vast besloten voor die opvatting te blijven strijden en haar steeds in ruimer kring bekend te maken, totdat men mij met afdoende gronden zal hebben weerlegd. In dat geval zal het mij ook geen moeite kosten, openlijk te bekennen, gefaald te hebben. Ik voer den strijd niet voor mij zelve, maar het geldt de wettige of onwettige veroordeeling van honderde militairen.

Ik heb aan de Redactie van *De Militaire Spectator* eenige ruimte gevraagd om METIS te beantwoorden; ik hoop daardoor niet te kort te doen aan de beleefdheid tegenover het *Indisch Militair Tijdschrift*. Dit ligt in elk geval verre buiten mijne bedoeling. Maar de zaak heeft hier meer actueel belang. In Indië toch heeft men nagenoeg alle bepalingen van ons Crimineel Wetboek betreffende de desertie in tijd van vrede, volgens de tegenwoordige jurisprudentie, eenvoudig buiten toepassing gesteld, door te bepalen, dat elk eiland, in tijd van vrede en voor troepen, die niet op den voet van oorlog zijn gebracht, zal worden beschouwd als het garnizoen der tot deszelfs bezetting behorende militairen. Met andere woorden heeft men daar eigenlijk tegen de militairrechtelijke macht gezegd: zals gij die dwaze jurisprudentie, die zelfs tegen het gezond verstand indruist, niet veranderen kunt, zijn er toch wel maatregelen te nemen, waardoor althans in vreedstijd het leger er geen schade bij heeft." Hier te lande is die bepaling gemaakt, slechts ten opzichte van enkele eilanden en de meeste vonnissen worden dus hier gewezen volgens de strenge — m. i. onwettige — opvatting der jurisprudentie.

Om die reden alleen meen ik, dat mijn antwoord meer ten bate van den soldaat, ten bate van het leger, ten bate van den Staat zal zijn, indien het in dit tijdschrift wordt opgenomen; want het *Indisch Militair Tijdschrift* wordt hier te lande nog niet zooveel gelezen, als het verdient en ik zou gaarne mijn tot den strijd beschikbare reserves, zonder die evenwel nu reeds geheel uit de handen te geven, zooveel mogelijk onder de oogen willen brengen van de Nederlandsche militaire rechters.

Vooraf aan METIS mijn welgemeende dank voor de moeite, die hij zich heeft willen geven, ter aankondiging van de *Kenmerken van desertie*, voor de verbetering der laatste clauses van het daarin opgenomen concept-vonnis, voor de blijken van waardeering van het streven om belangstelling voor het militair recht te wekken en — niet het minst — voor zijn bestrijding.

Die bestrijding geeft mij na verloop van een half jaar aanleiding om op het onderwerp terug te komen — na verloop van een half jaar, gedurende hetwelk geen andere gevolgen zijn waar te nemen geweest, dan gunstige beoordeelingen; maar hoe dankbaar ik de beoordeelaars ook ben voor hunnen steun: voor dat doel is mijn brochure niet geschreven. Mijn doel was, de overtuiging te doen ingang vinden, dat de jurisprudentie op het punt van desertie onjuist was en dat het op den weg der officieren, der militaire rechters lag en op hun weg alleen, te trachten het Hoog Militair Gerechthof op die jurisprudentie te doen terugkomen.

Ik wil daartoe thans een tweede paging aanwenden.

De gronden door METIS tegen mijn meening aangevoerd zijn de volgende:

»In het Reglement van 1799 wordt *desertie* omschreven als *eene moedwillige verlaten van den dienst van den Lande, waartoe de Militaire Personen zich, van den hoogsten tot den laagsten toe, in derzelve onderscheidene betrekkingen hebben verbonden.*

Hoewel het Reglement thans bij de toepassing van het Crimineel Wetboek geen rechtskracht meer bezit, kan het ons echter als leidraad strekken tot het begrip, dat men destijds, tot aan de invoering van het Crimineel Wetboek, van *desertie* had.

Let men op den woordelijken zin van het Reglement van 1799, dan wordt bij iedere verwijdering van het garnizoen de bepaalde wil vereischt, om zich daardoor aan den dienst te onttrekken. Raadpleegt men nu de verschillende verordeningen van het oud-Hollandsch kriegsrecht van vroeger datum dan het jaar 1799, dan bestaat het feit van *desertie* zoodra men *uijt het Quartier van zijn Vnendel ofte Garnizoen verder als een school van een Canon draecht sonder verlof van sijnen Capiteijn sal gaen.*

De *ankels verwijdering* derhalve, zonder de *wil* om zich daardoor voor goed aan den dienst te onttrekken, was voldoende, om het misdrijf van *desertie* daar te stellen, dat met (*aan 't levan*) den dood gestraft werd.

..... Wat de opvatting van *opzettelijken wil* of *moedwil* (*dolus*) betreft, meenen wij dat Schr. faalt, waar hij het begrip *dolus* of *moedwillig misdoen*, niet onderscheidt van de *bijzondere drijfveeren*, de bedoelingen, die de dader met het misdrijf kan hebben voorgehad, waardoor die beide verschillende begrippen met elkaar verward worden: zoodat bij de bestrijding van het begrip *desertie*, zooals dat thans door de jurisprudentie in *Nederland* wordt aangenomen, Schr. onvermijdelijk een logische fout begaat.

..... Zoo handelt — om bij het voorbeeld, door den Schr. gesteld, te blijven — een soldaat, die, in Geertruidenberg in garnizoen, na afloop van dienst, *zonder permissie* zich voor eenige uren met den stoomtram naar Breda begeeft, om misschien zijne zieke moeder te begroeten, en aldaar gearresteerd wordt, *met opzet* tegen de *wet* (1); onverminderd de vraag, welke eigenlijke en juiste *drijfveeren* (om zijne zieke moeder te bezoeken b. v.) hem aldus deden handelen, en is het voldoende dat hij, bekend met de strafwet, willens en wetens daartegen gehandeld heeft (2).

Het bij *desertie* gevorderde opzet (*dolus*) bestaat derhalve (3), onafhankelijk van de inwendige drijfveeren, in den *wil* om zich van het korps, garnizoen of kantonnement te verwijderen. Is die *opzettelijke wil* niet aanwezig, dan

(1) Wat juist te bewijzen is. G. K. B.

(2) Dit ben ik geheel eens, maar het verschil gaat juist over de vraag, *wat* de wet als *desertie* beschouwt. Ben ik in mijne brochure zoo onduidelijk geweest, dat METIS er dat niet uit heeft kunnen opmaken? G. K. B.

(3) Dit „derhalve“ is mij niet duidelijk, want tot dusverre is wel beweerd, maar niet bevestigd. G. K. B.

bestaat er *desertie*. Bij het boven aangehaalde voorbeeld pleegt de soldaat, die van zijn garnizoen te Geertruidenberg, *zonder verlof*, zich voor eenige uren naar Breda begeeft, hetzij om uit ouderlijke gedreven zijne zieke moeder te bezoeken, dan wel met een zijner kameraden eens *flink pret te maken er van door te gaan*, derhalve zonder kwade bedoeling zich verwijderd, in den zin der wettelijke bepaling zeer zeker *desertie* (1). De overweging, dat casu de bedoeling om zich voor goed aan den dienst te onttrekken niet bestaat, derhalve het feit boven omschreven geen *desertie* daarstelt, zou o. i. onjuist zijn, omdat in het gegeven geval daarbij het motief, de *beweegreden*, die tot het misdrijf leidde, verward wordt met het *boos opzet*. Immers is tot het bestaan van het misdrijf, zooals wij boven reeds opmerkten, voldoende dat men *willens en wetens* het feit heeft gepleegd, hetwelk de wet als *desertie* beschouwt (2), onverschillig of een ander meer verwijderd *motief (causa remota)* bestond, dikwijls geheel onbekend en verborgen, dat den dader tot het plegen van het feit bewogen heeft.

..... Wat verstaat men onder de uitdrukking, voorkomende in het Reglement van 1799, eene *moedwillige verlatting van den dienst van den lande?* Onzes inziens niet anders als *iedere eigendunkelijke verwijdering van de plaats, waar de militair behoorde te zijn, willens en wetens geschied, waardoor hij vrijwillig zich buiten staat stelt tot de vervulling der uit kracht zijner militaire charge op hem rustende dienstverplichtingen.*

Komt daarbij het andere vereischte kenmerk, n. l. dat die moedwillige verwijdering zonder verlof is geschied, dan moet de militair casu worden geacht zich schuldig te hebben gemaakt aan *desertie*. Het Reglement van 1799 maakt niet de minste onderscheiding of die moedwillige verlatting van den dienst geschied zij met de bedoeling om zich daaraan *voor goed* of wel slechts *eenigen tijd* te onttrekken; en waar de wetgever in 1799 duidelijk (3) zijn denkbeeld van *desertie* heeft verklaard, mag men onzes inziens geen *andere* bedoeling aan die *duidelijke* (3) bewoordingen toekennen.

..... Niets in dat Reglement van 1799 rechtvaardigt dit onderscheid; ook uit de vergelijking der vroegere wetgeving blijkt evenmin, dat de wetgever de door den Schr. omhelsde leer bij *desertie* op het oog gehad en bedoeld heeft".

Tot zoover de beschouwingen van METIS. Ik achtte het noodig die woordelijk aan te halen, opdat een ieder ze met de mijne kan vergelijken. Tegenover mijn beweren verder, dat men uit de strafposities van het Crimineel Wetboek kan opmaken, dat de wetgever de eenvoudige opzettelijke verwijdering op meer dan één uur afstands niet als *desertie* heeft kunnen aanmerken en die strafposities juist door mijne verklaring vrij logisch kunnen

(1) Zie noot 1 op de vorige bladz.

(2) Zie noot 2 op de vorige bladz.

(3) Zoo duidelijk, dat Mr. PALS, die omtrent de beteekenis van *desertie* hetzelfde gavoelen is toegegaan als METIS, op dit punt juist het Legenovergestelde zegt. G. K. B.

worden geacht, wordt eenvoudig de vraag gesteld: „Maar waar vindt men in het algemeen genomen in het systeem (1) van het Crimineel Wetboek een straf, die eenigszins *evenredig* aan het misdrijf mag heeten?”

Eindelijk wordt het gevoelen van GÉRARD omtrent de omschrijving van de desertie volgens het Reglement van 1799 aangehaald, met vermelding van een arrest van het Belgische Hoog Militair Gerechtshof (1) en ook uit de bepalingen van het tegenwoordige Fransche militaire recht een bewijs geput, dat voor *desertie* slechts noodig is een VERWIJDERING zonder verlof van de plaats, waar de militair behoort te zijn, zonder dat er vereischt wordt dat in *de verwijdering de kennelijke bedoeling ligt om daardoor voor GOED aan 's lands dienst zich te willen onttrekken.*

Ter weerlegging nu van deze gronden moet ik beginnen met protest aan te teekenen tegen de meening van METIS, dat ik faalde in het niet onderscheiden van het *opzet* en de *bijzondere drijfveeren*. Op grond van den mij opgedragen werkkring was ik wel verplicht, kennis te nemen van de gedachtenwisseling tusschen Volksvertegenwoordiging en Regeering, bij gelegenheid der behandeling van het nieuwe Wetboek van Strafrecht en daarbij is dit onderwerp zoovele malen en zoo grondig ter sprake gebracht, dat het voor een leek, die het met ernst naging, niet onmogelijk was, zich daaromtrent een zuiver denkbeeld te vormen.

De soldaat, die uit Geertruidenberg naar Breda gaat, om misschien zijne zieke moeder te bezoeken, die in de *Kenmerken van desertie* even ten tooneele gevoerd is, wordt dan ook door METIS met te veel onderscheiding of voorliefde behandeld. Deze neemt dien soldaat ook in zijn concept-vonnis op, hetgeen door mij niet is gedaan.

Tegenover het beroep op de tegenwoordige Fransche wet zou ik kunnen stellen de door METIS zelf aangehaalde en aangeprezen omschrijving der *Fahnenflucht* (*Desertion*, dit woord staat er in de Duitsche wet ook tusschen haakjes achter) of die uit de Engelsche wet: van *illegal absence from duty without intention of returning*”; maar die aanhalingen bewijzen niets. Wil men zich, om den zin der woorden van onze wetten van 1799 en 1815 te verklaren, beroepen op andere wetten, dan moet men ze nemen *uit dien tijd*. De samenstellers der wetten en ontwerp-wetten van 1799, 1807, 1808 en 1815 hebben, het is genoeg bekend, voornamelijk uit de Fransche wetgeving geput en nu zij het mij vergunt belangstellenden de navolgende artikels onder de oogen te brengen van den 2den titel van den *Code pénal militaire, décrété le 30 septembre 1791 et sanctionné le 16 octobre.*

Art. 24. Celui qui aura déserté en temps de paix et n'étant pas de service, sera puni de trois mois de prison; s'il étoit de service de six mois de prison; et s'il a déserté étant de faction, il sera condamné aux fers pour le temps qu'il aura encore à servir.

(1) Dit vonnis is merkwaardig, om er uit na te gaan, hoeteel moeite men heeft, om de verschillende bepalingen met elkander in verband te brengen.

Art. 25. Celui qui aura déserté en temps de guerre, n'étant pas de service, sera condamné à dix ans de fers; s'il étoit de service à vingt ans de fers; s'il étoit en faction lors de la désertion, il sera puni de mort.

Et dans tous les temps et tous les cas, celui qui sera convaincu d'être auteur d'un complot de désertion, sera puni de mort.

Art. 26. La loi accorde au militaire qui aura déserté, n'étant pas de service, et en temps de paix seulement, huit jours de repentir, pendant lesquels il peut revenir à ses drapeaux, ou prouver par une déclaration authentique que son intention est d'y revenir, et en ce cas, la peine ne sera que d'une prison d'autant de jours qu'il en aura été absent; mais s'il est arrêté pendant lesdits huit jours de repentir, il sera considéré et puni comme déserteur.

Welnu in deze wet kwam ook geen omschrijving van desertie voor; maar de woorden *que son intention est d'y revenir*, geven n. i. duidelijk aan, dat de wetgever van 1791 onder desertie verstaan heeft »het zich verwijderen met de intentie zijn vanen te verlaten». En nu vraag ik, of door de vergelijking met deze artikels de tegenwoordig nog bij ons geldende bepalingen niet volkomen duidelijk gemaakt worden? Ditzelfde stelsel vindt men in het Reglement van 1799 en ook in onze tegenwoordige wet terug. Alleen de bijzondere bepaling van art. 157, betreffende de poging, schijnt oorspronkelijk te zijn: die althans heb ik in vroegere wetten nergens aange troffen. Dit artikel heeft evenwel niet ten doel gehad, om een kenmerk van desertie aan te geven. Zelfs Mr. POLS zegt (1): »Dat artikel toch strekt blijkbaar alleen om het begrip van poging nader te bepalen. Wordt iemand binnen het uur afstands in zijne desertie verhinderd, dan is er slechts poging; bij verdere verwijdering is de desertie volbracht. Uit dit artikel volgt dus wel, dat geene voltooide desertie aanwezig is zonder verwijdering op meer dan een uur afstands, maar niet dat elke verwijdering op meer dan een uur afstands desertie is».

Ten opzichte van art. 134 spreekt Mr. POLS van (2) »de onberedeneerde invoeging der woorden *en gearresteerd wordt*». Ik zal niet zeggen, dat onze wetgever niet duidelijker had kunnen zijn; maar die woorden schijnen mij volstrekt niet zoo onberedeneerd toe. Het misdrijf van desertie blijft voortduren tot de arrestatie of tot de vrijwillige terugkomst. Arrestatie is betrap ping op heeterdaad. Kan de rechter bewijzen, dat in geval van arrestatie, zelfs binnen die acht dagen, desertie heeft plaats gehad, d. i. verwijdering met de intentie zijn vanen te verlaten (la loi accorde au militaire, *qui aura déserté*), dan wordt de man wél als deserteur gestraft; want bij arrestatie blijkt de *intention de revenir à ses drapeaux* niet; het vrijwillig zich aangeven daarentegen bewijst óf dat de man het voornemen niet had zijn

(1) *Crim. Web.*, 2e uitg., bladz. 357 en 358.

(2) *Crim. Web.*, 2e uitg., bladz. 422.

vanen te verlaten, óf dat hij van dit voornemen is teruggekomen en wanneer dit laatste binnen een niet al te lang tijdsverloop geschiedt (onze wetgever heeft zelfs 28 dagen gesteld) kan een lichtere straf niet geheel ongerechtvaardigd worden geacht. Zulk een bepaling zal den man eer tot terugkeeren nopen, dan de zekerheid, dat hem niettegenstaande vrijwillige terugkomst een zware straf wacht.

Mr. POLS haalt toevallig niet de bovengenoemde, maar andere Fransche wetten aan. De eerste, die van 17 Mei 1792 (bekrachtigd den 23sten) deel ik hier, om zichtbare bewijzen te leveren, in haar geheel mede (1). Zij werd uitgevaardigd, nadat den 20sten April 1792 de oorlog was verklaard.

(1) *Décret relatif à la discipline de l'armée. Du 17 mai 1792. (Séanc. le 23.)*

L'Assemblée nationale considérant la présente nécessité de raffermir la discipline militaire, en rétablissant la confiance entre les soldats et les chefs, de déjouer les éternelles espérances des conspirateurs et de punir le crime de perjure et de désertion qui s'est multiplié parmi les officiers, décrète qu'il y a urgence.

L'Assemblée nationale, après avoir entendu le rapport de son comité militaire, et décrété l'urgence, décrète définitivement ce qui suit:

Art. 1. Tout militaire, de quelque grade qu'il soit, qui se sera absenté de son camp, de sa garnison, de son quartier, sans congé, ordre ou démission acceptée, comme il sera dit ci-après, sera réputé déserteur.

II. Tout militaire, de quelque grade qu'il soit, déserteur à l'ennemi, sera puni de mort.

III. Tout militaire, de quelque grade qu'il soit, déserteur n'allant pas à l'ennemi, sera puni de la peine des fers; savoir: le soldat pour dix ans, les sous-officiers pour quinze ans, et l'officier pour vingt ans.

IV. Sera réputé déserteur à l'ennemi tout militaire, de quelque grade qu'il soit, qui aura passé sans en avoir reçu l'ordre, les limites fixées par le commandant du corps de troupes dont il fait partie.

V. Les congés dont devra être porteur tout militaire de quelque grade qu'il soit, pour s'absenter de son camp, sa garnison ou son quartier, seront signés pour les soldats et sous-officiers, par le commandant de leurs compagnies et par le commandant du corps; pour les officiers d'un corps, de quelque grade qu'ils soient, par le commandant du corps et par le chef de la division; pour les chefs des corps et officiers généraux, par le général de l'armée dont ils font partie. Lesdits congés continueront à être visés par les commissaires des guerres.

VI. Tout chef de complot de désertion, quand même le complot ne serait pas exécuté, sera puni de mort.

VII. Lorsque des militaires de différens grades auront déserté ensemble, ou en auront formé le complot, le plus élevé en grade, ou, à grade égal, le plus ancien de service, sera présumé chef du complot.

VIII. Tout complice qui découvrira un complot de désertion, ne pourra être poursuivi ni puni à raison du crime qu'il a découvert.

IX. Les généraux détermineront, suivant les circonstances, les récompenses à accorder à ceux qui ramèneront des déserteurs échappés à la surveillance des postes avancés.

X. Les officiers, de quelque grade qu'ils soient, qui donneront leur démission, ne pourront pas quitter les emplois qu'ils occupent dans l'armée, avant que cette démission ait été annoncée à l'ordre du camp, de la garnison ou du quartier, suivant ce qui sera dit ci-après. Ceux qui s'absenteraient avant cette formalité seront réputés déserteurs, et punis comme tels, suivant les cas prévus par les articles précédens.

XI. La démission d'un officier, de quelque grade qu'il soit, sera toujours remise au commandant du camp, de la garnison ou du quartier, qui sera tenu de la faire publier à l'ordre le lendemain.

XII. Les officiers démissionnaires, même après la publication à l'ordre mentionnée en l'article

Men zal er uit zien, vooral uit de door mij onderschrapte gedeelten, dat zij alleen voor oorlogstijd geldt en dat er niet één voorschrift in is te vinden, hetwelk de bepalingen in de vorige wet, voor vreedstijd vastgesteld, wijzigt. De tweede, die van 12 Mei 1793 draagt ten opschrift: *Code Pénal militaire pour toutes les troupes de la république en temps de guerre*, zoodat ook bij deze in niets gederogeerd wordt aan de bepalingen der wet van 30 Sept. 1791, betreffende desertie in vreedstijd. De derde eindelijk, het arrêté du 19 vendémiaire an 12 (10 October 1803) was aan den wetgever van 1799 niet bekend en dat men om de bedoeling van onzen wetgever van 1815 te verklaren, zich niet op dat arrêté van 1803 mag beroepen, kan blijken uit de inzage van art. 74:

« Pendant la paix, sera réputé déserteur, tout sous-officier ou soldat qui, ayant plus de six mois de service, aura abandonné son corps depuis trois fois vingt-quatre heures dans un camp ou une place de guerre, et depuis huit jours dans tout autre lieu, ou qui aura dépassé de quinze jours la durée de son congé.

Celui qui, ayant moins de six mois de service, abandonnera son corps dans un camp ou une place de guerre, ne sera déclaré déserteur qu'après quinze jours d'absence, et qu'après un mois dans tout autre lieu.

Celui qui aura moins de six mois de service, et qui aura obtenu un congé, ne sera déclaré déserteur qu'après un mois du jour de l'expiration de son congé.

Ne pourront prétendre à jouir des jours de repentir accordés par le présent article aux individus qui auront moins de six mois de service, ceux dont la désertion n'aura pas été individuelle; ceux qui auront déserté étant de service, et ceux qui auront emporté leur habit. Ils seront dénoncés comme déserteurs après le temps fixé pour ceux qui ont plus de six mois de service'.

In welke artikels vindt men nu eer de bepalingen van ons Crimineel Wet-

précédent, s'en devront pas moins être porteurs d'un congé militaire pour se rendre aux lieux qu'ils se proposent d'habiter.

Ce congé fera mention de la démission.

XIII. Lesdits congés ne seront délivrés que lorsque les officiers démissionnaires auront remis tous les effets militaires, ainsi que les gratifications en avance qu'ils avaient touchées pour la campagne, sous peine de responsabilité réelle et pécuniaire contre les supérieurs signataires des congés.

XIV. Tout officier qui, après la publication du présent décret, et pendant la guerre, donnera sa démission sans cause légitime jugée pour les officiers des corps par les conseils d'administration, et pour les autres officiers par les cours martiales, ne pourra plus à l'avenir occuper aucun grade dans l'armée, ni obtenir aucun traitement ou pension à raison de ses services militaires.

XV. Dans les premiers jours de chaque mois, le pouvoir exécutif fera publier une liste de tous les militaires, de quelque grade qu'ils soient, qui auront déserté dans le mois précédent: elle contiendra, outre les noms des déserteurs, leur signalement, la désignation de leur grade et le lieu de leur naissance; elle sera adressée à l'Assemblée nationale et aux procureurs-généraux syndics de tous les départemens.

XVI. Le pouvoir exécutif adressera dans quinzaine, à l'Assemblée nationale et aux départemens, une liste de tous les officiers qui ont quitté leurs emplois sans démission, depuis le loi d'amnistie.

boek terug, in de bovenaangehaalde uit de wet van 30 September 1791 of in dit art. 74 der wet van 10 October 1803?

In deze laatste wet heeft de Fransche wetgever een ander beginsel aangenomen dan dat van de wet van 1791, misschien wel omdat zich moeilijkheden hadden voorgedaan in het bewijzen van het opzet om zijne vanen te verlaten. Onze wetgever van 1815 heeft dit evenwel niet gedaan; klaarblijkelijk is hij het beginsel van het Reglement van 1799 blijven huldigen.

Tegenover het gevoelen van GÉRARD omtrent de beteekenis der omschrijving van desertie in het Reglement van 1799, stel ik die van Mr. POLS (1): »Men heeft haar wel in dien zin verklaard, dat de eenvoudige verwijdering van de compagnie of het korps reeds als moedwillige dienstverlating moet beschouwd worden, ook zonder dat het oogmerk om zich voor goed aan den dienst te onttrekken aanwezig of bewezen behoeft te zijn; maar deze verklaring komt mij voor weinig met de woorden der bepaling overeen te komen.

Het *verlaten van den dienst van den lande*, zoo men eenige waarde hecht aan den juisten zin der woorden, kan alleen van een vaarwel zeggen aan dien dienst worden gezegd, niet van eene korte afwezigheid zonder verlof, van het mankeeren bij het vervullen van enkele dienstverplichtingen" en in een noot wordt daaraan toegevoegd: »Aldus ook CONVENT TEN OEVER en VERSFELT. Zij beschouwen de definitie van 1799 wel als legaal afgeschaft, maar zijn van oordeel, dat zij als *ratio scripta* nog voor ons wetboek geldt".

Tegenover het vonnis, door GÉRARD vermeld, stel ik die, welke door ADOLPHE BOSCH (2) zijn opgegeven:

Arrêt 73 de la H. C. M. du 13 mars 1832.

La Cour,

Vu les pièces du procès, et nyant pris en considération tout ce qui est relatif a la cause:

Attendu que le nommé RÉAL n'a pas abandonné volontairement et de propos délibéré son corps, le 8 août 1831; mais a été entraîné dans la déroute de l'armée de la Meuse dont une partie s'est momentanément débandée; qu'ainsi il ne s'est rendu coupable de désertion ni en présence ni dans le voisinage de l'ennemi;

Mais attendu que RÉAL n'a pas rejoint immédiatement son corps comme son devoir le lui prescrivait, et qu'étant resté éloigné même pendant plusieurs mois, puisque son arrestation n'a eu lieu que le 3 novembre 1831, il a suffisamment manifesté son intention de ne pas retourner au corps, et qu'ainsi il doit être considéré comme déserteur;

Par ces motifs: enz."
en »L'arrestation d'un prévenu au delà du rayon d'une lieue de sa garnison

(1) *Crim. Weth.*, 2de uitgave, bladz. 346 en 346.

(2) *Droit Pénal et discipline militaires*, II, bladz. 410 en 35, sub 4.

ne peut constituer la désertion, quand il n'a pas voulu se soustraire au service, mais échapper à une poursuite judiciaire. (H. C. M. arrêt du 29 mai 1832).

Nu is het mij wel bekend, dat uit de Belgische jurisprudentie hier minstens 100 vonnissen kunnen tegenover gesteld worden, waarin het tegendeel is aangenomen; maar dit heeft zijn natuurlijke oorzaak in de slechte Fransche vertaling van art. 157 C. W. In de vroegere Belgische wet toch luidde dit artikel: »Le contenu de l'article précédent est applicable à tout militaire, arrêté ou surpris dans le rayon d'une lieue de sa garnison ou de son cantonnement. S'il en est éloigné davantage, le délit sera censé avoir été consommé.»

Vergelijkt men met deze vertaling ons art. 157 C. W., dan zal men zien, dat de woorden »in zijne desertie is verhinderd of gestoord" onjuist zijn weergegeven. Indien dit de letterlijke vertaling was van art. 157, dan zou ik het vruchteloze mijner poging reeds lang hebben ingezien. Dan stond er in de wet, dat hij deserteur was, die zich verder dan een uur van zijn garnizoen had verwijderd; maar dit staat er nu niet. En dat de Belgische rechter, die zijn boven aangehaald vonnis grondde op art. 132 en 134 C. W., niettegenstaande het in zijne wet duidelijke voorschrift van art. 157 nog de *intention de ne pas retourner au corps* in zijne overwegingen aanhaalde, is m. i. alleen te verklaren uit de omstandigheid, dat hij de geschiedenis van de wet had geraadpleegd en zich meer liet leiden door haar geest dan door de letter.

Is deze verklaring juist, dan zet dit eene vonnis meer kracht bij aan mijne opvatting dan er afbreuk aan kan worden gedaan door de aanhaling van 1000 andere, waarin de Belgische rechter, *de letter van zijne wet volgende*, in tegengestelden zin besliste.

In de *Kenmerken van desertie* wordt met de letter van onze wet aangetoond, dat de door mij op historische gronden aangegeven beteekenis van het woord *desertie* niet alleen tegen geene enkele bepaling van het Crimineel Wetboek indruist, maar zelfs dat met die beteekenis de verschillende bepalingen van dit wetboek in hun onderling verband duidelijker kunnen verklaard worden dan met de omschrijving door de tegenwoordige jurisprudentie daaraan gegeven. Ik dacht dat men dan *natuurlijk*, waar de wet geen omschrijving geeft, aan zulk een de voorkeur zou geven. *MERIS* heeft dit m. i. niet genoeg doen uitkomen. Wel geeft hij mijn conceptvonniss in zijn geheel terug; maar de voorbeelden spreken duidelijker.

Het zij mij vergund mij hier van een vergelijking te bedienen. Bij de waarneming van natuurverschijnselen, die alleen uit de natuur en de wetten, waaraan zij onderworpen is, zijn te verklaren, wordt door de natuurkundigen naar de oorzaak gezocht en als men gelooft, die gevonden te hebben, neemt men een hypothese aan. Men toetst die nu aan alle waarneembare verschijnselen en bemerkt men, dat vele daarvan niet door de gestelde hypothese zijn te verklaren, dan zoekt men zoolang naar een nieuwe, tot

men er een vindt, die voor alles, ten minste zooveel mogelijk, een bevredigende oplossing geeft.

Laat ons die vergelijking eens toepassen op de bepalingen betreffende desertie. De wet geeft van dat woord geene omschrijving; men moet er dus uit hare bepalingen een alleiden en heeft er ook een aangenomen, die intusschen tal van onverklaarbare tegenstrijdigheden doet kennen. Na verloop van tijd wordt een andere omschrijving voorgesteld, waarmede, behalve dat zij de letterlijke en historische beteekenis van het woord weergeeft, bovendien de verschillende bepalingen van het Crimineel Wetboek, uit welke die omschrijving moet worden afgeleid, beter te verklaren zijn. Wat is nu het antwoord van een deskundige (want METIS moet een rechtsgeleerde zijn, men kan dit nagenoeg met zekerheid uit zijn betoog opmaken)? De oude omschrijving is goed; de nieuwe deugt niet; want de wet (waaruit die omschrijving moet worden afgeleid) is slecht: »Waar vindt men in het algemeen genomen in het systeem (!) van het Crimineel Wetboek een straf, die eenigszins *evenredig* aan het misdrijf mag heeten". METIS meent, dat ik onvermijdelijk een logische fout heb begaan; hoe noemt hij bovenstaande redeneering?

Ik stel deze vraag, omdat ik juist getracht heb aan te toonen, dat de omschrijving van het Reglement van 1799, in den zin zooals Mr. POLS die opvat, veel beter op onze wet past dan die, welke door de jurisprudentie is aangenomen. Dit is dan ook in de aankondigingen hier te lande ten volle erkend. Zoo vindt men in het *Weekblad van het Recht*: »Gelukt het den schrijver zijn overtuiging bij het Militair Gerechtshof te doen ingang vinden, dan zal hij niet alleen de voldoening mogen smaken, aan honderde militairen 's jaars een straf te besparen, die zij, wegens de geringheid van hun vergrijp, eigenlijk niet verdienen, maar tevens het bewustzijn hebben, het uit zoo velerlei hoofde in kwaden reuk staande Crimineel Wetboek althans in één voornaam punt te hebben gezuiverd van een blaam welke sedert onheugelijke jaren op dat Wetboek rust". Zoo zeide A. K. in het *Militair Blad*: »Hoe dit echter ook wezen moge, zeker is het dat de heer K. B. zijn opvatting met zeer goede betooggronden verdedigt; betooggronden die de vrucht zijn van nauwlettend geschiedkundig en vergelijkend onderzoek en die bovendien het eigenaardige hebben dat zij eenig licht ontsteken ter opheldering van sommige, tot dusverre algemeen als onverklaarbare tegenstrijdigheden gehekelde en gebrandmerkte bepalingen van het hoofdstuk »Desertie" in ons Crimineel Wetboek". Zoo de generaal WEITZEL: »De gronden, waarop die overtuiging rust, draagt de Schr. naar onze zienswijze op zegevierende wijze voor. Hij toont aan, dat de bestaande jurisprudentie door niets wordt gewettigd en dat niets ons bevoegd maakt door desertie iets anders te verstaan dan daardoor verstaan werd in de door hem genoemde wetten of ontwerp-wetten van 1799, 1807 en 1808". Zoo ARES: »In die studie zet Schr. alsnu op o. i. overtuigende wijze duidelijk uiteen, hoezeer alle dikwijls in scherpe bewoordingen door bevoegde personen

gewraakte bepalingen van den zesden titel van ons Crimineel Wetboek vrij logisch 'en onderling in verband kunnen worden geacht, wanneer de historische beteekenis van het woord »desertie" op die bepalingen wordt toegepast en dat de onmogelijke bepalingen eerst door de jurisprudentie zijn in het leven geroepen, tengevolge van een verkeerde lezing van art. 157".

METIS zegt verder: »Niets in dat Reglement van 1799 rechtvaardigt dit onderscheid".

Ik zou haast moeten betwijfelen of hij dit Reglement bij de hand had en te voren heeft ingezien, toen hij die woorden schreef. Laat ik hem op een paar artikels wijzen.

Art. 20. Een Gemeen Militair, die in tijd van Vrede deserteert, zonder dat zijn desertie met eenige verzwarende omstandigheid is gepaard, en die zich binnen den tijd van drie weken in arrest begeeft, zal niet zwaarder dan met vijf en twintig slagen voor het front van de Parade gestraft worden.

Art. 26. Een Onder-Officier of gemeen Militair die in tijd van Vrede, dadelijk gepoogd heeft te deserteeren, doch in de uitvoering dier misdaad is verhindert geworden, zal gestraft worden met vijftig klingslagen voor het front van de Parade en daarna met een Briefje van ontslag uit 's Lands Militairen dienst worden weggezonden.

Art. 27. Indien iemand binnen een half uur van zijn Guarnisoen of Cantonnement in zijn desertie verhindert of gestoord word, zal het voor een dadelijke poging worden gehouden. Maar zoodra hij zich verder zal hebben verwijderd, zal het voor een compleete desertie worden gerekend.

Bij vergelijking van bovenstaande artikels komt men dus, volgens de door METIS gehuldigde uitlegging der omschrijving van »desertie" tot het besluit dat verwijdering en 20 dagen wegblijven gestraft wordt met 25 slagen; terwijl verwijdering van 29 minuten (als men bij ongeluk gearresteerd wordt) zal moeten gestraft worden met 50 klingslagen en wegzenden met een briefje van ontslag.

Hecht men daartegen aan »desertie" volgens het Reglement van 1799 de beteekenis, die Mr. POLS er aan toekent, dan worden die bepalingen veel logischer. Dan wordt poging tot desertie eerst gestraft, wanneer bewezen kan worden, dat de militair het voornemen had, om voor GOED 's lands dienst te verlaten, in het volbrengen van welk voornemen hij op heeterdaad is betrapt en de »trois semaines de repentir" zijn den uitblijver toegestaan om het bewijs te leveren, dat hij dat voornemen niet had of daarvan is teruggekomen.

Zie art. 13. Een Officier, die in tijd van Vrede deserteert, zonder dat zijne desertie met verzwarende omstandigheden gepaard gaat, zal worden gecasseerd van zijne Militaire Charge in dienst van dezen Staat bekleed, voorts verklaard eerloos en infaam, en dienvolgende inhabel, om het Land ooit weder te kunnen dienen.

Ik vraag of een verstandig wetgever ooit zulk een straf kan gesteld hebben

op het zich opzettelijk verwijderen van zijn garnizoen op een afstand van 31 minuten?

Zie ook art. 24: Een Militair, zonder onderscheid van rang, die eenen ander tot de misdaad van desertie verleidt, of aanraadt, of met een of meerder Militairen een afspraak maakt of samenspannt, om te gaan deserteeren, zal met de Kogel worden gestraft dat er de dood na volgt, al ware het dat de verleiding of afspraak geen de minste uitwerking had gehad, en zonder onderscheid van tijden van Oorlog of Vrede.

Volgens de uitlegging van METIS bestaat het hierbedoelde misdrijf o. a. zelfs, wanneer iemand een ander aanraadt, om voor de spijsvertering (motief) een wandeling te maken tot op een afstand van 31 minuten. Is het nu niet veeleer aan te nemen, dat de wetgever bedoeld heeft den raad, om voor goed 's lands dienst te verlaten en is ook niet de overeenstemming in strafbepaling voor tijden van oorlog en van vrede alleen met die opvatting te rechtvaardigen?

Laat METIS alle artikelen eens nagaan met zijn opvatting en met die van Mr. POLS en dan eens openhartig uitspraak doen, welke daarop beter past.

Nu kan hierop ook weer geantwoord worden: »ja maar, *a priori* neem ik aan, dat de wet slecht is"; maar dat Reglement is toch samengesteld door den zoo gunstig bekenden Frieschen rechtsgeleerde PETRUS WIERDSMA, die jaren lang een werkzaam aandeel in de militaire rechtsbedeeling had gehad; het is verder behandeld in de beide Kamers van het *Vertegenwoordigend Lichaam*, nadat eerst in beide daarover een rapport was uitgebracht (1); al die bepalingen vindt men terug, hier en daar wat gewijzigd en uitgebreid, in de ontwerpen van 1807 en 1808 en in onze tegenwoordige wet en het is toch bekend, dat ook aan die ontwerpen is gearbeid door mannen, die nu niet bepaald onder de nullen behoeven te worden gerangschikt. Mr. G. W. VREEDE zegt daaromtrent in zijn voorrede op de *Ontwerpen van strafsaelten en rechtspleging*: »Gewis waren de toenmalige Ministers van Oorlog en Marine, de Generaal D. VAN HOGENDORP en de Admiraal VERBUELL, beide door NAPOLEON zóó hoog gewaardeerd, zaakkundige leiden der commissie tot herziening der Militaire strafwetgeving, en zal dit, in andere opzichten, wel evenzeer gelden van de Staatsraden WICHERS, APPELIUS en HULTMAN, een drietal van uitstekende bekwaamheid. QUELISEN, den verlichten mede-ontwerper der Grondwet, noemt RAEPSAET: *une des têtes le mieux organisées que je connais, admirable pour saisir le vrai point de la question, homme à grands principes, totalement indépendant dans ses opinions, s'enonçant avec calme et modération, mais franchement*; JACOBSON, wien én de herziening van het, op 8 Julij 1807 aan Koning Lodewijk aangeboden ontwerp van

(1) *Dagverhaal van het Vertegenwoordigend Lichaam*, IV, In de Hooge, J. J. STURMAN.

In het rapport der Eerste Kamer staat omtrent dit onderwerp te lezen: over het vierde Hoofdstuk zullen wij alleen aanmerken, dat het naar ons inzien zeer juiste bepalingen geeft van de onderscheidene graden van desertie en de daar mede eventedige straffen".

Crimineel Wetboek voor het Krijgsvolk *te Lande*, én de samenstelling van een dergelijk Wetboek voor het Krijgsvolk *te Water* was opgedragen, werd door G. K. VAN HOGENDORP onder de „verstandige mannen, beide in theorie en praktijk bedreven” gerangschikt. Ook de Kolonel-Generaal van 's Konings lijfwacht, TARATRE, die zoowel door heldenmoed en behendigheid, als in wetenschap moet hebben uitgeblonken, bleef aan de beoogde hervorming der Militaire strafwetten niet vreemd. Eindelijk pleit de keuze der raad-heeren L. J. VITRINGA en F. H. MOORREES door hunne medeleden der Hooge Militaire Vierschaar voor het vermoeden, dat men hen haven anderen tot den taak der Wetgeving geschikt rekende”.

METIS houde het mij ten goede, dat ik niet kan aannemen dat al die mannen zoo blind, ja zoo dom waren, om niet de talrijke anomalieën op te merken, die zij als wettelijke bepalingen in het leven riepen. Ik wil hem gaarne bekennen, dat het mij in mijn tegenwoordigen werkkring, bij het maandelijksch inzien van het *Indisch Militair Tijdschrift* hoogst aangenaam is, als ik er een opstel van zijne hand in vind, en dat ik uit zijne beschouwingen veel geleerd heb, maar in dezen kan ik hem niet als de autoriteit aannemen.

Ten slotte het beroep op onze vroegere wetgeving, het oudhollandsch krijgsrecht. Het woord „desertie” komt daarin niet voor. Wel zegt art. 21 van den Articulbrief: „Die uyt het quartier van 't Vaendel ofte Garnisoen sal gaen, verder als een schoot van een Canon draeght, sonder verlof van synen Capiteijn, sal aan het leven gestraft werden”; maar ik heb mij op VAN HASSELT en FELTMAN beroepen, ten bewijze dat de Articulbrief in en voor tijden van oorlog was geschreven en raadpleegt men onze wetgeving, dan vindt men daarin voor die tijden nog veel zwaardere bepalingen. Men zie b. v. art. 121 C. W.: „Insgelijks zal voor deserteur gehouden en als zoodanig gestraft worden elk militair, die in een kampement of kantonnement, zonder zoodanige toestemming of verlof, zal gegaan zijn over de grensscheidingen aan de tegenovergestelde zijde van den vijand, door den kommandant bepaald”.

Welnu volgens deze bepaling behoeft men niet eens te gaan „verder als een schoot van een Canon draeght” om als deserteur gestraft te worden; maar daarom mag men uit dit artikel geen kenmerk van desertie in vredestijd afleiden.

Hoe men onder vigueur van dien Articulbrief in vredestijd over het misdrijf van desertie dacht, mag o. a. uit het volgende blijken (1):

„Klagte, Conclusie en Sententie, ten laste van een Soldaat, die zich aan het crimen van debauchee heeft schuldig gemaakt.

WelEdele Gestrenge Heeren!

Dat er geen delict is, pernicieuser voor de Legers van den Staat, dan

(1) *Consilia Militaria*, II, bl. 224 en 247, door JON. JAC. VAN HASSELT, te Arnhem bij WOUTER THORST, 1777.

dat van debauche, is eene zaak, die weinig omslag vereischt, om bewezen te worden.

Hierdoor immers worden onderzints brave soldaten, en bij welke nimmer eenige gedagten is opgekomen, *om haar eed en trouwe te verbreeken, en hunne Vaandelen te verlaten* (1), op eene allerslegtste wijze aangezet, tot het crimen van desertie, enz...

Sententie.

In zaake enz...

Gezien enz..... waar uit als mede uyt de eygene confessie komt te consteeren.

Dat des Beklaagdens naam is enz...

Dat als Grenadier omtrent den tijd van vier jaren gediend heeft onder enz...

Dat hij voor Oppasser is geweest bij eenen HOVM, die zig uit gaf Officier te zijn onder de Fransche Dragonders, en welke zig eenigen tijd alhier binnen Arnhem heeft opgehouden.

Dat die, zich hier van daan geabsenteert hebbende na Huissen, een plaatsje omtrent een uur hier van daan, op den Cleefschen Bodem gelegen (1), is gaan wonen, egter zoo, dat dan eens eenige dagen hier binnen Arnhem, dan eens eenige dagen aldaar is verbleven. *Dat de Beklaagde hem gedurende dien tijd is blijven oppassen* (1).

Dat zulks veroorzaakt heeft, dat dien HOVM hem dikwijls is aangeweest, zoo hier te Arnhem, als te Huissen (1), om daar heenen soldaten uit dit Guarnisoen te brengen.

Dat hij hem ook uit name van een Pruissischen Officier, die daar op werving lag, ditzelfde gezegt hadde, daar bij doende, dat zoo er al een soldaat, welke hij mede gebragt hadde, door de Pruiszen wierd geëngageert, zulks hem geen nadeel zoude doen, maar dan voor hem nog wel drinkgeld zoude overschieten.

Dat dien HOVM den Beklaagden ook genever van Huissen heeft mede gegeven, om daar op zijne cameraden alhier te tracteren, hem daarbij zeggende, dat zoo hem na die genever gevraagd wierd, hij maar moeste zeggen, die gekregen te hebben, om te gebruiken, wanneer zijne vrouw in het kraambedde was bevallen.

Dat de Beklaagde op die genever ook eenige heeft getracteert, en verscheide soldaten van dit Guarnisoen is aangeweest, om met hem na Huissen bij zijnen Heer (daar door dien HOVM verstaande) te gaan, en zijne geneusiteit in het tracteren ook zeer heeft gerecommandeert.

Dat voor eenigen tijd met hem daar henen is geweest eenen FREDRICK WEIJMAN, Grenadier onder het Regiment van Baden, en eenen JOHAN GODEFRIED HIPP, soldaat onder het zelfde regiment.

Dat de gememde WEIJMAN ook kort daarna is gedeserteert (2).

(1) Ik onderstreep.

(2) Zijn daar henen gaan tot op een uur afstands en buitenslands is des geene desertie.

Dat daarna ook den soldaat TOPSONDER van Orange, en den Grenadier IMMEL, dienende onder het zelfde regiment, daar henen met hem zijn geweest.

Dat den soldaat TOPSONDER dien dag door den meergemelden HOYX op Genever, en door den Pruissischen Officier op wijn, getracteert zijnde, onder de Pruiszen is geëngageert geworden; blijkende uit alle omstandigheden, dat die soldaat, *bij het vertrek uit zijn Guarnisoen, geene intentie gehad heeft, te deserteeren (1)*, enz. . .

De vraag moet mij hier uit de pen of Mr. JOH. JAC. VAN HASSELT, die dit vonnis den 16den December 1775 te Arnhem stelde, ook opzet met *bijzondere drijfveeren* verwarde? Ik meen die vraag wel ontkennend te mogen beantwoorden en dit vonnis als bewijs te mogen aannemen, dat ook toen, onder vigueur van den Articulbrief, als desertie in tijd van vrede werd beschouwd opzettelijke verwijdering van zijn korps of garnizoen, met het doel dat korps of den dienst voor goed te verlaten. Maar in elk geval is uit dien Articulbrief geene beteekenis van het woord »desertie" af te leiden; want dit woord komt er niet in voor.

Tot zooverre mijne weerlegging van METIS. Hij zij overtuigd, dat ik die niet schreef om in een persoonlijke quaestie gelijk te willen hebben, maar omdat het een groote zaak geldt — de al of niet onrechtmatige vrijheidsberoving van honderde militairen. Alhoewel minder is deze zaak ook nog voor Indië van belang, 1°. omdat de jurisprudentie betreffende desertie in oorlogstijd door mijne opvatting in zooverre gewijzigd zou worden dat, geheel in overeenstemming met de wet, de afstand van één uur daarmede niets meer te maken zou hebben; 2°. dat de feitelijke ontduiking van de wet door de uitgevaardigde algemeene orders misschien niet meer zou behoeven bestendig te blijven en 3°. dat aan de deserteurs naar de »kwaadwilligen" wettelijk zwaarder straf zou kunnen worden gegeven, dan nu mogelijk is. In het door hen gepleegde feit zal men toch wel het opzet willen zien, om zich voor goed aan 's lands dienst te onttrekken. Of heeft men alleen bij de toepassing der strafwet die kwaadwilligen onder de vijanden gerekend en onder tijden van oorlog ook burgeroorlog gerangschikt, zooals ons nieuwe wetboek van strafrecht voorschrijft?

Ik wil hier intusschen niet eindigen, zonder nogmaals, ten gunste van de NEDERLANDSCHE SOLDATEN het onderzoek der door mij aangevoerde gronden dringend aan te bevelen aan de Nederlandsche militaire rechters.

Voor een half jaar schreef ik mijne brochure en hoewel ik vele bewijzen van instemming heb ontvangen: uit vonnissen bleek dit nog niet.

Speciaal richt ik die aanbeveling tot de officieren in de residentie van de krijgsraden. Zooveel hart zullen zij toch wel voor de aan hunne zorg toevertrouwde soldaten hebben, dat het hun niet onverschillig zal zijn, of deze gestraft worden met eenige dagen politiekamer of met minstens twee maan-

(1) Ik onderstreep.

den detentie en bij recidive met miinstens een en hoogstens drie en zes jaar gevangenisstraf, om verder den hun outeerenden naam van deserteur te dragen, voor een feit, dat naar de historische en wettelijke beteekenis van het woord niets met desertie te maken heeft.

Velen onder hen zullen misschien zeggen: zik heb van die rechtsgeleerde quaestien geen verstand; ik ben er niet voor opgeleid: de auditeur-militair en het Hoog Militair Gerechtshof moeten het maar weten!" Maar vergun mij daartegen de opmerking, dat Gij de rechters in eersten aanleg zijt, die een eed hebt gedaan DE WET te handhaven en dat ik toch niet in het Latijn, Grieksch of Hebreuwsch schreef, maar in gewoon Hollandsch, dat ook Gij lezen kunt. Ik heb mij niet met *avocasseriën* ingelaten, maar mij alleen gegrond op de letter van de wet en de geschiedenis harer wording.

Gij zult misschien denken, niet opgewassen te zijn tegen de gronden, die de auditeur-militair zal aanvoeren. Welnu beproef het eens! Bespreek de zaak eerst eens ernstig onder elkander, b. v. in een wetenschappelijke bijeenkomst met het wetboek er bij en indien mijne gronden U mochten overtuigd hebben, neem dan eens een enkele maal, wanneer zich een dergelijke zaak voordoet, mijne brochure en dit opstel, waarvan ik den auditeurs-militair een overdruk toezend, mede naar den krijgsvraad en vraag daar aan den U door de wet toegevoegden rechtsgeleerden raadsman, die gronden te weerleggen. Maar bedenkt dan tevens dat het geen weerlegging is, als U wordt gezegd, dat het altijd zoo geweest is en nu toch maar niet in eens zoo kan veranderen, dat men de vaste jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof dient te volgen en dat dit Hof een vonnis, in anderen geest geweest, toch niet approbeert en de beschuldigde dus te langer in preventieve gevangenschap blijft: DIT ZIJN GEENE STEEKHOUDENDE ARGUMENTEN.

Ten slotte een openlijk woord aan Heeren auditeurs-militair. Gij, onze rechtsgeleerde raadslieden, in wien wij, en met zooveel recht, steeds zooveel vertrouwen stellen, Gij kunt ten volle het gewicht der door mij aangevoerde gronden wege: Uwe rechtsgeleerde opleiding staat daarvoor borg. Met het oog daarop richt ik tot U, indien Gij in den ouden zin straf blijft eischen, het bekefd verzoek, mij, bij voorkeur openlijk, uit de letter en de geschiedenis der wet te willen aantoonen, in welk opzicht ik dwaal. Dit kan U toch niet moeilijk vallen, want Gij hebt mij, indien Gij bij de oude jurisprudentie blijft volharden, in gedachten weerlegd. Gij toch ook eischt straf VOLGENS DE WET.

Maar indien het mij daarentegen mocht gelukt zijn, U de overtuiging te hebben medegedeeld, dat de wetgever van 1815 de desertie in de letterlijke beteekenis heeft bedoeld, zocals die van oude tijden her is opgevat, dan reken ik ook op Uwen steun, op het aanwenden van Uwen grooten invloed ten bate van den soldaat, ten bate van het leger, ten bate van het rijk. Ziet wat *Sprokkelaar* schrijft in het vorige nummer van dit tijd-

schrift, hoe van de bruikbare stof nog zooveel verloren gaat, door dat men die typen van landelijken eenvoud maar slinkweg voor deserteurs moet uitmaken, omdat ze b. v. van Leiden naar den Haag of Rotterdam gingen, in het vaste voornemen, met den laatste trein terug te keeren en hoe die, in geval van recidive, in de gevangenis te Leiden of bij het depôt te Vlissingen te recht komen.

Met Uwen steun in dezen kunnen wij hopen, dat ook het Hoog Militair Gerechtshof ten slotte er wel toe zal overgaan, zijn jurisprudentie te wijzigen. Mocht dit intusschen niet volgen, dan staat met de grondwettige rechten van petitie en vrijheid van drukpers de weg nog open om aan Regeering, Vertegenwoordiging en het geheele volk te vragen of in het sinds eeuwen heugenis vrije Nederland, zooals wij het zoo gaarne noemen, in de laatste helft der 19de eeuw een toestand mag bestendig blijven, waarbij een rechterlijk college, tegen de letter en de geschiedenis der wet in, jaarlijks honderde militairen ter kerker verwijst — een toestand, die zelfs kan medebrengen, dat nagenoeg op dezelfde wijze gratie kan worden gevraagd, als VICTOR HUGO dit verleden jaar deed ten gunstige der veroordeelde nihilisten aan den Russischen alleenheerscher: »Waarom de kerker? Ettelijke menschen zijn bijeengekomen. Zij hebben zich voor *opperste rechtbank* verklaard. Wie woonde huone zittingen bij? Niemand. Geen publiek? Geen publiek. Wie meldde wat daar verhandeld was? Geen dagbladen. Maar de beschuldigten? Zij waren afwezig. Maar wie sprak er? Men weet het niet. Maar de advocaten? Er waren er geen. Maar welk wetboek heeft men toegepast? In 't geheel geen. Op welke wet heeft men zich beroepen? Op alle en op geene. En wat is er uit voortgevloeid?" En op deze laatste vraag zou het antwoord kunnen wezen: »Dat duizenden militairen onrechtmatig veroordeeld zijn".

G. J. W. KOOLEMANS BEIJENEN,

Lete luij. der inf.

Een en ander naar aanleiding van het door den 1sten Luitenant A. L. DE BLAOU in De Militaire Spectator No. 12 ingezonden stukje over: De aardrijkskunde als leervak bij het Militair onderwijs.

Het zij mij vergund eene zwakke poging aan te wenden tot bijdrage van de kennis der gegevens, welke ten grondslag liggen van het tegenwoordige onderwijs in de aardrijkskunde, en daardoor tevens eenig licht te doen schijnen over eenige punten, waaromtrent nog geen gewenschte overeenstemming schijnt te bestaan, voor zooverre dat onderwijs bij sommige korpsen der infanterie betreft.

Van het historisch standpunt beschouwd, was de aardrijkskunde met COPERNICUS (1520 n. Chr.) het wetenschappelijk tijdperk ingetreden. In den aanvang dezer eeuw echter werd in het geographisch onderwijs een geheele hervorming tot stand gebracht door den beroemden Duitschen geograaf KARL RITTER die, gelijk OBERLANDER (1) zegt, de schepper der nieuwe, der vergelijkende aardrijkskunde werd. Vóór hem had, volgens de voorstanders dier hervorming, dat onderwijs twee groote fouten, waardoor het zonder invloed bleef op ontwikkeling en beschaving: 1°. verwaarloosde men de behandeling van de physische verschijnselen, van den natuurlijken toestand der aarde, en hechtte men zich te veel aan het staatkundig-statistische element, hetwelk veelal in een mengsel van dorre namen en getallen ontvaardde; 2°. behandelde men de geographische verschijnselen zonder eenigen samenhang, daar het physische element niet als basis aangenomen was; elk dier verschijnselen werd als op zichzelf staande beschouwd, en op de onderlinge verwantschap, die daartusschen bestond, niet gewezen. Men zag m. a. w. het causaal verband der verschijnselen voorbij.

Van het bestaan van plantengordels volgens de wetten van Isothermen, regenval, enz., van het verband tusschen klimaat, heerschende winden, verticale vorm van het land en zijne meerdere of mindere nabijheid van de zee; tusschen producten en grondgesteldheid, klimaat en besproeiing van

(1) Der geographische Unterricht nach den Grundsätzen der Ritter'schen Schule, historisch und methodologisch beleuchtet, von H. OBERLANDER.

het land, of, tusschen grondgesteldheid, welvaart en volkskarakter was toen geen sprake. De eerste fout had dus op de keuze der leerstof, de laatste op den vorm, op de wijze, waarop het moest behandeld worden, betrekking; een vaste grondslag werd gemist.

Daar de aardrijkskunde het karakter draagt van bestendigheid, doordien de vorm der vaste landen, de bergen en de wateren der aarde in hoofdzaak niet veranderen, kon slechts bij de andere school van „zoooveelste, wezenlijk veranderde druk” van eenig aardrijkskundig werk sprake zijn. Die wezenlijke veranderingen kunnen alleen de staatkundige of statistische bijzonderheden van eenig land betreffen, want deze blijven op den duur niet dezelfde; de physische toestand der aarde echter kan als blijvend worden beschouwd. Zelfs de grootsche plannen van een kapitein ROUDAIRE om, in plaats van de Sjots in Algerië, een binnenzee te doen ontstaan, mochten wij, ondanks de krachtige voorspraak van den schepper van het interoceanisch kanaal, niet verwezenlijkt zien.

RITTER heeft, in samenwerking met VON HUMBOLDT, die beide fouten vermeden en stelde de natuurkundige aardrijkskunde tot grondslag voor de geheele wetenschap. Hij wees daarbij vooral op den invloed van de aarde op hare bewoners. Het land, zeide hij, werkt op de bewoners en deze weder op het land. De aardrijkskunde zou voortaan tot den rang van wetenschap verheven worden; want zij wilde van op zichzelf staande beschouwingen der geographische verschijnselen op den aardbodem niets meer weten; zij verlangde dat het causaal verband, de innige samenhang en de betrekking, waarin die verschijnselen wederkeerig tot elkander staan, zouden worden aangetoond.

Tot de school van RITTER behooren schrijvers als: W. PÜTZ, H. GUTHIE, E. VON SEYDLITZ en vele anderen. Het wezen der vergelijkende aardrijkskunde nagaande, onderkennen wij, op het voetspoor van OBERLÄNDER, als hoofdpunten eener grondige behandeling:

1°. De geographische ligging, waarbij in beschouwing moeten worden genomen: de poolhoogte of geographische breedte, waardoor de hoek bekend wordt, waaronder de zonnestralen vallen op een horizontaal vlak, alsmede de duur der schemering, de lengte der dagen, enz.; de eigenaardige verschillen, die in planten- en dierenwereld (flora en fauna) en bevolking bij eilanden (oceanische en continentale) worden opgemerkt, alsmede de plaats die door eenig land, ten opzichte van andere meer of minder beschaafde landen, wordt ingenomen en welken invloed dit op de beschaving zijner bevolking heeft gehad.

2°. De horizontale geleding (romp en leden), waarbij de vlakke-inhoud, de verhouding der lengte- tot de breedte-uitgebreidheid, en de verhouding der kustlijn tot den vlakke-inhoud (kustontwikkeling) worden besproken. Afrika en Australië hebben weinig leden, Europa en Celebes daarentegen veel.

3°. De geologische samenstelling van den bodem, die van invloed is op den vorm der oppervlakte en waarvan de hoeveelheid, verdeling en soort der

bronnen afhankelijk is. Die samenstelling heeft ook invloed op den plantengroei, de kolonisatie, de bouwwijze der woningen, den gezondheidstoestand der bewoners en hunne bezigheden, terwijl vulkanische krachten verschillende verschijnselen kunnen te voorschijn roepen, die meer of minder van invloed zijn op het leven van den mensch.

4°. De bergen als oorsprong der stroomende wateren, waarvan zij den loop, de snelheid en den waterrijkdom bepalen; zij scheiden de stroomstelsels vaneen, en zijn van invloed op het klimaat, de flora en de fauna eener streek. Bij afwezigheid van bergen wordt meer eenvormigheid ten aanzien van beide laatste waargenomen. Ook oefenen zij een krachtigen invloed uit op het karakter hunner bewoners, terwijl zij kunnen optreden als de scheidsmuren van volken, staten en van volksstammen in denzelfden staat; ook worden in de nabijheid hunner passen gewoonlijk handelsplaatsen en dikwijls vestingen aangelegd, welke laatste als strategische punten dikwerf een belangrijke rol in de krijgsgeschiedenis hebben gespeeld (Thermopylen, Schipka-pas, Kaboel-pas, enz.)

5°. Het water, voor het natuur- en menschenleven van beteekenis als bevroren, stroomend en stilstaand water. De vernielende kracht van het bevrorende water vervormt de gedaante der aardoppervlakte; zee-ijs levert drinkbaar water op; gletscherijs en gletscherbeweging zijn de bespreking waardig (Scandinavisch diluvium in Nederland (1), enz.)

Het stroomend water wordt beschouwd in zijn chemische werking (druipsteenvormingen) en in zijn mechanische werking (zandbanken, alluviale vlakten, delta's, uitslijpen van rivierbedden — erotie —); is ook als verkeersmiddel voor den mensch van gewicht. Het stilstaand water, voornamelijk de oceaan, is de bron voor den regen en van grooten invloed op het klimaat; ook de zeestroomingen laten hierop haren invloed gelden (Golfstroom, Perustroom, enz.). De oceaan werkt, meer dan vroeger, gunstig op het verkeer en de beschaving, en hare stroomingen zijn ook voor de verbreiding van planten en dieren, alsmede voor den zeevaarder, van gewicht.

6°. Het klimaat en wat daarop van invloed is als: warmte, wind, regen en licht.

De warmte raapt de luchtstromingen in het leven, en is van invloed op den vochtigheidstoestand van den dampkring, den vorm (nevel, regen, hagel, sneeuw) en de hoeveelheid van den nederslag, enz. Naarmate de klimaatuitersten (amplituden) meer of minder uiteenliggen, wordt van vasteland of zeeklimaat gesproken. Zoo heeft Nederland een zee-, Japan een vastelandklimaat. De winden (luchtstromingen) bevorderen de duinenvorming en veroorzaken hare verplaatsing. Zij regelen de temperatuur en verdeelen de vochtigheid van den dampkring over de aarde, terwijl zij ook van invloed zijn op de verbreiding van planten en dieren, enz.

De regen helpt de gedaante der aardoppervlakte veranderen; het ontstaan

(1) Zie Dr. W. G. H. STABING.

van stroomende wateren berust op den neerslag uit den dampkring, en bewerktuigde wezens kunnen, bij gemis er van, zooals in woestijnen, niet bestaan. De regenverdeling is van invloed op den plantengroei en daardoor ook bijzonder gewichtig voor den mensch (Curaçao, Peru, enz.). Het licht is noodzakelijk voor den groei der planten en van invloed op hare kleur.

7°. De plantenwereld. De planten hebben invloed uitgeoefend op de vorming der aardkorst (veengrond, humusvorming) en geven vastheid aan den bodem. Groote wouden brengen koelte en regen aan en breken de kracht der winden. De planten voeden de dieren en hebben in vele opzichten de ontwikkeling der menschelijke beschaving bevorderd, als onmisbare voedingsmiddelen, of werden voor handel en nijverheid van belang. Evenals de voortbrengselen uit het dieren- en delfstoffenrijk (walvissen, goud enz.), werden die uit het plantenrijk belangrijk voor het verkeer der volken en de ontdekking van nieuwe landen (kokospalm, specerijen, kina, enz. (1)).

8°. De dierenwereld. De dieren dragen bij tot verbreiding van sommige planten, en oefenen daarentegen in ander opzicht een vernielenden invloed op de plantenwereld uit; insecten brengen bij verschillende planten de bevruchting tot stand. Evenals de planten, voeren ook de dieren onder elkander den strijd om het bestaan. Groote en krachtige dieren bevorderden de menschelijke beschaving, doordien de mensch ze bezigde als huisdieren (olifanten, paarden, kameelen) of ze bestreed, en daardoor zijn krachten ontwikkelde. Koraaldieren werken door koraalvorming de verandering der aardoppervlakte in de hand (koraalriffen, atollen).

9°. De mensch en de veranderingen door hem in den vorm der aardoppervlakte gebracht. Door de middelen van verkeer worden verwijderde doelen der aarde, als 't ware, meer nabij gebracht. Door het droogleggen van gronden langs de kust, oefent de mensch invloed uit op de horizontale geleiding van het land. (De Willem-Leopold's polder heeft de plaats ingenomen van het Zwin, en het Hellegat is zijn einde reeds nabij.) Stroomende wateren houdt hij in bedwang door het aanleggen van dijken; hij brengt water aan de eene en ontnemt het aan de andere streek. Door het aanplanten, evenzeer als door het uitroeien van bosschen, verandert hij op merkbare wijze de klimatologische toestanden eener geheele streek.

In de oudheid moest Babylon, volgens STRABO, tegen overstromingen van den Euphraat beveiligd worden en was die streek niet gezond; tegenwoordig is er de waterhoeveelheid veel geringer en het klimaat gezond, een gevolg van het uitroeien der bosschen van de Armenische gebergten (2).

Ook draagt de mensch bij tot de verbreiding van planten en dieren (Amerika), hoewel ook vele soorten door zijn invloed hebben opgehouden te bestaan (Australië).

(1) J. G. KOHL, Die natürlichen Lockmittel des Völker-Verkehrs.

(2) GAED, Natur und Leben. 1869. Der Einfluss der Entwaldung auf Quellen und fließende Gewässer. Von M. BZCOURAZL.

Bij een vluchtige beschouwing dezer zoo uiteenlopende onderwerpen, zou men geneigd zijn aan kolossale uitbreiding der leerstof zelve te denken. Neemt men echter in aanmerking, dat men bij het onderwijs er naar streeft, de stof zoodanig te behandelen dat de wederzijdsche betrekking der geographische verschijnselen niet uit het oog verloren wordt, dan kan dit slechts een voordeel voor den leerling wezen. Voeg daarbij nog het onderhoudende van de voordracht zelve, en aan die uitbreiding zal, naar mijn bescheiden meening, niet zoo ernstig meer worden gedacht.

Alleen de oningewijde, tot dusverre aan den ouden sleur gewoon, zal zich aanvankelijk verrast gevoelen bij den aanblik dier verscheidenheid, doch bij nadere kennismaking moeten eindigen met te erkennen, dat vele dier onderwerpen door hun onderling verband de gevolgen van één enkel geographisch verschijnsel zijn, zoodat alle gezamenlijk ook gemakkelijker in het geheugen van den leerling kunnen terugkeeren. Het behoeft intusschen wel niet te worden gezegd, dat slechts in uitgebreide werken aan dit alles een plaats kan worden afgestaan, zoodat de leerling, bij het gebruik van meer eenvoudige werkjes, niet meer dan noodig in het wezen der vergelijkende aardrijkskunde zal behoeven door te dringen.

Daardoor valt het nu duidelijk in het oog dat de taak des onderwijzers een meer gewichtige geworden is, daar hij, als paedagoog, een wetenschappelijke voorbereiding, ook vóór het aanvaarden zijner betrekking, niet missen kan. Hij zal een antwoord moeten gereed hebben voor den weefgierigen, met gezond verstand bedeelde leerling, als die hem vraagt naar 'teen of ander, dat in het leerboek slechts oppervlakkig wordt vermeld, doch in rechtstreeksch verband te brengen is met het besproken onderwerp. Afscheiden er van dat dit meermalen zal voorkomen, zullen de vragen nu eens op het eene, dan weer op het andere onderwerp betrekking hebben, terwijl de beantwoording van de zijde des onderwijzers een groote mate van belezenheid zal vereischen.

Bij gemis hiervan, zal het moeilijk moeten vallen tegenover den leerling duidelijk te zijn omtrent veel besproken onderwerpen, als daar zijn: monopoliën, pantjensdiensten, conversie, of het doel van onze wakkere landgenooten in het hooge Noorden.

De dialogische behandeling van de aardrijkskunde bij het onderwijs, oefent trouwens de denkracht van den leerling, en geeft aan het lesuur een onderhoudenden vorm.

De vraag zou kunnen gesteld worden of de aardrijkskunde in vergelijkenden zin opgevat, ook een eenigszins gevaarlijk karakter draagt, en een verwaarloozen van de noodige staatkundige en statistische gegevens na zich sleept. Het komt mij voor, dat de onderwijzer moet zorgen, dat deze vraag niet bevestigend kan beantwoord worden. Ook hier zou overdrijving schadelijk wezen en liet depreciëren dier gegevens vooral bij de behandeling van Nederland en zijne Koloniën een dwaling mogen heeten. De werkjes

echter, o. a. voor heide laatste veelvuldig in gebruik, behoeven ten deze geen vrees te wekken, daar die gegevens, als: topographie der provinciën, verkeerswegen in het land en met het buitenland, de hoofdtrekken onzer staatsinrichting, enz., met zorg daarin zijn neergelegd.

In dien zin opgevat, belooft naar mijn bescheiden meening, de aardrijkskunde als leervak, geen plaatsje naast natuurkunde en geschiedenis, in het kader van ons militair onderwijs te worden misgund. Dat de meer zuiver militaire aardrijkskunde hare volle waarde blijft behouden voor den militair, ligt voor de hand.

Wat de vermoedelijke ontvankelijkheid onzer leerlingen betreft, in leeftijd afwisselende tusschen de 19 en 24 jaar, zou ik mij willen beroepen op de woorden van Prof. SPRUIT in de „Gids” van Juli 1882, als hij, na betoogd te hebben, dat de wetenschappelijke behandeling der aardrijkskunde verkeerd is voor kinderen, zegt „dat volwassenen zich volstrekt niet meer kunnen verplaatsen in den toestand van kinderen, waarom hij het natuurlijk vindt, dat voor die volwassenen een wetenschappelijke behandeling veel aantrekkelijker is dan het ouderwetsch dresseeren op de kaart”. Daarbij kan veilig worden aangenomen, dat zij het beeld der aarde wel dermate in zich zullen opgenomen hebben, dat zij een nieuwere kaart, die b.v. grondsoorten en bevolkingsdichtheid in tinten aangeeft, zonder veel moeite zullen kunnen begrijpen. Men vergeete ook niet, dat onder de leerlingen van gezegden leeftijd er velen zijn, die vóór hun indiensttreden een 3-, 4-, soms 5-jarigen cursus eener Hoogere Burgerschool hebben doorloopen.

De grenzen, welke aan de geographie, in verband met de overige wetenschappen moeten gesteld worden, schijnen niet gemakkelijk te kunnen worden aangegeven. Althans van het Aardrijkskundig Congres te Venetië, in September 1881, lezen wij (1) dat eene met dat doel benoemde commissie met geen conclusie, die algemeen bevredigde, was gereed gekomen, terwijl hij 't bespreken van het rapport door Dr. DELITSCH werd opgemerkt, dat „die Debatte darüber, bei der Verschiedenheit der Anschauungen lang und unerspriesslich waren.”

Is de onderwijzer eenmaal op de hoogte zijner taak, dan kan het geen zoo overwegend punt meer uitmaken of zijne leerlingen, die hij het een of ander werkje aanbeval, de vrijheid nemen, naast het aanbevolene, nog een ander na te slaan, als dit even goed, of soms wat uitgebreider is; dit pleit voor hun weetgierigheid. En evenmin als het noodzakelijk schijnt den leerling aan dat eene werkje te willen binden, evenmin behoeft men den onderwijzer te bevelen, van welke werkjes hij zich uitsluitend te bedienen heeft. Bij zoo'n „embarras de choix” is een keuze niet zoo moeilijk voor den onderwijzer, die met het aanvaarden zijner betrekking, toch ook de verantwoordelijkheid er van op zich nam, en daar het, zoover mij bekend, nu eenmaal niet gebruikelijk is de onderwijzers bij de korpsen aan bepaalde

(1) Tijdschrift van het Aardrijkskundig Genootschap, Dl. VI n°. 1.

handleidingen streng te binden, zal het, naar mijn bescheiden meening, ook niet noodig wezen, dat zij zich hechten aan het onde, en niet tot het erkend betere overgaan, omdat . . . daarvan nog niets bevolen is.

Zoodoende zal het kunnen gebeuren, dat de leerlingen het slachtoffer worden van de opijue van hunnen onderwijzer, in zooverre, als zij bij een vergelijkend examen, in grondige kennis zullen moeten achterstaan bij hunne kamernden, wien een meer wetenschappelijk onderricht is ten deel gevallen. Schreef men de handleidingen gestrengelijk voor, dan zou de onderwijzer bijna aarzelen, b.v. de verklaring van de „Föhn," volgens Prof. HANN uit de verplaatsing van een barometrisch minimum uit het Noordwesten, te aanvaarden, omdat het voorgeschreven werk de oorzaak van 't verschijnsel bezuiden de Alpen zoekt!

Het kan mijn doel niet zijn in details na te gaan, wat bij de behandeling der verschillende onderwerpen dient besproken te worden, als men de nieuwere richting volgen wil. Mijn bestek laat dit niet toe en de werkjes waarin die richting wordt gehuldigd (RUKENS, Bos — met atlassen —, PÜTZ, POSTHUMUS, e. a.) wijzen hierin vanzelf den weg.

Aan den onderwijzer zij het overgelaten, daaruit zoodunige keuze te doen, als geacht kan worden in rechte reden te staan tot het programma van examen, waaraan zijne leerlingen zullen moeten voldoen. Dit alles met een schaarjtje te knippen, zou een kunststuk wezen; daarbij is het africhten tot een examen sinds lang veroordeeld.

Voor de lagere klassen van het militair onderwijs (uitgebreid lager onderwijs) zou reeds een doelmatig gebruik kunnen gemaakt worden van werkjes voor de volksschool vervaardigd, zooals o. a. dat van Bos, ook met het oog op de jongste wijziging in de programma's van examen. Platen illustreeren den tekst, terwijl het voor den prijs van 35 cent verkrijgbaar is (1). Het zij verre van mij, aan deze werkjes den voorrang boven andere toe te kennen. Het blijve aan meerbevoegden overgelaten een oordeel hierover uit te spreken; het repertoire is echter zóó groot, dat door het noemen dezer namen, aan de beteekenis van andere niets behoeft te worden te kort gedaan.

Van de methoden bij het onderwijs in de aardrijkskunde gevolgd, is de „constructieve", d. i. het teekenen van kaarten van enkele deelen der aarde, of van provinciën van het eigen land, enz. niet van belang onthloot. Het beeld, dat de leerling zich vormt, blijft allicht langer in zijn geheugen bewaard; doch in een machinaal copiëeren mag dit teekenen nooit onttaarden. De onderwijzer zal hier bovendien te rade moeten gaan met den tijd, dien hij voor zijn vak beschikbaar heeft.

Het onderwijs in de aardrijkskunde zoo „aanschouwelijk" mogelijk te maken, wordt geacht van groot belang te zijn. Geen aardrijkskundige les, zegt

(1) Van Pütz en Bos, zijn de kleinere editiën (in de wandeling kleine Pütz en middel Bos geheeten) voor de cursussen, met het oog op leertijd en programma, reeds als voldoende te beschouwen; de grotere zijn uit dien hoofde, te uitgebreid.

OBERLANDER, mag zonder gebruik der kaart gegeven worden. Een groote wandkaart behoort in de klasse aanwezig te zijn, terwijl ieder leerling zoo veel mogelijk een atlas vóór zich dient te hebben (1). Ook het gebruik der globe wordt door hem aanbevolen, daar ze een getrouw beeld der aardoppervlakte geeft. Hiervoor zijn reeds de globen zonder mouteering, d. w. z. zonder horizon, koperen meridianen, kompas, enz. te gebruiken.

Aangezien een kaart een plat vlak is, kan dus slechts bij benadering, hiermede een eenigszins trouw beeld van de bolvormige oppervlakte der aarde gegeven worden. Bij het gebruik van kaarten, zal het dan ook niet overbodig zijn, er de aandacht van den leerling op te vestigen, dat de kaarten in MERCATOR'S (de cilindrische) projectie, d. i., met wassende breedte, ontworpen, eigenlijk geen trouw beeld der aardoppervlakte kunnen zijn (2). Als men b. v. het arctische Amerika op die kaarten, met hetzelfde deel der aarde op de globe vergelijkt, springt het verschil zeer duidelijk in het oog. Dit is wel aan den leerling op bevattelijke wijze te verklaren, mits de onderwijzer zich daarop wetenschappelijk heeft voorbereid; een onjuiste voorstelling voor den leerling, wordt er door vermeden.

Terwijl ik door de mededeeling van het vorenstaande, voor onderwijzers en leerlingen, waarvan een groot deel reeds langs den aanbevolen weg is gevormd, in de eerste plaats eenig nul hoop te stichten, mag ook een ander punt van actueel belang niet geheel onaangeroerd blijven. Het betreft de examens die ook bij het militair onderwijs in zijn verschillende stadiën moeten worden doorloopen. Is eenmaal de juistheid der opvatting, zooals door ons nader is toegelicht, voor het aardrijkskundig onderwijs erkend, dan ligt het voor de hand, dat ook bij examens met de meer wetenschappelijke behandelingswijze rekening dient te worden gehouden.

Hechte men voorheen waarde aan een dorre opsomming van Frankrijk's departementen, Afrika's kopen, of de kantons van Zwitserland, thans denkt men, zooals wij betoogden, meer aan oorzaak en verband. Men spreekt van voortbrengselen en hun herkomst, in verband met de gesteldheid van den bodem, zoodat de kennis van de grondsoorten, vooral die van het eigen land, hiervoor onmisbaar is. Hieruit moge de wettigheid blijken van vragen als: waar groeit het kanariezaad in Nederland? (Friesland 1700 H. A., Noord-Brabant, enz.); wat is foelie? nl. het karmozijnrood, netvormig weefsel (3) dat de muskaatnoot omgeeft, die het hoofdproduct der Banda-eilanden is, tegenwoordig ook uitnuntend slaagt op Java, Sumatra's westkust, de Minahasa enz., in alle leerboeken wordt vermeld, en reeds bij het lager onderwijs

(1) Voor aanschouwelijk onderwijs zie men o. a. Bos's atlas voor de volkschool in kaarten en platen, prijs 60 cent, bevattende ook enkels zeer duidelijke teekeningen van tropische gewassen, als: de muskaatnoot (foelie), koffie, rijst, enz. enz.

(2) Dr. G. van HENNEKEL, Handleiding tot de beoefening der cosmographie.

Dr. P. H. SCOUTE, Leesboek der cosmographie.

(3) Zie Prof. PYRAFFEL'S geographie van Ned. Indië.

den leerlingen wordt verklaard. Wat heeft de leerling trouwens aan het noemen van het woord alleen?

Welke grondsoorten vindt men in Utrecht? Wetenswaardig omdat de landbouw, in uitoefening en producten, zich naar de grondsoorten onderscheidt, en h.v. haudelszaden niet van het lage veen kunnen worden verwacht.

De kennis van den tijd benooidgd om van New-York te sporen naar S.-Francisco leidt tot de kennis van den grooten invloed, dien deze spoorwegverbinding op handel en nijverheid heeft uitgeoefend, daar het goudland van Noord-Amerika nu in het verkeer is opgenomen, en zelfs de handel met oostelijk Azië (Jokohama, Shangai, enz.) naar de Unie is gelokt. De onderstelling is zeker niet gewaagd, dat het den examinerator wel vergund zal zijn, zijne vragen (zoo hij althans zijn toevlucht niet behoeft te nemen tot examenruiterij) naar de antwoorden van een examinandus in te richten en dezen naar een ander terrein over te brengen, om langs dien weg te trachten hem te redden, als dit nog mogelijk is, hetgeen bezwaarlijk als een nadeel voor den gevraagde zal kunnen worden aangemerkt.

Wordt nu door dezen bijna niets gezegd, als hem naar producten, van welk hoekje der aarde ook, wordt gevraagd, en geeft hij tevens te kennen, hiervan niet veel te hebben geleerd, dan zal de examinerator, die zich voorstelt eens te vragen naar enkele producten uit 't delfstoffenrijk van 't goudland Californië, waarmede de opkomst van het Westen innig samenhangt, ten einde raad, er zijn toevlucht toe kunnen nemen den gevraagde, die hij helpen wil, de benaming »Gouden Poort' — niet ongepast voor de haven van S.-Francisco, die naar dat goudland voert, of »Gouden Hoorn" — mede voor Constantinopel van eigenaardige beteekenis — in het geheugen te roepen en, als ook dit middel niet helpt, wat nood! Dan maar weer naar wat anders, als er tijd tot vragen nog beschikbaar is.

Of ook naar »moessons" en huu ontstaan mag worden gevraagd, als de examinerator wenscht te weten, in welke deelen van ons Insulinde minder rijst dan sago wordt verbruikt, en dus de sawah zeldzaam wordt, is zeker duidelijk voor ieder, die met den klimatologischen toestand van dat land maar eenigszins is vertrouwd. Ook hier is weer causaal verband aanwezig, nl. tusschen de geographische ligging, moesson (natte of droge), regenval, besproeiing, productie, jaargetijden en klimaat, hetgeen, naar ik vertrouw, thans niet verder behoeft te worden uitgewerkt om het gewettigde, ook van deze vraag, op een vergelijkend examen, te staven. Een dezer gegevens bekend zijnde, behoeft naar de overige niet lang te worden gezocht. Weet de examinandus alleen het woord moesson te noemen, zonder meer, dan is dat zonder waarde. De onderwijzer, die bij de behandeling der aardrijkskunde onzer bezittingen, de hier genoemde gegevens veronachtzaamt, en niettemin zijne leerlingen verstandelijk kan ontwikkelen, verdient onze verwondering in hooge mate.

Geeft het leerboek niet tevens de verklaring van het woord, dan ligt het op den weg des onderwijzers hieraan te gemoet te komen. Hoe weinig kennis er overigens van de natuurkundige aardrijkskunde voor de verklaring er van, door den onderwijzer, ook worde vereischt, springt het niettemin in het oog, op welken grondslag voor de tegenwoordige opvatting der aardrijkskunde dient te worden gebouwd. Het wordt, met 't oog op een en ander, tevens begrijpelijk, waarom iemand, die bij het geleerde van jaren geleden is blijven stilstaan en niet met zijn tijd is medegegaan, met bevreemding neerziet op examenvragen van het tegenwoordige, als het noodzakelijk begrip van het verband door hem wordt gemist.

Voor hen, die met het programma van examen tot toelating op den hoofdcursus minder mochten bekend zijn, en voor 1882 was voorgeschreven, zij hier ten slotte medegedeeld, dat dit voor de aardrijkskunde luidde als volgt: algemeene bekendheid met de natuur- en staatkundige aardrijksbeschrijving der werelddeelen. Iets meer in bijzonderheden van Nederland en zijne Koloniën"; waaraan dan kan worden getoetst in hoeverre vragen als de bovenstaande, en volgens den schrijver van het aan 't hoofd dezes genoemde stukje op het examen ten vorigen jare gedaan, *raison d'être* hadden. Werden ze aan één enkelen leerling gedaan, dan pleit dit niet voor dezen, daar ze »a posteriore" bijna even zooveel wanhoopskreten gelijken, geslaakt om toch maar iets van examinandus te vernemen. Nog zij hier aangestipt, dat bij de schriftelijk gestelde vragen, waarvan die schrijver zegt, dat ze z. i. oordeelkundig waren gekozen, ook naar de kennis der leerlingen van eenige belangrijke producten, uit een werelddeel buiten Europa, was onderzocht; terwijl, vreemd genoeg, door hem op dezelfde bladzijde de gulle bekentenis werd afgelegd, er niet zeker van te zijn, of hij de hier geciteerde vragen zelf wel zou kunnen beantwoorden!

Aannemende, dat het alles waarheid is, hetgeen door een, zeer waarschijnlijk niet geslaagden leerling aan zijnen onderwijzer werd medegedeeld, wat ik, gelijk uit de vorenstaande bespreking dier vragen blijkt, niet ongenegen ben te onderstellen, dan nog blijft het twijfelachtig of het van den ineergenoemden schrijver goed gezien was, zich een dergelijk licht te ontsteken, terwijl uit een andere bron, ter plaatse, kon worden geput. Hij had dan kunnen vernemen of dergelijke vragen schering en inslag waren geweest, alsmede welke overtuiging zich omtrent zijne, naar de *Vóór-Ritter'sche* school onderwezen, leerlieden bij de commissie van examen gevestigd had.

Onder dankzegging aan de Redactie voor de mij welwillend afgestane ruimte.

's Bosch, 6 Januari 1883.

H. NUSINK,
1ste Luit. onderw. bij de
Hoofdcursus-compagnie.

DE RAMP BIJ MUIDEN.

(Met een schets op Pl. I.)

De ontzettende ramp, waarvan de mare op den 19den Januari jl. door het gansche land verbreid werd, heeft niet alleen een twaalftal kostbare menschenlevens geëischt, maar bovendien een inrichting verwoest, waarop men hier te lande te recht trotsch mocht zijn.

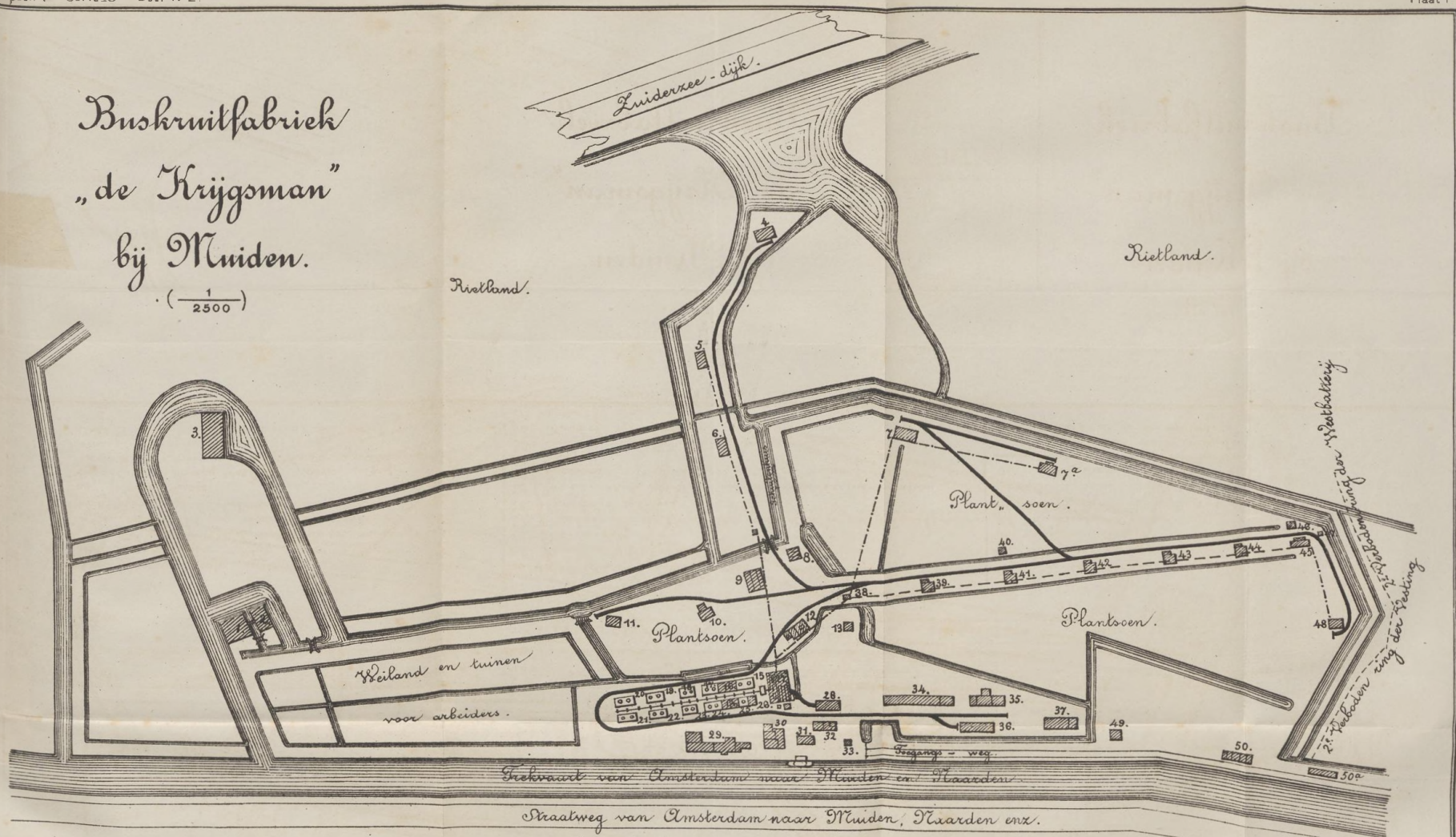
De buskruitfabriek »de Krijgsman» was oorspronkelijk, onder den naam van buskruitmolen N°. 2, gevestigd in de onmiddellijke nabijheid van Amsterdam, aan het Kruitmakerspad, alwaar hij in het laatst der 17de eeuw werd opgeheven, om in 1702 verplaatst te worden op ongeveer 15 minuten gaans van Muiden, aan de trekvaart van Amsterdam naar Naarden.

Behalve deze fabriek bestonden vroeger in Nederland nog 11 andere buskruitmolens, die na de vereeniging met België, nog met 2 vermeerderd werden. Reeds in 1817 waren echter een drietal molens niet meer in werking, terwijl, vooral na de scheiding van Noord- en Zuid-Nederland, vele der overige in verval raakten, zoodat in 1843 de eigenaars der toen nog bestaande molens in Noord-Holland, Utrecht en Zeeland, zich tot een associatie vormden en gaandeweg alle werkzaamheden overbrachten naar den molen N°. 2, de Krijgsman, bij Muiden. Deze was alleen ingericht tot het vervaardigen van sijnkorrelig buskruit; terwijl alle werktuigen door paarden in beweging gebracht werden.

In 1866 rijpte bij den toenmaligen Minister van Oorlog, de Generaal VAN DEN BOSCH, het plan om een rijksbuskruitfabriek op te richten, waartoe de vermoedelijke behoefte aan nieuwe buskruitsoorten voor het zware geschut en de geweren klein kaliber de voornaamste aanleiding schijnt geweest te zijn. Van dit plan is echter later afgezien, toen de fabrikanten, op eigen initiatief, de aanbieding deden om de fabriek bij Muiden geheel te verbouwen naar de eischen van den tegenwoordigen tijd. Met opoffering van zeer aanzienlijke

Buskruitfabriek „de Krijgsman” bij Muiden.

($\frac{1}{2500}$)

- 1, 2 en 3. Buskruitmagazijnen.
- 4 en 13. Lucht-drooghuizen.
- 5, 6, 39, 41, 42, 43, en 44. Meng-, Kovel-, natglans- en droogglanshuizen.
- 7 en 7^a. Hulp- en buithuizen, en mengherafgewerkte buskruit.
- 8 en 11. Droogstoven met kachelverwarming.
- 9. Turf- en kalkloods.
- 10. Droogstook met afgewerkte stoom.
- 12 en 40. Bergplaatsen van in bewerking zijnde buskruit.
- 14. Bindw.-menghuis.
- 15, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23 en 24. Molenhuisen, elk met 2 gangen.

- 16. Salpeterdrogerij met afgewerkte stoom.
- 25. Breekhuis en afwegen der bestanddeelen.
- 26. Prisma-per.
- 27. Machine gebouwen (2 machines en 3 ketels) en centrifugaalpompen.
- 28. Steenkolen pakthuis.
- 29. Zwavel pakthuis, oprichterswoning, bureau en laboratorium.
- 30. Tijnmaken van houtskool, stal en wagenloods.
- 31. Pakthuis.
- 32. Timmer- en verfschuur en kuiperij.
- 33. Klomb of schaphuis.

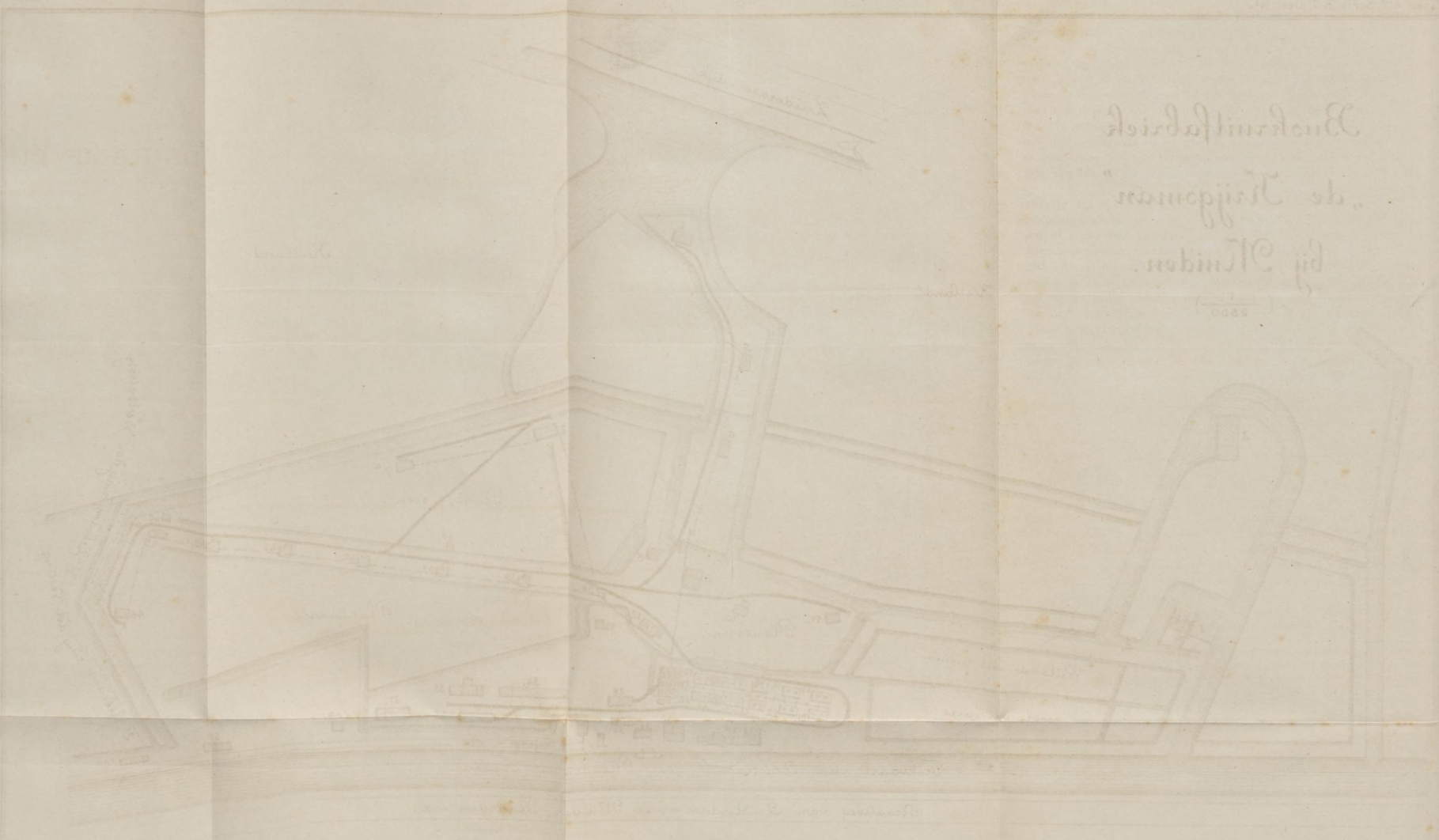
- 34. en 37. Houtloodsen.
- 35. Houtskoolbrandery.
- 36. Salpeterpakthuis.
- 45. Hydraulische persen.
- 46, 47, en 48. Breek- en snijhuizen voor grofkorrelig buskruit.
- 49 en 50. Arbeiders-woningen.
- 50^a. Bergplaats voor hooi enz.
- Spoorbanen voor het vervoer van buskruit.
- Drijfkoorden met piramide (38)
- ++++ Wrijfwas voor de molens.

Druckmühle

bei St. ...

St. ...

(1000)

Legend or list of items corresponding to the drawing, written in German. The text is arranged in columns and includes numbered entries (1-26) describing various parts of the mill and its equipment. The text is written in a cursive script and is somewhat faded. The text is arranged in columns and includes numbered entries (1-26) describing various parts of the mill and its equipment. The text is written in a cursive script and is somewhat faded.

kosten was deze verbouwing in 1869 tot stand gebracht (1). Alle werktuigen werden thans door stoom gedreven; terwijl gaandeweg de fabriek nog meerdere uitbreiding verkreeg o. a. tot het vervaardigen van verschillende grofkorrelige buskruitsoorten en zij thans ruim 50 verschillende gebouwen en werkplaatsen telde, zooals uit bijgaande schets blijkt. Zooals de fabriek thans was ingericht, kon gezegd worden, dat zij met de beste buitenlandsche kon wedijveren, zoodat de goede naam, die het Ned. buskruit van ouds gehad heeft, ook thans in alle opzichten gehandhaafd is geworden. Zoowel voor de landmacht als voor de marine is men, op de aanwijzingen van den Inspecteur der buskruitfabricage en den Inspecteur der marine-artillerie, er te Muiden in geslaagd, uitmuntende buskruitsoorten te vervaardigen voor het nieuwere geschut.

Van deze prachtige fabriek werd op den 19ten Januari jl. het grootste gedeelte door een ontploffing vernield. Men had dien dag, zooals gewoonlijk, reeds vroeg in den morgen gewerkt. De ontploffing had plaats in den schafttijd ten 7 ure 40 min. Door een tot nu toe onbekende oorzaak schijnt het buskruit in de stoomdroogstoof (op het plan gemerkt N°. 10), alwaar een hoeveelheid van 2000—3000 KG. aanwezig was, te hebben vuur gevat, hočezer ook wel de onderstelling wordt gemaakt, dat het onheil zou ontstaan zijn in de bergplaats van in bewerking zijnd buskruit, gemerkt N°. 12, alwaar men bezig was bussen voor den handel te vullen. Hoe het zij, de ontploffing was geweldig en sloeg met snelheid en het meest in noordelijke richting, tot verscheidene andere gebouwen over. In minder dan 2 minuten tijds werden twee à drie slagen gehoord, en ontplofte het buskruit aanwezig in de werkplaatsen, gemerkt N°. 13, 12, 10, 8, 6, 5, 7, 7a, 30, 40, 41 en 42. Verreweg de meeste dezer gebouwen werden als het ware van het terrein weggemaaid; — slechts bij enkele werd de plaats, waar ze hadden gestaan, aangewezen door verspreid liggende zware steenblokken; sommige waren vervangen door een diepen, met water gevulden kuil.

Onbeschadigd bleef geen enkel gebouw. De turfloods N°. 9 werd verbrijzeld en grootendeels weggeslagen, terwijl vooral in de overblijfselen van deze loods een hevige brand uitbrak. De droogstoof, gemerkt N°. 11, werd grootendeels van het dak beroofd en vrij sterk beschadigd, doch de muren hielden stand en het daarbinnen aanwezige buskruit kwam niet tot ontploffing; het werd door het detachement uit Naarden, dadelijk na aankomst op het terrein en dus tijdens den brand, ter hoeveelheid van ongeveer 2000 KG. in het water geworpen, waardoor zeker grooter onheil is voorkomen.

Het luchtdrooghuis, N°. 4, waarin zich een 6000 KG. buskruit bevonden, werd als het ware ineengedrukt, zonder dat het buskruit ontbrandde. Even-

(1) Zie voor meerdere bijzonderheden: "Bijlage C van het rapport omtrent de proefneming met een Getr. Kanon van 24 cM. 11. Breda, Boerse & Comp 1871", zijnde daarbij ook een plan gevoegd, waarop de toestand der fabriek, na de verbouwing in 1869, is aangeduid.

zoo werden de gebouwen, N°. 43—47, zoomede de meeste molenhuizen en de daarbij gelegen werkplaatsen, N°. 14—26, zwaar, de meeste zeer zwaar beschadigd en van dak en wanden beroofd, zonder dat daarin een ontploffing plaats greep. Weinig geleden heeft een der breek- en snijhuizen, N°. 48, waarin zoodra mogelijk al het buskruit uit n°. 43—47 werd verzameld, terwijl de sas, die zich in de molenhuizen bevond, op den dag der ramp door de militairen, met behulp van de brandspuiten, onschadelijk werd gemakt.

Het machinegebouw, N°. 27, staat nog overeind, doch de muren vertoonen groote gaten; de stoommachines zelf schijnen weinig geleden te hebben en ook de 22 M. hooge schoorsteen heeft zich goed gehouden.

De opzichterswoning en belendende lokalen, N°. 29, zijn deerlijk gelhavend. Hetzelfde is het geval met de meeste pakhuizen en verdere gebouwen langs de vaart; alle zijn grootendeels onbruikbaar geworden. In de arbeiderswoningen, N°. 50, zijn niet alleen dak, deuren en ramen verbrijzeld, maar is inwendig ook nagenoeg alles vernield.

De drie groote buskruitmagazijnen — in de dagbladen meestal *buskruit-toren* genoemd en op het plan genummerd 1, 2 en 3 — zijn gespaard gebleven, of bekwamen althans in hoofdzaak alleen schade aan de daken, waarvan een groot aantal pannen verloren ging of wegchoof. De richting waarin zich de luchtstroom blijkbaar bewogen heeft, was gunstig voor de magazijnen; doch niettemin mag men aannemen, dat de stevige bouw en de afgezonderde ligging krachtig hebben medegewerkt voor het behoud, en toch bedroeg de afstand tot de ontplofte gebouwen nog iets minder dan 350 M.

Zoons bekend is, werd ook tot op grooten afstand in den omtrek der fabriek aanmerkelijke schade aangebracht; wij onthouden ons hier van een opsomming daarvan, wijl alle nieuwsbladen hieromtrent uitvoerige bijzonderheden hebben medegedeeld. Evenzoo is het bekend, dat de 2de luit. der art. Baron van ASBECK, die met een klein detachement te Muiden gedetacheerd was, onmiddellijk met zijne manschappen ter assistentie bij de hand was en weldra gevolgd werd door het garnizoen te Naarden, onder den Majoor der art. GREVE, om het terrein af te zetten en met behulp van 8 medegebrachte brandspuiten, de gevaarlijke en moeilijke taak op zich te nemen, den brand, die door de ontploffing ontstaan was, te blusschen en groote hoeveelheden buskruit, die wellicht nog door het vuur bereikt konden worden, te verwijderen.

De oorzaak der ramp is onbekend en zal wellicht onbekend blijven. Het geheel voorkomen van ontploffingen in een dergelijke fabriek zal, de geschiedenis is daar om zulks aan te toonen, wel tot de vrome wenschen blijven behooren. Iets anders is het echter of de omvang daarvan, door doeltreffende maatregelen, niet te beperken is. Men legt in een goed ingerichte buskruitfabriek, zoons die te Muiden ongetwijfeld was, de gebouwen ver

uiteen, doch veelal is men daarbij gebonden aan grenzen en zoo was het ook hier, daar toch de uitbreiding niet kon geschieden naar de zijde van de buskruitmagazijnen, terwijl ten oosten de verboden kringen der vestingwerken het nemen van grootere afstanden belette. Ook het maken van wallen om de gebouwen, hetgeen overigens ten zeerste aanbeveling verdient, moest te Muiden, wegens de gesteldheid van den bodem, achterwege blijven.

Hebben beide omstandigheden meegewerkt tot den omvang, welchen de ramp heeft gekregen, het verder deskundig onderzoek — dat ook in het belang der openbare veiligheid zeker wel zal ingesteld worden — moet leeren in hoeverre ook andere oorzaken aanwezig zijn geweest, die tot de uitbreiding van het onheil kunnen bijgedragen hebben. Tevens zal door zoodanig onderzoek beslist kunnen worden omtrent de voorwaarden, die in het belang der veiligheid bij een nieuwe concessie behooren gesteld te worden, en ligt het voor de hand, dat in de gegeven omstandigheden — waarin het vermeederen van de afstanden of het maken van wallen niet doenlijk is — de hoeveelheid buskruit, die zich in de werkplaatsen zal mogen bevinden, tot een minimum moet worden teruggebracht.

Volgens de loopende geruchten zou er sprake zijn van het niet herbouwen der fabriek. Niet alleen in het belang van het Rijk — dat in zoodanig geval wel tot den bouw van een eigen fabriek zou dienen te besluiten — maar ook in het belang der Ned. industrie en de associatie, hopen wij dat die geruchten blijken zullen ongegrond te zijn, en koesteren wij den wensch dat met de herbouwing der fabriek — waartoe ongeveer een jaar schijnt noodig geacht te worden — spoedig een aanvang worde gemaakt. Moge die nieuwe fabriek voor een dergelijke ramp, als op 19 Jan. jl. heeft plaats gehad, gespaard blijven.

Veel leed is door de ramp aan menig gezin berokkend; aan velen werd materiele schade toegebracht. Maar bij al dat leed is het voor hen die tot het leger behooren, een opwekkend gevoel, dat algemeen in den laude, hoog worden gewaardeerd de gewichtige diensten die door het detachement artillerie te Muiden en door het garnizoen te Naarden onmiddellijk na de ramp zijn bewezen, en dat door de doeltreffende maatregelen van den Heer Garnizoenscommandant van Naarden en zijne officieren en de flinke houding der troepen, een verdere uitbreiding van het onheil is voorkomen geworden.

Aan de Wet getoetst ???

Het votum der Tweede Kamer in zake KLEIJ c. s. getoetst aan de Wet. (*Ind. Milit. Tijdschrift*, n°. 12 van 1882) door N. N.

Het votum der Tweede Kamer in zake KLEIJ c. s. wordt in het *Ind. Milit. Tijdschrift*, n°. 12 van 1882 door N. N. getoetst aan de Wet (?)

De Wet-toetssteen voor N. N. is de Wet houdende vaststelling van het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië, d. i. de Wet van 2 September 1854 (*Nederl. Staatsblad*, n°. 129, *Indisch Staatsblad*, n°. 2 van 1855) en wel de 2de en 3de alinea van art. 42.

Uit den inhoud van bedoelde 2de alinea, luidende:

»In Ned.-Ind. worden de officieren door den Gouverneur-Generaal *benoemd*» concludeert N. N. dat b.v. de eerste de beste leeglooper, al heeft hij nooit een militairen rok aan het lijf gehad, door den Gouverneur-Generaal benoemd kan worden, niet alleen tot 2de Luitenant, maar *dadelijk* tot 1ste Luitenant, Kapitein, Majoor enz., kortom tot elken rang, welken ook.

Ik laat die conclusie geheel voor rekening van N. N.; ik behoef haar niet te bestrijden, want *daarover* loopt de quaestie niet! *Daarover* heeft de Tweede Kamer geen votum uitgebracht!! en zulks om de eenvoudige reden dat de heeren KITS VAN HEIJNINGEN c. s. — tegen wier *vooruitschuiving in de ranglijst*, lang nadat zij tot jongsten 2de Luitenant-kwartiermeester benoemd waren, ik geprotesteerd heb — *nimmer door den Gouverneur-Generaal BENOEMD zijn!*

Bedoelde heeren zijn (och lieve God! voor de hoeveelste maal schrijf ik dat nu toch al ter neder?) na op hun verzoek bekomen eervol ontslag uit den Zeedienst, door *Zijne Majesteit den Koning benoemd* tot 2de Luitenant-kwartiermeester bij het Ned.-Ind.-Leger en wel tot *jongste* 2de Luitnants.

Enkele juren na hunne benoeming zijn zij bij Koninklijk besluit (dus alweer *niet* door den Gouverneur-Generaal) *herplaatst*, in de ranglijst, zoodanig dat b.v. de heer KITS VAN HEIJNINGEN maar (?) 45, zegge vijf en veertig nummers hooger kwam te staan.

Tegen die herplaatsing heb ik geprotesteerd, over die herplaatsing heeft de Tweede Kamer met op één na algemeene stemmen haar Veto uitgesproken.

Wat daar nu mede te maken heeft de Wetsbepaling dat in Nederlandsch-Indië de officieren door den Gouverneur-Generaal benoemd worden, verklaar ik niet te kunnen begrijpen.

Hoe dus het bedoelde votum der Tweede Kamer aan *die* Wetsbepaling kan getoetst worden, is mij ten eenemale duister.

Zulk een toetsertij, ik aarzel niet het te zeggen, raakt kant noch wal.

Neen, niet over de benoeming tot officieren in het Ned.-Ind.-Leger van de heeren K. v. H. c. s. is een afkeurend oordeel uitgesproken, maar *wel* over hunne *bevordering* ten gevolge van hunne *herplaatsing in de ranglijst*; of was b.v. de herplaatsing van den heer K. v. H. van n°. 11 der *2de Luitenants* op n°. 24 der *1ste Luitenants* geen bevordering?

Is hij niet reeds sedert 14 Januari 1879 Kapitein-kwartiermeester en sedert 't vorige jaar al Kapitein-Intendant, terwijl hij op 1 Januari 1883 nog op n°. 19 der *1ste Luitenants-kwartiermeester* moest staan? Is dat geen *bevordering* geweest?

Ziet! over *die bevordering* loopt de quaestie en die bevordering is in de eerste plaats al onwettig omdat zij in strijd is met de door u, N. N. aangehaalde 3de alinea van art. 42 der Wet van 2 Sept. 1854 luidende:

Zij (de officieren in Nederlandsch-Indië) worden door hem (den Gouverneur-Generaal) bevorderd en ontslagen op den voet bij algemeene verordening bepaald.

Immers is hier:

1. De bevordering (K. v. H. is door het herplaatsingsbesluit van 2de tot 1ste Luitenant bevorderd) *niet* door den Gouv.-Gen. maar bij Koninklijk besluit geschiedt en

2. Is die bevordering niet geschied *op den voet bij algemeene verordening bepaald* maar is zij integendeel door de Tweede Kamer verklaard te zijn: onwettig als in strijd met een algemeenen maatregel van inwendig bestuur. Bij al de Wets- en andere bepalingen waarop ik mijn protest grond heb, heeft N. N. nu ook nog de 3de alinea van art. 42 der hier reeds meermalen bedoelde wet gevoegd.

Ik had werkelijk die wetsbepaling tot heden nog over 't hoofd gezien, en dus N. N., wie ge ook zijn moogt, voor die door u aangegeven vermeerdering mijner bewijsgronden, zeg ik u oprecht dank.

N. N. leest art. 42 nog al letterlijk, hij zegt 't zelf, ik doe dat ook en dan wijs ik op het woord *bevorderd*; er staat *niet*, tot eenen hoogerem rang *bevorderd* en dus als N. N. uit alinea 2 het recht distilleert tot directe benoeming in alle rangen, dan reserveer ik voor mij het recht om elke vooruitplaatsing in de ranglijst een bevordering te noemen en dan is de herplaatsing van K. v. H. c. s. waardoor zij allen vooruitgeplaatst *ergo bevorderd* zijn, onwettig: a. Omdat die bevordering bij koninkl. besluit en *niet* door den Gouv.-Generaal is geschied, en b. omdat zij niet is geschied op den voet

hij algemeene verordoning bepaald, derhalve onwettig omdat zij in strijd is met art. 42, alinea 3, der wet van 2 Sept. 1854.

Nogmaals N. N. mijn dank voor de gegeven inlichtingen.

De conclusie van N. N. is: *alle* benoemingen zijn wettig.

Mijn conclusie is: dat er in casu van *benoemingen* in 't geheel geen sprake is geweest en dus dat N. N.'s manier van toetsen al een zeer zonderlinge manier is.

Aan het slot van die toetselij zegt N. N.:

»Om wraak zou het schreeuwen wanneer alleen KITS VAN HEIJNINGEN c. s. de slachtoffers moesten zijn van al het geschrijf en van de verkeerde inzichten der Tweede Kamer onzer Staten-Generaal».

Erg plezierig voor de *algemeene op één na stemmen* der 2de Kamer, nu zoo maar in eens door N. N. overtuigd (!!) te worden, dat zij de zaak KLEIJ verkeerd hebben ingezien; en wat dat slachtofferschap betreft, aangenomen al eens »dat men de dwaasheid begaat» — dit zegt N. N., lezers, niet ik — »om aan den wensch van de Tweede Kamer te voldoen en alzoo K. v. H. c. s. in de ranglijst naar onderen te schuiven», (1) aangenomen zeg ik dat men dat deed dan zou dat slachtofferschap nog niet zoo heel groot zijn; want b.v. alweer K. v. H. had op 1 Januari j. l. al ruim *f* 3500 *mêér inkomsten genoten* (2) dan waarop hij recht heeft; als dus zulk een douceurtje genieten identiek is met slachtoffer zijn, nu dan wil ik ook wel eens als slachtoffer fungeeren en zeker velen met mij.

Hebt gij N. N. die K. v. H. c. s. *slachtoffers* zoudt noemen, daar waar zij in elk geval, *bevoorrechten* zouden zijn en blijven, dan geen gevoel, geen begrip van de rechten van mij en 50 mijner kameraden, die in 1877 onwettig door K. v. H. c. s. gepasseerd zijn? Wij *zijn* reeds sedert dien tijd in *werkelijkheid slachtoffers*, en als er iets om wraak schreeuwt, dan is het dat zoo veel geschrijf noodig is geweest om het goed recht van mij en mijn kameraden erkend te zien; *ik kan bewijzen* (trouwens ieder die aandachtig al dat geschrijf gelezen heeft, kan dat ook) ik kan bewijzen zeg ik, dat èn het legerbestuur in Indië, èn de Gouverneur-Generaal èn het Ministerie van Koloniën overtuigd waren van mijn goed recht, lang vóór dat ik mij tot de Tweede Kamer heb gewend!

Ziet *dat* roept om wraak! dat niettegenstaande al die autoriteiten overtuigd waren van mijn goed recht, toch nog een votum van de Volksvertegenwoordiging noodig is geweest om dat recht erkend te zien, om officieel verklaard te zien dat KLEIJ en 50 andere officieren slachtoffers zijn der onwettige protectie van KITS VAN HEIJNINGEN c. s.

(1) Mag ik ook weten N. N., waar en wanneer de *Tweede Kamer* dien wensch uitgesproken heeft! *Ik zeg nergens en nimmer.*

(2) Zie de *Amsterdamer*. Weekblad voor Nederland, van Zondag 12 November, 1862.

Wat om wraak schreeuwt? het is dat er nog a + b's en N. N.'s zich durven vermeten zulk een protectie-stelsel in bescherming te nemen.

's Gravenhage, 23 Januari 1883.

KLEIN.

*Kapitein-kwartiermeester
bij het Ned.-Ind. Leger.*

Een monument voor Indische Krijgsbedrijven.

Onder dezen titel komt in het *Nieuws van den Dag* van 18 Dec. jl. een artikel voor, dat onze sympathie in alle opzichten wegdraagt. Het luidt aldus:

Ten allen tijde en in alle landen ziet men de daden van moed, trouw en zelfopoffering, door den soldaat tegenover den vijand betoond, door het volk erkennen en waardeeren. Steeds ziet men aan de overwinnende strijders, bij hun terugkeer binnen de vaderlandsche grenzen, de levendigste bewijzen van achting toebrengen. Dat ook in Nederland die gezindheid bestaat, werd overtuigend bewezen door de dagen van 30 November en 1 December jl., toen in de hoofdstad aan de verdedigers der Citadel, na 50 jaar, nogmaals de dank der natie werd vertolkt, hun een feest werd bereid, dat de sympathie van het geheele land had en hun glorierijk wapenfeit nogmaals aan Europa in herinnering werd gebrucht. Men zag de mannen die eenmaal binnen den vijfhoek waren opeengchoopt, van Noord en Zuid, van Oost en West bijeengekomen, om zich op den avond huns levens nog eenmaal te vereenigen, nu binnen Amstel's aloude veste, en daar de verzekering te ontvangen, dat ook het tegenwoordige geslacht niet achterstaat in waardeering van hun gedrag, tijdens de bange dagen van het beleg, toenmaals door landgenoot en vijand erkend en bewonderd.

Doch... wanneer men die schare van dapperen overzag, werd de aandacht getrokken door enkele mannen, dragers van Indische uniformen, ridderteekens of medailles daar verworven.

Onze gedachten gingen dus van de Schelde naar Insulade, en onze verbeelding zag het leger, dat onder de Keerkringen strijdt en werkt ten bate van Nederland, een leger dat door den aard zijner organisatie nimmer als zoodanig binnen de landpalen terugkeert en waaraan slechts op bijzondere wijze de mate van waardeering in het moederland kan worden getoond. Toch lijdt het geen twijfel of de strijders, die op Bali, Celebes, Borneo, Sumatra en elders de eer van de Nederlandsche vlag handhaafden, uitbrei-

ding gaven aan onze Koloniale bezittingen, handelsbronnen toegankelijk maakten of verzekerden, de scheepvaart beschiermden tegen zeeroof en op alle punten van strijd bliken gaven van oud-Holland-chen moed, die strijders zouden bij een korps-gewijze terugkeer in het land ook hebben ondervonden dat onze natie niet achterstaat bij de Duitsche of Engelsche. Maar wat niet getoond kan worden door den hoogsten millitairen luister, door in het gemoed grijpende toespraak, door het tot vreugde wekkende feestmaal of door het verschaffen van ongekende genoegens, kan worden vertolkt door het eeuwen trotseerende monument. Les fastes militaires des Indes orientales, een boek dat op elk blad gewaagt van de glorie, den moed en de volharding van het voorgeslacht, mag reeds een monument genoemd worden, doch boeken spreken slechts een korte poos in het openbaar en daarna slechts in beperkten kring; de vota van dankbaarheid, door onze Volksvertegenwoordiging uitgebracht, hoe ook te waardeeren, geraken ras in vergetelheid; een metalen monument daarentegen spreekt ten allen tijde in het openbaar voor landgenoot en vreemdeling. Reeds werd aan die verplichting onzerzijds eenigzins voldaan door het gedenkteecken dat ontworpen werd voor de onderwerping van Atjeh; doch dit zal alleen tot den vreemdeling, die het eiland Java bezoekt, van onze dankbaarheid spreken; en er is meer dan Atjeh 't welk de hulde aan ons wakkere leger vraagt.

Zou het niet een blijk van dankbaarheid genoemd mogen worden, een daad die tevens getuigen zou van nationale zelfbewustheid, indien niet alleen te Batavia, maar ook op een plein van een onzer steden in het moederland een *zinnebeeldig en zinrijk monument* verrees, gewijd aan de daden van land- en zeemacht in de Tropen en de erkentelijkheid en waardeering van het Nederlandsche volk uitdrukkend?

Behoort niet aan onzen tijd, waarin zoovele standbeelden verrijzen, die voor het nageslacht zullen getuigen hoe verdiensten worden vereeuwigd en hoe gebeurtenissen, die een land onafhankelijk en bloeiend maakten, bij een gelukkig volk in dankbare herinnering blijven, behoort niet aan onzen tijd de uitvoering der gedachte hier aan het oordeel van onze lezers onderworpen?

En is er wel een geschikter tijd te vinden dan deze, om aan die strijders zoo'n blijk van hulde te geven en hen te sterken in hunne meer dan moeielijke plichts vervulling?

Landgenooten! die uitgestrekte en uitoenliggende landen, door zeeën gescheiden, waarvan het rechtstreeks onderworpen gebied 50-maal grooter is dan Nederland en 6voudig bevolkt, die ons de plaats van tweede koloniale mogendheid doen inneemen, die schatten en welvaart brengen, die verre landen worden verdedigd door een klein leger, waaronder dappere en trouwe inlandsche bondgenooten, van wie menig blijk is opgeteekend hoe zij hun leven waagden en opofferden tot bescherming hunner Nederlandsche

aanvoerders, dat kleine leger bedwingt op alle punten vijanden, die in dapperheid door geen volk worden overtroffen, tegenstanders, die de verzachtende gebruiken van het oorlogsrecht niet kennen, die geen genade schenken aan gevangenen noch gewonden; dat kleine leger volbrengt schitterende wapenfeiten bij brandenden zonneshijn of keerkingsvochtigheid, dikwerf op vergiftigden bodem, en toch zoekt men in het moederland te vergeefs naar een monument, gewijd aan hen, die op Azië's eilanden den heldendood vonden, gewijd aan den moed, de trouw en de opoffering van onze Indische strijders. Onze villa's, straten, pleinen wedijveren in het dragen van Oostersche namen, maar wat is door de natie tot stand gebracht om de herinneringen aan tal van grootsche daden, ginds bedreven, hier te doen voortleven?

Te vergeefs zoekt de Oosterling in het land van zijn Koning, naar iets wat hem herinnert aan de doodsverachting en den trouwen bijstand zijner landgenooten in zoo menige gevaarlijke expeditie.

Mag dit langer zoo blijven? Welnu, beter tijd dan het heden is er niet om de waardeering te toonen die wij bedoelen, eene hulde die in Indië met innig welgevallen zal worden aanvaard en die ons tot eere zal strekken bij vreemdeling en nazaat.

Zoals wij in den aanhef zeiden, heeft het vorenstaand artikel onze volle sympathie. Het is een goed denkbeeld om in een onzer steden een zinnelijk en zinnig monument te doen verrijzen, gewijd aan de daden van land- en zeemacht in de Tropen en de erkentelijkheid en waardeering van het Nederlandsche volk uitdrukkend. Nederland heeft aan zijn dapper Indisch leger de grootste verplichtingen. Steeds vermoeienissen en ontberingen trotseerende, is het altijd gereed geweest, de rechten en belangen van het moederland te handhaven en behartigen. Op menige bladzijde der Indische Krijgsgeschiedenis staan zijn daden met gulden letters gegrift, en ook in onze dagen zijn we getuige van den moed, het beleid en den trouw waarmede het zijn dikwijls zeer zware taak vervult.

Wij hopen dan ook van harte dat hier te lande weldra het initiatief tot het oprichten van een monument voor Indische Krijgsbedrijven zal worden genomen, en deelen geheel de mening der redactie van het *Nieuws van den Dag*, wanneer zij zegt: «Wil de Regeering of eenig ander hooggeplaatst lichaam in deze het initiatief nemen, aan instemming van de zijde van Koning en natie, zal het ongetwijfeld niet ontbreken. Doch ook invloedrijke particulieren zouden, naar wij verzekerd zijn, ondervinden dat deze snaar, op verstandige wijze aangeraakt, in zeer vele harten weerklank zou vinden».

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spectator,

De overgang van het eene in het andere jaar heeft op sommige menschen, op de meesten, geloof ik, een eenigszins droefgeestige uitwerking. Hoezeer ik ook tracht in den nieuwardsdag een banaliteit te zien, — ik behoor niettemin tot die meerderheid. Er steekt iets weemoedigs in de gedachte, dat een tijdperk, dat wij meer dan een ander, als een afgerond geheel beschouwen, daar voor altijd achter ons ligt met al zijn lief en leed. Ik was dan ook waarlijk onder dien indruk, toen ik de pen in de hand nam, om u mijn belofte gestand te doen, en zeker zouden mijn overdenkingen ditmaal een misschien al te ernstige tint gekregen hebben, indien niet een onverwachte, hoogst gewichtige mededeeling een weldadige afleiding was komen brengen in mijn weinig opgewekten gedachtengang, door mij tot de koude werkelijkheid van het practische leven terug te roepen.

Wat mag wel die groote officieele enveloppe mij op nieuwardsdag brengen? dacht ik een oogenblik; en, ik wil het wel bekennen, als een vluchtige lichtstraal vloog mij de dwaze illusie door den geest: »als het eens een dier aangename surprises ware, die sommigen wel eens op dien dag te beurt vielen...» Wat dat nu wel precies had kunnen wezen, daarvan gaf ik me in dat oogenblik geen rekenschap; doch verdenk mij desnoods maar van den zotsten, meest aanmatigenden inval. Wie heeft wel eens niet zulke invallen? Het geluk is immers nog niet de wereld uit? Tot mijn verontschuldiging dient, dat ik den kalmen moed had, de illusie niet te rekken, en met een bedaarde hand den brief opende. »Bien m'en prit" dat ik het zoo bedaarde deed, want de onttoovering ware anders verpletterend geweest.

»Een vijandelijk smaldeel heeft aan den Hoek van Holland troepen aan wal gezet" enz. Zoo begon de geheimzinnige missive. Ge begrijpt het al *Spectator*, het was een veronderstelling; en, wat het ergste was, ook nog vier andere jongere kameraden, moesten er met mij slachtoffer van zijn; ik

moest viermalen de wreedheid begaan van ze ook op dien dag zoo'n schriftelijke mystificatie toe te dienen.

Een oogenblik dacht ik er over na, hoe ik nu die taak ongeveer in vier gelijke en gelijkvormige deelen zou verdeelen? Of liever, hoe daar nu voor ieder een portie uit te knippen, die zowat in verhouding staat tot de respectieve ancienniteit dier heeren.

't Is zoo gemakkelijk niet, want er zijn er bij die, wel is waar, den leeftijd hebben om bijna een brigade te commandeeren, maar die in werkelijkheid dagelijks ongeveer zes à acht man aanvoeren, en dan nog wel onder mijn toezicht. En nu zal ik ze op papier met drie wapens, met technische troepen zelfs, moeten belasten. Het verwondert mij soms waarlijk, dat in een groot garnizoen, er zich nog geen afdeeling van *Eigen Hulp* geconstitueerd heeft, waarin men tegen bepaald tarief voordrachten en veronderstellingen van meer of minder afmeting kan bekomen. Immers, meestal toch komen die veronderstellingen periodick met weinig variatie terug; het repertoire is na eenige jaren vrij wel uitgeput, en dan komt onwillekeurig, evenals bij de preeken van sommige dominees, N°. 1 weer aan de beurt.

In den Haag b.v. rouleert de zaak vrij regelmatig tusschen »Hoek van Holland" of »Wassenaarsche Slag". Wee den vijand, die dit ignoreerende, zoo naïef zou wezen op 'een dier beide plaatsen den voet op onzen bodem te zetten. Geen onzer, die hem in die gevallen niet onder alle denkbare omstandigheden zou weten te verpletteren.

Maar »badinage à part". Ge ziet, waarde vriend, dat het waar is wat ik u schreef, theoretisch worden wij waarlijk genoeg bezig gehouden. Krijgspel, belegeringskrijgspel, voordrachten, veronderstellingen; — het programma is soms zelfs wel wat zwaar te verteren. Ik heb er niet alleen niet tegen, ik ben zelfs overtuigd, dat waar toch de troep, de gelegenheid alzoo ontbreekt, de officieren practisch een werkkring te geven, die den oorlogstoestand nabijkomt, men niet beter doen kan, dan ten minste de studie, de theoretische werkzaamheid aan te moedigen. Maar juist daarom ook betreur ik het, dat in dit opzicht de hulpmiddelen, die ons ten dienste staan, — de omstandigheden, die zoodanigen arbeid vergezellen, dikwerf zoo weinig aantrekkelijk zijn. Als het ergeus waar is, dan zeker is het bij studie, dat »le milieu environnant" grooten invloed uitoefent op onzen geestesarbeid. Die conferenties, die tactische en belegeringsoefeningen op de kaart, willen ze werkelijk aantrekkelijk en daardoor vruchtbaar zijn, men moest ze vooral niet zoo stroef reglementair houden, in soms ellendig onvriendelijke lokalen, waar de etenslucht, en andere eigenaardige, het reukvermogen mishandelende invloeden om den voorrang strijden met een koppig rookende kachel, — waar het oog op de witte muren niets ontmoet wat tot studie en wetenschappelijke gedachtenwisseling stemt. De geschuurde tafels, de planken vloer, het va-et-vient van gansche compagnieën boven uw hoofd, het zijn geen de gedachte verheffende hijzaken.

En toch, zie eens hoe een ieder die werkelijk met den geest werkt, er

op uit is zich een omgeving te scheppen, die tot werken uitnodigt. Worden ze ons niet altijd in illustraties afgebeeld, die studeervertrekken van wetenschappelijke mannen van naam . . . ?

Men heeft in Frankrijk, na '70, dat ook zoo begrepen, en juist om den lust tot zoodanigen gezamenlijken arbeid der officieren op te wekken, zijn schatten besteed aan de bibliotheken en hulpmiddelen, — zijn die „conférences regimentaires”, zoo gezellig, zoo aangenaam mogelijk gemaakt, — worden ze liefst gehouden door het grootst mogelijk getal officieren gelijktijdig, — wordt de taak om zijn kameraden voor te lichten niet bij toerbeurt aan een ieder opgedragen, maar diegenen daartoe uitgenoodigd, die daarvoor de bijzondere gaaf hebben, en uit dien hoofde zich, wat hier toch ook wel het geval zou wezen, gaarne daartoe aanbieden. Onze practische dienst, onze verplichte hoeveelheid wetenschap, ja! die dienen wij allen te kennen; maar men benoemt niet zoo ineens iedereen tot een genietbaar spreker, en de minder gelukkige proeven in dit opzicht, slagen er dan ook dikwijls niet in, het auditorium, onder de hierboven geschetste invloeden, tot bepaalde geestdrift voor de behandelde onderwerpen te verheffen. Geen andere, zoogenaamd wetenschappelijke bijeenkomst dan op de bibliotheken, die hij sommige onzer korpsen, inderdaad zekere *comfort* bezitten; — geen versnippering van hoorders, en vooral ook bij groote krijgspel- en belegeringsoefeningen, een getal officieren, dat ten minste voldoende is, om de taak behoorlijk te verdeelen; — vrijwillige voordrachten, desnoods eerst aan het oordeel van den chef te onderwerpen, — ziedaar wat wij wenschen zouden.

Als ik eens ten gevolge van gebeurtenissen, die ik aan uw verbeelding overlaat, chef van een korps officieren werd, weet ge *Spectator*, wat ik b.v. met dien wetenschappelijken arbeid doen zou? Den officier, die bijzonder goed met de Fransche taal bekend was, zou ik uitnoodigen maandelijks met een paar tijdschriften, als: *Journal des sciences militaires*, *Revue militaire de l'étranger*, of een ander erkent goed tijdschrift in de hand, op een bijeenkomst een korte analyse te geven, desnoods een enkele opgave van wat de aflevering voor belangrijks die maand bevat, over het wapen waarbij wij dienen. Ik deed hetzelfde met een ander in het Duitsch: met een derde in het Engelsch. Dat ik u niet vergeten zou, spreekt wel vanzelf.

Wat een gemakkelijke manier zou het niet wezen, om ons allen op de hoogte te houden, van wat er ten minste in de militaire wereld wetenswaardig is omging. Die dan voorliefde voor de eene of andere tak van studie heeft, weet waar hij daaromtrent ter markt moet gaan. Zou het niet meer nut afwerpen, dan zoo eensklaps uit den weekdienst, midden in een slag van Wörth te vallen, waarvan men soms het eerste gedeelte niet heeft kunnen bijwonen?

Men moet niet alleen uitmaken, dat de officieren van zoo laat tot zoo laat wetenschappelijk *zullen* zijn; men moet ze er toe uitlokken, aanmoedigen om het niet slechts dat uur, maar ieder naar zijn vermogen, meer en meer

te worden. De goede wil is er zeker. Hebben wij dezen zomer b.v. niet gezien, met hoeveel lust en ijver, officieren in het aangenaamste seizoen van het jaar, de gemakken van het garnizoensleven, ja! de genoegens der Residentie verwisselden tegen den waarlijk nog al inspannenden arbeid bij kadermanoeuvres in den omtrek van Wijk bij Duurstede; waarachtig geen El-Dorado, en dat, terwijl die wetenschappelijke tocht hun pecunieel nog vrij duur te staan kwam — ja, zoo duur, dat in het vervolg een chef van een korps, bij de keuze van officieren in de verzoeking moet komen, om meer acht op hun beurs dan op hun intelligentie en ijver te slaan. Maar 't was *Goddank* een afwisseling. Al had men het beste garnizoen — «toujours des peudreaux enz.» — men gevoelde bij voorbaat, dat hier ten minste »wat in zou zitten».

Ik houd die oefeningen voor uitstekend, en dat zoowel om de hoofdzaak, de strategische en tactische vraagpunten die ons daarbij worden voorgelegd, als ook om sommige details van uitvoering. Voor veel officieren van onbereiden wapens b.v. is zoo'n tocht van eenige dagen te paard, een allerheilsaamste kennismaking met de eigenaardigheden daarvan. Ze krijgen een beetje »l'habitude du cheval». Het is waar, in het begin loopt men wel het gevaar, van eenigszins verrassende uitkomsten in dit opzicht, maar 't is niettemin verblijdend te zien, hoe gauw het toch »marcheert». En een andere hoogst nuttige zaak is het, dat men ten minste bij die manoeuvres soms verplicht is, vlug en zonder weifelen een besluit te nemen. Wij worden, in de subalterne rangen bij al onze oefeningen van lieverlede zoo angstig, zoo voorzichtig, zoo steeds de behoefte gevoelende aan bevelen, aan leiding, zoo besluiteloos, dat het een nieuwe toestand is, om zooals bij kadermanoeuvres zoo herhaaldelijk voorkomt, geheel alleen aan eigen opvatting overgegeven te zijn. Maar wat wij in het vervolg bij kadermanoeuvres op groote schaal zouden wenschen, is dat ze b.v. evenals in Frankrijk geschiedt, aan de eigenlijke troepenmanoeuvres vooraf gingen, m. a. w. dat werkelijke troepenafdeelingen later de manoeuvre uit te voeren hadden, door de officieren eener kadermanoeuvre verticht; waardoor fouten, voortspruitende uit het niet genoegzaam rekening houden met sterkte, ruimte, tijd, enz. duidelijk aan 't licht zouden komen.

Ik zeide u daar, dat ik de oefening in het terreinrijden voor de onbereiden officieren als een weldaad beschouwde. A popros daarvan, gevoel ik me gedrongen een overdenking onder uwe aandacht te brengen, die mij al dikweil voor den geest kwam: Wanrom gaat men er in onzen tijd niet toe over, de kapiteins der infanterie bereden te maken? Mij dunkt daarvoor is niet één enkel argument, maar zijn zeer veel gronden aan te voeren. Vooreerst krijgt men, al doorloopt men 's winters tal van cursussen in de rijkunst, niet wat ik daar zoo even noemde »l'habitude du cheval», wanneer men in de buurt van de 50 jaren voor 't eerst bereden wordt gemaakt.

Niet alleen is toch het met vertrouwen en gemakkelijk rijden, wel degelijk een onontbeerlijke eisch voor iederen bataljonscommandant, maar hoe dikwerf komt het nu reeds niet bij vredesoefeningen, manoeuvres enz. voor, dat de kapiteins der infanterie vrij onvoorbereid een willekeurig paard krijgen te bestijgen.

Zelfs voor vrij geoefende ruiters is het soms lastig, om onder zulke omstandigheden, als: een geheel onbekend paard, niet zelden behept met de liefelijke eigenaardigheid van te "kleven", en een voor het rijden niet berekende tenue — zich enkel en alleen met de zaak waarvoor ze optreden, en niet merkbaar zich met hun paard te bemoeien. Wat heb ik aan den intelligentsten infanterie-kapitein, die op zulke oogenblikken gepreoccupeerd is, en niet over zijn volle vermogens beschikt? Bovendien is het niet soms een weinig martiale verschijning, bij zekere gelegenheden, parades b.v., aan het hoofd van een bataljon zoo'n geïmproviseerden ruiter te zien? Het heeft mij wel eens geërgerd als ik in den Haag, aan het hoofd van een keurkorps-bataljon een dier zag stappen, waarover het publiek moet lachen; want ze zijn natuurlijk van een buitengewoon weinig edel type, de strijdrossen die de cavalerie daarvoor kan afzonderen. Wat moeten vreemde militairen, soms niet een weinig verheven denkbeeld van dien aanvoerder krijgen! Want op eenigen afstand is het moeilijk voor hen, dien geïmproviseerden van een heuschen bataljonscommandant te onderscheiden. Wat bederft dan niet dat onhebbelijk, geheel gemeubileerd paard, het overige voorkomen van den troep, hoe werkelijk ordelijk en netjes deze er ook mag uitzien? Wat zou het den kolonels der cavalerie-regimenten niet aangenaam zijn, als die paarden-uit-leenerij ophield.

Maar eindelijk is er nog een veel gewichtiger reden, waarom ik den maatregel wenschen zou, — hoewel die aan sommigen zeer philosophische officieren, misschien kinderachtig zou kunnen schijnen. Ik herinner mij, ik weet niet waar, eens een zeer geestige en van menschenkennis getuigende beschouwing gelezen te hebben, getiteld: "la première culotte", hierop neerkomende, dat in ieder tijdperk van het leven de mensch iets noodig heeft, wat hem ongeveer hetzelfde genoegen doet als het aantrekken van die eerste lange broek in de kinderjaren. Voor den 16 of 17 jarigen jongeling of voor den cadet is het de eerste chevron op den mouw; — weet ge het nog, hoe ongeduldig we in ons 4de studiejaar, op dat mouwvest wachtten, toen het in het kamp met die versiering van den kleermaker moest terug komen? Op ons 20ste jaar was het de epaulet of de fouragère. Welnu eindelijk na een twintigtal jaren officiersdienst hebben we ook zoo'n kleine opflikkering noodig. De promotie is traag; bij de infanterie, de hoofd-officiersrang niet te bereiken dan op een leeftijd waarop bij velen zulke opflikkeringen te laat komen, om de ingeslapen ambitie, de illusien althans, die men moet trachten te behouden, terug te roepen. Maar geef dien veertigjarigen kapitein een paard, "une nouvelle culotte" en ge zult hem wakker

Aan de Lezers van het Bijblad van De Mil. Spectator!

In de laatste jaren werd aan de Redactie meermalen de vraag gedaan of het niet voldoende zou zijn van het *Recueil Militair* alleen den korten inhoud weer te geven.

Wij hebben, om het antwoord op die vraag te kunnen geven en een beslissing te kunnen nemen, overeenkomstig het gevoelen van de meerderheid onzer lezers, inlichtingen gezocht op vrij uitgebreide schaal. Op deze wijze hebben wij de overtuiging gewonnen, dat verreweg de meesten het belang van het woordelijk opnemen van den tekst van het *Recueil Militair* niet in overeenstemming achten met de moeiten en kosten die zoodanigen arbeid meebrengt. Het *Recueil* toch is ruim verspreid en ligt onder het bereik van allen die het wenschen in te zien.

Daarbij gold de meening dat het genoemde Bijblad van *De Militaire Spectator* aan het doel heeft te beantwoorden, in beknopten vorm de verschillende, tot het leven gebrachte besluiten en verordeningen op militair gebied ter algemeene kennis te brengen, en niet de bestemming heeft te vervullen, om van dienst te zijn bij de uitoefening eener dienstbetrekking. In dit laatste geval toch zal bij voorkeur de officieele tekst van het *Recueil* gernaadpleegd worden.

Het is naar aanleiding van het vorengaande dat de Redactie zich voorstelt, te beginnen met den jaargang 1883, alleen den hoofdinhoud van elke aanschrijving mede te deelen, waardoor tevens een vermindering van den prijs van het Bijblad kan worden te gemoet gezien.

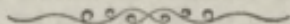
Wij zullen echter blijven voortgaan de *Wetsontwerpen*, *Memoriën van Toelichting*, *Voorloopige verslagen van de commissiën van rapporteurs*, alsmede de *Memoriën van Beantwoording* in hun geheel op te nemen. Daarbij zullen wij geregeld trachten te voldoen aan het ons door verschillende lezers kenbaar gemaakt verlangen, om opgaaf te doen van de wijzigingen die de verschillende in het Bijblad opgenomen ontwerpen, bij hun verheffing tot wet mochten ondergaan.

In de *Bijlage*, bevattende de laatste benoemingen, verplaatsingen enz. bij het leger, is, in dit nummer, opgenomen een staat der in- en buiten dienst zijnde schepen der Nederlandsche Marine, op 1 Jan. 1883. De redactie zal trachten, voortaan, bij den aanvang van elk jaar, een dergelijke opgaaf te doen. Voorts zullen, te beginnen met dit nummer, ook de maandelijksche mutatiën der Marine in de *Bijlage* worden opgenomen.

KIJKJES IN EEN DAGBOEK

DOOR

F. DE BAS.

Op den 15den Juni 1850 openden zich de poorten van het aloude kasteel der heerlijkheid Schönfeld in Silezië voor den rouwstoet, welke de stoffelijke overblijfselen van den Generaal JEAN VICTOR BARON DE CONSTANT REBECQUE geleidde naar het familiegraf zijner dochter, Mevrouw de Gravin VON PÜCKLER. Zwitser van geboorte, was DE CONSTANT in 1793 reeds op twintigjarigen leeftijd in Hollandschen dienst getreden en behoorde sinds tot de meest verknochte vrienden van het Huis van Oranje, welks Doorluchtig hoofd hem bestemde tot leidsman voor zijn oudsten zoon, later Koning WILLEM DEN TWEEDEN. Aanvankelijk opvoeder van dien vorst te Berlijn, diens mentor aan de hoogeschool te Oxford in Engeland, krijgsmakker van den beroemden Oranje in Spanje onder de bevelen van Lord WELLINGTON, immer en onder alle omstandigheden zijn vaderlijken vriend: had Nederland in 1815 het behoud van zijne onafhankelijkheid voor een deel aan DE CONSTANT te danken. Het vertrouwen van den Kroonprins in den man, die hem in alle belangrijke en gevaarvolle oogenblikken van zijn jeugd en jongelingsjaren had ter zijde gestaan; het oordeel en de voorlichting van Prins WILLEM's chef van den staf hebben krachtig bijgedragen tot het besluit van Oranje, om op den 15den Juni 1815 in strijd met de bevelen van den Engelschen Opperbevelhebber, aan het hoofd der Nederlandsche troepen te blijven standhouden te Quatre-Bras. Bij de groeve van Schönfeld liet de smart aan de zonen van den Generaal DE CONSTANT geen plaats voor de herinnering, dat hun vader, op dien dag juist 35 jaar geleden, door zijn raad en maatregelen, het bij Ligny geslagen Pruisische leger had behoed wellicht voor een geheele vernietiging, het operatieplan van Keizer NAPOLEON deed mislukken en de vereeniging mogelijk mankte van de Verbonden krijgsmachten te Waterloo, alwaar de jongst koninklijk gekroonde troon in de rij van Europa's Staten werd bevestigd en het lot beslist

der oude wereld. Het onverschrokken voorbeeld van Oranje, de leiding en de houding der Hollandsche troepen in 1815 op de velden van Quatre-Bras en Waterloo wekten den indruk door HELMERS bezongen:

»Europa zag verbaasd, dat nog op Neerland's grond
»Een onverbasterd teelt van helden zich bevond!»

De herinnering aan den Generaal Baron DE CONSTANT, wiens naam roemvol staat geschreven op de geschiedrollen van zeven natiën, verdient dus vooral te leven in ons vaderland. Bovendien bestaat er voor zijne nagedachtenis een gedenkteeken, duurzamer dan metaal.

Steeds had hij zich tevreden gesteld met de overtuiging van zijn plicht te hebben betracht; teleurstellingen nam hij voor eigen rekening en gaarne liet hij de lauweren van behaalden roem aan zijne vorstelijke bevelhebbers. Dezelfde bescheidenheid verbood aan DE CONSTANT om aantekeningen betreffende zijn leven voor het publiek te bestemmen. Bijna ware dan ook die bron van groote geschiedkundige waarde aan het licht onttrokken, wanneer niet in 1875 een Belg had getracht de veten te doen herleven tusschen Noord en Zuid, welke sinds lang waren uitgewischt en door wederzijdsche vriendschap vervangen. Maar toen de Luitenant-generaal EENENS een smet wierp op de nagedachtenis van onzen ridderlijken tweeden Koning, wraakte mét den Generaal-majoor BOOMS en anderen ook de kleinzoon van wijlen den Generaal Baron DE CONSTANT het lasterlijke betoog, en haalde uit de meer dan veertig jaar oude aantekeningen van zijn beroemden grootvader onwederlegbare bewijzen aan voor de ongegrondheid van beschuldigingen, welke zoowel den Prins van Oranje als diens chef van den staf gedurende den Tiendaagschen veldtocht moesten treffen.

Het verweerschrift (1) was bestemd om elken twijfel op te heffen omtrent de verantwoordelijkheid voor de kanonnade van Leuven op den 12den Augustus 1831, en de jonge Baron DE CONSTANT REBECQUE schreef: «aujourd'hui il n'est plus question de malentendu, mais d'un fait prémédité pour lequel le Lieutenant-Général en retraite EENENS encourt seul tout le blâme» (2). De edele Schrijver kon die bewijzen niet leveren, zonder te onthullen, dat wijlen de Generaal DE CONSTANT een *dagboek* heeft nagelaten: «... Le Général d'infanterie Baron DE CONSTANT REBECQUE a eu l'heureuse

(1) Le Prince d'Orange et son chef d'état-major pendant la journée du 12 Août 1831 d'après des documents inédits par le Baron J. D. C. W. DE CONSTANT REBECQUE. — La Haye. MARTINUS NIJHOFF. Bruxelles. DECO ET DUBENT. 1875.

(2) De gevolgen van die treurige gebeurtenis doen zich nog elken dag gevoelen voor twee bejaerde vrouwelijke nabestaanden van de beide officieren — vader en zoon — die in den middag van den 12den Augustus 1831 vóór Leuven door één kogel werden geveld. Hun vervroegde dood beroofde twee jonkvrouwen van elken steun, zoodat zij thans in den vreemde op hoogen leeftijd den hopeloozen strijd moeten voeren van den «Armen Edelman» van CONSCIENCE!

Hebben Nederland en België, thans bevriend, hier niet te zamen een eereschuld te vereffenen jegens de overgebleven familie-leden DE GALLIÈRES?

inspiration de mettre tous les soirs par écrit ses impressions de la journée.
 il fut à même de consigner, comme *témoïn oculaire*, tous les grands événements auxquels il assistait, dans *un journal* qui est en ma possession. . . .

Alvorens enkele bladzijden van het merkwaardige dagboek werden afgeschreven, omdat de eer van den Generaal DE CONSTANT en van den Vorst, onder wiens bevelen hij diende, in het spel waren, werd daarvan slechts éénmaal aan een vreemde inzage verleend. Het behaagde aan Zijne Majesteit bij den aanvang Zijner regeering den wensch te kennen te geven naar een werk, dat door zijn inhoud een gedenkboek zou zijn der roemruchtige daden van Koning WILLEM DEN TWEEDEN, en door zijnen oorsprong een gedenkteeken der hulde eens dankbaren zoons aan de nagedachtenis van een onvergetelijken vader. Met het vertrouwen des Konings bevoorrecht, wendde de Hoogleeraar JOHANNES BOSSCHA zich tot het bekomen van berichten, ophelderingen en bescheiden o. a. tot de familie van wijlen den Generaal DE CONSTANT. Vooral aan het gebruik van het eenvoudige, onopgesmukte, geregeld bijgehouden dagverhaal van dien schitterenden opperofficier schrijven wij het toe, dat de geleerde geschiedschrijver er in mocht slagen, een tafereel te ontwerpen van den levensloop des hoogvereerenden Konings, Zijner Majesteit waardig.

Inzonderheid voor de krijgsgeschiedenis is het dagboek van den Generaal DE CONSTANT van belang. Als 15-jarig officier in Franschen dienst bij het regiment Zwitsers van Château Vieux woonde DE CONSTANT den opstand bij in Bretagne en de gevechten van Nancy, en was ooggetuige van de omwentelingen der jaren 1789 en '92. Op het schoone, in een rots gebeitelde leeuwenmonument van Lucern naar het ontwerp van den beroemden THORWALDSEN, gewijd aan de trouw en de dapperheid der braven, die op den 10den Augustus 1792 den aanval af sloegen van het moordzieke grauw op het door LODEWIJK DEN ZESTIENDEN ontvloden paleis der Tuilleries, prijkt onder het opschrift: »*Helvetiorum fidei ac virtuti*» ook de naam van JEAN VICTOR DE CONSTANT REBECQUE, als door een wonder aan de slachting der laaghartige monsters ontkomen. In 1794 en '95 streed hij aan de Maas en de Sambre onder de bevelen van den toenmaligen Erfprins en van WILLEM GEORGE FREDERIK van Oranje, en was in 1806 eerstgenoemden Vorst, toen divisiecommandant bij het legerkorps van den Hertog van Brunswijk, als chef van den staf behulpzaam. Te Auerstadt aanschouwde hij den heldenmoed van Koningin LOUISE, Pruisen's liefalligste verschijning in jaren van rampspoed, welke haar gemaal volgde tot in de nabijheid der slagvelden, zonder dat het haar gelukte het noodlot van zijn hoofd te wenden. Zij verkwijnde, alvorens haar volk zich had vrijgevochten. Aan die vorstin wijdde KÖRNER zijn schoonste zangen en dichtte, haar heldengeest oproepende om Duitschland te bezielen bij den grooten strijd:

Und mögen tausend Flammenblitze regnen,
 Und mögen tausend Todte uns umdrau'n:
 Ein Blick auf Deine Fahne wird uns segnen,
 Wir stehen fest, wir müssen Sieger sein!

In 1813 trok Prins FREDERIK der Nederlanden, later gehuwd aan de dochter van Koningin LOUISE, met de zegevierende legers van BLÜCHER, van BÜLOW en SCHWARTZENBERG over de slagvelden, waar de tranen zijner schoonmoeder hadden gevloeid.

Nadat DE CONSTANT als kolonel in Engelschen dienst met den Prins van Oranje de voornaamste veldslagen en belegeringen van 1812 en '13 tuaschen den Taag en de Pyreneën had bijgewoond, werd aan hem de taak opgedragen om te Berlijn tegen het tijdstip een mogelijke bevrijding van Nederland, een kleine wapenmacht bijeen te brengen. Bekend is in onze geschiedenis dat Oranje-legioen, hetwelk aanstonds om zijn degelijke houding werd geprezen, en tijdens de gebeurtenissen in Europa bij den val van het eerste Fransche keizerrijk den grondslag heeft gevormd van het Koninklijke Nederlandsche leger. Over deze troepen aanvaardde in het voorjaar van 1815 aanvankelijk Prins FREDERIK en daarna diens oudere broeder het opperbevel, beiden door den Generaal-majoor DE CONSTANT als kwartiermeester-generaal ondersteund. Nadat Oranje te Waterloo met eigen bloed de zege had bevochten, vergezeldde DE CONSTANT den Hertog van WELLINGTON tot diens heuchelijke ontmoeting met BLÜCHER, en leende onder de bevelen van Prins FREDERIK de hand tot verovering van de vestingen in het noorden van Frankrijk. De vereeniging van Noord en Zuid hielp DE CONSTANT tot stand brengen. Twintig jaren later zag hij als getuige van een derde omwenteling in Nederland, de tractaten van het Weener Congres schenden door hen, die ze hadden ontworpen.

Al die gebeurtenissen zijn zeer uitvoerig door den Generaal beschreven in elf lijvige deelen: een handschrift, hetwelk den schrijver doet kennen als een dapper soldaat, een kundig en beraden troepenleider, een edelman van eer en trouw, te gelijkertijd als een rechtschapen en kundig mensch, een voorbeeldige echtgenoot en een teederzorgende vader: als een man naar het hart van den kluizenaar, dien VICTOR HUGO doet zeggen tot TORQUEMADA:

1. L'homme est sur terre
 Pour tout aimer."

Het dagboek van dien vriend van Oranje draagt somwijlen het karakter van een romantisch verhaal, waarin de groote gebeurtenissen zich geleidelijk ontwikkelen. Niemand denkt er aan bij sneeuwjacht om elke dwarrelende vlok te volgen, wier millioenen toch ten slotte onafzienbare vlakten bedekken onder een glanzend kleed, zoo helder en zoo wit als geen voller kan maken, en op de bergen aanwassen tot schrikkelijke lawinen, die rotsklompen afscheuren en gunsche bewoonde oorden bedelven.

Menigvuldige kleine bijzonderheden, ontmoetingen en wederwaardigheden in het leven ten hove of in de aanzienlijke kringen, waarin DE CONSTANT dagelijks verkeerde, vormen in haren samenhang en onderlinge verbinding met de groote gebeurtenissen van zijn tijd een wassenden stroom, welke vervolgens alles meesleept in hare vaart en ten slotte het aanzien der wereld verandert. Het handschrift boeit onder den indruk, dat wij staan aan een bron tot kennis der geschiedenis en lotgevallen van den tijd, dien wij beleven. Aan de hand van den verhalen klimt men zachtens langs slingerende palen naar hooft bergtoppen, van waar wij soms wrevelig neerzien op het kwaad, door felle hartstochten gesticht, maar dikwerf ook den lofzang hooren van grootsche gedachten. Ongemerkt, haast spelend, leidt het dagverhaal ons voort, totdat men wel opschrikt aan den rand van diepe afgronden, maar ook weer vertrouwen vindt bij den man, die meermalen het middelpunt vormde van groote lotswisselingen. Al lezende doorleeft men lang vervlogen tijden: wij bewonderen, wat wij vroeger niet kenden; wij lijden onder omstandigheden, die ons vroeger onverschillig lieten; en met snakkend verlangen zien wij uit naar de ontkenning van verwarde toestanden en schijnbaar onoplosbare vraagstukken, — waarvan de ontkenning ons toch reeds sinds lang bekend is!

DE CONSTANT's dagboek is alleen eentoonig, wanneer de zee der wereldgebeurtenissen zacht kabbelt: maar nauwelijks steekt de wind op, of wij hooren het klotsen der golven. Zijn beschrijving van den toestand te Parijs in 1792 en van de capitulatie van Erfurt in 1806 zijn niets minder boeiend, dan de aanwijzingen op het lijk der Fransche omwenteling onder het scherpe ontledmes van den grooten CARLYLE; en menigmaal dachten wij bij het manuscript aan de woorden van GUIZOT: «On veut des romans. Que ne regarde-t-on de près à l'histoire? La aussi on trouverait la vie humaine, la vie intime avec ses scènes les plus variées et les plus dramatiques, le coeur humain avec ses passions les plus vives comme les plus douces, et de plus un charme souverain, le charme de la réalité". Dit gelde inzonderheid voor de reeks van groote figuren, waarmede DE CONSTANT in aanraking kwam. De gaven van een Mevrouw BOSDROOM-TOUSSAINT zouden noodig zijn om aan het dagboek stof te ontleenen voor hare treffende romantische schepingen!

Ook uit een letterkundig en een wetenschappelijk oogpunt beschouwd, mag het dagboek van den General Baron DE CONSTANT, hetwelk door breeden omvang en rijke afwisseling, als in de treurspelen van SHAKESPEARE, de kenmerken draagt van genialiteit, niet met andere producten van dien aard worden gelijk gesteld.

Uit de beschrijving der eerste levensjaren door zijne zuster ROSALIE, een tweede moeder voor den jongen VICTOR, blijkt met hoeveel zorg de opvoeding werd geleid door diens vader, FRANÇOIS MARC SAMUEL DE CONSTANT REBECQUE, den afgod zijner kinderen, oud-majoor bij het regi-

ment infanterie van **SMISSAERT**, gehuwd met **LOUISE CATHARINA Baronesse DE GALLATIN**. Deze inleiding tot het dagboek wemelt van bijzonderheden, betreffende de liefvallige, gezellige omgeving, waarin de jonge **DE CONSTANT** opgroeide, en is doorweven met belangrijke geschiedkundige herinneringen uit de eerste jaren der Fransche omwenteling, welke ook in Genève hare schokken deed gevoelen. Niet enkel het verstand, maar vooral ook het hart van het kind werd zorgvuldig gevormd en elke gelegenheid te baat genomen om in de natuurpracht der oevers van het hemelsblauwe meer van Genève of in het gezelschap der groote mannen en geleerden, die zijn ouders bezochten, smaak te ontwikkelen voor het schoone en goede.

Reeds als leerling op de militaire school van Colmar maakte **DE CONSTANT** dagelijks korte aantekeningen, waarvan een groot deel prooi is geworden van den brand der Tuilleriën op den 10den Augustus 1792. Sedert vervolgde hij zijn dagverhaal, hetwelk onder alle omstandigheden den stempel draagt van een ontwikkelde geest en van groote waarheidsliefde.

De oprechtheid, waarmede de jongeling bij voorkeur zocht naar volle bloemen op zijn pad, maar tevens in zijn dagboek de herinnering heeft levendig gehouden aan ander groen en kruid, aan rozenblaadjes en leliëknoppen, bewijst hoe weinig hij er op uit was om zijn menschelijke feilen en hartstochten te verbergen. Gehuwd zijnde — in 1798 te Brunswijk met **ISABELLA Baronesse VAN LIJNDEN VAN HOEVELAKEN** — werd steeds zijn voorlichting gevraagd tot voorbereiding van de groote dramatische feesten aan het hof te Berlijn, welke in de bezorgde tijden der Fransche overheersching minder schitterden door pracht en weelde, dan door de persoonlijke medewerking der hooggeplaatste personen, die er behagen in schiepen als priesters en priesteressen van Melpomene en Terpsichore, in den dienst der muzen talenten en gaven ten toon te spreiden.

Steeds den indruk vertolkende van hetgeen hem omgaf, is het dagverhaal zijner reizen met den Prins van Oranje in West- en Noord-Engeland, in Schotland en Ierland gesteld met kouden ernst, waarbij men te midden van al het prachtvertoon door den trotschen oud-Engelschen adel toch het meest wordt getroffen door den rijkdom van kennis van 's Prinsen leidsman. In het Zuiden zijn de aantekeningen levendig getint onder den gloed van een Spaanschen hemel. Rijk gekleurd en telkens afwisselend door grootsche taferelen, nu eens onder het gehuil der stormcolonnen en het gesluit der kogels, dan weder bij indrukwekkende plechtigheden en stichtelijk orgelgezag onder hooggewelfde kerkbogen na tooneelen van roof en plundering, in de wapenzalen der oude Castilianen of aan den arm van teeder lonkende aanzientlijke dochters van Granada en Andalusië, voert **DE CONSTANT**'s dagboek door Portugal en langs de streken, wier gedachtenis is vereenigd door de romancen van den Cid. En wanneer hij in ouderdom, schijnbaar tot rust gekeerd, met de zijnen Duitschland, Oostenrijk en Italië

bezoekt, dan onderwijst hij de kunst om met verstand en smaak te reizen door de leerrijke geschiedkundige en andere opmerkingen, welke hij aan zijn dagverhaal vastknoopt.

Er komt betrekkelijk weinig staatkunde voor in het dagboek, hoewel de oorzaken en de gevolgen der groote gebeurtenissen steeds worden besproken. Vóór alles soldaat, wenschte de Baron DE CONSTANT REBECQUE nimmer een eigenlijke staatkundige rol te vervullen. 't Schijnt alsof hij uit de talrijke omwentelingen, woelingen en partijschappen, die hij in verschillende staten onder allerlei vormen bijwoonde, de leering had getrokken, dat men om een goed soldaat te blijven niet bij voorkeur moet plaats nemen in 's lands vergaderzalen. Een trouw raadsman van Koning WILLEM I en van de Prinsen van Oranje bij de samenstelling der na 1814 nieuw opgerichte krijgsmacht, bij de aanschaffing van materieel, de voltooiing van het vestingstelsel, tot regeling van het militair onderwijs onder het initiatief van Prins FREDERIK, die daaraan als Minister van Oorlog zijn beste krachten heeft gewijd; bij militaire opdrachten, buitenlandsche zendingen en commissiën van allerlei aard: vroeg hij herhaaldelijk met eerbied vergunning aan den Koning, wanneer hem de portefeuille van oorlog werd aangeboden, om ze niet te aanvaarden, en weigerde stelselmatig, in aanmerking te komen voor een zetel in de Staten-Generaal.

In één enkel opzicht verschilde de Generaal DE CONSTANT met andere krijgskundigen van grooten naam omtrent de inrichting van zijn dagboek. Nagenoeg immer heeft hij zich daarin onthouden van critiek omtrent zaken of personen; te vergeefs zoekt men naar zijn persoonlijk oordeel omtrent de staat- of krijgskundige handelingen, welke hij bijwoonde. Niet onwaarschijnlijk valt deze leemte, als gevolg waarvan het dagboek uitsluitend leerrijk is door de geboekte feiten, te verklaren uit den zeer vertrouwelijken omgang van DE CONSTANT met de doorluchtige personen, aan welke hij zijn leven heeft gewijd. VON DECKER daarentegen schreef reeds in de eerste uitgave van zijn *Praktische Generalstabswissenschaft*: »Ein Tagebuch darf sogar Ansichten und Raisonnements über Kriegsvorfälle sich erlauben, also in eine kritische Beurtheilung eingehen, wodurch lehrreiche und wichtige Betrachtungen entstehen, die bei einer späteren Bearbeitung der Kriegsgeschichte unberechenbaren Werth haben können, weil sie der Erfahrung frisch und jugendlich entnommen sind". Op dit punt — maar ook daarbij alléén — laat het journaal van den Generaal DE CONSTANT onbevredigd. In elk ander opzicht beantwoordt het dagboek volkomen aan de hoogste eischen van VON DECKER: »... eine an Peinlichkeit grenzende Genauigkeit, gewissenhafte Treue und strengste, rücksichtsloseste Wahrheit" — en vormt als zoodanig, afgescheiden van zijn geschiedkundige waarde, een model voor hen, die in diplomatieke of militaire kanselarijen, in staven of hoofdkwartieren met het aanhouden van een dagboek zijn belast.

Aanvankelijk boekte DE CONSTANT alleen de marschen, bewegingen en gevechten, waaraan hij had deelgenomen met een nauwkeurige vermelding van tijden, plaatsen, afstanden en meest belangrijke voorvallen. Bij latere veldtochten vindt men bovendien uitvoerige opgaven omtrent de »Ordre de bataille» der krijgsmachten, de sterkte, de dislocatie der troepen, en alle voorkomende veranderingen. Op den 12den Juni 1815 zijn vijftien bladzijden uitsluitend gevuld met de samenstelling van het Engelsch-Nederlandsche, het Pruisische en het Fransche leger. Na Ligny, Quatre-Bras en Waterloo vermeldde de chef van den generalen staf der Nederlandsche troepen niet alléén zijn briefwisseling en eigen waarneming omtrent de gebeurtenissen, maar copieerde bovendien de officieele verslagen van den Prins van Oranje, van Lord WELLINGTON, Prins BLÜCHER, den Veldmaarschalk NEY en anderen. Later lezen wij in het dagboek de dagorders en de verslagen van Z. K. II. Prins FREDERIK, nadat deze zijn broeder in het opperbevel was opgevolgd, de capitulatie-voorwaarden der belegerde vestingen in het noorden van Frankrijk, de staten van gedurende den veldtocht geleden verliezen, de onderscheidingen, na het einde van den veldtocht door den koning aan zijn zonen en de verschillende bevelhebbers toegekend; de dotatiën, welke aan hen en anderen zijn ten deel gevallen, enz. Niets ontging aan de aandacht van den Generaal DE CONSTANT. Op rustdagen vond hij nog tijd om de voornaamste merkwaardigheden in den omtrek te gaan bezichtigen, en verlevendigde dan zijn aantekeningen door dichtregels van SCHILLER of van GOETHE. Geheel in denzelfden geest stelde de Generaal zijn dagboek over de jaren 1830 en '31, totdat bij het verdrag van 19 April 1839 de vereeniging van Noord en Zuid, die bijna negen jaren feitelijk was verbroken, ook rechtens ophield te bestaan.

Reeds bij vredes-manoeuvres met betrekkelijk kleine troepenafdeelingen volgen de gevechtsmomenten, wanneer de partijen elkaar binnen het werkzame geschut- en geweevuur zijn genaderd, zoo snel achter elkander, dat zij die belast zijn om verslag uit te brengen omtrent de gehouden oefeningen, goed zullen doen hun geheugen te gemoet te komen door korte aantekeningen op het terrein en in den zadel. Hoeveel te meer geldt zulks voor de helpers van den aanvoerder — stafofficieren en adjudanten — gedurende den werkelijken oorlog, waarbij bovendien moreele factoren in het spel komen, die met enkel kruut en losse kardoezen niet in rekening kunnen worden gebracht. Zóó begreep de chef van den generalen staf zijn taak bij de legers van het Koninklijke broederpaar in 1815, 1830 en '31. Door zijne aantekeningen, die onder den vollen indruk van het oogenblik waren gesteld, later te ordenen en uit te werken, heeft hij een handschrift van groote waarde nagelaten. Elke verdere toelichting zij overbodig, hoe kostbaar het dagboek is te achten tot een juiste beoordeeling van het zeventigjarige tijdperk, hetwelk JEAN VICTOR BAYON DE CONSTANT REDECQUE heeft beleefd.

Nauwlijks tien jaar zijn verloop en sedert de laatste Duitsche soldaat na den vrede van Frankfort het land der Galliërs verliet, of reeds is de geschiedenis der voor Duitschland roemvolle jaren 1870 en '71 volledig beschreven door den Pruisischen generalen staf. Dat zulk een uitvoerige beschrijving binnen korten tijd kon worden te boek gesteld, was het gevolg van een zeer aanbevelingswaardig voorschrift in het Rijkseger, volgens hetwelk alle bevelvoerende officieren, van dien bij het hoofdkwartier tot den commandant van de kleinste zelfstandige troepenafdeeling, verplicht zijn om, zoodra tot de mobilisatie wordt overgegaan, geregeld journaal te houden. Na afloop van den veldtocht wordt een afschrift van elk dagboek gezonden aan het ministerie van oorlog en in de archieven van den generalen staf opgelegd. 't Is duidelijk van hoeveel belang het is, zoowel voor de deelgenoten aan den oorlog als voor een latere samenstelling der krijgsgeschiedenis, om vermeld voorschrift uitvoerig en nauwgezet op te volgen. Over dergelijke bouwstoffen beschikkende, hebben nu weder de Maarschalk Graaf von MOLTKE, diens plaatsvervanger de Luitenant-generaal Graaf von WALDERSEE, de Generaal-majoor VERDY DU VERNOIS en andere Pruisische stafofficieren een reuzenarbeid geleverd, waarvan geen beter voorbeeld is aan te wijzen. Toch wordt door Duitsche militaire schrijvers van naam betoogd, dat het werk van den Pruisischen generalen staf nauwkeuriger zou zijn en meer détails bevatten omtrent het eerste tijdperk van den Fransch—Duitschen oorlog, d. i. tot en met den slag van Sédan, dan voor de later gevolgde krijgsgeschiedenissen. Wellicht zijn enkele dagboeken verloren gegaan, of moest, bij verwisseling van bevelhebbers en andere omstandigheden, de beschrijving door derden worden voortgezet. Zou het kunnen wezen, dat vóór den 1sten September 1870 aan dat voorschrift strenger de hand is gehouden, dan toen de overwinning van Frankrijk volkomen scheen verzekerd?

Een soortgelijk voorschrift ontbrak in 1830 en 1831 zoowel bij het Nederlandsche als bij het Belgische leger — en ontbreekt deels nog. Daaraan mogen wij het voor grootendeels toeschrijven, dat tot heden noch in het Noorden noch in het Zuiden een eigenlijk gezegde krijgsgeschiedenis van die jaren bestaat.

Reeds 25 jaar geleden wees de Luitenant-generaal KNOOP er op hoe vreemd 't zij, dat krijgsgeschiedenissen, die in ons eigen land voorvielen, die roemrijk voor ons volk zijn geweest, waarvan de bewerkers en deelgenoten in ons midden leven — sinds zijn velen verscheiden! — nog geen geschiedschrijver hebben gevonden. Alles wat daarover is geschreven, bepaalt zich meerendeels tot oeverdreven, partijdige verhalen, waarin de waarheid óf verwrongen óf verzwegen wordt; tot verhalen, waarin men zich tot algemeenheden bepaalt, en het niet wagt om de feiten helder en juist uitéén te zetten of een oordeel uit te spreken over de handelingen der verschillende personen.

Die schroomvalligheid duurt van beide zijden voort, hoewel België reeds

het zilveren feest vierde zijner onafhankelijkheid, en de Vereeniging van het Metalen Kruis zijn vijftigjarig bestaan heeft herdacht te Amsterdam. Men heeft ons gezegd, dat in België een volledige geschiedenis van 1830 en 1831 is afgedrukt, bewerkt door één der bekwaamste officieren van den Generaal DAINE, welke om redenen van teederen aard nog niet mag worden uitgegeven.

Te onzent verscheen in het verleden jaar de *Geschiedenis van den Tiendaagschen Veldtocht in Augustus 1831* door den Kapitein van den generalen staf W. E. A. WÜPPERMANN (1). Hij wilde, volgens zijn vóórwoord, in de eerste plaats schrijven voor en over de oud-strijders van 1831. Inderdaad draagt zijn werk ten volle het karakter van een, in zooverre de beschikbare bronnen het toelieten, volledig gedenkboek bij het halfeeuwsche herinneringsfeest. Haasten wij ons daarbij te voegen, dat het gelegenheidsschrift tevens als bijdrage tot de Nederlandsche krijgsgeschiedenis, zoo lang een officieele bewerking der jaren 1830 en '31 blijft ontbreken, veelzijdige waarde bezit. Daarom verheugden velen zich met ons oprecht bij de uitgave van WÜPPERMANN's arbeid en dachten met LAFONTAINE:

»Un tiens, dit-on, vaut mieux que deux tu auras
L'un est sur et l'autre ne l'est pas.»

De Heer WÜPPERMANN heeft rechtmatige aanspraak op de erkentelijkheid in de eerste plaats van de oud-strijders, wier roemvolle verrichtingen hij op zulk een uitmuntend gekozen oogenblik tot algemeene leering herdacht.

Wijlen Prins FREDERIK der Nederlanden, die zijn Koninklijken broeder gedurende dien veldtocht behulpzaam was, las het gedenkboek in zijne laatste levensdagen en prees de vele daarin voorkomende bijzonderheden. Grootmoedig als immer, sprak de Prins er niet van, dat aan zijn zorgen tot voorbereiding en uitrusting van de nationale krijgsmacht in 1831, aan zijn inzichten en beleid bij de uitvoering van het operatieplan, aan zijn deel bij de leiding der troepen niet zooveel ruimte is gewijd, als Z. K. H. ware toegekomen. Inderdaad onthreekt aan het werk van den Heer WÜPPERMANN de eigenlijke physiologie, daarmede het hoogste nut van de geschiedenis. Trouwens konden den Schrijver de edele drijfveeren niet bekend zijn, welke Prins FREDERIK in 1831 hebben gedrongen om Koning WILLEM I te bewegen aan den kroonprins niet een ondergeschikt commando, maar het opperbevel op te dragen (2). Uit dankbaarheid en als weerklink op die gevoelens, won Oranje in Augustus 1831 inmer den raad in van zijn jongeren broeder. Meer dan iemand achtte Prins FREDERIK het wenschelijk, dat ten allen tijde, wanneer het zwaard moet worden ontbloot tot handhaving van Neerland's rechten, de driekleur wappere boven de legertent van den troonsopvolger.

Behalve aan dien Koninklijken nanvoerder heeft WÜPPERMANN honderden

(1) De *Geschiedenis van den Tiendaagschen Veldtocht in Augustus 1831*, door W. E. A. WÜPPERMANN, Kapitein van den Generalen Staf. — 's Gravenhage, Gebrs. van CLEEF, 1881.

(2) Zie dienaangaande het opstel *Twee Wapenschouwingen in 1831*, opgenomen in „De Gids”, Augustus 1881.

bejaarden heerlijke uren bezorgd, toen hij gelegenheid bood om zonen en kleinzonen te wijzen op hunne verrichtingen en ondervinding vóór vijftig jaar. — Het leger in het algemeen is hem dank schuldig voor het meest volledige verhaal betreffende de krijgsverrichtingen van 1831, toen door de ontmoetingen bij Hasselt en Leuven beslissende uitkomsten zijn verkregen.

De aanbeveling van onzen krijgsmakker „voor wellicht nog bestaande, onbekende documenten en manuscripten, waardoor vergeten heldenfeiten, genoemde namen bij gelegenheid tot hun recht kunnen komen” geeft enkele gereedelijk aanleiding tot het vermelden van enkele geschiedkundige bijzonderheden, meerendeels aan het dagboek van den Generaal DE CONSTANT ontleend. Wellicht kunnen deze dienstig zijn, wanneer de Kapitein WÜPPERMANN het voornemen mocht voeden — zooals wij hopen — om zijn in vloten huzarenstijl geschreven gedenkboek om te werken en uit te breiden tot een meer klassieke beschrijving van de gebeurtenissen der jaren 1830 en '31. De breede lijst van geraadpleegde bronnen, van minder of niet bekende handschriften — o. a. van den Majoor HOJEL, die in '31 als commandant van het hoofdkwartier alles bijwoonde, wat aldaar is voorgevallen; van den Generaal-majoor GEISWEIT VAN DER NETTEN, den Majoor LANGOUTH, den Generaal-majoor Baron GANSNEB gen. TENG-NAGEL, en anderen —; voorts zijn persoonlijk onderzoek op de voornaamste gevechtsterreinen vertolken zooveel moeite en inspanning tot een grondige behandeling van zijn belangrijk onderwerp, dat het jammer ware, wanneer de uitkomsten daarvan slechts een tijdelijke waarde konden behouden.

Billijken lof verdienen de onpartijdigheid en de trouw zijner beschrijving. Aan het Belgische leger even goed als aan onze troepen doet WÜPPERMANN recht wedervaren, en voor beide partijen verwerpt hij de onbewezen beschuldigingen van verraad. Wel is waar hadden bekwame en welonderriete mannen de valsche aantijgingen van Belgische zijde reeds ontzenuwd; maar daarom was, in het belang van beide partijen, de raadpleging van andere, deels nieuwe documenten geenszins overbodig. Uitgezonderd enkele onnauwkeurigheden in het verband van de besluiten der conferentie te Londen en in de data van enkele staatkundige handelingen der Belgen, die rechtstreeks aanleiding hebben gegeven tot hervatting der vijandelijkheden in Augustus 1831, bestaat er meestal voldoende, soms een nauwkeurige overeenkomst tusschen het gedenkboek van WÜPPERMANN en het journaal van den Generaal DE CONSTANT, die inmiddels de gevechten korter, duidelijker en vollediger heeft beschreven.

De hoogst eenvoudige inrichting van diens dagboek maakte een onderlinge vergelijking gemakkelijk. Tevens blijkt daarbij, waar WÜPPERMANN heeft geput uit stukken, welke door den Generaal DE CONSTANT uit den aard zijner betrekking bij het leger persoonlijk zijn gesteld of geïnspireerd; en wanneer de officieele stukken onzen hooggeachten krijgsmakker hebben ontbroken.

De Generaal bediende zich in zijn dagboek immer van de Fransche taal.

Uit den stijl van de talrijke door den Heer WÜPPERMANN aangehaalde orders blijkt dan ook duidelijk, dat ze in het Fransch waren gedacht, hoewel zij voor de troepen in het Nederlandsch werden gesteld. Als voorbeelden noemen wij op den 2den Augustus de bevelen voor de 3de divisie tot aanvang der vijandelikheden, de order n°. 1390 van het hoofkwartier te Turnhout aan den Generaal-majoor VAN GERN, de beschikkingen van den 7den Augustus voor den algemeenen aanval op de troepen van DAINE en andere, welke meer gelijken op vertalingen dan op oorspronkelijke stukken.

Dagelijks noteerde de Generaal de aan de verschillende divisieën en onderdeelen van het leger te velde verstrekte dispositiën en bevelen, al hetgeen hij persoonlijk, meest altijd in tegenwoordigheid der beide vorstelijke veldheeren had waargenomen, terwijl hij steeds besloot met den tekst van het verslag, hetwelk elken avond door den Prins van Oranje aan Z. M. den Koning werd gezonden. Deze volgorde, welke voor den geheelen duur van den veldtocht is volgehouden, veroorlooft een snel overzicht van alle gebeurtenissen. De volledigheid der beschikkingen, door den chef van den generalen staf aan de goedkeuring van den Prins-Opperbevelhebber onderworpen, laat niets te wenschen over; de bevelen voorzagen in alles, zoowel in de eigenlijke leiding der troepen, als in hunne verpleging, in de regeling van den trein, de hulpdiensten, enz., zonder echter te vervallen in bemoeiingen van onderschikten aard, welke aan de divisiecommandanten en de onderbevelhebbers werden overgelaten. Tusschen den aanvoerder en diens chef van den staf in 1831 bestond een volledig vertrouwen en een groote overeenkomst van inzichten. Slechts éénmaal gewangde de Generaal van een eenigszins belangrijke wijziging zijner voorstellen: straks komen wij daarop terug.

Zulk een duidelijk overzicht biedt het gedenkboek van den Heer WÜPPERMANN in veel mindere mate. De oorzaak daarvan is in hoofdzak tweeledig: de inhoud schijnt minder gelukkig te zijn gegroepeerd, én, de Schrijver heeft gelijktijdig willen voldoen aan twee oogmerken, welke moeilijk met elkaar zijn overeen te brengen.

De Heer WÜPPERMANN behandelt in afzonderlijke hoofdstukken de verrichtingen van het hoofdleger en van de troepen, welke bij Antwerpen, op de Schelde, in Zeeuwsch-Vlaanderen en uit de grensgarnizoenen de operatiën van het hoofdleger moesten bevorderen en ondersteunen. Mits een eenigszins gewijzigde rangschikking vereenigen wij ons gaarne met zijn opvatting; doch niet meer, wanneer hij de reserve-divisie van den Luitenant-generaal CORT-HEYLIGERS, die toch ook deel uitmaakte van de troepen te velde, de handelingen van de troepen te Breda, Bergen-op-Zoom en Maastricht, wier taak zoo nauw in verband stond met die van het hoofdleger, nagenoeg geheel daarvan afscheidt.

Het dagboek van den Generaal DE CONSTANT hield, aanvangende met de dispositiën voor den 2den Augustus, streng vast aan dat verband en heeft het nooit uit het oog verloren. Na mededeeling van 's Konings bevelen tot

het openen der vijandelikheden en de beschikkingen voor de divisien van den Generaal VAN GEEN, den Hertog van Saksen-Weimar, den Generaal MEYER en de beide brigaden cavalerie, vervolgt het dagboek (1 Aug.):

»Le corps de réserve se mettra en marche demain-matin pour aller occuper Eindhoven, Valkenswaard et environs, observer la grande route de Hasselt et se mettra en rapport avec la 3me division:” — waarna de bepalingen volgen, betreffende de niet ingedeelde batterijen van den Generaal-majoor TRIP, de treinen, de verpleging der troepen, de evacuatie van zieken en gewonden. De dispositien eindigen met hetgeen dien dag is gelast voor de bevelhebbers te Bergen-op-Zoom, te Roosendaal en te Breda, n. l. om mobiele colonnes te zenden, eerstgenoemde in de richting van Putten en Capellen, van Roosendaal naar Esschen en Calmthout, die van Breda naar Westwezel, Loenhout en Braschaet, onder bijvoeging: »Le but de la marche de ces colonnes est d'observer l'ennemi, de l'inquiéter du côté d'Anvers, de l'obliger à y retenir ses troupes, et de protéger le flanc droit de l'armée, sans cependant se compromettre et se laisser couper la retraite de leurs forteresses”. Telkens bespreekt het dagboek de volgende dagen hetgeen is verricht door de reserve-divisie CORT-HEYLIGERS tot dekking van den linkerflank van het hoofdleger en tot onderhoud der communicatiën met Noord-Nederland, de bedrijven bij Antwerpen, van de mobiele colonnes in Noord-Brabant en Zeeuwsch-Vlaanderen, ten einde den vijand zoo lang mogelijk in het onzekere te laten omtrent de juiste bedoelingen van den Prins-Opperbevelhebber, de tijdige samenwerking van het Schelde- en het Maasleger te beletten. Het grootste gedeelte der aantekeningen van den Generaal DE CONSTANT op den 5den en den 6den Augustus, toen onze schutterijen bij Hechtel en Houthaalen de beste troepen van DAINE en échec hebben gehonden, betreffen de reserve-divisie CORT HEYLIGERS, aan welke de Generaal DE CONSTANT wijschen lof toezwaait. De dispositiën voor den 9den Augustus tot voortzetting van de operatiën bezuiden Hasselt geven duidelijk aan, dat gerekend was op de medewerking van den Generaal VAN BOECP uit Maastricht tot bezetting van Tongeren. De lof der schutterijen, waarmede de Kapitein WÜPPERMANN instemt, leidt dezen niet tot overschatting. Zeer beraden toont hij aan, dat er in 1831 bataljons schutterij waren, die de linietroepen evenaarden, soms overtroffen: maar enkele anderen hebben zich gekenmerkt door gebrek aan samenhang en tucht, veeltijds het gevolg van gemis aan vertrouwen in de militaire kennis hunner officieren en van ondoelmatig geleide oefeningen. Het voorbeeld van enkele afdeelingen schutterij bij de colonnes van Bergen-op-Zoom op den 3den Augustus toont, hoe weinig men bij overmatige inspanning, inzonderheid onder tegenspoed mag vertrouwen op een weinig geoefende burgerwapening. Daaruit is de leering te trekken, dat in onzen tijd, en bij de thans gevolgde wijze van oorlogvoering, nu geenszins op een voorbereiding van acht maanden, zelfs niet van acht weken of van acht dagen valt te rekenen, de schutterijen even snel als het leger be-

hooren te worden gemobiliseerd, reeds in vrede voldoende moeten zijn geoefend, en dat men deugdelijke waarborgen moet bezitten voor de deskundige kennis van de officieren en het kader. Onze schutterijen thans behooren beter te zijn samengesteld dan de gewapende burgerij in 1831. De intelligentie, betoond door de studentekorpsen der drie hoogeschoolen leverde toenmaals schoone bewijsgronden ter verdediging van het stelsel van legervorming, waarbij de dienstvervanging is uitgesloten: het stelsel, hetwelk wijlen Z. K. H. Prins FREDERIK der Nederlanden reeds als Commissaris-Generaal van Oorlog met aandrang heeft voorgestaan. Het voorbeeld dier hoogeschoolen in 1831 moge bij een nieuwe militaire wetgeving op dit gebied worden nagevolgd om in onze universiteitssteden afzonderlijke afdelingen te bestemmen tot bevordering van den persoonlijken dienst bij de studeerende jongelingschap.

In voormelden zien van samenwerking tusschen het hoofdleger, de reserve-divisie achter- en de mobiele colonnes zijwaarts, was het operatieplan, naar algemeene ontwerpen van Koning WILLEM I en voorstellen van den Generaal DE CONSTANT — volgens diens dagboek heeft de Hertog van Saksen-Weimar daarin geenszins de hand gehad — op den 18den Juni 1831 na enkele wijzigingen vastgesteld door Prins FREDERIK en goedgekeurd door den Kroonprins, toen deze op den 27sten Juli met het opperbevel werd belast.

Opvatting der gegeven bevelen liet bij de uitgestrektheid van het operatietoneel tusschen de Maas en de Noordzee enkele malen te wenschen over, terwijl bij de hoogste bevelhebbers soms een belangrijk verschil van inzichten bestond. Een staaltje daarvan leverden de uitkomsten der zending van den Franschen gevolmachtigde, den Generaal BELLIARD, te Antwerpen bij den voorzichtigen Luitenant-generaal B. CHASSÉ en te Leuven bij den doortastenden Hertog van Saksen-Weimar. De bejaarde krijgsman, wiens geestkracht reeds in 1830 door den Hertog moest worden geprikkeld tot tuchtiging van de oproerige koopstad, laat zich, aan eigen overweging overgelaten, jammerlijk door den Franschen diplomaat bepraten tot het sluiten van een wapenstilstand, die op 's Konings bevel weer werd opgezegd, maar inmiddels de beste Belgische aanvoerders van die dagen in de gelegenheid had gesteld om tegen ons hoofdleger op te rukken. Toen daarentegen de Generaal BELLIARD enkele dagen later te Leuven aankwam bij den dapperen Hertog, Oranje's meest bekwamen onderbevelhebber gedurende den Tiendaagschen Veldtocht, en ook dezen sommeerde om den strijd te staken onder bedreiging dat het eerste kanonshot als tegen Frankrijk gericht zou worden beschouwd, — liet de doortastende Duitscher zich niet verschalken, maar noodigde dood laconiek den ongenooden gast uit om aan den staart der colonne te willen volgen, hem met nadruk verzekerende, dat hij niet ter plaatse was gekomen om te onderhandelen, maar om te vechten.

In strijd met het steeds waar te nemen nauwe verband bij de ontworpen operatiën door het hoofdkwartier, breekt WÜPPERMANN, nadat hij de verrichtingen van het hoofdleger tot den 7den Augustus heeft afgehandeld, plotseling

zijn verhaal af om zich te wenden tot de reserve-divisie. Daartoe springt hij eerst terug naar den 2den Augustus en vervolgt dan in één adem, tot de reserve-divisie op den 20sten Augustus weer op oud-Nederlandsch grondgebied is teruggekeerd. Op hen, die met den Tiendaagschen Veldtocht voor het eerst omstandig kennis maken door het werk van den Kapitein WÜPPERMANN — en dat getal zal na een verleden van vijftig jaar ongetwijfeld groot zijn! — moet het bij een dergelijke verdeling van de behandelde stof een zonderlingen indruk maken, als zij het vijandelijke oorlogstooneel reeds door een aanzienlijk deel der krijgsmacht zien verlaten, alvorens men heeft vernomen, dat de vijandelijke hoofdlegers elkaar ernstig onder de oogen hebben gezien. Zulke sprongen heen en weder vermoeien den lezer en maken de lectuur minder boeiend. — Hetzelfde geldt voor de verrichtingen der garnizoenen, waarbij o. a. die uit 's Hertogenbosch, Grave en Nijmegen gevoegelijk later konden zijn besproken.

Inmiddels behandelde de Heer WÜPPERMANN voor het eerst *alle* operatiën gedurende den Tiendaagschen Veldtocht, en bracht ook voor de elders voorgevallen wapenfeiten menige vergeten bijzonderheid opnieuw in herinnering. Bij de beschrijving der krijgsverrichtingen in Zeeuwsch-Vlaanderen zochten wij te vergeefs naar een enkel gezichtspunt tot verdediging van het behoud der vestingen Ter Neuzen en Ellewoutsdijk, wier opheffing dan ook onlangs, onzes inziens volkomen consequent, door den Minister van Oorlog bij diens ontwerp tot wijziging der vestingwet is voorgesteld.

Alweder benadeelt 't het overzicht der gebeurtenissen op den 8sten Augustus bij Hasselt, wanneer de Heer WÜPPERMANN onder het verhaal der verrichtingen van de 2de divisie reeds uitvoerig spreekt over de gevechten met de achtergebleven afdeelingen van het Maas-leger, alvorens men weet, dat DAINÉ bij Hasselt tot den aftocht werd gedwongen.

Tegenover deze schaduwen stelden wij reeds de lichtzijden, dat er geen belangrijke verschillen bestaan tusschen de mededeelingen van den Heer WÜPPERMANN en de door den Generaal DE CONSTANT geboekte feiten. Voorts vulde hij diens dagboek op veel plaatsen aan door een uitvoerige opgave van de samenstelling der Belgische strijdkrachten en de verrichtingen van de vijandelijke hoofdlegers, welke eerst later zijn bekend geworden; eveneens omtrent de verrichtingen buiten het hoofdleger, van de bezetting en de flotille te Antwerpen, waarvan de Generaal Baron de CONSTANT REBECQUE geen ooggetuige was.

(Wordt vervolgd.)

schulden; hij zal zich ook eens weer een heer gaan gevoelen, en geloof mij mijn vriend, dat gevoel moet men hebben om flink en opgewekt soldaten te bevelen. Het is zoo'n weinig smakelijke toestand, als men op dien leeftijd, na soms uren lang gemarcheerd te hebben, — en het gaat niet meer zoo vlot als op het 20ste jaar — als een haas moet uitwijken voor iederen jongeren ruiter, officier of mindere, die u in het voorbijgaan de klonten bouwgrond om de ooren werpt; het is zoo oneigenaardig soms te voet bevelen te geven aan jongere bereden officieren, die u onwillekeurig met de hand op de dij, „du haut de leur cheval” bekijken. Waarachtig het demoraliseert. Kinderachtig! zeggen misschien sommigen. Och in den grond van ons hart zijn we het altijd min of meer, en zij die met ons hebben om te springen, getuigen van menschenkennis als ze met dit gebrek, dat dikwijls een deugd is, rekening houden. In ons metier vooral moet men op uiterlijke dingen het oog blijven houden; het hangt er van zamen.

Of zijn zooveel onderscheidingen, decoraties enz. niet evenveel die kinderachtigheid streeleude aanmoedigingen? Malaise is er zeker in ons officierskorps. Het kan niet anders, na zooveel jaren vrede. De promotie is slecht; de traktementen, ge kunt ze niet zoo opvoeren, dat daarvoor schadeloos wordt gesteld, — welnu grijp die aan ons vak eigenaardige hulpmiddelen aan, die ons weer eens met nieuwen, frisschen lust bezielen: „donnez-nous quelquefois une nouvelle culotte”.

Ja, maar die opwekking moet niet te veel geld kosten! Och! 't zou wat! Fourage voor een 200tal paarden en een tegemoetkoming van een paar honderd gulden voor eerste aanschaffing. Komann, een paar vuurmonden, eenige proeven, eenige commissies minder, en gè zijt er. En men zou b.v. niet eens zoover behoeven te gaan, de zaak verplichtend voor allen te stellen. Men kan de kapiteins gerechtigd maken tot houden van een dienstpaard. Die dan nog wil loopen en zichzelf tevens een brevet van ongeschiktheid tot hooger rang wil geven, moet dan ook maar een meeloper blijven. Het zou in ieder geval ook de paardenliefhebberij bij bereden kameraden nog meer in de hand werken, door de meerdere gelegenheid om van tijd tot tijd een paard aan een infanterie-kamerraad van de hand te zetten.

En in oorlogstijd hebt ge al dadelijk zooveel bruikbare paarden in het leger meer. Het is dan gedaan met die moelijkheid, die bij de infanterie altijd het majoor worden vergezelt, en niet zelden veel van de vreugde over die verandering van positie bederft. Is dan in vreedestijd de troep zoo zwak, dat ge al uw kapiteins er niet mede wilt laten uitrukken, welnu, de niet ingedeelden kunnen zich op het terrein, op hun eigen paard perfectionneeren in het terreinrijden. Ge zult het wapen er een grootere weldaad mede bewijzen, dan door, zooals nu zoo dikwerf het geval is, te moeten zoeken naar middeelen, om ze allen „bezigt te houden”.

Bij dit alles zou ik nog kunnen zeggen, dat in werkelijkheid het com-

mandeeren eener voltallige compagnie in verspreide orde, bij velddienst, manoeuvres enz. een ondoenlijkheid is geworden voor een onbereden kapitein.

Ik herinner mij levendig, hoe eens bij een der groote manoeuvres, midden in een gevecht, een wachtmeester met een handpaard bij mij kwam, met de uitnoodiging »om het commando der beide voorste compagnieën op mij te nemen, en met het welwillend aanbod, dat paard te bestijgen". Op mijn vraag: »wat dat voor een viervoeter was"? kreeg ik de opwekkende verklaring: »van den trompetter; niet lui, maar een krong als men hem bij de tirailleurs brengt" en daarmee nam de wachtmeester afscheid. Gelukkig droeg ik altijd laarzen, maar anders ziet ge van hier, mijn waarde, al het pittoreske van het oogenblik: die broek zonder souspieds, die weinig krijgshaftige kousen vóór het front van den troep!

Waarachtig, men moet in ons vak wat meer letten op die uiterlijke zaken, — vooral als ze ook een degelijken grond hebben. Bij den militair, die er onderschilling aan wordt, zijn de sijne puntjes er al af.

Ik had gehoopt dat ik u spoedig een en ander zou hebben kunnen overbrieven, aangaande onze nieuwe reglementen. Maar helaas, de tijd schijnt nog niet gekomen, dat we ons daarin zullen kunnen verheugen! Er is natuurlijk niet op vooruit te loopen; ik kan u dus moeilijk mijn gedachten ontvouwen over den vermoedelijken geest, die er in zal doorstralen. Maar den inhoud voorloopig latende rusten, mag ik toch den wensch reeds nu uitspreken, dat die reglementen toch in 's Hemels naam ditmaal leesbaar zullen zijn. Waarachtig, ze zijn het op 't oogenblik niet. Exercitie-reglementen zijn toch al een weinig geestverheffende lectuur, maar als ze dan nog zoo ingericht zijn, dat men bij het lezen, geen volzin tegenkomt, of hij is zoo te zeggen gebarricadeerd met samengestelde breuken van de kwaadaardigste soort met tellers en noemers van *vóór*, *rechts*, *links*, *achter*; met onophoudelijke verwijzing naar K. S., R. S., T. S., enz., zoodat men voor het kennis nemen van een enkele paragraaf, opvolgend drie à vier boekjes moet naslaan, dan wordt het iemand ten slotte, als: »ging ihm ein Mühlrad im Kopf herum". Een schutterij-officier, — en voor die moeten ze ook vooral dienen, — krijgt er, als minder gewend aan zulke vreemde redactie, scheele hoofdpijn bij.

Waarom die boekjes *zó* beknopt, zoo dun gemaakt? Voor de goedkoopte? Nu ja, als men zoo'n lineschool ziet, zou men waarachtig denken: dat is mooi, voor 10 cent heeft men een handleiding voor een brigade-generaal! Maar mijn hemel! we hebben er immers wel een bagatel meer voor over. Geen sterfeling zou het in de gedachte komen, om *zó* te schrijven als die dingen er uitzien. *Beknoptheid* is in ons vak een deugd, maar *duidelijkheid* is een grootere deugd, die er niet onder mag lijden. Het is waar, zooals ze nu waren, kon men ze in den zak gemakkelijk meenemen; maar dat doet mij wel wat denken aan zekere boussoles, — ge weet wel uit onzen cadettentijd, die den naam van zakboussoles verdienden, omdat ze eigenlijk buiten den zak niet te gebruiken waren. Zoo wilde ik zeer graag, dat het zakboekje van

den soldaat, in onzen tijd ook eens wat meer aan zijn doel kon beantwoorden. Althans die voor het kader zeker, moeten verschillende aanwijzingen bevatten, omtrent het gebruik van het geweer, eenige gedragsregels op patrouille, in bivaks, kantonnementen in acht te nemen, desnoods eenige zeer elementaire hulpen op gebied van hygiëne, verhandleer, vooral ook aanwijzingen omtrent het gebruik van ons pioniergereedschap. Veel van wat in het nieuwe voorschrift op den pionierdienst voorkomt, zou onzes inziens veel beter in een zakboekje van den soldaat op zijn plaats zijn. Aan 't geen er nu in voorkomt heeft hij te velde bitter weinig. Zijn rekening b.v.; ik vrees, dat hij er zich weinig om bekommeren zal, evenmin als om bepalingen omtrent dienstneming, eerbewijzen, enz. Zie eens hoe in dat opzicht de Fransche zakboekjes doeltreffend zijn ingericht.

Het is zonderling dat bij die, door ons voor zoo oppervlakkig uitgemaakte Franschen, op papier althans van die oppervlakkigheid zoo weinig blijkt. Leg b.v. hun »manoeuvres de la brigade" eens naast onze »linieschool" en erken met mij, dat wij veel oppervlakkiger zijn. Trouwens zoowel het in 't licht stellen van fouten bij de vreemden, als het zoo maar bij overlevering toekennen van eigenschappen is dikwerf maar een »lieu commun." De Franschman is wuft, ijdel, oppervlakkig, levendig, geestig; de Duitscher flegmatisch, ernstig en loep; de Engelschman practisch, onverschillig, excentriek; de Nederlander ijverig, godvruchtig, eerlijk, vaderlandslievend, vol huiselijke deugden, van onkreukbare trouw in zaken, hoogst zindelijk, enz. enz. Ja, dat alles leerden we reeds in onze schooljaren. Maar op die algemeenheid valt bij nadere kennismaking wel het een en ander af te dingen.

Die laatste eigenschap van ons b.v. »zindelijkheid", ze is wel een der uiterlijke deugden van onzen soldaat, maar we moeten zoo oprecht zijn te erkennen, dat we die zindelijkheid meer zien toegepast op de kleeding, op de voorwerpen die ons omringen, die tot de huishouding van den troep behooren, dan op de menschen zelf.

Zou er wel één troep zijn, Basschi Bozouks misschien uitgezonderd, die minder in de gelegenheid wordt gesteld, of liever minder verplicht wordt, dagelijks het lichaam flink te reinigen dan onze soldaten, vooral in den winter? O ja, we weten wel dat in alle eenigszins redelijke kazernes, waschrichtingen zijn aangebracht; maar, zoo daar het gezicht en de handen misschien ook al in bewerking komen, hoe is het gesteld met . . . — nu ja ik schrijf niet voor dames, en het is een ernstige quaestie van hygiëne — met het gedeelte van den man beneden den evenaar. Waar is voor de noodzakelijke behandeling daarvan *dagelijks*, een geschikte gelegenheid. Rond-uit gezegd, het gebeurt eigenlijk niet; ten minste het mag geen naam hebben. Ik eisch niet dat men daarin zoover gaan zal, als b.v. in de zogenaamde »caserne modèle" van de Guides te Brussel, waar een overdekt »bassin de natation" is, waarin winter en zomer, een gansch eskadron gelijktijdig kan baden; in eerstgenoemd jaargetijde van verwarmd water

voorzien, en welk bassin men in een oogwenk kan laten leegloopen, om het voor een volgende afdeling dadelijk weer met versch water te vullen.

Zulke „luxe“ — trouwens deze heerscht in die kazerne in alles — is misschien te hereiken in een land, dat meer voor zijn levende strijdkrachten kan doen, omdat het geen marine, geen koloniën, geen Atjeh-oorlogen, maar, behalve het leger, alleen Antwerpen en nog eens Antwerpen heeft. Doch ook in andere kazernen, in die der Carabiniers b.v. ziet men de waschlokalen zoo ingericht, dat ook behalve het bovenlijf de rest behoorlijk gereinigd kan worden.

En het wordt daar niet zoozeer aan de meerdere of mindere voorliefde voor water bij het individu overgelaten. Sactiesgewijze wordt de troepen heen geleid, en verplicht onder dadelijk toezicht zich te reinigen. Zeer gemakkelijk ware in onze kazernen, onder de meestal bestaande gelegenheid tot het wasschen van aangezicht en handen, een tweede gelegenheid voor de zuidelijke helft aan te brengen; de waterleiding in veel groote garnizoenen is er goed voor. Ge moet mij niet tegenwerpen, dat in de chambrées waschbakjes enz. moeten zijn; dat er dan maar in de compagnieën en eskadrons beter moet worden toegezien dat ze gebruikt worden; dat de inwendige dienst dit toezicht aan het kader beveelt enz. O ja, op papier is de zaak in orde. Maar is dat voldoende voor Batavieren, zoo'n kattenwasscherijtje in die blikken bakjes, die trouwens als ze veel gebruikt worden, er spoedig zoo onsmakelijk uitzien, dat men ze bij inspectiën moet wegmoffelen?

Een chambrée, met zijn planken vloer, waar het water doordruipt, is geen plaats om een flinke ablutie te houden. Het maken van zulke verbeteringen, in onzen tijd van vooruitgang, ziedaar, onzes inziens, waardoor een degelijk leger zich óók moet onderscheiden; zulke verbeteringen behoeven niet te wachten op de problematieke invoering van algemeenen of persoonlijken dienstplicht. België heeft dat laatste stelsel van leger-recruteering evenmin, maar men heeft te recht begrepen dat om nette, wel opgevoede jongelieden in de kazerne te krijgen, men veel, van 't geen uit een vroegere sleur tot ons is gekomen, moest veranderen.

Geen gezamenlijke straflokalen meer, waarin de fatsoenlijke jongen in de hinderlijkste intimiteit moet leven met den een of anderen vuilen plaatsvervanger, maar cellen. En zeg mij nu niet „fatsoenlijke jongens komen niet in de politiekamer of provoost“; want daar meent ge niets van.

Een andere onontbeerlijke gelegenheid, die door keizers en koningen niet versmaad kan worden, is in de verschillende kazernen te Brussel zoo ingericht, dat het alweer voor een welopgevoeden jongen geen courage-stuk behoeft te worden, om er zich aan te wagen.

Zie, mijn waarde *Spectator*, als men die dingen in den vreemde ziet, moet men zoo oprecht zijn, het zichzelf niet te willen ontveinzen, dat wij daarin achterstaan. En het moet niet beneden ons zijn, om waar we door-

drongen zijn van het belang dat het leger heeft bij een doeltreffende hygiëne, flinkweg de vingers op de wond te leggen. Vies worden die zaken eerst, wanneer men ze niet durft bespreken.

Maar nu, mijn waarde, mag ik u voor heden niet langer afleiden van uwe werkzaamheden van wellicht hoogere orde. Tot over een maand dus, de verdere voorraad van uwen steeds opzamelanden

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

UIT DE OUDE DOOS. *Sprinkelingen over Neêrlandsch-Indië* door M. T. H. PERELAER, *Gep. Hoofdofficier van het Nederl. Ind. leger, gewezen Gezaghebber in de Dajaklanden. Rotterdam, Uitgevers-Maatschappij »ELSEVIER» 1882. Prijs f 3,25.*

Als men A heeft gezegd dient men, te zijner tijd, ook B te zeggen, en zoo gaat het ons. Wij hadden in dit tijdschrift het boek van den Heer PERELAER »Borneo van Zuid naar Noord» aangekondigd en konden derhalve moeilijk weigeren ook zijn »Dit de Oude Doos» in *De Militaire Spectator* te bespreken, dewijl het inatste, voor een groot gedeelte, een aanhangsel is van het eerste. Wij doen het echter weder niet met genoegen. Hadden wij er vroeger op tegen, dewijl het ons niet aangenaam was in een overigens voortreffelijk geschreven boek, dwalingen aan te treffen die wij wel dienden te weerleggen, thans is het, dewijl diezelfde dwalingen worden volgehouden in een boek dat niet voortreffelijk is geschreven.

Men versta ons echter wél. Over hetgeen de Heer P. hier werkelijk uit zijne *oude doos* mededeelt hebben wij weleer met te veel lof gesproken dan dat thans dienaangaande blaam kan worden verwacht. In de »Wandeling door de henting te Kwala Kapoos;» in de de »Twaalfhonderd palen door Midden-Java», en in de »Aardbeving te Willem I in 1865», zullen de bezitters en lezers der vroegere jaargangen van *De Militaire Spectator*, met genoegen een drietal oude bekenden terugzien; oude bekenden nochtans wier trekken, gelijk dat meer gaat, na verloop van zooveel jaren wel een weinig scherper zijn geworden — in casu door toevoegselen en noten — maar die toch nog den goeden indruk blijven handhaven dien zij eenmaal op ons maakten.

Niemand — en naar het schijnt de Heer P. wel het allerminst — vindt het aangenaam, te worden gehegeld. Zooals de lezers van *De Militaire Spectator* hebben ontwaard, komt hij er tegen in verzet, en dat is zijn recht; maar wij zullen ons daarom niet tot twistgeschrijf laten verlokken als hij dat recht tegenover ons doet gelden. Twistgeschrijf is zóó vervelend voor het publiek dat wij er slechts in uiterste gevallen toe overgaan; wij achten ons bovendien niet onfeilbaar, en zijn van oordeel dat als twee personen, die de gaaf bezitten zich goed uit te drukken, hunne uiteenlopende meeningen eenmaal duidelijk tegenover elkander hebben uiteengrzet, zij het veilig aan den ontwikkelden lezer kunnen overlaten

tusschen hen uitspraak te doen. Ons zwijgen is dus volstrekt niet altijd consenteeren, evenmin als in het herhalen van vroegere en reeds bestreden uitspraken een opzettelijk ignoreeren mag worden gezien van hetgeen er tegen werd aangevoerd.

Wij zullen ons dan getroosten het ambt van recensent andermaal te aanvaarden; wij zeggen het ambt want, in onze oogen, mag een recensent noch een gediensstige vriend, noch een hatelijke vijand zijn; hij moet zijn een rechter, die eerlijk, naar zijn beste weten, en zoo onpartijdig mogelijk uitspraak doet, zijne uitspraken moeten daarenboven op welwillende wijze zijn ingekleed. Dit laatste hebben wij, vooral tegenover den Heer P., steeds betracht, maar die handelwijze schijnt hem niet eens te bevallen; hij noemt dat "zoetzure aanmerkingen en azijnachtige be-(?)merkingen" maken. Welnu, wij zullen hem dan voortaan, waar het te pas komt, in s'hemelsnaam, zuiveren azijn schenken.

„Aan de schetsen — zegt de Schr. — die ik *suit de oude docs*" betitel, voeg ik als nieuw product mijner pen de romantische levensschets toe van de vier deserteurs, die als helden in mijn ethnografische roman *„Borneo van Zuid naar Noord"*, opgevoerd werden." Door „romantisch" moet men hier blijkbaar niets anders verstaan dan dat de ruwe omtrekken der werkelijkheid slechts een weinig zijn afgerond, want de Schr. deelt ons mede dat hij de verhalen uit den mond der betrokkenen opgeteekend en ze later vergeleken heeft met de papieren die omtrent hen op de bureaux van het Departement van Oorlog te Batavia aanwezig waren, zoodat men er zeker van kan zijn, telkens de waarheid te vernemen. Zooals de lezers van *De Militaire Spectator* zich zullen herinneren werd het viertal gevormd door twee Zwitsers, een dronken Belg en een Sienjo. De levensgeschiedenissen der drie eersten vormen drie eenvoudige maar niet onaardig geschreven novelletjes; la mère peut en permettre la lecture à sa fille, niettegenstaande twee der helden ieder een aanminnig meisje ten val en ten grave hielpen. — Ook de derde is ongelukkig in de liefde, en zoo brengt de liefde hen allen óf tot radeloosheid en wanhoop óf tot losbandigheid, en eindelijk vanzelf in de armen der altijd geredstaande afschuwelijke Nederlandsche wervers. Wij meenden vroeger dat die wervers ten aanzien der beide Zeer Gel. H. H. Zwitsers ten minsten een meesterstuk van list en behendigheid hadden volbracht maar... niet eens!

Het is alleszins goed te keuren dat de Heer P. de ware namen zijner voorgewende deserteurs verzwijgt; daar zij nog in leven kunnen zijn — zegt hij — zou het noemen der namen een bepaalde onkieschheid zijn. Wij begrijpen echter niet waarom hij diezelfde onkieschheid niet vermijdt ten aanzien der nagedachtenis van den achtingswaardigen, nog niet lang overledenen Heer **Petrus REGOUT** en ten aanzien van diens talrijke nog levende zonen en kleinzonen. Een zoo flink en énergiek Nederlander, als de Heer P. **REGOUT** was, heeft waarlijk niet verdiend, nog na zijn dood belachelijk te worden gemaakt door de bewering — wij hebben hier immers met geschiedenis te doen — dat hij ooit werklieden zijner geweerfabriek zou hebben gedwongen, voor hunne zonden *aan de Lourdes* te gaan drinken. Hij was daar inderdaad de man niet toe; hij heeft bovendien zijn geweerfabriek reeds in 1846 van de hand gedaan en dus lang eer de wonderkracht van het Lourdes-water bekend was, en vooral lang eer men te Maastricht „eene hulpinrichting van de heilige Lourdes-nering" bezat, (sedert 1878).

De werkmán dien het lot had getroffen Lourdes-water te moeten drinken — de dronken Belg RICHARD LACUEILLE — werd eindelijk van de fabriek weggejaagd. Alweder beschonken en met wankelende schreden de breede Boschstraat opkruisende strotte een luid tromgeroffel zijne oorvliezen (gehoorvliezen?) en zag hij een menigte volks zich verdringen rondom een viertal tamboers van het garnizoen, die er dapper op los roffelden en zoo dat helsche kabaal (?) maakten. RICHARD drong zeilende en struikelende door den droom en hoorde, toen het kalfsveld zweeg, een onderofficier met een stem als van een kermis-kiezentrekker, de genoogens van het soldatenleven in Nederlandsch Indië ophemelen en gouden bergen beloven aan hen die daar in die gezegende dreven hunne fortuin zouden willen beproeven.

»Toen de speech geëindigd was, of liever toen de schreeuw een oogenblik zweeg om tot adem te komen, monsterden de listige oogen van den zielverkooper onderzoekend de omstanders en vestigden zich weldra op den dronken Waal, die met een dom gezicht en open mond het marktgeschreeuw had staan aanhooren waarvan hij evenwel niets begrepen had. De werver haalde een handvol fonkelnieuwe rijksdaalders uit den zak, liet die in de zonnestralen schitteren en troonde (zijne tamboers in den steek latende? Ref.) al spoedig den wezenlooze naar eene kroeg mede, waar het heillooze vocht het afschawelijke handwerk behulpzaam moest zijn.»

Wij herinneren ons uit onze luitenantsjaren, en wij meenen dat het in, of kort na, 1848 werd afgeschaft, dat wij, in sommige groote steden, als commandant der houdwacht, ingevolge onze consigne, den sergeant der wacht, vergezeld van één tamboer, die den *baz* moest slaan, en van een paar soldaten, hadden uit te zenden om op pleinen en in enkele groote straten een zoogen. proclamatie voor te lezen die de voorwaarden vermeldde, waarop men in militairen dienst kon treden hetzij hier te lande, hetzij in Indië. Die sergeant was geen werver en hij kreeg ook geen rijksdaalders mede; zijne proclamatie — misschien zijn die stukken nog in de archieven onzer garnizoensplaatsen voorhanden — was in hetamelijken toon gesteld en bevatte hoegenaamd geen zwetserij, zoodat niemand er aanstoot aan kon nemen; nadat de sergeant haar had voorgelezen vervolgde hij zijn weg; hij had noch opdracht, noch aanleiding, noch belang om meer te doen. Dit is geschiedenis die wij tegenover de geschiedenis van den Heer P. stellen en wij durven bovendien vragen welk Nederlander ooit soortgelijke schandalen op den vaderlandschen bodem heeft aanschouwd als de Heer P. hier beschrijft?

Het vierde, in volgorde het derde, der stukjes die het nieuwe product uitmaken der pen des Heeren P., is de ware geschiedenis van den verdichten Sienjo JOHANNES die wij op bladz. 270 e. v. van den vorigen jaargang bespraken. Wij mogen er alles behalve van zeggen: *la mère en permettra la lecture à sa fille*, maar de heer P. kan antwoorden dat hij dat ook niet verlangt. Intusschen kwamen bij het lezen van dit verhaaltje onwillekeurig de navolgende woorden van den Heer I. HOEK (1) weder in onze gedachten oprijzen: »Bij de meeste boeken over Indië en Indische toestanden wordt de lezer onaangenaam getroffen door eene zekere ruwheid en onbeschaafdheid die door een dun vernisje heen schemert. . . Wij kunnen niet aannemen dat de Indo-Europesche bevolking is, gelijk ze ons zoo dik-

(1) In zijne beoordeeling van: »Op Java langs kruisweg en slingerpad» in *De Tijdspiegel* 1882, N°. 9, bladz. 113 e. v.

werf beschreven wordt. . . Zij kan zoo ruw, zoo onbeschaafd, zoo laag ontwikkeld — laat ons het rechte woord gebruiken — zoo ploertig niet wezen als sommige Schrijvers ons doen gelooven enz.”

Wij meenen in den Heer P. te hebben opgemerkt dat hij zijne onderwerpen niet beheerscht, maar er door beheerscht wordt. Het verhevene beschrijft hij daardoor op wezenlijk verhevene wijze, maar als hij lage en gemeene tooneelen of toestanden heeft te beschrijven of op gemeenzamen toon meent te moeten spreken, dan doet hij dat zoo plastisch mogelijk en een gekuischte stijl is dan soms ver te zoeken. Wij hebben in der tijd gemeend hem een Schr. als MULTATULI wel tot voorbeeld te mogen stellen, maar hij beweerde ongeveer dat MULTATULI ons zou uitlachen als hij dat vernam. Hij merkte te recht aan dat MULTATULI ook wel eens een ongekuischte uitdrukking nederschreef en hij voegde er, eveneens te recht, bij dat die Schr. »het jargon der opgevoerde personen zoo getrouw mogelijk weêr geeft.” Maar dat was juist hetgeen wij beweerden dat de Heer P. niet had gedaan. Hij zelf spreekt niet eens altijd het »jargon — d. i. de gekuischte taal — die aan een Schr. tegenover een beschaafd publiek voegt”. Bijv. »Toen de roê van de *derrière* verwijderd was”, bladz. 45; »HENRI deed geen *bak* open”, bladz. 144; »Toen . . . een koningstijger . . . in een oogwenk hem het vleesch van de *ribbenkast* haalde”, bladz. 230 enz. De Heer P. beweert wel »dat over de smaken niet valt te twisten” maar met zulk een banaliteit kan een litterator, aan wien het bekend moet zijn dat er een wetenschap der *Aesthetica* bestaat, zich niet vrij pleiten.

De Sienjo JOHANNES, die ons hier wordt voorgesteld moet den Sienjo JOHANNES van den ethnografischen roman aanvullen en verklaren. Wij kunnen evenwel geen den minsten samenhang ontdekken tusschen den jeugdigen, als kind meer dan verwaarloosden en uiterst weerbarstigen élève-tamboer van het pupillen-korps, die wegens slecht gedrag van de inrichting werd weggezonden eer de tijd was verstreken die hij er mocht blijven; tusschen den uit den aard der zaak noodwendig ongeletterden en weinig ontwikkelden knaap die ook als man voortging zich te misdragen, en den schranderden, veel wetenden en bijna geleerden Sienjo JOHANNES van den roman. Het zijn nu blijven twee verschillende wezens, althans voor ons is het onbegrijpelijk hoe uit den dop van het walgelijke vuile ei dat wij hier te zien krijgen, ooit de schitterend phantastische vogel kon verrijzen dien we vroeger leerden kennen. Men kan zeer goed eenige termen eener reeks laten volgen op evenveel termen van een andere, maar men verkrijgt zoodoende nog geen welgeordende nieuwe reeks. Als er geen gaping is ontstaan, gelijk hier, dan moet de verhouding nog bovendien doorlopend dezelfde zijn. Deze zeer elementaire wiskundige waarheid, geldt ook voor hetgeen men zeer goed een psychologische reeks kan noemen. De pating door den Heer P. hier aangewand om twee reeksen met zeer verschillende intellectuele en moreele verhoudingen tot ééne te verwerken is dan ook in psychologischen zin, een onhandigheid die ernstigen twijfel doet rijzen aan zijn aanleg tot romanschrijver.

Wij mogen niet voorbijzien dat de Schr. in zijn »Sienjo JOHANNES” een warm woord spreekt tot het verkrijgen van lotsverbetering voor zooveel kinderen van Europeesche vaders en inlandsche moeders die op Java en elders in O.-Indie, schier in het wild rondloopen. Hij zegt dat men reeds veel te lang heeft getoefd, zich hunner

aan te trekken. Hij keurt het af dat onze landgenooten maar al te zeer zijn bezield met de neiging om den Sienjo, in hunne litterarische werken, steeds tot een caricatuur te maken; hij zelf heeft zich in der tijd aan die goedkope geestigheid bezondigd maar hij heeft leeren inzien hoe onbillijk dat is, enz. Men zou nu mogen verwachten dat de Heer P. zijn leven had gebeterd, maar neen; wij vonden op bladz. 116, 153 en 222 van zijn »Mit de oude doos" dezelfde goedkope geestigheden terug die hij reeds vroeger had aan den man gebracht en die hij bij een herdruk zeer zeker had kunnen achterwege laten. In »Sienjo JOHANNES" worden er zelfs nieuwe bijgevoegd nog wel van het allooi met de woorden van den Heer J. HOEK hierboven aangeduid. Wanneer men als beschermer en verdediger der Sienjo's wil optreden dient men andere blijken te geven van den ernst waarmee men zijn taak aanvaardt. Wij vreezen te meer dat de Sienjo's niet zonder eenig wantrouwen tot hunnen nieuwen beschermheer zullen opzien, daar zij hier te lezen krijgen hoe de Heer P. zijn goeden bekende, den humanen commandant der henting Kwala Kapoas, met een hunner laut omspringen. De arme Sienjo JOHANNES moest soms zweken achter elkander, volkomen geëquipeerd, met gepakten ransel op den rug en gevulde patroontasch en veldflesch aan den gordel, van zonsop- tot zonsondergang, strafpeloton loopen en daarbij nog den zwaren nachtelijken garnizoensdienst verrichten". Of hebben wij hier nu weder niet geschiedenis te doen? Wij hopen, ja wij vertrouwen het, maar dan vragen wij hoe de Schr. er toe kan komen, zonder van eenige afkeuring blijk te geven, ja op luchtigen toon en alsof het de eenvoudigste en natuurlijkste zaak ter wereld was, een feit te verdenken en schier als waarheid voor te stellen, dat van gruwelijk en schandelijk misbruik van gezag zou getuigen als het inderdaad ware gepleegd? Gevoelt hij dan niet dat menig Nederlander die zijn boek leest zal zeggen: als zulke dingen zoo naïef weg, zoo zonder meer, worden verteld, zij het ook verduikt, dan moeten zij ten minste waar kunnen zijn, en dat hadden wij van onze brave Indische Officieren niet verwacht!

Het behartigen van de belangen der Sienjo's geeft den Heer P. aanleiding heftig uit te varen tegen de wijze waarop diezelfde belangen bij het Pupillen-korps worden voorgestaan. Het zou ons alweder weinig moeite kosten hem te bewijzen — als hij eens een enkele keer overtuigd wilde zijn — dat hij noch de grondslagen waarop dat korps is georganiseerd, noch zijne geschiedenis, kent, maar wij mogen ten gevalle daarvan te minder gevaar loopen de grenzen van een boek aankondiging te overschrijden daar wij nog een paar andere punten hebben te bespreken die des Schrs. oppervlakkigheid voldoende zullen in het licht stellen.

Als men de instellingen van zijn land scherp critiseert en ze wil verbeteren dan dient men ze ten minste te kennen, en dat is bij den Heer P. volstrekt niet het geval. Het ergste is nog — niet dat hij in verzet komt tegen hen die hem zijne vergissingen onder het oog brengen en zoo beleefd is hunne wellevende en welwillende aanmerkingen »schrijverij" te noemen — maar dat hij daarbij dan telkens nieuwe zonden begaat zonder zich van de oude te hebben kunnen zuiveren. Hij moest bedenken dat als hij zoo herhaaldelijk bewijzen geeft van te falen daar waar men hem kan nagaan, men eindelijk wel eens zou kunnen gaan twijfelen aan de betrouwbaarheid van mededeelingen die niet zoo gemakkelijk kunnen

worden gecontroleerd, bv. zijne Ethnografische berichten omtrent de Dajaks.

Wij hebben den Heer P. vroeger, op „zoet-zure" wijze — thans betreuren wij het niet duidelijker te hebben gesproken — aangebond dat hij niet bekend was met den loop der rechtspleging bij onze landmacht.

Wij hebben hem vroeger, en nu opnieuw, bewezen dat hij zeer slecht bekend is met den gang en de geschiedenis van onze werving.

Thans moeten wij nog doen uitkomen dat hij, die onze militie-wet wil wijzigen, niet bekend is met hetgeen er volgens de voorschriften bij hare uitvoering wordt betracht, ja

Niet eens met de Grondwet.

Op onze aanmerking (zie vorige jaargang bladz. 273) dat de Heer P. in zijn boek „Borneo van Zuid naar Noord" breed opgeeft van de misbruiken aan ons stelsel van werving verbonden maar geen woord zegt van het middel om het euvel te voorkomen of uit den weg te ruimen, antwoordt hij vrij uitvoerig. 't Is hem geen duit waard om de Nederlandsche regeering uit deze moeilijkheid te redden. Hij heweert dat door het invoeren van den persoonlijken dienstplicht al de tegenwoordige plaatsvervangers en nummerverwisselaars vanzelf beschikbaar zouden komen tot vrijwillige dienstneming voor Nederlandsch-Indië. Dit gansch niet nieuwe denkbeeld dat reeds zoo dikwerf is geopperd en bestreden, zullen wij hier niet verder bespreken. Maar de Heer P. wil door cijfers aantoonen dat wij, door het toe te passen, op weinig na zullen zijn geholpen. Hij had daartoe noodig te weten hoeveel plaatsvervangers en nummerverwisselaars er in ons leger dienden; hij is op kondschap uitgegaan en heeft vernomen dat hun gezamenlijk aantal jaarlijks 1200 à 1300 bedraagt, en met zijne gewone lichtvaardigheid voegt hij er bij, dat hij geen enkele reden heeft om de juistheid van die opgave te wantrouwen. Men mag niettemin vragen hij wien hij op zijn kondschaps-tocht dan wel is terechtgekomen? Gewis niet bij personen die eenige studie hebben gemaakt van onze militie-aangelegenheden. De Secretaris van de eerste de beste kleine plattelandsgemeente had hem kunnen zeggen dat door den minister van binnenlandsche zaken, jaarlijks aan den Koning aangeboden en vervolgens in de *Staats-Courant* publiek gemaakt wordt een *Staat houdende verslag van den afloop der ligting naar de Nationale Militie* en dat hij daarin alles kon vinden wat hij noodig had te weten. In het *verslag* over 1881 had hij dan kunnen lezen dat onder de miliciens waren begrepen 2363 plaatsvervangers en nummerverwisselaars, en dat het getal dezer beide categoriën te zamen over de laatste vijf jaren, gemiddeld had bekragen 2207 hoofden. Hij had dan nog bovendien de vol-doening kunnen smaken van te zien, dat — altijd door toepassing van zijn nieuw denkbeeld — in de aanvulling onzer krijgsmacht in Nederlandsch Indië, ook zonder het aannemen van vreemdelingen, in gewone tijden gereedelijk ware te voorzien.

Maar dan bleven toch nog altijd over mogelijke buitengewone omstandigheden waarvoor maatregelen behoorden te worden genomen. Ook hier weet de Heer P. raad voor. „Welnu" — zegt hij — „bij de invoering van den persoonlijken dienstplicht, zou dan toch het achtste hoofdstuk onzer Grondwet moeten veranderd worden, enz." Wij vergenoegen ons met het cursiveeren dezer regelen en voegen er geen woord aan toe.

A. W. P. WEITZEL.

*Aanteekeningen naar aanleiding der brochure van den Heer
M. T. H. PERELAER "de houding van een eerlijk man" door
N. Overgedrukt uit het Indisch Militair Tijdschrift.*

In de November-aflevering 1882 van *De Militaire Spectator* maakten wij melding van het werk van den Heer Perelaer, getiteld "de houding van een eerlijk man" en hebben ons daarbij voorbedachtelijk onthouden van alle critiek, omdat wij niet voldoende op de hoogte waren van de onderwerpelyke quaestie. In de overtuiging dat het geschrift ook buiten ons wel tegenspraak zou onder vinden, wanneer althans tegenspraak mogelijk was, bepaalden wij ons tot slechts enkele algemeene opmerkingen en lieten het aan meer bevoegden over, de feiten zelf in nadere behandeling te nemen. Onder die meer bevoegden mog zeker N. gerekend worden, die in een reeks van aanteekeningen den Majoor Perelaer het vuur tamelijk wel aan de schenen legt.

Allereerst de artikelen besprekende, voorkomende in de *Indische Gids* van April en Mei 1882 (het laatste als repliek van den Generaal VAN SWIETEN op het eerste van den Majoor Perelaer) komt N. na lezing van P.'s brochure tot het besluit, dat beiden zich hebben vergist, maar dat de vergissing van den Generaal buiten de zaak staat; die van den Heer P. echter niet, en dat de mededeeling dat de Gouverneur-Generaal eerst den 7den Mei 1874 naar Buitenzorg ging, het bewijs levert, dat het verhaal voor welks juistheid P. instaat, onjuist is. De redeneering is zuiver; Perelaer hewijst zelf, dat hij dwaalde en zijn dwaling is van ernstiger aard dan het feit, dat de Generaal VAN SWIETEN uit de aanteekeningen in zijn journaal na een zoo ruim tijdsverloop, een niet juiste, maar niets tot de zaak afdoende *geenigtrekking* maakte. En toch heeft de Heer P. getracht de juistheid van dat journaal in verdenking te brengen en gesproken van een waarheid en een gelouterde waarheid.

Een aanhaling uit het mailoverzicht van het *Algemeen Dagblad van Nederlandsch Indië* van den zesden Mei 1874 levert verder het bewijs dat men reeds vóór den 12den Mei op "de zeer snuggere gedachte kwam, het leger voor het lastige geval te spannen." Daarin toch werd toen reeds gezegd: "Voor zoover men weet, zal de schuldige voor een Raad van onderzoek getrokken worden." 't Is dus alleen nog maar de vraag of die *men* van P. en die *men* van het *A. D. v. N. I.* dezelfde *men* is.

Een derde punt van quaestie is het openbaar maken van den brief, dien de Kapitein v. D. aan den Generaal v. S. schreef. Was die brief, vraagt N., door v. D. aan v. S. geschreven of door een minderen aan zijn chef, en gold het niet een openbare zaak? Bovendien was naar Schrijvers meening "de Generaal VAN SWIETEN verplicht onmiddellijk te handelen, eensdeels om den blaam, door een vriend van den Heer v. D. op den vriend van hem, geworpen, niet langer dan onvermijdelijk was op dezen te laten rusten; en anderdeels omdat uitstel bij den ruim vijfen zeventig jarigen leeftijd van den verguisden grjnsnard wel eens afstel kon zijn. Immers bestond er geen zekerheid, dat, bij ontstentenis van den Generaal, een ander zijn taak zou opvatten."

Op een ander punt wordt de Majoor PERELAER allerhevigst door N. aangevallen

en naar onze zienswijze totaal verslagen. Het betreft de benoeming van v. D. tot Ridder der Orde in den Ned. Leeuw. Door die onderscheiding in verband te willen brengen met de gebeurtenissen in 1808 heeft P. zich een zeer onhandig vriend van v. D. betoond en een meer dan gevaarlijk spel gespeeld. N. toont dat duidelijk aan en eindigt met te zeggen: Goddank dat zij, die toen benoemd werden andere en betere aanspraken konden doen gelden, dan hunne verrichtingen ter zake van de meetings der officieren."

Maar niet alleen tegenover v. D. betoont zich P. een onhandig vriend, ook de Generaal VERSPUICK heeft ondervonden, dat hij de rol van "enfant terrible" speelde. Om dit gevoelen te staven haalt N. de gebeurtenissen van 10 April 1874 aan en het daaruit voortgevloeide geschrijf over de handelingen van den Kapitein VERVLOET. Wij laten het aan den belangstellenden lezer over het betoog van den schrijver zelf na te gaan en bevelen hem daarom bijzonder aan N.'s aantekeningen met aandacht te lezen. Hij zal dan ontwaren hoe de schrijver in het belang der waarheid zijn mededeelingen doet en zijn oordeel zegt en hoezeer hij zijn redeneeringen met bewijzen kan staven.

Wij nemen thans afscheid van N.'s belangrijke aantekeningen, maar niet zonder de laatste opmerking te herhalen, omdat deze doet zien, hoe hij over PERELAER denkt. Zij luidt aldus:

"Hoe is het mogelijk, dat de man, met wien ieder weldenkende moet dweepen, waar hij beginselen verkondigt, grootendeels zoo waar als die, welke voorkomen op bladz. 488 van *De Militaire Spectator* van dit jaar (1882) en voor het meereendeel zoo juist als die, welke zijn neergelegd in het voorkomende aan den voet van bladz. 528 en den aanhef van blad. 529 van dien jaargang; beginselen, die ook elders in zijn geschriften in ruime mate zijn verspreid, er maar niet toe komen kan, te erkennen, dat wit wit is, wanneer hij het eenmaal als zwart heeft voorgesteld. Smaadredenen zijn geen argumenten. Hoe is 't mogelijk, dat de bekwame P., de man, die nog zooveel goeds zou kunnen stichten, juist dat niet begrijpt." Daarop volgt nog: "t Was in den vooravond van een der dagen van 't begin van 1873. In de voorgalerij der sociëteit "Concordia" te Batavia zat de Heer P., niet lang geleden uit Europa teruggekeerd, met eenige officieren. Iemand, die zich in de nabijheid bevond, hoorde hem uitwijden over den Generaal v. S., in Europa meermalen door hem ontmoet. Opgetogen van bewondering sprak hij over den vroegeren Legercommandant. Niet genoeg wist hij te verhalen omtrent de groote bekwaamheden, het leerzame onderhoud, den helderen blik en de veel omvattende kennis van den door hem geprezen Generaal. En thans? De Generaal VAN SWIETEN bleef getrouw aan de denkbeelden omtrent branden en verwoesten, in 1848 verkondigd, op bladz. 84 van zijn *krijgsverrichtingen tegen Bali*." De Heer PERELAER, de schrijver van het zwelsprekende betoog tegen het verbranden en vernielen van kampongs, op bladz. 348 t/m 351, 1ste deel, zijner "Bonische expeditie" heeft in zijn bovengenoemd opstel van 23 Juni 1870, zelfs dat middel van oorlogvoeren, zooals het te Atjeh is toegepast, verdedigd."

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Organisatie van het koloniale leger. Critische bespreking van het voorstel der legercommissie omtrent de oprichting van een koloniaal leger. (Sp. M., 1 Janv.)

De tweede commandant. Ditvoerig wordt aangetoond, dat de bataljonscommandant in het gevecht onmogelijk zijn troep naar behooren kan nagaan en leiden. Daarom wordt voorgesteld een graad tusschen dien van bataljons- en compagniescommandant te scheppen, aan welken tweeden commandant de bataljonscommandant een gedeelte van de leiding in het gevecht kan overdragen. Ook in vredetijd kan aan den tweeden commandant een nuttige werkring worden aangewezen. (Sp. M., 1 Janv.)

De cavalerie van het territoriale leger. Nu de eerste herhalings-oefeningen met deze legermacht hebben plaats gehad, kan men getuigen dat daarvan bij mobilisatie van het leger belangrijke diensten verwacht kunnen worden. Omtrent de kadern dienen echter nog in sommige opzichten betere maatregelen te worden getroffen. (Sp. M., 1 Janv.)

De benoeming van de majoors. Critiek op de wijze, waarop de benoeming tot deze administratieve betrekking tot nu toe geschiedt en voorstellen om voor het vervolg betere waarborgen voor bekwaamheden der candidaten voor deze betrekking te verkrijgen. (Sp. M., 15 Janv.)

Over de organisatie van de koloniale troepen. Voor de infanterie: oprichting van een 4de tirailleurs-regiment en een 2de regiment vreemdelingen; de koloniale infanterie en de mariniers onder het beheer van het Departement van Oorlog stellen en uit de jagerbataljons nog 4 regimenten koloniale infanterie samenstellen. Voor de artillerie: uit de zee-artillerie 2 regimenten koloniale artillerie vormen en bovendien 4 nieuwe regimenten oprichten. Voor de cavalerie: vorming van een nieuw regiment spahis en 4 regimenten jagers. (Sc. M., Déc. 1882.)

De militaire invaliden, vroeger en tegenwoordig. In den tegenwoordigen tijd bestaat de gewoonte, om de hoogste rangen lang door dezelfde personen bezet te houden; terwijl daarentegen, om de promotie eenigszins in gang te houden, vele officieren worden gepensionneerd als kapitein of majoor, niettegenstaande zij nog alleszins voor den dienst geschikt zijn. Hierdoor ontstaat verbittering, te meer daar hun leeftijd meebrengt, dat veelal hun kinderen nog niet bezorgd zijn en zij dus een zorgelijken toestand te gemoet gaan. Men acht dan ook een wijziging in het thans gevolgde stelsel noodzakelijk. (Allg. M. Z. 1882, N°. 88.)

Het krijgswezen van Oostenrijk—Hongarije. (Slot.) Critisch over-

zicht van de nieuwe legerorganisatie, waarbij het territoriaal-stelsel ingevoerd wordt. (Allg. M. Z. 1882, N°. 89.)

Het Italiaansche leger na zijn reorganisatie. Hoofdpunten van de tegenwoordige organisatie. (Allg. M. Z. 1882, N°. 92.)

Tactiek der navorschingen. (Slot.) Overbrenging van berichten door officieren, onderofficieren of cavalerie-afdeelingen. Het gebruik maken van wisselplaatsen en de schikking hiervan. (Sc. M., Déc. 1882.)

De kaders en de bevordering. (Slot.) De bevordering der officieren moet in oorlogs- en vreedstijd nagenoeg naar denzelfden maatstaf geregeld zijn, en niet op den grondslag van belooning of betaling voor bewezen diensten. Is de officier voor hooger rang geschikt, hetgeen op andere wijze dient te blijken dan door een examen, dan mag hij niet worden voorbijgegaan. Bevordering naar ancienniteit kan geen bezwaar opleveren als het stelsel, volgens hetwelk de officieren gerecruteerd wordt, goed is en de onbekwamen, dadelijk bij het geven van bewijzen van ongeschiktheid verwijderd worden. Slechts in zeer beperkte mate mag bevordering bij keus bestaan, en dan nog met de bepaling dat die bevordering herroepbaar is, wanneer de begunstigde de in hem gestelde verwachtingen beschaamt. Leeftijdsgrenzen kunnen bij de bevordering buiten aanmerking blijven. De vraag hoeft men slechts te beantwoorden: is hij, die voor den hooger rang aan de heurt is geschikt of niet? (Sc. M., Déc. 1882.)

Een expeditionnaire colonne in Zuid-Algerië. (Slot.) Beredeneerde samenstelling van zoodanige colonne. Haar handelingen bij den aanval en de verdediging. (Sc. M., Déc. 1882.)

II. Algemeene krijgskunst.

De uitrukkende sterkte en de oefeningen. In alle legers is de kwaal binnengeslopen om de oorlogs- en gevechts-oefeningen te houden met afdeelingen, waarvan de uitrukkende sterkte nauwelijks $\frac{1}{3}$ of $\frac{1}{4}$ van de oorlogssterkte bedraagt. Dit bezwaar treft voornamelijk de infanterie; het werkt niet alleen zeer nadeelig op den aard der oefeningen, doch wekt bovendien valsche begrippen omtrent het verrichten der verschillende functiën in oorlogstijd. Wenschelijk is het de afdeelingen in dier voege te vereenigen, dat minstens $\frac{2}{3}$ van de oorlogssterkte wordt bereikt. Voor afdeelingen sterker dan bataljons, kan dit beginsel niet worden doorgezet; daarom verdient het aanbeveling om bij de oefeningen met groote afdeelingen, ten opzichte van ruimte en tijd te handelen alsof de werkelijke oorlogssterkte aanwezig ware. Zoo zou hij de uitvoering van marschen de werkelijke lengte der colonne door het vergrooten van de tusschenruimten tusschen de afdeelingen, duidelijk kunnen worden voorgesteld. (Oest. M. Z., Dec. 1882.)

Over eenige bij de practische oefeningen van troepen jaarlijks terugkeerende fouten. De begane fouten kunnen worden verdeeld in 1°. *Elementaire fouten*, waaronder bij de infanterie moeten worden gerekend, de overhaasting, waarmede bewegingen worden uitgevoerd; het niet van de hun aangewezen plaatsen commanderen door officieren, het te paard blijven der beredenen, het geven van onduidelijke bevelen en het niet opvolgen van de reglementaire voorschriften. Bij de artillerie, het overhaast vuren en het voorwaarts gaan zonder bedekking. Aan de cavalerie wordt verweten: haar te groote beweeglijkheid, de overdadige verzending van weinig zaakrijke rapporten; het staken der verkenningen in 's vijands flanken en rug gedurende het gevecht, alsmede de slechte leiding van de afgestegen ruiterij. 2°. De *moreele fouten*, die voornamelijk bestaan in gemis aan zelfvertrouwen. 3°. De *tactische fouten*, groot in aantal, waaronder voornamelijk moeten worden genoemd: de onduidelijke dispositiën, de te gelijkmatige verdeling der krachten bij aanval en verdediging, de onvoldoende zorgen voor het beschikbaar houden eener reserve, enz. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1882.)

De militaire hervormingen in Rusland. De hoofdinhoud der jongste instructiën omtrent de oefeningen en studiën der officieren. (M. W. Ver., Daud XXV, Heft 2 en 3.)

Straatlocomotieven voor militair gebruik. (*Met schetsen.*) Beknopte beschrijving van de stelsels *Cail, Aneling—Porter, Fowler* en *Balleé*, gevolgd door mededeelingen omtrent proeven en loepassingen in Frankrijk, Duitschland, Italië, Rusland, Engeland, Spanje en Oostenrijk. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Toulon, de voornaamste oorlogshaven van Frankrijk in de Middellandsche zee. (*Met een plaat*) Als voorbeeld van een met de moderne middelen versterkte oorlogshaven van den eersten rang, wordt een beschrijving gegeven van de versterkingen en de reede van Toulon, en worden tevens de beteekenis en de voordeelen van deze haven voor Frankrijk, in het licht gesteld. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Menschlievendheid en oorlog. Overzicht van de op verschillende tijdstippen openbaar gemaakte inzichten omtrent de middelen om oorlog te voorkomen en omtrant het oorlogsrecht. De Geneefsche conventie en hare gebreken. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

Gedachten over het algemeene en bijzondere denkbeeld voor de manoeuvres der 6de divisie. (Schw. A. u. G. 1882, Heft 12.)

De brigade- en divisie-manneuvres der 6de divisie. (*Slot.*) (Schw. A. u. G. 1882, Heft 12.)

De ontwikkeling der tactiek van af de invoering der vuurwapenen tot aan den dood van GUSTAAF ADOLF. (Allg. M. Z. 1882, N°. 90 en 91.)

De strategische opmarsch van het Fransche leger in den eerstvolgenden Duitsch-Franschen oorlog. Het opstel in het *Journal des sciences militaires*, getiteld »de Fransche noordelijke grens en een Duitse inval« is in het Duitsch vertaald geworden en tevens is daaraan een hoofdstuk toegevoegd handelende over den strategischen opmarsch der Franschen, opgesteld naar aanleiding van de algemeene aanwijzingen van den Franschen Schrijver, het verdedigingsstelsel der Fransche grenzen en het voor het troepenvervoer beschikbare Fransche spoorwegnet. Het geschrift draagt tot titel »Der strategische Aufmarsch der Deutschen Truppen im nächsten Deutsch-Französischen Kriege, aus dem Französischen übersetzt«. De hoofdpunten uit het genoemde hoofdstuk van dit geschrift worden medegedeeld. (Allg. M. Z. 1882, N°. 93—96.)

De tactische opleiding der Kozakken. Bijzonderheden hieromtrent naar aanleiding van een artikel hierover in de Russische invalide, van de hand van den Generaal-Majoor MARTINOW. (Allg. M. Z. 1882, N°. 93)

Eenige leeringen uit den Egyptischen veldtocht. In dit opzicht vallen o. a. op te merken: het vervoeren van troepen over zee; het gebruik van het geweevuur, en het art vuur. Wat het eerste punt betreft, wordt gewezen op de veel grootere snelheid in het vervoer vergeleken bij de tijden van de zeilschepen. Een goed gebruik van het inf. vuur is van het hoogste gewicht; hadden de Egyptische troepen dit in de linie van Tel-el-Kebir weten toe te passen, dan zouden de Engelschen, trots de grootste dapperheid, aldare het hoofd gestooten hebben. De Gen. WOLSELEY gaf blikken, de waarde van het inf. vuur te beseffen, door in den nacht tot dicht bij de stelling des vijands te naderen. De waarde van het granaatkartetsvuur schijnt ook bij dezen veldtocht gebleken te zijn. (Allg. M. Z. 1882, N°. 95.)

Nog een woord over de weerbaarheid van Zwitserland. Naar aanleiding eener critiek in de *Deutsche Literatur Zeitung* van het opstel daaromtrent in de *Allg. M. Z.*, N°. 73 van 1881, worden nadere toelichtingen aangaande de schouwingen van dit opstel gegeven. (Allg. M. Z. 1882, N°. 99.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Russische artillerie. Belagering-, vesting en kustmaterieel. Beschrijving met teekening van het belegeringsgeschut: kanonnen van 10 cm.,

15 cM. Lt., 15 cM. L., van het verdeelbaar kanon van 20 cM., van de mortieren van 8 en 20 cM., alsmede van den verdeelbaren mortier van 23 cM. — van het vestinggeschut: kanonnen van 8 en 10 cM., 12 en 15 cM. L. en K., 20 cM. Lt., van de mortieren van 10 en 20 cM. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Janv.)

Nieuwe proeven met prismatisch buskruit in Duitschland. Mededeeling van vergelijkende proeven genomen door de buskruitfabriek van ROTTWEIT—HAMBURG met verschillende soorten prismatisch buskruit, om te komen tot een buskruitsoort voor zwaar geschut, die bij een minimum druk op den zielwand, aan het projectiel een maximum van snelheid mededeelt. (Mitth. A. u. G., Heft 11.)

Wijzigingen in de affuit van KRUPP voor minimaal-schietgat, door GRÜSON. (*Met schets.*) Door de aangebrachte wijziging blijft het punt van de as der ziel, dat in het midden van het voorvlak der schietgatopening gelegen is, zoowel bij het richten als in den terugloop, nagenoeg op zijne plaats. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Bijdrage tot elementaire verklaring van de derivatie der puntprojectielen. De derivatie is tot nu toe, in oorzaak en wezen, nog niet voldoende verklaard, getuige de onvolledigheid en tegenstrijdigheid der verklaring daarvan bij verschillende schrijvers. Er zijn dan ook groote bezwaren aan verbonden, ten gevolge van de zeer ingewikkelde combinatie van soms moeilijk te controleeren krachten, die als oorzaken der derivatie in het spel komen. Nu dit voorop gesteld te hebben, wordt een critiek geleverd van de verklaringen van DV en een overzicht van de proeven van MAGNUS, gevolgd door een beschouwing over het verschil in omstandigheden bij deze proeven en bij het in den dampkring voortbewegende projectiel. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

V. Militaire administratie en intendance.

De verpleging der soldaten. Bijzonderheden omtrent het vleeschpoeder en zijn toepassingen uit de fabriek der maatschappij Carne pura te Berlijn, en aankondiging van het geschrift van HUCHHOLTZ "Ratgeber für den Menagebetrieb bei den Truppen." (Jahrb. A. u. M., Jan.)

Studie omtrent de oplegging van den reserve-voorraad aan verplegingsmiddelen voor oorlogstoestand in tijd van vrede. Bijdrage tot de geschiedenis der legerverpleging in Oostenrijk—Hongarije. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

Een nieuw wondverband te velde. Beknopt overzicht van het doel en de voordeelen der antiseptische methode van wondbehandeling en van het Lister'sche verband. Bezwaren aan het gebruik van dit verband te velde verbonden. Zijne vervanging door het Jodoform-verband van den Oostenrykschen professor MOSERIG—MOONHOR, dat dezelfde voordeelen aanbiedt als het Lister'sche verband, doch er niet de nadelen van bezit. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

De gezondheidstoestand van de Deutsche oorlogsmarine in het laatste jaar. Getrokken uit het statistisch rapport over den gezondheidstoestand der Deutsche marine van 1 April 1881 tot 31 Maart 1882. (Allg. M. Z. 1882, N°. 94.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

Het spionneeren. Beschouwingen over de verschillende wijzen van spionneeren en de straffen daarop gesteld. In de omstandigheid dat iedere staat tot de uitvorsching der vijandelijke krijgsondernemingen, spionnen uitzendt, en de

tot overeenkomstige doeleinden uitgezonden spionnen des vijands, in geval van gevangenneming met den dood straft, ligt een tegenstrijdigheid, die alleen door de voortdurende ontwikkeling van het volkenrecht kan worden weggenomen. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1882.)

De nieuwe pensioenwet voor het Duitsch rijkseger. Volgens geruchten wordt in den hondsraad een nieuwe wet voorbereid, bepalende dat de pensioensberekening, na 40 actieve dienstjaren, voor militaire beamtten op dezelfde leest geschoeid zal worden als die der civiele, n. l. $\frac{1}{2}$ in plaats van $\frac{1}{3}$ van het traktement per jaar. Het maximum-pensioen zal het $\frac{1}{3}$ gedeelte van het traktement kunnen bedragen. (Allg. M. Z. 1882, N°. 92.)

De nieuwe pensioenwet en de oud-officieren. Bestrijding van de beginselen der ingediende wet, in zoverre zij geen genoegzame rekening houdt met de belangen der reeds thans gepensioneerde officieren. (Allg. M. Z. 1882, N°. 99.)

VIII. Militair onderwijs.

De tactische opleiding der Russische officieren. Instructie voor de tactische opdrachten van de officieren. De oefeningsreizen en de uitkomsten hiervan (Allg. M. Z. 1882, N°. 97.)

Nieuwe bepalingen voor de toelating tot de Krijgsacademie in Pruisen. Mededeeling van de nieuw vastgestelde voorwaarden tot toelating. (Allg. M. Z. 1882, N°. 98.)

De voorafgaande wetenschappelijke vorming onzer officieren en de inrichtingen tot africhting voor het *Fähnrichs*-examen. In de pers wordt dikwerf in afkeurenden zin over genoemde inrichtingen gesproken. Dat zij echter niet ontheerd kunnen worden, tracht men aan te toonen door na te gaan, wat de aspiranten, van verschillende inrichtingen van onderwijs afkomstig en aldaar een grand verworven hebbende, aan kennis voor het *Fähnrichs*-examen ontbroekt. Men zou het evenwel gewenscht achten, dat van staatswege een of twee gelegenheden geopend werden, waar jongelieden zich voor het genoemde examen konden voorbereiden. (Allg. M. Z. 1882, N°. 89.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Studie over het indirecte geweervuur. (Met schetsen.) Met voorbeelden wordt aangetoond, hoedanig op eenvoudige wijze de opzethoogte kan bepaald worden, om, bij het richten op de dekkende kruin, het daarachter gelegen doel te treffen. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Ontwerp tot verbetering van de bewapening der Engelsche infanterie. Volgens het „Journal of the Royal United Service Institution” zijn 60 exemplaren van een nieuw geweer in beproeving. Deze geweren hebben een *Martini*-sluiting. De beginselen der constructie zijn: vermindering van kaliber, gewicht van het projectiel en terugstoot; vizier ingericht voor het richten op groote afstanden, en beschutting van de hand tegen branden, wanneer de loop sterk verhit is. Een beknopte beschrijving van dit wapen, alsmede van het patronenmagazijn, voorgesteld voor het bestaande geweer, wordt gegeven. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Het repeteregeweer, stelsel-*Mausser*. Beschrijving van dit nieuwe wapen, hetwelk zijn ontstaan te danken heeft aan de verandering van den enkel-lader van denzelfden naam. (Oest. M. Z., Dec. 1882.)

De Russische infanterie in den oorlog van 1877—78. Organisatie der bataljons; bewapening; karakter van de Russische tactiek. Beknopt critisch overzicht van de oorlogshandelingen. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

Compagniesoefeningen. Bespreking van de noodzakelijkheid, om bij de compagniesoefeningen der infanterie naar een te voren opgesteld programma, dat den geheelen beschikbaren oefeningstijd omvat, te werk te gaan, ten einde zoodoende te komen tot een meer stelselmatige opleiding en tot besparing van tijd. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

Het vuur en de bajonet. Op gronden, ontleend aan gebeurtenissen in de jongste oorlogen, tracht de Schrijver te betoogen en door cijfers te bewijzen, dat een stoute en snelle voorwaartsche beweging den aanvaller in vele gevallen eerder en met minder verliezen tot zijn doel voert, dan een betrekkelijk langdurige voorbereiding van den stormloop door infanterievuur. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

De draagbare vuurwapenen en hun gebruik in den Russisch-Turkschen oorlog van 1877-78. (Slot.) De draagbare vuurwapenen der Turksche troepen. Beschrijving van de technische inrichting dezer wapenen en van de voor- en nadeelen, welke het gebruik in den oorlog opleverde. De munitie-nitruisting en hare aanvulling. De uitwerking van het vuur der Turksche infanterie. Slotbeschouwingen. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

De quaestie der repeteregeweren en de opleiding in het schieten, in Frankrijk. Redevoering van den afgevaardigde Ténor in de Fransche Kamer om de aandacht der regering op de repeteregeweren te vestigen, en het antwoord van den Minister van Oorlog, waarin aangegeven wordt in welk stadium het vraagstuk in Frankrijk verkeert. Invoering van een nieuw voorschrift op het schieten. (Allg. M. Z. 1882, N°. 96.)

Nog een woord over de vestingartillerie. De afscheiding van de veld- en vestingartillerie is geen noodige maatregel. De Schrijver hoopt dat de ahangige voorstellen dienaangaande door de vertegenwoordiging zullen worden verworpen. (Sc. M., Déc. 1882.)

Ontwikkeling van een methode voor het schijnschieten, bij aanwending van springkardoezen om het springen der projectielen aan te wijzen. De hier gegeven methode, die tot in alle bijzonderheden afdaalt, is op uitvoerige proeven gegrond. (Rev. d'A., Janv.)

Voorgestelde wijzigingen van de schietregelen voor de veldartillerie van het Duitsche leger. Opsomming der bepalingen van het bestaande voorschrift, waarvoor wijzigingen worden voorgesteld, met opgave van den aard der veranderingen. (Rev. d'A., Janv.)

Het gebruik van de rijdende batterijen bij de manoeuvres van de 2de cavalerie-divisie in het kamp van Bruck in 1879. Overgenomen uit de *Mitth. über Gegenstände des Art.- und Genie-Wesens* (Wordt vervolgd.) (Rev. d'A., Janv.)

Het wezen en gebruik der bergartillerie. Dat de bergartillerie in Zwitserland in de laatste jaren weinig sympathie ondervond, moet hoofdzakelijk toegeschreven worden aan het geringe vermogen van het voorlaad-bergkanon van 8 cM. Thans is echter die artillerie bewapend met een uitmuntend stalen achterlaadkanon van 7,5 cM. Met cijfers wordt aangetoond, dat de uitwerking daarvan niet door inf. vuur te vervangen is; terwijl voorts besproken worden: de taak der bergartillerie in het gevecht, toegelicht door voorbeelden uit de manoeuvres der 15de brigade, en de beweegbaarheid. (Schw. A. u. G. 1882, Heft 12.)

X. De krijgawetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Algemeene regels betrekkelijk het mechanismus der bewegingen van het paard. De bewegingen van het lichaam en de voeten van het paard bij de verschillende gangen. Het nut van de kennis der betrekkelijke snelheden van de massa en van den voet, in beweging. Overzicht van de

theoriën, opgesteld door de schrijvers over het mechanismus der bewegingen. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Janv.)

Het ijsbeslag bij de Europeesche legers. Algemeene opgaven. Be-proeving van verschillende stelsels. Geen der bestaande methoden voldoet. Het vraagstuk is nog onopgelost. (Sc. M., Déc. 1882.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De taak der artillerie bij den aanval en de verdediging van stellingen en hare samenwerking met de infanterie. Mededeelingen van de gedragsregels hieromtrent, zooals zij door den Generaal VON TODLEREN vastgesteld zijn geworden voor de door hem geleide oefeningen tegen een uit de drie wapens samengestelden gemarkeerden vijand, in den afgelopen zomer. (Allg. M. Z. 1882, N°. 90 en 91.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Over de taak der pioniers te velde en bij de herfstmanoeuvres. (*Slot.*) (Schw. A. u. G. 1882, Heft 12.)

De stichting van de Duitsche koloniale vereeniging en de Duitsche oorlogsmarine. Na er op gewezen te hebben, dat reeds vroeger in de Allg. M. Z. voor Duitschland op het gewicht gewezen is van het bezit van marine-stations en koloniën, worden de beradslagingen mededeeld op de bijeenkomst te Frankfort op 8 Dec. jl., die de stichting der koloniale vereeniging ten gevolge had. (Allg. M. Z. 1882, N°. 08.)

XIV. Krijgs-geschiedenis.

De onlusten in Algerië. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Janv.)

De Russisch-Turksche oorlog. SULEIMAN PACHA en zijn proces. (*Vervolg.*) (Sp. M., 4 Janv.)

De Fransche expeditie in Tunis. (*Vervolg.*) (Sp. M., 4 et 15 Janv.)

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Janv.)

Geschiedenis van het 1ste regiment zouaven. Zeer gunstige beoor-deeling van dit werk. (Sp. M., 15 Janv.)

Over de studie van den zevenjarigen oorlog. Beschouwingen naar aanleiding van het werk van BERNHARDI over FREDERIK DEN GROOTE als veld-heer. (Oest. M. Z. Dec. 1882.)

FREDERIK DE GROOTE en FELIX VON BOROKE. Een bijdrage tot de viering van den 24sten Januari. Beschrijving van den levensloop van den Generaal-Adjutant BOROKE, met het doel om FREDERIK's dankbaarheid voor bewezen diensten te doen uitkomen. (Jahrb. A. u. M., Jan.)

De Romeinsche soldatengeest onder de keizers. (*Vervolg.*) Volkskarakter, krijgswezen en soldatengeest ten tijde van MARCUS AURELIUS. (Jahrb. A. u. M., Jan.)

Uit de nalatenschap van KNESEBECK. (*Slot.*) (Jahrb. A. u. M., Jan.)

De Fransche expeditie naar Tunis in 1881. (*Slot.*) Historisch over-zicht dezer onderneming op grond van gegevens, hoofdzakelijk geput uit de voor-naamste Fransche en andere dagbladen. Algemeene critische opmerkingen. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3)

Vijftien brieven over den Oostersehen oorlog 1877-78. (*Vervolg.*) Critische beschouwingen over toestanden, besluiten en handelingen in den laatsten Russisch-Turkschen oorlog. IX. Plewna. X. De tweede slag bij Plewna op 30 Juli 1877. (*Wordt vervolgd.*) (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

De dood van Koning GUSTAAF ADOLF van Zweden in den slag van Lützen. (Allg. M. Z. 1882, N°. 88.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De werkzaamheden der legercommissie zijn ten gevolge van de ziekte van den Heer GAMBETTA nog niet hervat; intusschen regent het artikels, vlugschriften en boeken over de reorganisatie van het leger. Men is van oordeel, dat het gouvernement zich te recht verklaard heeft tegen het ingediende wetsontwerp, om de jongelieden van 17 tot 20 jaar een gedeeltelijke militaire opleiding in de schoolbataljons te geven. — De expeditie naar Tonkin schijnt nog altijd onbeslist te zijn; intusschen zal eenige versterking aan den commandant aldaar gezonden worden. — In Algerië is alles rustig; terwijl in Tunis de bevrediging voltooid geacht kan worden. (Sp. M., 4 Janv.)

Veertiendaagsche kroniek. Lofrede op de verdiensten van GAMBETTA en CHANZY jegens Frankrijk. — Naar men verneemt zal het gouvernement een wetsvoorstel indienen, om de familie van den Generaal CHANZY in staat te stellen een positie op te houden, zijner waardig. — De aanneming van het wetsontwerp betrekkelijk de gemengde compagnieën in Tunis. — Het toestaan van het crediet tot dekking der onkosten van de bezetting van Tunis. — De verwerping van het voorstel om de *archivistes d'état-major* te assimileeren aan de officieren van administratie. — Bij de benoemingen in het legioen van eer op nieuwjaarsdag zijn andermaal de militaire beampten achtergesteld bij de civiele. — De Minister van Oorlog heeft bepaald, dat de commissie tot herziening der infreglementen op 15 Febr. met haar arbeid gereed moet zijn. — Het vragstuk der repetergeweren wordt van het terrein der bestudeering overgebracht op dat der practijk; eenige compagnieën zullen er mede bewapend worden. (Sp. M., 15 Janv.)

De Spectateur aan zijne lezers. Mededeeling dat het tijdschrift voortaan tweemaal per maand zal verschijnen, en niteenzetting van de richting die het zich voorstelt te volgen. (Sp. M., 4 Janv.)

Verscheidenheden. Schokbuis van KAISER. (*Met schets.*) — Schokbuis van JEAN BALATSCHANO, die geheel gereed voor het gebruik, vervoerd kan worden. (*Met schets.*) — Huizen van dubbele werking voor de Zwitsersche granaatkartetsen. — Invoering van een nieuwe cavalerie-sabel in Frankrijk. — Betrekking tusschen dracht en trefkans bij de vuurwapenen. — Nieuwste proeven op het schietterrein van Torregarda. — Ontwerp voor de voertuigen van het veldgeschut van den Kapitein CLAVARINO. — Schoten met vlakke en gekromde banen met geschut op kustbatterijen tegen schepen. — Het wellen van staal op staal in roodglacienden toestand. — Electro-photographisch toestel voor onderzeesche telegraafleidingen. — Bescherming van telephoonleidingen tegen den bliksem. — Veldpost voor het Britsche legy in Egypte. — Brandgevaar door electriciteit. — Afscheiding van veld- en vestingartillerie in Frankrijk. — Chemitypie. Militaire spoorwegen in Italië. — Het Zweedsche oorlogsbudget voor 1883. — Militair nieuws uit Portugal. — Overbrenging van beweging door electriciteit. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Sept. en Oct. 1882. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Verscheidenheden. Duitschland: Proeven omtrent de aanvulling van den voorraad van patronen te veld. Nieuw aangevraagde militaire credieten. Oprichting van een sperfort te Lyck. Schietproeven met de kanonnen van 26 en 30,5 cM van 35 kalibers lengte, uit de werkplaatsen van KRUPP. — Oostenrijk: Het springen van een gietijzeren mortier van 15 cM. Naar aanleiding van het

ongeval (het springen van vorengenoemden martier) in het oefeningskamp te Felixdorf. Organisatie van de Oostenrijke artillerie. De torpedo's, stelsel *Zubowitz* voor het gebruik te land. — Italië: Het nieuwe achterladkanon van 100 ton voor het panteerschip *Italia*. Reorganisatie van de artillerie. — Rusland: schietoefeningen der artillerie in het oefeningskamp van *Kiew*. Het repeteergeweer, stelsel *Mausser*. (Rev. d'A., Janv.)

Het overbrengen van kracht, door electriciteit. Theoretische ontwikkeling van dit vraagstuk. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 11.)

Proeven te Lundenburg, met electricische verlichtingen omtrent overbrengen van kracht, door electriciteit. Toepassing van electricisch licht voor veldarbeid (landbouw, schansarbeid, groote bouwwerken); overbrengen van kracht tot drijven van landbouwwerktuigen. (Mitth. A. u. G. Heft 11.)

Veldmaarschalk *JOZEF*, vrijheer van *Marcie di Madonna del Monte*. Levensbeschrijving van den in October 1882 overleden Oostenrijkschen veldmaarschalk van dien naam. (Oest. M. Z., Oct. u. Nov. 1882.)

HANS CARL, rijksgraaf von *Thüngen*. Levensbeschrijving van den in 1709 gestorven Duitschen veldmaarschalk van dien naam. (Oest. M. Z. Dec. 1882.)

Verscheidenheden. De sterkte van het Italiaansche leger naar de jongste gegevens. — De podomètre. (M. W. Ver., Band XXV, Heft 2 en 3.)

Verscheidenheid. *Carne pura*. Dit vleeschmeel wordt door een maatschappij in hare établissements in Zuid-Amerika en ook te Berlijn uit versch vleesch vervaardigd en daarmee allerlei spijzen toebereid. Het is duurzaam, gemakkelijk te vervoeren en goedkoop. (Allg. M. Z. 1882, N°. 90.)

Verscheidenheid. Het inlijven der recruten in Elzas-Lotharingen. (Allg. M. Z. 1882, N°. 91.)

Verscheidenheid. *Het honderdjarig bestaan der luchtvaart*. In dit opstel wordt een beknopt overzicht gegeven van de pogingen, die aangewend zijn tot besturing der ballons, en de aandacht gevestigd op het onlangs bekend geworden stelsel van *Koch* in München. (Allg. M. Z. 1882, N°. 90.)

Het oorlogshudget voor 1883-84. De voornaamste posten worden medegedeeld. (Allg. M. Z. 1882, N°. 97 en 98.)

Verscheidenheden. De viering van het *Barbara-feest* bij de Deutsche artillerie. — Nogmaals het *carne pura*. (Allg. M. Z. 1882, N°. 99.)

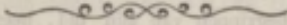
Verscheidenheden. Aanschaffing van geschut in Italië. — Waarschijnlijke invoering van het repeteergeweer *Mausser* in Rusland. (Schw. A. u. G. 1882, Heft 12.)

KIJKJES IN EEN DAGBOEK

DOOR

F. DE BAS,

(*Vervolg en slot van N°. 2, bladz. 82.*)

Een tweede oorzaak, welke in het werk van den Heer WÜPPERMANN het overzicht in den weg staat en de éénheid verbreekt, is de door hem aanvaarde tweevoudige taak. Zijn beschrijving van den Tiendaagschen Veldtocht moest als gedenkboek worden opgedragen aan de ouden van dagen, die 50 jaar geleden op 's Konings roepstem voor de eer en de rechten van Nederland in het geweer stonden; tevens wenschte hij het onderwerp te behandelen uit een wetenschappelijk-krijgskundig oogpunt.

In een gedenkboek behooren zoo ruim mogelijk de daden en namen te worden vermeld van alle personen, meerderen en minderen, van korpsen en onderdeelen, welke zich op eenigerlei wijze hebben onderscheiden gedurende het herdachte tijdperk, onverschillig in welke mate zij tot de einduitkomst bijdroegen. De gelegenheidsschrijver is daarbij volkomen in zijn recht, wanneer hij elke voor het algemeen beloop schijnbaar minder beduidende bijzonderheid opsomt, mits ze aanleiding geve om reeds vergeten namen opnieuw in herinnering te brengen. Daarentegen kunnen in een gedenkboek tal van orders en beschikkingen, welke onmisbaar zijn voor het goede begrip en om leering te trekken van de krijgsgeschiedenis, achterwege blijven of behoeven daarin slechts in hoofdzaak te worden vermeld. In de wetenschappelijke beschrijving van een veldtocht, zooals o. a. door den Generaal VON MOLTKE in nauwlijks twee honderd bladzijden voorbeeldig is geleverd van dien in Italië in 1859, behooren geenszins t'huis persoonlijke daden, die, hoe schitterend op zichzelf, niet tot belangrijke uitkomsten leiden. Voorts mag bij het wetenschappelijke betoog een gepaste critiek niet worden uitgesloten, en zijn daarbij uitvoerige kaarten onmisbaar tot toelichting van verschillende ontmoetingen en gevechten.

Critiek is geen bétweterij tot beoordeeling of veroordeeling van personen, maar het eenige middel om ervaring op te doen uit de krijgsgeschiedenissen: ze is minstens even noodzakelijk als h.v. de aanvulling van tactische oefeningen op de kaart door practische uitvoeringen op het terrein. Krijgsgeschiedenis zonder critiek voert ons terug tot de beschrijving van den Trojaanschen oorlog door HOMERUS of van den strijd der Galliërs door CAESAR. Dat standpunt is tot in het midden van den vorigen eeuw volgehouden en wordt deels nog geëerbiedigd door hen, die uit een overdreven gevoel van loyaliteit of om andere redenen het oordeel aan anderen overlaten. De wijsgeerige koning FREDERIK DE GROOTE brak met deze opvatting. Hij oordeelde de geschiedenis zonder physiologie even weinig leerzaam als de krijgsgeschiedenis zonder critiek, oefende zich ijverig daarin en wekte steeds anderen op. Een tastbaar bewijs daarvan vinden wij in één zijner werken, alwaar de koning schreef »die Leser wird ohne Zweifel bemerkt haben, dass es um die Wette »ging, wer die meisten Fehler machte". Door zich ook als geschiedschrijver te verheffen boven de begrippen van zijn tijd, heeft de Groote Koning en na hem CLAUSEWITZ de krijgsgeschiedenis verheven tot haar tegenwoordig standpunt, waardoor ze is geworden de *alma mater* voor alle krijgswetenschap. In nog ruimeren zin lag CARLYLE in zijn geschiedwerken de juiste leering tot kennis van den tijd, dien wij beleven. De moraal zijner schoonste werken: *Frederick the Great, the Cromwell papers, en the History of the French Revolution*, te zamen een breede boekenplank vullende, is in nog korter woorden saam te vatten dan de leerstellingen van CLAUSEWITZ's »*Vom Kriege*". — Evenals bij het onderwijs in de wiskunde papier en potlood onmisbare hulpmiddelen zijn, behooren detail-kaarten bij een uitvoerige behandeling van ontmoetingen op het gevechtveld. Gemis in het werk van den Heer WÜPPERMAN aan dergelijke kaarten, als van het terrein bezuiden Bergen-op-Zoom, bij Kermp, Hasselt en Wimmertingen, van Baulserem en Leuven vormt een groot bezwaar om immer zijn verhaal te volgen. De schetsboeken van den Generaal DE CONSTANT, een uitstekende teekenaar, zijn rijk aan allerlei graphische voorstellingen.

Wat de samenstelling van het gedenkboek aangaat, zal ieder onbevooroordeeld moeten erkennen, dat de Kapitein WÜPPERMAN op ruime schaal heeft weten partij te trekken van zijn belangrijke studie. Bij elk feit van eenige beteekenis leest men gansche lijsten van bevelhebbers, officieren en minderen, met uitvoerige vermelding van namen, voornamen en tal van bezonderheden van persoonlijk aard, welke soms zelfs overdreven voorkomen. 't Heeft inderdaad een iets of wat bombastischen tint, wanneer wij BREND VAN WEERT, den wakkeren weesjongen uit het Aalmoezeniershuis te Amsterdam, hooren vergelijken met een Spartaan, een Romein of Carthager, wij hem, hoewel hij nog niets had kunnen verrichten, ongelukkigerwijs het been werd verbrijzeld, en hij dit aanstonds koelbloedig liet afzetten. Strakte deze onverschrokkenheid, waarvan veel mocht worden verwacht, den heldhaf-

ligen infanterist van Turnhout, zooals WÜPPERMANN hem noemt, tot eer, daarom geeft dit nog niet het recht om hem op één lijn te stellen met de verdedigers der Thermopylen. Zulke vergelijkingen zijn overdreven en kunnen aanleiding geven tot gevoeligheid of tot schijnbare onderschatting der verdiensten van anderen. Iedere invalide is nog geen held, evenmin als een adellijke rok *per sé* een edel hart dekt of een breede rij van ridderorden uitsluitend mag strekken tot maatslaf van bekwaamheden. De man, die bij een stormaanval wordt verminkt; de ruiter, die bij een charge getroffen nederstort; de aanvoerder, die aan het hoofd der zijnen zwaar gewond uit het gevecht wordt weggedragen — dergelijke helden wekken eerbied. Omgekeerd mag het geluk van ongedeerd uit den strijd te komen niet leiden tot vergetelheid of tot vermindering van verdiensten. De Schrijver der Geschiedenis van Nederland na 1830, Mr. DE BOSCH KEMPER, trof een vergelijking tusschen WILLEM I en WILLEM II en schreef aan Neerland's Eersten Koning meer krijggsbeleid toe dan aan Koning WILLEM II. Maar het beleid, door den Erfprins van Oranje in den weinig populairen oorlog van 1793 en '94 betoond is vergeten, terwijl de wonde van Waterloo bekend is aan elken knaap in Nederland! De vergelijking, betreffende het krijggsbeleid van den Erfprins ware wellicht meer toepasselijk op Prins WILLEM GEORGE FREDERIK, die bij het gevecht van Werwick in een zware verwonding de oorzaak vond van het lijden, 't welk zes jaar later te Padua, alwaar hij als Oostenrijke veldtuigmeester stond tegenover de Fransche legers, door een vroegtijdigen dood werd gevolgd. Maar bedacht de geleerde Schrijver wel, toen hij alzoo redeneerde, dat het voor een aanvoerder in den oorlog naast een deugdelijke overweging vooral op een goede en consequente uitvoering zijner bevelen aankomt? In het talent van uitvoering der éénmaal vastgestelde ontwerpen, en tot mededeeling aan de troepen van het élan, hetwelk hem zelf bezielde, is de held van Vittoria, Quatre-Bras, Waterloo, Hasselt en Leuven door geen anderen Nassau overtroffen.

Zou men zich hebben vermeten om af te dingen op de verdiensten der schitterende opperofficieren aan het hoofd der tweede expeditie tegen het rijk van Atjeh, wanneer het ongeluk had gewild, dat hun het lot ware te beurt gevallen van den Generaal KÜHLER: wanneer zij, als de dappere Generaal VAN DEN HEYDEN, verminkt waren teruggekeerd uit den strijd? Toch zal men ons antwoorden, dat de held van Samalangan in zijn moederland smartelijker is gefolterd dan op vijandelijk grondgebied!

Met lof is het dagboek van den Generaal DE CONSTANT uiterst karig: inderdaad is het een zeldzaamheid, wanneer hij daden prijst. Een dier uitzonderingen lezen wij in den brief van gelukwensching aan den Koning, dien hij in den vroegen morgen van den 19den Juni 1815 schreef te Brussel, waarheen hij bij het kriecken van den dag was gesnelde om den gewonden Prins van Oranje, zijn oud-leerling, te bezoeken.

..... vers les quatre heures j'arrive à Bruxelles..... je fais raccom-

moder mon sabre, laver le sang de mes habits et j'écris une lettre au Roi, pour lui témoigner la part que je prends à la belle conduite du Prince d'Orange, et lui donner de ses nouvelles la blessure va bien, quoiqu'elle soit très-sévère et douloureuse".

De Koning, die den Generaal DE CONSTANT hoogschatte, hem beter kende en juister beoordeelde dan andere tijdgenooten hebben getoond, wetende hoe afkeerig DE CONSTANT was van gunstbejag en vleierij, stortte onmiddellijk na ontvangst van diens brief het vaderlijke hart uit voor zijn trouwen dienaar, en schreef (20 Juni):

»Le témoignage que vous rendez à la bonne conduite de GUILLAUME et aux talents qu'il a déployés dans les journées du 16 et 18, me font un bien grand plaisir, surtout venant de votre part. Vous ne l'avez jamais flatté, et je me tiens donc encore plus assuré qu'il a mérité les éloges que vous lui donnez. Ils me rendent très-heureux et l'espérance que sa blessure n'est pas dangereuse, ne me permet plus de regretter le sang qu'il perd en cette occasion superbe".

Een bezwaar bij de speciale vermelding van personen en korpsen, wanneer men niet omtrent allen even volledig is ingelicht, bestaat daarin, dat allicht enkele korpsen of personen te veel op den voorgrond komen ten koste van anderen, die, al onderscheiden zij zich evenzeer, in de schaduw blijven; menigeen, die vermeent ook aanspraak te kunnen maken op bijzondere verdiensten, zal zich op die wijze gemankeerd gevoelen. Zoo schijnt het o. a., dat de geëerde schrijver met betrekking tot de divisie van den Luitenant-generaal MEYER, speciaal voor het korps vrijwillige Groninger jagers, geenszins over uitvoerige of volledige gegevens heeft beschikt; het gevolg daarvan was, dat die generaal in het gedenkboek meermalen is misdeeld. Toch was die opperofficier, wiens zonen en kleinzonen als officier zijn voetstappen drukten, zoo gunstig in het Fransche leger bekend, dat toen op den 16den Augustus te Thienen de troepen tot geleide van den Maarschalk GÉRARD bij diens bezoek aan de Prinsen van Nassau hun ouden krijgsmakker uit Spanje herkenden, zij hem aanstonds een ovatie brachten. De Generaal DE CONSTANT vermeldt meerdere bijzonderheden omtrent de botsing te Thienen met de troepen van den Generaal DAINE en deelt o. a. mede, dat de Maarschalk GÉRARD zelf den Belgischen onverlaat omver reed, die het nabij de poort op het leven van den Prins van Oranje toelagde (1).

(1) De vreemde, overhaaste omstandigheden, waaronder de wapenscherping op den 12den Augustus vóór Leuven werd gesloten, strekken enigzins tot verklaring, dat daarbij niet is gesproken van het Maas-leger, hetwelk men wellicht geheel verastrooid wasde; bij een meer volledige redactie der voorwaarden voor de wapenscherping ware de aanval van DAINE op den 16den vóórkomen. Een nog sprekender voorbeeld der gevolgen van oppervlakkigheid bij soortgelijke conventiën leverde de wapenstilstand van Versailles op den 29sten Januari 1871, waardoor feitelijk Belfort en het Fransche Ooster-leger waren gitalooten, zoodat de Generaal CLERMONT genoodzaakt was met ± 80,000 man over de Zwitserache grenzen te wijken.

Belangrijke mededeelingen leest men in het dagboek omtrent de regeling van den terugtocht der Nederlandsche troepen, waarin tevens een bewijs te meer ligt, hoe staatkundig de Prins van Oranje handelde, toen hij ook op raad van zijn broeder te Leuven de vijandelijkheden staakte.

Op den 13den Augustus zond de Prins-Opperbevelhebber den Kapitein Baron SIRTEMA VAN GROVESTINS naar het Fransche hoofdkwartier te Wavre met een dislocatie-staat van de Nederlandsche troepen, om te voorkomen, dat reeds bezette plaatsen ook door de Franschen zouden worden bezet. Uit het antwoord van den Franschen maarschalk blijkt zonneklaar, hoe gespannen toen de verhouding was tusschen de mogendheden, te Londen vergaderd, en Koning WILLEM I, wiens flink optreden tot bescherming zijner geschonden rechten de conferentie blijkbaar had verrast.

Deze brief, gedateerd Wavre 14 Augustus 1831, luidt:

»Monsieur le Maréchal Gérard, commandant l'armée française, d'après les communications qui ont eu lieu hier, s'attendait à recevoir aujourd'hui un officier de l'armée hollandaise ayant mission et qualité pour traiter avec lui de la marche des troupes et de l'évacuation du territoire belge. Il a pris connaissance de la note qu'a apportée Monsieur le capitaine Baron SIRTEMA DE GROVESTINS; il n'y a pas trouvé ce qui serait nécessaire pour le mettre en état de remplir les ordres de son gouvernement qui sont ainsi conçus:

»Si l'armée hollandaise n'a pas déjà évacué le territoire belge, vous marcherez à elle avec vos forces réunies; vous l'attaquerez, et vous le poursuivrez jusqu'aux limites de son pays.

»Monsieur le maréchal va donc continuer de faire marcher ses troupes vers le Nord, qui est la direction naturelle qu'il doit suivre pour s'approcher des frontières hollandaises; mais comme il désire aussi de son côté éviter tout point de contact entre les deux armées, il espère que par le retour de l'officier qui accompagne Monsieur le capitaine Baron SIRTEMA DE GROVESTINS on enverra près de lui une personne chargée de régler une convention plus explicite.

Par ordre du Maréchal commandant en chef
de l'Armée du Nord.

Le lieutenant général chef de l'état-major général
de l'armée.

ST. CYR NUQUES.

Onmiddellijk na ontvangst van dezen brief machtigde de Prins van Oranje den Generaal DE CONSTANT om zich naar het Fransche hoofdkwartier te begeven en namens Z. K. H. in overleg met den Maarschalk den marsch der beide legers te regelen. Te Bossut, alwaar Nederlandsche troepen waren gekantonneerd, ontmoette men de voorste Fransche bataljons, die er zeer afgemat uitzagen. De Luitenant-generaal HULOT, commandant van de 4de Fransche divisie infanterie, herkende den Chef d'escadron GIBOUT, die als adjudant van den Maarschalk GÉRARD den Baron DE CONSTANT in het

rijtuig vergezelde, en sprak eenigen tijd met hen aan het portier. De Generaal HULOT maakte er geen geheim van, dat het Fransche leger zeer vermoeid was door de overhaaste marschen en geenszins van het noodige voorzien. Hij zeide o. a.: ».... le départ a été si précipité et la confusion telle, que je n'ai pas même eu le temps de mettre des pantalons de drap, et que le régiment qui est arrivé à Bruxelles a oublié de prendre des cartouches.»

Werpt deze mededeeling al een zeer eigenaardig licht over den toestand van de Fransche strijdkrachten in die dagen, nog uit andere verschijnselen en aantekeningen van den Generaal DE CONSTANT mag men afleiden, dat de wijsheid van het Koninklijke broederpaar wellicht een Europeeschen oorlog heeft voorkomen. In de nabijheid en aan de oevers van de Schelde is in 1830 en '31 veel voorgevallen, wat bij den onpartijdigen toeschouwer op het zachtst gesproken bevreemding moet wekken.

Het Fransche hulpkorps was zoo strijdlustig, dat er bij de nabijheid der wederzijdsche kantonnementen meermalen vechtpartijen ontstonden. Op den 16den Augustus bij het binnentrekken van Thienen hiew een Fransche ruiter den flanker VAN RIEL van de 13de Afdeling — ook door WÜPPERMANN in de verlieslijsten vermeld —, op schildwacht staande met geschouderd geweer voor de defilerende troepen, den neus af. Wanneer de betrokken commandant van deze wandaad geen melding heeft gemaakt of aan de ingediende klachten geen gevolg is gegeven door het Fransche legerbestuur, dan mag dit meerendeels worden geweten aan de inmenging van derden bij den strijd tusschen Noord en Zuid. De arme VAN RIEL werd in het gasthuis te Thienen met een aantal Hollandsche gekwetsten van Banterssem en Leuven liefderijk door de geestelijke zusters verpleegd; maar moest spoedig na zijn terugkomst te Berchem, alwaar hij als kastenmaker had gewerkt, met bittere teleurstelling ontwaren, dat zijn met schending van alle oorlogsgebruiken geschonden neus, een onoverkomelijke hinderpaal voor zijn voorgenomen huwelijk was geworden. De wederwaardigheden van dat transport zieken tusschen Thienen en Breda, welke reeds binnen eerstgemelde plaats, vervolgens te Mechelen, vooral te Antwerpen aan smadelijke bejegening zelfs aan levensgevaar blootstonden bij grove mishandeling door de heffe eener tot het uiterste verbitterde bevolking, wijzen er op hoe gezegend de instelling mag heeten van het Rode Kruis en van de hulpvereenigingen, wier bemoeiingen in de toekomst dergelijke schandalen kunnen beletten of voorkomen.

Den Kolonel SPRENGER van de divisie MEIJER, die zich toch meermalen als een flinken brigade-commandant heeft onderscheiden, gaat de Heer WÜPPERMANN haast zwijgend voorbij. Bij elke gelegenheid maakt hij melding van de Leidsche-, de Noord-Hollandsche- en de Utrechtsche jagers, maar de Groninger jagers worden telkens vergeten. Het officierspaard, waarvan de Schrijver spreekt te Beeringen, een krachtig gebouwde, schoone vos,

geharnacheerd met zadel, pistoolholsters en kappen van beerenveld, werd gegrepen door den Groningschen jager KATJE.

In den namiddag van den 7den Augustus waren de Groninger jagers in een bivouac op een grasveld achter een dijk nabij Steenvoort langs een grooten vijver met kristalhelder water, waarin zich de tinnen spiegelden van een wit gepleisterd kasteeltje, alwaar de meeste officieren hun intrek hadden genomen. De geweren stonden in rotten met sabels en patroontasschen overgehangen; de uitdeelingen van brood, aardappelen en groenten waren afgehoopen en de kookketels op de vrolijk knetterende vuren wachtten op hun deel van de nog slechts half geslachte koe, onderwijl de vierkant geschouderde Groningers dapper putten uit een paar vaten bier, waarvan de bodem reeds zichtbaar werd. Plotseling storen eenige vijandelijke kogels de rust in het bivak, doch zonder gelukkig iemand te deeren. Alle honger is eensklaps vergeten: de wapens om te hangen, zich te scharen in rij en gelid blijkt het werk van weinige oogenblikken, en spoedig marcheeren onze jagers met den Luitenant-kolonel VALKENBURG aan het hoofd onder het geleide van een staf-officier naar de plaats des gevechts tot ondersteuning van de 13de afdeeling infanterie. Zij kwamen daar juist aan op het oogenblik, dat het 2de regiment Belgische jagers ten aanval oprukte, waarbij o. a. de Luitenant-generaal MENJER in het nauw raakte. De uitvoerige beschrijving van het gevecht bij Kermpt door WÜPPERMANN geeft den indruk alsof onze nederlaag aldaar grooter zou geweest zijn, dan inderdaad het geval was. De gepensioneerde Kolonel Baron VAN TUYLL VAN SEROOSKERKEN in zijne geschiedenis der Licht Blauwe Huzaren en de Overste J. A. F. GEISWEIT VAN DER NETTEN in *De Militaire Spectator* van 1859, beiden ooggetuigen en medestrijders aldaar, gaven omtrent de gevechten bij Kermpt en Hasselt op den 7den en 8sten Augustus eenvoudiger beschrijvingen. Bij de verrichtingen van de Nederlandsche ruitery te Kermpt onderscheidde zich inzonderheid de Overste Graat DUMONCEAU — thans Chef van het Militair Huis des Konings — door zijn kalme en doeltreffende beschikkingen: zooals later vooral door de Belgische aanvoerders is erkend.

Volgens het dagboek DE CONSTANT en in strijd met hetgeen WÜPPERMANN dienaangaande zegt, zijn van de brigade SPRENGER der 3de divisie wel degelijk troepen op de plaats des gevechts te Kermpt verschenen o. a. de Groninger jagers, die den geheelen nacht van den 7den op den 8sten tusschen Beckrode en Herk onder de wapens bleven. Den volgenden morgen vroeg namen de Groningers met de Leidsche- en de Noord-Hollandsche jagers deel aan den aanval op Curingen midden door de hoog opgaande bennepvelden, trokken aan het hoofd van de colonne naar Hasselt, en hielden eerst halt vóór het huis, alwaar DAINE den nacht had doorgebracht tegenover een arrestanten-lokaal, waaruit eenige Hollandsche krijgsgevangenen hunne bevrijders door de traliën met handen en zakdoeken toewuifden.

Omtrent de gevechten in den namiddag en den avond van den 11den

Augustus bij Boutersem geven het dagboek en andere berichten ook een eenigszins andere lezing dan de Kapitein WÜPPERMANN.

Het korps Groninger jagers marcheerde op weg naar Boutersem aan het hoofd, gevolgd door de beide andere vrijwillige jagerkorpsen, de bataljons van de 8ste en de 13de afdeeling infanterie. Het dorp naderende, zag de spits beweging aan den buitenrand, stond stil en wachtte op nadere bevelen. De Overste VALKENBURG, meer gehoor gevende aan zijn moed dan aan het beleid van een commandeerend officier, luisterde niet naar den verstandigen raad van den 1sten Luitenant VAN KESTEREN om bij de zijnen te blijven, maar reed ter verkenning vooruit, door een lancier gevolgd, maar stortte op ongeveer 30 pas van het dorp, door drie kogels getroffen, dood neder. Hoewel vèr vooruitgeschoven hielden de Groningers dapper stand, reddden het lijk en het paard van hun commandant onder een hevig vuur uit de handen van de Belgen, doch moesten met een belangrijk verlies aan gewonden terugtrekken. Wanneer de Schrijver, o. a. beschikkende over het stamboek van het korps vrijwillige Groninger jagers van den oud-majoor LANGOUTH, deze bijzonderheden had opgemerkt, dan zou hij ongetwijfeld even goed de dappere jagers hebben vermeld, welke den Luitenant-kolonel VALKENBURG ter hulp schoten, als de Groninger schutter, die op den 6den bij Helchteren het lijk van zijn aanvoerder, den Luitenant-kolonel WIMMER, uit het vuur heeft gedragen. Eén der zwaarst gewonden in den avond van den 11den was de jager P. W. NIEUWLAND, thans Hoofdcommies aan het Departement van Oorlog, wien wegens den moed en de standvastigheid, waardoor hij zich gedurende het gevecht bij Boutersem buitengewoon had onderscheiden, de Militaire Willemsorde werd toegekend. Gelijke belooning ontvingen den volgenden dag de drie officieren van voormeld korps, waarvan de Heer WÜPPERMANN niet gewaagde bij de samenstelling van de voorhoede bij Cumplich, hoewel de Groningers op den 12den veel meer verliezen hebben geleden dan de andere wèl door hem genoemde jagerkorpsen.

Na het sluiten van den wapenstilstand vóór Leuven reed de Luitenant-generaal MEYER naar het korps Groninger jagers, deed een vat hier aan hen uitreiken, en bracht met een hartelijken dronk hulde aan hun voortreffelijk gedrag.

Onder de completee werken van AGRIPPA D'AUBIGNÉ, den onverschrokken vriend van HENRI IV, wien hij diende met de trouw van een echten Hugenoot, komen omstreeks het jaar 1625 een paar merkwaardige brieven voor, waarin hij uitvoerig de werkzaamheden bespreekt van een »Maréchal de Camp" uit dien tijd: een betrekking, thans overeenkomende met de functie van chef van den generalen staf. Diens verplichtingen vat D'AUBIGNÉ volgenderwijs te samen: »Cest office prend la cognoissance des quatre elements de l'armee, a savoir du conseil, des vivres, de l'artillerie et de la mareschaussee." De omvang van elk dier bemoeiingen beschrijvende roemt hij bijzonder

Prins MAURITS van Nassau, die in zijn persoon alle krijgskundige hoedanigheden vereenigde, hoewel de bewoordingen voor dien lof, sarcastisch door D'AUBIGNÉ gebezigd, weinig vlelend luiden voor de helpers van Holland's Stadhouder:

„ . . . on trouvera force endroits où elle est eschapee, sur tout aux petites armées: mais principalement en Hollande, où il y a eu un si grand Capitaine général, et bien souvent de si mauvais subalternes, que cet excellent Prince, faisant toutes les fonctions d'armée, a rendu les officiers deschargez de beaucoup de choses avec peu d'employ et d'autorité. . . . ”

In de levensbeschrijving van Neerland's ridderlijken Tweeden Koning teekende Dr. BOSSCHA, hoewel geen militair maar hoogleeraar aan de Amsterdamsche universiteit, treffend juist de taak en den werkring van een adjudant of, zooals hij afleidde, van een *aide du Maréchal de Camp*: welke schets in nog ruimeren zin past op de verhouding van een stafofficier.

Die dienst baant veeltijds den weg tot onderscheiding, soms tot een snellere bevordering, maar biedt zelden of nooit gelegenheid om zijn naam aan een bijzonder wapenfeit te verbinden. Van den opperbevelhebber tot den aanvoerder der kleinste troepenafdeeling, kan ieder hunner, hetzij door een strategisch ontwerp, door een tactische uitvoering of door behaalde voordeelen op een gewichtig punt, onvergankelijken roem behalen: zijn naam vertegenwoordigt alsdan de som der verdiensten van allen, die onder zijn bevelen hebben gediend. Niet alzoo de stafofficier of de adjudant. Toegevoegd aan een bevelhebber, is hij rusteloos werkzaam tot uitwerking en toelichting van zijn bevelen in diens geest en bedoeling: maar hij commandeert niet zelf en voert geen oorlog op eigen hand. Voor den uitslag draagt hij alleen in zooverre verantwoordelijkheid, als hij volledig zijn plicht tot uitwerking en toezicht op de uitvoering der gegeven bevelen heeft betracht. Hij is, als men wil, de verlenging van het oog, het oor en de stem van den generaal in het veld: in het kabinet en het hoofdkwartier, de polsslag voor de denkbeelden en het brein van den bevelhebber. Juist waar te nemen, liever tot in 't heetst van het vuur door te dringen dan met een twijfelachtig bericht te volstaan; vlug te bevatten, maar zorg te dragen dat eigen meening niet in de plaats treedt voor de bedoeling des veldheers; diens bevelen trouw te volgen, al is men persoonlijk een andere meening toegedaan, en geen schijn van eigenwaan te doen doorstralen; wèl ter taal te zijn, maar zoo noodig weten te zwijgen; snel een zending te volbrengen, al voert zijn kortste weg hem door een kogelregen: zelfverloochening, tact tegenover den eigen aanvoerder en jegens ondergeschikten; groote bescheidenheid, doch zonder vrees om, als de nood dwingt, een tegenovergestelde meening op goede gronden te verdedigen; onverpoosde zorg tot onderhoud van de slagvaardigheid der troepen, waaraan hij is toegevoegd; een denker maar vooral een *goed soldaat* te zijn — dat is de schoonste lof voor een stafofficier. Zijn verdiensten kunnen dan ook alleen recht

worden gewaardeerd door den bevelhebber, wien hij ter zijde staat, op wiens volle vertrouwen hij daarom aanspraak heeft en die hem tot beter toezicht op de uitvoering zijner bevelen, een voldoende mate van zelfstandigheid behoort te laten.

Uitmuntende voorbeelden van deze verhoudingen leverde Prins WILLEM bij den Hertog van WELLINGTON op het Iberische schiereiland, later die Koninklijke held tegenover den Generaal DE CONSTANT, zijn chef van den staf bij Quatre-Bras, te Waterloo en gedurende den Tiendagschen veldtocht. Onze krijgsgeschiedenis leert, wat het beteekent, als men aanvoorders heeft als de Prins van Oranje en stafofficieren als de Baron DE CONSTANT, met verstand en doorzicht begaafd om zelfstandig, zoo noodig in strijd met ontvangen bevelen, des gevorderd op eigen gezag en verantwoordelijkheid te handelen; tegenover de onderbevelhebbers van den in 1815 verzwakten Franschen Keizer: uitmuntende combattanten, maar die de hun gegeven bevelen slechts letterlijk wisten op te volgen. Had NAPOLEON I onderbevelhebbers gehad als de Prins van Oranje of een chef van den staf als diens boezemvriend DE CONSTANT, dan waren de Franschen in 1815 wellicht niet overwonnen. — Bij den chef van den staf van het Nederlandsche leger waren die talenten vooral ontwikkeld door ingespannen studie als leeraar bij de cadettenschool te Berlijn, waarvan zijn aantekeningen en schetsboeken getuigen. Zijn handelingen en zijn roem mogen voor elk onzer een spoorslag vormen, om ons door studie en veelzijdigheid te bekwamen tot de taak, die de toekomst verborgen houdt.

Het dagboek van DE CONSTANT heeft den Amsterdamschen hoogleeraar geïnspireerd, toen hij de geschiedpen doopte, om door te dringen tot het zieleleven van zijn vorstelijken held.

Eenmaal — het was in den nacht van den 7den op den 8sten Augustus 1831 te Diest — teekende de waardige krijgsman aan, dat hij in gevoelen had verschil met den Prins-Opperbevelhebber: zonder dat echter een enkel woord teleurstelling verraadt, en zonder verdere ontleding welke de gevolgen konden geweest zijn, wanneer zijn zienwijze en niet die van Oranje ware gevolgd.

De Prinsen waren te Diest juist van het middagmaal opgestaan, toen er bericht kwam van den Luitenant-generaal MEYER, dat hij bij Kermpt was aangevallen en zijne troepen de aangewezen kantonnementen niet hadden kunnen bereiken. Aanstonds raadpleegde de Prins van Oranje zijn broeder en den chef van den staf.

»Le prince», schrijft de Generaal DE CONSTANT, »se décide à marcher demain sur Hasselt pour chercher l'armée de la Meuse et la combattre. Je rédige les ordres en conséquence, vais chez le prince pour lire les minutes qu'il approuve, retourne au bureau, où je passe la nuit pour faire écrire les ordres et les expédier aux divisions par des officiers. . . .

» Rentré chez moi à 4 heures du matin, je fais ma toilette et je pars en avant à cheval à 5 heures."

Uit dien nachtelijken arbeid bij het hoofdkwartier, naar aanleiding van de berichten in den avond uit Kermpst verzonden, dientengevolge uit de vertraagde ontvangst der orders bij de 2de en de 3de divisie tot den march in de richting van Hasselt, verklaart het zich, waarom — zooals ook de Heer WÜPPERMANN opmerkt — de beweging te St. Truyen en Herck op den 8sten pas twee of drie uur later dan bevolen kon aanvangen. De dispositiën luidden in hoofdzaak, als door WÜPPERMANN vermeld. Bij die voor de divisie van den Hertog teekende DE CONSTANT aan:

»La 2me division marchera demain à 5 heures du matin de St. Trond sur Hasselt. Une brigade prendra poste à Herck St. Lambert, et l'autre se postera de la sur sa droite à Vummertinghen (Wimmertingen) pour garder la chaussée et le défilé. Ces brigades se soutiendront mutuellement en cas de besoin'.

Aan het einde dezer dispositiën nu schreef de Generaal DE CONSTANT:

»J'avais proposé de faire marcher la 2me division de St. Trond sur Tongres pour y couper la retraite au corps de DAINE; mais le prince a préféré la diriger sur Hasselt, croyant que l'ennemi nous y opposerait une forte résistance."

Aangaande de uitvoering der operatiën van voormelde divisie op den 8sten Augustus noteerde de Baron DE CONSTANT eenvoudig:

»La 2me division n'a pu se trouver réunie ce matin à Melverem (1) sur le chemin de Hasselt qu'à 7 heures. Le duc a fait alors ses dispositions. La 2me brigade avec un escadron de lanciers et une demi-batterie a pris poste à Herck St. Lambert, et a envoyé de la un bataillon sur Vummertinghen. L'avant garde de ce bataillon est encore arrivée à temps sur ce village pour faire feu sur l'arrière garde de DAINE et hâter sa fuite." En na het achterhoede-gevecht bij Cortessem — ruim 3 K. M. bezuiden Wimmertingen:

» L'ennemi a continué sa retraite sur Tongres et sur Liège, et une colonne mobile sortie de Maestricht, n'est arrivée à Tongres que lorsque l'armée de DAINE était déjà passée au delà. . . ."

Verbood de bescheidenheid den Generaal DE CONSTANT er zelf op te wijzen, waartoe de bewegingen van de 2de divisie op den 8sten Augustus hadden kunnen leiden, wanneer zijn raad tot bezetting van Tongeren ware gevolgd: met zijn dagboek in de hand mag de geschiedenis die waarschijnlijke gevolgen afleiden.

De afstanden van St. Truyen en die van Hasselt tot Tongeren zijn nagenoeg gelijk, bedragende respectievelijk 19 en 18 KM. Wanneer de divisie Saksen Weimar op den 8sten Augustus rechtstreeks ware gemarcheerd naar Tongeren in plaats van de thans aangewezen stelling Herck St. Lambert—Wimmertingen te bezetten, dan kon eerstgenoemde plaats zijn bereikt vóór de aankomst der eerste troepen van DAINE, die eerst tusschen half acht en acht uur

(1) Op de overzichtskaart van den Heer WÜPPERMANN ontbreekt deze naam.

Hasselt ontruimden: de laatste afdeelingen rukten 's namiddags 6 uur aldaar binnen. Als gevolg van de aangebrachte wijziging in de dispositiën voor de 2de divisie en bij de vertraagde aankomst der troepen te Wimmertingen was het gros van het Maas-leger, hetwelk de Generaal DE CONSTANT geheel had wenschen af te soijden, reeds langs de gevaarlijke défilés aan de Herck ontkomen.

Bij de vervolging is wel is waar een rijke buit behaald, waarvan de eervolle herinnering nog heden de borst versiert van alle deelnemers aan de krijgsverrichtingen dier dagen: maar de meening moet ons van 't hart, dat de lichte cavalerie in haar geheel bezuiden Hasselt niet is aangevoerd naar de stoute en doortastende beginselen, welke ook de Heer WÜPPERMANN zal voorstaan.

Na den eersten flinken aanval der eskadrons van den Overste VAN CAMPEN en het daarbij behaalde succès nabij Wimmertingen, draalden de eskadrons van het 4de en het 5de regiment dragonders tot overweging van verdere maatregelen en bleven op een afstand in colonne op den weg staan. Noch in het rapport van den Prins van Oranje aan den Koning omtrent de gebeurtenissen op den 8sten Augustus, noch in het dagboek van den Generaal DE CONSTANT of in bescheiden van andere ooggetuigen lazen wij iets van het door WÜPPERMANN vermelde bevel namens den Opperbevelhebber, om de vervolging bij Cortessem te staken. Een dergelijk bevel valt ook moeilijk overéén te brengen met het doortastende karakter van den Prins van Oranje, die als opperbevelhebber andere plichten had te vervullen, dan zich zelf aan het hoofd te stellen der vervolgende troepen op den weg van Tongeren, welke taak Z. K. H. aan den Generaal-majoor BUREEL had opgedragen. Het gunstige oogenblik, toen de vijandelijke achterhoede stelling bij Cortessem en Wintershoven nog slechts zwak was bezet, ging door dat dralen verloren en onze ruitery trok terug op Hasselt, zonder op de krijgshenden van DAINE, als door een stormwind voortgezweept, al die voordeelen te behalen, welke onder dergelijke omstandigheden voor een stout aangevoerde ruitery zijn weggelegd.

Het grootste nadeel van de zwakke vervolging langs den straatweg van Tongeren was, dat de Prins Opperbevelhebber, volgens het dagboek van diens chef van den generalen staf, *pas den volgenden morgen tegen 7 uur* zekerheid verkreeg omtrent den toestand van oplossing, waarin de troepen van het Maas-leger verkeerden. De generaal teekende aan:

». . . . Le Général BOREEL laissant un escadron des dragons N°. 5" — waarbij o. a. de 1ste Luitenant GEISWEIT VAN DER NETTEN — *en avant poste sur la route de Tongres, a ramené sa brigade pour prendre un bivouac en arrière de Hasselt. Le régiment d'hussards N°. 6, qui avait été envoyé en reconnaissance du côté de Bilsen et de là jusque près de Tongres a rejoint la brigade, après avoir marché toute la nuit et fait beaucoup de prisonniers*". Uit het laatste blijkt duidelijk, dat de Kolonel VAN DALVEREN zijn taak bij de vervolging beter heeft begrepen: maar ook daarbij zij de vraag ver-

oorloofd, waarom hij niet bij den marsch langs Diepenbeek, Bevers en Caals telkens berichten heeft gezonden naar Hasselt omtrent zijn bevinding? Wij lezen alléén, dat de huzaren op den 9den Augustus te 5½ uur 's morgens na een onverpoosde vervolging gedurende bijna 24 uur te Hasselt terugkwamen en aldaar op het bivouac eenige rust vonden.

Eerst later nadat door den Majoor ROLOFF van den generalen staf bericht was ontvangen omtrent de bezetting van Tongeren door het garnizoen van Maastricht, kon de Prins zijne verdere plannen voor den 9den en den 10den wijzigen en besloot Z. K. H., aziende van alle verdere operatiën in de richting van Tongeren, het Schelde-leger te gemoet te trekken. Mèt den Generaal-majoor VAN BOECOP te Tongeren en het reserve-korps van CORT HEILIGERS nabij Hasselt had men verder van het Maas-leger weinig te duchten.

In vergelijking van hetgeen de uitkomsten, door de zege van Hasselt verkregen, hadden kunnen zijn, wanneer Tongeren reeds vroegtijdig op den 8sten door den Hertog ware bezet en de commandant der lichte ruitèrij hare taak ter vervolging ruimer had opgevat, zijn die uitkomsten onbeduidend gebleven, en is de dag van den 9den nutteloos verloren gegaan. Tot onderhoud van de slagvaardigheid was een rustdag op den 9den niet noodig. Het hoofd-leger had pas op den 6den rust gehouden, terwijl voor het gros der troepen — enkele korpsen uitgezonderd, die ook aan den strijd in den avond van den 7den hadden deelgenomen — de inspanning der laatste dagen geenszins overmatig mocht heeten.

Het eenvoudige krijgsverhaal van DE CONSTANT weerspreekt tevens alle beweringen vóór en tegen van verstandhouding onzerzijds mèt of van verraad door de Belgen, waartoe o. a. de zwakke vervolging van het Maas-leger heeft aanleiding gegeven. Zoo min de staatkunde als de verzoenende gevoelens, welke de Hoogleeraar BOSSCHA en na hem de hooggeachte Luitenant-generaal KNOOP zoo welsprekend hebben aangevoerd tot verklaring der beschikkingen van den Prins van Oranje om het verlies van de rijkste helft der voormalige zeventien provinciën voor de dynastie van Nassau te voorkomen; noch de hypothese van den Kapitein WÜPPERMANN, aan het slot der verrichtingen op den 8sten vermeld, worden door het dagboek gerechtvaardigd. Nergens blijkt het, dat de Prins zou bekend geweest zijn met den op den 6den te Antwerpen te kwader ure door den Luitenant-generaal CHASSÉ gesloten wapenstilstand, of dat het Schelde-leger reeds tot op korten afstand van het onze was genaderd. Hoewel de opstelling van een Fransch leger nabij de zuidelijke grenzen den Prins bekend was, ontving Z. K. H. pas in den namiddag van den 11den 's Konings bevelen, betreffende de gedragslijn, die Zijne Majesteit wenschelijk en noodig achtte bij de verschijning der krijgsmacht van den Maarschalk GÉRAUD.

De gevolgen van het tijdverlies der onzen op den 9den bij Hasselt tot redding van Koning LEOPOLD en van het Schelde-leger op den 12den, het-

welk wellicht reeds één dag vroeger vóór de aankomst der Franschen had kunnen zijn verslagen, schijnen onmiskenbaar. Lord PALMERSTON erkende, dat de Belgen zonder Fransche hulp volkomen zouden zijn onderworpen, en de Fransche gevolmachtigde BELLIARD verklaarde, dat het voor het ooggenblik gedaan was met het nieuwe koninkrijk.

Wij vermeenden niet onbescheiden te handelen door bij vermelding der zienswijze van den Generaal Baron DE CONSTANT, betreffende de dispositiën voor den 8ten Augustus, tevens de aandacht te vestigen op één der meest belangrijke lessen van den Tiendaagschen veldtocht. Tal van andere punten zijn eveneens een critische beschouwing overwaard, als daar zijn: het verschil tusschen de aanvoeders en de korpsen der beide strijdvoerende partijen; de fout van het Belgische legerbestuur om rechtstreeks bevelen te geven in plaats van het opperbevel aan Koning LEOPOLD alleen over te laten; de minder of meer krachtige wijze, waarop door de bevelhebbers elders en aan Hollandsche zijde is gehandeld, en dergelijke. — Inderdaad is het niet noodig, altijd bij Duitschland of Frankrijk te markt te gaan voor krijgsgeschiedkundige voorbeelden van allerlei aard; onze eigene archieven zijn daaraan rijk genoeg.

Nog twee opmerkingen, alvorens afscheid te nemen van het werk van onzen krijgsmakker.

De eerste betreft de redding van het vaandel der ontbonden 3de afdeeling infanterie, waaromtrent ons na onderzoek, ook in België, het navolgende ter onre kwam. Inderdaad is dat vaandel in October 1830 te 's Hage aan Z. K. II. Prins FREDERIK der Nederlanden, toenmaals staande aan het hoofd van de zee- en landmacht, ter hand gesteld door den aalmoezenier VAN HAREN, die het, onder de soutane om het lijf gebonden, uit het Zuiden had overgebracht. Maar de persoon, die zich te Bergen daarvan heeft meester gemaakt en belet dat het in de handen der Belgen viel, zou geweest zijn de 2de luitenant thans gepensioneerde Kolonel SWEMER. Kortén tijd nadat deze met zijn bataljon uit Brussel naar Mons was teruggekeerd midden door de oproerige bevolking, waarbij de manschappen, alle Belgen, zich aanvankelijk uitmuntend hadden gedragen, werden de officieren krijgsgevangen verklaard en op het stadhuis bewaakt. De jonge Luitenant SWEMER vormde aanstonds plan om te ontvluchten, en vond bij een vergeefsche poging om te ontkomen het regiments-vaandel met alle versierselen in een kelder verborgen. Waarschijnlijk was het bij de ontbinding van de afdeeling aan de aandacht der Belgen ontsnapt: in het verslag betreffende het voorgevallene in de vesting op 29 September 1830 door den gewezen gouverneur van Mons, den Luitenant-generaal HOWEN onder dagteekening van 9 October uit de gevangenis »Petits Carmes" te Brussel aan Prins FREDERIK gericht, komt althans geen woord voor omtrent het vaandel. Hoe het op zulk een vreemde plaats is gekomen, valt moeilijk te verklaren. SWEMER sneed het doek af, wikkelde het om het lijf onder zijn uniformjas, en deelde de vondst mede aan twee medegevangenen, de Kapiteins MEISTER en GEMER, die den vaandelstok, den leeuw en de overige

versierselen wisten te verbergen. Toen elke gelegenheid tot ontvluchting aan SWEMER was benomen, doch de aalmoezenier VAN HAREN, eveneens krijgsgevangen, als non-combattant zou worden uitgewisseld, wijdde de Luitenant SWEMER op raad der beide oudere officieren hem in het geheim en vroeg, óf hij het kleinood naar 's Hage wilde overbrengen. Pastoor VAN HAREN aanvaardde die taak en verpandde zijn woord als geestelijke, om het vaandel uit naam van den 2den Luitenant SWEMER aan den Koning of aan Prins FREDERIK ter hand te stellen. Reeds in Januari 1831 werd aan den pastoor VAN HAREN het ridderkruis van den Nederlandschen Leeuw toegekend: zoolwel voor de redding van het vaandel, als tot belooning voor zijn houding gedurende de moeilijke omstandigheden, waarin het garnizoen van Bergen had verkeerd, toen hij met al de middelen, als geestelijke onder zijn bereik staande, een gunstigen invloed op de gemoederen der soldaten had uitgeoefend, en zich dermate de haat der muitelingen op den hals gehaald, dat hij slechts met levensgevaar, met verlies van have en goed aan hunne vervolging was ontkomen. De 2de Luitenant SWEMER, uit Doornik over de Fransche grenzen naar Vlissingen ontkomen en in het laatst van Augustus '31 bij het leger te velde ingedeeld, vernam niets meer van zijn deel aan de redding van het vaandel. 't Valt moeilijk te onderstellen, dat de geestelijke, die zich overigens zoo uitstekend had onderscheiden, zou zijn te kort gekomen in de vervulling zijner gelofte aan den Luitenant SWEMER. Maar hoe dan te verklaren, dat de vermelding betreffende de daad van SWEMER onopgemerkt is gebleven? — De geschiedenis van die dagen bevat nog meerdere soortgelijke wapenfeiten, o. a. de redding van het vaandel der 4de afdeling infanterie, hetwelk op last van den Luitenant-kolonel VIOELIUS door een officier en een onderofficier in twee helften is overgebracht.

Heel wat minder welwillend gestemd dan jegens pastoor VAN HAREN is de geachte Schrijver van den Tiendaagschen Veldtocht, die alles heeft vermeden wat de oude wrok tusschen twee thans bevriende natien zou kunnen doen herleven, jegens twee landgenooten van dien tijd: den Remonstrantschen predikant ROEMER en den huisonderwijzer OLIVIER, wier gelegenheidsschriften van 1831 sterk door hem worden veroordeeld. Geenszins bedoelen wij, onbepaald hun arbeid in bescherming te nemen. Daarentegen vermeenen wij, dat de redenen, welke hen dreven tot schrijven, o. a. het verzoek der studenten, meer waardeering en toegeeflijkheid hadden verdiend. Wanneer WÜPPERMANN het laakt, dat zij door gebrekkig onderzoek bouwstoffen hebben geleverd aan den Generaal EENENS om den goeden trouw van den Prins van Oranje en diens braven chef van den staf in 1831 in twijfel te trekken, dan stemmen wij slechts met voorbehoud toe. Maar zeker gaat hij te ver en verliest in zijn ijver voor de goede zaak de bezadigdheid uit het oog, wanneer hij van hen spreekt als: *militaire specialiteiten* of *zonderlinge tactici*. Noch Ds. ROEMER, noch de heer OLIVIER hebben op die titels aanspraak gemaakt. Is het niet een verdienste, dat twee burgers aanstonds en onder den indruk

van het heden verrichtten, wat al te dikwerf door militaire deskundigen is verzuimd? Dat zij fouten, zelfs grove fouten, hebben begaan, valt niet te ontkomen: maar wie, die werkte, bleef zonder? Wie is voorts schuldiger, de niet-militaire Schrijver, die spijtig erkent te betreuren, dat hij geen ooggetuige was van den Tiendaagschen Veldtocht en daarom de toegevendheid zijner lezers inroept, enkel bedoelende om aanstonds eenig licht over de geschiedenis van die campagne te verspreiden: dan wel, de oud-opperofficier, volkomen deskundige en actief dienende in 1831, die zich een halve eeuw later voor zuiver krijgskundige bedoelingen beroept op bronnen, door niet-deskundigen geschreven? Het gedenkschrift van dominé ROEMER verscheen reeds korte maanden na het einde van den Tiendaagschen Veldtocht, gelijktijdig met andere gelegenheidschriften van dien aard, gewijd aan de vaderlandsliefde en den roem der studeerende jongelingschap, of om de belangrijkste krijgsbedrijven der schutterij in het licht te stellen. Op hen volgden in 1833 en 1834 professor WAP en VAN KAMPEN, de Hoogleeraar BOSSCHA in 1852: maar de Generaal KNOOP was in 1857 de eerste eigenlijk gezegde militaire schrijver, die den Tiendaagschen Veldtocht meer volledig en critisch heeft bewerkt.

Op die gronden verdienen ons dunkens de niet-militairen, welke na den Tiendaagschen Veldtocht het eerst hun pen wjdden aan de verrichtingen van het leger, dank, maar geenszins betichting door een later geslacht.

Laten wij toch gedachtig aan den ouden strijd tusschen de Staten van Holland en de Geunieerde gewesten, aan de klachten van den Raad van State over het innen der „quotes" voor de algemeene „petitie" ten behoeve van de krijgsmacht, en aan legio andere bewijzen voor de eeuwenoude vóóringenomenheid in ons vaderland tegen de militaire uitgaven en de geringe populariteit van het leger, er naar streven om de kloof, die bij wederzijdsche onbekendheid nog bestaat tusschen het burger- en het militair element in de maatschappij, geenszins te verwijden, maar door wederzijdsche waardeering en toenadering voor goed te dichten. Geheel verdwijnen zal die afstand eerst, wanneer wellicht de belastinghervorming den algemeenen dienstplicht in haar programma zal hebben opgenomen.

Dankbaar erkennen wij het goede, door uitnemende staatslieden, al waren zij juist geen krijgskundigen, hier en elders voor de landsverdediging en de krijgsmachten gesticht.

GRÖTIUS, de eerste wetgever op het gebied van het oorlogsrecht, de Graaf van HOGENDORP, Graaf van DER DUYN VAN MAASDAM en de Hoogleeraar KEMPER, die in 1813 met den Graaf van STIRUM te 's Gravenhage en te Amsterdam de vaan der omwenteling hebben opgestoken; KRAIENHOFF, reeds als geneesheer werkzaam om het leger met goede kaarten te begiftigen; de schutterijen en de vrijwillige korpsen in 1831, het Rode Kruis en de hulpvereenigingen, ook de Hoogleeraar THORBECKE als volksvertegenwoordiger en minister, STIELTJES en anderen — zij allen stonden buiten het leger

eu hebben niettemin dat leger ontzachelijk aan zich verplicht. Dat ingrijpende militaire hervormingen na 1870 niet spoediger zijn tot stand gekomen, is veeleer toe te schrijven aan de eenzijdige oppositie van de „militaire specialiteiten“, dan aan onwil der niet-militaire volksvertegenwoordigers, onder welke toegepaste mannen, die onvervaard en welsprekend gaarne de hand hadden geleend tot verhooging onzer weerbaarheid. In den vreemde, THIERS door zijne krijgskundige werken; ERCKMAN en CHATRIAN in hunne boeiende en rijk gekleurde volksverhalen uit het tijdperk van de Fransche omwenteling en de revolutie-oorlogen; het laatst, de 30-jarige advocaat GAMBETTA, die na den val van het Tweede Fransche Keizerrijk met den spoorweg-ingenieur DE FREYCINET het legerbestuur voerde en het hoofdenkbeeld der operatiën van het Loire-leger aangaf — zij allen hebben bewezen, wat dikwerf niet-militairen vermogen op krijgskundig gebied, mits begaafd als GAMBETTA met een ijzeren wil, met een helder doorzicht, veelzijdigheid en algemeene kennis, vooral met de karaktereigenschappen, welke CROMWELL hooger schatte dan het uitsluitende bezit van krijgskundige bekwaamheden, zoodat hij sprak: »the man is the mind!“

Toen de man van den 1sten December 1852 zijn degen te Sedan had overgereikt aan den aanstaanden imperator van Versailles; Frankrijk's legers als kaf voor den wind waren verstrooid en het oorlogsmaterieel lag opgestapeld binnen de door den vijand belegerde vesten: toen gevoelden Parijs en Frankrijk vooral behoefte aan manschappen, aan wapenen en aan leiding. De particuliere nijverheid smeedde wapenen, vervaardigde munitie en approviandeerde de Seine-stad. Tevens gaf Gallië gehoor aan de roepstem van den burger van Cahors »que chaque Français recoive ou prenne un fusil et se mette à la disposition de l'autorité“. De burger-ministers brachten binnen 120 dagen 600.000 man op de been, wier uitrusting en verpleging meer dan 300 millioen gulden hebben gekost.

Als ziel van de Delegatie te Tours, waarheen GAMBETTA zich per luchtballon had begeven, wekte zijn moed hooger geestdrift. Hij stelde bevelhebbers aan, ontsloeg anderen, welke bleken niet te zijn berekend voor hun zware taak, herstelde de rust, waar deze was verstoord, wijdde al zijne krachten aan de verdediging van den geboortegrond, en trachtte door menigvuldige voorschriften en bepalingen tucht, orde en regelmaat te brengen in de gelederen der geïmproviseerde legers, welke hij vervolgens de torens van de Notre Dame en het koepeldak van het Pantheon te Parijs aanwees als het doelwit der uit te voeren operatiën. Gisteren nog in de balie, zat hij heden voor bij de beraadslagingen van bejaarde opperofficieren: veelal imperialisten, brave soldaten, maar de meesten zonder initiatief en alleen in staat om te gehoorzamen, deels ontzenuwd door de geestdoodende weelde gedurende het achttienjarige bestuur van den gevallen Caesar. Zonder archieven, haast zonder voorlichting door deskundigen, zonder andere hulpmiddelen

dan eigen overtuiging en een onuitputtelijke geestkracht, vermeed aanvankelijk de rechtsgeleerde GAMBETTA elken schijn van overheersching der krijgsmachten door het burgerlijk gezag, en wist zich toch te doen gehoorzamen. Onverschrokken aanvaardde hij het dictatorschap, waarop GAUBALDI doelde: «Vous êtes dictateur de fait, ayez-en toutes les audaces, comme vous en aurez toutes les responsabilités et tous les déboires».

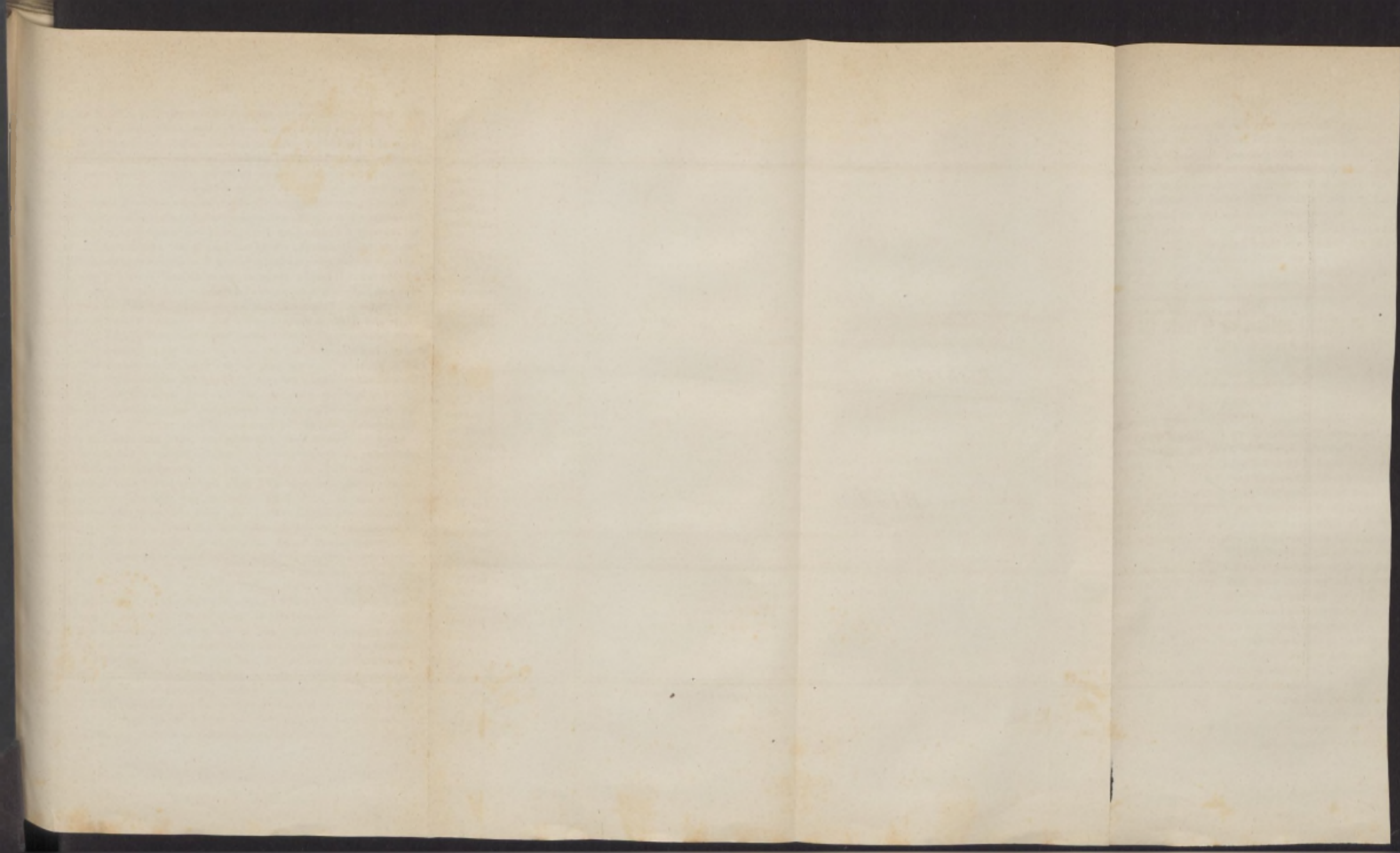
En na de overwinning van Coulmiers, één der schoonste lauweren van het Loire-leger, welke reeds veel vroeger had kunnen zijn bevochten, wanneer de Generaal D'AURELLE DE PALLADINES had willen gehoor geven aan de vertogen van GAMBETTA, schreef een hem weinig gezind orgaan:

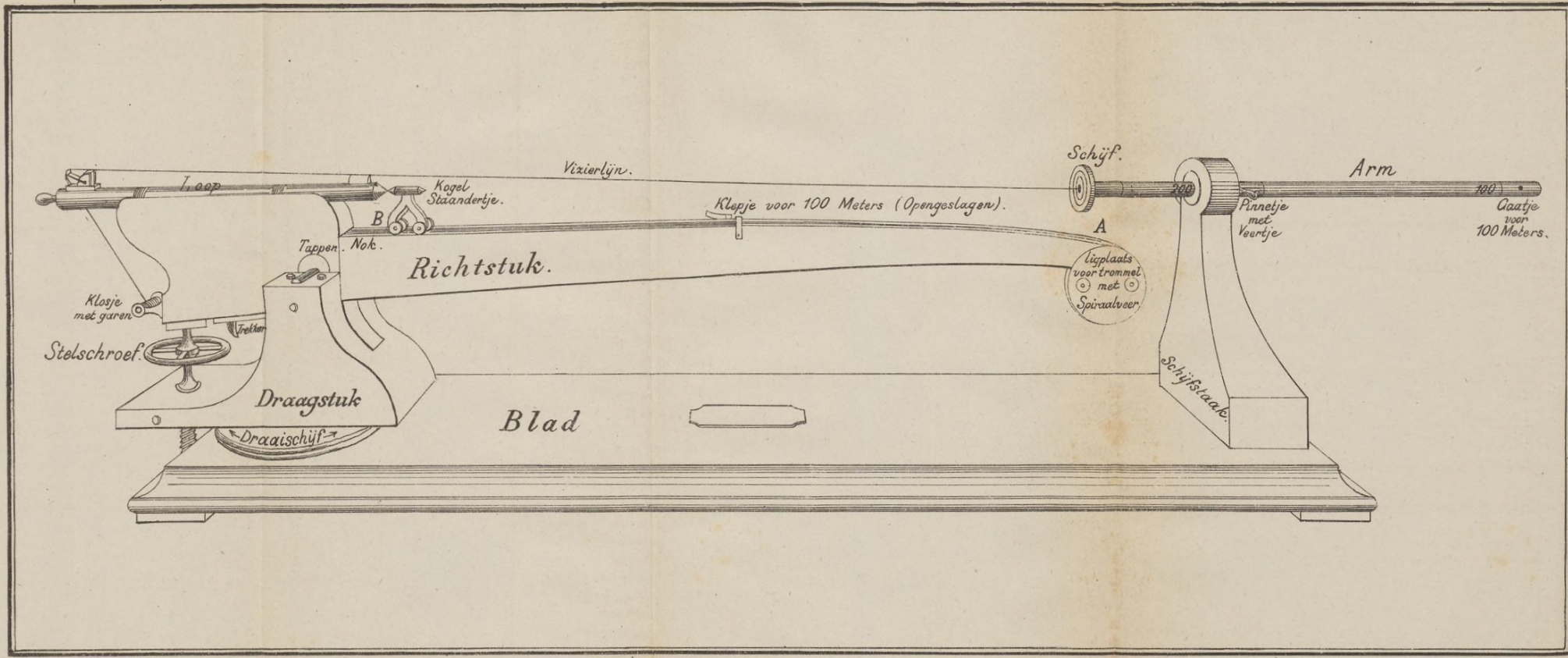
«Il est évident que GAMBETTA possède à un degré extraordinaire la faculté de s'imposer. Il avait à gouverner immédiatement le corps le plus exigeant et le plus indépendant du monde: les généraux de l'ancienne armée française, des hommes qui l'abhorrèrent comme républicain, le détestèrent comme pékin. Et, pourtant, dès le moment où il a pris le pouvoir à Tours, personne dans toute la France, n'a contesté sérieusement son autorité...»

Dat «pékin», sprekende van GAMBETTA in het rampspoedige najaar van 1870, klinkt al even ongepast als de benaming «ziekentrooster» voor den Remonstrantschen kanselredenaar in 1831, die, daartoe uitgenoodigd en van geloofwaardige zijde ingelicht, door zijn werk eenvoudig een gedenkteeken heeft willen oprichten voor de tijdgenooten, aan wier roem gedurende den Tiendaagschen Veldtocht hij geen aandeel had.

Alleen bij doelmatige samenwerking van allen kan onze hulk van staat zee bouwen op woelende zeeën en behouden blijven in het uur van gevaar. Naast andere sociale verbeteringen zal een meer gelijkmatige verdeling der militaire lasten bekendheid mét, langs dien weg tevens meer waardeering van de krijgsmachten in de hand werken en een algemeene verspreiding van krijgskennis bevorderen, welke in den vorm van gymnastiek en wapenoefeningen behoort deel uit te maken van het leerplan der lagere, middelbare en latijnsche scholen, en als vak-wetenschap voor aanstaande ambtenaren, volksvertegenwoordigers en raadsliden der Kroon recht heeft op een leerstoel aan onze universiteiten.

Door den arbeid van den Kapitein WÜPPERMANN te toetsen aan het dagboek van den Generaal Baron DE CONSTANT REBECQUE, namen wij de eerste gelegenheid te baat om de hooge waarde van bedoeld handschrift practisch aan te toonen. Daarop de slotwoorden toepassende van den geëerden Schrijver over den Tiendaagschen Veldtocht, staan wij borg, dat de uitgave van het merkwaardige journaal, wanneer de erfgenaam daartoe moge besluiten, licht zal doen opgaan over vele gebeurtenissen der jongste eeuw, welke gedeeltelijk nog in het duister liggen, en het krijgbeleid zullen verheffen der Doorluchtige Nassau'ers vóór en na den val der Republiek van de Vereenigde Nederlanden, 't welk meer waardeering verdient dan daaraan dikwerf

Authographie A. J. Bogaerts, Breda.

is te beurt gevallen. De luister van ons Vorstenhuis, nog verhoogd, toen na kortstondige ontkenning van den band der Unie door felle hartstochten de eendracht was hersteld; de toenemende welvaart van onzen gezegenden geboortegrond, het gelukkigste plekje op aarde, zijn vooral te danken aan de volharding van Vorst en Vaderland in tegenspoed — de woorden, door den eersten Keizer van het Latijnsche Rijk, Graaf BOUDEWIJN van Vlaanderen, geschreven onder het wapenschild van den telg uit het geslacht van ROSEBECKE, dien hij in 1197 binnen Constantinopel ten doop hield, en aan wiens naamspreuk al zijn nazaten zijn trouw gebleven :

»in arduis constans».

's Gravenhage, 1882.

Toestel tot het practisch verklaren van de theorie van het schot.

(Met schets op Plaat II.)

In de *Allgemeine Militär Zeitung* van 7 October 1882 vinden wij melding gemaakt van een nieuw uitgevonden toestel door Zijne Excellentie den Minister van Oorlog in Oostenrijk, Graaf von BILLANDT RIEBENT, en den Majoor von KRANSKI, dat ten doel heeft den instructeurs een middel aan de hand te doen om practisch de theorie over het schot te verklaren.

Toen ik die nieuwe uitvinding las, dacht ik onwillekeurig aan den toestel, die door mij vóór ruim 5 jaren werd uitgevonden, eveneens ten doel hebbende, practisch de theorie over het schot te verklaren; welke toestel destijds door mij aan het gouvernement is aangeboden, en later eerbiedig aan Zijne Majesteit den Koning is opgedragen.

Met het oog op de bovengenoemde uitvinding komt het mij niet ondienstig voor, mijn toestel, die aan velen reeds sinds jaren bekend is, ter algemeene kennis te brengen, om hierdoor aan te toonen, dat voor de Nederlandsche instructeurs, die het gewerschot aan onervaren recruten moeten verklaren, reeds vóór ruim 5 jaren het middel aan de hand is gedaan om zulks practisch te onderwijzen, en derhalve soortgelijke uitvindingen hier te lande niet nieuw kunnen genoemd worden.

De toestel (zie Pl. II) is verdeeld in de volgende hoofddeelen :

- a. Het blad.
- b. Het draagstuk met stelschroef.
- c. Het richtstuk met loop.
- d. Het staandertje met kogel.
- e. De schijfstaak met arm en schijf.

Het draagstuk is op het blad bevestigd door middel van een spil, en kan om dien spil een draaiende beweging verkrijgen, hetwelk noodig is om het richtstuk een horizontale beweging te geven.

Het richtstuk ligt met zijn tappen in de tappannen van het draagstuk, en is met zijn achtereinde aan de stelschroef van het draagstuk verbonden, waardoor aan het richtstuk tevens een beweging in het verticale vlak kan gegeven worden, waartoe slechts de stelschroef naar rechts of links behoeft gedraaid te worden.

Langs het richtstuk, en wel van het punt A tot het punt B, en omgekeerd, kan het staandertje met kogel bewogen worden.

In het omgebogen gedeelte van het richtstuk is een trommel met spiraalveer geplaatst, welke trommel door een koord met het staandertje verbonden is. Trekt men het staandertje met kogel van het punt A naar het punt B, dan wordt de spiraalveer gespannen.

Om te beletten dat het, bij het loslaten, weder naar A wordt getrokken, wordt het staandertje, in het punt B gekomen, achter een nok van een trekker gevat, die zich onder het richtstuk bevindt en met zijn nok bij het punt B in het richtstuk uitkomt (op de teekening onzichtbaar).

Als het staandertje op dit punt geplaatst is, zal de kogel vóór de monding van den loop staan.

De arm van den schijfstaak kan naar voren en naar achteren geschoven worden, om de schijf, die los aan het vooreinde van den arm is aangebracht, op de voorgestelde afstanden van 100 en 200 M. te plaatsen. Hiertoe is aan den schijfstaak een pin met veer aangebracht, welke pin in de gaten sluit, die voor die afstanden in den arm van den schijfstaak zijn geboord, en waarbij de getallen 100 en 200 zijn gesteld.

De teekening stelt den toestel in gespannen stand voor; de schijf op den afstand van 200 M. teruggeschoven, het vizier gesteld op 200 M., juist gericht op het middelpunt der zwarte roos.

Wanneer nu op den trekker gedrukt wordt, welke onder het richtstuk vlak nabij de stelschroef uitkomt, zal de nok naar beneden worden gebracht en het staandertje met kogel door de kracht der spiraalveer naar het punt A worden getrokken. De punt des kogels zal dan het middelpunt der zwarte roos aanwijzen.

Onvoorwaardelijk zal, op welk punt der schijf ook gericht wordt, de punt des kogels het juiste richtingspunt aanwijzen.

Wanneer nu moet worden aangetoond, dat bij een rechtsche of linksche overhelling van het geweer, het schot te veel rechts of links zal treffen, handele men als volgt:

Men draaie den loop om zijn lengte-as naar de rechter- of linkerzijde, de vizierlijn zal dan links of rechts van de zwarte roos gericht zijn; men dient dus het richtstuk zooveel naar de rechter- of linkerzijde te draaien, dat de vizierlijn op het middelpunt der zwarte roos uitkomt. Trekt men

nu af, dan zal de punt des kogels niet in het midden der zwarte roos, maar wel rechts of links daarvan treffen.

Om met den toestel te bewijzen, dat het schot te veel rechts of links zal treffen, wanneer de vizierkorrel te veel links of rechts geplaatst is, gaat men als volgt te werk:

Men schuift de korrel naar de linker- of rechterzijde, brengt daarna de vizierlijn op het midden der zwarte roos, trekt af, en de punt des kogels zal rechts of links van het middelpunt der zwarte roos uitkomen.

Om verder aan te toonen, dat bij het gebruiken van een verkeerd vizier, een verkeerd schot niet achterblijft, stelle men de klep op een verderen of korteren afstand dan waarop de schijf geplaatst is.

Als men nu op het middelpunt der zwarte roos richt, zal bij het afgaan van het schot, de punt des kogels boven of beneden het mikpunt treffen.

Om duidelijk te laten zien, dat de kogel de vizierlijn in twee punten snijdt, neme men van het klosje garen, dat achter het richtstuk geplaatst is, een draad, legt deze in de inkeping van de vizierklep, trekt hem vervolgens over de korrel tot aan het middelpunt van de zwarte roos door, en hecht hem in het zich aldaar bevindend gat der schijf vast.

Aangezien met vol korrel moet gericht worden, zal men de vizierklep zooveel bovenwaarts brengen, dat de draad in gespannen toestand juist bovenop de korrel komt te liggen.

Trekt men nu af, dan zal men duidelijk de dubbele snijding kunnen waarnemen.

Om op 100 M. dezelfde proeven te nemen, wordt de arm van den schijfstaak zoo ver naar voren gebracht, dat de pin in het gat voor dien afstand valt.

Om te voorkomen dat de kogel te hard tegen de schijf wordt getrokken, zal men de klep, die op het richtstuk is aangebracht, over de baan dichtslaan, als rustpunt voor het staandertje.

De vizierklep wordt naar beneden geslagen.

De toestel zal alzoo praktisch datgene aantoonen, wat anders theoretisch moet worden uitgelegd, en volgens mijne meening, bij theorieën over het schot, in korteren tijd die theorieën gemakkelijker doen begrijpen.

STOFFERS,

1ste Luitenant der infanterie.

Holland of Amsterdam.

Waarlijk, wanneer men de redevoeringen leest, die onze Staten-Generaal soms over het budget van oorlog hebben geboden, dan is men geneigd, het als een groot geluk te beschouwen, dat onze taal bij den vreemdeling zoo weinig bekend is, want blozend zou men anders het verwijt moeten hooren: Is dat de krijgskennis der uitstekendste mannen van uw Holland?

W. J. KROON, Krijgs- en geschiedkundige Geschriften, dl. I, blad: 163.

Onder dagteekening van 12 Dec. II. werd bij de 2de Kamer der Staten-Generaal door het lid dier Kamer, den heer SCHEFFEL, een wetsontwerp ingediend, waarbij wordt voorgesteld, het vestingstelsel van het koninkrijk der Nederlanden te beperken tot de stelling van Amsterdam, die stelling binnen vier jaren na het in werking treden der wet te voltooien, en, zoodra die voltooiing een feit zal zijn, alle andere vestingwerken als verdedigingswerken op te heffen en aan het bestuur der domeinen over te geven, om ze als verdedigingswerken onbruikbaar te maken.

We zijn er nu eenmaal aan gewoon geraakt, dat een lichaam als de 2de Kamer, waarin slechts enkele militaire specialiteiten zitting hebben, in de gewichtigste zaken betreffende ons krijgswezen, soms zelfs van bijna zuiver technischen aard, een beslissend oordeel uitspreekt. Onze parlementaire instellingen brengen dat als vanzelf mede, en mag al ten gevolge van die wijze van behandeling een enkele maal een hoogst nuttige en wenschelijke militaire hervorming zijn vertraagd of wel geheel achterwege zijn gebleven, niemand, die daarom die instellingen zou willen prijsgeven. Doch, onder voorlichting van deskundigen een oordeel te vellen over den een of anderen door het oorlogsbestuur voorgestelden en breedvoerig verdedigden maatregel is nog iets anders dan het nemen van het initiatief, door het zelfstandig indienen eener wetsvoordracht van hoogst ingrijpenden aard, zooals thans door den heer S. is geschied. Mag het eerste al geen ernstige bezwaren opleveren, het laatste is dunkt ons meer bedenkelijk, en ontegenzegglijk zou een te ruim gebruik

van het aan de 2de Kamer toegekende recht van initiatief tot vreemde toestanden kunnen leiden. De bespreking van deze quaestie, hoe belangrijk ook, is echter in een militair tijdschrift minder op haar plaats. Ook achten we ons daartoe onbevoegd. Wanneer we dus, daartoe door de Redactie van dit Tijdschrift uitgenoodigd, in de volgende bladzijden ons gevoelen aangaande het wetsontwerp meedeelen, dan zullen we alleen de zaak zelve bespreken, niet den vorm, waarin zij tot ons kwam; aan anderen de beslissing latende, in hoever de heer S. door zijn voorstel zijn bevoegdheid als afgevaardigde, al bleef hij dan ook binnen de perken der wet, in meerdere of mindere mate is te buiten gegaan.

Dat voor kleine staten, als België en Nederland, omringd door zeer overmachtige naburen, slechts het geconcentreerde verdedigingsstelsel past, daarover bestaat thans geen verschil van meening meer. Doch ongelukkig geeft de uitdrukking "geconcentreerd verdedigingsstelsel" geen scherp begrensde begrip aan, en zoo rijst als vanzelf de vraag, tot hoever behoort de concentratie te worden doorgezet? Moet men, zooals in 1859 voor België werd aangenomen, zich bepalen tot de verdediging van een enkel punt, een enkele belangrijke stad, of kan men den te verdedigen kring ruimer trekken en daarbinnen geheele provinciën opnemen, gelijk in 1874 bij de vestingwet voor ons land werd beslist?

Het antwoord op die vraag kan onmogelijk voor alle kleinere staten hetzelfde zijn. Ook hier geldt, dat wat in het eene land goed zou zijn, in het andere wellicht tot hoogst nadeelige uitkomsten zou leiden. Er moet rekening worden gehouden met bijzondere en eigenaardige toestanden van allerlei aard, met volksgeest, met traditiën, met de gesteldheid van den bodem.

Het verdedigingsstelsel en dus ook het vestingstelsel van een land, want beide staan in onafscheidelijk verband, wordt, behalve door de staatkundige ligging, geheel beheerscht door de vraag, welke krachten het land ter zijner verdediging beschikbaar kan stellen. Die krachten zijn eensdeels levende krachten: leger en marine; anderdeels doode weermiddelen.

De levende kracht zetelt in de bevolking zelve, die de bron vormt voor de recruteering en aanvulling der krijgsmacht, en het kan zijn nut hebben hier te herinneren, hoe die kracht niet alleen afhankelijk is van de getalsterkte der bevolking, doch tevens van tal van andere factoren, voornamelijk van moreelen aard. Kweek bij een natie eendracht en vrijheidszin, vestig hij haar een rechtmatig zelfvertrouwen op de verdedigbaarheid des lands, en het leger, hoewel misschien gering in aantal, zal sterk zijn; zaai danrentegen verdeeldheid, moedeloosheid, onverschilligheid voor de hoogste staatsbelangen, en hetzelfde leger zal tot ernstigen tegenstand ten eenenmale onbekwaam wezen. Een nationaal leger is het spiegelbeeld van het volk.

De doode weermiddelen liggen in den vaderlandschen bodem. Die bodem — daartoe door de kunst voor zooveel noodig gewijzigd en meer geschikt gemaakt — moet het tooneel worden, waarop de strijd zal worden beslist.

Daarom staat de kracht der verdediging met de gesteldheid van den bodem in het nauwste verband. Maar ook juist daarom kan de verdediging van Nederland krachtig zijn. Tot heden werd het steeds in het binnen- en in het buitenland erkend, dat wij in dit opzicht veel voor hebben boven het naburige België. Daar, voor verreweg het grootste gedeelte des lands een bodem, die in alle richtingen zelfs voor sterkere troepenafdeelingen een groote vrijheid van beweging toelaat en tevens voor huisvesting en verpleging de gunstigste voorwaarden aanbiedt; hier, voor bijna de helft van het grondgebied een polderland, dat aan operatiën op eenigszins grootere schaal de ernstigste moeilijkheden in den weg legt, een bodem veel overeenkomst bezittende met de marschlanden in Holstein en Sleeswijk, welke de Graaf von Walderssee, de tegenwoordige sous-chef van den Pruisischen generalen staf, in zijn werk over den oorlog van 1864 *nicht sehr einladend zur Kriegführung für grössere Massen* noemde.

Dat verschil in grondgesteldheid was dan ook de reden, dat men in België genoodzaakt was zich te bepalen tot de versterking der stelling van Antwerpen en dat men voor ons land in de vestingwet van 1874 het beginsel kon neerleggen, dat de ernstige verdediging tegen een overmachtigen vijand zou aanvangen bij de grenzen van Holland. Vreemd verschijnsel! Terwijl in de laatste jaren in België door niemand minder dan door den generaal Brialmont, krachtig wordt gepleit voor uitbreiding of althans aanvulling van het Belgische vestingstelsel, gaan bij ons teikens stemmen op tot meerdere inkrimping. Zoo lang die inkrimping echter alleen betrekking heeft op wat buiten Holland is gelegen, zooals bij de thans door de Regeering ahangig gemaakte wet tot wijziging van het vestingstelsel, zou men haar nog een noodwendige consequentie kunnen noemen van de wet van 1874. Doch met het wetsontwerp van den heer S. is dit het geval niet. Juist het hoofdbeginsel der bestaande vestingwet wordt daarin aangetast en geheel ter zijde gesteld.

»De vesting Holland», zegt de heer S. »vraagt te veel en geeft te min. Zij vraagt een leger, een vloot en doode weermiddelen van dien omvang, inrichting en sterkte, dat het onderhoud er van op den duur de krachten van een klein land verre te boven gaat, en zij geeft te min zekerheid, te min kans op een goeden uitslag. Beter ten halve gekeerd, dan ten heele gedwaald. Wij moeten zorgen dat ons land wordt een weerbaar land en geen uitgeput land».

Met het laatste zal iedereen het wel eens zijn, en zoo werkelijk door den heer S. op deugdelijke gronden werd bewezen, dat het streven, om Holland te willen verdedigen, ons land zou maken tot een uitgeput in stede van tot een weerbaar land, het zou hem aan krachtigen steun, ook van militaire zijde, zeer zeker niet ontbreken. Doch dat bewijs wordt niet geleverd, en wat de heer S. in de Memorie van Toelichting ten gunste zijner stelling aanvoert, is hoogst oppervlakkig en onvolledig.

De verdediging der vesting Holland, een vesting van 60 uren gaans in omtrek, zeker de grootste der wereld, eischt, zoo wordt dan beweerd, in de eerste plaats meer troepen, dan wij kunnen geven. Tot staving dezer bewering volgt een beroep op de verklaring der tegenwoordige Regeering, dat de verdediging van Holland een „militaire opleiding der natie" noodzakelijk maakt. En om ook al dadelijk de voorstanders van den algemeenen (persoonlijken?) dienstplicht het zwijgen op te leggen, wordt eenige regels verder gezegd, dat invoering van dien dienstplicht in den een of anderen vorm ons zal brengen in een toestand, dien we bij anderen noemen: een op den duur onhoudbaren toestand. Zijn dat ernstige, deugdelijke argumenten? Is de uitdrukking „militaire opleiding der natie" niet een uiterst rekbare uitdrukking, waarbij men zich even goed het Zwitsersche als het Pruisische, even goed een lichten als een zwaren druk voor de bevolking kan denken? En waarom moet noodzakelijk invoering van den persoonlijken dienstplicht ons in een onhoudbaren toestand brengen? Omdat die invoering zal gevolgd worden door een streven naar opvoering van het gehalte, met den aanleve van dien? Doch dan vergist de heer S. zich ten eenenmale. Invoering van den persoonlijken dienstplicht behoeft niet noodzakelijk gevolgd te worden door het streven naar verbetering van het gehalte, omdat zij er reeds vanzelf mede gepaard gaat. Het laatste is een natuurlijk gevolg van het eerste. Niet om de getalsterkte van het leger te vermeerderen, doch wel om het gehalte tot een hooger peil op te voeren, wordt de persoonlijke dienstplicht aanbevolen.

Had de heer S. willen bewijzen, dat de verdediging der vesting Holland te veel troepen eischt, dan had hij met enkele cijfers behooren aan te geven, welke legersterkte hij noodig acht, om die verdediging met goed gevolg te voeren, en daarna moeten aantoonen, dat het onderhouden van die macht op den duur de draagkracht der natie te boven gaat. Thans, nu in de Memorie van Toelichting elk stellig gegeven, elk cijfer ontbreekt, tast men eigenlijk in den blinde rond.

Het kan den heer S. echter niet onbekend zijn, dat verschillende militaire schrijvers van naam, op wie trouwens ook hij zich nu en dan beroept, in de laatste jaren bij hun berekeningen omtrent de voor de verdediging van Holland vereischte legersterkte, met zeldzame eenstemmigheid tot de slotsom zijn gekomen, dat die verdediging met een dadelijk bruikbare troepenmacht van circa 80000 man — voor de helft veld- en voor de andere helft bezettingstroepen —, en een nagenoeg even sterke, doch weinig of niet geoefende reserve met vertrouwen kan worden aanvaard. Komt dat cijfer hem wellicht onvoldoende voor? Maar dan diende dit toch te worden aangetoond. Of is naar zijn zienwijze het onderhoud eener zoodanige krijgsmacht te drukkend voor de bevolking? Maar ziet de heer S. dan niet over het hoofd, hoe door diezelfde schrijvers is betoogd, dat die legersterkte, met de voor hare latere aanvulling benoodigde troepenmacht, kan worden verkregen zonder

verhooging van het contingent, zonder vermeerdering van den druk, zonder uitzetting van het oorlogsbudget (1)?

Zonder uitzetting van het oorlogsbudget! Doch reeds het tegenwoordige eindcijfer zal vermoedelijk in het oog van den heer S. buitengewoon hoog, te hoog zijn. Maar dan vragen we, zijn niet in vele andere richtingen de uitgaven mede in sterke mate toegenomen, zijn er niet tal van omstandigheden, die dat hooge eindcijfer verklaren, en, mits elke onnutte uitgave worde buitengesloten, ook wettigen? Is niet de vermeerdering der algemeene welvaart als vonzelf oorzaak, dat ook de verzorging van den soldaat meer kost dan vroeger, en leven we niet, wat de oorlogsmiddelen betreft, in een tijd, waarin elke dag nieuwe uitvindingen brengt, waarvan partij moet worden getrokken, wil men niet, alleen, stil blijven staan, als alles voorruitgaat? Mag men zich door een gering oogenblikkelijk voordeel blootstellen aan het gevaar, dat in de toekomst groote belangen zouden kunnen worden geschaad? Zuinigheid te betrachten is goed, is met het oog op den toestand onzer financiën zelfs plicht, maar die zuinigheid mag niet zoo ver gaan, dat daardoor onze onafhankelijkheid in de waagechaal zou worden gesteld. »Waar sprake is van een groot nationaal belang, mogen we ons niet laten terughouden door een quaestie van geld. Het geld is hier een ondergeschikte zaak en moet voor het groote nationale belang wijken». Die woorden van den heer LENTING in de zitting der 2de Kamer van 9 October 1871 blijven nog altijd haar volle waarde behouden.

De omtrek der vesting Holland, zoo gaat de heer S. voort, is over een groote lengte verbaazend zwak en moeilijk te verdedigen: een uitgestrekte voorlanding opene kust; een rivier, waaraan de vijand zijn zwaar geschut, waarop hij zijn torpedo's kan brengen; een inundatie, waarvan zeer lage rivierstanden gevaarlijke vijanden kunnen worden. Waarlijk, van optimisme in zake de landsverdediging zal wel niemand den voorsteller van het hier besproken wetsontwerp beschuldigen. Wij wenschen evenmin als hij illusien op te wekken, die zeer waarschijnlijk niet verwezenlijkt zouden worden, wij meenen ook dat van de sterkte onzer liniën meermalen wel wat al te hoog is opgegeven. Doch de heer S. schildert den toestand met al te donkere kleuren. Een landing op onze kust is niet op alle punten en in elk jaargetijde zulk een uiterst gemakkelijke zaak en al gelukt ook de landing, dan nog kan, zoo wij slechts over een voldoende sterk veldleger beschikken, den vijand zeer ernstige tegenstand worden geboden en hem de weg naar zijn einddoel worden versperd. De bijzondere gesteldheid van het terrein komt hierbij den verdediger al weder zeer ten goede. Aan de mogelijkheid tot een krachtige verdediging van het Hollandsch Diep, kan, zoo die verdediging behoorlijk is voorbereid, o. i. mede moeilijk worden getwijfeld. Kunnen wij den vijand

(1) Zie o. a. het artikel van den kapitein ROOSEBOOM in de Vragen des Tijds van December 1880; alsmede de brochure van den kolonel DEN HEER POORTGABEL: De noodzakelijkheid tot grondwetsberoziening voor de defensie, 1879.

al niet beletten zijn zwaar geschut op den zuidelijken oever in batterij en zijn torpedo's te water te brengen, wat nog altijd de vraag zou zijn, wij kunnen hem dan toch altijd met soortgelijke middelen ernstig bestrijden. En de Nieuwe Hollandsche Waterlinie? Neem aan, dat het den vijand, ondanks de groote verbeteringen die in de laatste jaren in de middelen tot wateraanvoer zijn gebracht, zou gelukken vóór die linie te verschijnen op een tijdstip, dat de inundatiën ten gevolge van zeer lage rivierstanden nog niet volledig gesteld waren. Moet dan om die reden reeds aan de verdediging worden gewaand? We gelooven het niet. Want inundatiën, welk een krachtigen steun ook voor de verdediging, zijn niet onmisbaar. Ware dit het geval, het zou er in andere landen met een minder lagen en minder waterrijken bodem al zeer treurig uitzien.

Maar nog zijn wij niet aan het eind der bezwaren van den heer S. Het in staat van verdediging brengen van den kolossalen omtrek der vesting Holland vraagt in zijn oog meer tijd dan wij mogen geven. Wij moeten op overrompeling bedacht zijn, zegt hij, en meet daarna de kansen op een zoodanige overrompeling zoo breed mogelijk uit. Dat wij door den oorlog verrast kunnen en vermoedelijk ook wel verrast zullen worden, wie, die het met het oog op de geschiedenis der laatste tientallen jaren zou durven tegenspreken? Maar toch, een overrompeling, zooals die ons in de voor ons liggende Memorie van Toelichting wordt afgeschilderd, hebben wij, zoo niet alle waakzaamheid onzerzijds ontbreekt, hoogstens alleen te vreezen van de landzijde. Wel beweert de heer S. op gezag van den kolonel DEN HEER POORTUGAEL, dat Frankrijk, Engeland en Duitschland het met hunne marine zoo ver hebben gebracht, dat zij bezig kunnen zijn op de kust van Holland te landen, binnen 9 uur nadat wij van hunne komst bericht hebben ontvangen, doch dat diezelfde Schrijver heeft betoogd, dat de vijand om een ernstige landing op onze kust voor te bereiden, minstens 2 of 3 weken noodig zou hebben en dat die voorbereidingsmaatregelen bijna zeker ter onzer kennis zouden komen, dat zegt de heer S. niet (1).

Aangenomen evenwel, het gevaar voor overrompeling in den omvang als door den heer S. wordt bedoeld, bestaat. Zal dan inkrimping van ons vestingstelsel tot de stelling van Amsterdam ons het behoud onzer onafhankelijkheid waarborgen? Immers, neen. Als de vijand voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie kan staan, vóór dat wij in staat zijn, hem daar ernstigen tegenstand te bieden, dan zal ook de verdediging der hoofdstad wel een zeer hachelijke zaak zijn. De afstand van de grenzen tot Amsterdam is zoo veel grooter niet dan die tot Utrecht, en het in staat van verdediging brengen van ons centraal reduit met zijn omtrek van circa 100 K. M., zon-

(1) Onder het afdrukken dezes ontvingen wij een nieuwe brochure van den kolonel DEN HEER POORTUGAEL, Grondwetsberzaming urgent vooral voor de defensie, waarin de Oud-Minister van Oorlog zelf het hem door den heer S. als het ware aangeboden bondgenootschap onvoorwaardelijk afwijst.

der nog het Zuiderzeefront mede te rekenen. met ziju door een paniek bevangen bevolking, kost ook tijd, wellicht evenveel, zoo niet meer dan van de Hollandsche Waterlinie. De heer S. make zich ook daaromtrent geene illusiën.

De gevaren eener overrompeling zijn naar onze meening alleen te bezweren door een krachtige Regeering, die niet aarzelt, om reeds bij *dreigend* oorlogsgevaar de handen aan het werk te slaan; voorts door een zoo ver mogelijk voortgezette voorbereiding tot den oorlog in tijd van vrede; en, *last not least*, door een krachtig, snel te mobiliseeren leger. De vijand wetende, dat een zoodanig leger gereed staat, om hem den vrijen doortocht naar het hart des lands te betwisten, zal zich vermoedelijk nog wel tweemaal bedenken, eer hij met enkele zijner afdeelingen, onvolledig gemobiliseerd en onvoldoende uitgerust, den aanval onderneemt, en wil hij eerst zijn krachten behoorlijk op oorlogsvoet brengen en concentreeren, dan heeft hij even goed tijd noodig als wij. Een voldoende leger is de krachtigste steun, zowel bij een verrassenden als bij een niet-verrassenden krijg, en tevens het krachtigste voorbehoedmiddel, om overrompeling te voorkomen.

Een voldoende leger achten we ook noodig voor de handhaving onzer neutraliteit. Want de meening van den heer S., dat Duitschland en Frankrijk in een verklaring onzerzijds, dat wij onzijdig zullen blijven en die onzijdigheid zullen handhaven, door te zorgen, dat geener hunner gebruik zal kunnen maken van onze vestingwerken, d. w. z. van de stelling van Amsterdam, een toereikenden waarborg voor de veiligheid van hun rug zullen zien, die meening is de onze niet. Zou België in 1870 aan zijn verplichtingen als neutralen staat hebben kunnen voldoen, zoo het zijn geheele leger eenvoudig had saamgetrokken in de stelling van Antwerpen? Getuigt het niet van een zeer vreemdsoortige opvatting omtrent neutraliteitsplichten, wanneer men de strijdende partijen als het ware zou willen toeroepen: ons geheele grondgebied ligt voor u open, al onze havens, onze spoorwegen, al de rijke hulpbronnen, die ons land oplevert, zij zijn voor hem, die lust zal gevoelen, ze het eerst in bezit te nemen, mits hij slechts niet rake aan de stelling van Amsterdam? Dat ons veldleger bij de handhaving onzer neutraliteit in hoogst moeilijke toestanden kan komen, staat ontwijfelbaar vast. Doch juist dat is eene der redenen, waarom de verdediging van Holland niet uitsluitend van het veldleger afhankelijk mag zijn, een der krachtigste gronden voor den eisch, dat naast het veldleger een voldoende macht aan bezettingstroepen aanwezig zij, om desnoods alleen, zonder hulp van het veldleger, tijdelijk de verdediging van Holland te kunnen aanvaarden? Hadden wij in zoodanig geval alleen de stelling van Amsterdam, het veldleger zou ongetwijfeld in nog hachelijker toestand kunnen komen, omdat dan de ruimere basis, die met het oog op een mogelijken terugtocht altijd gewichtige voordeelen moet opleveren, zou worden gemist. Is niet de behoefte

aan verruiming van de basis eene der motieven, waarom in België de stelling van Antwerpen thans tot aan de Nethe en de Rupel wordt uitgebreid?

De wetenschap, dat wij vast besloten zijn, om bij schending onzer neutraliteit ons zonder aarzelen te scharen aan de zijde der tegenpartij en dat wij over een toereikende troepenmacht kunnen beschikken, om dat besluit niet te maken tot een ijdel woord, ziedaar de zekerste, de eenige waarborg dat onze onzijdigheid zal worden geëerbiedigd. Dat wordt ook in België erkend. Noch Duitschland, noch Frankrijk zouden wellicht tegen de schending van België's neutraliteit opzien, zoo zij niet wisten, dat uit een vijandig optreden van het Belgische leger, niet in, maar buiten de stelling van Antwerpen groote gevaren zouden voortspruiten. Bovendien is de inrichting en ligging der stelling van Antwerpen als steunpunt voor een leger, dat den vijand zou moeten beletten, de hulpbronnen des lands ten zijnen bate te exploiteeren, ontegenzegglijk veel gunstiger dan bij ons met de stelling van Amsterdam het geval zoude zijn. Dichter bij de vermoedelijke operatielijn der elkander bestrijdende legers gelegen, is zij bovendien moeilijker in- of af te sluiten en biedt zij een veel ruimere gelegenheid aan tot offensief.

»Even waarschijnlijk», zegt de heer S., »als het in 1870 was, dat de legers van Frankrijk en Duitschland binnendoor zouden gaan om elkander te ontmoeten, even waarschijnlijk is het, dat bij een nieuwen oorlog tussehen die mogendheden hunne legers, ten gevolge van den geheel veranderden toestand, meer buitenom zullen trekken». Wij hebben deze quaestie elders uitvoerig besproken (1) en meenen dus hier te kunnen volstaan met als ons gevoelen mede te deelen, dat bij de tegenwoordige toestanden voor Frankrijk de weg door Zwitserland en voor Duitschland de weg over Metz en Nancy minstens evenveel voor heeft als de weg langs de boorden der Maas, en dat bij een krachtige organisatie der strijdkrachten van België en Nederland en den vasten wil dier staten, om elke schending van hun grondgebied, zoo eenigszins mogelijk in onderlinge samenwerking ernstig te keer te gaan, de voordeelen van de operatielijn over Luik en Brussel, of omgekeerd, vermoedelijk niet tegen de nadeelen zouden opwegen, zoodat Nederland en België het slechts aan zichzelf te wijten zouden hebben, als zij tegen wil en dank in den stroom der toekomstige gebeurtenissen werden meegesleept.

Tot vermindering van het veldleger zou derhalve de door den heer S. voorgestelde beperking van ons vestingstelsel in geen geval kunnen leiden. Alleen op het bezettingsleger zou wellicht iets bezuinigd kunnen worden. Op de vraag, hoeveel, moeten wij uit gebrek aan gegevens omtrent de inrichting der toekomstige stelling van Amsterdam het antwoord schuldig blijven. Doch aangenomen, die bezuiniging bedroeg een 10.000 of zelfs een 20.000 man geoeffende troepen, wat dan toch wel een maximum zou zijn, zouden wij dan om die reden, en omdat geen gelden meer noodig zouden zijn voor

(1) Militaire aardrijkskunde en statistiek van Nederland, België en Duitschland, 2de druk. Dl. II, bladz. 308 e. v.

het onderhoud der Nieuwe Hollandsche Waterlinie en der kustversterkingen, de talrijke voordeelen moeten prijs geven, die de vesting Holland boven de stelling van Amsterdam aanbiedt, zoolang niet deugdelijk is bewezen, dat die 10 of 20.000 man meer, ons land tot uitputting zou brengen? De vraag, door den heer S. tot de Regeering gericht, waarom zij toch wel vasthoudt aan de verdediging van Holland, is bijna naief. Alsof het een onverschillige zaak zou zijn, de twee rijkste en welvarendste provinciën des lands, die samen meer dan $\frac{1}{4}$ van de geheele bevolking bevatten, om zoo te zeggen zonder slag of stoot aan den vijand prijs te geven? Alsof er zich niet tal van gevallen zouden kunnen voordoen, waarin de verdediging van Holland met gegronde hoop op goeden uitslag zou kunnen worden beproefd, zelfs met betere kansen dan de verdediging van Amsterdam? De waarde eener stelling wordt niet alleen, zelfs niet in de eerste plaats beheerscht door de vraag, of de inundatiën iets meer of minder zeker en snel kunnen worden gesteld, zooals men na de lezing der Memorie van Toelichting van den heer S. geneigd zou zijn aan te nemen. Verschillende andere factoren doen mede hun invloed gelden. En zoo bezit de vesting Holland o. a. boven de stelling van Amsterdam dit ééne groote voordeel, dat hare hulpbronnen tot het onderhouden, zoo van de met hare verdediging belaste troepenmacht, als van de in haar gevestigde bevolking, bijna onuitputtelijk kunnen genoemd worden, dat zij niet, gelijk de ingesloten hoofdstad, aan uithongering bloot staat.

Voorts zou een later offensief optreden uit de vesting Holland, hoe moeilijk misschien bij de tegenwoordige inrichting der Nieuwe Hollandsche Waterlinie ook, vermoedelijk toch altijd nog gemakkelijker blijken dan uit de stelling van Amsterdam. Of behoort de heer S. almede tot de specifiek Nederlandsche strategen, die alleen in een zuiver lijdelijke verdediging heil willen zien?

Inkrimping van ons vestingstelsel tot de stelling van Amsterdam is in ons oog een uiterste, men zou kunnen zeggen een noodzakelijk kwaad, waartoe niet mag worden overgegaan, zoolang de onmogelijkheid om het meerdere te behouden niet op de meest overtuigende wijze is aangetoond. Wij zeggen: het meerdere, want waarom moet noodwendig, zoo geheel Holland niet te verdedigen zou zijn, alleen de stelling van Amsterdam overblijven? Zou het althans niet een ernstig onderzoek waard zijn, of misschien dan het gedeelte van Holland, dat ten zuiden van het Noordzeekanaal is gelegen, nog voor verdediging vatbaar ware?

Al dergelijke vragen zijn echter uiterst moeilijk te beantwoorden, zoolang niet eerst is vastgesteld, welke levende strijdkrachten Nederland voor de verdediging zijner onafhankelijkheid beschikbaar kan stellen. De heer S. wil niettemin den omgekeerden weg bewandelen. »Voordat onze strijdkrachten nader worden geregeld», zoo zegt hij, »moet uitgemaakt worden, wat wij zullen verdedigen, omdat daarvan hare inrichting en sterkte moeten afhangen». Die praemisse is geheel onjuist. Het leger moet den bodem beheer-

schen, niet de bodem het leger (1). Het door den heer S. voorgeslagen systeem doet ons dramen in een vicieusen kring. Neem aan, zijn wetsontwerp wordt werkelijk wet, gedurende drie jaren wordt krachtig aan de stelling van Amsterdam gearbeid, die stelling nadert hare voltooiing, doch het vraagstuk der levende strijdkrachten is inmiddels nog onopgelost gebleven. Niemand zal beweren, dat dit geheel onmogelijk zou zijn. Op dat tijdstip staat onverwachts een volgeling van den heer S. op en beweert, dat de verdediging van Amsterdam in den ruimen kring, waarin die is ontworpen en, door den aanleg van versterkingen enz., is voorbereid, te veel eischt en te min geeft, dat die stelling moet worden ingekrompen en dat dit dient te worden vastgesteld, voordat tot regeling der levende strijdkrachten kan worden overgegaan. Wat dan? Zou dan andermaal tot slechting moeten worden overgegaan van wat pas, na rijp beraad, ten koste van vele millioenen was tot stand gebracht? Wie, die tot zoodanige geldverspilling op groote schaal de hand zou willen leenen?

De vraag van den heer S. is verkeerd gesteld. Er moet niet worden uitgemaakt, wat wij zullen, maar wat wij kunnen verdedigen. En wat we kunnen verdedigen, dat moeten we verdedigen. Dat eischt onze waardigheid als soevereine staat, dat eischt ons prestige tegenover het buitenland, dat eischt ons verleden.

Het komt niet in ons op, de vaderlandsliefde van den heer S. in twijfel te trekken. Wij zijn volkomen overtuigd, dat slechts warme belangstelling voor de toekomst van Nederland hem tot het doen van zijn voorstel dreef. Maar toch kunnen we de vraag niet onderdrukken, of door dergelijke ten eenemale onaannemelijke voorstellen van wet geen schade wordt toegebracht aan het landsbelang, of zij er niet noodeloos toe bijdragen, het toch reeds niet overgrootte vertrouwen van velen in de mogelijkheid der landsverdediging, nog meer te schokken, of zij niet slagen in het aangezicht zijn van hen, die van wettelijke regeling vastheid van stelsel verwachten. Wel tracht de heer S. te betoogen, dat zijn voorstel slechts een noodzakelijk gevolg is van de vestingwet van 1874, doch zijn bewering, dat zeer zeker reeds in lautstgenoemd jaar tot opheffing der Nieuwe Hollandsche Waterlinie zou zijn overgegaan, ware men toen niet geplaatst geworden voor het: »Holland versterken of geen oude liniën opheffen»; mist allen grond. Althans uit de schriftelijke en mondelinge gedachtenwisseling, die aan de aanneming der vestingwet van 1874 voorafging, blijkt het o. i. niet.

Dit staat naar onze overtuiging vast: de regeling der levende strijdkrachten eischt thans in de eerste plaats alle zorgen voor zich. Zoolang dat vraagstuk niet op bevredigende wijze zal zijn opgelost, kan de kwestie: Holland of Amsterdam, veilig blijven rusten. En komt het eenmaal tot die vraag, dan

(1) Vergel. hieromtrent onze lezing in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgawetenschap van 26 Maart 1879.

kan de beslissing, dunkt ons, niet twijfelachtig zijn. Hoogstens zou aan de Nieuwe Hollandsche Waterlinie het karakter van hoofdverdedigingslijn bij uitnemendheid, onder alle, ook onder de ongunstigste omstandigheden tot duurzame verdediging geschikt, eenigszins mogen worden ontnomen. Die linie op te heffen en daarmede als het ware openlijk voor de geheele wereld te erkennen, dat wij niet in staat of, beter gezegd, niet willens zouden zijn, van de natuurlijke sterkte van Holland tot verdediging van dat gewichtigste deel des lands partij te trekken, dit zou van onvergeeflijke zwakheid en van schandelijke ontrouw aan onze traditiën getuigen. Het zou de weg zijn om ons te maken niet tot een weerbaar, maar tot een weerloos volk.

Haarlem, Januari 1883.

M. H. J. PLANTENGA.

Nogmaals de Aardrijkskunde.

In het Februari-nommer van dit tijdschrift, gaf de Heer NUSINK een vrij uitgebreid overzicht van de wijze, waarop z. i. de aardrijkskunde moet onderwezen worden en wel naar aanleiding van een stukje door mij vroeger ingezonden. Hoewel deze zaak, waarover een grondige discussie in dit tijdschrift misplaatst is, nu genoegzaam besproken is, wensch ik echter eenige punten in het licht te stellen, die nog onduidelijk zijn, of mij persoonlijk betreffen.

1°. Geenszins ben ik, zooals de Heer N. schijnt te veronderstellen, een voorstander van uit het hoofd leeren van namen, hetgeen trouwens bij een aandachtige lezing van mijn eerste stukje blijkt. Alleen meen ik overdriving te bespeuren en gemis aan overeenstemming. Ten bewijze daarvan diene het volgende:

Bij den aanvang van het cursusjaar 1881—1882, werd de cursus onder mijn leiding, bezocht door den Heer Generaal-Majoor, Inspecteur van het Militair Onderwijs, die, voor de aardrijkskunde, het werkje zoogenaamd »Kleine van Heusden'', aanbeval, als bevattende alles wat tot toelating tot den hoofdcursus werd vereischt. Dit werkje is dan ook werkelijk door mij gevolgd, echter niet zonder mondelinge uitbreiding, waar mij zulks wensche-lijk voorkwam. Voor de aardrijkskunde van Nederland en de Koloniën gebruikte ik de »Grootte van Heusden'' nog in 1880 herzien door Dr. DE HOLLANDER, Hoofd van onderwijs aan de Militaire Akademie, dien de Heer N. wel niet als autoriteit zal wraken.

Overigens hebben we hier te doen, noch met de opinie van den Heer N.

noch met de mijne, maar met de eischen door den Minister van Oorlog gesteld. En dat de meening van het hoofdbestuur, in dit opzicht, niet is gewijzigd, blijkt uit het programma, zooals dit bij aanschrijving van het M. v. O. van 1 Nov. 1882 is gewijzigd. De eischen voor het *officiers*-examen zijn wat de aardrijkskunde aangaat de volgende:

- a. De gronden der wiskundige aardrijkskunde (volgt omschrijving).
- b. De voornaamste verschijnselen op het gebied der natuurkundige aardrijkskunde:

Beknopt begrip aangaande de vaste of vloeibare oppervlakte der aarde en de verschijnselen, die zich daarop voordoen; den dampkring, het klimaat, de voortbrengselen en de bewoners der aarde.

- c. Uitvoerig de aardrijkskunde van Nederland en van zijne koloniën enz.

Hieruit blijkt duidelijk de bedoeling om de aardrijkskunde op voorbereidende school en cursus tot het meer elementaire te beperken en de leerstof op den hoofdcursus meer uit te breiden. En m. i. terecht. Hoe men de aardrijkskunde ook opvat, steeds zal de kennis van de ligging van landen, steden enz. den grondslag moeten vormen, waarop het gebouw onzer aardrijkskundige kennis moet rusten, terwijl een ieder, die deel heeft uitgemaakt van een commissie van examen, zal weten, hoe het met die kennis bij de jongelieden gesteld is. Ook geloof ik niet dat de, door den Heer N. genoemde *vóór-Ritter'sche* methode, ooit doel, maar steeds middel is geweest, middel om van de overige geographische verschijnselen kennis te kunnen nemen; de meeste dier verschijnselen werden tot andere takken van wetenschap gerekend. Sommige daarvan zijn aan de geographie verwant als: geologie, land- en volkenkunde enz., anderen staan daarmede niet in direct verband zooals: de natuurkunde, die ons de verschijnselen van regen, dauw, sneeuw enz. verklaart, en de natuurlijke historie, die ons het wezen der voortbrengselen van delfstoffen-, planten- en dierenrijk doet kennen.

2°. De door mij vooropgestelde vragen zijn gedaan aan een leerling, die geslaagd is en zelfs een *zeer* goed nummer behaalde. Het waren bovendien al de vragen op één na (de voortbrengselen van Smyrna), zoodat van »wanhoopskreten» geen sprake kan zijn. Of bovendien de gestelde vragen het algemeene karakter van het mondeling examen weergeven, kan iedereen gemakkelijk onderzoeken.

3°. Dat de Heer N. mijn uitdrukking »dat ik zelf niet geheel gerust aan zoo'n examen zou deelnemen» verdraait in »niet zeker te zijn die vragen zelf te kunnen beantwoorden», schrijf ik aan slordigheid toe.

Toch geven beide uitdrukkingen niet hetzelfde te kennen. De eerste geeft aan dat onder een aantal *dergelijke* vragen er enkelen zouden *kunnen* voorkomen, waarop ik het antwoord moest schuldig blijven. Ook de door den Heer N. ontdekte tegenstrijdigheid in mijn ingenomenheid met de schriftelijke en afkeuring van de mondelinge vragen vindt zijn oorzaak daarin dat er

onder de laatste voorkomen, waarvan men de beantwoording in vele leerboeken, die de nieuwe methoden volgen, te vergeefs zoekt. (DORNSEIFFEN en KUYPERS enz.)

4°. De Heer N. hangt een geheimzinnigen sluier over het oordeel der commissie omtrent de kennis mijner leerlingen in de aardrijkskunde. Dat oordeel kan intusschen zoo heel ongunstig niet zijn, zooals de uitdrukking zou kunnen doen vermoeden, want al de aspiranten, ook de niet geslaagden, hebben in de aardrijkskunde voldaan.

De vakken n. l., waarvoor de leerlingen zijn afgewezen, zijn kenbaar gemaakt, doch daaronder komt de aardrijkskunde niet voor. Het onderwijs is dus, evenals de uitslag van het examen, minstens voldoende geweest. Overigens verwijs ik in dit opzicht naar punt 1.

5°. Dat ik niet putte „uit de bron ter plaatse“ vindt zijn grond daarin dat ik van uit „die bron“ door den mond mijner leerlingen, de grievende mededeeling ontving, dat mijn methode van onderwijs verkeerd was.

En hiermede sluit ik, wat mijn persoon aangaat, de discussie over dit onderwerp, onder dankbetuiging aan de Redactie voor de bereidwillige opname.

's Bosch, 20 Februari 1883.

A. L. DE BLAUW,
1ste Luitenant.

MILITAIRE ZIEKENVERPLEGERS.

Natura sanat, medicus curat morbos.

De natuur geneest de zieken, de arts verpleegt ze.... zoo is het. Doch we dienen dit zoo te verstaan, dat de arts de verpleging wel voorschrijven en regelen kan, maar slechts in hoogst zeldzame gevallen als verpleger kan optreden.

De verpleging is een groot deel van 't geen men gewoon is behandeling der zieken te noemen. Daarom deugde het vroegere régime niet, toen men meende dat de geneeskundige behandeling vooral bestond in het voorschrijven van geneesmiddelen en men de verpleging aan niet deskundigen kon overlaten.

Die dwaling gaf aan de Intendance een ziekelijk overzicht op den militairen geneeskundigen dienst, een fout, die heel wat kwaad heeft berokkend en die thans door geheel beschaafd Europa is ingezien en verbeterd.

Immers in ons land is nu de zelfstandigheid van den militairen arts volkomen verzekerd en zijn in zijn handen de behandeling en de verpleging gelegd; in Frankrijk is in 't afgelopen jaar die goede regeling ingevoerd. Engeland mag zich reeds sinds een menschenleeftijd in de gevolgen van die daad van »common spirit" verheugen.

De geneeskundige, zeide ik, kan de verpleging alleen voorschrijven en regelen, niet uitvoeren. Volgt daaruit niet dat hij in dat werk helpers noodig heeft? Hij moet verplegers tot zijne beschikking hebben, die kunnen uitvoeren wat hij heeft voorgeschreven. Die helpers moeten geoefend zijn, ze moeten begrijpen wat de dokter wil en hoe hij het wil. Men denke niet dat zulks zóó heel gemakkelijk is. Ik ben menigmaal verbaasd om te zien hoe dikwijls 't geen ik aan ongeoeffenden, d. i. aan hen die niet gewoon zijn met zieken om te gaan, zeg, averechts wordt begrepen. Als ik iemand bij me krijg om over zijn kwaal te consulteeren, dan laat ik hem gewoonlijk herhalen 't geen ik heb gezegd, vooral wat aangaat zijne verpleging (leefwijze,

enz.) en dan is het soms vermakelijk, aan te hooren hoe weinig vaak begrepen is, en dat niet alleen door domme lieden, maar door menschen die anders intelligent genoeg zijn. De reden van dit verschijnsel is eenvoudig genoeg; men is niet gewoon ziek te zijn (men verstaat die kunst niet, zou PRUIJS VAN DER HOEVEN zeggen); men is niet gewoon om met zieken om te gaan; men mist hier de routine.

Is gewoonte, is routine noodig om den raad, het voorschrift van den medicus te verstaan, nog meer is die vaardigheid noodig om ze uit te voeren. Dat vordert heel wat eigenschappen van verstand en hart, heel wat oefening, heel wat toewijding. Ik zou over dat onderwerp eenige pathetische ontboezemingen kunnen neerschrijven; maar ik zal dat niet doen omdat, ook zonder den aandrang van 't gemoed, het nuchter verstand die dingen wel begrijpen zal. Zoo zal 't ook voor ieder duidelijk zijn waarom de vrouw bijzonder voor de taak van ziekenverpleegster geschikt is. Het geduldige, het duldende, het medelijdende (sympatieke) element is bij haar meer ontwikkeld, en wie denkt hier niet aan »das ewig weibliche» dat ons aantrekt.

Geen twijfel of in oorlogstijd zullen we in onze militaire hospitalen gaarne de hulp aannemen eener vrouwenhand, onverschillig of die ons geboden wordt door liefdezusters of door diakonessen of door verpleegsters van het witte kruis. Gelukkig, dat de werkzame liefde, die uit het hart komt en tot het hart zich den weg haant, verheven is boven de verdeeldheid, die 't geloof vaak meebrengt.... daarom is zij ook de meeste!

Maar in militaire hospitalen zal in vreedetijd vrouwelijke hulp niet zoo gemakkelijk te verkrijgen zijn.

Voorloopig althans zullen we ons met mannelijke verplegers moeten te vreden stellen. Maar dat moeten dan ook voor hunne taak berekende personen zijn; vooral dient gelet te worden op karakter en aanleg. Wanneer men in iemand den aanleg bespeurt om een ziekenverpleger te worden, dan moet daarbij nog komen de noodige toeleg en vaardigheid die alleen de routine geven kan.

Als vanzelf moet dan het dwaalbegrip vervallen, dat iemand die voor vele andere dingen niet deugt, al licht goed genoeg is voor ziekenverpleger. En ook al is iemand in andere zaken zeer bekwaam, dan toch kan hij een slecht ziekenverpleger zijn. Zoo moesten b.v. op order der Fransche intendance na den slag van Solferino de muzikanten dienst doen als ziekenoppassers (infirmiers) en zulke onzin meer. Doch we behoeven de waarschuwend stemmen niet uit den vreemde op te roepen, de gasthuisquaestie te Amsterdam is leerrijk genoeg.

Daar heeft men de gevolgen kunnen zien van 'het geringe gehalte der verplegers, voortspruitende uit verschillende oorzaken, vooral recrueteering uit de lagere klassen, vooroordeelen omtrent de betrekking van verpleger, vervulling van de betrekking bloot als broodwinning, zonder de minste vocatie,

volkomen gemis aan voorbereiding, bij sommigen gepaard gaande met een natuurlijke vaardigheid en gewilligheid, bij anderen nog verzaamd door gebrek aan geschiktheid en traagheid".

Zij die deze zaak gevolgd hebben zullen zeker met droefheid vernomen hebben, hoeveel de verpleging te wenschen overliet. Doch men zal ophouden met zich over zoodanigen toestand te verwonderen, wanneer men vernomen heeft welke positie en welke belooning men voor die verplegers goed genoeg rekende. De naam ziekenverplegers of verpleegsters werd zelfs niet genoemd; men sprak van "knechts en meiden". Het loon is te laag. De dienstboden (leest men) ontvangen *f* 84 tot *f* 108; de verpleegsters in het Buiten-Gasthuis *f* 150 tot *f* 200 minder dan elders. De directeur heeft meermalen op verhooging aangedrongen, maar de commissie voor de gasthuizen heeft steeds geweigerd, omdat ze meende dat zulks alleen niet helpen zou. Nu, dat wil ik wel gelooven; een billijke belooning alleen is niet voldoende; onderwijs, opleiding, verstandige leiding en tucht, aanhoudend toezicht zijn noodig, maar een billijke belooning is een voorname factor in de oplossing van het moeilijke vraagstuk der ziekenverpleging; daaraan had die commissie behooren te denken.

En dan nog een belangrijk ding. Wat deed men in Amsterdam voor de toekomst der verplegers? Kregen zij na zekeren diensttijd pensioen? Of liet men hen oud en versleten rondsukkeelen om hen ten slotte van den armen" te laten bedeeelen?

Zorg voor de toekomst, geborgen zijn voor den ouden dag, is het kenmerk van den man des volks van eenige ontwikkeling. Die zorg mag niet vreemd zijn aan den ziekenverpleger: die zorg is zijn plicht.

Vragen we nu of bij de jongste reorganisatie van den militairen geneeskundigen dienst aan alle vereischten is voldaan die een goede verpleging der militairen in de hospitalen waarborgen, dan zeg ik "dankbaar, zeer dankbaar zelfs, maar niet voldaan".

Nu, dat kon dan ook in eens niet. Om eens iets te noemen kregen de ziekenoppassers der vroegere infirmeriën geen pensioen. Als die menschen oud werden, moest men hen, al waren ze niet meer bruikbaar, wel houden omdat het toch niet aanging hen tot belooning van vroegeren dienst broedeloos te maken.

De positie der ziekenoppassers der tegenwoordige militaire hospitalen is enorm verbeterd. Er is nu eenheid gekomen ook in dat gedeelte van den hospitaaldienst. Ze zijn nu militairen en hebben aanspraak op pensioen. Wanneer nu de tegenwoordige regeling alleen maar gold de ziekenoppassers (beter gezegd hospitaaloppassers of hospitaalsoldaten) dan zou het mogelijk onbescheiden zijn voor hen nog meer te vragen; maar. . . . en hier komt het nu vooral op aan. . . . een ziekenoppasser is nog geen ziekenverpleger" dat is een groot onderscheid. En voor een ziekenverpleger is de tegenwoordige regeling m. i. niet voldoende. Gelukkig behoeft het bestaande hier weinig of niet veranderd te worden, het vraagt alleen aanvulling en daarom hoop

ik dat die aanvulling, die ontwikkeling van het reeds bestaande te bereiken zal zijn.

Daarom was het eerst mijn plan, deze denkbeelden in een memorie neer te leggen; maar 't is beter, geloof ik, dat ze gedrukt door de collega's en door de belangstellenden gelezen worden, omdat ze dan in wijderen kring besproken of weerlegd kunnen worden. De militair-geneeskundige dienst heeft m. i. behoefte aan:

1°. *hospitaalsoldaten* (zoo zou ik de tegenwoordige ziekenoppassers willen noemen); zij worden beschouwd als leerling-ziekoverpleger en doen het grovere werk.

Zij worden voortaan gerecruiteerd uit de vrijwilligers der hospitaalcompagnieën, zijn soldaat en hebben een passende uniform, met groot tenue, zoodat ze, buiten het hospitaal, een behoorlijke kleeding kunnen dragen. De kleeren maken den man en in de militaire wereld vooral moet men hen die men boven anderen onderscheiden wil, niet onderscheiden door een leelijk tenue. 't Is nu eenmaal immers aangenomen dat een hospitaalsoldaat geen soldaat van een minder gehalte mag zijn. Zij genieten de voordeelen die door de thans bestaande ziekenoppassers genoten worden.

2°. *Ziekenverplegers*.

Is de hospitaalsoldaat voldoende geoefend dan wordt hij bevorderd tot ziekenverpleger.

Van die ziekenverplegers zijn noodig 2 klassen:

- a. *Ziekenverpleger 2de klasse*: heeft den rang van korporaal bij de hospitaalcompagnieën en geniet de voordeelen van de tegenwoordige geëmployeerden 2de klasse (kok en tisanier).
- b. *Ziekenverpleger 1ste klasse*: heeft den rang van sergeant bij de hospitaalcompagnieën. Zij worden gekozen uit de beste ziekenverplegers 2de klasse en staan den Chef van het hospitaal ter zijde in het geven van onderricht aan de hospitaalsoldaten. Aan zulke hulp is behoefte.

Immers de Chef van het hospitaal, die voor de behoorlijke instructie der hospitaalsoldaten waken moet en daarvoor verantwoordelijk is (ik beschouw die taak als een zijner voornaamste plichten) kan niet alles zelf doen, ook al wordt hij naar behooren bijgestaan door zijne onderhoorige officieren van gezondheid. Hij leidt de oefeningen, onderwijst wat tot een behoorlijke verpleging behoort; maar hij kan onmogelijk overal tegenwoordig zijn om zich telkens te overtuigen of zijne voorschriften naar behooren worden UITGEVOERD. Hij kan den wagen niet besturen en trekken te gelijk.

Maar, zal men zeggen, daarvoor hebt ge den ziekenopzichter. Zeker ook hij (gekozen uit de ziekenverplegers 1ste klasse, die geschiktheid hebben tot het uitoefenen van eenig gezag, eenige administratieve kennis bezitten en zich in hunne vorige betrekking gunstig onderscheiden hebben) is voor den Chef een niet genoeg te waardeeren hulp; maar die man kan ook weer niet alles

alleen doen. Immers de reinheid van 't gebouw, toezicht op de keuken, kortom een massa zaken, die de verpleging van iederen zieke in 't bijzonder slechts indirect raken, vereischen veel van zijn tijd. Hij kan daarbij niet het werk doen dat ik aan een ziekenverpleger 1ste klasse (sergeant bij de hospitaalcompagnie) wensch op te dragen.

De ziekenverpleger 1ste klasse moet toezien, dat die van de 2de klasse en de hospitaalsoldaten goed uitvoeren wat de behandelende arts heeft voorgeschreven.

Ik moet dat eens met een voorbeeld ophelderen. De arts zegt: »leg dien patient een ijszak op het hoofd", »appliqueer dien man een zuurdeeg in den nek", »leg hier een mostaardpap tegen de voetzolen". Nu moet de ziekenverpleger weten hoe hij dien ijszak moet vullen, hoe hij hem moet bevestigen om hem bij de minst mogelijke drukking toch goed op het hoofd te houden, al is de patient zeer onrustig, wanneer hij weer nieuw ijs in den zak moet doen. Hij moet een zuurdeeg kunnen maken, bevestigen op de goede plaats, weten hoe lang hij hem mag laten liggen. Hij moet begrijpen waarom een mostaardpap alleen tegen den voetsool mag liggen en den voetrug niet mag raken; hij moet die pap goed bevestigen, weten wanneer hij hem mag afnemen, enz.

Ik herinner me nog als kweekeling der voormalige school te Utrecht een lijder aan typhus gezien te hebben, die een uitgebreide ontsteking aan de kuiten kreeg omdat de oppasser een zuurdeeg veel te lang had laten liggen. Nu zou men dat niet meer doen maar in dien tijd deed men dat wel meer, wanneer de hersenverschijnselen zeer op den voorgrond traden.

Een bad klaarmaken en den lijder een bad toedienen is geen heksenwerk, maar men moet het toch kennen en ieder die een badplaats bezocht heeft, weet wel hoezeer men daar op het goed gebruik der baden let.

Welnu, de Chef van het hospitaal moet zorgen dat de verplegers kennis krijgen van het baden; alles geschiede volgens zijne voorschriften. Maar bij kan toch niet bij elk bad tegenwoordig zijn; de verplegers moeten dat werk doen en de verplegers 1ste klasse en ziekenopzichters zorgen alweer voor de uitvoering.

Wat baten voorschriften zonder toezicht op de uitvoering. Stonden die twee gelijk dan was geen volmakter zaak mogelijk dan de militaire, want daar behoefde men slechts te bevelen om alles in orde te hebben.

Doch genoeg, duikt me, om te bewijzen dat in ieder hospitaal minstens één ziekenverpleger 1ste klasse moet zijn.

3°. *Ziekenopzichters.*

Ik sprak reeds over hen met een enkel woord. Dat ze gekozen worden uit de ziekenverplegers 1ste klasse zegt genoeg om aan te toonen, hoezeer bekendheid van 't geen tot de verpleging behoort bij hen op den voorgrond staat, aangevuld met de voor hunne positie noodige eigenschappen en kennis. Ze moeten zijn sergeant-majoor bij de hospitaal-compagnieën. Men bedenke

dat ook onderofficieren in de hospitalen verpleegd worden, en dat de ziekenverplegers 1ste klasse sergeanten zijn.

Maar, hoor ik zeggen, dan zou een ziekenopzichter gelijk staan met een schrijver 2de klasse. Zeer zeker, niet alleen gelijk maar hij staat er boven. Waarom? Omdat men een schrijver, een kok, een tisanier op bepaalde fouten wijzen en deze corrigeeren kan. Hun werk vraagt weinig kop en heeft niet karakter en ontwikkeling niet veel te maken. Een attent schrijver kan een kuorrig gemelijk man zijn; 't papier is geduldig en kan 't niet schelen in welke stemming het beschreven wordt. Hij maakt een staat verkeerd; men laat hem over maken. Hij schrijft slordig, men bemerkt dat aanstonds. Hij maakt te veel fouten en vergist zich, hij vergeet telkens wat en de man legt zelf u de bliken zijner ongeschiktheid in handen.

Een kok die de soep te zout maakt, kan ik straffen; een tisanier die de flesschen en potten niet goed schoon maakt, leer ik dat wel af; maar alle personen die tot de ziekenverpleging behouren moeten bij 't noodige toezicht iets in zich omdragen om ook, zonder dat iemand het ziet, hun plicht te doen omdat het hun plicht is.

Men heeft in de nieuwsbladen veel gelezen van de kanonniërs ZWEERS en STIGT, die in de legerplaats bij Oldebroek door een ongelukkig toeval een geschoten wonde bekwamen. Men weet, dat ZWEERS bezweken is en STIGT behouden bleef. Beiden mochten zich verheugen in de bijzondere belangstelling van Z. M. den Koning. STIGT heeft pensioen gekregen en is met het bedrag daarvan zeer tevreden. Maar de ouders van ZWEERS zouden behalve 't verlies van hun braven zoon ook nog den stoffelijken bijstand missen die zijn arbeid hun verstrekte, als niet de vorstelijke mildheid hun een jaargeld had geschonken dat hun is toegezegd zoolang ze 't noodig hebben.

Dat alles weet men, maar wat men niet weet is, dat de ziekenoppassers ROSS en KOOPMAN, behalve de zorgen die ze, evenals het andere personeel, voor hen hadden, toen ZWEERS stijfkramp kreeg, bij zijn langdurig sterfbed tegenwoordig waren en om 't hem gemakkelijk te maken, uren lang hem dan weer zoo, dan weer zoo plaatsten en gedurig in hunne armen namen om hem tegen de borst leunende te steunen. Daar stonden om dat sterfbed vader en moeder en broeder. De ouders konden niet helpen, de broer was gewillig maar onhandig. Maar de beide ziekenoppassers hielpen en flink ook en toen nu de man in hunne armen den adem uitblies en de ouders bitter weenden, was ik middelerwijl er bij gekomen en toen moesten mij de woorden van het hart: »mannen, ge hebt meer gedaan dan ik u zou kunnen bevelen; moge 't bewustzijn van uw plicht gedaan te hebben u loonen; uw Chef dankt u voor uwe toewijding».

Maar is het nu ook niet billijk, dat zulke mannen tot een positie geraken die hun een goed verzorgden ouden dag belooft?

Ja, hoor ik zeggen, dat is nu allemaal goed en wel, maar uwe denkbeelden

zullen te veel geld kosten om ooit aan een verwezenlijking daarvan te kunnen hopen.

Neen, dat kost niet zooveel meer. De tegenwoordige ziekenoppassers (mijn hospitaalsoldaten) kunnen met den thans bestaanden toestand tevreden zijn, en zijn dat ook; zij moeten alleen buiten het hospitaal beter gekleed zijn. De ziekenverpleger 2de klasse zou niets meer kosten; zijn hoogere militaire rang zou hem echter later het pensioen van korporaal verzekeren. Evenwel een kleine verhooging van 10 cts. daags zou ik wenschelijk rekenen. Ook zou door den rang van korporaal de anomalie worden opgeheven, dat een hospitaalsoldaat eerst kok of tisanier moet worden vóór hij verdere bevordering maken kan. De ziekenverpleger 1ste klasse zou, wanneer zijn soldij gelijkgesteld wordt met die van den portier (ook sergeant), 25 cts. daags meer bekomen. Volledigheidshalve voeg ik hier nog bij, dat de hospitaalsoldaten, die niet kundig genoeg zijn voor ziekenverpleger 2de klasse en daarvoor de geschiktheid missen, bevordering zouden kunnen maken tot kok of tisanier (korporaal), later tot portier (sergeant). Een ziekenverpleger 1ste klasse, die ongeschikt was voor ziekenopzichter, zou schrijver 2de klasse kunnen worden, als hij een goede hand schreef en administratie had geleerd. In eigen boezem kan voor ieder, die geschikt is, bevordering worden gevonden. De ziekenopzichter (sergeant-majoor) is duurder en kost zooveel als een sergeant-majoor van het leger.

Maar de pensioenen zouden verbeteren en dat zou ook billijk zijn. Ik vermeen dat een man die 30 jaar gediend heeft als ziekenverpleger, recht heeft om met het pensioen van onderofficier den dienst te verlaten. Ik zou hem dat pensioen reeds na 25 jaren geven, want ze zijn altijd min of meer op voet van oorlog. Ils ont à braver les miasmes des hôpitaux. In tijd van oorlog komen nu nog te pas: gekwetstendragers. Over hen zal gelegenheid zijn in beschouwing te treden bij een eventueele bespreking der hospitaal-compagnieën. Dan zal als vanzelf de inrichting dier hoogst nuttige instellingen kunnen worden nagegaan; hunne recruteering, werkring, oefening, bevordering enz. enz.

Sinds de wet van Augustus 1880 is de geneeskundige dienst, die veel gebrekkigs had, in beteren toestand gekomen. De chefs der hospitalen kregen de noodige zelfstandigheid; ze namen een passend standpunt in en kunnen nu gebreken zien, die ze vroeger niet bemerkten. Alles kan niet in eens; geleidelijke ontwikkeling zij hunne leuze. Immers we hebben, juist op grond van 't geen reeds geschied is, alle hoop dat aan op goede gronden steunende gedachten een gunstig oor zal worden verleend.

Laat ik, alvorens de pen neder te leggen, nu nog even aanstippen dat de militaire hospitalen in vredetijd de kweekplaatsen moeten zijn van ziekenverplegers. Ze bewijzen daardoor aan het leger een gewichtigen dienst, en ook de burgermaatschappij zal dankbaar die diensten aannemen, wanneer de miliciens-hospitaalsoldaten, hunne verkregen opleiding zich ten nutte

makende, als ziekenverplegers optreden in de plaats hunner inwoning. Ik heb het gezegd en herhaal het, dat een goed ingerichte militaire geneeskundige dienst ook voor de burgers een weldaad kan zijn (1).

15 Januari 1883.

K.

Een stelling in Friesland.

Wij leven op militair gebied in een tijd van tegenstellingen. Lazen wij dat in 's lands vergaderzaal eenige »geachte afgevaardigden» een pleidooi hadden gehouden voor de *positie van Amsterdam* als EENIGE positie, onmiddellijk daarop wordt door Jhr. Mr. R. A. KLERCK in de *Militaire Gids* de wensch geuit dat Neuzen en Ellewoutsdijk — sterkten in het uiterste Zuiden van ons land — behouden zullen blijven; terwijl te gelijktijd door O., in N°. 1 van *dit* tijdschrift, onze aandacht wordt gevestigd op het hooge Noorden van ons Vaderland, op Friesland.

Daar ik van gevoelen ben dat *Amsterdam* niet *Nederland* is en de meening ben toegedaan dat na de verovering, zonder slag of stoot, van *Nederland minus Amsterdam*, de vijand zich geen moeite zal geven deze, dan in- en afgesloten, positie — waar geen muis in maar ook geen muis uit zal kunnen — ernstig aan te vallen, maar zich alleen zal bepalen tot geduldig wachten totdat hem de sleutels van dit *eenheidspaladium* worden aangeboden, mogelijk opgedrongen; — daar ik die meening ben toegedaan, zal ik wel niet behoeven te zeggen dat ik het niet eens ben met de »verscheidene leden» bedoeld in het voorloopig verslag der commissie van rapporteurs betreffende de begroting van uitgaven ten behoeve van de voltooiing van het vestingstelsel, dienst 1883, die — blijkens dat verslag — opnieuw de wenschelijkheid betoogden om het vestingstelsel des Rijks te beperken tot de stelling Amsterdam.

Beter kan ik mij vereenigen met den wensch van den Heer KLERCK, vooral wat betreft het behoud — en de verbetering — der vesting Neuzen.

Meermalen ben ik in de gelegenheid geweest dit gevoelen te uiten — de quaestie daar latende of wij die sterkten noodig zullen hebben tot handhaving der neutraliteit van de Schelde dan wel, of onze marine die taak moet verrichten, in de overtuiging dat de schepen, daarmede belast, na ongunstigen uitslag van eenig gevecht, zonder de *positie Neuzen—Ellenwoutsdijk*, in goeden staat gebracht, zullen verloren zijn — en er op te wijzen dat Neuzen onmisbaar is om, tegen België zijnde, vasten voet in Zeeuwsch Vlaanderen te hou-

(1) Ik hoor daar juist dat aan het Marine-Hospitaal te Willemsoord reeds een soortgelijke regeling is ingevoerd, als ik voor wenschelijk houd. Nil sub sole novum!

den, met België zijnde, gelegenheid te hebben zoo noodig een gedeelte van het Belgische leger, dat van Antwerpen mocht afgedrongen worden, op te nemen en over de Schelde te zetten. Ik onderschrijf dus gaarne den wensch van laatstgenoemden schrijver.

Ook omtrent een positie in Friesland heb ik meermalen mijn opinie geuit. Met O. acht ik zulk een stelling hoogst gewenscht ja *onmisbaar*; zóó *onmisbaar* dat ik, zoo daarvoor een kleine ruimte in dit tijdschrift kan worden afgestaan, met een enkel woord nogmaals mijn gevoelen daaromtrent wensch mede te deelen. Ik besluit daartoe alleen omdat mij het betoog van O., ten gunste der bedoelde stelling, maar half bevalt en mogelijk meer *nadun* voordeel aan de zaak zou kunnen doen. Dit laatste is mijn persoonlijke opinie en daarom kan het nuttig zijn, mij omtrent dit punt nader te verklaren; 't kon zijn dat ik dwaalde, O. kan mij dan uit die dwaling helpen.

Indien mijn onbekende medestander zegt: »Na de landing wordt door het hoofdkorps" — hoe sterk? — »een inval in het vijandelijk land gedaan of een der hoofdtappe-plaatsen aangevallen en de gemeenschap, door b.v. een spoorwegbrug te doen springen, met het vóór de linie staande leger verstoord", dan klinkt mij onwillekeurig het »a Berlin" in de oren, en denk ik tevens aan de tactiek der Russen in 1812; — in mijn verbeelding zie ik onze afdeeling al voortrukken over de Drentsche en Oost-Friesche heiden tot zij in een omarming van 's vijands legerbenden bezwijkt; dan valt eindelijk mijn oog met weemoed — uit een militair oogpunt beschouwd — op de spoorwegbruggen die *overblijven* wanneer die *eene* brug zal vernield wezen, als: die bij Zwolle, bij Zutphen, bij Westervoort, bij Nijmegen, bij Arnhem, bij Ravesteijn, bij Hedel, bij Bommel, bij Kuilenburg, bij Rhenen, enz. enz. — O. moge uitkiezen welke daarvan onbruikbaar zal gemaakt worden. I. a. w. ik geloof dat die volzin niet geschikt is om voorstanders voor zijn voorstel te winnen, maar eerder twijfelaars tot gedecideerde tegenstanders zou kunnen maken.

Ook zijn *partijgangers-oorlog* bevalt mij niet recht en moet ieder, die iets weet van het zeer twijfelachtige nut dat de franc tireurs in 1870 hebben gesticht — daargelaten den *last* dien zij aan hunne landgenoten veroorzaakten, de gelegenheid die zij den vijand gaven om de wraak hun toegedacht, op onschuldige medeburgers te verhalen — en van de handelingen die de Deutsche bevelhebbers zich tegenover hen veroorloofden als zij in hunne handen vielen — handelingen niet zelden zéér verklaarbaar — weinig aantrekken. Waarlijk het komt mij voor dat voor de zeer geringe voordelen, die een partijgangers-oorlog in Friesland zou *kunnen* opleveren, geen tonnen gouds behoeven uitgegeven te worden voor den bouw eener positie en geen afdeeling van ons reeds zwakke leger aan onze Noordelijke provinciën behoeft gekluisterd te worden.

Is het waar wat O. zegt, huist *nog* in de Friczen den ouden geest — lijf en gned veil te hebben voor de vrijheid — is *werkelijk* de anti-militaire

geest, die hunne afgevaardigden kenmerkt, slechts een uiting — zij het dan ook, naar mijn bescheiden meening, een *zêér eigenaardige* — van den strijd dien zij voeren tegen de tallooze leemten welke ons krijgswezen aankleven en niet een streven om de woerbaarheid der natie te verminderen — waar ik, als minder bekend met de *ware* gevoelens, het allicht voor zou houden — dat zij zulks dan reeds in *vredestijd* toonen, dat zij zich dan in *vredestijd* alom in den wapenhandel oefenen om *gereed* te zijn als de ure des gevaars slaat. Of zij in *oorlogstijd* al toonen dien ouden geest te bezitten zal *weinig* baten, als zij zich niet in *vredestijd* hebben geoefend in alles wat noodig is om met *vrucht* het vaderland te helpen verdedigen, of zij van dien ouden geest al proeven afleggen in een *partijgangers-oorlog* in onze noordelijke provinciën, de defensie van ons land zal er, naar mijn innige overtuiging, weinig mede gebaat wezen.

Indien ik dus de redenen, door O. aangewend voor de wenschelijkheid, in Friesland een positie te scheppen, niet voldoende acht en zelfs van gevoelen ben, dat daarvoor alléén geen stelling zou behoeven gemaakt te worden, zoo sta ik toch aan de zijde van hem als groote *voorzitter* van zoodanige positie. Waarom? In weinige woorden kan ik het zeggen. Ik acht een vaste positie in den Z. W. uithoek van Friesland noodzakelijk om uit de provincie Friesland en Groningen alles, zooveel immer mogelijk zal zijn, naar Holland over te brengen, wat ons tegen den vijand en dezen omgekeerd tegen ons kan dienen.

Zonder zoodanige positie is de rijke veestapel, zijn de opgehoopte landbouwproducten in deze welvarende provinciën voor ons verloren, want het weinige, dat in de enkele dagen, die 's vijands cavalerie ons zal laten, per spoor en over zee kan worden gezonden, is als een druppel in de zee. Binnen weinige dagen zal de gemeenschap per spoor met de Noordelijke provinciën verbroken zijn; binnen weinige dagen zullen vijandelijke ulanen de Noordelijke provinciën overstroomden; binnen weinige dagen zullen de vaartuigen in de Friesche havens in beslag genomen worden, indien onze infanterie, in Groningen, Leeuwarden en Assen in garnizoen, die streken zal hebben moeten verlaten. Er zijn zelfs omstandigheden denkbaar waarin wij van geluk zullen mogen spreken als die bataljons met hunne complete lichten goed en wel Zwolle zijn gepasseerd vóór de vijand aldaar de rails opneemt of een paar kleine bruggen laat springen. Wat van de dienstdoende schutterij der Noordelijke provinciën achter Utrecht zal komen is moeilijk te raden, het cijfer zal wel gemakkelijk zijn nit te spreken. Of van de vrijwilligers, waarbij de *oude geest* DAN nog moet *ontwaken*, één in Holland zal aanlanden is evenzoo nog een *zêér* quaestieuse zaak, want het zal heel wat gevaar opleveren, heel wat vastberadenheid eischen, door het cordon kustwachters van den vijand te sluipen en scheep te gaan; over land gaan is natuurlijk onmogelijk.

Met zoodanige positie kan de infanterie van de Noordelijke provinciën voor-

loopig daar blijven en door zich op een breed front op te stellen en doelmatig gebruik te maken van de voor de defensie meest gebruikte terrein-afscheidingsen, den vijand, althans zeker zijn cavalerie, eenigen tijd ophouden. Het zal *dan*, maar ook *dan alleen*, mogelijk zijn, achter die beschermende lijn de schutterij te mobiliseeren en naar *Holland over te brengen* — om nader geoefend te worden alvorens aan den vijand te worden tegenovergesteld — en verder paarden, vee, landbouwproducten, voortbrengselen van nijverheid en veeteelt, enz. over te brengen *binnen de positie* om daar op scheepsgelegenheid voor het overbrengen naar Holland te wachten. *Dan* zal er gelegenheid bestaan voor hen, bij wie dan nog, zij 'took **ter elfder ure**, de *oude geest* ontwaakt, zich in te schepen en als vrijwilliger dienst te nemen en zich te oefenen; terwijl zij die in *vredestijd* getoond hebben, door zich te oefenen, dat zij den edelen naam hunner voorvaderen niet onwaardig zijn, in plaats van naar Holland over te steken, *onmiddellijk* in de gelegenheid kunnen gesteld worden, in de legerafdeeling ter plaatse, waarbij zij dan wegens hun lokale kennis groote diensten kunnen bewijzen, deel te nemen aan den strijd.

Het is dus *looral* en *in de eerste plaats* noodig op Friesland's Z. W. kust een positie te maken om in de *eerste dagen* van den oorlog daarvan partij te trekken tot verzameling van alles wat ons van nut kan zijn onder bescherming van een *vooruit geschoven* legerafdeeling, die nu vooruit geschoven kan worden omdat zij zeker is achterwaarts zich te kunnen bergen en geen vrees behoeft te koesteren, plat gedrukt te worden tegen de Zuiderzee.

Maar, hoor ik zeggen, de vijand zal geen cavalerie maar infanterie — of liever beide wapens, natuurlijk met artillerie — zenden. Mij dunkt dat spreekt vanzelf als hij weet dat wij daar infanterie houden; maar met een handvol infanterie doet hij ook niet veel in dit polderland tegen de onze die, omdat infanterie zich niet zoo spoedig verplaatst als cavalerie, nu ook meer tijd zal gehad hebben, zich vast te nestelen. Hij zal dus een talrijke, *zéér overmachtige* infanterie moeten zenden, waartoe wederom méér tijd noodig is, die ons natuurlijk ten goede komt, en die hem noodzaakt meer troepen te mobiliseeren. Waarlijk ook bij den vijand kan ieder man maar op één plaats te gelijk zijn. Ieder infanterist, die hij naar 't Noorden moet zenden, komt *minder vóór* Utrecht of moet méér gemobiliseerd worden. Hoe meer moet gemobiliseerd worden des te meer moet worden uitgegeven, des te verder moet alles worden aangevoerd, des te langer zullen wij tijd van voorbereiding hebben of des te eerder zal men van den aanval afzien.

Ik mag over niet meer ruimte beschikken en zal daarom slechts terloops wijzen op het nut van deze positie voor het geval wij bondgenoten machten krijgen, die *over zee* tot ons moeten komen. Het zal geen betoog behoeven, dat in zeker stadium van den oorlog het onmogelijk zal zijn, uit de Nieuwe Hollandsche Waterlinie met groote macht uit te breken en den vijand over de grenzen te werpen. Uit de te bouwen positie aan den Moerdijk uitbrekende

wordt men in de linkerflank ernstig bedreigd en loopt men groot gevaar, afgesneden te worden of zich door het achterlaten van afdeelingen te veel te verzwakken. Van daáruit de Nieuwe Hollandsche Waterlinie te ontzetten is met de Maas, Waal en Lek in 't front en 's vijands land in de flank geen gemakkelijke zaak. Iets anders is het evenwel, op te rukken uit een stelling in Friesland. Het leger dat over zee komt, zal wel behooren aan een mogendheid die ter zee groote macht kan ontwikkelen en kan dus, in oostelijke richting voortrukkende, in verband met zijn vloot ageeren. De moeilijkste quæstie is *aan land te komen* en die quæstie is *dan* opgelost. Zou het niet mogelijk kunnen zijn dat zelfs Frankrijk, zoo het eens onze partij mocht kiezen, er de voorkeur aangaf langs *dien* weg ons te helpen, dan op te tornen tegen de zeer sterke linie op zijn grenzen of wel op *beids* punten te gelijk zou willen voorwaarts rukken?

Hoe die stelling moet gemaakt worden en *waar* werken moeten komen moet ik voorloopig buiten beschouwing laten; vele punten zijn daartoe al dadelijk aan te wijzen, een grondig lokaal onderzoek zal echter eerst moeten plaats hebben *vóór* men *zekerheid* daaromtrent kan hebben.

Mijn doel was ook maar de aandacht nogmaals op deze positie te vestigen. Het doet mij leed dat een zeer geacht militair schrijver, wiens pennevrucht in de laatste jaren wij, zoo ver ik weet, niet hebben genoten en die mij in der tijd afschriften van uitvoerige documenten de verdediging van Friesland betreffende, ter inzage afstond, onder voorbehoud deze stof later *zelf* te verwerken en de vruchten zijner studie in het licht te geven, daaraan tot nu toe geen gevolg gaf. Uit dien arbeid zou namelijk overtuigend blijken — dit is althans de indruk die genoemde stukken bij mij hebben achtergelaten — dat Friesland uitnemend geschikt is, langen tijd, met betrekkelijk weinig macht, verdedigd te worden mits er een vaste keru is waarop zoo noodig kan worden teruggegaan, mits de gemeenschap met Holland verzekerd blijft. Ik twijfel niet of uit dat geschrift zou óók duidelijk en klaar in 't oog vallen van hoeveel gewicht die defensie zou zijn, wegens de rijke hulpbronnen die wij daardoor in ons bezit houden.

Utrecht, 10 Januari '83.

W. HOOGENBOOM.

Aan de Redactie van De Milit. Spectator.

Geachte Spectator,

De *causerie* is in de letterkunde een verleidelijke vorm, zoowel voor den lezer als voor den schrijver. Wie over allerlei onderwerpen onderhoudend weet te praten, kan zeker zijn luistergrage ooren te vinden, — of gelezen te worden zoo hij auteur is. Hierdoor is hij, misschien meer dan eenig ander schrijver, in staat invloed uit te oefenen op de openbare meening, wijl denkbeelden, in een vlug en bevallig gewaad gestoken, zich bij het groote publiek lichter ingang verschaffen dan waarheden, in deltigen betoogtrant verkondigd. Is het nu den schrijver van *causeries* niet enkel te doen om te behagen, maar voornamelijk om nut te stichten, dan dient hij met de macht, die hij uitoefent, ernstig rekening te houden. Elke onjuiste voorstelling toch, die hij in een aanlokkelijk gewaad de wereld inzendt, is voor zijn lezers een nadeel, volstrekt niet opgewogen door het vermaak, dat de lezing verschaft.

Tot bovenstaande overweging, geachte Spectator! kwam ik door de lezing van dat gedeelte der overigens zeer gewaardeerde *Militaire Sprokkelingen* in N°. 1 van den tegenwoordigen jaargang van uw Tijdschrift, waar deze handelen over het *Algemeen Depot van Discipline*.

Een vijfjarige ondervinding, als officier bij dat korps opgedaan, stelt mij in staat, enkele voorstellingen van den schrijver der *Sprokkelingen* aan de werkelijkheid te toetsen; en al moet ik u vooruit zeggen dat het doel van dit schrijven is, het minder juiste van die voorstellingen te betoogen, zoo vertrouwd ik toch dat gij, om het belang der zaak, het wel een plaats in uwe kolommen zult willen inruimen.

Of het voor het Indische leger wenschelijk zou zijn, vrijwilligers uit het A. D. v. D. in zijne gelederen op te nemen, zou ik niet durven beslissen. Blijkbaar wordt dit denkbeeld door Schr. met voorliefde gekoesterd. Doch als ik mij niet vergis, is het juist deze ingenomenheid, die hem, te goeder

trouw, er toe gebracht heeft, het beeld, dat hij van de manschappen van het A. D. v. D. teekent, nog al sterk te »flatteeren».

Volgens hem toch is er onder die manschappen *menigs flinke Hollandsche jongen, die ten gevolge van jeugdige, onbezonnen, baldadige overtredingen, zich een strafregister op den hals haalde, dat hem in de termen bracht voor de vstrengers krijgstuclit* (bladz. 51).

En iets verder zegt hij:

Ge moet die flinke knapen daar voor u zien staan, wier eenige gebrek is dat Leiden wat dicht bij den Haag ligt, of dat ze soms in handen vielen, van den een of ander, die in 't geheel de zon niet kon zien in 't water schijnen (bladz. 51).

Het zij mij vergund naast deze teekening, die bijna aan HILDEBRAND zou doen denken, een andere te leggen, die minder aanlokkend is, maar daarentegen het voordeel heeft, nauwkeurig met de werkelijkheid overeen te komen.

De cijfers, die ik te dien einde hier laat volgen, zijn genomen uit een zeer nauwkeurige statistiek, in 1873 opgemaakt.

De redenen, die tot plaatsing bij het A. D. v. D. aanleiding hebben gegeven, zijn als volgt:

Dronkenschap	voor	9	⦿	⦿
Dronkenschap en mankeeren	»	25	⦿	⦿
Dronkenschap, mankeeren en verkoop van kleding	»	11	⦿	⦿
Dronkenschap, mankeeren en onzindelijkheid	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap, mankeeren en brutaliteit	»	5	⦿	⦿
Dronkenschap en brutaliteit	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap, onwil en onverschilligheid	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap en verkoop van kleding	»	2	⦿	⦿
Dronkenschap en weerspannigheid	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap, mankeeren, brutaliteit en onwil	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap, brutaliteit en onverschilligheid	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap en onzindelijkheid	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap, verkoop van kleding en brutaliteit	»	1	⦿	⦿
Dronkenschap, mankeeren, verkoop van kleding en onzindelijkheid	»	1	⦿	⦿
Derhalve 61	⦿	⦿	⦿	⦿
wegens dronkenschap.				
Mankeeren	»	8	⦿	⦿
Mankeeren, verkoop van kleding en brutaliteit	»	1	⦿	⦿
Mankeeren en onzindelijkheid	»	1	⦿	⦿
Mankeeren, verkoop van kleding, weerspannigheid en onwil	»	1	⦿	⦿
Mankeeren, verkoop van kleding, brutaliteit, onzindelijkheid en onwil	»	1	⦿	⦿
Weerspannigheid en verkoop van kleding	»	1	⦿	⦿
Mankeeren en verkoop van kleding	»	16	⦿	⦿
Mankeeren, brutaliteit en onzindelijkheid	»	1	⦿	⦿
Onzindelijkheid	»	1	⦿	⦿

Brutaliteit, onzindelijkheid en onwil	voor	111	0
Mankeeren en brutaliteit	»	111	»
Brutaliteit en onwil	»	110	»
Weerspannigheid.	»	110	»
Verkoop van kleeding, onzindelijkheid, onwil en luiheid. . .	»	111	»
Brutaliteit.	»	110	»
Ingevolge Aanschr. 31 Dec. 1845, N ^o . 95, B. (R. M. b. v.			
bladz. 453).	»	3	111
		100	

Ieder der manschappen heeft, *gedurende het laatste jaar* vóór zijne plaatsing bij het A. D. v. D., ondergaan gemiddeld: 8 dagen cachot, 26 dagen provoost en 22 dagen politie-kamer; ongerekend nog een groot aantal dagen kwartier-arrest.

Ik herhaal, zóó was de toestand in 1873; maar sedert is niets voorvallen, wat oorzaak zou kunnen wezen dat deze verhoudingen thans gunstiger moeten zijn.

Ik ben derhalve niet geheel zeker dat deze »*Hollandsche jongens*» in Indië zoo bijzonder welkom zouden zijn.

Een tweede punt waarin ik met Schr. van meening verschil, raakt de behandeling en den dienst der manschappen bij het A. D. v. D.

Schr. hangt van het lot der *jonge kerels* een donker tafereel op, waarop *de sombere infanterie-kazerne* haar zwarte schaduw werpt. Ik heb als zeer jong korporaal geruimen tijd in die kazerne, waar toen twee bataljons logeerden, doorgebracht, maar bij mijn weten heeft niemand mij daarover beklagd, waartoe ook geen reden bestond. Maar dat daargelaten — de manschappen, die bij het A. D. v. D. aankomen, zijn, in militairen zin, als zedelijk krank te beschouwen, — en, op grond van een jarenlange ondervinding, kan ik getuigen dat de behandeling, die zij ondergaan, geheel overeenkomstig hun toestand is en heilzaam werkt. De dronkaard wordt er tot matigheid, de weerspannige tot onderwerping genoodzaakt, door *humane* middelen; want hoezeer in dien tijd de straf van rietslagen nog in zwang was, is deze slechts op $2\frac{1}{2}\%$ der manschappen toegepast.

De behandeling bij het Depot is *eigenaardig*, zeker; maar zij heeft volstrekt niet ten gevolge dat, zooals Schr. zegt, *de weersin tegen den dienst daardoor bij de manschappen versterkt wordt*. En met welk recht Schr. den dienst bij het A. D. v. D. als *neerdrukkend* en *geestdoodend* beschrijft, weet ik niet. Is onderwijs in lezen, schrijven en rekenen of het grondig beoefenen van reglementen en dienstvoorschriften (waaronder ook veel voorkomt, wat niet uitsluitend den infanterist, maar ook den artillerist en cavalerist betreft) geestdoodend? Zijn voorlezingen uit KNOOP, BRUNINGS, ERCKMANN CHATRIAN, neerdrukkend?

De geachte Schrijver der *Militaire Sprokkelingen* houde het mij ten goede, maar ik kan niet nalaten tegen zijne bewering ernstig protest aan te teekenen, ook waar hij het A. D. v. D. een instelling noemt, *waaraan men bij ons hecht gelijk aan zooveel, dat toch zijn tijd gehad heeft*. De arbeid, daar met toewijding door de officieren verricht, en die tot resultaat heeft dat 32 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ van de bij het A. D. v. D. gedetacheerden aldaar tot *blijvend* bruikbare soldaten worden gevormd (ik druk op *blijvend*; het getal van hen, die wegens verbeterd gedrag naar hun korps terugkeeren, is 42 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ maar van dit geheel komt een gedeelte later voor de 2de maal bij het Depot terug) verdient, naar ik meen, bij de wapenbroeders grootere waardeering.

Ik ben, geachte Spectator,

's Hage, Febr. 1883.

Uw zeer dienstwillige dienaar,

J. H. F. RITTER,

Kapt. Pl. Adjudant.

Naschrift.

Waarde vriend Spectator,

Met eenige verwondering nam ik kennis van den inhoud van het artikel van den Heer Kapitein Plaatselijken Adjudant RITTER.

Het is zeker „dem Ritter würdig“ partij te trekken voor verongelijken en miskenden, maar in die edele bedoelingen kan men te ver gaan, en ridderplicht onttaardt een weinig in Don Quichotterie, wanneer men personen of zaken gaat verdedigen, die niet aangevallen worden.

En dit is hier immers geheel het geval.

Wie toch heeft in mijn beschouwingen over ons Depot van Discipline — behalve de Heer RITTER — ook maar eenigszins den toelag gezien om de officieren, bij dat Depot werkzaam, te miskennen? — Wij zijn overtuigd dat geen dier officieren, ons van een zoo weinig kumeraadschappelijke bedoeling verdenkt. Integendeel, de weinig riantte voorstelling, die wij — trouwens zeer vluchtig — van het leven bij het D. v. D. gaven, is onzes inziens meer geschikt om de verdiensten te doen uitkomen van de officieren, dan ze te verkleinen. Wij verklaren hier gaarne, dat wij hun den werkkring volstrekt niet benijden.

Maar eigenlijk gezegd, is in dit te onpas releveeren van het verdienstelijke van den arbeid der bij het D. v. D. dienende officieren, onzes inziens niet zeer handig. Het spreekt wel vanzelf immers dat die officieren, daar hun plicht doen, zooals bij ieder korps. Niet waar M. H. van het Depot van Discipline; ge zijt er volstrekt niet op gesteld, dat men dit als een bijzonderheid van u gaat verkondigen; ge vindt dat niet meer dan natuurlijk,

ge zijt fatsoenlijk man en wordt voor dien arbeid betaald. Wij zullen dan ook niet noodig hebben u de stellige verzekering te geven, dat wat uwe miskenning betreft, de Heer RITTER om niet het harnas heeft aangetrokken.

En nu mijne onjuiste voorstelling van zaken.

De Heer RITTER begint zijn opstel met een beschouwing over den vorm waarin mijne opmerkingen zijn vervat. Volgens hem een verleidelijke vorm voor lezer en schrijver; een vorm die meer dan een ander in staat stelt, invloed uit te oefenen op de openbare meening, maar — die wenk meent hij mij vaderlijk te moeten geven — als het mij niet enkel te doen is om te behagen, dient hij, die zoo schrijft, ernstig rekening te houden met de macht die hij uitoefent.

Ik zou den heer RITTER kunnen vragen, waarom, als die vorm dan zoo verleidelijk is voor lezer en schrijver, zoo geschikt om invloed uit te oefenen, niet een ieder dat kunstje bij de hand neemt, die iets te betoogen heeft? Laat ik hem liever maar dadelijk zeggen, dat ik dien vorm kies, omdat, nu ja, omdat iedere vogel zingt zooals hij gebekt is; omdat juist de vorm mij *zoo* onverschillig is, dat ik mijn zienswijzen in geen bepaald pak steken wil; omdat het mij om *zaken* te doen, en niet om zuiver, onberispelijk, stroef letterkundig werk te leveren, en ik kan dan ook den heer RITTER openhartig verklaren dat ik nog te goed letterkundig »onderlegd" ben, om niet te weten dat zulk vluchtig werk niemand tot »auteur" stempelt.

»Het zij mij vergund, naast deze teekening, die bijna aan HILDEBRAND zou doen denken, een andere te leggen die minder aantrekkelijk is, maar daarentegen het voordeel heeft, nauwkeurig met de werkelijkheid overeen te komen. De cijfers die ik te dien einde hier laat volgen, zijn genomen uit een *zeer nauwkeurige* statistiek in 1873 opgemaakt." Zoo vangt het *bewijs* van mijn onjuiste voorstelling van zaken aan.

Zeker, geachte heer RITTER, veel van de jonge vrijwilligers, die ik voor den krijgsgaad zag, en naar het Depot worden gezonden, moogt ge gerust met de jongens van HILDEBRAND vergelijken. Let wel, ik zeg volstrekt niet *allen*, en heb dat ook niet beweerd. Maar herlees nog eens de eigenaardige beschrijving van den »Hollandschen jongen", en kijk eens rond in het akelig zondenregister ons hier door u voorgelegd, ge zult zien dat veel van die zonden veel meer tehuis behooren bij den ons door HILDEBRAND geschilderden knaap, dan bij de zoete, brave HENDRIKKEN. Ik zou niet gaarne b.v. inspectie houden over de jongens van HILDEBRAND; gedwee als schoothondjes denk ik ook wel niet dat ze zijn zonden; maar dat moeten wij ze in het leger zelf maar weten te maken en dan geloof ik dat ze, als het er op aan komt, ons wel zullen laten zien les *qualités de leurs défauts*. En nu die *zeer nauwkeurige* statistiek in 1873 opgemaakt!

Nauwkeurig ziet ze er uit, die percentage als ware ze met de logaritmenvolgende uitgerekend, doch in zake statistiek zit *nauwkeurigheid* vooral in actuali-

teit en daarvoor schittert des heeren RITTER's opgave zeker niet, ze heeft het kleine gebrek van tien jaren oudt te zijn. Za ziet er zeker allerakeligst uit, die lange lijst van ondeugden: en toch ik had erger verwacht. Ik had gevreesd dat er meer onder zouden voorkomen, die nog minder te verdedigen zijn.

Dat natuurlijk de naar het D. v. D. opgezonden individu's allen te *boek staan* voor fouten en gebreken, wij, die zelf een lange reeks van jaren een compagnie van het leger commandeerden, behoeften dat waarlijk niet als iets bijzonders nu te vernemen. De Heer RITTER leert ze uit den aard zijner betrekking sedert lang eerst kennen, als ze op dat Depot gedirigeerd worden, terwijl wij er dagelijks mede leven. Daarin zit het verschil van zienswijze tusschen hem en mij: ik wil juist beginselen *boven cijfers, boven staten, boven aanschrijvingen stellen: de papiers* en het leger gaan mij minder aan 't hart dan de soldaten zelf.

Dronkenschap, 't is zeker foei leelijk, en met alle kracht moeten wij, die de gezondheid en het karakter ondermijnende kwaal in het leger tegengaan; maar ocht we weten toch ook wel, hoe ongelukkig soms dat ziekteverloop, *eerste, herhaalde, gedurige* zich voordoet. Ons volk houdt nu eenmaal van een borrel, en komaan, laten wij eens een terughlik werpen op onze jonge jaren, en daarbij bedenken dat men van een soldatentraktament, geen wijn drinkt.

Overdrijf nu, wat ik bidden mag, lezer, mijn woorden niet: een *dronkaard* is een verachtelijk mensch in mijn oog; maar zijn het allen »dronkaards» die bij ons voor dronkenschap gestraft worden? Maukeeren, onzindelijkheid, brutaliteit en, ja waarachtig, luiheid vinden wij in die opgave van ondeugden. En wij zouden bij de korpsen daartegen niet even goed kunnen strijden! Hoe komt het dat die brutaliteit zich zoo weinig openbaart tegenover officieren? Zou het ook daarvan kunnen komen, dat wij den man niet zoo inconsequent, zoo tactloos behandelen als het jonge kaler soms doet?

Maar de Heer RITTER heeft blijkbaar de gansche strekking van onze beschouwingen over het D. v. D. in het minst niet begrepen.

Wij beoordeelden voor oorlogsgebruik een groot getal van de bij het D. v. D. gedetacheerden, GROEFFENDE soldaten van alle wapens, vooral van die wapens, die daarbij hun oefening niet kunnen onderhouden, en vroegen toen, of die elementen niet beter op hun plaats zouden zijn, te Atjeh vóór den vijand, dan wat de werving van vreemden ons SOMS oplevert.

En waar ik dat verblijf in een infanterie-kazerne van een zeestad, weinig opwekkend vond voor een jong soldaat, die uit voorliefde bij een bereden wapen dienst nam, die in dien tijd »l'habitude du cheval» verliest, enz. beroept de Heer RITTER zich op zijn verblijf als jong korporaal in die kazerne, om mijne voorstelling onjuist te noemen.

Maar de Heer RITTER behoorde zeer natuurlijk als jong *infanterie-korporaal* in een *infanterie-kazerne* tehuis. Hij houde ons bovendien ten goede dat

wij niet te veel waarde hechten aan begrippen van jeugdige infanterie-korporaals omtrent zaken van zoo menschkundigen aard, omtrent ingrijpende legerbelangen.

Hoe goed bedoeld dan ook voorlezingen zijn uit KNOOP, BRUNINGS, ERCKMANN-CHATRIAN, enz., wij blijven denken, dat de soldaten die daarnaar zitten te *luisteren*? nuttiger daarginda voor den vijand zouden bezig zijn; wij vreezen dat die voorlezingen nog al eens een ondankbare taak zullen wezen, als ten minste het auditorium werkelijk op zoo laag peil staat als de lange zondenlijst van den Heer RITTER aanwijst. En wat het onderhouden van geoefendheid betreft bij manschappen van bereden wapens enz. door enkel theorieën daarover, wij hebben nooit gehoord dat iemand vet blijft alleen door het lezen van »menus”.

Ten slotte verwijzen wij den Heer RITTER, die in de Residentie woont, naar den Auditeur-Militair aldaar. Hij vrage hem eens, wat hij wel van het heil dier instelling denkt, — hij, die bijna dagelijks met de vruchten, die ze afwerpt, kennis maakt.

En hiermede, geachte Spectator, heb ik mijne eerste beschouwingen, geloof ik, voldoende toegelicht en zal ik dan ook voor mijn persoon het onderwerp als vrij wel uitgeput beschouwen. Ik zou daarop zelfs niet zoo uitvoerig zijn teruggekomen, ware het niet dat ik mij ongaarne in verdenking zag brengen, een indirecten blaam te hebben willen werpen op officieren, die ik alle reden heb hoog te achten.

SPROKKELAAR.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spectator,

Indien de parlementaire beraadslagingen over het 8ste Hoofdstuk dit jaar niet zoo bijzonder veel belangwekkends hebben opgeleverd, is de oorzaak daarvan zeker wel te zoeken in de geruststellende verklaringen van den Minister van Oorlog, die ongeveer daarop neerkomen: dat Zijn Excellentie den toestand alleszins bevredigend acht, en weldra deze overtuiging ook in ons zal overgaan, als we al de welduden van de ons toegezegde nieuwe militaire wetten beter zullen beseffen.

Zoo oppervlakkig zou men genaigd zijn te denken: »de methode om een budget te doen aannemen is niet onvruchtbaar, als men u voorspiegelt, dat, bij goedkeuring der begrooting, ge u in een puik stel van wetten zult te verheugen hebben". Het wordt immers dan waarlijk voor de Vertegenwoordiging wel een gewetenszaak, door de verwerping van het budget het gevaar te loopen, de beloofde weldaden te zullen moeten derven.

Iets soortgelijks hebben wij immers een vorig jaar met de organisatie en de mobilisatie beleefd. Er wordt, voor het al of niet schenken van vertrouwen in het beleid van het legerbestuur, zoodoende telkenmale geanticipeerd op beloofde radicale verbeteringen. Als zij ditmaal aan de orde zullen gekomen zijn, zal het eerst blijken, in hoeverre de geruststellende woorden van den Minister, ook de Kamer hebben overtuigd. Men is in onzen tijd in krijgskaken wel wat pessimist geworden; dat komt door die akelige teleurstellingen, die men in andere landen wel eens op de meest bevredigende verklaringen van oorlogsministers heeft zien volgen. Dat die *LE BOEUF* in den zomer van 1870, ook zoo boutweg verklaard heeft, dat er geen knoop aan een slopkous ontbrak! Wat heeft hij zijn collega's in andere landen daarmee een kwaad gedaan!

Nu, wij hebben het met geestdrift vernomen, »que tout est pour le mieux dans la meilleure possible des armées" en het maakt ons dubbel ongeduldig

al die ongeloofigen, die zwartgalligen met hun ingebeelde grieven binnenkort tot inkeer gebracht te zien. Wat daarentegen ditmaal een waarlijk pikante afwisseling was in de anders nog al eentonige wijze, waarop de defensie-belangen door de Kamer worden gedebatteerd, is de verschijning van een ontwerp-wet; — een wet, op de landsverdediging ontstaan in den boezem der Kamer, ja het gewrocht van een der niet-militaire specialiteiten. En geen detail, niet de meerdere of mindere waarde van de eene of andere sterkte wordt daarin uitgemaakt, neen, waarachtig onze gansche Nieuwe Hollandsche linie, wordt daarbij maar eenvoudig over de knie gebroken. Die linie konnut! Het is waarlijk een stout stuk dat te durven verklaren, op een oogenblik dat de schatten daarvoor jaren lang toegestaan, nu versnoept zijn. Hoe hard voor ons dit nu eerst te vernemen, nu we met zooveel moeite en — niet altijd even verkwikkelijke studie — kennis hebben moeten leeren maken met al de fortificatorische eigenschappen van die weergasche linie, die nu niet noodig zijn zou. Kamerlid SCHEPEL, wat hebt ge op uw geweten, door zoolang te talmen, alvorens ons uw ontdekking, die ge toch vermoedelijk niet juist onlangs deedt, te openbaren! Weet ge dan niet, dat wel eens diezelfde linie een schrikbeeld is geweest voor kapiteins, die aan de beurt waren om hoofdofficier te worden en voortdurend, als een zwaard van DAMOCLES, examenvragen over die linie zich boven het hoofd zagen zweven. Al ware het daarom alken, zou ik het een wreedheid vinden, nu SCHEPEL's ontwerp aan te nemen.

Gelukkig is het nog zoover niet, en zal het wel nooit zoover komen. Op welke degelijke gronden mijn vertrouwen ten deze berust, waarde vriend, zal ik u niet behoeven te ontwikkelen: ge leest zeker evenals ik, het „Militair Blad“, en hebt ze daarin ontvouwd gevonden door de hand van iemand aan wien het zeer goed toevertrouwd was, al het onhoudbare van de argumenten van het *Schepel*-ontwerp aan te toonen. En hoewel ik nu ronduit gezegd van oordeel ben, dat men als militair eigenlijk die ontwerp-wet niet „au sérieux“ kan opnemen, zoo heeft het mij toch de overtuiging gegeven, dat wij onwillekeurig zelf ietwat de schuld dragen van zulk een, mijns inziens, ziekelijke overdrijving van het beginsel van geconcentreerde verdediging.

De laatste kwart eeuw heeft de eene verdedigingslinie na de andere (ik spreek opzettelijk niet van *buitenlinie*, omdat men waarachtig nu niet meer weet waar in ons Nederland *buiten* en *biinnen* aanvangen) uit de rij der stellingen zien verdwijnen, waarachter wij voornemens zijn den vijand het hoofd te bieden. En dat, dewijl men ontwaarde dat die liniën ons niet absoluut en blijvend konden beschermen tegen den zooveel sterkeren aanval. Elke sluis, elke duiker, elke accés in onze open en lage terreinen — we zeggen niet geïndeerde, dewijl dat voor de verdedigbaarheid van de stellingen hoe wenschelijk ook, toch niet onontbeerlijk is — is zoo angetig van alle kanten bekeken, dat men waarlijk ten slotte zou gaan gelooven, dat er geen muis door mag. Wij hebben onze laudgenooten zoo bang gemaakt, dat

er velen onder ons zijn, die door de hoofden van het krijgsbestuur eerst willen bewezen zien, niet dat deze of gene sterkte waarborgen geeft, om lang, zeer lang met een kleine macht aan een aanzienlijke troepenmassa des vijands het hoofd te bieden, maar die dan eerst de beurs willen openen, als men hun wiskunstig bewijst, dat de vijand zelfs niet tot ons zal kunnen komen, — dat ze hem niet te zien zullen krijgen. Mijnheeren, zulke stellingen zijn nog niet uitgevonden, de enkele steenen of het water, houden geen vijand tegen: ge zult er wel om *moeten* vechten en energiek vechten ook.

Ja, wij zijn de eischen voor onze sterkten en liniën al zeer hoog gaan stellen, en wij durven gerust de meening uitspreken, dat wellicht de minste dier verlaten positiën, vrij wat sterker was dan die, waarmede men zich in andere, door de natuur minder bevoorrechte landen wel tevreden stelt. Zie eens welke rol b.v. Belfort in 1870 heeft gespeeld. In zulk een weinig voldoende staat als waarin die positie toen verkeerde, — ik meen niet bij het uitbreken van den oorlog, maar nog op het oogenblik, dat zij, door den vijand ingesloten, op eigen krachten rekenen moest — in zulk een gebrekkigen toestand, is zeker niet de minste onzer sterkten. Immers beheerscht, niet door één, maar door verschillende hooge punten, binnen de dracht der nieuwere vuurmonden; zelfs met aan direct vuur blootgestelde muren; met onverzekerden samenhang der verschillende werken, — overblijfaelen eener verouderde bevestigingsmanier, waartegen men te elfder ure, in de haast van zulke tijden, wat nieuwere details van fortificatie had aangebracht; met geheel onvoldoende dekking tegen bombardement, zowel wat stad als werken betrof, heeft toch die vesting het hoofd geboden, aan een viermaal sterkere legermacht, meer dan drie maanden lang. Uit die vesting, of liever uit dat wrak viel de laatste granaat van den Fransch—Duitschen oorlog, nimmer is daar de Fransche vlag gestreken geworden. Wel een bewijs, dat nog in onze dagen, vestingen en positiën, om *met goed gevolg* verdedigd te kunnen worden, niet altijd de volmaaktheid behoeven te hebben bereikt.

Gij kent mij te goed, mijn waarde *Spectator*, om niet te weten, dat ik daarmede niet gezegd wil hebben, dat we onze IJselvestingen b.v. weer moeten gaan oplappen en bezetten, maar zeker is het, dat wij, door het jaren lang zoo luide te verkondigen, dat alles wat niet voor den vijand hermetisch afsluitbaar is, maar voetstoots moet prijsgegeven worden, de niet-mannen van het vak in de verleiding hebben gebracht, theorieën te openbaren, in den geest van het ontwerp-*Scheepel*. Ge zult zien, er zal er een opstaan, die nog verder wil gaan, en het behoud van IJmuiden voor onze onafhankelijkheid voldoende acht. Als er maar plaats is voor de volksvertegenwoordiging, de archieven, en een drukkerij om protesten te kunnen richten tot heel Europa, is het immers voldoende. Tant pis, voor al die Nederlanders, die elders wonen, en 's vijands legerscharen op of eigenlijk onder hun dak krijgen! Nu immers zeggen we ook tot die grensprovinciën, 'het spijt ons, 't is wel

een last voor jelui, maar noodig voor de verdediging ben je niet". Welaan dat beginsel nog maar wat verder door gedreven!

Zonderling, onze kleine zuidelijke buurman, zoekt naar eenigszins redelijke buitenliniën. Konden wij hem onze IJsel of Grebbe maar overdoen! Ten minste, zoo men er thans in België niet toe overgaat, het voorstel tot algeheele afschaffing van het leger, dat daar ook in het parlement ten beste werd gegeven, aan te nemen; — doch wel waarschijnlijk zullen die reformateurs al even weinig voorstanders daar vinden, als de Heer SCHEPEL hier. Die strategische aanvechtingen bij volksvertegenwoordigers schijnen over te waaien.

Ja, de overdreven toepassing van geconcentreerde defensie en van de eischen van mobilisatie leidt bij ons van lieverlede tot maatregelen, die wij betreuren, dewijl soms groote belangen daarmee achteruit gesield worden.

Zoo moet nu zeker langzamerhand Maastricht verlaten worden. Sedert de scheiding van België, was het een onzer grootste garnizoenen, waar vroeger gedurende tal van jaren drie wapens vereenigd waren. En laten we er gerust bij zeggen een onzer gewildste garnizoenen. Steeds hebben onze officieren van de zijde der notabelen en van de ontwikkelde burgerij dier stad een welwillendheid ondervonden, die niet onderdoet voor die, welke ons elders te beurt valt. Wat was die stad door zijn vooruitspringende ligging, tusschen groote plaatsen van Duitschland en België, niet bij uitnemendheid geschikt, om veel jonge officieren, die anders minder de gelegenheid hadden, een kijkje in het buitenland te doen nemen, eens met vreemden in aanraking te brengen (wat toch zeker voor ieder beschaafd staatsburger heilzaam is). Hoevelen van ons hebben zich daar niet een gemakkelijke om zich van het Fransch en Duitsch te bedienen eigen gemaakt, die men anders zoo bezwaarlijk opdoet. En gaf het geen goeden indruk aan Duitsche en Belgische wapenbroeders, wanneer ze, in den zomer de stad bezoekkende, ten minste een slijk regiment van vier bataljons te zien kregen? Zullen wij ze nu moeten meedeelen, dat we er dit regiment uitnamen, omdat we, ronduit gezegd, er zoo bang voor waren, dat we ons niet spoedig genoeg uit de voeten zouden kunnen maken?

Eischen van mobilisatie, nu ja, dat is hier toch wel een beetje officieele of verwetenschapte poltronnerie, als men het zoo hardop verkondigen gaat.

De stad is een onzer oudste historische monumenten. Hoe menige roemrijke bladzijde uit onze krijgsgeschiedenis brengt ze ons niet in herinnering. Waar we in zoovele garnizoenen enkel strookjes alluvium voor onze oefeningen hebben, vinden we hier de meest afwisselende terreinen. Maar dat zijn immers alle consideraties, die weinig beduiden, denken sommigen oppervlakkig, vergeleken bij de eischen van mobilisatie? Welnu, laat ik u zeggen waarde vriend, dat er hoogere beschouwingen zijn — beschouwingen, die ook zelfs deze eischen in de hand werken — waarmede voor het behoud van een sterk garnizoen te Maastricht kan worden gepleit.

In den grond, het kan wel niet anders, is die zuidelijke punt van ons Vaderland altijd iets van ons vervreemd; godsdienst, zeden, gebruiken, verschillen met die der meer noordelijke provinciën. Over zekere invloeden die duur den volksgeest zouden kunnen beheerschen, wordt van sommige zijden nog wel eens geklaagd. Zijn dat voor den Nederlandschen staatsman juist niet redenen, om het meer noordelijk Nederlandsch element — en dat zijn de officieren, de ambtenaren enz. — aldaar steeds vrij sterk vertegenwoordigd te willen houden? Zal de bevolking dier vrij groote industriele stad en van die geheele zuidelijke punt niet ongevoelig mettertijd weer van ons vervreemden, als successievelijk rechterlijke macht, leger enz. daar zoodanig verminderd worden, dat er slechts een schaduw van overblijft? Kunnen er geen tijden aanbreken, dat men dien verminderden invloed van het meer zuiver Nederlandsch element daar zou kunnen betreuren? Zoo men met één pennestreek het garnizoen er uit kan nemen, met één bevel is het er, wel is waar, weer in te brengen, maar de geest van een bevolking is niet door met één pennestreek dadelijk te veranderen.

Bij elke gelegenheid, bij manoeuvres — maar vooral bij de groote mobilisatie van 1870 — hebben we het gezien hoe trouw, goedgezind, als één man alle lichten onder de wapens ijlden. Ja, die in die tijden dat regiment zagen, zullen het zeker niet weerspreken, als beweerd wordt, dat slinker, kraniger troep als dat Limburgsche regiment, moeilijk in een klein militie-leger is te vinden. Duitsch mochten ze misschien zingen en spreken, die stevig, ontwikkelde jongens uit de mijnen van Kerkrade, Simpelveld enz., maar Hollandsch gevoelden ze toen, ze toonden het; er was niet één achterblijver, integendeel, met geestdrift kwamen ze op, in hun eenvoud nog wel denkende, dat het bij geen mobilisatie blijven zou. Maar dat kwam, ze vonden immers *hun* officieren te Maastricht terug, waaronder ze in diezelfde stad hadden gediend; officieren die door dat verblijf aldaar zich ook eenigszins met hun geest, met hun eigenaardig dialect zelfs hadden vertrouwd gemaakt. In de stad Maastricht blijft de Limburgsche milicien in zijn gewoonten, hij is meer aan zijn bier dan aan de jenever gewend; we mogen die voorliefde bij een deel van ons leger wel onderhouden. Kleinigheden zult ge misschien zeggen, vergezochte redenen. Nu ja, ze liggen misschien niet zoo voor de hand, maar die regeert en organiseert moet *dieper* zoeken dan naar machinale, oppervlakkige gronden en cijfers.

Denk eens aan Elzas-Lotharingen. Wij strijden om onzen invloed in te planten op de punt van Sumatra, met tonnen gouds, om van het bloel niet te spreken; — laten we om onzen invloed ook eens denken op die zuidelijke punt van ons Vaderland. Bovendien, het komt ons voor, dat juist om de opkomst van een zoo belangrijke fractie onzer lichten te VERZEKEREN, de aanwezigheid op de plaats van vier bataljons beter werken zal dan die van één enkel bataljon. Mij doet het verlaten van Maastricht denken om: „les dieux qu'on brise”.

Alles is in krijgssaken, vooral wanneer staatkundige belangen daarbij kunnen betrokken worden, niet op enkel theoretische gronden uit te maken. Er verdwijnt van lieverlede zooveel uit ons leger, waaraan wij gehecht waren door goede herinneringen. Oud-rijdende artilleristen, troost u daarmee, ze nemen toe: »les dieux qu'on brise»!

Van de brochure DEN BEER POORTUGAEL zult ge zeker met genoeg kennis genomen hebben. Het is waarlijk in onze dagen een ongewoon en niet onwelkom verschijnsel, eens een brochure in handen te krijgen, die ten minste niet een zuiver persoonlijk belang verdedigt.

Wat stapel van geschriften over miskenningen en grieven, hebben we in de laatste maanden de wereld zien ingaan. Onze militaire litteratuur bezit, naar 't schijnt, eenige schrijvers, die, om zoo te zeggen, »in grieven doen». Nauwelijks is de eene personeele quaestie uitgeput, is bevrediging van een grief verkregen, of ze hebben alweer een nieuwe gereed. Ze zullen er ten slotte de Begeering een grief van maken, alle grieven te hebben weggenomen, waardoor ze tot tevredenheid worden gedoemd.

Om die reden reeds is het een verkwikking, een geschrift te lezen dat ten minste een groot, waarachtig leger- en nationaal belang bespreekt. Maar behalve dat, gelooven we, dat een ieder het met ons wel zal instemmen, dat die brochure goed geschreven is. Zij legt den vinger op de wond, wel niet altijd even zacht, maar zachte chirurgijns enz.... Men moet bij ons eindelijk maar eens duidelijk, ferm, Hollandsch spreken. Al te lang hebben zij, die geroepen zijn de gezonde beginselen te verdedigen, die de recrutering van ons leger moesten beheerschen, met verzachtende, transigeerende, vergoelijkende, liefelijke beschouwingen, de zaak trachten te beschermen. Dat doet de brochure DEN BEER POORTUGAEL niet; ze zegt u, waar het op staat, in energieke soldatentaal. Dat in zekere kringen, ook zelfs buiten de »mon chers», men zoodanige bewerking maar half grappig vindt is te begrijpen. Onze tegenwoordige schutterij maakt in de brochure maar een droevige figuur en, bij aanneming der nieuwe wet, zooals het ontwerp daar ligt, wordt haar nog geen schitterender figuur voorspeld. Voor sommige ijverige schutterofficieren — en die zijn er meer dan men zou denken, ik ken er althans wier tuewijding een betere zaak waardig zoude zijn — is dat weinig vleiend beeld, dat DEN BEER ons geeft, misschien niet aangenaam, maar overdreven voorgesteld zijn de gebreken niet.

Zooveel is zeker, dat, als de nieuwe militaire wetten ter tafel zullen worden gebracht, het der volksvertegenwoordiging niet zal hebben ontbroken aan zaakkundige voorlichting van verschillende zijden. De debatten over de zaak beloven dan ook zeker interessant te zullen worden.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGING.

Grondwetsherziening urgent voor de defensie, door J. C. C. DEN
BEER POORTUGAEL, *Oud-Minister van Oorlog*. 's-Graven-
hage, Martinus Nijhoff. 1883. Prijs f 0,80.

Over weinig aangelegenheden bestaat bij hen, die tot het uitbrengen van een oordeel ter zake bevoegd zijn, meer eenstemmigheid dan over het geheel ongenoegzame van onze strijdkrachten te land. Niettemin mag het merkwaardig heeten dat, terwijl nagenoeg geheel Europa zich in den laatstverloopen tijd de lessen heeft ten nutte gemaakt, welke de moderne krijgvoering, vooral met opzicht tot de legervorming heeft opgeleverd, Nederland, de bij uitatek voorzichtige en vooruitziende natie, den ouden weg is blijven bewandelen, ongeacht het voorbeeld van zoovele andere staten en het volkomen bewustzijn van eigen ongenoegzaamheid. Niet dat het aan pogingen heeft ontbroken om tot een beteren toestand te geraken. Het tegendeel is waar. Tal van ontwerpen werd ingediend; maar voor geen van allen kon een moederheid verkregen worden, naar onze overtuiging omdat geen der gedane voorstellen een *afdoende* verbetering inhield. Is het vraagstuk dan wellicht onoplosbaar gebleken met de bepalingen van onze tegenwoordige grondwet? Getrouw aan het standpunt, steeds door dit tijdschrift met betrekking tot de onderwerpelijke vraag ingenomen, beantwoorden wij haar ook thans ontkennend, er echter bijvoegende dat die herziening in het belang van de regeling onzer strijdkrachten zeer gewenscht moet geacht worden. Wij erkennen, gelijk wij dat ook vroeger steeds erkend hebben, dat de bepalingen van het 8ste hoofdstuk der grondwet belemmerend werken en daardoor de handen van den legerorganiseerder binden; maar wij gaan niet zoo ver van nan te nemen dat geen voldoende regeling overeen te brengen is met de voorschriften der grondwet, waaruit toch de gevolgtrekking zou voortvloeien dat het raadzaam ware met pogingen tot een afdoende verbetering te wachten tot na de herziening van de grondwet. Zoolang niet langs wettelijken weg is uitgemaakt dat de door den Generaal KNOOP het eerst voorgestelde vorming van een afzonderlijke klasse bij de schutterijen uit de miliciens, die hun dienstplicht bij het leger volbracht hebben, in strijd zou zijn met de grondwet, is, dunkt ons, niet bewezen dat, binnen haar perken, oplossing onuitvoerbaar is, en hebben de voorstanders van

deze regeling het volle recht de kracht van hunne argumenten te doen gelden tegenover het beweren dat alleen een herziening van de grondwetsbepalingen tot een voldoende toestand kan voeren.

Bestaat er thans voor ons *genoegzame* reden om van de hierboven medegedeelde overtuiging terug te komen? Grondwetsherziening tóch is door de Regeering in uitzicht gesteld. Het is waar dat de troonrede daarvan *gewaagd* heeft; maar wie zegt ons hoeveel jaren nog zullen verstrijken eer die herziening zal zijn *tot stand gekomen*? Wie waarborgt ons dat nog niet geruime tijd zal verlopen eer het zoover gekomen en ook het hoofdstuk »Van de defensie» in overeenstemming is gebracht met de eischen van den tijd? In de onzekerheid, die daaromtrent, en zelfs nopens de vraag omtrent welke punten een herziening zal worden voorgesteld, bestaat, zouden wij het zeer onverstandig achten niet, in afwachting van de dingen die komen zullen, met alle kracht te streven naar de verbeteringen die onze strijdmacht zóo dringend vraagt.

Ook na kennismaking van den inhoud van de hierboven aangekondigde brochure bestaan er geen redenen om onze overtuiging te wijzigen. Heeft die brochure ons gevoelen omtrent de wenschelijkheid eener herziening van de grondwettelijke bepalingen betrekkelijk de defensie al bevestigd, zij heeft ons daarentegen niet overgehaald tot de zienswijze, door den Schrijver voorgestaan, en evenzeer behandeld in een in 1879 uitgekomen brochure onder den titel van: *De noodzakelijkheid der grondwetsherziening naar de defensie*, hierop neerkomende dat met de grondwet geen voldoende regeling van onze strijdkrachten te verkrijgen is en hiermede dus behoort gewacht te worden totdat de grondwet zal zijn herzien.

Uit den aard der zaak wordt in het thans verschenen geschrift veel teruggevonden uit de brochure van 1879 (1), voor zooveel betreft het eigenlijke onderwerp op den titel uitgedrukt. Bij den geruimen tijd, gedurende welken het beginsel van de noodzakelijkheid of wel de wenschelijkheid van grondwetsherziening in het belang van de defensie reeds in onze militaire pers besproken is, kan men bezwaarlijk steeds nieuwe argumenten verwachten. Het is hiermede als met den persoonlijken dienstplicht: het vóór en tegen is honderdmaal uiteengezet en toegelicht — *Spectator* heeft, als onvermoeid voorstander, daartoe meermalen het zijne bijgedragen — totdat eindelijk het debat voor een wijle gesloten schijnt en, heropend wordende, slechts zelden nieuwe gezichtspunten biedt. Het is vèr van ons hiermede te willen aangeven dat de brochure geen beschouwingen bevat, die de aandacht verdienen van allen die nog hopen in een eendellijke oplossing van ons militaire vraagstuk. Wij bevelen integendeel de lezing van deze studie ten zeerste aan, als een nieuwe bijdrage tot de kennis van onze militaire toestanden in verband met dat vraagstuk.

Dit dien hoofde zullen wij den Schrijver dan ook niet op den voet volgen, maar ons bepalen tot de vermelding dat de hoofdzakelijke inhoud bestaat uit een krachtige bestrijding van de *onhangige* wetsontwerpen op de militie en de schutterij en van het ontwerp-SCHIEPEL, en voorts een pleidooi om te betoogen dat andere uit een militair oogpunt goede plannen van organisatie der levende strijdkrachten zonder grondwetsherziening niet te verwezenlijken zijn. Wij merkten hierboven

(1) Zie hierover *Militaire Spectator*, jaargang 1880, bladz. 98.

reeds op dat wij, in het laatstbedoelde opzicht niet zoo exclusief zijn als de Schrijver, terwijl wij, ten einde niet in herhalingen te vervallen, de vrijheid nemen te verwijzen naar de meermalen in dit tijdschrift daaromtrent ontwikkelde denkbeelden. Komt de in het belang onzer defensie gewenschte wijziging in de grondwet spoedig tot stand, zooveel te beter; de noodzakelijke verbetering in de legervorming zal zich dan niet laten wachten. Maar onverantwoordelijk zouden wij het achten om, voor het geval de grondwetsherziening uitblijft, door de stelling te huldigen "dat andere uit een militair oogpunt goede plannen van organisatie zonder grondwetsherziening niet te verwezenlijken zijn", geen ernstige poging, binnen de grenzen der grondwet, tot afdoende verbetering in het werk te stellen; een poging in den geest van den Generaal KNOOP, waarbij de andere bekende verbeteringen, meer in 't bijzonder met opzicht tot de militia, zich kunnen aansluiten.

Febr. 1883.

C. S.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Het stelsel der eenjarige vrijwilligers. Breedvoerig wordt de hoogst onoordeelkundige wijze uiteengezet, waarop in Frankrijk van den aanvang af dit stelsel is toegepast, en waardoor het tot nu toe als geheel mislukt is te beschouwen. Een vergelijking met de Duitse opleiding dier categorie van dienstplichtigen stelt dit nog scherper in het licht. De instelling zelve zou men bij een eventueels herziening der militaire wetten wenschen te behouden, doch op geheel andere leest geschoeid. De gewenschte verbeteringen worden aangegeven. (Sp. M., 1 Févr.)

Gelijkheid in opleiding. De voordeelen van eenzelfde opleiding voor alle officieren van eenzelfde wapen worden uiteengezet met verwijzing naar de bezwaren, die de tegenwoordige tweeslachtige opleiding doet ontstaan. Men zou wenschen voor alle aspirant-officieren: één jaar dienst als soldaat bij den troep; daarna één jaar opleiding bij een militaire school; vervolgens één jaar opleiding op een speciale school en wel de infanterie op een inf., de cavalerie op een cav.- en de artillerie en genie te zamen op een art.- en genieschool. Na dit cursusjaar: benoeming, na goed afgelegd examen, tot 2de luitenant. (Sp. M., 15 Févr.)

Beschouwing over de recruteering. Algemeen wordt de vaststelling van drie jaren voor den dienstdijd verlangd. Voor de cavalerie is echter vier jaren meer gewenscht; terwijl voor de troepen, die niet bestemd zijn om in de 1ste linie op te treden, en ook die, welke niet bij den trein of den vestingdienst worden ingedeeld, een éénjarigen actieven dienst voldoende kan worden geacht. De wijze waarop het jaarlijksch contingent moet aangewend worden, om aan deze inzichten te voldoen, wordt omschreven. (Sc. M., Janv.)

Het gebruiken van gepensionneerde officieren voor militaire doeleinden. Tegenwoordig worden de gepensionneerde officieren te veel uit het oog verloren. Om bij een oorlog van hen beter partij te kunnen trekken, acht men het instellen van een commissie noodig in elk legerkorpsdistrict, die zich met deze officieren in contact stelt en hun de hulpmiddelen verschafft om op de

hoogte van den tijd te blijven. Ook acht men een jaarlijksche practische oefeningen gedurende korten tijd gewenscht. (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De organisatie der technische troepen in Duitschland, Italië, Rusland, Frankrijk en Oostenrijk. (Schw. A. u. G., Heft 1.)

De nieuwe organisatie der Italiaansche Alpenjagers. (Schw. A. u. G., N°. 1.)

De dienstdtijd van onze kapiteins in de militia. De vastgestelde dienstdtijd van 15 jaren, waardoor de kapiteins reeds op 35jarigen leeftijd in de landweer overgaan, is te kort; de batterijcommandanten b.v. treden zoodoende reeds af tegen den tijd, dat zij eerst goed bruikbaar worden. Middelen worden aangegeven om verbetering in dien toestand te brengen. (Schw. A. u. G., N°. 2.)

Een buitenlandsch oordeel over ons leger. Overdruk van een artikel uit de *Mil. Zeitung für die Reserve- und Landwehr-offiziere des deutschen Heeres*, waarin aangetoond wordt in welk opzicht de kaders van het Zwitsersche leger te wenschen overlaten en hoedanig deze onvoldoende toestand van de kaders ten nadeele van den troep komt. (Schw. A. u. G., N°. 2.)

Het Fransche leger en het oordeel van den Russischen Generaal LEER hierover. Het onderhoudt dat de redacteur van een Fransch dagblad betrekkelijk het Fransche leger gehad heeft met den Gen. LEER, die de laatste Fransche herfstmanoeuvres heeft bijgewoond. (Allg. M. Z. 1882, N°. 102.)

II. Algemeene krijgskunst.

De militaire beteekenis van Weenen. Met het oog op de omstandigheid dat Oostenrijk er op voorbereid moet zijn, zich tegen den gelijktijdigen aanval van verschillende legers te verdedigen, mag Weenen niet onversterkt blijven, in weerwil van de kosten die daarmee gemoeid zijn. (Sc. M., Janv.)

Geschiedkundig overzicht van de raids. Zie onder XIV.

Voorbeelden voor het gebruik van de vluchtige versterkingskunst van het standpunt van den troep. Uitgewerkte voorbeelden zooals die in Oostenrijk bij Stafschool en Militaire Academie worden opgegeven. (Oest. M. Z., Jan.)

De verdiensten van GUSTAAF ADOLF ten opzichte van de drie wapens en beknopte uiteenzetting van zijn tactiek. Het samenbrengen en de aanvulling van het Zweedsche leger. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

Menschlievendheid en oorlog. (Stat.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De Italiaansche herfstmanoeuvres in 1882. Ordre de bataille der troepen. De onderstelling bij het gevecht van twee partijen tegenover elkander. Bijzonderheden over de oefeningen, de verpleging, de organisatie en tactiek der wapens enz. (Schw. A. u. G., N°. 1.)

Bekroonde antwoorden op de prijsvraag betrekkelijk de doode weermiddelen. De prijs voor de populairste uiteenzetting van de noodzakelijkheid van doode weermiddelen in Zwitserland, is aan geen der 17 ingekomen antwoorden toegekend kunnen worden. Niettemin zijn 4 antwoorden voor aanbevelingsprijzen aanbevolen. (Schw. A. u. G., N°. 1.)

Een Russische stem over de mogelijkheid van een Duitsch-Russischen oorlog. Mededeeling van een artikel uit het te Warschau verschijnende dagblad *Echa*, waarin de kansen van Duitschland en Rusland besproken worden bij een eventuelen oorlog. (Allg. M. Z. 1882, N°. 102.)

Is Zwitserland in staat een schending zijner neutraliteit te beletten? Deze vraag wordt toestemmend beantwoord. (Allg. M. Z. 1882, N°. 103.)

III. Generale staf. Terreinleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Het militaire geheimschrift. Geschiedkundige opgaven. Eischen aan het geheimschrift te stellen. De methode der verschuiving van letters en die der omwisseling met enkelen, dubbelen en veranderlijken sleutel, worden uitvoerig omschreven en tevens gewezen op het ontraadselen van het daarmee verkregen schrift. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Janv.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het hydraulische hefwerktuig van GrÜSON. Beschrijving van dit tot bewapenen van kustbatterijen bestemde werktuig, waarmede lasten van 40.000 KG. kunnen geheven worden. Theoretische constructie van het werktuig. (Mitth. A. u. G. 1882, N°. 12.)

Proeven der Italiaansche artillerie voor de aanschaffing van een nieuwe bergaffuit. (*Met schetsen.*) O. a. werden hierbij proeven genomen met verschillende reminrichtingen en met een affuit stelsel-Engelhardt. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 12.)

Proeven met prismatisch buskruit uit de fabriek van ROTTWEIL-HAMBURG. Men beoogde bij deze nieuwe buskruitsoorten vooral het verkrijgen van veel snelheid van het projectiel bij geringen druk op de wanden der ziel. (Mitth. A. u. G., Heft 12.)

Over het voorkomen van stofmetaal in buskruit. Ten gevolge van de afslijting der metalen werktuigen, die gebezigd worden bij de vervaardiging van buskruit, neemt dit tijdens de bewerkingen stofmetaal op, dat gedeeltelijk, onder den invloed van vocht en warmte en door de inwerking van de zwavel, tot sulfaten wordt omgezet. De uitkomsten van eenige buskruitanalyses worden medegedeeld, om den invloed van verschillende bereidingswijzen op het opnemen van metaaldeeltjes aan te toonen. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 12.)

Bijdrage tot elementaire verklaring van de derivatie der puntprojectielen. (*Vervolg.*) De verklaringen van PFISTER, KUMMER en HAUPT. (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De nieuwe Zwitsersche revolver mod. 1882 voor de onbereden officieren. Voor deze officieren is een lichte revolver ingevoerd, kal. 7,5 mM., gewicht 0,75 KG. Eenige bijzondere eigenschappen van dit wapen worden medegedeeld. Het wordt geborgen in een tasch, die den vorm van een gewerkolff heeft, waarmede de revolver kan verbonden worden. Het aanleggen wordt zoodoende veel gemakkelijker en dientengevolge de trefkans vergroot. (Schw. A. u. G., Heft 4.)

Terugblik op de oorlogsvuurpijlen in Frankrijk. (*Vervolg.*) Opvolgende wijzigingen aan de vuurpijlen gebracht. (Rev. d'A., Févr.)

Russische artillerie. Belegering-, vesting- en kustmaterieel. (*Vervolg.*) Beschrijving met tekening van het kustgeschut: de kanonnen van 15, 20, 21,5, 23, 28 en 35,5 cM.; de kustmortieren van 23 en 28 cM. Beschrijving met tekening van de belegering- en vestingaffuiten. (Rev. d'A., Févr.)

De nuttige werking van het buskruit in de vuurmonden. Aanwijzing van de middelen hoe de nuttige werking kan worden verhoogd. Daarbij wordt tevens opmerkzaam gemaakt op de omstandigheden, die het verhieden om naar een maximale nuttige werking te streven, doch tegelijkertijd aangetoond dat door het vergrooten van de buskruitkamers aanzienlijke ladingen kunnen worden gebezigd, waardoor, zonder van den vuurmond hooger weerstandsvermogen te eischen, de arbeid van het buskruit gunstiger verbruikt wordt. (Rev. d'A., Févr.)

V. Militaire administratie en intendantie.

Het gelijkstellen der pensioenen van de onder de vroegere wet gepensioneerde officieren met die volgens de tegenwoordige wet. (Sp. M., 15 Févr.)

Opanken zijn niet geschikt voor militair schoeisel. De opanke bestaat uit een stuk vluchtig bewerkt dierenvel met riemen of een meer of minder dicht net van riemsnoeren aan de voetzool bevestigd. Zij vormt het schoeisel van vele volkstammen van Oostenrijk-Hongarije en de zuidelijk daarvan gelegen landen. De slobkous is een noodzakelijk complement van de opanke. Als militair schoeisel verdient de opanke om verschillende redenen geen aanbeveling. (Oest. M. Z., Jan.)

VIII. Militair onderwijs.

De staat van beleg. De staat van beleg treedt onder tweërlei vorm op. De een kan men den burgerlijken, de ander den militairen staat van beleg noemen. De eerste is een tijdelijke en plaatselijke opheffing van de staatswetten. De militaire staat van beleg stelt de burgers onder militaire wetten en rechten. Tot de uitvaardiging van den staat van beleg moeten dringende redenen, als oorlog, binnenlandsche onlusten, opvallende vermeerdering van eenzelfde soort van misdrijven aanwezig zijn, terwijl de militaire staat van beleg noodzakelijk wordt zoodra het rijk of een deel daarvan door militaire gebeurtenissen in gevaar wordt gebracht en vergrooting van het militair gezag noodzakelijk is. De eerste wetten omtrent den staat van beleg dateren van de Fransche republiek. (Oest. M. Z. Jan.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het nieuwe Engelsche infanteriegeweer. Het geweer HENRI-MARTINI sedert 1874 bij het Engelsche leger in gebruik lijdt aan verschillende gebreken. Thans zijn nieuwe geweren en patronen in beproeving, die een gunstige uitwerking beloven. (Oest. M. Z., Jan.)

De Russische infanterie in den oorlog van 1877—78. (Sint.) Beknopt critisch overzicht van de oorlogshandelingen en van de gevolgde tactiek. Het voorloopige voorschrift betrekkelijk het onderricht in het verspreide gevecht van 1878 en het nieuwe inf. reglement van 1881. (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De velddienst bij de Fransche en de Duitsche infanterie. Vergelijkend overzicht. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Febr.)

De oplossing van de quaestie betrekkelijk het bajonetvechten. Op 9 Nov. jl. zijn nieuwe voorschriften betrekkelijk het bajonetvechten gegeven. De wijzigingen, die hierdoor in de voorloopige voorschriften gebracht zijn, worden medegedeeld. (Jahrb. A. u. M., Febr.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Algemeene regels betrekkelijk het mechanismus der bewegingen van het paard. (Vervolg.) De graphische methode toegepast op de bewegingen, door Dr. MAREV. Uitkomsten verkregen met de methode RAABE. (Sp. M., 1 Févr.)

De methode bij de instructie der cavalerie te volgen. Men moet trachten aan den cavalerist een degelijker opleiding in korteren tijd te geven dan thans geschiedt. De gang van het te geven rijkunstig onderwijs wordt tot in bijzonderheden ontwikkeld. (Wordt vervolgd.) (Sc. M., Janv.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Het gebruik van de rijdende batterijen bij de manoeuvres van de 2de cavalerie-divisie in het kamp van Bruck in 1879. (*Stat.*) Overgenomen uit de *Mitth. über Gegenstände des Art- und Genie-Wesens.* (Rev. d'A., Févr.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Groote pioniersoefeningen bij Linz. (*Met situatieschets.*) Journaal dezer oefeningen die uitsluitend hebben bestaan in het slaan van bruggen over den Donau. (*Mitth. A. u. G.* 1882, Heft 12.)

Militaire spoorbaan van Molsbach-Sfid naar Meschiens. Beschrijving van het tracé en den bouw dezer, in Algiers, door militairen aangelegde baan. (*Mitth. A. u. G.* 1882, Heft 12.)

Het microscoop als onderzoekingsmiddel voor metalen. (*Met afbeelding.*) Ontwikkeling dezer onderzoekingswijze en beschrijving van een daartoe ingericht microscoop. (*Mitth. A. u. G.* 1882, Heft 12.)

Onderzoekingen van schietstroom. Beschrijving der bereidingswijze en gegevens omtrent de samenstelling en de duurzaamheid dezer springstof. (*Mitth. A. u. G.* 1882, Heft 12.)

De onderaardsche torpedo's. Beknopte mededeelingen aangaande de in Oostenrijk uitgevonden landtorpedo's ter versperring van bepaalde terreinstrooken. (*Allg. M. Z.* 1882, N°. 403.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De nieuwe scheepspantzers bij de Duitse marine. In de ijzerwerken te Dillingen worden tegenwoordig samengestelde (compound-) platen gemaakt, die uitmuntend voldaan hebben: zoodat reeds de pantsering volgens dit stelsel voor twee kanonneerbooten bevolen is en ook een nieuw te bouwen groot pantserschip van de Dillinger-platen zal worden voorzien. (*Allg. M. Z.* 1882, N°. 404.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De militaire gedenkschriften van den Generaal HUIJOT. (*Wardt vervolgd.*) (*Sp. M.*, 4 et 15 Févr.)

De Fransche expeditie in Tunis. (*Vervolg.*) (*Sp. M.*, 4 et 15 Févr.)

De Russisch-Turksche oorlog. SOLEIMAN PACHA en zijn proces. (*Vervolg.*) (*Sp. M.*, 4 Févr.)

De onlusten in Algerië. (*Vervolg.*) (*Sp. M.*, 15 Févr.)

De militaire werken van den Gen. BUGEANN. Obschoon erkend wordt, dat door deze uitgaaf een nuttig werk is verricht, wordt echter den Schrijver, de oud-kapt. WEIL, er een verwijt van gemaakt, dat door hem veel overgenomen is uit vroegere jaargangen van den *Spectateur militaire*, zonder daarbij de bron te vermelden, waaruit geput is. (*Sp. M.*, 15 Févr.)

Geschiedkundig overzicht van de raids. De ijltochten in haar beteekenis door voorbeelden geschetst. (*Sc. M.*, Janv.)

De Romeinsche soldatengeest onder de keizera. (*Stat.*) (*Jahrb. A. u. M.*, Febr.)

De geschiedenis der Wurtenburgsche artillerie. Bespreking van het werk onder dien titel geschreven door den Wurtenburgschen Majoor STRACK VON WEISSENDACH. (*Schw. A. u. G.*, N°. 2.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Het electrische licht voor oorlogsgebruik. (*Stnl.*) Zeer uitvoerige ontwikkeling van de eigenaardigheden der verschillende werktuigen voor het leveren van den stroom. Omschrijving van de onderscheidene lampenstelsels en beschouwingen over de waarde van de thans bekende electrische verlichtingswijzen. (Archiv, Band 90, Heft 1.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Het afreden van de Ministers van Oorlog en van Marine is een daad van onafhankelijkheid en van politieken moed, die de ministers vereert en een zeer gunstigen indruk bij het leger gemaakt heeft. Het voorstel tot het ontnemen der militaire graden aan de leden der familie ORLEANS was toch een aanslag op de wet betrekkelijk den staat van officier. — De parlementaire commissie voor de herziening der militaire wetten heeft haar taak hervat. De keuze van den heer MARTIN-FEULLÉE tot voorzitter in de plaats van wijlen den heer GAMRETTA wordt zeer toegejuicht; evenzoo kan men zich vereenigen met de keuze van den heer CASIMIR-PÉRIER tot lid; daarentegen is de mede tot lid gekozen heer TONY RÉVILLON een bekend tegenstander van het leger. — Die bevoegdheden van de intendance zijn thans vastgesteld; daarmee is hunne ondergeschiktheid aan de commandanten der legerkorpsen een feit geworden. — De bladen der oppositie toonen zich verwonderd over den maatregel van den Minister van Oorlog om een aantal manschappen verloven toe te staan. Dit is bij den vijfjarigen dienstdtijd echter noodzakelijk, om het oorlogsbudget niet te overschrijden. (Sp. M., 1 Févr.)

Veertiendaagsche kroniek. Men betreurt het dat een leeraar der hogere krijgsschool, door den invloed van enkele leden der Kamer van Afgevaardigden, uit zijn betrekking ontheven is geworden, omdat door hem in zijn lessen de leer verkondigd werd, dat men in het belang der menschheid minstens om de 20 jaren oorlog moest voeren, onverschillig of daarvoor een directe aanleiding bestond. Beter ware geweest, zich te bepalen tot wijziging van dit gedeelte van den cursus door den Raad voor de studiën. — In de commissie voor de militaire wetten hebben onderscheidene leden als hunne meening te kennen gegeven, dat een afzonderlijke vestingartillerie onnoodig is; terwijl met groote meerderheid besloten is, den Minister van Oorlog opheldering te vragen omtrent het door hem ingediende wetsontwerp aangaande de organisatie der vestingartillerie. — Uit de redevoering van den directeur-generaal der infanterie aan de militaire school te Saint-Maixent, blijkt, dat deze opperofficier een tegenstander is van eenheid van opleiding voor de aspirant-officieren. — De geruchten omtrent de aftreding van den Generaal BOULENGER als directeur-generaal der inf. acht men voorbarig. — De henoeming van den Generaal AUGÉY-DUSFRESNE tot chef van de 2de afdeling van het Ministerie van Oorlog acht men een zeer gelukkige keuze. (Sp. M., 15 Févr.)

Verscheidenheid. De vredessterkte van het Duitsche leger in 1883. (Schw. A. u. G., N°. 1.)

Een standbeeld voor den Generaal CHANZY. Op initiatief van den *Spectateur militaire* heeft zich daarvoor reeds een comité gevormd. (Sp. M., 1 Févr.)

Een standbeeld voor den Generaal CHANZY. Bekendmaking van de gelegenheden, waar de inschrijving voor de bijdragen daartoe geopend is. (Sp. M., 15 Févr.)

De publieke meening en de Generaal CHANZY. Door mededeeling van het betgeen in de Kamer, den Senaat, de pers en bij het graf aangaande den Gen. CHANZY gezegd is, doet men uitkomen, hoe hoog deze opperofficier algemeen gewaardeerd werd. (Sp. M., 15 Févr.)

De hoofduitkomsten der op 31 Dec. 1881 in Italië gehouden volkstelling. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 12.)

Verscheidenheden. Het standpunt van de kwestie der repeteergeweren in Noord-Amerika. — Vestingmanoeuvres en proeven aangaande concentrisch vuur uit verschillende werken, te Belfort. — Nieuwe organisatie der artillerie in Italië. — Springen van een stalen kanon van 6 duim (15 cM) in Engeland. — Een betongewelf voor zware belasting. (Mitth. A. u. G. 1883, Heft 12.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Nov. 1882. (Mitth. A. u. G. 1882, Heft 12.)

Veldmaarschalk-Luitenant Vrijheer von HERZOGENBERG. Levensbeschrijving van den in 1834 gestorven Oostenrijkschen Veldmaarschalk van dien naam. (Oest. M. Z., Jan.)

Het voor den militair belangwekkende der Trioster-tentoonstelling. Beknopt overzicht van het tentoongestelde, voornamelijk uit het oogpunt van den marine-officier van belang. (Oest. M. Z., Jan.)

Verscheidenheden. Het Oostenrijksche spoorbaan- en telegraaf-regiment. (Archiv, Band 90, Heft 1.)

Verscheidenheden. Frankrijk: De herfstmanoeuvres in 1883. — Duitschland: Vermoederding van het aantal kogels in de granaatkortetsen voor het veldgeschut. Invoering van het repeteergeweer, stelsel-*Mausser*. Beproeving van prismatische buskruitsoorten uit de fabrieken van *ROTTWEIL-HAMBURG*. (Rev. d'A., Févr.)

ERRATUM van N°. 2.

Op bladz. 165 staan de vijf laatste artikelen abusievelijk onder IX; deze moeten gebracht worden onder XI.

Het tactisch optreden eener afdeeling veldartillerie.

Das Schiessen in der Abtheilung.
Archiv, 89ster Band, 8tes Heft.

Eerst sinds het jaar 1881 is de Nederlandsche veldartillerie ingedeeld in afdeelingen. Wel bestond zij reeds vroeger uit twee ongelijk sterke regimenten, waarbij onder den regimentscommandant hoofdofficieren werkzaam waren; wel werden die hoofdofficieren ook bij de veldmanoeuvres meesttijds met het bevel over eenige batterijen belast, maar de splitsing in meer of min zelfstandige afdeelingen, welke steeds ieder onder het direct bevel van één hoofdofficier staan, is een vrucht der jongste organisatie.

Die verandering werd door de geheele veldartillerie met ingenomenheid begroet. Het verband in de afdeeling behoeft toch in geen deele het regimentsverband te verbreken, terwijl de zekerheid, dat hij, onder wiens onmiddellijke leiding de vredesoefeningen plaats hebben, ook in oorlogstijd de aanvoerder zal zijn, bij de tot de afdeeling behorende batterijen een eenheid in opvatting en handeling waarborgt, die een zeer te waardeeren gunstigen invloed moet uitoefenen op een juiste uitvoering der aan de afdeeling opgedragen taak. Bovendien is de omstandigheid, dat de afdeelingscommandant met zekerheid weet, welk bevel hem in oorlogstijd is toegedacht, zonder twijfel een krachtige prikkel, niet alleen om zich meer en meer in te werken in een juist begrip van den omvang van zijn werkring, maar ook om de aan zijne zorgen toevertrouwde batterijen volgens de aldus verkregen denkeelden te leiden.

Dat een en ander zoo eenvoudig niet is, bewijst voorzeker de Duitse militaire litteratuur. In het Duitse leger bestaan de afdeelingen veldartillerie reeds geruimen tijd, en toch geeft daar het naar waarde schatten van hetgeen de Fransch—Duitse en Russisch—Turksche oorlogen voor die afdeelingen geleerd hebben, aanleiding tot de verschijning van tal van boekwerken en tijdschriftartikelen, waarin wel veelal dezelfde grondgedachte wordt aangetroffen, maar waarin levens omtrent de details van uit-

voering meermalen groot verschil bestaat. Zoo werd in het voorgaande jaar onze aandacht o. a. levendig gewekt door HOFFBAUER'S *Neue Studie über Verwendung der Artillerie in der geplanten Angriffsschlacht*, VON SCHELL'S *Studie über Taktik der Feldartillerie* (2de druk), en door een brochure van een anonymen schrijver *Über die Führung der Artillerie im Manöver und Gefecht*. Voegt men daarbij, dat Graaf VON TONLEBEN ons zijn oordeel deed kennen over den werkkring der veldartillerie bij den aanval en bij de verdediging, dan behoeft het geen betoog, hoe zelfs nog in het voorgaande jaar bij legers, die den werkelijken oorlog kennen, naar de waarheid in zake de aanvoering der veldartillerie werd gezocht. Hoe veel te meer recht van bestaan moet dan echter een wisseling van denkbeelden omtrent dit onderwerp hebben voor het Nederlandsche leger, dat slechts den vredestand kent, en waarbij de afdeling veldartillerie nog niet ten volle twee jaren levens telt.

Toen dan ook de redactie van dit tijdschrift ons uitnoodigde, om in *Spectator* de studie ter sprake te brengen, die aan het hoofd van dit opstel staat vermeld, maakten wij gaarne gebruik van die gelegenheid, om onzerzijds aan te geven, wat ons de juiste denkbeelden toeschijnen omtrent eenige onderdeelen van de leiding en van den werkkring der veldartillerie. Wij gelooven, dat elkeen zal billijken, dat wij bij de volvoering dier taak steun zochten bij de hierboven aangeduide schrijvers.

Het is ons meermalen opgevallen, dat de Hollandsche en de Deutsche militaire geschriften zich o. a. hierdoor van elkander onderscheiden, dat de eerste zeer dikwijls de bestaande reglementen buiten beschouwing laten bij hun betoog, terwijl onze naburen bijna zonder uitzondering hunne reglementen tot grondslag nemen. Zoo ook de batterijcommandant HALDER, de schrijver van *Das Schiessen in der Abtheilung*, dien wij verder kortheidshalve onder de letter H. zullen voorstellen. Wij wenschen zijn voorbeeld te volgen, en dit te meer omdat onze veldartillerie in het bezit is van een voorschrift, dat, volgens de inleiding, hoofdzakelijk betrekking heeft op een afdeling artillerie.

Tusschen het 4de deel van het *Exerzir-Reglement für die Feld-Artillerie* en de *Handleiding voor het gebruik der artillerie te velde* bestaat nochtans een kenmerkend verschil. Eerstgenoemd reglement vormt een soort grondwet, die in korte zinnen alles bevat, wat voor het gevecht der artillerie te velde moet worden voorgeschreven. Daarentegen is de *Handleiding* eenigermate een kort tactisch leerboek, waarin de taak der bereden artillerie in hoofdtrekken is omschreven. Het eerste is een *reglement*, dat moet worden nageleefd; de tweede een *voorschrift*, dat speling toelaat bij de naleving. Wij gelooven, dat beide opvattingen juist zijn. De Deutsche artillerie te velde, sinds jaren in afdelingen ingedeeld zijnde, en den werkkring dier afdelingen in de practijk aanschouwd hebbende, heeft genoeg aan een reglement. De Neder-

landsche veldartillerie echter, bij welke de indeeling in afdeelingen nog in jaren niet in vleesch en bloed zal zijn overgegaan, en die in vele tientallen van jaren geen oorlogsondervinding opdeed, behoefte bij hare nieuwe organisatie een voorschrift, dat de gulden regels aangaf, maar eenige vrijheid van handelen liet. Want voor allen, en dus ook voor de vervaardigers der *Handleiding*, was de toestand nieuw; er moest dus speling gelaten worden, waardoor het onvolmaakte, dat het voorschrift zeker zou bevatten, minder hinderlijk werd. Er is bovendien een eigenaardig nadeel verbonden aan reglementen, die als grondwetten moeten worden beschouwd. Zij sluiten de eigen meeningen niet uit, en werken daardoor steeds eenigermate als voorschrift, zoodra de aard van den inhoud dit niet belet. Zoo ziet men zelfs in Duitsche geschriften soms moeite doen om aan te toonen, dat een meening, die wellicht zeer juist is, maar voor den onbevooroordeelden lezer niet door het reglement wordt gedeeld, toch daarin te lezen is.

Wij zijn op dit punt eenigszins uitvoerig geweest, omdat het ons voorkomt, dat het onderscheid tusschen een reglement en een voorschrift niet genoeg in het oog gehouden is bij het Tweede Gedeelte der Batterijschool. Niemand zal ontkennen, dat afwijking van het Eerste Gedeelte dier school verboden is, maar dan is deze ook een reglement. Een reglement nu kan moeilijk gedeeltelijk een voorschrift wezen. Daarom ware het naar onze meening beter geweest, indien men al wat bepaald gevolgd moet worden vereenigd had in de Batterijschool en in de Afdeelingsschool, terwijl dan het meer tactische gedeelte der voorschriften een plaats had kunnen vinden in de *Handleiding voor de artillerie te velds*. Nu dit niet geschied is, kan het nuttig zijn ons er van te doordringen, dat in geldende kracht der bepalingen een wezenlijk onderscheid bestaat tusschen het Eerste Gedeelte en het Tweede Gedeelte der Batterijschool.

Een tweede zaak, die ons trof bij het lezen van H.'s studie, is, dat hij genoegzaam uitsluitend den aanval behandelt. Ook dit is in de Duitsche militaire geschriften een niet ongewoon verschijnsel. De offensieve kracht, die in het Duitsche leger schuilt, zoekt het licht, dat zij gevoelt te behoeven; maar zij houdt zich meermalen slechts terloops met de verdediging bezig, alsof zij zich bewust ware, dat zij dien vorm nimmer zal kiezen, indien de omstandigheden daartoe niet noodzaken. Het komt ons voor, dat hetzelfde bezwaarlijk van het Nederlandsche leger zou kunnen worden getuigd. Het schijnt ons wel eens toe, alsof de omstandigheid, dat bij de landsverdediging (hier niet te verwarren met handhaving onzer onzijdigheid), onze houding, althans in den aanvang, dikwijls van verdedigenden aard zal moeten zijn, niet zonder invloed blijft op onze tactische handelingen, en dat bij ons een zekere schroom bij den aanval bestaat, die geenszins een offensieven geest verraadt. Zoo ook zien wij soms beschikkingen nemen, waarin aan de maatregelen voor den terugtocht stellig niet te weinig aandacht is besteed. Wanneer wij zien, hoe alle aan ondervinding rijke schrijvers ons leeren,

dat, wat wij ook doen voor de uitwerking onzer wapenen, het moreele element hoofdzakelijk blijft, dan kan het niet anders of maatregelen, die naar al te zeer verraden, welke sombere meening de Algemeene Bevelhebber omtrent den uitslag heeft, moeten ontmoedigend werken op de troepen. Bijna altijd schijnt ons voor den veiligen terugtocht voldoende gezorgd, indien de Algemeene Bevelhebber de daartoe vereischte bevelen en maatregelen niet uit het oog verliest, en zoowel den officier, die hem eventueel in het bevel moet opvolgen, als de zelfstandig optredende commandanten in kennis stelt met zijne voornemens. In een dispositie, die onder de oogen van zoo vele aanvoerders van lagere rang komt, behoort van den terugtocht niet te worden gesproken, tenzij de geheele opdracht terugtrekken of tijdelijk ophouden ten doel heeft. Onder de zelfstandig optredende commandanten moet hierbij, naar onze meening, wel de Artilleriecommandant gerangschikt worden, omdat het doeltreffend optreden der artillerie, vooral bij een terugtocht, moet steunen op bekendheid met de voornemens van den Algemeenen Bevelhebber. In aansluiting bij het voorgaande geeft de Artilleriecommandant van het hem medegedeelde slechts kennis aan den officier, die hem in het bevel zou moeten opvolgen.

De schrijvers over tactiek der veldartillerie verschillen meermalen in opvatting omtrent onderdeelen, zelfs omtrent een zeer gewichtig onderdeel bij de verdediging, namelijk den geschutstrijd. Maar omtrent den aanval geven allen ons een beeld, dat ook in onze *Handleiding* te vinden is, en waarvan het kort begrip het best wordt wedergegeven, indien men zich een aanvaller tegen een in stelling zijnden verdediger denkt. Nadat dan de aanvallende cavalerie op het front der stelling of de daarvoor opgestelde troepen gestooten is, moet de nadere verkenning meestal door de voorhoede geschieden. In den regel wordt hierbij de hulp der artillerie vereischt, ten einde met geringe verliezen de vóór de stelling standhoudende afdeelingen naar deze terug te drijven. Veel kracht zal de artillerie daartoe echter waarschijnlijk niet behoeven te ontwikkelen, want te hardnekkige wederstand der voorgeschoven troepen zou kunnen leiden tot overbrenging van de verdediging naar ander terrein dan dat, hetwelk voor de stelling het meest geschikt geacht werd. Terwijl nu de infanterie der voorhoede zooveel mogelijk de stelling nadert, trachten de aan de voorhoede toegevoegde vuurmonden de verdedigende artillerie uit te lokken tot vuren, ten einde uit de aldus gebleken opstelling dier artillerie meer licht omtrent de stelling zelve te verkrijgen. Doch de verdediger behoeft slechts met enkele batterijen te antwoorden, om de voorhoede-artillerie tot zwijgen te brengen, en aan de infanterie der voorhoede het verder naderen te beletten. Zoowel om dit te voorkomen, als om te beletten dat de hoofdinacht onder vuur genomen wordt, moeten de verdedigende batterijen tot zwijgen gedwongen worden. De pogingen om dit doel te bereiken en om het te verijdelen doen aldus een geschutstrijd ontstaan, die, bij niet al

te ongelijke sterkte der partijen, meestal de medewerking der geheele aanvallende artillerie eischt. Aanvankelijk is deze hierbij verplicht, zich buiten het geweervuur op groote afstanden te houden, maar later, als het gelukt is de verdedigende artillerie tot zwijgen te brengen, en de inmiddels opgemarcheerde infanterie door haar voortrukken het vuren belemmert, maar tegelijkertijd gelegenheid geeft tot beantwoording van het geweervuur, kan die afstand geringer worden. Thans kunnen de vijandelijke infanterie, waar die zich vertoont, en de punten, waartegen de aanval gericht wordt, beschoten worden, terwijl met eenige stukken een langzaam vuur wordt onderhouden op de zwijgende verdedigende vuurmonden, ten einde het weder in werking treden dier artillerie te beletten, of althans in staat te zijn dadelijk krachtig tegen het door haar heropende vuur op te treden. Is de aanval aldus genoegzaam voorbereid, dan valt het leeuwenaandeel van den strijd aan de infanterie ten deel, al zwijgt het aanvallende geschutvuur in geenen deele. Zelfs naderen eenige batterijen nog dichter, en schenken daardoor een grooteren moreelen steun aan de infanterie, terwijl zij beter gereed staan, om bij geslaagden aanval aan de vervolging deel te nemen, of bij mislukten aanval de teruggeslagen troepen op te nemen.

Op welke afstanden zal de aanvallende artillerie bij deze handelingen optreden, vraagt H. in den aanvang zijner studie, en hij stelt die vraag aan den aanvang, omdat hij haar de gewichtigste acht, welke omtrent het optreden der veldartillerie in verband met andere wapens kan worden gedaan. Het antwoord, dat hij geeft, luidt:

Altijd of meestal zal de veldartillerie in groote massa's dadelijk op ongeveer 1800 M. van de hoofdstelling kunnen optreden, ten einde de vijandelijke artillerie tot zwijgen te noodzaken, en de bezette terreinvoorwerpen, die vóór de stelling gelegen zijn, en het naderen van den aanvaller belemmeren, te doen ontruimen.

Het tweede optreden in groote massa's heeft plaats op 1200 à 1000 M., met het doel de aanvalspunten te beschieten, en gereed te zijn tot ondersteuning der infanterie, naar gelang de uitslag van den aanval dit eischt.

Een derde optreden op 1000 à 500 M. is slechts noodig voor enkele batterijen en bij uitzondering in kleine massa's.

De eerstgenoemde afstand wordt door sommigen (o. a. onze *Handleiding*) een minimum geacht, indien infanterievuur te vreezen is. Dit is ook onze meening. Indien, wat bijna altijd het geval zal zijn, de verdedigende artillerie ongeveer 300 M. achter de infanterie staat, kan deze de aanvallende batterijen op 1500 M. beschieten, gezwegen nog van de afdeelingen, die, tot het geven van vuur op groote afstanden, gemakkelijk op enkele honderden meters vóór de stelling gedekt kunnen worden opgesteld. Het *Beknopt Overzicht* van 1881 leert ons, dat op 1500 M. door 25 man infanterie, die den afstand door het inschieten der artillerie hadden leeren kennen, in 5' met 250 patronen tegen een ongelekte normale batterij 55 treffers in 45 beelden verkregen werden, welke uitwerking op 1250 M. steeg tot 67 treffers in 57 beelden. Nu erkennen

wij gaarne, dat die vredesoefeningen geen bewijs vormen voor den oorlog; dat de geoefendheid der hier beschouwde infanterie grooter was, dan in de practijk het gemiddelde zijn zal; en dat de artillerie zich kan dekken en terugschieten (ofschoon zij in het laatste geval niet aan haar eigenlijke opdracht voldoet), terwijl de infanterie der voorhoede haar kan beveiligen. Maar dit alles maakt niet ongedaan, dat de veldartillerie volgens evenzeer in het *Beknopt Overzicht* vermelde proeven, minstens 12 minuten tot inschieten behoeft; dat de treffers verkregen werden in 5 minuten met slechts 250 patronen; en dat, indien wij het vuur van een compagnie infanterie van 200 geweerdragenden gedurende 12 minuten geconcentreerd denken op een batterij, het aantal treffers zou stijgen op 1500 M. tot ruim 850 en op 1250 M. tot ruim 1050 getroffen beelden. Laten wij nu een ieder vrij, deze getallen zooveel te verkleinen, als naar eigen meening noodig is wegens de gunstige omstandigheden, waaronder de infanterie verkeerde, dan zal toch minstens wel deze gevolgtrekking mogen gemaakt worden, dat artillerie zich niet onnoodig aan infanterievuur moet blootstellen.

Wordt nu het dadelijk naderen tot 1800 M. van de verdedigende artillerie vereischt? Wij kunnen dit niet toestemmen. De 50 $\frac{1}{2}$ spreiding bedraagt voor ons stalen veldkanon op 1800 M. en op 2400 M. respectievelijk in lengte 17,2 M. en 20 M., in breedte 1,25 M. en 1,65 M., in hoogte 1,37 M. en 2,04 M. Volgens die gegevens brengt dit kanon in een ongedekte batterij van \pm 85 M. breedte, 1,80 M. hoogte en \pm 15 M. diepte op 1800 M. 27 $\frac{1}{2}$ en op 2400 M. 17 $\frac{1}{2}$ treffers. Dit verschil is zeker niet gering te achten, maar bij de groote uitwerking van ieder projectiel en met het groot aantal scherven, dat door vóór het doel springende projectielen in de batterij zal worden gebracht, is de uitwerking ook op 2400 M. ver van gering te achten, zelfs als de vermindering, die de vredesuitkomsten in den oorlog ondergaan, in rekening wordt gebracht. Ncemt men tevens hierbij in aanmerking, dat de artillerie geruimen tijd in de 1ste stelling moet doorbrengen, omdat de opmarsch van de hoofdmacht veel tijd vordert; dat het juist ingeschoten zijn op één afstand een waarborg verschaft voor het *spoedig* juist ingeschoten zijn op een korteren afstand, omdat de doorloopen ruimte bij het veranderen van stelling bekend is; en dat het juiste inschieten zoozeer wordt bevorderd door rustige bediening en goede waarneming, dan schijnt gewenscht, om overal (waar men niet door nauwkeurige berichten omtrent de stelling weet, van waar infanterievuur te wachten is, en over hoeveel artillerie ongeveer de verdediger beschikt) de eerste artillerieopstelling meer nabij 2400 M. dan omstreeks 1800 M. afstand te kiezen. Het grootste nadeel, dat hierdoor ontstaat, is, dat men eenmaal meer onder 's vijands vuur van stelling veranderen moet; maar daartegenover staat, dat de 1ste stelling rustiger gekozen en meer ongezien ingenomen kan worden. Zoodra dan de aanvallende artillerie juist is ingeschoten, en in vereeniging met de voorhoede het vóór de stelling gelegen terrein genoegzaam van infanterie gezuiverd heeft,

gaat zij tot 1800 M. a 1500 M. vooruit, waar de eigenlijke geschutstrijd met een verdediger, die antwoordt, plaats heeft.

Een afstand van 1200 M. a 1000 M. voor de 2de artillerieopstelling vindt meer algemeene goedkeuring. Meermalen (ook in de *Handleiding*) wordt de 3de stelling, die H. door enkele batterijen wil doen innemen, bij de 2de artilleriestelling gevoegd, door den afstand van deze te stellen op 1200 a 700 M.

Bij de beoordeeling dezer afstanden komt vooral het *doel* der stelling in aanmerking. Was dit bij de 1ste stelling het tot zwijgen brengen der vijandelijke artillerie; in de 2de stelling moet door het beschieten der verdedigende infanterie het naderen der eigen infanterie gemakkelijker gemaakt, en door het beschieten van het aanvalspunt het slagen van den stormaanval bevorderd worden. Al is de uitwerking op 700 M. zeer veel grooter dan op 1200 M., toch is zij op laatstgenoemden afstand groot genoeg, om het benoemde doel te bereiken. Vooral om die reden wenscht H. slechts met enkele batterijen dichter te naderen; hij vreest, dat het infanterievuur anders in de eerste gevechten zooveel offers zal eischen van de veldartillerie, dat dit wapen niet in voldoende getale bij den beslissenden strijd tegenwoordig zal zijn. Op 1200 M. kan men bovendien voldoende zorgen voor de achterwaartsche verbindingen en dus voor aanvulling van menschen, paarden en munitie. Slechts terloops roert hij echter de nadeelen van het staan blijven op 1200 a 1000 M. aan. Zij zijn, dat het verband met de infanterie minder innig wordt, en dus dit wapen, juist als het moeilijkste gedeelte van zijne taak begint, aan zichzelf wordt overgelaten; dat het voor de artillerie op 1200 a 1000 M. dikwijls hoogst moeilijk is, den afstand van de eigen infanterie tot de stelling te schatten, waardoor bij de noodzakelijkheid, die op deze afstanden bijna altijd bestaat, om over de hoofden der voorstaande troepen te schieten, slechts de keuze blijft om ook die troepen te treffen of met een gedeelte der artillerie te zwijgen; dat, al bestond de mogelijkheid, om de baan steeds *tijdig* meer achterwaarts van de stelling te verleggen, de aanvallende infanterie daarvan niet verzekerd is, en het te veel gevergd is van haar moreel, om haar niet alleen op zichzelf den dichten kogelregen van den verdediger te doen trotseeren, maar haar tevens het veld te doen betreden, dat door de eigen te kort gaande projectielen wordt doorploegd; en eindelijk, dat de infanterie bij geslaagden aanval te laat ondersteund, en bij mislukten aanval te laat opgenomen wordt.

Het is onmogelijk, in dit korte bestek deze nadeelen uit te werken. Genoeg zij het daarom te verwijzen naar HOFFBAUER en VON SCHELL, die daarbij verschillende voorbeelden uit de jongste oorlogen aanhalen. Hier zij slechts het besluit getrokken, dat het vooruitgaan tot 700 M. minstens noodig is voor die batterijen, welke niet den strijd met de verdedigende artillerie moeten blijven voeren, en die de vijandelijke infanterie niet meer kunnen beschieten, zonder gevaar te loopen de eigen troepen te treffen. Bij de zeker-

heid, dat het moreel der aanvallende infanterie hierdoor zeer gesteund wordt, mag de gegronde hoop gevoed worden, dat het geweervuur der voorwaarts strevende infanterie genoeg de aandacht van den verdediger tot zich trekken zal, om diens geweervuur van betrekkelijk gering gevaar te doen zijn voor de vooruitgesnelde artillerie.

Aangezien fl. de taak der verdedigende artillerie genoegzaam onbesproken laat, moge bij deze algemeene beschouwingen een oogenblik verwijld worden bij de vraag, of die artillerie al of niet den geschutstrijd moet aanvaarden. In de onderstelling, dat de verdediger over minder vuurmonden dan de aanvaller beschikt, en uit vrees, dat, wegens de verliezen bij den artilleriestrijd geleden, de aanvallende infanterie weinig van het verdedigend geschutvuur zal te vreezen hebben, raden sommigen, den geschutstrijd niet te aanvaarden; anderen, en daarouder onze *Handleiding*, wederspreken dit, en wij gelooven, dat het recht aan hunne zijde is. De rol der verdedigende artillerie wordt, naar onze meening, in de *Handleiding* juist omschreven. Inderdaad schijnt die geschutstrijd niet te ontwijken. Weigert de verdediger, dien op grooten afstand te voeren, dan worden de stelling en haar bezetting reeds dadelijk door de aanvallende artillerie geteisterd, en kan deze — en met haar de hoofdmacht van den aanvaller — ongestoord tot 1500 a 1200 M. van de stelling naderen. Zonder noemenswaardige verliezen en in gemakkelijke formatie wordt aldus een terrein doorloopen, dat anders niet dan ten koste van veel strijd zou zijn te overschrijden; het moreel van den verdediger, die aldus toont, zich van zijn zwakheid bewust te zijn, daalt even sterk, als dat van den aanvaller rijst; en ten slotte wordt de artilleriestrijd slechts verplaatst naar een afstand, waarop de uitwerking veel ontzettender is, en op welken de verdedigende artillerie — die thans al haar aandacht aan de opringende infanterie moet wijden, en door den korteren afstand beter keubar is achter hare dekkingen — veel spoediger, dan anders het geval zou zijn, onder ligt, en hoventdien den tijd mist, om zich van de haar toegebrachte verliezen eenigermate te herstellen, een tijd, die haar anders tusschen het oogenblik, waarop zij zweeg, en dat, waarop zij de infanterie tot doel nam, verzekerd zou zijn geweest. Door den geschutstrijd niet te aanvaarden, onderschat de verdedigende artillerie de voordeelen, welke gedekte stellingen, gemeten afstanden en goed geregelde aanvulling kunnen verschaffen, en houdt zij niet genoeg rekening met de bezwaren, waarmede de aanvaller, (die slechts beschikt over het terrein, dat de tegenpartij hem laat) te kampen heeft. Het materieel wordt niet spoedig vernield, en het bedienend personeel is niet talrijk. Wordt dus voor goede aanvulling gezorgd; bevinden zich ook onder de kanonniers enkelen, wier intellectueel gehalte heeft toegelaten, hun een kort begrip van de eenvoudigste schietregels te geven; en is naast elke gedekte stelling voor het vurende kanon een andere gemaakt, waarin het kan worden teruggetrokken; dan heeft ook een verdedigende artillerie, die minder talrijk is dan die van den aanvaller, goede kansen, om te overwinnen in den geschutstrijd, of

minstens dien te kunnen voeren, en, na aan de tegenpartij zware verliezen te hebben toegebracht, genoeg kracht te behouden, om ook voor de aanvallende infanterie het nadeel zeer bezwaarlijk te maken.

Is de verdeliger zóó zwak, dat niet de minste kans bestaat, om den geschutstrijd met goed gevolg te voeren, dan voorzeker is het beter, dien strijd niet te aanvaarden, en enkel de oprukkende infanterie te beschieten, maar dan ook schijnt ons de uitslag der geheele verdediging niet twijfelachtig in een tijd, waarin de uitwerking van den veldvuurmond zoo geducht is, dat de meening ernstig wordt uitgesproken en verdedigd, dat hij, die in den hardnekkig gevoerden artilleriestrijd zegeviert, zeker is van de overwinning.

Volgen wij thans een afdeling veldartillerie bij haar aanvallend optreden, dan treffen wij haar het eerst in de marschcolonne aan. Het mag overbodig heeten, over haar plaats in die colonne te spreken, waar de voorschriften en nagenoeg alle manoeuvres toonen, dat geen verschil van gevoelen bestaat omtrent de noodzakelijkheid, aan de artillerie de mogelijkheid tot spoedig optreden te waarborgen. Dat hier echter aan de noodzakelijkheid geofferd wordt, toont H. ons duidelijk aan. Maken wij ons geen illusiën, zegt hij; men ziet de artillerie niet gaarne in de marschcolonne. Men zou haar zeker aan den staart doen volgen, indien maar het oogenblik niet bestond, waarop ieder verlangt, dat zij spoedig in werking trede. De groote lengte der colonne met stukken, de vereischte sterke bruggen en niet te smalle defilés, de groote moeilijkheden, welke doorsneden of drassige terreinen doen ontstaan, zijn alle bezwaren, die niet gering geacht mogen worden.

Een en ander geeft groote beteekenis aan § 34 van het *Voorschrift op den Velddienst*, waar de indeeling der artillerie in de colonne afhankelijk wordt gesteld van het te bereiken doel en den aard van het terrein. Maar tevens verdient vooral voor onze polderterreinen de vraag overweging, of de bagagewagen, de gereedschapswagen en de smidswagen niet bij den bagagetrein der infanterie en der cavalerie moeten volgen. Op één afdeling veldartillerie zouden hierdoor niet minder dan twaalf met vier paarden bespannen voertuigen buiten de eigenlijke marschcolonne blijven, welk aantal voor een Divisie zou stijgen tot achttien. Dat de veldartillerie hierdoor veel schade zou lijden, komt ons niet waarschijnlijk voor; integendeel zou het optreden in de verschillende stellingen eenvoudiger worden, indien niet door elke batterij drie voertuigen moesten worden medegevoerd, die voor het gebruik in het gevecht van weinig beteekenis zijn. Voor de enkele voorwerpen, die men onmisbaar acht, zal nog wel een bergplaats bij de caissons te vinden zijn. Het schijnt ons de taak van den Algemeenen Bevelhebber, om, waar hij een dergelijke indeeling wenschelijk acht, die te bevelen. Dit aan den Afdelingscommandant over te laten, is minder doelmatig; en wij achten het dan ook verkeerd, dat punt 24 der *Handleiding* dien commandant de bevoegdheid verleent, wijziging te brengen in de indeeling der marschcolonne

en zelfs den commandant der bij de voorhoede ingedeelde artillerie hiertoe machtigt. Wijzigingen, die op meer dan één wapen betrekking hebben, moeten, zoo eenigszins mogelijk, uitsluitend bevolen worden door hem, die alle aanwezige wapens commandeert, en dus hier door den Algemeenen Bevelhebber en den Voorhoedecommandant.

Aan den Afdeelingscommandant blijft echter de zorg voor doelmatige en snelle verbinding met zijne batterijen. H. beveelt daartoe aan, den adjudant te doen volgen door een onderofficier van iedere batterij als ordonnans. De beide ordonnansen, die onze *Handleiding* aan den Afdeelingscommandant toekent, zullen hoogstwaarschijnlijk volkomen aan het beoogde doel beantwoorden. Bovendien kan de Afdeelingscommandant zich — gelijk H. aanbeveelt — in den aanvang van den marsch tijdelijk naar de batterij der voorhoede begeven, ten einde hij den Batterijcommandant of bij den Voorhoedecommandant kennis te nemen van details der opdracht, en den werkkring der batterij te bespreken. Hierdoor wordt hij in staat gesteld, om, zoodra de batterij der voorhoede in stelling is gekomen, te beoordeelen, of zij in verband met de opdracht doelmatig heeft gehandeld. Dit is geen afkeurenswaardige inmenging, want niet alleen heeft de indeeling bij de voorhoede een zeer tijdelijk karakter, waarbij de batterij geenszins uit het afdeelingsverband treedt, maar ook is een gedeelte van hare taak, de handeling der afdeeling voor te bereiden. De Afdeelingscommandant *mag* dus niet alleen, maar *moet* ook, onder inachtneming van de aan de voorhoede verstrekte opdracht, het optreden der daarbij ingedeelde batterij nagaan. Moet hij zich tot dit doel tijdelijk van den Algemeenen Bevelhebber verwijderen, dan zal hij zich zeker spoedig genoeg weder tot dezen kunnen begeven, om de bevelen te ontvangen, welke in punt 30 der *Handleiding* omschreven zijn.

Oordeelt de Algemeene Bevelhebber, dat de marsch kan worden hervat, dan rust nog op den Afdeelingscommandant de taak, te beslissen, of de batterij der voorhoede door een andere moet worden vervangen, ten einde zich beter van de geleden verliezen te kunnen herstellen.

Is daarentegen het oogenblik gekomen, dat de afdeeling de 1ste stelling moet innemen, dan verkeert haar commandant die stelling. Hetgeen H. hieromtrent vermeldt, is ook in de *Handleiding* te vinden. Slechts een paar zaken vereischen nader de aandacht. Vooreerst de plaats der stelling in verband met de overige troepen. H. wil niet in beginsel uitmaken, of een stelling in het centrum of op een vleugel beter is. Hij wil slechts, dat men rekening houde met de plannen, die de Algemeene Bevelhebber omtrent het gebruik der infanterie heeft. Niettemin komt hij evenals von SCHELL tot het besluit, dat de afdeeling meesttijds zal behooren te staan in het centrum, van waar het best de meestal omvattende aanval kan worden ondersteund, en waardoor een verbinding gevormd wordt tusschen het demonstreerende en het meer beslist aanvallende gedeelte der eigen troepen. In dezen geest schijnt ons dan ook te moeten worden uitgelegd zowel het

voorschrift der *Handleiding*, dat de artillerie bij de inleiding van het gevecht meestal hare stellingen zal kunnen kiezen onafhankelijk van de eigen troepen, als de in punt 74 aan dit voorschrift gegeven uitbreiding. Inderdaad zou het groote voordeel, dat de Afdeelingscommandant met de plannen van den Algemeenen Bevelhebber en met de ingekomen berichten bekend is, grootendeels verloren gaan, indien de wijze van optreden der infanterie niet genoeg in rekening werd gebracht. Vanzelf wordt aldus bespeurd, of de afdeeling naast de batterij der voorhoede moet stelling nemen, en is ten eenenmale veroordeeld, om dit als beginsel te stellen. De verkenning van den Afdeelingscommandant is toch zeker meer ingrijpend en juistere geweest dan die van den commandant der voorhoedebatterij. Hij had meer tijd, stond minder onder locale invloeden en was beter op de hoogte van den algemeenen toestand. Eerder zou men dan ook moeten zeggen, dat, indien aan de voorhoedebatterij niet een min of meer zelfstandige werkkring blijft opgedragen (b.v. ondersteuning van den demonstreerenden vleugel), zij zoo spoedig mogelijk weder in nauwer afdeelingsverband moet treden.

Hoe moet de afdeeling stelling nemen? De *Handleiding* vraagt zoo mogelijk spoed, maar waarschuwt in punt 35 tegen overhaasting. Vooral op dit laatste moet de nadruk worden gelegd, indien men het geval uitzondert, dat de toestand der voorhoede dringend onmiddellijke hulp vraagt. Dan wordt dadelijk iedere aankomende batterij zelfstandig vooruitgezonden, en is de Afdeelingscommandant niet vrij in zijne maatregelen. De voorlichting van H. en van andere der in den aanvang van dit opstel aangehaalde schrijvers leert echter, dat in de werkelijkheid meestal genoeg tijd aanwezig is, om de stelling door de afdeeling op de door haar commandant wenschelijk geachte wijze te doen innemen.

In den regel zal dit zijn: verzameling der afdeeling (vuurmonden en gevechtstrein) onder den oudsten batterijcommandant en waarschuwing van den bagagetrein; gedekte nadering der batterijen met gevechtstrein en oprukken van den bagagetrein; halt houden der batterijen met gevechtstrein; verkenning der stelling door de batterijcommandanten; terugrijden der laatstgenoemden naar hunne batterijen en snel bezetten der stelling met geladen vuurmonden.

Beschouwen wij thans deze eischen eenigszins nader aan de hand van H. en van den schrijver der brochure *Über die Führung der Artillerie im Manöver und Gefecht*.

Indien men zich bij een batterij bevindt (zegt laatstgenoemde), die voor de eerste maal in stelling komt, en nog vóór het eerste schot een sterk vuur ontvangt, dan doet men in weinige minuten de blijvende ervaring op, dat het onder zulke omstandigheden hoogst bezwaarlijk is, de juist dan zoozeer vereischte kalmte en bedaardheid bij allen te bewaren. De zenuwen doen zich op de meest verschillende wijzen gelden, en ofschoon meest spoedig reactie te verkrijgen is of deze vanzelve volgt, bestond de abnormale toe-

stand juist in de voor de batterij meest beslissende oogenblikken. Daarbij komt een algemeen verlangen naar *snel* schieten, en worden nu bovendien verliezen ondergaan aan officieren of kader, dan kan de toestand zeer hachelijk worden. Meest mogelijke bedaardheid der commandanten en desnoods strikt reglementaire bediening worden ons dan als tegengif aanbevolen uit overtuiging, dat slechts juist inschieten hier redden kan. Maar tevens wordt aan de troepenleiding — hier den Afdeelingscommandant — de eisch gesteld, dat die oogenblikken zoo mogelijk aan de batterijen bespaard blijven.

Een eerste voorwaarde hiertoe is, dat de batterijen ongezien door den vijand hare stellingen innemen. Aanvankelijk is dit nagenoeg altijd te verkrijgen, door bij het oprukken van de verzamelaarsplaats, van de gezichtsdekking, die het terrein aanbiedt, gebruik te maken. Hierbij is veel nut te verwachten van de aanbeveling der *Handleiding*, om den adjudant aan de oprukkende afdeelingen tot gids te geven. De Afdeelingscommandant toch overziet bij zijn verkenning ook het terrein, dat door de batterijen moet worden doorlopen. Hij kan haar dus door zijn adjudant de beste wegen doen aanwijzen, terwijl hij zelf in de stelling blijft, zowel om zich de gegevens te verschaffen voor de aanwijzingen en de bevelen, welke hij later omtrent stelling, afstand, doel, inschieten, verdeling van het vuur, opstelling der treinen, enz. moet uitvaardigen, als om op de hoogte te blijven van den toestand bij den vijand.

Het terugrijden van den Afdeelingscommandant, in punt 39 der *Handleiding* besproken, kan dan ook slechts betrekking hebben op de laatste oogenblikken. Behalve de aanwijzing door den adjudant schijnt ons doelmatig, dat iedere batterijcommandant den hem toegewezen weg door een paar ruiters laat verkennen, die zoo ver vooruit rijden, dat een plotseling stooten van de batterij op terreinhindernissen onmogelijk wordt, en bij in de nabijheid staande troepen aanvraag tot wegruiming dier hindernissen kan worden gedaan. Door de afdeeling in colonnes van batterijen te formeeren, die, waar het bedekte terrein dit eischt, door enkele ruiters onderling verband houden, zal het meesttijds mogelijk zijn, van alle dekkingen, die het terrein voor gedekte nadering aanbiedt, gebruik te maken, en aldus een plaats te bereiken, waar, onzichtbaar voor den vijand, op eenige honderden meters afstand van de stelling halt gemaakt kan worden. De *Handleiding* spreekt niet van die halt, naar verbiedt ze evenmin. Zij schijnt overal, waar geen onmiddellijke haast bestaat, zeer wenschelijk. De batterijcommandanten kunnen zich dan tot den Afdeelingscommandant begeven, en terwijl tijdens hunne afwezigheid de sectie- en stukscommandanten zich overtuigen, dat alles voor het gevecht gereed gemaakt is, en bij bekend projectiel de stukken geladen worden, zijn zij door de verkregen aanwijzingen in staat, bij terugkomst den afstand op te geven, de opzetten te doen stellen, hunnerzijds de vereischte aanwijzingen te doen, en ten slotte de batterijen met snelheid naar de stelling te geleiden langs den weg en in de formatie,

die het door hen doorloopen en dus bekende terrein eischt. Snelle beweging en vlug in batterij komen zullen dikwijls gevorderd worden, omdat die laatste aanloop niet altijd geheel aan 's vijands oog zal kunnen worden onttrokken. In de onmiddellijke nabijheid der stelling is meer kans op dekking, vooral bij stellingen op hoogten. Het is dus zaak, dit voordeel niet prijs te geven, door de stellingen als het ware aan te wijzen door heen en weder rijden der verkennende officieren, afbakening der vuurlijn door de stukscommandanten of te ver doorrijden met de bespanningen. Gedekt afleggen en door de bediening vooruitbrengen der stukken zal zeer dikwijls mogelijk zijn en dan is de batterij gereed, om het inschieten aan te vangen. Het rijden met geladen vuurmonden is volgens Duitsche proeven — zelfs met granaatkartetsen — zonder eenig gevaar. Desnoods zouden ook ten onzent hieromtrent proeven kunnen worden genomen, indien dit niet reeds mocht zijn geschied.

De hier beschreven wijze van stelling nemen komt ons zeer aanbevelenswaardig voor; wij achten het dan ook gelukkig, dat de reglementen en voorschriften een dergelijke handelwijze geenszins verbieden, maar veeleer ze aanbevelen.

Echter blijft nog na te gaan, of de afdeeling dadelijk in haar geheel moet stelling nemen of slechts met enkele batterijen. Die vraag vereischt vooral voor ons beantwoording, omdat wij tot een ander besluit kwamen dan de bovengenoemde schrijvers. Zij wenschen beide als regel gesteld te zien, dat slechts een batterij stelling neemt, en de andere batterijen der afdeeling volgen, zoodra de grensschoten verkregen zijn. H. grondt zich hierbij op de bezwaren, verbonden aan het inschieten van meerdere batterijen op één doel van beperkte afmetingen. In verband hiermee staat hij het gelijktijdig in batterij komen voor, indien moet worden opgetreden tegen een zeer overmachtigen vijand, tegen verschillende doelen, of wel tegen een doel van zoo groote afmetingen, dat het dadelijk zoodanig over de batterijen verdeeld kan worden, dat deze geen gevaar loopen, om de schoten van nevenstaande batterijen voor eigen schoten aan te zien. De schrijver der brochure acht daarentegen het gelijktijdig optreden der batterijen in slechts zeer enkele gevallen noodig. Met voorbeelden tracht hij aan te toonen, hoe meestal de opdracht aanvankelijk even goed of beter met een of twee dan met alle batterijen te vervullen is, zoodat ruimte van tijd voor het stelling nemen der andere batterijen bestaat.

Het komt ons voor, dat, indien slechts een batterij optreedt, de vijand als 't ware gewaarschuwd wordt. Hij zal scherp toezien, of nog andere batterijen in stelling willen komen, en zodoende worden de als zoo moeilijk beschreven oogenblikken voor die batterijen nog verzwaaard. Wat kan het hinderen, of zij mede in stelling komen, en desvereischt geen deel nemen aan het inschieten, indien hierdoor ten opzichte der dekking voordeel te verkrijgen is? Ook is de uitzondering, die H. maakt voor overmchtig vuur eenigszins in strijd met den grondslag van zijn betoog, de moeilijkheid, welke

verbonden is aan het onderscheiden der eigen schoten op doelen van beperkte afmetingen. De eenige kans van slagen tegen een overmachtigen tegenstander ligt in meer uitwerking van het vuur. Die uitwerking is echter afhankelijk van het juist inschieten. Aangezien nu de mogelijkheid, om met alle batterijen der afdeling gelijktijdig in te schieten, afhankelijk gesteld wordt van de mogelijkheid tot onderscheiding der schoten, ligt de gevolgtrekking voor de hand, dat de overmacht des vijands weinig invloed mag uitoefenen op het al of niet gelijktijdig optreden der geheele afdeling, zoolang het inschieten aan de batterijcommandanten wordt overgelaten. Kan de opdracht aanvankelijk vervuld worden met enkele batterijen, dan is het natuurlijk verkeerd, de geheele afdeling in werking te doen treden. Het komt ons echter voor, dat het in de practijk slechts bij uitzondering mogelijk zal zijn, dadelijk te weten, met hoeveel macht voor het goed tenuitvoerleggen der opgedragen taak kan worden volstaan. In den regel zal men krachtig willen optreden, om desnoods door overmacht te verpletteren, al leidt dit tot eenige meerdere verliezen, en al kan de vijand uit het aantal optredende batterijen min of meer juiste besluiten trekken omtrent de macht, die hij binnen niet al te langen tijd tegenover zich verwacht kan.

Beter kunnen wij instemmen met H.'s door velen ondersteund voorstel, om bij meer afdelingen de afdelingen en bij iedere afdeling de batterijen zooveel mogelijk echelonsgewijze te plaatsen. Bij een opstelling in linie, zegt hij, past de door den vijand geschoten afstand op de geheele artillerielinie, terwijl in den regel een of meer batterijen bij het schieten zeer veel last hebben van den rook der nevenstaande batterijen. Ook verwijst hij naar de schietoefeningen, welke overtuigend aangetoond hebben, dat een echelonsgewijze opstelling der artilleriedoelen het inschieten — wegens de moeilijke waarneming — veel bezwaarlijker maakt, terwijl de schietoefeningen herhaaldelijk mislukten, doordat de in linie opgestelde batterijen elkander door den rook hinderden. Wel merken anderen op, dat bij de echelonstelling sommige batterijen of stukken zich sterk tegen den achter hen wegtrekkenden rook zullen afteekenen, en daardoor een goed mijkpunt zullen vormen; maar al moest ook het inschieten zelf buiten beschouwing blijven, dan zouden toch de meer rustige bediening en leiding een groot voordeel blijven. Staat toch de afdeling in linie, dan zullen wellicht commando's worden uitgevoerd door batterijen, waarvoor zij niet bestemd waren. En noodzaken de omstandigheden er toe, dat twee batterijcommandanten in dezelfde tusschenruimte komen te staan, terwijl beiden pogen zich boven de telkens losbrandende schoten verstaanbaar te maken, terwijl nu en dan een adjudant of een trompetter bevelen van den Afdelingscommandant overbrengt, dan is het zeer waarschijnlijk, dat de rustige bediening en leiding gevaar loopen.

H. wenscht den afstand der echelons op 50 a 100 M. te bepalen, en wijst nog op een ander voordeel dier opstelling, namelijk dat de ruimte tusschen de batterijen nu geringer genomen kan worden. Daarentegen spreekt hij

niet van het gevaar, dat de voorwaarts geplaatste echelons kunnen loopen, om door ontijdig springende projectielen der meer achterwaarts staande batterijen getroffen te worden. Wellicht is dit hieraan toe te schrijven, dat het genoegzaam nooit mogelijk zal wezen het echelonsgewijze plaatsen van enkele batterijen of sectiën te voorkomen, zoodat het nadeel, indien het te duchten is, reeds uit dien hoofde de meest bereikbare veronzijdinging zou behoeven.

De tusschenruimten zouden echter bij onze artillerie moeilijk verminderd kunnen worden. De Afdeelingsschool stelt ze in linie op 30 pas, hetgeen zeker een minimum mag heeten, waar door sommigen 100 M. gevraagd wordt. Het is ons onbekend, of die reglementaire tusschenruimte bepaald is, nadat een compleete afdeeling een oefening in het vuur had gehouden. Wij twijfelen hieraan, omdat wij in de *Beknopte Overzichten* hoogstens slechts twee batterijen vereenigd vonden, en diezelfde splitsing bij de divisie-manoeuvres aantreffen, zoodat ons geen voorbeeld bekend is, dat 24 Nederlandsche veldkanonnen naast elkander waren opgesteld. Geschiedde dit, dan zouden waarschijnlijk door een tusschenruimte van slechts 30 pas, zoowel voor de plaatsing der voorwagens op de vleugels der batterijen als voor de leiding van het vuur nog al bezwaren zijn ondervonden.

Wij zijn op de echelonsgewijze opstelling eenigszins nader ingegaan, omdat zij in onze reglementen slechts bij verandering van stelling, en dus met veel grooteren afstand, voorkomt, terwijl ook onze artilleriedoelen genoegzaam altijd liniën vormen. Daarom zouden wij het toejuichen, indien de opstelling in echelons bij de practische oefeningen der bereden artillerie beproefd werd. Bezwaren kunnen hiertegen niet bestaan, 'en indien de proef gunstig uitviel, zou bij de wijziging der Afdeelingsschool de echelonsgewijze opstelling als normale afdeelingstelling kunnen worden opgenomen. Een wijziging der Afdeelingsschool ligt, naar onze meening in niet te verre toekomst, daar zij thans tal van bewegingen bevat, die in de practijk nimmer zullen voorkomen. Sommigen willen het behoud dier bewegingen verdedigen op grond van oefening in beweegbaarheid. Het komt ons voor, dat aan die soort van oefeningen genoeg voldaan wordt, doordat ook het Eerste gedeelte der Batterijsschool bewegingen kent, welke waarschijnlijk nooit zullen voorkomen. De weinige gelegenheid, die voor het exerceeren met afdeelingen van meer dan twee batterijen bestaat, maakt bovendien het genoemde voordeel vrij wel denkbeeldig; terwijl in het tegenovergestelde geval de vraag niet minder gewettigd wordt, of de aan die oefeningen gegunde tijd niet beter te besteden zou zijn, door de afdeeling te verplaatsen in toestanden, welke meer met de werkelijkheid overeenkomen. Als zoodanig noemen wij h.v. het optreden eener afdeeling met gevechts- en bagagetrein in polderterrein; het innemen van een stelling niet alleen door de stukken, maar ook door de genoemde treinen; het veranderen van stelling in verband met een tactische onderstelling; enz. Zoodra het afdeelingsexerceeren in dezen zin wordt opgevat, blijkt duidelijk het nut der kadermanoeuvres als voorbereidende oefening en als oefening, om met

grootte lichamen (b.v. meer dan een afdeeling met bijbehorende treinen) te aageeren. Ook wordt in de Afdeelingsschool slechts door batterijen zonder treinen geëxerceerd, en ontbreken evenzeer bepalingen omtrent inschieten, leiding en verdeling van het vuur, munitieaanvulling, enz. Voorziet ook Afdeeling II B. van het Eerste Gedeelte der *Handleiding* eenigermate in die leemte, wij gelooven, dat o. a. in de aan den aanvang van dit opstel genoemde geschriften nog menige wenk zou zijn te vinden, die van practisch nut zou zijn voor de afdeeling. Voorts bestaat tot heden geen reglement of voorschrift, waarin het optreden van meer dan een afdeeling behandeld wordt, niettegenstaande reeds bij één divisie twee afdeelingen zijn ingedeeld.

H. bespreekt ook de opstelling der voorwagens en het nemen van munitie uit de caissons. Bij de vele proeven, welke in dit opzicht bij onze schiet-oefeningen genomen worden, en bij de vrijgevege bepalingen omtrent dit punt in onze artilleriereglementen, gelooven wij deze zaak genoegzaam onbesproken te mogen laten. Algemeen bekend toch mag worden geacht, dat een plaatsing der voorwagens achter de affuiten op een afstand, die nagenoeg met dien der Kanonnierschool overeenkomt, het inschieten voor den vijand vergemakkelijkt en de uitwerking van diens vuur bevordert. Vergrooting van dien afstand, dekking der voorwagens, plaatsing op de vleugels, afstijgen der stukrijders en afspannen der paarden zijn hulpmiddelen, die bekende voor- en nadeelen bezitten, en naarmate van de omstandigheden zullen moeten toegepast worden.

Wat het nemen der munitie aangaat, kunnen wij ons in theorie het best vereenigen met den voorslag, om tot op 1200 à 1000 M. afstand de munitie zooveel doenlijk uit de caissons te nemen, en daardoor de voorwagens zoo compleet mogelijk te houden voor stellingen op korten afstand. H. wijst er op, dat in dit opzicht nog geen oorlogspractijk is verkregen. Hij vreest echter, dat indien de voertuigen, waaruit de munitie genomen moet worden, op afstanden van 60 à 80 pas van de vuurmonden staan, het aandragen der munitie een scherp toezicht zal vereischen. Voorts verwacht hij voor de oorlogspractijk niet veel van het nemen der munitie uit enkele caissons, omdat de hierdoor noodzakelijke herhaalde verwisseling tot vele verliezen aanleiding geven zal. Wellicht is dit eenigermate te voorkomen, door nabij ieder echelon zoovele caissons te vereenigen, als vermoedelijk in die stelling geledigd zullen worden.

De afdeeling staat dus in haar eerste stelling en moet zich nu inschieten. In de voorgaande bladzijden werd reeds vermeld, dat sommigen dit aan een enkele batterij willen overlaten. Zal dit echter bij overmachtig vuur mogelijk zijn? Zoo ja, dan is dit zeker de weg, die het minst tot vergissingen leidt, en den Afdeelingcommandant gelegenheid geeft, zich ongestoord te wijden aan de onafgebroken waarneming van den toestand bij den vijand en aan de zorg voor de opstelling der treinen, die moeilijk alleen op de batterij-

commandanten kan rusten. Moet men echter vreezen, dat de vijand de afstanden kent, en dus na een paar controleschoten een overmachtig granaatkortetsvuur op de inschietende batterij kan concentreeren, dan schijnt ons een inschieten met de geheele afdeeling ook bij een doel van beperkte afmetingen raadzaam. Hiertoe wordt aanbevolen, dat de batterijen opvolgend 200 M. meer opzethoogte nemen, en de batterijsalvo's even snel elkander volgen als de kanonschoten eener inschietende batterij. Onderstelt men b.v., dat de voorhoedbatterij niet tot de afdeeling is teruggekeerd, en door de overige batterijen eerst salvo's worden afgegeven op 1500, 1700 en 1900 M., die alle vóór het doel worden waargenomen, dan zouden de tweede salvo's moeten gedaan worden met 1900, 2100 en 2300 M. opzethoogte, waarbij voorzeker projectielen te ver zouden gaan. Vielen de eerste salvo's alle achter, dan zouden voor de tweede salvo's de opzethoogten worden 1100, 1300 en 1500 M., en ook hiermede grensschoten verkregen worden. Dikwijls zullen deze reeds door de eerste salvo's bekend zijn.

Deze wijze van inschieten heeft het nadeel, dat veel te kort en veel te ver gaande projectielen (voor zoover de laatste niet de treinen treffen) verloren zijn, maar daarentegen leert zij binnen enkele minuten de grensschoten kennen. De Afdeelingscommandant, die zelf heeft waargenomen, kan nu op den gemiddelden afstand der grensschoten het granaatkortetsvuur doen aanvangen, dat verder voor elke batterij door den Batterijcommandant naar de verkregen uitkomsten gecorrigeerd wordt. Vele commando's behoeft deze hiertoe niet te doen en hij kan zich dus des vereischt, waar de gelegenheid dit toelaat, buiten den hinderenden rook op een geschikt waarnemingspunt opstellen.

Wij hebben in het voorgaande stilzwijgend aangenomen, dat de Afdeelingscommandant het te bezigen projectiel bepaalt, en de doelen aanwijst. Dit wordt door II. ook verlangd, ingeval het inschieten door slechts een batterij plaats heeft. Wij vermoenen, dat een en ander weinig opheldering behoeft, daar de Afdeelingscommandant niet alleen de hoogst in rang zijnde officier is, maar hij bovendien verreweg het best de eischen van den toestand kan beoordeelen.

De plaats van den Afdeelingscommandant is aanvankelijk afhankelijk van de wijze van inschieten. Alleen indien aan één batterij het vinden der grensschoten is opgedragen, plaatst hij zich nabij die batterij. Anders kiest hij reeds dadelijk de plaats, waarop hij zich in alle gevallen na het inschieten moet bevinden, namelijk die, van waaruit hij het vuur der afdeeling controleeren en den toestand der overige troepen alsmede dien van den vijand kan waarnemen. Het controleeren kan leiden tot bevelen aan batterijen, die steeds te kort of te ver schieten, of van het aangegeven doel afwijken; het waarnemen van den toestand kan verandering van doel eischen. Daarom eischt H., dat één batterij steeds met granaten vure, om spoedig gereed te zijn tot het inschieten op andere doelen. Waar de bevelen niet mondeling

door den Afdeulingscommandant kunnen worden gegeven, geschiedt de overbrenging het best schriftelijk door ordonnansen. Wenscht de Afdeulingscommandant inlichting omtrent eenig punt, dan zendt hij zijn adjudant, die zoo mogelijk de inlichting verkrijgt door eigen waarneming en zoo min mogelijk door vragen aan den betrokken batterijcommandant, daar deze hierdoor in de leiding van het vuur of in de waarneming zou worden bemoeilijkt. Persoonlijk ingrijpen van den Afdeulingscommandant wenscht II. zooveel doenlijk te vermijden. Daarentegen acht hij het uit een moreel oogpunt nuttig, dat die hoofdofficier, nadat hij zich van den goeden gang van het vuur overtuigd heeft, de batterijen bezoeke. Wordt bij deze de rook der voor- of nevenstaande batterij al te hinderlijk, dan beveelt ook II., naast het kiezen van hulpdoelen, het niet weder vooruitbrengen der stukken aan, tot beter uitzicht is verkregen.

Nadat de Afdeulingscommandant aan al het voorgaande heeft voldaan, en dus, gelijk H. dit uitdrukt, de machine geregeld werkt, kan hij meestal zonder nadeel korten tijd gemist worden. Hij geeft daarom het bevel aan den oudsten batterijcommandant over, en begeeft zich tot den Algemeenen Bevelhebber, om bij dezen beter inzicht in den algemeenen toestand te verkrijgen, de handelingen der artillerie voor zooveel noodig toe te lichten, en aanwijzingen omtrent de verdere voornemens te ontvangen. Kan de Afdeulingscommandant niet gemist worden, dan moeten schriftelijke berichten afgezonden worden; anders loopt de zoo noodzakelijke samenwerking gevaar. Ook een afzending voor korten tijd van den adjudant kan in aanmerking komen.

Is de Afdeulingscommandant aldus weder geheel op de hoogte gekomen, dan is zijn eerste zorg om, na den waarnemenden Afdeulingscommandant van diens tijdelijk commando te hebben ontheven, te beoordeelen, of de handelingen der artillerie nog beantwoorden aan de eischen van het oogeblik. Voorts moet hij de geregelde munitie-aanvulling controleeren, het terrein voor een nieuwe stelling verkennen, en beoordeelen, of het artillerievuur soms wegens het schieten over de hoofden gevaarlijk begint te worden voor de eigen troepen. Zal hij aan al deze eischen voldoen, en bovendien onafgebroken het oog houden op den loop van het gevecht en de veiligheid der afdeeling, dan is het duidelijk, dat zijn taak zeer veelomvattend is, en hij aan een adjudant en een paar goed bruikbare ordonnansen als hulporganen niet te veel heeft. Maar wat hier op de schouders van den Afdeulingscommandant komt, ontlast de batterijcommandanten. En al zullen deze bijzondere zorgen moeten wijden aan de munitie-aanvulling, de veiligheid en zooveel doenlijk ook aan den loop van het gevecht, zoo kunnen zij zich toch veel meer ongestoord dan bij zelfstandig optreden aan het juiste schieten hunner batterij wijden. Zoo blijkt ook hier weder de kracht der massa-formatie. Niet alleen, dat zij eenhoofdige leiding en vereeniging van vuur waarborgt, maar zij geeft ook gelegenheid tot doelmatige verdeling van arbeid, waardoor ieder zich beter kan wijden aan het hem opgedragen deel.

Zoodra het vuur der afdeeling geregeld is, eischen vooral de nieuw in te nemen stellingen de aandacht van den Afdeelingcommandant. Hij moet van te voren zien, wat van de afdeeling gevorderd zal worden in verband met den loop van het gevecht, en door nauwkeurige verkenning in persoon of door den adjudant een goede uitvoering dier taak voorbereiden. Nochtans is niet altijd hij de persoon, die bevel geeft tot verandering van stelling. Aangezien het te bereiken doel de handelingen van alle wapens, en dus ook die der artillerie moet beheerschen, en de Algemeene Bevelhebber het best weet, wat tot bereiking van dit doel gevorderd wordt, is deze ook uit den aard der zaak de persoon, die voor de artillerie verandering van stelling en doel beveelt, zoodra de loop van het gevecht dit eischt. De hulp der artillerie beoogt eerst het uitdooven van het vijandelijke geschutvuur, dan het meer onmiddellijk voorbereiden van den aanval, ten slotte het ondersteunen van dien aanval door overstelpend vuur. Tot den overgang tot die verschillende gedeelten wordt dus een order van den Algemeenen Bevelhebber vereischt, terwijl de veranderingen van stelling, die geschieden tot meer doeltreffend optreden in elk der gedeelten, overgelaten blijven aan den Afdeelingcommandant. Het is duidelijk, dat deze, door zijn bezoek aan den Algemeenen Bevelhebber of door het zenden van berichten, bevelen kan uitlokken, terwijl hij, bij het onverhoopt geheel uitblijven daarvan, zelf moet handelen. Dan moet het eigen tactisch inzicht beslissen. Bij een zorgzame troepenleiding zal dit echter slechts bij uitzondering voorkomen. Moet het nochtans geschieden, dan is onverwijld kennisgeving aan den Algemeenen Bevelhebber van de op eigen verantwoordelijkheid verrichte handeling noodzakelijk. Aldus begrijpen wij het slot van punt 79 der *Handleiding*.

Omtrent de wijze, waarop verandering van stelling plaats heeft, geven punt 51—54 van evengenoemd voorschrift duidelijke aanwijzingen. Naar onze meening zal het *gelijktijdig* vooruitgaan hooge uitzondering zijn; zelfs zouden wij — buiten een overhaast teruggaan der tegenpartij — geen voorbeeld weten aan te halen, waarin het ons niet voordeelijker toeschijnt, met een vooruitgezonden batterij de grensschoten te bepalen. Dat de achterblijvende of vooruitgeane vuurmonden de verandering van stelling der overige door versneld vuur ondersteunen, behoeft geen toelichting. Wel schijnt wenschelijk, ons reeds van te voren er van te doordringen, dat, hoezeer ook van de voordeelen, die het terrein aanbiedt, gebruik gemaakt moet worden, minder zware eischen aan de stellingen mogen worden gesteld, naarmate deze meer nabij den vijand gelegen zijn. De artillerie ontvangt dan haar beveiliging van de infanterie, die vóór haar in het gevecht is, maar moet zich behelpen met de terreingedeelten, die de Algemeene Bevelhebber niet voor de infanterie behoeft. Dat dit wapen zijnerzijds bij het vooruitgaan moet in het oog houden, dat voor de artillerie plaats moet overblijven, is duidelijk, en maakt voor de aanvoeders der infanterie een niet minder juist begrip van de rechtmatige vorderingen der artillerie noodzakelijk, dan de voorgaande beschouwingen

onderstelden bij den Afdeelingcommandant ten opzichte van het gebruik der infanterie. Beveiliging behoeft echter de artillerie, indien zij niet op de steeds kleiner wordende afstanden door de vijandelijke infanterie vernietigd zal worden. Daarom kunnen wij ons niet vereenigen met HOFFBAUER, waar deze de batterijen van 1200 tot 700 M. laat vooruitgaan, zoodra de tirailleurlinie de eigen infanterie tot 1200 M. is genaderd, maar achten wij het recht meer aan de zijde zijner bestrijders, waar zij dit vooruitgaan stellen op het oogenblik, dat de 2de linie der aanvallende infanterie ter hoogte van de op 1200 M. staande batterijen is gekomen.

Uit de stelling op 700 M. gaat de artillerie niet verder voorwaarts. In het algemeen is dit juist, maar verkeerd zou het zijn, hieruit te besluiten, dat zij zich niet tot verder oprukken gereed maakt. Meestal zal het onmogelijk zijn, tot het laatste oogenblik met alle batterijen in front of op de vleugels te vuren, en dan wordt ons aanbevolen, gedeeltelijk op het terrein achter de stelling te schieten, ten einde wellicht reserves te treffen, het brengen van ondersteuning naar het punt van aanval te bemoeilijken, en in allen gevalle bij geslaagden aanval den verdediger in een demoraliseerend geschutvuur te dringen. Tevens moet echter de infanterie, die den beslissenden aanval doet, door eenige artillerie gevolgd worden, waardoor dadelijk eenige vuurmonden bij de hand zijn, om, indien de aanval slaagt, het verkregen succes te helpen verdedigen tegen mogelijke tegenaanvallen, en, als de aanval wordt afgewezen, door af te leggen op de plaats, waar zij zich bevinden, een steun te bezorgen aan de terugwijkende infanterie. Die steun is, gelijk de ondervinding heeft bewezen, krachtig genoeg, om als eerste verzamelpunt te dienen, waaraan de terugjellende tirailleurs zich hechten, front makende naar den opdringenden tegenstander. Aldus ontstaat een eerste halt, welke eenigermate tot eenigszins geregelden terugtocht in staat stelt, en aan de op 700 M. achtergebleven batterijen betere gelegenheid tot opnemen der teruggeslagen afdeelingen verschaft. Dat die batterijen thans standhouden tot het uiterste, is uit menige nederlaag, waar de artillerie lauweren oogste, overbekend. Ook de Afdeelingcommandant blijft in die stelling, doch laat door een der batterijcommandanten of door zijn adjudant een meer achterwaarts gelegen stelling verkennen.

Wij zijn thans aan het einde van H.'s arbeid gekomen. Slechts behoeft nog vermelding, dat ook hij in iedere stelling de granaat tot inschieten bezigt, doch daarna bijna uitsluitend de granaatkartets wil aangewend zien. Buiten beschouwing mag hier blijven, of bij de verdeeling dier projectielsoorten in onze voorwagens genoegzaam rekening gehouden is met dit algemeen op den voorgrond schuiven der granaatkartets, met onze terreinen, die dikwijls geen inschieten met granaten veroorlooven, met de omstandigheid, dat men steeds zal trachten in de 1ste en de 2de stelling uit de

caissons te putten, en met de waarschijnlijkheid, dat, bij verandering van stelling, de doorloopen afstand ongeveer kan worden gemeten.

Ook onthouden wij ons van bespreking der handelingen van de afdeeling en van haren commandant bij de verdediging. Eensdeels ligt dit eenigermate buiten ons bestek; anderdeels zouden wij te uitvoerig worden, en werd reeds omtrent een der hoofdzaken — den geschutstrijd — in beschouwingen getreden. Evenmin gaan wij nader in op den werkkring van den Regimentscommandant bij het optreden van meer dan één afdeeling. Slechts stippen wij aan, dat hij, indien slechts één afdeeling optreedt, de taak van den commandant dier afdeeling moet trachten te verlichten; en dat zijn werkkring bij twee afdeelingen veel overeenkomst heeft met hetgeen hiervoor omtrent de taak van den Afdeelingscommandant is gezegd, doch dat, aangezien de Regimentscommandant de algemeene leiding overneemt, de Afdeelingscommandanten meer aan hunne afdeeling gebonden zijn, en minder aan de batterijcommandanten behoeven over te laten. Als algemeene regel zou dus kunnen worden gesteld, dat, naarmate de officier der bereden artillerie stijgt in rang, de in tactisch opzicht aan hem gestelde eischen meer op den voorgrond treden.

Alvorens te besluiten, wenschen wij echter met een enkel woord in herinnering te brengen, hoe moeilijk in het bijzonder de taak is van de Nederlandsche artillerie te velde. Zonder oorlogsontervinding, met een hoogst vermoedelijk eigenaardig gevechtsterrein, wordt zij voor twee zeer verschillende opdrachten gesteld: optreden in het vrije veld en ondersteuning in den vestingoorlog.

Hoe bezwaarlijk het ook zij, in beide richtingen moet worden gearbeid, doch de taak als beweegbare vestingartillerie mag, naar ons gevoelen, niet op den voorgrond treden. Welke meening men ook koesteren moge, omtrent de meest doelmatige verdediging van den Nederlandschen bodem, steeds zal het doel van het veldleger wel in de eerste plaats blijven de neutraliteit te handhaven, landingen tegen te gaan en tijd te winnen voor het in orde brengen der liniën. Tot de verdediging medewerken door offensief en defensief steun te verschaffen aan het bezettingsleger, komt eerst daarna in aanmerking, en eindelijk eventueele aanvullende ondernemingen op grooten afstand.

Blijft aldus bestudeering van den veldoorlog een der eerste plichten van de bereden artillerie, de eigenaardigheid van onzen bodem moet, naar ons voorkomt, ten gevolge hebben, dat die studie, na raadpleging van de beste bronnen, vooral zij van applicatorischen aard. Zij moet dus zoowel bestaan uit beoefening der krijgswetenschap met toepassing op ons land, als uit oefeningen met andere wapens op de kaart en op het terrein, en eindelijk uit kadermanoeuvres, welke zoowel moeten strekken tot voorbereiding voor het optreden met batterijen of afdeelingen, als tot vervanging van laatstgenoemde oefeningen, waar die door te geringe sterkte niet kunnen worden gehouden.

30 Januari 1883.

W. F. RAPPARD.

DE GEBEURTENISSEN IN EGYPTE IN 1882.

A. INLEIDING.

Om den oorsprong der, door wapengeweld geeindigde, Egyptische beroeringen goed te begrijpen, dient men ongeveer 25 jaren terug te gaan. Egypte had toen, bij een bevolking van 5 millioen inwoners, een staatsschuld van ongeveer 17 millioen gulden, terwijl de jaarlijksche middelen 50 millioen bedroegen, waarlijk een benijdenswaardige financieele toestand! Toen deed zich hier hetzelfde verschijnsel voor als in Turkije; het groote gemak waarmede in het buitenland geld geleend kon worden, deed de verkwisting ten top stijgen, de Vorst en de grooten des Rijks baadden zich in de grootst mogelijke weelde, de omkoopbaarheid en oneerlijkheid van hooge en lage ambtenaren verslond schatten, zoodat op 1 Januari 1881 de staatsschuld ongeveer 1200 millioen gulden bedroeg, terwijl de jaarlijksche inkomsten toen nagenoeg tot 100 millioen gestegen waren.

Tot het einde van het jaar 1875 ging de amortisatie van de staatsschuld geregeld zijn gang en werden de renten op de bepaalde datums uitbetaald; toen echter zag de Khedive zich niet in staat om zijne schuldeischers te voldoen. Engeland trok zich hunne belangen aan en belaste CAVE met een onderzoek naar de Egyptische financiën. Op diens raad werd door Engelsche en Fransche gedelegeerden een consolideering der Egyptische staatsschuld voorgesteld; tegelijkertijd werd in Egypte een gerechtshof opgericht, waarin oock Europeesche rechters zitting namen, die uitspraak moesten doen in alle zaken waarin, in Egypte wonende, Europeanen betrokken waren. In Mei 1876 werd door dit gerechtshof de Khedive ISMAÏL tot betaling eener, tegen hem ingediende schuldvordering veroordeeld, en toen hij in gebreke bleef hieraan te voldoen, beslag gelegd op zijn paleis Er Ramlah. Dit vonnis werd door den Khedive vernietigd, waarop het gerechtshof zijne werkzaamheden staakte. Engeland en Frankrijk zonden nu weder twee commissarissen (GOSCHEN en JOUBERT) om een onderzoek naar het Egyptische financie-wezen in te stellen en deze stelden voor, twee Europeanen met het ministerie van financiën te belasten.

Als protest tegen deze inmenging van buitenlandsche mogendheden in de

inwendige aangelegenheden van het Rijk, stelde de Khedive een parlement samen uit afgevaardigden van het volk bestaande en zocht dus steun bij zijn volk tegen buitenlandschen invloed; uit dit parlement heeft zich langzamerhand de nationale partij en de vergadering van notabelen gevormd.

In 1877 werd een Europeesche commissie benoemd om toezicht uit te oefenen op het Egyptisch financie-wezen en toen in het volgende jaar de vervallen coupon slechts gedeeltelijk betaald kon worden, stelde deze commissie een belastinghervorming voor, volgens welke ook de goederen van den Khedive, zoowel als die van de Beij's en der Pacha's aan grondbelasting onderhevig zouden worden.

In 1878 werd NUBAR-Pacha eerste minister, de Engelschman WILSON werd minister van financiën, terwijl later ook de Franschman DE BLIGNIÈRES zitting kreeg in het kabinet. Daardoor kwam er wel langzamerhand meer orde in de financiën, doch om de volle renten der staatschuld te kunnen uitbetalen, moesten bezuinigingen ingevoerd worden, die talrijke klassen der bevolking verbitterden en den grond legden tot den haat tegen de vreemdelingen, die daarna tot zooveel bloedvergieten aanleiding gaf; Engeland en Frankrijk kunnen het verwijt niet ontgaan, dat zij de belangen der eigenaars van Egyptische effecten boven die van het Egyptische volk stelden.

Talrijke officieren en soldaten werden ontslagen, de achterstallige traktementen van verscheidene ambtenaren niet uitbetaald, personen, die tot dusverre vrij van belasting geweest waren, tot betaling gedwongen, enz.; terwijl er niets gedaan werd om den zwaren druk te verminderen, die op de lagere klassen der bevolking rustte.

Nu vereenigden zich de leden der vergadering van notabelen, de Olema's (hooge geestelijken), verscheidene officieren en hooge ambtenaren tot een zogenaamde nationale partij met het doel zich tegen de aanmatigingen en onderdrukkingen der westersche mogendheden te verzetten; de meeste der ontslagene militairen en talrijke lagere ambtenaren sloten zich bij deze partij aan.

Op het laatst van Februari 1879 brak in Cairo een opstand uit, waardoor de Khedive zich genoodzaakt zag, den algemeen gehaten NUBAR-Pacha te ontslaan en in diens plaats zijn oudsten zoon TEWFIK tot eersten minister te benoemen.

Toen nu evenwel de betaling der in April verschenen coupons tot Mei werd uitgesteld, eischten de westersche mogendheden, dat NUBAR-Pacha weer aan het hoofd van het ministerie geplaatst zoude worden, TEWFIK trok zich terug en koos de partij van het buitenland, reden van de weinige populariteit, die hij nog heden geniet; ISMAIL echter ontsloeg WILSON en DE BLIGNIÈRES en benoemde een ministerie, dat uitsluitend uit Egyptenaren bestond.

Aan het hoofd van het kabinet werd SCHERIF-Pacha geplaatst, die met de, later door ARADI overgenomen, leuze voor den dag kwam: »Egypte voor de Egyptenaren».

De westersche mogendheden sloegen nu een oorlogzuchtigen toon aan,

dreigden met het zenden van oorlogsschepen en eischten van den Sultan de afzetting van den Khedive. Deze liet zich niet lang wachten, in Juni 1879 werd ISMAÏL verbannen, en zijn oudste in 1852 geboren zoon MOHAMED TEWFIK in zijn plaats benoemd.

De zwakke TEWFIK liet de samenstelling van een nieuw ministerie geheel aan de westersche mogendheden over; de eigenlijke bestuurders van het Rijk waren BARING en DE BLIGNIÈRES; deze besteedden ongeveer 55 millioen gulden, dus \pm f 11 per hoofd der bevolking tot betaling van renten der staatsschuld en verbitterden het volk door de minachting waarmede het behandeld werd; terwijl het leger van 50.000 op 15.000 man gebracht werd en dus 35.000 menschen broodeloos gemaakt werden.

Groot was de verbittering tegen den Khedive, dien men als een werktuig in de handen van Frankrijk en Engeland beschouwde, een verbittering, die tot talrijke kleine oproeren aanleiding gaf.

Den 8ten November 1881 brak te Cairo een groote militaire opstand uit, waarbij ARABI-Pacha, kolonel en commandant van het 4de regiment infanterie voor het eerst op den voorgrond trad.

Verschillende regimenten met hunne commandanten aan het hoofd kwamen in openbaar verzet tegen de bevelen van den Khedive, die gedwongen werd SCHERIF-Pacha weer aan het hoofd van het kabinet te plaatsen. De verdere eischen der opstandelingen: uitbreiding van het leger, een constitutie enz. zouden den Sultan ter beslissing worden voorgelegd.

Spoedig was SCHERIF-Pacha, naar den zin van de nationale partij, aan welker hoofd ARABI stond, niet streng genoeg in het handhaven van het nationale Egyptische standpunt. Dagelijks nam de invloed van ARABI toe; niet alleen had hij het leger op zijn hand, doch ook de geestelijkheid wist hij voor zich te winnen. Van een samenzwering van Tscherkessische officieren tegen zijn leven, wist hij behendig gebruik te maken om zijn invloed te vermeerderen door bij het leger het geloof ingang te doen vinden, dat de Khedive zich aan het hoofd der Turksche en Tscharkessische officieren wilde plaatsen om het gezag der Egyptische officieren tegen te werken. Zes en twintig der samenzweerders werden door den krijgsraad ter dood veroordeeld, doch kregen, op aandrang van de westersche mogendheden, gratie van den Khedive, zij verlieten het land en gingen naar Konstantinopel. Deze handeling van den vorst werd door de vergadering van notabelen als landverraad beschouwd, en ARABI werd nu door deze vergadering, buiten den Khedive om, tot eersten minister en opperbavelhebber van het leger benoemd.

Kort hierop werd DE BLIGNIÈRES genoodzaakt zijn ontslag te nemen en de consuls legden nu de officieele verklaring af, dat weldra een Engelsch-Fransche vloot voor Alexandrië zou verschijnen en dat zij dan de ontbinding van het leger en de bestraffing der in verzet gekomen kolonels zouden eischen.

Niettegenstaande het protest van den Sultan liepen dan ook weldra Fransche en Engelsche pantserschepen de haven van Alexandrië binnen; het ministerie

zag hierin een inbreuk op de rechten van den Sultan en diende zijn ontslag in. Te vergeefs poogde TEWFIK een nieuw ministerie te vormen en wilde den 28sten Mei het bevel over leger en vloot weer op zich nemen; de officieren weigerden hem te gehoorzamen en verklaarden slechts voor den wil van den Sultan te zullen buigen. De Khedive zag van zijn voornemen af en verzocht den Sultan een Turkschen commissaris naar Egypte te zenden, terwijl ARABI als opperbevelhebber van het leger en hoofd der nationale partij hetzelfde verzoek tot hem richtte; den 30sten Mei verklaarde ARABI een depeche van den Sultan in zijn bezit te hebben, waarin de afzetting van TEWFIK en de benoeming van zijn oom HALIM-Pacha tot Khedive beloofd werd.

Begrijpelijk is het, dat onder zulke omstandigheden de regeeringloosheid en de haat tegen de vreemdelingen dagelijks grooter afmetingen aannamen; de Europeanen uit Cairo en de overige steden in het binnenland namen in grooten getale de wijk naar Alexandrië; in Cairo circuleerde een petitie aan den Sultan, waarin de afzetting van den Khedive verzocht werd, terwijl deze een petitie liet rondgaan waarin op zijn aanblijven werd aangedrongen!

In dezen stand van zaken besloten de Europeesche mogendheden zich met de zaak te bemoeien en namen hun toevlucht tot het gewone palladium voor alle politieke kwalen, namelijk een congres, dat den 24sten Juni bij den Italiaanschen gezant te Konstantinopel, Graaf CORTI, bijeenkwam.

Turkije nam geen deel aan de conferentie, daar het eerst den uitslag van de pogingen tot verzoening, door DERWISCH-Pacha in het werk gesteld, wilde afwachten.

Den 3den Juni namelijk had deze grijze maar energieke maarschalk, vergezeld van den keizerlijken secretaris LELIB-Bey, aan boord van het keizerlijk jacht *Izzedin*, Konstantinopel verlaten, den 7den stapte het gezantschap te Alexandrië aan wal, confereerde met de Fransche en Engelsche vlootvoogden, werd den 8sten te Cairo feestelijk ontvangen, legde onmiddellijk een bezoek bij den Khedive af en ontving ARABI op een in 't oog vallende koele wijze.

De geheele houding van DERWISCH-Pacha was intusschen niet van dubbelzinnigheid vrij te pleiten. Den 10den Juni had de Khedive verklaard, dat een verzoening met ARABI onmogelijk was en toch ontving deze laatste de verzekering van de toegenegenheid van den Sultan, die hem zelfs liet verzoeken naar Konstantinopel te komen om de Egyptische zaken met den beheerscher der geloovigen te komen bespreken. ARABI schijnt evenwel niet veel vertrouwen in deze vriendschap gesteld te hebben; ten minste hij verklaarde gaarne aan den wensch des Sultans te willen voldoen, doch dit onmogelijk te kunnen, daar het leger hem niet uit Egypte wilde laten vertrekken!

Niettegenstaande deze weinig onderdanige houding kreeg hij den 25sten Juni de orde van Medjidîé, zoodat hij in het oog der geheele bevolking door den Sultan in het gelijk werd gesteld tegenover den Khedive.

Intuschen was ARABI sedert den 2den Juni ijverig bezig aan het versterken

der verdedigingswerken van Alexandrië, en toen dit, op de diplomatieke ver-
toogen van Engeland en Frankrijk, door den Sultan verboden werd, gaf ARABI
ten antwoord, dat dit het eenige middel was, om de, door de verschijning
der vreemde oorlogschepen, verbitterde bevolking tot kalmte te brengen.

Als dit waar was, hadden de genomen maatregelen al zeer weinig uit-
werking, want den 11den Juni braken te Alexandrië ernstige onlusten uit.
Het Egyptisch gepeupel drong de Europeesche wijken binnen, plunderde de
winkels, mishandelde en vermoordde de vreemdelingen; eerst 's avonds te
7 uur, 5 uur na het begin van het oproer, kwam de militaire macht tusschen
beide om aan de moordtooneelen een einde te maken; in dien tijd waren
49 Europeanen en 5 inboorlingen gedood, 86 Europeanen en 28 inboorlingen
gewond geworden.

Den 13den Juni kwam de Khedive, om de vreemdelingen gerust te stellen
naar Alexandrië, waar hij het paleis Ras-el-Tin betrok, ARABI beloofde de
bevelen van den Khedive te zullen gehoorzamen, het prediken tegen de
vreemdelingen in de moskeeën, samscholingen, enz. te zullen verbieden,
doch het vertrouwen keerde niet terug; den 19den hadden reeds 32.000
Europeanen de stad verlaten.

Den 20sten Juni vormde de Khedive een nieuw ministerie met RAGIB-
Pacha als minister-president en ARABI als minister van oorlog en den 22sten
werd een commissie samengesteld om de daders der gruwelen van den 11den
op te sporen en te straffen.

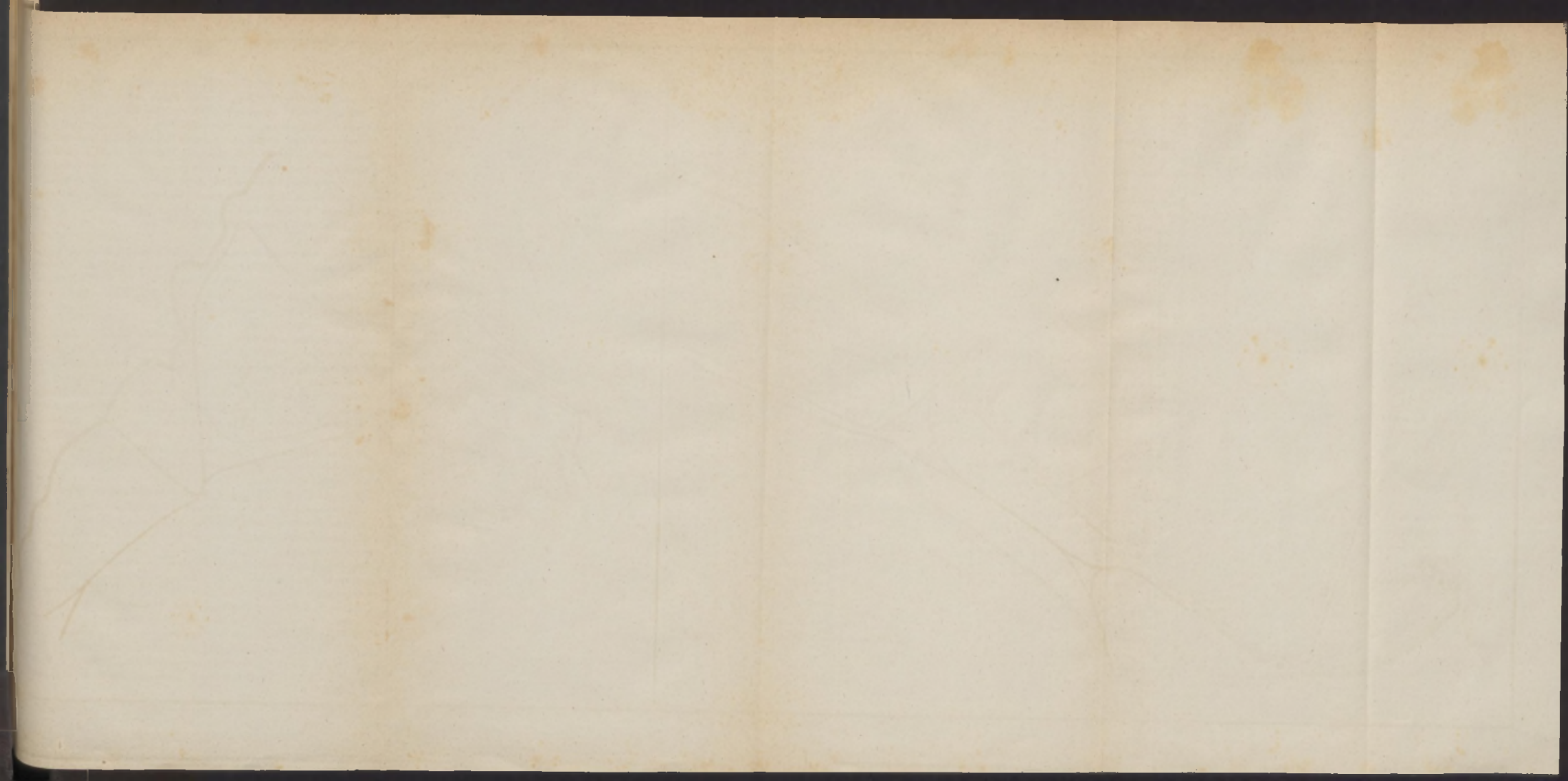
Intusschen werd steeds vlijtig doorgewerkt aan het versterken en bewapenen
der forten en de Engelsche admiraal kreeg bericht, dat het plan bestond
om de toegangen tot de haven te versperren door met steenen geladen schepen
te laten zinken.

Den 1sten Juli werden de kustversterkingen door de Engelsche vloot ver-
kend; in den ministerraad verklaarde ARABI hierin een vijandige handeling
te zien en vaardigde bevelen uit tot versterking der bezetting van Alexandrië.

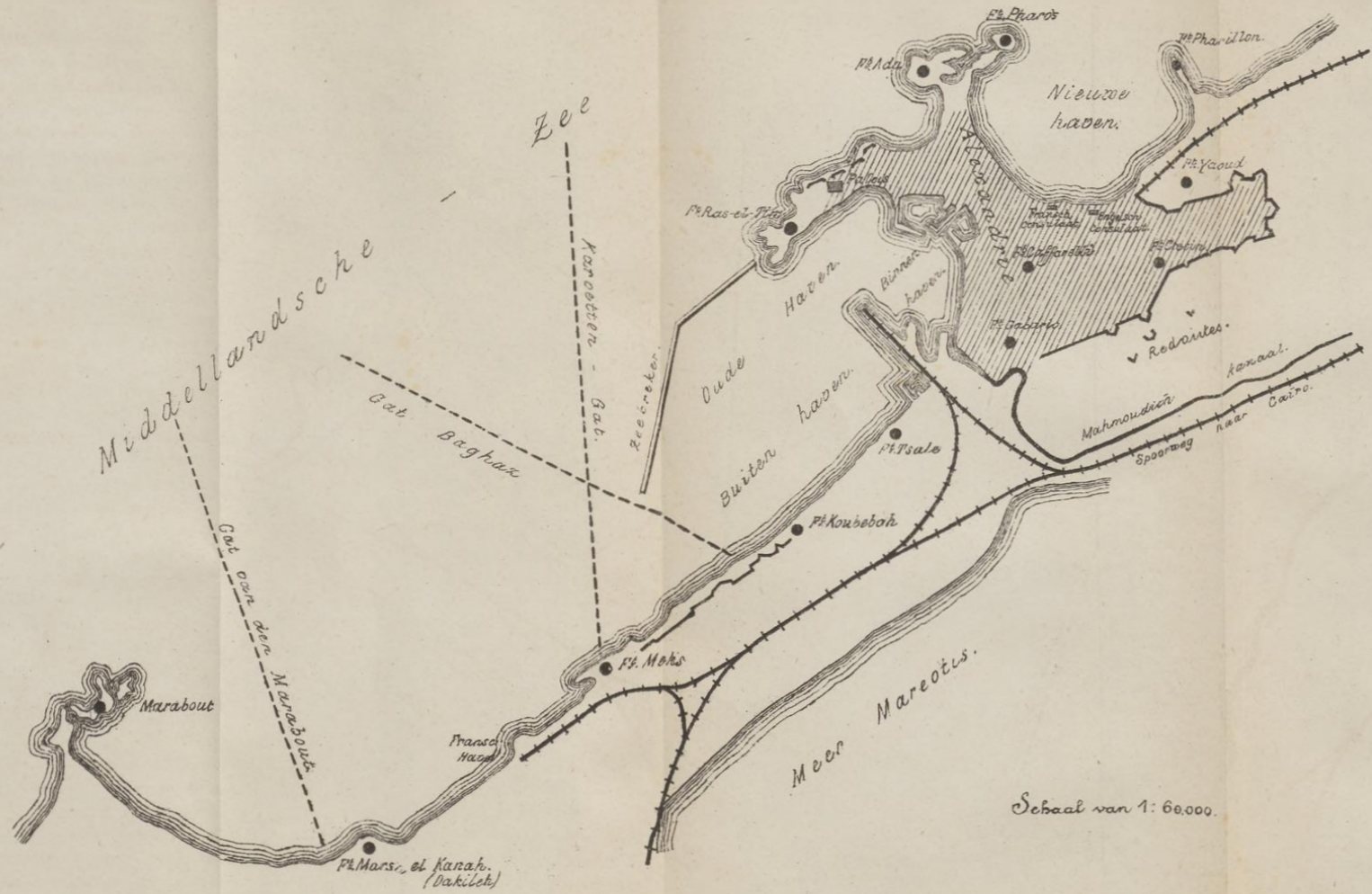
Den 6den Juli ontving RAGIB-Pacha een depeche van den Sultan waarin
een bombardement der stad voor waarschijnlijk verklaard werd, indien de
arbeid aan de vestingwerken niet onmiddellijk gestaakt werd; den 8sten gaven
de Europeesche consuls aan alle vreemdelingen den raad, de stad zoo spoedig
mogelijk te verlaten.

Toen het bij een verkenning op den 9den den Engelschen vlootvoogd ge-
bleken was, dat steeds met het versterken en bewapenen der forten werd
voortgegaan, gaf hij den volgenden dag schriftelijk kennis aan den Gouverneur
van Alexandrië, ZULFICAR-Pacha, dat het bombardement den 11den Juli,
des voormiddags to 4 uur een aanvang zoude nemen, wanneer niet vóór
dien tijd alle versterkingen aan de Engelschen zouden zijn overgegeven.

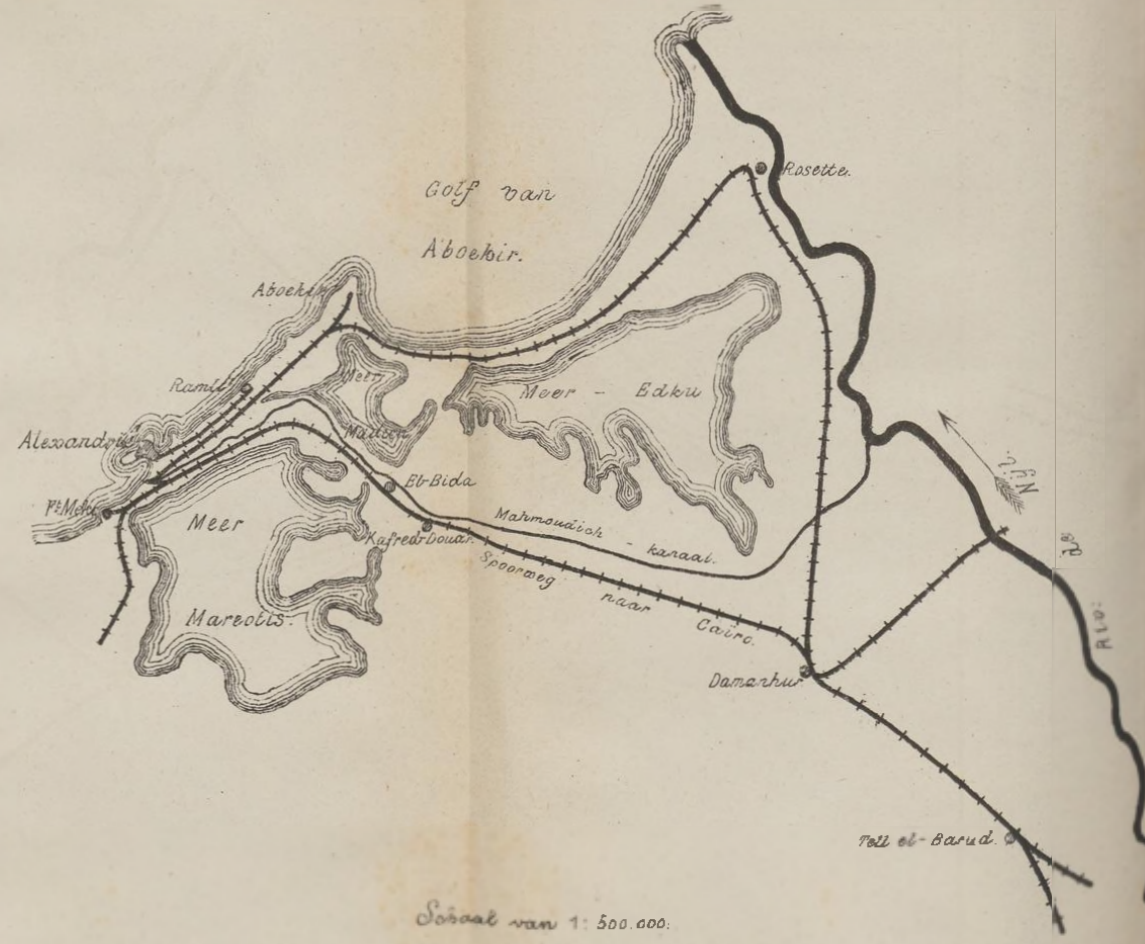
Daar de nationale vergadering in Frankrijk de noodige gelden tot het uit-
zenden eener expeditie naar Egypte geweigerd had, verliet het Fransche
eskader in den avond van den 10den Alexandrië om naar Port-Saïd te

Plaat 3

Plaat 4.

Auteursrecht J. G. van der ...

stevenen; terwijl de pantserscheepen der overige natiën buiten de haven gingen liggen.

B. HET BOMBARDEMENT VAN ALEXANDRIË (Zie Plaat 3).

Ten westen van de Nijl-delta is de Middellandsche Zee door een uitgestrekte dijk van de meeren Madiéh en Mareotis gescheiden. Deze dijk, die slechts even boven het oppervlak der zee verheven is, heeft een lengte van ongeveer 60 KM. en loopt van het noordoosten naar het zuidwesten, van de kaap bij Aboukir tot aan de westelijke grens van het meer Mareotis.

De beide bovengenoemde meeren zijn door een smalle landtong van elkander gescheiden; in het noorden is deze landtong afgebroken, zoodat de beide meeren met elkander in gemeenschap zijn; de spoorweg van Alexandrië naar Cairo loopt over deze landengte.

Op het midden van den eerstgenoemden langen dijk en loodrecht op zijn richting, steekt in de Middellandsche Zee een schiereiland uit, dat den vorm heeft van een T, welks verticale been een lengte van ongeveer 3 KM. heeft. Op dit verticale been, nagenoeg 1 KM. breed, is de stad Alexandrië gebouwd, zoodat zij tusschen twee, door de natuur gevormde havens gelegen is; de oostelijke, ook wel de nieuwe haven genoemd, is echter onbruikbaar voor diepgaande schepen; de westelijke daarentegen is de eigenlijk gezegde haven van Alexandrië en het was dan ook in deze haven, dat in den zomer van 1882 de eskaders der verschillende Europeesche mogendheden het anker geworpen hadden.

Deze haven, algemeen onder den naam van oude haven bekend, is dus begrepen tusschen den eerstgenoemden dijk, de kaden der stad en het westelijke gedeelte van het horizontale been van de T, dat verlengd wordt door een ruim 2 KM. langen zeebreker.

Ongeveer 1 KM. ten westen van den voet der T loopt een 5 a 600 M. lang zeehoofd evenwijdig aan het verticale been, waardoor de oude haven in een binnen- en een buitenhaven verdeeld wordt.

Het horizontale been van de T is 3 KM. lang; op het westelijke gedeelte, dus ten noorden van de oude haven, vindt men het paleis van Ras-el-Tin (vijgenkaap), het hospitaal, enz.

Tot verdediging van de beide havens zijn, van het oosten naar het westen gaande, de volgende forten en batterijen aangelegd:

Het fort Pharillon, op een rots gebouwd, die ten oosten van de nieuwe haven in zee vooruitspringt.

De achter de Fransche en Engelsche consulaten gelegen batterijen, die bij den voet der T op het strand gebouwd, de nieuwe haven onder vuur houden.

Het fort Pharos op een eilandje bij het oostelijk uiteinde van het horizontale been der T gelegen; dit fort was met 8 getrokken voorlaadkanonnen

en 37 gladde vuurmonden bewapend, die zoowel den ingang van de nieuwe haven als deze haven zelve onder vuur kunnen houden.

Het fort Ada op een schiereilandje, dat ter hoogte van het midden van het horizontale been met den vasten wal verbonden is; bewapend met 5 getrokken en 20 gladde voorlaadkanonnen.

Het fort Ras-el-Tin, op de westelijke punt der T, bij het begin van den zeebreker, die er door geflaukeerd wordt; het kan zoowel de zee als de oude haven onder vuur houden en was bewapend met 35 vuurmonden, waaronder 6 getrokken voorlaadkanonnen en 1 achterlaadkanon.

Tusschen dit fort en het fort Ada treft men verschillende batterijen aan, die alle vuur op de zee kunnen geven en in de nabijheid van het paleis van den Khedive gelegen zijn, de sterkte der, in deze batterijen opgestelde, vuurmonden bedroeg 8 getrokken en 27 gladde voorlaadkanonnen.

Het fort Saleh-Aga of Tsale tegenover het fort Ras-el-Tin op den vasten wal gelegen.

Het fort Koubehah op 1200 M. van het voorgaande gelegen, dat den ingang der oude haven bestrijkt.

Een batterij tusschen beide laatstgenoemde forten.

Het fort Meks met een kustbatterij aan het westelijk einde der oude haven gelegen, is met het fort Koubehah verbonden door een linie van batterijen, die met ruim 30 vuurmonden bewapend waren.

Ten westen van het fort Meks op ongeveer 12 KM. van Alexandrië, buigt zich het strand binnenwaarts in en vormt een golf; op de westelijke punt van deze golf, kaap Marabout, vindt men nog een fort en halverweg tusschen de forten Meks en Marabout, dus op het punt waar de zee het meest landwaarts indringt, het fort Dakileh (Marsa-el-Kanah) (1).

Tusschen kaap Marabout en kaap Ras-el-Tin worden talrijke klippen en banken aangetroffen, zoodat de schepen niet dan door eenige zorgvuldig afgebakende gaten de haven kunnen bereiken; van het oosten naar het westen gaande vindt men achtereenvolgens het korvettengat, het gat Boghaz en het gat van den Marabout, hovendien een nauwe doorgang tusschen kaap Ras-el-Tin en den meer genoemden zeebreker.

Om in de haven te komen, moeten de schepen, na een der bovengenoemde gaten gepasseerd te hebben, op hoogstens 1 KM. afstand voorbij het fort Meks en de daarbij gelegen batterijen varen.

Door hare natuurlijke ligging is de stad van de landzijde zeer moeilijk te naderen, ten zuiden vindt men het meer Mareotis; terwijl een aanvaller,

(1) De zwaarste stukken, die zich op de forten bevonden, waren Woolwich kanonnen van 12 en 18 ton (22½ en 25 cM.), die in 1868 en volgende jaren door Sir WILLIAM ARMSTRONG aan het Egyptische gouvernement geleverd waren. Uit de kanonnen van 18 ton werden granaten geschoten van een gewicht van 200 KG. (Palliser armour piercing shells), die in staat zijn op een afstand van 300 M. een 30 cM. dikke pantserplaat te doorboren.

die uit het oosten of westen komt, genoodzaakt is den dijk te volgen, die dit meer van de Middellandsche Zee scheidt, zoodat een eenvoudige coupure voldoende zou zijn om dezen toegang onbruikbaar te maken. Bovendien is de stad beschermd door een enceinte, die om den voet der Theenloopt, en waarvoor eenige werken liggen, die het meer Mareotis onder vuur kunnen houden.

Eindelijk zijn nog op de hoogste punten van het tusschen de stad en de enceinte gelegen terrein werken aangelegd, die in de keel gesloten en min of meer met de enceinte verbonden zijn.

In het oosten beginnende zijn deze werken de volgende:

Het fort Yaoud (redoute van Cleopatra) tegenover de nieuwe haven;

Het fort Cretin, ongeveer 40 M. boven de oppervlakte der zee gelegen en met het zuidoostelijke gedeelte der enceinte verbonden;

Het fort Gabarria (Duvivier) bij de meest zuidelijke punt der enceinte op 4 à 500 M. van het hoofd, waardoor de oude haven in een binnen- en een buitenhaven verdeeld wordt;

Het fort Napoleon (Cafarelli) op 1 KM. achter de enceinte, vlak bij de stad en de kaden der oude haven, 30 M. boven de oppervlakte der zee gelegen.

De enceinte begint bij het fort Pharillon aan de nieuwe haven, loopt evenwijdig aan en gemiddeld op 1200 M. van den oever van het meer Mareotis en eindigt bij het hoofd in de oude haven.

Acht pantserschepen en vijf kanonneerbooten hebben aan het bombardement deelgenomen; in onderstaanden staat vindt men de namen dier schepen, hun bewapening, bemanning en tonnainhoud vermeld:

Namen.	Bewapening in kanonnen.	Dikte der pantsring.	Bemanning.	Tonnainhoud.
Alexandra	2 van 28 ton — 10 van 18 ton	20 — 30 mM	671 men.	9490
Sultan	8 » 18 » — 4 » 12 »	15 — 22 1/2 »	400 »	9250
Superb	4 » 28 »	25 — 30 »	620 »	9100
Inflexible	4 » 80 »	40 — 60 »	949 »	11400
Téméraire	4 » 28 » — 4 » 18 »	20 — 25 »	534 »	8450
Invincible	10 » 12 »	15 — 20 »	410 »	6010
Monarch	4 » 25 » — 2 » 6 1/2 »	20 — 25 »	315 »	8390
Penelope	10 » 12 »	12 1/2 — 12 »	223 »	4470
Decoy	4		89 »	430
Cygnat	4		80 »	465
Cander	3		100 »	780
Bittern	8		90 »	805
Beacon	4		75 »	603

Bevelhebber der Engelsche vloot was de Vice-admiraal Sir BEAUCHAMP SEYMOUR, die zijn vlag geheschen had op de *Invincible*.

Vergelijkt men de vuurmonden waarmede de pantserschepen bewapend waren en hunne pantsering, die minstens 125 mM. dik was, met de grootendeels gladder vuurmonden, die in de Egyptische werken waren opgesteld en neemt men in aanmerking, dat deze uit grootendeels in der haast opgeworpen aardn werken of uit oud metselwerk bestonden, zonder dekking voor geschut en bediening, dan blijkt dat de uitslag van den strjfd niet twijfelachtig kon wezen. Alleen de enkele *Armstrong*-kanonnen van 18 ton, die zich in sommige der fortan bevonden, konden met hunne projectielen de Engelsche pantsers, die van den *Inflexible* uitgezonderd, doorboren.

Trouwens de Engelsche bladen komen er rond voor uit, dat het bombardement niets anders geweest is en niets anders kon zijn dan een proefneming op groote schaal om de uitwerking van het scheepsgeschut, zoowel op steenen als op aardn werken te leeren beoordeelen; vooral was men hennieuwd naar de uitwerking der kanonnen van 80 ton waarmede de *Inflexible* bewapend was, die nog nooit aan eenig gevecht had deelgenomen.

Maandag den 10den Juli bracht de Admiraal SEYMOUR ter kennis van de Egyptische autoriteiten en van de Europeesche bevolking, dat het bombardement den 11den Juli zou plaats hebben; den 10den werden alle voorafgaande beschikkingen genomen.

Volgens de instructiën van den vlotvoogd zou de aanval in twee deelen gesplitst worden. De *Alexandra*, *Sultan*, *Superb* buiten de verschillende passen, die naar de haven voeren, geplaatst, hadden tot opdracht, de werken te beschieten, die vuur op de zee kunnen geven; na het fort Ras-el-Tin tot zwijgen gebracht hebben, moesten zij zich naar het oosten wenden om de fortan Pharos en Ada te beschieten.

De *Invincible*, *Monarch* en *Penelope* bleven aan de binnenzijde der passen om de werken, die den ingang tot de haven en de haven zelve onder vuur bielden, te vernielen.

De verbinding tusschen deze beide eskaders werd gevormd door de *Inflexible* en de *Téméraire*; die naar gelang van onstandigheden, het een of andere gedeelte zouden bijstaan.

In den nacht van 10 op 11 Juli bleven alleen de *Monarch* en de *Invincible* in de haven, de overige vaartuigen namen de hun aangewezen stellingen in, te 6 uur in den ochtend waren alle schepen op hunne posten en was alles tot het gevecht gereed.

De *Alexandra*, *Sultan* en *Superb* lagen onder stoom ten N. van den zeebreker in een linie evenwijdig met de nagenoeg rechte lijn gevormd door de fortan Pharos, Ada en Ras-el-Tin op ongeveer 1800 M. van laatstgenoemd fort.

De *Inflezible* in het korvettengat op ongeveer 3400 M. van het fort Meks.

De *Téméraire* in het gat Boghaz ongeveer 3000 M. van hetzelfde fort.

De *Monarch*, *Invincible* (admiraalsschip) en *Penelope* op een lijn nagenoeg evenwijdig met de kust op 900 tot 1500 M. van het fort Meks, de eerste onder stoom, de beide andere ten anker.

De kanonneerbooten achter de pantserscheepen buiten het bereik der vijandelijke projectielen gereed om hulp te verleenen waar die noodig mocht zijn. De *Téméraire*, die het Boghaz-gat binnengestoomd was, raakte te 6 uur 20 minuten op een zandbank, zoodat de *Condor* toeschoot om hem weer vlot te krijgen.

Juist 4 minuten over 7 uur viel het eerste schot van de op den oostelijken vleugel geplaatsten *Alexandra* tegen de aarden versterkingen bij Ras-el-Tin; 5 minuten later gaf de *Invincible* het signaal »algemeene aanval op de vijandelijke batterijen" en opende het vuur op het fort Meks en omliggende werken daarin ondersteund door de *Monarch* en de *Penelope*, terwijl de *Alexandra*, *Sultan* en *Superb* hun vuur op Ras-el-Tin concentreerden.

Het vuur werd terstond door de forten beantwoord, maar de schoten hadden nagenoeg geen uitwerking; zij waren slecht gericht en sommige kwamen slechts op een derde van den gewilden afstand.

De geschutstrijd duurde zoo ongeveer een uur; de Engelschen hadden de zon in de oogen, terwijl de schepen in dichte rookwolken gehuld waren, zoodat de uitwerking der schoten zeer moeilijk kon worden waargenomen; het was dan ook geen wonder, dat de juistheid van het schieten veel te wenschen overliet, vooral de *Monarch* schoot bijzonder slecht; alleen de *Invincible* maakte een uitzondering hetgeen daaraan te danken was, dat een officier in de mars geplaatst was en de uitwerking van elk schot naar beneden seinde. Herhaaldelijk werd het vuur eenige oogenblikken gestaakt om den rook te doen optrekken.

De *Alexandra*, *Sultan* en *Superb* stoomden al vurende heen en weer; te half 8 voegde de *Cygnel* zich bij hen en opende insgelijks het vuur op Ras-el-Tin.

De *Monarch* begon met het fort Napoleon onder vuur te nemen, dat spoedig tot zwijgen gebracht was, terzelfder tijd beschoot de *Invincible* de tusschen het fort Meks en het landhoofd gelegen werken en vernielde de *Penelope* de werken van Dakileh; daarna concentreerden zij alle drie hun vuur op het fort Meks, de *Monarch* en de *Penelope* naderden tot op 800 M. van de kust, zoodat zij niet alleen met hunne zware vuurmonden maar zelfs met hunne *Nordenfjeld*- en *Gatling*-mitrailleurs konden vuren.

Het was ongeveer te 8 uur toen de *Téméraire*, die eindelijk vlot geraakt was, eveneens zijn vuur op het fort Meks richtte. Een uur later waren nagenoeg alle vuurmonden van het fort en aanliggende werken tot zwijgen gebracht, slechts 4 stukken, die behoorlijk opgesteld waren en goed bediend werden, bleven doorvuren, steeds de *Invincible* tot doel nemende, die dan ook ver-

scheidene malen getroffen werd. Om half elf deed een granaat van de *Monarch* een buskruitmagazijn in de lucht vliegen.

Intusschen begonnen deze vaartuigen last te krijgen van het vuur van het fort Marabout, dat tot nu toe geen vijand tegenover zich had, en werd de *Condor* wien het gelukt was de *Téméraire* vlot te krijgen, tegen dit fort opgesteld; eerst te half elf kwamen de *Bittern* en de *Beacon*, spoedig door de *Decoy* en de *Cygnat* gevolgd, ter hulp opdagen en ten 11 uur was er nog slechts een vuurmond op het fort, die niet tot zwijgen gebracht was. Op een signaal van het admiraalschip stoomden deze vijf kanonneerbooten naar het fort Meks, welks vuur nu weldra geheel tot zwijgen gebracht was.

Intusschen was de beschieting van Ras-el-Tin geregeld voortgegaan; ten 10 uur was het vuur van dit fort nagenoeg geheel tot zwijgen gebracht, het achter de werken gelegen paleis van den Khedive, was grootendeels veruield en stond in brand; de *Alexandra*, *Sultan* en *Superb* stoomden nu naar het fort Ada, kwamen op 700 M. van dit fort ten anker en richtten hierop hun vuur eveneens op het fort Pharos, tevens met eenige stukken de oostwaarts van Ras-el-Tin gelegen batterijen onder vuur houdende, waarbij zij vooral een stuk op een *Moncrief*-afkruit dat nog steeds doorvuurde tot doel namen.

Tegen 12 uur waren alle werken tot zwijgen gebracht behalve het fort Ada, dat nog ongeveer 10 schoten in het uur deed.

De *Inflexible* veranderde nu van positie en stelde zich tegenover de forten Ada en Pharos op, om de kracht zijner kanonnen van 80 ton op hun metaalwerk te beproeven; weldra kwam de *Téméraire* zich tot dit doel bij hem voegen.

Ten 2 uur deed een granaat van de *Inflexible* een groot buskruitmagazijn in het fort Ada in de lucht vliegen, en te 4 uur was het vuur der forten geheel tot zwijgen gebracht, daar de bedieningsmenschappen, die niet gesneuveld waren, de andere troepen gevolgd waren, die reeds een uur geleden de stad ontruimd hadden.

Intusschen was te een uur, een detachement van 12 matrozen van de *Invincible*, onder dekking van het vuur der kanonneerbooten bij Meks aan wal gegaan; zij vonden de werken geheel verlaten, vernielden twee kanonnen van 25 cM. door middel van schietkatoen en vernagelden de overige.

Ten 5 uur openden de *Monarch* en de *Penelope* opnieuw het vuur op het fort Napoleon en andere binnen de enceinte gelegen werken, doch een half uur later werd op last van den admiraal het vuur over de geheele linie gestaakt.

In den avond en den daaropvolgenden nacht bleven alle schepen op hunne posten; den volgenden ochtend (12 Juli) te 6 uur begroeven de Engelschen hunne dooden en kort na afluop van deze plechtigheid bespeurde men aan boord van de *Inflexible* en de *Téméraire*, dat de vijand bezig was een, achter het hospitaal gelegen, batterij opnieuw te bewapenen, tegen welke zij te

half elf het vuur openden. Elk dezer schepen loste drie schoten zonder dat het vuur beantwoord werd en spoedig werd op Ras-el-Tin de parlementaire vlag geheschen.

Daar de, door den admiraal gedane eischen, van de hand werden gewezen, werd even vóór 4 uur een schot op het fort Meks gedaan, doch nu werd andermaal de witte vlag vertoond en het bombardement gestaakt.

Het is niet gemakkelijk, zich een juist denkbeeld te maken van de uitwerking der Engelsche projectielen op de Egyptische werken; wel vindt men hieromtrent enkele opgaven in de verschillende dagbladen, doch deze zijn veel te onbepaald om er eenige gevolgtrekkingen uit te maken.

De forten Meks en Ras-el-Tin met aanliggende werken hadden veel geleden, de meeste vuurmonden waren gedemonteerd; één was zelfs ten onderste boven geworpen; opmerkenswaardig is het, dat het eene kanon dat op een *Monorief*-affluit lag, geheel onbeschadigd gebleven was, hoewel het geruimen tijd tot mikpunt gekozen was, van de forten Ada en Pharos bleven niets over dan puinhoopen. Verscheidene granaten zijn over de forten heen in de stad te recht gekomen; van degepen, die op het fort Napoleon gericht waren, vielen er verscheidene in door Europeanen bewoonde huizen, die geheel buiten de richting lagen. Een granaat van de *Invincible* sloeg in het hospitaal waar zich onder de hoede van eenige zusters van liefdadigheid 60 zieken en 83 gevonden kinderen bevonden, het projectiel kwam in een der slaapkamers te recht, sloeg door de verschillende verdiepingen heen en kwam zoo zonder iemand te treffen op den beganen grond waar het bleef liggen en gelukkig niet sprong. Op het dak waren de vlaggen met het roode kruis en met de halve maan geplaatst, doch de Engelschen houden vol, ze niet gezien te hebben.

Eenige granaten uit de kanonnen van 80 ton van de *Inflexible*, die voor het fort Pharos bestemd waren, kwamen 2000 M. verder in de Europeesche huizen bij het Engelsche consulaat te recht en veroorzaakten daar veel schade.

Niettegenstaande al deze misschoten had de stad, volgens de aldaar verblijf houdende Europeanen, tot in den avond van den 11den zeer weinig geleden; eerst in den ochtend van den 12den namen de bekende tooneelen van plundering, brandstichting en moord een aanvang. Den geheelen dag bleef men aan boord der vloot werkeloos dit schouwspel aanzien, gereed om op het eerste signaal het bombardement weer aan te vangen, doch eerst den 13den gaf *SEYMOUR*, die nu de zekerheid had, dat alle Egyptische troepen de stad verlaten hadden, zijn bevelen voor de landing.

Hoe slecht de *Egyptenaren* den 11den hun geschut oock bedienden, zoo hebben zij toch aan de pantserschepen meer schade toegebracht, dan men bij een oppervlakkige beschouwing zou denken.

De *Invincible* werd verscheidene malen getroffen, zes projectielen doorboorden zijn ongepantserde huid, een daarvan stelde 6 man buiten gevecht.

De *Sultan* werd 23-maal geraakt, de masten en de schoorsteen werden zwaar beschadigd, het ongeblindeerde gedeelte werd 2- a 3-maal doorboord.

Op de *Inflexible* werd een der sloepen vernield, de andere werden zwaar beschadigd.

De pantsering van den *Superb* werd op 2 plaatsen doorboord en zijn schoorsteen beschadigd.

Op de *Penelope* werd een kanon gedemonteerd, er wordt evenwel niet vermeld of dit ten gevolge van een vijandelijk schot geschied is.

De *Alexandra* had eenige lichte beschadigingen door het vijandelijk vuur; hoovendien waren twee zijner vuurmonden een van 25 en een van 18 ton, door hun eigen vuur onbruikbaar geworden. In het kanon van 25 ton was een granaat gesprongen, doch, zooals een vluchtig onderzoek leerde, zonder de ziel te beschadigen; er werd een tweede schot gedaan, doch nu kwam order om het vuren te staken, een meer nauwkeurig onderzoek bracht thans aan het licht, dat er zich in de ziel een vrij diepe lange scheur bevindt; niettemin beweren de Engelschen, dat men best met het stuk had kunnen doorvuren.

Bij het kanon van 18 ton was door het vele schieten, de smeedijzeren mantel eenigszins los gegaan, doch zonder, dat men hierdoor het vuur heeft moeten staken.

De kanonneerbooten, die, dank zij hunne geringe afmetingen, weinig trefkans aanboden, kregen slechts enkele onbeduidende beschadigingen.

Aan gewonden en gesneuvelden leden de Engelschen de volgende verliezen:

<i>Sultan</i> ,	2 dooden en	7 gekwetsten.
<i>Superb</i> ,	1 » »	1 »
<i>Alexandra</i> , . .	1 » »	3 »
<i>Inflexible</i> , . .	1 » »	2 »
<i>Invincible</i> , . .		6 »

Totaal . . 5 dooden en 19 gekwetsten.

Omtrent de verliezen der Egyptenaren loopen de opgaven zeer uiteen, sommigen spreken van 350 anderen zelfs van 2000 man.

Wat het munitieverbruik aangaat rekent men, dat zoowel de Engelschen als de Egyptenaren gemiddeld 6 schoten per vuurmond en per uur gedaan hebben; hierbij houde men echter in het oog, dat de meeste Egyptische vuurmonden slechts enkele uren gevuurd hebben, terwijl de Engelschen het bombardement 8 uur onafgebroken hebben voortgezet. De *Monarch* verschoot 420 granaten, de *Condor* alleen 200 tegen het fort Marabout.

Nadat den 12den Juli te 4 uur namiddags de witte vlag geheschen was, verscheen weldra een Egyptisch parlementair aan boord om onderhandelingen met den Engelschen vlootvoogd aan te knopen; deze echter stelde als eerste voorwaarde: overgave van al de forten en batterijen. Door dezen eisch niet

terstond aan te nemen, wisten de Egyptenaren de onderhandelingen te rekken, waardoor ARABI tijd kreeg, met al zijne troepen de stad te ontruimen. Eerst den 13den bemerkte SEYMOOR het misbruik, dat van de witte vlag gemaakt was en liet nu terstond de mariniers en een landingsdivisie débarkeeren, terwijl ook de schepen van andere natiën troepen aan wal zonden.

ARABI was met zijne troepen in de richting van den spoorweg naar Cairo teruggetrokken (Zie plaat 4) en had op ongeveer 25 KM. van Alexandrië bij Kafred-Douar een stelling ingenomen, die hij aanstonds begon te versterken en waardoor een doordringen naar Cairo den Engelschen voorloopig onmogelijk gemaakt werd.

De Khedive was in Alexandrië gebleven en werd in zijn paleis El Ramleh door Engelsche matrozen tegen zijn onderdanen beschermd.

ARABI was nu openlijk in verzet tegen zijn meester en werd door den Khedive vervallen verklaard van zijn betrekking als Minister van oorlog en marine.

In Engeland was men reeds sedert den 20sten Juni bezig met het samenstellen van een expeditieaire macht voor Egypte, en kort na het bombardement kwam Generaal ALISON met de eerste troepen aan, wier sterkte den 25sten Juli ongeveer 4000 man bedroeg.

Aan een krachtig offensief optreden viel met deze zwakke macht natuurlijk niet te denken, zoodat ALISON alleen op eigen veiligheid bedacht moest zijn, en zich bepaalde tot het doen van verkenningen, die, vooral wegens het geheel ontbreken van cavalerie, weinig uitkomsten opleverden.

De vraag schijnt niet ongerechtvaardigd of de Engelsche regeering niet beter gedaan had, zoodanige maatregelen te treffen, dat onmiddellijk na het bombardement een macht van voldoende sterkte om offensief op te treden, aan wal gezet had kunnen worden. ARABI had dan geen tijd gehad, zijn stelling bij Kafred-Douar te versterken; terwijl het nog de vraag is of hij zijn soldaten tot standhouden had kunnen bewegen, indien zij onmiddellijk en nog onder den indruk van de, door het bombardement, geleden verliezen waren aangevallen.

ALISON deed wat in zijn vermogen was; richtte een korps bereden infanterie op, om in het gebrek aan cavalerie te voorzien, en deed een gepantserden trein samenstellen waarmede verkenningen langs den spoorweg naar ARABI's stelling gedaan werden.

Deze trein was te Alexandrië onder leiding van Kapitein FISHER, die er ook het commando over bekwam, als volgt samengesteld. De locomotief, die door middel van spoorstaven en zandzakken tegen de uitwerking der vijandelijke projectielen gedekt was, bevond zich midden in den trein, die samengesteld was uit een aantal van ijzeren platen en zandzakken voorziene open goederenwagens. De noodige remtoestellen waren aangebracht om den trein, die zich trouwens langzaam voortbewoog, onmiddellijk tot staan te brengen, terwijl zich eenige ledige wagens voor aan den trein bevonden om dezen te vrijwaren

voor gevaren, die konden ontslaan uit het wegnemen van rails, aanbrengen van mijnen, enz.

Op den voorsten wagen bevond zich een mitrailleuse, terwijl op de andere vuurmonden (o. a. een van 40 pond) geplaatst waren, die door middel van hijschtoestellen zoo spoedig afgeladen konden worden, dat tusschen het stilsthouden van den trein en het afgaan van het schot slechts één minuut verliep. Ook was men er in geslaagd, den 40 ponder van een zoodanige rem-inrichting te voorzien, dat met het op den trein staande kanon gevraagd kon worden.

Deze zoogenaamde „Naval armoured train“, was bemand met matrozen en voerde werktuigen en materialen met zich mede om den weg, als hij onbruikbaar gemaakt mocht zijn, terstond te herstellen.

Het expeditionaire korps voor Egypte was samengesteld als volgt:

Commandant. Generaal Sir GARNET WOLSELEY.

Chef van den staf. Luit. Gen. Sir JOHN MILLER ADYE.

1ste Divisie.

Luit. Gen. WILLIS.

1ste Brigade.

Gen. Majoor Hertog van CONNAUGHT.

2de Bat. Grenadier guards	30 officn.,	761 man.
2de » Coldstream guards	30 »	761 »
1ste » Scotch guards	30 »	767 »
	<hr/>	
	90 officn.,	2289 man.

2de Brigade.

Gen. Majoor Sir EVELYN WOOD.

2de Bat. Royal Irish	30 officn.,	762 man.
1ste » West Kent	30 »	862 »
2de » York-and Lancaster	30 »	761 »
1ste » Royal Irish fusiliers	30 »	761 »
	<hr/>	
	120 officn.,	3146 man.

2de Bat. Duke of Cornwall's Light Infantry: 30 officn., 862 man.

2 eskadrons 19de regiment huzaren: 287 man, 267 paarden.

Batterijen A en D der 1ste brigade veldartillerie. 14 officn., 388 man, 306 paarden, 12 stukken, 28 voertuigen.

24ste comp. genietroepen 6 officn., 185 man.

11de treincompagnie 3 » 208 man, 154 paarden.

1/2 comp. hospitaalsoldaten 6 » 71 »

2 veldambulances 12 » 90 » (212 tenten).

1 veldpost.

2de Divisie.

Luit. Gen. HAMLEY.

3de Brigade.

Gen. Majoor GRAHAM.

1ste Bat. Royal Highlanders		elk Bataljon sterk 30 offic., 768 man.
2de » Highland Light Infantry		
1ste » Gordon Highlanders		
1ste » Cameron Highlanders		
		<hr/> 120 offic., 3072 man.

4de Brigade.

Gen. Majoor Sir ARCHIBALD ALISON.

1ste Bat. Berkshire	30 offic.,	831 man.
1ste » South. Staffordshire	30 »	831 »
1ste » Shropshire Light Infantry	30 »	831 »
1ste » Sussex	30 »	762 »
		<hr/> 120 offic., 3255 man.

3de Bat. King's Royal Rifle Corps: 31 offic., 961 man.

2 eskadrons 19de regiment huzaren: 287 man, 267 paarden.

Batterijen I en N der 2de : 14 offic., 388 man, 306 paarden, 12 stuk-
brigade veldartillerie. 1 ken, 28 voertuigen.

26ste comp. genietroepen 6 offic., 185 man.

12de treincompagnie 3 » 211 man, 154 paarden.

 $\frac{1}{2}$ comp. hospitaalsoldaten 6 » 71 »

2 veldambulances 12 » 90 » (212 tenten.)

1 veldpost.

INFANTERIE BUITEN HET DIVISIE-VERBAND.

2de Bat. Manchester. } Elk ter sterkte van 31 offic. en 751 man. be-

2de » Derbyshire. } stemd om te Alexandrië in garnizoen te blijven.

CAVALERIE-BRIGADE.

Generaal Majoor Sir DRURY LOWE.

1 regiment, samengesteld uit de drie | 25 offic., 452 man, 431 paar-
regimenten der Household (garde) brigade, | den.4de en 7de regiment Dragoon guards, elk sterk 32 offic., 573 man,
526 paarden.Een rijdende batterij: 7 offic., 175 man, 176 paarden, 6 stukken,
7 voertuigen.

17de treincompagnie: 4 offic., 178 man, 135 paarden.

 $\frac{1}{2}$ comp. hospitaalsoldaten: 6 offic., 71 man.

Veldpost.

KORPSARTILLERIE.

Kolonel GOODENOUGH.

1 rijdende batterij, 7 officn., 175 man, 170 paarden, 6 stukken, 7 voertuigen.

Batterijen C en I der 3de brigade veldartillerie, 14 officn., 388 man, 306 paarden, 12 stukken, 30 voertuigen.

4de en 5de batterij vestingart. der London division, i elke batterij 4 officn.

5de » 6de » » » Scottish » } en 138 man.

Militie-artillerie, 4 officn. en 120 man uit Malta.

GENIETROEPEN.

Kolonel NUGENT.

8ste compagnie, 5 officn., 103 man.

17de » 4 » 85 »

18de » 6 » 99 »

Een pontontrein, 7 » 194 » , 61 paarden, 10 pontons.

Een peloton telegrafisten, 5 » 184 » , 12 telegraafwagens.

Een geniepark, 1 offic., 33 man.

Een spoorwegafdeeling, . 4 officn., 85 man.

HULPDIENSTEN.

Trein.	{	2de compagnie, 2 officn., 43 man.
		7de » 2 » 43 »
		8ste » 2 » 238 » , 272 paarden.
		10de » 2 » 86 » 26 »
		15de » 1 offic., 150 » 201 »

Geneeskundige dienst: 32 officn., 180 man, 205 tenten.

Politie	{	te voet: 2 » 65 man.
		te paard: 2 » 73 »

Veldpost 22 beambten.

De totale sterkte van het korps, combattanten en non-combattanten, bedroeg 23.987 officieren en manschappen met 6227 paarden, terwijl behalve de vuurmonden, werden meegevoerd 1065 voertuigen en 5512 tenten.

Met deze troepen zou zich een divisie vereenigen, die in Britsch-Indië onder Luitenant-generaal MACPHERSON werd samengesteld uit: Engelsche en Indische troepen. De eersten bestonden uit 2 bataljons infanterie (Seaforth Highlanders 21 officn. 740 man en Manchester Regiment 21 officn. 750 man), een veld- en een bergbatterij; de laatsten uit 3 regimenten inf., het 7de, 20ste en 29ste, elk regiment bestaande uit een bataljon ter sterkte van 8 officn. en 680 man; 3 regimenten cavalerie, het 2de, 6de en 9de, elk ter sterkte van 8 officn. en 500 man en 4 compagnieën genietroepen ter gezamenlijke sterkte van 12 officieren en 400 man.

In het geheel waren dus ter beschikking van WOLSELEY gesteld:

19223 man infanterie, 3818 cavalisten, 1927 artilleristen en 1278 man genietroepen; de geheele sterkte der voor Egypte bestemde macht bedroeg 31.468 man.

Tevens kreeg men in Woolwich bevel een lichten en een zwaren belegeringstrein gereed te maken om ingescheept te worden; elke trein zou bestaan uit 36 vuurmonden van verschillend kaliber, de lichte bovendien uit 83, de zware uit 96 voertuigen; aan munitie zouden 480 a 500 schoten per vuurmond worden meegevoerd.

In Egypte was gedurende den tijd dien het korps noodig had om zijn bestemming te bereiken, niet veel meldenswaardigs voorgevallen. ALISON en ARABI hielden elkander in het oog en bijna dagelijke hadden weinig beteekenende voorpostengevechten plaats; alleen op den 5den Augustus ondernamen de Engelschen een verkenning welke verloop de moeite waard is, eenigszins nader omschreven te worden. Volgens rapport van Generaal ALISON, die de verkenning persoonlijk leidde, had hierbij het volgende plaats:

In de laatste dagen liep het gerucht, dat ARABI zich van zijn stelling bij Kafred-Douar naar Damanhur teruggetrokken zou hebben, en om zich te overtuigen of dit gerucht waarheid bevatte, werden de volgende bevelen gegeven.

Twee halve bataljons (Duke of Cornwallis en South-Staffordshire) de bereden infanterie en een veldvuurmond (7,62 cM.) zouden langs den oostelijken-, 1 bataljon (Irish fusiliers) en een veldvuurmond langs den westelijken oever van het Mahmoudieh-kanaal oprukken. Tot ondersteuning van deze linkercolonne zou een bataljon mariniers per spoortrein volgen, terwijl de gepantserde trein met een 40-ponder, twee 9-ponders en 3 mitrailleurs vooruit werd gezonden. De linkercolonne ving te 4½ uur 's namiddags den marsch aan en raakte spoedig in gevecht met den vijand, die een sterke stelling aan weerszijden van het kanaal had ingenomen; deze stelling werd evenals een tweede, ongeveer 800 M. meer achterwaarts gelegene, genomen. De andere colonnes waren inmiddels ook voorwaarts gerukt, doch weldra werden zij door 's vijands artillerievuur tot staan gebracht, en hoewel dit vuur door de vuurmonden uit den gepantserden trein tot zwijgen gebracht werd, namen de Engelschen na ongeveer ½ uur stand te hebben gehouden, den terugtocht aan.

Het doel der verkenning, zegt Generaal ALISON, was volkomen bereikt. Ons dunkt dat deze uitkomst nog al twijfelachtig was; volgens de berichten van Egyptische gevangenen toch waren hunnerzijds 2 bataljons en een bergbatterij in het vuur geweest, het was den Engelschen niet gelukt ARABI te dwingen, zijn troepenmacht te ontwikkelen, zoodat zij nog volstrekt niet wisten of hij de stelling bij Kafred-Douar al dan niet ontruimd had; trouwens de ochtend van den 6den Augustus vond Engelschen en Egyptenaren weer in hunne oude stellingen.

In de eerste helft der maand Augustus was de toestand der Engelsche troepen ongeveer de volgende. De reeds aangekomen troepen hielden Alexandrië bezet en verdar een linie ten Z. van die stad met den rechtervleugel bij het fort Meks en den linkervleugel bij Ramleh.

Hiertegenover stonden de Egyptische voorposten met den linkervleugel bij El-Bida, den rechter- ongeveer 1000 M. tegenover Ramleh. Bij Kafred-Douar was een driedubbele rij van verschansingen aangelegd; meer achterwaarts was de stad Damanhur versterkt, terwijl men 25 KM. van Damanhur het versterkte kamp van Tell-el-Barud aantrof.

Ruim een maand lang bleven de Engelschen en Egyptenaren aldus tegenover elkander staan; van een aanval op Kafred-Douar was geen sprake en ARABI ging steeds voort, zijn stelling en zijn leger te versterken.

Het duurde tot half Augustus eer het geheele korps te Alexandrië geland was. Den 15den stapte WOLSELEY aan wal en nam het bevel over de troepen op zich; een beslissend optreden kon nu elken dag verwacht worden.

(Wordt vervolgd.)

Iets over het gebruik van lange en korte kanonnen in den vestingoorlog.

Belagerungs- und Festungs- Artilleristische Gedanken und
Bedenken: Die Kanonen und Heubitzzeu. Von einem
Fachmann. Zweite Lieferung. Paderborn. 1883.

Het kleine geschrift van den *Fachmann* over batterijen van één kanon en van twee kanonnen en over tirailleerende vestingartillerie, dat wij in N°. 12 van den vorigen jaargang van dit tijdschrift de vrijheid namen met een enkel woord te bespreken, heeft te zeer de algemeene aandacht getrokken, dan dat het niet geoorloofd zou zijn ook het onlangs onder bovenstaanden titel verschenen vervolg bij onze kameraden in te leiden. In zeker opzicht achten wij ons daartoe zelfs eenigermate verplicht, en wel aangezien de Schrijver in het eerste gedeelte van deze tweede aflevering eenige bezwaren, die men tegen zijn voorstellen geopperd heeft, of daartegen zou kunnen opperen, door een nadere toelichting van zijne bedoelingen tracht uit den weg te ruimen. Men zou het derhalve een eisch van de billijkheid kunnen achten, de lezers van *De Militaire Spectator* niet onkundig te laten van deze nadere beschouwingen.

Wat ons betreft, wij meenden in ons vorig opstel, om daar vermelde redenen, omzichtig te moeten zijn met het uitspreken van een beslissend oordeel, in verband waarmede wij ons er toe bepaalden ten aanzien van de nieuwe beginselen, door den Schrijver voorgestaan, enkele vragen te stellen. Deze golden voornamelijk het door hem geopperde denkbeeld om, bij den aanval en bij de verdediging van vestingen, in plaats van batterijen te bouwen voor zes of voor vier vuurmonden en het vuur daaruit te openen nadat de batterij of wel een geheele reeks batterijen in strijdvaardigen toestand is, batterijen te maken van één kanon of van twee kanonnen die elk, zoodra ze gereed zijn, het vuur beginnen. Hoewel ons aankondigend overzicht het licht zag na het verschijnen van de nu besproken tweede aflevering, treffen wij in die aflevering niettemin een toelichting aan van wat ons voornamelijk

in de eerste, minder kon bevredigen; waaruit het geoorloofd is het gevolg te trekken dat dezelfde bezwaren, waarop wij de aandacht vestigden, ook door anderen zijn geopperd.

Ziehier op welke wijze de Schrijver nader verklaart hoe hij tot zijn *Illing- en Zwilling-Batterijen* is gekomen en hoe ver zijn eischen in dit opzicht gaan: Het kenmerk van de nieuwere vuurmonden met groote snelheden — zoo redeneert hij ongeveer — bestaat hierin dat de trefkans tot het demonteeren, met de daartoe behorende eindsnelheid der granaat, op bijna den dubbelen afstand van vroeger verkregen wordt en met kleinere kalibers. Een gevolg hiervan is dat de hedendaagsche banen te vlak zijn op afstanden waarop men vroeger met voldoende kromming borstweringen beschoot. De trefkans is echter niet in die mate toegenomen, dat men, bij de meer gebrekkige waarneming op de grootere afstanden, door een rechtstreekschen geschutstrijd in front een spoedige uitkomst mag verwachten. De gunstige afstand begint voor den L. 15 cM., wat uitsluitend de trefkans betreft, op 2000 M., doch deze neemt toe wanneer daarbij de meest gewenschte grootte van den invalshoek in aanmerking wordt genomen, zoodat de meest doeltreffende afstand voor een batterij, bestaande uit L. kanonnen van 15 cM., voor den aanval in front tusschen 2500 en 2000 M. is gelegen. Wanneer men de wenschelijkheid toestemt om op zulk een grooten afstand te blijven, die uit het oogpunt van transport en een veilige bediening van het zware geschut groote voordeelen aanbiedt, dan mag hij ook nog wel iets grooter zijn wanneer men daardoor, met geheele vermindering van den strijd in front, in de verlenging der vuurlijnen van den verdediger kan komen, ten einde het geschut op die vuurlijnen in de flank te beschieten. De geschutstrijd in front zij dan aan de lichtere vuurmonden, te weten de 12 cM.- en de korte 15 cM.-kanonnen en voorts de houwitser en mortieren van kleiner kaliber dan 21 cM. overgelaten. Op plannen van bestaande nieuwere vestingen ware na te gaan of een dusdanige opstelling van de zware kanonnen uitvoerbaar, en tevens of het mogelijk is twee werken uit het snijpunt van de verlengden der vuurlijnen te beschieten. Dit alles vooropgesteld, schetst de Schrijver als volgt het gebruik der vuurmonden: „De minder zware kanonnen voeren den geschutstrijd in front *in niet te groote batterijen*. Zij noodzaken den vijand zijne opstellingen te verraden. Middelerwijl kan het kanon van 15 cM., zonder daarbij te zeer bemoeijkt te worden, zijn plaats innemen, van waar het op het meest gewenschte oogenblik met groote kracht uit de flank in den strijd kan ingrijpen en de beslissing aanbrengen. Men bedenke dat de verdediger uit den aard der zaak geneigd zal zijn den vijand te bestrijden, die het meest nabij staat, en derhalve den goed gedekten ver af staanden 15 cM. zoo weinig mogelijk zal lastig vallen. Aldus opgesteld, zal het zware kanon van 15 cM. dan ook meestal in *zijn eigen batterij* als *op zichzelf staand* kanon kunnen gebruikt worden.”

Meenden wij gerechtigd te zijn naar het betoog van den *Fachmann* in

zijn eerste geschrift als zijn zienswijze weer te geven dat hij, zoowel bij den aanval als bij de verdediging van vestingen, de gebruikelijke batterijen voor zes of vier vuurmonden, in het algemeen wenscht te vervangen door batterijen voor één kanon of wel voor twee kanonnen, onregelmatig door elkander gelegd, terwijl elke batterij het vuur opent zoodra ze gereed is, — thans blijkt dat de Schrijver óf van die zienswijze eenigermate is teruggekomen óf aanvankelijk bedoeld heeft aan zijn denkbeeld een minder wijde strekking te geven dan men uit zijn betoog moest afleiden. Immers hij zegt thans duidelijk dat hij de vuurmonden voor den strijd in front wil opstellen „in niet te groote batterijen” waarmede natuurlijk geen *Illing-* en *Zwilling-batterijen* worden bedoeld; anders had de Schrijver ze genoemd in tegenstelling van de zoodanige, die hij voor de L. kanonnen van 15 cM. verlangt. De Schrijver keert dus ongeveer tot de aangenomen regels terug, of wel hij verwijderd zich daarvan veel minder dan vermeend werd, wat althans betreft het aantal vuurmonden waarmede de batterijen in den vestingoorlog behooren te worden bewapend. Maar tevens blijkt nu dat hij in een ander opzicht weer belangrijk van de thans geldende regels afwijkt. Terwijl toch algemeen de noodzakelijkheid is erkend bij den hedendaagschen geregelden aanval, om in de eerste plaats door middel van een krachtige artillerie-opstelling op grooten afstand, bestaande uit de zwaarste kalibers, de geheele beheersching van het voorterrein en een algemeene verzwakking van de verdediging te verkrijgen, alvorens tot het maken van een tweede artillerie-opstelling, voor den strijd van nabij bestemd, over te gaan, wenscht onze *Fachmann*, zooals wij gezien hebben, juist omgekeerd te doen handelen door de minder zware kalibers den geschutstrijd in front te doen voeren om den vijand tot het vertoonen van zijn opstellingen te noodzaken, en „middelerwijl” de zware kanonnen op de groote afstanden (in batterijen van één kanon) te doen plaatsen, van waar zij in den strijd „moeten ingrijpen” om de beslissing aan te brengen.

Hoe groot het aantal vuurmonden van de 1ste artillerie-opstelling behoort te zijn, hangt natuurlijk, behalve van andere omstandigheden, van de grootte en den aard der vesting af; wanneer men evenwel met von BONIN aanneemt dat bedoeld aantal op 150 vuurmonden kan gesteld worden, niet medegerekend het veldgeschut, dat tegen onverhoedsche ondernemingen van den verdediger moet dienen, dan is het niet alleen niet duidelijk hoe de Schrijver er toe gekomen is de geweldige kracht, die in de eerste artillerie-opstelling gelegen is, terug te brengen tot zijn enkele L. 15 cM.-kanonnen, in de verlengden en op de snijpunten van de vuurlijnen geplaatst, — daargelaten óf dit denkbeeld in de meeste gevallen wel uitvoerbaar zal zijn, — maar bovendien is het onverklaarbaar hoe hij zich het maken van een artillerie-opstelling, uit de minder zware kanonnen bestaande, die den geschutstrijd in front moeten voeren, mogelijk deukt, zonder voorafgaande werking van het zware belegeringsgeschut op de wijze als hiervoren vermeld. Met andere woorden, hoe zal de aan-

valler die tweede stelling tegenover de ongeschokte forten en tusschenbatterijen aanleggen en hoe zal het gesteld zijn met de communicatie naar achteren?

Ronduit gesproken, is dan ook de bij ons, ten aanzien van de wenschelijkheid eener practische toepassing van 's Schrijvers denkbeelden, met opzicht tot zijn één-kanonbatterijen gerezen twijfel, door de thans verstrekte nadere toelichting geenszins verdwenen. Wij vreezen dat ingenomenheid met het opgevatte denkbeeld hier tot gevolg heeft gehad, dat bij de toepassing niet op voldoende wijze rekening is gehouden met de eischen der werkelijkheid of dat deze geweld is aangedaan.

Volledigheidshalve zij voorts vermeld dat de Schrijver in het voordeel van zijn *Illing*-batterijen nog wijst op de mogelijkheid van betere waarneming uit nevenposten, terwijl hij tevens doet uitkomen dat zulke batterijen een minstens even goede gelegenheid tot munitieberging en tot dekking, vooral tegen granaatkartelskogels, opleveren als de batterijen voor meerdere kanonnen. Wij laten deze opmerkingen, die ons niet zeer duidelijk voorkomen, voor hetgeen zij zijn. In 't bijzonder kunnen wij geen vrede hebben met de meening als zou bij een *Illing*-batterij de waarneming uit een nevenpost gemakkelijker zijn dan bij een grootere batterij. Wel zegt de Schrijver dat hij vier batterijen van één kanon onder één commando wil brengen en voor die vier batterijen dus slechts één observatie-post wenscht, die zijn bevinding door optische signalen mededeelt, maar hiermede is geenszins opgehelderd dat zoodoende een betere waarneming verkregen wordt, dan wanneer die voor zes stukken, in één batterij geplaatst en die toch elk op hun beurt vuren, geschiedt uit een nevenpost, die telegraphisch of telephonisch met de batterij verbonden is. Volkomen instemming verdient overigens wat in het algemeen wordt opgemerkt met opzicht tot de moeilijkheid der waarneming van de schoten uit de batterij en de voordeelen van zoodanige waarneming uit een punt *naast* de batterij, in het vrije veld. Ook bij de oefeningen op de forten nabij Utrecht in den afgelopen zomer kwam het bezwaar der waarneming van het vuur uit het fort zelf meermalen duidelijk uit. In het bijzonder was dit het geval bij het beschieten van een uit het fort onzichtbaar doel, waarbij het vuur langs telegraphischen weg geregeld werd uit een ander fort, alwaar de waarneming van de schoten ondersteld werd te kunnen plaats hebben. Daar nu laatstbedoeld fort zelf onder vuur kan zijn, of liever in de werkelijkheid wel onder vuur zal zijn, mag dit niet als de meest geschikte waarnemings- en seinpost beschouwd worden, en schijnt het meer doeltreffend daartoe punten in het vóór- of tusschenterrein te bestemmen, vanwaar de observatie geheel ongestoord kan geschieden en die dan door middel van den veldtelegraaf met de batterij zouden kunnen verbonden worden. Ten einde de meerdere veiligheid *naast* dan *in* de batterij te doen uitkomen, beroept de *Fachmann* zich op zijn ervaring vóór Parijs en herinnert hij, hoe door springende granaten, die in het achtertalud van de kuil der batterij insloegen, menig braaf soldaat van achter gedood werd. Dit voorbeeld, uit den werkelijken

oorlog gegrepen, zij hier bijgebracht ter overtuiging van hen, die, in weerwil van de openbaar gemaakte uitkomsten van verschillende proeven, die de terugwerkende kracht van in traversen en rugweringen springende granaten hebben aangetoond, daaraan geen geloof willen slaan. Het is aan geen twijfel onderhevig dat de toestand, in dit opzicht in meer dan een van onze voornaamste forten bestaande, in oorlogstijd tot bedenkelijke gevolgen moet leiden.

Volgen wij thans den *Fachmann* eenige oogenblikken bij zijn beschouwingen over het gebruik van kanonnen en houwitseren, het eigenlijke doel dezer brochure.

In de eerste plaats wijst hij op de nadeelen, uit het eenzijdig gebruik van de L. kanonnen, uitsluitend met zware ladingen, voortspruitende. In zijn verbeelding bevindt hij zich te midden van den geschutstrijd in een belegeringsbatterij van 12 cM., op 1250 M. van den vijand, en terwijl hij de uitwerking van het juist gerichte vuur van den verdediger gadeslaat, is zijn gedachtenloop ongeveer aldus: »Het is opvallend dat dit hevige vuur, waarbij de eene granaat de andere volgt, ons geen nadeel toebrengt. De uitwerking blijft óf geheel vóór het doel óf is geheel daarachter. De granaten, die de borstwering treffen, springen en gaan over de batterij heen; men zou zeggen dat de schoten, welke ver vóór de borstwering vallen, nog gevaarlijker zijn dan de treffers in de borstwering. En de overige granaten slaan, ten gevolge van den kleinen invalshoek, ver achter de batterij aan. De vijand heeft blijkbaar een te groote lading; zijn banen zijn te vlak. Laten wij zorg dragen te zijnen opzichte niet in dezelfde fout te vervallen. Daartoe moeten we aan het *indirecte schot* denken, — of althans aan het *schot met verminderde lading*. Ik herinner mij evenwel dat men mij gezegd heeft dat *het kanon van 12 cM. ontworpen is voor het demonteerschot*; het kan toch niet voor alle doeleinden dienen. Maar wanneer gij nu dat kleine plekje, door de monding van gindsch kanon gevormd, niet treft, dan is alle munitie doelloos verspild. Hadden wij slechts een kleine lading. Het korte kanon van 15 cM., dat met kleine ladingen vuurt, heeft daarmee immers een vrij juist schot. Konden we van onze groote lading maar wat afnemen? Maar dat gaat niet, omdat we met prismatisch buskruit schieten (1), en *dit in kleine ladingen onvoldoende en onregelmatig verbrandt*. Ware het thans niet te laat, dan zou ik wel wenschen voor te stellen met een kleine lading van grofkorrelig, of wanneer dit nog niet voldoende was, van fijnkorrelig buskruit te beproeven óf het gelukt op korten afstand den vijand onmiddellijk achter de borstwering te treffen. Mochten we, al ware het met een kleine snelheid, de borstwering nabij de kruin treffen, dan zou de grond weggeworpen worden en zouden granaatscherven in de batterij vallen, zoodat de vuurmond voor eenigen tijd tot zwijgen ware gebracht of wel zouden wij het trefpunt rechtstreeks op den vuurmond brengen. . . .»

(1) De Schrijver heeft hier vermoedelijk op het oog het nieuwe Duitse kannon van 12 cM. (staalhard brons), welk kanon volgens de laatste uitgave van NEOMANN'S *Waffenlehre* één lading heeft van 8,5 KG. prismatisch buskruit.

De zin van vorenstaande woorden behoeft geen toelichting, en wanneer wij meenden ze in hun geheel te mogen weergeven, dan geschiedde dit omdat de *Fachmann* daarinade op zijn eigenaardige wijze den toestand van het oogenblik, zooals die vrij algemeen bestaat, duidelijk heeft geschetst. Ziehier overigens wat hij tot oplossing van de quaestie bijbrengt:

Vooreerst wil hij voor het kanon van 12 cM. een kleine lading. Het medevoeren en vooral een behoorlijk gebruik van zulk een groot aantal ladingen, als in sommige schootsstelsels voorkomen, acht hij vóór den vijand onuitvoerbaar; uit dien hoofde wil hij een kleinste lading vaststellen, die nog voldoende trefkans geeft, en hoogstens nog een middelbare. Deze drie ladingen kunnen dan van verschillend buskruit zijn, daar een verwiseling niet mogelijk is; en het kanon, te allen tijde met deze drie ladingen uitgerust, kan dan voor alle gevallen geschikt geacht worden.

Aannemende dat elke vuurmond met een bepaalde bestemming is ontworpen, merkt de *Fachmann* op dat wij ook heden ten dage weder tot kanonnen, houwtiers (korte kanonnen) en mortieren zijn gekomen, terwijl van elke soort zware en lichte bestann. Van de lange kanonnen noemt hij alleen zwaar de L. 15 cM., en van de korte kanonnen en mortieren alleen die van het kaliber van 21 cM. Geen der lange en korte kanonnen, zegt hij, is echter zóó eenzijdig ingericht dat het slechts voor één doel zou kunnen gebruikt worden. Voor de lichte kanonnen, waartoe dus ook dat van 12 cM. behoort, wenscht hij in het bijzonder aansluiting naar boven en naar beneden; met andere woorden het kanon van 12 cM. moet zoo ver mogelijk schieten om naast den 15 cM. gebruikt te kunnen worden en het moet, om geen nadeel bij het gebruik meer vooruit te ondervinden, met gekronde banen kunnen schieten. Dit nu wordt verkregen met de drie ladingen hierboven vermeld; welk getal tevens voldoende wordt geacht voor de korte kanonnen.

Wat de aanwending van het kanon van 12 cM. betreft, wenscht de *Fachmann*, wanneer dit plaats vindt op de korte afstanden, d. i. op 1500 M. of minder, het kanon te plaatsen in een daartoe gegraven kuil van 2 M. breedte, 2,5 M. lengte en 1 tot 1,5 M. diepte aan de voorzijde, terwijl de hellende bodem aan de achterzijde op den begane grond uitkomt. Deze wigvormige kuil, die een inhoud van 2,5 a 3 M.³ heeft, wordt door 6 man in 1 uur uitgegraven, terwijl de naar voren uitgeworpen grond een borstwering ter hoogte van 0,75 tot 1 M. vormt, welke op 1000 M. onzichtbaar is wanneer eenige boomtakken daarvoor worden geplaatst. Het emplacement is, volgens den *Fachmann*, zoodoende voorloopig gereed, en terwijl de batterij, waarin de kanonnen tot nu toe opgesteld waren, met moordslagen blijft doorvuren, met het doel om den vijand te misleiden, worden achtereenvolgens de kanonnen naar de ingravingen overgebracht; de eerste munitie wordt naast het kanon geplaatst. Nadat voorts op 10 M. vóór de nieuwe opstelling een grachtje met aardopwerping is gemaakt, dat voor den vijand een zeer sterke borstwering moet schijnen (1), kan het vuur worden geopend met de kleinste

lading. Het kanon zal daarbij onbeweeglijk blijven staan en inmiddels wordt met de schop doorgewerkt. Kleine schouderweren worden aan de batterij aangebracht, en wel zoo dat men, door middel van daarop geplaatste ribben, een gedeelte van het kanon en de bediening dekking verschaft. Zijn de meest nabijgelegen batterijen des vijands vernield en gaat men over tot het demonteeren met de volle lading, dan behoeft men niet te vreezen dat het kanon zal terugloopen, wanneer de vroeger vermelde voorzorgen genomen zijn.

Men ziet dat ook hier het beginsel van de *Illing*-batterijen op den voorgrond treedt. Wat het denkbeeld betreft, om het kanon van 12 cM. op de omschreven wijze tot verschillende doeleinden dienstbaar te maken, voor zooveel betreft het invoeren daarbij van een drietal ladingen, te weten: een kleine, een middelbare en een groote lading, dit verdient zeker ernstige overweging. Voor ons in het bijzonder zou, bij de erkende moeilijkheid van het demonteeren met vlakke banen (1), — vooral zoolang het op papier bestaande kanon van 15 cM. K. niet is ingevoerd — het nemen van proeven, in hoever onze stalen kanonnen ook geschikt zijn (mede wat de trekhelling betreft) tot het schieten met verminderde lading, zeer gewenscht mogen geacht worden. Meer afluende komt het evenwel voor tot dit doel het zoeven genoemde korte kanon van 15 cM. in te voeren, waardoor een betrekkelijk lichte vuurmond van groot vermogen zou worden verkregen. Het gemakkelijk verplaatsbaar geschut kan tot het hier besproken doeleinde niet dienen. Wel wijst alles er op dat, zoowel de aanvaller als de verdediger, in de toekomst een uitgebreid gebruik zullen maken van gemakkelijk verplaatsbaar geschut; maar men zou te ver gaan door aan te nemen dat wij in de tweede periode van de verdediging tegen een geregeld beleg, bij den eigenlijken geschutstrijd ulzoo, de *hoofdzakelijke kracht* der verdediging in gemakkelijk verplaatsbare vuurmonden moeten zoeken. Bij dezen strijd, die voornamelijk op het terrein tusschen de forten wordt gevoerd en die het zwaartepunt nitmaakt van de geheele artillerie-verdediging, kunnen wij, tegenover de kracht van den aanval, de zware kanonnen *als hoofdfactor van de verdediging* niet missen. Uit dit oogpunt beschouwd, moet men derhalve, en zulks vooral in de omstandigheden waarin wij voor 't oogenblik verkeerden, groote waarde hechten aan een streven om het zware positie-geschut tot verschillende doeleinden dienstbaar te maken. Doch ook bij het bezit van een kort kanon van 15 cM. blijft de zaak van groot belang. Wanneer toch de schootstafels van 15 cM. L. en 12 cM. L. ook verminderde ladingen bevatten, zou zulks ongetwijfeld voordeel kunnen aanbrengeu, b. v. bij gebrek aan kanonnen van 15 cM. K.

(1) Men zie over het demonteeren met gekromde banen het hieraan gewijde gedeelte der belangrijke voordracht van den Kapitein VAN PESCH in de bijeenkomst van de Vereeniging tot beoefening van de Krijgswetenschap van 29 Maart 1884, naar aanleiding van het artikel: *Die Vortheile des Verticalschusses gegenüber dem rasanten Feuer der Geschütze im Fechtungskreise*, voorkomende in het Pruis. *Archiv*, - Band 27, Heft 4.

of in omstandigheden, waarin zich voor de lange kanonnen geen geschikte doelen voor de zwaarste ladingen aanbieden.

Zooals men weet, zijn in de jaren 1870 en 1880 hier te lande eenige proeven genomen tot het verzamelen van de noodige gegevens voor de schoots-tafels voor het indirecte schot uit de St. vestingkanonnen, welke echter door de vele andere spoedeischede proeven niet tot een afdoende uitkomst konden gebracht worden (1).

Met de zienswijze van den *Fachmann*, dat het aantal ladingen niet zeer talrijk moet zijn, zoo als b.v. bij 12 cM. K. A. het geval is, kan worden ingestemd. Of dit aantal nu 2 of 3, of wellicht 4 moet bedragen, is a priori moeilijk uit te maken; daarbij al te veel af te dalen, schijnt niet geraten om de trefkans niet te gering te doen worden, zoo als bij 15 cM. met de lading van 1 KG. reeds in hooge mate het geval was (B. O. 1880, bladz. 208).

Ook hetgeen de Schrijver in het midden brengt omtrent de bij de verminderde ladingen te gebruiken soort van buskruit, verdient behartiging. Wel is, bij de aangehaalde proeven, met buskruit N°. 1 onder 7° elevatie een even groote 50 j lengtespreiding verkregen als bij het gebruik van het buskruit 10—13, maar de vraag is geoorloofd of de uitkomsten bij diezelfde gelegenheid verkregen met buskruit 10—13 onder 12°, 17° en 22° wel pleiten voor het gebruik van dat buskruit bij de verminderde lading en een nader onderzoek naar het gebruik daarbij van buskruit N°. 1 niet alleszins wettigen.

Over de mogelijkheid om de 12 cM.-kanonnen op de voorschreven wijze te gebruiken zonder bedding — al schijnt dit gebruik aan velerlei bedenking onderhevig — behoort de practijk te beslissen. Hetzelfde geldt van het denkbeeld, om de bedding, in plaats van onder de affluit, boven het kanon te leggen; oppervlakkig is men geneigd te meenen dat de aldus gebezigde bedding eenigermate tegen regen en granaatkartetskogels kan beschermen, maar overigens meer last dan genoegen moet opleveren, vooral wanneer men denkt aan de verwoesting wanneer op dat lichte dak een granaat trefte. Hoe dit zij, men zal aan het denkbeeld de verdienste van »nieuwheid» niet ontzeggen, en wat wij in ons vorig bericht opmerkten met opzicht tot de oorspronkelijkheid van de door den Schrijver geopperde denkbeelden, mag zeker ook wel voor de hier besproken voorstellen gelden. Of de denkbeelden van den *Fachmann* overigens, in het bijzonder wanneer men ze aan de regelen van de tactiek toetst, algemeene instemming zullen vinden, moet naar onze bescheiden meening betwijfeld worden. De Schrijver zegt in zijn voorrede: »Man hat mich einen phantasiereichen Mann genannt — ich frage Sie, wer kann sich heute noch anders, als durch eine lebhaftige Phantasie den Kampf um die riesigen Festungen vorstellen?» Die woorden kwamen ons bij het doorlezen van het werkje meermalen voor den geest, en, hoewel instemmende met de meening dat de studie van den hedendaagschen vestingoorlog

(1) Vergelijk *Beknopt Overzicht* 1879, bladz. 134—136 en 1880, bladz. 207—208.

een levendige verbeeldingskracht eischt, vroegen we ons onwillekeurig af of de kundige Schrijver, door zich al te uitsluitend op het gebied der phantasie te bewegen, dat der werkelijkheid niet te veel heeft uit het oog verloren, of de bekwame technicus alle eischen der tactiek wel behoorlijk heeft overwogen? Het is vooral het gemis aan kracht bij den aanval, welke kracht alleen kan worden verkregen door de innige samenwerking van talrijke elementen, dat ons twijfel doet opperen aangaande de waarde in de practijk van vele der door den *Fachmann* geopperde denkbeelden. Het is ons bovendien voorgekomen alsof we bij den Schrijver zelve twijfel zagen doorscheren met opzicht tot de uitvoerbaarheid zijner plannen. Zoo zegt hij, bij de bespreking van de zooveen omschreven kleine batterijen voor den strijd in front: »Is nochtans het bouwen van groote batterijen niet te ontgaan, dan moet dit alleen mogelijk geacht worden onder bescherming van dit vuur (dat der *Illing*-batterijen), waarbij de groote batterij onmiddellijk naast en tegen de kleine aansluit». Daargelaten dat het bouwen van een groote batterij onmiddellijk naast een vurende *Illing*-batterij minder doeltreffend voorkomt, omdat zodoende het vijandelijk vuur gelokt wordt naar de plaats waar men werkt, meenen wij dat in de onderstelling, als zou het bouwen van de grootere batterijen niet zijn te ontgaan, de stilzwijgende erkenning ligt opgesloten, dat de kleine batterijen ongenoegzaam geacht worden voor de zware taak, haar bij den aanval door den Schrijver toegedacht. Overigens is in den werkdagen oorlog het bewijs geleverd dat de groote batterijen hier bedoeld onder de bescherming van de batterijen van de 1ste artillerie-opstelling kunnen gebouwd worden, zonder dat daartoe de steun van vooruitgeschoven éénkanonbatterijen wordt vereischt. En wat de verdediging betreft, kan bezwaarlijk bedoeld zijn dat tot den bouw van de neven- en tusschenbatterijen, waarmede ten deele reeds bij den aanvang van het beleg of zelfs reeds in vreedestijd kan aangevangen worden, voorafgaande aanleg van kleine batterijen zou vereischt worden.

Wij zouden vreezen misbruik te maken van het geduld onzer lezers door bij al de bijzonderheden stil te staan, die de *Fachmann* in een kort bestek ter sprake brengt. In zijn voorrede richt hij tot den lezer het verzoek hem met welwillendheid in de verdere uiteenzetting van zijn gedachten en opmerkingen te volgen en hem den vorm eener »harmlosen Plauderei" te vergunnen; en het zou dus, na dit beleefd verzoek, onheusch zijn eenige aanmerking op den vorm te maken. Genoeg zij het te vermelden dat de Schrijver, na bespreking van het kanon van 12 cM. en van de wijze, waarop hij het wenscht te zien gebruiken, komt op het indirecte bresschot, en met betrekking tot deze gewichtige aangelegenheid als zijn overtuiging uitsprekt, dat tot het vernielen van gedekt muurwerk op aanzienlijken afstand noodwendig vereischt wordt een houwiter van 21 cM., terwijl het korte kanon van 15 cM. bestemd moet blijven tot het beschieten van aardewerken. Deze

zienswijze is in overeenstemming met het feit dat korte kanonnen van 21 cM. reeds bij onderscheidene artilleriën zijn ingevoerd, terwijl in Frankrijk een zoodanig kanon van 22 cM., na beproeving, naar wij vermeenen, onlangs is aangenomen.

Niet van belang ontbloomt is, ook uit een Nederlandsch oogpunt, de zienswijze van den *Fachmann* met opzicht tot de kleinste kalibers, de kanonnen van 9 cM. en 8 cM. (Duitsch veldgeschut), in den vestingoorlog. Hij is namelijk een groot voorstander van het gebruik van deze kanonnen bij de verdediging en zegt dat, bij gelijk munitie-verbruik, geen zwaarder kanon zoo geschikt is als deze gemakkelijk te verplaatsen kanonnen om het den aanvaller lastig te maken.

In dit opzicht kunnen wij geheel met den Schrijver medegaan. Daarom rijst voor ons, nu wij in het stalen kanon van 8,4 cM. een uitmuntenden veldvuurmond hebben, als vanzelf de vraag of die vuurmond ook niet de meest geschikte is voor het gewenschte licht verplaatsbare kanon bij de verdediging. Gaat men toch na welke eischen aan dergelijke kanonnen moeten worden gesteld, dan treedt, naast een uitwerking gelijkstaande met die van goed, of zoo men wil van het beste elders bestaande veldgeschut, bovenal de eisch van *grootte beweegbaarheid* op den voorgrond. Die grootte beweegbaarheid is, tot een behoorlijk gebruik van het lichte kanon in het vóór- en tusschenterrein, niet alleen noodzakelijk bij het bezetten van stellingen, maar evenzeer om de bezette stellingen tijdig en zonder achterlating van vuurmonden te kunnen ontruimen. Men moet daar met het licht verplaatsbaar geschut in weinig tijds een stelling kunnen bezetten, maar tevens dat geschut op een gewild oogenblik spoedig uit de opstelling kunnen terugnemen. Bij het gebruik van het licht verplaatsbaar kanon in de forten en vestingen, moet het, geplaatst op een affluit met beweegbare verhoogstukken, aan den eisch voldoen van te allen tijde door kanonniers in een zeer kort tijdsverloop uit de op den walgang gebouwde remises naar de emplacementen, en van deze naar de remises gebracht te kunnen worden, en zulks ook onder het vijandelijk vuur en bij omwoelden walgang. Nu is het, dunkt ons, aan geen redelijken twijfel onderhevig dat het St. kanon van 8,4 cM. aan de bovenvermelde eischen zal voldoen: de inrichting van affluit en voorwagen waarborgt toch, in verband met de voortreffelijke uitwerking van deze vuurmonden, hunne bruikbaarheid in het neven- en tusschenterrein als tirailleurs van de artillerie; terwijl voorts, wat het gebruik in de forten en vestingen aangaat, de zekerheid bestaat dat het gewicht van het kanon op affluit met beweegbare verhoogstukken geen hinderpaal is tegen het vervoer met handen en het gebruik als remise-kanon. Het is toch bekend dat het Br. kanon van 8 cM. A. op affluit met beweegbare verhoogstukken, wat het gewicht betreft, zeer goed bruikbaar is als remise-kanon; en aangezien nu het St. kanon van 8,4 cM. slechts een meerder gewicht van 25 KG. heeft dan het eerstgenoemde, mag met gerustheid worden aangenomen dat het kanon van 8,4 cM. St. als remise-

kanon in allen deele zal voldoen. Op de hier vermelde gronden schijnt derhalve het St. kanon van 8,4 cM. als licht verplaatsbaar kanon voor het vóór- en tusschenterrein, tevens remise-kanon, aanbeveling te verdienen.

Met de meening, dat aan de hier bedoelde kanonnen de eisch moet gesteld worden van *met overmacht* tegen het zwaarste vijandelijke veldgeschut te kunnen optreden, kunnen wij niet instemmen. Bij een mogelijke beschieting toch van furten door veldgeschut is het de taak van de zware vuurmonden om daartegen met kracht op te treden; de eigenlijke taak van het licht verplaatsbaar vestinggeschut begint eerst in de latere tijdperken van de verdediging en die taak is dan een geheel andere dan het te keer gaan van een beschieting door veldgeschut. Wel kan men met recht vergen, zooals reeds werd opgemerkt, dat het licht verplaatsbaar kanon in uitwerking gelijksta met het beste veldgeschut, hetgeen van ons stalen veldkanon kan getuigd worden. Wij herhalen dat wij, dit punt vooropgesteld, veel meer den nadruk leggen op groote beweegbaarheid dan op eenige meerdere uitwerking. Ook de Schrijver van het onderwerpelijke geschrift laat zich in dien geest uit: »Es ist ausserordentlich schwer zu bestimmen, ob man von Feldgeschützen oder von etwas grosseren Kalibern beschossen wird — todt ist todt, ein verlornen Arm ist verloren! Der junge Artillerist möge bedenken, dass es nicht immer nützig ist, die leichten Kanonen in hohe Laffetten zu legen, *dass im Festungskriege die Beweglichkeit des Geschützes oft dieselbe Rolle spielt wie in der Feldschlacht*, dass auch der Festungsartillerist jeden Augenblick bereit sein will, dem Feinde die offene Brust zu zeigen».

Het kanon, dat bij ons als het licht verplaatsbaar kanon in den vestingoorlog zal moeten dienen, is, zooals men weet, het kortelings ontworpen Br. kanon van 10,5 cM. Vergelijken wij, wat de beweegbaarheid betreft, dit kanon, met dat van 8,4 cM. St., dan blijkt dat, terwijl laatstgenoemd kanon op veldaffuit 968 KG. weegt, het eerstbedoelde op een dergelijke affuit 1350 KG. weegt, terwijl het ons niet bekend is hoe daarbij de munitie zal worden medegevoerd. Voorts weegt het stalen veldkanon als remise-vuurmond op een dergelijke affuit als die voor 8 cM. A. omstreeks 1215 KG.; dat van 10,5 cM. op een affuit met beweegbare verhoogstukken daarentegen zeker niet minder dan 1600 KG., waardoor het, naar onze overtuiging, te zwaar zal zijn als onder alle omstandigheden bruikbaar remise-kanon.

Het kaliber van 10,5 cM. komt overeen met dat van den mede ontworpen getrokken mortier, die voor hetzelfde doeleinde moet dienen als het licht verplaatsbaar kanon. Nu in Duitschland een getrokken mortier is ingevoerd van 9 cM., waarmede op de afstanden van 450—1800 M. goede uitkomsten zijn verkregen, is het aan te nemen dat een getrokken mortier van 8,4 cM. evenzeer voor het hier besproken doeleinde geschikt zal zijn, in welke meening men versterkt wordt door de invoering in Rusland van een getrokken mortier van 8,6 cM., wiens uitwerking ons evenwel niet bekend is. Men houde hierbij in het oog dat het nogmerk, naar hetwelk met de kleine mortieren ge-

streeft wordt, niet bestaat in het vernielen van doelen met een groot weerstandsvermogen, maar veeleer in het beschadigen en vernielen van vuurmonden en affuiten en het treffen van levende doelen, en hiertoe is de mortier van 9 cM., wiens gewicht met inbegrip van de affuit niet meer dan 196 KG. bedraagt, zeer geschikt. De Russische mortier van 8,6 cM. met affuit weegt 172 KG.; de mortier van 10,5 cM. met affuit daarentegen 300 KG.

Is onze zienswijze op zichzelf juist, dat het stalen kanon van 8,4 cM. als 't ware aangewezen is als het licht verplaatsbaar kanon voor den vestingoorlog, aan die meening zou niet weinig kracht worden bijgezet wanneer de onderstelling mocht blijken juist te zijn dat een getrokken mortier van gelijk kaliber tot hetzelfde doeleinde een voldoende uitwerking heeft. Er is meer. Men heeft in de laatste tijden stemmen vernomen, die de noodzakelijkheid betoogen van het medevoeren van getrokken mortieren te velde, en wanneer men de beweegredenen nagaat, die tot die zienswijze hebben geleid, dan komt men tot de erkenning dat het alles behalve onwaarschijnlijk is dat getrokken mortieren eerlang deel zullen uitmaken van ons materieel te velde, evenals zulks vroeger met de houwitsers het geval was. Hiervoor ware uit den aard der zaak dan een mortier te bestemmen, in kaliber en projectiel overeenstemmende met het stalen veldkanon van 8,4 cM., en het is dus geenszins onmogelijk dat wij zulk een mortier in de toekomst zullen moeten invoeren. Deze overweging ten voordeele van het zoeven genoemde kaliber voor het licht verplaatsbaar worpgeschut en, bij afleiding, voor het licht verplaatsbaar kanon in den vestingoorlog, moge op dit oogenblik nog niet klemmend zijn, haar geheel buiten beschouwing te laten zou, meenen wij, niet raadzaam zijn.

Keeren wij, na deze korte uitweiding ten voordeele van het kaliber van 8,4 cM. voor het licht verplaatsbaar vestinggeschut, waartoe de door den *Fachmann* vooropgezette meening omtrent dergelijk geschut als vanzelf leidde, tot de brochure terug.

Terecht wijt de Schrijver op het groote voordeel, dat de kleine kanonnen (veldgeschut) den aanval in verschillende omstandigheden kunnen opleveren en in 't bijzonder tot het bestrijden van zwaar geschut, in draaiende torens opgesteld. Wanneer u, zoo zegt hij ongeveer, de eer te beurt valt om in uw op aanzienlijken afstand verwijderde 15 cM.-batterij door een gepantserden draaienden toren beschoten te worden, gun den vijand dan dit genoegen. Laat u daardoor niet van de u verstrekte opdracht afleiden. Gij kunt den gepantserden toren toch niet doorhoren, en tot het treffen van het kanon wordt op den grooten afstand, waarop ge u bevindt, een ontzachelijke hoeveelheid munitie vereischt. Wees echter overtuigd dat wanneer gij den gepantserden toren met driemaal zes veldstukken op 1500 M. en zelfs op 2000 M. aanvalt, hij, na verloop van een uur, in de eerstvolgende dagen niemand zal lastig vallen. Op 1000 M. is de 50 f spreiding der granaten uit het veldgeschut in hoogte en breedte niet zoo groot als de schietgaten van de

torens (1). Tot het vernielen van aardewerken zijn de veldkanonnen, uithoofde van de kleine springlading der granaat, niet te gebruiken; daarentegen staan zij, met opzicht tot de trefkans, (ongeveer) gelijk met de zware vuurmonden. Is nu de uitwerking van de granaat van het veldkanon voor een zeker doel afdoende, dan heeft die granaat tegen dat doel evenveel waarde als die van het kanon van 15 cM. Honderd veldgranaten, in een borstwering geschoten, hebben geen uitwerking; maar één dergelijke granaat, die de monding van een zwaar vestingkanon treft, stelt den vuurmond buiten gevecht. »De veldkanonnen», zoo besluit de *Fachmann* »zullen bij het demonteeren uitstekende diensten bewijzen. Ik ben overtuigd dat gij als commandant van een veldbatterij, ook in den vestingoorlog, uw wapen eer zult aandoen.»

Ligt in het voorafgaande een waarschuwing opgesloten om geen te onbepakt vertrouwen te stellen in de uitkomsten, te verkrijgen met zware kanonnen, in gepantserde draaiende torens of gepantserde batterijen opgesteld, de woorden van den *Fachmann* bevatten tevens een herinnering aan het feit dat het methodische, dat den aanval en de verdediging van vestingen zoolang kenmerkte, voor andere beginselen heeft plaats gemaakt, beginselen door VON SCHERFF, MULLER, SCHEIBERT en anderen in het licht gesteld en volgens welke de strijd om vestingen en versterkingen naar dezelfde regels gevoerd wordt als die in het open veld, met wijziging alleen naar de bijzondere omstandigheden door zwaarder geschut en meerdere dekkingen veroorzaakt, en volgens welke regels bij dien strijd een inniger samenwerking tusschen de wapens onderling wordt vereischt tot bereiking van het doel. Wel verre dat de vestingkrijg, voor zooveel het wapen der artillerie aangaat, dan ook alleen het domein zou zijn van den vestingartillerist, zal ook de veldartillerie daaraan in het vervolg een niet onbelangrijk deel hebben. In de voorafgaande regelen zijn eenige gevallen genoemd, waarin het veldgeschut een aanwending kan vinden; maar het is duidelijk dat die gevallen gedurende den loop van den hedendaagschen aanval en verdediging met talrijke andere zullen vermeerderd worden. Hierop de aandacht te vestigen kan zijn nuttige zijde hebben en bijdragen om wellicht bestaande verkeerde begrippen in dit opzicht weg te nemen.

Met eenige opmerkingen over verdragend geschut, besluit de *Fachmann* deze brochure, en wij volgen zijn voorbeeld voor zooveel betreft ons overzicht.

(1) De 50^g spreiding in de hoogte en breedte bij het Duitsche, Fransche en Nederlandsche veldgeschut op 1000, 1500 en 2000 M. is als volgt:

	Duitschland.		Frankrijk.		Nederland.			
	Lt.	Zw.	Lt.	Zw.	H.	B.		
1000 M...	0,7	0,8	0,7	0,7	0,6	0,4	0,5	0,8
1500 "...	1,6	1,8	1,4	1,1	1	0,8	1	1,1
2000 "...	2,8	3	2,6	1,7	1,6	1,4	1,7	1,4

Uit deze opgave blijkt genoegzaam dat het schieten uit gepantserde draaiende torens, die door eenige batterijen veldartillerie op de vermelde afstanden onder vuur kunnen worden genomen, inderdaad ondoenlijk zal zijn.

Terecht stelt hij de vraag: wat verstaat men heden ten dage door *verdragend* geschut? Aangezien de verdediger zijn geschut tot in den kring der forten kan voortbrengen, geldt de vraag meer voor den belegeraar eener moderne vesting. Het beschieten van de forten levert natuurlijk geen bezwaar op; maar wanneer men de 7000 M. daarachter gelegen vesting wil bombardeeren, dan zijn de kanonnen, die ruim een Duitsche mijl (7500 M.) vèr schieten, ontoereikend. Men heeft daarom vrij algemeen aan de lange kanonnen van 15 cM. een schootsverheid verzekerd van 9000 M.; maar zelfs daarmede kan men, aannemende dat het kanon 2000 M. van de forten verwijderd moet blijven, in het gunstigste geval nog slechts de enceinte bereiken. Deze overweging leidt tot den eisch, om, voor het bombardeeren van een grootere vesting, kanonnen in te voeren die 11000 M. (2 uren gaans) vèr schieten, waarmede, naar het oordeel van den Schrijver, de uiterste grens is aangegeven van geschut dat nog verplaatsbaar is. Het is niet onaardig op te merken dat bovenvermelde eisch vrij wel verband houdt met den afstand van de nieuwe forten om Parijs tot de omwalling, welke afstand 9500—15000 M. bedraagt. Wanneer men er, naar het schijnt, op bedacht is, zelfs na de jongste belangrijke uitbreiding der buitenwerken van Frankrijk's hoofdstad, deze laatste met het belegeringsgeschut te kunnen bereiken, doet dit dan niet denken aan den nog niet volstreden strijd tusschen het zware geschut en de pantsers? Zal men op het gebied van den vestingbouw een dergelijken weg bewandelen en steeds voortgaan met den fortenkring van de groote vestingen te verwijderen? Het is een moeilijk vraagstuk, oneindig meer ingewikkeld dan dat nopens den strijd tusschen geschut en pantsering; maar juist daarom een vraagstuk dat in hooge mate onze aandacht verdient.

23 Febr. 1883.

C. D. H. SCHNEIDER.

Generaal A. W. P. Weitzel als recensent.

Twistgeschrijf is zoo vervelend voor het publiek.
Oor zwijgen is niet altijd eensenteeren.

Beide hoven aangehaalde volzinnen uit de »Boekbeoordeeling» van den Generaal A. W. P. WEITZEL, voorkomende op bladz. 125 van *De Militaire Spectator* N°. 2 van 1883, geven mij aanleiding mij aan die machtspreuken, die veel waars bevatten, te gedragen. Ik betreur het evenwel innig, dat bij zijn vrees voor verveling te verwekken, Gen. W. er niet toe is kunnen overgaan, om aan te toonen dat ik met onze Grondwet niet zoude bekend zijn en zich van die aantijging afgemaakt heeft, met het aanhalen van een stuk van een volzin en met de toevoeging daaraan van de woorden: *wij vergenoegen ons met het cursiveeren dezer regelen en voagen er geen woord toe*. Ik betreur die terughouding; want de lezers zouden daarzonder wellicht een betoog onder de oogen gekregen hebben, van dezelfde kracht, als dat wat heeft moeten aantoonen *dat ik niet bekend was met den loop van de rechtspleging onzer landmacht en dat ik zeer slecht bekend ben met den gang en de geschiedenis (sic) van onze werving*. Ik betreur die terughouding te meer, nu wij aan den vooravond staan eener Grondwetsherziening, waarbij — zoo hoop ik vurig voor mijn vaderland — het achtste hoofdstuk, handelende over de defensie, niet vergeten zal worden. Wij zouden waarschijnlijk een nieuw gezichtspunt, betreffende die aangelegenheid geopend zien, dat alle wetgevende autoriteiten in verrukking zoude gebracht hebben.

Maar wat ik nog oneindig meer betreur, dat is dat ik van mijn onbekendheid met onze Grondwet zoo maar niet doordrongen kan worden, al wordt mij mijn onwetenschap ook al onder het oog gebracht door iemand, die in grondwettelijke instellingen een sommitet moet genoemd worden. Het is waar, behalve mijn eigen weerbarstigheid, hebben anderen daartoe het hunne bijgebracht. Want, ik heb een afdruk voor mij liggen van mijn opstel: **GENERAAL A. W. P. WEITZEL OVER BORNEO VAN ZUID NAAR NOORD**, opgenomen in N°. 7 en 8 van *De Militaire Spectator* 1882, een afdruk, dien

ik aan een hoogst begaafd man aanbod, aan een man, die in mijn schatting, wat inzichten in wetgeving en koloniale staatkunde betreffen, lang niet beneden Gen. W. staat en die mij dien afdruk terugzond, verrijkt met zijn kantteekeningen, die met 's Generaals betoog en redenceringen nog al een schrill contrast maken. Ik heb een paar brieven in mijn bezit gekregen — niet aan mij geadresseerd, maar aan een derden persoon — ook van een bevoegd beoordeelaar atkomstig, — handelende over mijn zoeven genoemd opstel en hoofdzakelijk de koloniale werving in verband met een grondwetsherziening. In die schrifturen straalt die geringschatting niet door, voor de door mij zaakbetrekkelijk geopperde denkbeelden. Integendeel: daaraan wordt een bijzondere klem bijgezet. Ik zal die heeren vragen of zij mij vergunnen willen, den Gen. W. inzage van die stukken te geven. Krijg ik de toezegging, dan zal mijn recensent kunnen ontwaren dat er personen bestaan — hem volstrekt niet onbekend, ja tot zijn kring en rang behoorende, — die in denkwijze over het onderwerpelijke punt (de door mij besproken grondwetsherziening) met mij vrij wel instemmen (1).

Twistgeschrijf is zoo vervelend voor het publiek! Juist. En daarom laat ik na, om nogmaals op de koloniale werving te komen. Wie daaromtrent Gen. W. op zijn gezagwoord wenscht te gelooven, hij ga gerust zijn gang, al zou die Generaal ook verzekeren dat de werving in de tijdvakken, waarvan sprake is, op de meest loyale manier is toegegaan; al zou hij ook bitter klagen, dat de Deutsche Rijkskanselier groot ongelijk had, toen deze die loyale manier van werven stuitte en een Nederlandsch hoofdofficier als geaccrediteerd werver achter slot liet zetten; al zou hij ook beweren, ja vooral dan, dat het Nederlandsch Gouvernement ter zake van die werving in die dagen LE PRIX MONTHYON verdiend had. Het is mij wel. Ik zal mijn plicht gedaan hebben. Ik ben daarenboven overtuigd, dat zij die de wervingsquaestie van nabij kennen, dat zij, die genoodzaakt waren en zijn met de élementen, door die werving bijeengebracht, om te gaan, mij niet in verdenking zullen brengen, de waarheid verkracht te hebben. Zijn er nog anderen, die ten opzichte van die werving om de een of andere reden vermeenen evenals JERÔME PATUROT te moeten verkondigen *que tout est pour le mieux dans le meilleur des mondes possibles*; dat moeten zij maar met hun geweten vereffenen.

Maar als Gen. W. schrijft: *Hij moet bedenken dat als hij zoo herhaaldelijk bewijzen geeft van te falen, daar waar men hem kan nagaan, men eindelijk wel eens zou kunnen gaan twijfelen aan de betrouwbaarheid van mededeelingen, die niet zoo gemakkelijk kunnen worden gecontroleerd h.v. zijn Ethnografische berichten omtrent de Dajaks*, dan komt die ellendige tactiek van verdachtmaking, zoo gewoon bij de hedendaagsche als fatsoenlijk man poseerende lieden voor den dag. Neen, wat ik omtrent de werving zeide, dat kan men d. w. z. iedereen

(1) Bovenstaand schreef ik Februari. — Ik kreeg nul op het rekest. Een hooner schreef mij: »Gij verspijt uwe moeite. G. W. is niet te overtuigen».

niet nagaan, daartoe zouden de archieven toegankelijk moeten zijn. Gen. W. maakt misbruik van de omstandigheid, dat ik hem onmogelijk met archiefstukken kan beantwoorden, hoewel ik in mijn opstel, in N°. 7 van *De Militaire Spectator* van 1882, op bladz. 482, het gesprokene omtrent de werving door den Minister van Koloniën FRANSEN VAN DE PUTTE in comité generaal ten aanhoore van de Tweede Kamer op 18 April 1874 mededeelde, hoewel ik op diezelfde bladzijde naar de stukken verwees, waarbij van uit Indië officieel gerapporteerd was, dat bij de wervingen in Nederland wel geteld, maar niet gevoegen was geworden. Die stukken, die wel gecontroleerd kunnen worden, laat hij onbesproken. O! dat men mij slechts gedurende twee dagen toegang tot de archieven van het Ministerie van Koloniën gaf, dan zou ik Gen. W. nog anders te woord staan (1).

Met betrekking tot de Ethnografische bijzonderheden, door mij medegedeeld, is het geheel anders gesteld. Voor hem, die wil, ligt het onderzoek geheel open. Er moet weer hier te verstaan gegeven worden, dat het zoo erg op Borneo niet gesteld is, als ik liet doorschemeren. Dat is weer hier de drijfveer der verdachtmaking! Welnu, de lezer, die onpartijdig wil oordeelen, zie Borneo's Westerafdeeling van Professor VETU in, hij bekijke het titelvignet van dat werk en leze wat die éminente geleerde omtrent Borneo te boekstelde. Hij neme verder kennis wat Nederlanders als HALEWIJN, TOBIAS, HARTMANN, VAN CAPELLEN, VAN DEN DUNGEN GRONOVUS, GALLOIS, WEDDIK, VAN LIJNDEN, GROLL, DE KATER, MAKS en zooveel anderen, alsook wat Duitschers als G. MULLER, HENRICI, S. MULLER, HORNER, SCHWANER, VON KESSEL, VON GAFFRON, HARDELAND enz. over dat eiland geschreven hebben en doe dan uitspraak omtrent de verdachtmaking door den Gen. W. gebezigd omtrent mijn Ethnografische mededeelingen.

Professor KAN heeft het in *de Indische Gids* (Maartnummer van 1882) betreurd, dat ik nagelaten heb, achter het werk of aan den voet der pagina's

(1) Wie zijn vaderland lief heeft raad ik ook aan, nota te nemen van de woorden door Mr. KROONVUUR in de zitting van de Tweede Kamer van 28 Nov. 1880 gesproken over de aangeworven officieren van gezondheid in het heillooze tijdperk, waarover het debat loopt. «Waren dit nu allen uitlopende mannen» sprak de loyale afgevaardigde, aan wie het Ind. leger werd toevertrouwd, dan ware het nog iets anders. Doch een der vreemdelingen stierf spoedig aan delirium tremens, anderen stierven door zelfmoord, een werd ontslagen wegens dronkenschap, een wegens krankzinnigheid, een wegens misbruik van morphia, een nam zijn ontslag, omdat hij het anders zou gekruken hebben; een ondergaat in Moravië levenslange gevangenisstraf enz. De lezer lette op dat: enz., want de opsomming werd alleen gestaakt, niet door uitputting van het aantal voorbeelden, maar omdat een alles een einde moet komen. Die woorden van Mr. KROONVUUR hebben op 21 Januari 1888 nog in de *Vernieuwing ter beoefening van de Krijgswetenschap* weerklonken en hoewel daar vele Indische officieren aanwezig waren, werd tegen de gestelde voorbeelden geen woord van protest gehoord. Dat Gen. W. zich nu eens eentijk de vraag voorlegge: *wanneer men zoo te werk is gegaan bij de aanwerving van officieren van gezondheid, van personen, wien men de in 's lands dienst verwonde strijders moest teetservouwen en waaromtrent men dus dubbel omsichtig had moeten zijn, hoe is dan wel de hand gelicht geworden bij de werving van de mindere militairen?* De Minister FRANSEN v. d. PUTTE had gelijk, toen hij verklaarde in 1874: dat de Regering voortgaat met al te nemen wat zij krijgen kan.

mede te deelen, op welke feiten, door mij zelve beleefd of door andere betrouwbare schrijvers medegedeeld, mijn voorstellingen berusten. Ik heb die aangetoonde leemte reeds elders erkend, en ik betreur het met dien grooten geleerde, dat ik op die gedachte niet gekomen ben. Nu meer dan ooit, komt mij die vingerwijzing als een welwillende raad voor en zal ik, vooral om betweters de mogelijkheid te benemen, hunne minder loyale verdachtmakingen ingang te doen vinden, een tweede uitgaaf met die aantekeningen verrijken.

Het verwijt dat Gen. W. mij meent te moeten doen, als zou ik misbruik van gezag gemaakt hebben bij het opleggen van het »strafpeloton loopen'' zooals ik dat mededeelde, is ook een oogenblik toevens waard, hoewel die aantijging mij koud gelaten, ja zelfs een glimlach afgeperst heeft over de middelen, die aangewend worden om toch een welwillend gehoor bij het publiek te verwerven. Zoo'n uitspraak van een generaal, dat er misbruik van gezag heeft plaats gehad, trest, hoeit, maakt indruk in onze dagen van hysterischen menschenmin en ziekelijke dierenbescherming, niet waar? En als dan een volzin opgespoord is, waarmede men een tegenstander van zoo een misdad, als het misbruik maken van gezag is, meent te kunnen overtuigen, dan is het genot weergaloos. Een soort van angst is dan ook in de vraag te bespeuren: *of hebben wij hier nu weder niet met geschiedenis te doen?* Dat de Generaal zich geruststelt; ik zal geen uitvlucht zoeken. Wij hebben hier wel degelijk met geschiedenis te doen, met onwraakhare geschiedenis zelfs; want de betrekkelijke strafregisters zullen waarschijnlijk nog te lichten zijn. »O! wat 'n onnensch!'' zal Gen. W. zeer waarschijnlijk uitkrijten. Tu, tu, tu. . . ., niet al te haastig met zoo'n oordeel. Te Poeloe Petak (1) bestond geen ander arrestlokaal dan een vunzig vochtig hok, dat daarenboven nog door den civielen gezaghebber tot zoutverkooppakhuis moest gebezigd worden. En dat de Gen. W. de schets in N°. 8 van *De Militaire Spectator* van 1864 inzie, dan zal hij met den dubbelen palm in de hand kunnen uitmeten, of er wel altijd gelegenheid bestond om met onwillige sujetten in oorlogstoestand geheel overeenkomstig de bepalingen voor vredestanden te handelen. In de meer dan exceptioneele toestanden, waarin die bezetting in de Dajaklanden verkeerde gedurende den geheelen Bandjermasinschen oorlog, in een geheel geïsoleerd, op ruim 18 uren roeiens van den meest naastbijgelegen post verwijderd fortje, moest een onwrikbare krijgstuicht, tegelijkertijd met een noodigen geest van tevredenheid onderhouden worden. Dit laatste kon onmogelijk, wanneer de dienst der goed oppassende militairen ten gevolge van het wangedrag van anderen evenredig verzwaaard werd, hetgeen noodwendig geschieden moest; wanneer de toen bestaande bepalingen omtrent de straffen stipt opgevolgd werden. Tijdens ik te Poeloe Petak en te Kwala

(1) Ziet over de verhuizing van het fort te Poeloe Petak naar Kwala Kapoera, bladz. 69 van deel I van »Borneo van Zuid naar Noord.''

Kapoeas was, verving »het strafpeloton loopen" de provoost- en cachotstraffen en heb ik daarmee steeds en zonder uitzondering de beste resultaten bereikt vooral bij het inlandsche element, waaraan vriend JOHANNES — Gen. W. gelieve zich dat te herinneren — zoo nauw verwant was. Daarenboven nimmer overschreed ik de strafbepalingen of ik gaf er stipt kennis van aan den betrokken compagnie's chef ook aan den afdeelingcommandant, onder bekendstelling der redenen die mij gedwongen hadden zoo en niet anders te handelen. Steeds ontving ik volkomen goedkeuring op mijn handelingen. Ik deel dat niet mede om de verantwoordelijkheid dier handelingen op anderer schouderen over te dragen, maar om te doen zien, dat het thans zoo gewraakte misbruik van gezag, vanwege die autoriteiten — even humane menschen als Gen. W. — dien bombarie niet verwekte, die nu gemaakt wordt. Ik ga zelfs een stap verder: waren die goedkeuringen uitgebleven, waren zij zelfs vervangen geweest door afkeuringen, ja door berispingen, dan nog zou mijn geweten zich onbezwaard gevoelen over dat misbruik van gezag, want ik draag de overtuiging bij mij, dat ik meer gelet heb op het welzijn van den soldaat door hem in de open lucht »strafpeloton te laten loopen" dan door hem op te sluiten in arrestlokalen, die in Indië in de vredesgarnizoenen gewoonlijk al heel weinig, in oorlogstoestand evenwel onmogelijk geheel en al aan de eischen der hygiëne voldoen.

Zeker heb ik dat *gruwelijk en schandelijk misbruik van gezag, zonder van eenige afkeuring blijk te geven, ja op luchtigen toon en alsof het de eenvoudigste en natuurlijkste zaak ter wereld was* medegedeeld en heb daarbij volstrekt geen *feit verducht en als waarheid voorgesteld* zooals Gen. W. weer als verdachtmaking ter neder schrijft. Ik ga mijn beschuldiger verbazen, ja verontwaardigen, wanneer ik er bijvoeg, dat ik roem draag op dat gruwelijk en schandelijk misbruik van gezag, dat ik in gelijke omstandigheden op gelijke wijze misbruik van gezag zou maken en wel om reden dat ik constateeren kan dat gedurende de vijf jaren, die ik daar in de Dajaklanden eenzaam en geïsoleerd sleet, mijn misbruik maken van gezag zulke goede uitwerking had dat ik slechts eenmaal genoodzaakt geweest ben, het *gevoelsargument* te bezigen, hetwelk destijds nog bij het Indische leger in zwang was. Mij dunkt dat zoo'n resultaat in tijden, waarin door de Inlandsche en de Europeesche werving de ergerlijkste elementen in het leger gebracht werden, en bij de omstandigheden, vermeld op bladz. 308 van: *Uit de oude doos*, wel geschikt is om mijn luchthartigheid over dat misbruik van gezag eenigermate te wettigen en om mij te veroorloven met een glimlach neer te zien op het gesmaal daarover.

Hoe een mensch zich toch vergissen kan! Ik was recht verheugd, toen ik in Gen. W.'s recensie de betuiging las dat hij *voortaan zuiveren azijn* zou schenken. Mijn vreugde duurde evenwel kort. Ik wil uit die verklaring de gevolgtrekking niet destilleeren, dat mijn recensent vroeger vervalscht bucht geschonken heeft, de bemerking moet mij evenwel van het hart, dat Gen.

W., na openhartigheid toegezegd te hebben, aan die toezegging niet voldoet of zich een zeer bijzonder idee van *zuiveren zijn* vormt. Is het b.v. *zuivere zijn*: op de eene bladzijde van *senvoudige niet onaardig geschreven novelletjes* te spreken en op eene andere in hetzelfde opstel ernstigen twijfel uit te spreken over mijn aanleg tot romanschrijver? Alsof ik er ooit aan gedacht heb een pluimpje voor novelleschrijven te verwerven, of aanleg voor romanschrijven aan den dag te willen leggen! Wat dunkt den lezer van zoo'n scherpzinnige recensent, die zulke strekking in mijne schrijverijen ontwaard heeft? Is het b.v. *zuivere zijn*: te beweren dat hij (Gen. W.) als recensent zijne uitspraken op welwillende wijze heeft ingekleed, terwijl die welwillendheid zich vertolkt heeft in een aantijging van *Tjabeke ravniet* aan het publiek toegediend te hebben, terwijl te verstaan is gegeven, niet openlijk en rond, maar in *soetzure* uitdrukkingen alsof ik plat en triviaal zoude geweest zijn? Is dat een welwillende inkleeding? Ik zou haast in de verzoeking komen om te wenschen eens een staaltje van *onwelwillende* inkleeding aan mijn adres van 's Generaals hand onder het oog te krijgen. Hoe zou die er wel uitzien?

Wil de lezer den ernst van de toezegging, om *zuiveren zijn* te schenken, nog verder toetsen? Dat hij dan, als hij er tijd voor over heeft, een oogenblik zijn aandacht leene aan de drie voorbeelden, die Gen. W. levert van het vergeet, hetwelk ik gepleegd heb, van gekuischte taal aan het beschaafde publiek op te disschen. Ik had ter aangehaalde plaatse gesproken van: *toen de roef van de derrière was*. Eenigen tijd geleden hoorde ik die zelfde woorden over hetzelfde onderwerp in een openbare vergadering van mannen, die op evenveel beschaving aanspraak maken als Gen. W. Zou het ook kunnen zijn, dat ik in navolging hier een Fransch woord gebezigd heb, waar een Nederlandsch bestaat? Waarschijnlijk is dat des Generaals grief; want onmogelijk kan ik zijn ernst verdenken, dat hij zou vergen dat ik het gewraakte en in zijn opstel gecursiveerde woord door het zoo fatsoenlijk Haagsch *douairière* zou vervangen hebben. Niet waar, *toen de roef van de douairière was* zou voor de buitenhaagsche fatsoenlijke lui onverstaaubar geweest zijn?

Ik had geschreven: *HENRI deed geen bek open*. Ja, dat is erg.... ik beken het. Maar.... als dat woord *bek* verboden wordt of is in preutsch-kuische kringen, dan wordt het moeielijk praten over dat lichaamsdeel der vogels. Hoe zullen de dichters van het *trekkebekken* der tortels durven gewagen, als de bekken dier lieve diertjes voor ongekuischd uitgekreten worden? Laatst hoorde ik hier in de Opera een paar heeren zich uitlaten over het lieve *bekje* van Mlle DUPOUY. Het waren zeer beschaafde heeren, die zich evenwel niet bewust schenen, zich zoo met vrij luider stem aan de wetten der gekuischtheid te buiten te gaan.

Ik had geschreven: *dat een koningstijger het vleesch van de ribbenkast van een Javan handde*. Verg.... Vergeving voor wat?.... Dat ik het woord

ribbenkast heb gebruikt? Het schijnt dat Gen. W. den oorlog aan de benaming van lichaamsleelen aandoet. Ik moet bekennen dat ik vernietigd tegenover die gekuischte opmerking sta. Want ik moet mijne onmacht bekliden om een ander woord, dat mijne gedachte zoo volmaakt wedergeeft als het gewraakte, te vinden. Ik betreur het dat de kuischlievende recensent nagelaten heeft, aan te geven, welke gekuischte uitdrukking hij ter vervanging van die ongekuischte »ribbenkast" had gewenscht gebezigd te zien. Ik voel onder het ter neer schrijven van deze regelen een ongekuischten wensch bij mij opkomen, een teugelloozen wensch, namelijk: te weten te komen hoeveel tijd er gemoeid is geweest, met het opzoeken en opteekenen van die drie gevallen van ergerlijke ongekuischtheden en met het ontrukken van de bladz. 45, 144 en 230, waarop die voorkomen, aan de vergetelheid. Ziet voor zooveel gekuischte geestkracht, voel ik mij vol gekuischte en ongekuischte bewondering. Moge die geestkracht ongedeerd blijven! Maar, dan zou ik wenschen, wanneer ik eene *persona grata* bij Gen. W. ware, hem een verzoek te doen, namelijk een lijstje openbaar te maken van de woorden der Nederlandsche taal, die zijne gekuischte ooren onaangenaam aandoen. Hij zal mij, en ik kan hem verzekeren ook anderen zeer verplichten. Ik smEEK hem dan evenwel om ook het woord »ploertig" in zijn »Boekbeoordeeling" aan zijn gekuischte pen ontglipt, als aanhaling van andermans woorden, in dat gekuischte lijstje een gekuischt plaatsje te willen inruimen.

Het zal voor den lezer van *De Militaire Spectator* ter zake niet onbelangrijk voorkomen te vernemen dat van de drie ongekuischtheden, die mij ten laste gelegd worden, een slechts tot den nieuweren tijd behoort, terwijl de twee andere in de opstellen te vinden zijn, waaraan Gen. W. herhaaldelijk zijn lof niet onthouden heeft. Ik wil nu wel van die ongekuischtheden afstappen en haar een eereplaats verleenen bij de vroeger gemaakte bemerking over de uitdrukking van: »mijn waarde mof", al zal ik daardoor mij de even liefelijke als *welwillende* opmerking andermaal op den hals halen dat ik mij plat en triviaal heb uitgedrukt.

De meeste instemming verleen ik aan de meening van Gen. W. waar hij zegt dat ik mijne onderwerpen niet beheerscht, maar er door beherscht word. Dat is volmaakt de toestand. Ik leg mij volstrekt niet toe op schoon schrijven, of op kunstmatige afronding mijner volzinnen. Ik schrijf er op los, zooals hoofd en hand er mij toe dwingen. Ik neem in den regel de moeite niet om te herlezen, wat ik op het papier geworpen heb. Dat is slordig, accoord; ik mag en wil dat niet ontkennen. Maar in die wijze van werken ligt een vrijspraak voor mijn geweten, dat ik mij er toe zetten zou een onwaarheid ter neder te schrijven. En toch heeft Gen. W. gepoogd die meening ingang te doen vinden, toen hij zijn verdachtmaking tegen de waarheidlievendheid van het Ethnografisch gedeelte van mijn »Borneo van Zuid naar Noord" ter nederschreef.

Op bladz. 153 geeft Gen. W. het beeld weer, hetwelk hij zich van een

recensent scheidt. »Die moet zijn een rechter», zegt hij »als eerlijk, naar zijn beste weten en zoo onpartijdig mogelijk uitspraak doet». Mag ik den Generaal hier vragen of hij tegenover mij zoo onpartijdig mogelijk opgetreden is? Ik meen dat ten ernstigste te moeten ontkennen. Ziet hier waarom. In mijn »tjابه rawiet» omtrent de koloniale werving, heeft Gen. W. een aanval op zijne persoon gezien, daar hij Minister van Oorlog in het tijdperk geweest is, toen de door mij zoo gewraakte wervingen (bladz. 74 en 75 van het 1ste Deel van »Borneo van Zuid naar Noord») van Fransche petroleurs, Duitsche sociaal-democraten of Waalsche grevisten en andere nog veel erger misdadigers, waarvan er thans nog onder een valschen naam bij het Ned. Indische leger dienen, plaats hadden. Of die ex-Minister van Oorlog goed zag, toen hij dien aanval op zich gemunt beschouwde, kan hier buiten beschouwing blijven. *Die den schoen past, trekt hem aan.* Maar die meening, namelijk van als gewezen Minister van Oorlog aangevallen te zijn, belette hem om zich als onpartijdige voor te doen. Zijn eerste opstel (»Borneo van Zuid naar Noord» *Militaire Spectator*, N°. 5 van 1882) en ook deze zijn laatste »Boekbeoordeling» leveren daarvan de sprekende bewijzen. Wil de lezer vernemen, hoe de Generaal de taak van een onpartijdig recensent opvat? Welnu, dan kan het navolgende tot slot dienen. In de laatste helft van het jaar 1882 zond de directeur van de uitgevers-maatschappij »Elsevier» mijn »Borneo van Zuid naar Noord» aan Dr. JAN TEN BRINK, met verzoek dat werk te bespreken. Die geniale letterkundige vatte zijn taak con amore op en volbracht haar, zooals hij gewoon is een taak te volbrengen, d. w. z. glansrijk. Zijn betoog is een doorlopend bewijs van de grootste scherpzinnigheid, gepaard aan de edelste welwillendheid. Dat de lezer om zich daarvan te overtuigen, het tijdschrift: »Nederland» (December 1882) ter hand neme en het artikel »Dorneo» leze. Hij zal dan tevens opmerken, dat Dr. JAN TEN BRINK gedurende de vier eerste hoofdstukken van die recensie grooten lof aan genoemd werk toezwaait, maar dat hij in het laatste hoofdstuk hard aan het inkorten gaat. *»In de eerste plaats behoort het tot de gewoonten van den schrijver, om bij elke gelegenheid ons Nederlandsch-Indisch bestuur zonder ophouden met verwijten te overladen.* Een »mopper-systeem à outrance» zegt hij bij den aanvang van dat hoofdstuk en dat steekt dunkt mij nog al scherp af met hetgeen in het IIde hoofdstuk te lezen staat: *»Majoor Perelaers »Dorneo» is eens aanwinst voor onze oost-indische litteratuur en daaraanboven een alleronderhoudenst boek.* Ik wil gaarne bekennen dat ik mijne oogen niet kon gelooven. EEN ALLERONDERHOUDENST BOEK DAT TEVENS EEN MOPPER-SYSTEEM A OULRANCE ZOU ZIJN. Cela jurait par sa base. Maar mijne oogen gingen weldra open.

In dit opzicht is het moeilijk zich partij te stellen, gaat Dr. JAN TEN BRINK in zijn vijfde hoofdstuk voort. Zeer te stade komt mij hierbij het oordeel van een hoogst achtenswaardig deskundige tevens uitmuntend stylist, den Generaal A. W. P. WEITZEL.

»O zool" riep ik in mij zelve uit »waait de wind uit dien hoek? Dan begrijp ik het moppersysteem a outrance!"

Nu neem ik het Gen. W. niet euvel dat hij, toen hij met Dr. JAN TEN BRINK mijn werk »Borneo" besprak, dezen zijn artikel (in N°. 5 van *De Militaire Spectator* voorkomende) ter hand stelde of toezond. Maar hij had dien talentvollen litterator mijn verweerschrift daarop, dat de Generaal bezat, niet mogen onthouden. Hij heeft zelfs niet op het bestaan daarvan gezinspeeld. Zoo iets neem ik de vrijheid met den naam van *unfair* te bestempelen. Gen. W. had mijn werk »Borneo" aangevallen. Ik heb mij daarop verdedigd. *Wij achten ons niet onfeilbaar en zijn van oordeel, dat als twee personen, die de gaaf bezitten zich goed uit te drukken, hunne uiteenlopende meeningen eenmaal duidelijk tegenover elkander hebben uiteengezet, zij het veilig aan den ontwikkelde lezer kunnen overlaten tusachen hen uitspraak te doen*, zegt Gen. W. in zijn »Boekbeoordeeling" en ik ben overtuigd dat een ieder met dat oordeel ten volle instemt. Maar wanneer hij zich niet onfeilbaar achtte, hoe is het den Generaal dan mogelijk geweest aan Dr. JAN TEN BRINK mijn verweerschrift te onthouden? Hier was het mooiste geval van de wereld om een onpartijdige, daarbij een zeer ontwikkelde ja scherpzinnige litterator en een edel mensch tusschen onze uiteenlopende meeningen uitspraak te laten doen. Door te handelen zooals hij deed, heeft Gen. W. zijn zoo geprooneerde onpartijdigheid volgens mij wel afbreuk gedaan en mij eenigermate het recht gegeven bij zijn boekbeoordeelingen, niet aan een onpartijdig eerlijk rechter maar aan een hekelend betweter te denken. Hij duide mij dat ongekuischte woord »hekelen" niet te euvel, hijzelf gebruikte het in zijn »Boekbeoordeeling" waar hij te kennen gaf, dat ik wel het allerminst het aangenaam vind *gehekeld* te worden. De strekking van zijn recensieën is door dat woord door hem zelve duidelijk aangewezen en dank ik hem voor die openhartigheid.

den Haag, Februari 1883.

M. T. H. PERELAER.

Zeer Geachte Heer Redacteur!

Ontvang mijn dank voor de welwillendheid die ge me betoont door mij het artikel van den Heer PERELAER: »Generaal A. W. P. WEITZEL als recensent" ter kennisneming toe te zenden, alvorens het te doen afdrukken. De inhoud van dat stuk brengt mij echter niet aan het wankelen in mijn meening dat men slechts in uiterste gevallen tot opzettelijk twistgeschrift behoort over te gaan, en een dergelijk uiterste geval acht ik nog niet aanwezig. Bovendien nadert de Heer P. thans de grens tusschen onbeleefdheid en grofheid en op dien weg kan ik hem onmogelijk volgen. Wellicht doet hij dat onwillekeurig, want hoewel hij beschikt over een vloeienden en vaak boeienden stijl, kent hij de juiste waarde niet der woorden van de taal, waarin hij en zijne bestrijders zich uitdrukken. Dat kan samengaan, getuige o. a.

het staaltje van Nederlandsch dat hij hierboven aan uwe lezers ten beste geeft.

Ik zal mij er mede vergenoegen, nog slechts eenige weinige woorden bij wijze van protest te laten volgen.

1°. De Heer P. schijnt zich als schrijver op zulk een verheven voetstuk geplaatst te achten dat iedereen tegen hem moet opzien. 't Is hem blijkbaar onbegrijpelijk hoe hij iets anders dan goedkeuring en lof kan inoogsten. Geworden hem die niet, dan is hij verwonderd en ontstemd; hij zoekt naar de redenen en die zijn natuurlijk niet bij hem of in zijn werken, maar uitsluitend bij zijn bedillers te vinden. Deze bewonderen hem eigenlijk even goed als hij het zichzelf doet, maar afgunst en persoonlijke velen maken hen niettemin tot zijn tegenstanders. Dergelijke tegenstanders vechten ook niet met loyale wapenen; wat zouden zij daarmede vermogen tegen een reus? Zonder verdachtmaking en andere kwade praktijken zouden zij er niet komen, derhalve.

De Heer P. zij gerust; hij is nog lang de letterkundige *MILTIADES* niet die door zijn lauweren aan eenigen toekomstigen *THEMISTOCLES* den slaap zal ontrooven, en hij mag veilig aannemen dat hij niet zoo duchtig is geharnast of hij kan nog wel zonder oneerlijke middelen, met goeden uitslag worden bestreden.

2°. De Heer P. moge weten dat ik een nog al ruim aantal afdrucken mijner beoordeeling van zijn »Borneo van Zuid naar Noord" heb verspreid zonder vooraf te kunnen weten of, en zoo ja op welke wijze, er in het openbaar gebruik van zou worden gemaakt. Hij zal begrijpen dat ik onmogelijk op ieder exemplaar een exemplaar van zijn tegeenschrift kon laten volgen; ik bezat er maar een en was er op gesteld, het te behouden. 't Is dus zeer mogelijk dat hij mij nogmaals betrapt op hetgeen hij als een oneerlijkheid gelieft te duiden.

En hiermede, zeer geachte Heer Redacteur, verzoek ik u de verzekering te willen aannemen van mijn gevoelens van hoogachting.

20 Maart 1883.

WEITZEL.

Naschrift van de Redactie.

Ter wille van de onpartijdigheid heeft de Redactie gemeend, de plaatsing van het vorenstaand artikel van den Heer *PERELAER* niet te moeten weigeren. Doch tevens achtte zij het haar plicht, den Heer *Gen. WEITZEL*, die door de Redactie was uitgenoodigd, het werk »Uit de oude doos" te beoordeelen, in de gelegenheid te stellen, daarop alsnog te repliceren.

Aangezien overigens de Redactie overtuigd is van de waarheid van hetgeen voorkomt in den eersten regel van het motto, aan het hoofd van het artikel van den Heer P. gesteld en bovendien naar hare meening, de lezers thans genoegzaam omtrent de besproken quaestiën ingelicht zijn, meent zij dezen een dienst te doen, door hiermede het debat daarover te sluiten.

Aleen veroorlooft zich de Redactie alsnog een opmerking naar aanleiding van de noot voorkomende op bladzijde 293. Het is volkomen waar, dat in de vergadering der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap op 24 Januari jl. niemand is opgestaan om de woorden van den Afgevaardigde KEUCHENIUS te lojenstraffen. Maar het is evenzeer waar, dat in de bedoelde vergadering door een hoofdofficier van het Indische leger — de Majoor KIELSTRA — een kernachtig woord werd gesproken ten gunste van de vreemde officieren van gezondheid, waaruit viel af te leiden dat het Indische leger de diensten dier officieren op prijs stelt. In het onlangs verschenen gedrukte verslag der bijeenkomst van 24 Januari lezen we toch:

De heer KIELSTRA. »Met een enkel woord wenschte ik terug te komen op het gehalte der vreemde officieren van gezondheid bij het Indische leger. De heer VAN DOOREMAAL heeft eenige regelen aangehaald uit eene in November 1880 door den heer KEUCHENIUS in de Tweede Kamer gehouden redevoering, blijkens welke één delirium tremens had, een tweede zelfmoord pleegde, een derde krankzinnig was, enz. Op deze feiten zelve wil ik niets afdingen, als de heer KEUCHENIUS ze mededeelt, zullen ze wel waar zijn, en onder de vele vreemde doctoren in Indië zullen er natuurlijk wel zijn, die men liever niet had moeten aannemen. Doch uit de aanhaling van den heer VAN DOOREMAAL zou men kunnen afleiden — ofschoon dit zeker zijne bedoeling niet is geweest — dat, zoo niet *alle*, althans de *meeste* vreemde officieren van gezondheid in Indië niet veel deugen. Tegen zoodanige opvatting nu, indien die mocht bestaan, moet ik ten ernstigste protesteeren. De groote meerderheid dier geneesheeren staat, naar mijne overtuiging, noch in bekwaamheid, noch in toewijding en zorg voor de zieken bij de collega's van Nederlandsche geboorte ten achter; en het Indische leger, en ook ik persoonlijk, hebben te veel verplichting aan de doctoren van vreemden landaard, dan dat wij mogen toelaten, dat op dezen in het algemeen eenige blaam zou rusten".

Hierop werd door den spreker van dien avond, de heer VAN DOOREMAAL geantwoord.

»Het heeft volstrekt niet in mijne bedoeling gelegen een beschuldiging tegen al de vreemde officieren van gezondheid in te brengen. Integendeel, ik heb het voorrecht een paar heeren van dat personeel te kennen, waarvoor ik den hoogsten lof heb.

De strekking van mijn betoog was echter deze: dat als men niet vooraf behoorlijk voor den geneeskundigen dienst zal hebben gezorgd, men in oorlogstijd wel tot dergelijke menschen, als waarop ik gewezen heb, zijn toevlucht moet nemen. Vooral om dit te voorkomen, is het noodig in vreedestijd voor behoorlijke geneeskundige verpleging te zorgen."

In het belang van den goeden naam der vreemde officieren van gezondheid van het Indische leger stellen wij er prijs op, het vorenstaande te releveeren.

Redactie.

Weduwen- en weezenkas voor de officieren der Landmacht.

Met groot genoegen hebben we kennis genomen van een artikel van den Heer F. C. BROEKEMA, eerste luitenant-kwartiermeester, over de weduwen- en weezenkas voor de officieren der Landmacht, op bladz. 83, van den loopenden jaargang van dit Tijdschrift.

Dat genoegen werd opgewekt, niet wyl we het met den Heer B. eens zijn, maar omdat door zijn artikel nogmaals de aandacht op dit onderwerp gevestigd wordt, en het een nieuwe schrede is in het strijdperk, door dit aan militaire belangen gewijd Tijdschrift geopend, en dat — naar we hopen — niet gesloten zal worden, vóór dat het pleit beslist zal zijn in een voor de groote meerderheid der belanghebbenden bevredigenden zin.

Door gedachtenwisseling op deze plaats over dit zoo belangrijke onderwerp zal de weduwen- en weezenkas — we hopen het vurig — eindelijk eens afloende onderhanden komen, en daardoor een einde kunnen worden gemaakt aan den tegenwoordigen onhoudbaren toestand, — onhoudbaar, omdat die niemand bevredigt, vooral omdat de pensioenen en onderstanden, welke de kas uitkeert, te laag zijn, en niet in verhouding van de behoeften van den tegenwoordigen tijd.

Wat toch beteekent een pensioen van f 400 's jaars voor een weduwe, om daarvan te leven met kinderen, en bovendien aan die kinderen een — wij durven niet zeggen: aan hun stand geëvenredigde — opvoeding te geven? Herziening van de statuten der instelling, met het doel, de weduwen en weezen een blijvende verhooging van pensioen te verzekeren (1), achten ook wij dringend noodig.

Daarom zagen ook wij met verlangen te gemoet het rapport der laatste commissie, belast met het ontwerpen eener herziening dier statuten, in de hoop, dat dit als uitgangspunt zou kunnen dienen van een nieuwe regeling, die den toestand verbeteren zou.

(1) De tegenwoordige jaarlijkse verhooging kan niet als zoodanig worden beschouwd.

Naar hetgeen we hier en daar van den inhoud, door den Minister van Oorlog medegedeeld, vernomen hebben, zijn we in onze verwachting zeer teleurgesteld. De arbeid der commissie komt ons niet doeltreffend voor, en een wijziging der statuten in den door de commissie voorgestelden zin zouden we als een ramp beschouwen, zoowel voor sommige deelgenooten aan de kas als voor hunne weduwen en weezen.

De commissie toch zou eenvoudig hebben voorgesteld, de kas te herscheppen in een instelling, waaraan de deelgenooten contribuëeren naar verhouding van het bedrag van het pensioen, voor hunne na te laten *weduwen te verzekeren*; kinderen blijven dan onverzorgd.

Zij gaat dus eenvoudig den weg op van particuliere instellingen. Opperflakkig beschouwd, zou men allicht meenen, dat deze weg de ware is; we zullen evenwel trachten aan te toonen, dat die weg voor een *weduwen- en weezenkas voor officieren* verkeerd is.

Particuliere instellingen — wier leden uit alle standen der maatschappij worden getrokken — kunnen niet anders dan voor allen onder alle omstandigheden gelijke voorwaarden stellen, gegrond op leeftijd, op verschil in leeftijd en op het bedrag van de verzekerde som. Zij houden er minder of geen rekening mede, of een of ander deelgenoot buiten staat zal geraken, zijn contributiën te betalen. Wie niet betaalt, wordt als deelgenoot geschrapt en de zaak is voor de instelling uit. Een particuliere instelling, die, als het ware, de geheele wereld omvat, kan niet voor de geheele wereld zorgen. Zij betaalt slechts — zoo lang zij kan — de pensioenen uit, waarop recht verkregen is, en, wat daarbuiten gebeurt, behoort niet tot hare bemoeiingen, niet alleen, maar dit maakt haar „noch koud, noch warm“. Iedere deelgenoot moet in een particuliere instelling voor zichzelf zorgen.

Geheel anders is dit met een *OFFICIERSweduwen- en weezenkas*. Daarbij heeft men te doen met een bijzondere categorie van personen, die te zamen een afgerond geheel uitmaken, door kameradschappelijken band verbonden zijn, en allen onder gelijke omstandigheden nagenoeg, hunne loopbaan in die categorie aanvagen. Daarbij kan — en onzes inziens moet — men naar betere wegen zoeken, en — zijn die te vinden — ze inslaan. Daarbij kan en moet men zorgen, dat allen, die deel uitmaken van dat kameradschappelijk geheel, voortdurend en onder alle omstandigheden kunnen voldoen aan de verplichtingen, waardoor aan hunne weduwen en weezen pensioen wordt verzekerd. Daarbij kan en moet men voorkomen, dat enkelen, die minder gelukkig of wel ongelukkig dienen, en daardoor hunne inkomsten zien wegslinken, genoodzaakt worden, hun lidmaatschap aan de kas te laten varen, omdat zij de contributiën niet betalen kunnen. Waar men door echte kameradschap verbonden is — en de officieren zijn dit — moeten de gelukkigen voor de ongelukkigen en minder gelukkigen betalen.

En dit is mogelijk, door de verplichtingen evenredig te maken aan de

krachten van elk lid onder de verschillende omstandigheden, waarin hij gedurende en na het volbrengen van zijn loopbaan als officier kan geplaatst worden. M. a. w. de bijdragen, door de officieren aan de kas te betalen, moeten geëvenredigd zijn naar het bedrag der vaste inkomsten, en elkeen moet betalen dus naar verhouding van zijn financiële krachten, geboren uit zijn inkomsten van den Staat, — de eenige bron, waarop *allen* rekenen kunnen.

De tegenwoordige statuten der instelling — ofschoon hier en daar voor verbetering vatbaar — bevatten daartoe het goede — op echt kameradschappelijk samenstreven gegronde beginsel. Van af het tijdstip zijner intrade in het officierskorps, als wanneer de toekomst nog gesloten en voor allen gelijk is, niemand weten kan wat hij worden zal, en toch ieder evenveel recht en evenveel kans heeft op de hoogste rangen en op de hoogste inkomsten, die er gegeven worden, — van af dat tijdstip, zeggen we, draagt ieder officier aan de kas bij naar verhouding der inkomsten, door zijn dienst als officier verkregen. Daardoor vangt hij als het ware dadelijk aan met zich het recht te koop en — wanneer de nog gesloten toekomst hem gade en kroost mocht bezorgen — dezen pensioen te verzekeren.

Dat de ongehuwde mede contribueert, is op dien grond niet alleen billijk, maar ook voor hem voordeelig, want door de contributiën der ongehuwden kunnen die der gehuwden lager zijn, en dit komt dus later, bij het sluiten van een huwelijk ten goede. Als ongehuwde verlicht men zich reeds den geldelijken last, die het huwelijk medebrengt.

Is een deelgenoot gehuwd, of is hij weduwnaar met kinderen, en moet hij — ten gevolge van een of ander ongeluk — zelfs op jeugdigen leeftijd, bestaan van een karig pensioen of van nonactiviteits-traktament, — of moet hij, wat nog erger is, het zonder inkomsten van den Staat doen, omdat een verleend tijdelijk pensioen is gestaakt, — geen nood, hij behoeft van dat karig inkomen slechts een evenredig klein bedrag, en, zoo hij geen inkomsten van den Staat heeft, zelfs niets te betalen, en toch behouden de zijnen hetzelfde recht op pensioen, en zullen dus niet broodeloos zijn, ook al komt hij hun te ontvallen. Zij zullen niet broodeloos achterblijven, want de meer gelukkige kameraden zorgen door hunne contributiën daarvoor, — en zij doen dit gaarne, want wat de hier besproken deelgenoot overkomt, had ook hun kunnen overkomen, en het kan hun nog overkomen.

Zijn evenwel — zooals de commissie schijnt te hebben voorgesteld — de contributiën voor allen en onder alle omstandigheden gelijk in verhouding tot het verzekerde pensioensbedrag, dan zullen zich tal van gevallen voordoen, dat belanghebbenden niet, althans slechts met zeer groote opofferingen, tot betaling daarvan in staat zijn. Zij zouden dan het deelgenootschap moeten laten varen, en hunne weduwen en weezen onverzorgd moeten laten. En dit laatste is het, wat — bij een vereeniging van officieren, als waarvan hier sprake is — naar onze meening, tot elken prijs moet vermeden worden.

Juist voor hen, wier betrekkingen de meeste behoefte hebben aan pensioen, moet het minste gevaar bestaan, dat haar dit ontgaan kan. Elke regeling, die dit beginsel niet streng in het oog houdt, is — naar onze innige overtuiging — een met kameraadschappelijke samenwerking strijdig onding.

Wij meenen door het vorenstaande te hebben aangetoond, dat het billijk is, dat ongehuwden contribueeren, en dat elkeen bijdraagt naar verhouding van zijn inkomsten.

Het komt ons bovendien ook niet raadzaam voor, de gelegenheid te geven, zich voor een hooger pensioen te verzekeren. Een instelling als de besprokene, waaraan gehuwden en ongehuwden bijdragen, heeft dit eigenaardige, dat, hoe minder deelgenooten (gehuwden) er zijn, hoe meer zij bloeien zal (1). Geeft men nu gelegenheid, zich voor hooger bedrag te verzekeren, dan treedt de belanghebbende daardoor voor dat hoogere bedrag in denzelfden gunstigen toestand, waarin hij reeds voor het gewoon pensioen verkeert, en dit ten nadeele van de instelling. Doch, afgescheiden daarvan, er zijn nog andere redenen, die zich daartegen aankanten. Ten eerste zouden natuurlijk de door de fortuin het meest begunstigde ook het meest van die gelegenheid gebruik maken, althans kunnen maken, en ten tweede zou dit een bron van afgunst, met al de gevolgen daarvan, openen voor hen, die minder door de fortuin begunstigd zijn. De stellen van »Twee vriendinnen», van welke de Heer B. op bladz. 90 een voorbeeld aanhaalt, zouden daardoor tot in het oneindige vermeerderd worden.

Het is natuurlijk aan geen twijfel onderhevig, dat b.v. twee meisjes, die gelijktijdig en onder gelijke omstandigheden met twee officieren, even oud" in de ranglijst, huwen, zeer veel kans zullen hebben, hij gelijktijdig overlijden harer echtgenooten ongelijk pensioen uit de kas te bekomen. Dit geval zal zich echter onder alle omstandigheden — ook in het stelsel der commissie — voordoen. Immers elkeen is geneigd om — naar gelang zijne inkomsten door toeneming hem daartoe in staat stellen — het lot der zijnen te verbeteren. Zijn zij dus beiden — ook in dat opzicht — met gelijk plan in het huwelijk getreden, dan zal de kolonelsweduwe meer pensioen bekomen dan de kapiteinsweduwe, en dit om dezelfde reden, waardoor dit nu geschiedt, namelijk door dat de kolonel meer kon betalen en betaald heeft.

Ook wordt het wel eens onbillijk genoemd, dat b.v. een cavalerie-officier, door zijn hooger traktement, voor gelijk weduwenpensioen meer moet bijdragen dan zijne kameraden van de onbereden wapens. Neemt men echter in aanmerking, dat de bereden officier, door zijn omgang met en bij paarden, meer in levensgevaar verkeert, dan vervalt die onbillijkheid. Dit geldt ook o. a. voor officieren van gezondheid, die, door het voortdurend in aan-

(1) Wij zijn het dan ook bepaald oneens met den Heer B., waar hij op bladz. 88 zegt, dat de verplichting om lid der kas te worden, gunstig voor de kas zijn zou. Het tagendeel is bepaald het geval.

raking komen met zieken, vooral bij het epidemisch heerschen van besmettelijke ziekten, meer dan anderen in levensgevaar zijn.

Uit het voorafgaande meenen we gerustelijk tot de slotsom te mogen komen, dat de tegenwoordige statuten der kas — afschoon hier en daar verbetering kan, en verhooging van pensioen moet plaats hebben — in hoofdzaak de statuten der instelling behooren te blijven.

Het zou, naar onze meening, te betreuren zijn, wanneer, nu of later, het kameraadschappelijk karakter, dat de instelling kenmerkt, daaraan werd ontnomen, en dit ten gevolge zou hebben, dat juist zij, wier betrekkingen de meeste behoefte hebben aan pensioen of onderstand, in sommige gevallen feitelijk daarvan werden uitgesloten.

Gaat men in op het denkbeeld der commissie, dan heeft een afzonderlijke kas voor de officieren geen reden van bestaan.

Alvorens deze algemeene beschouwingen te eindigen, nog een enkel woord over de door den Heer B. samengestelde vergelijkende tabellen. Daarbij zijn twee voornama zaken uit het oog verloren:

- 1°. dat — hoewel de thans genoten wordende verhooging van 25 % niet vast bepaald is — die toch niet buiten rekening had moeten blijven, en
- 2°. dat verreweg de meeste officieren niet tot aan het tijdstip, waarop hunne weduwen en weezen ten laste der kas komen, blijven contribueeren naar hunne traktementen, maar dat zij min of meer lang als gepensioneerden en dus veel minder bijdragen, en dan tevens de bron »vermeerdering van traktement” uitgedroogd is.

Wanneer de Heer B. zich de moeite geven wilde, om een paar andere tabellen uit te werken, één voor een gepensioneerde, en één voor een der ongelukkigigen, hiervoren aangeduid, dan gelooven wij, dat de uitkomsten zouden aantoonen, dat het tarief van *Eigen Hulp* geen veel lagere eischen stelt dan de weduwen- en weezenkas, en tevens — en vooral — dat de »gelukkigigen” meer moeten contribueeren, om goed te maken, wat de »ongelukkigigen” te kort komen. *E. H.* houdt zich met deze kameraadschappelijke consideratie niet op.

Bovendien mag niet worden voorbijgezien, dat militairen — ook zelfs buiten den oorlog — veel meer aan levensgevaar bloot staan dan burgers, en uit dien hoofde reeds militaire weduwenkassen hoogere contributiën behoeven dan de burgerlijke.

Maar — zal men wellicht vragen — als de door de Commissie ingeslagen weg niet de ware is, welke moet dan gevolgd worden? Kortelijk zullen we nog trachten aan te toonen, hoe die vraag — naar onze bescheiden meening — behoort beantwoord te worden.

Wanneer men de rekeningen en verantwoordingen der instelling nagaat, dan blijkt, dat de inkomsten hooger waren dan de uitgaven (in ronde getallen) over de laatste 12 jaren:

in 1871	f 25.000	in 1877	f 51.000
» 1872	» 24.000	» 1878	» 28.000
» 1873	» 34.000	» 1879	» 44.000
» 1874	» 25.000	» 1880	» 53.000
» 1875	» 26.000	» 1881	» 64.000
» 1876	» 38.000	» 1882	» 75.000 (1)

(Deze cijfers toonen aan wat werkelijk meer is ontvangen dan betaald. De sommen, voor aankoop van kapitaal gebezigd, zijn niet als uitgaven beschouwd. Bovendien is onder de ontvangsten niet begrepen het bedrag der 2 % wegens leveringen aan de korpsen, omdat deze thans niet meer worden geheven; de ophrengst daarvan bedroeg over de jaren 1871—1880 jaarlijks f 20.000 a 37.000.)

Die gunstige uitkomsten zijn verkregen, in weerwil de pensioenen en onderstanden van 1874—77 met 12 en daarna met 25 % jaarlijks verhoogd zijn.

Tot verbetering der normale pensioenen is dus op het oogenblik beschikbaar :

de zooeven bedoelde 25 %, berekend over een pensioenbedrag van omstreeks f 300.000 (¼ daarvan)	f 60.000.
het jaarlijksch overschot	» 75.000.
Te zamen f 135.000.	

Wij voor ons kunnen ons moeilijk vereenigen met een gelijke percents-gewijze verhooging der pensioenen, wijl daardoor de lage pensioenen te weinig worden gebaat. Terwijl een luitenant-generaalsweduwe door 25 % verhooging f 200 bekommt, wordt die verhooging voor een luitenantweduwe slechts f 75. Die verhouding kunnen we niet billijk vinden.

Wij zouden ons beter kunnen vereenigen, b.v. met een maatregel, waardoor alle pensioenen gelijkelijk verhoogd werden met f 200 's jaars. Deze zouden alsdan bedragen voor een weduwe van een :

Luitenant-Generaal	f 1000,	thans is dit f 800.
Generaal-Majoor	» 900,	idem » 700.
Kolonel	» 800,	idem » 600.
Luitenant-Kolonel of Majoor . .	» 700,	idem » 500.
Kapitein	» 600,	idem » 400.
Luitenant	» 500,	idem » 300.

De onderlooze kinderen, wier getal drie of minder bedraagt, zouden in die verhooging deelen.

De onderstand voor kinderen boven het getal van drie — thans f 50 per kind 's jaars — komt ons veel te gering voor, en we zouden die gaarne minstens verdubbeld zien.

(1) Bij raming, met ongeveer gelijke opklimming. De meerdere rente maakt die opklimming meer dan waarschijnlijk.

Naar die grondslagen zouden de uitgaven voor de kas jaarlijks toenemen met de navermelde bedragen, het getal der personen ruim gerekend:

530 weduwen à f 200	f 106.000.
50 ouderlooze weezen, gemiddeld, als kinderen van kapiteins berekend, à $\frac{1}{4}$ van f 200 of f 66.66, ruim.	» 3.000.
20 kinderen boven het getal van drie à f 50	» 1.000.

Te zamen f 110 000.

Volgens de berekening, hiervoren gemaakt, is beschikbaar . . . f 135.000.

Zoodat, per jaar, nog zou overblijven f 25.000, welk bedrag voldoende is om — bij onverhoopte toeneming van het getal weduwen — aan een 40-tal kapiteinsweduwen pensioen ad f 600 te verleenen.

Om evenwel, van den anderen kant, mogelijke slechte tijden voor de kas het hoofd te kunnen bieden, zouden we de navermelde twee bepalingen zeer nuttig achten:

- 1°. Weduwen en weezen ontvangen slechts de helft van het bepaalde pensioen uit de kas, wanneer zij uit 's Rijks schatkist gepensionneerd zijn, omdat de echtgenoot of de vader in en door den dienst zijn leven liet, of ten gevolge van bevolen dienstverrichtingen is overleden. (Deze bepaling kan niet onbillijk zijn, omdat de kas schade lijdt door dergelijke ongevallen, en de weduwe of de kinderen — in vergelijking met anderen — toch voldoende verzorgd zijn).
- 2°. Wanneer de uitgaven voor de kas hooger zijn dan de ontvangsten, dan kan de gewone contributie tijdelijk, telkens voor niet langer dan één jaar, verhoogd worden:

voor deelgenooten met hoogstens 1 §
» ongehuwden » » $\frac{1}{2}$ §.

(Dit zou voor ieder slechts een geringe bijdrage, doch daarentegen een groote steun zijn voor het houden der kas in solieden toestand. Voor het Indisch militair weduwen- en weezenfonds wordt de contributie jaarlijks vastgesteld, en geheven van alle inkomsten; bij ons alleen van de traktementen).

Als slotsom van het voorafgaande zijn we van oordeel:

- 1°. dat de statuten der tegenwoordige instelling goed zijn, en slechts op punten van ondergeschikt belang wijziging behoeven;
- 2°. dat het — uit een kameraadschappelijk oogpunt — billijk is, en tevens dat het eigenbelang der ongehuwden vordert, dat zij aan de kas bijdragen;
- 3°. dat de pensioenen moeten verhoogd worden; doch niet percentsgewijze gelijkelijk, omdat de kleine pensioenen daardoor nog meer in het nadeel komen;

4. dat de tegenwoordige toestand der kas gedoogt om — zonder verhooging der contributiën — het pensioen tamelijk ruim te verhoogen, zelfs met 25 $\frac{1}{2}$ voor de hoogste en met 66 $\frac{1}{2}$ $\frac{1}{2}$ voor de laagste;
5. dat het evenwel noodig is, bepalingen vast te stellen, waardoor wordt voorkomen, dat de kas in ongunstige tijden — zooals oorlog, sterfte enz. — niet aan hare verplichtingen zou kunnen voldoen dan door het te gelde maken van rentegevende bezittingen.

We zijn zelf ongehuwd, en niet van plan, in het huwelijksbootje te gaan varen. We hebben dus geen rechtstreeksch belang bij de besproken instelling; toch hebben we de contributie aan de kas steeds gaarne betaald en doen dat nog. Daardoor staan we op een onafhankelijk standpunt, en dit heeft ons te meer genoopt, onze denkbeelden ter zake te stellen tegenover die van de commissie, welker verwezenlijking wij — we herhalen het — een ramp zouden achten voor vele officieren, en een groote ramp voor de door dezen na te laten weduwen en weezen.

19 Februari 1883.

E. O. d. L. M.

Aan de Redactie van De Mil. Spectator.

Geachte Spectator,

Het naschrift, dat door den geestigen Schrijver der *Militaire Sprokkelingen* is gevoegd bij mijn opstel in N°. 3 van den tegenwoordigen jaargang van uw Tijdschrift, noodzaakt mij U nogmaals voor eenige weinige regelen — tot besluit — een plaats te vragen.

Schrijvers bewering dat het Alg. Depot v. Disc. een instelling is, die zijn tijd gehad heeft, gaf aanleiding tot mijn protest.

Hoe? vraag ik, na lezing van het naschrift, — men heeft het A. D. v. D. door langdurige ondervinding leeren kennen; men is van de noodzakelijkheid dier instelling, bij den tegenwoordigen toestand van ons leger, overtuigd; men kan de uitmuntende resultaten, die zij heeft, met de stukken bewijzen; — en men zou zwijgen bij zulk een miskennend woord over die inrichting!

Persoonlijk heb ik mij dat woord aangetrokken omdat ik de zoo noodzakelijke instelling niet kan scheiden van de officieren, die daaraan hunne krachten wijden of gewijd hebben. De geachte Schrijver heeft voorbijgezien dat zijn oordeel over die instelling noodzakelijk een onaangetroffen indruk moest maken op bovenbedoelde officieren, die, door het feit dat zij daarbij dienen of gediend hebben, bewijzen dat zij er anders over denken dan hij. Inderdaad, oordeelende naar de gevoelens, bij mij, die reeds geruimen tijd buiten het korps sta, door Schrijvers woorden opgewekt, moet die indruk verre van streelend zijn geweest; en daarom — al moge men Schrijvers bewering, dat mijn protest een strijd tegen windmolens is, *geestig* noemen, vooral in het verband, waarin hij dit zegt, — *waar* is zij niet.

Op Schrijvers vermoeden dat ik de gansche strekking zijner beschouwingen over het A. D. v. D. in het minst niet heb begrepen, en die hij daarom nog eens resumeert, kan ik niet anders antwoorden dan door verwijzing naar mijn opstel; en ik moet nogmaals in gemoede de vraag doen of het voor

het Indische leger wenschelijk zou zijn soldaten als die, welker photographieën ik daar ter beschouwing gaf, in zijn gelederen op te nemen.

U bij voorbaat dank zeggende voor de plaats, mij verleend, ben ik, geachte *Spectator*,

's Hage, Maart 1883.

Uw zeer dienstwillige dienaar,

J. H. T. RITTER,

kapl. pl. adj.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spectator,

Sprokkelmaand gaf niet veel beter te sprokkelen dan dood hout. Er valt weinig levendigs en frisch op te zamelen. Dor en somber is het in de natuur, die uit den laugen winterslaap nog maar niet wil ontwaken. Die grauwe, koude tint van al wat ons omringt, schijnt op ons af te geven. Pruttelen over trage promotie, over het niet afdoen van zaken, die afdoening zoo hoog noodig hebben, ongeloovig »mopperen» bij het zien van die lange lijst van verbeteringen, die ons waren toegezegd, maar waarvan vooreerst wel niets zal komen, de dagelijksche bezigheden in storm- en sneeuwvlagen volbracht, zonder één opwekkend zonnestraaltje, neen, hoor eens, waarde *Spectator*, ge kunt voor heden niet van mij verlangen, dat ik niet mede opga in die algemeene sombere kleur. En hoe waarachtig filosoof ge mij ook kent op het stuk van promotie, honorifieke aanmoedigingen of positieverbetering van ons officierskorps, wat mij persoonlijk aangaat, ik wil vandaag eens met de anderen mee »mopperen», want waarachtig ze hebben gelijk, te veel en al te lang gelijk.

Zij, die in een garnizoen als dat der Residentie leven, moeten er, dunkt mij, dagelijks meer van doordrongen raken, dat in de positie van onze officieren, vooral met betrekking tot de promotie zulke wanverhoudingen zijn ontstaan, dat het een eerste zorg van de Regeering is geworden, daarin verandering te brengen. Of is er inderdaad in onze dagen geen wanverhouding in de rangen, wanneer men de officieren van het Indische leger, vergelijkt met hun tijdgenooten in het moederland, — als men ziet hoe op den gemiddelden leeftijd, waarop onze kapiteins dien rang bereiken, hun kameraden reeds als hoofdofficier hun carrière desverkiezende kunnen eindigen? Ju het komt dagelijks voor, dat ge uw oud-leerlingen van Academie of cursus, terugziet als gelijken, niet zelden als meerderen in rang.

Maar dat is immers al lang zoo geweest, zult ge zeggen. Neen, mijn waarde

viend, eigenlijk niet, of liever al is het altijd zoo geweest, het laat zich thans veel meer gevoelen; de tijden zijn zeer veranderd in dit opzicht. Voorheen — ik bedoel tot voor een twintigtal jaren — namen wij bij den aanvang van onze officierscarrière, om zoo te zeggen, voor goed afscheid van onze Indische wapenbroeders. Men zag ze meestal eerst op het einde hunner loopbaan terug, als ze zich hier als rustig burger kwamen vestigen. De beide legers waren destijds veel meer gescheiden.

Wie de lange reis om de Kaap ging ondernemen, om daarginds in het verre Oosten zijn loopbaan te vervolgen in een leger en een maatschappij, ons veel meer vreemd, in toestanden levend, waarvan men minder wist dan in onze dagen, was ook veel verder van moederland, betrekkingen en vrienden, had eigenlijk weinig of geen punten van aanraking meer met ons.

Doch zie nu eens rondom u, overtuig u, dat onze banen veel meer nabij elkander gebracht zijn. Den Haag b.v. is van lieverlede even goed een garnizoen voor het Indische officierskorps geworden, waar zich ieder oogenblik die wanverhouding in rangen, en ook in andere materieele opzichten zich doet gevoelen.

Wij dienen thans op slechts zes weken afstands van elkander, en ge ziet de meerderheid van uwe Indische kameraden, op veel jongeren leeftijd terug. Verloven worden menigvuldiger gevraagd, dewijl de reis zooveel gemakkelijker is; bovendien is de krijgsschool dan toch voor vele jonge officieren een gelegenheid om den tijd van verblijf in de tropen — zeer nuttig zeker, maar dan toch ook zeer aangenaam niet waar? — af te breken. Ge komt met uwe Indische kameraden tegenwoordig bij veel gelegenheden in quasi dienstverhoudingen, door allerlei detacheringen, geheel anders alzoó als voorheen. Men graaft dan ook niet voor niets landengten door; zoo iets verundert inderdaad zeer veel toestanden, en wat nu nog b.v. zeer rationaal kon heeten, zou het wel degelijk niet meer zijn, als het middel uitgevonden werd, om in enkele dagen den afstand tusschen de beide landen af te leggen. Ik gun mijn Indische wapenbroeders van harte de voordeelen van die veranderde toestanden, maar ik zou ook zoo gaarne in de toekomst mijn arme Nederlandsche kameraden daarin doen deelen.

Ja, ik hoor wel wat de eersten mij tegenwerpen: »Waarom gingen ze dan ook niet naar Indië? de weg stond hun immers even goed open?» Indien gij M. H. mij die vraag doet, zou ik u kunnen antwoorden, dat er onder u wellicht velen waren, die destijds aan dezelfde dringende redenen gehoor gaven, om daar te gaan dienen, als wij hadden om hier te blijven, m. a. w. dat die keuze op jongeren leeftijd niet altijd zoo geheel vrijwillig is. Doch ik spreek meer aan het adres der Regeering dan aan het uwe, en der Regeering zou ik op die vraag antwoorden: »Van uw standpunt is ze niet geoorloofd; want zoolang we twee legers vormen, en ge dus wel degelijk ons hier noodig hebt, kunt ge ons die vraag niet stellen. Waar zou het heen met uw leger hier, als niemand er in dienen wilde?»

O, ik weet zeer goed, M. H. van het Indische leger, dat gij het meeste recht hebt trotsch te zijn, op uw diensten in onzen Archipel: wij zijn het zelf op u, wij hebben eerbied voor de wijze waarop ge onzen naam tegenover den vreemdeling handhaaft. Ge behoeft mij Atjeh niet te noemen: ik ken al het waarlijk verdienstelijke en grootsche door u daar verricht; met warme belangstelling hebben wij ook uw lijdensgeschiedenis op dat tooneel gevolgd. Met verontwaardiging zou hij door ons ontvangen worden, die ook maar iets aan uw verdiensten zou willen te kort doen. Uw voorspoedige carrière, de onderscheidingen, die u te beurt vielen, wij gunnen ze u, als de rechtmatige belooning dier verdiensten. De leeftijd trouwens, waarop gij den hooflofficiërsrang bereikt, ze is de rationeele, wil men in dien rang zelf nog krachtig, voor ons beroep volledig geschikt zijn. Behoudens uitzonderingen komt men bij ons immers in dien rang te laat. Wij gunnen u die zooveel hoogere pensioenen, en gelooven u gaarne waar ge ons voorhoudt, dat het klimaat daarginds zoo sloopend is.

Maar vergeet men niet wel eens te veel, dat we ook hier zeer dikwerf in ons beroep niet op rozen slapen; dat men er ook niet beter op wordt, door b.v. jaar in jaar uit, in allerlei weer en wind, te staan schijfschieten, dikwerf met de voeten in de sneeuw, om van manoeuvre-tijden niet te spreken. Wij doen er, wel is waar, misschien minder hart- of leverziekten bij op, maar ik verzeker u, dat we daarvoor in de plaats kwistig met rheumatische en chronisch eatarhale aandoeningen begiftigd worden. En vergeet niet, wij moeten dat veertig jaren volhouden. Er zijn hier garnizoenen, die voor veel Hollanders uit andere deelen des lands afkomstig, zoo gezond niet zijn. En hoe zelden kunnen wij ons in een verlof van meer dan enkele dagen achter elkaar verheugen? Wie onzer kent de weelde, om eens een jaar vóór zich te hebben, waarin men zich geheel vrij en buiten den drang der eentonige dienstbezigheden gevoelt? Wat moet er om die enkele maand verlof niet geknoeid worden? Ik beken volgaarne, ge hebt daar ginds zeer dikwerf meer lichamelijke inspanning, maar zijt ge het niet met mij eens, dat die zich, althans in de jonge jaren, beter lant dragen dan de zorgen, ja ronduit gezegd, voor velen de steeds terugkeerende »gêne", die in onze subalterne rangen, vijf en twintig en meer jaren soms moet worden bestreden. Ik ben de leeftijd helaas al te boven, waarin men bepaald dweept met AMBERT's sentimenteel chauvinistische ontboezemingen; ik heb ze als velen onzer van buiten gekend, maar durf toch gerust vragen, of onder zulke omstandigheden het onverdroten geven van »staaltjes van zijn plicht" niet een levenstaak is, die, hoewel minder schitterend, toch zwaar is te noemen. Wij hebben hier te lande, in onze beste garnizoenen, bij de meest gewilde korpsen, officieren zien aankomen, die eenige jaren in Indië waren geweest. De eerste weken vonden ze het verblijf verrukkelijk, de kous was nog gevuld; maar wat zijn ze spoedig teruggekeerd, duizendmaal de meerdere vermoeyenissen en gevaren verkiezende boven het ontzenuwend zich behelpen, — boven de materiele zorgen hier.

Begrijp mij goed, gij Indische kameraden, die mij misschien zult lezen, nogmaals wij misgunnen u de rechtmatige voordeelen van uw positie niet, maar moet de Regering niet gaan begrijpen, dat in onze dagen, nu ze ons zóó veelvuldig met elkander in aanraking brengt, het contrast ontmoedigend moet gaan werken, op uwe tijdgenooten hier? Het verschil in positie is te sterk geworden. Onze infanterie-luitenants, zelfs zij, die den meest wetenschappelijken weg doorliepen, zijn bij de veertig jaren vóór ze den kapiteinsrang halen. Hoewel het hun schuld niet is, schamen ze zich als 't ware wanneer ze u terugzien. Let er op, als ze u niet van nabij kennen, ontwijken ze u.

Is dit niet te begrijpen? En kan het uitbliven, dat het neerdrukkend werkt op den geest hier? O, 't is zoo gemakkelijk gezegd en geschreven: »er moet in het officierskorps meer opgewektheid voor de edele roeping, hoog ontwikkeld besef van inuerlijke waarde zetelen; de niet te miskennen: »malaise" moet plaats maken voor meer vuur en leven". Maar hebben zij, die er zoo over spreken en schrijven, niet meestal reeds een standpunt ingenomen, waarop men »goed praten" heeft, waarop men al op 't kussen zit? Een jonge stafkapitein zou er misschien een alleropwekkendste brochure over kunnen schrijven, hoe de kleinste dienst voor den rechtgeaarden officier niet onbeduidend schijnen mag; maar breng eens op uw veertigste jaar dagelijks een zestal manschappen naar het terrein, evenals ge dat voor twintig jaren reeds deed, en voel eens of soms de moed u niet een beetje in de schoenen zinkt?

En alweer werpe men mij niet tegen, »dan hadden ze ook maar moeten zorgen stafofficier te zijn".

Neen, andere tijden brengen andere wetten, andere instellingen, als onvermijdelijk mede. Wij zijn de meening toegedaan, dat de tijd voorbij is, waarin het kleine Nederland, er twee gescheiden legers op na moet houden — of liever drie, als men den naam van leger kan geven aan onze landmacht in W. I. Wij zijn nú elkander te nabij gebracht, te veel vereenigd, om het niet geheel te zijn.

Dovendien »qui veut la fin, veut les moyens". Wat weerga, als men de eer geniet een koloniale mogendheid te heeten, — als men zich nog daarenboven de weelde veroorlooft oorlogen aan te gaan met naburige keizerrijken, dan moet men zich daarvoor ook de opofferingen getroosten, die de tijd meebrengt. Staan wij aan den vóóravond van grondwetsherziening, welnu, onze staatslieden mogen, nu ze toch de fondamente van het gebouw gaan bekijken om er de verweerde, vermolmde uit te lichten en door hechtere te vervangen, ook wel eens ernstig de vraag overwegen, of nog langer, en in welke mate althans, grondwettige bezwaren mogen blijven bestendig tegen een fusie van de beide legers? Met de officierskorpsen kan het immers toch zeker geschieden. Dat die fusie niet zoo gemakkelijk tot stand zou zijn te brengen, we erkennen het gaarne. De legerorganisateur, die het ondernemen zou dien

knoop door te hakken, zal zich zeker mogen blindeeren tegen een bombar-
dement van „grievens-brochures” van gene zijde van den Oceaan vooral. Maar
als bijna ieder onzer het erkent, dat die fusie een weldaad zijn zou voor *beide*
legers, is het dan niet een kleinmoedig opzien tegen ondergeschikte bezwaren,
moet dan niet het staatsbelang hoven dat van enkelen gaan? In ieder geval,
voor de toekomst van een jonger geslacht officieren zou ook, zonder bestaande
rechten te kort te doen, de zaak te regelen zijn.

„Maar”, zeggen sommigen „is het dan tegenwoordig niet gemakkelijker genoeg
gemaakt, om eenige jaren uwer carrière in Indië door te brengen? Zie hoe
welwillend de Regeering onderlinge ruiling toestaat?” Neen, dat is hetzelfde
niet. Vooreerst zit in die wijze van over onze bestemming te beschikken, iets
dat met het soldatenvak niet goed rijmt, — iets dat meer eigenaardig in
civiele dan in militaire loopbaan tehuis behoort. Menigeen ziet tegen dat
ondershands kwanselen en marchandeeren op. Daarbij ontstaat de mogelijk-
heid, dat zoodanige ruiling alleen om bijoogmerken kan aangegaan worden,
op een leeftijd waarop het om gezondheidsredenen zeker minder wenschelijk
is — ook voor den Staat — dat de officier voor de eerste maal zich naar een
tropisch gewest expatriëert. In de jongere jaren toch, behoort men kennis
te maken met de eigenaardigheden van het leven in die gewesten.

Misschien zullen zulke groote lotswisselingen, die een heilzame afleiding
brengen in den eentonigen sleur van het leven in kleine garnizoenen, oorzaak
zijn dat in ons jonger officierskorps minder vroeg getrouwd wordt. Maar is
men bij ons misschien niet wel wat vroeg, wat druk getrouwd? Er zijn
van die plaatsjes nog, waar uit gebrek aan gelegenheid tot vergelijking, en
aan andere den geest voedsel gevende toestanden, die zoo gewichtige handeling
wel eens min of meer bij wijze van overrompeling in het leven treedt. Men
treft gelukkig enkele van die rustige, zelfs voor het meest „terre a terre”
huiselijke leven, voorbeschikte naturen aan, die eenmaal, hoe jong dan ook
daarin voor altijd geplaatst, stil en tevreden, bij het theeblad van moeder de
vrouw en den huiselijken haard, berusten in een nog al kleurloos verschiep.

Ze zijn te benijden, dezulken, die daarbij altijd in evenwicht met zich
zelf, den eens ingeslagen weg, als 't ware met oogkleppen voor, weten
af te leggen, zonder één onrustigen blik zijwaarts, zonder eens op den langen
eentonigen weg aan te stooten, zonder één nieuwsgierigheid naar de meer
riante zijpaden, die zoo licht aan 't dwalen brengen. Maar niet allen, vooral
niet zij, die met wat meer geestdrift ons beroep kozen, zijn zoo gelukkig
bedeeld. Voor die anderen is het een weldaad, als verandering den al te
egalen weg breekt, en aan geest- en karakter-eigenaardigheden een heilzaam
veld van bezigheid en afleiding komt bieden, — hun daardoor beletten af te
wijken in een richting, die hen nutteloos voor den Staat, voor zich zelf scha-
delijk doet worden. Het is juist bij dezulken, dat men die „malaise” waarneemt,
die in den laatsten tijd als bestorven ligt in den mond van ieder, die over
het leger spreekt. Bij de eersten is eigenlijk meer sprake van: „apathie”;

of »inertie», als men dan toch die verschijnselen met een Fransch woord wil bestempelen.

Neen de Regeering moet het niet langer aan de keuze van het individu overlaten, of men al of niet een tijd in onze Koloniën wenschte te dienen. Die Koloniën zijn ons grondgebied; de vijanden, die wij daar te bestrijden hebben, zijn vijanden van den Staat, voor de bescherming van wiens belangen wij immers onzen stand kozen. Zoo begrijpen andere mogendheden de bestemming van hun officierskorps. Frankrijk en Engeland hebben geen afgescheiden officierskorps voor elk hunner koloniën. Menig officier, die zich daar een schitterende carrière wist te maken, zou wellicht ook in Parijs of Londen zijn eerste jaren nutteloos hebben gesleten, wanneer de Staat niet wijzer geweest ware, dan het individu op dien leeftijd dikwijls is.

Hoeveel gelijkmatiger zal, niet aanvankelijk, maar in de toekomst, de promotie niet worden? Hoeveel inniger niet de band, die de leden van ons officierskorps moet blijven verbinden! Te uiteenlopend verschil in werkring en belangen vervreemdt ons thans meer dan nuttig is van elkander. Velen onzer blijven stellig met belangstelling de gebeurtenissen volgen, die vooral in de laatste jaren ons Indisch leger doorleefde, doch hoe moeilijk is het niet ons rekenschap daarvan te geven, enkel door de niet altijd van partijgeest vrije literatuur daarover. Hoeveel is daarginds voor ons niet te leeren, wat zich niet uit boeken leeren laat en dat toch zeker ook bij ernstige gebeurtenissen in Europa, ons ten goede zou komen? En omgekeerd, zouden onze Indische kameraden niet meer aan de toestanden hier gewend en gehecht blijven, dan nu somwijlen wel eens het geval is? Waarachtig, »le malais nous délivrerait du malaise».

Of ligt soms in een ruimere toepassing van het stelsel van promotie bij keuze het middel, om bij het leger hier te lande, wat meer leven op te wekken? Wij gelooven het niet; integendeel wij gelooven, dat men in vredetijden met dat middel niet te voorzichtig zijn kan. Wij vreezen dat een te veelvuldige aanwending daarvan, slechts kan strekken tot het aankweken van een ongezonden naïjver, die nog meer zaden van misnoegen uitstrooit, nog meer kwaad bloed zet. Zij die deze quaestie wenschen te overwegen, bevelen wij de lezing aan, van de in de maanden December en Januari II. in het *Journal des sciences militaires* verschenen artikelen over: »les cadres et l'avancement». Zelfs in een leger dat oorlog voert, blijft het zoo moeilijk te beslissen, wie meer dan zijn collega's waardig is tot hoogerem rang te worden bevorderd. De schrijver dier zaakkundige beschouwingen zegt o. a.: »S'il existait vraiment un moyen sûr de toujours à connaître d'une manière infaillible, le plus capable, il faudrait toujours nommer celui-là. Si ce moyen n'existe pas, il faut renoncer au choix en toutes circonstances».

Waarin moet bij ons dat onfeilbaar middel dan bestaan? In examens alleen? . . . Maar vergeet men dan, dat ons beroep als eerste hoofdeigenschappen, eischen stelt door geen examens aan het licht te brengen, dat in

ieder geval, bij al de daarbij aan den dag gelegde bekwambheden, toch nog altijd rekening is te houden, met een zeer belangrijk percent invloeden van de werkelijkheid? Er zijn wel eens hoog geplaatste officieren geweest, die een indrukwekkende reputatie van kunde bezaten, die de schrik waren hunner onderhoorige officieren, wegens de hooge theoretische eischen, die zij als chef hun stelden, en toch in moeilijke tijden — nog niet eens vóór den vijand — wisten zulke chefs zichzelf in hun omgeving zoodanig te agiteeren en »over stuur te jagen», dat ze eigenlijk al buiten gevecht gesteld waren vóór de zaak begon.

»Les cas de supériorité très-marquée d'un officier sur ses collègues du même grade et d'ancienneté égale ou supérieure, se présenteront quelque fois, c'est incontestable. Mais ils seront très-rares si le recrutement du corps d'officiers est fait rationnellement». Wat daar met betrekking tot het Fransche leger wordt gezegd, is zeker wel bij ons van toepassing. Hier heeft de vorming van ons officierskorps op vrij rationeele wijze plaats. Hoe meer de eischen gelijk en ernstig gesteld worden nan allen, die naar den officiersrang dingen, hoe minder uiteenlopend de waarde, de geschiktheid der officieren worden. In ons klein leger, waarin we elkander nagenoeg allen kennen, weten hoe zwaar we wegen — in vredestijd althans — gelooven we, dat men met de promotie bij keuze al zeer voorzichtig zijn moet, wil ze in stede van aanmoedigend, niet demoraliseerend op het geheel werken.

Maar behalve de examens bezit men immers in ons leger, dat onfeilbaar middel om de verdienstelijksten te ontdekken, in de *conduitelijsten*, die in een legio kolommen, u toch een haarfijn, getrouw beeld van den officier teekenen, ja waarin ge zelfs zijn meest verborgen eigenschappen en zwakheden als met een ontleedmes ziet blootgelegd? Hoor eens, Spectator, nu gij den draak met mij steekt, en dat over zulke ernstige zaken, zullen we dit onderwerp tusschen ons maar laten rusten. Maar zulke grappen had ik van een serieus man als gij niet verwacht.

Ja, wij zijn aan 't pruttelen; zoo'n lange winter leidt er dan ook dubbel toe. De troep is er bijna niet, want er is inderdaad geen grooter bewijs te vinden voor uitzotting door warmte dan de Nederlandsche infanterie. Hoe dieper in den winter, hoe meer de compagnieën inkrampen! En hadden wij nog maar een flink degelijk kader, zoo'n wintertijd zou nog zeer vruchtbaar kunnen zijn, door theoretische oefeningen! Doch zoolang plaatsvervanging en nummerverwisseling de militie verbasteren, kunt ge dat kader niet krijgen, dat een jong militie-leger zoo dringend behoeft. Zeker is door opvolgende hoofden van het legerbestuur alles gedaan, om kader, genoeg kader, zoo goed mogelijk kader uit de militie te trekken. En aan de chefs der korpsen, en aan de officieren van iederen rang ligt het niet, indien in dat opzicht het onmogelijke niet mogelijk is gemaakt. Aan mildere bepalingen en aanmoedigingen van allerlei aard heeft het niet ontbroken, en als het groote publiek zag, hoeveel

zorg aan 't aankweeken van kader bij de korpsen wordt besteed, hoe bij enkelen zelfs de officieren daarvoor onvermoeid den schoolmeester spelen, men zou tot ons niet, zooals weleer geschied is, het ongegronde verwijt richten, dat wij de maatregelen der Regeering niet altijd met evenveel geestdrift ter harte nemen, dewijl we ze ongaarne in de plaats zouden zien treden, van de groote radicale hervorming: den verplichten persoonlijken dienst. Zoo onvaderlandslievend is, Goddank, het officierskorps niet, om het goede niet te helpen bevorderen, omdat ze het beste niet krijgen.

Neen, het vraagstuk der kadervorming is niet bevreemdend opgelast, al wordt ook over een numeriek voldoende kader beschikt. Streepdragenden, ja die zijn er, en ze zijn gekomen van de besten, die men ons te verwerken gaf. Maar op enkele uitzonderingen na, zijn die besten niet goed genoeg, *kunnen* het ook niet zijn.

Ja, als wij ieder jaar, bij iedere nieuwe lichteing, de zonen uit den goeden stand, en ook uit de hoogere klassen voor ons zagen verschijnen, we zouden het leger een, hoewel jong, toch deugdelijk kader kunnen bezorgen. Wie komen er thans voor in aanmerking? . . . Hier en daar een stedeling, nog al eens een hulponderwijzer, — deze zijn de witte raven — maar voor 't meereendeel zijn het toch nog maar de slimste, oppassendste onder de arme boerenjongens, die de middelen niet bezaten om een plaatsvervanger te stellen. Voldoen ze maar eenigszins aan de vereischten, dan mag men niet al te scherp toezien, want kader moet er wezen. Wanneer men de examens bij de korpsen bijwoont, komt steeds de gedachte bij u op: »hoe ellendig en jammer dat we geen andere, geen meerdere stof krijgen!».

Aanschouw onze compagnieën, zie ze vooral in hun inwendig kazerneleven, zie hoe daar orde en tucht soms gehandhaafd moeten worden, door — het spijt mij het te moeten getuigen — door bijna kinderen. Het is gelukkig, dat de oudere vrijwilliger nog alleen in de overlevering bestaat, want bij jong kader van dit gehalte, wordt niet eens gebrek aan autoriteit, die de meerdere leeftijd als vanzelf geeft, opgewogen door kennis en beschaving van eenige betekenis; het verschil met den gewonen milicien is in dit opzicht soms zoo groot niet. En de goede, over het algemeen zeer lijdzame aard van dien milicien is het, die maakt dat men gelukkig zoo weinig gevallen van flagrante insubordinatie hoort. Niets onschuldigers, kalmers dan het inwendig leven van die in de wintermaanden zoo zwakke compagnieetjes; maar ook niets dat ons minder voorbereiden kan tot de dagen, waartoe we eenmaal kunnen geroepen worden. Wat ontbreekt, is het meer levende, opgewekte, dat alles ademen zou, als ook de intelligente, de meer beschaafde, de rijkere zoon, iets van zich in die al te egale landelijke tint afgaf.

En ook dat moet wel op den duur tot die »malaise» in de subalterne officiers rangen meewerken.

Doch laat ik voor heden maar eindigen met mijn verzuchtingen over die kwaal, ge mocht me eens al te zwartgallig gaan vinden.

Ge hebt gezien dat het ontwerp-*Schepel* een zeer interessanten avond aan onze Vereeniging tot beoefening der krijgswetenschap heeft bezorgd. Hoewel we daaraan de heldere degelijke betoogen van mannen als ELAND, KOOL en anderen te danken hebben, toch blijven we bij de meening dat *le jeu ne valait par la chandelle*". Moet men zulke ontwerpen waarlijk grondig nog gaan weerleggen, ons volk overtuigen, dat het utopieën zijn, het bestaande daartegen verdedigen, dan wordt zoo'n *Schepel* voor het krijgsgestuur een last.

SPROKKELAAR.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De soldaat. Bij de indeeling in de verschillende korpsen moet vooral gelet worden op de bijzondere geschiktheid van den in te lijven man. Wel is waar wordt dit voorgeschreven, maar de wijze waarop de indeeling thans geregeld is, maakt een toepassing van dat belangrijke voorschrift ten eenenmale mogelijk. Ook wordt de recruit bij zijn opname in het leger niet behoorlijk ontvangen. Men zou haast zeggen dat alles gedaan wordt om hem van den militairen stand geen hoog denkbeeld te geven. De wijze waarop hij aankomt, zijn kleeding ontvangt, hoe de voeding wordt verstrekt enz. leidt niet tot het begrip dat de leden van het leger een familie vormen. De cantines zijn slecht georganiseerd. Zij behoren niet gehouden te worden door personen, die, buiten het leger staande, zich slechts zoeken te verrijken. In Duitschland is dit alles geheel anders. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Févr.)

Het krijgswezen en de dienst der infanterie vóór 100 jaren. Bijdrage tot de legergeschiedenis van FREDERIK DEN GROOTE. (Jahrb. A. u. M., März.)

Terugblik op het militaire leven in Oostenrijk-Hongarije in 1882. Overzicht der voornaamste militaire gebeurtenissen in de Oostenrijksche monarchie in 1882 en der belangrijkste wijzigingen in de organisatie van het leger, enz. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 1.)

De sterkte van het officierskorps van het Duitsche leger. (Allg. M. Z., N°. 3.)

II. Algemeene krijgskunst.

De verdiensten van GUSTAAF ADOLF ten opzichte van de drie wapens en beknopte uiteenzetting van zijn tactiek. (*Vervolg.*) De verbeteringen door GUSTAAF ADOLF in de bewapening der infanterie gebracht; zijn tactische vormen in verband met het vermeerderde gebruik der vuurwapenen. De Zweedsche cavalerie. (Jahrb. A. u. M., März.)

De logica in de krijgskunst. Betoog, dat de theorie der krijgskunst in degelijkheid moet winnen door de studie der logica, die met de krijgskunst in nauwe verwantschap staat. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 1.)

Over duurzame versterkingen. De noodzakelijkheid van vestingen wordt door theorie en praktijk bewezen. De waarde van duurzame versterkingen wordt bepaald door staatkundig-strategische, tactische en technische factoren. Nadeelen der duurzame versterkingen. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 1.)

Duitschland's oostelijke grens. Opsomming van de verschillende vestingen

aan de oostelijke grens met mededeeling van hun doel. Men acht, door de bestaande werken, de oostelijke grens geheel gedekt. (Allg. M. Z., N°. 4.)

Wetenschap en krijgswezen. Uittreksel uit een voordracht van den Majoor v. B. GOLTZ, waarin uiteengezet wordt, welke eigenschappen in den soldaat het hoogst te waardeeren zijn en welke richting bij zijn wetenschappelijken arbeid moet gevolgd worden. (Allg. M. Z., N°. 5.)

De Russische en Turksche bevelvoering in het eerste gedeelte van den oorlog van 1877-78. (*Wordt vervolgd.*) (Allg. M. Z., N°. 11—18.)

Nog eenige woorden over de Zwitsersche landverdediging. (Allg. M. Z., N°. 17.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

Het militaire geheimschrift. (*Slot.*) Ontwikkeling van verschillende stelsels en het ontraadselen daarvan. Het in Frankrijk bij de commissie der militaire telegraphie ingediende stelsel, dat echter niet wordt meegedeeld, vereenigt alle aan het geheimschrift te stellen eischen. (Sc. M., Févr.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Over de nuttige werking van het vuur der veldartillerie. Beschouwingen over de baan en de uitwerking van de verschillende projectielen, waarna onder meer tot het besluit wordt gekomen, dat de veldartillerie geen onmiddellijke bedekking noodig heeft. (Sc. M., Févr.)

Bijdrage tot het integreeren van de differentiaalvergelijkingen der beweging van het zwaartepunt der projectielen. De kap. WUICH geeft in deze studie een methode aan om de gemiddelde waarde te bepalen van de veranderlijke uitdrukking, die in de differentiaalvergelijking der kogelbaan constant moet genomen worden om haar integabel te maken. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Elastische gasdichte afsluiting van FAEYRE. Beschrijving met schets van een in Spanje beproefd en ingevoerd middel tot gasdichte afsluiting bij geschut met schroefsluiting. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

De telemeter PASCHWITZ, model 1882. Mededeeling van de wijziging die aan den vroegeren telemeter van PASCHWITZ is aangebracht. Wegens de omslachtigheid der bewerkingen bij het bepalen van den afstand, acht men dit werktuig voor het gebruik bij de batterijen niet geschikt. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Bijdrage tot elementaire verklaring van de derivatie der puntprojectielen. (*Vervolg.*) Na een resumptie van de gebreken die de bestaande theoriën over de derivatie aankleven, wordt overgegaan tot een elementaire verklaring van de derivatie, waarbij eerst de beweging van het projectiel beschouwd in een luchtledige ruimte en de zwaartekracht weggedacht wordt; vervolgens in den dampkring doch zonder zwaartekracht en eindelijk ook deze laatste in aanmerking genomen wordt. Ten slotte wordt de theorie aan de practijk getoetst. (Jahrb. A. u. M., März.)

Het verbeterde *Galling*-schrootkanon. Dit verbeterde schrootkanon zou, volgens mededeeling, geschikt zijn, om projectielen onder groot-elevatiën te schieten en zoodoende troepen achter dekkingen te kunnen treffen. (Allg. M. Z., N°. 10.)

De officiers-revolver, staal DREYSE, model 1879. Dit wapen is van dergelijke constructie als het model 79 van den troep; het is echter korter en lichter, en voorzien van een snellerslot. (Allg. M. Z., N°. 13.)

Terugblik op de oorlogsvuurpijlen in Frankrijk. (*Stat.*) Het materieel voor het vervoer en het gebruik der oorlogsvuurpijlen. De draaiende pijlen. De aanwending der vuurpijlen in den oorlog. (*Rev. d'A., Mars.*)

Proeven op platen voor scheepspantseringen in November 1882 te la Spezzia genomen. Drie soorten van platen werden beproefd nl.: een gewalste smeedijzeren plaat met stalen laag (*Cammell*); een plaat van gelijke samenstelling doch bovendien belegd met een afzonderlijke stalen plaat (*Brown*), en eindelijk een plaat geheel van gesmeed staal (*Schneider*). Het metaal was bij deze drie soorten even dik (48 cm). De ruggesteun bestond uit drie horizontale lagen en een verticale rij houten balken. Met het voorlaadkanon van 100 ton werd geschoten; daarbij werden hardijzeren projectielen van 896 tot 908 KG. gebezigd; de trefanelbeden bedroegen 374 tot 478 M. De plaat geheel van staal heeft een schitterende overwinning op de beide andere behaald. (*Rev. d'A., Mars.*)

Overzicht van de verrichtingen in 1880 en 1881 van het raad-gevend hoofdcomité der Spaansche artillerie. Beproeving van veld-, belegering- en kustmaterieel, geweren, schrootkanonnen, buskruit, buizen enz. (*Rev. d'A., Mars.*)

V. Militaire administratie en intendance.

Fransche barak-tent, voor huisvesting en ziekenverpleging. Beschrijving met afbeelding. (*Mitth. A. u. G., Heft 1.*)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

De wet van 19 Mei 1884. De wet van 19 Mei 1884 betrekkelijk den staat van officier, die hij het op non-activiteit stellen der Prinsen van Orleans ter sprake is gekomen, bevat ernstige gebreken; een herziening is noodig om den officieren degelijker waarborgen van hunne belangen te verzekeren. (*Sp. M., 15 Mars.*)

Nagmaals de nieuwe militaire pensioenwet. Een middel wordt voorgelagen om, zonder verhooging van uitgaven, ook een zekere categorie der voor 1883 gepensioneerde officieren, een hooger pensioen te bezorgen. (*Allg. M. Z., N°. 4.*)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De velddienst bij de Fransche en de Duitsche infanterie. (*Wardt vervolgd.*) (*Jahrb. A. u. M., März.*)

Nieuw voorschrift op de schietoefeningen. Beknopt overzicht van de op 14 Nov. 1882 ingevoerde nieuwe schietinstructie voor de infanterie. Het oordeel hierover is zeer gunstig. (*Sp. M., 1 Mars.*)

Over de herziening van het reglement van 12 Juni 1875. In dit reglement moet de gevechtsformatie verbeterd worden, opdat een maximum van vuuruitwerking verkregen worde. De tactische vormen moeten worden herzien, om den troep minder aan het vijandelijk vuur bloot te stellen. De leiding van het gevecht verlangt betere waarborgen dan het reglement schenkt. (*Sp. M., Févr.*)

Het geweervuur in het gevecht. Vertaling van het geschrift »Bijdrage tot de psycho-physics door N. Wolotzkoi, luit-kol. en leeraar aan het eerste militaire gymnasium te Moskou». In dit geschrift wordt het onderwerp uitvoerig psychologisch en wetenschappelijk behandeld. (*Wardt vervolgd.*) (*Allg. M. Z., N°. 1—3, 5—7, 9, 11—12, 14—15 en 17.*)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Algemeene regels betrekkelijk het mechanismus der bewegingen van het paard. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Mars.)

De methode bij de instructie der cavalerie te volgen. (*Slot.*) Oefeningen voor den dienst te veld. IJtochten. Het gevecht te voet. Intellectueele en moreele ontwikkeling. (Sc. M., Févr.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Bij gelegenheid van de reorganisatie der veldartillerie. Men make zich de aanstaande afscheiding van de veld- en vestingartillerie ten nutte, om verbeteringen bij de veldartillerie in te voeren: de 3 rijdende batterijen aan elk regiment ontnemen en deze in afzonderlijke regimenten of groepen vereenigen, beter verband brengen in de rangen der regimentscommandanten en der commandanten van de bij divisien ingedeelde afdeelingen enz. (Sc. M., Févr.)

Over rijdende batterijen. In Oostenrijk is eerst sinds de invoering van het veldgeschut mod. 1875 de rijdende artillerie opgericht. De noodzakelijkheid daartoe ontstond, wijl zelfs het lichte materieel te zwaar werd, om, evenals vroeger in Oostenrijk, met opgezeten manschappen onder alle omstandigheden de vereischte beweegbaarheid te verkrijgen. Nu verder gezegd te hebben, dat alleen economische overwegingen oorzaak zijn, dat niet alle lichte batterijen als rijdende batterijen zijn ingericht, wordt overgegaan tot een beschouwing over de taak der rijdende artillerie bij een cav. divisie vóór het front van het leger, in den slag, bij het gevecht tegen infanterie en bij vervolging en terugtocht. Voorts wordt de taak geschetst van de rijdende artillerie buiten het verband der cav. divisie, en worden eenige beschouwingen geleverd over hare organisatie, tactische vormen enz. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Over de nuttige werking van het vuur der artillerie. Zie onder IV.

Terughlik op de oorlogsvuurpijlen in Frankrijk. Zie onder IV.

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Veldbrug, volgens het stelsel van Howe. (*Met afbeeldingen.*) Beschrijving dezer samenstelling uit rondhouten, verbonden b. v. door telegraafdraad. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Machinulis van bladstaal. (*Met afbeeldingen.*) Uitvoerige beschrijving van zoodanige inrichting, wegende ± 200 KG. en kostende $\pm f 180$; a. m. toegepast in Zuid-Dalmatie, voor de verdediging, met een zeer zwakke bezetting, van versterkte woningen. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Lossen van kolenlagen, door middel van kalk. Beschrijving dezer toepassing, berustende op de uitzetting en de vorming van stoom, bij het bluschen van kalk. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Bericht over de tentoonstelling van electriciteit te Parijs. (*Vervolg en Slot.*) (*Met plaat.*) Electricische meettoestellen en meetwijzers; aanwending der electriciteit voor zichtbare en geluids-aanwijzingen op afstand en tot het overbrengen van kracht. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Beschouwingen over het gevecht der cavalerie. Critische bespreking van het onder dezen titel verschenen werk van den Luit.-Generaal v. Column. Vooral de wijzigingen welke deze schrijver in de Duitsche regimentscolonne wenscht, worden aan een critisch onderzoek onderworpen. (Jahrb. A. u. M., März.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De offensieve torpedo's. De inrichting der verschillende soorten van offensieve torpedo's, haar gebruik en haar toekomst. Aanduiding van de op dit gebied nog onbeslist gebleven strijdvragen. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 1.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

De militaire gedenkschriften van den Generaal HUNT. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

De Fransche expeditie in Tunis. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Mars.)

De Russisch-Turksche oorlog. SULEIMAN PACHA en zijn proces. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

De onlusten in Algerië. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

De slag van Assiette. Een historische studie. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 15 Mars.)

Partijgangers-gevechten. Verhalen van kleine oorlogshandelingen sedert de 14de eeuw tot op onze dagen. (*Vervolg.*) (Sp. M., Févr.)

De expeditie der Engelschen naar Egypte in 1882. Overzicht van de voorafgegane gebeurtenissen in Egypte. Het bombardement. De samenstelling der expeditiënnaire macht. De operatiën van den Gen. WOLSELEY. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., März.)

Vijftien brieven over den Oosterschen oorlog 1877—78. (*Slot.*) Critische beschouwingen over toestanden, besluiten en handelingen in den laatsten Russisch-Turkschen oorlog. XI. De gebeurtenissen tusschen de 2de en de 3de slag bij Plevna; het gevecht bij Lovca en de derde slag bij Plevna; XII. De insluiting van Plevna; XIII. De gebeurtenissen aan de Jantra en de Lom; XIV. Operatiën tot dekking van de insluiting van Plevna; XV. De maatregelen der Turken tot ontzet van Plevna en de poging tot doorbreking van OSMAN PACHA; de val van Plevna. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 1.)

Nogmaals ARNDT en WREDE. (Allg. M. Z., N°. 6.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Men heeft de overtuiging dat de werkzaamheden der parlementaire commissie voor de herziening der militaire wetten onvruchtbaar zijn, omdat de meeste leden niet geneigd zijn, de wetten in de grondslagen te wijzigen en dus slechts partiële verbeteringen te wachten zijn. De nieuwe Minister van Oorlog heeft zich voor de Commissie in beginsel verklaard voor het stelsel van gelijke opleiding van alle aspirant-officieren, doch tevens te kennen gegeven, dat dit beginsel eerst in een verwijderde toekomst kan worden doorgevoerd. Men betreurt dit advies. — De maatregel tegen de Prinsen uit het huis van Orleans genomen, acht men niet gerechtvaardigd; beter ware geweest, de officieren, die propaganda voor de pretendents maken, streng te straffen. Door den maatregel der regeering is echter de kwestie niet opgelost; volgens de wet toch moet na 3 jaren door een raad van onderzoek de vraag beantwoord worden of de prinsen al of niet weder in activiteit behooren te worden hersteld. — Het vlagschrift van den Gen. FARRÉ "Observations sur les réformes militaires" verdient in vele opzichten de aandacht. — De Minister van Oorlog heeft beslist dat het leveren van laken en het aanmaken van de kleeding niet door denzelfden leverancier mag geschieden. (Sp. M., 1 Mars.)

Veertiendaagsche kroniek. De aanvragen van gedrukte modellen voor staten enz. aan het Ministerie van Oorlog is in den laatsten tijd zoo groot geworden, dat van regeringswege op het overmatig gebruik aanmerkingen zijn gemaakt. Men acht die vele schrijverij bij het leger een bedenkelijk teeken. — De wijziging in de kleeding der infanterie gebracht door den nieuwen Minister van Oorlog. — Een commissie is benoemd ter bestudering van de verschillende

stelsels van repeergeweren en tot het doen van een voorstel betrekkelijk het model, dat aanbeveling verdient voor de bewapening der Fransche infanterie. (Sp. M., 15 Mars.)

Verscheidenheden. De productie der artillerie-werkplaatsen in Spanje in 1880—81. — De sterkte der technische troepen in de groote Europeesche mogendheden en hun brug- en telegraafmaterieel. — Nieuwe Duitsche torpedo-boot. — Het springen van een stalen kanon van 28 cM., in Duitschland. — Ontploffing van een voorraad munitie in Madrid. — De onderzeesche torpedo-batterij. — Het scheepsgeschut der Vereenigde Staten van Noord-Amerika. — Engelsche achterlaadkanonnen. — Engelsche plaatijzeren voertuigen, die, uit elkander genomen, geschikt zijn tot schild voor infanterie, die zich ingraaft. — Bergbatterijen in Engeland. — Mededeeling omtrent geschut van vroegeren tijd. — Beweging van voertuigen door de werking van veeren. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Verscheidenheden. Duitschland: Het vraagstuk der bespanningen in vredes-tijd. Versterking van de Duitsche kusten. Tijdhuizen van *Grison*, *Hellhof* en *Halbmayer*. — Denemarken: Versterking van Kopenhagen. — Italië: Het achterlaadkanon van 100 ton. Het repeergeweer, stelsel-*Hertaldo*. — Zwitserland: Nieuwe wapening van de positie-artillerie. (Rev. d'A., Mars.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Dec. 1882. (Mitth. A. u. G., Heft 1.)

Bij de intrade van het jaar 1883. Terugblik op den staatkundigen toestand in 1882. (Allg. M. Z., N°. 1.)

LEON GAMBETTA. Zijne eigenschappen en verdiensten worden in het licht gesteld. (Allg. M. Z., N°. 2.)

Generaal CHANZY. Levensbericht. (Allg. M. Z., N°. 3.)

Verscheidenheid. De onthulling van het standbeeld van Prins Louis NAPOLEON te Woolwich. (Allg. M. Z., N°. 5.)

FREDERIK KAREL ALEXANDER Prins van Pruisen. Levensbericht. (Allg. M. Z., N°. 7.)

De 25ste verjaardag der henoeming van den Kroonprins FREDERIK WILLEM tot generaal-majoor. (Allg. M. Z., N°. 8.)

Militaire coöperatieve vereenigingen. Met het oog op de geringe bezoldiging der officieren wordt het denkbeeld aan de hand geduan om een militaire coöperatieve vereeniging op te richten in den geest van de Engelsche army and native stores, waaron trent eenige bijzonderheden worden medegedeeld. (Allg. M. Z., N°. 8.)

Het rijksoorlogsbudget en de beraadslagingen hierover in den Rijksdag. Wederlegging van sommige beschouwingen bij de beraadslagingen. (Allg. M. Z., N°. 9 en 10.)

Verscheidenheid. De voormalige vesting Nordhausen. (Allg. M. Z., N°. 9.)

Verscheidenheden. De nagelaten geschriften van den grooten Bückeburger Graaf en van den Pruisischen Generaal CARL VON CLAUSEWITZ. — Generaal THIBAUDIN, de nieuwe Fransche Minister van Oorlog. (Allg. M. Z., N°. 10.)

Verscheidenheid. De rede van den Veldmaarschalk v. MOLTKE in den Rijksdag over de kazerneering der troepen. (Allg. M. Z., N°. 12.)

Verscheidenheid. De sterkte der Duitsche garnizoenen. (Allg. M. Z., N°. 13.)

Open brief aan de beredens officieren. Een beroep op de beraden officieren om mede te werken, tot het tegengaan van de vivisectie op paarden. Op jeugdigen leeftijd wellicht het geliefde strijdros, wordt het paard als trekdier verkocht en moet het zwaarder werk doen naarmate het, ouder wordende, in dienst van meer behoeftige personen komt, om ten slotte onder vreeselijke smarten door de geneeskundige faculteit te worden gedood. (Allg. M. Z., N°. 18.)

DE GEBEURTENISSEN IN EGYPTE IN 1882.

(*Vervolg en slot van N°. 4, bladz. 276.*)

(*Met schets op Plaat 5.*)

C. DE SLAG BIJ TELL-EL-KEBIR.

Hoewel een der eerste regels der strategie voorschrijft, dat het verslaan van de hoofdmacht des vijands steeds het eerste doel behoort te zijn, waarnaar een veldheer moet streven, zoo moet toch de vijandelijke hoofdstad gerekend worden, als einddoel der operatiën, op gelijke hoogte met die hoofdmacht te staan.

Met den val van Parijs was steeds het lot van Frankrijk beslist; evenzoo kon men hier zeggen, dat wie meester was van Cairo, Egypte aan zijn voeten zag.

Cairo te bemachtigen moest dus het doel van WOLSELEY, deze stad te dekken, dat van ARABI zijn. Deze laatste kon hiertoe de Engelschen aanvallen of door het innemen eener stelling hun den opmarsch naar de hoofdstad beletten.

Den Britschen aanvoerder stonden, ter bereiking van zijn doel, drie wegen open. Ten eerste kon hij van uit Alexandrië tot een frontaanval op de stelling bij Kafred-Douar overgaan. Neemt men echter in aanmerking dat deze aanval door een smal défilé moest geschieden, welks uitgang onder het werkzame geschutvuur des vijands lag, dan geloof ik gerust te kunnen beweren, dat de kans van slagen zeer gering genoemd mag worden.

Een landing bij Aboekir bracht in dezen toestand geen verandering; ook dan moest langs een smal accès tegen de vijandelijke stelling worden opgerukt. Ook een landing bij Rosette en een oprukken langs den spoorweg naar Damanhur bood weinig kans van slagen; ten eerste moesten talrijke breede wateren worden overgetrokken, terwijl men dan toch eindigen moest met een frontaanval op Dumanhur.

Een tweede weg, die de Britten konden volgen, was hun in 1798 door NAPOLEON geweest, deze voerde van het fort Meks door de Libische woestijn

en verder langs den linker Nijloever naar Cairo; door dezen weg werden de stellingen bij Kafed-Douar, Damanhur en Tell-el-Barud omgetrokken.

De tocht door de woestijn evenwel leverde groote bezwaren voor de verpleging op, terwijl ARABI altijd, door gebruik te maken van de spoorwegen, eerder dan de Engelschen de verschillende bruggen over de Nijl kon bereiken om hun den overtocht over de rivier te betwisten.

Ten derde konden de Engelschen bij Tine (het oude Pelusium) ongeveer 35 KM. ten oosten van Port-Saïd landen en van daar over El-Kantara aan het Kanaal oprukken of wel zich in het bezit van het Suezkanaal stellen en dit als operatie-basis inrichten.

Neemt men in aanmerking, dat tusschen het Suezkanaal en Cairo geen enkele rivier behoeft te worden gepasseerd en dat de afstand van Ismaila tot Cairo, langs den spoorweg 160 KM. bedraagt, d. i. 50 KM. minder dan van Alexandrië naar Cairo, dan zal men ons moeten toegeven, dat het volgen van dezen derden weg de meeste kans van slagen aanbod.

Tegenover deze voordeelen staat evenwel het nadeel, dat het Suezkanaal, door de Arabische woestijn van den vruchtbaren Nijldelta gescheiden is.

In deze woestijn wordt echter een vruchtbare strook aangetroffen ter breedte van gemiddeld 4 KM. van Ismaila naar Zakazik, waardoor de spoorweg en het Zoetwaterkanaal loopen, welk laatste de hieraan gelegen plaatsen van drinkwater voorziet. De vruchtbare strook, de zogenaamde Wadi Tumilat, is eigenlijk een dal of een terreinplooi dwars door de Arabische woestijn. Volgens de meening der Egyptologen liep in den voorhistorischen tijd, een arm van den Nijl door dit dal en verder door het meer Timsah en de Bittermeren naar de Roode zee. In deze terreinplooi werd door de Pharao's een kanaal aangelegd, dat de Nijl met de Roode zee verbond; onder de Turksche heerschappij evenwel was dit kanaal geheel verwaarloosd en bijgevolg verzand. Toen de LESSEPS de doorgraving van de landengte van Suez ondernam begon hij met dit kanaal weer in orde te maken en sinds dien tijd is dan ook de bovengenoemde vruchtbare strook ontstaan waarin tal van dorpen worden aangetroffen. Aan beide zijden van het kanaal is men bij het bebouwen van den grond op overblijfselen van gebouwen gestooten. Bij Maschuta vindt men een groot granietblok op welks voorzijde koning RAMSES II, kroonende tusschen de goden RA en THUM, is afgebeeld; het station Ramses is de plaats in het land Gosen waarover in den bijbel gesproken wordt; ten westen van Tell-el-Kebir vindt men de ruïnen van het oude Pithom waar de kinderen Israëls steenen moesten bakken en Zakazik is het oude Pibast waar zich een, aan de Egyptische Venus gewijde tempel bevond en waar de jaarlijksche vreugdefeesten voor Beneden-Egypte gevierd werden. De geheele welvaart der tusschen Ismaila en Zakazik gelegen streck berust op de aanwezigheid van water in het Zoetwaterkanaal, dat van Cairo af water uit den Nijl aanvoert. De sluizen waarmede de wateraanvoer geregeld wordt, zijn natuurlijk punten van groot militair belang.

Volgens loopende geruchten zou ANABI reeds sedert de eerste dagen van Augustus, door 5000 man een stelling in de nabijheid van het station Tell-el-Kebir hebben doen inrichten om een eventueel doordringen naar Zakazik tegen te gaan, terwijl ook het station Nefische door zijn troepen bezet was.

In den namiddag van den 18den Augustus werd een gedeelte der in en om Alexandrië verzamelde Britsche troepen ingescheept en toen den volgenden dag een vloot van 8 oorlogsschepen en 15 transportvaartuigen het anker lichtte en den steven naar het oosten wendde, kon men eindelijk, 6 weken na het bombardement van Alexandrië, zeggen dat de krijgsoperatiën een aanvang genomen hadden.

De opperbevelhebber en de geheele eerste divisie waren geïmbarkeerd, ieder man was voorzien van 100 patronen en levensmiddelen voor 14 dag, terwijl nog levensmiddelen voor 2 dagen aan boord waren. Vóór het embarkement hadden eenige veranderingen plaats gehad in de brigade-commando's; de commandant der 3de brigade Generaal-Majoor GRAHAM had het commando gekregen over de 2de brigade en was vervangen door den Generaal-Majoor ALISON, die het bevel over de 4de brigade aan den Generaal-Majoor EVELYN WOOD, tot dusverre commandant der 2de brigade, had overgegeven.

Algemeen verkeerde men in het denkbeeld, dat een bombardement van Aboekir, terstond gevolgd door een landing, het doel van den tocht was.

Zoo zeer hield WOLSELEY zijn plannen verborgen, dat zelfs de Luit.-Gen. HAMLEY, commandant der te Alexandrië gebleven tweede divisie, het bevel ontving, om den 20sten den aanval op Aboekir door een schijnaanval langs den spoorweg te ondersteunen. Eerst op genoemden datum werd hij, door een achtergelaten verzegelde missive, die eerst op dien dag geopend mocht worden, met de ware bestemming der expeditie in kennis gesteld.

Het zoo goed voorbereide en geheim gehouden plan van den Engelschen bevelhebber gelukte volkomen. Reeds den 19den wierp een Engelsche kanonneerboot het anker voor den zuidelijken ingang van het Suezkanaal en verbood aan alle schepen den ingang. Den 20sten Augustus des voormiddags te 11 uur landde een afdeling gewapende matrozen en mariniers, ter sterkte van 600 man, bij Port-Saïd en maakte zich zonder slag of stoot van deze plaats meester; de wettige gouverneur, die verjaagd was en een toevlucht op een Engelsch oorlogsschip gezocht had, werd in zijn gezag hersteld en op 120 man na, die de vlucht namen, verklaarde het geheele garnizoen zich voor den Khedive. Terstond liep nu de Engelsche vloot het kanaal binnen, dat voorloopig voor alle schepen gesloten bleef; te El-Kantara en Ismaila werden troepen aan wal gezet, en nog vóór den middag van den 20sten werden de Egyptenaren uit Nefische verdreven, waarop WOLSELEY persoonlijk een verkenning der stelling bij Tell-el-Kebir ondernam.

Denzelfden dag werden ook Tusun en Serapeum bezet, terwijl Britsch-

Indische troepen van uit Suez oprukten en zich meester maakten van Schaluf, dat door een Egyptisch bataljon slechts zwak verdedigd werd.

Den 21sten stapte generaal MACPHERSON te Suez aan wal en den 23sten werden de laatste troepen der Indische divisie aldaar ontscheept.

Generaal WOLSELEY beschikte dus nu, om van uit Ismaïla te opereeren, over twee divisien, een macht die nog versterkt kon worden door troepen der te Alexandrië achtergebleven divisie, daar de bezetting der aldaar door de Engelschen opgeworpen verschanzingen slechts een betrekkelijk kleine troepenmacht vorderde.

Volgens loopende geruchten waren bij Tell-el-Kebir 25.000 man vereenigd, waaronder 11.000 man geregelde troepen; volgens sommigen voerde ARABI hier het bevel, terwijl hij zich, volgens anderen, nog steeds te Kafred-Donar bevond.

Den 21sten rukten de troepen op naar Magfar, dat na een weinig beteekend gevecht in hunne handen viel, en den 24sten rukte WOLSELEY persoonlijk met 2 bataljons en eenige ruitery langs den spoorweg op en stelde zich in het bezit van een dam, die de vijand tusschen Magfar en Maschuta in het Zoetwaterkanaal had aangelegd.

Vier dagen later had een vrij belangrijke ontmoeting plaats ter hoogte van het station Mahsame; aan de zijde der Engelschen kwamen de 1ste divisie, de cavalerie-brigade en 16 stukken, aan de zijde der Egyptenaren ongeveer 10.000 man in gevecht.

Een omtrekkende beweging der cavalerie waardoor zij in flank en rug van den vijand kwam, besliste het gevecht; de Egyptenaren sloegen in wanorde op de vlucht, een geheel kamp, 5 vuurmonden, een aantal geweren en 75 met proviand beladene spoorwegwaggonen vielen in handen der Engelschen.

Nog in den avond van den 25sten telegrafeerde WOLSELEY de behaalde overwinning naar Londen, er bijvoegende, dat hij van plan was den 26sten naar Kasassin te marcheeren en zich in het bezit van de zich aldaar bevindende sluizen te stellen; tevens gaf hij als zijn meening te kennen, dat de vijand zoo ontmoedigd was, dat hij dacht zonder ernstigen tegenstand Zakazik te zullen bereiken.

Het zou evenwel weldra blijken, dat de Engelsche bevelhebber den toestand te rooskleurig ingezien, den vijand te licht geschat had. Den 28sten toch werd de Engelsche voorhoede onder GRAHAM bij Kasassin aangevallen en slechts met hulp der cavalerie-brigade gelukte het den aanval af te slaan.

Den 30sten Augustus was de geheele Indische divisie bij Ismaïla verzameld, terwijl den volgenden dag ook de 3de brigade met den commandant der 2de divisie Luit.-Gen. HAMLEY, daar aankwam, zoodat WOLSELEY nu voor de operatiën tegen Zakazik beschikken kon over 20 bataljons, 20 eskadrons en 14 batterijen.

Deze troepen waren geëchelonneerd langs de 35 KM. lange lijn Kasassin—Ismaïla, een zeer ongunstige omstandigheid, die niet te vermijden was, daar de bovenvermelde vruchtbare strook in de woestijn slechts een gemiddelde breedte van ongeveer 4 KM. had.

Alvorens aan verdere offensieve bewegingen te kunnen denken, moest de transportdienst ten behoeve der verpleging beter geregeld zijn.

WOLSELEY had gedacht genoeg te hebben aan den spoorweg en het Zoetwaterkanaal; maar om gebruik te kunnen maken van den spoorweg had men locomotieven noodig, terwijl men er slechts drie bezat. Bovendien was de weg zoo slecht, dat de treinen een ganschen dag noodig hadden om den 35 KM. langen weg van Ismaila naar Kasassin af te leggen. — Eens was zelfs Generaal WOLSELEY genoodzaakt met zijn ganschen staf uit te stijgen en zijn weg te voet te vervolgen. Wat de vaart van het Zoetwaterkanaal betreft, deze was nog gedeeltelijk gestremd, daar de, door de Egyptenaren opgeworpen dammen nog niet geheel waren opgeruimd.

Maar bovendien lagen alle troepen niet aan het kanaal of den spoorweg, zoodat de levensmiddelen meestal over korteren of langeren afstand door het woestijnzand moesten vervoerd worden en in dit zand kan aan het gebruik van voertuigen niet gedacht worden, zoodat men beginnen moest met de noodige lastdieren aan te schaffen. Reeds waren eenige honderde muilieren uit Cyprus aangekomen, terwijl de komst van andere honderden uit Malta, Italië en Syrië met ongeduld te gemoet gezien werd.

De ongeregelde Egyptische troepen maakten het vervoer langs de operatielijn en zelfs langs de operatie-basis zeer gevaarlijk; niettegenstaande op het Suezkanaal een patrouilledienst door de kanonneerboten gehouden werd en langs den spoorweg Suez-Ismaila door heen en weer rijdende treinen de veiligheidsdienst werd waargenomen, gelukte het den Bedouïnen, den 27sten Augustus een boot op het Suezkanaal te plunderen, terwijl het slechts zeer weinig scheelde of zij hadden hetzelfde op het Zoetwaterkanaal gedaan.

Bij Kakassin, dat door 4000 man infanterie, 800 man cavalerie en 2 batterijen bezet was, waren verkenningen en voorpostengevechten aan de orde van den dag; het duurde echter tot de eerste dagen van September eer positieve mededeelingen aangaande de door den vijand ingenomen stelling, bij het hoofdkwartier te Ismaila inkwamen. Deze berichten leerden, dat de loopende geruchten inderdaad waarheid bevatten en dat bij Tell-el-Kebir verschanzingen waren opgeworpen; tevens meldden zij het bestaan van een versterkt vijandelijk kamp bij Salihijje midden in de woestijn en 25 KM. ten noorden van Kasassin gelegen.

Vooraf dit laatste bericht moet, dunkt ons, den Engelschen generaal onaangenaam verrast hebben; hij kon toch niet op Tell-el-Kebir aanrukken terwijl hij in zijn rechterflank door de, zich te Salihijje bevindende, troepen bedreigd werd en moest dus óf zich eerst van dit punt meester maken óf gedurende den aanval op Tell-el-Kebir een vrij sterke macht afzonderen om de, door den vijand ingenomen flankstelling waar te nemen.

Volgens ingewonnen berichten bevond zich ANABI thans zelf te Tell-el-Kebir aan het hoofd van 37 bataljons (19.200 man) infanterie, 6 eskadrons (900

man) cavalerie, 50 vuurmonden en 8000 Bedouïnen; onder ARABI zoude RUSCHID-Pacha hier het bevel voeren.

Te Salihije bevonden zich 5000 man infanterie, 8000 Bedouïnen en 2 vuurmonden.

Voor Alexandrië hadden de Egyptenaren het voorbeeld der Engelschen gevolgd en hunne macht tot een minimum teruggebracht; in de stelling bij Kafred-Douar waren onder de bevelen van TULBA-Pacha 5000 man infanterie, 450 man cavalerie en 36 vuurmonden, bovendien waren daar 10.000 Bedouïnen, die op uitstekende wijze in den veiligheids- en waarnemingsdienst voorzagen.

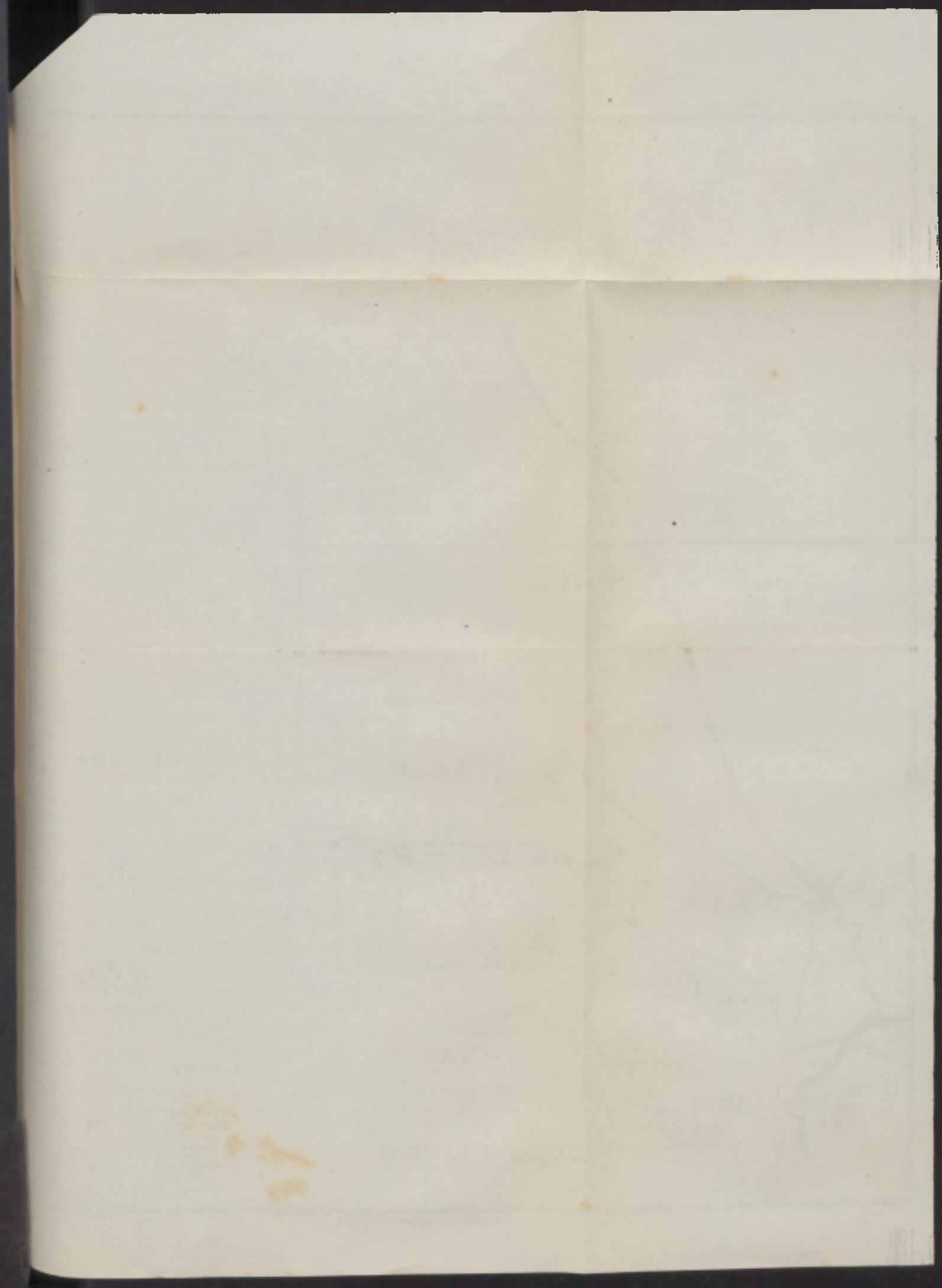
Den 9den September tastte ARABI met 20.000 man infanterie, 2000 man geregelde en 3000 man ongeregelde ruitery en 62 vuurmonden (1) de Engelsche troepen bij Kasassin aan, terwijl een afdeling van 1500 man uit Salihije dezen aanval door een bedreiging van den Engelschen rechtervleugel ondersteunde. De commandeerende generaal WILLIS weigerde eerst de berichten, die van de voorposten inkwamen te gelooven, en werd eerst van den ernst van het oogenblik overtuigd toen de Egyptische granaten in de Engelsche legerplaats vielen. ARABI, die geheel op te hoogte schijnt te zijn geweest van het gering aantal troepen, dat hij tegenover zich had, rukte onstuimig voorwaarts en ongetwijfeld zouden de Britten in wanorde op de vlucht zijn geslagen, wanneer niet op het hachelijkste oogenblik Generaal DRURY LOWE met zijn cavalerie-brigade was komen opdagen. Van Mahsam, 5 KM. van Kasassin, ter ondersteuning aangerukt, kwam hij nog juist tijds om den vijand in de flank te vallen en tot den terugtocht te dwingen; deze had evenwel in de grootste orde plaats en een poging tot vervolging van den geslagen vijand werd weldra door diens artillerievuur tot staan gebracht.

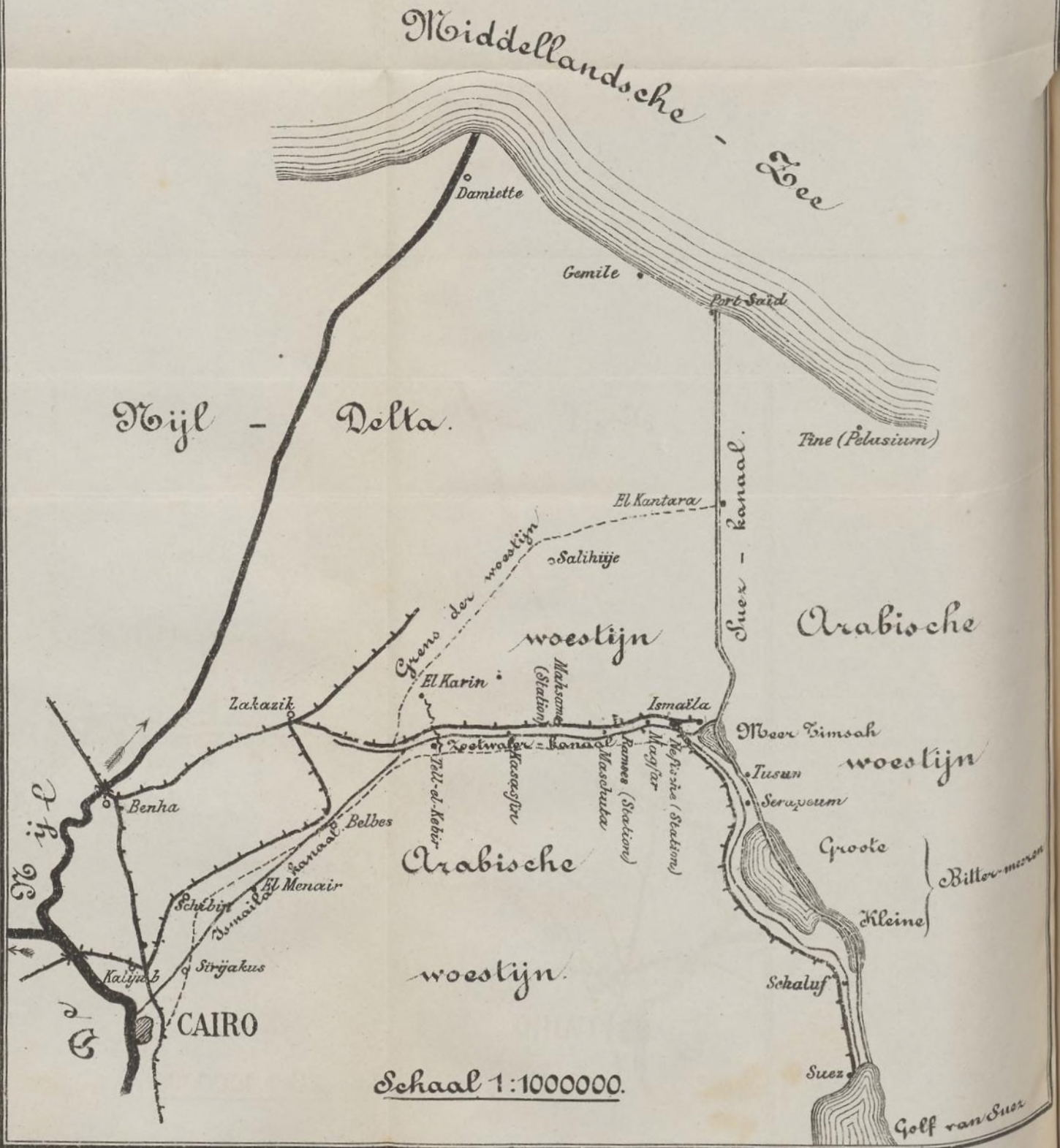
Niettegenstaande deze mislukte poging werd toch de toestand der Engelschen langzamerhand zorgwekkend, vooral door het gemis aan goed drinkwater.

De Egyptenaren hadden allerlei lijken en andere onreinheden in het kanaal geworpen, zoodat het water zeer schadelijk voor de gezondheid was en niet anders gebruikt kon worden dan door filters; doch deze waren slechts in een beperkt aantal aanwezig, terwijl bovendien de organische onreinheden toch in het water bleven. In Ismaïla was een stoomboot dag en nacht bezig om het water eerst te doen verdampen en daarna te condenseeren, doch van dit zuivere hoewel weinig smakelijke water kon slechts $\frac{1}{2}$ liter per dag aan iederen man worden uitgereikt. Het is dus niet te verwonderen, dat de manschappen, die onder de gloeiende Afrikaansche zon steeds een afmattenden voorpostendienst of schansarbeid moesten verrichten, zich niet aan het verbod stoorden om water uit het kanaal te drinken; diarrhée en dysenterie waren hiervan het gevolg.

Den 9den September was het getal zieken reeds tot 800, dat der gewonden tot 200 geklommen, terwijl dagelijks gemiddeld 30 zieken werden opgenomen.

1) Wij ontleenen deze cijfers aan een Engelsche opgaaft.

Men begon in Engeland dan ook reeds maatregelen te treffen om versterkingen naar Egypte te zenden; deze zouden bestaan uit 1000 reservisten, een bataljon der regimenten Kent, Dorsetshire en Royal Dublin Fusileers en een luchtballonafdeeling.

Het uitzenden dezer versterkingen zou evenwel niet noodig zijn, want op een oogenblik, dat niemand het verwachtte, kwam er een telegram van WOLSELEY te Londen aan, waarin hij mededeelde een beslissende overwinning behaald te hebben zoodat de oorlog als geëindigd beschouwd kon worden; de Engelsche opperbevelhebber had alles op één kaart gezet en. . . . het krijgsgeluk was hem gunstig geweest.

Na reeds in de laatste dagen de om en bij Kasassin verzamelde troepenmacht merkkelijk versterkt te hebben, werden in den morgen van den 12den September alle divisie- en brigadecommandanten bij den opperbevelhebber onthouden en reden met dezen uit tot het verkenen van het tusschen Kasassin en Tell-el-Kebir gelegen terrein.

Hier werd aanwijzing gedaan van de vermoedelijke uitgestrektheid en de ligging der vijandelijke werken, die nagenoeg loodrecht op de richting van den spoorweg Ismaila-Zagazig en het daarlangs loopend Zootwaterkanaal gelegen waren en zich tot ongeveer 6 KM. ten noorden van den spoorweg bij El-Karin uitstrekten.

Door afdamming van het kanaal had men getracht voor het zuidelijke gedeelte der stelling een inondatie te verkrijgen; deze was echter nog niet gesteld toen de Engelschen tot den aanval overgingen.

Alle voorbereidende maatregelen werden tusschen de verzamelde aanvoerders besproken, en daar de aanval onmiddellijk moest volgen op een nachtmarsch werden de sterren aangegeven, die de colonnes moesten helpen om de richting niet te verliezen en zich bij het krieken van den dageraad tegenover den vijand te bevinden.

Stipte geheimhouding werd aanbevolen en deze geheimhouding werd zoo goed nagekomen, dat zelfs toen de marsch aanving, niemand van lagere rang dan de brigadecommandanten, dacht, dat het om een bestorming van Tell-el-Kebir te doen was.

Zoodra de avond begon te vallen werd het kamp opgebroken, tenten en verder kampmaterieel werden naast den spoorweg neergelegd en met uitzondering van 1 bataljon infanterie, 1 regiment cavalerie en 1 batterij veldartillerie, marcheerde de geheele voor den aanval bestemde macht af en betrok een bivak in de woestijn op 6 Engelsche mijlen (9654 M.) van de vijandelijke stelling, het was ongeveer 10 uur n. m. toen alle troepen zich in het bivak bevonden en WOLSELEY zelf aankwam.

Te 1 uur in den nacht van 12 op 13 September traden de troepen onder de wapenen en werd de marsch aangevangen. In de grootste stilte, die slechts nu en dan door het kletteren van een sabel gestoord werd, mar-

cheerden de troepen door het zand der woestijn, hetgeen oorzaak was dat geen voetstap gehoord werd. De zekerheid, dat met het eerste morgenrood de strijd een aanvang zou nemen, de mogelijkheid om gedurende den marsch door de Bedoüinen te worden aangevallen, het nachtelijk duister maakten dezen marsch onvergetelijk voor ieder die hem meegemaakt heeft.

De troepen marcheerden in bataljonscolonnen; op den rechtereulegel de brigade GRAHAM in eerste, de gardebrigade in tweede linie, tusschen deze brigades en het kanaal marcheerden 7 batterijen artillerie onder den Kolonel GOODENOUGH. Langs den spoorweg marcheerde de landingsbrigade met een 40-ponder op een waggon. Ten zuiden van het kanaal marcheerden in eerste linie de Schotsche brigade onder Generaal ALISON, in tweede linie de Indische divisie.

Herhaaldelijk werd halt gehouden, zoowel om de troepen in staat te stellen onderling verband te houden als om te maken, dat de voertuigen niet te veel achter zouden blijven.

De cavaleriebrigade was met twee batterijen rijdende artillerie in noordelijke richting afgemarcheerd om langs een grooten omweg 's vijands linkervleugel te omtrekken en hem den terugtocht af te snijden.

Toen het begon te schemeren bevonden zich de Engelschen op ongeveer 1000 M. vóór de vijandelijke liniën, er werd nu halt gehouden, om de gevechtsformatie aan te nemen en de laatste beschikkingen te nemen.

De diepste stilte heerschte nog op de vlakte en het scheen ongelooftelijk, dat ongeveer 14.000 man gereed stonden om zich op het eerste teeken op de vijandelijke verschansingen te werpen.

De aanval begon op den linkervleugel en het oprukken der Schotten leverde een treffend schouwspel op.

Vastheraden, snel en in de grootste stilte gingen zij ten aanval over. Geen woord werd gesproken, geen schot gelost en reeds waren zij tot op 300 M. van de verschansingen genaderd, toen nog niets verried, dat de Egyptenaren de nadering hunner vijanden bespeurd hadden. Toen barstte echter plotseling een hevig vuur van de liniën los, een hagel van kogels viel in de gelederen der Schotten, doch zonder hun aanval tot staan te brengen; een oorverdoovend hurrah! was hun eenig antwoord, de bajonetten werden op het geweer gezet, de doedelzakspelers hieven een nationale melodie aan en met versnelden pas rukte het prachtige korps voorwaarts.

Zonder noemenswaardigen tegenstand werd de eerste linie van verschansingen genomen, doch van een tweede linie, die in de schemering nog niet eens goed onderscheiden kon worden, werd een hevig geweervuur afgegeven, dat door de Schotten beantwoord werd. Aan dit nuttelooze schieten werd spoedig een einde gemaakt; weer klonk het commando voorwaarts en opnieuw rukte de brigade ten aanval op.

Een gedeelte der troepen gelukte het tusschen de werken door te dringen

en den vijand in de flank te vallen, die nu in verwarring op de vlucht sloeg en in rug en flanken door het vuur der Schotten vervolgd werd.

Intusschen was ook op den rechtervleugel het gevecht in vollen gang. De rijdende artillerie had het vuur op 's vijands linkervleugel geopend en was weldra in een geschutstrijd met de Egyptische artillerie gewikkeld.

Reeds spoedig evenwel gingen de Engelschen ook hier tot den storm over; het bataljon Royal Irish (Majoor WARD) had 's vijands linkervleugel omgetrokken en viel de stelling in de flank, terwijl de drie andere bataljons der brigade GRAHAM de verschansingen in front bestormden, op den voet gevolgd door de gardebrigade.

De aanvallers werden met een hevig geschut- en geweervuur begroet, dat echter zeer weinig uitwerking had; in de grachten verzamelden zich de eenigszins uit elkaar geraakte troepen en onder een luid hurrah drongen de Ieren de werken binnen.

Een hevige maar korte worsteling man tegen man ontstond, doch spoedig namen ook hier de Egyptenaren in wanorde de vlucht.

Over de geheele linie rukten de Britsche soldaten voorwaarts; te vergeefs poogde ARABI in een tweede stelling zijn troepen te verzamelen, de aanvaller drong met de vluchtelingen de werken binnen, zoodat weldra alles in wilde vlucht westwaarts vlood, door geschut- en geweervuur achtervolgd.

Sir DRURY LOWE met zijn cavalerie voltooide de overwinning door op den linkervleugel der vliedende troepen in te houwen; talrijke gevangenen vielen hem hier in handen.

Op de heuvelen bij het station Tell-el-Kebir viel het Egyptische kamp met een groote hoeveelheid mondvoorraad en fourage in handen der overwinnaars. Twee met vluchtelingen gevulde treinen gelukte het te ontkomen, een derde locomotief werd door een granaat getroffen en vloog in de lucht.

Bij het station werd de vervolging gestaakt en konden de afgematte troepen eenige rust genieten; de Schotten en gardetroepen betrokken ARABI's kamp.

De verliezen der Engelschen bedroegen 54 dooden, waaronder 9 officieren en aan gewonden 22 officieren en 320 man; de Egyptenaren verloren aan gesneuvelden en gewonden ongeveer 2000 man, bovendien een gelijk aantal gevangenen.

De overwinning bij Tell-el-Kebir kon in den vollen zin des woords beslissend genoemd worden; de weg naar Cairo lag voor den overwinnaar open en eenmaal meester van de hoofdstad, was het voor WOLSELEY een gemakkelijke taak het land geheel tot rust te brengen en den Khedive in zijn gezag te herstellen.

Doch zelfs al laten wij het einddoel van den oorlog buiten beschouwing dan was toch een eerste gevolg der behaalde zegepraal, dat het Engelsche leger uit den neteligen toestand gerant was, waarin het zich door gebrek aan goed drinkwater bevond. Tell-el-Kebir toch ligt reeds in de door zijn

vruchtbaarheid bekende Nijl-delta, die hier reeds breed genoeg is om het Engelsche leger gelegenheid te geven zich in linie op te stellen. Zij hadden dus slechts het front der door ARABI opgeworpen verschansingen te veranderen om met gerustheid een aanval uit het westen te kunnen afwachten.

Was het reeds voor de Engelsche troepen een groote verlichting afscheid te hebben genomen van het dorre woestijnzand, ook wat aangaat de verpleging konden nu alle zorgen als geweken beschouwd worden.

Wel is waar, was de bezette streek niet voldoende om in alle behoeften der troepen te voorzien, maar in alle geval werden er ruimschoots vruchten en groenten aangetroffen, terwijl de overige levensbehoeften per spoor uit Ismaïla konden worden aangevoerd.

Ook voor gebrek aan water behoefde men niet meer bevreesd te zijn; slechts enkele kilometers ten westen van Tell-el-Kebir vindt men de samen-vloeiing van het, van Cairo komende, Ismailakanaal met het meergenoemde Zoetwaterkanaal, zoodat zelfs, wanneer de Egyptenaren op hun terugtocht het water uit het Zoetwaterkanaal door het inwerpen van ijken als anderszins onbruikbaar gemaakt hadden, den Engelschen toch nog altijd een onuitputtelijke bron overbleef.

Voor den marsch naar Cairo stonden den Engelschen bevelhebber twee wegen open.

De eene voert langs de grens der woestijn over Belbes, El-Menair en Siryakus naar Cairo en heeft een lengte van ongeveer 80 KM.

De tweede loopt nagenoeg evenwijdig met den spoorweg naar het 25 KM. van Tell-el-Kebir verwijderde Zakazik. Hier verdeelt zich de spoorweg in twee takken, de eene loopt over Benha, de andere over Schibin naar Kalyub, beide takken zijn nagenoeg even lang, de afstand van Zakazik naar Cairo is ongeveer 75 KM., zoodat de weg van Tell-el-Kebir over Zakazik naar Cairo ongeveer 100 KM. lang is.

Zooals wij zien zullen werd van beide wegen gebruik gemaakt.

Hoe uitstekend de Engelsche cavalerie ook gedurende het gevecht manoeuvreerd had, hoeveel zij ook had bijgedragen om de overwinning te voltooien, welke zware verliezen zij ook den vluchtenden vijand had toegebracht, zoo kan zij toch het verwijt niet ontgaan, de voeling met den geslagen vijand verloren te hebben; niemand wist waar ARABI en het overschot zijner geslagen troepen gebleven waren.

Volgens loopende geruchten waren bij Zakazik en Cairo versterkingen opgeworpen zoodat het nog best mogelijk was, dat de Engelschen op nieuwen weerstand zouden stuiten.

Veel tijd tot inrichting van nieuwe verdedigingsstellingen zou evenwel den Egyptenaren niet gelaten worden, want op de meest energieke wijze maakte WOLSELEY gebruik van de behaalde voordeelen.

De cavalerie onder DRURY LOWE bereikte nog denzelfden dag (13 Sept.)

het, op 30 KM. van Tell-el-Kebir gelegen, Belbes en zette den volgenden dag den marsch naar Cairo voort. Het beste bewijs voor de algemeene moedeloosheid, die zich van de gemoederen der Egyptenaren had meester gemaakt, levert het feit, dat Cairo met een bevolking van 327.000 zielen en de Citadel met een bezetting van 10.000 man geregelde troepen, zich zonder slag of stoot overgaven aan DRURY LOWE, die slechts 1500 ruiters (het 13de regiment Bengaalsche lanciers, het 4de en 7de regiment dragoon guards) en een rijdende batterij onder zijn orders had.

Heeft men de Oostersche krijgsheden eenmaal aan het loopen gebracht, dan moet men ze niet meer tot rust laten komen, zoo luidt een gezegde dat door sommigen aan Generaal GRAMAM, door anderen aan Generaal HAVELOCK, den militairen correspondent van de Times, wordt toegeschreven, en generaal WOLSELEY scheen dit gezegde volkomen te beamen; althans veel rust werd den troepen niet gegund.

Nog in den avond van den 13den September had Generaal MACPHERSON na een geforceerden marsch met de Indische troepen, het 25 a 30 KM. van Tell-el-Kebir verwijderde Zakazik bereikt en maakte zich daar van vijf spoor-treinen met de noodige locomotieven meester.

Den volgenden dag kwam de brigade GRAMAM in deze stad aan en nu begaf de opperbevelhebber zich met de Indische troepen naar het op 30 KM. van Zakazik gelegen Benha, dat hij in den vroegen morgen van den 15den bereikte.

Nog denzelfden dag begaf WOLSELEY zich met eenige infanterie per spoor naar Cairo, werd aldaar door de bevolking met gejubel ontvangen en kon met alle gerustheid naar Londen telegraphieren: »Zendt geen troepen meer naar Egypte, de oorlog is geeindigd».

Zonder nu te veel waarde te hechten aan de vreugdekreten waarmede de bevolking van Cairo de Engelsche troepen ontving, zon bleef toch het feit bestaan, dat ARABI zich reeds den 14den September met 10.000 man op genade of ongenade aan DRURY LOWE had overgegeven en dat, bij den in-tocht der Britsche troepen, de rust geen oogenblik verstoord werd.

ARABI schijnt, na de nederlaag van Tell-el-Kebir, nog niet alle hoop verloren te hebben; de bezetting van Salihiye werd n. l. door hem naar Damiette gezonden, waarheen zich ook talrijke vluchtelingen begeven hadden; hij gaf bevel om de Nijldijken door te steken ten einde de delta onder water te zetten en vaardigde bevelen uit tot verdediging der hoofdstad.

Hier evenwel was zijn invloed verloren gegaan; ARABI had na het gevecht van Tell-el-Kebir getelegrapheerd, dat hij den vijand totaal verslagen had, zoodat men niet anders verwachtte dan ARABI aan het hoofd van zijn zegevierende troepen met het hoofd van SEYMOUR, die algemeen voor den Engelschen opperbevelhebber gehouden werd, de hoofdstad te zien binnentrekken.

Toen men nu evenwel ARABI alleen als vluchteling de stad zag binnenkomen, veranderde de stemming ten zijnen opzichte als met een tooverslag,

geen zijner bevelen werd opgevolgd zoodat hem niets overbleef dan zich gevangen te geven.

Toevalligerwijze bevond zich TULBA-Pacha, de commandant van Kafred-Douar, den 14den eveneens te Cairo en stelde avenalⁿ ARABI, zijn degen ter beschikking van DRURY LOWE.

De verdere gebeurtenissen kunnen in enkele woorden verhaald worden.

De hoofdmacht der Egyptische troepen was door de nederlaag bij Tell-el-Kebir geheel verstrooid; degenen, die niet gesneuveld of gevangen genomen waren, hadden grootendeels de wapenen weggeworpen en waren tot den akkerbouw teruggekeerd; slechts enkelen waren naar de vestingen getrokken, die nog niet in handen der Engelschen waren.

Reeds den 14den September deden zich te Alexandrië de gevolgen der behaalde overwinning gevoelen; op dien dag toch meldde zich een parlementair uit Kafred-Douar aan, die andere zekere voorwaarden de overgave van de bezetting kwam aanbieden.

Toen dit aanbod door Sir EVELYN WOOD van de hand werd gewezen, volgde den 15den de anvoorwaardelijke overgave van de plaats en de opgeworpen versterkingen, die onmiddellijk door de Engelschen bezet werden, welke terstond den spoorweg herstelden.

Den 16den en 17den had de ontwapening der bezetting van Kafred-Douar op plechtige wijze door Generaal WOOD plaats. Ruim 6000 gevangenen, 1000 paarden en 17.000 geweren vielen hier in handen der Engelschen.

Den 17den gaf Aboekir zich over, en in den nacht van 17 op 18 September marcheerde de 5 a 6000 man sterke bezetting naar Kafred-Douar om daar ontwapend te worden. Gedurende dezen marsch gelukte het aan een geheel regiment, met pak en zak te ontkomen en zich naar Damiette te begeven; vele anderen ontkwamen en metamorphoseerden zich weer in vreedzame landbouwers.

Den 18den werd Tanta door de Engelschen bezet en den 21sten gaf het fort Gemile, aan de oude Tanitische monding van den Nijl, zich met 80 man zijner bezetting over; de overigen hadden de wijk naar Damiette genomen, de eenige vesting, die nu nog in handen der Egyptenaren was.

Damiette, een stad met 37.000 inwoners, ligt op den linkeroever van den meest oostelijken arm van den Nijl, op ongeveer 12 KM. van den mond der rivier, de oude Phatnische monding.

Tot verdediging van de haven zijn bastione en Martello-torens aangelegd, die aan een bombardement uit het Engelsche scheepsgeschut weinig weerstand zouden bieden, doch de eigenlijke stad zou moeilijk te bereiken zijn, daar de rivier niet diep genoeg is om door groote schepen bevaren te worden.

De meest uiteenlopende geruchten waren omtrent den toestand der bezetting in omloop; volgens sommigen was de bevelhebber ABDELLAL vast besloten zich tot het uiterste te verdedigen; volgens anderen had deze zelf verklaard, de bevelen van den Khedive niet te zullen weerstreven; sindelijk

werd nog beweerd, dat ernstige mouterijen onder het garnizoen waren uitgebroken, dat de desertie zulke afmetingen had aangenomen, dat de geheele bezetting nog slechts uit 800 negers bestond; terwijl *last not least* beweerd werd dat ABDELLAL door zijn eigene soldaten was doodgeschoten!

Wat nu van al deze praatjes waar of niet waar moge zijn, zooveel is zeker, dat ABDELLAL niet dood was; want den 23sten September gaf hij de hem toevertrouwde sterkte aan de Engelschen over. De 5000 negertroepen hadden in den nacht voor de overgave de vlucht genomen, zoodat slechts 2000 man en 24 vuurmonden in handen van den overwinnaar vielen.

Met de overgave van Damiette kan men zeggen, dat de Egyptisch-Engelsche oorlog geëindigd was, hoewel daarom nog geenszins overal rust ingetreden was.

In Damanhur, Mansura, Benha en andere plaatsen kwamen nog herhaaldelijk rustverstoringen voor, terwijl al de energie van WOLSELEY noodig was om te Caïro de orde te handhaven. Doch niettegenstaande dit alles hield de Khedive den 25sten September zijn intocht in de hoofdstad van zijn rijk en kunnen wij dus zeggen, dat Egypte weer in normalen toestand verkeerde.

Wanneer wij thans dit opstel eindigen met eenige beschouwingen over de hier boven beschreven gebeurtenissen, dan moeten wij beginnen met hulde te brengen aan de veldheerstalenten van Generaal WOLSELEY.

Te Alexandrië aangekomen zag hij reeds zeer spoedig in, dat een opereeren van uit de natuurlijk aangewezen operatiebasis hoogst bezwaarlijk zoo niet onmogelijk was en aarzelde toen geen oogenblik, die basis van Alexandrië naar het Suezkanaal te verplaatsen. Dit plan eenmaal opgevat, werd meesterlijk uitgevoerd, met groote juistheid en snelheid. Opmerkenswaardig is de stipte geheimhouding van de verandering van het operatieplan, een geheimhouding, die alleen bewaard bleef, door dat WOLSELEY niemand dan den chef van zijn staf zijn plan had meegedeeld en door het uitstrooien van valsche berichten.

Het is van algemeene bekendheid, dat de Engelsche bevelhebber den dagbladcorrespondenten zeer weinig genegenheid toedroeg en meermalen zeide, dat zij nergens anders voor deugden dan om valsche berichten in de wereld te sturen.

Als een bewijs, dat hij hierin niet geheel ongelijk had, kan het feit dienen, dat kort na het vertrek der Engelsche vloot uit Alexandrië, een ijverig dagbladcorrespondent het telegraphisch bericht verzond, dat in de richting van Aboekir een sterk geschutvuur gehoord werd!

Om een juist oordeel over den aanval op Tell-el-Kebir te kunnen vormen, zouden wij beter op de hoogte moeten zijn van de inrichting der aldaar aangelegde werken, vooral wat hun stormvrijheid betrof; te oordeelen naar den uitslag waren het slechts aarden werken met droge grachten zonder

flankement. Maar toch is een dergelijke stormenderhandsche, geheel onvoorbereide aanval op een gedekt staanden vijand, een waagstuk te noemen, dat slechts gelukken kon, omdat de Egyptenaren alle regels van den veiligheidsdienst totaal verwaarloosden.

En toch, wij hebben het boven reeds besproken, de toestand werd voor de Engelschen onhoudbaar, er moest op de eene of andere wijze een einde aan komen en dat WOLSELEY meer heil verwachtte van een verrassing dan van een geregelden aanval, pleit voor zijn kennis van den vijand dien hij tegenover zich had.

Dat de verrassing gelukte had WOLSELEY niet alleen te danken aan de nalatigheid der Egyptenaren, maar ook aan de dapperheid van den Britschen soldaat. »De Engelsche infanterie, is de beste van de geheele wereld, gelukkig dat zij zoo weinig talrijk is" zeide een der maarschalken van het eerste Fransche keizerrijk, en nu weder heeft zij zich deze lofspraak ten volle waardig getoond. — Driemaal door een groote overmacht aangevallen; eens zelfs overvallen, hebben de Engelsche soldaten onverschrokken stand gehouden en de kroon op het werk gezet, door zich met de bajonet op het geweer, zonder een schot te lossen, op de vijandelijke verschansingen te werpen.

Is de dapperheid der Engelsche officieren en minderen boven allen lof verheven, zoo moet toch gezegd worden, dat het uitvoeren van den veiligheidsdienst veel te wenschen overliet.

De Engelschen beschouwen den oorlog als een soort van *sport*, waarbij het meer op krachts- en moedsbeloof dan op een getrouwe plichtsvervulling aankomt; de vermoeiende en weinig roem aanbrengende voorpostendienst heeft voor hen weinig bekoorlijks. — Het, den Hertog VAN WELLINGTON toegeschrevene, gezegde: »I always found men, who followed the hounds, brave and valiant soldiers"; karakteriseert de eischen, die door dien bevelhebber aan zijn soldaten gesteld werden.

De gevolgen van deze opvatting van zaken zijn dan ook niet achterwege gebleven; in dezen korten veldtocht zijn de Engelschen, om van talrijke kleine overvallen door de Redouïnen niet te spreken, tweemaal verrast geworden en slechts door hun dapperheid, maar vooral door het bijtijds opdagen der cavalerie voor een nederlaag bewaard gebleven.

Op een schitterende wijze heeft Sir Dnury Lowe getoond wat goede cavalerie onder een duchtigen aanvoerder vermag; herhaaldelijk was het de cavalerie, die door haar beslist en krachtig optreden de wapenkaas ten voordeele der Britten deed keeren, terwijl de stoute rid naar Cairo steeds een voorbeeld zal blijven om aan te toonen, welke groote gevolgen een doortastend optreden van cavalerie kan hebben.

Een cavalerie, die na een gevecht nog 30 KM., den volgenden dag 50 KM. door de woestijn, onder een brandende zon kan afleggen, toont ten duidelijkste aan wat van een goede ruitery mag en kan gevorderd worden.

Zulke oorlogshandelingen geven, beter dan het schitterendste pleidooi,

antwoord op de stemmen, die voortdurend op vermindering van dit wapen aandringen.

Ouder gewoonte gaf de Engelsche intendance weer bewijzen, volstrekt niet op de hoogte harer taak te zijn; doordat zij niet de noodige maatregelen genomen had om in de verpleging der troepen te voorzien, werd WOLSELEY te Ismaila, of liever op de lijn Ismaila-Kasassin tot werkeloosheid gedoemd, en verre van den bevelhebber hiervan een verwijt te maken, strekt het hem mijns inziens tot eer, dat hij een krachtig offensief optreden uitstelde tot dat behoorlijk in de verpleging voorzien was.

Het zal den lezers van dit opstel wel niet ontgaan zijn, dat ik geen aaneengeschakelde beschrijving van den geheelen Egyptischen veldtocht gegeven heb; dit was ook trouwens mijn bedoeling niet. In de eerste plaats ontbraken mij hiertoe de noodige gegevens, en ten andere leveren naar mijn meening alleen het bombardement van Alexandrië en de slag bij Tell-el-Kebir genoeg belang op, om den lezers van dit tijdschrift een beschrijving er van aan te bieden; de overige oorlogshandelingen zijn dan ook slechts in zooverre vermeld als noodig was om een behoorlijk verband tusschen deze beide gebeurtenissen daar te stellen.

's Hage, 26 Maart 1883.

C. DE WIT.

Het doorboren van pantserplaten.

Aan wie de overwinning, aan het kanon of de pantsring?... Aan het werktuig, dat zoekt te vernielen, of aan het schild, dat moet beschermen? Hoe dikwijls is die vraag niet over de lippen gegaan bij hen, die de schermutseling van een 20-tal jaren geleden tusschen geschut en pantsers tot den reuzenstrijd van onze dagen hebben zien aangroeien?

Tusschen de verschijning van den *Merrimac* met zijn ijzeren huid van enkele centimeters dikte en het optreden van den *Inflexible* of *Duilio* met hun metalen harnas, waarvan de dikte meer dan een halve meter bedraagt, speelt zich ook de geheele hernieuwing van de kustartillerie af. De gladde kanonnen van 60 en 80 cm werden spoedig vergeten voor het getrokken geschut, waarvan het kaliber van 15 en 17 cm . weldra tot 30 en 40, ja, meer cm . aanwies. Verscheidene jaren hadden deze zich enkel met smeedijzeren platen te meten, waarmede de huid der schepen werd behangen — de stalen platen voldeden aanvankelijk niet —; toen werden de samengestelde platen gebezigd, nl. smeedijzer met daarop gewalst staal, tot het eindelijk in onze dagen is gelukt de plaat geheel van staal te maken, die op haar zusters van smeedijzer of gemengd fabrikaat de overwinning behaalde.

In de maand November van het afgelopen jaar werd haar te la Spezzia de welverdiende kroon toegekend. Daar werden drie soorten van platen beproefd, lang 3,30, breed 2,62, dik 0,48 M., elk gemiddeld wegende 31,5 ton.

N°. 1 werd door CAMELL uit Engeland geleverd en was een samengestelde plaat, gemaakt volgens het stelsel van WILSON, door op het smeedijzer een laag staal te gieten en de aldus verkregen samengestelde plaat, waarvan de dikte 75 cm . bedroeg, te walsen tot een dikte van 48 cm ., waarvan 15 cm . door het staal bleef ingenomen. De ruggesteun, waarop de plaat was aangebracht, bestond uit 4 rijen balken van 30,5 cm . dikte.

N°. 2, kwam uit Engeland uit de werkplaatsen van BROWN. Zij bestond uit een samengestelde plaat, op gelijke wijze gemaakt als N°. 1, doch het staal had na de walsing slechts een dikte van 7,5 cm ., en werd belegd met

een losse stalen plaat van dezelfde dikte, die daarop werd vastgehouden met bouten, waarmede het geheel op den ruggesteun was bevestigd.

N°. 3 was afkomstig uit de Fransche fabriek van SCHNEIDER en geheel van staal, dat 0,45 pct. koolstof zou bezitten, en, na tot op een dikte van 15 cM. in olie gehard te zijn, weer eenigszins ontlaten is geworden. Ook hierbij diende een ruggesteun van gelijke afmetingen als bij de beide vorige platen.

Tegenover deze geduchte schijven was het te Elswick, door ARMSTRONG gemaakt voorlaadkanon van 100 ton (45,08 cM. kal.) opgesteld, dat hardijzeren projectielen, lang 2,5 kal., wegende 896 tot 908 KG., met ladingen van 149 tot 217 KG. *Fossana*-buskruit voortschoot, waarmede trefsnelheden van 371,5 tot 477 M. werden verkregen; dus bezat het projectiel bij het treffen een arbeidsvermogen van 453 tot 747 metertonnen per dM. omtrek.

De uitkomst dezer proef was, dat de plaat n°. 2 het minst goed, en n°. 3 verreweg het best voldeed. Reeds bij het eerste schot met de kleinste der bovengemelde ladingen scheurden de platen n°. 1 en 2, terwijl de plaat n°. 3, zonder dat deze, evenmin als met de beide eerste het geval was, werd doorboord, een zuiver rond gat vertoonde, ter plaatse waar de kogel was ingedrongen. Bij het tweede schot met de grootere lading werden de eerstgenoemde platen verbrijzeld, de plaat uit de werkplaatsen van SCHNEIDER afkomstig bleef in haar geheel.

Bij de beschrijving van deze proef, evenals van die in 1876 te la Spezzia, wordt hoog opgegeven van het 100-tons voorlaadkanon en deze den koning der kanonnen genoemd. Zonder daarom de waarde van dit geschut gering te achten, en de verdiensten van ARMSTRONG die het maakte, noch van NOBLE die het ontwierp of hielp ontwerpen, noch van RENDEL, die de afluit voor dien meer dan 1000 ton zwaren vuurmond zoo samenstelde, dat deze met groot gemak kan worden bediend, gelooven wij dat aan het fabriekaart van KRUPP onrecht wordt gedaan, door de kanonnen van 30,5 en 40 cM. uit de werkplaatsen van Essen, wat uitwerking en gemakelijkheid van bediening betreft, lager te stellen dan het 80-tons (40,6 cM.) en het 100-tons (45,08 cM.) kanon van ARMSTRONG. Ongetwijfeld hebben deze de voordeelen die het uitvloeiisel zijn van het grooter kaliber — voordeelen die vooral bij het doorboren van pantseringen niet te miskennen zijn — doch wij verwijzen naar het achterstaande overzicht om te doen uitkomen dat de *Krupp*-kanonnen in weerwil van hun kleiner kaliber, hoogere ballistische eigenschappen bezitten dan het *Armstrong*-geschut. De 40 cM. van 25 kal. staat wel een weinig achter bij het 100-tons kanon, wat het vermogen van het projectiel per dM. omtrek aangaat — het is deze maatstaf, waarop voornamelijk bij het doorboren van pantsers wordt gelet —, maar die van 35 kal. wint het daarentegen in alle opzichten van den zwaren Engelschen pantservuurmond. Men zegt, dat voor de Italiaansche kustartillerie vier kanonnen van 40 cM. van 35 kal. aan de werkplaatsen te Essen reeds zijn besteld. Wan-

neer dit bericht juist is, dan zou daaruit blijken, dat de ballistische waarde van het pantsergeschut van KRUPP, in een land, waarvan de marine het *Armstrong*-geschut bezit en over de eigenschappen hiervan in staat is het volle licht te verspreiden, niet wordt voorbijgezien (1).

		Krupp			Armstrong		
		30,5 cM. van 25 kal.	40 cM. van 20 kal.	40 cM. van 35 kal.	80 ton.	100 ton.	
Kaliber <i>a</i>	dM.	30,5	40,0	40,0	4,06	4,508	
Omtrek <i>a</i> proj.	"	9,882	12,566	12,566	12,705	14,169	
Oppervl. <i>q</i> doorsnede proj.	dM ²	7,300	12,566	12,566	12,946	15,861	
Gewicht <i>p</i> proj.	KG.	423	804	1030	771	917	
Belasting $\frac{p}{q}$ per dM ² , doorsnede proj.	"	62,29	63,74	83,58	59,85	57,45	
Snelh. <i>V</i> in M. van het proj. op	0	M.	520	516	530	480	520
	500	"	504	504	518	474	503
	1000	"	489	486	506	459	496
	1500	"	474	474	495	444	470
	2000	"	460	457	485	430	455
	2500	"	446	444	473	416	441
Totaal arbeidsvermogen $\frac{pV^2}{2g}$, in metertonnen, op	0	"	6271	10870	12028	8397	12638
	500	"	5891	10247	11260	8092	11825
	1000	"	5545	9643	10703	8079	11039
	1500	"	5210	9037	10113	7747	10325
	2000	"	4907	8526	9485	7366	9878
	2500	"	4618	8046	8922	6800	9390
Arbeidsvermogen $\frac{pV^2}{2g}$, in metertonnen per dM. omtrek, op	0	"	654,4	863,0	1196,3	736,7	894,4
	500	"	614,8	815,5	1142,7	697,2	834,0
	1000	"	578,7	768,9	1090,4	648,1	779,5
	1500	"	543,1	720,7	1043,5	607,3	729,0
	2000	"	512,1	676,5	993,6	568,7	683,9
	2500	"	481,4	640,4	948,7	532,9	641,8
Arbeidsvermogen $\frac{pV^2}{2g}$, in metertonnen per dM ² , doorsnede, op	0	"	868,8	868,0	1106,8	726,8	781,8
	500	"	804,9	815,5	1142,7	682,0	740,9
	1000	"	759,0	768,9	1090,4	639,8	691,7
	1500	"	723,1	720,7	1043,5	598,4	646,9
	2000	"	671,6	676,5	993,6	551,9	606,9
	2500	"	631,4	640,4	948,7	525,3	569,5

In verschillende landen zijn zooveel proeven genomen op smeedijzeren platen, dat men zich omtrent het weerstandsvermogen hiervan vrij volledig in- gelicht kan achten. Wanneer *p* het gewicht van het projectiel (in KG.) voorstelt, *V* de trefsnelheid (in M.) juist noodig om, bij loodrecht treffen, de plaat te doorboren, *a* het kaliber (in dM.) en *e* de dikte (in dM.) der plaat, moest volgens HÉLIE (1875) voldaan worden aan de formule:

$$\frac{pV^2}{a} = (1660)^2 e^{\frac{1}{2}}$$

(1) In beproeving (voor de bewapening van de Italia) is een 100-tonn achterlandkanon (kal. 45,18 cM.), dat met 800 KG. buskruit aan het 806 KG. zware projectiel een aanvangsnelheid van 530 M. zou mededeelen. Deze snelheid zou met de lading van 950 KG. tot 559 M. aangroeien. Met deze snelheden bedraagt het arbeidsvermogen per dM. omtrek respectievelijk 885 en 1064 metertonnen.

wanneer het platen gold van Fransch fabrikaat; terwijl voor die van Engelsch maaksel genomen moest worden:

$$\frac{p V^2}{a} = (1440)^2 \varepsilon^{\frac{1}{2}}.$$

Hierbij dient in het oog te worden gehouden, dat de uitkomsten, waaruit deze formules werden afgeleid, verkregen waren met platen, die niet dikker waren dan 30 cM. Bij voortzetting der proefneming op platen van verbeterd fabrikaat en grooter dikte (44 cM.) werd door HÉLIE (1880) de eerste der formules veranderd in:

$$\frac{p V^2}{a} = (1635)^2 \varepsilon^{1.4}.$$

Stelt men nu door $T = \frac{p V^2}{2g a \pi}$ het arbeidsvermogen van het projectiel voor, uitgedrukt in metertonnen per dM. omtrek, dan heeft men voor de hierboven geschreven formules achtereenvolgens:

$$T = 44,707 \varepsilon^{\frac{1}{2}} \dots \dots \dots (1)$$

$$T = 33,641 \varepsilon^{\frac{1}{2}} \dots \dots \dots (2)$$

$$T = 49,370 \varepsilon^{1.4} \dots \dots \dots (3)$$

Op grond van proeven in 1866, in Engeland op smeedijzeren platen van 10 tot 14 cM. dikte genomen, werd door NOBLE voorgesteld:

$$T = 23,541 \varepsilon^2, \dots \dots \dots (4)$$

doch in 1879, naar aanleiding van de uitkomsten, verkregen met platen van 10 tot 50 cM. dikte veranderd, en wel voor platen van 10,16 tot 25,4 cM. dikte in:

$$T = 24,874 \varepsilon^{1.645}, \dots \dots \dots (5)$$

en voor die van 25,4 tot 50,8 cM. dikte, in:

$$T = 17,051 \varepsilon^{2.022}; \dots \dots \dots (6)$$

terwijl de waarnemingen te la Spezzia in 1876 zouden hebben uitgewezen, dat, bij platen van groote dikte, gebezigd dient te worden:

$$T = 25,812 \varepsilon^{1.888} \dots \dots \dots (7)$$

Deze formules, die gemakkelijk nog met eenige andere vermeerderd zouden kunnen worden, toepassende op platen van verschillende dikte, verkrijgt men het volgende overzicht van de waarden van T, — anders gezegd, het weerstandsvermogen dier platen, in metertonnen per dM. omtrek. De met een * aangeduide waarden zijn verkregen door toepassing van de formules buiten de grenzen, waarvoor ze zijn opgemaakt:

dM.	HÉLIE (1875) voor Fran- sche platen van 10—30 cM.	HÉLIE (1875) voor Eng. platen van 10—30 cM.	HÉLIE (1880) voor Fran- sche platen van 10—44 cM.	NOBLE (1866) voor platen van 10—14 cM.	NOBLE (1870) voor platen van 10,16—20,4 cM.	NOBLE (1879) voor platen van 25,4—30,8 cM.	L. Spezia voor platen van groote dikte.
1,0	44,7	33,6	43,4	33,8	34,9	47,1*	25,8*
1,5	76,8	57,8	76,5	52,4	48,5	38,9*	55,1*
2,0	112,7	84,8	114,8	94,3*	77,6	69,9*	94,2*
2,5	151,7	114,1	153,9	147,4*	112,8	110,0	168,0*
3,0	193,4	145,6	201,9	211,9*	151,6	150,5	201,0
3,5	237,6*	178,8*	230,5	228,3*	195,8*	216,2	266,0
4,0	283,9*	212,6*	302,0	376,7*	242,3*	226,4	343,0
4,5	332,4*	249,8*	350,2	476,7*	295,8*	364,0	429,6
5,0	382,2*	287,6*	412,7*	588,8*	351,9*	451,0	521,8

Het spreekt vanzelf, dat de hoedanigheid van de plaat en die van het projectiel niet zonder invloed zijn op de waarden van T . Bij de uitkomsten die hierboven zijn opgegeven, moet ondersteld worden, dat die hoedanigheid de beste is, die de practijk tot dusver heeft geleverd. Ook de vorm van den kop van het projectiel kan meer of minder voordelig voor de indringing en doorboring werken. Het is echter moeilijk hiermee rekening te houden.

Bij de vorengaande beschouwingen is aangenomen, dat de plaat volgens de normaal van het trespunt wordt getroffen. Valt het projectiel met een snelheid V' onder een hoek i met de normaal in, dan moet, om de plaat te doorboren, voldaan worden aan:

$$V' \cos i = \text{of} > V.$$

De plaat weerstaat het schuin treffen ook daarom beter, dat het projectiel gemakkelijker kan uitglijden. Met belangstelling worden dan ook de uitkomsten te gemoet gezien van de proeven, die door firma KRUPP zouden genomen worden met pantserprojectielen, waarvan de punt voor een gedeelte is weggenomen en het voorvlak een weinig komvormig is uitgehold.

De vraagstukken, die zich bij het gebruik van de nieuwere artillerie voordoen, zijn dikwijls zoo ingewikkeld en de oplossing daarvan zoo tijdroovend, dat men er hoe langer hoe meer naar streeft tabellen samen te stellen, waaruit de onder zekere omstandigheden te verwachten uitkomst, hetzij rechtstreeks, hetzij door een eenvoudige berekening kan worden gekend.

Een zeer goed geslaagde poging in die richting wordt ons geleverd door den Kapitein der Fransche zee-artillerie NONIER, die in de *Extraits du Mémorial de l'artillerie de la marine*, 2me Série, III, 1882, eenige tabellen heeft gegeven, waarmede de vragen, die bij het doorboren van pantser-schijven, waarbij smeedijzeren platen worden aangewend, bijna onmiddellijk

kunnen worden beantwoord. Hij is daartoe in staat gesteld door hetgeen HÉLIE, Hoogleeraar aan de Fransche artillerie-school der marine, omtrent genoemd onderwerp heeft bijeengebracht, op grond van de talrijke en met zorg door de commissie van proefneming te Gavre genomen proeven.

Wij wenschen onze lezers met den arbeid van NODIER kennis te doen maken.

De algemeene formule voor den weerstand van pantseringen, onverschillig of deze afzonderlijke, of met hout gesteunde platen zijn, of wel geheel uit hout bestaan, kan geschreven worden in den vorm:

$$\frac{p V^2}{a} = K' \varepsilon^2,$$

waarin p , a , V en ε de beteekenis hebben, daaraan vroeger toegekend, terwijl K' en ε twee parameters zijn, die proefondervindelijk bepaald moeten worden, en afhankelijk zijn van den vorm van den kop des projectiels, alsmede van de hoedanigheid van dat projectiel en van de pantsering.

Wanneer nu n aanwijst hoeveel maal het pantserprojectiel zwaarder is dan de volle, ronde, gietijzeren kogel van gelijk kaliber, kan voor de laatste formule geschreven worden:

$$n V^2 a^2 = K \varepsilon^2.$$

Hieruit wordt gelezen, dat, zullen pantseringen van gelijke samenstelling en dikte nog juist worden doorboord:

- 1° het product $Va\sqrt{n}$ standvastig moet zijn, bij aanwending van projectielen met gelijkvormige koppen;
- 2° het product Va een standvastige waarde moet bezitten, voor het geval n constant is, dus de bebezigde projectielen gelijkvormig zijn; anders gezegd, wanneer de trefsnelheid omgekeerd evenredig is aan het kaliber.

Nemen wij voorloopig aan, slechts te doen te hebben met schijven geheel uit smeedijzeren platen of wel geheel uit hout bestaande, dan kan — onderstellende dat gelijkvormige projectielen worden gebruikt — een tabel worden samengesteld, waarin tegenover de getallen, die opklimmend de dikte van de plaat of van het hout aanwijzen, de snelheden vermeld staan, die een projectiel van gegeven kaliber, bij voorbeeld van 1 dM., zou behooren te bezitten om schijven van verschillende dikten juist nog te doorboren. Met behulp van de onder 2° gemaakte opmerking kan dan met zoodanige tabel, door eenvoudige deeling, voor projectielen van willekeurig kaliber, mits ze gelijkvormig zijn aan die, waarvoor de tabel berekend is, de trefsnelheid worden afgeleid, waarmede diezelfde doorboring nog even zal worden volbracht; of, in het algemeen, wanneer van de drie grootheden V , a , ε twee bekend zijn, kan de derde onmiddellijk met de tabel worden gevonden.

Daar het pantserprojectiel gemiddeld 2.8 maal zwaarder is dan de volle, ronde, gietijzeren kogel van gelijke middellijn, is voor de berekening van

de tabellen II, III en IV, die hierachter voorkomen en waarvan de samenstelling nader zal worden omschreven, genomen:

$$n = 2,8.$$

Voor het geval, dat men met projectielen te doen heeft, waarvan alleen de koppen gelijkvormig zijn met die, welke hebben gediend voor de samenstelling der bedoelde tabellen, dus waarvoor n een andere waarde, bij voorbeeld n' , heeft, dan moet, op grond van de onder 1° gemaakte opmerking, bij het gebruik van die tabellen als volgt gehandeld worden:

Wanneer het geldt de trefsnelheid V of het kaliber a te bepalen, dan zoekt men deze op de gewone wijze, en vermenigvuldigt de verkregen uitkomst met $\sqrt{\frac{n}{n'}}$. Moet daarentegen de dikte t van de schijf worden gevonden,

dan heeft men de gegeven trefsnelheid vooraf door $\sqrt{\frac{n}{n'}}$ te deelen, of met

$\sqrt{\frac{n'}{n}}$ te vermenigvuldigen, alvorens zich van de bedoelde tabellen te bedienen.

Hierachter (tabel I) worden, om de waarden n' met meer gemak te kunnen bepalen, de gewichten van de ronde kogels van verschillende middellijn aangetroffen. Hun soortelijk gewicht is op $\Delta = 7,1$ gesteld. De tabel II doet de verhoudingen $\sqrt{\frac{n}{n'}}$ en $\sqrt{\frac{n'}{n}}$ kennen voor opklimmende waarden van n' .

Nog kan bij de later te maken toepassingen in het oog worden gehouden, dat de tabellen II, III, IV zijn opgemaakt voor de Fransche pantserprojectielen, die een weinig minder spitsen kop hebben dan de Nederlandsche, zooals uit de volgende opgaaf kan blijken, waarbij tevens de totale lengte van het projectiel is vermeld:

		Frankrijk.	Nederland.
Lengte kop	proj. in kal. . . .	2,25—2,44	2,83
Straal	» » » » . . .	1,18	1,32
Geheele lengte	» » » » . . .	1,64	2,02.

Wij zullen thans in de eerste plaats onze aandacht bepalen op schijven, die geheel uit hout bestaan, daarna op schijven geheel van smeedijzer en ten slotte op pantseringen, waarbij het ijzer en hout tot een geheel zijn verbonden. Daarbij stellen wij op den voorgrond dat, welke ook de samenstelling van de schijf moge zijn, de practijk de onderstelling voldoende heeft gewettigd, dat voor de doorboring van een zelfde schijf door een projectiel van gegeven vorm, kaliber en gewicht, steeds een zelfde hoeveelheid arbeid zal worden verbruikt; zoodat, wanneer W de snelheid is bij het treffen, V de snelheid die voor een juiste doorboring wordt gevorderd en U de snelheid na de doorboring, voldaan zal moeten worden aan:

$$W^2 = V^2 + U^2;$$

Houten schijven.

Te Gavre werden een groot aantal proeven genomen op eikenhouten schijven van aanzienlijke dikte en hechte samenstelling. De schijf waaraan bijzondere sterkte wordt toegekend, en ook vrij algemeen voor de inrichting der ruggesteunen van pantsers werd gebezigd, heeft een dikte van 80 tot 84 cM., en bestaat uit verticaal gestelde, tegen elkaar sluitende eiken balken van 35 cM. in 't vierkant. Deze werden onderling met pinnen, in middellijn en lang 12 cM., verbonden, en steunden tegen 2 rijen horizontaal op elkaar geplaatste balken, waarmee zij door houten tot een hecht geheel werden vereenigd, dat van achter van een groot aantal schoren was voorzien.

De uitkomsten dezer proeven leidde tot de formule:

$$\frac{p U^2}{a} = (95)^2 E^2,$$

waarin U de juist noodige trefsnelheid aanwijst om de houten schijf van de dikte E (in dM.), bij normaal treffen, te doorboren en de overige letters de beteekenis hebben, daaraan vroeger toegekend. Deze formule toepassende op het kanon van 10 cM., heeft men, omdat

$$a = 1, p = n \cdot \frac{1}{4} a^2 \pi \cdot \Delta = 2,8 \cdot \frac{1}{4} \pi \cdot 7,1 = 10,41 \text{ KG. :}$$

$$U = 29,44 \text{ E.}$$

In tabel III vindt men voor waarden van E, van 1 tot 12 dM., met verschillen van 5 cM. opklimmende, de daarmee overeenkomende waarden van U en U².

Een paar voorbeelden zullen het gebruik dezer tabel ophelderen.

Welke trefsnelheid U' moet een projectiel Fransch model, van het kaliber a' = 1,5 dM. bezitten om juist een houten schijf van de dikte E = 8,5 dM. te doorboren, bij normaal treffen?

Volgens tabel III zou die trefsnelheid voor het kanon van het kaliber a = 1 dM. zijn: U = 250,2 M. Men heeft dus:

$$Ua = U' a' \text{ of } 250,2 = 1,5 U'; \text{ dus } U' = 166,8 \text{ M.}$$

Welk kaliber a' moet een projectiel Fransch model hebben, om met een trefsnelheid V' = 300 M., nog in staat te zijn een eikenhouten schijf van de dikte E = 8 dM. nog juist te doorboren, aannemende dat het projectiel loodrecht invalt?

De tabel III leert, dat voor E = 8 dM., de trefsnelheid bij het kanon van 1 dM. is U = 235,5 M. Bijgevolg:

$$a' = Ua : U' = 235,5 : 300 = 0,785 \text{ dM.}$$

Wilde men een projectiel aanwenden, dat slechts 2,5 maal zwaarder is dan de volle gietijzeren kogel van hetzelfde kaliber, dan moet, opmerkende dat voor n' = 2,5, de tabel II geeft $\sqrt{\frac{n}{n'}} = 1,058$, het gezochte projectiel een middellijn hebben van

$$0,785 \times 1,058 = 0,83 \text{ dM.}$$

Twee onmiddellijk achter elkaar geplaatste houten schijven van 7 en 5 dM. dikte moeten door een projectiel van 12 cM. Nederlandsch model, normaal worden doorboord. Met welke snelheid moet de eerste schijf worden getroffen?

Met het projectiel van 1 dM. Fransch model, worden de bedoelde schijven elk afzonderlijk doorboord met de snelheden (zie tabel III) $U' = 206,1$ en $U'' = 147,2$ M., waarvan de vierkanten — die mede in de tabel worden gevonden — zijn $U'^2 = 42469$ en $U''^2 = 21668$, zoodat voor dat projectiel de trefsnelheid zou zijn:

$$U = \sqrt{U'^2 + U''^2} = \sqrt{64137} = 253,3 \text{ M.},$$

derhalve zou zij voor het proj. van 12 cM. Fransch-model zijn:

$$253,3 : 1,2 = 211,1 \text{ M.}$$

Het Ned. projectiel van 12 cM. weegt 16,7 en de ronde kogel van gelijke middellijn 6,424 KG. (zie tabel I), dus $n' = 16,7 : 6,424 = 2,6$, bijgevolg $\sqrt{\frac{n'}{n}} = 1,038$ (tabel II). Voor dat projectiel — aannemende, dat zijn kop te weinig afwijkt van dien van het Fransche model om daarop acht te slaan — is dus de verlangde trefsnelheid:

$$211,1 \times 1,038 \text{ of } 219 \text{ M.}$$

Had men in plaats van twee afzonderlijke schijven van 7 en 5 dM., een enkele massieve schijf van 12 dM. moeten doorboren, dan zou het antwoord op de vraag zijn geweest:

$$(353,3 : 1,2) \times 1,038 \text{ of bijna } 306 \text{ M.}$$

Uit dit laatste blijkt, dat de verbindingen het weerstandsvermogen van de houten schijf vermeerderen. Het is trouwens een bekend feit dat de indringingsdiepte van een projectiel in een massieve schijf van zeer groote dikte kleiner is dan de dikte van de schijf, die juist nog door dat projectiel kan worden doorboord. Daarom ook worden de aarden borstweringen gewoonlijk $1\frac{1}{2}$ maal dikker gemaakt dan de lengte van den weg, dien het projectiel daarin aflegt. Voor houten schijven, die het projectiel zullen tegenhouden, kan de dikte worden gelijk gesteld aan het $1\frac{1}{2}$ van de indringingsdiepte.

De tabel III kan ook als voldoende nauwkeurig worden beschouwd voor schijven van *teak*-hout.

Schijven van smedijzeren platen.

Uit hetgeen zoo even werd gezegd kan ook besloten worden, dat het weerstandsvermogen van een pantserplaat, die door schroeven en houten met een houten ruggesteun is verbonden, grooter zal zijn, dan wanneer de plaat en de steun niet tot een hecht geheel zijn vereenigd. Hier echter, is de aangroeiing van dat weerstandsvermogen, ten gevolge van de aangebrachte verbinding, slechts klein, en daar in het algemeen de weerstand van den houten ruggesteun vergeleken bij dien van de plaat, gering is, kan als een

voor het doel voldoende benadering worden aangenomen, dat de totale weerstand gelijk is aan de som van de weerstanden van de plaat en den ruggesteun, elk afzonderlijk.

Bij de bepaling van de parameters K en α in de vroeger gegeven algemeene formule is door HÉLIE van de laatste onderstelling uitgegaan. De weerstand van de pantserplaat werd proefondervindelijk bepaald, en door daarvan af te trekken den weerstand van den houten steun — berekend op de wijze als hiervoren is ontwikkeld — werd de weerstand van de plaat afzonderlijk verkregen. Uit de aldus verkregen uitkomsten werd eindelijk tot de volgende formule geraakt:

$$\frac{p V^2}{\alpha} = (1635)^2 \varepsilon^{1.6},$$

die, toegepast voor het kaliber van 1 dM., en door p gelijk te stellen aan 2,8 maal het gewicht van den vollen, ronden, gietijzeren kogel, geeft:

$$V = 506,8 \varepsilon^{0.7}.$$

Met deze uitdrukking is de tabel IV samengesteld, waarmede de berekeningen betreffende het schieten op smeedijzeren platen gemakkelijk worden gemaakt, en op volmaakt gelijke wijze kunnen worden volbracht als hiervoren, bij de aanwending van houten schijven, is toegelicht. Later wordt nog op het gebruik van die tabel terug gekomen.

Schijven van gesteunde smeedijzeren platen.

Zooals reeds werd opgemerkt, kan, wanneer α de dikte is der plaat, ε' die van den ruggesteun en ε'' die van het ruggeschild, terwijl respectievelijk V , V' en V'' de juist voldoende trefsnelheden voorstellen om die schijven elk afzonderlijk te doorboren, de trefsnelheid, waarmee de doorboring van die drie tot een hecht geheel vereenigde schijven nog kan worden volbracht, gelijkgesteld worden aan:

$$\sqrt{V^2 + V'^2 + V''^2}.$$

Daarbij wordt dan van de onderstelling uitgegaan — en zulks omdat de gebruikelijke houten ruggesteunen en plaatijzeren ruggeschilden een betrekkelijk gering weerstandsvermogen bezitten, vergeleken bij het weerstandsvermogen van de pantserplaat — dat de aangebrachte verbindingen geen noemenswaardige versterking aan de schijf schenken; zoodat, zonder groote onnauwkeurigheid te begaan, de levende kracht van het projectiel om de geheele schijf te doorboren gelijk genomen kan worden aan de som der levende krachten, die het projectiel zou behooren te bezitten, om door elk der afzonderlijke schijven te dringen.

Deze weg mag echter niet meer worden gevolgd, waar de pantsering uit twee of meer onderling verbonden pantserplaten bestaat, omdat alsdan voor de op bovenstaande wijze afgeleide trefsnelheid, ten gevolge van de verwaar-

loozing van het verhoogde weerstandsvermogen door het aanbrengen der verbindingen, een te kleine waarde zou worden gevonden.

HÉLIE beveelt dientengevolge, op grond van genomen proeven met het kanon van 32 cM. op een plaat van 44 cM. dikte en op twee stevig door bouten verbonden platen van 22 cM. dikte, de volgende formule aan:

$$e = (e' + e'') \left(1 - 0,102 \frac{e''}{e'}\right);$$

waarin e de dikte voorstelt van de enkele plaat, die gelijken weerstand moet bieden als de tot een, met bouten vereenigd geheel van twee platen van de dikte e' en e'' .

Eenige voorbeelden zullen wij hieronder laten volgen:

Welke zijn de dikten van ongesteunde pantserplaten, die, bij normaal treffen, nog door het kanon van 30,5 cM. van 35 kalibers lengts kunnen worden doordoord met een projectiel van 455 KG. op 500, 1000, 1500, 2000 en 2500 M., wetende dat de snelheden op die afstanden zijn: 504, 489, 474, 460 en 446 M.?

De ronde gietijzeren kogel van 30,5 cM. weegt (tabel I) 105,56 KG., dus is $n' = 455 : 105,56 = 4,3$, bijgevolg (tabel II) $\sqrt{\frac{n'}{n}} = 1,239$.

De snelheden voor het kanon van 1 dM. — aannemende hier, zooals vroeger in soortgelijke gevallen geschiedde en ook in het vervolg stilzwijgend zal worden ondersteld, dat de kop van het projectiel gelijkvormig is aan dien der projectielen, waarvoor de tabellen III en IV berekend zijn, of wel weinig van die gelijkvormigheid afwijkt, — zullen derhalve bedragen,

op 500 M.: 504	}	$\times 3,05 \times 1,239 =$	}	1905 M.
» 1000 » 489				1848 »
» 1500 » 474				1791 »
» 2000 » 460				1738 »
» 2500 » 446				1685 »

De gevraagde dikten worden voor de snelheden in de laatste kolom uit tabel IV gelezen, en zijn respectievelijk: 67, 63, 61, 58 en 56 cM.

Gesteld, dat de platen onder een hoek van 30° met de normaal worden getroffen, dan zouden de laatstbedoelde snelheden met $\cos 30^\circ = 0,866$ moeten worden vermenigvuldigd, als wanneer achtereenvolgens wordt verkregen: 1649, 1600, 1551, 1504, 1460 M., en zouden de hiermede overeenkomende dikten zijn: 54, 52, 49, 47 en 45 cM.

Welke is de dikte van een enkele plaat, die gelijken weerstand heeft als een pantserschijf bestaande uit twee smeedijzeren platen van 30 en 20 cM. met een smeedijzeren ruggeschild van 2 cM.?

Volgens de vroeger gegeven formule is de dikte van een enkele plaat van denzelfden weerstand als de samen verbonden platen van 30 en 20 cM.:

$$e = (3,0 + 2,0) \left(1 - 0,102 \frac{1}{3}\right) = 4,66 \text{ dM.}$$

De kogel van 1 dM. behoeft een trefsnelheid (tabel IV) van 1488 M. om

een plaat van 4,66 dM. te doorboren, en een snelheid van 164 M. om door een plaat van 2 cM. te gaan. Men heeft dus, den geringen weerstand van de plaat van 2 cM. in aanmerking nemende, voor de snelheid om de pantserschijf te doorboren.

$$V = \sqrt{[(1488)^2 + (164)^2]} = 1407 \text{ M.}$$

Met deze snelheid stemt, volgens de tabel, overeen: $\epsilon = 46$ cM.; zijnde deze de dikte van een enkele plaat, die gelijk weerstandsvermogen bezit als de bovenbeschreven pantserschijf.

Waren de platen slechts achter elkaar opgesteld, zonder onderlinge verbinding, dan zou men hebben:

$$V = \sqrt{[(1093)^2 + (823)^2 + (164)^2]} = 1378 \text{ M.},$$

en zou bijgevolg de dikte der enkele plaat van dezelfde sterkte als de drie bedoelde zijn: 42 cM.

Een pantserschijf, bestaande uit een smeedijzeren plaat van 20,3 cM. met houten ruggesteun van 1 M., moet met een kanon van 28 cM. A. der Ned. marine worden beschoten. Welke trefsnelheid is voldoende om het projectiel (gewicht 254 KG., midd. 27,8 cM.) bij normaal treffen door de schijf te doen gaan?

Het ronde, gietijzeren projectiel van 27,8 cM. weegt bijna 80 KG., dus $n' = 3,2$ en $\sqrt{\frac{1}{n}} = 0,935$.

Het projectiel van 1 dM. Fransch model zou, om aan de vraag te voldoen, een trefsnelheid moeten hebben van

$$\sqrt{[(832)^2 + (294,4)^2]} = 882,5 \text{ M.};$$

die, voor het projectiel van 28 cM. der Ned. marine, wordt:

$$\frac{882,5}{2,76} \times 0,935 = 297 \text{ M. ongeveer.}$$

Was de schijf samengesteld uit 2 platen van 20,3 cM., met een ruggesteun van 80 cM. verbonden, dan heeft men, om dezelfde vraag op te lossen, eerst de dikte van de enkele plaat te bepalen, die gelijken weerstand heeft als de 2 genoemde vereenigde platen, en daarna te handelen als hierboven geschiedde. Men heeft dan achtereenvolgens:

$$\epsilon = (2,03 + 2,03) (1 - 0,102) = 3,65 \text{ dM.}$$

Trefsnelh. proj. van 1 dM.	}	de plaat ϵ	1254 M.
Fransch model voor		den Ht. steun	235,5 "
		de schijf	$\sqrt{[(1254)^2 + (235,5)^2]}$

Trefsnelh. proj. van 28 cM. A. Ned. marine $\frac{1276}{2,76} \times 0,935 = 429 \text{ M.}$

De huid van den Inflexible (30,5 smij. + 27,5 cM. teak-hout + 30,5 cM. smij. + 15,2 teak-hout + 2 \times 2,5 cM. smij. ruggeschild) moet met het Krupp-kanon van 40 cM. van 35 kal. (geto. proj. 1050 KG.) en met het 100-tons

Armstrong-kanon (gew. proj. 917 KG., middl. 45,08 cM.) beschoten worden. Welke trefsnelheid is bij normaal treffen voldoende voor de doorboring?

Men handle als volgt:

Gew. ronde, gietij. kog. v. 40 cM. is 238 KG. dus $n' = 1050 : 238 = 4,4$ en $\sqrt{\frac{n}{n'}} = 0,797$

» » » » 45,08 » » 339 » » $n' = 917 : 340 = 2,7$ » $\sqrt{\frac{n}{n'}} = 1,018$

$$\epsilon = (3,05 + 2,75) \left(1 - 0,102 \frac{2,75}{3,05}\right) = 5,33 \text{ dM.}$$

$$\epsilon' = (0,25 + 0,25) (1 - 0,102) = 0,45 \text{ »}$$

Met $\epsilon = 5,33$ dM., zijnde de dikte van de enkele plaat, waarvan het weerstandsvermogen gelijk is aan de vereenigde platen van 3,05 en 2,75 dM., stemt overeen de trefsnelheid (tabel IV) van 1635 M. Bij $\epsilon' = 0,45$ dM., zijnde de enkele plaat, die het dubbele ruggeschild kan vervangen, behoort de snelheid van 290 M. Voor het doorboren van de houten ruggesteunen van 2,75 en 1,52 teak-hout, worden respectievelijk gevorderd (tabel III) de trefsnelheden van 81 en 47 M. Bijgevolg zou de trefsnelheid voor het projectiel van 1 dM. Fransch model zijn:

$$\sqrt{[(1635)^2 + (290)^2 + (81)^2 + (47)^2]} = 1663 \text{ M.}$$

en de gevraagde trefsnelheid dus wezen,

$$\text{voor het Krupp-kanon van 40 cM.: } \frac{1663}{4,0} \times 0,797 = 331 \text{ M.}$$

$$\text{voor het Armstrong-kanon van 100 ton: } \frac{1663}{4,508} \times 1,018 = 375 \text{ »}$$

Al het voorgaande heeft slechts betrekking op pantseringen met smeedijzeren platen, en kan dus niet op de nieuwe pantsers van samengestelde of van stalen platen worden toegepast. De ondervinding omtrent deze, eerst sedert weinig jaren in aanwending gekomen platen, is nog niet rijp genoeg, om het onderwerp der doorboring te behandelen als hiervoren voor de smeedijzeren pantsers geschiedde. Volgens opgaven van KRUPP (zie *Schiess-Versuche der Gusstahlfabrik FRIED. KRUPP, auf ihrem Schiessplatze bei Meppen am 29. und 30. März 1882*, bladz. 11), zouden samengestelde platen ongeveer 10%, hoogstens 20% meer levende kracht voor de doorboring vorderen dan deugdelijke smeedijzeren platen, wanneer namelijk daarbij op den voorgrond wordt gesteld, dat de projectielen van staal van de beste hoedanigheid zijn. Is dit niet het geval dan zal hun uitwerking ook geringer wezen.

In Engeland vindt men de samengestelde platen toegepast voor den *Majestic*, *Colossus*, *Ajax* en *Agamemnon*, die ze in twee lagen, ter gezamenlijke dikte

van 45,7 cM., met een ruggeschild van 3,1 tot 3,8 cM. voeren. Deze oorlogsbodems zouden volgens het gevoelen van KRUPP nog op afstanden boven 2500 M. door het kanon van 30,5 cM. van 35 kalibers kunnen worden doorboord, bij normaal treffen.

Frankrijk zal waarschijnlijk voor den *Hoche*, *Magenta* en *Marceau* stalen platen nemen van 45 cM. met een ruggeschild van 4 cM. Die bodems zouden zich op 2300 M. niet meer veilig kunnen bewegen tegenover het genoemd kanon van 30,5 cM.; terwijl de *Calnan*, *Indomptable*, *Requin* en *Terrible*, die stalen platen van 50 cM. zouden ontvangen, genoemd kanon niet op 1250 M. zouden kunnen naderen, zonder gevaar van doorboord te worden.

De Fransche pantserscheepen *Amiral Baudin*, *Formidable* en *Amiral Duperré*, alsmede de Italiaansche *Dandolo* en *Duilio*, zouden met hun stalen platen van 55 cM., die, wat de eerstgenoemde betreft, steunen op een schild van 4 cM. ijzer en, wat de laatste aangaat, op hout ter dikte van 50 cM., weinig van het kanon van 30,5 cM. te vreezen hebben; terwijl de Italiaansche pantserscheepen *Italia* en *Lepanto*, met hun stalen platen van 75 cM. op houten ruggesteun van 50 cM. daartegen zelfs op de kortste afstanden volkomen beschermd zouden kunnen worden beschouwd.

Maar wat de 30,5 cM. niet vermag, zal de 40 cM. wellicht vermogen; en wanneer deze onmachtig mocht blijken, dan zal een nieuw kanon ongetwijfeld geboren worden, dat weder de meesterschap over de nieuwe pantsers zal voeren. Voor het geschut zijn geen, althans geen enge grenzen voor machtsverhooging gesteld. Voor de oorlogsbodems schijnt de grens van verzwareing van de huid door de nieuwere constructie reeds vrij nabij te zijn gekomen, en de zeewaardigheid mag van hen geen veel grooter offers meer vragen.

Februari, 1883.

W. C. HOJEL.

I. Gewicht van ronde gietijzeren kogels.

Kaliber.	Gewicht.	Kaliber.	Gewicht.	Kaliber.	Gewicht.
dM.	KG.	dM.	KG.	dM.	KG.
1,0	3,718	2,2	39,684	3,4	146,116
1,1	4,948	2,3	45,231	3,5	159,390
1,2	6,424	2,4	51,391	3,6	173,446
1,3	8,167	2,5	58,087	3,7	188,306
1,4	10,201	2,6	65,340	3,8	203,989
1,5	12,547	2,7	73,172	3,9	220,521
1,6	15,227	2,8	81,608	4,0	237,923
1,7	18,264	2,9	90,668	4,1	256,218
1,8	21,680	3,0	100,374	4,2	275,426
1,9	25,499	3,1	110,749	4,3	295,571
2,0	29,740	3,2	121,817	4,4	316,676
2,1	34,429	3,3	133,598	4,5	338,762

II. Verhoudingen $\sqrt{\frac{n}{n'}}$ en $\sqrt{\frac{n'}{n}}$ voor $n = 2,8$.

n'	$\sqrt{\frac{n}{n'}}$	$\sqrt{\frac{n'}{n}}$	n'	$\sqrt{\frac{n}{n'}}$	$\sqrt{\frac{n'}{n}}$
2,40	1,080	0,926	3,55	0,887	1,126
2,45	1,069	0,936	3,60	0,881	1,134
2,50	1,058	0,946	3,65	0,875	1,142
2,55	1,048	0,954	3,70	0,869	1,150
2,60	1,038	0,963	3,75	0,863	1,157
2,65	1,028	0,973	3,80	0,858	1,165
2,70	1,018	0,982	3,85	0,852	1,173
2,75	1,009	0,991	3,90	0,847	1,180
2,80	1,000	1,000	3,95	0,841	1,188
2,85	0,991	1,000	4,00	0,837	1,195
2,90	0,983	1,019	4,05	0,832	1,202
2,95	0,977	1,026	4,10	0,827	1,210
3,00	0,968	1,035	4,15	0,822	1,217
3,05	0,958	1,044	4,20	0,817	1,225
3,10	0,950	1,053	4,25	0,813	1,232
3,15	0,942	1,061	4,30	0,807	1,239
3,20	0,935	1,069	4,35	0,803	1,246
3,25	0,928	1,077	4,40	0,797	1,254
3,30	0,921	1,086	4,45	0,792	1,262
3,35	0,914	1,094	4,50	0,788	1,268
3,40	0,907	1,102	4,55	0,784	1,275
3,45	0,900	1,110	4,60	0,780	1,281
3,50	0,894	1,118	4,65	0,776	1,289

III. Eikenhouten schijven.

E. dM.	U. M.	U ^o .	E. dM.	U. M.	U ^o .
1,0	29,44	967	7,0	206,1	42469
1,5	44,16	1950	7,5	220,8	49753
2,0	58,9	3467	8,0	235,5	56469
2,5	73,6	5417	8,5	250,2	62620
3,0	88,3	7800	9,0	265,0	70225
3,5	103,0	10613	9,5	279,7	78221
4,0	117,8	13869	10,0	294,4	86671
4,5	132,6	17551	10,5	309,1	95556
5,0	147,2	21668	11,0	323,8	104872
5,5	161,9	26218	11,5	338,6	114623
6,0	176,6	31202	12,0	353,3	124807
6,5	191,3	36611			

IV. Schijven van smeedijzeren platen.

z. dM.	V. M.	V ^o .	z. dM.	V. M.	V ^o .	z. M.	V. M.	V ^o .
0,1	101	10201	3,5	1218	1483524	6,9	1959	3837681
0,2	164	28896	3,0	1242	1542664	7,0	1979	3916441
0,3	218	47524	3,7	1266	1602766	7,1	1999	3998001
0,4	267	71289	3,8	1290	1664100	7,2	2018	4072324
0,5	312	97344	3,9	1314	1726596	7,3	2038	4163444
0,6	354	125316	4,0	1337	1787669	7,4	2057	4231249
0,7	395	156025	4,1	1361	1852321	7,5	2077	4313999
0,8	434	188356	4,2	1384	1916456	7,6	2096	4393216
0,9	471	221841	4,3	1407	1979884	7,7	2118	4477456
1,0	507	257049	4,4	1430	2044900	7,8	2135	4558225
1,1	542	293764	4,5	1452	2108304	7,9	2154	4639716
1,2	576	331776	4,6	1475	2175825	8,0	2173	4721929
1,3	609	370881	4,7	1497	2241009	8,1	2192	4804864
1,4	641	410881	4,8	1520	2310400	8,2	2211	4889621
1,5	673	452929	4,9	1542	2377764	8,3	2230	4972900
1,6	704	496016	5,0	1564	2440096	8,4	2248	5053504
1,7	736	540225	5,1	1585	2512225	8,5	2267	5139289
1,8	766	585225	5,2	1607	2582449	8,6	2285	5221225
1,9	794	630436	5,3	1629	2653641	8,7	2304	5308416
2,0	823	677329	5,4	1650	2722500	8,8	2323	5396329
2,1	852	725904	5,5	1671	2792241	8,9	2341	5480981
2,2	880	774400	5,6	1693	2866249	9,0	2359	5564881
2,3	908	824464	5,7	1714	2937796	9,1	2378	5654884
2,4	935	874225	5,8	1735	3010225	9,2	2396	5740816
2,5	962	925444	5,9	1756	3083536	9,3	2414	5827396
2,6	989	978121	6,0	1776	31564176	9,4	2432	5914624
2,7	1016	1032256	6,1	1797	32299809	9,5	2450	6002500
2,8	1042	1085764	6,2	1818	3306124	9,6	2468	6091024
2,9	1068	1140624	6,3	1838	3378244	9,7	2486	6180196
3,0	1093	1194649	6,4	1859	3455881	9,8	2504	6270016
3,1	1119	1252161	6,5	1879	3530041	9,9	2522	6360484
3,2	1144	1308736	6,6	1899	3608201	10,0	2540	6451600
3,3	1169	1366561	6,7	1919	3682561			
3,4	1194	1425636	6,8	1939	3759721			

DE CAVALERIEMANOEUVRES IN 1890,

DOOR

J. VAN DER WEDDEN

Zooals bekend is hebben de cavaleriemanoevres dit jaar (1890) voor het eerst plaats gehad in den geest van het nieuwe voorschrift, dat door den voor eenige jaren opgetreden inspecteur van het wapen is uitgegeven. Reeds waren de daarin vervatte denkbeelden in toepassing gebracht bij de gelukkig weder ingevoerde leerzame oefeningsreizen, en waren zij dus bij het officierskorps niet vreemd meer, maar thans zouden zij voor het eerst worden toegepast bij de manoeuvres waaraan een groot deel onzer cavalerie zou deelnemen. Thans zou dus blijken of de leiding onzer oefeningen in den laatsten tijd juist was geweest, en of dus de Nederlandsche cavalerie op weg was te worden, wat men recht had van haar te verlangen, een sieraad van het Nederlandsche leger.

Die verwachtingen zijn niet teleurgesteld. De manoeuvres hebben plaats gehad en de algemeene sympathie die zij bij het wapen hebben ondervonden, zoowel als de aangename herinneringen die zij bij onze kameraden hebben achtergelaten, versterken ons in het denkbeeld dat het nuttig kan zijn, die manoeuvres hier nader te bespreken. Wij willen echter geen gedetailleerde beschrijving geven van den loop der manoeuvres, maar zullen in hoofdzaak de redenen opsporen die deze oefeningen zoo leerrijk hebben gemaakt. Wij zullen dan tevens gelegenheid vinden, te doen uitkomen hoe de tegenwoordige inspecteur de oefeningen volgens gezonde ruitdenkbeelden heeft weten te leiden en hoe hij dus het bewijs heeft geleverd dat ook ons wapen in Nederland uitstekend kan zijn, mits het toevertrouwd worde aan mannen die weten wat zij willen en kunnen zeggen wat zij weten.

Zooals bepaald was zouden bij deze manoeuvres zooveel mogelijk oorlogstoestanden worden nagebootst en zou dan aan iedereen een werkkring worden opgedragen in den geest van hetgeen hem bij een eventuele mobilisatie kon ten deel vallen. Men ging uit van het denkbeeld dat de zeer weinig talrijke Nederlandsche cavalerie, die bij mobilisatie een in verhouding zeer uitgebreid terrein zal moeten bewaken en desnoods beschermen, meer dan eenige andere in staat zal moeten zijn, door den wil van één persoon snel

te worden verplaatst om door vlugheid te vergoeden wat zij aan getalsterkte tekort schiet. De leider der manoeuvre zou dus thans onderzoeken of het hem mogelijk zou zijn, op verschillende punten groepen te formeeren van die verspreide eskadrons om de vooruitgezonden vijandelijke cavalerie, nu eens hier, dan weer elders, met eenige kracht te ontmoet te kunnen treden.

Het is duidelijk dat dit alles niet zou kunnen geschieden zonder een ruim gebruik te maken van de *telegraaf*. De toestemming tot dit gebruik was dan ook gevraagd en gekregen; diensengevolge waren de directeuren der verschillende telegraafkantoren in het rayon der manoeuvre uitgenoodigd, voor zooveel de particuliere belangen zouden toelaten, behulpzaam te zijn. Door den Minister van binnenlandsche zaken was bepaald dat op de kantoren, waar slechts beperkte dagdienst was, voor die enkele dagen volle dagdienst zou bestaan. Voorts waren de verschillende spoor- en tramwegmaatschappijen verzocht, aan hunne stations, door het aannemen en overseinen van korte berichten, te willen medewerken. Dat dit verzoek niet te vergeefs is geweest, is bij herhaling gebleken, zoodat menigmaal een vooruitgezonden patrouille aan een of ander klein tusschenstation een gewichtig bericht aan den commandant zijner partij kon overseinen.

Den 1sten Augustus 1890 ontvingen de commandanten der 4 regimenten cavalerie en der rijdende artillerie de volgende aanschrijving van den leider der manoeuvres.

's Gravenhage, 30 Juli 1890.

»In de laatste helft der maand Augustus of de eerste dagen van September zullen in de provincie Gelderland cavaleriemanoevres plaats hebben, waaraan zal worden deelgenomen door de cavalerie en rijdende artillerie uit Arnhem, Zutphen, Deventer en Zwolle en door de beide eskadrons van het 1ste regiment die zich alsdan in het kamp van Millingen bevinden. De commandeerende officieren dezer cavalerie en rijdende artillerie zullen zorgen, alles in gereedheid te brengen om bij ontvangst van een telegram binnen 4 uren hun garnizoen te kunnen verlaten. Alle paarden beneden de 7 jaar of die nog niet voldoende op kracht zijn, blijven achter, terwijl op den 15den a. s. bij elk eskadron 10 der beste oude paarden van het depot zullen gedetacheerd worden, om te dienen tot het bereden maken van de officiersoppassers en den zadelnaker, benevens voor brancardpaard. Voorts keeren op dien dag de bij het opleidingseskadron gedetacheerde aspirant-korporaals en korporaals bij hunne eskadrons terug.

»Eerstdaags zal een der aan mij toegevoegde officieren in de hiervoren genoemde garnizoenen, op een vereeniging der officieren, het doel en algemeene denkbeeld der manoeuvres komen bespreken en u verder met mijn zienswijze bekend maken”.

De Generaal-Majoor, enz.”

Alvorens het verhandelde op een dezer officiersvereenigingen te bespreken, is het wellicht goed, de nieuwe garnizoensindeeling van ons wapen in herinnering te brengen. Wij weten dat in 1886, de zoo mislukte en ten onrechte uitstekend genoemde organisatie der cavalerie van 1881, eindelijk gewijzigd was en dat onze cavalerie dus weder bestond uit 4 regimenten van 4 eskadrons, ieder van 130 paarden, 1 opleidingseskadron (voor kader en rijtschool), 1 ordonnance-eskadron en 2 depots. Ook is het bekend dat in datzelfde jaar de nieuwe garnizoensindeeling voor de cavalerie was tot stand gekomen en dat dus sedert dien tijd de cavalerie lag verdeeld, als volgt:

1ste regiment, staf en 2 eskadrons te 's Hage.

1ste » » » 2 » » Arnhem.

2de » » » 4 » » Zutfen.

3de » » » 2 » » Zwolle.

3de » » » 2 » » Deventer.

4de » » » 2 » » Venlo.

4de » » » 2 » » Breda.

Depot 1ste en 2de regiment te Haarlem.

» 3de » 4de » » Leiden.

Het opleidings- en het ordonnance-eskadron te Amersfoort.

De rijdende artillerie lag te Zutfen.

Merkwaardig was de memorie van toelichting waarmede de Minister van oorlog deze veranderingen aan de Volksvertegenwoordiging voorstelde; wij zullen hier enkele daarin voorkomende zinsneden laten volgen, waaruit men zal zien hoe twee verschillende ministers van oorlog, die van 1881 en van 1886, op grond van precies dezelfde argumenten, tot geheel tegenovergestelde uitkomsten konden komen. Ziehier de memorie:

»Overwegende dat de cavalerie te allen tijde gereed moet zijn om binnen enkele uren, geheel uitgerust en volkomen voor haar taak berekend, op oorlogssterkte, te velde te kunnen verschijnen (dit schijnen beide ministers eens te zijn), en opgemerkt hebbende dat de *Nederlandsche cavalerie, zooals zij thans is, aan geen enkele dier eischen voldoet*, (hier schijnt eenig verschil van gevoelen te bestaan) stelt de ondergeteekende een andere indeeling van het wapen en van zijn garnizoenen voor.

De cavalerie zal daardoor voortaan alleen garnizoenen houden in plaatsen waar het mogelijk is, haar degelijk te oefenen en die tevens in de nabijheid gelegen zijn van het vermoedelijke gevechtveld van het wapen, waardoor de spoedige mobilisatie mogelijk wordt. In ieder dier garnizoenen zal één manège per 2 eskadrons beschikbaar moeten zijn. Alleen voor 's Gravenhage, alhoewel in allen deele ongeschikt als cavalerie-garnizoen, wordt als residentie een uitzondering gemaakt en zullen dus daar de staf en 2 eskadrons van een der regimenten verblijven. Echter wordt hierbij uitdrukkelijk bepaald dat die 2 eskadrons onder geen voorwendsel langer dan 2 jaren in dat garnizoen zullen mogen

blijven en dat zij bovendien telken jare gedurende de geheele maand Augustus in het kamp van Milligen zullen geoefend worden in alle verrichtingen van den velddienst enz. waartoe in 's Gravenhage de gelegenheid ontbreekt. Amsterdam vervalt natuurlijk als cavalerie-garnizoen, terwijl ook de redenen van het behoud te 's Hertogenbosch hebben opgehouden te bestaan, enz."

Reeds een paar jaren was deze nieuwe regeling in werking en thans zouden de manoeuvres de gelegenheid geven om te oordeelen of de inspecteur goed had gezien, toen hij op bovenstaande wijzigingen had aangedrongen. Toch zou dit alles vermoedelijk nog niet veel gebaat hebben, ware niet tegelijkertijd een geheele verandering in de oefeningen bij enkele onderdeelen van het wapen gebracht. Wij moeten naar de manoeuvres terugkeeren, zeer zeker zouden wij hier anders de bekende circulaire van 11 October 1886, *over de oefeningen der cavalerie* inlasschen. Deze circulaire beginnende met de volgende zinsnede: »Bij het vergelijken der door U aan mij toegezonden tableaux van werkzaamheden is het mij te eenenmale onmogelijk geweest eenige overeenstemming in uw opvatting omtrent de oefeningen van het wapen of eenzelfde leidende gedachte bij de opvolging der oefeningen, te ontdekken enz."

Deze circulaire, zeggen wij, is zoo merkwaardig dat wij haar zooveel mogelijk in haar geheel aan het eind van dit artikel zullen laten volgen.

Lant ons thans zien wat op de vereeniging der officieren te Zutphen op den 10den Augustus werd medegedeeld. In de eerste plaats werd aldaar door den ritmeester, toegevoegd aan den leider, het volgend schrijven van dien leider voorgelezen.

's Hage, 8 Augustus 1890.

»Daar het mijn bedoeling is dat de aanstaande manoeuvres zooveel mogelijk leerrijk zullen zijn voor iedereen die er aan deelneemt, acht ik het wenschelijk dat het algemeene denkbeeld der te houden manoeuvres en de wijze waarop ik dit wil hebben uitgevoerd, aan iedereen bekend zij. Onbekendheid met hetgeen geschiedt, is steeds oorzaak dat een zaak niet van harte wordt aangevat en slechts door weinigen wordt begrepen, dus weinig nut afwerpt. Wanneer b.v. de commandant eener patrouille verzuimd heeft aan de hem vergezellende manschappen mede te deelen, *wat* zij eigenlijk gaan doen en *hoe* zij dat zullen trachten te doen, dan is het rijden dier patrouille, als oefening, hoegenaamd tot niets nut. Integendeel het wezenloos achterna rijden van dien commandant, vooral in veronderstelde nabijheid des vijands, doet aan de manschappen veel kwaad en het ware oneindig beter geweest, zoo men die manschappen doodeenvoudig een pleiziertoertje had laten rijden. Zoo ook is het in het groot voor eskadrons- en pelotonscommandanten. Ik wil dus dat alles wat geschieden zal, overal en overluid, wordt besproken opdat een ieder, wetende *wat* geschieden moet, ver-

antwoordelijk kan gesteld worden voor de wijze *waarop* hij zijn taak tracht te volbrengen.

Alhoewel de manoeuvres plaats hebben op een terrein waarop wellicht in oorlogstijd ook uw gevechtsveld kan zijn, zoo ligt het volstrekt niet in mijn bedoeling een episode uit een toekomstigen oorlog na te bootsen. Echter moet de kennismaking met die terreinen u in dergelijk geval zeer ten nutte komen. Wie b.v. eenmaal in regenachtige tijden op de Loerhazen of de Harreveldsche heide gemanoeuvereerd heeft, weet precies wat hij daar in de toekomst van een overmachtigen vijand heeft te duchten.

Het is mijn bedoeling dat de officierspatrouilles, die ter verkenning op grooten afstand worden vooruitgezonden, geheel zelfstandig optreden, vrij zijn in de keuze van hun nachtverblijf en zelf voor hun voeding enz. zullen zorgen. Zij ontvangen daartoe een voorschot van den eskadronscommandant, dat zij op een eenvoudige quitantie kunnen verantwoorden. In verband hiermede is, op dezerzijds verzoek, in de kom van elke gemeente in het rayon der manoeuvre, door de gemeentebesturen een stal voor \pm 8 paarden beschikbaar gesteld, waar dus een onverwacht komende patrouille altijd een onderkomen kan vinden. Voorts zijn die gemeentebesturen bereid, hun de behulpzame hand te bieden bij het aanschaffen van fourage en voeding voor den man.

Tevens zij hier medegedeeld dat door den chef der intendance een centraalmagazijn te Zutten en hulpmagazijnen te Doetichem en Helleendoorn, elk onder toezicht van een officier van den intendance-cursus, zijn opgericht. Uit deze magazijnen kunnen rations geperst hooi en haver tegen repu worden toegezonden. De voeding der manschappen geschiedt gedeeltelijk met verduurzaamde levensmiddelen, gedeeltelijk door de inwoners.

De officier die deze circulaire aan u overbrengt, is door mij omtrent verdere bijzonderheden ingelicht en zal u deze verder mondeling mededeelen."

De Generaal-Majoor.

Talrijke punten, die bij de beschrijving der manoeuvre vanzelf ter sprake zullen komen, werden vervolgens behandeld. Zoo bleek het b.v. dat de leider, ten einde het misbruik maken van het gevecht te voet tegen te gaan, bepaald had, dat ieder officier die gedurende de manoeuvres zijn troep liet afstijgen om te voet te vechten, na afloop der manoeuvre van dien dag een zeer gedetailleerd rapport met schetsteekening moest indienen, waarbij hij de redenen verklaart die hem genoopt hebben tot het gevecht te voet zijn toevlucht te nemen.

Somwijlen zou het fourageeren door den een of anderen troep moeten geschieden, terwijl deze, op marsch naar zijn kantonnement, een der hulp-

magazijnen of een of ander station passeerde; vandaar dat het hooi in geperste blokjes van 2 rations verstrekt werd. Wanneer een kleine afdeeling, b.v. een patrouille, zelfstandig optrad en niet in de nabijheid van een dier magazijnen was, voorzag zij zelf in de voeding van man en paard, doch mocht alsdan voor een man en paard per dag niet meer dan f 2,50 worden uitgegeven. De commandant dier afdeeling was overigens geheel vrij in de wijze waarop hij dit geld wilde besteden. Zoo kon hij b.v. het morgeneten van manschappen en paarden in een gemeente en het middag- of avondeten weer elders nemen.

Ten einde de officieren te leeren letten op al hetgeen hun bij werkelijke oorlogstoestanden zou kunnen worden opgedragen, was door den chef van den staf van het wapen een geheime instructie ontworpen, waarin punten waren opgegeven en vragen waren gesteld wier oplossing voor de verschillende plaatsen in oorlogstijd van belang kon zijn. De beantwoording dier vragen moest altijd bij gesloten brieven gaan.

Keeren wij thans tot de eigenlijke manoeuvres terug.

Op den 20sten Augustus ontving de commandant van de 2 eskadrons te Milligen de order om den volgenden dag van daar op te breken en te Dieren te overnachten. Den 22sten des morgens moest hij gereed zijn, vroegtijdig van daar te vertrekken om te Doesburg den IJsel te passeeren. Aldaar meldde zich bij hem aan een officier van het hoofdkwartier van den leider, die hem den last overbracht, naar Winterswijk te marcheeren en zich aldaar te beschouwen als vijandelijke macht die de grenzen was overgetrokken en dus zijn kantonnement door wachten moest beveiligen. De officier van het hoofdkwartier bleef voorloopig bij deze eskadrons en was voorzien van enkele verzegelde orders die hij, op door den leider bepaalde oogenblikken, aan den commandant dier eskadrons moest overhandigen. Nadat de leider der manoeuvres op den 22sten Augustus vroegtijdig het volgende telegram aan de commandeerende officieren in de verschillende garnizoenen had gezonden, was hij met zijn staf per trein naar Zutphen vertrokken.

's Hage, 22 Augustus 8 uur v. m.

»De oorlog is onvermijdelijk. Heden wordt de militie opgeroepen. Alles gereed maken tot den afmarsch.»

De Generaal-Majoor.

Bij ontvangst van dit bericht waren in de verschillende garnizoenen de volgende maatregelen genomen. De troep werd in de kazerne geconsigneerd, de officieren werden bijeengeroepen en enkelen van hen aangewezen die in de kazerne moesten blijven, terwijl de anderen steeds moesten opgeven waar zij zouden te vinden zijn. De eskadronskarren werden geladen, de zadeltassen gepakt en de overcompletee uitrusting op de rustkamers geborgen. De sabeltassen voor wier afschaffing men reeds zoovele jaren te vergeefs geijverd had, doch waarvoor men alleen had kunnen verkrijgen dat zij enkel nog in

vredestijd als sieraad (sic) zouden behoeven gedragen te worden, werden ingenomen. Aan de eskadronscommandanten werd een voorschot uit de kas gegeven. Voorts werden de reserve-rations haver uitgegeven en nog een extra ration afgewogen om bij onverwacht vertrek nog te kunnen voederen. Men herinnert zich dat sedert eenige jaren de sabel aan den zadel en de karbijn over den rug van den man werd gedragen, en dat de wanhopend leelijke en onpractische rijbroek ook eindelijk was vervangen door de laarzen, enz.

Ongeveer 5 uur in den namiddag van dienzelfden dag ontvingen de verschillende commandanten, die allen sedert den morgen een vaste ordonnans aan het telegraafkantoor hadden geplaatst, het volgende bericht:

Zutphen 22 Augustus 4.30 n. m.

»Om zekerheid te hebben of aan zich onze grenzen reeds vijandelijke cavalerie verzamelt, moeten onmiddellijk officierspatrouilles worden uitgezonden. Deze nemen in overleg met de gemeentebesturen de maatregelen bij het geheime voorschrift bedoeld. Zij zenden de berichten naar Zutphen, echter na morgen v. m. 8 uur naar Lochem, verwaarts zich het hoofdkwartier alsdan begeeft.»

Voorts waren als plaatsen waarheen de patrouilles zich moesten begeven, genoemd, aan de cavalerie te Arnhem, 's Heerenberg en Ulfst; aan die te Zutphen, voor een patrouille, Borculo, Eibergen, Haaksbergen en voor een andere patrouille, Raarlo, Groenlo, Winterswijk; aan de cavalerie te Deventer, Hengelo, Enschede; aan die te Zwolle, Ootmarsum, Oldenzaal.

De afstand die deze patrouilles moesten doorloopen, wisselden af tusschen 35 en 90 KM., welke afstanden in hoofdzaak des nachts moesten worden afgelegd. Over de verdere instructiën aan de commandanten der patrouilles gegeven en over hetgeen nog voor ieder hunner in het geheime voorschrift stond, zullen wij hier niet verder uitwijden. Natuurlijk zou echter het geheime voorschrift bij vredesmanoeuvres niet kunnen worden opgevolgd, doch aan de patrouillecommandanten was daarom opgedragen, zich in de verschillende gemeenten die genoemd waren, de noodige inlichtingen te verschaffen omtrent de mogelijkheid van de toepassing dier maatregelen in tijden van gevaar. De commandanten der patrouilles moesten na hun terugkeer bij het eskadron een beknopt verslag van hun patrouillegang inleveren.

Wij hebben reeds vroeger gezegd dat het niet in onze bedoeling ligt, de manoeuvres in details te beschrijven; wij zullen daarom hier ook slechts het rapport van een der patrouilles inlassen. Wij kiezen daartoe de patrouille die uit Zutphen naar Winterswijk was gezonden en wel omdat deze patrouille de eenige was, die nu reeds op den vijand stuitte.

Nog lang zijn deze nachtelijke tochten het onderwerp der gesprekken aan den gezelligen disch geweest, en hoewel zij voor allen geheel vreemd en voor ruiter en paard dikwijls zeer vermoeiend waren, bleek toch later dat

deze ruitersstukjes het meest geschikt waren om den cavaleristischen geest weder op te wekken en wakker te houden.

Het gunstige jaargetijde en het genot der volle maan hadden hiertoe zeker niet weinig bijgedragen. De verschillende patrouillecommandanten hadden ieder een verzegelden brief bij zich die zij, voor het geval zij voor dien tijd niet weder bij hun troep waren aangesloten, den volgenden dag om 2 uur moesten openen.

Lezen wij nu het rapport van den commandant der patrouille naar Winterswijk.

»Om 5½ uur n. m. van den 22sten Augustus ontving ik de order, mij onmiddellijk met 1 wachtheester en 5 huzaren gereed te maken voor een patrouille. Dadelijk liet ik de paarden nog een voer haver geven en ontvingen de manschappen brood en worst om mee te nemen in hun eetketel. Om 6 uur meldde ik mij bij den kolonel om orders te ontvangen, waarbij ik tevens een voorschot van f 50 kreeg. Om 6¼ ben ik afgemarcheerd. Om 9 uur was ik met de patrouille te Ruurlo, waar ik de paarden in een schuur liet rusten en drinken, terwijl ik mij naar den burgemeester en den stationchef begaf. De beantwoording der gestelde vragen gaat hierbij in een gesloten brief. Om 11½ vertrok ik weder uit Ruurlo en passeerde ongeveer 1¼ uur Groenlo. Om 2¼ uur liet ik in een bosch rusten en de paarden drinken en haver geven. Om 3 uur gingen wij verder en naderden tegen 4 uur het stadje Winterswijk. Wij vermeenden in de nachtelijke stilte een meer dan gewoon leven in het plaatsje te hooren, waarom ik een man voorzichtig vooruitzond. Deze kwam terug en meende soldaten gezien te hebben. Ik reed dadelijk noordwaarts om Winterswijk en vond in een hofstede een hoer, die mij vertelde dat des avonds laat wel 200 huzaren (zonder vangspoelen, dus vijand) het plaatsje en het station bezet hadden. Onmiddellijk ging ik terug naar den straatweg op Groenlo en zond, nadat ik mij zelf nog overtuigd had dat werkelijk vijandelijke vedetten te voet buiten Winterswijk stonden, een huzaar naar Groenlo met het volgende telegram, dat hij aldaar op het kantoor moest afgeven zoodra dit open was.”

Commandant cavalerie Zutten.

»Patrouille 1ste eskadron 2de regiment, mijlpaal 42, straatweg Groenlo—Winterswijk, 5¼ uur v. m. 23 Aug.

Winterswijk door vijandelijke huzaren bezet. Men zegt ongeveer 200. Station in 's vijands handen. Ik blijf den straatweg op Winterswijk waarnemen en wacht nadere bevelen te Groenlo”.

De 1ste Luitenant K.

»Bij het openen van het telegraafkantoor te Groenlo ten 7 uur, werd dit telegram aangeboden. De ordonnans had in last mij te Groenlo op

te wachten of wanneer eventueel antwoord voor mij mocht komen, mij dit langs den straatweg te gemoet te brengen.

Ik bleef in de nabijheid van den weg wachten tot ongeveer 8½ uur toen sterke vijandelijke patrouilles uit Winterswijk kwamen opzetten, waarop ik langzaam terugging. Om 9½ uur ontmoette ik de ordonnans uit Groenlo die mij het volgende telegram bracht."

Zulfen, 23 Augustus 8 uur v. m.

»Blijf vijand gadeslaan. Het 2de regiment met de rijdende artillerie gaat om 9 uur naar Ruurlo en Borculo. Zend nadere berichten naar Lochem."

Generaal-Majoor A.

»Ik zond onmiddellijk den wachtmeester met 1 man terug om het 2de regiment te gemoet te gaan en te melden dat ongeveer 2 eskadrons vijandelijke cavalerie langs den straatweg naderden en om 10 uur ongeveer bij mijlpaal 36 waren. Hetzelfde moest hij te Groenlo aan den Generaal te Lochem telegraphereen. Ik trok vervolgens langzaam terug op Ruurlo, steeds gevolgd door den vijand. Om 1 uur sloot ik daar weer bij mijn eskadron aan."

De 1ste Luitenant K.

Deze patrouille had dus sedert den vorigen avond ± 75 KM. afgelegd. Zij had haar taak zeer goed volbracht. De teruggezonden wachtmeester was om 12½ uur te Ruurlo, waar hij het 1ste en 2de eskadron benevens de rijdende artillerie vond opgesteld. Het 3de en 4de eskadron was reeds een half uur geleden den weg naar Borculo opgereden. De commandant van het 2de regiment zond, na de tijding van den wachtmeester vernomen te hebben, onmiddellijk een paar patrouilles in de richting van Groenlo om noord- en zuidwaarts van den straatweg den naderenden vijand te verkennen. Een officier reide het 3de en 4de eskadron na en bracht dezen het bevel zich onmiddellijk en snel zuidwaarts te wenden ten einde de beide vijandelijke eskadrons in de rechterflank te vallen, terwijl het 1ste en 2de eskadron ze in front zouden aantasten. Het verdere verhaal der ontmoeting moesten wij hier afbreken om een korten blik te slaan op de werkzaamheden der andere patrouille.

De patrouille uit Arnhem was 's nachts om 12 uur te 's Heerenberg en had zich daar gesplitst in tweeën, waarvan de eene helft met den wachtmeester doorging naar Ulfst. Beide patrouilles bleven ieder op een der heuvels van het Monferland waarnemen. Om 7 uur werd uit 's Heerenberg bericht gezonden naar Arnhem en Zulfen (± 40 KM.).

De patrouille uit Zulfen naar Haaksbergen was ongeveer ten 2 uur 's nachts aldaar aangekomen, waar zij bleef rusten tot het aanbreeken van den dag;

zij patrouilleerde toen nog in de richting der grenzen en telegrafeerde om 7 uur uit Eibergen naar Zutfen (\pm 55 KM.).

De patrouille uit Deventer naar Enschede was om 2 uur 's nachts te Hengelo, bleef daar rusten doch kon, wijl het midden in den nacht was, natuurlijk geen inlichtingen inwinnen. Zij ging dus om 4 uur door naar Enschede, telegrafeerde van daar om 7 uur en keerde toen naar Hengelo terug (een man aan het telegraafkatoor te Enschede achterlatende) om daar de in het geheime voorschrift gestelde vragen te beantwoorden (\pm 75 KM.).

De patrouille uit Zwolle naar Oldenzaal kwam eerst 's morgens om 10 uur en met achterlating van 2 paarden, aldaar aan. Deze patrouille, die ongeveer 90 KM. had moeten afleggen, had in den beginne te snel gereden en daardoor hare paarden afgemat, zoodat zij dood vermoeid aankwamen en dien geheelen dag niet meer bruikbaar waren.

Ongeveer 7½ uur v. m. had dus de leider der manoeuvres te Zutfen de berichten der patrouilles (behalve uit Oldenzaal) en was het dus meer dan waarschijnlijk dat nog alleen te Winterswijk vijandelijke cavalerie over onze grenzen was getrokken. Dientengevolge werden per telegram de volgende bevelen gegeven:

Aan den commandant der cavalerie te Arnhem:

»Vijandelijke cavalerie, ongeveer 2 eskadrons, is te Winterswijk. Het 2de regiment en de rijdende artillerie bezetten Ruurlo en Borculo. Onmiddellijk afmarcheeren naar Zelhem, patrouilleeren richting Lichtenvoorde. Berichten zenden over Ruurlo naar Lochem, ordonnans-postenketen tot Ruurlo plaatsen".

Aan den commandant der cavalerie te Deventer:

»Oogenblikkelijk afmarcheeren naar Delden. Cavalerie uit Zwolle bezet Rijssen, maakt verbinding door ordonnans-postenketen. Twee sectiën artillerie worden op Markelo gedirigeerd om bij u aan te sluiten. Tot nog toe geen vijand voor u, wel bij Winterswijk. Hengelo door een peloton doen bezetten. Berichten naar Lochem".

Aan den commandant der cavalerie te Zwolle:

»Oogenblikkelijk afmarcheeren en met één eskadron Hellendoorn, met het andere Rijssen bezetten. Cavalerie uit Deventer bezet Delden, verbinding zoeken. Tot nog toe geen vijand voor u, wel bij Winterswijk. Patrouilleeren richting Almelo. Berichten zenden naar Lochem".

Zooals wij reeds weten, waren de cavalerie en rijdende artillerie uit Zutfen om 9 uur afgemarcheerd naar Ruurlo en Borculo, behalve twee sectiën rijdende artillerie die om 10 uur over Laren naar Markelo gingen en zich

daar zouden aansluiten bij de cavalerie uit Deventer. De officieren enz. van het hoofdkwartier reden om 9 uur naar Lochem, behalve de Generaal en de Chef van den staf, die per trein van 9,30 derwaarts gingen. Na eenige zaken aldaar geregeld te hebben, ontving hij daar om 10½ uur de tijding uit Groenlo van het voorwaarts gaan der vijandelijke eskadrons te Winterswijk. Hij steeg onmiddellijk na aankomst van zijn paarden om 11½ uur, te paard en ijde naar Ruurlo; hij liet een officier te Lochem tot het ontvangen der berichten, terwijl hij ordonnansposten tusschen Lochem en Ruurlo liet plaatsen. Ongeveer 12½ uur was hij te Ruurlo en vond de cavalerie en artillerie juist bezig stelling te nemen aan den oostelijken uitgang van Ruurlo, ten einde in afwachting van de te hulp geroepen eskadrons uit Borculo, den vijand te kunnen ophouden. Ook werd een ordonnans naar Zelhem gezonden om de cavalerie aldaar op een mogelijk uitwijken van den vijand in zuidelijke richting voor te bereiden.

Wij zullen den verderen loop van het gevecht, dat zich op de kaart zeer goed laat uitwijzen, niet nader beschrijven, te meer daar het gelukken van het hoofdoel der manoeuvres, het bijtijds concentreren van overmacht aan onze zijde, reeds voldoende gebleken is. Om 2 uur trok de vijandelijke cavalerie terug op Groenlo en betrokken ook de andere troepen hun kantonnementen die alle door wachten beveiligd werden. Om 4 uur in den namiddag van den 23sten bevonden zich dus de manoeuvreerende troepen:

Hoofdkwartier te Lochem en voorts:

een	eskadron	te	Hellendoorn,
een	»	»	Rijssen,
twee	»	»	Delden, waarvan een peloton te Hengelo,
twee	»	»	Ruurlo,
twee	»	»	Borculo,
twee	»	»	Zelhem en
twee	»	»	Groenlo.

Voorts bevonden zich nog patrouilles te Oldenzaal, Enschede, Haaksbergen en 's Heerenberg.

Zooals wij reeds mededeelden, hadden deze patrouilles verzegelde brieven bij zich die zij om 2 uur n. m. mochten openen. Deze brieven waren van den volgende inhoud. Van de patrouille te Oldenzaal: »gij blijft heden in Oldenzaal en treedt morgen als vijand op, dus uw vangspoeren afdoen. Na 11 uur 's morgens tracht gij den spoorbaan tusschen Almelo-Hengelo op verschillende punten te naderen om die te vernielen". Van de patrouille te Enschede was de inhoud hetzelfde, terwijl aan de patrouille te Haaksbergen gelast werd hetzelfde te doen tusschen Hengelo en Goor. De patrouille te 's Heerenberg kreeg in haar brief de order, nog dienzelfden dag weder bij de eskadrons te Zelhem aan te sluiten.

Vanwege het hoofdkwartier werd aan de commandanten te Rijssen en Delden kennis gegeven dat zij hunne patrouilles als verloren moesten beschouwen.

Laat ons nu nagaan wat inmiddels door den intendant te Zutfen was gedaan. Zooals wij reeds gezegd hebben zou de voeding van den troep en voornamelijk die der paarden, rechtstreeks door de zorg der intendance uit verbruiksmagazijnen en niet meer, zooals vroeger geschiedde, door maanden te voren geregelde aanbestedingen plaats hebben. Zeer te recht had men ingezien dat deze laatste wijze van verzorging, hoe eenvoudig ook in haar toepassing, niets leerrijks voor den intendant bevat, omdat zij in geen enkel opzicht de taak der intendance in oorlogstijd nabijkomt. Voor de toekomstige legeraanvoerders gaf dan ook de verpleging, zooals die tot nu toe geschied was, niet de minste waarborg voor een goede verpleging in oorlogstijd. De taak der intendance gedurende de eigenlijke manoeevredagen was tot nog toe meestal zeer lijdelijk geweest en het succes was in hooge mate afhankelijk van de meerdere of mindere mate van degelijkheid van den gekozen leverancier.

Voor deze manoeuvres was dus nu ook de intendant onbekend gebleven met de dislocatie der troepen en was hem alleen, bij een bespreking over den gang en de bedoeling der manoeuvre, te kennen gegeven, dat Zutfen als hoofdmagazijn en Hellendoorn en Doetichem als hulpmagazijnen, in aanmerking moesten komen. Hellendoorn behoefde echter voorloopig niet meer dan 900 en Doetichem niet meer dan 1200 rations in voorraad te hebben. Te Zutfen werden dus nog ongeveer 15000 rations in gereedheid gebracht. Het geheel was voldoende voor 12 eskadrons van + 140 paarden en de 2 batterijen rijdende artillerie gedurende 9 dagen. De fourage werd geleverd door den gewonen leverancier te Zutfen, de prijs was dus veel billijker dan bij de vroegere aanbestedingen tot levering gedurende de manoeuvres. De kosten van het persen van het hooi in blokjes van 2 rations en van de verzending per spoor kwamen echter nog bij den oorspronkelijken prijs, doch door de contracten met de spoorwegen en localsporen was dit bedrag niet zeer groot, zoodat de fourage niet duurder was dan vorige jaren. Het stroo moest ter plaatse worden gekocht; dit was door den chef van den staf met de gemeentebesturen besproken.

Op den 23sten Augustus, 's morgens ten 8 uur, toen de leider te Zutfen de telegrammen der officierspatrouilles ontvangen had, en zooals wij gezien hebben, zijn bevelen had gezonden aan de commandanten der cavalerie te Arnhem, Deventer en Zwolle, liet hij den intendant bij zich komen. Hij deelde hem toen mede dat, ten gevolge zijner dispositiën, de cavalerie en artillerie dien dag zouden gedислоceerd worden als volgt:

Hoofdkwartier te Lochem,			
2	eskadrons	te Groenlo,	
2	»	» Ruurlo	met 1 batterij artillerie,
2	»	» Dorculo	» 1 sectie »
2	»	» Zelhem,	
1½	»	» Delden	» 2 sectiën »

- 1 eskadron te Hengelo,
 1 » » Rijssen,
 1 » » Hellendoorn.

De intendant zond oogenblikkelijk een zijner toegevoegde officieren naar het station om de verzending te regelen. Hij telegrafeerde verder naar den magazijnmeester te Hellendoorn: »gij moet geven 140 rations te Hellendoorn en 140 te Rijssen'', en aan den magazijnmeester te Doetichem: »gij moet 280 rations naar Zelhem en 280 rations naar Borculo zenden per locaalspoor Doetichem-Ruurlo-Enschede''. Uit het centraalmagazijn werden de rations voor Lochem, Ruurlo en Groenlo en voor Delden en Hengelo verzonden. Daar aan den intendant tevens was medegedeeld dat de eskadrons te Groenlo zouden bivakkeeren, werden ook nog 270 rations middageten in bussen derwaarts gezonden.

Al het vorenstaande achten wij voldoende om te doen uitkomen, hoe de verpleging door de intendance geschieden moest. Zoodra het een eenigszins belangrijk transport was, of het transport op verschillende plaatsen moest gesplitst worden, ging een der officieren van den intendance-cursus mede. Zeer zeker zijn in het stelsel, dat dit jaar voor het eerst werd toegepast, leemten en gebreken ontdekt, doch de mogelijkheid der uitvoering is gebleken. Wij twijfelen dan ook niet of het rapport van den intendant der manoeuvre zal die leemten aangeven en tevens de middelen aanwijzen om die voor het vervolg te vermijden. De vele locaalspoorwegen en stoomtrams maakten dat bijna alle gemeenten per spoor konden bereikt worden en het vervoer per as dus uitzondering was; toch is ook dit geen bezwaar. De afzender der fourage zond tevens steeds een telegram met het uur van aankomst aan den commandant voor wie de fourage bestemd was, zoodat deze laatste bij aankomst in het kantonement, of de fourage aan het station vond of een bericht hoe laat zij komen zou. De commandant der eskadrons die te Groenlo bivakkeeren moesten, ontving zijn fourage van het station Lichtenvoorde-Groenlo, daar het niet de moeite waard was, die nog per stoomtram naar Groenlo door te zenden.

(Wordt vervolgd.)

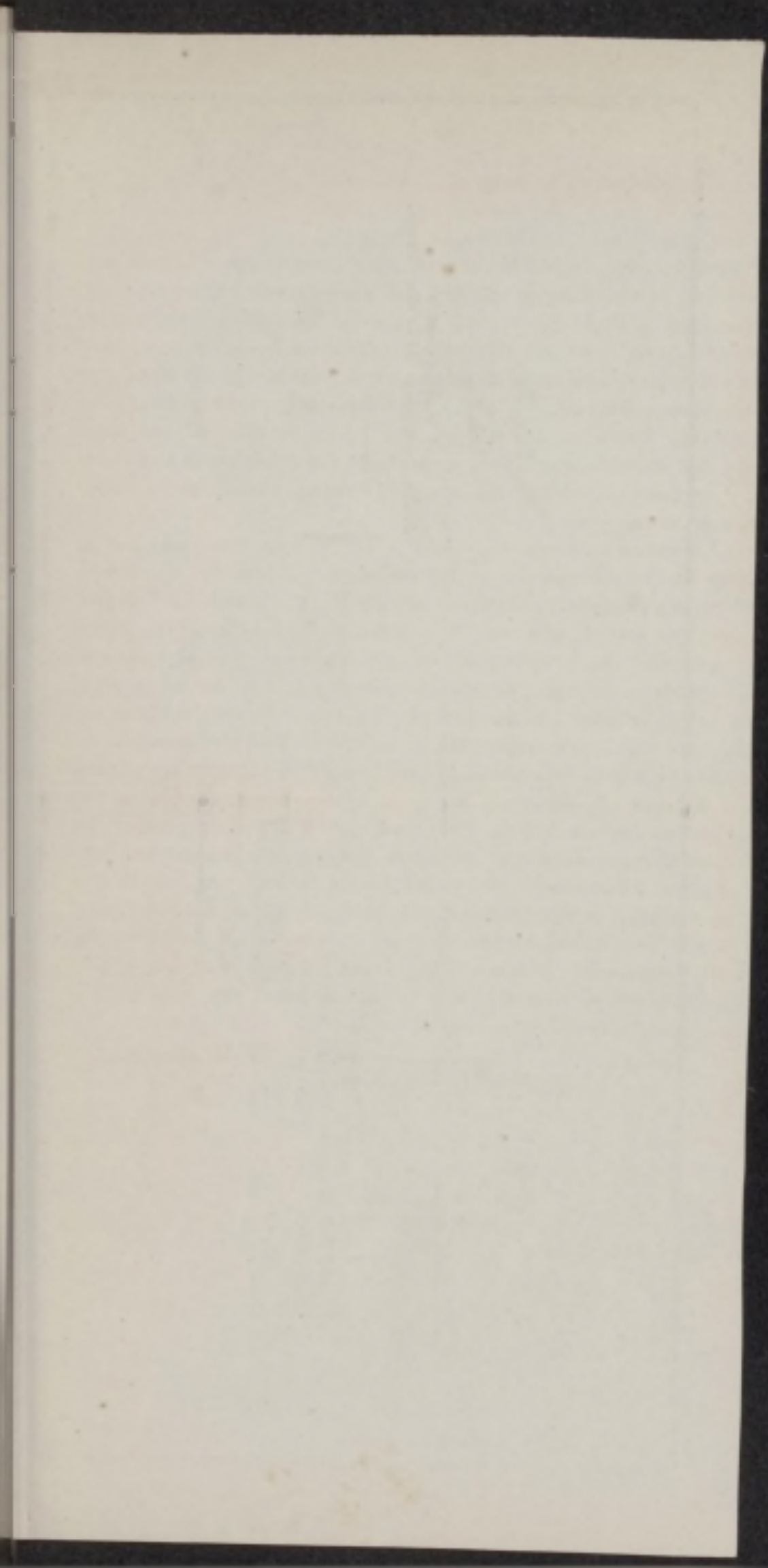

Fig. 1.

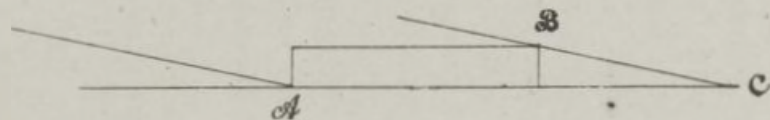

Fig. 2.

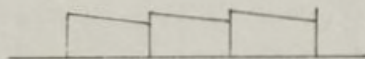

Fig. 3.

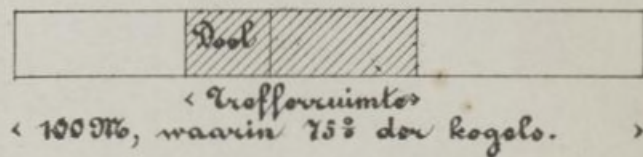

Fig. 4.

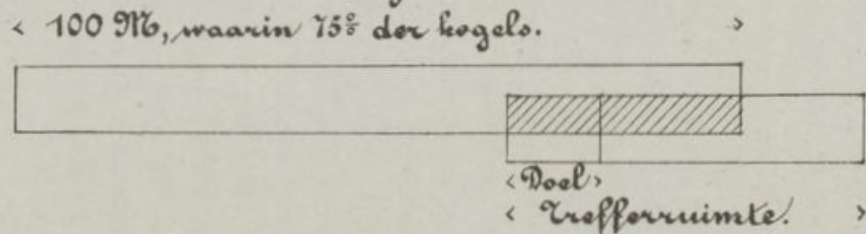
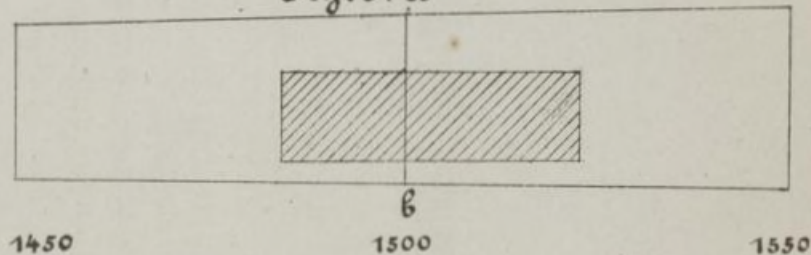

Fig. 5. a

Beschouwingen omtrent de trefkans van het infanterievuur.

(Met schetsen op Pl. 6.)

Voor hen, die geroepen zijn, het vuur te leiden, is het noodzakelijk, zich rekenschap te kunnen geven van de uitwerking, die daarvan te verwachten is. De denkbeelden daaromtrent zijn bij velen nog zeer onbestemd, en dikwijls wordt in een bepaald geval, waarin over de trefkans moet geroordeeld worden, alleen een persoonlijke meening geuit, gegrond op een algemeene opvatting, die niet altijd het gevolg is van ondervinding of studie. De volgende beschouwingen mogen het een en ander bijdragen om een meer gevestigd oordeel te vormen over de uitwerking van het infanterievuur op verschillende afstanden en tegen verschillende doelen.

Wij zullen onze redeneeringen bouwen op eenige grondslagen, die, al schijnen ze niet geheel onbetwistbaar, toch een voldoende maatstaf opleveren voor de gevolgtrekkingen, die wij omtrent trefkans te maken hebben. Onze berekeningen zullen wij gronden op de verhouding tusschen de ruimte, waarover zich de kogels op het horizontale terrein verspreiden en de *trefruimte*, die het doel daarbinnen inneemt. Over de betekenis van dit woord straks.

Leert de ondervinding, dat de ruimte, waarin boven 400 M. het grootste gedeelte der schoten van een kogelbundel bij het gebruik van één vizier op den grond neerkomt, zich in het algemeen over 100 M. diepte uitbreidt, — wij stellen, dat in die 100 M. 75°/₁₀₀ der kogels van goede schutters opgevangen worden (1). De overige 25°/₁₀₀ zijn het, die de diepte van het trefbeeld van 100 tot 200 M. en meer brengen, en daar zij dus slechts dun gezaaid zijn, laten wij ze bij onze beschouwingen, althans bij die van het vuur met één vizier, buiten rekening. Die 75°/₁₀₀ nu liggen wel zoodanig verspreid, dat zij naar het midden een kern vertoonen, die zich vooral op de grootste afstanden duidelijk afteekent, maar voor ons oogmerk nemen wij aan, dat de geheele strook van 100 M. gelijkmatig bezaaid is. Het is ons

(1) In 1882 vonden wij 75°/₁₀₀ der kogels, het vizier hezgende van:

400, 500, 600, 700, 800, 900, 1000, 1100, 1200, 1300, 1400, 1500, 1600, 1700, 1800
binnen 100, 100, 100, 130, 80, 110, 100, 100, 110, 80, 100, 80, 100, 100, 100 M.

te doen om een vergelijking te maken tusschen de uitkomsten op onderscheidene afstanden. Is het doel in de kern, dan wordt het aantal treffers gunstiger, is het daarvan meer verwijderd, dan wordt het ongunstiger. Gemiddeld nemen wij aan, dat op elke 10 M. diepte 7,5% der kogels in den grond slaan. Van de veronderstelling uitgaande, dat de breedte van den kogelbundel gelijk blijft aan die van den vurenden troep — hetgeen tot 1000 M. het geval zal wezen bij een juiste keus van mikpunten in verband met de breedte van het doel — en aannemende, dat het doel zich binnen den kogelbundel bevindt, behoeft men dus slechts, om het aantal treffers te vinden, de verhouding te kennen tusschen de *trefferruimte*, die het doel beslaat, en de 100 M. diepte, waarin 75% der kogels neerkomen.

Om de beteekenis van het woord *trefferruimte* te begrijpen, merken wij op, dat deze zich uitstrekt van den voet van het voorste gedeelte van het doel tot daar, waar de kogels, die rakelings over het achterste gedeelte van het doel heengaan, den grond treffen. In fig. 1, waarin A B de verticale doorsnede van het doel voorstelt, breidt zij zich dus uit van A tot C. Zij bestaat uit de diepte van het doel, vermeerderd met de bestreken ruimte achter het doel. Laatste gecemede bedraagt, in ronde getallen, voor manshoogte (1,7 M.):

op 400 M. 85 M.	op 900 M. 24 M.	op 1400 M. 11 M.
» 500 » 60 »	» 1000 » 20 »	» 1500 » 10 »
» 600 » 45 »	» 1100 » 17 »	» 1600 » 9 »
» 700 » 36 »	» 1200 » 15 »	» 1700 » 8 »
» 800 » 30 »	» 1300 » 13 »	» 1800 » 7 »

Die getallen trachte men zich, althans globaal, in het geheugen te prenten, want zij vormen den grondslag bij alle trefkansschattingen.

Vraagt men nu, hoeveel % treffers verwacht kunnen worden in een compagniescolonne, breed 15 M. en diep 12 M., dan vinden wij, voor de afstanden van 400 tot 1000 M., in het gunstigste geval, namelijk wanneer geen kogels zijdelings van het doel verloren gaan,

voor 400 M.	$100 : (12 + 85) = 75 : x$, $x = 73.$
» 500 »	$100 : (12 + 60) = 75 : x$, $x = 54.$
» 600 »	$100 : (12 + 45) = 75 : x$, $x = 43.$
» 700 »	$100 : (12 + 36) = 75 : x$, $x = 36.$
» 800 »	$100 : (12 + 30) = 75 : x$, $x = 32.$
» 900 »	$100 : (12 + 24) = 75 : x$, $x = 27.$
» 1000 »	$100 : (12 + 20) = 75 : x$, $x = 24.$

Wil men weten, hoeveel treffers in het front vallen, dan merke men op, dat de treferruimte (de 2de term der evenredigheid) met de colonediepte verminderd wordt. De evenredigheden worden dan

$$100 : 85 = 75 : x$$

$$100 : 60 = 75 : x, \text{ enz.}$$

Het front krijgt dus $0,75 \times 12 = 9$ treffers minder; m. a. w. van 100 kogels slaan er op 400 M. 64 in het front, 9 in de volgende gelederen; op 500 M. 45 in het front, op 1000 M. 15 in het front, en steeds 9 in de daarachter zijnde gelederen. De diepte van de colonne heeft dus onder den aangenomen maatstaf denzelfden invloed op alle afstanden, d. w. z. de kogels, die over het front heengaan, bedragen standvastig zoo veel procent als $\frac{1}{3}$ van het aantal Meters doeldiepte aangeeft.

Daar het front de achterstaande gelederen beschermt, vloeit uit het bovenstaande voort, dat op niet groote afstanden de compagniescolonne betrekkelijk weinig meer te lijden heeft dan de linie (1). De $9\frac{1}{3}\%$ kogels, die over het front heengaan bij een colonediepte van 12 M., verdeelen zich in de aangenomen onderstelling gelijkelijk over die diepte, zoodat bij vier sectiën op 4 M. onderlingen afstand (zie fig. 2) elke afdeling achter het front evenveel kogels opvangt als in 4 M. neerkomen, dat is $3\frac{1}{3}\%$. Elk tweede gelid, b. v. 4 M. diepte beslaande, ontvangt $\frac{2}{3}\%$. Het geval, waarin de volgende afdelingen volstrekt niet door de voorgaande gedekt zijn, doet zich alleen voor, als de afstand meer bedraagt dan de bestreken ruimte achter de voorgaande afdeling, b. v. meer dan 10 M. op 1500 M., meer dan 7 M. op 1800 M.; in dat geval wordt het aantal treffers in de colonne zoo veel maal meer dan dat in linie als het aantal afdelingen bedraagt.

Tot nog toe hebben wij aangenomen, dat de trefferruimte (zie fig. 3) zich binnen de 100 M. bevond, waarin $75\frac{1}{3}\%$ der kogels neerkomen. Het spreekt vanzelf, dat het aantal treffers vermindert, wanneer die trefferruimte (zie fig. 4) gedeeltelijk buiten de 100 M. diepe kogelstrook valt.

De breedte dezer kogelstrook namen wij tot dusverre gelijk aan de breedte van het doel. Wij zullen nu aantoonen, dat wij dit konden doen, zoolang wij bij de aangenomen breedte van doel binnen den afstand van 1000 M. bleven. Wanneer namelijk door een beperkt aantal geoefende schutters een honderdtal schoten op eenzelfde mikpunt afgegeven worden, verspreiden deze zich over een breedte, die men gelijk kan stellen aan $1\frac{1}{2}$ maal het aantal honderdtallen Meters van den afstand. Op 400 M. bedraagt dus de breedtespreiding $1\frac{1}{2} \times 4 = 6$ M., op 500 M. $1\frac{1}{2} \times 5 = 7,5$ M., op 1000 M. 15, op 1800 M. 27 M. Bij een doelbreedte van 15 M. kan men dus op 1000 M. met één mikpunt volstaan, maar dient men op 400 M. minstens drie mikpunten aan te geven, waarvan, indien men niet op zijdelingsche afwijking te rekenen heeft, de uiterste twee 3 M. van den rand af liggen. Een doelbreedte van slechts 10 M. laat tot het opvangen van alle schoten hoogstens een afstand van 700 a 750 M. toe.

Wij zullen nu nagaan, welke trefkans men heeft, wanneer het doel in verband met den afstand zoo geringe breedte heeft, dat noodzakelijk een

(1) Men heide echter in het oog, dat bij een linie ieder getroffen rot een opening veroorzaakt, die daarentegen bij de colonne gevuld wordt door de achter staanden.

aantal kogels daar voorbij gaan. De strook, waarin $75 \frac{1}{8}$ der kogels op den grond neerkomen, heeft, ingevolge de gemaakte opmerking omtrent de breedte, den vorm van een trapezium, waarvan de hoogte 100 M. en de evenwijdige zijden $1 \frac{1}{2}$ maal het aantal honderdtallen Meters van den afstand bedragen. Op 1500 M. b.v. is in dat trapezium (zie fig. 5) de lijn $a b = 1 \frac{1}{2} \times 15 = 22,5$ M. en de inhoud der strook

$$100 \times 22,5 = 2250 \text{ M}^2.$$

De trefferruimte der compagniescolonne bedraagt aldaar $15 \times (12 + 10) = 330 \text{ M}^2$, en het $\frac{1}{8}$ treffers wordt gevonden door de evenredigheid

$$2250 : 330 = 75 : x, \text{ waaruit}$$

$$x = 11.$$

Hetzelfde toepassende op alle afstanden van 1000 tot 1800 M., vindt men:

$$\text{voor } 1000 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 20)}{2 \times 10} = 24.$$

$$\text{» } 1100 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 17)}{2 \times 11} = 20.$$

$$\text{» } 1200 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 15)}{2 \times 12} = 17.$$

$$\text{» } 1300 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 13)}{2 \times 13} = 14.$$

$$\text{» } 1400 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 11)}{2 \times 14} = 12.$$

$$\text{» } 1500 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 10)}{2 \times 15} = 11.$$

$$\text{» } 1600 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 9)}{2 \times 16} = 10.$$

$$\text{» } 1700 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 8)}{2 \times 17} = 9.$$

$$\text{» } 1800 \text{ M. } x = \frac{15(12 + 7)}{2 \times 18} = 8.$$

Al het voorgaande samenvattende, komen wij ter bepaling van het $\frac{1}{8}$ treffers tot den volgenden regel:

Neem bij een doel, waaraan de breedte die van den schotenbundel overtreft, $\frac{1}{2}$ van de diepte der trefferruimte; deel bij een doel van geringere frontbreedte den inhoud der trefferruimte door 2 maal het aantal honderdtallen Meters van den afstand.

De gevonden percenten treffers in de compagniescolonne van de aangenomen afmetingen bijeenbrengende, aldus:

400	500	600	700	800	900	1000	1100	1200	1300	1400	1500	1600	1700	1800
73	54	43	36	32	27	24	20	17	14	12	11	10	9	8

ziet men, dat die getallen (met uitzondering van de twee eerste) weinig afwijken van die, welke in Meters de bestreken ruimte achter het manshooge doel aangeven; dit wordt hier opgemerkt als een hulpmiddel om het geheugen te gemoet te komen.

Mogen de gevonden getallen aan eenigen wat hoog toeschijnen, en moeten zij ook bij de toepassing op minder geëfenden en vooral voor het vuur in de werkelijkheid aanmerkelijk gewijzigd worden, zij wijzen toch op de buitengewone vermindering in trefkans, naarmate de afstand grooter wordt.

Zijn de omstandigheden van dien aard, dat twee of drie vizieren gebezigt worden, en de spreiding dus ongeveer als volgt is:

	100 M.	100 M.	100 M.
12½ % 1ste viz.	75 % 1ste viz.	12½ % 1ste viz.	
	12½ % 2de »	75 % 2de »	12½ % 2de viz.
		12½ % 3de »	75 % 3de » 12½ % 3de viz.

dan ziet men, dat men bij twee vizieren in 200 M. diepte $\frac{175}{2} = 87\frac{1}{2}\%$, bij

drie in 300 M. diepte $\frac{275}{3} = 91\frac{2}{3}\%$ der kogelaanslagen kan verwachten. In

100 M., waarin wij bij één vizier 75 % tot maatstaf namen, vindt men daarvoor dus bij twee of drie vizieren respectievelijk 43 a 44 en 30 a 31 %,

zoodat alle uitkomsten bij het bezigen van twee vizieren met $\frac{44}{75} =$ hoogstens

0,6, van drie vizieren met $\frac{30}{75} = 0,4$ moeten vermenigvuldigd worden.

Het spreekt vanzelf, dat de getallen 75, 44 en 30 %, de beteekenis hebbende respectievelijk van 7 a 8 kogels, van 4 a 5 en van 3 kogels per 10 M. diepte, alleen dienen om de gemiddelde spreiding op den grond aan te geven. Trouwens, de omstandigheid, dat het doel zich juist in de kern of in een der kernen bevindt, behoort toch ook maar tot de zeldzame uitzonderingen, vooral wanneer men den afstand niet juist kent.

Om een toepassing van het voorgaande te maken op de trefkans tegenover artillerie, die zich met stukken op een afstand van ongeveer 1100 M. vóór het front van den vurenden troep zijwaarts beweegt, nemen wij aan, dat de gemiddelde hoogte van het doel 1,7 M. is en de diepte 2 M., dat de breedte van het doel zoodanig is, dat er geen schoten voorbijgaan, en dat met twee vizieren gevraagd wordende het doel zich binnen de 200 M. diepte bevindt, waarin $87\frac{1}{2}\%$ der kogels den grond treffen. Wij merken dan op, dat de trefferruimte $2 + 17 = 19$ M. diepte heeft, en daar in 10 M. diepte 4 a 5 kogels neerkomen, zijn in 19 M. diepte, d. i. in het doel, 8 a 9 treffers van de 100 te verwachten.

Op 1700 M. met drie vizieren tegenover een batterij in front vurende, de

gemiddelde hoogte weder 1,7 M. nemende, de diepte 20 M., is de trefferruimte $20 \div 8 = 2,5$ M., het aantal treffers, volgens de evenredigheid

$$300 : 2,5 = 91\frac{1}{2} : x$$

$$x = 8 \text{ à } 9\frac{1}{2}$$

Dezelfde uitkomst verkrijgt men het gemakkelijkst, door het aantal treffers met één vizier, $7\frac{1}{2}$ per 10 M. of op 28 M. $\frac{1}{4} \times 28 = 7$, te vermenigvuldigen met 0,4.

Wat er nu in beide gevallen door 8 à 9 treffers van de 100 buiten gevecht gesteld wordt, hangt af van de verhouding der trefferruimte van de kwetsbare gedeelten tot die, welke wij voor het doel aangenomen hebben. Die verhouding is ongeveer degene, welke de verticale projectie van het doel (van de zijde der schutters gezien) ter breedte van den kogelbundel inneemt ten opzichte van den rechthoek, die dezelfde breedte heeft en de aangenomen hoogte van 1,7 M. Bij het vuur op een batterij in front of op een tirailleurlinie met groote tusschenruimten, of wel op een colonne uit de flank, zal het aantal werkdadige treffers slechts een gering gedeelte vormen van de gevonden percenten. Gaat een gedeelte van den schotenbundel langs het doel voorbij, dan wordt de uitkomst nog ongunstiger. Door een doelmatige keuze van mikpunten — waartoe kennis van den invloed van den wind noodig is (die van de derivatie is in vergelijking daarvan al zeer gering) — tracht men dat te voorkomen. Zooals reeds gezegd is, moet men, behalve op de zijdelingsche afwijking, op de breedtespreiding rekenen, en dus b.v. op 1700 M., waar deze 25,5 M. bedraagt, zijn mikpunten nemen binnen 13 M. van de randen van het doel, tenzij de wind zulks mocht wijzigen. Overigens is het verdeelen der mikpunten over de geheele breedte van het doel, dat men beschiet, noodzakelijk, wil men opeenhooping van treffers op slechts enkele gedeelten voorkomen.

De trefkans op doelen van verschillende hoogte vindt men naar den aangenomen maatstaf evenredig met de hoogte, zoodat in een schijf van 0,85 M. hoogte de helft, in een van 0,425 M. hoogte een vierde van het aantal treffers te verwachten is, dat in de 1,7 M. hooge schijf valt. Wij hebben immers aangenomen, dat de geheele trefferruimte gelijkmatig met kogels bezaaid is. In verband met de kern, die zich in den schotenbundel bevindt, zal in de practijk het bovenste gedeelte van de schijf meer treffers krijgen dan het onderste, wanneer de kern over het doel heengaat of in het doel valt hooger dan het midden; daarentegen zal het onderste gedeelte der schijf meer treffers krijgen, wanneer de kern meer nabij in den grond slaat of het onderste gedeelte van het doel treft. De aangenomen maatstaf, het zij hier ten overvloede herhaald, geeft slechts een gemiddelde aan.

Passen wij het voorgaande nog toe op het salvovuur met één vizier op 600 M. tegenover een 10 M. breede schijf, dan vinden wij: 1°. de breedte der schijf meer dan $1\frac{1}{2} \times 6$ M., dus voldoende; 2°. de diepte der trefser-

ruimte volgens de tabel 45 M.; 3°. het gemiddelde percent $\frac{1}{4} \times 45 = 34$,
 waarvan 4°. onder de lijn op 1 M. hoogte getrokken $\frac{1}{1,7} \times 34 = 20$.

Aan den lezer wordt het overgelaten, dergelijke toepassingen uit te breiden, zij het ook met wijziging van de grondslagen, die door ons bij deze beschouwingen aangenomen zijn.

KEMPERS,
Luit.-Kol. der Inf.

Een stem uit het ongehuwd officierskorps.

Ook ik begin met de gewone en welgemeende beleefdheidsbetuiging, dat het mij aangenaam was kennis te maken met de ingezonden stukken van de Heeren BROEKSMa en E. O. n. L. M., voorkomende in N°. 2 en 4 van dit tijdschrift.

Hoewel het mij niet te doen is, beide of een van beide artikelen te beoordeelen, komt het mij echter ongeraden voor, de enkele losse aantekeningen welke ik al lezende maakte, in den doofpot te stoppen, omdat men al licht de gevolgtrekking zou kunnen maken dat ik, zwijgende, ook consenteerde en toch is niets minder waar dan dat.

In het eerst ingezonden artikel wordt op bladz. 89 opgemerkt, dat de heer MERKUS VAN GENNt op 20 Juni '81 den Minister van Oorlog over de weduwen- en weezenkas interpelleerde, »het een onbillijkheid noemde dat de ongehuwde officieren tot dat fonds werden verplicht." De Minister schijnt het met dezen afgevaardigde niet eens geweest te zijn, omdat hij meende dat: »als men het officierskorps beschouwde als één geheel, waarvan de leden *zich vereenigden* om gemeenschappelijk elkaars betrekkingen te ondersteunen, er alle grond bestond om dat fonds te handhaven". De heer BROEKSMa vereenigde zich volkomen met deze beschouwing en het moet hem derhalve duidelijk geworden zijn, of de Minister de overtuiging had dat het officierskorps één geheel was, dan wel, of Z. E. zich van dat »als" bediende in plaats van: »stel dat" en dus voor zichzelf slechts een onderstelling maakte.

De inzender van het eerste artikel zal mij dan ook werkelijk genoeg doen, hieromtrent zijn opinie eens mede te deelen, wij ik ronduit verklaar niet te begrijpen wat men onder zoo'n geheel verstaan moet van een korps officieren, welks leden elkaar voor het grootste gedeelte nooit gezien of gesproken hebben en wier particuliere belangen elkaar nergens raken als juist op die punten, waar ze met die van anderen in botsing komen.

Doch dit is een bijzaak; iets geheel anders is het oordeel van den heer

DROEKSMa, die de woorden van den Minister „dat de officieren zich *vereenigen* om elkaars betrekkingen te ondersteunen”, volkomen juist schijnt te vinden. Gaat het anderen zooals mij, dan zal ook deze laatste zinnede op hen den indruk hebben gemaakt, dat hier van vrijen wil sprake kon zijn en toch, het behoefte geloof ik niet gezegd te worden, is dat gehéél bezijden de waarheid.

Neen, bij onze benoeming tot officier, wordt, naar het mij voorkomt, *zeer willekeurig* over ons beschikt, maakt men ons lid van een fonds dat later alléén voor den gehuwde officier voordeelen afwerpt en wordt nu per jaar beslag gelegd op een gedeelte van het traktement van ieder ongehuwd officier ten einde zoodoende, zooals E. O. D. L. M. zich uitdrukt, den geldelijken last te verlichten die het huwelijk medebrengt. Die redeneering doet mij eenigszins denken aan de belasting welke de Romeinsche staat in vroegere eeuwen een ieder oplegde, die, hetzij gemotiveerd of niet, ongehuwd bleef.

Doch welke zedelijke waarde kent E. O. D. L. M. wel toe aan een instelling, volgens hem *gegrond op het beginsel van een echt kameraadschappelijk samenstreven* (bladz. 304 en 306), doch waarvan de leden, door *dwang* werden bijeengebracht?

Waarom, zou men met recht mogen vragen, laat de Minister, die zooveel vertrouwen stelt in den kameraadschappelijken band tusschen de officieren, het dan niet met een gerust geweten aan hen over, om van dat fonds al of niet lid te worden?

En wanneer de gehuwde officieren overtuigd zijn van hunne moreele verplichting, namelijk, gedurende hun leven zorg te dragen dat vrouw en kinderen bij hun overlijden kunnen blijven leven overeenkomstig den stand waarin zij geplaatst waren, waarom zijn deze dan zoo ingenomen met het bestaande fonds dat hen m. i. *geen* waarborgen geeft?

Doch wat haten mij al die vragen waarop ik geen bevredigend antwoord weet te geven.

Steunt echter het weduwen- en weezenfonds nog op hechte grondslagen, is de oorsprong van deze instelling, zooals men beweert, van zuiver kameraadschappelijken aard, ontstaan uit de zucht tot onderlinge ondersteuning, uit een streven naar het goede; zijn de vruchten welke deze instelling afwerpt overeenkomstig de eischen welke men tegenwoordig aan zulk een fonds stellen mag en stellen moet, welnu, men late het dan voor het vervolg aan de officieren over, om daarvan bij hun aanstelling al of niet deelgenoot te worden; men geve hun de vergunning om lid zijnde, later nog te kunnen bedanken; men verleene aan de tegenwoordig als leden ingeschreven gehuwde en ongehuwde officieren de vrijheid, hun lidmaatschap op te zeggen onder bepaling dat het door hen gestorte geld naar *verkiezing* kan worden terugontvangen, en wanneer het dan nog macht blijken dat de meerderheid der ongehuwde maar ook voornamelijk die der gehuwde officieren vóór het in stand houden van dit fonds is, dan eerst zal ik overtuigd zijn dat de onbemiddelde officier tevreden is met de renten welke de weduwen- en weezen-

kas afwerpt om vrouw en kinderen tegen gebrek te vrijwaren; dan eerst zal ik aannemen dat het oordeel uitgesproken door de heeren BROEKEMA en E. O. n. L. M. ook het gevoelen der meerderheid is en er alle grond bestaat om dat fonds te handhaven.

En hier eindigen mijn aantekeningen. Of ik iets bewezen heb? Niets hoegenaamd, doch dat lag ook niet in mijn bedoeling.

Ik heb mijn opinie hoofdzakelijk willen plaatsen tegenover die van E. O. n. L. M., die zich aan het slot van zijn ingezonden stuk bekend maakt als te zijn ongehuwd, niet van plan om in het huwelijksbootje te gaan varen.

Het was dus een stem uit het gilde der celibatairen? Welnu, ook ik behoor daartoe en wij kunnen dus, wat dat betreft, elkander de hand reiken.

Doch ik doe dat niet, waar hij verklaart steeds gaarne de contributie aan de kas betaald te hebben. Hoewel het mij moeilijk valt tegenover edele menschlievende denkbeelden andere te plaatsen die, althans schijnbaar, weinig het kenmerk dragen van den mensch verheffende gevoelens, zoo achtte ik mij echter hier daartoe verplicht.

Het was echter geen koud bererkenend egoïsme dat mij daartoe aanspoorde, maar wel de volle overtuiging dat mijn, reeds tal van jaren gebracht offer, den toestand der weduwen en weezen niets heeft verbeterd en ook nooit zal verbeteren; wel mijn, als Nederlandsch staatsburger, aangeboren zucht naar vrijheid, die de rechtvaardigheid tot regel, rechten van anderen tot grens, de natuur voor grondbeginsel en de wet tot bescherming heeft.

's Hage, April '83.

v. d. H.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spector,

Zie zoo, dat is ten minste al vast wat: een nieuw voorschrift op het tirail-leeren", dat ons dezer dagen in beproeving is gegeven (1). Wel is waar hadden wij het liever zien voorafgaan, of althans gelijktijdig in het leven zien treden, met de ons reeds lang toegezegde exorcitie-reglimenten, omdat het toch meestal rationeeler is te beginnen met het begin, en men, anders handelende, allicht gevaar loopt op tegenstrijdigheden te stooten; te gevaarlijker op een tijdstip, dat weer een nieuwe lichting gereed staat afgericht te worden. Doch het Voorschrift schijnt op de bestaande tactische indeeling onzer infanterie berekend en tegen zijn dadelijke toepassing schijnt alzoo minder bezwaar.

Ronduit gezegd, bij eerste kennismaking bevat het voorschrift ons goed. Als ik zeg bij eerste kennismaking bedoel ik daarmede de zuiver theoretische, het aandachtig doorlezen en beschouwen van de aangegeven vormen en beginselen; de toepassing daarvan op het papier. Dikwijls toch blijkt op het terrein, met den troep, de uitvoering zoo moeilijk van opstellingen en bewegingen, die zich met een krijtstreep op het bord zoo eenvoudig lieten aanzien. Bovendien, wat menigwerf de minste bezwaren heeft bij onze vredessterkte, als de afdeelingen, waarmede wij ons oefenen soms zoo belachelijk klein zijn, dat het een kunststuk heeten mag, ze in de war te sturen, wordt wel eens een bedenkelijke zaak bij troepen op oorlogssterkte.

Het inschuiven b.v. van gesloten afdeelingen tusschen verspreide groepen laat zich zoo gemakkelijk met één streepje teekenen, en zelfs bij zeer zwakke afdeelingen op niet geaccidenteerd terrein ook meestal zonder bezwaar uitvoeren; maar doe het eens met afdeelingen op oorlogssterkte, en zie eens wat er dan in veel gevallen te recht komt van salvovuren dier afdeelingen midden tusschen het gekletter van het tirailleurvuur, daar waar terrein en vooral gevechtsrumoer de bevelvoering bemoeilijken. Het groote verschil tusschen de leer en de toepassing doet zich dan gevoelen.

(1) In het volgend nummer zal een uitvoerig overzicht van dit voorschrift worden gegeven.

Ons bestek gedooft niet, het Voorschrift op den voet volgende, alle bijzonderheden te bespreken. De tijd daartoe is ook nog niet gekomen; doch het zal u, waarde *Spectator*, zeker aangenaam zijn, reeds nu in groote trekken met enkele van de hoofdbeginselen die er in doorstralen kennis te maken.

Wat reeds dadelijk als een groote verdienste op den voorgrond gebracht mag worden, is dat men er te recht op bedacht is geweest, naar alle mogelijke middelen om te zien om toch vooral het vuur meer in handen te laten van de tactische leiders der linie, groeps- en sectiecommandanten, en daardoor zich meer waarborgen te verzekeren voor *beters samenwerking van krachten tot bereiking van een bepaald doel*. Bij de verspreide vechtwijze toch, blijkt het kwaad zoo moeilijk te ontgaan dat 'le tirailleur tire ailleurs', d. w. z. daarheen schiet, waar hij het niet moest doen, waar het slechts tot munitie- en tijdverspilling leidt. Het niet concentreeren der vuren tegen bepaalde punten, en, bij aanvallende bewegingen, het niet voldoende bekend zijn van de leiders in de linie met de punten van aanval, maar het domweg rechtuit vuren en loopen der linie, waren twee groote fouten, waartegen in het tot dusverre gevolgde reglement niet met genoegzame zorg werd gewaakt.

Het laatste kwaad vooral openbaarde zich zoo dikwerf bij manoeuvres. De lange tirailleur-linie bewoog zich, in den regel, te evenwijdig voorwaarts niet alleen, maar de vleugels dreven menigwerf zoover van de eigenlijke aanvalspunten af, dat de bevelvoerder verplicht was, met meer krachten tegen de eigenlijke objecten te handelen, ze telkens met nieuwe afdelingen te voeden. Onnoodige, ontijdige oplossing van volgende afdelingen, krachtsverspilling en verwarring alzoo waren hiervan veelal het gevolg. Groepscommandanten eenmaal vooruit, zagen daarbij *te weinig* om naar de eigenlijke tactische aanvoerders *achter hen* en *te veel naar voren*, waardoor het den niet bereden compagniescommandant maar al te dikwerf onmogelijk was, verkeerde richtingen der beweging onz. tijdig te herstellen.

Dat wij in dit nieuwe voorschrift daartegen bij herhaling zien gewaarschuwd, bewijst dat de ontwerpers daarvan rekening hebben gehouden met hetgeen in andere legers, met name in het Duitsche, in de laatste jaren over dit punt is geschreven, en doordrongen zijn geweest van het gewicht dat aan samenwerking van krachten moet gehecht worden.

Het Voorschrift geeft eenige nieuwe tactische vormen, die ons zeer doeltreffend schijnen. Zoo b.v. het oplossen in een linie van gesloten groepen, waarmede de bewegingen buiten het zeer werkzame vuur, ontegenzeggelijk beter kunnen geschieden dan met een geheel opgeloste linie.

Voor al de frontmarsch eener linie met uit de flank marcheerende groepen is een formatie, die aan het vijandelijk vuur kleiner achtf biedt, gelegenheid geeft om beter de meest veilige gedeelten van het te doorloopen terrein te kiezen, — in onze terreinen langs kaden- en heggenrijen vooral aan te bevelen, — gemakkelijheid geeft tot inkrimpen of uitbreiden der linie, in een woord haar meer elasticiteit schenkt.

Evenzoo mag het vooral een zeer verstandige maatregel in het nieuwe Voorschrift genoemd worden, om bij aanvallende bewegingen de vijandelijke positie eerst zooveel doenlijk te doen verkennen, in stede van (zoals maar al te vaak gebeurde, niet alleen bij onze oefeningen, maar, getuige menige episode uit onzen Atjeh-oorlog), ook in de werkelijkheid er maar in den blinde op los te gaan.

Eclaireurs en ordonnansen toegevoegd aan den compagniescommandant schijnen ons doelmatige nieuwigheden toe. Bij onze zwakke afdelingen zullen we ze evenwel niet trouw kunnen toepassen.

Ook vooral in de algemeene bepalingen omtrent het gevecht, komt zeer veel voor dat voor het inprenten van gezonde tactische inzichten bij onze subalterne officieren, geen overdadige, oppervlakkige bladvulling kan genoemd worden. In ieder geval, door het aangeven van eenige bepaalde vormen en afstanden wordt meer overeenstemming in die inzichten gebracht, dus ook meer eenheid van handeling, bij de wijze waarop we onzen troep aanvoeren; iets wat toch zeker zeer wenschelijk is, al blijft daarneven genoeg speelruimte voor het particulier initiatief over.

In een woord wij meenen onze infanterie met het nieuwe Voorschrift geluk te mogen wenschen.

We willen daarmede niet zeggen, dat het ons nergens stof tot bedenking zou geven: dat we op geen punten zijn gestuit waarvan we ons te vergeefs het „waarom” hebben afgevraagd. Als we er eenige hier terloops aanstippen, is het echter niet uit zucht tot critiek. We weten te goed dat in zulke materie als het samenstellen van reglementen vooral, de beste stuurlui nog al eens aan den wal staan.

Zoo b.v. lezen we, in de eerste opleiding eener afdeling, met betrekking tot het versterken eener tirailleur-linie: *wanneer daarbij manschappen van de ter versterking gezonden groep tusschen die eener nevengroep komen, volgen zij de bevelen en aanwijzingen van den commandant dezer laatste, terwijl bij de latere oefeningen op het terrein wordt gezegd: Heeft de vermenging van twee groepen plaats dan noemt de hoogst en oudst in graad zijnde groepscommandant het commando over het geheel op zich. De andere groepscommandant is in dit geval ter zijner beschikking.* Hetzelfde beginsel wordt bij het „gevecht eener zelfstandige compagnie” verkondigd.

Verwarring, doorenmenging van afdeelingen, ze zijn naar 't schijnt, bij de meest gedisciplineerde legers in onzen tijd niet altijd te vermijden. De gansche litteratuur over de laatste oorlogen getuigt het op elke bladzijde, en alweer bewijzen de vervaardigers van het ontwerp, dat zij naar middelen hebben omgezien, om die niet te vermijden wanorde zoo veel mogelijk te ordenen. Doch waarom bij de eerste oefening daartoe een andere weg gekozen dan bij de latere practijk? Ligt er niet iets inconsequents in die methode? Daargelaten dat het voor het werkelijk gevecht aangegeven middel ons nog al subtiel en gevaarlijk voorkomt. Bij gelijkheid toch van graad,

zal dikwerf in het vuur van den strijd die ancienneteitsquaestie nog al netelig zijn.

Het komt mij voor, dat we beter doen onze soldaten toch vooral in te prenten dat ze steeds en onder alle omstandigheden zooveel mogelijk hun natuurlijken onmiddellijken aanvoerder moeten blijven gehoorzamen, dat we ze niet te veel kunnen gewennen daaraan innig te blijven hangen.

Waarom mag, zocals op bladz. 42 is aangegeven, een enkele sectie nimmer met meer dan één opzethoogte vuren? Waarom moet tegen een aanval van cavalerie het vuur nimmer boven den afstand van 200 M. worden aangevangen, wanneer zich de gelegenheid voordoet om het met succes wel te kunnen doen? Hoe eerder ik mij van een dringend bezoek van dat wapen ontslaan kan, hoe liever het mij is, zou ik denken. Waarom mag het vuur niet beneden den afstand van 50 M. worden voortgezet? Wil men daarmede te kennen geven, dat het dan toch een verloren partij is? We gelooven ronduit van ja, want men houdt geen afdelingen ruiters op de punten der bajonetten op. Maar is het goed onze manschappen te doen raden, dan ze er dan den bijl wel bij kunnen neerleggen?

Waarom mogen de gesloten groepen der linie niet vuren? Mij dunkt het is juist de gelukkigste vorm voor salvo's op groote afstanden; de groepscommandant heeft dan toch zeker het vuur beter in de hand, dan bij opgeloste groepen.

Dat men de woorden »avanceeren" en »retireeren" door het zuiver Nederlandsche »vooruit" en »rechtsomkeert" vervangen heeft, spijt ons. Niet alleen is toch dat woord van »avanceeren" vooral zoo in onze volkstaal ingedrongen dat die verwisseling ons een overdreven purisme schijnt. We vonden het een zeer doeltreffende bepaling in het oude reglement, dat, onder welke omstandigheid ook de man verkeerde, het woord of signaal »avanceeren" aanduidde: beweging naar den vijand toe. Nu bezit men zoo'n korte aanwijzing voor die belangrijke bedoeling niet meer.

Waarom komen de verschillende signalen in het nieuwe voorschrift niet voor? Zoo gaarne hadden wij in een reglement dat de moeilijkste taak van den soldaat en van het mindere kader beschrijft, eenige eenvoudige schetsjes aangetroffen. Het aanschouwelijk maken van zaken die zij niet zoo gemakkelijk door lezing alleen begrijpen, zou zeker de verdienste van het Voorschrift verhoogd hebben. Dit geldt vooral het gebruik van terreindekkingen, muren, heggen, de aanwending van vluchtige versterkingen. Wij hebben eenigen tijd geleden eens een stel gekleurde prenten gezien, die hier en daar in het Fransche leger in de compagnieskarren werden aangetroffen, en waarop, op een voor ons misschien naïve maar voor den soldaat sprekende wijze waren voorgesteld, de verschillende manieren waarop de tirailleur zich ingraaft, — over een muur, door een heg, achter een vensteropening enz. zich het voordeeligtst plaatst, — hoe men die terreinvoorwerpen het spoedigst versterkt. Nu toch het voorschrift zoo'n beetje terreinleer en een soupçon

van tactiek behandelt, zijn zulke zaken, die wij het kader en den man nergens anders aanschouwelijk voorstellen, hier misschien op hunne plaats. De Franschen doen het in hun *zakboekjes*. In het Duitsche leger zijn b.v. *zakdoeken* voor den soldaat, waarop hij al zulke van hem gevorderde kunststukken afgebeeld ziet. Die dingen hebben de goede zijde, dat de man in zoo menig verloren uur uit verveling ze eens bekijkt; men kan bij den soldaat evenals bij kinderen veel al spelende leeren. Nu het bij ons niet op den zakdoek kan om dezelfde reden als waarom ADAM geen bretels noodig had, zouden we gaarne enkele zulke, de verbeelding te gemoet komende hulpmiddelen in onze reglementen zien.

Gaat misschien aan den anderen kant het voorschrift niet wel wat ver, waar het ook de gevechtsvormen voor het regiment behandelt?

Wat wij betreuren, met opzicht tot de verspreide vechtwijze onzer infanterie vooral, is dat de bestaande en naar 't schijnt gehandhaafde in-deeling in vier sectiën eener compagnie, die onderdeelen niet alle stelt onder rechtstreeksche aanvoering van *tactisch gebildete Führer*, d. i. van officieren. De naam »sectie of peloton" doet er weinig toe, maar aangezien het de onderdeelen zijn, die de verschillende momenten van het gevecht der compagnie hebben af te spelen, vinden we het niet rationeel, drie daarvan door officieren, de vierde door den onderofficier gecommandeerd te zien. In Duitschland en in Frankrijk worden die onderdeelen door officieren aangevoerd. Bij de Duitsche compagnie is bovendien in den »Porte épée-Führer" nog een »gebildeter Führer" in reserve. We weten wel, dat als de officieren komen te vallen, toch onderofficieren in de plaats treden, maar met het vallen der officieren wordt dan ook de zaak er niet beter op. In onzen tijd vooral mag men zulke gewichtige fracties als een sectie, in den regel niet in eerste linie aan het tactisch beleid van — bij ons jonge — onderofficieren toevertrouwen.

Dit echter is een zaak, die niet in de bevoegheid lag van de vervaardigers van het nieuwe Voorschrift. Wij herhalen het; wij vinden in dat reglement zooveel goeds dat we het met dankbaarheid ontvingen. Toch zullen zulke inderdaad degelijke voorschriften, waarin blijkbaar de geest doorstraalt van die in Europa's beste legers in gebruik, eerst dan alle vruchten afwerpen, die men er van verwacht, indien langere oefeningstijd en vooral een hooger gehalte van den troep, het mogelijk maken ze dagelijks met eenig succes te beoefenen; indien werkelijk, zoals elders, een compagniescommandant het steeds met *zijn eigen* eenigszins voldoende sterke compagnie doen kan. Zoals nu dikwerf de troep moet worden bijengelapt om een ietwat redelijke sterkte te verkrijgen, gewinnen de officieren niet genoeg aan *hun eigen* minder kader en vice versa, om het inderdaad vele goede van zulke reglementen in merg en been van onze infanterie te kunnen doen overgaan.

De verdere opleiding van kader door den commandant en de officieren eener compagnie, het meer tactisch ontwikkelen der onderofficieren, het

gebruik leeren maken van de kaart, het beoefenen van terreinleer enz. zijn alle zaken die men eerst dan met eenige vrucht ondernemen kan, waar zooals in Duitschland, de compagnieschef werkelijk dagelijks met zijn zelfde kader, met zijn eigen compagnie uitrukt.

Wanneer zal een andere rocruteeringswijze van ons leger, ons een stof te verwerken geven, waarmede we meer eer in dit opzicht zullen kunnen behalen? Nog altijd, blijft de groote massa der gegoede Nederlanders, — blijft de meerderheid onzer volksvertegenwoordigers naar 't schijnt doof voor de toch zoo ernstige waarschuwingen die niet alleen uit het leger, maar ook van elders tot hen worden gericht. Als de voorstanders van het bestaande de deugdelijkheid wel moeten erkennen van de beginselen, die tegenwoordig ten aanzien van de legervorming in bijna alle landen van de beschaafde wereld worden gehuldigd, dan komen ze u ten slotte met het laatste argument »die akelige kazernes».

Het is waar, op vele plaatsen zijn onze kazernes geen vriendelijk verblijf en uit die omstandigheid is ongelukkig genoeg die vicieuse cirkel geboren, die aan de legerzrak zoo veel kwaad doet. »Verbeter eerst uwe kazernes en dan geef ik u mijn zoon.» Eerst uw zoons en ge zult de kazernes verbeteren, aantrekkelijker zien worden. Zeker van lieverlede zouden ze het wel worden. Of ziet men heden ten dage niet overal fraaie publieke gebouwen verrijzen, post-, telegraafkantoren, scholen, kortom alles wat voor algemeen nut gehouden wordt, — om van de gevangnissen niet te spreken. Maar daarin zit hem juist de knoop: »van algemeen nut» daartoe rekent een groot deel Nederlanders de kazernes zoo bepaald niet; velen vinden ze al licht goed genoeg voor de klasse, die volgens hen er alleen in behoort te leven. Van algemeen nut, zal men ze eerst gaan vinden, als eigen bloedverwanten ze zullen te bewonen hebben.

Trouwens zóó ellendig slecht, als ze soms worden voorgesteld, gelijk nog dezer dagen in een onzer groote, meest gelezen dagbladen, zijn op veel plaatsen de kazernes al niet meer. In hoeveel kazernes vindt men tegenwoordig niet door de zorg van de chefs der korpsen, vooral goede cantines en andere hulplokalen opgericht, die de vergelijking met soortgelijke inrichtingen, in het in dit opzicht alweer zoo geroemde Duitschland best kunnen doorstaan. Onze studeerende jeugd zou er waarachtig zo lang werk niet mede hebben, om zich er wat op haar gemak te gevoelen. Wij betwijfelen zeer of de schrijver b.v. van bovenbedeld artikel wel ooit één voet in een der kazernes van de residentie gehad heeft.

Het is zoo gemakkelijk bij het groote publiek, dat het inwendige onzer kazernes niet ziet, een somber tafereel daarvan op te halen; het wordt zoo gretig aangenomen, want het is koren op zijn molen. Maar het is een zeer onverdiende miskennis van zoo menige flinke verbetering, soms door het initiatief van korpscommandanten alleen tot stand gebracht. Of is er, om b.v. van een enkel korps te spreken, bij het regiment grenadiers en jagers,

in de laatste tijden niet veel in dit opzicht verricht dat wel eens een ander oordeel verdient dan een schildering als waarop wij hierboven doelden? Een geheel andere wijze van eten voor den troep, die nu niet meer als de armste daglooner uit een keteltje, maar als ieder burgerman zijn maal gebruikt. Zie de keukens; — zie, hoe nog dezer dagen daar werd ingevoerd een inderdaad prachtig stelsel van zuinigheidsbaarden; zie vooral de nette onderofficierskamers, die waarachtig meer comfort bezitten dan zoo menige slaapzaal van een zoogenaamd instituut, — de cantine die er vrij wat oogelijk uit ziet en meer lectuur en geriefelijkheden aanbiedt dan menig café, om van comédie, scherm- en schietloodsen niet te spreken, en men zal moeten erkennen, dat het ongunstig oordeel over het lot dat onze jongelingschap in de kazernen wacht, vrij overdreven is.

Wanneer we juist die Haagsche kazerne noemen, is het niet dewijl zij een hoogst schaarsche uitzondering maakt; er zijn er elders ook zoo te vinden; maar wij noemen ze omdat op een zeer enkele uitzondering na, nooit onze kamerleden van zooveel belangstelling hebben getuigd, zich eens te vergewissen van de al of niet gegrondheid van dat argument van die akelige kazernes, iets waartoe ze hier toch zoo gemakkelijk in de gelegenheid konden worden gesteld. Doch men praat elkander slechts na over het slechte onzer kazernen, evenals over het goede van die in den vreemde, die men evenmin gezien heeft. Wij hebben in Duitschland inderdaad fraaie — vooral uiterlijk — en naar de eischen der hygiëne tamelijk wel ingerichte kazernen gezien, waar de kleinere vertrekken het verblijf voor den soldaat misschien gezelliger maken, zoo te Wiesbaden, Mainz, Frankfort, — die te Berlijn en Potsdam, zijn wellicht nog mooier. Maar daarentegen die te Aken en Coblenz b.v. en zoo zullen er in de kleinere grensveestingen van Silezie en Oost-Pruisen wel meer zijn, hebben waarachtig ook niet veel van moderne hotels. Men moet ook hierin de eischen niet bespottelijk hoog gaan stellen. De Militaire Academie, waar dan toch zooveel jaren lang, jongelieden van de élite der natie hun opvoeding genoten, was een twintigtal jaren geleden ook geen Eldorado. 's Winters, eenvoudig gekleed in een mouwvest, te moeten excerceeren in weer en wind, 's morgens op de nuchtere maag te moeten studeeren in groote zalen, met alles behalve wiskunstig sluitende ramen en waarin men zich maar moest verwarmen door de gedachte dat er aan den anderen kant een stoempijp liep, was voor de meesten onzer, ook wel eenigszins anders dan het dorlotteeren van de mama's en toch, niet waar *Spectator*, we zijn er niet onder bezweken. Een op dien leeftijd nog al eens voorkomende watervrees b.v. werd daar prachtig genezen, als men u als „haar" misschien wel wat eigenaardig leerde de huid niet te ontzien, al kon men op het waschwater schaatsenrijden.

We beweren daarmede niet, dat *sommige* onzer kazernen niet bepaald dringende verbeteringen behoeven; ik zelf sprak u nog onlangs over het wenschelijke van nog meerdere maatregelen ter bevordering van hygiëne

maar we houden ons overtuigd, dat dit wel zeer spoedig vanzelf zou volgen bij een ander stelsel van legerrecruteering.

In ieder geval hopen we dat nooit de tijd moge komen, waarop Nederlands zonen in die franke Duitsche kazernen zouden moeten logeeren, omdat vroeger de ouders onze Hollandsche kazernen te vies vonden.

April '83.

SPROKKELAAR.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Frankrijk in 1789. De aandacht wordt gevestigd op het werk onder dezen titel verschenen van de hand van den Heer PIZARD, inspecteur der Academie te St. Etienne, waarin een beschrijving wordt gegeven van de gebreken van het Fransche leger uit dien tijd, en de oorzaken worden uiteengezet, waardoor het niettemin mogelijk is geweest met de daarin aanwezige elementen in 1792 overwinningen te behalen. (Sp. M., 15 Avril.)

De soldaat. (*Vervolg.*) De kleeding en uitrusting van den man zijn niet zooals zij behooren te zijn, en bovendien te veel aan wijzigingen onderhevig. De militaire uniform moet medewerken om den soldaat aanzien te geven. Het begrip hiervan moet hem, zooals in Duitschland geschiedt, worden ingeprent. (Sc. M., Mars.)

Het krijgswezen en de dienst der infanterie vóór 100 jaren. (*Vervolg.*) Bijdrage tot de legergeschiedenis van FREDERIK DEN GROOTE. (Jahrb. A. u. M., April.)

Een blik op het Fransche krijgswezen. Een overzicht wordt gegeven van de samenstelling van het tegenwoordige Fransche leger en het vestingstelsel. (Allg. M. Z., N°. 18—20.)

Het Duitsche krijgswezen in de laatste tien jaren. Naar aanleiding van het aftreden van den Generaal von KAMEKE als Minister van Oorlog, wordt een overzicht gegeven van hetgeen door dezen bewindsman tijdens zijn tienjarig bestuur voor het Duitsche leger is verricht. (Allg. M. Z., N°. 21.)

De persoonsverwisseling in het Ministerie van Oorlog. In Duitschland is een dergelijke persoonsverwisseling van minder gewicht dan in andere staten; een verwisseling van stelsel is in Duitschland niet te verwachten. Van den nieuw benoemden Minister koestert men de beste verwachtingen. Verschillende zaken vereischen zijn aandacht, zooals: het militaire strafwetboek, de afscheiding van het ingenieurskorps van de pioniertroepen, de verbetering der voorbereiding in vredetijd voor de hospitaaltroepen, de repekeergeweren voor de infanterie enz. (Allg. M. Z., N°. 24 en 25.)

II. Algemeene krijgskunst.

De legeraanvoering en de troepenleiding in hun onderling verband. Beschrijving van de operatiën van het leger der verbondenen in Moravië van 27 Nov. tot 3 Dec. 1805. De opmarsch der verbonden legers van Olmütz naar Brünn en de slag bij Austerlitz zijn in vele opzichten leerzaam, omdat de bewegingen geschieden overeenkomstig de sedert den zevenjarigen oorlog vastgestelde grondbeginselen. De slag zelf vormt een zeer leerrijk voorbeeld van de

offensieve verdediging eener aan het front der stelling evenwijdig loopende rivier. (Oest. M. Z., Febr. u. März.)

Instructiën voor de opleiding van het Russische leger. Overzicht van de voorschriften bij het Russische leger gegeven, voor de opleiding van de tactische onderdeelen in het gevecht, zoowel zelfstandig als met elkaar verbonden. (Oest. M. Z., Febr. u. März.)

De marsch van de 44ste infanteriedivisie over de Oriën en de samenwerking der gescheiden gedeelten tot bezetting van de Krivoscie in Maart 1882. Overzicht van de moeilijkheden, waarmede het Oostenrijksche leger in 1882 had te worstelen, bij het bedwingen van den opstand in het bergachtig terrein van de Krivoscie. (Oest. M. Z., Febr. u. März.)

Voorbeelden voor het gebruik van de vluchtige versterkingskunst. Uitgewerkte voorbeelden ter oplossing gegeven op den cursus der staf-offieieren, alsmede in de technische militaire academie. (Oest. M. Z., Febr. u. März.)

De verdiensten van GOSTAAR ADOLF ten opzichte van de drie wapens en beknopte uiteenzetting van zijn tactiek. (Stat.) De inrichting, de organisatie en het gebruik der artillerie. (Jahrb. A. u. M., April.)

De kadermanoeuvres. Tot nu toe is in het Fransche leger ten opzichte van de door den Minister BERTHAUT ingevoerde kadermanoeuvres een groote onverschilligheid en tegenzin aan den dag gelegd. Behalve bij enkele korpsen, waar de chefs een goed voorbeeld gaven, hebben zij dan ook nagenoeg geen nut afgevoerd. Niettemin moeten zij als van hooge waarde beschouwd worden; maar daartoe is in de eerste plaats noodig, dat een ieder van het nut daarvan doordrongen zij. Wenken worden gegeven voor een doelmatige uitvoering. (Sp. M., 15 Avril.)

Opmerkingen aangaande België en het Belgische leger. Het verdedigingsstelsel. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 15 Avril.)

Wijzigingen in de gevechtsformatie van de divisie te brengen. Uit een beschouwing over het infanterievuur van 1870, van heden en van de toekomst, alsmede over den invloed der nieuwe geweren op den aanval en de verdediging, wordt tot de gevolgtrekking geraakt dat de gevechtsvorm van de divisie uit drie liniën moet bestaan. (Sc. M., Mars.)

Wijzigingen, te brengen in de jaarlijksche oproepingen van het territoriale leger. Zoodra de oproepingen thans geschieden en de oefeningen plaats hebben, is het geld daaraan besteed onnut. De voorgestelde wijzigingen hebben ten doel, den ernst van de jaarlijksche oproepingen te beoordeelen en tegelijkertijd zuinigheid in de hand te werken. (Sc. M., Mars.)

De manoeuvres van het IIde Fransche legerkorps in Sept. 1882. De Luit Kol. HUNGERBÜHLER, die deze oefeningen bijwoonde, geeft hiervan een overzicht, vergezeld van critische opmerkingen. (Wordt vervolgd.) (Schw. A. u. G., N°. 4.)

Denkbeelden van een ouden soldaat over het vredeshivak. Bij manoeuvres is men dikwerf niet voorzichtig genoeg met het bivakkeeren uit het oogpunt der gezondheid. Bij voortdurend slecht weder moet men den man niet onder den blooten hemel doen slapen. Het motief dat men hem hieraan gewinnen moet, gaat niet op; daartoe is het aantal malen, dat hij tijdens zijn dienstdag bivakkeert, te kort. Men moet hem echter leeren, snel het bivak in te richten en het eten aldaar gereed te maken. Men vergete ook niet, dat in vredetijd het bivak dikwerf slechter is ingericht dan in oorlogstijd, wijl men in laatstgenoemd geval een veel vrijere beschikking heeft over de in de nabijheid aanwezige materialen, om zich te beschutten, een bivakvuur aan te leggen enz. (Allg. M. Z., N°. 48.)

De militaire luchtvaart in Duitschland. De verrichtingen van het luchtvaartdetachment voor Straatsburg in 1870. (Allg. M. Z., N°. 49.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Een nieuw schrootkanon. Na er op gewezen te hebben, dat men in Frankrijk, na het geringe succes in 1870—71, wellicht te spoedig het vraagstuk der schrootkanonnen heeft laten rusten en daarentegen in Amerika en Engeland met de bestudeering daarvan is voortgegaan, worden eenige bijzonderheden medegedeeld nangaande de uitmuntend geslaagde proeven in Amerika met het verbeterde *Gatling*-kanon, waarvoor daar te lande een crediet van 100.000 dollar is toegestaan. (Sp. M., 1 Avril.)

De juistheid en het inschieten van het geweer. Invloed van verschillende omstandigheden op deze twee geheel van elkander af te scheiden zaken. De juistheid is voornamelijk van waarde voor geoefende schutters en afhankelijk van het afwerken van het wapen en de daarbij toegestane tolerantien; de regeling daarentegen van vizier en korrel. (Sc. M., Mars.)

De bergartillerie der Europeesche legers. (Verzolg.) De Fransche en de Italiaansche bergartillerie, wat betreft geschut, affuiten, munitie, ballistische eigenschappen, organisatie enz., opgehelderd door schetsen. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Russische artillerie. Belegering-, vesting- en kustmaterieel. (Verzolg.) Verschillende soorten van kustaffuiten. De in gebruik zijnde projectielen worden met opgave van afmetingen en gewicht beschreven. (Rev. d'A., Avril.)

Het *Jarmann*-geweer. Uitvoerige beschrijving van het repetiergeweer en den snellader, stelsel-*Jarmann*. Deze wapens zijn aan de commissie van proefneming te Versailles ter beoordeeling aangeboden. (Rev. d'A., Avril.)

Het *Armstrong*-achterland kanon van 100 ton. (Met schetsen) De vuurmond heeft een kaliber van 43 cM., een lengte van 11,8 M. en een gewicht van 101.472 ton. Het is van een schroefsluiting voorzien. Het openen, laden en sluiten geschiedt door hydraulische werking. Bij de proeven werd o. a. met 350 KG. lading aan een projectiel van 908 KG., een snelheid van 559 M. medegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Nieuwe Russische scheepskanonnen. (Met schetsen.) Enkele bijzonderheden omtrent nieuwe in de werkplaatsen van Abuchoff vervaardigde kanonnen van 9, 11, 15, 23, 28 en 30,5 cM. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Pantserproeven te St. Petersburg. (Met schetsen.) De proeven hadden plaats met een kanon van 23 cM. tegen stalen platen van SCHNEIDER en samengestelde (compound) platen van CAMELL. De uitkomsten worden medegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De hydraulische kraan van 75 tot 100 ton draagvermogen en 7 M. hefhoogte voor het arsenaal te Weenen. (Met platen.) Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De Zwitsersche artillerie op het einde van 1882. Opgaven omtrent de veldkanonnen van 8,4 cM. Lt. Br. en 10,5 cM. Zw. St., het berggeschut van 7,5 cM. St., alsmede van de positie-vuurmonden van 10, 12 en 15 cM. alle Br. A., den bouw. van 16 en den mort. van 22 cM., beide voorladers van gietijzer. Het positie-geschut verkeert nog in een overgangstijdperk, en zal op het einde van 1883 vermoedelijk ook bezitten, de kal. van 12 cM. zw., 15 cM. en getr. mort. van 12 cM. (Archiv, Band 90, Heft 2.)

Bijdrage tot de toepassing van de waarschijnlijkheidsrekening op de ballistiek. Ontwikkeling van de grondslagen dier rekening. Afleiding van de regelen voor het inschieten, voor het in bres leggen, voor de beoordeeling van de uitwerking enz. (Archiv, Band 90, Heft 2.)

Bijdrage tot elementaire verklaring van de derivatie der punt-projectielen. (Stat.) Gevolgtrekkingen en ballistisch-technische beschouwingen. (Jahrb. A. u. M., April.)

Onze positie-artillerie en hare bewapening. Velen verwarren positie- met vestingartillerie en beschouwen het verlangen naar een nieuwe bewapening der positie-artillerie als een achterdeur om het vestingvraagstuk in Zwitserland weder binnen te laten; terwijl juist een goede bewapening daarvan een middel is, om een eventueel vestingstelsel te vereenvoudigen. Na dit vooropgesteld te hebben, wordt het tegenwoordige positie-geslacht vergeleken met hetgeen in het buitenland als zoodanig gebezigd kan worden en het betoog geleverd, dat het Zwitsersche als geheel verouderd is te beschouwen. Men schaffe dus de positie-art. af of vernieuwe hare bewapening. Dat een goede positie-art. voor Zwitserland noodzakelijk is, zal in een volgend opstel betoogd worden. (Schw. A. u. G., N°. 4)

Schietproeven tegen muurwerk. De proeven, waarvan de uitkomsten worden meegedeeld, hadden plaats met het stalen kanon van 8,4 cM., ladingen van 0,84 en 1,4 KG. en granaatkartetsen met buizen van dubbele werking, gewone en ringgranaten, tegen vrijstaande en bekleedingsmuren van 0,60 M. dikte. Per strekkende meter van laatstgenoemde waren voor het in bres leggen noodig: 7 granaatkartetsen of 6 ringgranaten of 4 gewone granaten. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

De munitie van het nieuwe stalen veldkanon van 8,4 cM. der Zwitsersche artillerie. Beschrijving met schetsen van de ringgranaat met schokhuis, de granaatkartets met huis van dubbele werking, de kartets, kardoes en ontstekingspatroon. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

Schietproeven van Knupp in 1882. De proeven geschieden met een kanon van 30,5 cM. lang 35 kal., pivot-kanonnen van 15 cM. en 8 cM. en een kanon van 15 cM. lang 35 kal. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Grondbeginselen voor het schieten. Men let bij het infanterievuur te veel op de individueele oefening van den schutter en niet voldoende op de groote kracht van het gezamenlijk schieten, op het snelle vuur zonder volkomen juist richten, op de toevallige treffers bij overvloedig en aanhoudend vuur geven. Dit toch zal in den oorlog voor het verkrijgen eener beslissing het meest voorkomen, en daarom moeten de vredesoefeningen ook in die richting geleid worden. (Sc. M., Mars.)

Gevechtsformatie van de infanterie-compagnie. Zij moet aangenomen worden op een afstand van 2500 tot 3000 M. van de artillerie, en bestaan uit drie van elkander gescheiden afdelingen: een sectie keurtroepen, een sectie ter versterking hiervan, en twee sectiën als soutiens. (Sc. M., Mars.)

De velddienst bij de Fransche en de Duitsche infanterie (Slot.) (Jahrb. A. u. M., April.)

Raadgevingen voor de opleiding der compagnie in het schieten. Critische bespreking van het werk van den kapt. v. BRUNN: »Ratschlage für die Ausbildung der Compagnie im Anschluss an die Schiessinstruktion und mit besonderer Berücksichtigung der Ausbildung im Schulschiessen, Gefechts- und Belehrungsschiessen, der Verwendung der Waffe im Entfernungs-schätzen und in der Anlage und Verwendung der Schützengraben. Aus der Praxis für die Compagnie-Offiziere, Portepfehrliche, Vizefeldwebel etc. der Linie und der Reserve. Obwohl de recensent op eenige zwakke punten wijst, is toch het eindoordeel zeer gunstig en is hij van meening, dat de raadgevingen ook aan compagnies- en bataljonscommandanten en zelfs aan regimentscommandanten welkom zullen zijn. (Jahrb. A. u. M., April.)

Het geweevruur in het gevecht. (Vervolg.) (Allg. M. Z., N°. 20, 21, 23, 24, 26 en 27.)

Het tegenwoordig standpunt van het vraagstuk der repeteerge-

weren in Frankrijk. Benoeming van een commissie tot het vaststellen van het beste repetiergeweer voor het Fransche leger. (Allg. M. Z., N°. 22.)

De juistheid en het inschieten van het geweer. Zie onder IV.

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Algemeene regels betrekkelijk het mechanismus der bewegingen van het paard. (*Vervolg.*) (Sp. M., 4 Avril.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Geschiedkundige beschouwingen over de rijdende artillerie. Het ontstaan van deze artillerie dagteekent niet zoo vroeg als sommige schrijvers willen doen voorkomen. Dit wordt aangeleond door de mobiele artillerie van 1589 tot 1792 in haar wezen na te gaan. (*Wordt vervolg.*) (Rev. d'A., Avril.)

Ontleding van de schietregelen der Duitsche artillerie. Van die regels wordt tevens een beoordeeling geleverd en ten slotte tot de gevolgtrekking geraakt, dat de in Frankrijk gevolgde methode theoretisch juist, maar minder eenvoudig en practisch is. (Rev. d'A., Avril.)

Het granaatkartetschot op groote afstanden. Voor kleine en middelbare afstanden is, na het inschieten met granaten, de waarneming van het granaatkartetschot vrij gemakkelijk, omdat daarbij de springpunten betrekkelijk laag kunnen uitvallen. Voor groote afstanden is, wegens de noodzakelijkheid om hooge springpunten te hebben, de waarneming veel lastiger. Men verlieze daarbij niet te veel tijd voor het inschieten met granaten, en bezige bij het granaatkartetschot, met het oog op de spreiding der springpunten, heurtelings de kleinste, de grootste en de gemiddelde der ingeschoten grenzen. (Archiv, Band 90, Heft 2.)

Over de tactiek der artillerie te veld. De Luit. Kol. HOFFBAUER wijst op eenige verkeerde voorstellingen, die in het werk van den Kol. KRIEBEL „Das deutsche Feld- Art-Material und dessen taktische Verwertung“, getrokken worden uit door hem geschreven werken. (Jahrb. A. u. M., April.)

Denkbeelden over de opleidingen instructie onzer park-artilleristen. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Overzicht van de vestingwerken in Frankrijk, Italië, Rusland, Duitschland, België en Nederland. Mededeelingen omtrent hetgeen sedert het verschijnen der opstellen in de nummers 5 tot 9 en 11 van den vorigen jaargang dienaangaande bekend is geworden. Tevens worden een aantal onnauwkeurigheden, in de opstellen voorkomende, hersteld. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De regenerator-lampen van SIEMENS. (*Met schetsen.*) Het voordeel dezer lampen is, dat het lichtgas volkomen verbrand wordt. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De Russische bruggen over den Donau in den oorlog van 1877/78. Beknopte beschrijving dier bruggen. (Archiv, Band 90, Heft 2.)

Een stroomsnelheidsmeter. (*Met schetsen.*) Eischen te stellen aan een dergelijk werktuig voor militaire doeleinden. Beginsel waarop de constructie van den stroomsnelheidsmeter van MEINERKE berust. Wijze waarop de stroomsnelheid hiermede gemeten wordt. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De torpedo, stelsel-Lay, tot verdediging van de Dardanelles en den Bosporus. Een algemeene beschrijving van deze offensieve torpedo met stuurinrichting wordt gegeven. De genomen proeven hebben gunstige uitkomsten opgeleverd; de behandeling vereischt echter veel opmerkzaamheid, kalmte en handigheid. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

De Deutsche marine in de laatste tien jaren. Overzicht van de ontwikkeling der marine onder het bestuur van den Minister v. Stosch. (Allg. M. Z., N°. 23.)

De Deutsche oorlogsmarine. Uitzetting van het beginsel, waarvan men is uitgegaan bij het in het leven roepen van de Deutsche oorlogsmarine. Het plan voor de samenstelling der vloot in 1873 en het bestuur van den Generaal v. Stosch als Minister van Marine. De tegenwoordige wijze van recruiteering van het marinepersoneel en de sterkte van het contingent; de opleiding der marine-officieren. De taak welke de verschillende soorten van schepen te vervullen hebben; de Deutsche oorlogshavens en de taak der marine, ook in tijd van vrede. (Allg. M. Z., N°. 26 en 27.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

De slag van Assiette. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 4 et 15 Avril.)

De militaire gedankschriften van den Generaal HUIOT. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 Avril.)

De onlusten in Algerië. (Vervolg.) (Sp. M., 4 et 15 Avril.)

De kring van Ain-Sefra (zuidelijk gedeelte van Oran). (Sc. M., Mars.)

Partijgangergavechten. Verhalen van kleine oorlogshandelingen sedert de 14de eeuw tot op onze dagen. (Vervolg.) (Sc. M., Mars.)

De expeditie der Engelschen naar Egypte in 1882. (Stat.) De operatiën van Ismailia naar Kassassin. De slag bij Tell-el-Kebir. Het einde van den oorlog. Beschouwingen over het Engelsche leger. (Jahrb. A. u. M., April.)

XVI. Geschiedenis. Land- en volkenkunde. Aardrijkskunde.

Arheid en verrichtingen van het K. K. militair-aardrijkskundig instituut te Weenen in het jaar 1882. Korte mededeeling van de gewichtigste werkzaamheden der technische afdeling van het K. K. militair-aardrijkskundig instituut, gedurende 1882. (Oest. M. Z., Febr. u. Mars.)

De bevolking der landstreken, die ingevolge het congres van Berlijn, bij Servië werden gevoegd. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

Tonkin. De oorsprong van de Tonkin'sche quaestie, het tegenwoordig standpunt daarvan en de te nemen maatregelen. (Sp. M., 4 et 15 Avril.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Bij elke verwisseling van kabinet treedt de parlementaire commissie voor de herziening der militaire wetten in overleg met den nieuwen Minister van Oorlog aangaande de door haar ontworpen wetten, met het gevolg dat deze gewoonlijk worden gewijzigd om tot overeenstemming te geraken. Zoodoende komt er niets tot stand. Thans is van de drie door de commissie vastgestelde ontwerpen, nog slechts één, dat op de bevordering, aan

de orde gebleven; naar men beweert, bestaat echter het vooruitzicht, dat ook dit zal worden ingetrokken. Hiervoor bestaan trouwens goede redenen; want het is in zijn grondslag verkeerd, zooals uitvoerig wordt aangevoerd. (Sp. M., 1 Avril.)

Veertiendaagsche kroniek. Het incident GALLIFET is zeer waarschijnlijk ontstaan door politieke invloeden; het is toch niet aan te nemen, dat de Minister van Oorlog op 12 Maart een besluit betrekkelijk het houden van een verkenning der oostelijke grenzen zou nemen, en kort daarop dit zou intrekken uit vrees, Duitschland te zullen kwetsen of wegens financiële redenen. — Men acht het verkeerd dat de levering van lakens en de confectie der goederen in dezelfde hand is gegeven. (Sp. M., 15 Avril.)

Verscheidenheden. Duitschland: Naar aanleiding van het springen van een Krupp-kanon van 28 cM. in het fort Heppen, bij Wilhelmshaven. Grootte manoeuvres en afzonderlijke manoeuvres van het Pruisische leger in 1883. Voorloopige bewapening van een derde bataljon met den snellader-Mausser. Het gebruik van luchtballons en photographische toestellen voor terreinopnemingen. — Engeland: Beproeving van een achterlaad-veldkanon van 22 ℔. — Spanje: De centrale en zelfafsluitende ontateking van den kolonel VERDUGO. — Italië: De achterlaad-houwtiser van 24 cM. — Rusland: Nieuwe indeeling van het personeel bij de Russische veldartillerie. Opheffing van den maatregel om de artillerie-werklieden uit de gelederen te trekken. (Rev. d'A., Avril.)

Verscheidenheden. Nieuwigheden op het gebied der repeteregeweren met cylindersluiting en met patronenmagazijn in de kolf, door FERDINAND MANLICHER te Weenen. — Idem op het gebied der geweren met cylindersluiting door KOSTA te Belgrado. — Patronenmagazijn voor repeteregeweren van WERNDL. — Een electricch verlichte luchtballon als telegraaf. — De ijzeren berg in Mexico. — Het perpetuum mobile bij een uurwerk. — Vereeniging van electriche wekkers met gewone slingeruurwerken. (Mitth. A. u. G., Heft 2 n. 3.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Jan. en Febr. 1882. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

Snel werkende reminrichting voor spoorwegen. (Met schetsen.) De toestel, waarvan de beschrijving gegeven wordt, heeft het voordeel oogenhkelijk in werking te kunnen worden gebracht en weinig personeel voor de bediening te vereischen. (Mitth. A. u. G., Heft 2 u. 3.)

FRANS RITTER VON HAUBLAR. Levensbeschrijving. (Archiv, Band 90, Heft 2.)

Kleine mededeelingen. Landtorpedo's. Beproeving van pantserplaten te la Spezia. De afscheiding van de veld- en vestingartillerie in Frankrijk. Nieuwe proeven met het Martini-geweer in Engeland. De Zweedsche houwtiser van 15 cM. De bevestigingen van Zwitserland. (Archiv, Band 90, Heft 2.)

Verscheidenheden. Nieuwe proeven bij de militaire telegraphie in Duitschland. — De uitrusting der Russische infanterie met pioniergereedschap. — Het springen van een stalen kanon van 6 duim (15 cM. kal.) in Engeland. (Schw. A. u. G., N°. 3.)

Verscheidenheden. Vestingmanoeuvres en een proef met concentrisch vuur uit onderscheidene werken, in Belfort. — De Fransche buskruitsoorten, buskruit-fabrieken enz. — De wenschelijkheid van speciale bergtroepen in Duitschland. (Schw. A. u. G., N°. 4.)

Verscheidenheid. Een Engelsche stem over de goede verstandhouding tusschen Duitschland en Engeland. (Allg. M. Z., N°. 18.)

Verscheidenheid. Het gevechtveld der Thermopylen. (Allg. M. Z., N°. 20.)

Bij gelegenheid van den 86sten verjaardag van Z. M. den Keizer. (Allg. M. Z., N°. 22.)

Verscheidenheden. De dienst van den eenjarig vrijwilliger en de invloed

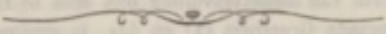
daarvan op zijn beroepskeuze. — Een manifest van de anarchisten aan de Fransche soldaten. (Allg. M. Z., N°. 22.)

De officierscasino's. In den Rijksdag zijn deze inrichtingen aan een harde critiek onderworpen geworden. Naar aanleiding hiervan wordt de wenschelijkheid van het behoud betoogd, wijl de officieren anders in restaurants zouden moeten dineeren en daardoor, vooral in tijden van politieke opgewondenheid, getuige zouden moeten zijn van voor hen pijnlijke gesprekken; voorts zijn officiers-tafels wenschelijk tot vorming van de jonge officieren onder de leiding hunner oudere kameraden alsmede uit een economisch oogpunt; terwijl de casino's ook gelegenheid geven voor lectuur en gezellig samenzijn. (Allg. M. Z., N°. 25.)

Verscheidenheden. Het Italiaansche oorlogschip *Lepanto*. — Madagascar en zijn krijgswezen. (Allg. M. Z., N°. 25.)

Verscheidenheid. De Engelsche krijgsmacht en de ondervindingen in den Egyptischen veldtocht. (Allg. M. Z., N°. 27.)

Het nieuwe Ministerie en de defensie.

In de zitting van den 9den Mei jl. werd door den Minister van Binnenlandsche zaken, de heer HEEMSKERK, aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal medegedeeld, wat zij van 's Konings ministers heeft te verwachten.

Van de defensie werd echter, bij deze mededeeling, niet gerept.

Direct kan daaruit alzoo, omtrent de plannen der Regeering met betrekking tot de verschillende aanhangige militaire vraagstukken, niets worden afgeleid. En toch valt, naar het ons voorkomt, uit de gesproken woorden, indirect, wel eenig gevolg af te leiden omtrent de verhouding, die deze Regeering ten opzichte dier vraagstukken inneemt.

De Premier toch zeide o. a.:

»De belangrijke vraag over Kiesrecht, al geruimen tijd aan de orde, vordert echter een oplossing; naar het oordeel der Regeering moet deze worden voorbereid door den maatregel, die in de jongste troonrede werd aangekondigd, het onderzoek nanelijk van welke bepalingen der Grondwet herziening raadzaam is; een onderzoek dat, zocals van zelf spreekt, al wordt het tot het noodzakelijke beperkt, ook *andere hoofdstukken der Grondwet* (1) zal raken.

Hangende de werkzaamheden der Staatscommissie welke met dat onderzoek zal worden belast, zullen eenige onderwerpen van wetgeving uit den aard der zaak tijdelijk moeten rusten. Daartoe behooren *niet* (1) de aanhangige financieele wetsontwerpen, noch ook de omvangrijke voordrachten, die noodig zullen zijn tot invoering en partieele wijziging van het Wetboek van Strafrecht».

De aanhangige wetsontwerpen tot regeling van de militie en de schuttenrijen, benevens het Ontwerp tot herziening der Wet, regelende het Vestingstelsel, zullen dus o. m. in de tijdelijke rust deelen.

Moet hieruit worden afgeleid dat de Regeering niet het voornemen heeft, de bedoelde ontwerpen van haar voorgangster over te nemen? Wij weten het niet; maar het zou, ware het anders, bij de bekende urgentie van de

(1) Wij cursiveeren.

oplossing vooral van het militaire vraagstuk bij uitnemendheid — der regeling van onze levende strijdkrachten — onverklaarbaar zijn dat de hierop betrekkelijke ontwerpen niet gerangschikt waren onder die, waarvan de afdoening geen langer uitstel gedooft.

Het vermoeden ligt dan ook voor de hand, al grenst het niet dadelijk aan zekerheid, dat de nieuw opgetreden Minister van Oorlog, de Generaal WEITZEL, zich omtrent geen der genoemde ontwerpen voetstoots met de denkbeelden van zijn ambtsvoorganger zal kunnen vereenigen.

Het is toch bekend dat de Generaal WEITZEL lid is van het hoofdbestuur van den antidiensvervangingsbond, en alzoo een voorstander van verplichten persoonlijken dienst. Maar hiertegenover staat dat, hoezeer genoemde bewindsman dezen vorm van dienstvervulling niet acht te zijn in strijd met de bepalingen der bestaande Grondwet (1) en dus, in gewone omstandigheden, van hem vermoedelijk een wetsontwerp, met dit beginsel tot grondslag, zou kunnen worden verwacht, — door zijn ambtgenoot in het kabinet, de heer HEEMSKERK, wien de regeling der levende strijdkrachten mede in de eerste plaats aangaat als Minister van Binnenlandsche Zaken de meening is uitgesproken dat onze Grondwet de afschaffing der plaatsvervanging niet toelaat; terwijl bovendien van algemeene bekendheid is dat de bepalingen der bestaande Grondwet, in sommige opzichten althans, zachtst genomen zeer belemmerend zijn voor een in alle opzichten doeltreffende regeling van de inrichting onzer levende strijdkrachten.

Waar, bij de hooggaande vloed en de verschillende stormen, door welke zich in den laatsten tijd de parlementaire wateren kenmerkten en geleisterd werden, het Ontwerp zou beland zijn dat, voor ruim anderhalf jaar, omtrent deze zaak op die wateren afgelaten werd, valt moeilijk te bevroeden.

Wat, in gewone omstandigheden, van dat Ontwerp nu zou worden onder den invloed der verschillende stroomingen, die omtrent deze zelfde zaak thans tot zelfs in den Regeeringskring heerschen, valt even moeilijk te gissen.

Maar zeker schijnt het wel dat, nu Grondwetsherziening niet slechts door de Regeering wordt aangekondigd, als deel uit te maken van haar programma, maar inderdaad onder haar invloed aan de orde schijnt te zullen komen en dientengevolge, de parlementaire wateren merklijk zijn gezakt en bedaald, — allereerst het scheepje onzer verdedigbaarheid op den droge is geraakt.

Al meenen wij dit ook nog zoo te moeten betreuren, wij willen daarom toch niet blind zijn voor de eigenaardige bezwaren die op dezen oogenblik, een krachtige bevordering van dit landsbelang ernstig in den weg staan.

Vooreerst de meening van den Premier, in verband met de gegeven staatkundige omstandigheden.

Ten andere de onwaarschijnlijkheid, dat de Kamer bereid zou worden bevonden naar de eindoplossing te streven van een zaak, op welke, — als

(1) Zie o. a. *Milit. Spect.* 1883, bladz. 157.

niet valt te miskennen — door een eventueele Grondwetsherziening een overwegende invloed zal kunnen uitgeoefend worden.

De Militaire Spectator heeft echter steeds het gevoelen beleden dat het vraagstuk eener behoorlijke regeling der levende strijdkrachten, onder de bepalingen van onze tegenwoordige Grondwet, niet geheel voor oplossing onvatbaar is te achten; hoezeer daarbij steeds door ons werd erkend dat de bepalingen van het 8ste hoofdstuk belemmerend werken, in zoover zij de handen van den legerorganisator te veel binden. Maar wat hiervan zij, wij zijn en blijven te zeer overtuigd van de urgentie der oplossing, vooral van het vraagstuk der legerinrichting, dan dat wij er onbepaald vrede mede zoude kunnen hebben dat deze zaak voorloopig geheel zou blijven rusten; dat daaraan, in afwachting, niets zoude worden gedaan.

Zelfs in het gunstigste geval, dat de Staatscommissie met kracht haar arbeid aanvangt en voortzet en dat, binnen korten tijd, de vruchten daarvan openbaar gemaakt worden, zullen toch nog jaren verlopen eer voor onze weerbaarheid daarvan de volle vruchten zullen kunnen genoten worden. Na afloop van den arbeid der Commissie moet toch de Natie nog over hare voorstellen het oordeel uitspreken; en is al eenmaal een herziening der Grondwet tot stand gekomen, dan moeten, ter harer uitvoering, ter nadere regeling van de verschillende daarbij gewijzigde onderwerpen, vermoedelijk nog tal van organieke wetten ontworpen, ingediend en aangenomen worden, waarmede, onvermijdelijk, veel tijd gemoeid zal zijn. Al werden nu zelfs — wat echter moeilijk aan te nemen is — in de eerste plaats Ontwerpen van Wet in behandeling genomen, ter regeling der levende strijdkrachten, op den voet die de Grondwet daarvoor dan zal aangeven, zoo zal nog een geruime tijd moeten verlopen eer zoodanige ontwerpen inderdaad tot wetten kunnen zijn verheven; en daarna, nog een reeks van jaren, om die Wetten in haar vollen omvang ten bate onzer verdediging te doen werken.

Kan iemand de verzekering geven dat wij, gedurende al dien tijd, in vrede met onze naburen zullen leven?

Redenen genoeg waarom geen oogenblik tijd voor de regeling onzer defensie, vooral in dit opzicht, langer mag verloren gaan.

Letten wij daarbij op den omvang die het onderzoek van zoodanige ontwerpen van wet in onze Kamers erlangt; op de veelheid, de veelsoortigheid, en niet zelden de vreemdsoortigheid der inzichten die — blijkens het Voorloopig Verslag, betrekkelijk de door de vorige Regeering ingediende Wetsontwerpen op de militia en de schutterijen — daar thans nog op het stuk der levende strijdkrachten worden gevonden; op de onmacht, waarvan dat stuk blijk geeft, om zich te beperken, om door schifting uit te sluiten datgene wat, blijkbaar, nimmer levensvatbaarheid hebben kon; dan wenschten wij wel dat een weg te vinden ware, waarlangs inmiddels met de behandeling van het vraagstuk kon worden voortgegaan. Niet om hiervoor een eindvorm te vinden, die allicht toch ongebruikt zou moeten blijven, maar om een

zuiverder standpunt te bereiken, waarop duidelijker kunne blijken welke onder de vele meeningen, inderdaad toongevend en kiemdragend te achten zijn.

Zoolang toch niet, duidelijker dan tot heden, worde uitgesproken welke lasten de meerderheid der Kamer meent dat de Natie inderdaad zal kunnen en dan ook in werkelijkheid zal behooren te leeren dragen, om hare onafhankelijkheid te verzekeren, zal elke poging tot wettelijke regeling, op dit gebied, en derhalve ook zelfs elke daartoe inleidende arbeid eener Commissie tot Grondwetsherziening, een volslagen vruchteloos werk zijn.

Dit, wat betreft het vraagstuk der levende strijdkrachten.

Herziening der Vestingwet, behoeft echter in geenen deele op Grondwetsherziening te wachten.

De omstandigheid dat de tijd, voor de uitvoering der oorspronkelijke Vestingwet, bij die wet, zelve gegund, ten volle verstreken is, vormt toch een volkomen op zichzelf staand feit.

De wenschelijkheid om thans, nu men het grootte beginsel der Vestingwet — concentratie van het Vestingstelsel — in alle opzichten beter heeft leeren waardeeren en zich daarmede heeft leeren verzoenen en nu, ook uit geldelijk oogpunt, de eischen die zij voor haar uitvoering stelt, nauwkeurig en ten volle zijn bekend geworden, dat beginsel nog scherper uit te drukken, die eischen zoo nauw mogelijk te stellen, komt toch, wordt er aan beantwoord, elke regeling onzer levende strijdkrachten ten goede. Ook daarop behoeft dus middellijk of onmiddellijk, een herziening, in voormelden zin, niet te wachten. Van den eenen kant zou toch daardoor het benodigd aantal bezettingstroepen tot een kleinste worden verminderd; aan den anderen kant, daardoor, het meeste geld voor het andere gewichtige doel, de legervorming, beschikbaar blijven.

Nemen wij eindelijk in aanmerking dat, hoe zwakker ons leger is, het ook des te meer den steun zal behoeven die alleen een, behoorlijk afgewerkt, goed gesloten vestingstelsel geven kan, dan worde, in dit opzicht, door de Regeering ook niet gedraald of ten halve gehandeld maar zette zij met kracht het werk voort waartoe destijds (1874), door een harer leden, de eerste stoot werd gegeven en waaraan sedert, met volharding, door zijne opvolgers gearbeid werd.

Dat de tegenwoordige Minister van Oorlog zijn eigen kind zou verloochenen of stiefvaderlijk behandelen omdat het, door den tijd, eigen manieren en vormen heeft gekregen en juist nu het zich tot spaarzaamheid wil betoemen, gelooven wij dan ook niet, voor ons van het tegendeel zal zijn gebleken.

Mogen onze wenschen en verwachtingen, voor beide boven behandelde onderwerpen, ten beste van het lieve vaderland worden bevredigd!

Het ontwerp-voorschrift op het tirailleeren.

Van de lang verwachte nieuwe reglementen der infanterie is eindelijk in den vorm van een ontwerp-voorschrift op het tirailleeren, een gedeelte in het licht verschenen en ongetwijfeld met groote belangstelling door het leger begroet. Het ligt op den weg van een tijdschrift als *De Militaire Spectator*, om dit ontwerp-voorschrift bij zijn lezers in te leiden; de daarop betrekking hebbende uitnoodiging vermeenden wij dan ook niet te mogen afwijzen, al erkenden wij de moeilijkheid aan de uitvoering van die opdracht verbonden. Zoodra men zich toch tot een grondige studie van het onderwerpelijke voorschrift nederzet en slechts een gedeelte daarvan heeft doorloopen, ontwaart men reeds spoedig dat men geen afgerond geheel voor zich heeft, doch slechts een brokstuk, ontegenzeggelijk van groote waarde, doch gebouwd op grondslagen, die althans op dit oogenblik nog geen publiek domein zijn geworden. Men ontvangt min of meer den indruk, alsof men een voorschrift van een naburige mogendheid voor zich heeft, terwijl men zich bij de bestudeering daarvan zou haasten, om de voorafgaande scholen ter toelichting meester te worden. Dat deze opmerking het allerminst de samenstellende commissie betreft, behoeft geen betoog; blijkbaar toch heeft zij een afgerond geheel geleverd, dat om ons onbekende redenen in omgekeerde orde het licht ziet. Intusschen ligt het voor de hand dat door deze omstandigheid het overzicht niet alleen in hooge mate bemoeijlikt wordt, doch dat tevens ook bij de practische beoefening, verwarring daarvan het gevolg zal zijn. Verschil van opvatting toch zal niet uitblijven; wij spreken zelfs reeds van ondervinding, en aanschrijvingen van hoogerhand zullen wellicht noodzakelijk zijn om het verschil van meening te breidelen. Een en ander zal waarschijnlijk ongunstig werken op den indruk door het voorschrift op het leger teweeggebracht, en mocht aan de eene zijde onze taak daarom niet gemakkelijk zijn, aan de andere zijde kan zij wellicht het voordeel leveren, van door het ontsteken van eenig meerder licht, den geest van het degelijke voorschrift te verduidelijken.

Het scheen ons noodzakelijk, al dadelijk deze opmerking met bescheidenheid op den voorgrond te plaatsen, omdat daarin de reden wordt gevonden voor enkele opmerkingen, die vermoedelijk reeds door velen met ons zullen zijn gemaakt. Verschil van opvatting omtrent punten van tactischen aard moet eveneens bij de bespreking van een voorschrift, in omvang gelijk aan het onderwerpelijke, worden verwacht. Zoolang de practici ons nog zulke geheel uiteenlopende uitkomsten hunner ondervinding mededeelen, zoolang zal het zeker voor uitsluitend theoretici onmogelijk zijn, volkomen eensluidend te zijn in hunne gevolgtrekkingen, uit den doolhof der verschillende mededeelingen. Het ligt echter niet in onze bedoeling te diep in de redenen van dit verschil door te dringen; hoofdzakelijk wenschen wij den lezers van dit tijdschrift een beredeneerd overzicht te geven van den rijken inhoud van het voorschrift en daarbij enkele gezichtspunten te openen, die het oordeel omtrent de waarde der grondbeginselen in het voorschrift vervat en de practische toepassing onder verschillende omstandigheden, zullen vergemakkelijken.

Het geheele ontwerp wordt in drie hoofdstukken verdeeld. Het eerste omvat in een inleiding, eenige algemeene bepalingen en behandelt voorts de grondregels voor het werktuiglijk tirailleeren met één of meer groepen.

In de algemeene bepalingen trekken de volgende punten in het bijzonder de aandacht:

1°, *De onderlinge afstand tusschen de tirailleurs.* »Bij het tirailleeren, zoo luidt het, worden de manschappen op één gelid geplaatst met onderlinge afstanden in den regel grooter dan bij de opstelling in gesloten orde». Uit de §§ 13 en 23 blijkt dat de grenzen voor dien afstand worden aangegeven door één pas en een halve handbreedte. Het laat zich vermoeden dat die halve handbreedte, op het voetspoor van het Oostenrijksche reglement, ter vervanging is gesteld van de thans nog in de recruteschool voorgeschreven tusschenruimte van 5 cM., die dus als zoodanig zal moeten vervallen.

Het beginsel om een normalen afstand tusschen de manschappen van eenzelfde groep voor te schrijven, is onzes inziens zeer juist; de afstand tusschen de groepen zelve, moet geregeld worden in verband met de uitgestrektheid van het te bezetten terrein. Vermenging van de manschappen van verschillende groepen, wordt door dit beginsel zooveel mogelijk voorkomen; terwijl voorts het verband in de groepen zelve beter bewaard wordt, dan wanneer men het voortdurend afwisselen van den afstand tusschen de tirailleurs toelaat. Daarbij wordt met de uitbreiding der groep de leiding moeilijker en zeer zeker is dit met het oog op het gehalte van onze groepscommandanten niet aanbevelingswaardig.

2°, *De sterkte der groep en de opstelling van de groepscommandanten.* Het onderrecht in het werktuiglijk tirailleeren wordt aanvankelijk gegeven aan één groep van 7 tot 14 man. Bij den aanvang worden de manschappen rotsgowijze naar

de grootte gesteld, de grootste man van elk rot in het voorste gelid. Daarna worden twee tot vier dergelijke groepen vereenigd, waarvan echter de totale sterkte niet grooter mag zijn dan 52 man. Zoodra twee of meer groepen vereenigd zijn, zal op elk der vleugels van het voorste gelid of van beide gelederen een guide worden geplaatst. De guides treden op als groepscommandanten. Evenals in Oostenrijk dus een sterkte van 7 tot 14 man voor de groep. Het maximum van de grens hing kennelijk te zamen met de vraag, in hoeveel groepen men de op oorlogssterkte gebrachte sectie gaarne wilde verdeeld zien. Intusschen is men nog iets verder gegaan en heeft men ook gelet op de organieke sterkte der compagnie, zoodra alle lichten onder de wapenen mochten zijn. Het maximum van de sterkte der sectie kan volgens de oorlogsformatie slechts 50 man zijn, zij kan echter door de organieke sterkte worden overtroffen. Met het minimum van 7 kunnen wij ons zeer goed vereenigen; daalt men lager af, dan gaat het verschil tusschen de gesloten en de verspreide formatie in groepen, zooals die thans in het voorschrift is aangenomen, nagenoeg geheel verloren.

Wenschelijk zou intusschen een nadere aanduiding zijn geweest, hoe men de sectie in groepen denkt te verdeelen. Een sectie van 28 man kan men splitsen in 4 groepen van 7 man, in 2 groepen van 14 man, of wel in 3 groepen van 10, 9 en 9 man, 10, 10 en 8 man enz. Welk bezwaar bestond er om te bepalen, dat de sectie in 2 of 4 groepen moest worden verdeeld en wel, wanneer de sterkte beneden de 14 rotten daalde, in 2 groepen en wanneer zij tot 14 rotten of daarboven opklom, in 4 groepen? De indeeling in 3 groepen verviel dan, bovendien is zij ook overbodig, nu men over voldoende kader kan beschikken.

De plaatsing van het kader, zooals die thans wordt voorgeschreven, leidt tot tweestrijd met de bepalingen der compagniesschool. De groepscommandanten staan op de vleugels der sectie, die van de middelgroepen in het achterste gelid. De compagniesschool nu laat wel is waar bij uitzondering de opstelling van kader in het achterste gelid toe, doch niet dan nadat een opsluitend gelid uit 4 korporaals en den fourier bestaande, is gevormd. Zeer waarschijnlijk is door de Commissie een andere opstelling voor de compagnie aangenomen, als de voor het oogenblik nog reglementaire, zeker is het dat men nu op dit gebied in het duister rondtast. De vraag of de commandant der middelgroep in het achterste gelid op den rechter- of linkervleugel zal moeten staan, blijft onbeantwoord en baart alleen dan geen zorg, wanneer men in 2 of in 4 groepen indeelt.

3°, *Het onderling verband tusschen tirailleurs en groepen.* Behoudens enkele uitzonderingen in het bijzonder vermeld, wordt in elke groep, het verband op de plaats en in den marsch naar het midden gehouden of genomen. Treden meerdere groepen naast elkaar op, dan wordt een groep van richting benoemd, waarnaar door de andere het verband moet worden onderhouden.

Bij zijwaartsche verplaatsing wordt door de groepen het verband onderhouden, naar de zijde waarheen de verplaatsing geschiedt.

In beginsel is dus aangenomen, het onderhouden van de richting naar het midden en naar onze meening te recht. Het onderhouden van het verband in en tusschen de groepen onderling is van het grootste belang voor de leiding der uitgebreide liniën in het tegenwoordige gevecht. Het zwaartepunt van het verband moet worden gezocht bij de groepscommandanten, die zich achter het midden van hun groep moeten ophouden. Zij onderhouden den bevolen afstand van elkaar en leiden de beweging van den middelsten tirailleur hunner groep. Belast men een der vleugellieden met de richting en het onderhouden van het verband, dan zal de groepscommandant uit zijn normale plaats weinig invloed op de bewegingen van dien man kunnen uitoefenen, tenzij door roepen, hetgeen in een tirailleurlinie zeer streng verboden is. Daarbij zal zijn aandacht in één richting worden geleid en zal daardoor het bestuur van de groep en het noodzakelijk en oordeelkundig gebruik van het terrein verloren gaan.

Thans houden de manschappen verband naar het midden; dat midden wordt gemakkelijk geleid door den groepscommandant, die wederom verband houdt met de commandanten der nevensgroepen en met den sectiecommandant, waartoe in het voorschrift ook op bedekt terrein de hulpmiddelen worden aangegeven, zoodat langs dien weg de mogelijkheid voor den compagniescommandant wordt geboren, om de geheele leiding van zijn verspreide afdeeling in de handen te houden.

4°, *Het dragen van het geweer*, zoowel door de tirailleurs, als door de gesloten troepen. Stilstaande hebben de tirailleurs het geweer bij den voet; in beweging zijnde dragen zij het omlaag in de eene of andere hand. Bij een gesloten troep worden de geweren naar omstandigheden gedragen. Deze wijziging achten wij gelukkig. In het voorgaande tirailleurreglement werd bepaald, dat marcheerende, de geweren op den rechter- of linkerschouder, of ongedwongen omlaag in de rechter- of linkerhand zouden worden gedragen. Een zeer onpractische bepaling, die aan het geheel noodeloos een onregelmatige gedaante gaf en daarbij de geweerloopen voor het gezicht des vijands in de zon deden glinsteren.

De bepaling dat de gesloten troep de geweren naar omstandigheden draagt, is echter te algemeen en beteekent ook eigenlijk niets. Binnen de grenzen der reglementen, kan de commandant van een troep de geweren steeds laten dragen, zooals hij wil, zoodat de opmerking gevoeglijk achterwege kan blijven.

Wanneer geen bepaalde gang is aangegeven, geschieden de bewegingen in den regel met den gewonen pas. Het sannemen van een snelleren gang (versnelden of looppas) wordt afzonderlijk bevolen.

Werktuiglijk tirailleeren met één of meer groepen. Tot de opleiding van een groep behoort:

1°, *Het verspreiden*. Het verspreiden kan plaats hebben in de lijn, waarop

het voorste gelid der groep zich bevindt of *voorwaarts* van die lijn. Het geschiedt met den versnelden pas en in den regel op het midden.

Om een stilstaande of marcheerende groep *op het midden* te doen verspreiden in de lijn, waarop zij zich bevindt, wordt eerst een man uit het midden van het voorste gelid aangewezen. Op het commando »Verspreiden" blijft die man staan, zijn achterman plaatst zich links en op één pas afstand van hem. De zijwaarts staande of marcheerende manschappen begeven zich uit de rechter- of linkerflank op den onderlingen afstand van één pas op één gelid. Op overeenkomstige wijze kan, mits dit in het commando wordt aangegeven, op een der vleugellicden links of rechts worden verspreid.

Tot het verspreiden eener groep *voorwaarts* van de lijn, waarop zij zich bevindt, wordt van den marsch in schuinsche strekking gebruik gemaakt om ieder man zijn plaats te doen bereiken, terwijl deze beweging eveneens zoowel op het midden, als op den rechter- of linkervleugelman zal kunnen geschieden.

Aan deze bewegingen, die in eenigszins gewijzigden vorm in het voorgaande reglement voorkwamen, is een derde toegevoegd, ten doel hebbende een met tweeën (wij ontmoeten deze benaming in dit voorschrift voor het eerst) uit de flank marcheerende groep te verspreiden. Ofschoon niet in het bijzonder vermeld, zal deze beweging haar toepassing moeten vinden, bij het deboucheeren uit een defilé, in het bijzonder onder het vijandelijk vuur. Zooals de redactie der paragraaf thans luidt, is de uitvoering bezwaarlijk. Aannemende dat de groep uit de rechterflank marcheert en zich dus het voorste gelid aan de linkerzijde bevindt, dan zal, wanneer de groep zich h.v. rechts moet verspreiden, de linkervleugelman blijven staan, terwijl de overige manschappen zich in den versnelden pas naar hunne plaatsen begeven. De plaats nu van den aan het hoofd marcheerenden rechtervleugelman, die aanvankelijk tot het achterste gelid behoorde, is links van den linkervleugelman. Tegen den stroom der opmarcheerenden zal hij die plaats moeten bereiken en dit leidt tot verwarring. Naar onze meening kon de beweging geheel achterwege blijven en in de practijk vervangen worden door de reeds in de reglementen bestaande, van rechts of links opmarcheeren, waaraan alsdan moet worden toegevoegd het bevel: »verspreiden". Geenszins toch behoeft met dit bevel te worden gewacht, totdat de geheele groep is gedeboucheerd. Wensch men intusschen de beweging te behouden, dan zou door een eenvoudige wijziging in de redactie, het genoemde bezwaar uit den weg kunnen worden geruimd. De verklaring zou alsdan moeten luiden: de linker- (rechter-) vleugelman van het voorste rot blijft staan, alle overige manschappen begeven zich met den versnelden pas naar hunne plaatsen. Het links (rechts) marcheerend gelid wordt geacht hierbij het voorste te zijn".

2°, *Herstellen van de gesloten orde*. Het herstellen van de gesloten orde in een verspreide groep heeft plaats: bij een stilstaande groep in de lijn, waarop zij zich bevindt, bij een marcheerende groep *voorwaarts* van die lijn. Het geschiedt met den versnelden pas. Ook hier zal een man uit het midden

worden aangewezen, op wien de aansluiting moet plaats hebben. Deze man blijft staan, terwijl de tirailleurs zich door den flankmarsch naar hunne plaatsen begeven, of wel hij marcheert rechttuit, terwijl de tirailleurs zich door middel van den versnelden pas en den marsch in schuine strekking naar hunne oorspronkelijke plaats in de groep begeven.

3°, *Afstand vermeerderen en verminderen.* De oorspronkelijke afstand van één pas kan door *aansluiten* worden verminderd tot op ongeveer een halve handbreedte, den vermoedelijken afstand der manschappen onderling in de gesloten orde, en door *uitbreiden* weder worden hersteld. Naarmate de groep marcheert of stilstaat, wordt de beweging door middel van den schuinschen of flankmarsch uitgevoerd, terwijl zij steeds op het midden geschiedt.

4°, *Marschen en directie-veranderingen.* De linie wordt in beweging gesteld door het commando »Voorwaarts" of wel door dat van »Rechtsomkeert". De traditioneele commando's avanceren en retireeren zijn daarmede voor goed verbannen. Intusschen schijnt de reden voor de afschaffing dezer commando's meer te zijn gelegen in de vroegere bepaling, dat zij steeds een beweging aanduiden naar den vijand of van dezen af, dan wel in hun vreemden oorsprong, terwijl de noodzakelijkheid om voor de verspreide troepen en de gesloten afdeelingen overeenkomstige commando's te bezitten, niet van belang onthloot is.

De richting gedurende de beweging wordt steeds genomen op het midden.

Zijwaarts wordt de linie verplaatst door flankbeweging of door den schuinschen marsch, al naarmate de afdeeling stilstaat of zich beweegt. Bij de zijwaartsche beweging is de voorste tirailleur met de directie belast.

De beweging in front wordt hersteld door de wending rechts- of linksom of wel door $\frac{1}{2}$ wending en zulks op het nieuw ingevoerde commando »Rechttuit".

De marsch wordt gestaakt door het commando »Halt", waarna onmiddellijk naar de zijde des vijands wordt front gemaakt.

Door het commando »Rechter- of Linkervleugel voor of achter" wordt door de tirailleurs met den versnelden pas, om den tegenovergestelden vleugel als spil, van directie veranderd, terwijl door het commando »Halt" of »Rechttuit" aan de beweging een einde wordt gemaakt.

5°, *Vuren.* Op het gebied der vuren treffen wij ingrijpende veranderingen aan. Het vuur wordt steeds stilstaande afgegeven en onderscheiden in *salvo-vuur*, met een opzethoogte van 700 tot 400 M. en *tirailleurvuur* met een opzethoogte van 400 tot 250 M. Wordt beneden den afstand van 250 M. gevuurd, dan wordt dus geen verandering in de opzethoogte gebracht en daar later ook het woord »Standvizier" wordt gebruikt, ligt het voor de hand, dat het bezit van een standvizier voor den afstand van 250 M., door de Commissie als noodzakelijk is aangenomen. De vraag, in hoeverre die afstand voor een standvizier de juiste is, maakte reeds bij herhaling, ook in dit tijdschrift een onderwerp van beschouwing uit. Welke denkbeelden men hierbij ook moge zijn toegedaan, vrij algemeen wordt de noodzakelijkheid van

het bezit eens standviziers erkend. Aan een wijziging der opzetboogte onder moeilijke omstandigheden op betrekkelijk korte afstanden van den vijand, kan op grond van de ondervinding niet worden gedacht. Aanstaande verandering van ons vizier zal dan ook zeker niet uitblijven.

Het tirailleurvuur zal in de *knielende* houding worden afgegeven. Van de staande of liggende houding wordt niet gesproken; toch mag niet worden ontkend, dat niet alleen somtijds aan die houding de voorkeur moet worden gegeven, doch tevens ten opzichte van de meer bestreken baan aan de liggende houding op vlak terrein bepaalde voordeelen zijn verbonden. Ofschoon toegevend dat de knielende houding de normale, vooral voor den aanvaller zal zijn, zouden wij toch in het voorschrift, de woorden *bij voorkeur* wenschen opgenomen te zien.

Ten einde het tirailleurvuur zolang mogelijk in de hand te houden, heeft men voorgeschreven om steeds niet meer dan 3 of 4 patronen achter elkander te doen verschieten en dit aantal in het commando op te nemen. Omtrent de waarde van dit middel voor de practijk is veel getwist. Sommigen beweren dat de toepassing bepaald onmogelijk is, anderen bevelen het als mogelijk aan, terwijl ook in de meeste buitenlandsche reglementen en o. a. ook in het jongste Russische voorschrift daarvan melding wordt gemaakt. In dit laatste wordt intusschen bepaald, dat van het vuur met een bepaald aantal patronen zal worden gebruik gemaakt, wanneer de stem van den commandant door de tirailleurs moeilijk kan worden verstaan en zich een bepaald doel voordeet, dat na zijn verschijnen weer spoedig dreigt te verdwijnen (1). Ons voorschrift is eenigszins meer imperatief en eischt dat behalve bij het vuur, hetwelk den bajonetaanval onmiddellijk voorafgaat, steeds het aantal patronen zal worden genoemd. Daarbij wordt ook de mogelijkheid aangenomen om zoo noodig door het commando het vuur te doen staken. Van het gebruik van signalen of van een schel tirailleurfluitje wordt hierbij geen melding gemaakt.

Volkomen waar is het, dat wanneer dit theoretisch middel tot verkrijging van de vereischte vuurpausen, practisch uitvoerbaar is, de aanbeveling geheel gewettigd is. Intusschen gaat het moeilijk, op dit gebied oefening te verkrijgen; alleen de najaarsmanoeuvres en de enkele oefeningen met losse patronen leenen zich daartoe. Daarbij bestaat echter een belangrijk verschil tusschen een oefening met losse patronen en het gebruik der scherpe patronen in de werkelijkheid. Wat ons betreft, wij hechten voor de werkelijkheid aan het aanbevolen middel geringe waarde en geven de voorkeur aan het staken van het vuur, door middel van een bevel of van een schel gefluit, dat zich boven het geraas van het vuur doet hooren. Ook het voorschrift erkent de mogelijkheid daartoe door te bepalen, dat wanneer de onderwijzer (later sectiecommandant) het vuur wil doen ophouden, vóór dat de man-

(1) Zie Oest. *Mil. Zetschrift* 1883, Febr. u. März.

schappen het bepaald aantal patronen hebben verschoten, daartoe zal worden gecommandeerd »Ophouden met vuren». Wellicht heeft dus de Commissie door het onmogelijke te eischen, het mogelijke mogelijk willen maken.

Het trekt de aandacht dat van het snelvuur, zoowel hier als in het verdere gedeelte van het voorschrift, niet wordt gesproken. De reden hiervan moet ongetwijfeld worden gezocht in het streven om het vuur te beheerschen en het munitieverbruik zoolang mogelijk te regelen. In dit opzicht gelooven wij dat de Commissie zeer juist heeft gezien. De ondervinding toch leerde, hoe spoedig het individueel vuur in een snelvuur overging, dat door de officieren, noch door bevel noch door signaal kon worden beheerscht. Daarbij roept het commando »Snelvuur», dat in ieder geval alleen onder moeilijke omstandigheden zal worden gegeven, steeds een zekere agitatie in het leven, die kan worden ontweken door met het individueel vuur te beginnen, terwijl men de zekerheid heeft dat tegen wil en dank spoedig dit vuur in een snelvuur zal ontaarden. Is het waar dat snelvuur een betreuenswaardig gevolg is van de moreele invloeden in het gevecht, dan behoeft men het in geen geval door een commando in een voorschrift, ook reeds het burgerrecht bij de vredesoefeningen te verzekeren.

Voor het individueel vuur van gesloten afdeelingen is de quaestie een geheel andere. Wil men in buitengewone gevallen het snelvuur doen uitvoeren, dan blijft er niet veel anders over dan het commando »Snelvuur» te behouden; beschouwingen omtrent dit onderwerp zijn bij de behandeling van een voorschrift op het tirilleeren niet op hun plaats en blijven dan ook verder achterwege.

6°, *Inrukken der tirailleurs.* Het inrukken der tirailleurs dient hoofdzakelijk om het front van de achtergeplaatste afdeelingen spoedig vrij te maken. Het geschiedt uit de rechter- of linkerflank, in den looppas. Eerst wordt de groep verzameld en daarna in haar geheel in den looppas achterwaarts geleid.

Opleiding eener afdeeling van 2 tot 4 groepen. Bij de voorschriften voor de opleiding eener afdeeling van 2 tot 4 groepen, trekt al dadelijk de bepaling de aandacht, dat volgens het nieuwe ontwerp, de afdeeling in gesloten groepen wordt opgelost, alvorens zich geheel in de tirailleurlinie te verspreiden. Deze overgangsmaatregel die o. a. ook in de Fransche en Oostenrijksche reglementen wordt aangetroffen, achten wij een hoogst gelukkige. De vermeerderde uitwerking van het vuur maakt, reeds op de groote afstanden, de oplossing van een gedeelte der afdeeling in eerste linie noodzakelijk. Gaat men daarbij al dadelijk geheel tot de verspreide orde over, dan loopt men gevaar, dat men vooral op moeilijk terrein reeds het vereischte verband heeft verloren, alvorens de werking der eerste linie begint. Door de groepen te zamen te houden, wordt dit bezwaar vermeden, terwijl eerst wanneer de verliezen door het vijandelijk vuur veroorzaakt, zich

beginnen te doen gevoelen, tot de eigenlijke verspreide orde zal worden overgegaan.

Tot het *uiteengaan* eener afdeeling (later sectie genoemd) *in groepen*, wordt onder aanwijzing van de groep, waarop de beweging geschiedt, alsmede van den onderlingen afstand tusschen de groepen, gecommandeerd *zin groepen oplossen*".

De afstand tusschen de groepen onderling, die steeds van midden op midden wordt gerekend, bedraagt hoogstens 50 pas. Rekent men de ruimte door een verspreide groep van 14 man ingenomen, ongeveer 25 pas te zijn, dan laat de tusschenruimte van 50 pas toe, om zoo noodig een geheele groep ter versterking op te nemen. Intusschen moet die afstand van 50 pas kennelijk slechts als een rustpunt worden beschouwd, om het maximum der ruimte aan te geven, die aanvankelijk door de groepen eener afdeeling kan worden ingenomen. Het behoeft geen betoog dat ook kleinere tusschenruimten toelaten om geheele groepen in de openingen te verspreiden, mits men daarbij vooraf de manschappen der groepen heeft doen aansluiten en tevens zorge dat de alsdan te verkrijgen tusschenruimten niet kleiner zijn dan de frontbreedte van een geheele groep op één gelid in linie. Voor een groep ter sterkte van 14 man zal die tusschenruimte ongeveer 12 pas bedragen.

De oplossing in groepen kan plaats hebben *in de lijn*, waarin de afdeeling zich bevindt, of *voorwaarts* van die lijn. De eerste beweging geschiedt uit de flank onder opgave van het aantal passen, die de groepen onderling van elkaar zullen nemen. Bij de tweede beweging wordt van den schuinschen marsch en den versnelden pas gebruik gemaakt, behalve door de groep, waarop de beweging geschiedt. Een natuurlijk gevolg van de aanvankelijke oplossing in gesloten groepen is de nu volgende verspreiding van iedere groep op het midden, in plaats van op een der vleugels. De afstand toch tusschen de groepen onderling wordt genomen van midden tot midden en door de groepscommandanten, die reglementair achter het midden hunner groep opstelling kiezen, met zorg onderhouden. Door de verantwoordelijkheid voor den afstand aan de groepscommandanten op te dragen, heeft men een vrij voldoende waarborg, dat het onderling verband naar behooren zal worden bewaard. Daarbij levert zoowel de verspreiding als de aansluiting op het midden de gelegenheid om de beweging in den kortst mogelijken tijd te doen geschieden, terwijl vergissingen, die allicht zouden kunnen ontstaan, wanneer men dan eens op den rechter- dan weer op den linkervleugel aansloot, minder zullen voorkomen. Naarmate het terrein dit noodzakelijk maakt, zal het nu aan de groepscommandanten mogelijk zijn, hun groepen als een harmonica in of uit te schuiven, zonder dat daarbij in eenig opzicht afstand en verband zullen verloren gaan.

Hoewel dus de verspreiding, evenals de aansluiting op het midden, in het voorschrift als regel worden aangenomen, wordt echter bij uitzondering toegestaan, die beweging ook op een der vleugels te doen geschieden, mits

daarvan, zooals voor de enkele groep is voorgeschreven, in het commando melding worde gemaakt.

Marcheert de afdeling uit de flank, dan kan eveneens in groepen worden opgelost. De beweging geschiedt steeds op de tweede groep, die rechtuit of in de bevolen richting marcheert. De overige groepen marcheeren schuinrechts of links en nemen den frontmarsch aan (aldus luidt het voorschrift) zoodra zij ter hoogte van de tweede zijn gekomen. De uitvoering dezer beweging geeft aanleiding tot verwarring en wel ten gevolge van de minder gelukkige redactie van den laatsten zin: »de groepen, die schuin gemarcheerd hebben, nemen den frontmarsch aan". In de eerste plaats toch kennen onze bestaande reglementen geen schuinchen marsch voor afdelingen, die uit de flank marcheeren, in de tweede plaats echter kent men slechts één frontmarsch, dat is die in linie. Volgt men dus de beweging naar de letter, dan zouden drie groepen opmarcheeren en één uit de flank blijven. Kennelijk ligt deze opvatting niet in de bedoeling der Commissie, die dunkt ons geen andere kan zijn, dan deze, dat de groepen, die schuin hebben gemarcheerd, rechtuitgaan zoodra zij ter hoogte en op den behoorliken afstand van de tweede zijn gekomen. Persoonlijk waren wij intusschen reeds van een andere opvatting getuige.

Opmerking verdient dat de beweging alleen geschiedt, wanneer de afdeling marcheert; vandaar is ook in het commando het woord »Voorwaarts" weggelaten.

Herstellen der afdeling in gesloten orde. Het herstellen der afdeling geschiedt op een, in het commando aangeduide groep. Zijn de groepen verspreid, dan wordt eerst op het midden vereenigd en daarna door flankbeweging van ieder der groepen, de geheele afdeling hersteld. De beweging wordt zoowel stilstaande als in den marsch uitgevoerd. Niet onvermeld mag blijven dat tot het voorwaarts herstellen van de afdeling, geen gebruik van den schuinchen marsch mag worden gemaakt.

Door aansluiten of uitbreiden op een bepaalde groep, kan de onderlinge afstand tusschen de groepen worden verminderd of vermeerderd. Stilstaande geschiedt de beweging door middel van den flankmarsch, marcheerende door den schuinchen marsch.

Wordt tot op geringen afstand aangesloten, dan zal er veel overeenkomst bestaan tusschen deze beweging en de voorgaande, ofschoon zij op verschillende wijzen worden uitgevoerd.

Bij de marschen wordt een groep van richting aangewezen. Veranderingen van directie geschieden zoowel bij een stilstaande, als bij een marcheerende linie, om een der vleugelgroepen als spil.

Het versterken der tirailleurlinie geschiedt zoowel door verlenging van een der vleugels als door inschuiving tusschen de groepen of tusschen de verspreide manschappen; dit laatste zal natuurlijk tot de uitzonderingen moeten behooren. De verlenging kan gepaard gaan met een ombuiging der tirailleur-

linie, zoodanig dat daarmede voor- of achterwaarts een haakstelling wordt ingenomen.

Zoowel bij het verlengen als bij het versterken wordt de daarvoor aange-
wezen groep eerst in haar geheel in den loopas naar de bestemde plaats
geleid, om daarna op het midden te worden opgelost. Het laat zich ver-
moeden dat de reden van dit gesloten in de linie rukken, moet worden
gezocht in het bezwaar, dat bij een vroegtijdige oplossing van de ter ver-
sterking of verlenging oprukkende groep, vermenging der manschappen van
verschillende groepen wordt gevreesd. Toch is naar onze meening de vraag
gewettigd, in hoeverre dit bezwaar opweegt tegen het gevaar om door het
vereenigd voorwaartsgaan, onnoodig, wellicht grootere verliezen te veroorzaken.
Wordt de ter versterking voorwaarts gezonden groep, zoodra zij *tegenover* de
plaats is gekomen, alwaar zij in de linie opstelling zal moeten nemen, ver-
spreid, dan wordt, dunkt ons, het bezwaar van het gesloten voorwaarts-
gaan ontweken, terwijl toch voor de vermenging van groepen niet zooveel
vrees behoeft te bestaan. In de practijk, dit laat zich begrijpen, zal wel is
waar naar omstandigheden moeten worden behandeld, doch zoolang de af-
standen tusschen de groepen, het tusachenvoegen van geheele groepen toe-
laat, zal vermenging van die afdelingen niet spoedig intreden. Mocht dit
echter al het geval zijn, dan wordt het bezwaar uit de vermenging voort-
vloeiende grootendeels weggenomen, door de oordeelkundige bepaling in het
voorschrift, dat manschappen, die tusschen die eener andere groep worden
ingeschoven, de bevelen en aanwijzingen van den commandant dezer laatste
volgen.

Bij de *vuren* wordt van salvo- en tirailleurvuur gebruik gemaakt. De
onderwijzer, later de sectiecommandant, beveelt de soort van het vuur en
geeft de opzethoogte aan. De groepscommandanten zorgen voor de uitvoe-
ring. Wil de onderwijzer het vuur doen staken, dan commandeert hij
»Ophouden met vuren». Blijkbaar neemt men dus, voor een vereenigd aantal
groepen, eveneens de mogelijkheid aan, om het vuur op het commando te
staken.

De *bajonetaanval* wordt voorafgegaan door een vuur der groepen, waartoe
door den onderwijzer wordt gecommandeerd »Vuren». Op de herhaling van
dit commando door de groepscommandanten wordt tirailleurvuur, onder ge-
bruikmaking van het standvizier, afgegeven. Van het verschieten van een
bepaald aantal patronen is nu geen sprake. Ieder tirailleur vuurt zonder
overhaasting en al laat het zich voorzien dat dit vuur in snelvuur zal ont-
aarden, het bevel daartoe wordt in geen geval gegeven.

Zoodra het vuur 1 à 2 minuten zal hebben geduurd, wordt gecomman-
deerd »Versnelde pas» en daarmede gelijktijdig het vuur gestaakt. Na aldus
in den versnelden pas eenigen afstand te hebben afgelegd, begeeft de onder-
wijzer zich vóór het midden der linie en commandeert »Attaqueeren» waarop
ook de groepscommandanten zich vóór de linie begeven; de geweren worden

geveld, de looppas wordt aangenomen en een ieder volgt de richting, hem door den commandant aangegeven. Het algemeen gebruikelijke hoerah wordt hierbij natuurlijk niet vergeten. In hoofdstuk II wordt hierop nader teruggekomen; wellicht is deze indeeling in het belang van het onderricht noodzakelijk geweest, naar onze bescheiden meening is zij echter niet bevorderlijk aan het gemakkelijke overzicht.

Hoofdstuk I eindigt met het *inrukken* der tirailleurs, waarbij het niet onnoodig is op te merken, dat de onderwijzer het inrukken commandeert, doch de groepscommandanten op hun bevel het front der afdeeling zoo snel mogelijk vrijmaken. Eerst zoodra ieder der groepen achter de reserve-afdeeling is aangekomen, gaat de onderwijzer er toe over het geheel te ordenen, waarbij kennelijk de bedoeling voorzit, de sectiën steeds in haar oorspronkelijke orde te herstellen, zonder dat op de latere rangschikking der sectiën in de compagnie bijzondere nadruk wordt gelegd.

Het werktuiglijke gedeelte is hiermede afgehandeld en naar ons gevoelen moet met billijkheid worden erkend, dat met het voorgeschrevene een belangrijke schrede voorwaarts is gedaan, die tot meerdere bestendigheid in onze reglementen zal kunnen leiden.

Vergeleken met de tirailleurschool van 1877 munt het ontwerp-voorschrift door eenvoudigheid en duidelijkheid boven zijn voorganger uit. De commando's zijn beknopt en geven getrouw de beweging terug, die men wil uitgevoerd zien; alleen het reeds in den aanvang genoemde bezwaar van het gemis aan overeenstemming met de bestaande reglementen, werkt belemmerend en maakt ook een spoedige uitgaaf der vooraangaande scholen noodzakelijk.

Hoofdstuk II handelt over het *gevecht in verspreide orde* en beschouwt in de eerste plaats het gebruik van het terrein. Opvolgend worden de enkele man, een enkele groep, eindelijk meerdere groepen ingewijd in de wijze waarop langs den voordeeligsten weg van het terrein kan worden gebruik gemaakt. Het laden en aanleggen wordt op verschillende wijzen beoefend, de voordeelen aan het schieten in liggende, knielende of staande houding verbonden, aange-toond. Beweging over het terrein in gebogen houding en in versnelden gang van de eene dekking tot de andere worden den manschappen onderwezen en aanbevolen.

Het verbreken van het verband in de groep wordt streng geweerd, ook zelfs wanneer daardoor betere dekking of verhoogde vuuruitwerking zou kunnen worden verkregen.

De groepscommandant kan zijn groep doen aansluiten, als hij dit gewenscht acht. Ook meerdere groepen mogen tot betere bestrijking van het voorgelegen terrein worden vereenigd. Gesloten afdeelingen onttrekken zich aan het vuur door een goede keuze van formatie, opstelling, beweging enz. Met deze en andere nuttige wenken voor groepscommandanten en onder-

wijzer wordt het hoofdstuk geopend en vervolgd door zoodanige ophelderingen of uitbreidingen, die de toepassing der grondslagen van het werktuiglijk tirailleeren op verschillende terreinen noodzakelijk maken. Het laat zich vermoeden dat dit onderwerp, voor zoover het betreft vermeerdering van vuuruitwerking, nader in het Voorschrift op de wapenen en schietoefeningen zal worden uitgewerkt.

De *beweging* der verspreide linie kan zoo noodig sprongsgewijze geschieden, d. w. z. de *geheele* linie kan met den looppas ongeveer 100 M. in één sprong worden vooruitgebracht, om vervolgens halt te maken en de beweging later op overeenkomstige wijze voort te zetten. Vooralsnog wordt dus hier niet gesproken van het voorwaartsgaan van de eene afdeeling onder dekking van de andere; later wordt hierop echter teruggekomen. Alvorens de sprong wordt uitgevoerd, staken de groepen het vuur, terwijl de groepscommandanten zich vóór hun groep begeven om deze te geleiden. Wat de grootte van de sprongen betreft, is te recht aangenomen, deze in het voorschrift, en dus als regel bij de vredesoefeningen, vrij aanzienlijk te nemen. Het doel is om bij den aanval de verspreide manschappen vooruit te krijgen; dikwerf gaat dit met groote hezwaren gepaard, en heeft men daarom eenmaal de linie in beweging gekregen, dan moet er naar gestreefd worden, zooveel mogelijk terrein te winnen. Neemt men reeds bij de vredesoefeningen de sprongen klein, dan laat het zich voorzien, dat ze in de werkelijkheid nog geringer zullen worden; 100 M. moet echter als het maximum worden beschouwd van den afstand, die door den bepakten infanterist in den looppas kan worden afgelegd.

Reeds zagen wij in het voorgaande hoofdstuk, dat als beginsel in het voorschrift is aangenomen, de groepscommandanten vóór hun groep te brengen, zoodra deze zich in den looppas voorwaarts begeeft. Door het aannemen van de richting op het midden, rust te recht de directie der groep geheel op de schouders van den groepscommandant, die aan den aangewezen man uit het midden zijn bevelen mededeelt. Wordt de groep in den looppas verplaatst, dan gaat dit moeilijk; vandaar dus de bepaling dat de groepscommandanten zich vóór hun groep begeven, om door den man uit het midden te kunnen worden gevolgd.

Zoolang de groepen nog gesloten zijn, worden in den regel van elk harer door den groepscommandant twee man als éclaireurs ter verkenning op hoogstens 100 M. vooruitgezonden. Dit beginsel, nieuw in onze reglementen, wordt o. a. ook in Frankrijk gevolgd, doch met eenigszins andere bedoelingen, waaraan wij de voorkeur zouden geven. In Frankrijk toch worden de éclaireurs uit de beste schutters gekozen en aan hen overgelaten, een gericht vuur te openen, ten einde den vijand te verontrusten. Als dit vuur niet meer voldoende is, neemt de keten de éclaireurs op en begint haar vuur.

Bij ons is de taak der éclaireurs uitsluitend die der verkenning en wordt hun het vuur, zonder bekomen last, alleen tot alarmeering of persoonlijke

verdediging toegelaten. Intusschen wordt in ons voorschrift de mogelijkheid erkend, die er zal kunnen bestaan, om nog vóór dat het algemeen vuur is geopend, door enkele manschappen één of meer schoten te laten afgeven en zulks in bijzondere omstandigheden, tegen verkennende officieren enz. Waarom nu, vragen wij, dit niet overgebracht op de éclaireurs? Afgescheiden dat het lang niet aangenaam is voor die éclaireurs, wanneer uit de groep, die hen op 100 M. of minder volgt, schoten langs hen heen worden gelost, gelooven wij dat zij de aangewezen personen zijn: vooreerst om krachtens hun opdracht iets waar te nemen en ten tweede om daarop te vuren. De reden waarom de Commissie met dit gevoelen niet is medegegaan, ligt voor de hand: men wenscht den groepscommandant het gezag en ook de verantwoordelijkheid voor dit exceptioneel vuur te laten. Wij erkennen de waarde dezer redeneering, doch het blijft evenmin van belang ontbloot, dat men, door alleen aan de vooruitgeschoven éclaireurs het recht tot het lossen van enkele schoten toe te kennen, het gevaar ontwijkt dat ook uit de linie door manschappen, zonder aanwijzing, aan dit vuur zal worden deelgenomen.

Op bedekt terrein zullen het bovendien juist de éclaireurs zijn, die iets zien en door anderen (verkennende officieren enz.) het eerst gezien worden. Komt de groep ter plaatse, dan is vermoedelijk het doel verdwenen.

Thans blijven de éclaireurs, alleen zoolang de groep gesloten is, vooruit; gaat men tot verspreiding over, dan wachten zij hun groep in. Bij het door ons voorgestaan begrip, zou het noodig zijn om ze zoo lang vóór de linie te laten, totdat het algemeene vuur zal worden geopend. De afstand, waarop zij vooruit zouden worden gebracht, wenschen wij gemiddeld tot 50 M. te beperken.

Zoolang de groepen in de tirailleurlinie gesloten zijn, zullen zij niet vuren, behalve onder de uitzondering boven genoemd. Marcheert de groep, dan begeven zich de tot vuren aangewezen manschappen eenige passen voorwaarts in de richting des vijands, lossen één of meer schoten en hernemen ten spoedigste hun plaats. Deze schoten op een aanzienlijken afstand op kleine doelen gelost en nog voorafgegaan door een versnelde beweging van den schutter, beloven ongetwijfeld slechts een zeer geringe trefkans.

Zeer te recht is als beginsel aangenomen om bij het in versnelden pas voorwaartsgaan tot uitvoering van den bajonetaanval, het vuur niet geheel te doen staken. Ook al is de trefkans slechts een toevallige, zoo is dit vuur gedurende de beweging toch uit het moreel oogpunt noodzakelijk. Daartoe wordt voorgeschreven dat door den groepscommandant aan te wijzen manschappen snel zullen vooruitgaan, om staande een enkel schot op de voorleggen stelling af te geven en zich daarna weder in de linie te doen opnemen.

Alvorens tot den bajonetaanval over te gaan, is de tirailleurlinie waarschijnlijk verlengd of versterkt. Bij de verlenging heeft men geen vermenging van groepen te vreezen, dit zal daarentegen meermalen het geval zijn bij de versterking door middel van inschuiving. Ten einde daarbij de bevelvoering

naar behooren te regelen, is de bepaling opgenomen dat, bij vermenging van twee afdeelingen, de hoogste en oudst in graad zijnde commandant, het bevel over het geheel op zich neemt, terwijl de andere ter zijner beschikking blijft. Bij de vermenging van onderdeelen van dezelfde compagnie of van hetzelfde bataljon zal deze bepaling wellicht tot geen moeilijkheden aanleiding geven. Worden onderdeelen van verschillende bataljons doorengemengd en die mogelijkheid bestaat in het tegenwoordige gevecht, dan zijn quaesties omtrent de ancienniteit niet onmogelijk, terwijl zij worden vermeerderd, wanncer het weder toevallig ongunstig is en de officieren, in de overjas gekleed, elk distinctief van hun rang missen.

De rubriek *A. Gebruik van het terrein*, waarin zooals gebleken is ook verschillende bepalingen van algemeenen aard zijn opgenomen, eindigt met *de handelingen tegen de cavalerie*. In beginsel wordt daarbij aangenomen dat vereeniging van de groep, althans op open terrein wenschelijk is, terwijl die vereeniging als mogelijk wordt beschouwd, wanneer de naderende cavalerie tijdig, d. i. boven 300 M., wordt bemerkt. De groepen zoeken overigens hetzij alleen, hetzij vereenigd steun in het terrein, terwijl de aanval door het vuur wordt afgeslagen. Wordt de aanval tijdig waargenomen en heeft hij van ter zijde plaats, dan buigen van de tirailleurlinie enkele groepen om, tot het vormen van een haakstelling. Kunnen enkele manschappen den kring niet tijdig bereiken, dan leggen zij zich neder. Bij een verrassenden aanval legt men zich eveneens neer, laat de ruiters over zich heengaan en geeft hun vuur na.

Deze voorschriften beantwoorden geheel aan de eischen van den tegenwoordigen tijd. De infanterie kan bijna in elke formatie den aanval der cavalerie afwachten; ook de verspreide linie sloeg meermalen den ruiteraanval in die formatie af. Is er tijd tot formatie-verandering beschikbaar, dan is de vereeniging der groepen wenschelijk, omdat de paarden geneigd zijn, de vereenigde opstelling te ontwijken. Bestaat er eenigen twijfel omtrent de mogelijkheid der vereeniging, dan doet men beter te blijven op het punt waar men zich bevindt.

Wat de soort van het vuur en het oogenblik van de opening betreft, hieromtrent wordt voorgeschreven dat de aanval door het salvovuur met standvizier zal worden afgeslagen, terwijl dit vuur niet boven den afstand van 200 M. zal worden aangevangen, noch beneden dien van 50 M. zal worden voortgezet. Wordt de aanval, in weerwil van het afgegeven vuur, binnen den afstand van 50 M. voortgezet, dan zullen de geweren in de gevechtsstelling (?) worden genomen.

In de dagen van strijd omtrent de waarde en het gebruik van de vuren op de groote afstanden, haarde het niets geen bevreemding, wanneer men ook tot het afslaan van ruiteraanvallen een zoodanig vuurgebruik hoorde aanprijzen. Meer en meer is men van die denkbeelden teruggekomen en het mag naar onze meening een gelukkige greep worden genoemd, toen de Com-

missie besloot voor te schrijven, geen vuur te geven boven 200 M. De invoering van een standvizier voor den afstand van 250 M. maakt vizierverandering onnoodig en verzekert bovendien een juist stand van het vizier. Daarbij is het gebruik van het salvovuur, zeer stellig boven dat van het individueele vuur te verkiezen; het gelijktijdig aanbrengen der verliczen breekt den schok bij den aanval. De bepaling dat het vuur niet mag worden voortgezet binnen den afstand van 50 M. vindt haar grond in de mogelijkheid dat anders wellicht de zwaar gewonde paarden nog in het front zouden kunnen binnendringen, terwijl zij, niet gewond, wellicht zullen uitwijken. Een soortgelijke bepaling vindt men dan ook in het nieuwe Russische reglement, dat verbiedt een laatste salvo binnen den afstand van 80 pas af te geven.

Aan het slot van het voorschrift worden ook met enkele woorden, de handelingen van gesloten afdeelingen tegen de cavalerie besproken. Terloops willen wij die hier eveneens ter sprake brengen. Gesloten afdeelingen, zoo luidt het voorschrift, kiezen hun opstelling in verband met de terreingesteldheid en trachten den aanval door salvovuur af te slaan. Dit vuur wordt in den regel niet boven den afstand van 400 M. afgegeven. — Ten opzichte van de soort van het vuur dus ook hier het salvovuur; ten opzichte van den afstand een aanzienlijke vermeerdering. Het Russische reglement schrijft de opening van het vuur op 400 tot 300 pas voor; slechts één tot twee salvo's worden afgegeven en vervolgens het geweer geveld. Indien het waar is dat twee met kalmte afgegeven salvo's tot het afslaan van den cavalerie-aanval voldoende zijn, dan zouden wij geneigd zijn den aanbevolen afstand nog aanzienlijk te bekorten. »Das empfindichste für eine attackirende Kavallerie ist das Feuer aus naher Entfernung. Schon die Ruhe, mit welcher sie empfangen wird, lässt sie schlimmes ahnen", zegt E. ZOBEL. (1) en bij deze redeneering sluiten zich VON BOGUSLAWSKI en anderen aan.

Van alle zijden door cavalerie aangevallen vormen gesloten afdeelingen, minder dan één compagnie sterk, een kring om haar commandant. Compagnieën vormen in zoodanig geval het carré. Van bataljons wordt niet gesproken zoodat het vermoeden gerechtvaardigd is, dat aan het bataljons-carré geen plaats meer in de nieuwe reglementen zal zijn ingeruimd. Meerdere compagniescarrés verdienen naar veler meening de voorkeur boven één bataljonscarré.

Alleen wanneer de aanval van alle zijden dreigt, of wel wanneer bij het doortrekken van eenig terrein, plotselinge aanvallen van cavalerie te wachten zijn, wordt het carré voor de compagnie voorgeschreven of aanbevolen, in alle andere gevallen dus, waarin de infanterie den aanval der cavalerie reeds op grooten afstand bespeurt, moet de liniestelling als de eenige formatie der gesloten compagnie tegenover de cavalerie worden beschouwd. Bestaat er eenig gevaar voor de flanken, dan is het bovendien volstrekt niet

(1) E. ZOBEL. Das moderne Infanterie-Gefecht. Berlin, 1879.

noodzakelijk om het carré te formeeren en kan door het ombuigen van ééne sectie naar de bedreigde zijde, aan een mogelijk gevaar het hoofd worden geboden.

Onder rubriek B. *Algemeene bepalingen omtrent het gevecht der compagnie*, dus zowel zelfstandig optredende, als in het bataljonsverband handelende, treft men zeer belangrijke voorschriften aan, die ongetwijfeld der Commissie tot ernstige overwegingen aanleiding zullen hebben gegeven. In korte trekken samengevat, kan de inhoud tot het navolgende worden teruggebracht.

Voorafgaande verkenning is voor elk gevecht noodzakelijk. Aannemende dat het gevecht op open en effen terrein en onder gewone omstandigheden wordt gevoerd, zal de gevechtsformatie worden aangenomen op 2500 of 1200 M., al naarmate de aanvaller rekening heeft te houden met vijandelijk artillerie- of infanterievuur.

Treedt de compagnie zelfstandig op, dan vormt zij een tirailleurlinie, een soutien en een reserve, terwijl zij op beveiliging harer flanken bedacht moet zijn.

De sterkte der tirailleurlinie eener compagnie wordt niet bepaald voorgeschreven; zij kan uit één, twee of meer sectiën bestaan, dit laatste natuurlijk alleen, wanneer de compagnie als onderdeel van het bataljon optreedt.

De sectie, waarop de beweging moet plaats hebben, wordt aangewezen, de overige sectiën worden, uit de flank als de compagnie stil staat en door den schuinschen marsch als zij marcheert, geleid tegenover de plaats waar zij moeten oplossen, om vervolgens op de vleugelgroep uiteen te gaan.

De taak van tirailleurlinie en soutien wordt in het bijzonder omschreven. Bij den *aanval* snel en met orde zoo dicht mogelijk bij den vijand voorwaarts rukken en dezen aldaar door een krachtig vuur schokken, om daarna tot den laatsten beslissenden aanloop over te gaan. Bij de *verdediging* het doordringen van den aanvaller door vuur beletten. Het soutien steunt, hetzij in het front, hetzij op den vleugel en dekt tegen flankaanvallen.

De *reserve* eindelijk neemt rechtstreeks aan den beslissenden aanloop deel of ondersteunt dezen zijdelings uit een opnamestelling en weert alsdan de tegenaanvallen af. Bij de verdediging ondersteunt zij de eerste linie door haar vuur, werpt den binnengedrongen vijand terug en dekt zoo noodig den terugtocht.

Als algemeene regel geldt dat versterking der voorste linie door het soutien in zijn geheel niet dan op last van den compagniescommandant mag geschieden en dat deze, wanneer de compagnie zelfstandig optreedt, de beschikking over de reserve behoudt. Dit laatste houden wij voor in hooge mate belangrijk, als rakende meer in het bijzonder de vraag, in hoeverre men de leiding van tirailleurlinie en soutien al of niet op de schouders van den commandant der tirailleurlinie zal overbrengen. Naar onze bescheiden meening is men in het voorschrift te ver gegaan bij de toepassing van het beginsel om den com-

pagiescommandant van verschillende verplichtingen te onthellen. Ongetwijfeld lagen hierbij de beste bedoelingen ten grondslag, toch blijft dwalen mogelijk; wij zullen gelegenheid hebben later op dit punt terug te komen. Thans reeds heeft de commandant der tirailleurlinie de beschikking over drierde deel van het soutien, later mogelijk over bijna drierde deel der compagnie, alleen het verbruiken van het laatste vierde gedeelte van het soutien eischt de tusschenkomst van den compagniescommandant.

Omtrent het vuur worden ook nu weder eenige zeer nuttige wenken gegeven, waardoor de oordeelkundige leiding in de hand zal worden gewerkt. Reeds in de tactische instructie van 7 Aug. 1879 werden voor het gebruik van het infanterievuur op groote afstanden eenige grondregels gesteld, die echter thans bepaalde herziening behoeften. Het gaat niet gemakkelijk, zich uit de zeer uiteenloopende gevoelens omtrent het vuurgebruik bij de infanterie een helder denkbeeld te vormen en het verdient daarom alleszins goedkeuring dit onderwerp in een voorschrift te regelen. Op het voetspoor van het Oostenrijksche reglement ontmoeten wij de onderscheiding van het vuur in dat op *kleine afstanden*, beneden 350 M., op *middelbare afstanden*, tusschen 350 en 700 M. en op *groote afstanden* tusschen 700 en 1200 M. Alleen in zeer bijzondere gevallen mag boven den afstand van 1200 M. worden gevraagd, dit laatste vuur zou dus kunnen worden genoemd: vuur op *zeer groote afstanden*. In Oostenrijk noemt men *groote afstanden*, die boven 1000 pas; kennelijk heeft onze Commissie het gebruik van het vuur boven 1200 M., zooveel mogelijk willen beperken.

Van het afgeven van proefsalvo's denkt men zich op daartoe gunstig terrein eenig resultaat.

Het vuur in de tirailleurlinie wordt groepsgewijze gecommandeerd. In den aanvang wordt alleen van salvo's gebruik gemaakt en dit vuur zoolang mogelijk volgehouden. Eerst wanneer het salvovuur niet meer kan worden toegepast, wordt tot het tirailleurvuur overgegaan en getracht ook dit zoolang doenlijk in de hand te houden, door slechts een bepaald aantal, telken male te noemen patronen te doen verschieten. Op het laatst van den strijd moet evenwel het vuur ook wegens den moreelen indruk zoo krachtig mogelijk zijn en mitsdien zonder ophouden worden afgegeven.

De houding waarin gevraagd wordt, is vrijgelaten. Zij regelt zich naar het terrein; alleen het laatste beslissende vuur mag nimmer liggend, doch moet steeds geknield of staande geschieden.

De strijd tusschen het salvo- en het individueel vuur is dus ten voordeele van het eerste beslist, zoodat thans het vereenigd vuur der opgeloste groepen voor onze infanterie als het normale moet worden beschouwd, terwijl het eerst door het individuele vuur wordt vervangen, zoodra de noodzakelijkheid daartoe dwingt. Aan het slot van het voorschrift wordt onder de wenken omtrent het gevechtsexercereeren nader verduidelijkt, wanneer die overgang van het eene vuur tot het andere zal plaats hebben, en blijkt ons dat het

salvo- of tirailleurvuur der groepen op ongeveer 600 M. zal worden geopend, om op 400 M. tegen het tirailleurvuur te worden verwisseld. Op 150 M. van 's vijands stelling zal gedurende 2 a 3 minuten (bij de opleiding der groepen werd van 1 a 2 minuten gesproken) het laatste beslissende vuur op de vijandelijke stelling worden afgegeven.

Ten opzichte van de *leiding* van het vuur der groepen wordt bepaald dat deze gewichtige verplichting steeds bij de sectiecommandanten zal berusten. Deze geven daarbij het te beschieten doel en de opzethoogte aan. Wanneer zich meer dan één sectie in de tirailleurlinie bevindt, zal de commandant der linie, d. i. de oudste der sectiecommandanten, als hij het vuur wil doen beginnen, „Vuren” commandeeren.

Naar onze meening is het oogenblik waarop de voorwaartsgaande linie het vuur zal openen een zeer gewichtig moment, waarvan de bepaling bij den compagniescommandant behoort te berusten. Gaarne erkennen wij te kunnen dwalen en tegenover een Commissie uit de kundigste infanterie-officieren van het leger bestaande, is ons dwalen zelfs zeer waarschijnlijk; doch wij mogen niet verzwijgen dat wij op dit punt een ander gevoelen zijn toegedaan, hetwelk zou zijn weggelegd in de bepaling: „de compagniescommandant beveelt het oogenblik, waarop het vuur zal worden geopend; de leiding van het vuur berust bij den commandant der tirailleurlinie en bij de onder hem gestelde sectiecommandanten, terwijl aan de groepcommandanten de vrijheid wordt gelaten, om naarmate zich de gelegenheid voordoet, van salvo- of tirailleurvuur gebruik te maken, of ook het vuur geheel te staken”.

Het behoeft natuurlijk niet te worden vermeld, dat bij de Commissie kenelijk het plan heeft voorgezeten, om de compagniescommandanten in de moeilijke leiding hunner afdeeling te gemoet te komen. Daarbij wordt te gelijker tijd van de meening uitgegaan dat een ieder der ondergeschikten geheel en al vertrouwd is met de taak, die op hem rust. Een blik in het werkelijke soldatenleven is dunkt ons voldoende, om deze gedachten naar het gebied der idealen te verbannen. Ware het mogelijk, dat iedere compagniescommandant zijn eigen onderdeel in vredetijd, al betraf dit dan slechts het kader, kon oefenen, dan zouden wij ons met minder bezwaar bij de voorgestelde bepaling kunnen nederleggen. Treedt men in oorlogstijd met meerendeels onbekenden op, dan spruit uit het gevoel van verantwoordelijkheid, als vanzelf een geest van centralisatie, ook al moge die in beginsel verkeerd zijn.

Voor de *gesloten afdeelingen* wordt het gebruik van het salvo- of tirailleurvuur op de groote en middelbare afstanden bepaald voorgeschreven. In den regel zal het vuur per sectie worden afgegeven en het compagniesvuur slechts plaats hebben, wanneer de compagnie op vier gelederen is opgesteld. Het is bekend dat zowel de aanbevolen formatie, als het vuren met sectiën in onze tegenwoordige compagnieschool niet voorkomen.

Bij juiste bekendheid met de afstanden wordt slechts met één opzethoogte

gevuurd; bij onzekerheid dienaangaande, zoomede tegen naderende of teruggaande doelen worden in den regel op de middelbare afstanden twee en op de groote afstanden drie opzethoogten, met een onderling verschil van 100 M., gelijktijdig gebruikt. Een enkele sectie vuurt nimmer met meer dan één opzet.

De *houding*, waarin door gesloten afdeelingen wordt gevuurd, is verschillend, naarmate van de omstandigheden. Bevinden zij zich in de tirailleurlinie en die mogelijkheid wordt dus, hoewel door velen betwijfeld, in het voorschrift aangenomen, dan zal steeds in knielende of staande houding worden gevuurd. Zijn zij onmiddellijk *achter* de linie opgesteld, dan vuren zij staande. Als opstelling tegen de cavalerie wordt een formatie aanbevolen, waarbij het voorste gelid is gekniel.

Voor gesloten afdeelingen is dus het salvovuur verplichtend gesteld en naar wij vermeenen te recht. Ook in dit tijdschrift zijn meermalen de voordeelen van het salvovuur boven het individueele vuur of omgekeerd, naarmate men met voor- of tegenstander te doen had, ter sprake gebracht; wij mogen ons dus niet opnieuw in deze quaestie begeven. Naast de moreele werking door het salvovuur van een *slinke* afdeeling op de tegenpartij teweeggebracht, wordt het meer en meer bewezen dat ook de materiële werking grooter is, dan die door het individueele vuur van een gesloten afdeeling met een gelijk aantal patronen verkregen. De bij de normaal-schietchool met kleine afdeelingen genomen proeven leidden reeds tot die uitkomst, de schietproeven op grootere schaal, o. a. door de Fransche 10de infanteriedivisie bij Fontainebleau in 1881 gehouden (1), bevestigden die overtuiging. Als vermoedelijke oorzaak van dit verschijnsel, wordt vrij algemeen de hinderlijke kruitdamp bij het individueel vuur aangenomen. Intusschen kan men zich hier zonder bezwaar bij de feiten neerleggen, want ook zelfs bij gelijke uitkomsten is het salvovuur boven het individueele te verkiezen, omdat de commandant van het vuur meester blijft. En mocht het al waar zijn dat de ondervinding bewijst, hoe het salvovuur langzamerhand in een niet te beteugelen snelvuur overgaat, welnu dan wordt daarin een reden te meer gevonden om althans met het salvovuur als regel te beginnen.

Mocht men eindelijk bepaald individueel vuur verlangen, dan bestaat altijd door het verspreiden van de afdeeling de gelegenheid om dezen wensch vervuld te zien.

Thans naderen wij een belangrijk gedeelte van het voorschrift en worden ons tactische gezichtspunten geopend voor het aanvallend en verdedigend gevecht eener *zelfstandig optredende* compagnie, die een aandachtige beschouwing ten volle verdienen.

De *aanval* wordt door een verkenning van de zijde van den compagniescommandant voorafgegaan. De laatste ontwerpt een plan van aanval en doet daarvan zooveel doenlijk mededeeling aan de sectiecommandanten.

(1) Zie Oest. Mil. Zeitschrift Aug. 1881.

In den regel zullen aanvankelijk één sectie voor de tirailleurlinie, één sectie voor soutien en twee sectiën tot reserve worden bestemd.

De *tirailleurlinie* lost zich in groepen op. Het *soutien* volgt de tirailleurlinie aanvankelijk op den afstand van 200 M., doch vermindert dezen afstand gaandeweg gedurende het voorwaartsgaan; is het door het terrein aan het vijandelijk vuur onttrokken, dan mag die afstand 50 M. bedragen. Het bevindt zich achter het midden der tirailleurlinie, tenzij een der vleugels niet is aangeleund, in welk geval het op den niet aangeleunden vleugel volgt. Ten opzichte van de *formatie* wordt bepaald dat het soutien zich zoowel in front als in de flank kan bewegen. Sprongsgewijze mag het soutien van de eene dekking tot de andere overgaan; van een oplossing in groepen, zooals wij die reeds op het exercitieterrein zagen toepassen, of wel van het openen der rotten, zooals dit door sommigen wordt aanbevolen, wordt niet gesproken. De Commissie zal hiervoor ongetwijfeld haar redenen hebben gehad; intusschen is het laatste naar onze meening een niet te versmaden middel om de verliezen bij het voorwaartsgaan te verminderen.

Staat de tirailleurlinie aan een verrassenden aanval bloot, dan wordt door het soutien in die richting een patrouille ter beveiliging uitgezonden.

De *reserve* volgt achter het midden, aanvankelijk op 300 M. van het soutien.

Zoodra het vijandelijk vuur verliezen begint te veroorzaken, gaan de groepen op bevel van den commandant der tirailleurlinie tot verspreiding over. Ook de opening van het vuur berust, zooals reeds gezegd is, bij dien commandant; het voorschrift bevat de aanbeveling om het vuur zoo laat mogelijk te openen. Deze rekbare bepaling vindt hier, als ware het, haar plaats omdat de Commissie wellicht zelve huiverig was, het gewichtig oogenblik van de opening van het vuur uit de handen te geven van den compagniescommandant, die echter naar wij ons voorstellen wel over de uitvoering zal waken, door zich in den aanvang van het gevecht in de onmiddellijke nabijheid van den commandant der tirailleurlinie op te houden.

Bestaat de tirailleurlinie slechts uit één sectie, dan kan de compagniescommandant haar door het soutien doen verlengen, een sectie der reserve treedt dan als soutien op. Kennelijk en zeer te recht mag dus de totale breedte van de tirailleurlinie eener zelfstandig optredende compagnie niet meer dan twee sectiën bedragen.

Het *voorwaartsgaan* van de tirailleurlinie geschiedt onafgebroken, sprongsgewijze door het geheel of wel eindelijk per sectie om beurten op bevel van den commandant der linie. Zoo mogelijk wordt daarbij door de terugblijvende sectie gevuurd. Het voorwaartsgaan met groepen, de een onder dekking van de ander is dus te recht als te kunstmatig en gevaarlijk door de Commissie verworpen.

Aldus nadert men de vijandelijke stelling zoo dicht mogelijk om daarop halt te maken en een levendig vuur op de tegenpartij te openen. Gedurende het voorwaartsgaan kan het noodig zijn de tirailleurs met behulp van één

of meer groepen van het soutien tot avanceeren te noodzaken. Die groepen gaan daartoe met den looppas voorwaarts, dringen door de tirailleurlinie heen, verspreiden zich snel en trachten de tirailleurs tot een nieuwen sprong mede te slepen.

Omtrent de bezwaren aan het voorwaarts brengen van de tirailleurlinie onder moeilijke omstandigheden verbonden, treft men bij de mannen van ondervinding zeer verschillende gevoelens aan. Terwijl de een beweert, dat een vurende, deels gedekte tirailleurlinie, moeilijk tot avanceeren is te bewegen, houdt de ander lijnrecht het tegendeel vol. ZOBEL (1) wil van het liggen der tirailleurs niets weten, want zegt hij: »legen sich die Leute erst hin, so sind sie oft schwer wieder auf zu bekommen". De overste v. S. (2) sluit zich bij dit gevoelen aan en is het bovendien geheel met de Commissie eens. »Das Vorführen über die Kette hin muss in geschlossener Form geschehen, damit verhindert wird dass die Unterstützung mit und in der Kette liegen bleibe. Erst wenn sie über die Kette hinaus ist, geht sie in die zerstreute Form über. Damit ist über die Nothwendigkeit constatirt, dass die Unterstützung geschlossen der Kette folgen, und diese Form auch im intensiven Feuer Anwendung finde." Lijnrecht tegenover deze meening staat het gevoelen van een anderen schrijver van beteekenis, [VON ARNIM, die o. a. zegt: »Es ist irrig, wenn man glaubt, Schützen, die sich einmal niedergelegt, seien immer schwer vorwärts zu bringen; dies gilt nur für solche, die sich *ohne Befehl* niedergelegt und *ohne Befehl* angefangen haben zu feuern. Wo aber der Befehl noch massgebend gewesen, hat die Erfahrung gelehrt, dass sie oft mit Leichtigkeit vorwärts zu bringen waren, sobald Hoffnung auf Erfolg war, wenn der Tornister noch nicht zu schwer geworden. Dafür haben Schützen einen guten Instinkt, da sie meist viel lieber vorwärts gehen, als passiv bleiben, sobald sie erkennen, dass der Feind Zeichen von Erschütterung giebt, sei es durch schwächeres Feuer, sei es durch beginnenden Rückzug" (3).

Het aantal voorbeelden omtrent geheel verschillende opvatting kan gemakkelijk worden vermeerderd, het zal echter nu reeds voldoende zijn om te staven, hoe moeilijk het valt zich een eigen oordeel te vormen. Gelukt het in het voorschrift aangeprezen middel, om onder het vijandelijk vuur met de gesloten groepen van het soutien in den looppas voorwaarts te gaan, dan zal dunkt ons het medeslepen van de tirailleurs moeten geschieden op het oogenblik waarop die groepen de linie overschrijden. Mocht het toch mislukken dan zou zich de eigenaardigheid voordoen dat de groepen van het soutien, vóór de vurende tirailleurlinie tot oplossing moesten overgaan. Kennelijk vreest de Commissie met zoo velen, dat wanneer de groepen van het soutien, zich gedurende de beweging verspreiden, om over de openingen der tirail-

(1) E. ZOBEL. Das moderne Infanterie-Gefecht, blad. 28.

(2) Oest. Mil. Zeitschrift, März 1880. Der Infanterie-Angriff der Gegenwart.

(3) VON ARNIM. Zur Taktik der Situation, 4 u. 6 Bdst, pag. 127.

leurlinie verdeeld, deze mede te slegen, de verspreide manschappen zich naast de tirailleurs zullen nederwerpen. Van ons standpunt de mogelijkheid daarvan te ontkennen, zou te recht eigenwaan heeten. De vraag is intusschen gewettigd: op welke wijze moet een gesloten groep door de tirailleurlinie worden gebracht, wanneer de openingen tusschen de groepen, reeds door aansluiting of versterking zijn gevuld? Zou verwarving alsdan niet het gevolg zijn? Wij zouden daarom geneigd zijn, het voorschrift minder stellig te doen spreken en b.v. te lezen: »Die groepen gaan daartoe met den looppas voorwaarts, dringen zoo mogelijk vereenigd de tirailleurlinie binnen en trachten de tirailleurs tot een nieuwen sprong mede te slegen.»

Vermenging van groepen kan zoowel in het eene als in het andere geval niet worden voorkomen; wel is waar zegt het voorschrift dat zij zooveel mogelijk moet worden vermeden, doch ook hier geldt hetgeen reeds vroeger is opgemerkt: men hoopt, door het onmogelijke te eischen, het mogelijke te verkrijgen.

Wanneer de tirailleurlinie het laatste vuur opent zal het soutien, indien het nog niet in de linie is opgelost, zich onmiddellijk daarachter begeven, ten einde het vuur der tirailleurs door snelvuur te ondersteunen. Inmiddels blijft de reserve voorwaarts marcheeren. Uit het woord »Snelvuur» dat, zooals men weet niet op de verspreide orde van toepassing is, moet worden afgeleid dat het soutien gesloten voorwaarts rukt. Bindend kan zoodanige bepaling echter onder de moeilijke omstandigheden, waarin zich de troep in dit stadium van het gevecht bevindt, niet zijn; de wijze waarop voorwaarts wordt gerukt, zal daarom wellicht ook niet in het bijzonder worden vermeld.

Is de vijand door het hevig vuur der voorste linie voldoende geschokt, dan geeft de compagniescommandant bevel tot den aanval. Evenwel mag ook de commandant der tirailleurlinie, zoo hij de gelegenheid daartoe gunstig oordeelt, op eigen verantwoordelijkheid tot den stormaanval overgaan. Te recht is hier beslist dat aan den compagniescommandant het oordeel omtrent de geschiktheid van het oogenblik tot den aanval toekomt. Op het tijdstip waarop drierivierde gedeelte van zijn compagnie in een strijd op leven en dood is gewikkeld, berust bij hem de beslissing, en gevaarlijk schijnt het ons ook aan den commandant der tirailleurlinie, al zij dit dan ook bij uitzondering, dit recht toe te kennen. Wellicht voert men ons toe dat het geval zich zal kunnen voordoen, dat de compagniescommandant niet op de plaats is, vanwaar het overzicht op de eigen en op 's vijands stelling mogelijk is. Doch is zulk een geval wel in ernst denkbaar? De compagniescommandant moet zich bevinden op het punt, van waaruit overzicht en dus gevechtsleiding mogelijk is.

Heeft men officieren onder zijn bevel, op wier bedaardheid en overleg men onder alle omstandigheden rekenen kan, dan bestaat er geen gevaar. Heeft men te doen met moedige doch onvoorzichtige, dan is de bepaling in het voorschrift, voor den compagniescommandant een bezwaar, dat hij wel-

licht door een tegenbevel zal moeten neutraliseren. Door te veel in alles te willen voorzien, loopt men naar onze bescheiden meening gevaar, hem, die het bevel voert, in de uitvoering van zijn gezag te belemmeren of aan banden te leggen.

Op het bevel tot den aanval rukt alles, wat daaraan deelneemt, met den versnelden pas vooruit. De groepscommandanten zullen, door enkele tirailleurs te doen vuren, den indruk van den aanval verhoogen. Gekomen op 50 a 60 M. van de vijandelijke stelling doet de compagniescommandant of de commandant der tirailleurlinie het signaal »Stormaanval" blazen. Alle officieren, sectie- en groepscommandanten, die bij de voorste linie behooren, hegeven zich midden voor hun afdeeling, de looppas wordt aangenomen, de tamboers en hoornblazers slaan en blazen den stormaanval en alles werpt zich met geveld geweer en met een luid hoerah op den vijand.

Het zal de aandacht niet zijn ontgaan dat in het voorschrift het beginsel is bewaard gebleven om de geheele handeling te doen uitvoeren met de bajonet op het geweer. Op dit punt blijft men om geheimzinnige redenen de behoudende richting toegedaan. Over het algemeen schijnt de bajonet ongunstig te werken op het schot, reden waarom in de meeste legers (Duitschland, Oostenrijk, Frankrijk, België, Engeland) wordt voorgeschreven, het stootwapen eerst op het geweer te plaatsen, op het oogenblik waarop men hiervan gebruik denkt te maken. Als vanzelf is aangaande dit oogenblik verschil van meening ontstaan. In het Fransche reglement wordt bepaald dat de bajonet eerst op 50 M. van den vijand zal worden opgezet; in Oostenrijk op 80 tot 100 pas. De generaal TODLEBEN stelt den afstand op 200 pas, BRIALMONT op 300 M., terwijl ROOSEBOOM spreekt van 200 tot 400 pas van de vijandelijke stelling. Nu het pleit opnieuw ten voordeele van de bajonet is beslist, heeft dit verschil van gevoelen voor ons weinig waarde.

Het vuur gedurende de beweging, tijdens het voorwaartsgaan tot den aanval, is bepaald noodig. Aannemende dat het laatste beslissende vuur op 250 M. van de vijandelijke stelling wordt afgegeven, dan zullen er meer dan 2 minuten verlopen, alvorens men den vijand bereikt en met zekerheid mag worden aangenomen, dat de storm zal mislukken, wanneer de verdediger zijn stelling niet verlaat en het vuur des aanvallers gedurende dien tijd zwijgt. Op zichzelf zal dit vuur weinig werkzaam zijn, want voor richten bestaat geen tijd; toch zal het een grooten moreelen indruk op vriend en vijand teweegbrengen en het zou verkeerd zijn, de wenken der ondervinding op dit gebied geheel in den wind te slaan.

Wat den afstand betreft, waarop de stormaanval zal moeten worden aangevangen, meer dan 50 tot 60 M. daarbij in den looppas af te leggen schijnt ongeraden. Te recht is dan ook die afstand als uitgangspunt aangenomen. Het geweer wordt eerst geveld wanneer men op korteren afstand van den vijand is gekomen, terwijl ook het hoerah niet mag worden aangeheven,

alvorens men op 10 tot 15 M. van den vijand is aangekomen. Wel is waar wordt dit laatste niet in het voorschrift aangegeven, doch het is ongerijmd om te onderstellen dat daarmede reeds op 50 M. van den vijand een aanval zal worden gemaakt. Vooral bij een nachtelijken en verrassenden aanval zou dit gevaarlijk kunnen zijn. Wij herinneren ons te hebben gelezen hoe op 4 Dec. 1870, twee Pruisische compagnieën in den avond, een aanval deden op een der poorten van de voorstad Bannier bij Orléans. Reeds op 130 à 150 M. begon men hoerak te roepen en gaf daarmede aan de Franschen den tijd, om het punt ijlings te bezetten en de stormenden met een krachtig vuur te begroeten. De aanval mislukte.

De *reserve* neemt aan den aanval deel of wordt achtergehouden. Aan het woord »reserve» moet het denkbeeld van spaarzaamheid worden verbonden en het zal, dunkt ons, bepaald tot de uitzondering behooren, wanneer een zelfstandig optredende afdeeling alle krachten ter bereiking van het doel verbruikt. Hoe kleiner het strijdend gedeelte is, des te moeilijker zal het beginsel kunnen worden volgehouden. Vooral geldt dit bezwaar dus voor de compagnie en daarom wenschten wij in het voorschrift op den voorgrond te zien gesteld, dat slechts *bij uitzondering* alle krachten voor den aanval zullen worden verbruikt. Neemt eenmaal alles aan den aanval deel, dan staat ook het behoud der afdeeling op één kaart, want aan de mogelijkheid der uitvoering van het beginsel door de Commissie gesteld, dat wanneer de aanval mislukt en de reserve dien heeft medegemaakt, de compagniescommandant moet trachten, die afdeeling zoo spoedig mogelijk op een achter- en zijwaarts-gelegen geschikt punt te verzamelen, om door vuur den terugtocht der tirailleurs te dekken, zal zij vermoedelijk wel met ons wanhopen. Mislukt de aanval en heeft de reserve daaraan deelgenomen, dan gaat alles in wanorde terug en eerst buiten het vijandelijk vuurbereik zal aan het herstellen der orde kunnen worden gedacht.

In het Fransche reglement wordt dan ook voorgeschreven, dat op het oogenblik van den aanval steeds een gedeelte in reserve moet worden gehouden, bestemd om een tegenaanval het hoofd te bieden of een eventueelen terugtocht te dekken. Die reserve volgt den aanvallenden troep op ongeveer 100 M.

Gelukt de aanval, dan geven de tirailleurs in de vijandelijke stelling gekomen, vuur op de terugtrekkende afdeelingen, tot zoolang deze buiten het bereik van het standviziërschot zijn gekomen, waarop de tirailleurlinie het vuur staakt en de orde hersteld wordt. De reserve vervolgt zoolang met vuur als nog uitwerking kan worden verwacht en rukt daartoe na het gelukken van den aanval onmiddellijk naar de stelling op.

Bij de *verdectiging* wordt de voorste linie al dadelijk sterker bezet dan bij den aanval, zonder dat het noodzakelijk is een naaneengeschakeld geheel te

vormen. In den regel worden twee sectiën tot tirailleurs, één sectie tot soutien en één tot reserve bestemd.

Tot *tijdige waarneming van den opmarsch des vijands* worden in het voorgelegen terrein en zoo noodig ook op de flanken tot op hoogstens 1500 M. van de stelling, door de reserve, patrouilles uitgezonden, ter sterkte van niet minder dan 3 man. De commandant der tirailleurlinie draagt zorg voor de *verkenning* van het voor- en zijwaartsgelegen terrein. Hij zendt manschappen uit om de afstanden van 750, 350 en 250 M., zoo mogelijk op voor den verdediger zichtbare wijze aan te geven en laat tevens de afstanden tot enkele voorgelegen punten opnemen. Van een en ander wordt door de sectiecommandanten aantekening gehouden.

Reeds vroeger troffen wij het uitzenden van patrouilles bij den aanval aan en zulks tot bescherming van de flanken der tirailleurlinie tegen een verrassenden aanval. Zij werden door het *soutien* geleverd, vermoedelijk omdat zich dit het dichtst in de nabijheid bevond. Bij de verdediging worden de patrouilles tot waarneming van den opmarsch des vijands door de *reserve* gegeven, zeer zeker omdat deze ze voor het oogenblik het best kan missen, daar zoowel tirailleurlinie als soutien aan de versterking van het terrein zullen moeten arbeiden en bovendien door de eerste reeds patrouilles tot verkenning zijn afgezonden. De patrouilles der reserve blijven zoolang mogelijk vooruit, ten einde de bewegingen des vijands waar te nemen; die van de tirailleurlinie keeren zeer zeker terug, zoodra de hun opgedragen verkenning is afgelopen. Bij ons rijst de vraag in hoeverre de eerste soort der patrouilles hinderlijk kunnen worden voor het vuur op groote afstanden. Zijn de omstandigheden gunstig om op groote afstanden te vuren, zoo spreekt het voorschrift, dan wordt het soutien tijdig op de daartoe geschikte plaats opgesteld, om terug te gaan als het doel is bereikt. Naar onze meening zou daarom de herinnering niet overbodig zijn dat de patrouilles, op een in het voorschrift aangegeven afstand gekomen, onder alle omstandigheden het front der stelling ontblooten. Wel is waar wordt thans bepaald dat de patrouilles een instructie van den compagniescommandant ontvangen, gedeeltelijk wordt echter nu reeds op den inhoud van die instructie geanticipeerd; zonder bezwaar zou men dus nu in die richting verder kunnen gaan, zij het al niet door een bevel, dan toch door een aanbeveling. Thans wordt alleen voorgeschreven dat de vooruitgezonden patrouilles, zoodra zij 's vijands nadering bespeuren, daarvan onmiddellijk kennisgeven, doch den vijand zoolang mogelijk blijven waarnemen.

De tirailleurs richten de stelling ter verdediging in en zorgen in de eerste plaats voor een goed schootsveld.

Het soutien maakt zoo noodig voor zichzelf, een gedekte opstelling ongeveer 50 M. van de tirailleurs achter het punt, waar het vermoedelijk later zal optreden; het versterkt dit punt en zorgt voor een goede gemeenschap derwaarts.

De reserve wordt in den regel achter het midden geplaatst. Is een van de vleugels niet aangeleund, dan wordt de reserve achter dien vleugel opgesteld. Op hoogstens 300 M. achter de tirailleurlinie kiest de commandant der reserve, voor zijn afdeling een gedekte opstelling of maakt deze zoo noodig door ingraving gereed.

Aanvankelijk wordt de voorste linie slechts bezet door enkele manschappen, die tot waarneming dienen. Indien de omstandigheden voor het vuur op groote afstanden, dus tusschen 700 en 1200 M., gunstig zijn, dan wordt het soutien tijdig op de daartoe geschikte plaats opgesteld; om terug te gaan, zoodra het beoogde doel is bereikt. De verschillende afdelingen bezetten de haar aangewezen stellingen op zoodanig tijdstip, dat door de groepen in de voorste linie het salvovuur kan worden geopend, wanneer de vijand tot 700 M. genaderd is. Kennelijk worden die afdelingen dus op korten afstand achter de stelling, die zij moeten innemen, gereed gehouden; verkeerdt zou het intusschen zijn, hierbij te veel aan de letter vast te houden. Wordt h.v. het front der stelling grootendeels gevormd door een flinke tirailleurloopgraaf, dan zal het dunkt ons verkieslijk zijn, al dadelijk de manschappen der 1ste linie onmiddellijk achter die loopgraaf dekking te verschaffen; zij kunnen daarin zitten, mits slechts enkele hiertoe aangewezen manschappen waarnemen.

In den regel wordt het eerste vuur gericht op de vijandelijke tirailleurs; op soutiens en gesloten afdelingen wordt slechts gevraagd, wanneer deze gedurende eenigen tijd zichtbaar blijven. Voor deze laatste uitdrukking lezen wij liever: »op soutiens en gesloten afdelingen wordt gevraagd wanneer zij zichtbaar worden". Ons dunkt dat dit begrip geheel past in de aangenomen theorie der salvovuren.

Gaat de vijand met sprongen vooruit, dan wordt tijdens den sprong alleen gevraagd op de tirailleurs.

Het soutien versterkt zoo noodig de tirailleurlinie en wordt alsdan vervangen door een der sectiën van de reserve. Is de vijand tot op 400 M. genaderd, dan treedt het soutien, zoo mogelijk gesloten, in de linie op, hetzij in een daartoe opengelaten ruimte tusschen de verspreide sectiën, hetzij op een der vleugels. Het richt salvovuur op de gesloten vijandelijke afdelingen. Alleen wanneer deze geen geschikt doel aanbieden, wordt dat vuur op de tirailleurs gericht. Toen de Commissie deze alinea in haar programma opnam, zal zij dunkt ons, evenals wij, aan de mogelijkheid der uitvoering hebben getwijfeld. Aannemende dat het werkelijk onder zeer gunstige omstandigheden mogelijk zal zijn om een soutien gesloten in de tirailleurlinie te brengen, dan komt het aldaar aan te midden van het oorverdoovend geraas van het vuur van vriend en vijand. Zal dan een bedaard vuur op het commando nog wel mogelijk zijn? Wij betwijfelen het, doch ook zelfs het streven is edel en daarom kan het beproefd worden. Is het echter wel doelmatig om door middel van een gesloten sectie op tirailleurs te doen

vuren en geeft men daarbij niet zelf een groot doel in ruil, tegen een dat veel kleiner is?

Zoodra de vijand tot den laatsten beslissenden aanloop overgaat, wordt door de geheele voorste linie een vuur afgegeven, dat zoo krachtig mogelijk moet zijn en tot het laatst moet worden voortgezet.

De reserve waakt gedurende den loop van het gevecht tegen omtrekking en flankaanvallen van de zijde des vijands. Zij rukt naar een gunstig gelegen punt op, beschiet den vijand of valt hem in de flank. Soms neemt zij een stelling in, geschikt om de voorste linie op te nemen.

Wordt de aanval afgeslagen dan geeft de geheele eerste linie, alsmede de reserve, zoo deze was opgerukt, een krachtig vuur op den vijand af, totdat deze buiten de dracht van het standvizier is gekomen. De voorste linie herstelt daarop de orde, terwijl de reserve het vuur voortzet. Patrouilles worden uitgezonden tot verdere waarneming van den wijkenden vijand.

Gelukt de aanval, dan worden de teruggeslagen afdeelingen zoo spoedig mogelijk vereenigd, terwijl de reserve inmiddels aan den voortdringenden vijand het hoofd tracht te bieden.

(Wordt vervolgd.)

DE CAVALERIEMANOEUVRES IN 1890,

DOOR

J. VAN DER WEDDEN.

(Vervolg en slot van No. 5, bladz. 368.)

Het zal ongeveer 4 uur in den namiddag geweest zijn toen de leider der manoeuvres met zijn staf te Lochem terugkeerde. Om 5 uur vereenigde hij de hem toegevoegde officieren en scheidsrechters om de manoeuvre voor den volgenden dag te bespreken.

Het plan bestond, de 4 eskadrons die te Rijssen, Hellendoorn en Delden waren gekantonneerd, een oefening in den voorpostendienst te doen houden, waartoe zij de opdracht zouden ontvangen, de spoorbanen van Hengelo over Almelo, in de richting van Zwolle en van Hengelo, over Goor, in de richting van Zutphen, te bewaken, ten einde het gebruik dier wegen zoo lang mogelijk in onze macht te houden.

De 6 eskadrons uit Zelhem, Ruurlo en Borkelo zouden vooruitgezonden worden om de vijandelijke cavalerie op te zoeken en zoo mogelijk terug te drijven. Daar de leider der manoeuvres de oefening dezer laatste eskadrons wilde bijwonen, werden de twee scheidsrechters verzocht, de opstelling enz.

der noordelijke troepen te gaan inspecteren, waartoe zij zich des anderen daags vroegtijdig per trein naar Hengelo zouden begeven. Bij den aanval in het zuiden wilde de leider in hoofdzaak nagaan in hoeverre het aan de eskadrons uit Zelhem, Ruurlo en Borkelo zou gelukken, bij dezen opmarsch naar den vijand zoo spoedig mogelijk met elkander in verband te treden en of zij elkander wederkeerig behoorlijk zouden ondersteunen bij een eventueel stooten van een der colonnes op den vijand. De leider zou zich, ten einde dit het best te kunnen beoordeelen, den volgenden dag vroegtijdig naar den vijand te Groenlo begeven.

Aangezien bij het begin der manoeuvres bepaald was dat alle troepen, zoo zij geen andere bevelen kregen, steeds des morgens om 7½ uur in de rendez-vous-stelling moesten zijn, werd het niet noodig geoordeeld, dien dag nog nadere bevelen te geven.

Des avonds werden dus alleen de telegrammen klaar gemaakt die des anderen daags zouden worden verzonden, en wel:

1°. Aan den commandeerenden officier te Rijssen:

»Met uw beide eskadrons de spoorbaan bewaken van Borne tot westwaarts van Wierden. Het 3de en het 4de eskadron bewaken van Borne tot westwaarts van Delden».

2°. Aan den commandant te Delden werd een telegram in denzelfden geest gezonden, doch deze werd nog op de bijzondere bewaking van het station Hengelo gewezen.

3°. Aan den commandant te Zelhem:

»Volgens de berichten der patrouilles zijn de twee vijandelijke eskadrons nog in of nabij Groenlo. Het vermoeden bestaat dat meerdere vijandelijke cavalerie te Winterswijk is. De 6 eskadrons te Zelhem, Ruurlo en Borkelo zullen dadelijk oprukken, zich met elkander in verbinding stellen en de cavalerie te Groenlo aanvallen en teruggedrijven, alvorens de versterking hem heeft bereikt. Terugtocht over Borkelo op Lochem».

4°. Ditzelfde telegram werd aan den commandant te Ruurlo en te Borkelo gezonden.

5°. Voor de cavalerie te Groenlo werd het navolgende telegram gereed gemaakt:

»Zes eskadrons kunnen ongeveer ten 10 ure te Winterswijk zijn en na korte rust naar Groenlo volgen. Tracht door te dringen over Borkelo om in de nabijheid van Lochem de spoorbaan te vernielen».

Aangezien tusschen Hellendoorn en Rijssen geen telegraphische gemeenschap bestond, was reeds vroegtijdig de verbinding door ordonnansposten verzekerd; dit geschiedde steeds gedurende de manoeuvres. Toen de commandant te Rijssen om 7½ uur het telegram uit Lochem ontving, zond hij oogenblikkelijk de order naar Hellendoorn dat het eskadron zich naar Wierden zou begeven en bij het 1ste eskadron aansluiten. De bagage moest op Rijssen worden

gedirigcerd. Om 9½ uur waren de twee eskadrons te Wierden vereenigd. De bewaking der spoorbaan, westelijk van Almelo, bleek gencegzaam verzekerd door de bezetting van den overgang over het Overijsselache kanaal bij Friesenveen, weshalve één peloton van het 2de eskadron derwaarts werd gezonden; de 3 andere pelotons zouden het station Almelo en omgeving bezetten. Het 1ste eskadron vatte post bij den straatweg Almelo-Hengelo, ongeveer halfweg Borne en zette 2 veldwachten uit.

Van de 2 eskadrons uit Delden die reeds om 9 uur te Hengelo waren, bezette één het reeds den vorigen dag door een peloton bewaakte station, terwijl het andere eskadron post vatte achter de nieuwe spoorbaan Hengelo-Neede, waardoor de toegang tot de spoorbaan Hengelo-Goor het best kon bewaakt worden.

Zoals wij weten hadden de 3 officierspatrouilles, die den vorigen dag uitgezonden geweest waren, in de door hen medegenomen brieven de order ontvangen om gedurende den loop van dezen dag te trachten, een der bovenbedoelde spoorbanen te naderen. Dit geschiedde dan ook werkelijk op verschillende tijden en plaatsen en hield zodoende de opgestelde voorpostenketen waakzaam. Tegen 1 uur in den namiddag vereenigden twee dier patrouilles zich en na eerst te Almelo het hoofd gestooten te hebben, besloten zij een omtrekking over Friesenveen te doen. De brug aldaar vonden zij echter, zooals ons bekend is, bezet, doch daar zij slechts een zwakke bezetting vermoedden, besloten zij te trachten hier met geweld door te dringen.

Het zij mij vergund een oogenblik stil te staan bij dit gevecht en het korte verslag van den commandant dier dubbele patrouille hier in te lasseten, omdat het ons aanleiding kan geven tot een les voor de toekomst.

Gevecht bij de brug te Friesenveen.

»Om 2 uur naderden wij, 14 paarden sterk, de brug over het Overijsselache kanaal bij Friesenveen. De brug was versperd en een nabijgelegen huis bezet. Dertien der onzen stegen af en de paarden werden aan den ijzeren ring vastgebonden en onder bewaking van één man achtergelaten. Vurende bereikten wij de brug en klommen over de versperring, waarna wij tot den aanval op het huis overgingen. De deur openlopende stonden wij tegenover ongeveer 10 met karabijn en sabel gewapende vijanden. Zij vielen ons met de sabel aan, waartegen wij ons slechts met *kolfslagen* konden verdedigen. Wij moesten daardoor terug en de aanval die met zulk een goed succès begonnen was, eindigde met onze nederlaag omdat wij op het oogenblik van handgemeen worden geen wapen hadden om den vijand mee te lijf te gaan enz.»

Dit was dus het resultaat van een aanval van afgezeten cavalerie op een verdedigd terreinvoorwerp. Hadde de bezetting van het huis uit slechts een 4 tal, met geweer en bajonet gewapende, infanteristen bestaan, de uitslag ware zeker eveneens geweest. Zouden wij hieruit niet de les mogen

putten dat, wil men de cavalerie aanvallend te voet gebruiken, zij ook in het bezit moet zijn van een aanvallend wapen, in casu, een bajonet?

Alvorens de leider des morgens vroegtijdig Lochem had verlaten, had hij den intendant bij zich ontboden en hem de dislocatie voor dien dag overhandigd, met verzoek te zorgen dat alle fourages enz. dien dag des namiddags ten 4 ure op de bestemming aanwezig waren. Daarna gaf hij de telegrammen af die om 7 en 8 uur moesten verzonden worden en vertrok met zijn staf om 6½ uur naar Groenlo.

Het verloop der manoeuvre op dit gedeelte van het oefeningsterrein was ongeveer als volgt. Onmiddellijk na ontvangst van de telegrammen, waren uit Zelhem, Ruurlo en Borkelo officierspatrouilles naar Groenlo gezonden om den vijand op te zoeken en de voeling met hem te herstellen. Verder werden patrouilles in elkaars richting gezonden om verbinding te zoeken, elkander mededeeling te doen van de marsrichting die iedereen volgde en het uur van afmarsch op te geven. De commandant te Zelhem begreep dat, wilde hij zich nog bijtijds bij de andere eskadrons aansluiten, hij zoo snel mogelijk moest marcheeren. Van Ruurlo en Borkelo uit volgden beide troepen den straatweg naar Groenlo, doch beiden hadden een half eskadron in de richting van Lindvelde gezonden, omdat het duidelijk was dat daar ongeveer de verbinding zou moeten gevonden worden. De vijand was met zijn geheele macht den zandweg over Lindvelde gegaan en toen dit door de officierspatrouilles werd opgemerkt en aan hun troependeel was gerapporteerd, had een concentratie in de richting van Lindvelde plaats, die den vijand noodzaakte terug te gaan en te Groenlo stelling te nemen achter de Slinge. Toen hij echter hier tegen 12 uur plotseling uit het zuiden door de eskadrons uit Zelhem bedreigd werd, was hij genoodzaakt die positie te ont-ruimen en moest hij zelfs in eenigszins noordelijke richting uitwijken.

De manoeuvre van den volgenden dag zullen wij niet bespreken, omdat wij anders te veel van het geduld van den lezer zouden vorderen. Genoeg zij het hier te vermelden, dat 10 eskadrons nabij Goor geconcentreerd werden en de troepen aan het einde van dien dag alle tusschen Goor en Borkelo het kantonnement betrokken.

Den daaropvolgenden dag zouden er geen eigenlijke manoeuvres plaats hebben, doch zouden alle eskadrons het bivak betrekken of, zoo de mogelijkheid daartoe bestond, zich in een gedeelte van het kantonnement concentreren. De eskadrons kwamen dientengevolge gedislookeerd: 2 te Ruurlo, 2 te Borkelo, 1 te Geesteren, 1 te Gelselaar, 2 te Diepenheim, 2 te Markelo en 2 eskadrons te Haaksbergen (vijand). Overal werden voorposten uitgezet en de dienst op die voorposten zou gedurende den geheelen dag en daarop volgenden nacht moeten worden waargenomen.

Alvorens nu als slot onzer herinneringen aan de afgelopen manoeuvres, het gebeurde in den nacht van den 26sten op den 27sten Augustus te beschrijven, moeten wij nog even vermelden, hetgeen vroeger tusschen den

leider en den inspecteur der infanterie besproken was. Op verzoek van den leider der cavaleriemaneuvres was namelijk bepaald, dat de infanterie uit de garnizoenen Arnhem, Doesburg, Zutfen, Deventer en Zwolle gedurende twee of drie dagen zou aangewezen worden om alle overgangen van den IJsel te bezetten en te bewaken. Ook de tusschen die garnizoenen gelegen pontveeren zouden uit het naastbijgelegen garnizoen bezet worden. De leider der cavaleriemaneuvres zou per telegram den dag bepalen.

Den 25sten Augustus werd dus aan de infanteriegarnizoenen gelast, des anderen daags vroegtijdig den IJsel te bezetten en dit tot nader order te doen voortduren.

Op den 26sten des namiddags 1 uur ontving de commandant der beide eskadrons te Haaksbergen het bevel, des avonds een half eskadron van zijn beste personeel en paarden te formeeren en te trachten met dit halve eskadron tot den IJsel door te dringen, zich zoo mogelijk van het pontveer bij Drunnen meester te maken of te beproeven door een patrouille de op den linker-IJseloever gelegen spoorbaan Arnhem-Zutfen te vernielen.

Tevens was bij dit bevel een verzegelde brief gevoegd voor den commandant van dit halve eskadron die door hem geopend mocht worden, zoodra hij door de vijandelijke linie zou zijn heengedrongen. De brief behelsde alleen de opgave, werwaarts de houder daarvan zich na volbrachte taak moest begeven (in dit geval Zutfen).

Toen de commandant voor dit halve eskadron was aangewezen, werd door dezen volgens de stafkaart een plan ontworpen voor den te volgen weg en toen dit de goedkeuring van den commandant der beide eskadrons wegdroeg, zond deze laatste terstond drie officierspatrouilles in de aangegeven richting vooruit, ten einde zooveel mogelijk gegevens te verzamelen omtrent de opstelling van den vijand in die richting. Bedoelde officieren moesten om 7 uur des avonds terug zijn, wijl besloten was dat het halve eskadron bij het vallen van den avond, om 8 uur, zou afmarcheeren.

Het zal waarschijnlijk het eenvoudigst zijn, zoo wij hier maar weer het korte verslag laten volgen zooals dit door den commandant van dit halve eskadron is opgemaakt. Dit verslag geeft, zonder in details te treden, voldoende inlichting omtrent de wijze waarop de opdracht werd uitgevoerd.

*VERSLAG van den commandant van het halve eskadron
omtrent zijn opdracht naar Drunnen, in den nacht
van den 25sten op den 26sten Augustus 1890.*

»Bij de voorloopige bespreking was besloten, in de richting van Eibergen te gaan, echter te Mallem den grintweg te verlaten, over de Stokersbrug de Berkel te passeeren, daarna over Oldeneibergen, Hoeve, Dijkhoek en Boscheurne naar de Wierse te gaan en zoo over Linde en Wichmond naar Bronkhorst te rijden. De uitgezonden patrouilles waren bij Borkelo en Ruurlo op vijandelijke patrouilles en vedetten gestooten. Ten noorden van Ruurlo

scheen echter de vijandelijke postenketen niet zeer ver van dit plaatsje verwijderd te zijn, weshalve besloten werd, niet van Hoeve op Dijkhoek maar van Hoeve over Rietelaar en Brinkmanshoek naar de Wierse te rijden.

De paarden werden bijtijds gevoederd, de manschappen kregen ieder 60 patronen, terwijl gelast werd, den linkerstijgbeugel te omwinden om bij het slaan tegen de sabel onnoodig gerinkel te vermijden. Aan de manschappen werden alle inlichtingen en wenken voor den marsch gegeven en vooral de grootst mogelijke stilte en kalmte bij eventueel ontmoeten van den vijand aanbevolen. De veiligheidsmaatregelen op marsch zouden alleen bestaan uit een spits die ongeveer 50 pas voor het halve eskadron zou uitrijden. Deze spits zou bestaan uit een officier en twee wachtmeesters. De officier was voorzien van een kleine lantsaam en een sluitje. Een wachtmeester en een korporaal zouden het halve eskadron op 50 pas volgen. De officier die als spits marcheerde zou door afgesproken signalen op het sluitje de gangen regelen.

Om 8 uur afgemarcheerd, werd vrij vlug doorgereden en waren wij om 9½ uur aan de Stokersbrug. Van daar ging het in zuidelijke richting op Oldeneibergen. Van Oldeneibergen uitgaande werd de straatweg Borkelo—Groenlo ongeveer bij het Haarlo'sche veld gepasseerd, doch schijnt de spits daarna den weg gemist te hebben, daar wij om 10½ uur in een gehucht komende, bemerkten dat wij te veel zuidelijk waren afgedwaald en in plaats van te Hoeve te Lindvelde waren beland. Tot Rietelaar ging daarna alles weer goed. De lucht was vrij helder en het weer zeer kalm, zoodat de grootst mogelijke stilte werd aanbevolen en in een afgelegen bosch een kwartier rust werd gehouden. Te recht begreep ik dat het overgaan van den straatweg Ruurlo—Borkelo een gevaarlijk oogenblik zou zijn. Alvorens dit dan ook te doen liet ik een paar man afstijgen en als spits te voet vooruitgaan. Deze hoorden in de verte in de richting van Ruurlo hoefgetrappel maar daar dit bij onderzoek bleek zich in die richting te verwijderen besloot ik zeer voorzichtig vooruit te gaan; wij moesten hier den straatweg ongeveer 600 M. volgen alvorens noordwaarts langs een zandweg op Brouwershoek te kunnen gaan. Van daar af werd weder zoo snel mogelijk op de Wierse gemarcheerd en verder zonder bijzondere ontmoetingen tot Brankhorst doorgereden, waar wij om 2 uur in den nacht aankwamen. De nadering tot het veer was zeer onvoordelig over open uiterwaarden. Te voet begaf ik mij met eenige manschappen naar het veerhuis, en vernam daar dat de vijandelijke infanterie de pont aan de overzijde gehaald had en bewaakte, doch dat een bootje aan deze zijde lag. Nadat ik mij overtuigd had dat de vijand aan de overzijde behoorlijk waakzaam was, begreep ik dat mij niets anders overbleef dan aan het tweede gedeelte van mijn opdracht te denken en liet dus 6 welbersden manschappen met den 2den Luitenant A in het bootje gaan, allen alleen met de karabijn gewapend. Zij zouden zich een groote duizend meter stil laten afdrijven en dan trachten de overzijde en den spoorweg te bereiken ongeveer tegenover Rhienderen. Tot 4 uur heb ik

hun terugkomst te vergeefs afgewacht, en toen ik daarop in den mij meegegeven brief de order las om naar Zutfen te gaan, ben ik met mijn troep om 4½ uur derwaarts vertrokken”.

De 1ste Luitenant Z.

En hiermede eindigen wij onze herinneringen aan de manoeuvres, wijl wij van de laatste manoeevredagen geen aantekeningen hebben kunnen maken door de aanhoudende plasregens (dit argument is niet door mij uitgevonden, mijnheer de Redacteur). Alvorens nu hier een afschrift te laten volgen van de circulaire omtrent de oefeningen, zooals wij dit beloofd hebben, zij het mij vergund ook nog te wijzen op de gunstige gevolgen van de nieuwe organisatie op de sterkte der veldeskadrons. Alle 12 eskadrons waren, zonder dat het 4de regiment te hulp was gekomen, met 120 paarden uitgerukt. Dat deze verbetering nog al aanmerkelijk is kan voldoende blijken uit het hieronder volgende, nog toevallig door mij gevonden, officieele uitrukkingsstaatje van een der eskadrons in het jaar 1883, dus nu 8 jaren geleden, en dat wij als sprekend protest voor de fabrikanten der oude organisatie hier laten volgen.

Uitrukkingsstaatje op 5 Mei 1883.

5de eskadron, 1ste regiment huzaren.

Totale sterkte (op papier) 90 paarden.

Af. *Gedetacheerd*. Militaire Academie. 5 paarden.

Deze paarden komen zelfs in oorlogstijd niet meer terug. Zie art. I mobilisatie-voorschrift.

Bij het depoteskadron 9 »

Deze zijn reeds voor een gedeelte ongeschikt verklaard voor den velddienst; 7 zijn tusschen 14 en 20 jaar oud.

Bij de rjtschool. 1 paard.

— 15 paarden.

Present. 75 paarden.

Ziek of op de ziekenstal. 3 »

Sterkte om uit te rukken . . 72 paarden.

Ontbreekt alzoo tot compleet 48 paarden of 40 percent der officieele sterkte, die 120 paarden per eskadron is.

Tot slot volgt dus hieronder de, in het eerste gedeelte van dit opstel, beloofde circulaire van den Inspecteur van het wapen. De toepassing der daarin vervatte denkbeelden heeft zeker niet weinig bijgedragen tot den grooten vooruitgang van ons wapen in de laatste jaren.

CIRCULAIRE

aan de commandanten der
regimenten cavalerie.

's Hage, 11 October 1886.

Bij het vergelijken der aan mij toegezonden tableaux van werkzaamheden, is het mij te eenenmale onmogelijk geweest, eenige overeenstemming in uwe opvatting omtrent de oefeningen van het wapen, of een zelfde leidende gedachte bij de opvolging dier oefeningen te ontdekken. Het kan niet anders of een stelsellooze oefening, waarbij geen vaste beginselen den grondslag vormen, moet hoogst nadeelig op de bruikbaarheid van het wapen terugwerken. Daarbij wordt door een dergelijk onverstandig gebruiken der paarden, dit materieel stelselmatig vernield en aan het land onberekenbare schade toegebracht.

Of onze cavalerie zich remonteert in Ierland of in Hongarije is, bij overijde africhting dier paarden, vrij wel hetzelfde; een feit is het dat een in verhouding veel te groot aantal paarden vóór hun achtste jaar geknakt en voor altijd bedorven zijn.

De hoofdoorzaak van dit feit is gelegen in de omstandigheid (1) dat, met miskenning van alle gezonde denkbeelden omtrent de eischen van ruiters en paard, eerst de, door ons zelve bedorven maar wel weer te verbeteren, reserve-eskadrons afgeschafte en later een organisatie in het leven geroepen werd, waarbij de GEHEEL VERKEERD BEREKENDE STERKTE DER DEPOTESKADRONS de bron werd van een ontzaggelijk kwaad.

Terwijl men daardoor aan de eene zijde een onmenschkundigen drang (2) uitoefent op de africhting der paarden, ja somwijlen zelfs zoover gaat dat gelast wordt dat alle paarden die den vijfjarigen tand hebben als krachtig moeten worden beschouwd, is aan den anderen kant de jammerlijk geringe sterkte waarmede onze veldeskadrans kunnen uitrukken, de oorzaak dat die te jong afgerichte paarden veel te spoedig de oefeningen der oude paarden moeten volgen dus over den kop worden gereden en op 8 of 9 jarigen leeftijd versleten zijn.

In afwachting dat mijn voorstellen, om dit kwaad in het welbegrepen belang van het rijk te verbeteren, bij de regeering ingang zullen gevonden hebben, moeten wij reeds dadelijk uit onze oefeningen alles verwijderen wat dien toestand nog kan verergeren en moeten wij dus die oefeningen oordeelkundig en geleidelijk opklimmend doen plaats hebben (3).

Waar ik echter zie dat volgens enkele tableaux der winterwerkzaamheden,

(1) Het is duidelijk M. H. dat deze circulaire als van zeer vertrouwelijke aard moet beschouwd worden en dus deze bespiegelingen niet voor publiciteit bestemd zijn.

(2) Zou dit niet moeten zijn *onpaardkundigen* drang?

J. W.

(3) Men went dat de Minister van Oorlog, verbaasd dat zulk een toestand zo lang had kunnen voortbestaan, eindelijk eens een deskundige geraadpleegd had en dat toen al verbeteringen zijn ingevoerd, waarvan wij in het eerste gedeelte van dit opstel hebben gewag gemaakt. J. W.

de troep, na b.v. 3 dagen op deken en trens te zijn geoefend in de ruiterschool, den vierden dag eskadronschool op de stang doet om wellicht den vijfden dag in complete marschitenuë evolutiën te gaan uitvoeren of velddienstoefening, soms zelfs met gecombineerde wapens, te houden, daar kan de uitslag niet twijfelachtig zijn. Veel heeft tot deze verkeerde wijze van oefenen bijgedragen de onoordeelkundige wijze waarop sommige inspectiën werden gehouden. In plaats van inspectie te houden over de oefeningen van den troep tot zoover als die in dat jaargetijde gevorderd zijn, werd dikwijls die inspectie uitgestrekt over alles wat in een heel jaarlijksch oefeningsplan van het wapen kan voorkomen. Vandaar de neiging van enkele commandanten om hun onderdeel het geheele jaar door inspectie-klaar te hebben, vandaar de verwarring en overhaasting in de oefening.

Van af dit oogenblik gelast ik dat niemand wie ook, die inspectie houdt over een onder zijn bevelen staand onderdeel, die inspectie wat de oefeningen betreft, verder uitstrekt dan is aangegeven in het door mij hierbij in ruwe trekken opgeschreven programma der werkzaamheden. Dit programma zal door mij, met het oog op den tijd van het jaar (October), voorloopig alleen voor de wintermaanden worden vastgesteld, om later door mijn denkbeelden voor de zomerwerkzaamheden gevolgd te worden.

Daar de wintermaanden bestemd zijn om de paarden, die door de najaars-oefeningen vermoeid en altijd eenigszins uit de hand geraakt zijn, tot rust te laten komen en weer in die goede houding terug te brengen zonder welke zij nooit bedaard kunnen gaan en dus bij het gebruik meer dan nodig moeten slijten, zullen de winteroefeningen in hoofdzaak, zoo niet uitsluitend, in de gesloten rijbaan plaats hebben. Daartoe is het dringend noodig dat per 2 eskadrons één manège beschikbaar zij en heeft dus ook reeds de aanbesteding eener tweede manège te Zutphen en te Breda plaats gehad. Met 1 November moeten dus overal de oefeningen in de manège volgens de eerste afdeling der ruiterschool op deken en dubbele trens beginnen. Het is duidelijk dat de tot nu toe hier en daar bestaan hebbende gewoonte om gedurende de wintermaanden gecombineerde oefeningen met andere wapens te houden, als geheel strijdig met de belangen van ons eigen wapen, terstond moeten ophouden.

De oefeningen der cavalerie moeten in de allereerste plaats het heil van het eigen wapen ten doel hebben en mogen niet opgeofferd worden aan nutteloos schijnvertoon of parade-cultuur. Daarentegen moet ook de cavalerie tegen de tweede helft der zomermaanden alle oefeningen voor zichzelf hebben doorlopen en geheel gereed zijn om aan de verschillende manoeuvres met de andere wapens deel te nemen.

De verantwoordelijkheid der instructie moet zooveel mogelijk overgebracht worden op den commandant van elk onderdeel en zoo moeten dus de ruiters- en pelotonsschool geheel onder de bevelen van den pelotoncommandant, doch onder toezicht van den eskadroncommandant plaats hebben, terwijl deze

laatste in den hem gegeven termijn tot oefening van zijn eskadron zooveel mogelijk vrij en zelfstandig in die oefening moet zijn. Hij zorge slechts aan het eind van dien termijn een volkomen goed gaand eskadron aan zijn onmiddellijken chef te kunnen presenteeran.

Naar aanleiding van, en zich onmisbaar moetende aansluiten bij het hieronder volgend programma, is het dringend noodig dat de africhting der jonge paarden anders geregeld worde en dat tusschen de maanden Februari en September geen paarden als afgericht bij de veldeskadrons overkomen. Zoo eenigszins mogelijk moet die overgang geheel in September of October plaats hebben. Komen de paarden in het begin der zomermaanden bij de veldeskadrons over, dan moeten zij óf de oefeningen van die eskadrons volgen en zijn dan zeker geconserveerd, of zij moeten, wat bijna ondoenlijk is, afzonderlijk gehouden worden en ontnemen dan aan die eskadrons, juist in den tijd dat de oefeningen in vollen gang zijn, een groot gedeelte van hun beste personeel.

Moeten zij daarbij, hetgeen vroeger dikwijls gebeurde, nog meegaan met de najaarsmanoeuvres om de armzalige kleine eskadrons in de oogen van het publiek een niet al te bespottelijk figuur te laten maken, dan kan men gerust 50 $\frac{1}{2}$ van die paarden, als verloren voor het rijk, afschrijven.

Ik heb dus bevolen (1) dat geen enkel jong paard van Februari tot September bij de veldeskadrons mag overgaan.

Het programma dat ik wil dat overal bij de veldeskadrons zal worden opgevolgd is, wat de rijkunstige oefeningen betreft, als volgt:

November, December en Januari: oefening in de manège op deken en dubbele treus;

Februari: oefening op zadel en treus;

Maart: idem op zadel en stang.

Op 1 April moet de eigelijke rijkunstige oefening zijn afgelopen en moeten de pelotonscommandanten hun pelotons aan den chef voorstellen. Alle paarden moeten alsdan in behoorlijke houding en in alle gangen volmaakt rustig op afstanden voorbereiden worden.

Met 1 April begint de oefening in het carousselrijden, de gevechtsoefeningen en de behandeling der wapens te paard.

Mei: pelotonsschool en elementaire velddienst;

Juni: eskadronsschool en velddienst;

Juli, Augustus en September: eskadronsschool, regimentsschool, velddienst of manoeuvres.

October: enkele marschen.

Aan het *voet-oefenen* moet bijzondere zorg worden besteed, omdat het een machtigen steun aanbiedt tot de handhaving der discipline.

Wat het *theoretisch* onderwijs gedurende den winter betreft, zoo moet dit, behalve de dienstvoorschriften, ook den velddienst omvatten en moeten alle

(1) U ziet, mijnheer de Redacteur, dat de toenmalige inspecteur niet alleen wist wat hij wilde hebben, maar ook de macht schoon te hebben om het te laten uitvoeren.

benamingen en grondvormen die in den velddienst voorkomen, geleerd en zoo noodig door opstellingen te voet verklaard worden.

Wat de *gymnastiek* aangaat, zoo is mijn opmerking dat, terwijl de infanterie zich bijna overal in het bezit van flinke gymnastieklokalen mag verheugen, de cavalerie zich moet behelpen met de meest armzalige en primitieve hulpmiddelen, niet onopgemerkt gebleven en zal ook die toestand voor ons veranderen.

Het onderricht in het scherm en lijkt echter tot nog toe naar niets en berust op geheel valschen grondslag. Immers, terwijl het van algemeene bekendheid is dat bij het gevecht met de sabel bij voorkeur zoo niet uitsluitend de *steken* moeten worden toegepast (zooals trouwens ook in ons exercitie-reglement is voorgeschreven), bestaat de geheele opleiding van den cavalerist in de schermzaal in het beoefenen der *houwen*. Een der eischen toch waaraan ieder cavalerist tot nog toe moet voldoen, is dat hij prevôt op de sabel zij, en om dit te worden, ontvangt hij onderricht volgens een reglement waarin niets dan houwen voorkomen. Het heeft er alzoo veel van alsof dit sabelschermreglement door een echten philanthroop gemaakt en meer voor goedmoedelijke duels dan voor het ernstige gevecht bestemd is. Men leert den man met de sabel niets te doen dan *houwen*, maar men eischt van hem dat hij in de practijk al die houwen zal vergeten en uitsluitend *de steken* zal toepassen die hij niet geleerd heeft. Grooter inconsequentie is wel niet mogelijk.

Van nu af aan zullen alle schermoefeningen met de sabel ophouden en zal de cavalerist uitsluitend les ontvangen op den degen, waarop hij minstens prevôt en zoo mogelijk meester moet zijn. Met de sabel zullen alleen de bewegingen beoefend worden die in ons exercitie-reglement voorkomen en die zeer goed en ruimschoots voldoende zijn".

De Generaal-Majoor enz.

Misschien dat enkele der beschouwingen over de afgelopen manoeuvres nog wel aanleiding geven tot eenige verbeteringen bij ons wapen, dit is althans ons eenig doel geweest.

Zutphen, 11 April 1891.

Een pleidooi ten gunste eener actieve landsverdediging.

Een schema van de landsverdediging. Inleiding tot eene studie over oorlogvoering op Nederlandschen bodem, door A. H. KRAIJENHOFF VAN DE LEUR, Kapitein van den Generaalen Staf. 's Gravenhage, Gebroeders VAN CREEF, 1883. Prijs f 4,—.

In de Vergadering der Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap op 26 Jan. 1881 hield de Kapitein KRAIJENHOFF VAN DE LEUR een in vele opzichten hoogst belangrijke lezing over het gebruik der infanterie bij de verdediging der Nieuwe Hollandsche Waterlinie. Uitgaande van de stelling, of, beter gezegd, van het axioma, dat elke verdediging, wil zij tot bevredigende uitkomsten kunnen leiden, actief moet gevoerd worden, en het in hooge mate betreurende, dat noch ons vestingstelsel, noch onze tegenwoordige legerinrichting zulk een actieve verdediging tegen een eenigszins overmachtigen vijand in de hand werkt, stelde de heer K. zich bij de bedoelde voordracht onder meer ook tot taak, aan te geven, hoe, naar zijn meening, bij de bestaande toestanden, het offensief beginsel in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie nog het best tot zijn recht zou kunnen komen. Tot dit doel wenschte hij bij ontstaand oorlogsgevaar onverwijd de hand aan het werk te slaan, om door veld- en tijdelijke werken op een afstand van ongeveer 1½ uur gaans voorwaarts van Naarden een geretrancheerd kamp te maken, dat een groot deel van het veldleger zou kunnen opnemen en tot uitgangspunt zou dienen voor offensieve operatiën, ten doel hebbende, ontzet van andere bedreigde punten der verdedigingslijn. In de overige deelen der Nieuwe Hollandsche Waterlinie wilde hij voorts de aanvankelijke verdediging niet in, maar voorwaarts van de lijn der forten voeren, echter minder met offensieve, dan wel met defensieve oogmerken.

Er is ontegenzegglijk veel, wat voor dit stelsel pleit en het leidende beginsel, geen defensief zonder offensief, is zeker het eenige ware. Doch zoodra men dieper in de zaak doordringt, het veld der theorie verlaat en dat der praktijk betreft, stuit men al spoedig op de grootste bezwaren,

en de wijze, waarop de heer K. zijn stelsel in toepassing wil brengen, komt ons niet wel uitvoerbaar voor. Wij gelooven niet aan de mogelijkheid, om in den korten tijd van voorbereiding, dien de vijand ons vermoedelijk zal laten, voorwaarts van Naarden een offensieve stelling te scheppen van zoodanige kracht, dat zij in verband met de geringe troepenmacht, die aanvankelijk voor bezetting beschikbaar zal zijn, ook maar eenigermate aan haar bestemming zou kunnen beantwoorden. In dit opzicht scharen wij ons geheel aan de zijde van hen, die bij de gehouden discussiën over de voor-dracht van den heer K. de verwachtingen van dien officier in zake de uitvoerbaarheid der te verrichten werkzaamheden en het weerstandsvermogen der tijdelijke stelling, al te optimistisch noemden. Afbreken is echter meestal gemakkelijker dan opbouwen. Zoo ook hier. Wij althans verklaren niet te weten, op welke andere wijze, zoo wij thans in een oorlog werden gewikkeld, aan de Nieuwe Hollandsche Waterlinie eenig offensief vermogen zou kunnen worden geschonken.

Bij de bedoelde discussiën in de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap op 26 Jan. '81 en 20 Febr. '82 werd dan ook geen enkel voorstel in die richting gedaan en de Majoor ELAND maakte zich vermoedelijk tot de tolk van velen, toen hij ronduit verklaarde, dat de Nieuwe Hollandsche Waterlinie passief moest worden verdedigd, niet omdat dit de voorkeur verdiende, maar alleen omdat aan een actieve verdediging dier linie niet te denken viel. Spreker voegde er echter dadelijk aan toe, dat een lijdelijke verdediging der Nieuwe Hollandsche Waterlinie niet synoniem was met een passieve landsverdediging. Al geven we nu gaarne toe, dat bij een passieve verdediging van Holland een later actief optreden in de buitenprovinciën in vele gevallen niet absoluut onmogelijk zal zijn, zooals de heer K. dit tracht voor te stellen, zoo lijdt het o. i. toch geen twijfel, of een actieve landsverdediging zou in hooge mate worden gebaat, als wij ons ook in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie de gelegenheid tot offensief optreden hadden voorbehouden. Het vraagstuk, hoe onze hoofdverdedigingslijn tot actieve verdediging geschikt zou te maken zijn, blijft nog steeds oplossing eischen. Zoolang die oplossing niet is verkregen, blijft der Nieuwe Hollandsche Waterlinie, hoe hoog haar sterkte in technisch opzicht ook moge worden opgevoerd, naar onze overtuiging een groot gebrek aankleven. Een passieve verdediging van Holland kan nooit in het belang zijn der landsverdediging, want door een lijdelijke houding onzerzijds in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie wordt de vijand in de gelegenheid gesteld, die linie met een minimum van krachten af te sluiten en op elk tijdstip aanzienlijke krachten naar elders te detachceeren, zonder dat daaruit voor hem op het beslissende punt gevaren voortspruiten.

Dat wij het bovenstaande in herinnering brachten, vond zijn voornaamste grond in onze meening, dat de ervaring door den heer K. in de bedoelde vergaderingen van de Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap opgedaan, voor hem de naaste aanleiding is geweest tot het schrijven zijner

thans in het licht verschenen brochure: »Een schema van de landsverdediging». Dat de Schrijver in die geheele brochure hiervan met geen enkel woord gewag maakt, bewijst o. i. nog niet de onjuistheid onzer onderstelling. In elk geval zal ieder, die de jongste pennevrucht van den heer K. tot een onderwerp van studie maakt, en zij is dit volkomen waard, goed doen, ook nog eens een blik te slaan in de Verslagen der genoemde Vereeniging van 26 Jan. '81 en 20 Febr. '82. Men zal er een ruimeren blik door verkrijgen in de bedoelingen van den Schrijver en scherper onderkennen, wat hij wil en niet wil.

Niettemin is het thans door den heer K. ingenomen standpunt een geheel ander, dan dat van Jan. 1881. Toen vormde de bestaande toestand den grondslag der beschouwingen. Kon daardoor aan die beschouwingen een groote mate van actualiteit niet worden ontzegd, tegenover dit voordeel stond een nadeel, namelijk dit, dat de spreker zich in de keuze der voor de landsverdediging beschikbare middelen ten zeerste beperkt zag en zodoende de altijd ondankbare taak had te vervullen, van twee kwaden het minst kwade te kiezen. Thans laat de heer K. het bestaande los of gebruikt er althans alleen dat van, wat in zijn stelsel past, verlaat daarmede het terrein der actualiteit en ontwerpt plannen, wier verwezenlijking, volledig of onvolledig, zich in elk geval nog wel jaren kan wachten.

Geen schets van het heden, maar een beeld der toekomst dus. Dit geldt in de eerste plaats van de in het »Schema" in korte trekken aangegeven wijze van legervorming. Te dezen opzichte vraagt de Schrijver een jaarlijksch militiecontingent van 13,500 man, met vijfjarigen actieven dienst, een reserve-diensttijd — doch zonder of met geringe lasten in vreedstijd — van vijf jaren (1ste en 2de reserve), en voor hen, die niet gediend hebben, beschikbaarheid in oorlogstijd van het 20ste tot het 30ste jaar (3de reserve). Daarentegen wordt afstand gedaan van het vorderen van eenigen schutterdienst. Bij invoering van dit stelsel, en aannemende dat de drie jongst ontslagen lichten van het actieve leger (6de, 7de en 8ste lichte) dadelijk voor den oorlogsdienst bruikbaar zullen zijn, zou men dan kunnen beschikken over een dadelijk bruikbaar leger van \pm 90.000 man, daarachter vinden een reserve van \pm 20.000 man, die na ongeveer vier weken voldoende geoefendheid zou bezitten, en daarachter nog een groote reserve, bestaande uit allen, die in den leeftijd zijn van 20—30 jaren, doch niet bij het actieve leger hebben gediend, zoodat voor hunne oefening minstens 3 à 4 maanden zouden moeten worden gesteld.

Dat dit stelsel — wat de hoofdbeginselen betreft, reeds door verschillende andere schrijvers breedvoerig toegelicht en verdedigd — verreweg de voorkeur verdient boven het thans bestaande of het door de afgetreden Regeering ontworpen, en bij aanzienlijke verhooging van 's lands weerbaarheid niet tot verzwaring van den militairen druk voor de natie zou leiden, is o. i. aan geen redelijken twijfel onderhevig. Doch een andere en moeilijker in absoluten

zin te beantwoorden vraag is deze, of dat stelsel bestaanbaar kan worden geacht met de bindende voorschriften onzer tegenwoordige grondwet? De heer K. laat die quaestie geheel onnangeroerd. Ook wij meenen ons hier dus van een ontleding der tegen het stelsel aangevoerde grondwettige bezwaren te mogen onthouden. Doch hetzij die bezwaren gegrond zijn of niet, dit staat naar onze overtuiging vast, dat zij de toch reeds bestaande moeilijkheden om het in zoo vele en zoo velerlei belangen diep ingrijpende vraagstuk der legerhervorming tot oplossing te brengen, aanzienlijk vermeerderen en ten slotte zullen blijken het struikelblok te zijn, waarover elk voorstel tot krachtige reorganisatie onzer levende strijdkrachten valt. Het is meer gebeurd, dat een combinatie van minderheden meerderheid werd. Zoolang onze hoogste staatswet niet is herzien, gelooven we dan ook niet, dat het door den heer K. voorgestane stelsel van legervorming tot uitvoering zal komen. En nu moge het waar zijn, dat de voorstanders eener grondwetsherziening met den dag terrein winnen, het is evenzeer waar, dat wij nog slechts het tijdvak van voorbereiding zijn ingetreden. Hoe lang dat tijdvak zal duren, kan niemand zeggen, doch onze parlementaire geschiedenis geeft weinig grond voor de verwachting, dat zij spoedig zou afgelopen zijn. En wie waarborgt ons, dat na grondwetsherziening de defensie-quaestie dadelijk tot oplossing zal komen? Doch genoeg, om aan te toonen, dat het door den heer K. gewenschte leger nog zeer ver af is.

Doch laten we met dien officier den tijd eenigszins vooruitloopen, en aannemen dat een leger van \pm 90.000 man dadelijk voor oorlogsdienst beschikbaar is. Hoe moet dan met die krijgsmacht ons land verdedigd worden tegen een aanval met overmacht en snelheid uit het oosten? Ziedaar de tweede gewichtige vraag, die de Schrijver in zijn „schema van de landverdediging“ in groote trekken tracht te beantwoorden. Het door hem ontwikkelde stelsel komt in het kort hierop neer. Daar lijdelijk verzet in enge ruimte slechts tot groote teleurstellingen kan leiden, is een actieve verdediging het eenige, wat ons blijft. De bij die actieve verdediging noodzakelijke offensieve handelingen moeten in het algemeen ten doel hebben, aan eenig bedreigd punt der passieve liniën hulp van buiten te verschaffen. Om dit doel te kunnen bereiken, heeft de verdediger offensieve stellingen nodig, zoowel in als buiten de passieve liniën. Die stellingen moeten reeds in vreedstijd met meer of minder zorg wordt ingericht, willen zij aan haar bestemming kunnen beantwoorden. Die buiten de passieve liniën — de flankstellingen — moeten voorts zoodanig zijn gelegen, dat zij de mogelijkheid opleveren, om, door vernieling, enz. van 's vijands communicatiën, den tegenstander het verblijf in het vermoedelijke aanvalsterrein Naarden—Almelo—Gorinchem—Gennep onhoudbaar te maken, terwijl er gelijktijdig naar moet worden gestreefd, de gemeenschap tusschen de hoofdstelling en de flankstellingen te behouden. Op grond van dit alles komt de heer K. dan ten slotte tot de

uitkomst, dat een drietal offensieven noodig zijn: een bij Naarden, een bij Zwolle en een bij Reenen.

Hoewel er veel voor het aangegeven stelsel te zeggen valt en het o. i. geen twijfel lijdt, of de verdediging van het geheele land en dus indirect ook van Holland zou met dit stelsel beter verzekerd zijn dan met het thans bestaande, zoo komen er toch in het geschrift van den heer K. verschillende beschouwingen voor, waarmede wij ons niet kunnen vereenigen.

Dit geldt in de eerste plaats van het door den Schrijver geleverde betoog, dat offensieve handelingen onzerzijds bij ons tegenwoordig vestingstelsel ten eenenmale onmogelijk zouden zijn, ook al kan de vijand voor den aanval op ons land 3 of 4 legerkorpsen afzonderen. Dat uitvallen op groote schaal, in het front uit de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, zoodra men den tegenstander eenmaal gelegenheid heeft gegeven, zich op kanonschotsafstand of minder van de verdedigingswerken vast te zetten, zijn afsluitingslinie te bouwen en zijn vuurmonden op de accessen of uitgangen te richten, te veroordeelen ondernemingen zijn, waarvan geen heil is te verwachten en die in den regel niet eens tot een begin van uitvoering zullen kunnen komen, stemmen we gaarne toe. Doch wat we niet dadelijk kunnen toestemmen is dit, dat het te allen tijde ondoenlijk zou zijn, zoodra ons leger zal zijn versterkt, een eenigszins aanzienlijke troepenmacht langs een der vleugels der linie naar buiten te brengen, om den vijand of diens communicatiën langs dien weg te bereiken.

Zeer zeker heeft de Nieuwe Hollandsche Waterlinie voor dergelijke offensieve handelingen een ongunstige richting. Sprongen de vleugels naar het oosten vooruit, in plaats van terug, de toestand zou ontegenzeggelijk veel voordeelijker zijn. De verdediger zou dan den aanvaller omvatten, in stede van omvat te worden, en bij offensieve ondernemingen tegen 's vijands communicatiën zou de uitvallende afdeeling minder gevaar loopen voor afsnijding der eigen verbindingen. Doch uit dien, ook nog van andere redenen, minder gunstigen toestand tot de onmogelijkheid eener actieve verdediging te besluiten, gaat o. i. te ver.

Om dit aan te toonen, zal het vooraf noodig zijn na te gaan, welk een voorstelling de heer K. zich van de door den verdediger te ondernemen offensieve handelingen schijnt te maken. Wij zeggen schijnt te maken, want een zeer duidelijke en scherpe omschrijving geeft hij daarvan niet. Alleen blijkt zijn wensch, dat zij gericht zullen worden tegen 's vijands communicatielijnen en zoo mogelijk gepaard zullen gaan met uitvallen in het front.

In het algemeen kan op drie zeer onderscheiden wijzen tegen 's vijands verbindingen worden geopereerd. In de eerste plaats door een soort van partijangersoorlog, door kleine afdeelingen, vliegende colonnes, enz. Voor dit doel zijn offensieve stellingen, de heer K. zal dit zelf wel gereedelijk toegeven, niet onmisbaar. Doch partijangershandelingen heeft hij met zijn

offensieve operatiën tegen de vijandelijke verbindingen dan vermoedelijk ook niet op het oog. Trouwens bij de geringe lengte van 's vijands communicatielijns op ons gebied zouden dergelijke handelingen in den regel ook niet veel uitkomsten beloven. Zij zouden hoogstens ten gevolge kunnen hebben, dat de tegenstander de tot bescherming van zijn rug bestemde troepenmacht eenigszins moest versterken, doch niet in die mate, dat hij daardoor op het beslissende punt noemenswaardig werd verzwakt. Bovendien zouden zij voor de bevolking der buitenprovinciën ernstige bezwaren opleveren, zoodat onder niet geheel abnormale omstandigheden de voordeelen wellicht niet tegen de nadeelen zouden opwegen.

Een andere weg, doch naar we meenen, evenmin door den heer K. bedoeld, bestaat hierin, dat de verdediger tegenover het front van den aanvaller slechts een uiterste minimum van krachten achterlaat en met zijn geheele hoofdmacht naar 's vijands verbindingen oprukt, niet zoozeer met het doel, om die verbindingen zelf te vernielen, dan wel om den vijand te dwingen tot een slag met verkeerd front, tot een bijna noodwendig beslissenden strijd. Een zoodanige volledige strategische omtrekking mag echter bij het gemis van een omvattende basis, alleen worden ondernomen, wanneer men nagenoeg zeker is van de overwinning te zullen behalen. Veel kansen, dat zij voor ons ooit uitvoerbaar zou zijn, bestaan er dus zeer zeker niet. Toch kunnen we niet toegeven, dat er, zij het dan ook niet in den modeloorlog, dien de heer K. als grondslag van zijn stelsel aanneemt, geen omstandigheden denkbaar zouden zijn, onder welke een energiek opperbevelhebber niet tot een zoodanige handeling zou mogen besluiten. »De vijand», zegt de heer K., »zal niet dwaas genoeg zijn, tegen ons zulke zwakke krachten te bezigen, dat hij de kansen van succes voor een groot deel in de waagschaal stelt, en de omstandigheden, waarin hij slechts in staat zal zijn, zeer zwakke krachten tegen ons af te zonderen, zijn zoo exceptioneel, dat zich hierop een verdedigingssysteem niet baseeren laat.» Baseeren niet, we stemmen liet volmondig toe, doch iets geheel anders is liet, een verdedigingssysteem uitsluitend op exceptioneel gunstige toestanden te doen rusten, en een plaats voor die toestanden in het verdedigingssysteem in te ruimen. Niemand kan zeggen, onder welke omstandigheden een oorlog tegen ons zal worden aangevangen, en nog veel minder, welk het verloop van den oorlog zal zijn. Men kan daaromtrent berekeningen maken, die berekeningen blijven steeds gissingen. De waarde van een wiskunstig betoog kunnen zij nooit erlangen. Naar het ons voorkomt, had de heer K. dit wel wat meer mogen doen uitkomen. Zijn hypothese omtrent 's vijands handelingen moge de waarschijnlijkheid voor zich hebben, het blijft altijd gevaarlijk, in oorlogszaken slechts met één enkele waarschijnlijkheid rekening te houden, vooral als men verdediger is.

We erkennen dus het recht niet, om dergelijke groote offensieve operatiën, ook al zullen zij nagenoeg zeker zeldzame uitzonderingen blijven, geheel uit

te sluiten. Doch alsdan rijst vanzelf de vraag, of zij bij ons tegenwoordig vestingstelsel uitvoerbaar zouden zijn, hetzij door Noord-Brabant, hetzij over de Zuiderzee. De grootste en vermoedelijk niet te overwinnen moeilijkheid zou o. i., ook bij aanwezigheid der ontworpen stelling aan den Moerdijk, daarin bestaan, het ingesloten gebied snel te verlaten. Gelukt dit, dan zou reeds veel, zeer veel gewonnen zijn. De bezwaren, aan een tocht door Noord-Brabant in oostelijke richting verbonden, achten wij in zoodanig geval minder overwegend. Mogen zij misschien al bestaan voor een offensief op meer bescheiden schaal, zooals de heer K. vermoedelijk op het oog heeft, bij een operatie als thans door ons wordt bedoeld, zijn zij o. i. niet onoverkomelijk. Wel verre, dat de rivieren, die ons leger bij dien tocht op de linkesflank zou hebben, een nadeel zouden zijn, zien wij er veeleer een voordeel in, omdat zij de beveiliging der vooruitrukkende macht gedurende den altijd gevaarlijken flankmarsch gemakkelijker zouden maken. De krijgsgeschiedenis leert, dat verschillende veldheeren bij het verrichten van strategische omtrekkingen er steeds op uit waren, gedurende de beweging tot uitvoering der omtrekking, een terreinafscheiding tusschen zich en den tegenstander te brengen. In plaats van tot versnippering der krachten aanleiding te geven, schenken zij de gelegenheid, om de afdelingen, met de bescherming der flank belast, tot een geringe getalsterkte terug te brengen.

Over de Zuiderzee zou zulk een groote onderneming vermoedelijk minder kans van slagen opleveren, omdat ontegenzegglijk het transport van een zeer aanzienlijke troepenmacht uit Holland naar Friesland of Overijsel zoo veel tijd zou kosten, dat allicht het verrassende der onderneming — en in de verrassing ligt een der grootste waarborgen van de overwinning — geheel verloren zou gaan.

Doch, we herhalen het, dergelijke groote ondernemingen heeft de heer K. met zijn offensieve operatiën in de buitenprovinciën vermoedelijk niet op het oog. Begrijpen wij hem goed, dan moeten die ondernemingen meer het karakter van diversieën dragen. Een macht van middelmatige sterkte moet in de buitenprovinciën het eene of andere punt, aan welks bezit de vijand groote waarde hecht, ernstig bedreigen. Hierdoor zal de tegenpartij zich dan genoopt gevoelen, een niet onaanzienlijk deel van haar macht, die voor de Nieuwe Hollandsche Waterlinie stond, in allerijl naar het bedreigde punt te detacheren, en van dien toestand van tijdelijke zwakte voor onze passieve linie moeten wij dan partij trekken, om daar den aanvaller meer of minder ernstig nadeel toe te brengen.

Deze weg, hoewel tot minder beslissende uitkomsten leidende dan de voorgaande, heeft boven dezen het voordeel, dat hij voor den verdediger ook minder gevaren oplevert en een minder groote krachtsontwikkeling eischt. In elk geval verdient hij verreweg de voorkeur boven een lijdelijke verdediging, en de eisch dat het vestingstelsel tot het inslaan van dien

weg gelegenheid moet schenken, is dus een zeer gerechtvaardigde eisch. Ons tegenwoordig vestingstelsel nu opent die gelegenheid niet, of althans niet in voldoende mate.

Een diversie, ondernomen met een macht van 10 à 20.000 man door Noord-Brabant, en gericht tegen de verbindingen des vijands in den vierhoek Almelo-Naarden-Gorinchem-Gennep, heeft, zooals de heer K. o. i. te recht beweert, geen kansen van slagen voor zich. Zij zou vermoedelijk alleen kunnen leiden tot algeheele afsnijding en vernietiging der met de diversie belaste afdeeling, en de gunstige moreele indruk, teweeggebracht door een klein voordeel, dat wellicht bij den aanvang der onderneming zou kunnen worden behaald, zou door het latere echec meer dan geneutraliseerd worden.

Doch over de Zuiderzee zou een zoodanige handeling o. i. wel uitvoerbaar zijn, en de bezwaren, door den heer K. hiertegen opgesomd, komen ons niet geheel gegrond voor.

»Evenmin», zegt de heer K., »als wij thans succes kunnen verwachten van een offensiefstoot door Noord-Brabant, evenmin zullen wij ons een goed resultaat van tochten over de Zuiderzee kunnen beloven, zoolang de geheele Zuiderzeekust tusschen Harlingen en Naarden voetstoots aan den vijand zal worden prijsgegeven.

»De bodem der Zuiderzee bestaat, behalve op één enkel punt, uit een dikke kleilaag.

»De diepte der Zuiderzee is, de kust naderende, zoo gering, dat de gewone Zuiderzeebooten met een gemiddelden diepgang van 1,60 M., de kust in den regel niet op korteren afstand dan 2 K. M. kunnen naderen; binnen dien afstand neemt die diepte nog zoo snel af, dat geladen roei-booten, barkassen, enz., enz. nog op aanzienlijken afstand van de kust moeten blijven.

»Dit, verbonden met den toestand van den bodem, maakt het nagenoeg onmogelijk, op een willekeurig punt te landen, doch dwingt tot het kiezen van een haven tot ontschepingspunt. Maar die havens zijn aan den vijand prijsgegeven en het zou een hoogst zonderlinge en gewaagde speculatie van onze zijde zijn, zoo wij aannamen dat de vijand deze niet zal bezetten.

»Welnu, het landen in een zelfs zwak bezette haven is een wellicht even bezwaarlijke zaak als het landen op een onder water staanden kleibodem. Hoe wij aan land zullen komen is dus reeds een raadsel, want om te landen is een haven noodig, maar om een haven beschikbaar te hebben moet de vijand van daar zijn verdreven en hij kan van daar niet verdreven worden vóór wij geland zijn».

Op dit schijnbaar klemmende betoog is, duikt ons, nog wel wat af te dingen, omdat de praemissen, althans volgens de ons op dit oogenblik ten dienste staande bronnen, niet geheel juist zijn. Het is mogelijk dat de heer K. uit andere en betere bronnen heeft geput, doch zoolang ons dit niet blijkt, houde hij het ons ten goede, dat wij ten opzichte van de mogelijkheid

eener landing op de oostelijke en noordelijke Zuiderzee-kust minder pessimistisch denken dan hij.

Volgens verschillende bescheiden toch betreffende de droogmaking van de zuidelijke kom der Zuiderzee, waaronder ook een kaart, aangevende de toestand van den Zuiderzee-bodem bezuiden de lijn Enkhuizen—Urk—Keteldiep, volgens de onder toezicht van den heer STIELTJES verrichte grond-boringen, bestaat de bodem in dit deel der Zuiderzee wel is waar overal, behalve bij Muiden en in het noorden, waar zeezand wordt aangetroffen, uit klei, doch tusschen Naarden en Kampen nadert die op diluvialzand rustende kleilang nabij de Geldersche kust hoe meer de oppervlakte, zoodat op verschillende punten en o. a. op de Spiek bij Harderwijk nog slechts een dun laagje klei wordt aangetroffen. Hoe verder men in de Zuiderzee noordwaarts komt, hoe meer voorts de verhouding van zand tot klei ten nadeele der klei verandert. Bezuiden de lijn Enkhuizen—Keteldiep 80 $\frac{1}{2}$ klei, tusschen die lijn en de zuidelijke kust van Friesland 50 $\frac{1}{2}$ en ten noorden der lijn Enkhuizen—Stavoren grootendeels zand. Hoewel op de door ons gebezigde kaart de aard van den bodem langs de Friesche kust niet is aangegeven, zoo is op grond van het bovenstaande het vermoeden toch niet ongewettigd, dat de toestand langs die kust, wat de geschiktheid van den bodem tot het verrichten eener landing betreft, eer gunstiger dan ongunstiger zal zijn, dan in het zuidelijk deel der Zuiderzee. Van een dikke kleilang zal in elk geval wel geen sprake kunnen zijn, en alvorens dus op dien grond tot de onmogelijkheid eener landing te besluiten, zou o. i. een opzettelijk daartoe ingesteld lokaal onderzoek zeer gewenscht zijn.

Ook de mededeelingen van den heer K. omtrent de te geringe waterdiepte langs de kust zijn eenigszins in strijd met onze gegevens. Wel blijkt uit de kleine hydrographische kaart, uitgegeven door het Departement van Marine en dagteekenende van het jaar 1876, dat de waterlijn van 15 dM. diepte zich tusschen Naarden en de Kuinder bijna overal tot op zeer aanzienlijken afstand (meer dan 2 KM.) van de kust verwijdert, doch tevens, dat die afstand langs de Friesche kust, tusschen De Kuinder en Workum, op onderscheiden punten veel geringer is en herhaaldelijk niet veel meer dan 1 K. M. bedraagt.

De heer K. neemt verder aan, dat voor het transport der troepen over de Zuiderzee slechts een 25 tal booten, voldoende om 4000 a 5000 man op te nemen, beschikbaar zouden zijn. Tegen dit cijfer hebben we evenzeer bezwaren. Behalve dat er hoogst waarschijnlijk in Holland wel veel meer stoomschepen zouden kunnen worden bijeengebracht, geschikt, om bij stil weer de Zuiderzee te hevaren, kunnen wij niet inzien, waarom ook niet van andere vaartuigen, beurtschepen, enz. partij zou worden getrokken. En dan komt men tot geheel andere cijfers. Uit de Friesche havens Harlingen, Workum, Stavoren en De Lemmer alleen varen per jaar 16.000 a 20.000 vaartuigen met bestemming naar het zuidelijk deel der Zuiderzee. De schoep-

vaart van het Overzeesche naar Amsterdam en omgekeerd levert soms 300 op- en afgaande schepen per etmaal op. De binnenlandsche vaart tusschen Amsterdam en de Maassteden wordt jaarlijks gepasseerd door circa 40.000 vaartuigen. Achter Schokland en op Pampus liggen soms honderden schepen. Zouden van al dat materieel niet meer dan vijf en twintig booten geschikt zijn, om troepen over de Zuiderzee te vervoeren? 't Komt ons op zijn minst genomen onwaarschijnlijk voor. En neemt men een hooger cijfer dan 25 booten, dan valt ook het geheele betoog van den heer K., dat voor het overbrengen van 5000 man op de breedste punten 24 uren en van een macht van 40.000 man met al wat er bij behoort, waarschijnlijk wel 14 dagen noodig zouden zijn.

Zou voorts, als tusschenstation, van het eiland Urk, dat een reede met goeden ankergrond voor vaartuigen van 1,80 à 2,40 M. diepgang en een haven, geschikt voor 160 visschersschuiten bezit, niet met voordeel partij kunnen worden getrokken, om de tijlsruimte, binnen welke de verschillende of althans de eerste échelons elkander bij de landing opvolgen, tot een minimum terug te brengen?

Mogen we echter al niet kunnen toegeven, dat offensieve ondernemingen van Holland uit, over de Zuiderzee zonder het bezit van vaste punten in Overijssel en Friesland onmogelijk zouden zijn, we zijn daarom nog geen tegenstanders van offensieve en opnamestellingen aan de oostelijke en noordelijke kusten der Zuiderzee.

Het tegendeel is waar. Zonder vaste punten aldaar heeft de landing oneindig meer bezwaren, en worden bovendien onmiddellijk na de landing tijd en krachten in beslag genomen tot het inrichten eener tijdelijke stelling, die een terugkeer naar Holland mogelijk zou moeten maken. Ook lijdt het geen twijfel of vele hulpmiddelen, die anders bij een onverwachten krijg den vijand al dadelijk in handen zouden vallen, zouden bij het bezit eener verzamelstelling aan de Zuiderzee-kust voor ons behouden kunnen blijven. Dat de stelling aan den Beneden-Lysel om financiële redenen niet in ons vestingstelsel is opgenomen, blijven we dan ook nog altijd betreuren. De voordeelen dier stelling zijn reeds zoo dikwerf en door zeer bevoegde beoordeelaars aangetoond, dat we meenen, daaromtrent niet in herhalingen te moeten vallen. Mocht bij onze tegenwoordige legerinrichting als argument tegen die stelling nog kunnen worden aangevoerd, dat, bij de vrij groote uitgestrektheid welke zij, om tot offensieve oogmerken te kunnen dienen, zou moeten verkrijgen, voor haar eigen verdediging duurzaam een te talrijke troepenmacht zou behooren te worden afgezonderd, dit argument verliest zijn geldigheid, zoodra wij eenmaal over het leger kunnen beschikken, dat de heer K. in zijn brochure vraagt.

Ook bij een eventueele droogmaking der Zuiderzee zou een stelling bij Zwolle vermoedelijk uitnemend in het dan aan te nemen stelsel van landsverdediging passen, zooals dit reeds vroeger in dit Tijdschrift uitvoerig door

den heer HOOGENBOOM werd aangetoond (1). Als verzameling alleen zou wellicht de zuidwesthoek van Friesland de voorkeur verdienen, doch voor het bedreigen van 's vijands communicatiën is ontegenzegglijk een stelling bij Zwolle gunstiger gelegen.

Ook voor de door den heer K gewenschte permanente stelling bij Naarden, pleit, zooals wij reeds boven opmerkten, zeer veel. De bezwaren tegen een tijdelijke, eerst bij ontstaand oorlogsgevaar of uitgebroken oorlog aldaar in te richten stelling, zijn voor het meereendeel niet van toepassing op een permanente stelling, vooral niet zoo de tegenpartij door gelijktijdige bedreiging uit andere deelen des lands, tot verdeeling zijner krachten wordt genoodzaakt. Wat de heer K. dienaangaande zegt, is o. i. volkomen juist. Bezaten wij offensieve stellingen bij Naarden en Zwolle, de vijand zou, zoo hij den aanval tegen Utrecht of een verder zuidwaarts gelegen deel der Nieuwe Hollandsche Waterlinie richtte, althans op zijn rechterflank worden omvat, en uit dien omvattenden vleugel onzer linie zouden wij aanvallend kunnen optreden, zonder onze eigen verbindingen geheel prijs te geven. Waarlijk een strategisch vrij wat gunstiger toestand, dan waarin we bij ons tegenwoordig stelsel zullen verkeeren.

Minder ingenomen zijn wij met de door den heer K. begeerde stelling bij Reenen. Ongelwijfeld zou een verbetering van den linkervleugel onzer hoofdverdedigingslijn in offensieven geest voor den vijand een reden kunnen zijn, om zijn aanvalsrichting zoo ver mogelijk zuidwaarts te verleggen, doch in elk geval zou daarmee dan reeds het voordeel zijn verkregen, dat de tegenstander afstand deed van den kortsten weg naar zijn hoofdoject, Amsterdam, en dat hem het rustige bezit van een veel grooter deel van ons land werd ontegenzeggd, dan thans het geval zou wezen.

Met die voordeelen stelt de heer K. zich echter niet tevreden. Ook in het zuiden des lands wenscht hij een offensieve stelling. Doch het vinden van een tactisch en strategisch gunstig punt levert hem de grootste moeilijkheden op. De ontworpen stelling aan den Moerdijk ligt te ver westwaarts en te veel in polderland om een noemenswaard offensief vermogen te kunnen bezitten. Een stelling bij St.-Andries, door den Bommelerwaard in verbinding staande met de Nieuwe Hollandsche Waterlinie, zou strategisch zeer gunstig zijn gelegen, doch voor het overige ook al weder alleen door een groote uitgestrektheid, waardoor een strenge insluiting moeilijk wordt, voor offensieve handelingen geschikt zijn te maken. Alsdan eischt zij echter voor eigen verdediging een zeer aanzienlijke macht, volgens de berekeningen van den heer K. niet minder dan \pm 40.000 man. Iedereen zal wel toestemmen, dat dit, ook bij een verbeterd legerstelsel, veel meer is, dan wij voor een zoodanig doel beschikbaar kunnen stellen.

De heer K. ziet dan ook, hoewel noode, van de stelling bij St.-Andries

(1) Vierde serie, vierde deel, n°. 5. 1870.

af en verplaatst zijn zuidelijk offensief naar Reenen. Voor zoover dit uit een bestudeering der kaart kan worden nagegaan, komt die stelling ons uit een tactisch oogpunt niet ongunstig voor. In andere opzichten heeft zij echter groote nadeelen. Dit wordt trouwens door den heer K. zelf erkend en alleen in de waardeering dier nadeelen verschillen wij met hem van gevoelen. Vooral de omstandigheid, dat de stelling geheel kan worden ingesloten, zoodat een deel onzer macht kan worden geïsoleerd, en het feit, dat het offensieve front der stelling voor ons niet in de gunstigste richting ligt, zijn o. i. zeer ernstige nadeelen. Het verlies eener troepenmacht van \pm 18.000 man, en deze wenscht de heer K. in de stelling bij Reenen te plaatsen, zou voor ons een zeer gevoelig verlies zijn. Wel zou misschien het gemis dier 18.000 man worden opgewogen door de krachten, die de vijand tot insluiting of waarneming zou moeten achterlaten, doch men vergeete niet, dat dit slechts tijdelijk kan zijn. Zoodra de stelling eenmaal gevallen is, komt het insluitingskorps weder vrij, en wellicht zou dus juist op het tijdstip waarop onzerzijds tot een krachtig offensief uit Zwolle of Naarden zou kunnen worden overgegaan, ook de daartegen beschikbare vijandelijke macht een niet onaanzienlijke versterking erlangen.

Bovendien stellen wij ons niet veel voor van offensieve ondernemingen door een macht van \pm 10.000 man in een richting, die rechtstreeks en zeer spoedig naar de vijandelijke reserves zou voeren, tenzij in het geval, dat die reserves gelijktijdig door uit andere punten opgetreden afdelingen werden bezig gehouden. Doch aan een zoodanige samenwerking van verschillende troependeelen, tusschen welke alle onderlinge gemeenschap is afgesneden, zijn zulke groote moeilijkheden verbonden, dat zij blijkens de ondervinding nagenoeg nooit tot goede uitkomsten hebben geleid. In den oorlog heeft slechts het eenvoudige kans van slagen.

Mocht men echter werkelijk meenen, dat wij bij een oorlog een 20.000 man van ons leger zouden kunnen afzonderen, tot het bezetten eener geheel geïsoleerde stelling, dan zou, dunkt ons, eerder aan of nabij den Boven-IJssel naar zulk een stelling gezocht moeten worden — en uit de brochure blijkt niet dat dit door den heer K. is geschied — dan bij Reenen. Strategisch toch zouden daaraan meerdere voordeelen verbonden zijn. Een vijand, die uit het oosten langs den kortsten weg naar Amsterdam oprukt, zal bijna zeker aan den IJssel een hulpbasis inrichten, en die hulpbasis nu kan uit een stelling aan den Boven-IJssel gemakkelijker worden verontrust, dan uit een positie bij Reenen. De heer K. zegt trouwens zelf: »de bedreiging van 's vijands flanken zal des te ernstiger voor hem zijn, naarmate die bedreiging uit een meer oostwaarts van de N. H. Waterlinie gelegen punt aanvangt. Dit ligt dan ook in den aard der zaak. Wanneer een flankpositie van ons dicht bij de N. H. Waterlinie gelegen is, kan de vijand de genoemde linie en de flankpositie doen observeeren en daarbij één reserve plaatsen, om het een of ander bedreigde punt te ondersteunen. Ligt echter die flankpositie

ver naar het oosten, dan zal de vijand of wel zijn ééne reserve ver van elk punt moeten opstellen of tegen elk der stellingen een groote macht moeten opstellen.

»Een flankpositie bij Zwolle zou dus gunstiger zijn dan een flankstelling bij Harderwijk en zulk een stelling nabij Almelo weder gunstiger dan een positie bij Zwolle».

Wanneer nu de heer K. niettemin, en ongetwijfeld zeer te recht, ten slotte aan een stelling bij Zwolle de voorkeur geeft boven een positie verder oostwaarts, dan is dit, omdat een stelling bij Zwolle aan de Zuiderzee kan aansluiten en zoodoende in gemeenschap kan blijven met Holland. Doch als nu, zooals bij de stelling Reenen het geval zou zijn, die gemeenschap met de hoofdstelling toch moet worden prijsgegeven, doet het er in ons oog weinig toe, of de scheidende en door den vijand bezette ruimte wat grooter of kleiner wordt genomen.

In het algemeen achten wij echter stellingen, die door den vijand geïsoleerd kunnen worden, zoodat de er in opgestelde troepenmacht vroeg of laat voor ons verloren moet gaan, schadelijk. Zij leiden tot versnippering van krachten, altijd een nadeel, doch vooral een nadeel als men, zooals bij ons, toch reeds niet over te veel troepen kan beschikken, terwijl het offensief vermogen, door de altijd beperkte troepenmacht, waarmede de uitvallen zouden moeten worden verricht, vermoedelijk niet bijzonder groot zou blijken.

In zijn inleiding zegt de heer K.: »in de volgende bladzijden vindt de critiek een uitgebreid veld ter behandeling.» We beweren geenszins in het bovenstaande, dat geheele uitgebreide veld te hebben doorloopen. Verschillende onderwerpen en o. a. de mobilisatie-quaestie lieten we geheel rusten. Ook zouden we onze beschouwingen hoogstens met den naam van schema eener critiek bestempeld willen zien. Het waren slechts invallende gedachten, die onder de lezing der brochure bij ons opkwamen, en die we hier alleen neerschreven met het doel, om zoodoende de aandacht te vestigen op een arbeid van den heer K., die o. i. een ruime belangstelling verdient, niet alleen als pleidooi ten behoeve eener actieve landsverdediging, doch ook als voorbeeld eener methode van bestudeering der defensie-quaestien, die o. a. dit voor zich heeft, dat zij dwingt nauwlettend rekening te houden met details, die anders, omdat zij dikwerf schijnbaar onbeteekenend zijn, allicht over het hoofd worden gezien, doch wier veronachtzaming niettemin in de werkelijkheid de goede uitkomst ten eerste in de waagschaal zou stellen.

Haarlem, April 1883.

M. H. J. PLANTINGA.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spectator,

Dat de portefeuille van Oorlog overging in handen van iemand, die, blijkens zijn lidmaatschap van het anti-dienstvervangingsbond wel niet anders dan een warm voorstander kan zijn van de eenige afdoende hervorming, waardoor onze levende strijdkrachten kunnen worden opgeheven uit den niet te miskennen staat van somnolentie, waarin ze zoolang reeds verkeeren, heeft zeker velen met meer vertrouwen in de toekomst vervuld. Of die toekomst echter reeds nabij ligt, of de zoo ongeduldig verbeide wetten tot regeling van Militie en Schutterij, thans zullen worden omgewerkt op den grondslag van het meer moderne, rechtvaardiger beginsel, en of er dan kans bestaan zou, der Volksvertegenwoordig eindelijk de oogen te doen opengaan, en daarmee die wetten zegevierend uit de parlementaire arena te doen wederkeeren, ziedaar vragen waarop wij ons zoo gaarne een geruststellend antwoord zouden willen geven. Met ieder jaar toch dat de radicale oplossing van het levensvraagstuk voor ons leger wordt verdaagd, wordt de toestand klemmender. Wie weet hoelang het misschien nog duren zal alvorens een beginsel, dat, dank zij de propaganda met woord en pen gemaakt door zooveel onvermoeide kampvechters, met den eerbiedwaardigen voorzitter van het Bond aan 't hoofd, in de laatste jaren, ook buiten het leger zoo veel veld gewonnen heeft, van de theorie, uit de studeervertrekken, uit tijdschriften en dagbladen, in het daadwerkelijke leven zal zijn overgegaan.

Zij die de afdoende regeling van dit zoo gewichtige vraagstuk tegenhouden, op de lange baan schuiven, ze kunnen het toch weten, hoe in andere landen, na de invoering van den verplichten persoonlijken dienst, er nog jaren eerst moesten voorbijgaan, vóór dat men de vruchten dier hervorming zag. Nog gevoelt het Fransche leger, dat de weldadige invloed der wet van 1872, toen onder den verschen indruk van zooveel gevoelige slagen aan de Nationale Vergadering afgeperst, nog niet genoegzaam in merg en been

van dat leger is doorgedrongen. Beheerscht door den drang der gebeurtenissen, heeft wel die vergadering »le service obligatoire» aangenomen, als redmiddel tegen een herhaling van de rampen die men zoowel tegenover den vijand, als in de straten der groote steden had doorleefd, maar nu eerst komt men in het Fransche leger tot het volle bewustzijn, dat Duitschland zijn verpletterend succès te danken had, niet *alleen* aan de instelling die de geheele natie wapent, maar vooral aan de lange jaren van voorbereiding, die sedert de invoering van het beginsel waren verlopen; — jaren, waarin men zich ook die deugdelijke kaders had weten te scheppen, zonder welke toch nog iedere grootsche poging tot onmacht gedoemd zou zijn gebleven. Onze volksvertegenwoordigers, die meenen dat de nood nog niet dringt, hebben de geschriften slechts te lezen, die uit het Fransche leger tot ons komen, en die naast de erkenning, dat in die tien jaren dat leger wel reuzenschreden heeft gemaakt, wat betreft zijn bewapening, zijn technische hulpmiddelen en vooral het algemeen peil van wetenschap van zijn officierskorps, er op wijzen, hoe, ondanks de zegeningen der nieuwe wet, men zich nog niet verhengen kan in dat bruikbaar betrouwbaar kader, dat onontbeerlijker is dan ooit te voren. Nog steeds worden daar waarschuwend stemmen vernomen, die op middelen aandringen om vooral den onderofficiersstand tot een meer gewilde positie te verheffen. De Luit-Kolonel GRAND-CLÉMENT, zegt in zijn »Questions militaires à l'ordre du Jour», een geschrift dat in de Fransche militaire literatuur van den laatsten tijd gunstig afsteekt bij sommige nog al oppervlakkige en door partijgeest beheerschte vlugschriiften, dikwerf vervuld met allerlei onnoodig soms weinig waardig retrospectief schelden op de zondebokken van 1870: (1)

»La pénurie de sous-officiers encore sous le nouveau régime est d'ailleurs un fait tellement avéré, que depuis dix ans on a essayé des expédients de toutes sortes pour favoriser les réengagements, qui vont toujours diminuant. Les emplois civils à joindre à la retraite n'ont séduit que quelques vieux sous-officiers; ils n'ont pas produit de réengagements parmi les jeunes. Comment en eut-il pu être autrement? Le sous-officier après cinq années de service trouve aisément dans le commerce et l'industrie, une place équivalente à celle dont on lui donne l'espoir et non la certitude après quinze ou vingt années de service. Cela suffirait à expliquer la raréfaction des réengagements. Mais il est une autre raison plus déterminante encore, c'est l'insuffisance absolue de la position faite dans l'armée au sous-officier.»

Het kader is te jong, zoo klaagt men daar algemeen, het blijft te kort in de gelederen en gebruikt, na een paar jaren, in de burgermaatschappij

(1) Lees als voorbeeld in dit genre: »Sedan, par un officier supérieur» waarin de anonyme schrijver ons nu eindelijk eens recht duidelijk maakt, hoe nagenoeg al de Fransche legerkorpscommandanten — waarvan de meesten nu dood zijn — groote prullen waren, en de oorzaak van de ramp van Sedan eigenlijk alleen daardoor kwam, dat men hem, dien de Keizer herbaalddelijk »Son cher marquis» noemt, niet wat eerder had ontboden om den warboel in orde te helpen.

de bij de korpsen opgedane kennis, dikwijls verkregen in aan den eigenlijken dienst onttrokken tijd.

»Jadis un sous-officier chevronné était une autorité pour le soldat, aujourd'hui le sergent n'est qu'un camarade. Il a fait son éducation militaire souvent avec les mêmes soldats qu'il est appelé à commander. Aussi garde-t-il vis à vis de ses subordonnés une familiarité, incompatible avec le maintien de la discipline et la bonne exécution du service. Demandez aux officiers de tous les corps, si ce que nous avançons là, n'est pas profondément vrai. Tous vous diront quel puissant et utile auxiliaire était le vieux sergent d'autrefois; quel rouage peu efficace est le sous-officier d'aujourd'hui, sur le quel on ne peut compter et dont bien souvent il faut faire la besogne.»

Is dat alleen voor het Fransche Leger geschreven?

Om het kader te houden stelt de schrijver voor, de positie van den onder-officier zoodanig te verbeteren, dat ze een gewilde betrekking wordt, die de ambitie der groote meerderheid genoegzaam bevredigt.

De middelen daartoe zijn: na het verlaten van de scholen tot onderofficier, een soldij van 800 frs 's jaars; bij een eerste reëngagement voor 8 jaar, verhooging der soldij tot 1200 frs, bij een tweede reëngagement zelfs tot 1700 frs. Voor den sergeant-majoor een maximum soldij van 1850 frs, voor den adjudant-onderofficier van 2000 frs. Voor alle graden een pensioen gelijk aan $\frac{1}{3}$ van de soldij, met verhooging voor veldtochten. Eerst na reëngagement mag de onderofficier een huwelijk aangaan, en dan nog, om de veel in dien stand voorkomende misère tegen te gaan, zou de aanstaande vrouw een bruidschat van 12000 frs moeten aanbrengen of een vast inkomen moeten verdienen (avoir un état) van 800 frs 's jaars. Mij dunkt die laatste eisch zou eerder een reden tot verloop van kader kunnen worden. Wat wellicht overal aanbeveling verdient is het wijzigen van de tenue der onderofficieren, die met sabel en revolver in stede van met geweer zouden worden gewapend, waardoor ze zich beter geheel kunnen wijden aan hun plichten van groep- en sectie-commandanten bij de verspreide vechtwijze. Hier staat echter tegenover, dat men daardoor veel geoeffende schutters prijs geeft, maar in vaste stellingen zouden ze toch dikwerf gelegenheid vinden van die geoeffendheid partij te trekken.

De grenzen en de aard dezer correspondentie staan mij niet toe, in verdere uitweiding of commentariën te treden van dit zeer belangrijk zaakkundig geschrift. Ik haal alleen dit weinige aan om te doen zien, tot welke groote opofferingen sommigen aanraden over te gaan, om toch in 's hemelsnaam kader te behouden.

Na eenige jaren van een legerbestuur, dat zich hoofdzakelijk verdienstelijk maakte door verbeteringen op het gebied van doode weermiddelen en voorbereiding op papier, hopen we vurig een tijdvak te zien aanbreken van verhoogde zorg voor onze levende strijdkrachten, opdat het laatste het eerste moge aanvullen, zal het niet onvruchtbaar blijven. Als men, zooals weer in deze

dagen, die nieuwe lichting ziet opkomen, dan schijnt het schier hopeloos, in enkele maanden die ruwe stof te willen verwerken tot elementen, waarmee wij hetzelfde moeten bereiken als onze bureu: de meest moderne oefeningen van groote legers nabootsen. De vertrekkenden daarmee vergelijkende staat men nog verbaasd over de verkregen uitkomsten. Toch komt het mij voor dat men zelfs bij de bestaande toestanden nog meer doen kon om spoediger en beter in dien eenvoudigen, gewilligen recruit begrippen en gevoelens in te prenten die den boerenjongen tot soldaat moeten stempelen, en die tevens strekken zouden om aan de natie meer ontzag voor, of laat ik liever zeggen meer trots op haar leger in te boezemen.

Wij vinden b.v. dat de overgang van den ingelijfde tot soldaat niet altijd gepaard gaat met genoegzamen ernst of uiterlijk vertoon, om hem het besef te geven van het eervolle van zijn nieuwen stand. Ja zeker, eervol is ze, gij sceptische man van zaken, die wellicht licht over de weinig behagelijke figuur van den nieuwen krijgsman. Uw leven, uw betrekkingen, die weelde die u zoo dierbaar is geworden, ge vertrouwt die immers toe aan dienzelfden recruit die voor een oogenblik uw lachlust opwekt.

Hij, die eenvoudige boerenjongen, zal als het noodig is, voor uw behoud doen wat uw zoon, dien ge vrijkocht, niet doet. Lach dus niet te veel omdat hij zoo dadelijk niet overwinbaar is in den eeuwenouden strijd tegen dien eigenzinnigen stropdas. Maar uw geest in dit opzicht kennende, deden wij misschien beter hem u zoo min mogelijk te laten zien, zoolang hij niet meer vertrouwd is gernaakt met al die foltertuigen der militaire tenue, die hem juist later zijn betere houding zullen geven. Ik betreur het dat men in onze groote steden, in die eerste dagen na de opkomst, die pas gekleede, weinig krijgshaftige recruten, bij gansche benden schaapachtig aan elkaar klevende, door de straten ziet »kuieren». In Duitschland mogen in die eerste periode van ontbolstering de recruten niet in het openbaar verschijnen dan onder leiding van den »Gefreiter» om al te eigenaardige benemingen te voorkomen. Of dit nu juist navolging verdient is aan twijfel onderhevig, met het oog op andere misbruiken; maar wenschelijk vinden we het, de toch reeds niet al te populaire uniform bij ons, zoo weinig mogelijk aan spot en hoon bloot te stellen. Dat voorts de man op weinig ceremonieele wijze zijn militaire kleeding ontvangt laat ik daar, maar met het hem omgorden van zijn wapens is het iets anders. Zou het niet goed zijn als dit met iets meer ostentatie geschiedde? Het dragen van wapenen is immers in onze eeuw het exceptioneele recht van onzen stand; het stempelt hen die ze dragen — het moest het ten minste doen — tot de beste der landskinderen; het is een bewijs van vertrouwen dat de natie hun uitreikt; daarom zouden wij het gaarne zien plaats hebben met wat meer plechtigheid dan bij de uitdeeling van sokken of komiesbrood noodig is.

Het voorlezen van de krijgsartikelen, waarbij die nauwelijks aan de kinderschoenenen ontwassen zich verbinden, hun leven voor hun land onvoorwaardelijk

veil te hebben, kan thans niet dien indruk maken, noodig om tot het besef te brengen van de beteekenis dier daad.

Trouw aan een vaandel, eerbied voor dat symbool van onze nationale eere, ge moet dunkt mij trachten het die eenvoudige jongens in het gemoed te drukken, door wat meer uiterlijke middelen. Soldaat zijn, is nu eenmaal tijdelijk een soort van priesterschap; de wijding daartoe geschiedt wel eens wat slordig. Zou men b.v. de recruten als zij afgeëxerceerd zijn, niet op plechtige wijze, de wapens kunnen uitreiken, die nu aan geoefende handen worden toevertrouwd, al behoef het niet zóó plechtig te gaan als de ridderslag in de middeleeuwen? Zou men ze dan tevens niet eens tegenover het vaandel vereenigen, ze bekend maken door een flink toepasselijk woord, met de hooge beteekenis van dat doek? Zou men ze niet op de eene of andere wijze, die ik aan de vinding overlaat van de chefs der korpsen, trouw kunnen laten beloven aan dat vaandel? Malle fratsen, chauvinisme, comedie, zeggen misschien sommigen; maar laten diezelfde den later bij het leger niet zulk een beroep doen op algeheele opoffering en toewijding aan begrippen, waarmee ze in rustige tijden den spot hebben gedreven. Juist dat er in onzen tijd zoo heel weinig van die fratsen meer verkocht worden, daaraan hebt ge voor een groot deel te danken, wat ge ons soms verwijt: »Gebrek aan militairen geest».

Mijn waarde *Spectator*, we willen het wel bekennen niet waar, dat wij zelf in dat opzicht niet onder alle omstandigheden een goed voorbeeld geven. Hoe dikwerf maken we ons niet schuldig aan het nonchalaant beantwoorden van het saluut onzer minderen, ja zelfs van de eerbewijzing door den schildwacht gegeven. Brengen wij wel altijd het militair saluut aan vandel of standaarden? Dat kunt ge van vreemde officieren met meer eerbied zien doen. Er waren verleden zomer, bij een parade in de Maliebaan een paar Duitse officieren, die hoewel in burgerkleeding en tuschen de menigte, telkens als een vaandel bij het defileeren voorbijging, den hoed afnamen. Zoo zeer is bij hen de eerbied voor die begrippen ingeworteld. Een beschouwing, die wij dezer dagen hebben ontmoet in de lezenswaardige artikelen: »le soldat» in het *Journal des sciences militaires* bewijst dat ook wel degelijk daar, de nadenkende ondervindingrijke officieren waarde hechten aan behoud van veel uiterlijke zaken, die de tijdgeest dreigt op te ruimen. Daartoe behoort ook de zucht, om toch vooral bij de militaire kleeding *alleen* op gemak te letten; aan onze uniformen het stramme, stijve van de vroegere te ontnemen. De waarschuwing daarin niet *te ver* te gaan, ze komt mij zeer behartigenswaardig voor. Het is niet kwaad dat de knaap die soldaat wordt, zelfs door zijn kleeding gevoelt, dat hij iets moet afleggen van zijn vroegere vrijheid van beweging, dat ze hem eenigzins belet in het openbaar houdingen aan te nemen, die niet met de waardigheid der uniform strooken. Al te wijde kielachtige uniformen, zooals francs-tireurs en soortgelijke korpsen wel eens te zien geven, zouden ze het relachement in de tucht en de orde, niet in

de hand werken? Wat wij b.v. zeer zouden betreuren is dat men er toe zou overgaan, algemeen het dragen van wapenen buiten dienst af te schaffen. Of het als straf zelfs wel zoo goed werkt, betwijfelen we. Er is wel voor te zeggen, dat de soldaat in dat dragen der wapenen een eer moet zien, die hij verbeurt door zich te misdragen; maar eigenlijk moest men het publiek geen soldaten laten zien, die men die eer niet eens waardig keurt; consequent gedacht, zou men dezulken dan ook niet in de militaire uniform moeten dulden.

In Duitschland is het den officier zelfs niet veroorloofd zonder degen in het openbaar te verschijnen. Dat voorbeeld van etiquette aan den troep te geven, komt ons wel wat overdreven voor; maar laten we toch in gemoede bekennen, dat wij in onze kleine garnizoenen vooral, niet altijd onze militaire tenue zoodanig dragen, dat ze strekken kan om ons prestige tegenover het publiek, vooral tegenover vreemden te verhoogen. Te eischen dat wij in het dagelijksch leven en bij onze oefeningen zouden moeten verschijnen als in de salons, is een bespottelijkheid, maar tusschen die overdrijving en een hier en daar niet te miskennen onverschilligheid of nonchalance op dit stuk is een hemelsbreed verschil. Men kan in de burgermaatschappij een heel braaf mensch en zelfs een geleerd man zijn en te korte broeken of een eigenwijze jas dragen; wij moeten, hoe knap we ook zijn, er aan denken, dat het publiek dit niet kan zien, de soldaat het niet weet, en beiden, al is het dan wat onbillijk, ons op het uiterlijk beoordeelen. Van ons vooral kan men vergen, dat we ons aan gebrek aan zorg in dit opzicht niet bezondigen, wij die het onschatbaar voorrecht genieten van burgerkleeding te mogen dragen.

Ja het intrekken van die vrijheid, die tot onze beste traditiën behoort, zouden wij een bepaalde ramp achten, die vreezen we juist aan de discipline een gevoeligen slag zou geven. Een paar jaren geleden besprak ik in Duitschland dat punt eens met verscheidene officieren. In 't eerst waren ze verbaasd dat wij in onze garnizoenen ons in burgerkleeding in het publiek mochten vertoonen. Ze noemden het »disciplinwidrig". Ik maakte de opmerking, dat op hetzelfde oogenblik die heeren dan toch ook »en civil' waren. Ja, zeiden ze mij, de meesten onzer zijn hier met verlof voor de baden, dan, en op reis, op jacht is het toegestaan. Dus, vroeg ik, gij houdt er burgerkleeren op na, voor die enkele gelegenheid, een dure aardigheid voor niet gefortuneerde seconde-lieutenants en waarbij men nog al eens kans heeft zich weinig te huis te gevoelen in een costuum dat men in geen jaar aantrekt; daargelaten dat men gevaar loopt in al te stoute afwijkingen te vervallen van de mode, die lieden van onzen stand dan toch min of meer moeten volgen. Maar ik wees er bovendien op dat wel degelijk officieren daar in garnizoen ook in burgerkleeding verschenen. Nu ja, werd mij geantwoord, ge begrijpt op badplaatsen en in groote steden, »da machen die commandierenden So" en men hield de hand voor de oogen.

Nog erger, — dus als ge bij ongeluk een »Oberst" krijgt, die niet »So macht" kunt ge uwe kleeren aan den kapstok hangen. Vooreerst dat »So maken" lijkt mij juist al wat »disciplinwidrig". Maar gesteld eens, dat een uwer inferieuren u herkent en u om de eene of andere vete beleedigt of aanrandt, dan is tegenover zoo iemand uw krijgswet machteloos; hij kan met het meeste recht blijven volhouden u niet herkend te hebben, immers ge kondt voor hem geen officier zijn; die mag zich immers niet in burgerkleeding in het openbaar vertoonen. Zie dat alles is juist bij ons een geheel andere toestand. Wij blijven altijd officier; ook in onze burgerkleeding nemen wij overal dezelfde eerbiedige houding aan, waar een meerdere ons toespreekt, behandelen we ons onderling met dezelfde deferentie. Al onze minderen brengen ons, als ze ons ook maar eenigzins kennen, het militair saluut, staan evengoed zelfs van hun zitplaatsen op, als waren we in uniform; niemand onzer zou aarzelen in dien toestand den man een order te geven. Geen krijgstraad zou hem vrij spreken in geval hij zijn meerdere beleedigde, wanneer ook maar de geringste aanwijzing te vinden was, dat hij hem kon kennen, en zulks natuurlijk juist om de discipline te beschermen. Buitendien, er zijn te veel omstandigheden, waarom het, én voor de discipline, én voor het prestige der uniform tegenover het publiek, wenschelijk is, dat de officier deze aflegge. De eigenaardige stroefheid in de uiterlijke vormen die ons vak meebrengt, zijn een inspanning waarvan de officier op een oogenblik ontslagen moet zijn, en het is beter dat hij die ontspanning in burgerkleeding en dan wettig, dan met al de teekenen van zijn waardigheid of onwettig neemt. Nu kan men vergen, dat hij in uniform, dus in zijn officieel karakter, nimmer meer uit de plooi komt, dan wenschelijk is; gelijk men nu ook vorderen kan, dat hij evenzeer in burgerkleeding, al is het niet als een »gommeux", dan toch »anstandig" gekleed is. Die eisch heeft men niet het recht u te stellen.

Toen ik de zaak zóó had toegelicht, moesten ze toegeven dat er veel goeds in was. Zoo is het trouwens met veel dingen die niet van nabij bekeken, maar *alleen* bekend uit geschriften, soms in de werkelijkheid een gansch ander effect hebben, als waarom men ze prijst of afkeurt. De hier besproken eigenaardigheid in ons leger, behoort tot de lichtpunten onzer positie; we erkennen het dagelijks met dankbaarheid. Nam men ooit de proef die vrijheid in te trekken, om ze dan wellicht later toch weer in te voeren, ja dan zou dit laatste bezwaren meebrengen, die nu niet bestaan, nu de zaak burgerrecht heeft en zóó in alle rangen van het leger begrepen wordt als ik hierboven zeide. De bewering dat die vrijheid uit een ander oogpunt is af te keuren, dat ze namelijk de jongere niet gefortuneerde officieren zou verleiden tot te groote uitgaven, kan niet volgehouden worden, als men bedenkt dat het stellig toch duurder zijn moet, *altijd* netjes in uniform te moeten verschijnen, vooral in een uniform die wegens de nog al popperige versierselen moeilijk frisch te houden is. En toch dit moeten we

blijven verlangen niet waar, misschien wel een enkele maal met iets meer gestrengheid; want de officier die zijn militaire tenue verwaarloost, benadeelt tevens zijn kameraden, die door den vreemdeling b.v. naar een enkelen beoordeeld worden.

Och ja, mijn waarde vriend, zoo hebben wij in ons leger goddank ook nog veel dat gunstig afsteekt bij den vreemde. Men ontwaart dit het best als men niet oppervlakkig maar tot in het wezen der dingen doordringende, spreekt met vreemde officieren. Juist dezer dagen sprak ik met een zeer achtingswaardig en kundig Fransch officier over den invloed van die uiterlijke dingen in ons vak, die men in onzen tijd wel eens te veel achter gesteld heeft, en het deed mij goed van de tenue van onzen troep te hooren: »Nulle-part je n'ai vu le soldat et surtout le sous-officier habillé avec plus de soin, que vos jeunes gens des grenadiers et chasseurs, aussi bien que ceux des armes montées». Ja, dank zij de vrijheid die hem gelaten wordt om zich zoogenaamd »buiten model" te kleeden. Ook dat is iets wat wij ongaarne zouden zien tegengaan. Tegen dwaze afwijkingen kan men waken. »Je vous s'ouvent", zeide hij mij nog, »vos regiments défilant dans les rues, je vous assure que j'ai plaisir à constater, l'ordre, le silence, l'ensemble dans les rangs". Wat hij mij van de officieren zeide, waarmede hij hier in aanraking kwam, en die zijn talrijk, zou ons allemaal pedant maken, wat óók niet goed is, en ik zal u dus de uitkomst van zijn vergelijkingen met anderen maar niet teruggeven. En let wel het zijn geen banale beleefdheidsuitdrukkingen aan een diner: evennin als de oppervlakkige schatting van die soort van Franschen, die ons maar al te veel als type van die natie wordt opgedrongen; maar het bezadigd en door ondervinding gerijpt oordeel van een militair, die zich de moeite geeft, ons volk en ons leger onbevangen van nabij te bekijken.

Om u daarvan te overtuigen, zou ik u nog veel belangrijker zaken kunnen opnoemen, die de aandacht van dien officieelen vreemdeling onder ons hadden getroffen. Ge kunt op zijn werktafel verscheidene onzer militaire geschriften van den dag vinden (behalve de *Spectator*, anders ging ik hem niet zoo »lekker maken"), maar werken als van ELAND, DE VLAMING, PLANTENOË, de verhandelingen in onze Vereeniging voor de krijgswetenschap; ik zag bij hem het kaartje van DE WAAL, het rapport omtrent de slachterijen van 's Bosch en Maastricht; de photographie van de nieuwe veldcantine voor officieren, die hij naar mijn gevoelen zeer juist, wel wat te mooi vond voor het doel, gelet op de omstandigheid dat wij in normale gevallen, wel zoo veel verplaatsingen, zooveel bivaks niet zullen hebben; ze was daarbij volgens hem te kunstig passend, ieder voorwerp moest op de juiste plaats geborgen worden of de boel ging er niet in. Van onze manoeuvres, nieuwe reglementen, van den toestand van ons koloniaal leger, van de inrichting van onzen geneeskundigen dienst, twee punten voor Frankrijk van actueel belang, enz. had hij zich op de hoogte gesteld.

Ja, mijn waarde *Spectator*, dat ziende en overwegende hoe gemakkelijk zoo iemand, door zijn relaties met officieren van allerlei wapens en diensten — want ik zal u in vertrouwen vertellen, hij is militair attaché bij de Fransche legatie — de meest versche gegevens kan verzamelen: vroegen wij ons af, waarom hebben wij, zoo'n klein land, juist niet een of twee militaire attachés in den vreemde, (ik bedoel heusch niet zoo één die voor den vorm in de Almanack de Gotha staat en van wien men nooit iets hoort.) Wat zou één degelijke opmerker, *altijd* in het buitenland zijnde, geen commissiën uitsparen, die gewoonlijk alleen te zien krijgen wat men ze voor dat oogenblik wel wil laten kijken; wat zou er niet een eind komen aan dat elkaar napsraten en naschrijven van dikwijls zeer overdreven voorstellingen van deugden en gebreken onzer bureu. Men denke nog maar eens aan het beeld van den Duitschen soldaat dat na 1870 de wandeling maakte door al onze tijdschriften, brochures en waarop nu door die zelfde schrijvers heel wat zou afgedongen worden; nu ze beter hebben kennis gemaakt met het kalmer, billijker oordeel van Duitschers zelf.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden, aanwijzende de militaire indeeling en de standplaatsen der militaire autoriteiten, inrichtingen enz. en der onderdeelen van de land- en zeemacht op 1 Mei 1883, ontworpen door J. DE WAAL, Kapitein van den Generalen Staf, Breda, A. J. BOGAERTS, Prijs f 0,25.

In een klein bestek zijn hier een vrij groot aantal gegevens te zamen gebracht. De kaart zelve is, op de schaal van 1:1 000 000, geteekend. De 3 militaire afdelingen zijn door verschillende kleuren aangeduid; terwijl de garnizoensplaatsen, de centrale magazijnen van kleeding enz., de standplaatsen der bevelhebbers in de militaire afdelingen, divisiecommandanten, commandanten in de art. en geniecommandementen, de spoorwegen met enkel en dubbel spoor, de spoorwegen in aanleg, alsmede telegraaflijnen, door bepaalde teekens op de kaart zijn aangegeven.

Op de hoeken der kaart zijn bovendien vermeld: de militaire autoriteiten welke te 's Hage verblijf houden, de standplaatsen der bevelhebbers, intendanten en dirigerende officieren van gezondheid hoofden der militaire ziekeninrichtingen in de militaire afdelingen, van de art. en geniecommandanten, de plaatselijke commandanten en adjudanten, de militie-commissarissen, de provinciale adjudanten, de koninklijke maréchaussée, het Hoog Militair Gerechtshof, de auditeur militaire, de directiën der marine, de inspectiën over het loodswezen enz., de garnizoensbakkerijen, militaire ziekeninrichtingen, art. magazijnen, centrale en garnizoenskleedingmagazijnen, de inrichtingen voor onderwijs, alsmede de technische inrichtingen en commissiën. Eindelijk zijn nog opgegeven de garnizoensplaatsen van de verschillende korpsen van het leger en der mariniers.

Ofschoon vele dezer gegevens in het officiersboekje te vinden zijn, zoo is dit echter niet met alle het geval, en levert het bovendien gemak op, alle gegevens op een kaartje verzameld te hebben, zoodat met een oogopslag de eene of andere standplaats kan worden nagegaan.

De geringe prijs in aanmerking genomen, mag een woord van lof over de netheid der uitvoering niet achterwege blijven. Evenwel mag niet onopgemerkt blijven, dat de duidelijkheid, vooral voor hen wier gezichtsvermogen reeds eenigzins is afgenomen, hier en daar wel iets te wenschen overlaat. Vooral zijn soms

kanalen moeilijk van telegraaflijnen te onderscheiden. Ook zou de volledigheid bevorderd zijn geworden, wanneer nog vermeld ware geworden, welke onderdeelen der korpsen in de opgenoemde standplaatsen garnizoenen houden. Zoo b. v. vindt men voor het 6de regt. inf. vermeld: *Breda* en *Geertruidenberg*; doch het blijkt niet welke gedeelten van het regiment in elk dier plaatsen worden aangehouden. Alleen de standplaatsen der staven en hoofdadministratiën kunnen uit deze opgave worden nagegaan, doordien in een noot vermeld is, dat de eerst opgenoemde plaats die van den staf en de onderstreepte die van de hoofdadministratie is. Hoewel moet worden toegegeven, dat de ontwerper met de beschikbare ruimte heeft moeten wekeren, zoo ware het wellicht toch mogelijk geweest, door eenvoudige vermelding van de nummers der bataljons, eskadrons of batterijen achter de standplaatsen, aan dit bezwaar te gemoet te komen.

Met deze opmerkingen wenscht men echter geen afkeurende critiek geleverd te hebben. Wij zijn van oordeel, dat het kaartje voor velen gemak kan opleveren; terwijl het bovendien de verdienste heeft, zeer goedkoop te zijn.

Gefechtsmethode für die schweizerische Feldartillerie. Von
 ULRICH WILLE, Oberlieutenant und Instruktor der schweizerischen Artillerie. Frauenfeld, J. HUBER, 1882. *Prijs 1 franc.*

Van het gunstig bekende Zwitsersche handboek voor artillerie-officieren, is een nieuwe uitgaaf in bewerking. Het geschrift, onder bovenstaanden titel verschenen, is bestemd om een der hoofdstukken van dezen nieuwen druk te vormen, doch is voorloopig afzonderlijk uitgegeven, om aan een veelzijdige beproeving en beoordeeling onderworpen te kunnen worden, alvorens het definitief in het Handboek wordt opgenomen.

In beknopten vorm — het boekje telt slechts 31 bladzijden — geeft het de voornaamste tactische beginselen voor het gebruik der artillerie te velde, eenigzins in den geest als zulke in onze handleiding het geval is. Over het algemeen komen deze beginselen overeen met die welke tegenwoordig vrij algemeen gehuldigd worden. Aangezien echter omtrent sommige punten bij de verschillende schrijvers nog geen geheele overeenstemming bestaat, zoo is het duidelijk, dat ook niet alles wat in het hier besproken geschrift verkondigd wordt, algemeene instemming zal vinden.

Zoo b. v. het volgen van de infanterie in het gevecht. Volgens den schrijver moet de artillerie steeds in innige verbinding blijven met de infanterie. Om aan deze voorwaarde te voldoen en tevens te voorkomen, dat de artillerie, bij het vooruitgaan van de infanterie, hare eigen schoten niet meer zou kunnen waarnemen of vriend en vijand niet meer van elkander zou kunnen onderscheiden, moet zij, volgens den schrijver, telkens wanneer de infanterie 400 tot 600 M. voor haar front gekomen is, van stelling verwisselen en daarbij minstens 500 M. vooruitgaan. Slechts bij uitzondering moet zij niet van stelling verwisselen.

Ofschoon het volgen der infanterie ongetwijfeld een goed beginsel is, zoo zal toch door velen de meening niet gedeeld worden, dat de artillerie bij herhaling een 500 M. moet vooruitgaan. Veeleer wordt het gevoelen gehuldigd, dat de artillerie liefst niet meer dan eenmaal van stelling moet veranderen en althans in den regel niet mag naderen toch op 800 M. van de vijandelijke stelling, zooals door den schrijver verlangd wordt. Vooral de nieuwe Deutsche voorschriften bevelen de artillerie zelfbeperking aan bij het volgen der infanterie.

Bij de bespreking van het gebruik der verschillende projectielsoorten wordt — a. i. te recht — de granaatkartets sterk op den voorgrond gebracht. Tot op de afstanden, waarvoor de huizen kunnen getempeerd worden, is, volgens schrijver, de granaatkartets het eigenlijke projectiel der artillerie te velde, tegen alle levende doelen. De granaten dienen alleen om in te schieten en tot het in brand schieten van terreinvoorwerpen. Ook kunnen de granaten met goed gevolg gebezigd worden op de kleinere afstanden tegen ongedekte doelen in gesloten formatiën, vooral in de gevechtsperioden, waarin de moreele indruk van het schot nog niet beheerscht wordt door het werkelijke verlies, dat daardoor aan de tegenpartij wordt toegebracht. Daarentegen moet steeds met granaatkartetsen gevuld worden, wanneer ten gevolge van moeilijke waarneming, niet nauwkeurig kan worden ingeschoten.

Deze laatste redeneering klinkt ons eenigszins vreemd. Wanneer het waarnemen der schoten zoo moeilijk is, dat het inschieten met granaten niet gelukt, dan is, dunkt ons, ook van het granaatkartetsvuur niet veel uitwerking te wachten. Wanneer echter de bedoeling van den schr. is, dat men, met granaten vurende, wel met een bepaalde opzethoogte nu en dan schoten voor en achter het doel waarneemt, doch herhaaldelijk een schot niet kan worden waargenomen, dan kunnen we met hem medegaan, omdat dan toch de artilleriatische afstand binnen zekere grenzen bekend is en de juiste ligging van het gemiddeld trespunt bij het vuren met granaatkartetsen minder noodig is dan bij het vuren met granaten; vooral op groote afstanden is nauwkeurig inschieten bij het gebruik van laatstgenoemde projectielen, voor het verkrijgen van noemenswaardige uitwerking noodzakelijk.

Dat met granaten op korte afstanden tegen ongedekte troepen in gesloten formatiën veel uitwerking kan verkregen worden, lijdt geen twijfel. Vooreerst echter zullen dergelijke formatiën op de kortere afstanden weinig voorkomen en ten andere zijn wij van meening, dat vooral op deze afstanden, door de gemakkelijker waarneming en het bestreken der banen, het granaatkartetschot een uiterst vernietigende werking zal hebben, zoodat wij geen aanleiding zien, om juist het genoemde geval bepaaldelijk voor het gebruik van granaten te vermelden.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Aanteekeningen over het Belgische leger. (*Vervolg en slot.*) De artillerie-inrichtingen; de toestand van het Belgische leger, zijn deugden en gebreken; noodzakelijkheid van een vollediger en krachtiger organisatie. Het permanente kamp bij Beverloo. De polygoon te Braschaet. Ontwerpen voor reorganisatie van het Belgische leger. (Sp. M., 1 et 15 Mai.)

De militie en de provinciale troepen. Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en recruteering van het leger vóór de invoering van de loting. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Avril.)

De soldaat. (*Vervolg.*) Alle middelen moeten aangegrepen worden om hem eerbied voor het gezag in te prenten. Wanneer thans over gebrek aan krijgstucht wordt geklaagd, dan houde men in het oog dat men rekening heeft te houden met de meerdere ontwikkeling van den man in de gelederen, vergeleken bij de vroegere legers, en niet de werktuiglijke gehoorzaamheid kan vorderen, die het karakter vormde van de zoo geroemde tucht van weleer. (Sc. M., Avril.)

Nieuwe opmerkingen over de ontworpen militaire wetten. Deze wetten beoogen een reorganisatie en versterking van de vaste troepen in het noorden van Afrika, alsmede de oprichting van een korps vestingartillerie. (Sc. M., Avril.)

De methode bij het disciplineeren der troepen. De studie van den Fransch-Duitschen oorlog levert antegenzeglijk de overtuiging, dat noch de strategische conceptie van von MOLTKE noch de tactische leiding of de organisatie en betere bewapening, doch alleen de moreele factoren in het leger, vooral de discipline, de alles beheerschende oorzaken van de Duitse overwinningen zijn geweest. Aan beide zijden werden fouten gemaakt, doch de deugdelijkheid der Duitse legers wist deze te herstellen. Het doel van de discipline is de troepen te noodzaken, ondanks de gevaren van den strijd, hun tactische opdracht te volbrongen. Twee wegen leiden tot bereiking van dit doel. Langa den eenen, o. a. bij het Fransche leger ingeslagen, moet de vrees voor straf de vereischte tucht verschaffen. Het tegendeel vindt men bij het Pruisische leger; aldaar wordt de soldaat zoo stelselmatig opgeleid, dat voor de gedachte aan indisciplinaire handelingen geen ruimte is. De Oostenrijksche methode houdt het midden tusschen deze twee. (Oest. M. Z., April.)

Terugblik op den Beierschen staat en zijn leger. Van het jaar 1792 tot aan den dood van den Keurvorst KAREL THEODOOR op 16 Febr. 1799. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

Terugblik op de voornaamste veranderingen bij vreemde legers in 1882. (1) Frankrijk. (*Wordt vervolgd.*) (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 2)

II. Algemeene krijgskunst.

Het nieuwe verdedigingsstelsel van Frankrijk. Een overzicht wordt gegeven van het werk van TÉNOR 'Les nouvelles défenses de la France'. In dit werk, waarover het oordeel hoogst gunstig luidt, worden niet alleen de nieuwe vestingwerken behandeld, maar ook met groote helderheid en nauwkeurigheid de landstreken waarin deze gelegen zijn. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Mai.)

Proeve eener methode voor de partijcommandanten bij de oefeningen met de verbonden wapens. Vooral bij de rencontregevechten wordt van den bevelhebber geeischt, dat niet overijld, doch naar een vast plan worde te werk gegaan. Alle omstandigheden, die op den te verwachten strijd van invloed zijn moeten nauwgezet worden overwogen. In verband hiermede worden opvolgend alle bijzonderheden nagegaan, waarop dient te worden gelet. (Oest. M. Z., April.)

Krijgswezen en dienst der infanterie vóór 100 jaren. (*Vervolg.*) De reglementen en tactiek, kleeding en uitrusting, alsmede de kosten van het leger onder FREDERIK DEN GROOTE. (Jahrb. A. u. M., Mai.)

De manoeuvres van het IIde Fransche legerkorps in Sept. 1882. (*Slot.*) (Schw. A. u. G., N°. 5.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De richting der Oostenrijksche schrijvers op het gebied der terreinkleer. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Nieuwe beschouwingen over de patronen. Uitkomsten van onderzoekingen te Vincennes. Eischen waaraan huis, kogel en buskruit moeten voldoen. (Sc. M., Avril.)

Russische artillerie. Belegering-, vesting- en kustmaterieel. Beddingen. Opzetten voor kustgeschut. Tabellarisch overzicht van de ladingen en projectielsoorten voor het geschut, model 1877. (Rev. d'A., Mai.)

Pantserproeven bij St. Petersburg (Ochta). Aanvulling van de mededeelingen, hieromtrent in het vorige nummer der *Mittheilungen* (*Mil. Spect.*, bladz. 387) gedaan. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

De bergartillerie der Europeesche legers. (*Slot.*) De Engelsche en Russische bergartillerie. Tabellarisch overzicht van de voornaamste gegevens der bergartillerie bij de Europeesche legers. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Schietproeven te Spezia tegen pantseringen van 48 cM. dikte. (*Met schetsen*) Mededeeling van de uitkomsten verkregen met het kanon van 100 ton tegen samengestelde platen van BROWN en CAMMELL en stalen platen van SCHNEIDRR. Zie hieromtrent ook *Mil. Spect.*, bladz. 321. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Bijdrage tot elementaire verklaring van de derivatie der puntprojectielen. (*Slot.*) Het opstel wordt besloten met het aangeven van middelen om: 1°. de rotatie-snelheid van een projectiel in een willekeurig punt zijner baan te bepalen; 2°. bij het veldgeschut, door een bijzondere constructie van het projectiel en de kardoes, een werkzaam verticaal vuur te verkrijgen, en 3°. om de uitwerking van het infanterievuur te verhoogen. Als schrijver van het opstel maakt zich bekend de Luit. Kol. SPORN. (Jahrb. A. u. M., Mai.)

Onze positie-artillerie en haar bewapening. (*Slot.*) Het positiegeschut moet een zoodanig vermogen hebben, dat alle aarden dekkingen, die te

velde in korten tijd worden opgeworpen, daarmede vernield kunnen worden. Het tegenwoordige Zwitsersche veldgeschut is daartoe niet in staat en aangezien tegenwoordig de aan Zwitserland grenzende mogendheden in het bezit zijn van zwaarder geschut, dat het leger onmiddellijk kan volgen, zoo is het ook voor Zwitserland aangewezen, zich bij de verdediging van positie-artillerie te bedienen. Bovendien is dit uitmuntend geschikt tot versperring van de toegangswegen. Geruimen tijd heeft in Zwitserland als motief tegen de aanschaffing gegolden de omstandigheid, dat de omwenteling in het geschutwezen nog in vollen gang was en men dus gevaar liep spoedig na de aanschaffing wederom ten achteren te zijn. Op dit oogenblik is echter een dergelijk motief niet meer steekhoudend. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

V. Militaire administratie en intendance.

Het nieuwe voorschrift voor de verpleging van het Oosten-sche leger. Overzicht van en beschouwingen naar aanleiding van dit voorschrift, dat in het algemeen aan de billijke eischen voldoet en zich door een vrijzinnige opvatting kenmerkt, die zich tot nu toe bij andere legers geen baan heeft kunnen breken. (Oest. M. Z., April.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

Het recht der verovering. Juridische beschouwingen over dit recht, inzonderheid met het oog op de nieuwere tijden en gebeurtenissen. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 2.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het voorschrift op de schietoefeningen van 11 November 1882. Critische bespreking van dit voorschrift. Men acht het veel te volumineus; bovendien draagt het de kenmerken van haastig te zijn bewerkt; er is gemis aan methode en de verschillende artikels sluiten niet behoorlijk op elkaar. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 15 Mai.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Velddienst van de cavalerie. De veiligheidsdienst op marsch, bij de voorhoede en bij de achterhoede. (Wordt vervolgd.) (Sc. M., Avril.)

De cavaleriemanoeuvers der 7de en 8ste Russische cavalerie-divisie in September 1882. Uittreksel uit een Russisch verslag van deze manoeuvres, ten doel hebbende oefening in den strategischen veiligheidsdienst voor het front van een leger. Aan het verslag zijn eenige opmerkingen vastgeknoopt. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 2.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Geschiedkundige beschouwingen over de rijdende artillerie. (Vervolg.) Haar inrichting en haar oorlogshandelingen gedurende 1792—1798. (Rev. d'A., Mai.)

Opmerkingen over het richten. Richtoefeningen. Een kijker voorzien van een diaphragma met kruisdraden, wordt in de ziel gesteld, om de langs opzet en korrel gegeven richting te controleren en de gemaakte fouten in hori-

zontalen en verticalen zin aan te duiden. De voorgestelde methode dient niet alleen om ridders te vormen, maar om ze naar behooren te kunnen rangschikken naar de mate van hun geoekendheid. (Rev. d'A., Mai.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Verlichting van mijn galerijen, kruitmagazijnen, pantserkoepels enz. Proeven met een elektrische gloeilamp van Dr. PULUJ hebben zeer goed voldaan. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Het uitbreken van den steen voor den havenbouw van Fiume. (Met schetsen.) Beschrijving van de wijze waarop de mijnkamers aangebracht en de mijnladingen berekend worden. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

Invloed van het tijdstip, waarop de boomen geveld worden, op de hoedanigheid en duurzaamheid van het hout. Adviezen hieromtrent uitgebracht op de ten vorigen jare gehouden vergadering der vereeniging van Duitsche ingenieurs en architecten. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

XIII. Krijgsgeschiedenis.

De militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 et 15 Mai.)

De onafhankelijkheidsoorlog van Italië van 1848 tot 1870. Aankondiging van het onder dezen titel verschenen werk. (Sp. M., 1 et 15 Mai.)

De Russisch-Turksche oorlog in 1877 en 1878. SULEIMAN PACHA en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Mars.)

Partijgangersgevechten. Verhalen van kleine oorlogshandelingen sedert de 14de eeuw tot op onze dagen. (Stat.) (Sc. M., Avril.)

GAMBETTA en CHANZY met het oog op hunne beteekenis voor het Fransche leger. Overzicht van en beschouwingen over hetgeen door beide mannen in 1870—71 in zake het krijgswezen en de verdediging van Frankrijk is verricht. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

Algerië en Tunis. Overzicht van de Fransche heerschappij in Noord-Afrika en beschouwingen over hetgeen hun aldaar nog te doen overblijft. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Mai.)

Krijgsgeschiedkundige geschriften over afzonderlijke onderwerpen. Mededeeling van het doel, waarmede deze geschriften door den Duitschen generalen staf zullen bewerkt worden, gevolgd door beschouwingen over het eerste der verschenen deelen. (Jahrb. A. u. M., Mai.)

Het ontzet van Weenen op 12 September 1683. Historisch overzicht van den beroemden veldslag, waarin JOHAN SOBIESKI het Turksche leger onder KARA MUSTAFA een volkomen nederlaag toebracht en zodoende Weenen ontzette. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 2.)

XIV. Wetkunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. De wiskundige theorie van de veerkracht. (Wordt vervolgd.) (Rev. d'A., Mai.)

XV. Onderwerpen van gemengden aard.

Vaertiendaagsche kroniek. Door den nieuwen Minister van Oorlog is de doeltreffende bepaling gemaakt, dat voortaan de kandidaten voor de onder-officierscholen te Saint-Maixent en Saumur aan een concurrerend admissie-examen

onderworpen zullen zijn. Hierdoor kan tevens een debouché geopend worden voor hen, die niet op de school te St. Cyr kunnen toegelaten worden. — De opperste raad van oorlog heeft zich niet vereenigd met het beginsel om den actieven diensttijd tot drie jaren terug te brengen; men beschouwt dit als een ramp voor het leger, wijl zoodoende steeds, met het oog op het budget, slechts de helft der dienstplichtigen een goede opleiding kan verkrijgen. (Sp. M., 1 Mai.)

Veertiendaagsche kroniek. Door de interpellatie van den Afgevaardigde de ROYS over de leveranciën van laken voor het leger zijn de gebreken der tot nu toe gevolgde wijze van handelen scherp in het licht getreden. De houding door den Minister van Oorlog in deze zaak ingenomen, is niet geschikt om het vertrouwen in zijn beleid te versterken. Evenmin is dit het geval door zijn toegenomen aan de budget-commissie om de aangevraagde vermeerdering van 30 controleurs met 8 te verminderen. — De legercommissie is gereed met het wetsontwerp betreffende de recrutering en de Minister met dat betrekkelijk het oprichten van een afzonderlijke vestingartillerie. De tekst van beide ontwerpen is nog niet bekend; wel echter weet men dat de Commissie het niet eens is met de regeering wat betreft den dienstplicht. (Sp. M., 15 Mai.)

Verscheidenheden. Duitschland: Verdediging van de Oostzeekust (Kiel, Wismar en Alsen). De Commissie van proefneming. — Engeland: Versterking van de bezetting van Portsmouth. Plaatijzeren schilden tegen infanterievuur. — Oostenrijk-Hongarije: Sterkte van de rijdende batterijen. Wapening van het leger. Organisatie van den staf der artillerie. Ontworpen reorganisatie van de veldartillerie. — België: Het verkopen van de stalen kanonnen. — Vereenigde Staten: Nieuw stelsel van patronen. — Nederland: Proeven te Helder genomen met electrisch licht. Verdeeling in artillerie- en geniecommandementen. — Italië: Groote manoeuvre in 1883. Militaire spoorwegen. — Rusland: Wijzigingen in de vestingartillerie. — Zwitserland: Uithreiding van de vestingartillerie. (Rev. d'A., Mai.)

Verscheidenheden. De remtoestel voor spoorwegen van HEBERLEIN. Het ondervangen van een kaaimuur in de haven van Gasport. Over een opmerkelijk geval bij het inslaan van den bliksem. De pantsersquaestie in Italië. Spoorwegstelsel-Tell, in sterk klimmend terrein. Methode voor het vervaardigen van gietstaal zonder gallen. (Mitth. A. u. G., Heft 4.)

WOLDEMAR STREUBEL. Schets van het leven en de geschriften van WOLDEMAR STREUBEL, meer algemeen bekend onder den naam ARKOLAY. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 2.)

Verscheidenheden. De uitkomsten der proeven met hardbronzes geschut, ontworpen door den Kolonel PLACENZIA, in Spanje. — De vermeerdering van het aantal kogels in de granaatkartetsen van het Duitsche veldgeschut. — De buskruitsoorten in Spanje in gebruik. — Een speciale spoortrein voor militaire doeleinden, in Spanje. (Schw. A. u. G., N°. 5.)

Het ontwerp-voorschrift op het tirailleeren.

(Vervolg en slot van N°. 6, bladz. 424.)

Na deze gedetailleerde beschrijving van het tactisch optreden van een op zichzelf staande compagnie, zoowel bij den aanval als bij de verdediging, gaat het voorschrift over om nog in het bijzonder de verplichtingen van een ieder van af den groeps- tot den compagniescommandant aan te geven. In stede van die opsomming op den voet te volgen, zullen wij trachten aan de hand van het voorschrift de compagnie ten aanval te leiden en met de verdediging te belasten, om daarbij nog in het bijzonder op ieders verplichtingen de aandacht te vestigen.

Een zelfstandig optredende compagnie zal tot den aanval op een door vijandelijke infanterie bezet punt overgaan. Op 1200 M. van de tegenpartij zal de gevechtsformatie worden aangenomen. (§ 103). Vóór dien tijd zal de compagnie ongetwijfeld maatregelen hebben genomen in het belang van de veiligheid der beweging. Het voorschrift doelt hierop, wanneer het zegt: »zoodra de troepenafdeelingen, die met den veiligheidsdienst belast zijn, kennis geven van de nabijheid des vijands, zal de compagniescommandant dezen verkennen en een plan van aanval ontwerpen».

Naarmate men meer of minder onverwacht op den vijand stoot, zal het mogelijk zijn om de veiligheidsmaatregelen in dier voege te bevelen, dat de overgang tot de gevechtsformatie gemakkelijk kan geschieden. Bestaat b.v. de zekerheid dat de vijand een bepaald punt heeft bezet, dat zal worden aangevallen, dan mogen toch veiligheidsmaatregelen niet uitblijven. De voorste sectie zou zich daartoe reeds op aanzienlijken afstand in groepen kunnen oplossen, die uit de flank marcheerende en door éclaireurs voorafgegaan in de veiligheid zouden kunnen voorzien. Aanvankelijk moet dan wel is waar de afstand tusschen de in onderling verband marcheerende groepen groot zijn, doch naarmate men den vijand nadert, kan door aansluiting de frontbreedte van het geheel worden verkleind. Op 1200 M. van den vijand, kan

op deze wijze de tirailleurlinie door de in groepen opgeloste voorste sectie worden gevormd.

Wij zullen ons thans weer binnen de grenzen van het voorschrift voortbewegen en de geheele uitvoering der beweging aan de hand der reglementaire bepalingen vervolgen.

De compagniescommandant deelt het plan van aanval mede aan de sectiecommandanten en geeft aan den commandant der tirailleurlinie de grenzen aan, tot welke die linie zich zal uitbreiden. (§ 136, punt 2.)

In den regel zullen aanvankelijk één sectie voor tirailleurlinie, één sectie voor soutienlinie en twee sectiën voor reserve worden bestemd. (§ 124.) De commandant der opgeloste sectie is dus commandant der tirailleurlinie. Hij regelt, bij het oplossen en verspreiden, de afstanden tusschen de groepen, naarmate van de breedte der terreinstrook, die door deze linie moet worden ingenomen, tenzij die afstanden door den compagniescommandant in het bijzonder worden bepaald.

Naar onze meening ligt het in verband met de opgenoemde bepalingen voor de hand, dat steeds de voorste of de derde sectie het eerst zal worden opgelost, hetgeen bij een opstelling van de compagnie op het exercitieveld in pelotonscolonne geen bezwaren oplevert. Zoodra toch een tweede sectie tot versterking van de tirailleurlinie wordt vooruitgezonden, treedt de oudste der beide sectiecommandanten als commandant der tirailleurlinie op. Commandoverwisseling wordt dus langs dien weg voorkomen, terwijl tevens de compagniescommandant al dadelijk zijn instructiën kan geven voor de uitbreiding der tirailleurlinie, zoodra die uit twee sectiën zal bestaan.

Op 1200 M. van de vijandelijke opstelling is dus de formatie van de aanvallende compagnie de volgende: een in groepen opgeloste sectie in de tirailleurlinie, de groepscommandanten zoodanig achter hun groep dat zij haar geheel kunnen overzien en leiden en tevens zooveel mogelijk verband met den sectiecommandant kunnen onderhouden. Ofschoon het uitzenden van éclaireurs facultatief is gesteld, mag worden aangenomen dat zij zich onder de gegeven omstandigheden ten getale van 2 per groep op 50 tot 100 M. voorwaarts van ieder dier afdeelingen bevinden.

De sectiecommandant achter de sectie, zorgende deze te kunnen overzien en te leiden. Hij belast een der groepen met de richting en waakt dat de andere daarnaar verband houden. Als commandant der tirailleurlinie wordt hij vergezeld door een hoornblazer of tamboer, alsmede door een of twee manschappen als ordonnansen. (§ 124.)

Op 200 M. achter de tirailleurlinie volgt de 2de sectie als soutien, hetzij achter het midden, hetzij achter een niet aangeleunden vleugel. Formatie in front of uit de flank; zoo noodig patrouilles op de flanken der tirailleurlinie ter beveiliging.

Op 300 M. van het soutien, volgt achter het midden de reserve.

De compagniescommandant vergezeld door een hoornblazer en 1 of 2 ordon-

nansen kan zich daarheen begeven, waar hij dit noodig oordeelt; hij mag zich echter niet zonder noodzakelijkheid aan 's vijands vuur blootstellen. Wij denken ons zijn vermoedelijke opstelling op dit oogenblik tusschen de tirailleurlinie en het soutien.

In deze formatie nu stelt zich de compagnie in beweging, aanvankelijk in den gewonen pas en overeenkomstig de grondslagen vroeger aangegeven.

Zoodra het vijandelik vuur verliezen begint te veroorzaken, volgens het voorschrift vermoedelijk op 800 M. van 's vijands stelling, gaan de groepen op bevel van den commandant der tirailleurlinie, tot verspreiding over. Commando: »verspreiden of voorwaarts verspreiden». Zoodra tot de verspreiding wordt overgegaan, rukken de éclaireurs in, hetzij door de voorwaarts marcheerende groep in te wachten, of wel door zich bij de stilstaande groep te voegen.

De opening van het vuur berust bij den commandant der tirailleurlinie. Nogmaals wordt herinnerd dat de groepen, zoolang zij gesloten zijn, niet mogen vuren, behoudens de uitzondering omtrent enkele aan te wijzen manschappen, vroeger genoemd.

Het voorschrift bepaalt dat het vuur zoo laat mogelijk zal worden geopend en aanvankelijk alleen in salvovuur zal bestaan. Onder de wenken omtrent het gevechtsexcerceeren wordt voorgeschreven, dat het salvovuur der groepen zal worden geopend op 600 M.; het tirailleurvuur op 400 M. In het onderwerpelik geval geeft de commandant der tirailleurlinie als sectiecommandant het te beschieten doel en de te bezigen opzethoogte aan (§ 119.). Hij beveelt: »op M. salvovuur». Bestond de tirailleurlinie uit twee sectiën, dan zou de commandant der linie, commandeeren »Vuren», waarop de sectiecommandanten handelen zooals in het door ons onderstelde geval is aangegeven.

De groepsccommandanten geven uitvoering aan dit bevel. Zij zullen het vuur volgens de aanwijzingen van den sectiecommandant regelen en commandeeren, in het bijzonder door het aangeven van doel en afstand en voorts door toe te zien dat de manschappen het geweer bij het vuren steeds behoorlijk tegen den schouder brengen. Is het doel niet goed zichtbaar, dan staakt de groepsccommandant voor het oogenblik het vuur.

Wanneer het salvovuur niet meer kan worden toegepast, wordt tot het tirailleurvuur overgegaan en daarbij telken male zoolang doenlijk het aantal te verschieten patronen genoemd (§ 118.).

Deze overgang van het salvo- tot het tirailleurvuur berust niet bij de groepsccommandanten, doch bij den sectiecommandant. Volgens punt 6 van § 128 waarschuwt de sectiecommandant, wanneer de groepen zijner sectie het vuur moeten openen; intusschen, en dit wordt hier niet in het bijzonder vermeld, eerst wanneer de waarschuwing is uitgegaan van den commandant der tirailleurlinie; hij noemt de soort van het vuur, de te bezigen opzethoogte en het doel en blijft verantwoordelijk voor de goede leiding van het vuur zijner sectie. Bevolen wordt dus door den sectiecommandant: »Tirail-

leurvuur". De groepscorndantanten dit bevel overnemende, commandeeren : »op . . . M. 3 of 4 patronen, vuren".

Het voorwaartsgaan geschiedde tot nu toe steeds in den gewonen pas onder gebruikmaking van het terrein. Zoolang niet werd gevuurd, kon onafgebroken worden voortgegaan. Wordt het vuur geopend, dan moet vooraf de linie halt houden. In het voorschrift wordt zeer stellig aan het beginsel vastgehouden, om gedurende de beweging niet te vuren. Is eenmaal het vuur geopend en zal door het geheel worden geavanceerd, dan moet het vuur worden gestaakt.

Wordt het avanceren in den gewonen pas onmogelijk, dan gaat de tirailleurlinie op bevel van haar commandant sprongsgewijze d. w. z. in den looppas vooruit. De commandant der tirailleurlinie beveelt »Ophouden met vuren" (§ 86) en vervolgens »Voorwaarts, looppas". De grootte van den sprong wordt eveneens door den commandant der tirailleurlinie bepaald en zulks door het commando »Halt".

De groepscorndantanten bevinden zich gedurende de beweging vóór het midden van hun groep. Onmiddellijk na het commando »Halt" wordt het vroeger bevolen vuur heropend.

Tot nu toe bestond de tirailleurlinie nog steeds uit de voorste sectie. Versterking wordt noodzakelijk; zij zal door verlenging geschieden. De mogelijkheid is echter niet uitgesloten dat reeds vroeger een gedeelte van het soutien in de linie is gerukt; het bevel hiertoe gaat uit van den commandant der tirailleurlinie. Volgens punt 4 van § 130 zou de commandant dier linie zelfs het recht hebben om over het geheele soutien te beschikken, volgens § 109 en § 132 punt 4 is hem dit echter bepaald verboden.

Versterking met gedeelten, die vermoedelijk vermenging na zich zal slepen, behoort naar onze meening in dit tijdperk tot de uitzonderingen. Wij zullen dus aannemen dat op last van den compagniescommandant het geheele soutien tot verlenging van de tirailleurlinie wordt bestemd.

De compagniescommandant geeft bevel aan den commandant van het soutien om b.v. den rechtervleugel te verlengen. De commandant van het soutien geleid zijn afdeeling in den looppas uit de flank naar den rechtervleugel der tirailleurlinie en commandeert aldaar aangekomen: »Op de linker-groep op. . . pas in groepen oplossen" en daarna: »Verspreiden."

De tirailleurlinie bestaat dus thans uit twee sectiën onder commando van den oudsten der sectiecommandantanten. Ofschoon dit in het voorschrift niet duidelijk wordt vermeld, ligt het voor de hand dat de commandant der tirailleurlinie, die zich achter die linie zoodanig opstelt, dat hij deze kan overzien en leiden, niet te gelijk het rechtstreeksch bevel over zijn sectie kan voeren. Hij zal zich dus moeten doen vervangen door den oudste zijner groepscorndantanten, die weder op zijn beurt het bevel van de groep overgeeft aan een zijner onderhebbenden reeds te voren door hem aangewezen. (§ 126 punt 2.).

Zoodra het soutien tot verlenging van de tirailleurlinie is gehezigd, wordt een sectie der reserve tot soutien bestemd en voorwaarts gebracht.

Langzamerhand zal het sprongsgewijze voorwaartsgaan van het geheel niet meer uitvoerbaar zijn. De commandant der tirailleurlinie gelast alsnu om beurten per sectie voorwaarts te gaan b.v. »Rechtersectie 50 M. voorwaarts». De sectiecommandant laat daarop het vuur zijner sectie staken, stelt zijn afdeeling in den looppas in beweging om na halt te hebben gemaakt onmiddellijk het vuur weer te doen openen. Eerst nadat de voorste sectie het vuur heeft geopend, gaat de achtergeblevene vooruit.

Op deze wijze wordt getracht, de vijandelijke stelling zoo dicht mogelijk te naderen. Bij die poging kan het noodig zijn, de tirailleurlinie met behulp van één of meer groepen van het soutien tot het verder vooruitrukken te noodzaken. Ook dit zal op last van den commandant der tirailleurlinie geschieden. De groepen, die aangewezen worden, gaan daartoe met den looppas voorwaarts, dringen gesloten door de tirailleurlinie heen en trachten de tirailleurs tot een nieuwen sprong mede te slepen. Het eenvoudigst laat zich deze beweging denken, wanneer tusschen de verspreide groepen voldoende ruimte aanwezig is, om de ter versterking afgezonden nieuwe groepen door te laten. Voorts komt ons, althans op het exercitieveld, het best voor, om zoodra de gesloten groepen de tirailleurlinie passeeren en dus tot de verspreiding zullen overgaan, voor het mede te slepen geheel of voor de betrokken sectie te commanderen: »Ophouden met vuren, . . . M. voorwaarts, looppas!». Vermenging van groepen zal vermoedelijk zelfs onder de voordeeligste omstandigheden niet kunnen worden vermeden. Worden slechts enkele manschappen van een ter versterking afgezonden groep in een nevgroep opgenomen, dan volgen zij de bevelen en aanwijzingen van den commandant dezer laatste (§ 60). Is de vermenging daarentegen volkomen, dan neemt de hoogst en oudst in graad zijnde groepscommandant, het commando over het geheel op zich.

Zoo veel mogelijk heeft het voorschrift blijkbaar willen ordenen; toch zal in de werkelijkheid, wanorde niet kunnen worden voorkomen, terwijl door de bepaling dat vermenging zoo veel mogelijk moet worden vermeden, de vrees zou gewettigd zijn, dat zij door velen bij de vredesoefeningen kunstmatig zal worden ontweken. Gelukkig daarom dat in de latere wenken op de noodzakelijkheid wordt gewezen om vermenging van verschillende afdeelingen veelvuldig te doen voorkomen, opdat een ieder daarmede vereenzelvigd zal worden.

Langzamerhand is de tirailleurlinie op den afstand gekomen, waarop het laatste vuur zal worden geopend. Voor dien afstand wordt op het exercitieveld aangewezen 150 M. van 's vijands stelling, in de werkelijkheid zal er wel geen sprake van kunnen zijn, om tot op dezen afstand te naderen. Vermoedelijk zal zich dit echter vanzelf voorschrijven en wij vereenigen ons gaarne met het gevoelen der Commissie om alle afstanden op het exercitieterrein en dus in de gedachten van kader en manschappen te verkleinen; vergrooing van die afstanden staat op het gevechtveld toch voor de deur.

Zoodra tot het laatste vuur zal worden overgegaan, commandeert de commandant de tirailleurlinie »Vuren''. Dit bevel wordt door de groepscommandanten herhaald, ieder tirailleur geeft met het staandvizier in knielende of staande houding vuur en gaat daarmee voort totdat gecommandeerd wordt »Versnelde pas'', waarop de groepscommandanten onmiddellijk het vuur doen staken en de groepen met den versnelden pas in beweging stellen.

Zoodra de tirailleurlinie het laatste vuur opent, begeeft het soutien, indien dit nog niet in de linie is opgelost, zich onmiddellijk daarachter om het vuur der tirailleurs door snelvuur te ondersteunen.

De duur van het vuur wordt op niet meer dan 2 à 3 minuten gesteld. Is de vijand dermate geschokt, dat met genoegzame kans op goed gevolg tot den aanval kan worden overgegaan, dan geeft de compagniescommandant daartoe het bevel. Doch ook de commandant der tirailleurlinie kan, als hij het oogenblik gunstig oordeelt, op zijn verantwoordelijkheid daartoe overgaan.

Alles rukt nu in den versnelden pas ten aanval vooruit. De groepscommandanten laten door enkele tirailleurs het vuur voortzetten, ten einde den indruk van den aanval te verhoogen. Gekomen op 50 à 60 M. van de vijandelijke stelling laat de compagniescommandant of wel de commandant der tirailleurlinie het signaal voor den stormaanval blazen, waarop alle officieren, sectie- en groepscommandanten van de voorste linie zich vóór het midden hunner afdeeling begeven, de looppas wordt aangenomen, tamboers en hoornblazers slaan en alles werpt zich met geweld geweer en luid hoerah op den vijand.

De reserve neemt slechts bij uitzondering aan de handeling deel. Op het oogenblik waarop de voorste linie tot den aanval overgaat, neemt zij een zoodanige opstelling, dat aan een mogelijken tegenaanval het hoofd kan worden geboden, of wel de voorste linie bij een ongelukkigen uitslag van den aanval kan worden opgenomen.

De compagniescommandant, bij wien de beschikking over de reserve zeer stellig berust (§ 136, punt 3), zal aan den commandant dier reserve dien-aangaande zijn gevoelen kenbaar maken.

Reeds vroeger werd er door ons de aandacht op gevestigd, hoe weinig bij al deze handelingen de compagniescommandant met name wordt genoemd. De meeste bewegingen werden op het initiatief van den commandant der tirailleurlinie, van de sectiecommandanten, soms zelfs van de groepscommandanten uitgevoerd. De grondgedachte van dit in het voorschrift weggelegd beginsel is zeer zeker goed, men wil den compagniescommandant in zijn moeilijke taak verlichten, doch daartoe worden uitstekend geöfende officieren, onderofficieren en korporaals vereischt. Beleeftheidshalve de eersten geheel buiten beschouwing latende, is toch de vraag gewettigd, in hoeverre men onder de bestaande omstandigheden recht heeft daarop een voorschrift te bouwen.

In korte trekken hebben wij hiermede de aanvallende compagnie in haar

handelingen gevolgd. De vrees van te veel in herhaling te vervallen, noopt ons van dit onderwerp af te stappen en de verdediging te laten rusten. Wil men het voorschrift goed begrijpen en grondig bestudeeren, dan moet het niet alleen gelezen worden, doch het moet met potlood en papier op allerlei gevallen worden toegepast. Eerst daarna is een oordeelkundig gebruik ook op het exercitieveld verzekerd. Intusschen zullen zich ook dan nog tal van moeilijkheden voordoen, waaronder in de eerste plaats moeten worden gerekend het onderhouden van het verband en het overbrengen van bevelen. Daarin vooral zal de troep moeten worden geoefend. Te veel ziet men nog op het exercitieveld de commandanten van de verschillende afdeelingen zich ongedekt over het gevechtveld bewegen, ten einde zelf bevelen te geven of terechtwijzingen te doen. Ook in het voorschrift wordt er op gewezen dat gedane commando's en waarschuwingen van den een aan den ander moeten worden overgegeven, terwijl het als een zaak van groot belang wordt beschouwd, dat ieder commandant, onverschillig van welken rang, bij het gevechtsexercereen noch door voortdurende verplaatsing, noch door het noodeloos aannemen van een ongedekte houding, noch door het bezigen van andere hulpmiddelen, dan die hem ook in het gevecht ten dienste zullen staan, zich een onjuiste gevechtsleiding eigen maakt.

Wij zijn thans genaderd tot de Algemeene bepalingen omtrent het gevecht van het bataljon, waarbij met grond meermalen naar het optreden der compagnie wordt verwezen. Dit gedeelte evenals de later volgende mag dan ook minder als een afgerond geheel worden beschouwd.

De bataljonscommandant ontwerpt het gevechtsplan en deelt dit aan de compagniescommandanten mede, terwijl hij ieder hunner in kennis stelt met de taak, die deze daarbij heeft te vervullen. De verplichtingen en bepalingen voor den compagniescommandant bij het zelfstandig optreden zijner compagnie vroeger vermeld, zijn thans op den bataljonscommandant toepasselijk. Bij het aanvallend gevecht houdt deze zich in den regel op bij de reserve, in dier voege dat hij het geheel kan voorzien. In een verdedigende stelling wordt hem geen bepaalde plaats aangewezen.

Het beginsel om thans de compagniescommandanten zoo min mogelijk in de wijze van uitvoering hunner opdracht te binden, treedt in de Algemeene bepalingen in hooge mate op den voorgrond. Ieder compagniescommandant is bij de uitvoering der hem opgedragen taak vrij in de keuze van opstelling en richting van beweging, zoomede in het bepalen van de formatie zijner compagnie, mits hij zorg drage voor het noodige verband en de vereischte samenwerking met neven- en voorwaartsgeplaatste afdeelingen. Zoo noodig kan hij de compagnie, wanneer zij in gesloten orde is, in verschillende deelen splitsen, om door frontvermindering betere dekking tegen het vuur te verkrijgen. Een zeer vrijzinnige opvatting voor het optreden van den compagniescommandant op het gevechtveld, die echter min of meer gebreedeld wordt

door de opmerking dat de bataljonscommandant, al is dit dan ook slechts bij noodzakelijkheid, in de gevechtshandelingen der compagnie kan ingrijpen.

Slechts bij uitzondering zal al aanstonds een geheele compagnie de tirailleurlinie vormen, een tweede compagnie maakt dan het soutien uit, wiens commandant zich, evenals vroeger is bepaald, zal voegen naar de bevelen van dien der eerste linie.

Aangezien bij het bepalen der gevechtsformatie getracht moet worden vermenging van compagnieën te voorkomen, geeft ook het voorschrift blijkbaar de voorkeur aan het optreden van twee compagnieën naast elkaar en zal dus het gebruik van twee compagnieën achter elkaar als tot de uitzonderingen geacht moeten worden te behooren.

Aanvallend gevecht van een zelfstandig optredend bataljon. Na het vooropstellen van de Algemeene bepalingen, waarvan wij de voornaamste hebben aangestipt, wordt tot de nadere beschrijving van de handelingen van het zelfstandig optredend bataljon bij den aanval overgegaan. Daarbij trekt vooral één punt in het bijzonder de aandacht. In de Algemeene bepalingen wordt het beginsel gehuldigd, dat de compagniescommandant, die met zijn compagnie in het bataljonsverband handelt, vrij, naar onze meening zelfs te vrij is, in de wijze van uitvoering zijner taak, terwijl hij thans, nu wordt overgegaan om het gevecht van het bataljon nader te detaillieren, bijna in alles door den bataljonscommandant wordt bevolen. Voor ons is die tegenstelling niet goed verklaarbaar. Bedoelt het voorschrift door die vrijzinnigheid in de Algemeene bepalingen, de handelingen van den compagniescommandant bij een op zichzelf staande opdracht, dan kan de bepaling, waarbij den kapitein vrijheid van handelen wordt geschonken, gerustelijk achterwege blijven. Beoogt het voorschrift de handelingen van een compagnie, die b.v. gedurende het aanvallend gevecht van een zelfstandig of in onderling verband met andere afdeelingen optredend bataljon, uitgezonden wordt tot het bedreigen of aanvallen van een der vijandelijke vleugels, dan zou het naar onze meening toch wenschelijk zijn, dit gevoelen duidelijker te formuleeren.

Hoe het ook zij, het blijft een feit dat aan den bataljonscommandant volgens het voorschrift veel meer invloed wordt toegekend op de handelingen zijner compagniescommandanten, dan deze op het optreden van hunne onderleebenden kunnen uitoefenen. Toch laat zich dunkt ons bij den meer ervaren compagniescommandant veeleer een oordeelkundig optreden verwachten, dan bij den dikwerf nog jeugdigen en onervaren pelotons- en sectiecommandant.

De compagnie, die tot dekking dient, zoo luidt § 144, en van de nabijheid des vijands kennis heeft gegeven, zal, daartoe door het vijandelijk vuur gedwongen, op last van den bataljonscommandant (1) de door dezen te bepalen formatie aannemen (In den regel twee sectiën verspreid en twee sectiën als soutien).

De drie andere compagnieën volgen in colonne, totdat de bataljonscommandant *hun last geeft* op te marcheeren, hetgeen dan geschiedt in één linie, op 300 M. afstand van het soutien der voorste compagnie. Deze compagnie handelt volgens de beginselen van het gevecht eener zelfstandig optredende compagnie; het soutien kan zich tot vermindering der verliezen in sectiën splitsen. De compagniescommandant is nu niet meer vrij in de keuze van zijn opstellingspunt; hem wordt voorgeschreven zich te bevinden tusschen de tirailleurs (tirailleurlinie) en het soutien; een ander opstellingspunt laat zich trouwens moeilijk denken.

Worden 's vijands stelling en sterkte nauwkeurig bekend, dan zal de eerste linie (tirailleurs en soutien) *op aanwijzing van den bataljonscommandant* door één compagnie kunnen worden verlegd. Deze laatste compagnie neemt dan gelijke formatie aan als de voorste.

De mogelijkheid bestaat dus dat twee compagnieën in opgeloste orde naast elkaar optreden; het voorschrift bepaalt de tusschenruimte tusschen die compagnieën op 30 pas. Daar in den aanvang alleen wordt gesproken van het verleggen van de eene compagnie door de andere, is dus de maximum uitbreiding van een bataljon bij den aanval, die van twee opgeloste compagnieën plus 30 pas.

Intusschen behoeft de voorste compagnie niet in haar geheel te zijn opgelost, op het oogenblik waarop tot de verlenging wordt overgegaan. Twee compagnieën kunnen dus ieder in tirailleurs en soutien verdeeld, naast elkaar optreden en het verdient opmerking dat in het voorschrift niet wordt gesproken, dat in zoodanig geval de eene compagniescommandant ondergeschikt is aan den anderen. De bataljonscommandant zal dus de beweging persoonlijk moeten leiden.

Mocht echter een compagnie in de tirailleurlinie zijn opgelost en zich een tweede als soutien daarachter bevinden, dan is de commandant der soutienlinie ondergeschikt aan dien der tirailleurlinie.

De linie gaat zoolang mogelijk in haar geheel vooruit. Is dit niet meer mogelijk, dan zal sprongsgewijze per compagnie worden geavanceerd.

Bij geheel verbruik van het soutien behoort dit uit de reserve te worden vervangen, één compagnie moet echter steeds vereenigd blijven. Deze reservecompagnie neemt geen deel aan den aanval.

Het trekt ongetwijfeld de aandacht dat in het voorschrift de tot nu toe gebruikelijk benaming van *hoofdtroep* bij den aanval geheel op zijde is gezet. Als reden hiervan kan naar onze meening geen andere worden aangevoerd, dan deze, dat de commissie het gewenscht oordeelde om de aanvalsformatie van het bataljon zooals die tot nu toe gebruikelijk was, in de diepte te verminderen. Op dit punt schijnen de gevoelens nog al uiteen te loopen en de vraag, in welke formatie de verliezen het grootst zijn, in die waarbij drie compagnieën naast elkaar op één linie of in de diepte op twee liniën worden

(4) Wij curaivoeren.

opgesteld, niet stellig te zijn opgelost. Erkend moet het worden dat vermeerdering in de diepte, het commando binnan zekere grenzen bemoeijkt, doch daarentegen mag niet worden vergeten, dat deze toeneming in de diepte alleen bestaat op grooten afstand van den vijand, op het oogenblik dus waarop de leiding van het geheel nog betrekkelijk gemakkelijk is.

Op eenigszins bedekt terrein is dunkt ons de beweging in een diepe opstelling gemakkelijker dan die in een breede, vooral wanneer men er toe overgaat, de drie compagnieën naast elkaar in linie te ontwikkelen. Voeg daarbij dat de indeeling in *eerste linie*, *hoofdtroep* en *reserve* bij ons het burgerrecht had gekregen en het denkbeeld van een reserve, die bij een zelfstandig optredend bataljon aan den aanval geen deel neemt, ook bij de oefening zuiverder op den voorgrond treedt, dan zouden wij voor ons meer geneigd zijn om den vroeger gebruikelijken vorm te behouden, of wel beide vormen als facultatief in het voorschrift op te nemen.

Ons leger gaat min of meer gebukt onder de gestadige verandering van de reglementen en voorschriften; slechts noode moeten, dunkt ons, ingrijpende wijzigingen worden aangebracht, indien daarvoor de noodzakelijkheid niet in allen deele is bewezen; terwijl de benamingen, die als het ware in den troep zijn ingeworteld, zooveel mogelijk in eere moeten worden gehouden. In het voorschrift op den velddienst werd naar onze meening zeer ten onrechte de benaming *gros van de voorhoede* opgeofferd, wellicht roept deze Commissie haar weer in het leven; thans wordt misschien ook slechts voor zekeren tijd, die van hoofdtroep achter de schermen gebracht.

Het verdedigend gevecht van een zelfstandig optredend bataljon wordt slechts in het kort behandeld en levert geen nieuwe gezichtspunten op. In den regel worden twee compagnieën voor de bezetting der voorste linie aangewezen, die elk voor zich een gedeelte als soutien achterhouden. Per compagnie worden gewoonlijk twee sectiën verspreid. De beide overige compagnieën blijven voorloopig onder het rechtstreeksch bevel van den bataljoncommandant vereenigd. Zij verleenen hulp bij het versterken van het terrein en nemen maatregelen tot eigen dekking.

Een dezer compagnieën kan tot verlenging of versterking van de voorste linie worden gebezigd, de andere blijft steeds in reserve.

De handelingen der zelfstandig optredende compagnie bij de verdediging worden overigens ook hier tot grondslag gesteld.

Het gedeelte van het voorschrift, dat betrekking heeft op het regiment, zal naar wij vermeenen, velen met ons onbevredigd laten. Liever zagen wij het geheel uit het voorschrift verdwijnen, om daaraan een waardige plaats in een tactischen leercursus in te ruimen. Te weinig wordt er thans gezegd voor hem, die dit onderwerp uit den aard der zaak tot zijn studie heeft gemaakt, te veel daarentegen voor hem, die tot de uitvoering in geen

enkel opzicht zal worden geroepen. Verlangt men volstrekt ook dit onderwerp te reglementeeren, dan blijft nog altijd de mogelijkheid om daaraan in een linie-, brigade- of regimentsschool, of welken naam men ook kiezen wil, een plaats in te ruimen. Door nu in het voorschrift te spreken van een regiment van 4 bataljons, ontstaat als vanzelf tweestrijd tusschen de nog van kracht zijnde lineschool, die tot grondslag harer bewegingen zes bataljons infanterie neemt en het in beproeving gegeven ontwerp.

Van het regiment dat tot den aanval opmarcheert, stellen de bataljons der voorste linie zich in linie met compagnieacolones, die der achterste zich in massa of in colonne op het midden op.

Het zelfstandig optredend regiment wijst bij den aanval twee bataljons aan voor de voorste linie. Elk van deze bataljons zenden in den regel twee compagnieën vooruit, die zich in tirailleurs en soutiens oplossen, terwijl de beide andere compagnieën in colonne op 300 M. afstand als hoofdlinie volgen.

De overige bataljons volgen in één of twee liniën, zoo noodig worden die bataljons tot ondersteuning der voorste linie of tot bevaliging der flanken gebruikt. De formatie in de diepte levert dus hier minder bezwaar dan bij het zelfstandig bataljon en het komt ons voor dat getrouwe toepassing van het vroeger aangenomen beginsel, ook thans de opstelling van de beide bataljons der tweede linie naast elkaar noodig maakt.

Bij de verdediging is de opstelling van het bataljon ongeveer gelijk aan die bij den aanval. De bataljons der tweede linie worden aanvankelijk op 500 M. achter de hoofdlinie, in massa, in dubbele colonne of in colannelinie opgesteld, formatiën, die wat de beide laatste betreft, onbekend zijn in onze bestaande reglementen.

Ten opzichte van het vuur wordt de aandacht gevestigd op het gebruik dat van het vuur op de groote afstanden kan worden gemaakt. Dit vuur moet bij voorkeur uit een zijstelling worden afgegeven, terwijl, hoewel bij uitzondering, van achterwaarts gelegen beheerschende stellingen, in de nabijheid der voorste linie kan worden gebruik gemaakt, mits het af te geven vuur voor de voorwaarts geplaatste troepen geen gevaar kan opleveren. De oppervlakkige behandeling van dit onderwerp in het voorschrift levert verder geen der vermelding waardige gezichtspunten op.

Enkele regels worden nu gewijd aan het *slepend gevecht*. Bij het voeren van een slepend gevecht is misleiding van den vijand omtrent de eigen sterkte en bedoelingen hoofdzak, zoo spreekt het voorschrift en naar onze meening te recht. Minder logisch komt ons echter de onmiddellijk hieropvolgende conclusie, dat er naar gestreefd moet worden, de troepen zooveel doenlijk aan het oog des vijands te onttrekken. Het is toch niet te doen om de troepen, doch wel om de *ware sterkte der troepen* aan het oog des vijands te onttrekken. Dikwerf toch vordert het slepend houden van den strijd juist een onder andere omstandigheden laakbaar machtsvertoon, ten einde aan de tegenpartij ontzag in te boezemen. Dit beginsel wordt trouwens ook in het

voorschrift nader erkend bij de omschrijving van het bijzondere doel van het slepend gevecht. Als zoodanig toch wordt genoemd: het vasthouden der tegenpartij, een taak, die in een gevecht op groote schaal ten deel kan vallen aan troepenafdeelingen, die niet rechtstreeks naar het punt van aanval worden geleid. Het gevecht moet dan ook volgens het voorschrift een aanvullend karakter dragen, zonder dat de aanval wordt doorgezet, terwijl wij iets verder lezen, dat ofschoon beoogd wordt, het gevecht zoolang doenlijk te rekken, men toch moet trachten de tegenpartij in den waan te brengen, dat het voornemen bestaat den aanval krachtig door te zetten.

Wil men bij de toepassing van het voorschrift van een juiste opvatting verzekerd zijn, dan zullen in de redactie van den aanhef wijzigingen noodzakelijk zijn, die het eigenaardig karakter van het slepend gevecht helderder op den voorgrond stellen.

Kortelijk worden nu in het voorschrift enkele gegevens aan de hand gedaan, over de voorziening in de behoeften aan munitie, het vervoer van gewonden, de versterking van het terrein, alsmede voor het gevecht in verband met de eigenaardige gesteldheid van vele Nederlandsche terreinen, terwijl met de wenken omtrent gevechtsexerceeren en gevechtsleiding wordt besloten. De vluchtige behandeling van deze onderwerpen in het voorschrift maakt echter nadere bespreking overbodig.

Aan het einde onzer beschouwingen gekomen, vermeenen wij nog eens te moeten herhalen, wat wij reeds gedurende de behandeling ter neer schreven, n.l. dat de indruk, dien het voorschrift bij het leger zal maken, niet anders dan gunstig kan zijn. Men moge al in tactische opvatting verschillen, de stof is met zorg bewerkt en zal, oordeelkundig toegepast, zeer zeker nuttig werken op de vorming van het kader voor zijn bestemming. Zal dit reeds thans het geval zijn nu het gehalte van den Nederlandschen soldaat ver beneden het middelmatige is, hoezeer zal die gunstige invloed merkbaar zijn wanneer dit gehalte door een verbeterde wijze van legervorming aanzienlijk zal zijn gewijzigd.

Op dit reeds te lang verbeide oogenblik kan echter geen reglementsherziening wachten. Naar wij vertrouwen zal daarom met algemeene instemming de wensch worden begroot, dat de Commissie tot herziening van de reglementen en voorschriften in de spoedige uitgave van haar geheel Ontwerp, een welverdiende belooning zal vinden voor de ernstige en zorgvuldige wijze, waarop zij zich, te oordeelen naar deze eerste proeve, van haar taak heeft gekweten.

Nijmegen, 1 Juni 1883.

DE VLAMING,
Kapitaïn bij het 5de reg. infanterie.

<p>1. 1941</p>	<p>2. 1942</p>	<p>3. 1943</p>	<p>4. 1944</p>
<p>5. 1945</p>	<p>6. 1946</p>	<p>7. 1947</p>	<p>8. 1948</p>
<p>9. 1949</p>	<p>10. 1950</p>	<p>11. 1951</p>	<p>12. 1952</p>
<p>13. 1953</p>	<p>14. 1954</p>	<p>15. 1955</p>	<p>16. 1956</p>
<p>17. 1957</p>	<p>18. 1958</p>	<p>19. 1959</p>	<p>20. 1960</p>
<p>21. 1961</p>	<p>22. 1962</p>	<p>23. 1963</p>	<p>24. 1964</p>
<p>25. 1965</p>	<p>26. 1966</p>	<p>27. 1967</p>	<p>28. 1968</p>

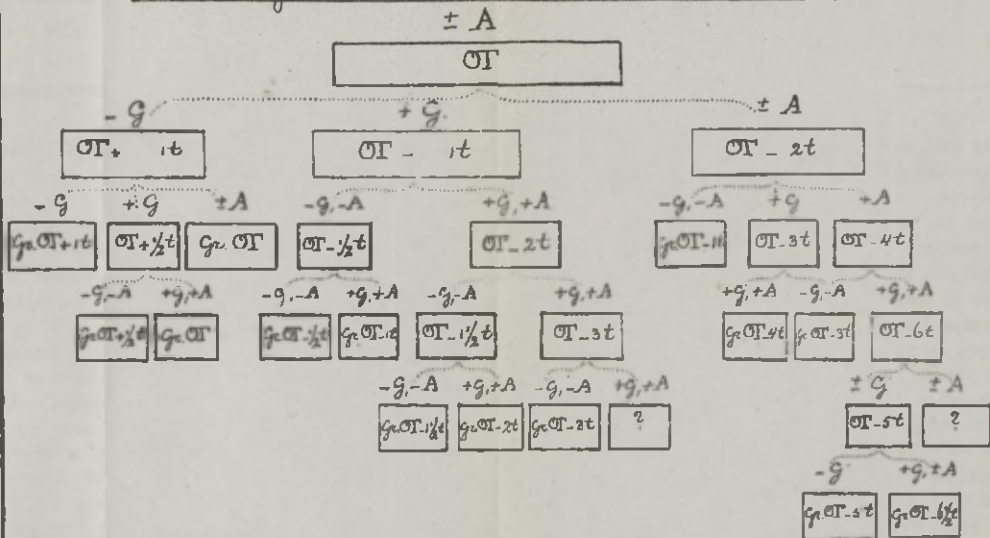
Nummers van het schot met Gr. K. G.

Opzet van de Waarnemingen

Staat aangevonden den weg te volgen ter bepaling van de Temperering voor groepschieten met Granaatkartelzen, nadat vooraf met granaten is ingeschoten op een doel achter dekkingen opgesteld. Gekozen gemiddeld trefpunt in of halve 50% H.S. boven de binnenkruis!

1 Mo.
1 24.
2 Mo.
2 24.
3 Mo.
3 24.
4 Mo.
4 24.
5 Mo.
5 24.

$OT =$ Opzethoogte of elevatie voor groepschieten met Granaten bepaald en berekend tot 50% of 75% trefpunten achter het doel. Temperering gelijk art. 116 en tusschen afstand voor O.

NO. Mo. wil zeggen: Gedaan met.
 24. " Waargenomen!
 OT " " Opzet met Temperering.
 +g. " " Gesprongen achter.
 -g. " " voor.
 +A " " Langslagen achter.
 -A " " voor.
 t " " Onderverdeling temperering.
 Gr. " " Groep.
 2 " " Bijna vermoedelijk slecht te handelen naar omstandigheden.
 Wordt bij eerste schot een sprengpunt verkregen, dan wordt het 2^e schot gelijk 3^e gedaan, enz.

Iets over het schieten met granaatkartetsen bij de vestingartillerie. (1)

(Met *Plaat 7.*)

Toen ik in 1882 »Iets over de schietregels, te volgen bij het inschieten met granaten bij de vestingartillerie» schreef (zie bladz. 134 van den vorigen jaargang van dit tijdschrift), gaf ik als mijn persoonlijke meening te kennen, dat de regels, die toen voor het schieten met granaatkartetsen gegeven waren, gewijzigd zouden worden.

Die meening heeft zich bewaarheid, want bij de artillerie-schietschool werd, voor de oefeningen in 1882, een ander stel schietregels voor het granaatkartetsvuur vastgesteld, waarom ik nu trachten wil, in den geest van het vroeger geschrevene, dat vuur te behandelen en daarvoor een staat op te maken, die in de practijk, naar mijn meening, vermoedelijk gemakkelijker te volgen zal zijn dan de gegeven regels. Deze zijn, mijns inziens, nog wel een weinig te moeilijk voor een vuur, dat in de toekomst zulk een machtigen invloed zal hebben en waarvan de leiding dikwerf aan niet zeer ontwikkelde personen zal moeten worden opgedragen.

Duidelijkheidshalve zal ik eerst trachten aan de lezers van *Spectator* mede te deelen, welke beschouwingen mij geleid hebben tot samenstelling van den

(1) Enkele dagen vóór het afdrukken van dit opstel, ontving ik den »Leidraad voor het schieten met vestinggeschut», uitgegeven op last van het Departement van Oorlog. Ik heb evenwel vermeend, niets aan mijn opstel te moeten wijzigen, daar het werd samengesteld in den tijd, toen het ons nog vrijstond, een eigen meening te hebben aangaande de leiding van het vuur uit vestinggeschut; de vroeger veratrekte voorschriften toch voerden nog steeds den titel van Ontwerp. Door den thans verschenen leidraad wordt het verschil van meening, dat bij vele artilleristen bestond, zoo niet opgeheven, dan toch feitelijk verbanneen, want ieder onzer moet thans het voorgeschrevene, zonder morren stelselmatig volgen, hetgeen trouwens ter wille van de eenheid van handelen gewenscht is, al kan men zich persoonlijk niet met al het daarbij voorgeschrevene vereenigen.

Het zij mij echter veroorloofd één opmerking omtrent den Leidraad te maken: de prijs er van is zoo hoog, dat het meerendeel der onderofficieren zich vermoedelijk geen exemplaar zal aanschaffen, en toch meen ik dat zulks gewenscht is, zoolang een dergelijke leidraad niet als toebehooren bij elken vestingvuurmond is gevoegd.

staat, die den weg aangeeft, welke naar mijn wijze van zien, bij het vuren met granaatkartels gevolgd zou kunnen worden; om eerst daarna dat vuur te behandelen en met enkele beschouwingen, daarmede min of meer in verband staande, te eindigen.

Wat verlangt men van een granaatkartels, en welke middelen staan ons ten dienste, dat projectiel te dwingen tot het doen van datgene wat wij er van verlangen?

De granaatkartels is een voorwerp, dat, wat betreft den weg, dien het volgt, wanneer het met kracht de ruimte wordt ingezonden, aan dezelfde wetten van afwijking onderworpen is als de granaat, maar waaraan men den eisch stelt, dat het niet als deze bij of kort na den aanslag maar op een gewilden afstand vóór dien aanslag springt.

Om dat springen mogelijk te maken voorziet men het projectiel van een buis, d. i. van een drager eener verticale of horizontale saskolom, die ontstoken wordt op het oogenblik dat het projectiel zijn beweging in de ziel begint en wier brandtijd geregeld kan worden door tempeering.

Evenzeer als de baan van de granaat, en dus ook die der granaatkartels, onderworpen is aan de wetten van afwijking door de leer der waarschijnlijkheid vastgesteld, evenzoo hebben we de overtuiging, dat de brandtijd der saskolommen, op zichzelf beschouwd, niet altijd constant is of kan zijn.

De afwijkingen der projectielen, die veroorzaakt worden door invloeden van atmosfeer of van technische fouten van het wapen of projectiel, werken niet direct, maar wel indirect op den brandtijd der saskolommen; daarentegen is deze laatste grootelijks afhankelijk van de fabricage der buizen en hoven dien nog van atmosferische invloeden, wanneer de saskolommen n.l. aan de lucht blootgesteld of in niet geheel drogen toestand of goed droge lokalen verpakt zijn geworden. Eindelijk zij nog opgemerkt, dat die atmosferische invloeden geheel anders zullen inwerken op een samengeperste saslaag dan op een buskruitlading.

De afwijkingen der projectielen werken echter indirect mede, omdat daarmede in nauw verband staat de tijd, dien het projectiel behoeft om op een zeker punt van de monding te komen. Naarmate dus de tijd benoodigd om het gewilde springpunt te bereiken grooter of kleiner wordt, moet ook de buis langer of korter branden. Bij elke opzethoogte of elevatie, d. i. bij elke baan, behoort dus een bepaalde tempeering en wel die waarvan de brandtijd overeenkomt met den tijd, dien het projectiel, dat de ideale baan volgt, behoeft om het doel te bereiken. Blijkt het nu dat, bij het vuren met toepassing van die bepaalde tempeering, het projectiel niet daar springt waar zulks zou moeten geschieden wanneer alles uitmuntend was vastgesteld, dan vind ik het natuurlijk dat men door wijziging van datgene wat van den meesten en meest directen invloed op dien brandtijd is, moet trachten de ligging van dat springpunt te wijzigen. Dat de tempeering den meest mogelijken invloed op den brandtijd heeft zal niemand ontkennen; door wijziging

der tempeering moet dus de ligging van het springpunt, wat haar afstand ten opzichte van het doel betreft, geregeld worden, altijd in de onderstelling dat de richting van de as van den vuurmond, dus opzethoogte of elevatie zóódanig is, dat het projectiel, d. i. het vervoermiddel van de buis, tot of voorbij dat gewilde springpunt komt.

Springt het projectiel wel op den gewenschten afstand maar niet op de gewilde hoogte, dan is het natuurlijk dat men dit alleen mag corrigeeren door wijziging van den opzet of van de elevatie, want deze is het, die op de helling der baan van onmiddellijken invloed is, terwijl wanneer men nu de tempeering eveneens wijzigde, in zekere mate ook wel de springhoogte, maar tevens op bedenkelijke wijze de afstand van het springpunt, gewijzigd zou worden.

Het wijzigen van den opzet of de elevatie met gelijktijdige wijziging van tempeering, *ter regeling van den springafstand*, kan alleen noodig zijn wanneer men niet zeker is, dat de verkregen baan, door of voorbij het doel gaat, d. i. dus als men den artilleristischen afstand nog niet kent of met granaten niet is ingeschoten. Daarom zal het dan ook wenschelijk zijn om wanneer de baan door inschieten niet te voren geregeld is, zorg te dragen dat de eerste granaatkartets eerder te ver dan te kort gaat; door regeling van den brandtijd komt men dan spoedig tot het doel, omdat het ons vrij onverschillig is, waar het projectiel, wanneer zijn voortgaande beweging niet gestoord werd, zou komen; daar de tijd waarop het op zeker bepaald punt van de monding gekomen is, in alle banen, die voorbij dat punt gaan — zoo ze ten minste niet al te zeer uit elkaar loopen — vrij wel gelijk is. In dit geval moet ook door wijziging der opzethoogte de springhoogte van de granaatkartets geregeld worden.

Het zij men dus al dan niet door inschieten met granaten den artilleristischen afstand bepaald heeft moet, altijd aannemende dat de opzet of elevatie groot genoeg is om het projectiel tot of voorbij het doel te brengen, als hoofdregel gelden: *De springafstand regelt men door wijziging van tempeering en de springhoogte door wijziging der richting van de as van het kanon.*

Het zal niet gezegd behoeven te worden dat ook bij het granaatkartets-schot, de waarneming van het gevallen schot het volgende beheerscht en dus goed waarnemen een hoofdzaak is, dat nog meerdere oefening vereischt dan bij het granaatvuur, maar zeer in de hand gewerkt kan worden door zorg te dragen, dat men lage springpunten krijgt. Voorts is het duidelijk dat als men te voren met granaten is ingeschoten, men meer kans heeft lage springpunten te krijgen, dan wanneer men zulks niet gedaan had, zoodat dus vooraf inschieten met granaten, d. i. bepaling van de meest voordeelige opzethoogte of elevatie, zeer wenschelijk is.

Voor ons Nederlandsche vestingartilleristen zal echter dikwerf het vooraf inschieten met granaten onmogelijk zijn, en niettemin zullen wij toch meer dan eenig ander artillerist geroepen worden, van het granaatkartetsvuur gebruik te maken, zelfs in gevallen waar een beter toegeruste artillerie de

aanwending van dat vuur zou afkeuren. Behalve toch, dat wij, evenals ieder ander, dat vuur zullen bezigen: tegen troepen in het voorterrein, wanneer deze stormloopen tegen onze wallen of tegen die van collaterale forten of tegen troepen, die schansarbeid verrichten of convooien geleiden, — zullen wij, die nog niet in het bezit zijn van vuurmonden in staat om indirect met juistheid te treffen, wel gedwongen zijn dat vuur aan te wenden tegen een vijand, die zich aan ons direct vuur kan en zeker zal onttrekken door weg te schuilen achter zoo dik mogelijke borstweringen, ten einde zodoende ten minste nog eenige kans te hebben het vijandelijk personeel te treffen. Bovendien zullen dikwerf onze granaten op den drassigen bodem onzer weiden of op den omgewerkten grond onzer akkers niet springen of, al springen zij, hun uitwerking missen. De Russisch-Turkeche oorlog in Klein-Azie levert daarvan de voorbeelden en ook tijdens den laatsten veldtocht der Engelschen in Egypte schijnen tal van granaten niet gesprongen te zijn.

Meer dan voor ieder ander, is het dus voor den Nederlandschen vesting-artillerist noodzakelijk het granaatkartetsvuur te kennen en de toepassing er van zoo gemakkelijk mogelijk te maken. Naar mijn bescheiden meening is daarvoor, gelet op ons terrein en onze soldaten, behalve zeer veel oefening bovendien nog noodig:

a. De zoo spoedig mogelijke invoering van een eenheidsprojectiel voor elk kaliber, met een dubbelwerkende en van een tweede saskolom voor groote brandtijden voorziene buis. Bedoeld eenheidsprojectiel zal wellicht, bij direct demonteeren, als granaat minder voldoen dan de tegenwoordige granaat (1) en wellicht ook bij het bevuren van vrijstaande troepen als granaatkartets in uitwerking achterstaan bij de tegenwoordige, maar het zoo goed mogelijk behandelen en gebruiken er van zal veel gemakkelijker zijn en dit is, voor ons, hoofdzak, daar geen enkele vijand ons den tijd zal gunnen of de wellevendheid zoo ver zal drijven, tot doel te dienen van een groote proefneming omtrent de deugdzaamheid van ons materieel en de juistheid onzer vuurtoepassing.

b. Bestaan er bezwaren tegen de invoering van een eenheidsprojectiel, dan moeten toch noodzakelijk en de granaat en de granaatkartets zoo gewijzigd worden, dat het gewicht enz. voor beide zooveel mogelijk gelijk worde, opdat eenzelfde schootstafel voor beide kan dienen; terwijl beide dan ook dezelfde, onder a bedoelde, buis moeten hebben.

c. Wij moeten minstens de zekerheid hebben, voor het geval het onder b gevraagde eveneens onverkrijgbaar is, dat de schootstafels voor beide soort projectielen onder zooveel mogelijk gelijke omstandigheden werden vastgesteld,

(1) Als krachtig demonteereud middel zag ik aan de bewapening onzer forten gaarne toegevoegd vuurmonden van minimum 24 cM. zoodanig opgesteld dat ze een groot horizontaal schootveld hebben en gedekt zijn tegen het indirect vuur van het zware vijandelijke belegeringsgeschut. Het aantal dezer vuurmonden zou naar mijn meening per fort 2 stuks moeten bedragen; zij konden dan tevens ter vernieling van vijandelijke riviervaartuigen dienen.

zoodat we met volle vertrouwen, daar waar zulks noodig is, van het granaat- tot het granaatkartetsvuur kunnen overgaan. Het spreekt vanzelf dat, als men ook dit niet kan doen en men gedooft tevens niet, dat men bij de regeling van het granaatkartetsvuur de tempering den hoofdtoon laut voeren, de leiding van het granaatkartetsvuur zeer bezwaarlijk, ja, in de praktijk voor een gewoon mensch onmogelijk wordt.

Komen we nu, uitgaande van de bovenstaande beschouwingen, terug tot de handeling van de vuurleiding bij het granaatkartetsvuur, dan dient men drie hoofdgevallen te beschouwen n. l.: men heeft, vurende tegen een vijand die gedekt is opgesteld, *al dan niet* door vooraf inschieten met granaten, de baan geregeld, of wel men vuurt tegen vrijstaande troepen.

Voor alles is het noodig dat men zich rekenschap geeft van de plaats waar men het springpunt hebben wil, en daar dit nu natuurlijk wel daar zal zijn, waar men de meeste uitwerking van het springende projectiel kan verwachten, zoo is het, naar mijn meening even natuurlijk dat zulks in het nauwste verband staat met den bijzonderen aard van het doel, den afstand waarop het ligt enz. enz. en dus onmogelijk in 't algemeen voorgeschreven kan worden, maar op eenvoudige wijze eenigzins practisch bepaald dient te worden. In een der wetenschappelijke bijeenkomsten 1881-1882 deed ik als mijn meening kennen dat zulks mogelijk was, door op een stuk millimeterpapier het doel te schetsen en met een vork, die de as en de uiterste beschrijvende lijnen van den springkegel voorstelden, de beste ligging van het springpunt te zoeken.

Ik had als voorbeeld daartoe 3 koperdraden in een punt aan elkander gesoldeerd en had de twee buitenste zooveel uitgebogen, dat ze den tophoek van den springkegel vormden, terwijl de middelste draad dien hoek midden door deelde; door nu bedoelde vork op verschillende punten voor het geschetste doel te houden, daarbij zorgdragende dat op de tekening de helling van de as des kegels overeenkwam met den invalshoek (gemakshalve die der baan) voor den afstand, vermeende ik het beste gemiddelde springpunt te kunnen bepalen en werd daardoor overtuigd (misschien ten onrechte), dat de voorgeschreven springhoogte en het bepaalde interval bij doelen, onmiddellijk achter dekkingen, niet altijd de gunstigste zijn. Deze mededeeling doende wees een der aanwezige kameraden mij op een toen juist uitgekomen werk van den Pruisischen Majoor ROHNE, die op overeenkomstige wijze het bepalen van het beste springpunt, zelfs den veldartilleristen, aanraadde. Door het lezen van dat werk werd ik zeer in mijn opvatting versterkt, en geloof dan ook, dat wanneer de noodige tijd daartoe beschikbaar is, een dergelijke wijze van handelen zoal niet noodzakelijk, dan toch wenschelijk is.

Neemt men b.v. een schets van een borstwering met daarachter geplaatst kanon en den koperen vork, als boven beschreven, of een calque zooals de Majoor ROHNE doet van een springkegel en verschuife men dien zóóveel tot

men ziet dat het grootst mogelijke aantal kogels van dien kegel op het kanon en tevens zoo dicht mogelijk bij den voet der borstwering valt, dan bespeurt men dat, vurende met een kanon van 12 cM. K. A., het springpunt moet liggen in de binnenkruin of de halve 50% hoogtespreiding daarboven en niet, zooals voorgeschreven is, op 10 M. er vóór en 3 M. er boven. Het argument dat bij het springen van het projectiel op groteren afstand en grootere hoogte de onveilige ruimte grooter wordt, vervalt, bij een vijand, die zich goed dekt; want minstens heeft men om de twee vuurmonden een travers of zeker een scherfweer, die de vijand, zoodra hij met granaatkartetsen bevuurd wordt, wel hooger dan normaal zal maken. Bovendien in de werkelijke practijk zullen de bedieningsmanschappen wel niet reglementair bij de vuurmonden staan; in vreedstijd is die stand ter wille van de goede orde goed, maar in het werkelijke gevecht is, dunkt mij, zoo'n soldateske maar onpractische opstelling van met chakot en sabel versierde kanonniers, zooals enkele photographieën van fortoefeningen aangeven, af te keuren. Mocht ik ten minste ooit geroepen worden daadwerkelijk en bekleed met eenig gezag op te treden, dan zou ik bij de bediening van het geschut, het dragen van chakot en sabel verbieden en allen, die niet bepaald bij of achter den vuurmond noodig hadden, gelasten zich zoo dicht mogelijk tegen het binnentalud te plaatsen, waarachter ik bovendien nog kuilen voor hen zou doen graven. In zoo'n tijd zou ik mij toch trachten te herinneren onze eeuwigdurende klacht over het gebrek aan *mannekes* en dus alles in 't werk stellen, om den kleinen voorraad van dat artikel zorgvuldig, maar zonder gierigheid, te bewaren.

Van dit denkbeeld uitgaande kan ik mij dus niet anders voorstellen of een vijand zal eveneens handelen en zou dit reeds genoeg zijn, al gaf het beschreven hulpmiddel mij er geen recht toe, te trachten de granaatkartetsen in of even boven de binnenkruin te doen springen en wel, geholpen door het juiste direct schieten van onze vuurmonden, zoo nabij mogelijk de monding van één, of op het midden van den afstand van twee vijandelijke vuurmonden. Diezelfde redeneering leidt mij ook meer en meer tot den levendigen wensch, zoo spoedig mogelijk een dubbelwerkende buis op al onze projectielen toegepast te zien; hebben we die eenmaal, dan zullen we nog een kansje hebben, den achter zijn sarden dekkingen weggekropen vijand met onze, voor direct vuur ingerichte vuurmonden te treffen.

Doel gedekt opgesteld, 1ste geval. Veronderstellen we, dat de baan der granaatkartets geregeld is door het vuren met granaten, hetzij door de granaatkartets als granaat te doen werken, hetzij wij een eenheidsprojectiel gebruikten of wel, dat men die baan verkreeg door het, bij inschieten met granaten verkregen verschil in opzethoogte of elevatie, toe te passen op de gegevens der schootstafel voor de granaatkartets.

Heeft men nu op de aangehaalde wijze het beste springpunt bepaald of

neemt men bij vredesoefeningen het voorgeschrevene als het beste aan, dan wordt het verder vuren met granaatkartetsen, altijd naar mijn meening, teruggebracht tot het regelen van de tempeering. Nu afloop van het granaatvuur bepaalde men natuurlijk dadelijk het verkregen gemiddelde trefpunt en corrigeerde dit zóóveel, dat men 50 § of 75 § aanslagen achter verwachten kan.

Nu neemt men voor het eerste granaatkartetsschot de tempeering bij de gecorrigeerde opzet of de gevonden elevatie behoorende, dus voor een interval gelijk nul; daardoor zou men zeker een laag springpunt verkrijgen ten minste wanneer men goed was ingeschoten; wanneer een goede overeenstemming tusschen de verschillende schootstafels bestond, en wanneer de huis normaal brandde. Bij het verder doorvuren volgt men den hierbij gevogden staat (zie pl. 7), ten minste wanneer de springhoogte bij het eerste schot waargenomen kleiner was dan tweemaal de 50 § hoogtespreiding bij een minimum brandtijd der saskolom voor dien afstand. Die minimum brandtijd zou naar mijn meening even goed als de maximum en zoo mogelijk 50 § brandtijd bekend moeten zijn, en bepaald kunnen worden, als zulks met de camera obscura niet juist genoeg kan geschieden en geen ander middel bekend is, op de wijze zooals ik trachten zal met enkele regels aan te geven.

Heeft men eenmaal dan ook die afwijkingen, dank zij de leer der waarschijnlijkheid, aan een bepaald wettenstelsel leeren onderwerpen, dan zal wellicht bepaald kunnen worden hoe men met die brandtijdspreiding rekening moet houden. Naar mijn meening zal die spreiding verschillend zijn van de lengtespreiding van het projectiel en dus bepaald dienen te worden met welke de stukscommandant rekenschap moet houden; vermoedelijk valt dan wel de keuze op de grootste van beiden. Met beide te gelijk rekening houden, mag den, in zijn studeerkamer zittenden theoreticus mogelijk zijn; voor den practicus zou het zeker te lastig wezen en hem zijn tijd, die zoo kostbaar is, nutteloos in het rijk der bespiegelingen, doen verliezen.

Door nu den staat te volgen en later te handelen in den geest, dien ik, door de aan den voet dezer bladzijde (1) voorkomende opmerkingen

(1) Opmerkingen betreffende den Staat aangevende den weg, te volgen ter bepaling van de tempeering voor het groepschieten enz. met granaatkartetsen.

1°. Het projectiel wordt verondersteld voorzien te zijn van een dubbelwerkende huis en zoodanig ingericht, dat waarnemen goed kan geschieden.

2°. De waarnemingen \pm G. zooveel mogelijk te bepalen door het verband van zijdelingache waarnemingen.

3°. De waarde van opzet of elevatie blijft gelijk gesteld aan O., ook al verandert deze door correctie voor springhoogten grooter dan bij mogelijkheid zijn te verwachten.

4°. Is de tempeering voor groepschieten bepaald, dan doet men minstens zooveel schoten met die tempeering, tot daarmede 6 goede waarnemingen zijn verkregen; bepaalt daarna het verkregen interval en corrigeert dit evenals de springhoogte, die mede bij elk schot waargenomen is.

5°. De springhoogte, dus opzet of elevatie, wordt, tijdens het zoeken naar de tempeering voor de groep, alleen gecorrigeerd; 4°. zelfstandig door den stukscommandant, wanneer hij zeker is

getracht heb duidelijk te maken, geloof ik dat men tot een practisch granaat-kartetsvuur zal geraken. Men ziet dat ik gerekend heb op een dubbelwerkende buis; zonder deze is naar mijn meening het vuren met granaatkartetsen op doelen als in dit geval verondersteld, bijna niet te regelen, of men moet met groote intervallen, dus groote springhoogte werken. Behalve echter dat onze kampoefeningen het aangeven, leert men door zoo'n toestand te schetsen of practisch zich op de aangeduide wijze voor te stellen, dat de uitwerking, zelfs op een zich onnoodig en roekeloos blootstellenden vijand (d. i. een die altijd reglementair bij den vuurmond blijft staan) uiterst gering is.

Ook maak ik op den staat voortdurend melding van een bepaald aantal onderverdeelingen. Dit is geschied in de hoop dat de verdeelingen van de randen onzer aanstaande dubbelwerkende tijdhuizen zóódanig zullen zijn dat elke onderverdeling een bepaald aantal, b.v. 20 M., verschil in brandtijd zal geven, of wel, dat deze, wanneer eenmaal de spreidingen der brandtijden voor de verschillende vuurmonden geregeld zal zijn en het daaruit mocht blijken dat die spreidingen op verschillende afstanden aanmerkelijk (iets zullen ze het zeker doen, want de snelheid van het projectiel neemt af en dus de weg afgelegd gedurende het wegbranden van 1 onderverdeling saslangte wordt voortdurend

dat die hoogte meer bedraagt dan de grootst mogelijke, die verwacht kan worden, d. i. bij minimum brandtijd en maximum aanlegte, en 90. op last van den leider, den batterij-, front- of fortcommandant.

6°. Voor de bepaling van het interval komen alle schoten met gelijke tempering (al verschillen ook de opzetten) in aanmerking.

Voor de bepaling van het gemiddeld trefpunt alle aanslagen bij gelijke opzethoogten en voor de springhoogten alleen de springpunten bij gelijke opzet en gelijke tempering verkregen.

7°. Niet goed waargenomen schoten blijven buiten rekening. Gedeeltelijk goed waargenomen schoten komen alleen in rekening voor dat gedeelte der waarneming waarvan men zekerheid heeft dat het goed is.

8°. Kunnen na aangebrachte correctie geen aanslagen meer verwacht worden en verkrijgt men deze bij herbaling, dan kan dit veroorzaakt worden doordien de huizen niet deugen; de huizen verschillend van eenmaak zijn waardoor brandtijd en tempering te lang is; of wel de baan van het projectiel door de een of andere oorzaak gewijzigd is. De beide laatste gevallen zijn door wijziging van tempering te veranderen of te onderzoeken en dus te verbeteren. Helpt echter wijziging van tempering niet, dan deugen de huizen niet en handelt men naar omstandigheden.

9°. Zoodra men gegroote reden meent te hebben, aan de juistheid der waarnemingen te twijfelen, dan is men te allen tijde gerechtigd tot het doen van controle schoten (minstens altijd twee).

10°. Bij gebruik van verscheidene vuurmonden van één soort, vuurt men beurtelings met een dezer, maar lette daarbij op dat de opzetten of elevatiën wel, maar de temperingen niet mogen verschillen. Verschillen de opzetten, dan geve men als eerste tempering, die welke bij de kleinste opzet behoort of, wanneer de opzetten meer dan 2 $\frac{1}{2}$ of 6' verschillen, neemt men voor de tempering van het 1ste schot, die, welke bij de gemiddelde opzethoogte of elevatie behoort, en handelt verder naar omstandigheden. Zelfs kan men, dit beter schietende, elken vuurmond afzonderlijk doen vuren, maar ter wille van de waarneming regelt de leider de volgorde bij het vuren in acht te nemen.

Ook bepaalt de leider, wanneer in enkele gevallen door allen, en wanneer door eenigen, te gelijk gevoerd zal worden.

kleiner) verschillen bij denzelfden vuurmond, in verband zullen staan met die spreidingen.

Is de beschrijving, die ik verkregen heb van de thans in beproeving gegeven dubbelwerkende en met verleegde saskolom voorziene buis juist, dan geloof ik, dat deze, desnoods na nog eenige kleine wijzigingen, goed zal voldoen, en met mij velen zich spoedig verheugen zullen in het bezit van zoo'n voorwerp, dat, naar mijn meening, meer dan men oppervlukkig vermoeden zou, onze weerkracht zal verhoogen.

Doel gedekt opgesteld, 2de geval. Stellen wij ons nu voor, dat vooral niet met granaten of met, als zoodoig werkende projectielen, is ingeschoten en dus de beste opzet voor de baan nog niet is bepaald en men onmiddellijk met granaatkartetsen moet gaan vuren.

Uit den aard der zaak zal dit, zoolang bedoeld projectiel nog niet voorzien is van een dubbelwerkende buis, een vrij moeilijke taak zijn en tot voortdurend wijfelen aanleiding geven, vooral wanneer men met afstand en buis te gelijk rekening verlangt te houden.

Naar mijn meening is het daarom vooral hierbij noodzakelijk, een van beide als de voornaamste zaak te beschouwen, en aangezien nu het springen van het projectiel vóór het doel — en nog wel op een bepaalden afstand — hoofdzak is, zoo vermeen ik dat men het beste doet, den brandtijd der buis, d. i. dus de tempeering, als hoofdzak aan te nemen en aanvankelijk alleen daarmede rekening te houden. In dien geest handelende wordt het vuren vrij spoedig geregeld en tot het 1ste geval teruggebracht.

Het eerste schot doet men met een opzethoogte of elevatie voor den getaxeerden of gemeten afstand; daarbij in achtnemende, dezen niet te klein te nemen omdat het, tot spoediger regeling beter is, dat het projectiel te ver dan te kort gaat. Voor mogelijke uitwerking van het eerste schot zou natuurlijk een te kort gaande baan wenschelijker zijn, maar ik vermeen dat het beter is, die mogelijkheid ten offer te brengen aan de wenschelijkheid, zich zoo spoedig doenlijk rekenschap te geven van de meer of mindere goede ligging van het springpunt.

Met dit eerste schot kan men nu verkrijgen:

a. Een springpunt vóór. Al naarmate het springpunt meer of minder hoog valt, gaat men nu 50 of 20 M. parallel vooruit. Viel het springpunt toch in verhouding met de gebruikte opzet of de gebezigde elevatie te hoog, dan is voor den artilleristischen afstand bij die richting behorende de tempeering te klein. Was de springhoogte daarentegen laag, dan blijkt het, dat het verband van tempeering en elevatie goed is maar beide misschien te kort zijn. Op die wijze gaat men zoolang parallel vooruit, tot men een springpunt achter krijgt, waarna men handelt zoals de staat aangeeft voor + G bij het 2de schot.

b. Een springpunt achter. Nu handelt men als de staat aangeeft voor

+ G bij het 2de schot. Nam men met groote zekerheid waar, dat het springpunt zeer ver achter viel, b.v. achter een voorwerp waarvan men weet, dat het 100, 200 of meer meters achter het doel ligt, dan is het natuurlijk dat men evenveel of nagenoeg evenveel parallel teruggaat omdat men op die wijze sneller tot het doel geraakt.

c. Een aanslag voor of achter. Hieruit blijkt dat de tempeering te groot is en men geve dus 1 à 2 onderverdeelingen minder tempeering, tot men een springpunt vóór of achter krijgt en handele dan als bij a of b. Het is echter natuurlijk, dat, wanneer men eerst een aanslag achter verkregen heeft en men door wijziging der tempeering tot een springpunt vóór kwam, het parallel vooruitgaan, zoals bij a, onnoodig is.

Vrijstaande of bewegende doelen, 3de geval. Moet men met het vestinggeschut met granaatkartetsen vuren tegen doelen in het open veld, dan acht ik het natuurlijk dat men zooveel mogelijk den regel volgt bij het granaatkartetsvuur voor het kanaan van 8 cM. St. voorgeschreven. Zoover mij mogelijk is na te gaan, is deze regel eenvoudig en gemakkelijk. Bovendien acht ik het zeer verkieslijk, dat, tegen zulke doelen, zooveel mogelijk veldmaterieel, achter lange niet te enfilceeren liniën opgesteld, worde aangevend. Een eenvoudiger middel toch, om op een gegeven oogenblik een krachtig, snel, en als bij verrassing, uit den vijand onbekende emplacementen optredend, granaatkartetsvuur te geven op stormloopende, ons bekruijpende, terugtrekkende of ongedekt op het voorterrein zich bewegende vijanden, is dunkt me niet denkbaar.

Dat het in voorraad zijn van die vuurmonden binnen onze liniën een bepaald vereischte is zal ieder, die zich een vijand in een der bovenaangeduide gevallen kan denken, met mij eens zijn. Over het nut en de aanwending enz. daarvan hier ter plaatse uit te wijden zou mij te ver van de zaak die ik mij voornam te behandelen, afleiden.

Middel tot het bepalen van de spreidingen van den brandtijd bij tijdbuizen. Zoals ik hierboven zeide wenschte ik, voor het geval de camera obscura, daartoe behoorlijk ingericht, ongeschikt bleek te zijn tot het juist waarnemen van springpunten, bij proefschieten met granaatkartetsen ter bepaling van de maximum-, minimum- en zoo mogelijk 50% spreiding van den brandtijd der tijdbuizen, een, naar mijn meening, eenvoudig middel voor te stellen, zoolang ten minste geen ander of beter bestaat.

Op het oefeningsterrein richtte men een observatie-koker van hout of ijzerplaat op, en verdeel die zoodanig in verschillende kokers, dat door elk dezer alles waargenomen kan worden wat over een lengte van b.v. 10 M. in het verticale vlak der rooilijn voorvalt. Staan nu b.v. 20 kokers aldus naast elkaar, dan nemen de daarachter geplaatste 20 waarnemers 200 M. in lengte van de rooilijn waar. Wordt er nu gevraagd en valt het springpunt op het

gezichtsveld door een der kokers bestreken, dan neemt hij, die door dien koker kijkt, dat springpunt zeer goed, maar de naast hem geplaatste man slechts rook enz. waar. Viel het springpunt op de scheiding van twee kokers, dan natuurlijk kunnen twee der waarnemers het springpunt goed zien enz. enz.

Op dezelfde wijze maar nu de kokers boven elkaar geplaatst, b.v. de onderste koker zóó dat men 5 M. boven den beganen grond en door elken volgende telkens 5 M. hooger waarneemt, zou men ook de meest juiste gegevens voor de springhoogte kunnen krijgen enz.

Zooals men ziet, berust dit middel op hetzelfde beginsel volgens hetwelk ik de waarnemingslat ontwierp; bij de laatste echter moot één waarnemer door verschillende, gedachte kokers te gelijk kijken en onthouden door welke hij het springpunt zag; terwijl thans voor de proeven iedere waarnemer zijn eigen koker heeft en alleen maar behoeft af te wachten tot hij wat ziet, om dit vervolgens mede te deelen.

Dat men voor die proeven veel personeel behoeft is waar, maar acht ik geen bezwaar zoolang het overgrootte gedeelte van het personeel van het wapen der artillerie onkundig is aangaande de juiste spreidingen van den brandtijn der buizen van de granaatkartetsen.

BESLUIT.

Alhoewel niet alle onderstaande punten rechtstreeks in verband staan met het granaatkartetsvuur, zoo hebben ze toch alle betrekking op de weerkracht, die voor Nederland gelegen is in het vuur zijner artillerie.

1°. Hoe meer men het vuur, dat men uit ons tegenwoordig geschut geven kan, bestudeert, des te meer leert men de noodzakelijkheid kennen, dat zoo spoedig mogelijk een vuurmond worde ingevoerd, waaruit men nauwkeurig indirect kan treffen.

2°. Het granaatkartetsvuur dient, evenals het granaatvuur, meer practisch beoefend te worden, voornamelijk ook door meerdere vuurmonden daarvoor beschikbaar te stellen tijdens de oefeningen.

3°. Zoolang de meeningen omtrent de regeling en aanwending van granaatkartetsvuur nog al uit elkaar loopen, moet het, ook bij vredesoefeningen, den leider van een granaatkartetsvuur vrij staan, op eigen verantwoordelijkheid van de regels af te wijken. Handelt hij zoodoende verkeerd, d. i. tegen het gezond verstand, dan zal zijn verkeerd handelen tot leering strekken van zichzelf en vele anderen, ja, wellicht de deugzaamheid der voorgeschrevene regels daardoor in een helderder licht treden, dan het geval zou zijn door altijd blindelings die regels te volgen. Handelt zulk een leider niet alleen verkeerd, maar als 't ware zonder den minsten gezonden zin — om niet te zeggen, onzinnig — dan heeft het vaderland bij een dergelijke mislukte proefneming haat, want, terwijl het nog tijd is,

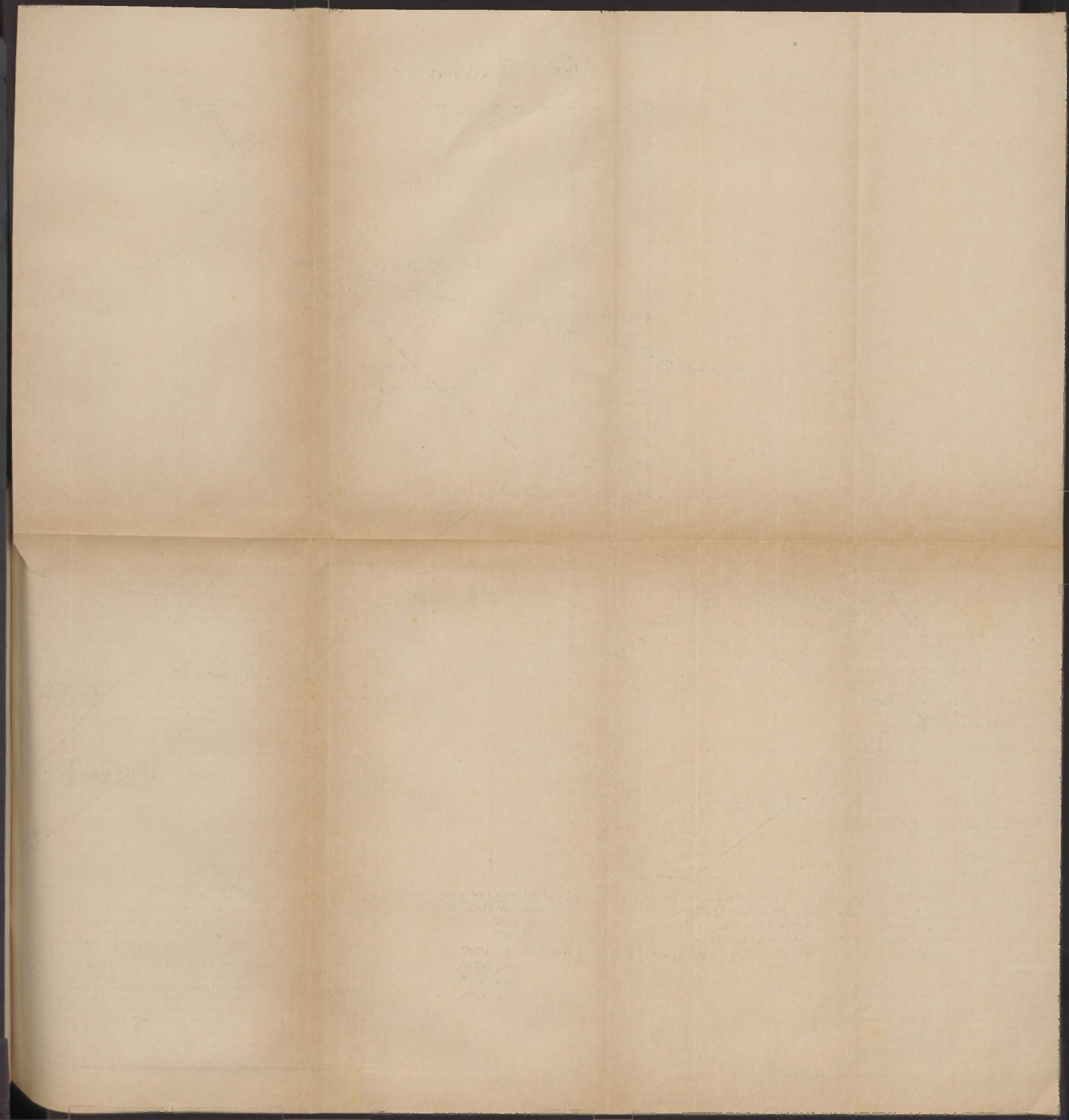
wordt het bewijs geleverd dat die persoon ongeschikt is, met eenigen post van vertrouwen (n.l. verstandsvertrouwen) bekleed te worden.

4°. Gebrek aan de zoogenaamde *mannekes*, d. i. dus ook aan werkkrachten, om in tijd van oorlog, achter de liniën — bestaande of aan te leggen — tusschen onze forten materieel te verplaatsen, opdat we den vijand dan van de eene, dan van de andere plaats kunne bevuren, maakt het dringend noodzakelijk dat men over een groot aantal, betrekkelijk lichte vuurmonden, b.v. veldvuurmonden 8 cM. St. op veldaffuiten, achter onze liniën kan beschikken, vooral in omstandigheden als bij het 3de geval, *vuren tegen vrijstaande doelen*, hiervoren aangehaald werden.

5°. Reeds nu moeten de gereed zijnde verdedigingswerken voorzien worden van de noodige toestellen voor het branden van electrisch licht. (De noodige motoren zijn in oorlogstijd onmiddellijk beschikbaar daar hiertoe stoombootjes, locomotieven, locomobielen enz. kunnen dienen). De schemer en het duister zijn 's vijands grootste bondgenooten bij den aanval op liniën als de onze, die meerendeels bezet zullen zijn door mannen, die, als de oorlog is uitbroken, wel blijken zullen dappere en onverschrokken soldaten te zijn, maar ongeschikte personen voor den zooveel doorzicht, omzichtigheid en alleen door oefening te verkrijgen onvermoeidheid van lichaam en geest, eischenden veiligheidsdienst. Die vijanden van ons en krachtige bondgenooten van den vijand, kunnen we met voordeel bestrijden, wanneer het licht der toekomst in zijn vollen luister uitstraalt van hooge baken, die, zoodra het begint te schemeren, door ons nu ééns hier, dan weder daar worden opgericht om, voorzien van een doelmatigen reflector, volle stralenbundels licht op den vijand te werpen, terwijl we onszelf in het duister hullen.

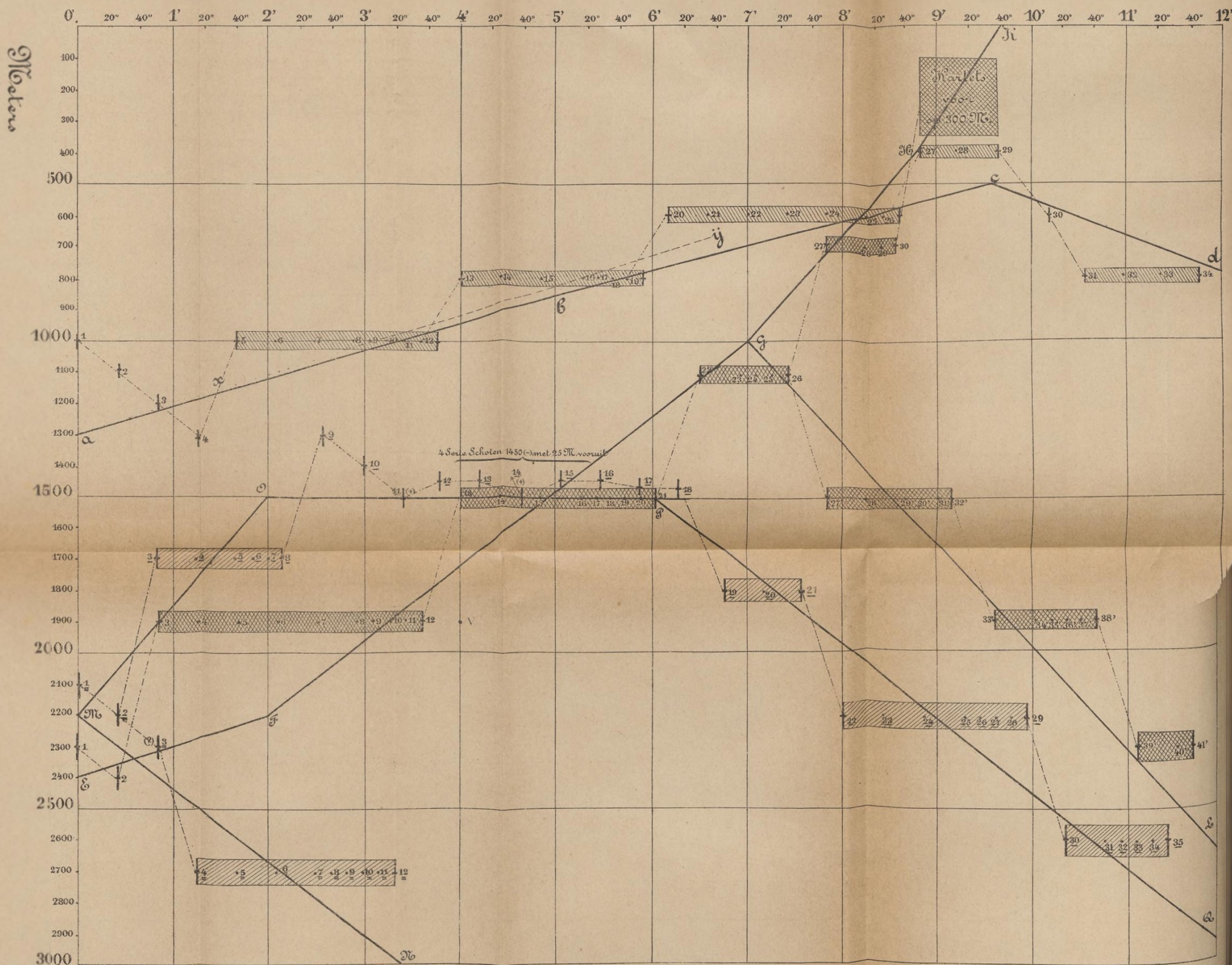
Een dergelijke verlichting van een doelmatig en vooral niet te angstvallig opgeruimd voorterrein zal den veiligheidsdienst ten goede komen, onverhoedsche aanvallen bijna onmogelijk maken en ons gelegenheid geven, een ruim gebruik te maken van nachtelijk vuur uit plaatsen waar de vijand geen geschutopstelling vermoedt. Kunnen wij over dag den vijand niet met voordeel bekampen, laat ons dan rusten maar 's nachts uit onze schuilhoeken optreden en de schade inhalen tot tijd en wijle ook hij het electrisch licht ontsteekt, maar ook dan nog is zijn toestand zeer veel ongunstiger dan die zou zijn wanneer de dag dag en de nacht nacht gelaten werd.

6°. Hoog noodzakelijk komt het mij voor, op ons schietterrein te Oldebroek een opstelling van geschut te ranken, in den geest van een onzer forten met een stuk linie aan weerszijden, voor het opstellen van geschut voor nevenbatterijen, en vooral van licht geschut, om daarna als oefening met verscheidene vuurmonden te vuren op een stel belegeringsbatterijen, gebouwd zooals men zich kan voorstellen, dat een practische vijand op den lagen bodem voor onze liniën zal moeten doen. Daarna zou zulk een oefening des nachts terwijl electrisch licht, in den geest als 't voorgaand punt aangeeft, het voorterrein verlicht, met een gemengd vuur van granaten en granaat-

Minuten en Seconden.

N° 1 Granaten.

abcd. Infanterie naderende van 1300 tot 500 M. daar teruggaande
 E.C.L. Cavalrie id van 2400 M. stop draaf galop on/ren/
 E.C.L. id id op 1000 M. don aanval afbrekende.
 M.G. Artillerie op 2200 M. rieb in draaf vernijderende.
 M.G.L. id naderende tot 1500 M. 4 minuten in stelling in draaf terug.

Snelheid van beweging.
 Infanterie ab: 80 M. per minuut.
 bc: 75 . . .
 cd: 100 . . .
 Caval. on Artill. stop: 100 M. .
 draaf: 240 M. .
 galop: 360 M. .
 ren: 450 M. .

Snelheid van vuur.
 Gewoon vuur: 1 schot per 25 seconden.
 Snelvuur: 1 schot per 10 seconden.

Tot het gemakkelijker volgen der schotengroepen tegen hetzelfde doel gericht
 zijn die groepen verschillend voorgesteld en door stippellijnen verbonden.
 Schoten tegen Infanterie voorgesteld door vereenigd door: . . .
 id id Cavalrie
 id id Artillerie
 De schoten behoorende bij M.G.L. zijn onderschraapt, die bij M.G. dubbel.

kartetsen herhaald kunnen worden. Beide projectielen moeten dan voorzien zijn van dubbelwerkende buizen en, ten einde het waarnemen te vergemakkelijken, zou beproefd kunnen worden, aan hun springlading toe te voegen een weinig lichtsas of eenige sterren, voor verschillende vuurmonden van verschillende kleur.

Eindelijk zou men op dezelfde wijze kunnen vuren tegen een werk, dat in bouwvorm overeenkwam met een der forten voor de Amsterdamsche linie ontworpen; forten die, uit een artilleristisch oogpunt beschouwd, veel hebben van groote kogelvangers, bestaande uit een bomvrij gebouw omgeven door een wal met vuurmonden beplant. Wellicht zou bij het nemen dezer proef weldra blijken, dat, is eenmaal het convergeerend vuur van 4 of 5 batterijen op zulk een fort gericht, spoedig het bezet houden der wallen en het vrije verkeer zoodanig gestremd wordt, dat men zijn vuurmonden er uit moet slepen en het dus feitelijk verlaten wordt door hen waarvoor het gebouwd werd.

Amsterdam, Maart 1883.

P. J. IN DE BETOU,
Kapitein der artillerie.

Iets over het vuren met veldgeschut op bewegende doelen.

(Met schetsen op Plaat 8—10.)

In den veld- zoowel als in den vestingoorlog zal het meermalen voorkomen dat gevuurd moet worden op doelen, die ongeveer recht op de batterij afkomen of zich daarvan verwijderen.

Het groote gewicht van doelmatige schietregels voor die gevallen is in onzen Ontwerp leidraad voor het schieten te velde, zoowel als in de Duitsehe »Schliessregeln für die Feldartillerie" §§ 333 en 335, erkend; de in ons Ontwerp gegeven schietregels worden door talrijke voorbeelden toegelicht, zoodat omtrent de meest doelmatig geachte wijze van handelen geen twijfel meer bestaan kan.

Bij het stellen der schietregels is rekening te houden, vooreerst met de snelheid, waarmede het doel zich beweegt, en ten tweede met de bereikbare snelheid van vuren in de batterij.

Daar beide factoren als gegeven kunnen beschouwd worden, moeten de voor te schrijven regels zich daarnaar richten.

Men heeft derhalve na te gaan of: »bij een zekere wijze waarop men in de batterij de opzethoogte wijzigt en het langzaam vuur door snelvuur ver-

vangt of omgekeerd, het doel zich nog bevindt in de ruimte waarin men (natuurlijk bij juiste richting) trespunten kan verwachten".

Het volgende is een proeve om een duidelijk sprekende methode te vinden tot die beoordeeling. Op den voorgrond zij gesteld dat de methode geen waarde heeft om haar bij een geval, dat zich op het schietterrein voordoet, daar toe te passen; zij kan niet anders zijn dan een theoretische beschouwing die aan het stellen der regels moet voorafgaan. Naar aanleiding van een soortgelijke beschouwing zouden de schietregels ontworpen moeten worden, en die regels, zoo kort en beknopt mogelijk, moeten het werkdadig vuren beheerschen.

I. GRANAATVUUR.

Verklaring der bijgaande graphische voorstelling. (Pl. 8.)

Van den linker-bovenhoek uitgaande zijn in horizontale richting tijdseenheden in minuten en seconden uitgezet, naar den maatstaf van 20" op 1 cM.

De verticale lijnen van die verdeelpunten uitgaande geven alzoo over de geheele hoogte van het papier aan, eenig tijdstip na het oogenblik waarop men het vuur opent, welk laatste zelf door de O in den linker-bovenhoek wordt voorgesteld.

Van dezelfde O uitgaande zijn naar beneden afstanden uitgezet naar den maatstaf van 100 M. op 1 cM. De horizontale deelstrepen van die punten uitgaande geven derhalve over de geheele breedte van het papier aan, afstanden van de vurende batterij, wier plaats bij O ondersteld wordt.

Kent men de plaats van een bewegend doel benevens de snelheid waarmee het zich beweegt, dan kan in de graphische voorstelling voor elk oogenblik de plaats worden afgelezen waar het zich bevindt. Het blijkt daarbij dadelijk dat men, door die punten een lijn trekkende zal verkrijgen:

voor naderende doelen een schuin opwaarts loopende lijn;
 » verwijderende » » schuin neerwaarts » »
 » stilstaande » » horizontale lijn.

Op deze wijze zijn op de graphische voorstelling aangeduid (1):

- 1°. Lijn (ABCD) infanterie van af 1300 M. naderende, eerst met 90 M. per minuut, dan met 75 M. per minuut, op 500 M. teruggaande met 100 M. per minuut.
- 2°. Lijn (EFGH) cavalerie, eerst in stap naderende van 2400 tot 2200 M., dan den draf aannemende tot op 1000 M., dan in galop tot op 400 M. en op dien afstand tot den ren overgaande.
- 3°. Lijn (E'F'G'L) dezelfde cavalerie, maar op 1000 M. van de batterij den aanval afbrekende en in galop teruggaande.
- 4°. Lijn (MOPQ) artillerie van 2200 tot 1500 M. in galop vooruitgaande

(1) Gedetailleerd naar aanleiding van de voorbeelden, voorkomende op bladz. 19, 20, 21 van den "Ontwerp leidraad voor het schieten te velde". Breda, Drukkerij, 1853.

Fig. 1

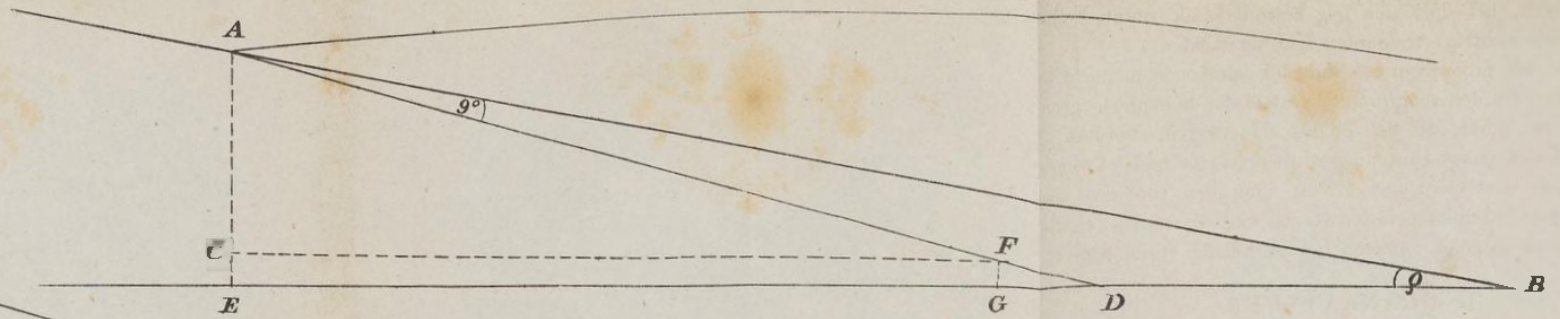

Fig. 2

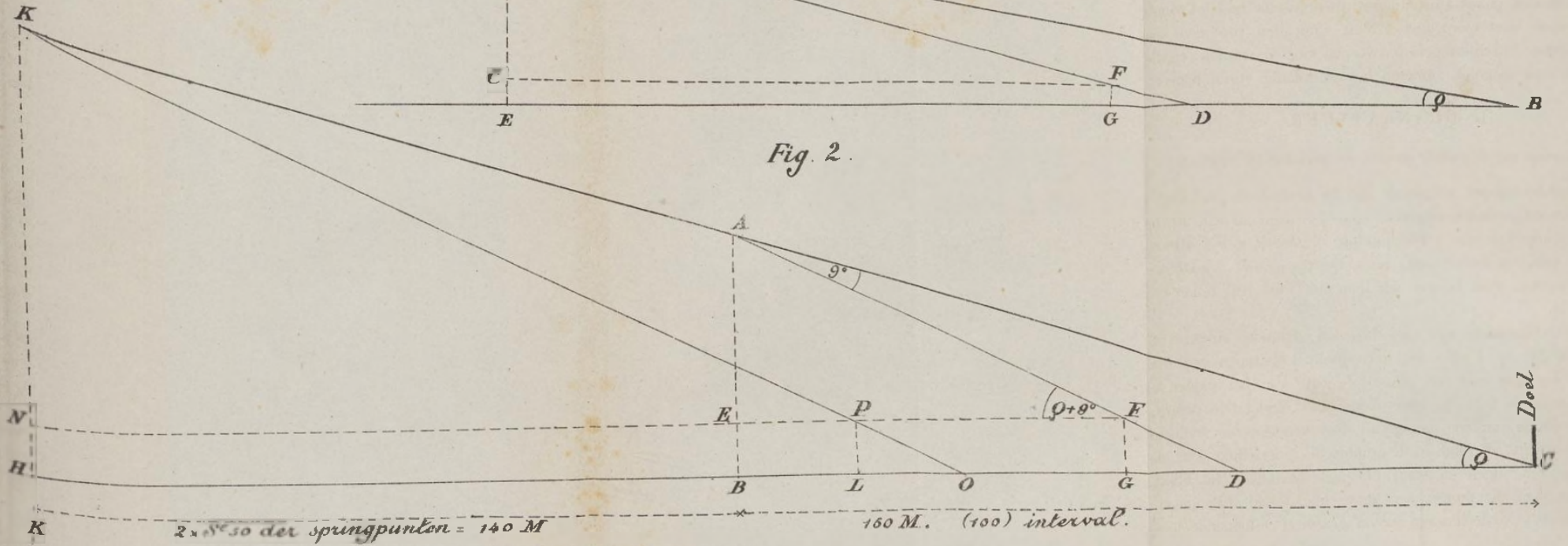
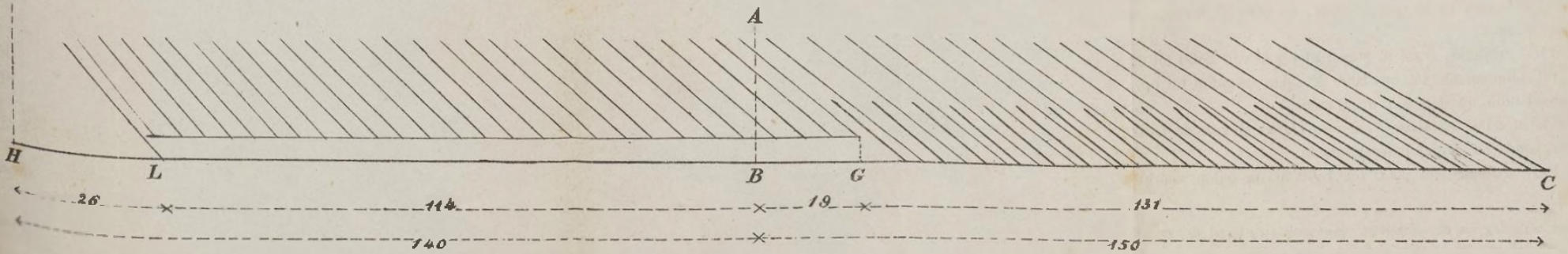
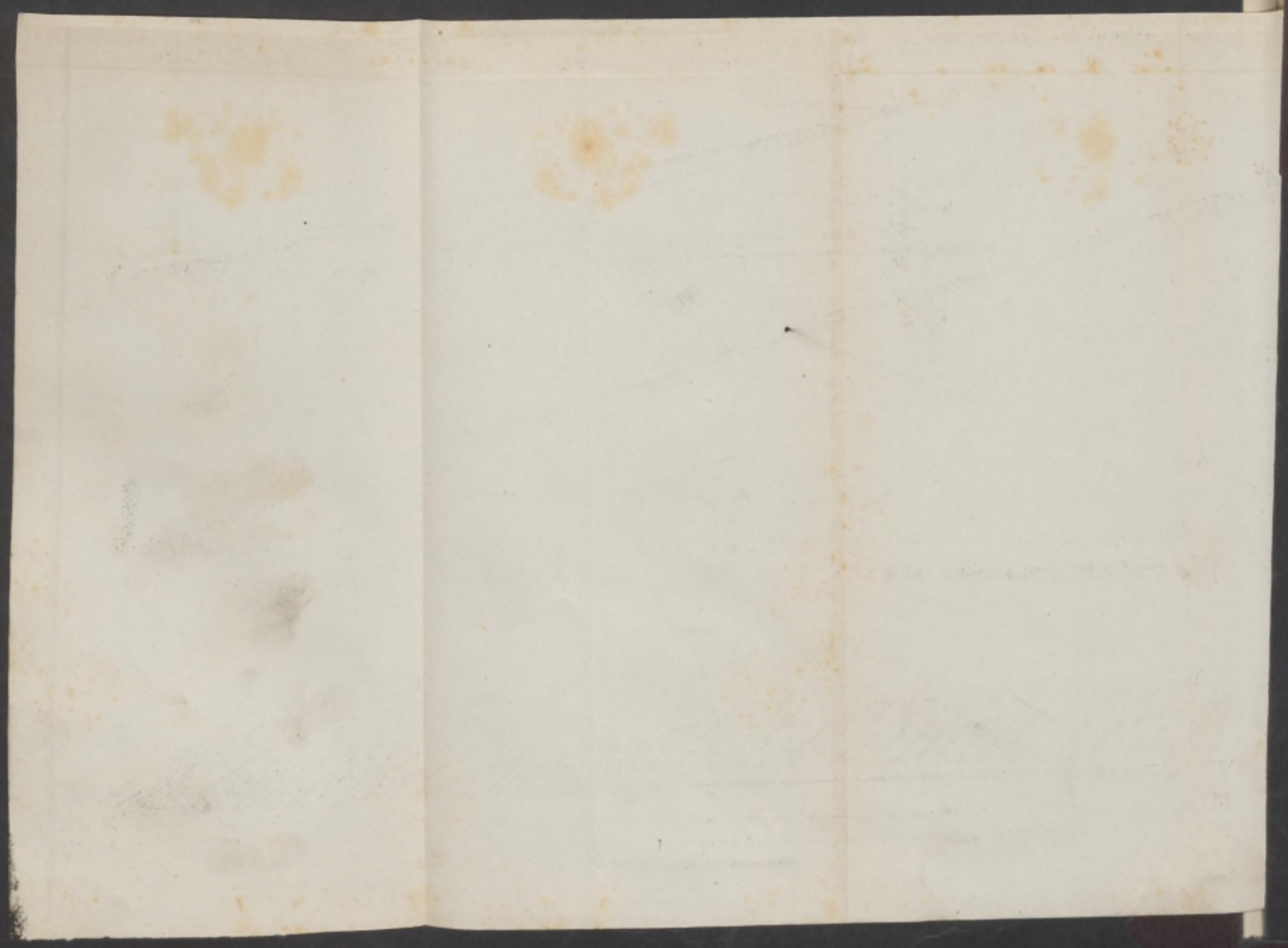
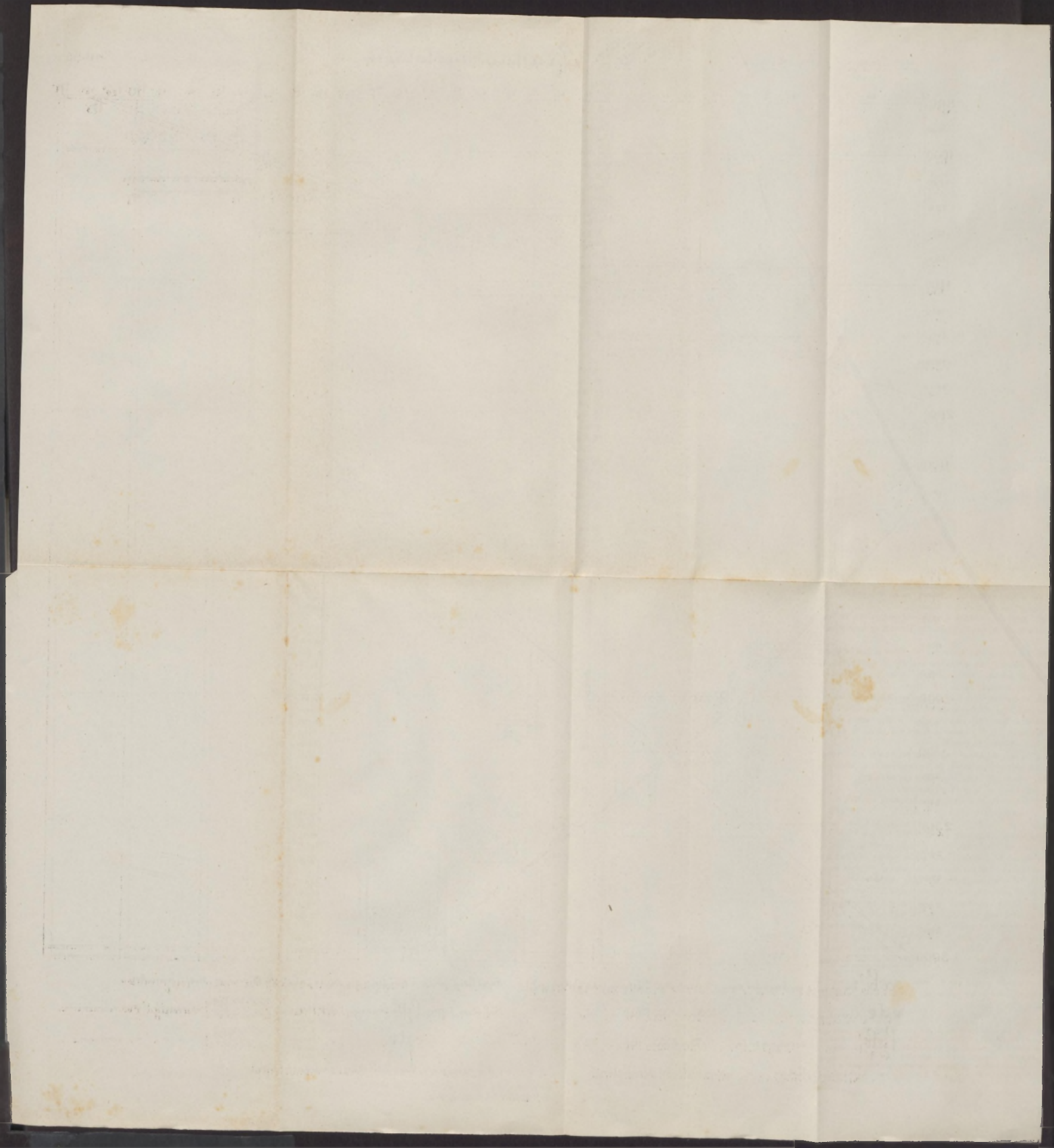

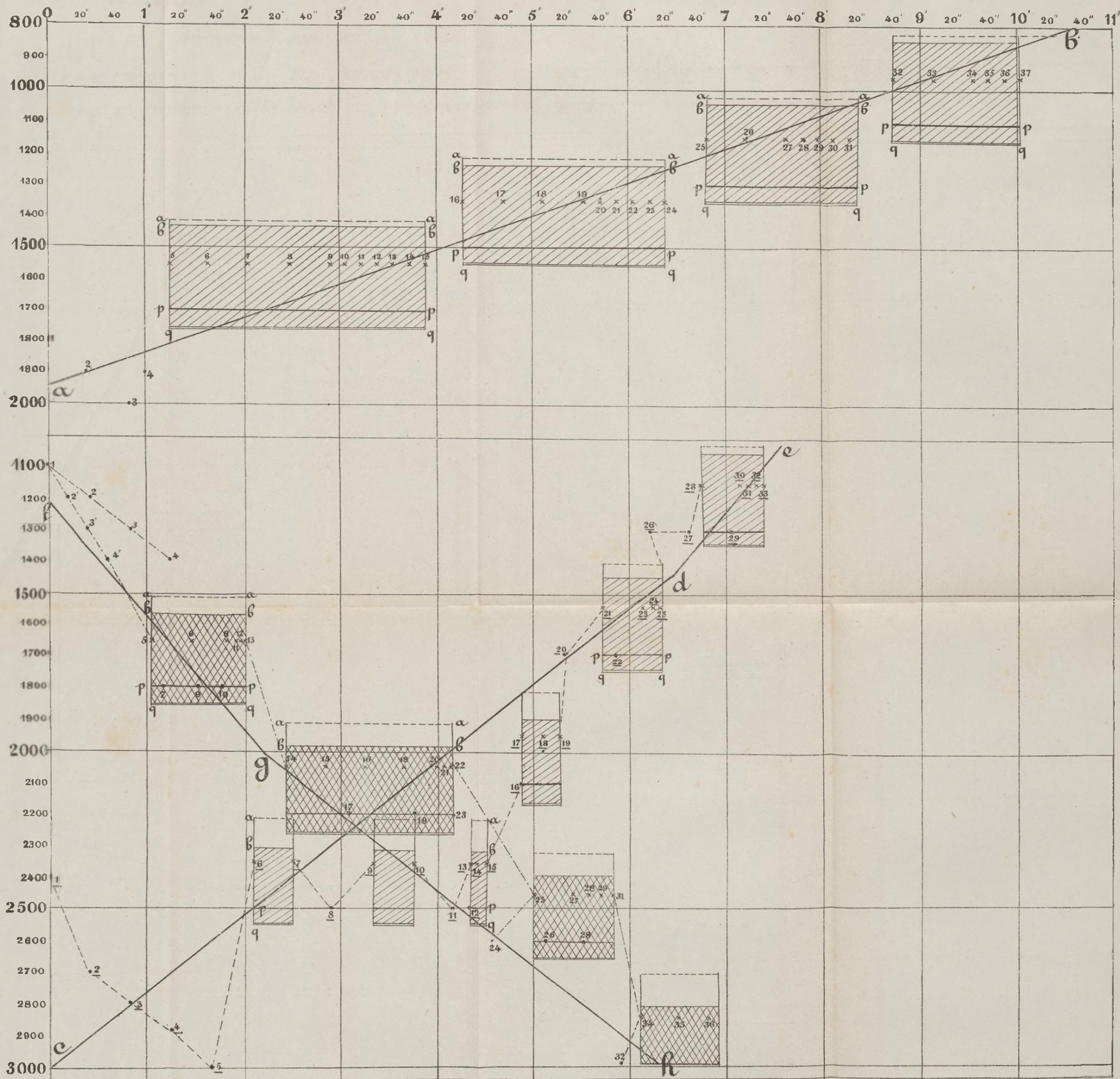
Fig. 3.

Authographie A. J. Bogaerts, Breda.

ab. Infanterie naderende van 1950 tot 800 M. (punt 45 Ontwer.p).
cde. Cavalerie 3000 . 1000 M. (. 47 . .).
fgh. id. verwijderende . 1200 . 3000 M. (. 52 . .).
 . Granaatschoten. * Granaatkartelschoten.

Snelheid van beweging en vuur, als bij het vuren met granaten.
 Schoten tegen *fgh* voorgesteld door versenigd door .
 cde " " " .
 en de nummers der schoten onderschrapt.

om de 2de artilleriestelling in te nemen, en na 4' in stelling gebleven te zijn, opleggende en in draf teruggaande.

5°. Lijn (MN) artillerie van 2200 M. af in draf teruggaande. De gebezigde normale snelheden zijn in de graphische voorstelling aangegeven.

Op het oogenblik waarop deze doelen den bedoelden afstand hebben, wordt het eerste schot gedaan, met opzethoogte van 200 M. minder dan de geschatte afstand; de schatting hierbij genomen als in de voorbeelden 1, 2 en 3 van »Ontwerp leiddraad», bladz. 19—21.

In de graph. voorstelling vindt men derhalve op de verticale lijn, die door den oorsprong gaat, voor elk der doelen een schot met het cijfer 1 gemerkt.

Het gemiddeld trefpunt (bij juiste richting) is door een . aangegeven. Daar echter het schot $2 \times S_{\text{aan}}$ verder of korter kan vallen, is dit door een verticale lijn voor elk schot aangeduid.

Houdt men nu met de snelheid waarmede het tweede schot vallen kan rekening, dan bestaat de mogelijkheid, dit, eveneens met in achtneming van de totale spreiding, op de graphische voorstelling aan te duiden.

Voor de snelheid van vuren werd aangenomen:

bij gewoon vuur: één schot uit de batterij per 25".

» snelvuur: » » » » » » 10" (1).

Op dergelijke wijze zijn nu verder de schoten 2, 3, 4 enz. voorgesteld. Na de voorgeschreven opklimming met 100 M., tot een schot (+) valt wordt bij de infanterie, met 200, bij de cavalerie en artillerie met 400 M. afgebroken, en worden de schietregels verder geheel gevolgd. Serien van eenige opvolgende schoten met gelijke opzethoogten gedaan, zijn door evenwijdige lijnen vereenigd, ter betere aanduiding dat zij bij elkaar behooren.

Wat is nu in de graphische voorstelling te lezen? Blijkbaar *kunnen* op het doel, waarop gericht wordt, slechts die schoten rechtstreeks uitwerking hebben, welker totale spreiding zich voor en achter het doel verdeelt. Zoo *moet* o. a. schot 2 op de infanterie afgegeven (—) vallen; eveneens *moet* schot 12 op de cavalerie afgegeven (+) liggen.

In 't algemeen zijn dus slechts die schoten als werkzame granaatschoten te beschouwen, welke vallen binnen de projectie der schuine bewegingslijnen op de horizontale opzellijnen.

Zeker te kort gaande schoten zijn die welke belangrijk *boven* en *links* van de bewegingslijnen, *zeker* te ver gaande zijn dezulken welke belangrijk *onder* en *rechts* van die lijnen liggen.

(1) Ik erken dat deze cijfers bestrijdbaar zijn en door velen te klein zullen geacht worden. In *Revue des Schiessen der Feldartillerie*, bladz. 111 en 112 wordt genoemd respectievelijk voor gewoon en snelvuur 20" en 8". De opmerking die genoemde Schrijver daaraan toevoegt, schijnt echter te openen die getallen als maxima te beschouwen. Mijn cijfers koos ik na raadpleging van velen, die practisch gevouwd hebben. De tijd voor *waarnemen* en *opzet veranderen* o. g. is er in begrepen, terwijl de vluchtijd verwaarloosd is.

Het spreekt vanzelf dat vele te kort gaande schoten het nadereud of aftrekkend doel nog door scherven zullen treffen; even zoo dat niet te kort gaande schoten aan reserves en volgende liniën nadeel zullen kunnen doen; maar het streven bij het richten op een doel is toch altijd: zooveel mogelijk schoten in dat doel te brengen; misschoten die nog eenig effect doen, zijn voordeelen die we dankbaar aanvaarden, maar we geven de voorkeur aan raalschoten, d. i. springpunten kort vóór het doel.

Kan men zich met de wijze van voorstelling, en het daaruit te trekken besluit vereenigen, dan zullen enkele opmerkingen naar aanleiding van de regels en voorbeelden van het Ontwerp als voor zichzelf spreken. Het is vooral niet de bedoeling in een critiek op dat »Ontwerp" te treden; ik wensch slechts de aandacht te vestigen op enkele punten, die bij een eventueele vaststelling van dat Ontwerp wellicht de overweging waard zijn.

1ste voorbeeld, bladz. 19.

Schot 8 (opzeth. 1000 M.) staat in 't voorbeeld als (+) aangegeven. Volgens de graph. voorstelling is dit niet waarschijnlijk; dezelve opmerking geldt voor schot 16; men kan echter 8 en 16 (+) laten vallen wanneer men de zwarte bewegingslijn, door de gestippelde XY vervangt; maar dan verkrijgt men voor de infanterie een snelheid van ruim 100 M. per minuut, wat misschien op dien grooten afstand wel wat veel is. Volgens de graphische voorstelling kan eerst 9 (+) vallen, waarop dan 10, 11 en 12 in *snelvuur* als werkzame schoten volgen. Gaf men nog 13 in *snelvuur* af, dan valt dit hoogstwaarschijnlijk (+). De schoten 27, 28 en 29 zijn blijkbaar alle (-). Wegens den korten afstand is aangenomen dat men na 29 het keertmaken der infanterie ontdekt en tot schieten op een zich verwijderend doel overgaat.

In 11 $\frac{1}{2}$ minuut zijn hier afgegeven 33 schoten, die zich volgenderwijze verdeelen:

4, 30, 31, 32, 33, *zeker* te ver. (5 schoten).

Zeker te kort: 1, 2, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 15, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29. (17 schoten).

Mogelijk werkzame granaatschoten: 3, 9, 10, 11, 12, 16, 17, 18, 19, 25, 26. (11 schoten).

2de voorbeeld, bladz. 20 van het Ontwerp.

Het Ontwerp neemt schot 8 als (+) aan. Dat is alleen mogelijk als men de cavalerie reeds op omstreeks 2200 M. den galop doet aannemen. Valt 8 echter (-) dan wordt 9 *niet*, zooals uit het voorbeeld en ook uit de graphische voorstelling te zien is, op 3'10", maar op 3'20" afgegeven en valt waarschijnlijk (+), waarop nu 10, 11 en 12, in *snelvuur* afgegeven, *zeker* (+) vallen. Het laatste der *snelvuurschoten* komt dan te recht (gemiddeld) waar

de letter V staat op een oogenblik waarop de cavalerie dit punt reeds 150 M. voorbij is. Het is duidelijk dat men, *dan* met 400 M. afbrekende, met schot 13 niet meer komt, waar dit (om het voorbeeld te volgen) nu is aangebracht.

Het 15de schot kan volgens de graphische voorstelling (\pm) vallen; met het voorbeeld is het als ($-$) aangenomen waardoor 16 noodig wordt om ($+$) te krijgen. De vijf geladen stukken, geven nu in snelvuur, de schoten 17 t/m 21 af, blijkbaar alle ($+$). Met dit snelvuur is echter tijd gemoeid geweest, en na 22 ($-$) moet men 23 ($+$) krijgen, waarop 24, 25, 26 als snelvuurschoten over het doel gaan.

De snelvuren op 1500 en 1100 M. volgen elkander met tijdsverloop van 1 minuut op; het is de vraag of hierdoor geen onrust in de batterij zal ontstaan. (Zie RONNE, bladz. 112).

De cavalerie heeft intusschen den galop aangenomen. Schot 27 kan zeer werkzaam zijn; is het echter geen duidelijk waarneembare trefser, dan moet volgens het voorschrift (punt 29) nog 28 gedaan worden, daarna snelvuur met 29 en 30. Ook hier volgen de snelvuren elkander zeer spoedig op.

Van teruggaan met de opzethoogte op de gewone wijze, is na 30 geen sprake meer; als men 15" na 30 in de batterij gereed is voor kartetsvuur op 300 M., zal men m. i. geen reden tot klagen hebben. Is men niet gereed, dan komt het kartetsvuur te laat.

In $9\frac{1}{2}$ minuut werden hier afgegeven 30 granaatschoten volgenderwijze verdeeld:

Zeker te kort: 1, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 13, 14 (9 schoten).

Zeker te ver: 2, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30 (15 schoten).

Kunnen als granaat werken: 9, 10, 11, 15, 22, 27 (6 schoten).

Van de 17 granaatschoten in snelvuur afgegeven zijn 14 zeker te ver.

3de voorbeeld; buiten het Ontwerp. Cavalerie die op 1000 M. retireert.

Als men na de 4 snelvuurschoten 23 t/m 26 het teruggaan der cavalerie ontwaart, wordt zij met vuur vervolgd. De schoten 28' en 29' dienen daarbij tot het bepalen der grens, waarop na 29' ($-$) alle geladen stukken (drie) snelvuur geven. Daarop 400 M. vooruit waarbij 33' ($+$) kan vallen maar 34' zeker ($-$) valt; daarop 4 geladen stukken snelvuur allen ($-$).

Met 39' 400 M. vooruitgaande is de vijand het vuur geheel ontlopen, dan dit reeds ($-$) moet vallen en onmiddellijk tot snelvuur moet worden overgegaan.

Van 40 granaatschoten:

20 *zeker* te kort.

12 *zeker* te ver.

8 *kunnen* goed zijn.

4de voorbeeld; bladz. 21 van het Ontwerp.

Bij het openen van het vuur is men met de opzethoogte 100 M. achter.

Volgens de aangenomen snelheid gaat men per 25" met 100 M. in opzethoogte vooruit, d. i. in 1 minuut 240 M. Daar echter cavalerie (artillerie) in draf evenveel aflegt, zoo zou men voortdurend 100 M. te kort blijven schieten. Het is daarom niet duidelijk op welken grond schot 3 als (+) is aangenomen; waarschijnlijk heeft men een grootere vuursnelheid ondersteld, daar toch de artillerie, die zich onder deze omstandigheden verwijdert, wel geen stap zal rijden.

Men kan echter als *gunstige* omstandigheid aannemen, dat schot 3 *foutief* is waargenomen als (+). Daardoor krijgt men met 4 gelegenheid op 2700 vooruit te gaan.

Op dezelfde wijze is de aanvankelijk vooruitgaande, dan stilstaande en eindelijk aftrekkende artillerie aan de gegeven schietregels getoetst. De schoten 11 en 14 die (\pm) kunnen vallen, zijn als (+) aangenomen. Het blijkt daarbij dat de vijandelijke batterij gedurende 11 minuten onder het vuur der andere bleef, in dien tijd 35 granaatschoten ontving, verdeeld als volgt:

zeker te kort 16 schoten.

zeker te ver 13 »

kunnen goed zijn 6 »

In het geheel is voor de trekans niet ongunstig gerekend, daar ik de 99,3 § in $4 \times S_{\text{tot}}$ geheel in rekening bracht. Waarschijnlijk zou men nog een juister beeld der werkelijkheid krijgen door slechts op 83 § te rekenen en de horizontale strooken dus slechts $2 \times S_{\text{tot}}$ breedte te geven. Bij de kleine spreiding onzer vuurmonden blijft een bewegend doel slechts zeer kort in de gevaarlijke zone. In de 10" die voor een schot snelvuur werden aangenomen, doet infanterie 15, cavalerie in draf 40, in galop 60 M. In de opzethoogte nu bij het eerste schot snelvuur *juist goed*, dan is zij bij het 2de reeds *foutief*. Dit spreekt nog sterker als men in het oog houdt dat het Ontwerp snelvuur beveelt, wanneer reeds een voorafgaand schot (+) of (-) verkregen is, en dus vermoedelijk de daarbij gehezigde opzethoogte reeds van den aanvang af niet juist was. Het blijkt dan ook dat van de afgegeven schoten snelvuur niet veel uitwerking te wachten is op doelen, die zich snel bewegen. Er staan in 't geheel op de *graphique* voorgesteld:

Op infanterie (naderend)	9	schoten	snelvuur;	met	mogelijk	effect	9.
» cavalerie (naderend)	17	»	»	»	»	»	3.
» cavalerie (verwijderend)	9	»	»	»	»	»	0.
» artillerie (naderend)	4	»	»	»	»	»	0.
» artillerie (verwijderend)	12	»	»	»	»	»	1.

II. GRANAATKARTETSVUUR.

(Zie plaat 10.)

Wil men de voorafgaande methode ook op granaatkartetsvuur toepassen, dan moet met de volgende omstandigheden worden rekening gehouden:

1°. De verdeling van den sasing is zoodanig dat de G. K. springt in de baan door den voet van het doel, op gemiddeld 150 M. vóór dien voet. Een G. K. afgevuurd met opzethoogte 1700 M. is daarom in de graphische voorstelling aangeteekend door het teeken \times op 1550 M. enz.

2°. De ruimte waarin zich de kogels op den grond verspreiden, mag niet onmiddellijk grenzen aan de lijn waarop de gemiddelde springpunten liggen.

Uit fig. 4 (Pl. 9) is terstond te zien dat wanneer een G. K. in de baan AB bij A springt, een deel der springkogels in de ruimte ADB vallen; de top-hoek van den spreidingskegel = 18° zijnde, is $DAB = 9^\circ$; als men van de kromming der banen van die kogels afziet, vallen dus de onderste vier projectielen ongeveer langs AD.

Is nu CE de hoogte van het doel, dan is EG een voor dat doel niet gevaarlijke ruimte; treffers komen daarin eerst voor tusschen B en G. Bij gelijke intervallen neemt EG in grootte toe naar gelang het springpunt hooger ligt.

3°. Volgens punt 6 van meergemeld Ontwerp, is de S_{50} der springpunten van de G. K. = 70 M.; de geheele spreiding alzoo = 280 M. Daaruit volgt dat een springpunt kan voorkomen op 290 zoowel als op 10 M. vóór het doel. Springpunten op zóó korten afstand vóór het doel zijn tevens laag en zullen vermoedelijk niet bijdragen om de uitwerkingszone van het projectiel te vergrooten. Anders is dit voor de G. K. wier buis belangrijk korter brandt dan de normale brandtijd.

In verband met het onder 2 aangevoerde, zou het m. i. onjuist zijn, de geheele 290 M. tusschen het hoogste (kortste) springpunt en het doel, als met kogels overdekt in rekening te brengen.

De vraag was hier dus: welken invloed heeft een ongewenscht groot interval met daarbij behoorend hoog springpunt, op de door kogels overdekte ruimte.

Om daarbij zooveel mogelijk logisch te werk te gaan heb ik volgenderwijs getracht dit te berekenen, daar ik geen uitkomsten van practischen aard tot mijn beschikking heb. De kromming der baan van het projectiel zoowel als die der kogels liet ik buiten rekening; op wiskunstige juistheid maakt mijn beschouwing geen aanspraak, te meer niet omdat ook de hoogte-spreiding der springpunten verwaarloosd is geworden; ik moest alleen een eenigszins verdedigbare maat zoeken voor de graphische voorstelling.

Zij HC (zie fig. 2) de horizontale lijn, KC de baan door den voet van het doel, en A het gemiddeld springpunt. BC is dan 100 of 150 M. naar gelang men groote of middelbare afstanden op het oog heeft.

Trekt men NF evenwijdig aan den grond op een afstand van 1 of 2 M. (naarmate men op infanterie of in snellen gang zijnde cavalerie vuurt) dan is GC de bestreken, BG de niet bestreken ruimte voor dat doel.

De hoogte AB bekend zijnde is uit driehoek AEF de lijn EF en dus GC te vinden.

Springt het projectiel nu in K, d. i. op 140 M. verder van het doel, dan wordt KO de onderste ribbe van den spreidingskegel, LC de bestreken, HL de niet bestreken ruimte. KH is te berekenen (b.v. volgens het beginsel van Stacci) zoodat ook LC bekend wordt.

De voorgestelde berekening voor de baan van 1000 M. en doel van 1 M. hoog is dan volgenderwijze:

Gegeven: BC = 150 M.	Invalshoek = $Q_{1000} = 1^{\circ}49'$.
EB = 1 M.	CAD = CKO = 9° .
HC = 290 M.	AFE = KPE = $10^{\circ}49'$.
	Richthoek = $\alpha_{1000} = 1^{\circ}23'$.
	$\alpha_{700} = 0^{\circ}53'$.

Gevraagd: GC en LC.

AB = BC tg. Q = 4,72.	HK = 710 (tg. $\alpha_{1000} - \text{tg. } \alpha_{700}) = 6 \text{ M.}$
AE = 3,72.	KN = 5.
EF = AE cot. AFE = 19 M.	NP = KN cot. NPK = 26 M.
GC = BC - EF = 131 M.	LC = HC - NP = 264 M.

Door de kleinheid der invalshoeken Q kon niet op maat worden geteekend, zoodat de afmetingen der figuur niet aan de berekening beantwoorden.

In fig. 3 is de lijn HC met de daarin voorkomende punten op maat geteekend; daaruit blijkt dat de ruimte BG, welke niet gedekt wordt door springpunten tusschen A en C (de zware arceeringen), daarentegen wel bedekt wordt door springpunten, die tusschen K en A voorkomen (de lichte arceeringen).

Ik heb gemeend nu geen groote fout te begaan door aan te nemen dat slechts de ruimte HL geheel vrij van invallende springkogels is, en dus de ruimte tusschen L en C met meer of minder dier kogels bedekt wordt.

De berekening is uitgevoerd voor afstanden van 1000, 1500, 2000, 2500 en 3000 M. voor doelen van 1 en 2 M. hoog, daarbij in aanmerking nemende dat BC voor de beide laatste afstanden = 100 M. wordt.

De uitkomsten zijn in onderstaande tabel vermeld, van welke resultaten daarop in de graphische voorstelling (Pl. 10) volgenderwijze is gebruik gemaakt.

Na de opzethoogte der G. K. te hebben aangeduid door de zware lijnen *pp*, ging ik 150 M. terug en teekende de *gemiddelde* springpunten \times aan; daarna ging ik 140 M. terug en trok de stippellijnen *aa*, die alzoo de *kortste* springpunten vertegenwoordigen. Vervolgens ging ik weer zoover vooruit als voor den overeenkomstigen afstand in de 1ste of 3de kolom van het tafeltje is aangeduid (naarmate het doel 1 of 2 M. hoog is) en trok de lijnen *bb*. Het is duidelijk dat nu de kogels tusschen de lijnen *bb* en *pp* verwacht moeten worden.

Een van M.	Doel 1 M. hoog.		Totaal BC+HB.	Doel 2 M. hoog.		Totaal BC+HB.
	H.L. afstand tusschen aa en bb in de graphique.	L.G. afstand tusschen bb en pp in de graphique.		H.L. afstand tusschen aa en bb in de graphique.	L.G. afstand tusschen bb en pp in de graphique.	
1000	26	264	290	20	270	290
1500	55	235	290	30	240	290
2000	80	210	290	75	215	290
2500	85	185	240	80	160	240
3000	105	135	240	100	140	240

Het aangevoerde geldt alleen voor uitwerking *vóór* het doel.

Zoolang de invalshoeken kleiner zijn dan 9° (en dit is het geval tot 2800 M.) loopt de bovenste beschrijvende lijn van den spreidingskegel van het springpunt af opwaarts, en snijdt aan die zijde den grond niet. De plaats waar de uiterste kogels der bovenste helft van den spreidingskegel te recht komen, ontsnapt (voor zoover mij bekend is) aan elke eenigszins eenvoudige berekening (1).

Tot de practische oefeningen van den a. s. zomer daaromtrent meer licht verspreid zullen hebben, moet men zich vergenoegen met hetgeen ter zake aan de Commissie van proefneming gebleken is bij hare proeven van 31 Augustus—28 September 1881. (Zie »Beknopt Overzicht» 1881, blad. 268 en volgg.)

Daarbij bleken op den afstand van 1000 M. de Ln. schijven, op 60 M. achter het doel geplaatst, nog gemiddeld 20 a 30 treffers te hebben per schot.

Bij een afstand van 1500 M. (met opzet van 1550) werden in de achterste Ln. schijf, op 1580 M. afstand, nog gemiddeld 50 treffers per schot waargenomen.

Op 3000 M. (met opzet voor 3050) vond men in de achterste Ln. schijf op 3040 nog 13 treffers per schot.

Uit deze proeven schijnt men het besluit te mogen trekken, dat schijven omstreeks 50 M. verder dan de afstand waarop de opzet was gesteld, nog zóóveel treffers hadden, dat men die 50 M. zonder eenigen twijfel als een zeer gevaarlijke zone voor het doel moet aanmerken.

Ongetwijfeld had de Commissie goede redenen haar onderzoek niet tot nog verder afstaande schijven uit te strekken.

Om niet in speculatieve cijfers te vervallen, waarvoor ik geen grond weet aan te geven, baseerde ik mij dan ook alleen op 't geen uit bovenstaande

(1) In het »Archiv für Art. u. Gen. offic. 1883, 90ste Band 2de Heft komt een artikel over het onderhavige onderwerp voor. De bovenste helft van den spreidingskegel is daar graphisch voorgesteld. Kortheidshalve laat ik een vergelijking van de op die wijze door Meijoor ROHSE verkregen uitkomst en de mijns voorloopig achterwege; hij houdt slechts rekening met het gemiddeld springpunt.

proeven als *zeker* was aan te nemen en stelde den afstand waarop *achter* de schijf krachtige uitwerking is waar te nemen op 50 M.; de lijnen *gg* in de graphische voorstelling geven dus de verste grens van effectieve werking der G. K. aan (1).

Na deze verantwoording mijner maten en afstanden moge de graphische voorstelling grootendeels voor zichzelf spreken. Om haar zoo min mogelijk te compliceeren is zij in tweeën gesplitst; de bovenste heeft betrekking op het voorbeeld, behandeld in punt 45 van het Ontwerp; de beide ondersten zijn aan de voorbeelden van de punten 47 en 52 gewijd.

De voorbeelden zijn zoo getrouw mogelijk gevolgd.

Punt 45. De voorstelling geeft tot weinig opmerkingen aanleiding. Alleen blijkt er uit, dat hoewel de ligging der bewegingslijn in de gevaarlijke zone niet ongunstig te noemen is, men toch op den duur in de batterij wel wat terrein verliest, d. i. er vallen op de afstanden 1500 M., 1300 M. en 1100 M., voortdurend *meer* schoten *achter* het doel. De schoten 24, 30, 31 en 37 liggen al vrij wel aan de uiterste grens waar zij nog werkzaam zouden kunnen zijn. Grootere snelheid van vuur of sterkere terugsprong zou hierin natuurlijk verbetering brengen.

Het Ontwerp neemt aan dat de schoten 10—15 springpunten (—) geven; dit kan zeer goed het geval zijn, maar zet men de beweging voort, dan kan men met grond verwachten dat reeds op 1500 M. verscheidenen (+) zullen vallen.

Punt 47. (Lijn c d e.)

Waarschijnlijk (volgens de *graphique zeker*) valt granaatschot 5 (+), zoo ook schot 8. Het is waar dat dit iets vroeger kan vallen dan in de *graphique* is aangeduid, maar toch bezwaarlijk zoodanig dat het (—) valt. De schoten 9 en 10 zijn, evenals 11, waarschijnlijk verloren, waarom dan ook van het *alle geladen stukken vuur* (n°s. 12, 13, 14 en 15) wel niet veel te recht zal komen. Eerst door herhaald teruggaan van 2500 tot 2100 en tot 1700 M. krijgt men de naderende cavalerie weer in gunstige ligging ten opzichte der spreidingszone. Schot 26 ligt zeer abnormaal, maar dit kon niet anders, daar het Ontwerp aangeeft dat de sectie met granaten *op zichzelf* doorvuurt; het moest derhalve omstreeks 25" na n°. 22 vallen.

Hierbij is aangenomen — wat misschien te gunstig is — dat met 2 of 4 stukken, de snelheid van 25" per schot, evenals in de batterij van 6 stukken, kan blijven doorgaan.

Punt 52. (Lijn f g h.)

Bij het begin is de opzethoogte 100 M. achter. Bij de aangenomen snelheid

(1) Onder meer zal men op mijn beschouwing kunnen aanmerken dat de springuitwerking niet alleen van *interval* en *springhoogte*, maar ook van den oogenblikkelijken stand van het projectiel in de baan afhangt. De beschouwing der afzonderlijke schoten van de straks vermeldde schietproeven toont ten duidelijkste aan hoe weinig vaste rekening men op opzethoogte en *tempoering* alleen maken kan.

van vuur wint de batterij 100 M. in 25"; cavalerie in galop wint echter in dien tijd 150 M., zoodat er weinig kans bestaat dat men deze bij het 4de schot zal hebben ingehaald. Wil men dit bereiken (zooals ik door de schoten 2', 3' en 4' aangaf) dan moet men in de batterij 4 schoten doen in 36" met inbegrip van waarnemen; de opzethoogten klimmen met 100 M. op en behoeven dus niet gewijzigd te worden, maar het schijnt toch gewaagd.

In 't voorbijgaan zij opgemerkt dat in de nummering der schoten een kleine onjuistheid voorkomt; na 9 vallen een granaatschot en 3 granaatkartetschoten, zoodat de eerstvolgende G. K. op 2200 M. n°. 14 verkrijgt.

Wanneer men op de ligging van 18, 19, 20, 21, 22, 23, met 25—31 let, zou het misschien aanbeveling verdienen nog meer »energische Correctur" aan te brengen.

Legt men de graphische voorstellingen voor granaaten en granaatkartetsen naast elkaar, dan komt mij voor dat zij een welsprekend pleidooi leveren voor de granaatkartets, althans tegen zich eenigszins snel bewegende doelen.

Dat snelle correctie en vlotte richting belangrijke factoren zijn, wordt er zeker door bevestigd, en de wensch naar een *handige* inrichting voor »Kurbelschlag" of »tour de manivelle" waarschijnlijk bij sommigen opgewekt.

Als leek in St. Barbara's gilde durf ik niet met klem voor dergelijke verandering opkomen, die misschien groote bezwaren heeft.

Ik zal mij niet aanmatigen, voorstellen te doen tot verandering in een Voor-schrift, dat zoo veelomvattend is en behalve theoretisch begrip der zaak, ook practische kennis van het vuren vereischt; de laatste ontbreekt mij geheel.

Het kwam mij echter voor dat de methode hier gevolgd, logisch is en misschien kan leiden tot het opsporen van de meest juiste regelen.

Men kan natuurlijk over aangenomen tijden en afstanden van meening verschillen; daardoor zou kunnen blijken dat mijn conclusiën onjuist zijn. De wijze van zoeken naar de juiste conclusie gaat echter voor willekeurige tijden en afstanden, die men voor de gebezigten in plaats wil stellen, even goed door.

Meer de methode, dan de gevonden uitkomst heb ik aan het oordeel der II. II. kameraden van de artillerie willen onderwerpen.

Den Haag, Mei '83.

P. A. VAN BUUREN.

Een heele boom van Sprokkelaar.

Waarde oude vriend Spectator,

Tot de actualiteiten die zeker wel onze belangstelling verdienen, behoorden in de eerste plaats de weinig geruststellende tijdingen, die de jongste Indische mailberichten behelsden. De toestand op Atjeh schijnt zoo zorgvol, dat daarbij vergeleken, de andere quaestiën van den dag voor het oogenblik op den achtergrond treden. Het zal u, mijn waarde *Spectator*, dan ook niet kunnen verwonderen, indien ik, onder den pijnlijken indruk van alwat men in den laatsten tijd over Atjeh hoort en leest, u vooral daarover heden zal bezighouden.

Vergun mij zelfs dat ik daarbij eenigszins terug ga; dat ik u uitnodig ons eens wat meer op den afstand van duidelijk zien te plaatsen van het gansche tafereel, dat onze Atjeh-oorlog te aanschouwen geeft, waardoor men zich gewoonlijk beter rekenschap geeft van de beteekenis der enkele jongste feiten. Vergun in een woord uwen Sprokkelaar, daarover eens een heelen boom met u op te zetten. Wanneer men die lange lijdensgeschiedenis van onze vestiging op Atjeh daar ontrold voor zich ziet, die lijvige literatuur daarover doorworstelt, vindt men helaas tot dusverre als een der duidelijkste uitkomsten van zooveel opofferingen, de miskennis van de verdiensten, van de toewijding en de goede trouw, van velen der staats- en krijgslieden, die daarin de hoofdrollen vervulden. Hoe menige rechtmatig gevestigde reputatie is in dien, door partijgeest beheerschten pennestrijd niet afgebroken.

Te beginnen met den Gouverneur-Generaal, die het wachtwoord uitsprak, dat ons voor den oorlog plaatste en met den militairen leider der eerste expeditie; voorts met den zoewel op de gevechtsvelden, als in de neteligste diplomatieke verwickelingen van onzen Archipel vergrijsden krijgsman, die de tweede expeditie aanvoerde en die aan het einde van zijn roemrijke, vlekkelooze loopbaan, eigenlijk door sommigen aan de natie is afgeschilderd als een oud, afgeleefd en ziekelijk philantroop. En van die hem opvolgden,

hoe weinigen zijn aan die miskenning, ontsnapt. Ja de verguizing volgde voor die men het meest vergoode, zoo spoedig, dat men bij het zien van die plotselinge wendingen in het oordeel der groote menigte over de mannen van de Atjeh-oorlogen, wel niet langer waarde hechten kan aan het overdreven verheffen of door 't slijk halen, dat de groote hoop van die bewonderaars of *détraqueurs* maar doet op gezag van het "on dit", elkander naschreeuwende zonder onbevangen, eigen onderzoek.

Thans, nu de eerste jaren van den oorlog reeds zoover achter ons liggen, nu oorzaken en gevolgen van de gedragslijn in dien oorlog door ons gevolgd, beter zijn te overzien, is men tot zoo'n terugblik geneigd met het oog op het ernstige van den tegenwoordigen toestand. Bij het overzien en nawegen van al de opofferingen en lasten ons door dien tienjarigen oorlog berokkend, treft het verwijt der groote menigte al dadelijk *die staatslieden die den oorlog uitspraken*". Is dat rechtvaardig? Of behoort men niet te onderzoeken of het niet enkel het noodlot was, dat hen juist aan 't roer bracht, toen de oorlog door zwakheden of fouten van voorgangers, ja soms van eeuwen vór onvermijdelijk was geworden?

Dat destijds de tijding van onze oorlogsverklaring aan het rijk van Atjeh, zowel in Holland als in de koloniën, verschillend werd ontvangen, naarmate van de richting der staatkundige partijen, is een verschijnsel, dat men overal in onze dagen waarneemt. De partijgeest ontwapent zich slechts, en dan soms nog maar noode, waar het de verdediging van het Vaderland betreft; maar zoolang het slechts geht, een der natie aangelanen hoon te wreken of een ondergeschikt belang te beschermen, zoolang zal door de oppositie, de opportuniteit van een door de Regeering gedane oorlogsverklaring worden betwist. Zoo ook toen. Een groot gedeelte van het ontwikkeld publiek vreesde de verschrikkelijke eventualiteiten, die geboren konden worden uit een strijd tegen een vijand, wiens krachten en hulpmiddelen ons genoegzaam onbekend waren; ja omtrent wiens land wij slechts de meest oppervlakkige gegevens hadden weten te verzamelen.

Zouden de opofferingen, die men voorzag, zelfs op den langen duur tot het doel leiden? Zouden ze in ieder geval wel evenredig zijn aan de twijfelachtige voordeelen van een eindelijke zegepraal, zelfs dan wanneer het Rijk van Atjeh in een Nederlandsche bezitting zou overgegaan zijn? Aan velen toch scheen het toe, dat onze koloniën waarlijk uitgestrekt genoeg zijn, voor een behoorlijk verzekerd bezit; uitbreiding van ons grondgebied toch zou onfeilbaar ons de noodzakelijkheid opleggen van nieuwe militaire bezettingen, en reeds had het Indische Leger, zoo versnipperd en ver verspreid als het is, immers de handen vol. De vrees werd toen duidelijk uitgesproken in het kamp der oppositie, en zelfs bevoegde stemmen durfden het destijds der Regeering voorspellen, dat zij de hand in het wespennest gesloten had. De partij van het kabinet keurde echter de gevolgde gedragslijn goed, zij het ook al niet met de geestdrift, die uit innige overtuiging voortspuit. Doch

de maat der inschikkelijkheden, der talloerijen, der sedert jaren ten aanzien van Atjeh aan den dag gelegde lankmoedigheid was toch volgemeten, en de toestand zou zich immers op de noodlottigste wijze verwarren, nu men aan den vooravond stond van inmenging van vreemde mogendheden?

Ja, maar juist dat laatste was het, wat onze gedragslijn al of niet moest beheerschen. Was ze ernstig gegrond die vrees voor vreemde inmenging? Had het koloniaal bestuur, alvorens te handelen, gelegenheid gehad, zich eerst te doordringen van de ernstige beteekenis der mededeelingen van onzen Consul-Generaal te Singapore, welke mededeelingen, zooals ge weet, den doorslag gaven aan de besluiten te Batavia genomen? Zeker, als men rijpelijk en bedaard — en vooral op den afstand van duidelijk zien — nu die dagen herdenkt, dan moet men erkennen, dat er weinig waarschijnlijkheid voor bestond, dat enkel ten gevolge van nog al onbepaalde *pourparlers*, van oudergeschikte agenten, die vreemde mogendheden zich zouden gerechtigd hebben geacht, zonder verdere ceremonie tusschenbeiden te treden, daar waar toch het Londensche tractaat *ons* alleen bevoegdheid gaf en de plicht had opgelegd, de zaken met Atjeh te regelen.

Behalve het schrijven en drijven van zekere handelspartij in de Straits-Settlements, had geen enkele ernstige officieele wenk reden gegeven, om aan zoodanige onregelmatige handelwijze van eenige andere mogendheid te gelooven. Daarenboven, waren er onder de voorstanders van energiek optreden, verscheidene oud-ambtenaren en ondervindingrijke officieren, bevoegd den toestand te beoordeelen door jaren lang verblijf ter Westkust van Sumatra, en wier raadgevingen immers zoo lang in den wind waren geslagen, die nu meenden, niet zonder eenigen grond, dat na zoo lang getalud en zich zwak en vreesachtig betoond te hebben, zoo lang den overmoed en de trouweloosheid der Atjehers te hebben geduld, men nu eensklaps wel wat al te overijld te werk ging. Wazrom die koortsachtige haast? Was het oogenblik dan zoo gunstig, dat men het aangrijpen moest, op gevaar af van de gewone diplomatieke gebreken te verkrachten? Want was het destijds niet al te hard van stal loopen, toen men den Sultan het onverbiddelek dilemma stelde: »Oorlog of onze Souvereiniteit te erkennen binnen tweemaal 2½ uren" — avouez que c'était raide —, zooals de regeeringscommissaris deed? Men moest zich haasten, zoo heette het, om de kwade mousson te ontloopen, die wellicht de gemenschap van de ontscheepte troepen met de op de reede liggende schepen, in gevaar zou kunnen brengen. Maar dacht men dan in gemoede, den weerstand van een volk als de Atjehers te kunnen breken, door een militaire vertooring van een paar weken, met in de haast bijeengelapte troepen, zonder ernstige voorbereiding, zonder andere topographische gegevens dan het oppervlakkig exploreeren van de kust, en het in het laatste jaar weder ondernomen bezoek aan de peperhavens? Neen de eenige reden voor die zenuwachtige haast, na die laksheid van zooveel jaren, kon gelegen zijn, in de vrees, ons op Atjeh's reede te zien voorgaan door vreemde oorlogs-

scheven, waardoor we ons inderdaad voor het volongen feit zouden geplaatst gezien hebben, van vrij wat moeilijker verwickelingen, dan de geschiedenis met de *Gipsy*, de herhaalde strooptochten der Atjehers in het Siaksche gebied of hun strandroof.

De latere gebeurtenissen hebben die vrees voor vreemde inmenging niet gerechtvaardigd. Het is gebleken, dat men te Batavia zich wel wat te lichtgeloovig door dat spooksel schrik heeft laten aanjagen. Maar men verplaatse, als men eerlijk zijn wil, zich in den toestand van dien hoogsten ambtenaar, van dien Stedehouder des konings, *in die dagen*, in al het besef van de immense verantwoordelijkheid, tegenover den Koning en de Natie, en dan moesten zulke geruchten, als die uit Singapore overwaaiden, een geheel anderen indruk maken, dan *nu, op ons, après coup*.

Wij voor ons behooren niet tot degenen, die enkel lettende op de opofferingen die de oorlog ons oplegde, van meening zijn, dat men dien tot *elken prijs*, zelfs tot dien van onze nationale eer, moest vermijden. Veel liever scharen wij ons aan de zijde van hen, die van oordeel waren, dat men sedert lang aan Atjeh een gevoelige les had behooren te geven. Maar het contract van Londen, dat ons gebood de integriteit van Atjeh te eerbiedigen, bond ons immers de handen? Welnu, de diplomatie ze had ons dan maar eerder moeten ontslaan van die kluisters. Engeland, heel Europa, zouden ons hebben moeten toejuichen, nu het zoo herhaaldelijk gebleken was, hoe dat onzinnige tractaat, tot groot nadeel voor den wereldhandel, ons met de eene hand een verplichting oplegde, wier nakoming het met de andere hand belette.

Neen wij zijn overtuigd door de geschiedenis der laatste 50 jaren, dat de oorlog met dien buurman onvermijdelijk was: »la guerre d'Atchin était dans l'air» zou een Franschman zeggen, maar we zeggen daarmee niet, dat het oogenblik het gunstigst, de wijze waarop we hem aangingen, de waardigste waren. Er ligt helaas in die overhaasting een betreuenswaardige schijn van overrompeling van onze natie, die zich zoo onverwacht voor het brute feit van den oorlog geplaatst zag.

Mijn waarde *Spectator*, hoewel ik u eenigszins lang bij die gebeurtenis doe stil staan, die reeds tien jaren achter ons ligt, laten we nog eens even samen onderzoeken wat er wel voor grond lag in die vrees voor internationale verwickelingen, en indien misschien eenige overdrijving en daaruit voortvloeiende pressie op het verloop der zaken niet te miskennen zijn, laten we eens eerlijk en kalm beschouwen, van welke zijde die voorn gekomen zijn: Van het kabinet van Den Haag of van Batavia?

De Consul-Generaal READ had van Singapore aan den Gouverneur-Generaal getelegrapheerd: »De envoyés (van Atjeh) hebben zich bij de Amerikaansche en Italiaansche Consuls gevoegd, hadden een algemeenen brief van den Sultan en riepen hulp in tegen de gehate Nederlanders. Amerikaansche Consul beloofde onmiddellijk aan den Admiraal JENKINS in China te zullen

schrijven en stelde een tractaat voor in 12 artikelen, hetwelk door den Sultan moet geteekend worden, en daarna hier heen gezonden. Italiaansche Consul wacht een speciaal brief van den Sultan; doch kapitein Rascht, de diplomatieke agent van Italië in Indië, is thans hier, wacht op twee oorlogsschepen en zou spoedig naar Atjeh kunnen gaan. De Amerikanen zouden waarschijnlijk in twee maanden gereed zijn, daarheen te gaan. Aan deze informatiën kan geloof gehecht worden."

En naar aanleiding nu van dit bericht, telegrafeert de Gouverneur-Generaal aan den Minister van Koloniën: »Consul-Generaal Singapore bericht verraad van Atjeh. Gezantschap heeft aldaar hulp van Consuls Amerika en Italië tegen ons gevraagd. Beiden hebben zich met de zaak bemoeid. Wil trachten tegenbevel van Gouvernemen ten voor onthouding te provoceeren. Consul Amerika stelt Atjeh tractaat voor en schrijft aan Admiraal in China. RACCHIA wacht twee schepen en trekt dan naar Atjeh."

Het is onniskanbaar dat hier, in deze beide depêches, een betekenisvolle climax is waar te nemen. Waar de Consul rapporteert dat Italië eerst een bijzondere mededeeling van den Sultan verwacht; dat de diplomatieke agent van dit Rijk twee schepen wacht, waarmede hij zou kunnen naar Atjeh gaan, daar bericht de Gouverneur-Generaal in stellige termen, dat hij die schepen slechts wacht om naar Atjeh te vertrekken.

Die vrije omzetting is dan ook in later tijden dien Gouverneur-Generaal tot een zwaar verwijt gemaakt, als zoude hij daarmede pressie op de beslissingen van het Kabinet te 's Hage hebben uitgeoefend; ja, sommigen zijn zoover gegaan daaraan den stempel van een soort kwade trouw, van moedwillig uilarmeeren der Regeering te hechten. Dat die depêche, die meer zegt dan men zeggen kon, der Regeering een spoorslag was, het valt niet te ontkennen; doch wij kunnen, — als het opzettelijk is geschied — het ons verklaren zonder den Gouverneur-Generaal daarom te verdenken, van een baldadig aanwakkeren van een vuur, waaruit hij toch in de eerste plaats de kastanjes zou moeten halen. Maar op den afstand waarop hij zich van het moederland en zijn regeering bevond, geheel alleen, dan toch in 't hoogste ressort, zij het ook zedelijk gesteund door zijn Raad, de verantwoordelijkheid dragende voor het behoud van onze suprematie op Sumatra, en wie weet van wat nog meer als vreemde interventie eens werkelijk voor de deur stond; — en voorts bekend als hij zijn kon, met de nogal spreekwoordelijke langzaamheid eener Nederlandsche Regeering, kunnen wij het begrijpen dat de Gouverneur-Generaal te veel betekenis hechte aan het bericht van den Consul te Singapore, en in dien gedachtengang dat bericht in meer stelligen toon aan onze Regeering overbracht.

Uit de daarop gevolgde gewisselde telegrammen tusschen den Minister van Koloniën en den Gouverneur-Generaal treedt ontegenzeggelijk helder aan het licht, dat men van uit Batavia bleef aandringen op spoed niet alleen, maar van lieverlede op het stellen ook van meerdere eischen,

dan een voldoening geven aan onze grieven en het regelen van onze verhoudingen met Atjeh. Wel stelt de Minister van Koloniën zoo spoedig doenlijk den Gouverneur-Generaal gerust, wat inmenging van Italiaansche en Duitsche zijde betreft; en ook hoewel ten opzichte van Amerika nog twijfel aanvankelijk mogelijk is, zoo wordt toch ook van uit den Haag bericht dat nog niets de interventie van dat land waarschijnlijk maakt. Steeds spreken die telegrammen en brieven van uit het moederland, in voorwaardelijken zin INDIEN *gij niet twijfelt aan de juistheid van de berichten*" enz., dan is langer dralen ongeoorloofd; doch te Batavia schijnen die nog al geruststellende inlichtingen het spooksel van die interventie niet te kunnen verjagen. De opvolgende besluiten van den Gouverneur en zijn Raad kenmerkten zich door vermeerdering in drang om toch zoo spoedig mogelijk maar de expeditie te doen vertrekken. De Minister kon wel moeilijk anders dan aan dien drang toegeven, toch blijft hij in een uitvoerigen brief van den 20sten Feb. nog als de te volgen gedragslijn aanraden, de grootste omzichtigheid; pogingen zelfs nog worden aanbevolen om den Sultan, die misschien persoonlijk ons niet vijandig gezind en wellicht vreemd is aan de trouweloze handelwijze der Atjehsche agenten, te steunen en te trachten langs vredelievenden weg tot een oplossing te geraken; troepen zullen niet mogen debarqueeren dan eerst in geval van absolute weigering. Lang nog kant de Minister zich tegen het voorstel van den Gouverneur-Generaal om dien eisch van soevereiniteits-erkenning zoo houtweg voorop te stellen; doch geeft ten slotte daarin toe, begrijpende zeker dat het op zulke critieke oogenblikken wenschelijk is, dat de grootste overeenstemming heersche in de inzichten van de koloniale regeering daar en hier. In één woord, het valt niet te ontkennen dat de instructiën uit het moederland gegeven een veel meer vredelievenden toon ademen; dat zij de geestdrift voor den oorlog, het militaire ongeduld, die te Batavia zoo luid spraken, ietwat moesten bekoelen.

En toch bleef men daarginds blijkbaar ontoegankelijk voor die geruststellingen. De telegrammen uit Batavia blijven van de interventie spreken, als van een uitgemaakte zaak: »Wij moeten Amerika met *fait-accompli* ontvangen", heette het den 22sten Februari. Nog den 2den Maart: »Wil Duitschland onzijdig houden. Duitsch oorlogschip is te Singapore, volgens gerucht met geheime instructie voor Atjeh. Wat doet Amerika?" (Och Amerika en Italie en Duitschland, ze deden niets, maar laten wij zoo cerlijk zijn, den toestand niet met de wetenschap van *nu* te beoordeelen.) Voorts denzelfden dag: »Volgens gerucht heeft Amerika de vloot van Hongkong naar Atjeh gezonden". En als de Minister bij herhaling verzekert dat hij alle reden heeft te twijfelen aan die geruchten, dat de langs diplomatieken weg verkregen inlichtingen althans geruststellend zijn, als hij naar den oorsprong dier geruchten vraagt, en dan niets anders als onbepaalde »on dits" voor bevestiging krijgt, ja dan is men wel er toe gebracht te gelooven dat daar ginds te Batavia het kalme bedaarde oordeel

over den toestand wel reeds eenigszins als door den kruitdamp was beneveld. Die haast, dat militaire ougeduld, ze waren het gevolg van het meer omstandige rapport, dat de Consul-Generaal READ omtrent die staatkundige konkelarijen te Singapore had uitgebracht.

Na als de bron van zijn inlichtingen genoemd te hebben zekeren TOEKOE MOHAMMAD ARRIFIN, die hem dankbaarheid verschuldigd was, en wiens goede trouw hij geen reden had te verdenken, schreef READ: »Naar het schijnt hebben de Atjehsche gezanten zich gewend tot de Consuls van Amerika en Italië, met een brief van den Sultan, waarin hunne hulp wordt ingeroepen tegen de Nederlanders en met het voorstel tractaten te sluiten met hun respectieve regeeringen. Zijn zegsman beweerde door zijn huwelijk vermaagschapt te zijn aan den Sultan, hij had de samenkomsten met de Consuls van Italië en Amerika bijgewoond. Den 26sten Januari om 9 uur 's avonds hadden zij zich bij den Amerikaanschen Consul vervoegd, die hen beleefd ontvangen en beloofd had, aan den Admiraal JENKINS in China te zullen schrijven. Vóór hun vertrek had men hun een brief voor den Sultan ter hand gesteld, met een concept-tractaat in 12 artikelen dat de Sultan geteekend naar Singapore moest terugzenden". Zooals READ zeide later vernomen te hebben, was men overeengekomen dat een Amerikaansch oorlogschip binnen twee maanden Atjeh zou bezoeken. De Amerikaansche Consul zou ARRIFIN hebben gevraagd of hij READ kende, en op het ontkennend antwoord van dezen, hem de diepste geheimhouding aanbevolen hebben. Den anderen dag om 11 uur 's morgens hadden de Atjehsche gezanten den Consul van Italië bezocht, die hun zijn sympathie voor den Sultan zou hebben betuigd en zich bereid verklaard, bij zijn regeering de gewenschte stappen te zullen doen, zoodra hem een speciale mededeeling van den Sultan aan den Koning van Italië zou zijn geworden.

Intusschen, schreef READ, bevindt zich hier de kapitein RACCHIA, de diplomatieke agent van Italië, die mij eerst gezegd had met de Fransche mail naar Japan te moeten vertrekken, doch nu van plan veranderd schijnt. Dagelijks worden hier twee Italiaansche oorlogschepen verwacht, die volgens kapitein RACCHIA's mededeeling, de Noordoostkust van Borneo moeten bezoeken, met het doel om concessie van grondgebied te krijgen; thans echter zou de bestemming dier schepen kunnen veranderd worden en kapitein RACCHIA het plan vormen, daarmede naar Atjeh te gaan, daar het Italiaansche gouvernement een pied-à-terre in deze gewesten zoekt, en Poeloe Waj wellicht aan het doel zou beantwoorden.

READ deelt verder mede, dat hij ARRIFIN zelf naar den Resident van Riouw had gezonden, om dezen met alle bijzonderheden bekend te maken, en legt bij zijn schrijven een brief van ARRIFIN over, die het bovenaangehaalde gedeeltelijk bevestigt. Eindelijk schrijft hij nog dat de Atjehsche zendelingen zich niet bij de consulaten van Frankrijk en Duitschland hadden vervoegd; en dat het Duitsche oorlogschip *Nijnpte* te Singapore lag, wachtende op brieven van China.

Men moet erkennen dat zoodanige mededeeling, bevattende zulke nog al nauwkeurige aanwijzingen, wel geschikt was om indruk te maken op den Gouverneur-Generaal en zijn Raad, doch die berichten kwamen uit een enkele bron — als men ten minste het door een handelsbuis te Batavia ontvangen onbepaalde gerucht van een voorgenomen bezoek van de Amerikaansche vloot aan Atjeh, door niets officieels gestaafd, niet mederekent.

Het koloniaal Gouvernement had zich kunnen afvragen of het voorzichtig was, onbepaald vertrouwen te hechten aan openbaringen van een ARRIFIN. Wie, wat was eigenlijk die berichtgever, die volgens den brief zelf van den Consul, al even gevorderd was in de kunst van verzoen als de meesten zijner geloofsgenooten, immers hij had zonder blikken of blozen verklaard READ niet te kennen? Was het klakkeloos aan te nemen, dat de Atjehsche gezanten, hun verraderlijke voorstellen zouden hebben gedaan, in tegenwoordigheid van een vreemde aan de zaak? Hoe kwam ARRIFIN bij die onderhandelingen tegenwoordig? Had hij zelf zoo zijn entrées bij die vreemde Consuls? Dan moest hij ons al even weinig vertrouwen inboezemen als de anderen. Waar men hem de knoeierijen van zijn eigen landgenooten zoo ziet verraden, konden wij daar zijn verklaringen zonder verder onderzoek aannemen? »Hij was mij dankbaarheid verschuldigd", schrijft wel READ, maar vooreerst gelooven wij dat dankbaarheid niet precies de overheerschende deugd is bij de volken van den Archipel; in ieder geval bezwijkt die deugd nog al eens voor het fanatisme en den erfelijken haat tegen den blanken indringer. Maar aangenomen het bestaan dier dankbaarheid, kon ARRIFIN niet, juist om zijn belangelooze toewijding te toonen, de zaken vergroot hebben?

In één woord, om gevestigd te zijn omtrent de waarde van inlichtingen moet men het zijn omtrent het karakter, van wie ze ons doen toekomen; d. i. van den Consul READ en zijn rapporteur. Wat nu den eersten betreft, geeft de Resident van Riouw hem al dadelijk een démenti, in een brief van den 24sten Februari aan den Gouverneur-Generaal. READ had namelijk beweerd, dat de Atjehsche agenten zich naar Singapore hadden begeven, onder *voorwendsel* een stoomboot te moeten koopen. Welnu! dat was geen voorwendsel zegt de Resident; die koop was inderdaad aangegaan, doch weer verbroken, toen de borgen waren teruggedeinsd voor den exorbitanten prijs van 41.000 dollars. En wat ARRIFIN aangaat, vermeldde de Resident dat deze zich bij de Atjehsche gezanten had voorgesteld als een trouw aanhanger van de oorlogspartij, die niets gemeen had met het Hollandsche gouvernement. Na den dood van zijn eerste vrouw, — werkelijk iemand uit des Sultans omgeving, — was hij te Singapore hertrouwd, en had zelfs eenigen tijd in Engeland vertoefd voor handelszaken. Na zijn terugkeer, had hij steeds gehoopt, zooals hij zeide, in dienst van ons gouvernement te zullen komen. De Resident beschrijft hem als een jongmensch van beschaafde manieren en veel intelligentie en sprekende vlot de Engelsche taal. Wel

was des Residents schrijven vergezeld van een concept-tractaat, dat de Amerikaansche Consul aan de Atjehsche gezanten zou hebben aangeboden, doch dat ontwerp heeft niets authentieks, aangezien de Resident het had opgesteld naar het mondelinge rapport van ARRIFIN. Volgens dezen laatste, zou de Amerikaansche Consul den Sultan tevens gewaarschuwd hebben voor ons Gouvernement, hetwelk eens vasten voet ergens hebbende, al zeer spoedig de wettige vorsten verdreef. ARRIFIN had verder aangeboden naar Atjeh te gaan, waar hij, — dank zij het vertrouwen dat hij daar genoot (lief geplaatst) — wel hoopte de hand op het origineele stuk te kunnen liggen.

Wat dunkt u er van, mijn waarde vriend? Komt het u ook niet voor, dat de rol in die duistere intrigues hier door ARRIFIN gespeeld, hem signaleert als een van die intriganten, die men gewoonlijk op het tooneel ziet verschijnen bij de staatkundige verwickelingen die den oorlog voorafgaan of vergezellen? (Wij kennen ze hier in Europa ook: denk nog eens aan de knoeierijen van REGNIER te Metz in 1870); individus meestal van een nogal bewogen verleden en van twijfelachtige moraliteit; die in troebel water hopen te visschen, terwijl zij zich in beide kampen een achterdeur openhouden. En moet men overal op zijn hoede zijn tegen dat soort commis-voyageurs in staatkundige combinatiën, men moet het dubbel zijn, wanneer sluwheid en geest van intrigue, zoo eigen aan alle Oosterlingen, nog gedoubleerd worden, zooals hier, door intelligentie en een vernis van Europeesche beschaving.

Trouwens gaf de Consul READ zelf door zijn karakter en zijn antecedenten, wel zooveel waarborgen dat men op hem onbepaald kon vertrouwen in verwickelingen van zoo ernstigen aard?... In het comité-generaal later voor het onderzoek der Atjeh-stukken vereenigd, heeft een onzer afgevaardigden hem niet alleen aangeduid, als een monomaan, ontbloot van menschenkennis en gemakkelijk te verleiden tot onvoorzichtigheden, maar zelfs deze beteekenisvolle vraag gedaan: „of het wel bewezen was, dat we ons niet op een dwaalspoor hadden laten voeren, door iemand die de grofste leugens met een onverstoortbaar aplomb ten heste gaf? Mocht men een expeditie gaan zenden, alleen op het getuigenis van een avontuurzoeker van deze soort?”

De termen van die appreciatie mogen wel wat heftig schijnen, vooral in de omgeving waarin ze uitgesproken werden, maar wij voor ons stemmen wel in met het gevoelen van dien afgevaardigde, als hij beweert, dat wij dadelijk een diplomatiek agent naar Singapore hadden moeten zenden. Te midden van die geheimzinnige intrigues waren immers onze belangen beter aan een Nederlander, dan aan den vreemdeling toevertrouwd. Het is verklaarbaar dat later menigeen er zich over verwonderd heeft, dat, enkel afgaande op de verklaringen van een Consul, van minstens nog al vruchtbare verbeeldingskracht, en van zijn vertrouweling, een indringerige Atjeher gedoubleerd door een ambitieusen Europeaan, de Gouverneur en zijn Raad zich in die mate hebben laten verontrusten en zoo weinig twijfel aan den dag hebben gelegd.

In antwoord op onze vertoogen liet de Italiaansche Minister van Uitenlandsche Zaken ons weten, dat hij geheel bereid was, aan ons verlungen te voldoen, om zijn diplomatieke agenten onthouding in de quaestie voor te schrijven, doch hij verklaarde zich overtuigd van de onnoodigheid van dien maatregel. Hij kon geen oogenblik aannemen, dat inderdaad de Italiaansche Consul zich zou veroorloofd hebben, zijne competentie, die zich alleen bepaalt tot handelsbelangen, zoo zeer overschreden hebben. En wat den kapitein RACCINA betref, deze stond als te loyaal en te goed doordrongen van zijn plicht bekend, om de hand te leenen in duistere, dubbelzinnige ondernemingen. Wel schijnt het, volgens de officieele stukken waarvan het kabinet van Washington mededeeling deed, dat de Amerikaansche Consul inderdaad een willig oor geleend had aan de voorstellen der Atjehsche agenten; althans, zonder bepaalde toezeggingen te doen, had hij weinig welwillende gevoelens jegens ons land aan den dag gelegd. Het rapport van den Minister van Buitenlandsche zaken signaleert dien Consul als van een nog al eerzuchtig, excentriek karakter, die werkelijk een oogenblik aanvechtingen tot het spelen van een staatkundige rol schijnt te hebben gevoeld. Het kabinet van Washington gehoor gevende aan onze wenschen, had hem echter geheele onthouding voor het vervolg van dergelijke stappen aanbevolen.

Ja, het is waar, dat bij het doorlezen van die gewisselde depeches, van die opklimmende gamma van alarmeerende toonen, men erkennen moet, dat pressie en overhaasting vooral van geene zijde van den Oceaan kwamen, en in dat gevoelen wordt men versterkt door de kennismeming ook van de brieven, die van het kabinet van den Haag uitgingen, en die zich van de uit Batavia komenden, onderscheidden door grootere gematigheid in de aan de Atjehsche regeering te stellen eischen.

Maar mag men om dien drang den Gouverneur-Generaal zoo hard vallen als dit later door sommigen is geschied? Welnu! het is misschien waar, dat die hooggeplaatste schildwacht, aan wiens waakzaam oog het lot onzer koloniën was toevertrouwd, te vroeg de alarmkreet deed hooren.

Maar de schildwacht, die te vroeg alarmeert, doet beter zijn plicht dan die het te laat of niet doet. Bovendien, behalve de officieele en officieuse gegevens die wij nu kennen en waardoor het thans zoo veel gemakkelijker valt, als toen, te oordeelen, mag men niet zoo geheel de geruchten, de „on dits“ over het hoofd zien die te Batavia *wel* en hier *niet* bekend waren. En waarom het niet gezegd, en de Gouverneur-Generaal en de Minister van Koloniën hier, zij waren er immers sinds lang van overtuigd, dat de openlijke breuk met Atjeh slechts een quaestie van tijd meer was, dat ze komen moest, *„que c'était dans l'air“*. De Gouverneur-Generaal had waarschijnlijk reden te gelooven, dat pressie van zijn kant hier niet onwelkom wezen *kon*, dat men op de zaak was voorbereid.

Om dat alles gelooven wij, dat een groot gedeelte van het publiek, later en nu ook weer in onze dagen, onrechtvaardig geweest is, met de uit den

oorlog vloeiende rampen voor zulk een groot aandeel op de verantwoordelijkheid te laden van dien Gouverneur Generaal. Dat wij in dien hoog geplaatsten schildwacht in ieder geval een ridderlijk staatsman, »un homme d'une pièce», bezaten, dat zouden wij gelooven, ware het alleen om deze enkele woorden, die hij den Regeeringscommissaris naar Atjeh meegaf: »Ga en handel naar bevinden, ik dek u met mijn verantwoordelijkheid». En welk een verantwoordelijkheid was dat niet? De man, die zoo spreekt, moge gedwaald hebben, maar verdient toch mijns inziens, dat eerbied gekoesterd worde voor zulk een waardig beseffen van zijn positie; mij dunkt ondanks de gevolgen, moet men sympathie gevoelen voor zooveel zelfstandigheid in zulke oogenblikken.

Ik heb, mijn waarde *Spectator*, niet de eer dien Gouverneur Generaal, zelfs ook maar van aangezicht te kennen; toch enkel uit rechtvaardigheidsgevoel, heeft het mij leed gedaan, dat kort daarna, toen de zaken op Atjeh tegenvielen, en toen daarbij nog de niet gelukkige maar wel gevaarlijke *enquête-proef* de gemoederen aan 't gisten had gebracht, die Gouverneur Generaal een der eerste zedelijke slachtoffers moest worden van een oorlog, door een halve eeuw van zwakte en onhoudbare toestanden, ja reeds veel vroeger nog door de dubbelzinnige wijze waarop de Oost-Indische compagnie op Sumatra te werk was gegaan, voorbereid.

En zetten wij nu ons overzicht *à vol d'oiseau* over dien oorlog voort, van welk tafereel wij dan alleen de groote lijnen bespeuren, wat zien we dan?

Daar mislukt die eerste expeditie! Wat is dat, een expeditie, zooals sedert jaren er geen was georganiseerd, aangevoerd door een Generaal, omgeven van een staf, en door officieren waarvan de meesten hun sporen toch reeds hadden verdiend? Hoe is het mogelijk? vroeg men zich hier met stomme verbazing af! Och ja mijn vriend, ook van zulke teleurstellingen, en op nog grooter schaal, spreken de gebeurtenissen in Europa. Zóó stond het Fransche leger, het heele Fransche volk verstomd na Wörth en Spicheren; dat ziet men overal waar buiten den waard gerekend is. Daar waren toen de zondebokken de LEBOEUF's, de FAILLY's, de DOUAY's, de FROSSARD's, en later de BAZAINE's, de DUCROT's; hier, bij ons, moesten de aanvoerders van die ongelukkige eerste expeditie het zoo bitter ontgelden. O! we weten zeer goed dat hier evenals daar fouten zijn begaan; wij hebben ze al te dikwijls moeten lezen en hooren. Waar ziet men die niet? Daar alleen niet, waar men ze niet zien wil of niet kan, verblind door het succès. Maar de kapitale alles overheerschende fout, lag niet in die aanvoerders; ze is te vinden in dat enkele woord: »de expeditie». Neen het gold hier niet een oorlogshandeling als in den regel in onzen Archipel onder dien term wordt verstaan. Het was een formeele oorlog, een daad van vrij wat grooter afmetingen die men ondernemen ging. En om die daad met rechtmatig vertrouwen op succès te volvoeren, daarvoor had men zich geen voldoende waarborgen gegeven. Alles was ons vreemd; karakter zoowel als hulpmiddelen

van het volk, land, objecten, die het doel moesten worden van onze operatie, wat wist men er van? Daarbij »ce qui se conçoit bien, s'exprime aisément» dat geldt ook voor exprimeeren met het zwaard, en wist men wel *toen*, wat men precies wilde? Stond het doel, het einddoel van die zogenaamde expeditie haar aanvoerders goed voor oogen? Immers neen, want de Regeering zelf, die ze uitzond, had zich destijds niet eens de juiste grenzen van onze handeling afgebakend. En als onder zulke omstandigheden al dadelijk de opperbevelhebber komt te vallen; als men een geheel andere krachtsontwikkeling ontmoet, dan waarop gerekend was; een terrein te doorloopen krijgt, dat bij gebrek aan behoorlijke topographische gegevens, niet meer orienteeringsgelegenheid aanbiedt, dan de wildernis, dan is het een treurige ervaring te zien, hoe de meerderheid van een volk op zulke aanvoerders den steen werpt; de vaderlandsliefde, de goede trouw zelfs in verdenking worden gebracht van soldaten, die reeds een eervolle loopbaan achter zich hadden. Wat staatkundige nalatigheid, wat onduidelijker, onvolkomen strategie reeds bedorven hebben: dat is zoo moeilijk, meestal onmogelijk op het terrein weer goed te maken.

Wij gaan van Atjeh weg met bebloede koppen, en daar begint helaas de inwendige strijd in het eigen leger, in afwachting dat die tegen den vijand zou worden hervat. Ja, de enquête noemden we zoo even een *ongelukkige proef* en het is niet de laatste uit den langen oorlog. Het moge heilzaam werken wanneer in onze eeuw van vooruitgang, bevelhebbers weten, dat ze niet aan het oordeel van den tijdgenoot ontsnappen, dat er niet zoo als voorheen jaren en eeuwen voorbijgaan, alvorens ze tot het domein der geschiedenis overgaan; maar de wijze waarop toen bij ons door de publieke opinie proces is gevoerd tegen die aanvoerders heeft slecht gewerkt daar, zooals zoodanig onderzoek ook elders, ook in Frankrijk na 1870, slecht gewerkt heeft, zooals iedere zoodanige enquête slecht werken *moet*. Zie hoe het proces-Bazaine heeft uitgelokt, openlijke verklaringen, protestaties van minachting, anathèma's over de hoogste officieren; zoo strijdende met alle begrippen van hierarchie, die onzen stand beheerschen, dat ze niet anders dan voor jaren de discipline en de inwendige morcele kracht van dat leger, die uit onderling vertrouwen, uit eerlijkheid, uit echt militaire loyaleit, moeten worden opgebouwd, kunnen schokken. Doch men ziet, wij zijn niet het eenige leger waar zulke vergissingen of onhandigheden geboren worden uit scheeve of overdreven toepassing van een goede grondgedachte. Misschien, ware de Gouverneur-Generaal van kindsaf soldaat geweest, hij had het gevaarlijk verloop eener enquête wellicht voorzien, waartoe men nu verleid werd door de vele geruchten en gissingen die op Java de ronde maakten.

En daar zien we een *tweede ongelukkige proef*: De tweede expeditie, ditmaal goed voorbereid en uitgerust, ondanks het geleden échec, met een geestdrift en een vertrouwen ondernomen, die ieder vaderlander goed moeten doen: ze krijgt TWEE BEVELHEBBERDERS! Heeft NAPOLEON het niet reeds ge-

zegt: "qu'un médiocre général vaut mieux que deux bons?" Dat spreekwoord krijgt ook hier zijn bevestiging.

Zeker, wij gelooven vast dat die beide bevelhebbers goed waren; beider gansche verleden strekte immers tot waarborg voor dat vertrouwen, maar ondanks ze beiden goed waren, beiden zich met recht in staat gevoelden het geleden échec schitterend te wreken, of liever **JUST DAAROM**, was het geen gelukkige gedachte, die eenigszins vreemde koppeling, die ze beiden in een zoo hoogst delicate, moeilijke verhouding tegenover elkander, en tegenover het aan te voeren leger plaatsie. Verschil in leeftijd, in karakter, in opgedane ervaring, moesten ze niet noodwendig leiden tot verschil ook in inzichten omtrent wijze van optreden in Atjeh? Het was waarlijk niet noodig om zooals helaas later zoo heftig door sommigen, zoo weinig bezadigd door de meesten is geschied, onvolkomenheden of minder goed te verklaren handelingen van de gevolgde methode van oorlogvoeren, zóó breed uit te meten, en ze op rekening te schuiven van ongeschiktheid voor de taak die hun was toevertrouwd. De samenvoeging was meenen we niet goed; niet dewijl dit of dat in die bevelhebbers niet goed was, maar eenvoudig "parcequ'ils étaient deux". Eenheid van handeling, een der eischen voor een goed doorgewerkt dramatisch stuk, is het ook voor een krachtige oorlogsleiding. En die eenheid loopt gevaar, waar men uit deferentie, uit wederkeerige achting voor elkanders gevoelen, soms met eigen opvatting moet transigeeren. De overtuiging bij al wat men uitvoert ontbreekt dan wel eens hier of daar; soms missen daardoor die handelingen dien stempel van energie en consequentie, dat blijvend vertrouwen bij onderhoorigen vestigt. Niet alle paarden, al zijn ze ieder afzonderlijk goed, gaan samen goed in tuig; en een leger is een zeer gecompliceerde zaak.

Ge zult van mij zeker niet verwachten, dat ik, die mij niet kan beroemen op eenige persoonlijke ervaring van de gebeurtenissen, die wij hier bespreken, die dus enkel tot staving van een oordeel, kan inroepen het onbevungen, onpartijdig, aandachtig wikken en wegen van wat door meer bevoegden is verkondigd, zoo waanwijs zijn zou, dat oordeel te willen uitstrekken over details, over zulk soort van bijzonderheden die alleen zij goed beoordeelen kunnen, die de gebeurtenissen hebben doorleefd, of minstens door eigen aanschouwing met het karakter van volk en terrein, met de eigenaardigheden ook van ons eigen leger in Indië bekend zijn. Maar de groote oorlogshandelingen worden beheerscht door regels en wetten, wier appreciatie gelukkig wel onder het bereik valt van den militair, waar dan ook, die ze tot onderwerp van studie maakte.

En wat zien wij dan? Dat bij die tweede "expeditie" met methode, met inachtneming van strategische regels, die de ondervinding tot wetten had geijkt, is te werk gegaan; dat zoo weinig mogelijk daarbij "à l'aventure, au débrouillez-vous" is overgelaten. Hoewel op een ander punt landende, — en dit al dadelijk met een minimum van verliezen, — wordt eerst de mon-

ding der Atjeh-rivier bereikt; de eenigste *natuurlijke*, dus gewenschte operatie lijn; te meer gewenscht niet waar, duur waar de basis feitelijk was de reede, »alzoo perlide comme l'onde». Langs die operatielijn wordt stelselmatig, niet overhaast met het oog op het onzekere van een terrein dat al even perlide zijn kon — getuige de soms zoo geheel onverwachte versterkingen waarop men stootte — voortgerukt. Ja, *te* langzaam, *te* behoedzaam, ja traag zelfs is door velen gezegd. Ze hebben wellicht, vooral nu, après coup, gelijk maar waar het juiste midden zoo zelden is te vinden als hier, daar gelooven we dat een *te* voorzichtig handelen, voor wijzer beleid spreekt dan de minste roekeloosheid zou gedaan hebben, die immers in onze vroegere Indische oorlogen wel eens zoo zwaar is gestraft. Zij die zoo haastig de dagen hebben uitgerekend, die volgens hen bij dien opmarsch tegen het hoofdobject, zouden zijn verspild, ze bewijzen dat ze met prijzenswaardige jeugdige voortvarendheid beziel waren. Dat loffelijk ongeduld, zoo noode onderdrukt, — we gelooven het gaarne, gaf enkelen later de pen in de hand, waaruit dan onwillekeurig, zij het ook eerlijk bedoelde en op overtuiging gegronde, maar toch dikwerf in hun heftig veroordeelen niet altijd billijke grieven tegen de leiding der operatiën is gevloeid. Langzaam maar zeker, wordt den trotschen Atjeher zijn voornaamste, als een heiligdom vereerde bolwerk ontfoetseld. Maar hij was »leeg' die kraton? Ja, eerst leeg geschoten, vooral »leeg gemanoeuvereerd».

Was dat ledig vinden niet juist een bewijs van het overwicht van Westersche wetenschap en hulpmiddelen over Oostersche doodsverachting waar die slechts door primitieve strijdmiddelen werd bijgestaan? Nog eens, wij zijn niet bevoegd, hebben geen recht, ons te begeven in den door velen betreunden strijd, met pen en woord over de al of niet noodzakelijkheid en mogelijkheid van sneller meer gewelddadig aanvallen op dien kraton gevoerd; we zullen ons niet vermeten de gronden te willen weerleggen, waarop sommigen hun afkeurend oordeel hebben uitgesproken: maar wel durven wij hun vragen, of zij zich bij die beoordeeling wel ALTIJD genoegzaam hebben weten te verplaatsen in de positie van den opperbevelhebber, aan wien behalve onze nationale eer, en het herstel van het onmisbaar prestige in den Archipel, ook het leven van duizenden landskinderen was toevertrouwd? Bij zulk een verantwoordelijkheid en op den hoogen leeftijd waarop die bevelhebber reeds was gekomen, wegen menschenlevens zwaarder in de schaal, waarmee plannen en waarschuijlijke gevolgen worden gewogen, dan bij jongeren in jaren, en in minder hooger rangen. En ik vermeen dat het ook zoo zijn moet.

O! ik weet wel, dat men beweren kan: »Ja maar met talmen, rekt men den oorlog, die hij langen duur dan toch zijn offers vraagt; beter dus meer krachtige, zij het ook bloedige efforts van het oogenblik». Het is misschien dikwijls waar: maar die grootere offers bij langen duur zijn onzeker nog en liggen in ieder geval niet zoo dadelijk zichtbaar voor de hand; men brengt die offers in zekeren zin niet zoo moedwillig; men kan nog

hopen, ze niet te belooven te brengen. Kortom al moeten we het zaakkundig oordeel eerbiedigen van hen die de voorzichtige, langzame strategie van den opperbevelhebber hebben veroordeeld, omdat wij niet competent zijn, de geheele waarde van al hun redenen te beoordeelen, toch vinden wij het betreurenswaardig dat achter die enkele wellicht door persoonlijke ondervinding en verdiensten wel bevoegden, die afkeurend spraken en dat onder den indruk van innige overtuiging, later zoo'n heirleger van jongeren vooral is opgestaan, die met geringschatting en zelfs dikwerf met terzijdestelling van hiërarchieken eerbied niet alleen, maar ook van den eerbied, dien hoogen leeftijd en een geheel verleden van deugden en den laude bewezen verdiensten afdwingen, over het beleid van dien opperbevelhebber den staf hebben gebroken. En onder die jongeren zijn er dan toch zeker velen geweest, die daartoe noch door persoonlijke ervaring, noch door bijzondere verdiensten gerechtigd waren; die de »rumeur publique" naar hebben nagepraat, op gezag van enkelen, en niemand onzer hoe tegeningenomen dan ook, die het hart op de rechte plaats heeft, kan het goed in de ooren geklonken hebben, als soms zeer jonge officieren, alleen omdat ze, al is het jaren later, ook wel op Atjeh zijn geweest — zich meenden te mogen veroorloven, heftig afkeurend, ja spottend (denk slechts aan de aardigheid van de »Rijksdaaldertactiek" die zoo menige keer in biljart- of conversatiezaal werd gehoord) over de inzichten en de gevoelens te spreken, die de methode van oorlogvoeren van den in krijg en diplomatie vergrijsden Generaal hebben beheerscht.

Er is over dien bevelhebber wel eens geschreven door officieren, die hoe verdienstelijk dan ook, voor een oogenblik vergeten, hoe wij schrijven moeten, om de discipline in den dieperen zin van het woord, bij de jongeren vooral niet in gevaar te brengen. Daarin kan kwaad voor de toekomst liggen; wij zijn daar ginds nog niet aan 't einde: Wie weet hoeveel onderling vertrouwen, hoeveel vertrouwen vooral in onze aanvoering we nog niet noodig zullen hebben.

Het hoofdobject is genomen, daar treedt een nieuwe phase in: wij staan voor een derde niet gelukkige proef. Hadden tot dusverre onze operatiën een bepaald aanvankelijk doel, de vermeerstering van den Kraton, zooals men meende het brandpunt van den weerstand van Groot-Atjeh, thans bevindt men zich tegenever het onzekere, onbestemde. Waar moeten de grenzen van onze oorlogshandling zijn?

Van satisfactie voor aangedanen loon, en begeerte om toch tot betere stabiele betrekkingen met Atjeh te geraken, waarborgen alzoo te erlangen voor voldoende veiligheid in de wateren van dat Rijk, is men al spoedig tot het denkbeeld van blijvende vestiging, en zoo ongemerkt verder tot annexatie-zucht gekomen. »L'appétit à la guerre vient en marchant". Ook dat heeft men van de Duitsche invasie in 1870 gezien: nu Sedan begon de overwinnaar begeerig te worden. Men overziet de gelane moeite, de reeds gebrachte offers en eischt daartegenover grootere uitkomsten. Doch terwijl

bij Westersche gecentraliseerde Staten, 'de weg daartoe zich duidelijk afteekent, dewijl bij het bedwingen van de hoofdmiddelen van weerstand, bij het machteloos ter nederwerpen van het bestuur des lands, met het doodelijk treffen van het hart, ook vanzelf na korten of langen tijd, partieel verzet op andere punten eindigen moet, bevond men zich tegenover de geheel andere toestanden eigen aan de feudale inrichting van een Aziatisch Rijk. Niet met één hoofd af te slaan was hier het monster geveld. Men had den kamp aangenomen met: »l'hydre à dix têtes."'

De derde ongelukkige proef, dat afwachten, dat vervangen der actieve oorlogsoperatiën door pacificeerende middelen en een misschien te goedgelovig vertrouwen in de toepassing van beginselen, die in ieder geval den opperbevelhebber als mensch, die ook ons leger, ons volk tegenover de beschaaftte wereld tot eer strekken, hebben met hem helaas al spoedig daarna het getal der zedelijke slachtoffers van den oorlog vermeerderd. Al ras begon het militair ongeduld, opgewekt vooral door de niet te miskennen demoraliseerende invloeden van een ongezon, onveilig verblijf, van werkzaamheden die de soldaat zoo noode in de plaats ziet treden van den eigenlijken opwekkenden strijd, en van verederlijke rondwarende ziekten, zich te openbaren en weerklaak te vinden bij het groote publiek in Indië en hier. Men begon in te zien dat bij de algemeene vreugde over de eerste kapitale zegepraal, men zich de gevolgen daarvan wel wat overschat had; dat men in zekerer zin de huid van den beer te vroeg had verkoocht; dat hij wel gevoelig getroffen maar nog lang niet doodelijk geveld was. Het fatale woord: »de oorlog is geëindigd", werd, gelooven wij, door de groote menigte in letterlijken zin opgevat. Leerde onze gansche geschiedenis in den Archipel, leert die der Fransche overheersching in Noord-Afrika, die der Engelschen in Britsch-Indië, leert iedere strijd van Westering tegen Oostering het dan niet, dat die strijd niet plotseling voor goed geëindigd is, dat jaren van partieel verzet van quasie onafhankelijke vasallen nog voorbijgaan vóór men aan de woorden »de oorlog is geëindigd", de beteekenis hechten kan, die zij, in onzen tijd, in Europa hebben? Dat alle weerstand gebroken was, kan de opperbevelhebber, die beter dan wie ook, met het eigenaardig karakter en verloop onzer Indische oorlogen bekend was, niet bedoeld hebben. Doch de trok, die hem was toevertrouwd, achtte hij op dat oogenblik afgespeeld. Wat nog te doen overbleef, moesten de tijd en ons trouw dapper Indisch leger verder afwerken; en vóór die — op dat oogenblik schijnbaar meer secundaire, zij het dan ook langdurige, moeievolle rol, wist immers de Opperbevelhebber dat het Indische Leger naarvoorders bezat, volkomen in staat hem op te volgen en ze met eere te vervullen. Zóó en niet anders heb ik mij noit de woorden, het vertrek van den Opperbevelhebber, en het terugzenden van een nanzionlijk gedeelte onzer strijdmacht kunnen verklaren.

Ja, het was helaas weër een ongelukkige proef, waarop spoedig teleur-

stelling zou volgen. Vooral omdat onze tot op dat oogenblik verkregen »nederzetting», niet voldoende verzekerd bleek, voor het geval men zich in de kracht van den weerstand had vergist. Wel was de operatielijn tot en met den Kraton verlengd, door dit laatste punt, als een eenigszins veilige pointe in 's vijands gebied te beschouwen; maar 't was toch maar een lijn; een verzekerde basis was het nog niet; om dat te wezen had men zich rechts en links aangeleund moeten vinden, liefst aan zee. Een boog van Oeleh-leh over Kotta-Radja tot Moesapi loopende, had dan, zij het ook al een bescheidene, toch een zekere nederzetting kunnen omvatten.

Voor de zienswijze, die men bij enkele degelijke beoordeelaars over den toestand op dat tijdstip aantreft, spraken inderdaad de algemeene regelen der strategie. Als men dien regel niet dadelijk in de eerste plaats hier toegepast ziet, ze lag toch zeker wel in de intentiën van den Opperbevelhebber, die zich waarlijk in die wetenschap geen leek had getoond, als een der handelingen, die door zijn opvolger zou moeten worden uitgevoerd. Dat ze wellicht niet zoo dringend urgent nog scheen op dat oogenblik, was zeker in de hoop dat de weerstand op groote schaal, dat krachtige retours vooreerst wel zouden uitblijven, en er was immers ook op het punt van den Kraton zelf voor beter onderbrengen en verzorgen, al dadelijk zooveel te doen.

Doch, waarde Spectator, ik vrees dat mijn boom al reeds wat hoog is opgeschoten; die Oostersche plantengroei is ook zoo weelderig. Ik zal u daarom liever een volgende maal de kruin thuis brengen.

SPROKKELAAR.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De nieuwe wet op de recruteering en de legercommissie. Critisch overzicht van het wetsontwerp, zooals dit door de parlementaire legercommissie is voorgesteld. Ofschoon daarin verscheidene gebreken zijn aan te wijzen, acht men toch het ontwerp, een bepaald verbetering te zijn. (Sp. M., 1 Juni.)

De militaire hervormingen in Rusland. Mededeeling van een hoofdstuk uit het eerlang te verschijnen belangrijke werk: »Keizer Alexander II. Vijf en twintigjarige regeering". Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de hervormingen op militair gebied onder Keizer Alexander II. (Sp. M., 15 Juni.)

Het Chineesche leger. Grootendeels bewerkt naar de *Jahresberichte* van v. LÖRELL. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 15 Juni.)

Over de organisatie der koloniale troepen. Ontwikkeling van de stelling, dat een 4de regiment tirailleurs, een 2de regiment vreemde troepen zouden moeten worden opgericht, terwijl de marine-infanterie verdubbeld en alzoo op 8 regimenten zou dienen te worden gebracht, onder den naam van koloniale infanterie. Het bestaande regiment marine-artillerie wordt tot 4 regimenten koloniale artillerie uitgebreid gewenscht, benevens de oprichting van een 4de regiment spahis en 2 nieuwe regimenten Afrikaansche jagers. Het eigenlijke koloniale leger zou door de voorgestelde reorganisatie tellen 18 regimenten infanterie, 4 regimenten artillerie en 10 regimenten cavalerie en bovendien de noodige troepen voor de verdediging van Algerië en Tunis. (Sc. M., Mai.)

De militia en de provinciale troepen. (Vervolg.) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en recruteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Mai.)

Het koloniale Algerijnsche leger. Organisatie van de troepen met versnelde beweging. Betoog van de noodzakelijkheid om hereden infanterie te bezitten (op elke 2 man een muilezel). Organisatie van deze infanterie met opgaaf van de kosten. (Sc. M., Mai.)

De eerstvolgende oorlog en de militaire opvoeding en opleiding. De organisatie, de slagvaardigheid, de bewapening en de uitrusting, ja zelfs de idealen der tactische opleiding zijn in alle groote legers, afgescheiden van het vrij groote verschil van de grondregels der reglementen, op een zeer hoogen trap gebracht; vóór alles zal de grootere deugdelijkheid der personen en daarom de betere vredesarbeid, waardoor deze wordt verhoogd en opgekweekt, een waarborg zijn voor de overwinning. De overeenkomst der oorlogsmiddelen is oorzaak dat de taak van het leger in de toekomst moeilijker wordt, terwijl door de verbeterde vuurtactiek de toekomstige gevechten uitermate bloedig zullen zijn.

Vandaar de noodzakelijkheid van een zorgvuldige opleiding in vreedestijd. Vooral de moreele factoren treden daarbij op den voorgrond; aan een strenge discipline kan niet genoeg waarde worden toegekend. De noodzakelijkheid hiervan wordt door voorbeelden uit de practijk toegelicht, terwijl het artikel wordt besloten door beschouwingen omtrent de wijze waarop de oefeningen in vreedestijd moeten worden geregeld. (Oest. M. Z., Mai.)

Terugblik op den Beierschen staat en zijn leger. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Noodzakelijke hervormingen in ons krijgswezen. (Vervolg.) Betoog van de noodzakelijkheid tot vermeerdering van het aantal combattanten. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

Het rijks militaire budget voor 1884-85. Opgaaf van de voornaamste posten. (Allg. M. Z., N°. 28.)

Het officierskorps. Uit het eerlang te verschijnen werk van den Majoor VON DER GOLTZ, Das Volk in Waffen, wordt het hoofdstuk, over het officierskorps handelende, medegedeeld, waarin de hooge eischen welke aan de officieren gesteld moeten worden, om de ziel van het leger te zijn, worden besproken. (Allg. M. Z., N°. 29 en 30.)

Een wensch voor de wijze van bevordering der kapiteins. Bij de troepen, die een regimentsverband hebben, geschiedt de bevordering van kapitein of ritmeester 2de klasse tot 1ste klasse regimentsgewijze, bij den trein daarentegen over het geheele wapen. De wenschelijkheid wordt betoond, om dit laatste stelsel bij het geheele leger toe te passen en dus de bevordering wapensgewijze in plaats van regimentsgewijze te doen geschieden. De tegenwoordige toestand leidt tot groote onbillijkheden. Ook voor de bevordering der hoofdofficieren ware een dergelijk stelsel gewenscht. (Allg. M. Z., N°. 30.)

De Pruisische adel in het officierskorps. In het werk van Vrijheer ERNST v. D. BRUGGEN over de oplossing van Polen, wordt aangaande den Brandenburgsch-Pruisischen adel beweerd, dat zij, door zich geheel aan den krijgsmansstand te wijden, zich op den duur ten behoeve van den Staat te gronde richt. Ook zijn herhaaldelijk de tegenspoeden van Pruisen in de Napoleontische oorlogen op rekening van den adel in het leger gesteld. Het ongerijmde hiervan wordt aangetoond, en tevens worden de groote verplichtingen die het Pruisische leger aan den adel heeft, uiteengezet; terwijl voorts betoond wordt, dat ook nog tegenwoordig de adel als een heilzaam element in het leger is te beschouwen. (Allg. M. Z., N°. 41-43.)

II. Algemeene krijgskunst.

Het nieuwe verdedigingsstelsel van Frankrijk. (Vervolg.) (Sp. M., 4 Jun.)

De marschveiligheidsdienst in de Herzegowina. Overzicht van de voornaamste grondregels, waarnaar de marschveiligheidsdienst in een bergland als de Herzegowina moet worden ingericht. (Oest. M. Z., Mai.)

De verliezen van het Russische leger op het Europeasche oorlogstooneel 1877-78. In het algemeen zijn ondanks de snelvurende infanteriegeweren en het getrokken achterlaadgeschut de verliezen aan doden en gewonden in de veldslagen van den tegenwoordigen tijd geringer dan die der vroegere. Ook de Russisch-Turksche oorlog heeft dit bewezen; de verliezen in de verschillende gevechten van 1877 en 1878 wisselen af tusschen 8 en 36 p. (Oest. M. Z., Mai.)

Krijgswezen en dienst der infanterie vóór 100 jaren. (Stat.) Pensioenen, zorg voor de invaliden, bevordering, geneeskundige dienst, huwelijken, soldatenvrouwen en kinderen, wetenschappelijke opleiding van het officierskorps, onder FREDERIK DEN GROOTE. Niettegenstaande de gebreken die het leger van FREDERIK aankleefden, was het in dien tijd het beste en meest volkomene. Om rechter

op zijn hoogte te blijven, had het al te zeer noodig: oorlog en het genie en de kracht van een FREDERIK. Na diens dood zank het spoedig in waarde. (Jahrh. A. u. M., Juni.)

De mogelijkheid van een vestingstelsel. Zwitserland is niet rijk genoeg om permanente werken te bouwen en deze op de hoogte van den tijd te doen blijven; bovendien mist het officieren die in den vestingoorlog doorkneed zijn; terwijl de militaire waarde der landweertroepen voor de verdediging van vestingen te gering is. Men moet zich bepalen tot het tijdelijk versterken van het terrein. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

De duif in dienst van Mars. De voor de correspondentie geschikte duiven. De postduivendienst in Duitschland. Bijzonderheden over de inrichting der stations en der dressuur. Nieuw aangevraagd crediet tot uitbreiding van den postduivendienst in Duitschland. (Allg. M. Z., N°. 30.)

III. Generale staf. Terreinkleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De richting der Oostenrijksche schrijvers op het gebied der terreinkleer. (Stat.) (Jahrh. A. u. M., Juni.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Het geweer van heden en dat van de toekomst. Aankondiging van het onder dezen titel in Duitschland verschenen werk. (Sp. M., 15 Jun.)

Beproeving van rapeteergeweren in de Vereenigde Staten. Van de 40 aan de commissie van onderzoek ingezonden modellen, zijn slechts aan 3 de eigenschappen van een goed vuurwapen toegekend, nl.: het geweer van LEE, van CHAFFEE-REECE en van HOTCHKISS, terwijl een vierde model *Spencer-Lee* voor een nadere beproeving wordt aanbevolen. Aan het geweer-Lee (houtsluiting en beweegbaar magazijn) is, op grond van de verkregen uitkomsten, die vrij uitvoerig worden meegedeeld, de voorkeur geschonken. (Rev. d'A., Jun.)

Proeve ter vereenvoudiging van den bruggenbouw en tot uitbreiding van den werkkring onzer pontonniers. (Met een plaat.) Bij de pontonniers zijn te weinig geoefende vaarlieden; bovendien zijn zij niet genoeg geoefend in het marcheeren. Daarom wordt het noodig geacht, door vereenvoudiging van de technische werkzaamheden, tijd te winnen voor betere oefening in eerstgenoemde verrichtingen. In verband hiermede worden voorstellen gedaan tot vereenvoudiging van de voorbereidende werkzaamheden voor den bruggenbouw, de verbindingen, de inrichting der doorlaten enz. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

VIII. Militair onderwijs.

Het officierskader. Om een goed officierskader te verkrijgen en tevens een bron voor geschikte personen te vormen tot het voeren van de hoogere en hoogste rangen in het leger, is het noodig een wijziging te brengen in bestaande toestanden, waarbij, met behoud echter van de school van Saint-Cyr en de Polytechnische school, de mantstaf tot de toekenning van den officiersrang bij eenzelfde wapen meer gelijk wordt gehouden. Ook wordt een gemengde school voor de tactiek gewenscht, bestemd voor luitenanten van de infanterie en cavalerie, terwijl de krijgsschool een ander karakter moet krijgen, door den Generalen Staf aldaar niet met de voor het leger zoo schadelijke voorliefde te bejegenen. (Sc. M., Mai.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het voorschrift op de schietoefeningen van 11 November 1882.

(*Slot.*) Wenschelijk zou het zijn, spoedig een nieuwe uitgaaf in bewerking te nemen, waarin de hoofdelementen van het thans ingevoerde zouden kunnen blijven, doch in de bijzonderheden belangrijke wijzingen noodig zouden zijn. Het geheel moet bevattelijker en aantrekkelijker worden. (Sp. M., 1 Jun.)

Het reglement van 11 November 1882 over de schietoefeningen. Dit reglement verdient allen lof, maar heeft kleine tekortkomingen, die in 't licht worden gesteld. (Sc. M., Mai.)

Onze overgangsvoorwaarden bij het schijfschieten. De overgangsvoorwaarden, zooals die in het Oostenrijksche schietreglement worden gesteld, zijn te licht; daarentegen wordt van de scherpschutters te veel geëischt. (Oest. M. Z., Mai.)

Het geweevuur in het gevecht. (*Vervolg en slot.*) (Allg. M. Z., N°. 28, 31 en 32.)

Het nieuwe Fransche voorschrift op het schieten van 11 Nov. 1882. Beknopt overzicht van den inhoud. Vergeleken met het voorschrift van 1877, is het nieuwe reglement als een bepaalde verbetering te beschouwen. (Allg. M. Z., N°. 29.)

Het repetiergeweer. Eenvoudigheid is een hoofdvereischte. Daarom worden eenige hoofdpunten aangegeven, waarbij op de constructie dient te worden gelet. (Allg. M. Z., N°. 33.)

Beschouwing over de opleiding in het schieten en het vuurgevecht der infanterie, in hunne wisselwerking. Beschouwingen over de waarde voor het gevecht van trefkans, bestrekenheid der baan, dracht en snelheid van het vuur. Men komt tot het besluit dat groote trefkans hoofdzakelijk moreele waarde heeft, dat een groote dracht van ondergeschikte, daarentegen de snelheid van het vuur van zeer groote beteekenis is. (Allg. M. Z., N°. 34—37.)

Het repetiermechanismus van DREYSE van Mei 1881. Opgaaft van de verbeteringen aangebracht aan het model van 1871. (Allg. M. Z., N°. 38.)

Het tegenwoordig standpunt van de quaestie der repetiergeweren in Frankrijk. Bij het begin van den tegenwoordigen cursus der normaalschiet-school in Frankrijk werd door den Generaal DOISENEMETS het gevoelen uitgesproken, dat het vraagstuk der repetiergeweren nog nergens tot voldoende oplossing is gekomen. De noodzakelijkheid der invoering werd door hem betoogd, de eischen waaraan het geweer moet voldoen, uiteengezet en nagegaan in welke opzichten de beste der bestaande stelsels nog te kort schieten. (Allg. M. Z., N°. 40.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Velddienst van de cavalerie. (*Vervolg.*) Voorpostendienst. (Sc. M., Mai.)

Kadermanoeuvres voor een cavalerie-brigade. Doel en geest dezer oefeningen. Haar uitvoering door een voorbeeld toegelicht. (Sc. M., Mai.)

Rit van Russische officieren van Warschau naar Janow. De afstand tusschen Warschau en Janow bedraagt ongeveer 172 KM. Hij werd door 14 officieren afgelegd in 18 uren en 15 min. waarvan 4 uren en 15 min. tot rusten werden gebezigd. (Oest. M. Z., Mai.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Geschiedkundige beschouwingen over de rijdende artillerie. (*Vervolg.*) Haar inrichting en haar oorlogshandelingen gedurende 1800 tot 1815. (Rev. d'A., Jun.)

De artillerie bij den aanval en de verdediging van stellingen. Haar samenwerking met de infanterie. Vertaling van het in de *Allg. Mil Zeitung* voorkomend opstel van de hand van den Generaal TODLEBEN. (Rev. d'A., Juni.)

De getrokken mortieren in den vestingoorlog. Uiteenzetting van de taak die voor de getrokken mortieren in den vestingoorlog is weggelegd. Deze is: vernielen van bomvrije dekkingen; onveilig maken van walgangen, omwoelen van borstweringen enz.; demonteeren van geschut en verdrijven van arbeiders en dekkingen. Met het oog op deze verschillende aanwending zijn zware en lichte mortieren noodig. De Duitse mortier van 21 cM. is niet op de hoogte van den tijd. Voor de lichte mortieren moeten granaatkartetsen ingevoerd worden. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De Russisch-Turksche oorlog in 1877 en 1878. SULEIMAN PACHA en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Juni.)

De slag van Assiette. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Juni.)

GAMHETTA en CHANZY met het oog op hunne beteekenis voor het Fransche leger. (Slot.) Na den Loire-veldtocht behandeld te hebben, wordt nagegaan, wat deze geleerd heeft om de beteekenis van CHANZY als veldheer te doen uitkomen. Voorts wordt nog een overzicht gegeven van hetgeen door GAMHETTA in de laatste tien jaren, in het belang van het leger is verricht. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Algerië en Tunis. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Beschouwingen over de onderneming van het detachement van HALTENSTERN in het Loix-dal. Bespreking van het onder dezen titel verschenen eerste deel der afzonderlijke krijgsgeschiedkundige geschriften, bewerkt door den Pruisischen generalen staf. (Allg. M. Z., N°. 31 en 32.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (Vervolg.) Weerstand tegen het breken. De grens van veerkracht. (Rev. d'A., Juni.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. Niet minder dan vijf militaire wetsontwerpen zijn in de laatste 14 dagen bij de Kamer ingekomen, n.l. de wetsontwerpen op de bevordering, op de recruiteering, op het in het leven roepen van een afzonderlijke vestingartillerie, op de oprichting van een Afrikaansch leger en op de oprichting van scholen voor regimentskinderen. Het eerste huldigt het verderfelijke stelsel dat de geschiktheid der officieren voor hooger rang en voor hun beroep hoofdzakelijk moet afgemeten worden naar een examen ter gelegenheid van de algemeene inspectie. Aan het tweede kleven de bekende gebreken, die reeds meermalen besproken zijn; dat op de oprichting van een school voor regimentskinderen kan blijkens de geschiedenis geen doel treffen. Daarentegen verdient het wetsontwerp op de vestingartillerie alle aanbeveling. (Sp. M., 1 Juni.)

Veertiendaagsche kroniek. De regering en de parlementaire legercommissie zijn het ten eenenmale eens over de wederzijds ingediende wetsontwerpen. Het beste ware, al die ontwerpen in beradslaging te brengen, om eindelijk tot een beslissing te komen. Vooraf behooren echter de vraagstukken van de aanvulling van het kader en van de recruiteering der koloniale troepen tot oplossing te worden gebracht. De hierop betrekkelijke wetsontwerpen geven echter weinig uitzicht op bevredigende oplossing daarvan. — De Senaat heeft hare goedkeuring gehecht aan het wetsontwerp, waarbij de aanvragen tot het verkrijgen

van beurzen voor de Polytechnische school en St. Cyr onderzocht worden door de chefs der korpsen, waarbij de kandidaten dienen. — Na de laatste tegenspoeden staat de Tonkinsche quaestie zoo gunstig mogelijk. (Sp. M., 15 Jun.)

Verscheidenheden. Duitschland: Groote manoeuvres en afzonderlijke manoeuvres van het Beiersche leger. De verdedigingswerken van Keulen. Munitie-aanvulling. — Engeland: Samenstelling van de commissie voor het onderzoek van repeteergeweren en in het bijzonder van het gewijzigd *Henry-Martini*-geweer. Oprichting van een nieuwe metallurgische werkplaats. — Spanje: Kustbewapening. Proeven te Tarregarda, nabij Cadix, genomen met het hardbronzen geschut, volgens het stelsel-*Placencia* gegoten. — Frankrijk: Manoeuvres in bergstreken. — Rusland: Ontworpen versterkingen rondom Warschau. (Rev. d'A., Jun.)

Overtredingen tegen de subordinatie door uitdaging tot een tweegevecht. De uitdaging tot een duel draagt een verschillend karakter, naarmate zij uitgaat van een gelijke in rang, of wel door een mindere gericht wordt tot een meerdere meer bepaald als een gevolg van den dienst. Reeds op zichzelf wordt het tweegevecht in Oostenrijk gestraft met een maximum van 5 jaar gevangenis; de uitdaging van een meerdere door een mindere wordt echter, ook zonder dat het tweegevecht is gevolgd, met gelijke straf bedreigd. (Oest M. Z., Mai.)

De bestudeering van de Russische taal in het Duitsche leger. Deze is nog zeer beperkt: hoogstens één officier per regiment kent de eerste beginselen der Russische taal. Als oorzaken hiervan zijn te beschouwen: de gebrekkige leerboeken, de beperkte leerkrachten en de algemeene tegenzin tegen deze barbaarsche en moeilijke taal. Dit laatste spruit uitsluitend voort uit onbekendheid met de taal. Door ook op te merken, dat de Russische literatuur in den laatsten tijd vele schoone voortbrengselen telt, ook wat het militaire gedeelte betreft, hoopt men iets bij te dragen om tot de studie dier taal in het leger op te wekken. (Jahrb. A. u. M., Juni.)

Verscheidenheden. De bezwaring van het Fransche budget door het groot aantal non-combattanten. — Een nieuw voedermeel voor de paarden. — Een ongunstig oordeel over het Fransche territoriale leger. — De officiersrevolver van *Dreyse*. — Vergelijkende opgaaft van verschillende springmiddelen. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

Verscheidenheden. De Pruisische officieren in het Turksche leger. — De uitvinding van het buskruit. (Allg. M. Z., N°. 30.)

De Groothertog van Mecklenburg-Schwerin. Levensbericht. (Allg. M. Z., N°. 33.)

Verscheidenheid. De 250-jarige gedenkdag van den slag bij Oldendorf. (Allg. M. Z., N°. 33.)

LODEWIJK vrijheer van DER TANN-RATHSAMHAUSEN. Zeer uitvoerige levensbeschrijving. (Allg. M. Z., N°. 34—43.)

Verscheidenheden. De geschutbewapening van het keizerlijke jacht *Hohenzollern*. (Allg. M. Z., N°. 35.)

Verscheidenheid. Een herinnering aan het gevecht om het slot Pouilly op 23 Jan. 1871. (Allg. M. Z., N°. 37.)

Verscheidenheden. Een bijdrage tot de geschiedenis der Fransche oorlogsvoering in den herfst van 1870. (Allg. M. Z., N°. 40.)

Een landing op onze Noordzeekust.

Bij de beschouwingen over de verdediging van onzen vaderlandschen bodem is de meest gehuldigde theorie, die van den aanval van de landzijde. Men stelt zich dan voor, dat de vijand eerst door de Nieuwe Hollandsche Waterlinie in zijn voorwaartsrukken gestuit wordt en vervolgens daar voor blijft totdat het hem gelukt is een of meer der accessen tot die linie in zijn bezit te krijgen. In dien tijd worden nieuwe liniën geïmproviseerd; na den val der voorste, neemt een andere haar rol over.

Zijn nu onze doode en levende strijdkrachten zooals zij behooren te zijn, dan is inderdaad het einde van den oorlog niet te benaderen, door de buitengewone sterkte, die onze lage terreinen bij de verdediging bezitten.

Het is echter juist dit, wat ons moet doen vragen of de vijand werkelijk dezen weg zal bewandelen, of hem geen andere overblijft.

Welke mogendheid zal ons aan de landzijde kunnen aanvallen? Als men zich niet op het terrein der politieke combinatiën waagt, moet men antwoorden: alleen *Duitschland*.

Alle andere kunnen ons niet anders dan over zee aanvallen; en daar onze positie als koloniale mogendheid ons met al die overige even goed in botsing kan brengen als onze positie als nahuur met *Duitschland*, beweren wij, dat een aanval langs dien weg minstens evenveel, zoo niet meer, onze aandacht waard is als de bovenbeschrevene.

Nu behoeft er niet lang over uitgeweid te worden, hoe onwelkom ons zulk een aanval moet zijn. Is het einde van den oorlog bij een aanval van de landzijde niet te overzien; bij een aanval van de zeezijde staat de vijand plotseling in het hart des lands, misschien wel voor de onverdedigde of niet behoorlijk in staat van verdediging gebrachte reductstelling.

Als nu een dergelijke onderneming, die men van *Duitschland* alleen stout, van den kant van elke andere mogendheid echter noodzakelijk, zou moeten noemen, met één slag aan den oorlog een einde maakt of hem minstens aanmerkelijk bekort en vergemakkelijkt, is het dan iets ongehoords, als een

energieke tegenpartij ons aan die zwakke zijde aantast, zelfs al kon zij het over land doen?

Over het algemeen wordt de gedachte aan een landing te veel op den achtergrond geschoven, wegens overdreven voorstelling van de bezwaren er aan verbonden.

Als men echter een krijgsman van ervaring, de Generaal WOLSELEY, zich als volgt er over hoort uitlaten: »Het is een moeilijke operatie, de ontscheping op een vijandelijke kust en tegenover een geduchten vijand, maar niet zoo afschrikwekkend, als men algemeen denkt, mits de troepen in de eerste plaats op behoorlijke wijze ingescheept zijn en de onderneming behoorlijk voorbereid is'', dan kan voor ons in verband met het bovenstaande een onderzoek naar den aard der moeilijkheden eenig nut opleveren.

De uitslag van dat onderzoek hebben wij in de volgende bladzijden neergeschreven door de behandeling van een vijftal punten, namelijk: (1)

1. Aan welke voorwaarden moet de aanvaller voldoen en over welke hulpmiddelen moet hij beschikken om met een eenigszins belangrijke macht op onze kust te landen?

2. Zijn de maritieme hulpmiddelen, die een zeemogendheid als Engeland, Frankrijk of Duitschland bezit, voldoende voor een landing op groote schaal? Welke macht zouden zij naar nabijgelegen kusten kunnen overbrengen en hoeveel tijd zou met de voorbereiding verstrijken?

3. Hoe moet zulk een onderneming uitgevoerd worden om de meeste kans van slagen op te leveren?

4. Nadere beschouwing der moeilijkheden, die onze Noordzeekust oplevert om een belangrijke macht aan wal te zetten.

5. Tegenmaatregelen van den verdediger en conclusie.

1. Aan welke voorwaarden moet de aanvaller voldoen en over welke hulpmiddelen moet hij beschikken om met een eenigszins belangrijke macht op onze kust te landen?

Een landing met een eenigszins sterke troepenmacht op een vijandelijke kust is steeds een der moeilijkste oorlogsoperatiën.

Hoe zorgvuldig ook voorbereid, hoe goed geleid en uitgevoerd, steeds is men daarbij blootgesteld aan beletselen en bezwaren, die men onmogelijk voorzien of neutraliseeren kon.

(1) Behalve de aan den voet der bladzijden genoemde bronnen, zijn nog als zoodanig gebezigd: THIENS, Histoire du Consulat et de l'Empire.

DE BAZANCOURT, L'Expédition de Crimée.

KRATENHOFF, Geschiedkundige beschouwing van den oorlog op het grondgebied der Batavische republiek in 1796.

DEK REER POORTIGÆEL, Kustverdediging.

Orgen des M. W. VEREENS. Jahrgang 1876.

BRONSART V. SCHELLENBORFF, Der Dienst des Generalstabes.

WOLSELEY, Pocketbook for fieldservice.

Verlagen der vereeniging tot beoefening der krijgswetenschap. Jaargangen 1876—1877 en 1878—1879, N°. 1.

ALTMAYER, Über den Seekrieg.

Voor het welslagen der onderneming wordt in de eerste plaats gevorderd een zorgvuldige, tot in details afdalende voorbereiding.

Daartoe behoort:

- a. een doelmatige keuze van schepen;
- b. het bijeenbrengen van het benodigde aantal;
- c. het geschikt maken der schepen voor troepentransport; het verstrekken van een voldoende aantal sloepen, vloten, stoombarkassen; aanvulling van bemanning, en
- d. verzamelen van de meest uitgebreide topographische en statistische gegevens omtrent de kust waar men landen wil, enz.

Veel van een en ander zal reeds in vreedetijd een punt van studie hebben kunnen uitmaken en geregeld zijn en wel in het bijzonder het onder a, b en d vermelde. Zoo zou men lijsten kunnen aanleggen van de verschillende reederijen en stoomvaartmaatschappijen in elke zeehaven, vermeldende het aantal schepen, aantekening omtrent hunne bewegingen, het aantal waarover men steeds zal kunnen beschikken, het juiste aantal manschappen, paarden en voertuigen, dat elk dezer schepen kan bevatten; opgaven der benodigde landingstoestellen, enz. Een mogendheid, voor wie een landing in de toekomst tot de mogelijke operatiën behoort, zal zeker reeds zoo gehandeld hebben.

Italië o. a. deed dit reeds (1). Met betrekking tot bovenstaande punten valt het volgende op te merken.

Ad a. Het meest wenschelijke, dat men zich hierbij voorstellen kan, is het bezit van een voldoende aantal groote stoomschepen, die reeds in tijd van vrede voor troepentransport dienen. Engeland en Frankrijk hebben beide dit voordeel.

Geheel gemis of onvoldoend aantal noodzaakt tot het gebruik van oorlogsof handelsschepen, waarbij men het ideaal in grootte en stoomvermogen zoo mogelijk tracht nabij te komen. Al dadelijk moet hierbij vermeld worden, dat het gelijktijdig bezigen van een oorlogsschip als zoodanig en als transportschip zooveel mogelijk moet vermeden worden. Het aantal passagiers hindert de bemanning bij een eventueel gevecht; terwijl de ruimte meestal niet gunstig is voor het opnemen van een groot aantal landingstroepen.

Men kiest zooveel mogelijk groote schepen; zij nemen meer troepen op, vereenvoudigen het transport en leveren uit een economisch oogpunt belangrijke voordeelen op.

Daar spoed en onafhankelijkheid van windstille slechts door stoom te verkrijgen zijn, zoo zijn stoom- ver boven zeilschepen te verkiezen. Kan men de eerste niet voldoende krijgen, dan is men wel genoodzaakt tot de laatste zijn toevlucht te nemen. Zij worden dan door de stoomschepen gesleept. Dit slepen evenwel heeft ook zijn hezwaren. Daar het bij ruw weder niet

1) *Revue maritime et coloniale* 1878. Tome 8, pag. 242 et 243.

in Duitschland, per man 1,2 à 1,4 M³, per paard 4,8 à 5 M³, per stuk geschut met voorwagen 9 M³. (1);

in Italië, per man 0,75 en per paard 3,4 M³. (2).

De Franschen en Italianen stellen dus de laagste eischen. Zoo vervoerde de *Valmy*, een schip van 2800 ton, in 1854 3000 man naar de Krim. Een ander schip van 2700 ton haalde 2800 man van Mexico.

Omtrent het vervoer der bagage, uitrusting, provisie en fourage zij opgemerkt, dat dit bij de Engelschen en waarschijnlijk ook bij de Duitschers onder de opgave per man en per paard begrepen is.

Is dit niet het geval, dan trekt men soms per man en per paard $\frac{1}{2}$ ton daarvoor uit.

In elk geval blijkt 1 man per ton of 0,75 M³ vrije dekruiimte zooveel te zijn als het dek gevoegelijk kan opnemen.

Alleen het vervoer over kleine afstanden in het oog houdende, zou men alzoo volgens het hovenstaande tot het overbrengen noodig hebben:

- van een bataljon infanterie (3) een schip van 2000 à 2400 ton;
- » » eskadron cavalerie (4) » » » 1400 à 1600 »
- » » batterij artillerie (5) » » » 1500 tonnen.

In Frankrijk en Italië zou men voldoende rekenen schepen van resp. 1300, 1000 en 1100 ton.

Om een Duitsche infanteriedivisie over te brengen zou men als minimum moeten kunnen beschikken over 22 groote schepen met een tonneninhoud van 30 à 40.000. En wel:

- 1 voor den staf en de hospitaal-compagnie,
- 12 » de bataljons infanterie,
- 4 » » eskadrons cavalerie,
- 4 » » batterijen,
- 1 » » pioniercompagnie met div. pontontrein,

Een Duitsch legerkorps zou behalve de 44 schepen voor de beide divisien, indien men de voertuigen der parkcolonnes niet inscheept, nog behoeven:

- 1 schip voor het hoofkwartier.
- 1 » » » jagerbataljon.
- 8 schepen » acht batterijen korpsartillerie.
- 2 » » de pioniercompagnieën met korpspontontrein.
- 20 » » » munitiecolonnes.
- 20 » » » proviand- en parkcolonnes.
- 1 schip » het paardendepot.
- 1 » » de hospitaalcompagnie.

54 schepen met een inhoud van 40 à 60.000 ton.

(1) BRONSANT v. SCHELLENDORFF. Der Dienst des Generalstabes.

(2) Revue maritime et coloniale 1878. T. 3, pag. 242.

(3) 1036 man, 40 paarden en 9 voertuigen.

(4) 163 » 174 » » 1 voertuig.

(5) 175 » 450 » » 18 voertuigen.

Voor den staf van het trainbataljon, de veldbakkerij en elk der 12 veldhospitaal is hierbij een plaats ingeruimd op evenveel schepen der park- en proviand-colonnes.

Het geheele korps heeft alzoo noodig 98 schepen met een inhoud van 100 à 140.000 ton en zulks voor het vervoer van 37.132 man, 10.455 paarden en 1216 voertuigen.

Zooals men ziet zijn het de treinen, die het aantal transportschepen bijna verdubbelen; dit bezwaar is niet te vermijden; zelfs bij vervoer op korten afstand kan men ze niet door de troepenschepen in een 2de transport doen afhalen. Werd toch in het tijdsverloop tusschen het 1ste en 2de transport de communicatie met de kust, waarop geland was, afgesneden, dan kon het gelande leger reeds spoedig gebrek krijgen aan behoeften, die voor de slagvaardigheid onontbeerlijk zijn.

Bij ongenoegzaam aantal stoomschepen bestemt men de zeilschepen tot vervoer der treinen.

Het aantal schepen hierboven genoemd is een minimum, dat vermoedelijk niet te bereiken zal zijn; voor groote trajecten bovendien ten eenenmale nadeelig.

Afziende van de landingen in vroegere tijdperken, toen men van zeilschepen gebruik maakte en de schepen niet zulke afmetingen hadden als tegenwoordig, zijn de landingen der verbondenen in de Krim en het troepentransport der Engelschen uit Iritsch Indië de eenigste voorbeelden, waarvan de practijk ons eenige gegevens aan de hand doet omtrent dit punt.

Bij de eerste telde het Fransche leger 27.165 man, 1460 paarden en 72 stukken, ingescheept op 20 oorlogs- en 31 koopvaardijsschepen, en wel:

		110	»	op 4 koopvaardijsschepen.
2de	»	6863	»	»	50 » » 5 »
					88 » » 3 »
3de	»	6295	»	»	40 » » 4 »
					78 » » 3 »
4de	»	5150	»	»	op 7 oorlogsschepen.
Artillerie	1800	»	»	»	960 » en 72 stukken enz. » 12 »

De geheele vloot bestond uit 44 oorlogs- en 73 koopvaardijsschepen.

Het troepentransport uit Britsch Indië geschiedde met 13 schroefstoomschepen, 14 zeilschepen slepende. De eerste hadden aan boord 5864 man en 546 paarden en lastdieren. Een getal van 2969 man benevens 1495 paarden en lastdieren waren op de laatste soort schepen ingescheept.

In 27 schepen alzoo 8833 man en 2041 paarden enz.

De stoomschepen hadden een inhoud van 861 à 2296; de zeilschepen van 963 à 1999 ton (1).

(1) L'année maritime 1879, bladz. 54. Dit transport geschiedde van Voor-Indië naar het eiland Malta in 1878

Ad c. Na het bij elkander brengen der schepen moeten deze nog voor hunne bestemming geschikt gemaakt worden. Daartoe behoort alles wat strekken kan tot een doelmatige onderbrenging of legering van menschen, paarden en materieel, tot verkrijging eener goede hygiëne, in het kort tot het onderhouden der slagvaardigheid van den troep.

Dekken worden getimmerd, ruimten tot slaapplaatsen voor menschen, tot stallen voor paarden, en tot opnemen van zieken ingericht; ventilatie verbeterd en aangebracht; keukens en latrines op de beste wijze ingericht en onschadelijk gemaakt.

Tot uitvoering der veelvuldige werkzaamheden aan boord is een talrijke bemanning onontbeerlijk; elk groot stoomschip vereischt een bemanning van ongeveer 130 koppen. Is het niet mogelijk, koopvaardijmatrozen aan te werven, dan moet de oorlogsmarine in het ontbrekende aantal voorzien.

Een zaak van niet minder beteekenis is de zorg voor een voldoende aantal sloepen, vlotten, pramen en stoombarkassen tot spoedige ontscheping van menschen, paarden en voertuigen; het aanbrengen van talrijke en ruime trappen aan weerszijden der schepen; van hijschtoestellen voor het in- en uitladen van paarden en voertuigen.

Daar de snelheid van ontscheping een hoofdvoorwaarde is voor het welslagen der operatie verdient het voorgaande ten volle onze aandacht. Elk koopvaardijship heeft sloepen, doch zelden stoombarkassen. Pramen en vlotten voeren zij in geen geval in gewone tijden met zich.

Stoombarkassen zijn echter onmisbaar tot het aan wal brengen der pramen en vlotten. Elk schip moet op de hulp van zulk een barkas kunnen rekenen, hetzij deze meegevoerd wordt, of dat zij van de oorlogsschepen geleend wordt op het oogenblik der landing.

De sloepen dienen tot overbrenging der manschappen. Elk groot schip moet over een tiental kunnen beschikken, geschikt tot opname van 30 man. Pramen en vlotten in het bijzonder voor het doel vervaardigd moeten uit en in elkaar gezet kunnen worden door de bemanning der schepen, desnoods door technische troepen bijgestaan. Zij dienen hoofdzakelijk tot ontlading van paarden en voertuigen, maar ook tot overbrenging van manschappen.

Door Deutsche schrijvers (1) wordt een vlot aanbevolen, dat 50 man of 10 paarden met ruiters of een volledig bespannen stuk met voorwagen kan overbrengen.

De Franschen in de Krim bezigden vlotten, die 140 infanteristen, 20 paarden of een volledig bespannen sectie artillerie konden opnemen. Zij beschikten over 40 dergelijke vlotten.

De Engelschen koppelden twee sloepen samen, waarover een dek, dus een vlot, als de Duitschers aanbevelen.

Tegenover den minderen diepgang der lichtere soort, waardoor men het

(1) BRONHART v. SCHULLENBORG. Der Dienst des Generalstabes, II. Theil, S. 122.

strand dichter kan naderen, staat het grootere opnemingsvermogen en de grootere stabiliteit der laatste soort. Bij een flauw hellend strand zou men vermoedelijk met het ontschepen uit de zwaardere vloten vele moeilijkheden ondervinden, tenzij er landingsbruggen gebouwd waren. Uit dien hoofde schijnt het zwaardere vlot beter voor de ontschepping van infanterie, het lichtere voor die van cavalerie en artillerie geschikt. Is echter het eerste echelon reeds aan den wal en is de landingsbrug gebouwd, dan kan men ook voor de ontschepping van paarden en voertuigen met voordeel van het zware vlot gebruik maken.

Het is alzoo wenschelijk, dat elk schip, cavalerie of artillerie overvoerende, voorzien zij van twee lichte, elk ander van twee zware vloten.

Verder moeten de noodige materialen ingescheept worden tot het bouwen van een of meer landingsbruggen. Daarbij eenige schuiten of zware sloepen als ondersteuningslichamen.

Naar bovenstaande gegevens zijn alzoo benodigd, bijaldien een infanterie-divisie op 22 schepen ingescheept is:

22	stoombarkassen.	
16	lichte	} vloten, en
28	zware	
220	sloepen.	

Ad d. Politieke en strategische oogmerken benevens de geographische gesteldheid der kust oefenen den meesten invloed uit op de keuze van het landingspunt.

Wil men zich in de landstreek, waar men landt, staande houden dan is het bezit van een haven of veilige reede onontbeerlijk, omdat het leger alsdan voor de aanvulling van personeel, materieel en munitie steeds van het eigen land, dus van de vloot afhankelijk blijft.

Bij ondernemingen van korten duur in een rijke landstreek is het in mindere mate noodzakelijk, maar toch gewenscht.

Het landingspunt moet aan de volgende eischen voldoen:

- 1°. er moet een goede ankergrond zijn en in gewone omstandigheden geen of weinig brauding;
- 2°. zoo mogelijk moet de diepwaterlijn dicht langs de kust loopen. De schepen kunnen dan dichter den wal naderen, de landing beter voorbereiden door hun vuur; de vaart der sloepen naar het strand duurt korter; sloepen en vloten kunnen het strand dichter naderen; de te maken landingsbrug wordt korter en eischt minder materialen;
- 3°. de kuststrook waar de landing geschiedt moet de landing, ontwikkeling en formatie der troepen begunstigen. Hiertoe behoort o. a. een smal strand, lage duinrand, lage en vlakke oever, gunstige steunpunten in de nabijheid;

4. er moeten wegen in de nabijheid zijn om landwaarts in te kunnen rukken;

5. hout en drinkwater moeten eveneens te vinden zijn.

Is het punt nu nog zoodanig gekozen, dat de verdediger moeilijkheden ondervindt bij het aanvoeren zijner troepen, dan kan men verzekerd zijn, dat de ontschepping en formatie afgeloopen is, voor de verdediger in voldoende sterkte ter plaatse aanwezig is.

Zelden zal men zoo gelukkig zijn, aan al deze eischen te kunnen voldoen. Punt 1 alleen is bepaald noodzakelijk.

Bij de nauwkeurige kennis die men zich tegenwoordig door de uitgebreide en nauwkeurige kaarten en statistische gegevens omtrent den toestand eener kust verschaffen kan, is een uitgebreide verkenning van het landingspunt onnoodig. Bovendien zou zulk een verkenning gevaarlijk zijn, omdat geheimhouding van het uitgezonden punt een krachtig middel van welslagen is.

Is nu voor al het bovenstaande naar behooren zorg gedragen, dan kan de onderneming als goed voorbereid beschouwd worden. Zijn de toebereidselen geeindigd, dan wordt elk schip nauwkeurig geïnspecteerd en onderzocht of het aan de gestelde eischen beantwoordt.

Alle genomen maatregelen in het tijdperk der voorbereiding worden zoo geheim mogelijk gehouden. Men waakt streng tegen spionnen, verbiedt aan de dagbladen mededeelingen te doen, en beveelt hun zulke op te nemen, die men goed vindt te plaatsen.

Aan den anderen kant spaart men niets om in het bezit te komen van de beste gegevens. Men tracht zich de hulp te verzekeren van loodsen, zee-kapiteins, visschers enz., kortom van al zulke menschen, die geacht kunnen worden uitstekend op de hoogte te zijn van de vijandelijke kusten, zee-gaten, vaarwaters enz. Men vermijde echter hen te ondervragen, voor de vloot in zee is.

2. Een tweede vraag is: zijn de maritieme hulpmiddelen, die een zee-mogendheid b.v. Engeland, Frankrijk of Duitschland bezit, voldoende voor een landing op groote schaal.

Welke macht zouden zij naar nabijgelegen kusten kunnen overbrengen en hoeveel tijd zou met de voorbereiding verstrijken?

Engeland. In de eerste plaats (1) zou dit rijk kunnen beschikken over zijn uitsluitend voor troepentransport gebouwde schepen, als de *Malabar*, *Crocodile* enz. Hun aantal bedroeg in 1880 twaalf, elk van 3 tot 6000 ton verplaatsende. Vermoedelijke tonneminhoud ongeveer 40.000.

Verder kunnen in aanmerking komen de houten schepen der vloot, voor troepentransport geschikt gemaakt. Ongeveer 70 schepen metende 140.000 tonnen.

(1) Deutsche Heereszeitung, N°. 97, S. 206.

Dan treedt de stoom-handelsvloot op. Op 1 Januari 1880 telde zij 3542 schepen met ruim 2,5 millioen tonneninhoud. Aannemende dat de helft dezer laatste soort niet voor troepentransport geschikt en van de andere helft slechts het $\frac{1}{4}$ gedeelte gehuurd kan worden, dan maakt dit 450 schepen met minstens 300.000 ton inhoud (1).

Deze getallen doen ons zien, dat de hulpbronnen van Groot Brittanje, voor wat aantal schepen en tonneninhoud betreft, de grenzen van het benoodigde verre overschrijden.

Evenzoo is het met het overige. Voor constructie en herstelling bezit dit rijk 5 oorlogshavens Pembroke, Sheerness, Chattam, Devonport en Portsmouth in volgorde hunner belangrijkheid. Ruim 15.000 werklieden zijn daar in vreedstijd werkzaam.

Daarnaast treedt in nog veel grooter uitgebreidheid de particuliere industrie op. Zij heeft haar zetel opgeslagen aan de boorden van de Clyde, de Tyne, de Wear, de Tees, te Hartlepool, Whitby, Hull, Blyth (2).

In het jaar 1880 werden op de werven aldaar niet minder dan 538 groote stoomschepen met ongeveer 620.000 tonnen gebouwd (3).

Uit een en ander blijkt, dat het eerder Groot Brittanje's militaire positie, als wel het vermogen zijner maritieme hulpbronnen is, waardoor de hoeveelheid troepen bepaald wordt, die het op een geweld oogenblik naar het vasteland wil overbrengen. Bedraagt dit b.v. twee legerkorpsen dan staat niets dit transport in den weg.

Ook het oordeel der Britten komt hierop neer. Toen in 1878 oorlogsgevaar dreigde tusschen Rusland en Engeland verscheen, in de *Times* een reeks artikelen, waarin ook een overtocht van troepen op groote schaal ter sprake kwam. Men beschouwde daarin het overbrengen van 80.000 man met bijbehorend aantal paarden en voertuigen als een gering beletsel en berekende 310.000 tonnen laadruimte daarvoor noodig te hebben.

De tijd, die er noodig zou zijn van af het besluit tot de landing tot en met de inscheeping der troepen wordt gerekend een maand te bedragen. Deze lange duur schijnt echter grootendeels veroorzaakt te worden door de omslachtige regeling van het troepentransport. Zoo zoekt de Admiraliteit de schepen uit, de Horse Guards bepalen dan welke troepen en het War office welke voorraad in elk schip zal gaan. Daarna worden de schepen klaar gemaakt, vervolgens gaan zij bijna alle naar Woolwich om den voorraad en naar een havenplaats om de troepen in te nemen.

Daar reeds in 1877 hieromtrent klachten rezen van Engelsche specialiteiten, is het niet onmogelijk, dat in den toestand verbetering is gebracht.

(1) In 1876 bezat Engeland voor de groote vaart 5287 zeil- en 1488 stoomschepen met resp. 3.234,000 en 1.488,000 tonnen. De overige schepen der handelsvloot waren visschersvaartuigen, kustvaarders, kortom schepen van geringen inhoud. *L'année maritime 1876*, bladz. 402.

(2) *Ibidem* bladz. 147.

(3) Zie verzameling van consulaire en andere verslagen. 1880. Londen, 40de Af.

Frankrijk. Evenals Engeland bezit ook Frankrijk een vloot van schepen uitsluitend voor troepen-transport. In het jaar 1881 telde zij 42 stoomschepen, ongeveer 130.000 ton verplaatsende (1). Vermoedelijke tonneninhoud + 80.000.

De koopvaardijvloot telde in dat zelfde jaar 292 stoomschepen met 233.972 tonnen.

Neemt men nu nog in aanmerking dat Frankrijk's zeil-handelsvloot op 1 Januari 1879 bijna 600.000 ton vertegenwoordigde; dat steeds in de Fransche havens een aanzienlijk aantal schepen van vreemde mogendheden liggen, die men zal kunnen inhuren, dan blijkt ook hier, dat hoewel Frankrijk niet zulke machtige hulpbronnen als Engeland bezit, het transporteeren van twee legerkorpsen — 72.128 man, 20156 paarden en 3518 voertuigen, waarvoor naar den geringsten maatstaf bijna 200.000 ton laadruimte noodig is — niet tot de onmogelijkheden behoort.

Frankrijk's havens van uitrusting en herstelling zijn te Cherbourg, Brest, Lorient, Rochefort en Toulon. 18.000 werklieden zijn in vredestijd daar werkzaam (2).

Bij dit alles schijnen de Franschen een aangeboren gemakkelijkerheid te bezitten om zee-transporten te volvoeren. In 1839 werd bevel gegeven aan een korps van 10.000 man om den Paus te ondersteunen. Te Toulon ingescheept, stonden zij 10 dagen, nadat het bevel te Parijs gegeven was, te Civita Vecchia aan land. (Afstand 66 G. M.)

In 1830 werd het leger voor Algiers in 3 dagen te Toulon ingescheept. Het telde 37.000 man, 4000 paarden en 180 stukken benevens een voorraad voor drie maanden.

Zelfs de Britten erkennen hierin hunne minderheid. Zij beweren, dat de Franschen, dank zij hun transportvloot, de hulp van de Messageries en hun hierboven besproken eigenschap, in een week zouden kunnen verrichten, waarvoor de Engelschen een maand zouden moeten besteden (3).

Duitschland. Alhoewel Duitschlands oorlogsvloot niet in de schaduw kan treden van die van Engeland en Frankrijk, is het echter niet geraden, haar buiten beschouwing te laten, terwijl zijn koopvaardijvloot die van Frankrijk in aantal schepen en tonneninhoud overtreft.

In het jaar 1883 telt de oorlogsvloot behalve 14 oceaanaardige pantser-schepen en 18 pantserkanonneerbooten tot kustverdediging, o. a. 31 kruisers, waaronder een twintigtal korvetten met een tonneninhoud van ruim 50.000.

Op 1 Januari 1882 telde de koopvaardijvloot (4)

458 stoomschepen met 251.648 ton

4051 zeilschepen » 942.759 »

bemand met resp. 9516 en 25.593 koppen.

(1) Die Streitkräfte der bedeutenderen continentalen Europäischen Staaten. Frankreich. S. 248—250.

(2) L'année maritime 1878. bladz. 233.

(3) Journal of the Royal United Service Institution 1877, bladz. 80.

(4) Die Streitkräfte der bedeutenderen enz. Deutschland. S. 230.

Hamburg en Bremen vertegenwoordigen met hunne handelschepen bijna de geheele vloot, die geacht kan worden geschikt te zijn voor troepentransport. Een negental maatschappijen onderhouden met hunne stoomschepen een geregelde vaart op bijna alle landen der wereld.

Deze stoomschepen zijn zonder uitzondering van de grootste soort.

Hetzelfde verricht de Noordduitsche Lloyd in Bremen.

Het buitengewone handelsverkeer dezer steden met de geheele wereld is bovendien oorzaak, dat tal van vreemde schepen, de havens uit- en inloopen. In mindere mate geldt dit ook van de Oostzee-havens Kiel, Stettin, Dantzig, Pillau en Koningsbergen.

In 1880 bezat Hamburg 126 stoomschepen met 119.187 ton; bovendien waren 30 nieuwe in aanbouw, benevens 380 zeilschepen met 145.450 ton (1).

In 1879 liepen in de voornaamste havens binnen:

Hamburg	706	Hamb. stoomschepen	594.562 ton.
»	2462	vreemde »	1.364.136 »
Bremen (2)	220	stoomschepen	359.577 »
(1880)	418	»	233.912 »
»	533	zeilschepen	444.370 »
Stettin (3)	1603	stoomschepen	689.255 »
Dantzig (4)	255	Duitsche stoomschepen	108.477 »
»	293	vreemde »	230.497 »
Pillau (5)	668	stoomschepen	345.671 »
Kiel (6)	901	Duitsche stoomschepen	140.592 »
»	751	vreemde »	519.503 »

Hoe onvolledig deze opgave ook moge zijn, toch kan men opmaken, dat gemiddeld een aantal schepen de Duitse havens binnenliepen, wier inhoud minstens 400.000 ton bedroeg.

Had men nu een troepentransport op het oog dan zou aan alle Duitse schepen het uitloopen belet kunnen worden. Het lijdt geen twijfel, of verreweg het grootste deel der Hamburger- en Bremerstoomvloot zou alsdan in Duitse havens vereenigd kunnen worden. Neemt men daarbij in aanmerking dat de Noordduitsche Lloyd te Bremen voor de vaart op Amerika 27 stoomschepen bezit elk van 2500 ton; de Hamburg Amerik. Packet Actiengesellschaft 21 van 3000 ton; de Kosmos 8 van dezelfde grootte; dat er te Hamburg nog 7 andere maatschappijen zijn met een geregelde vaart op de oosten westkust van Zuid-Amerika, op de Antillen, op Afrika, op Australië, op de Atlantische havens, dan is het vermoeden niet ongegrond, dat het bijeen-

(1) Verzameling van Consul. versl. 1881, Afl. 4.

(2) » » » » » » 5.

(3) » » » » » » 3.

(4) » » » » » » 7.

(5) » » » » » » 8.

(6) » » » » » » 9.

brenge eener laadruimte van 150 à 200.000 ton voor onzen oostelijken nabuur niet veel zwaarigheden kan opleveren.

Deze schatting krijgt nog meer waarschijnlijkheid, als wij lezen, dat een ooggetuige op zekeren Septemberdag van het jaar 1876 te Hamburg 300 schepen telde, elk van minstens 500 tonnen. Onder deze schepen bevonden zich een twintig- à dertigtal transatlantische stoomschepen (1).

Ook aan werkkrachten, werven enz. tot uitrusting is geen gebrek. Deze laatste bestaan te Kiel, Wilhelmshaven, aan de Elbe, de Wezer, te Rosstock enz. Evenmin aan gelegenheid tot inschepen. De haven van Kiel is 10 KM. lang en de rivier te Wilhelmshaven 32 KM.; in heide diep water. Onafhankelijk van de dokken zijn er in de laatste haven meer kaaien, dan al de Britsche kaaien te zamen. Voeg daarbij Hamburg met zijne Kaiser-, Dallmann-, Hübner-, Sandthor- en Strand-kaden, waar de groote stoomschepen met stoom- en gewone kranen in den kortsten tijd geladen kunnen worden; dan de mogelijkheid om de als transportschepen te bezigen oorlogschepen in vollen vrede klaar te maken en het wordt duidelijk dat ook op dit terrein Duitschland geen te minachten nabuur is.

Veertien dagen na de oorlogsverklaring zegt een Engelsch zeeofficier kunnen 50.000 Duitschers op de Engelsche (lees: Hollandsche) kust geland zijn (2).

De Generaal-Majoor HARNES gaat nog verder. Een handige diplomatie van Duitsche zijde, zegt hij, kan maken, dat het inschepen van 50.000 man infanterie, 2000 paarden en 30 vuurmonden te gelijk met de oorlogsverklaring kan plaats hebben (3).

En wie zal een handige diplomatie aan Duitsche zijde ontzeggen!

Op grond van het bovenstaande meenen wij daarom het eerste gedeelte van de in punt 2 gedane vraag met ja te kunnen beantwoorden; dat verder door Frankrijk en Engeland twee, door Duitschland minstens anderhalf legerkorps op onze kust geworpen kan worden en dat dit reeds eenige dagen na de oorlogsverklaring mogelijk is.

3. Hoe moet zulk een onderneming uitgevoerd worden om de meeste kans van slagen op te leveren?

De uitvoering kan men gevoegelijk splitsen in de inscheeping, de overtocht en de eigenlijke landing.

Inscheeping. De snelheid van het inschepen is afhankelijk van het aantal en de gunstige gesteldheid der inscheepingsplaatsen, van de geoefendheid in het uit- en inladen en van de goede regeling der inscheeping zelve. Wanneer de schepen in havens of aan kaaien kunnen opnemen, gaat de inscheeping

(1) Deze schepen hoofdzakelijk voor passagiersvervoer bestemd, zijn zonder verdere werkzaamheden als transportschepen te gebruiken. Zie o. a. in de *Sueria*, een der schepen van de H. A. P. A. Gesellschaft, ingericht voor het vervoer van 92 passagiers late kl., 82 2de kl. en 520 3de kl. De bemanning bedraagt 120 koppen. Zie *Journal of the Royal United Service Instit.*, bladz. 16.

(2) *Idem*, bladz. 21.

(3) *Idem*, bladz. 22.

veel vlugger, dan wanneer zij ten gevolge van ondiepten of onvoldoende lengte der aanlegplaatsen, den vasten wal niet kunnen naderen en de troepen en paarden uit sloepen en vlotten moeten overnemen.

De Engelschen besteedden in 1799 4 dagen (van 8—12 Aug.) om hunne troepen — 15.000 man en eenige cavalerie — te Duins, Margate en Ramsgate in te schepen.

De inschepping der 3 Fransche divisien te Varna (1854) duurde 3 dagen. De 1ste divisie — 7057 man en 126 paarden — had 9 uren noodig.

Hoe oefening en zorgvuldig gekozen hulpmiddelen den tijd kunnen bekorten, toonde NAPOLEON I aan. Het geheele voor de landing in Engeland bestemde leger 138.788 man, waaronder 173 eskadrons cavalerie en artillerie kon in 4 uren ingescheept worden.

Intusschen, zulke gunstige omstandigheden doen zich zelden voor.

Voor de inschepping van een legerkorps zal men wel drie dagen noodig hebben.

Bij de inschepping wordt het volgende in acht genomen:

1. Alles wordt in één schip gebracht wat tot hetzelfde tactische onderdeel behoort.

2. Wat het eerst ontscheept, wordt het laatst ingescheept; alzoo eerst de bagage en treinen, dan de paarden, het laatst de troepen.

3. In zeilschepen logeeren alle troepen beneden; in stoomschepen het ½ boven, in gunstig jaargetijde.

Een en ander bij een langdurig traject. Zijn bij een kort traject troepen op het dek gelegerd, dan zorgt men voor beschutting tegen wind en regen.

Voordat de troepen het schip betreden, wordt een officier aan boord gezonden om de legering van den troep te vernemen en zich bekend te maken met de getroffen policie-maatregelen en met den inwendigen dienst.

Een en ander wordt aan de troepen bekend gemaakt.

Overtocht. Het volgende wordt daarbij in acht genomen:

1. Bestaat de transportvloot uit stoom- en zeilschepen, moet er dus gesleept worden, dan wordt dit zoo geregeld, dat de vaartsnelheid van elk paar zooveel mogelijk overeenkomt. Hierdoor worden aanvaringen, wanorde en achterblijven voorkomen.

2. Elke sleper en zijn vaartuigen vormen een groep. Evenzoo eenige stoomschepen achter elkander.

Eenige groepen naast elkaar vormen een colonne. Bij vermenging van stoom- en zeilschepen hebben de groepen een afstand, minstens gelijk aan de groepslengte, van elkaar. Aantal groepen eener colonne: niet meer dan vier. Colonne achter elkander. Afstand tusschen twee colones slechts zooveel als de veiligheid vordert.

3. Elke groep en elk schip wordt gemerkt en van een nummer voorzien. De schepen, die troepen eener zelfde divisie overvoeren krijgen hetzelfde merk op de zijden van het schip; die van de 1ste brigade een wit op zwart.

ten, van de 2de brigade een zwart op witten grond, bijvoorbeeld. Infanterieschepen voeren de vlag in den grooten mast, cavalerie- in den voormast en artillerieschepen in den achtermast.

4. Oorlogsschepen begeleiden en omgeven de vloot aan alle zijden.

5. Meestmogelijke zorg voor het geven van signalen tusschen de schepen; op elk schip een aangewezen personeel daarvoor.

De vloot moet met gunstig weer de havens verlaten, vooral bij vervoer op korten afstand. Is de barometerstand gunstig, dan heeft men in een gunstig jaargetijde een waarborg, zij het dan ook een zwakke waarborg, dat men dat weer zal houden; maar bovenal zal de invloed van den nieuwen toestand minder nadeelig zijn op de passagiers, voor het meerendeel vreemdelingen op het nieuwe element.

Steeds is het raadzaam, een vooraf bepaalde verzamelplaats aan te geven voor het geval, dat ongunstig weer de vloot uit elkaar mocht drijven. Dit punt moet zoo dicht mogelijk bij het uitgekozen landingspunt liggen.

Voor het bewaren van den goeden geest onder de troepen en het handhaven eener goede hygiëne moet de meeste zorg gedragen worden. Het streng naleven van een te voren opgemaakt politie-reglement is hiervoor de beste waarborg.

De vaartsnelheid der vloot zal geheel afhangen van den minst snelloopen den stoomer of groep, wil men den noodigen samenhang bewaren. Op meer dan $1\frac{1}{2}$ à 2 GM. in het uur zal men waarschijnlijk niet mogen rekenen.

Neemt men nu aan, dat werkelijk eenige mogendheid het in den zin mocht krijgen, een landing op onze kust te ondernemen; dat het daarvoor bestemde een troepenmacht ter sterkte van een Duitsch legerkorps, met nog een divisie zonder cavalerie, om op een ander punt der kust te demonstreeren en na gelukte landing van het korps eveneens aan land gezet te worden; dat men de troepen der divisien, zoomede het hoofdkwartier, het jagerbataljon, de pioniercompagnie en hospitaalcompagnie, als op bladz. 7 vermeld is, op groote stoom- of zeilschepen kon inschepen; voor het overige echter het dubbel aantal schepen, als daar berekend was noodig had, dan zou de geheele transportvloot bestaan uit 67 groote en 98 kleinere schepen, d. i., in 4 colonnes ingedeeld, 41 schepen achter elkander. Bij twee scheeps lengten (200 M.) achter elkander wordt de lengte van het convooi ruim 12000 M.

Uitvoering der landing. Het aan wal zetten van een landingsleger moet tegenover den verdediger het karakter van een snellen en verrassenden aanval dragen. De snelheid wordt verkregen door onmiddellijk na het ankeren der schepen met de landing te beginnen; het verrassende kan in hooge mate door schijnvertoningen bevorderd worden. Daar er met het in elkaar zetten van vloten enz. steeds een genuime tijd verloopt en dit niet in open zee gedurende de vaart geschieden kan, zoo is het wenschelijk, dat de toebereidselen getroffen worden op een punt verwijderd van het uitgekozen landingspunt, als men het snelle en verrassende der handeling niet prijs wil geven.

Het verzamelpunt der vloot komt daarvoor in de eerste plaats in aanmerking.

Treft men daar aanstalten tot landen, dan demonstreert men reeds gelijktijdig. Men lokt dan misschien den verdediger naar dat punt en ontbloot het werkelijke aanvalspunt van troepen. Voor alles komt het er op aan bij een demonstratie, dat de plaats waar men demonstreert een waarschijnlijk aanvalspunt is; dat het van het ware landingspunt niet te ver verwijderd is, zoodat men zich na het invallen der duisternis verwijderende, bij het aanbreeken van den dag ter plaatse kan aankomen. In den zomer heeft men dan nog 4 à 5 uren te zijner beschikking. Verder moet het een veilige reede, een onverdedigd zeegat, een baai enz. zijn, waar men tegen storm beveiligd is.

De geheele vloot komt alzoo in den loop van den dag op de verzamelaarsplaats anker en gaat onmiddellijk over tot het in elkaar zetten der vlotten.

Na het invallen der duisternis wordt naar het ware landingspunt gestoomd; men stoomt in zee zoover van de kust, dat deze beweging aan het oog van den verdediger onttrokken is, om den volgenden morgen recht op de kust en het ware landingspunt aan te stoomen.

Om de demonstratie nog volkomener te maken, laat men b.v. slechts twee of één divisie wegstoomen; het grootste gedeelte der vloot blijft dan liggen, zet den volgenden morgen troepen in de boot zonder ze aan land te brengen, trekt ze weer in en zet dan koers naar het landingspunt.

Nauwkeurige kennis van het telegraafnet aan de kust veroorlooft misschien ook, ergens den draad door te snijden. Een snellopend vaartuigje en eenige ondernemende lieden zijn hiervoor voldoende.

Het aan den wal brengen der troepen is geheel het werk der marine. De ontscheping wordt geregeld door een algemeene instructie tot in details afdalende.

Ten einde een berekening van tijd, enz. te kunnen maken, laten wij hier een instructie volgen, zooals zij zou kunnen gegeven worden in het concrete geval, dat wij op het oog hebben. Aangenomen wordt dus, dat des avonds na zonsondergang van de verzamelaarsplaats der vloot een transport vertrekt van 48 schepen aan boord hebbende 2 infanterie divisies, een jagerbataljon, 1 pioniercompagnie met korps pontontrein en het hoofdkwartier van het legerkorps. De transportvloot wordt begeleid door een tiental oorlogsschepen.

Instructie voor de landing van de 1ste en 2de infanterie divisie.

1. De 48 schepen zullen in twee liniën ankeren op 375 M. achter elkander; de schepen met een tusschenruimte van 400 M.; de 1ste divisie op den rechter-, de 2de op den linkervleugel. In elke divisie: de 12 infanterie-schepen in voorste linie; in achterste linie van af den rechtervleugel: de cavalerie, de divisie pontontrein, de hospitaalcompagnie, de helft van den korps pontontrein en de artillerie; het korps hoofdkwartier bij de rechterdivisie en het jagerbataljon bij de linkerdivisie. Alles in volgorde van de onderdeelen van den rechtervleugel.

2. In de onder punt 1 genoemde formatie houdt de vloot recht op de kust aan op een kwart mijl afstand voorafgegaan door de oorlogsschepen. Ter hoogte van de 8 M. waterlijn gekomen werpen deze laatste het anker uit; hun plaatsing is als volgt: de . . (2 schepen) op de rechterflank; de . . (2 schepen) op de linkerflank, beide voorwaarts van de voorste lijn der transportschepen. De . . (2 schepen) vóór het midden der voorste lijn; de . . (2 schepen) vóór het midden der rechterhelft; de . . (2 schepen) vóór het midden der linkerhelft van de transportvloot.

De overige oorlogsschepen houden zich achter de liniën op.

3. Onmiddellijk na het ankeren strijkt elk oorlogsschip zijn barkas; die van de rechterschepen van elke groep bakenen 375 M. achter de oorlogsschepen de lijn af voor de voorste linie der transportvloot; die van de linkerschepen bakenen de achterste lijn af.

Elk schip strijkt ook een sloep om, als het mogelijk is, de lijn van 1,5 M. water met boeien af te bakenen.

4. Wanneer de verdediger zich op het strand of achter den duinrand vertoont, openen de oorlogsschepen het vuur. Dit wordt voortgezet tot op het oogenblik, dat de landingsvloepen de linie der oorlogsschepen passeeren. Vanaf dat oogenblik zetten alleen de oorlogsschepen op elke flank het vuur voort.

5. Nadat de barkassen de lijnen der transportschepen afgebakend hebben, begeven zij zich vóór het front der voorste linie transportschepen en komen ter beschikking van de ondercommandanten der landingsvloepenflotille. De eerste officier van de . . . commandeert de flotille der rechter-, die van de . . die van de linkerdivisie. Die van de . . . commandeert de flotille van het 1ste regiment, enz. (elk regiment krijgt een commandant voor zijn vloepenflotille).

6. Bij het ankeren der transportschepen moet alles gereed zijn om met het uitladen in de sloepen en op de vlotten te beginnen. De stoombarkassen moeten met stoom op in de davids hangen, de sloepen tot strijken gereed zijn en met de vlotten aan weerszijde van het schip genomen worden; de troepen moeten gereed zijn, het schip te verlaten, gegeten hebben en voorzien van levensmiddelen voor drie dagen.

7. De sloepen en vlotten aangewezen voor de ontlading van elk schip voeren dezelfde vlag als dat schip. De hoogte waarop deze vlag geheeschen wordt op het schip, zal aanduiden welk gedeelte van het schip ontladen is.

8. De schepen der achterste linie zenden na het ankeren hunne sloepen naar de schepen, die vóór hen liggen; daarentegen ontvangen zij daarvoor 1 barkas met zwaar vlot (1).

Elk schip uit de voorste linie laadt in 20 sloepen 600 man infanterie en op het vlot de bataljonsmunitiewagen en een achttal paarden. Elk schip uit

(1) Elk schip heeft op de verzamelplaats een tweede barkas geleend van de schepen, waarmede de treinen overgevoerd zijn.

de achterste linie laadt in: bij de cavalerie: 40 paarden met ruiters; bij de artillerie: 2 bespannen sectiën; de pioniercompagnie met eenige paarden en 2 voertuigen; de helft der hospitaalcompagnieën; gedeelten van de divisie en korps staven enz.

9. Geladen sloepen van de voorste linie verzamelen zich op een lijn 100 M. vóór de transportschepen met 15 M. tusschenruimte; alle in volgorde van de onderdeelen der bataljons van den rechtervleugel. De vaart naar het strand wordt niet begonnen, voordat alle sloepen in die lijn hebben plaats genomen. Is dit geschied, dan hijscht elk ondercomandant der flotille zijn vlag.

Wanneer op de . . . de vlag geheschen wordt, zet alles naar het strand zich in beweging.

10. Vloten met paarden en voertuigen zetten zich niet eerder in beweging voor de infanterie meester is van het strand. Alsdan begeeft zich elk vlot derwaarts op eigen gelegenheid.

11. Gedurende de vaart naar het strand zitten alle manschappen in de sloepen, praten niet en houden het geweer ongeladen tusschen de beenen. Geen geweer wordt geladen voor men het strand bereikt. De oudste in rang zit achter in de sloep, de op hem volgende voor.

12. Bij de vaart moet de grootste orde en regelmaat heerschen; alle sloepen op een lijn moeten te gelijk aankomen. Snelheid in vaart is ongeschikt. Biedt de verdediger geen weerstand, dan verzamelt alles zich op het strand; compagnieën, bataljons worden aldaar geformeerd. Elk regiment infanterie, cavalerie en artillerie markeert zijn verzamelplaats door een overeenkomstige vlag met die van zijn schepen.

13. Behalve door de op de flank geplaatste oorlogschepen, wordt het naderen der sloepen gesteund door het vuur uit de oorlogs-stoombarkassen. Elk der schepen zet daartoe alle vaartuigen van deze soort uit.

14. Na de eerste vaart keeren alle ontschepingsmiddelen naar de schepen terug en zetten de ontscheping voort. De sloepen bataljongewijze; de vloten onafhankelijk van elkander.

15. Onmiddellijk na het ankeren koppelen de pionniers hunne pontons tot vloten aaneen. Voor zoover zij niet beladen worden met materialen voor de landingsbruggen zullen zij paarden of voertuigen overvoeren van de divisiestaven.

De vloten der pionniers zullen aan het strand tot een brug saamgevoegd worden, tijdelijk als landingsbrug dienstdoende. Onmiddellijk zal daarna een begin gemaakt worden met het slaan dezer laatste.

Tot zoover de instructie.

Zoodra nu de voorste sloepen aan den grond komen springen de manschappen er uit en snellen naar het strand. Heeft de verdediger den duinrand bezet, dan wordt het strand snel overschreden en gezamenlijk het duin beklommen. Het is de eerste taak van den aanvaller, na de verjaging van de tegenpartij zich te ordenen, daarna zich voorwaarts van het landingspunt

vast te zetten om de ontschepping van het overige te beschermen en den aanrukkenden verdediger te kunnen ontvangen.

Door het bezetten van de gunstigste punten voorwaarts, het aanleunen van de beide flanken aan zee, waardoor de oorlogsschepen de vleugels kunnen flankeren, kan dit doel bereikt worden.

Na hoeveel tijd kan het geheel aan wal staan?

Bij de landing der Franschen in de Krim kon men 40' na het ankeren beginnen met het inladen in sloepen; 30' later werd het signaal gegeven (1), waarop 9670 man in sloepen en vlotten koers naar het strand zetten. Daar de uitlading uit 15 schepen geschiedde, kunnen deze gegevens ook voor ons als maatstaf gelden. Nemen wij nu (2) voor de vaart naar het strand 20', dan staan 1½ uur na het ankeren der vloot 24 bataljons a 600 man over een lengte van 9200 M. aan den wal, terwijl de artillerie der vloot 1½ uur beschikbaar gehad heeft om het strand en den duinrand te zuiveren.

Als verder 10' later de vlotten naar het strand gesleept worden en deze 15' behoeven om hunne paarden en voertuigen te ontschepen (3); als met elke volgende vaart verder 2 uren (4) verlopen, dan zullen aan wal staan gerekend van af het oogenblik dat geankerd werd:

Na 1½ uur 14.400 man infanterie.

» 2½ » 8 pelotons cavalerie, 16 sectiën artillerie, de bataljons-patroon-caissons, gedeelte der staven bereden, pioniers en 2 hospitaal-compagnieën.

» 2¾ » 24.000 man infanterie,

» 4¼ » 25.000 man infanterie, 8 halve eskadrons, de batterijen met hun vuurmonden en 2 caissons.

» 8¼ » nagenoeg de beide infanteriedivisiën in hun geheel op enkele voertuigen na.

10¼ » na het ankeren staat het geheel op strand.

Als des zomers dus des morgens te 4 uren de vijandelijke transportvloot de ankers uitwerpt, staat des namiddags 2¼ uur de geheele ingescheepte macht met paarden en voertuigen aan land en blijft het nog overige gedeelte van den dag over ter ontschepping van het inmiddels aangekomen overschot

(1) Het laden eener sloep, zegt HONNART v. SCHELLENBORFF, duurt 25'; dit schijnt te veel. Althans in het algemeen verslag omtrent de najaarsmanoeuvres op de kust in 1870, leest men op bladz. 152, dat het strijken en bemannen der sloepen 10 h 15' vorderde. In de Krim ontscheepte men in 6 sloepen, 2 vlotten en 2 booten per schip en besteedde daaraan, met inbegrip van het roeien naar de lijn der sloepen 30'.

(2) De afstand tusschen sloepenlijn en strand bedroeg in de Krim 1400 M.; den 8den September roerde men op onze kust 1600 M. naar het strand in 20' en terug in 28'; den 5den September 1850 M. in 22', terug in 17', weer naar wal in 15'. Zie evengenoemd verslag, bladz. 172.

(3) Tijd van ontschepping in de Krim.

(4) Voor het inrijtschen van een paard besteedde men, bij de voorgenomen landing in Engeland, 2 h 2', volgens THIERNS, Histoire du Consulat etc. Naar dezen maatstaf voor een vlot met 10 paarden 20'.

Idem 20 paarden 60'.

der transportvloot. Dit laatste bevat dan in 19 groote en 98 kleinere schepen: een divisie zonder cavalerie, benevens het nog niet ontscheepte gedeelte van het korps.

Aangenomen, dat dit gedeelte des morgens te 4 uren begonnen is te demonstreeren door een schijnlanding, dat elk der 12 infanterieschepen naar behooren 600 man in sloepen heeft uitgezet op overeenkomstige wijze als op het ware landingspunt; dat deze vertooning 1½ uur geduurd, daarna gestaakt en vervolgens 1½ uur besteed werd om de troepen weer aan boord te nemen, de ankers te lichten en weg te stoomen, dan kan het, bijaldien het ware en schijnlandingspunt niet meer dan 16 G. M. van elkander liggen, en de vloot 8 G. M. in de wacht loopt, uiterlijk te 3 uur namiddag aankomen.

Zijn dan maatregelen getroffen om de uitgeladen schepen te doen vertrekken of meer achterwaarts, b.v. 750 M., te laten ankeren, dan kan de nieuwe vloot in 3 liniën ankeren op de plaats der voorgaande, zoo dicht mogelijk bij het strand en wel in de voorste linie (40 schepen) de helft van den infanterie- en artillerie-munitietrein en de proviandcolonnen; in de tweede de divisie, de korpsartillerie en de hospitaalcompagnie; het overige in de achterste linie.

Wanneer nu de ontscheeping alleen begonnen wordt van de beide voorste liniën en men aanbeemt, dat nog twee vaarten naar het strand gedaan kunnen worden; dat alles geschiedt naar de grondbeginselen neergelegd in de instructie, dan staan elk schip ten dienste 2 barkassen en 2 vloten, bovendien den troepenschepen 20 sloepen, zoodat des avonds de infanteriebataljons met een voertuig, 12 batterijen artillerie met vuurmonden en 2 caissons, de hulpdiensten der divisie in hun geheel en uit elk schip der voorste linie een achttal voertuigen zijn gelost.

De ontscheeping van het overige vordert nog 1 à 2 dagen. Zeker is de gelande macht niet geschikt om de operatiën te beginnen voor den 3den of 4den dag.

Met enkele woorden zullen wij nog aantoonen, wat de ondervinding in deze geleerd heeft ten einde elke beschuldiging van optimisme te ontgaan. Wat het aantal groote schepen betreft voor de onderneming noodig, daarover is reeds vroeger gesproken. De sterkte van het 1ste echelon bedroeg bij de landing in Egypte (1801) 5000 geplaatst in 320 sloepen, bovendien 10 vuurmonden. In de Krim 9670 man, 9 vuurmonden en de paarden van de generaals der 1ste divisie met 90 sloepen, 18 vloten en 30 groote booten. Elke sloep bevatte 30 of 40 man, een vlot 140 en een groote boot 110 man.

In 1855 brachten de Franschen in eens 10.000 man infanterie op Bomarsund (in de Oostzee) aan land.

WOLSELEY zegt, dat de voorbereidselen onvolmaakt zijn, als men niet in

eens 7745 man (waarschijnlijk een Engelsche divisie) kan op strand zetten. Admiraal MENDS brengt dit aantal op 10.000 (1).

Wat den tijd van duur der ontscheping betreft zijn hiervoor reeds eenige gegevens verstrekt. Het uitladen van manschappen uit sloepen gaat het vlugst. Sir W. MARTIN zegt (2), dat het bij zijn practische oefeningen te Malta steeds in 2' geschiedde, met inbegrip van de verzameling op het strand.

Om de snelheid van landen nog meer te bevorderen, is reeds voorgeslagen om NAPOLEON'S plan van 1805 op te volgen, namelijk met kleine stoombooten op de kust te loopen en de manschappen langs trappen vóór aan den boeg te ontladen (3). In den eersten Chineeschen oorlog (1842) werd dit in practijk gebracht. Zoo b.v. had de *Nemesis* een geheel bataljon aan boord en zette het op de boven omschreven wijze aan land. De uitkomst van dergelijke uitvoering zou zijn dat 2 à 3 uren na het verschijnen aan den horizon 10.000 man infanterie aan land staan, dat binnen 6 uren de geheele infanterie en op den derden dag alles geland was.

Voor de ontscheping van het overige vermeldt de krijgsgeschiedenis:

Bij de landing in Algiers (1830) begint de ontscheping om 4 uur V.M. Om 12 uur M. waren aan wal gebracht 30.000 man, 5 veld- en bergbatterijen, vivres en munitie voor 10 dagen.

In de Krim stonden 11 uren na het ankeren 3 divisieën infanterie, 59 vuurmonden, 52 caissons, bagage en eenige cavalerie op strand.

In 1801 had het Britsche leger 17.500 man, 24 kanonnen, 600 paarden met bijbehorende voertuigen — drie dagen noodig om bij Aboukir te landen.

De Franschen in de Krim hadden alles in drie dagen op het strand. (Eigenlijk in vijf dagen, doch hieronder waren er twee, waarop door slecht weer niets aan land kon gebracht worden.

4. Nadere beschouwing der moeilijkheden, die onze Noordzeekust oplevert om een belangrijke macht aan wal te zetten.

In korte woorden is het karakter onzer Noordzeekust als volgt. Een duinstrook scheidt het strand van het binnenland. De breedte dezer duinstrook wisselt af van 420—4000 M.; de maximumhoogte der duintoppen bedraagt 60 M. Daar waar geen wegen door de duinen voeren is het duin ongeschikt voor de beweging van paarden en voertuigen, in hooge mate zelfs voor infanterie.

Op sommige plaatsen zijn geen duinen, o. a. tusschen Camp en Petten, afstand 5 KM. Een zware dijk weert hier de zee. Elders is het duin langzamerhand weggespoeld en het nog bestaande tot een zanddijk vervormd.

(1) Journal of the Royal United Service Institution 1877, bladz. 44.

(2) Idem.

(3) Journal of the a. s. f. 1877, bladz. 48.

Hier treft men ook in zee aangelegde hoofden, om de zee te beletten nog meer weg te schuren.

De kust heeft geen bochten of inhammen, vormt slechts een flauwe boog. Van den Helder tot aan den Hoek van Holland heeft zij een lengte van 118 KM. De monden van de Schelde en de Maas leveren veilige reeden op, waar een vloot bij storm een schuilplaats kan zoeken.

Het strand heeft bij laagwater een breedte van 65 à 150 M.; bij hoogwater van 25 à 90. Verschil van waterstand bij middelbare eb en vloed bedraagt bij den Helder 1,15 M.; naar het zuiden gaande klimt dit verschil en wordt aan den Hoek van Holland ongeveer 2 M.

De 8 M. diepwaterlijn loopt van 780—1880 M. langs de kust. Op plaatsen waar de stroom het dichtst langs de kust trekt, zijn het strand en de duinstrook het smalst.

Voor sommige gedeelten der kust en bij alle riviermondingen vindt men zandbanken. Het binnenloopen dezer laatste zonder hulp van boeien en bakens is zoo lastig, dat zelfs uitstekend met de vaarwaters bekende loodsen daarmede nog moeite zouden hebben.

Volgens de kaart voeren van het strand een tiental kunstwegen en ruim een twintigtal landwegen landwaarts. Een straat- en spoorweg begeleiden de kuststrook aan de andere zijde der duinen over haar geheele lengte; de richting van den spoorweg wijkt in het zuidelijk gedeelte sterk van de kust af. Afstand van het strand 5 à 20 KM. ongeveer.

De zeewind is op deze kust de meest heerschende. (Verhouding van zee- tot landwinden als 59 : 41).

Voor al gedurende den winter, maar zelfs 's zomers verandert deze wind soms vrij onverwacht in hevigen storm. Het gevaar om met zulk een storm op de zandbanken verbrijzeld te worden is niet gering, en de wind behoeft zelfs niet eens tot storm aan te wakkeren om op het niet door zandbanken beschermde gedeelte der kust een branding en rolling te doen ontstaan, die het naderen met sloepen, niet alleen moeilijk maar zelfs zeer gevaarlijk maakt.

Wat alzoo de invloed van weer en wind op het gelukken der onderneming aangaat, kunnen wij kort zijn. Er blijkt uit het bovenstaande, dat aan het gelukken eener landing bij heftigen zeewind niet te denken valt. Wordt het weer ongunstig voor men bij het landingspunt is aangekomen, dan blijft er niets anders over dan het ruime sop te kiezen of op een veilige zee het einde van den storm af te wachten.

Zelfs als het weer niet zeer gunstig is, verdient het de voorkeur, de onderneming uit te stellen, dan daarin halfweg gestoord te worden.

Komt de wind opzetten tijdens of kort na de landing, dan beslist het feit of er reeds troepen aan land zijn, of men het landen doorzet of staakt. De korte tijd, die er echter noodig is om de infanterie aan wal te brengen — 2½ uur — maakt het niet waarschijnlijk, dat in dit tijdperk het landen gestaakt moet worden, als het weer bij het ankeren der vloot zeer gunstig was.

Is die infanterie aan land, dan is zij voldoende sterk, om bij het bezetten eener gunstige stelling niet bij den eersten aanloop van den verdediger in zee geworpen te worden, bijaldien de verdere ontscheping niet meer kon doorgaan. De toestand der gelande afdeeling blijft echter ver van gunstig.

Het wisselvallige weder dus, alhoewel het geheel ten voordeele van den verdediger komt, moet nimmer als een belemmerende factor in rekening gebracht worden. De waarschijnlijkheid pleit er voor dat het gedurende de periode van ontscheping vertragen, maar niet, dat het die te eenenmale beletten zal. De verdediger zal het weer niet als een directen steun, maar als een van de vele onvoorziene toevallen, die de oorlog steeds oplevert, moeten beschouwen en er niet op mogen rekenen.

Voor den aanvaller maakt het een landing steeds tot een der gevaarlijkste ondernemingen, waarbij het geluk een bijna even groote rol als de berekening speelt.

5. Tegenmaatregelen van den verdediger.

Bekendheid met de voornemens van den vijand kan verkregen worden door nauwkeurig te letten op hetgeen er in de vijandelijke havens voorvalt. Al neemt de aanvaller nog zulke voorzorgen, een troepentransport zooals hier wordt bedoeld, kan kwalijk verborgen blijven. Dagbladen, maar vooral spionnen, mits goed beloond, zullen het niet aan berichten omtrent de vordering der uitrusting van de vloot doen ontbreken. Dan komen in aanmerking de berichten, die de eigen zeemacht kan verstrekken. De rol, die deze kan spelen, is zeer groot. Is zij overmachtig, dan blokkeert zij de havens of de kusten (de Engelsche vloot in het Napoleontische tijdperk) ten einde de transportvloot het uitloopen te beletten; het eskader, dat deze begeleidt te verslaan, of tot den terugtocht te noodzaken.

Is zij minder sterk, doch in staat zee te houden, dan kan zij bij voldoende waakzaamheid op de hoogte van 's vijands bewegingen blijven, wellicht demonstratiën onderscheiden van ware aanvallen. Is zij daarbij in voortdurende communicatie met de eigen kust, dan deelt zij door berichten of seinen een en ander mee; is die communicatie afgesneden dan door seinen of postduiven.

Ten slotte kan zij een poging wagen om de landing te verijdelen en eindelijk, als dit alles niet mocht baten, de communicatie van het gelande leger met het vijandelijk land afsnijden.

Uit een en ander blijkt welk een geduchte hinderpaal des verdedigers marine kan zijn en men kan dan ook wel aannemen, dat, als deze niet tot onmacht of werkeloosheid kan gedomd worden, voor den aanvaller aan een goeden uitslag niet te denken valt.

Slechts hij, die door een overmachtige vloot of door tijdelijke verwijdering der vijandelijke, meester van de zee is, kan met hoop op goeden uitslag een landing ondernemen.

Het eerste geval deed zich voor bij alle landingen der Engelschen. Steeds

blokkeerde hun vloot de vijandelijke havens; de stoutheid en het genie van een BONAPARTE durfde op het tweede bouwen. Zoo landde hij in 1798 op de Egyptische kust; zoo wilde hij in 1805 ook op de Engelsche landen. Maar ook het middel om door vernuftig uitgevoerde combinatiën, de vijandelijke vloot af te leiden of van windstilte gebruik te maken, ook dit middel heeft door de invoering der stoomschepen veel van zijn waarde verloren.

Wij kunnen niet bogen op een marine in staat het met de vijandelijke op te nemen. Bijna uitsluitend saamgesteld uit schepen bestemd tot verdediging van reeden, kusten en zeegaten, kunnen wij hoogstens eenige houten kruisers in zee hebben. Het nadeel, dat zij aan een door pantserschepen begeleid transport kunnen herokkenen, zal niet groot zijn.

En evenmin zal — onzes inziens — de landing belet kunnen worden door het bovengenoemde materieel.

Wel is waar stelt hun geringe diepgang hen in staat, onverwacht uit geblokkeerde zeegaten te voorschijn te komen, maar meestal zullen zij te laat komen om het landen van het 1ste echelon te beletten. En zelfs al komen zij niet te laat, dan mag men van hunne hulp niet veel verwachten. Om de sloepen te bereiken moeten zij tusschen het strand en de op de vleugels geplaatste oorlogsschepen door en wel op zulk een korten afstand, voor deze laatste, dat er alle waarschijnlijkheid voor pleit, dat zij in den grond geboord zijn, voor zij de sloepen bereiken. Onze ramschepen met een diepgang van 46 à 48 dM. en 5 dM. water onder de kiel, zouden volgens een ruwe berekening op minstens $\frac{1}{3} \times 780$ à 1880 M. (diepwater lijn) d. i. 280 à 680 M. voor de oorlogsschepen heen moeten; onze rammonitors met 27 dM. diepgang op 450 à 1100 M.

Uit het bovenstaande volgt dat naar onze meening aan het beletten eener landing door de marine van den verdediger niet gedacht kan worden, als zij niet in staat is het met de vloot van den aanvaller op te nemen. Maar in dat geval blijft het de vraag of de aanvaller werkelijk het plan tot een landing zal ontwerpen.

Blijft alzoo nog tot afwering over het leger.

Een landing is eigenlijk niets anders dan een aanval op een bezette stelling. De stelling echter, die de verdediger daarbij inneemt, is niet de duinstrook waar de aanvaller landt, maar de geheele kuststrook, waar zij kan geschieden. De verdediger niet wetende waar de landing zal plaats hebben, moet de geheele kust bewaken.

Wel kan hij de uit een tactisch en technisch oogpunt gunstig gelegen landingspunten meer in 't bijzonder in het oog doen houden, maar hij mag daarin toch ook niet te ver gaan, onbekend als hij is met het strategische doel, dat met de operatie beoogd wordt.

Zijn maatregelen zullen daarom bestaan in het plaatsen eener waarnemingslinie langs de kust, in het bezetten der tactisch en technisch gunstige lan-

dingspunten en in het vereenigen van het nog overige beschikbare troepen-gedeelte als reserve op een of meer punten achter het front.

De opstellingspunten der reserve behoeven niet dicht bij de kust te liggen in onze toestanden, daar b.v. een vervoer dezer reserve van Haarlem naar den Hoek van Holland zeker niet vlugger zou bewerkstelligd worden als van Utrecht naar datzelfde punt.

Zonder nu van bepaalde onderstellingen, van troepenplaatsing, van beschikbare of noodige troepenmacht te gewagen, zal het iedereen toch duidelijk zijn, dat wij in de eerste periode der vijandelijkheden wel niet in staat zullen zijn een kuststrook van 118 KM. lengte met een ruim aantal tot landen geschikte punten zoodanig te bezetten, dat men van de verdediging eenige kracht kan verwachten, zonder daarbij andere gedeelten van het oorlogstooneel geheel van troepen te ontblooten.

Een dergelijke versnippering van macht kan nimmer eenig resultaat opleveren.

Het beste om dit nadeel te vermijden schijnt, zoo min mogelijk troepen voor de eigenlijke bezetting der kust te bestemmen en zooveel mogelijk op achterwaarts gelegen punten geconcentreerd te houden. De doelmatige plaatsing van een aantal observatieposten langs de kust en een uitstekende regeling van den sein- en telegraafdienst stelt in staat, 's vijands handelingen zoo vlug mogelijk aan te kondigen; een doelmatige plaatsing der reserve of van de beschikbare troepen aan spoorwegen of vaarwaters en het verzamelen van spoorwegmaterieel of stoombooten aldaar ten behoeve van een troepentransport op groote schaal, maakt het mogelijk, het grootste aantal troepen in den kortsten tijd daar te brengen, waar zij noodig zijn.

Snelheid van handelen hierbij is maatgevend; evenwel de verdediger hoede zich voor te snelle besluiten. En hierin ligt weer een nadeelige factor voor den verdediger. Wanneer namelijk, moet men zijn reserve naar eenig punt dirigeren? Als de vijandelijke vloot ergens in 't gezicht is, dat is ongeveer een uur voor hij op de ankerplaats aankomt? Neen, eerst dan wanneer men met zekerheid kan aannemen, dat hij op dat punt de landing werkelijk wil uitvoeren.

Voor dat die zekerheid verkregen is mag de verdediger geen bevel tot troepenverplaatsing geven. Het ingewikkelde van een transport, als hier bedoeld wordt, in verkeerde richting en de groote afstand, waarop het uitgevoerd wordt, zijn van nog beslissender invloed op het volgende dan een verkeerd dirigeren van reserves in het gewone gevecht.

Men zegge niet, dat het gemakkelijk is een demonstratie te onderscheiden van een ware landing.

Dit is onmogelijk, als de aanvaller zijn taak goed uitvoert. Zelfs al heeft de verdediger schepen in zee, dan is het nog zeer moeilijk. Hoe zal men weten of de vloot, die men voor zich ziet de grootste of de kleinste helft der geheele vijandelijke vloot uitmaakt en of nu juist de grootste of de kleinste voor ons het gevaarlijkst is?

Uit het bovenstaande blijkt dat de algemeene verhouding waarin aanvaller en verdediger tot elkaar staan, niet in het voordeel van dezen laatsten is. Beschouwen wij nu verder de kamplants.

De buitenste duinenrij vormt over kleine afstanden een rechte lijn; meestal valt de helling vrij steil naar het strand af; door het gemis van een spitse, vlakke kruin is de opstelling van infanterie achter den duinrand op de meeste plaatsen ondoenlijk of ondoelmatig. Wil zij het strand en de zee bestrijken, dan moet zij op het duin gaan liggen, of bij eenigen beschikbaren tijd, zich ingraven. Afgraving kan kwalijk in toepassing gebracht worden.

Cavalerie kan niet anders dan op het strand optreden; daar echter kan wegens het flankvuur van de vloot van geen werkzaamheid sprake zijn.

Artillerie is in het duin niet te bewegen; hoogstens zou men op de wegen, die naar het strand voeren eenige stukken in batterij kunnen brengen.

Beweging van reserves in het duin is bezwaarlijk; het overzicht en de leiding eveneens.

Op plaatsen, waar de duinrij zeer smal is, of waar dijken zijn, is de opstelling aan mindere moeilijkheden onderhevig.

Wat de vuuruitwerking aangaat ook hier komt men tot weinig bevredigends, als men op den voorgrond stelt, dat de vijandelijke oorlogsschepen gedurende anderhalf uur het strand en de duinen met projectielen van het zwaarste kaliber hebben bevuurd. Zeker zal hij het veldgeschut van den verdediger tot zwijgen brengen en de infanterie achter of in het duin dekking doen zoeken.

Wanneer nu eindelijk de sloepen naar den wal roeien en het oogenblik komt, dat de oorlogsschepen hun vuur moeten staken, dan kan het mogelijk zijn, dat de artillerie van den verdediger weer optreedt, dat de infanterie haar vuur opent. En als nu eenige sloepen in den grond geboord worden, en in andere, manschappen gedood of gewond zal dat dan oorzaak zijn, dat de landing mislukt?

De ervaring leert het niet. Door het in den grond boren van eenige sloepen door FRIANT's artillerie bij Aboukir werd het voorwaartsgaan van de overige evenmin belet als bij het overtrekken van den Altsond (1864), toen de Deensche artillerie aan eenige Pruisische sloepen hetzelfde lot bezorgde. Op het land, waar ieder man den vrijen wil bezit om te avauceeren, te gaan liggen of terug te gaan al naarmate zijn persoonlijke moed of het voorbeeld van anderen hem er toe drijft, daar kunnen verliezen oorzaak zijn, dat de voorwaartsche beweging gestaakt wordt. Hier niet; het zijn niet de manschappen, het zijn de roeiers en de stuurman, die de beweging voorwaarts regelen.

Hoe meer verliezen, hoe grooter de prikkel, om door spoedig voorwaartsgaan er zich aan te onttrekken.

Er bestaat bij mij niet den minsten twijfel, dat de aanvaller voet aan land zal zetten; hij zal snel het strand overschrijden, aan den voet van het duin de overige troepen inwachten, het duin beklimmen en handgemeen raken. Dat hij

hierbij zware verliezen kan lijden, ja zelfs het onderspit op sommige punten kan delven, is mogelijk. Maar dat hij over een lengte van 9200 M. overal zal afgeslagen worden, geloof ik niet. Integendeel, hij zal zich over het grootste gedeelte dezer lijn vastzetten en daardoor den verdediger noodzaken ook de punten te ontruimen, waar deze de overhand behouden heeft. Men vergeet daarbij niet, dat teruggaan voor hem onmogelijk is.

De landing bij Aboukir is daarom zoo merkwaardig, omdat zij, voorzoover wij weten, het eenige voorbeeld is, waar de verdediger hardnekkig het voet aan wal zetten trachtte te beletten. Het verwoed gevecht aldaar werd gedurende eenigen tijd gevoerd met de gunstigste vooruitzichten voor den verdediger. Ten slotte moest FRIANT toch onderdoen voor de getalovermacht van den 5000 man sterken aanvaller. Niet onmogelijk zou het geweest zijn, dat, wanneer de Franschen 5000 in plaats van 2000 man waren sterk geweest, FRIANT de Engelschen in zee geworpen had.

Toch zou ook in dat geval, het voorbeeld kwalijk aangehaald hebben kunnen worden tot bestrijding van onze hierboven geuite meening.

Eerstens lagen de schepen zoover van den wal (1) dat van een voorbereiding door geschutvuur geen sprake was geweest. Maar in de tweede en wel voornaamste plaats had het terrein op de landingsplaats in het geheel niet het karakter van dat op de Hollandsche kust. Het schijnt een vlak terrein geweest te zijn, hier en daar met eenige lage heuvels.

Althans twee eskadrons cavalerie voerden er in het midden der stelling een charge uit. Waar wijst men de plaats aan, waar iets dergelijks bij ons kan gebeuren?

Uit dit voorbeeld zou dan hoogstens volgen, dat wanneer het strand zeer hreed is, de diepte van het duin of de genardheid daarvan de bewegingen van den verdediger niet belemmert, wanneer het terrein voldoende dekking oplevert tegen het vuur der vijandelijke schepen, dat in dat geval het afsnau eener landing afhankelijk kan zijn van het aantal troepen, dat de verdediger tijdig kan concentreeren.

Datzelfde komt mij echter onmogelijk voor in onzen toestand op onze kust, altijd indien men door landen eenvoudig het voet aan wal zetten verstaat. Beschouwt men echter een landing uit het mijns inziens juiste standpunt van een met gegronde hoop op gunstigen uitslag begonnen oorlogsoperatie, dan wordt er meer vereischt dan het voet aan wal zetten, zelfs van twee à drie divisien. Zulk een onderneming moet steunen op een verzekerde basis en het leger mist die ten eenenmale, wanneer deze basis op de vloot moet blijven, tenzij deze vloot, niet door een vijandelijke marine in haar handelingen belemmerd, een veilige reede of haven tot haar beschikking heeft.

Niet in het voet aan wal zetten maar in het verkrijgen van een vast en veilig steunpunt voor verdere operatiën bij den aanvaller is het groote gevaar voor den verdediger gelegen.

(1) 8 mijlen (mijl van 1810 M.). Zie Journal enz. bladz. 89.

Een passief — maar in zijn gevolgen even goed werkend middel om den vijand van de kust te verjagen — is hem op te sluiten in het gedeelte waar hij geland is. Gebrek aan het benoodigde, waaronder hout en drinkwater in het begin; de overgrootte bezwaren aan een aanvoer over zee verboden; de moeilijkheid om zonder haven voortdurend de gemeenschap met den wal te onderhouden; dit alles zijn factoren, die, even goed als het zwaard, den gelanden vijand tot den aftocht kunnen dwingen.

Wij eindigen hiermede onze beschouwingen en formuleeren den inhoud in het kort als volgt:

1. Als een mogendheid, die zich in het bezit van een talrijke handels- en oorlogsmarine verheugt, met een aanzienlijke macht op onze kust, wil landen en zij die onderneming volledig voorbereidt en doelmatig uitvoert, zullen wij dit hoogstwaarschijnlijk niet kunnen beletten.

2. De maatregelen daartegen reeds in vredetijd te nemen zijn o. a. het streven naar het bezit van een deugdelijk veldleger van zoodanige sterkte als noodig is om met voordeel tegen den gelanden vijand te kunnen optreden zonder andere punten te moeten ontblooten; vervolgens de versterking van onze zeehavens voor zoover zij in ons defensie-stelsel passen, als Helder, IJmuiden, Nieuwe Waterweg en Hellevoetsluis, zoowel aan de land- als zeezijde.

3. In tijd van oorlog en dreigend gevaar geen versnippering van troepen langs de kust; slechts observatie; daarentegen de uitgebreidste maatregelen tot troepentransport naar elk vak onzer kust van bepaalde punten in verband met ons spoorwegnet.

4. Na de landing oprukken van de geheele beschikbare macht naar het landingspunt; opsluiting van den aanvaller in een zoo klein mogelijke ruimte; afwachten van zijn aanval ten einde van de buitengewone sterkte van ons polderland voor de verdediging te kunnen partij te trekken.

Amsterdam, Juni 1883.

J. T. OOSTERMAN,
1ste Luitenant.

HET VOORLOOPIG VERSLAG BETREFFENDE DE AANHANGIGE ONTWERPEN MILITIE- EN SCHUTTERIJWET.

Met veel belangstelling namen wij dit verslag ter hand en de verwachting, die wij er van koesterden, werd bij de kennisneming waarlijk niet beschaamd. Oppervlakkig beschouwd moge het doorworstelen van dit 141 bladzijden tellend staatsstuk een vrij nuttelooze arbeid schijnen — in werkelijkheid is dit toch niet het geval. Wel geldt 't hier een paar wetsontwerpen, die hoogstwaarschijnlijk nimmer in openbare beraadslaging zullen komen; maar het biedt toch de gelegenheid om bekend te worden met de inzichten, die thans bij onze Tweede Kamer ten aanzien van de regeling der levende strijdkrachten bestaan en waarin de Juni-verkiezingen wel niet veel wijziging zullen brengen (1).

Daar een dusdanige regeling overeenkomstig de eischen des tijds, zoolang ze niet is tot stand gebracht, steeds een zaak van de hoogste urgentie zal blijven, mag het van veel belang geacht worden op de hoogte te zijn van de denkbeelden, die diennangaande in de Tweede Kamer voorheerschend zijn. In dit opzicht nu verschaft dit verslag, ook al is het niet voltooid, veel meer te vertrouwen aanwijzingen dan vroegere stukken van dien aard, wat een gevolg is van de bijzondere wijze, waarop de commissie van rapporteurs voor deze wetsontwerpen is samengesteld geworden. Zooals bekend is, was zij èn talrijker èn meer zelfstandig dan anders.

Omtrent de inrichting van het Verslag diene het volgende:

De Commissie heeft zich, wat de algemeene beschouwingen betreft, grotendeels gehouden aan de hoofdpunten, die bij het onderzoek in de afdelingen als leidraad hebben gediend (2), zonder daarom evenwel andere punten van bespreking, waar die zich, hetzij in de afdelingen hebben voorgedaan, hetzij aan haar zelve aanboden, uit te sluiten. In den regel

(1) Deze beschouwingen dateren van Mei jl.

(2) Deze punten zijn te vinden in de Bijlagen.

wordt bij ieder punt vooreerst de hoofdinhoud van het debat in de afdeelingen in het kort medegedeeld, vervolgens het gevoelen der Commissie of het in haren boezem verhandelde — bij de behandeling der onderdeelen van elk der beide wetsontwerpen zijn de in de afdeelingen en door de leden der Commissie gevoerde beschouwingen veelal samengetrokken —; terwijl daarna het schriftelijk antwoord der Regeering op de haar kenbaar gemaakte vragen en opmerkingen der afdeelingen en der Commissie is opgenomen.

Tijdens de aftreding van het Kabinet, waarvan de wetsontwerpen herkomstig zijn, had de Commissie evenwel het schriftelijk antwoord der Regeering op het aangeteekende omtrent de onderdeelen nog niet ontvangen. Ook heeft die aftreding der Commissie verhinderd, haar voornemen ten uitvoer te brengen om met de Regeering over sommige hoofdpunten in nader overleg te treden en haar gevoelen, waar het van dat der Regeering mocht blijven afwijken, in voorstellen tot wijziging der wetsontwerpen neder te leggen.

Hoezeer het te betreuren valt, dat de Commissie de haar opgedragen taak dus niet in haar geheel heeft kunnen ten einde brengen, zoo komt 't ons toch goed gezien voor, dat zij gemeend heeft de uitkomsten van haar arbeid, zoover deze gevorderd was, openbaar te moeten maken — ook al gelooven wij niet, dat de tegenwoordige Regeering de voorstellen harer voorgangster zal handhaven. Wij achten het Verslag dan ook van genoegzaam gewicht om het in *Spectator* te bespreken.

Natuurlijk kunnen wij er niet aan denken het stuk in zijn geheel te doorloopen: daartoe is het te uitgebreid. Wij moeten ons er dus toe bepalen eenige hoofdpunten er uit te releveeren en deze aan een nadere beschouwing te onderwerpen. Gemakkelijk is die taak niet; maar wij aarzelen niet haar te aanvaarden, omdat, naar onze overtuiging, het verkrijgen eener behoorlijke regeling onzer levende strijdkrachten het hoogste belang onzer verdedigbaarheid is en daarvan de verzekering van ons voortbestaan als vrije, onafhankelijke staat in de eerste plaats afhangt.

De eerste vraag, die bij ons rees toen wij het verslag in handen namen, was: hoe staat 't met de kansen, van den persoonlijken dienst? Het is nu reeds bijna 40 jaar geleden, dat de Tweede Kamer het wetsontwerp Geertsema-van Stirum, dat de invoering er van beoogde, verwierp, en sedert hebben de talrijke voorstanders van dit alles overheerschend beginsel van legervorming niet stil gezeten om hun denkbeelden bij ons volk meer en meer ingang te doen vinden. Nu is de gelegenheid daar om na te gaan, of de aangewende pogingen werkelijk ten goede gewerkt hebben. Die vraag is, naar ons oordeel, niet anders dan in bevestigenden zin te beantwoorden. »In de afdeelingen waren over de vraag, of de plaatsvervangende en nommerverwisseling behooren te worden behouden dan wel afgeschaft, de meeningen verdeeld», zoo zegt het Verslag op bladz. 57. Een bepaalde meerderheid schijnt dus noch

in de ééne noch in de andere richting bestaan te hebben en dat is al veel gewonnen, omdat 't een maatregel geldt, die door de Regeering (1) als een gewaagde proefneming gequalificeerd werd; terwijl zij zich alle moeite gaf te betoogen, dat het stelsel van dienstvervangng voor ons de voorkeur verdient boven den persoonlijken dienst. Verder constateeren wij met voldoening, dat de voorstanders van het behoud der dienstvervangng in de afdeelingen erkennen, dat de Grondwet den gewonen wetgever vrij laat, deze toe te laten of te verbieden; terwijl eindelijk het verderfelijk begrip om wel de plaatsvervangng af te schaffen maar de nommerverwisseling te behouden, geen voorstanders in de afdeelingen meer schijnt gevonden te hebben, althans wij zien daaromtrent niets vermeld. Wel wordt in het verslag bijna uitsluitend alleen van »plaatsvervangng" gesproken, maar uit den door ons hiervoren aangehaalden aanhef van de betrekkelijke paragraaf zoowel als uit den geheelen samenhang der beschouwingen mag worden afgeleid, dat hier niet enkel deze maar ook wel degelijk de nommerverwisseling bedoeld is.

Het zou ons te ver voeren, als wij al de argumenten, die tegen- en voorstanders van den persoonlijken dienst tot staving van hun zienswijze te berde brachten, hier wilden vermelden. Wel echter meenen wij als ons gevoelen te moeten mededeelen, dat die der tegenstanders over 't algemeen schitterend zijn bestreden en weerlegd. Een woord van hulde aan de verdedigers van de, ook naar onze innigste overtuiging, noodzakelijke hervorming van den grondslag onzer legervorming volgens de bijna overal elders bestaande beginselen moge dan ook hier een plaats vinden.

Hoe ter bestrijding van een deugdelijke zaak soms toevlucht genomen wordt tot vreemdsoortige voorstellen, leeren de volgende zinsneden, die wij aan het verslag ontleenen: »Des noods zoude men aan hen, die zich laten vervangen, de voorwaarde kunnen stellen, dat zij de bewijzen leveren van hunne geschiktheid om in tijd van oorlog een graad te bekleeden. Desgelijks zoude men voor de aanneming van plaatsvervangers zoodanige voorwaarden kunnen stellen, dat voor hunne geschiktheid om tot onderofficieren te worden opgeleid, de noodige waarborgen worden verkregen, en hen kunnen verplichten tot vijfjarigen dienst".

Wij hadden wel gewild, dat door de voorstellers eens ware aangegeven, hoe de geschiktheid voor het bekleeden van een graad in tijd van oorlog anders verkregen en vooral hoe het bewijs daarvoor anders geleverd zou kunnen worden dan door den dienst in het leger. Ook zouden zij zich zeker verdienstelijk gemaakt hebben door te vermelden op welke wijze voor degenen, die zich als plaatsvervangers aanbieden, de »noodige waarborgen" te verkrijgen zouden zijn voor hunne geschiktheid om tot onderofficieren te worden opgeleid. Wat dezen eisch, zoo ook de verplichting tot vijfjarigen dienst en alle

(1) Waar hier en verder van »de Regeering" gesproken wordt, is daarmee het vorig Kabinet bedoeld.

dergelijke bepalingen betreft, merken wij nog op, dat ze zonder onderscheid zouden leiden tot beperking der plaatsvervangng, en elke beperking kan o. i. slechts strekken om het bestaande stelsel van dienstvervangng nog onbillijker te maken dan het reeds is.

Op nog één argument der verdedigers van de dienstvervangng moeten wij de aandacht vestigen. »Ijdel is», leest men op bladz. 58 van het Verslag, »de verwachting, dat door de opneming van elementen uit de gegoede klassen het gehalte van het leger zou verbeteren. Die elementen zouden, in stede van de minder ontwikkelden tot zich op te heffen, menigmaal zelven tot het peil der laatstgenoemden afdalen, terwijl men door de afschaffing der plaatsvervangng tot groot nadeel voor het leger daarin twee klassen zou verkrijgen; vergunde men aan een dezer klassen, om zich b.v. te huis te voeden, zoo zou dit desorganiseerend werken, en *in het algemeen zou de aanwezigheid van aldus bevoorrechtten in het leger de handhaving der krijgstuclit in hooge mate bemoeilijken*» (1). Met betrekking tot het eerste gedeelte dezer aanhaling kunnen wij kort zijn. Treurig zou 't er uitzien met de maatschappij, wanneer bij nauwe aanraking tusschen gegoeden en niet gegoeden als regel moest worden gesteld, dat de eersten tot het peil der laatsten zouden afdalen; en om aan hen, die zich thans doen vervangen, bij invoering van persoonlijken dienst *met uitsluiting van anderen* te vergunnen, zich thuis te voeden, zoo iets is nog nooit voorgesteld. Omtrent het door ons gecursiveerde wenschen wij echter een en ander op te merken.

Ook wij gelooven, dat niet alleen de aanwezigheid in het leger van bevoorrechtten, maar in het algemeen de aanwezigheid van hen, die zich thans doen vervangen, ook wanneer zij als miliciens geen voorrechten genieten, de handhaving der krijgstuclit werkelijk kan bemoeilijken, vooral in den eersten tijd. Het is toch duidelijk, dat onze tegenwoordige miliciens, jonge menschen uit den minder gegoeden stand, die in den regel aan ondergeschiktheid vroeger reeds gewoon waren, althans aanvankelijk gemakkelijker te leiden zullen zijn en zich beter aan de eischen der krijgstuclit zullen onderwerpen, dan jonge lieden uit de meer gegoede standen. Wij achten het echter juist een groot voordeel van de opheffing der dienstvervangng, dat deze laatsten het nu ook zullen leeren. De handhaving der krijgstuclit in tijd van vrede is toch in de eerste plaats niet doel maar middel. De soldaat moet dan zoo gewoon geworden zijn, zich te voegen naar de strenge regelen der militaire tucht, hij moet zoo gewoon geworden zijn om in den dienst onvoorwaardelijk zich te onderwerpen aan de inzichten en te gehoorzamen aan de bevelen zijner meerderen, dat in den oorlog, ook waar die onvoorwaardelijke gehoorzaamheid in botsing komt met zijn grootste individueele belangen, de gedachte zelfs niet bij hem rijst, anders te handelen. Men vergete het niet: de krijgstuclit is in tijd van oorlog oneindig moeilijker te handhaven dan in gewone tijden. Er

(1) Wij cursiveeren.

staan dan geheel andere belangen op het spel en het middel van straffen is in veel mindere mate ter beschikking dan in gewone omstandigheden. Toch is een flinke tucht alsdan veel meer noodig: het gemis daarvan zou genoegzaam wiskunstig zeker 's lands ondergang ten gevolge hebben.

Nu zal wel niemand willen erkennen, dat zij, die zich thans bij de militiaie doen vervangen, wanneer het land door buitenlandsch geweld bedreigd wordt, stil zullen thuis blijven en de verdediging geheel aan hen overlaten, die tot het leger behooren of behoord hebben. »Komt de nood aan den mau», zegt het Verslag (blad. 58), »dan blijven ook de goeuden niet in gebreke te wapen te snellen». De Regeering wilde juist uit deze jongelieden voor een groot deel het kader der schutterijen vormen. Maar wat is er dan van hun krijgstucht te wachten, als men ze nu niet in het leger wil zien plaats nemen, omdat zij zich niet of moeilijk zouden kunnen voegen naar de regels der militaire tucht en de handhaving daarvan dus in hooge mate zouden bemoeilijken? Met zulke kaders, gewoon aan de uit den aard der zaak meer slappe tucht der schutterijen, zou 't in oorlogstijd, wat die hoofdvoorwaarde voor deugdelijke troepen betreft, meenen wij, al heel ongelukkig gesteld zijn.

Aan het voorsafgaande willen wij nog een korte opmerking vastknoopen. Zoo dikwerf hoort men van een verdediger van den persoonlijken dienst, wanneer hij tot den militairen stand behoort, zeggen: »o, het is natuurlijk, dat hij vóór dit beginsel is; de meeste militairen zijn er vóór.» Ofschoon in dit gezegde geen onjuistheid ligt, zoo doet het toch aan de zaak van den persoonlijken dienst kwaad door de beteekenis, die daaraan meestentijds door het groote publiek wordt gehecht en het is daarom, dat wij het hier met een enkel woord meenen te moeten toelichten.

De invoering van den persoonlijken dienst zal aan den militair, als staatsburger, dezelfde lasten opleggen als aan ieder ander: ook hij zal zijn zoon dan niet meer kunnen doen vervangen, als deze dienstplichtig wordt. Uit dit oogpunt beschouwd heeft de militair dus geen bijzonder belang bij de afschaffing der dienstvervangng. Wilde hij echter rekening houden met zijn eigen belang, met zijn gemakzucht, dan zou hij zeer zeker tegen die hervorming gekant moeten zijn. Inderdaad, het valt niet tegen te spreken, dat de miliciens, die hij onder zijn orders zal krijgen, als de dienstvervangng eenmaal zal zijn afgeschaf, hem meer last zullen berokken, dan de tegenwoordige. Milicien worden dan ook de zonen van hooggeplaatste en invloedrijke vaders en van zorgzame en angstvallige moeders, en het behoeft geen betoog, dat hierdoor de taak der chefs niet gemakkelijker en vooral ook niet aangenameer zal worden. Neen, de reden, dat de meeste militairen verklaarde voorstanders zijn van den persoonlijken dienst, is niet te zoeken in de omstandigheid, dat zij militair zijn, maar daarin, dat zij, militair zijnde, meer dan anderen de gebiedende noodzakelijkheid van die hervorming inzien

en toewijding genoeg bezitten voor de goede zaak, om er voor te strijden, ook al mochten zij daarin een beperking van hun individueele voorrechten zien en zelfs al hebben zij het besef, dat hun streven in dit opzicht aan andere motieven kan worden toegeschreven. Het feit, dat de meeste militairen overtuigde voorstanders van den persoonlijken dienst zijn, moest algemeen als het sterkste bewijs voor de deugdelijkheid en de noodzakelijkheid dier instelling gelden, in stede dat nu dikwerf tot verzwakking der argumenten van een strijder voor dit beginsel wordt aangevoerd, dat hij militair is.

Wij keeren thans tot het Verslag terug. »Hetzelfde verschil van gevoelen, dat zich ten aanzien van dit vraagstuk (het vraagstuk der dienstvervangings) in de afdelingen heeft voorgedaan, bestaat ook in den boezem der Commissie, die op dit punt in twee helften verdeeld is". Een van de leden der Commissie »die vooraansnog tegen de algeheele afschaffing der plaatsvervangings bezwaar had", gaf in overweging, den verplichten persoonlijken dienst in te voeren, doch beperkt tot een tijdvak van zes maanden, na verloop waarvan het ieder, die in dien tijd zekere mate van militaire kennis verkregen had, zou vrijstaan, voor den verderen dienst bij de militia een plaatsvervanger te stellen, welke evenwel denzelfden graad van militaire ontwikkeling zoude moeten bezitten als de vervangene zelf. Veel sympathie mocht dit tusschenstelsel bij de tegenstanders der dienstvervangings — en o. i. te recht — niet vinden. Alleen juichten zij het denkbeeld toe dat daarbij ook aan hen, die zich zouden laten vervangen, zekere eischen werden gesteld. Eén lid was er, die dit stelsel nog onbillijker achtte dan het tegenwoordige; de overigen »gaven evenwel toe dat het, met het bestaande vergeleken, eenige verbetering zoude aanbrenge. Doch het zou niet meer dan een palliatief zijn; het groote bezwaar tegen de plaats- (dienst-) vervangings, dat zij het verkrijgen van voldoende kader helet, wordt op deze wijze niet opgeheven, omdat de dienstdijd van zes maanden voor de vorming van geschikte stof voor het kader te kort is. Ook zouden onderwijzers en vele andere personen, voor wie het van niet minder belang is zich te kunnen laten vervangen dan voor de zeer gefortuneerden, daartoe in het aangeprezen stelsel feitelijk wel buiten machte zijn. De bezwaren, die uit een militair oogpunt tegen de plaatsvervangings zijn in te brengen, kunnen zeker ook reeds worden opgeheven door de voorwaarden voor de aanneming van plaatsvervangers zoo hoog te stellen, dat zij een voldoende mate van ontwikkeling moeten hebben bereikt; maar een dergelijke regeling staat feitelijk met afschaffing der plaatsvervangings gelijk". Ten slotte heeft de Commissie den wensch geuit, dat de Regeering hare denkbeelden omtrent dit onderwerp van overwegend belang nog eens duidelijk in het licht stelle.

De Regeering, aan dien wensch gehoor gevende, handhaaft natuurlijk haar standpunt en voert daarvoor tal van betooggronden aan. De algemeene strekking van haar beschouwingen is, dat de persoonlijke dienstplicht een veel zwaarder druk aan de natie zal opleggen en daartoe dus niet mag worden

overgegaan dan bij *bepaald gebleken noodzakelijkheid*. Die noodzakelijkheid is echter, volgens haar, niet *bewezen*. Zij acht het zelfs zeer twijfelachtig of de militaire waarde van het leger er door zou vermeerderen en ontkent eveneens ten stelligste dat het *bewezen* zou zijn, dat de invoering van den persoonlijken dienstplicht *noodzakelijk* is tot het verkrijgen van het benodigde kader voor de schutterij.

Eindelijk komt de Regeering met klem op tegen de bewering dat, door het behoud der dienstvervangings, het meer *gegoede* deel der natie zich aan de taak der verdediging zou onttrekken. »In haar stelsel», zegt zij, »waarbij *algemeene* dienstplicht op den voorgrond staat, zal, meer dan in dat harer tegenstanders, de *schoone bepaling* worden nagekomen van art. 177 onzer Grondwet» (bladz. 63).

In overeenstemming hiermede lezen wij dan ook later (bladz. 99): »Aan de voorstanders van den persoonlijken dienstplicht bij de militie wenscht de Regeering, naar aanleiding der door hen gemaakte opmerking — n.l. dat de persoonlijke dienstplicht bij de schutterijen alleen een *gemoetkoming* aan hun stelsel zou zijn, indien militie- en schutterijdienst gelijk stonden — te antwoorden, dat haar stelsel, 't welk berust op *algemeene* en *persoonlijke* deelneming der dienstplichtigen aan de verdediging, aan de strengste eischen van moraliteit voldoet, en in dat opzicht zelfs *hooger* staat dan de door velen gewenschte regeling, waarbij die taak aan enkele categoriën van ingezetenen zou worden opgedragen.» Met betrekking tot deze zinsnede wenschen wij het volgende als onze zienswijze in het midden te brengen. Vooreerst is de persoonlijke dienst bij de militie in geenen deele *inhérent* aan een bepaald stelsel van legersamenstelling. Hij zou zeer goed passen in het stelsel der Regeering en dit zou er wel niet minder door worden. De vergelijking der Regeering heeft dus hier in ons oog weinig beteekenis. Wijders zegt de Regeering wel: »Dat de diensten bij de militie en bij de schutterijen in tijd van vrede niet gelijk staan, neemt niet weg, dat bij het stelsel der wetsontwerpen in de ure des gevaars een ieder naar zijn vermogen aan de verdediging zal medewerken»; maar dat is de quaestie niet. Op denzelfden grond zou men de bijzondere moraliteit kunnen verdedigen van een stelsel, waarbij b.v. aan het uitvoerend gezag de bevoegdheid was gelaten om een kleiner of grooter aantal voor den militiedienst aangewezenen van dien dienst vrij te stellen en in de schutterijen te doen overgaan. Dan zou daarom ook in de ure des gevaars een ieder *naar zijn vermogen* kunnen medewerken aan de verdediging. Neen, het immoreele der dienstvervangings ligt niet in de ongelijke diensten van militie en schutterijen gedurende den vrede; maar in het feit, dat zich sommigen op voor hen zeer gemakkelijke wijze aan den militiedienst onttrekken kunnen; terwijl die mogelijkheid voor het grootste deel der dienstplichtigen niet bestaat. Of het stelsel der Regeering echter *overigens*, zooals deze beweert, in morcel opzicht zelfs *hooger* staat dan het door haar waarschijnlijk bedoelde systeem om alleen gediend hebbende schutters onmiddellijk tegenover den vijand te stellen, is een stelling,

die ons van zeer betwistbare waarde voorkomt. Acht men de schutterijen in het Regeeringsstelsel geschikt om dadelijk tegenover den vijand op te treden — is men hiervan overtuigd, dan is er uit het oogpunt van moraliteit niets tegen in te brengen, dat men bij het uitbreken van een oorlog dadelijk over hen beschikt. Maar de deskundigen zijn 't er genoegezaan algemeen over eens, dat dergelijke verwachtingen niet gewettigd zijn en wij deelen die zienswijze geheel. En zeker zou een stelsel, waarbij troepenaflelingen, die voor die taak niet in allen deele berekend waren, aangewezen werden om onmiddellijk aan den oorlog deel te nemen, den toets der moraliteit niet zegevierend kunnen doorstaan.

Teekenen wij nu nog aan dat, met betrekking tot de schutterijen, de voorgestelde afschaffing der dienstvervanging in de afdelingen werd goedgekeurd en dat de groote meerderheid der Commissie zoowel tegen het behoud der nommerverwisseling als tegen de invoering van plaatsvervanging bij die wapenmacht gekant was; dan achten wij uit al het vorenstaande de conclusie niet ongewettigd, dat het beginsel van den persoonlijken dienst in onze Tweede Kamer veld gewonnen heeft. Onze eindindruk van de schriftelijke gedachtenwisseling over dit punt is, dat wanneer een Regeering thans, innig doordrongen van de noodzakelijkheid der afschaffing van dienstvervanging, deze voorstelde en haar voorstel flink toelichtte, dat beginsel groote kans zou hebben, de goedkeuring der Tweede Kamer te verwerven. Daarmede ware dan een eerste maar ook tevens een voorname, zool niet de voor naamste stap gedaan, om ons het bezit van een deugdelijk, betrouwbaar leger te verzekeren.

Een tweede zaak van gewicht is de vraag: hoe heeft de Kamer de voorgestelde regeling der levende strijdkrachten opgenomen en wat is daarover haar oordeel?

Voor eerst wordt in het Verslag verklaard, dat met bevreemding in de toelichting een gedetailleerd overzicht werd gemist van de door de Regeering noodig geachte sterkte zoowel van veld- en bezettings- als van reservetroepen, in verband met het doel, waarvoor de levende strijdkrachten zouden worden gebezigd. Men zag in zoodanige mededeelingen een noodzakelijk element ter beoordeeling der wetsontwerpen. De Regeering heeft de opgaven omtrent sterkte van veld- en bezettingstroepen dan ook op verzoek van de Commissie aan de Kamer toegezonden, echter uitsluitend ter kennisneming voor de leden: daarbij is, insgelijks op verzoek der Commissie, gevoegd een aan het eind van het Verslag afgedrukt overzicht der financiële lasten, die de bekrachtiging van de ingediende wetsontwerpen zoo voor het Rijk als voor de gemeenten ten gevolge zoude hebben.

Ten einde wijders geheel aan den in het Verslag uitgedrukten wensch te voldoen, treedt de Regeering in zeer uitvoerige beschouwingen omtrent de

eischen, die naar bare overtuiging voor de verdediging des lands ten aanzien van de sterkte der levende strijdkrachten gelden.

Het is niet mogelijk hier die beschouwingen, hoe belangrijk ook, op den voet te volgen: ook practisch nut zou dit voor het oogenblik weinig hebben, daar het zeer de vraag is, of de tegenwoordige Regeering betreffende de bestemming der levende strijdkrachten dezelfde zienswijze heeft als haar voorgangster. Opmerkelijk is 't, dat de Regeering daarbij zoo hoog opgeeft van de eischen, waaraan onze veldtroepen moeten voldoen. »Zij moeten groote geoefendheid, manoeuvreervaardigheid en samenhang bezitten en mogen in militaire waarde niet voor die van den tegenstander onderdoen'. . . . »Bovendien de aanvoerders — ook de subalterne officieren en het mindere kader — zullen dikwijls in omstandigheden komen, waarin zij van persoonlijk initiatief en snel berand moeten doen blijken; zij allen, en zelfs de eenvoudige soldaat (1) moeten door hunne militaire opleiding in staat zijn zoo noodig zelfstandig te handelen». Wij vragen ons af, hoe het mogelijk is, dat men verwacht onze tegenwoordige soldaten zoover te brengen, dat zij aan die eischen voldoen. Wel oordeelt de Regeering het zeer twijfelachtig, of de persoonlijke dienst de militaire waarde van het leger zou vermeerderen (bladz. 62); maar waarom zouden dan toch wel Oostenrijk, Italië, Frankrijk en Rusland dien hebben ingevoerd na de oorlogen van 1866 en 1870? Zou dan alleen ons volk ongeschikt zijn voor die hervorming? Een dergelijke bewering zou in ons oog geen compliment aan onzen volksaard mogen heeten en wij althans koesteren daaromtrent betere verwachtingen. Die betere verwachtingen steunen op de ondervinding, in verschillende andere landen opgedaan; terwijl de onderstellingen der Regeering in dit opzicht zich slechts op haar overtuiging gronden. Voor ons is de logische redeneering in deze de volgende: »De Regeering stelt — en te recht — hooge eischen aan onze veldtroepen: zij mogen in militaire waarde niet voor dien van den tegenstander onderdoen. De ervaring heeft afdoende geleerd, dat een leger, waarbij dienstvervangning is toegelaten, in militaire waarde achterstaat bij een leger, dat den persoonlijke dienst tot grondslag heeft. Dus is afschaffing der dienstvervangning voor ons noodzakelijk om een deugdelijke regeling onzer levende strijdkrachten te verkrijgen.» De Regeering heeft echter een andere logica. Zij zegt: »Ik stel hooge eischen aan de troepen. Ik ben overtuigd, dat de regeling, die ik voorsta voldoende zal wezen. Het tegendeel is niet te heweren; want met mijn stelsel is nog nooit een proef genomen. Men mag dit dus ook niet beweren. Een ander stelsel zou zwaardere lasten opleggen en zoolang hiervoor de noodzakelijkheid niet is gebleken, mag daartoe niet worden overgegaan. Derhalve moet ge mijn stelsel nemen, waarvan ik overtuigd ben, dat het goed is.» Het oordeel omtrent de meerdere of mindere juistheid van beide redeneeringen laten wij aan onze lezers over.

(1) Wij cursiveeren

Bij het sectie-onderzoek werden in de afdelingen verschillende denkbeelden geopperd, strekkende om de levende strijdkrachten te regelen op een wijze, afwijkende van de voorstellen der Regeering. In het Verslag worden de uitkomsten der gedachtenwisseling, waartoe die voorstellen leidden, of het oordeel der Commissie en het gevoelen der Regeering dienaangaande medegedeeld.

Wij willen ons hier slechts met de beide laatste der aldus ter sprake gebrachte stelsels bezig houden n. 1°. Belangrijke verhooging van den diensttijd bij de militia (niet te verkrijgen natuurlijk dan met Grondwetswijziging) zoodanig, dat het leger uitsluitend met 's lands verdediging belast is en 2°. Vorming van een afzonderlijken ban of afzonderlijke klasse der schutterijen uit de gewezen miliciens en oud-militairen, met invoering van persoonlijken dienstplicht bij de militia en algemeen dienstplicht bij de schutterijen en met strenge localiseering van de militia.

Het eerstbedoelde stelsel vond voorstanders onder die leden der Commissie, die van gevoelen waren, dat een goede organisatie onzer levende strijdkrachten niet denkbaar is zonder herziening der Grondwet. Zij meenden, dat men geen twee ongelijksoortige zaken — militia en schutterijen — moet bijeenvoegen of althans bijeenhouden. Door aanneming der Regeeringsontwerpen zou men verkrijgen geoeffende militairen benevens schutterijen, samengesteld deels uit gewezen militairen, deels uit ongeoeffenden of weinig geoeffenden, uit gewapende burgers; d. w. z. met groote lasten zou men slechts een geringe mate van weerbaarheid bereiken. Bij de tegenwoordige wijze van oorlogvoeren ware het onverantwoordelijk, niet voldoende voorbereide manschappen tegenover den vijand te stellen, en behoeft men voor de verdediging soldaten, die goed geoeffend en militair gedisciplineerd zijn. Deze zijn zonder bovenmatige verhooging van het contingent alleen door verlenging van diensttijd in voldoende hoeveelheid te verkrijgen. Het klein maar goed leger, dat wij noodig hebben, zou slechts worden verzwakt door samenwerking met de schutterij, die bovendien de beste krachten aan het leger onttrekt. Dit stelsel zal aan de natie de minste financiële en personeele lasten opleggen.

De overige leden der Commissie waren intusschen van gevoelen, deels dat men de verdediging des lands niet uitsluitend op het eigenlijk leger moet laten aankomen, deels dat een zoo lange diensttijd der miliciens, als noodig zou zijn wanneer de schutterijen niet aan de verdediging mochten deelnemen, te bezwarend ware; terwijl ook langs een anderen weg het doel te bereiken is, dat alleen voldoende geoeffende en gedisciplineerde manschappen tegenover den vijand komen te staan. Wat de financiële gevolgen betreft, was de meerderheid van deze leden der commissie van oordeel, dat dit stelsel integendeel tot zwaardere offers voor de schatkist zou leiden. De Regeering vereenigde zich in het algemeen met de meening van de laatstvermelde leden der Commissie.

Wij hebben gemeend, hetgeen vóór en tegen dit stelsel in het Verslag is

opgenomen, in hoofdzaak te moeten weergeven, omdat het, sedert de Grondwetsherziening aan de orde is, sterk op den voorgrond is getreden. In ons oog heeft 't vooral tegen, dat voor de invoering er van de herziening van Hoofdstuk VIII onmisbaar is, en wie zal zeggen, wanneer deze in dien geest tot stand gebracht zal zijn? De regeling der levende strijdkrachten in overeenstemming met de eischen van den tegenwoordigen tijd echter — dit kan niet genoeg verkondigd worden — lijdt geen uitstel: zij mag, naar onze overtuiging, niet achter een *mogelijke* herziening der Grondwet, ook al lijkt deze nog zoo nabij, verschoven worden.

Het laatstbedoelde stelsel is in hoofdzaak dat, waarvan wij ons reeds sedert jaren bepaalde voorstanders verklaard hebben (1). Dit is, naar onze vaste overtuiging, een stelsel, waarmede onze verdedigbaarheid behoorlijk zal zijn gewaarborgd en heeft boven dat der wetsontwerpen het niet te ontkennen voordeel, dat het in verschillende landen bestaat en door de ervaring getijkt is. »Het is», zooals het Verslag zegt, »het Pruisische systeem, in overeenstemming gebracht met onze Grondwet en onzen volksaard. In Pruisen heeft men het na den vrede van Tilsit bij een berooide schatkist met het beste gevolg ingevoerd. Ook een niet militaire natie als de onze moet er naar streven om de levende strijdkrachten met de minst mogelijke middelen naar behooren te organiseeren, en daartoe wijst dit stelsel den weg».

't Is alleszins verklaarbaar, dat dit stelsel geen onverdeelde instemming vond. De voorstanders er van wezen er op, dat zij met de Regeering het beginsel aannemen van algemeen dienstplicht bij de schutterijen van 21 tot 30 jarigen leeftijd voor de mannelijke ingezetenen, die fysiek geschikt zijn en niet bij leger, marine of militie dienen. De Regeering wil twee klassen van schutters, één van onvoldoende of niet geoefenden en één van personen, die bij de schutterij geoefend zijn, vermengd met gewezen miliciens en andere militairen. Om de beide categoriën, die de laatstbedoelde klassen zullen uitmaken, te kunnen vereenigen, is intusschen een zeer streng stelsel van oefening noodig. Deze zware schutterplicht wordt door het voorgedragen stelsel aan de ingezetenen bespaard. Er worden dan drie klassen van schutters gevormd: de eerste bestaande uit oud-miliciens en oud-militairen, de tweede uit de stedelijke schutters, die niet tot de eerste klasse behooren, de derde uit de schutters van die gemeenten, waar het houden van oefeningen in tijd van vrede groote bezwaren oplevert. Op deze wijze zullen met minder druk veel betere uitkomsten worden verkregen. De oefeningen der plattelandsschutterijen in vredetijd, die ook bij gebreke van een voldoende kader zeer weinig vruchten beloven, vervallen dan; wat niet wegneemt, dat ten platten lande door het oprichten van schietbanen, het uitloven van schietprijzen enz. 's lands weerbaarheid kan bevorderd worden. Verhooging van het militie-contingent is in dit stelsel

(1) Alleen zouden wij 't verkieslijk achten als de schutterplicht eerst op 25-jarigen leeftijd begon (zie danromtrent *Spectator* 1882 N°. 2, Bladz. 76); terwijl in het Verslag de leeftijd van 20 jaren hiervoor wordt aangegeven.

niet noodig, omdat de eerste klasse der schutterij te allen tijde beschikbaar is tot bezetting onzer liniën. Men zal op die wijze een macht krijgen van voldoende sterkte, veel geringer in aantal doch daarentegen veel bruikbaar dan die, welke in het stelsel der Regeering zou worden verkregen.

De bedenkingen, tegen het stelsel ingebracht, betroffen zoowel het beginsel als de uitvoering. Zij werden echter op zoodanige wijze beantwoord, dat aan het einde der gedachtenwisseling de meerderheid der Commissie van gevoelen was, dat het stelsel van een eersten ban der schutterijen, samengesteld uit gewezen miliciens en oud-militairen, in ernstige overweging dient te worden genomen en derhalve de aandacht der Regeering zeer in het bijzonder daarop wenscht te vestigen.

De Regeering, hare beschouwingen aangaande dit stelsel mededeelende, begint met de vraag der persoonlijke dienstvervulling bij de militie, als niet uitsluitend aan deze regeling verbonden, te elimineeren. Wij voor ons zijn van gevoelen, dat de waarde van het stelsel staat of valt met dien eisch en dat het dus alleen in verband daarmede beoordeeld mag worden.

Met de bepalingen der Grondwet oordeelt zij de vereeniging van de oudgedienden bij leger en militie tot een afzonderlijke klasse van schutters niet in strijd en verklaart, dat zoodanige vereeniging, ofschoon deze niet in hare bedoeling ligt, ook volgens de letter der voorgedragen wetsbepalingen geenszins verboden zou zijn. Haar eerste bezwaar is echter, dat in deze regeling de algemeene dienstplicht bij de schutterijen slechts in naam, geenszins in de daad zou bestaan. Hij zou slechts strekken als middel om de hand te kunnen leggen op de gewezen miliciens en oud-militairen, die zich in de schutterijen zouden bevinden. De overigen worden voor de landsverdediging zoo goed als geheel ter zijde gesteld; zij worden dan ook niet of bijna niet geoefend; zelfs wordt de zorg om daarvoor het noodige kader te verkrijgen op den achtergrond geschoven. Zij zouden zodoende slechts een tamelijk overtollig aanhangsel van de schutterijen zijn, dat in stand wordt gehouden, geenszins met het oog op het daarvan te verwachten nut, maar uitsluitend omdat men daartoe gedwongen is, omdat anders de gewenschte categorie van schutters niet kan worden verkregen. Op die wijze zou de toepassing van den algemeenen dienstplicht onbillijk zijn tegenover hen, van wier geschiktheid en diensten men partij wenscht te trekken; op die wijze zou gebroken worden met den door de Regeering als noodzakelijk op den voorgrond gestelden eisch, dat ieder ingezetene, naar zijn vermogen, behoort mede te werken aan de verdediging des vaderlands en dat *allen*, voor zooveel slechts eenigszins mogelijk, daartoe in vreedstijd behooren te worden voorbereid.

Wij beginnen met op te merken, dat het in geen deele vast staat, dat de bedoeling der voorstanders van het besproken stelsel zou zijn, de niet tot de eerste klasse behorende schutters niet of bijna niet te oefenen. De splitsing in twee klassen doet het tegendeel vermoeden en wij twifelen dan ook niet, of de Commissie zou, ware zij niet door het aftreden der Regeer-

ring in haren arbeid gestoord worden, hierop gewezen hebben. Wel zouden de plattelandsschutterijen niet geoefend worden, althans niet in het exerceren; maar in het stelsel der Regeering worden ook niet alle schutterplichtigen geoefend en bestaan er, wat de geoefendheid der overigen betreft, eveneens twee verschillende klassen.

Ook voor de bewering omtrent het op den achtergrond schuiven der zorg voor de noodige kaders is, naar onze meening, geen genoegzame grond ten minste niet in den zin, waarin die bewering hier is uitgesproken. Wij zien niet in, waarom deze kaders niet even goed te vinden zouden zijn als die voor de schutterijen der Regeering. Wel zal een deel der stof, waaruit deze putten wil, de gewezen onderofficieren en korporaa's uit het leger, bepaald bij de eerste klasse ingedeeld zijn, maar hiermede alleen kon de Regeering het voor de geheele schutterij toch ook niet doen. Men krijgt dan ten minste gediend hebbend kader bij gediend hebbende schutters, wat in ons oog een groot voordeel is. Het komt ons voor, dat het niet bevorderlijk kan zijn aan een goeden geest en behoorlijke tucht, als oud-militairen en oud-miliciens niet alleen in het gelid staan naast en met schutters, die nooit in het leger gediend hebben, maar ook in zulke schutters hun meerderen moeten zien.

Een argument, dat wij liever niet als aanbeveling van het door ons voorgestaan stelsel hadden aangetroffen, is, dat daarmede verhooging van militiecontingent niet noodig wordt. Het maximum van het contingent heeft met de questie, welk der beide stelsels de voorkeur verdient, in ons oog niets te maken. Gaat men van de onderstelling der Regeering uit, dat haar zoogenaamde „geoefende” schutters dadelijk tegenover den vijand gesteld kunnen worden, dan beschikt men in haar stelsel natuurlijk bij het begin van den oorlog over een grootere macht (49.000 gewezen miliciens + 32.000 geoefende schutters van 26 tot 30 jaar) dan in het andere stelsel, dat slechts 41.500 dadelijk bruikbare schutters belooft. Acht men echter die laatstbedoelde schutters *wel*, maar de 81.000 schutters der Regeering *niet* dadelijk bruikbaar, dan is het stelsel van de meerderheid der Commissie weer in het voordeel, wat de onmiddellijk beschikbare macht betreft. De dadelijke bruikbaarheid der schutterijen is dus, naar ons oordeel, het criterium, waaraan beide stelsels getoetst moeten worden. Daarvan moet het afhangen, welk stelsel men voor de vorming der schutterijen aanneemt; want ook de questie der billijkheid, die, zoowel in de afdeelingen als door de Regeering, in het voordeel van haar stelsel wordt opgeworpen, is hieraan geheel ondergeschikt en komt ons zelfs voor, zooals zij is opgeworpen, zeer betwistbaar te zijn. Dit laatste zou natuurlijk het geval niet wezen, wanneer de oud-miliciens in het Regeeringsstelsel *niet* schutterplichtig of *niet* tot oefeningen verplicht waren; maar dat is zeer bepaald wel het geval. Zij zullen even goed 40 à 50 uren 's jaars geoefend moeten worden als de andere schutters van 26 tot 30 jarigen leeftijd. Eveneens staan we aan de zijde der Regeering, waar

zij verklaart, dat in geen geval kan worden ingestemd met het denkbeeld, door de voorstanders van de indeeling der gewezen miliciens en vrijwilligers in afzonderlijke korpsen verkondigd, om ze gedurende de vijfjarige periode van hun schutterlijken dienst niet aan oefeningen te doen deelnemen, maar hen slechts tot het bijwonen van enkele inspectiën te verplichten. Geheel stemmen wij met haar in, wanneer zij het ook voor die schutters bepaald noodzakelijk acht, dat ze in dat tijdperk geregeld oefeningen houden, zij 't dan ook gedurende een betrekkelijk gering aantal uren 's jaars, aangezien zij anders bij het uitbreken van een oorlog de vereischte geschiktheid niet meer zouden bezitten, en het gehalte dezer schutterkorpsen, ook met het oog op de tucht, te wenschen zou overlaten. Wij zouden zelfs voor die korpsen een vereeniging gedurende eenige dagen, b.v. om het andere jaar, in die forten of gedeelten der liniën, die zij in geval van oorlog zullen moeten bezetten, zeer gewenscht achten, natuurlijk tegen behoorlijke geldelijke vergoeding; maar oordeelen dan verdere oefeningen overbodig. In de regeling, door de meerderheid der Commissie voorgestaan, zijn de gewezen miliciens dus voor gewone tijden, ook volgens de Regeering blijkens haar uitdrukking »zij 't dan ook gedurende een betrekkelijk gering aantal uren 's jaars», niet in ongunstiger conditie dan in haar stelsel. Voor het geval van oorlog echter zeggen wij met de voorstanders: »De billijkheid jegens de gewezen miliciens wordt het best in acht genomen, wanneer men hen slechts als deel van een volkomen weerbare macht tegenover den vijand brengt. Troepen, die niet aan dien eisch voldoen, zullen groote verliezen lijden: de geschiedenis van den Fransch-Duitschen oorlog levert hiervan het overtuigend bewijs." Max JÄNNS schat in zijn uitmuntend werk over het Fransche leger (1) het verlies der Franschen, enkel in Januari 1871, op 350.000 — dat der Duitschers daarentegen in dezelfde maand op ten hoogste 10.000 man. Die kolossale verliezen nu bepalen zich niet tot de onvoldoend geoefenden, maar de overigen (oudmiliciens) zullen daarin evenzeer deelen.

Nog een bezwaar, dat door de Regeering tegen de voorgestelde regeling wordt ingebracht, is de mobilisatie. Wij willen gaarne aannemen dat, naarmate de direct beschikbaar geoordeelde schutterrijen talrijker zijn, gemakkelijker het voor de eerste dagen benoodigde aantal schutters ter gewilde plaats kan worden vereenigd; maar van hoe hooge waarde een spoedige mobilisatie vooral voor ons land ook wezen moge, toch mag dit niet de hoofzaak zijn. Als zeker mag, gelooven wij, gesteld worden, dat men steeds en onder alle omstandigheden meer zal gebaat zijn met een kleiner aantal schutters, mits zij goed geoefend en gedisciplineerd en van voltallige en deugdelijke kaders voorzien zijn, dan met groontere massa's, die deze onmisbare eigenschappen in niet voldoende mate bezitten. Het is de dure plicht der wetgevende macht te zorgen, dat wij in alle opzichten betrouwbare schutterrijen verkrijgen en zijn we eenmaal in het bezit er van,

(1) Die französische Heer von der grossen Revolution bis zur Gegenwart. Eine kulturhistorische Studie. Leipzig 1873.

dan rust op het uitvoerend gezag de taak om zoodanige maatregelen te nemen, dat van die schutterijen op de beste wijze partij getrokken kan worden voor de verdediging des lands: hiertoe behoort o. a. ook de doelmotige regeling eener spoedige mobilisatie.

Wij herhalen dus, dat de vraag, welk der beide stelsels de voorkeur verdient, zich concentreert in de kwestie der bruikbaarheid van de schutterijen.

Het stelsel, dat volgens de meerderheid der Commissie in ernstige overweging verdient te worden genomen, kan ons geven:

1°. schutterijen, wel is waar niet zeer talrijk (met handhaving van het bestaande contingents-maximum voor de militie \pm 41.500 man), doch daarentegen goed georganiseerd, gedisciplineerd en geoefend, van deugdelijke kaders voorzien door den invloed van den persoonlijken dienst bij de militie en die dus redelijker wijze als dadelijk bruikbaar tegenover den vijand te beschouwen zijn;

2°. plaatselijke schutterijen overal, waar het houden van oefeningen mogelijk is en die wij in gehalte ongeveer gelijk meenen te kunnen stellen met onze tegenwoordige dienstdoende schutterijen. Deze schutterijen zouden bij het uitbreken van den oorlog te bezigen zijn tot diensten achter de liniën en dan door een flinke oefening zoover gebracht kunnen worden, dat zij in een later tijdperk van den oorlog meer rechtstreeks aan de verdediging konden deelnemen, en

3°. rustende schutterijen in die gemeenten, waar het houden van oefeningen in tijd van vrede groote bezwaren oplevert. Deze kunnen de taak der schutterijen, sub 2°. bedoeld, in dat latere tijdperk overnemen en daaruit zou tevens geput kunnen worden tot aanvulling van verliezen.

Daarentegen belooven de wetsontwerpen der Regeering ons:

1°. een veel talrijker schutterij bestaande uit gewezen miliciens en schutters, die niet in het leger gediend hebben, van 26- tot 30-jarigen leeftijd (81.000 man), waarvan zij de overtuiging heeft, dat zij onmiddellijk tegenover den vijand kan optreden;

2°. 36.000 schutters, die wel geoefend zijn maar niet dadelijk bruikbaar, en

3°. 25.000 ongeoeffende schutters.

Omtrent de bestemming van deze schutterijen lezen wij op bladz. 45 van het Verslag: "de beste dier schutterskorpsen kunnen, bij het uitbreken van een oorlog, al dadelijk als bezettings- en bewakingstroepen worden ingedeeld; andere kunnen voor mindere gewichtige diensten worden gebezigd, voor reserves beschikbaar gehouden of verder geoefend worden; terwijl de nog niet voldoende bruikbare categoriën door strenge oefeningen worden voorbereid, om zoo spoedig mogelijk te kunnen dienen, zoo voor aanvulling van geleden verliezen als c. q. tot vorming van nieuwe strijdvaardige afdeelingen."

De totale sterkte der schutterijen zal natuurlijk met hetzelfde militie-con-

tingent in beide stelsels gelijk zijn, daar zij beide algemeenen dienstplicht beoogen van 20- tot 30-jarigen leeftijd.

De keuze nu tusschen die twee regelingen is voor ons niet twijfelachtig, omdat wij verzekerd zijn, dat de 41.500 schutters der commissie, mits men ze niet zonder oefening late, een vertrouwbare wapenmacht kunnen vormen; terwijl we van de 81.000 schutters der Regeering die zekerheid niet hebben. Het eerstbedoelde stelsel heeft vóór zich de proef der ervaring — het andere slechts de overtuiging der Regeering en de niet te betwijfelen goede wil om er van te maken, wat er maar van te maken is. Met die overtuiging is het land echter niet geholpen en met goeden wil kan veel maar niet alles gedaan worden. Ons is 't b.v. met den besten wil niet mogen gelukken, ons door de uitvoerige betoogen der Regeering te laten overtuigen van de deugdelijkheid van haar stelsel, waarvan zij zelve bij herhaling verklaart, dat het nog beproefd moet worden.

Zoo op bladz. 41: »En hoezeer nu gezegd moge worden, dat de troepen, volgens de Regeeringsvoorstellen te verkrijgen, niet behoorlijk geoefend, georganiseerd en geëncadreerd zullen zijn — dergelijke beweringen zijn door niets bewezen, en worden volkomen krachteloos gemaakt door de verzekering der Regeering (1), dat zij maatregelen zal treffen om de tot stand te brengen krijgsmacht, ook wat hare inrichting betreft, aan het doel te doen beantwoorden. Dat zulks onmogelijk zou zijn bij goeden wil en ernstig streven ook van de zijde der natie, kan a priori niet worden beweerd; de onderzinking slechts kan daaromtrent uitspraak doen. De Regeering echter koestert te dien aanzien geen twijfel, en meent dat de toepassing van hare voorstellen, juist met het oog op de betrekkelijk geringe lasten, die daarbij voor een alleszins voldoende regeling der levende strijdkrachten worden gevorderd, ten volle de proef waard is (1).»

Op bladz. 46: »Dat er bezwaren zullen worden ondervonden (bij de inrichting onzer levende strijdkrachten in elk opzicht op bevredigende wijze) mag dan ook geen reden zijn om een noodzakelijke regeling niet tot stand te brengen en om te volstaan met een schutterij, die, wat de sterkte der voor oorlogsgebruik beschikbare categorie betreft, geenszins aan de te stellen eischen voldoet (2).

»Dat de oplossing dier bezwaren onmogelijk zou zijn, wordt wel beweerd, maar is niet te bewijzen; en de Regeering is niet van oordeel dat bij een ernstige proef het tegendeel zal blijken (1).»

Op bladz. 63: »De Regeering wenscht nadrukkelijk te constateeren, dat de proef met een stelsel van opleiding van schutterijkader, zooals zij zou wenschen in practijk te brengen, nimmer op afdoende wijze is genomen (1). Het

(1) Wij cursiveeren.

(2) Wij merken hier op, dat aan dit laatstbedoelde bezwaar te gemoet gekomen zou worden door den tienjarigen schutterplicht eerst op 28-jarigen leeftijd te doen beginnen. (Zie Sp. 1882, n. 2, bladz. 76.)

gaat dan ook niet aan eenvoudig te beweren dat van die opleiding geen voldoende resultaten zouden zijn te wachten”.

Op bladz. 111: »De beschouwing, dat het kader der schutterijen de gevorderde militaire hoedanigheden en het noodzakelijke moreele overwicht niet kan verkrijgen, wanneer het niet in het leger heeft gediend en gevormd is, kan de Regeering volstrekt niet deelen; met de meeste kracht moet zij zich tegen dergelijke voor de schutterij ontmoedigende en bovendien onjuiste redeneeringen verzetten. Zij kan hier slechts herhalen wat reeds elders door haar bij de beantwoording van dit Verslag werd aangeteekend, namelijk dat met de door de Regeering beoogde maatregelen nog nimmer een afdoende proef genomen is (1); enz.”

Op deze wijze kan o. i. elk stelsel verdedigd worden. Immers de strekking van al deze betoogen is: »Wij Regeering zijn overtuigd, dat hetgeen wij willen goed is; de proef is er nooit mede genomen, dus kan niet met grond worden beweerd, dat het niet goed is. Naar ons oordeel is het de beproeving alleszins waard en dus moet hiertoe worden overgegaan.”

Mag 't nu onbescheiden heeten te vragen: »Maar als uw stelsel nu toch eens bij de beproeving mocht blijken niet te voldoen, wat dan?” Vooral is die vraag gewettigd in ons oog, als de vrager overtuigd is, dat het niet zal voldoen. Voert men hiervoor echter zijn gronden aan, of spreekt men daaromtrent openhartig zijn gevoelens uit, dan stelt men zich bloot aan een terechtwijzing.

»De Regeering acht zich verplicht, er hier met nadruk op te wijzen, dat het bedenkelijk is overdreven eischen te stellen, zoowel ten opzichte van het gehalte der krijgsmacht, als van de wijze waarop de vereischte militaire eigenschappen moeten worden verkregen; eischen die in werkelijkheid niet te vervullen zijn zonder ontzettende personeele en financiële offers aan de natie op te leggen, en die trouwens wel worden uitgesproken, maar waaraan volstrekt niet zou worden voldaan bij het toepassen van de maatregelen, beoogd door degenen, die deze eischen stellen.

»Zoodoende toch worden moedeloosheid en gebrek aan zelfvertrouwen gezaaid, waar aanmoediging gegeven en geestdrift opgewekt moeten worden.

»Door aan een groot gedeelte der natie wegens gemis van opleiding in het leger en ongeacht al het overige, wat voor haar militaire vorming kan worden verricht, de geschiktheid te ontzeggen voor een *dadelijke* deelneming aan de verdediging, terwijl met bijna wiskunstige zekerheid te voorzien is, dat de hulp en medewerking van de geheele weerbare bevolking niet kunnen worden ontbeerd, wordt het vertrouwen der natie in hare kracht in hooge mate geschokt, en worden wellicht, niettegenstaande de beste bedoelingen, de belangen der verdediging ernstig benadeeld”.

Wij zullen het bij deze ééne aanhaling laten: soortgelijke beschouwingen

(1) Wij cursiveeren.

komen echter nog meer in het verslag voor (1). Men begrijpt, dat wij ze voor weerlegging vatbaar achten, ook al kunnen wij ons daarin niet begeven om niet al te uitvoerig te worden. Met de algemeene strekking er van verklaren wij echter in geen deele in te stemmen. Wij achten het een heiligen plicht van een ieder, die zich met het bestudeeren van het vraagstuk der levende strijdkrachten bezighoudt, aangaande daartoe betrekkelijke wetsontwerpen vrijmoedig en onverholen zijn gevoelen te zeggen en wij hebben dit dan ook eerlijk en naar ons beste weten gedann. *Mogelijk* is 't natuurlijk, dat wij dwaalden, maar *mogelijk* is 't evenzeer, dat de Regeering dwaalt en wat is dan beter en wat veiliger: onze levende strijdkrachten in te richten volgens het voorbeeld van verschillende andere staten, die in de laatste jaren hun legerinstellingen gewijzigd hebben, daarbij rekening houdende met onze Grondwet en onzen volksaard, of met de Regeering het veld der proefneming te betreden? Voor ons is het antwoord niet twijfelachtig. Ons aanvankelijk oordeel over de laatste ontwerpen militia- en schutterijwet is dan ook onveranderd hetzelfde gebleven en nu nog zouden wij niet anders kunnen doen dan met den meesten ernst de verwerping er van aanraden.

De vraag, hoe in deze de eindbeslissing der Kamer zou gevallen zijn, is natuurlijk niet met zekerheid te beantwoorden. Wij gelooven echter niet, dat de voorstellen der Regeering veel kans zouden gehad hebben, haar goedkeuring te verwerven. Zoolang niet de Regeering overtuigend had aangetoond, dat haar stelsel in elk opzicht voldoende was en beter dan het door de meerderheid der Commissie daartegenovergestelde — zoolang zijn wij van oordeel, dat er voor het hare geen meerderheid in onze Volkavertegenwoordiging zou zijn verkregen.

(Wordt vervolgd.)

(1) Zie bladz. 40 en bladz. 404.

De Chromo-Topographische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden

DOOR

F. DE BAS.

EUGÈNE SUE zeide éénmaal: *écrire, c'est un des sept péchés capitaux*". Inderdaad heerscht er een schrijfwoede ook in ons leger. Voor hen, die gewoon zijn te woekeren met den tijd, wordt meer en meer voorzichtigheid geboden, om niet alles te lezen, wat de pers biedt. Even groot toch als het genot is bij een welgeschreven, deugdelijk betoog tot bevordering van wetenschappelijken vooruitgang, tot verbetering van bestaande toestanden en zaken, even sterk spreekt teleurstelling, wanneer men een laatste bladzijde moet dichtslaan met de overtuiging, dat het enkel tijdverlies mocht heeten, een geschrift te lezen, waarvan de bedoeling ten slotte niet of slechts onduidelijk blijkt, hetwelk veelvuldige onjuistheden bevat, onbedachtzaam afbreekt, wat eere verdient in stede van blaam, zonder iets voor dien afbraak in de plaats te stellen, ten slotte zonder gegronde redenen achterdocht en twijfel opwekt.

Dezen treurigen indruk ontvingen wij dezer dagen van de *Opmerkingen over de vervaardiging der Topographische en Militaire Kaart en over de Chromo-Topographische Kaart van het Koninkrijk der Nederlanden*, uitgegeven door den 1ste Luitenant MATTHIJSSEN, bij den heer BUSSY te Amsterdam. Inderdaad klonk ons de stem van den geëerden Schrijver als dien van NURKS in den Haurlemmer Hout, als een vloekwoord in een kerkgebouw, als een bespottig van FLORA in een rijk getooiden bloemengard. Vergetende dat een hooswicht toch nog een enkele goede eigenschap kan bezitten, dat een verdwaalde dikwerf alleen leiding behoeft om weder het juiste pad te bereiken, dat een welwillende critiek eerst de licht-, daarna de schaduwzijden van personen en zaken vermeldt — breekt de knorrig gestemde schrijver onbepaald den staf over het Kadaster, over de Topographische kaart op 1:50.000, over de Chromo-Topographische kaart op 1:25.000, om ten slotte

een gebouw te veroordeelen, waaraan hij jaren lang als werkman hielp pleisteren, blijkbaar zonder met juistheid de grondslagen te kennen, waarvan de wetenschap meer bijzonder behoort tot de kennis van den bouwkundige. Die onkunde leidt hem tot een hoogst onbillijke veroordeeling van een toch in veel opzichten deugdelijk, zeer bruikbaar, althans aan het doel, waartoe de militaire kaart een halve eeuw geleden is ontworpen, alleszins beantwoordend werkstuk; al mogen daaraan, evenals aan elken arbeid, feiten kleven.

Het doel van ons protest is, zoo doenlijk den verkeerden indruk te verzwakken, welke bedoeld geschrift bij den leek zou kunnen opwekken; tevens in algemeenen zin de richting aan te geven, waarin naar verbetering onzer cartographie kan worden gestreefd.

De heer MATTHIJSSEN ontleende zijn klachten omtrent den toestand van het Kadaster meerendeels aan het bekende opstel van wijlen Dr. VENEMA in het Statakundig en Staathuishoudkundig jaarboekje van 1863, o. a. herdrukt in de eerste aflevering van het Archief voor het Kadaster van 1874. De kundige VENEMA gaf een duidelijk, onpartijdig overzicht van den kadastralen arbeid in ons land, wees op de fouten, maar verzuimde niet — als wel de heer MATTHIJSSEN deed — ook het goede aan te toonen, wat daarin voorkomt, en te getuigen, dat door latere instructiën en wijzigingen der werkwijze aan het kadaster een inrichting was gegeven, waardoor verbetering zou worden bevorderd en een behoorlijke bijhouding in de hand gewerkt. Niets daarvan trof het oog van den heer MATTHIJSSEN. Het oordeel van mannen als de Minister BETZ, van den Ingenieur VAN AKEN en andere deskundigen vindt bij hem geen gehoor, en zijn laatste woord betreffende het Kadaster blijft »dat het aantal onjuistheden met de veranderingen steeds aangroeide». Treden wij zeker niet op als verdediger van den kadastralen arbeid, niettemin gebiedt de billijkheid te erkennen, dat, zooal veel valt te verbeteren, de hermeting der gemeenten naar veel juister grondslagen geschiedt dan de oorspronkelijke opneming heeft plaats gevonden. Wanneer de hermeten gemeenten nauwkeurig worden gereduceerd tot de schaal van 1 : 25000, waarop de minuutbladen der Chromo-Topographische kaart worden geteekend, en juist gepast tusschen de primaire, secundaire en overige punten, door driehoeksmeting bepaald, dan ware 't ons dunkens moeilijk voor de vervaardiging van een militaire kaart een beteren grondslag dan de gebezigde aan te wijzen. De coördinaten van de geographische punten zijn in de registers van de Wiskundige beschrijving van het Koninkrijk der Nederlanden vermeld met betrekking tot den eersten meridiaan (den Westertoren te Amsterdam) en den perpendiculair (op 51° 31' Noorderbreedte). Deze punten zijn voor militaire doeleinden voldoende juist bepaald, al beantwoorden zij niet aan de streng wetenschappelijke eischen der Europeesche graadmeting, en hebben zeker niets te maken met de vroegere foutieve kadastrale metingen. Wanneer de heer M. zegt, à propos van de kadastrale plans of de stafkaart — uit zijn onduidelijke redactie niet op te maken — zonder namen te vermelden of van

de gebezigde schaal te spreken, dat tusschen twee zelfde punten op aangrenzende bladen verschillen in afstand tot eenzelfde kruispunt van 6 mM. voorkomen, dan merken wij op, dat bij reductie tot de schaal van 1 : 25000 der militaire kaart, verschillen van 15 M. nagenoeg zonder eenigen invloed blijven ($\frac{3}{2}$ mM.)

De Schrijver verliest volkomen uit het oog, dat de stafkaart uitsluitend is ontworpen tot *militaire* doeleinden. Moge 't nu waar zijn, dat die kaart, welke tijdens den oorlog met het Zuiden in 1831 ontworpen en eerst ongeveer het jaar 1855 voltooid, de grondslag is geworden voor de geheele Nederlandsche cartographie, geenszins aan de sinds hooger gestelde geodetische eischen voldoet: toch berust ze op een triangulatie, die, oordeelende naar den tijd waarin deze geschiedde, door de driehoeksmetingen van geen ander land wordt overtroffen, terwijl de vervaardiging van de kaart en de uitgegeven bladen ten volle voldoen aan de krijgskundige eischen en gerust den toets kunnen doorstaan met b.v. de topographische kaarten van Pruisen, Beieren, Wurtemberg, Saksen, van Frankrijk en van België, welke laatste kaart sinds 1839 nog niet geheel is verschenen.

Op al die kaarten nu komen in gelijke, deels in veel grooter mate de fouten voor, welke door den 1ste Luitenant M. op de Nederlandsche kaart worden gemaakt. Verstrekken nu die fouten een mandaat, om de geheele Europeesche cartographie te vonnissen? Geven de fouten, in onze stafkaart op te merken, hem het recht indirect een blaam te werpen op zoo menigen chef, die aan het hoofd gestaan heeft van den Topographischen dienst, op zoo menigen kameraad, reeds sinds lange jaren van het arbeidsveld verdwenen, wier werk toch de heer M. gedurende zijn »veeljarige omzwerving op het terrein» niet heeft kunnen verbeteren?

De »Opmerkingen» hoewel enkele bekende waarheden bevattende, zijn daarentegen niet vrij te pleiten van grove onjuistheden. Zoo tarten wij den heer M. om het bewijs te leveren, dat aan de Topographische Inrichting reductiën zouden zijn vervaardigd van het veldwerk op de schaal van 1 : 50000 om ze later over te brengen op steen. Wijl het gereduceerde teekenwerk meermalen bleek onjuist te zijn, werden de meeste minuutbladen der stafkaart, *rechtstreeks* gereduceerd. Evenmin is het ons bekend — hoewel de ondergeteekende evoneens de eer had gedurende meer dan vier jaar werkzaam te zijn bij de Militaire Verkenningen en vier jaar bij het Topographisch bureau — dat door de officieren op het terrein bladen der Top. en Mil. kaart ter orienteering zouden zijn gebruikt, *uit andere bronnen bijgewerkt*. De heer M. moge zoodanige aanklacht van onvoldoend toezicht op het werk verantwoorden tegenover de hoofdofficieren en kapiteins, welke met dat toezicht waren belast! Zij het, dat de kaartbladen van Noord-Brabant, deels zonder kadastrale plans vervaardigd, enkele onjuistheden vertoonen in het weggennet: sterk overdreven klinkt het, als de heer M. in *het algemeen* spreekt van

kaarten, waarop natuurlijke wegen als kunstwegen voorkomen, waarop men, kunstwegen volgende, gedurende een half uur, ja zelfs een uur gaans niet geïntereerd is. Nooit en nimmer is ons zoo iets bij het gebruik der stafkaart voorgekomen, noch bij de verkenningen op het terrein, noch bij kampeefeningen of najaarsmanoeuvres op meer uitgebreide schaal: zelfs niet in Brabant of in den achterhoek van Overijsel. De blaam, *à propos* van bijwerking der kaart, op de Topographische Inrichting geworpen, is inderdaad hoogst onbillijk jegens den volijverigen Directeur aldaar, die, trots zwakke hulpmiddelen tot het hoogst moeilijke en tijdroovende werk der bijhouding, moeite, tijd noch inspanning ontziet om daarin te gemoet te komen.

Wanneer de heer M. in plaats van driestweg te verklaren: »het vervaardigen van kadastrale plannen en topographische kaarten die niet kunnen worden bijgehouden heeft geen zin" zich eens de moeite wilde getroosten om nauwkeurig na te gaan, hoeveel personeel, kosten en tijd, *alleen voor het werk der bijhouding van kaarten* in Pruisen, Oostenrijk en elders worden bestemd, terwijl dat alles aan onze Topographische Inrichting tusschen de bedrijven door, zonder een bepaald aangewezen personeel geschiedt naar de meest geloofwaardige gegevens der Militaire Verkenningen, n.l. de nieuw verkende minuutbladen der Chromo-Topographische kaart — dan kome hij waarschijnlijk terug van zijn onberaden beschuldigingen jegens de methode van reproductie en bijhouding der topographische kaarten, welke bovendien geheel geschiedt onder de verantwoordelijkheid van den Chef van den generalen staf.

Zijn afbrekende critiek wordt o. a. weersproken door de reeds vóór meer dan twintig jaar gevoerde beraadslagingen omtrent de waarde van de Topographische kaart in het Koninklijk Instituut van Ingenieurs, te vinden in de notulen der jaarverslagen van 1858 en '59, waarbij geleerden van grooten naam als de heeren STORM BUYSING, COHEN STUART en anderen ruimen lof aan dat werk brachten.

Hoewel 't niet duidelijk blijkt uit het vrij slordig geredigeerde opstel, schijnt het toch alsof de heer M. wil aangeven, dat er eigenlijk geen behoefte bestaat aan meer uitvoerige kaarten dan die op 1:50000. Is deze opvatting juist, dan zou hij ook de verdere voltooiing ontraden van de Chromo-Topographische kaart op 1:25000, welke reeds zoo ver is gevorderd, en naar de meening van velen — de Internationale Koloniale Tentoonstelling van Amsterdam stelt het opnieuw in het licht — behoort tot de beste, de nuttigste en schoonste producten van dien aard op de geheele wereld. De meest onpartijdige lof van dit werk, hetwelk te zamen de verdiensten vertolkt van de directie der Militaire Verkenningen, en van de Topographische Inrichting, beide behorende tot den generalen staf, vormen de steeds toenemende aanvragen tot gebruik van de niet in den handel te verkrijgen Chromo-Topographische kaart op 1:25000, van niet-militaire zijde, door andere departementen van algemeen bestuur, door ingenieurs van den waterstaat of bij particuliere ondernemingen, bij den aanleg van spoor-, kunst-

en waterwegen, groote openbare werken, enz. In de Tweede Kamer van de Staten-Generaal heeft wijlen de heer STIELTJES herhaaldelijk aangedrongen op de uitgave dezer kaart, welke voor militaire doeleinden is te achten van onschatbare waarde, en voor het algemeen door geen betere gegevens kan worden vervangen. Verre van dus die opneming te staken, zouden wij in tegenspraak met het gevoelen van den heer M. wenschen, dat deze voortreffelijke kaart zoo speedig mogelijk werde voltooid en *verkrijgbaar gesteld*. Tot dit laatste waren vroeger vrij kostbare inrichtingen aan het Topographisch bureel noodig, ten einde ook met een stoompers te werken. Nu deze toch aldaar wordt gesteld, kan er ons dunkt geen overwegend bezwaar meer bestaan tegen den verkoop der Chromo-Topographische kaart op 1 : 25000; terwijl de prijs per blad in den handel zelfs zeer billijk kan worden bepaald.

Wenschen wij vooral naar verbetering en vermeerdering van geographische en topographische kennis in Nederland langs dezen weg van gepaste openbaarheid, gaarne erkennen wij tevens de noodzakelijkheid van een nieuwen geodetischen grondslag voor onze cartographie, waaromtrent de schrijver een bescheiden stilzwijgen *in acht* neemt. Er bestaan gegronde redenen om te betwijfelen, dat de grondslag, door den Generaal KRAYENHOFF in den aanvang dezer eeuw voor de stafkaart gelegd, hoe verdienstelijk ook voor dien tijd en hoe voldoende ook voor *militaire* doeleinden, beantwoordt aan de eischen van de Europeesche graadmeting, waartoe ook Nederland is toegetreden. Op dien grond is te onzent een nieuwe primaire driehoeksmeting een dringende eisch geworden, ten einde het werk voor Nederland te *kunnen* sluiten aan de geodetische verrichtingen in het overige Europa. Afscheiden daarvan bezit de triangulatie, beschreven in de Meetkunstige Beschrijving van het Koninkrijk der Nederlanden, geenszins de nauwkeurigheid, noodig om daarop kadastrale en rivierkaarten te doen steunen. Inzonderheid tot betere aansluiting van het kadaster is dus eveneens een nieuwe secundaire meting onmisbaar. Had men echter, als de heer M. in zijn geschrift, uitsluitend het oog gevestigd op militaire en niet ook op andere wetenschappelijke doeleinden, dan ware een nieuwe driehoeksmeting inderdaad overbodig. Nu intusschen om andere redenen daartoe toch moet worden overgegaan, kan gelijktijdig de militaire cartographie daarvan partij trekken, al acht men dezerzijds in den eersten tijd een geheel nieuw ontwerp voor de topographische kaart nog niet noodig. Daarom zouden wij ook wenschen, dat de uitvoering der nieuwe triangulatie worde opgedragen, geenszins als weleer aan de officieren van den generalen staf, maar aan de Polytechnische School te Delft. Dit geschiede niet als een soort van bijzaak op de wijze van de nauwkeurigheds-waterpassingen, maar door speciaal daartoe aangewezen deskundige ingenieurs en helpers. De officieren van den generalen staf zijn niet tot soortgelijken zuiver wiskunstigen arbeid opgeleid, en loopen bovendien gevaar, bij zulke technische werkzaamheden aan hunne eigenlijke oorlogsbestemming geheel

te ontwassen. Daarentegen eischte men tot toelating van de officieren bij de militaire verkenningen de noodige waarborgen van deskundige kennis, om van de nieuw te hepalen geographische gegevens met juistheid gebruik te kunnen maken, waartoe in meerdere opzichten de voorwaarden tot toelating der officieren bij den Topographischen dienst in Ned. Indië tot voorbeeld kan strekken. Is men dan eenmaal in het bezit gekomen van een nieuw driehoeksnet, en moeten nog om andere redenen de bladen der Topographische en Militaire kaart toch worden vernieuwd, dan kan tevens van de verbeterde triangulatie worden gebruik gemaakt. Tot zoolang achten wij echter een nieuwe meting, uitsluitend tot militaire doeleinden, niet dringend noodzakelijk; hopen wij ernstig en volkomen in strijd met de strekking van het besproken geschrift, dat het oorlogsbestuur moge besluiten, zich eenige meerdere uitgaven te getroosten, om de reeds ver gevorderde Chroma-Topographische kaart snel te voltooiën, te doen reproduceeren en ten nutte van de geheele maatschappij verkrijgbaar te stellen. Niet — zooals de heer MATTHIJSEN schijnt te onderstellen — om daarmee lauweren te oogsten op nationale en internationale tentoonstellingen; naar om ten behoeve van allen, die topographische kaarten bezigen, ter bevordering van de geographische kennis van Nederland in het algemeen, op ruime schaal partij te trekken van het veelal uitmuntende werk der Militaire Verkenningen: een tak van dienst, waarbij de Schrijver der besproken brochure zich gedurende vele jaren verdienstelijk maakte, al lijkt het niet uit zijn geschrift, dat hij in het wezen en in de geschiedenis der Nederlandsche cartographie meer dan zeer oppervlakkig is doorgedrongen. Ware dit niet het geval, dan zou hij geenszins hebben voorbijgezien, dat de eischen, heden aan dien arbeid gesteld, veel uitgebreider zijn, dan een 50-tal jaren geleden. Hij kon hebben geweten bij onthulling van enkele *«détours du sérail»* voor de samenstelling der Nederlandsche kaart, dat in andere rijken bij aanvankelijke uitvoering van ontwerpen tot kaarteering, veel meer is geschipperd dan b.v. bij ons voor de kaartbladen van Noord-Brabant.

Moest men opnieuw beginnen om Nederland of Nederl. Indië graphisch voor te stellen, dan zou men het gewis anders aanleggen dan een halve eeuw vroeger. 't Is zeer gemakkelijk, om met de wetenschap van heden, het werk van andere tijden te veroordeelen; maar 't gaat niet aan, om al het werk, vroeger geschied, waarmede de officieren toen, werkende naar de begrippen van die dagen, het beste leverden, wat zij vermochten, en waarin in elk geval tot militaire en velerlei andere doeleinden nog zooveel bruikbaar wordt gevonden, ondoordacht te verwerpen, in plaats daarvan te behouden, hetgeen nog veelzijdig nut kan bewijzen.

Spreekende zonder vrees en even belangeloos als onze jongere krijgsmakker, schromen wij echter niet, zijn oordeel over onze militaire topographie *hard* en *onbillijk* te noemen: vertrouwen wij gerustelijk, dat de hooge regeering, zonder het oog te willen sluiten voor gewenschte verbeteringen op dat ge-

bied der militaire wetenschap, geen gehoor zal verleenen aan de schemerachtige adviezen van den heer MATTHUSSEN, waardoor naar onze meening noodeloos twijfel wordt opgewekt, en 'slands militaire, cartographische en financiële belangen eerder sterk zouden worden benadeeld dan gebaat.

's Hage, Mei 1883.

Een heele boom van Sprokkelaar.

(Slot.)

Waarde oude vriend Spectator,

De tropische temperatuur, die wij in de laatste dagen te genieten kregen, moge misschien geschikt zijn, om bij het bespreken van Indische toestanden of gebeurtenissen de verbeelding te helpen, toch zou ik voor opwekking tot onze correspondentie, wel iets minder van die »Couleur locale» wenschen. Enfin, waar onze Indische kameraden bij nog grooteren warmtegraad wel mochten vechten, mogen wij er wel bij schrijven. Ik zet mij dus, waarde *Spectator*, neder om den draad mijner beschouwingen over het verloop van den Atjeh-oorlog te hervatten.

Wanneer wij een blik slaan op de kaart van Groot-Atjeh, zooals zij thans — dank zij den verdienstelijken arbeid van de opnemingsbrigade — daar voor ons ligt, dan rijst bij ons al dadelijk de vraag: »wat stelden zij zich voor, die de zoogenaamde afwachtende houding, na den val des Kratons veroordeelende, de dadelijke rusteloze vervolging des vijands en het terreinwinnen ten zuiden van het hoofdobject verlangden?» Wat is het karakter van die alluviale landstreek, die het eigenlijke Groot-Atjeh vormt, en zich van af het strand tot aan den voet der bergen uitstrekt? Met honderden liggen de kampongs met hun klappertuinen als gezaaid in de sawa's en grasvlakten; hier en daar een missig of een bedehuis geschikt om als brandpunten voor den hardnekkigsten weerstand te dienen. Ieder dier kampongs met zijn pagger en veelal zwaren gordel van bamboedoeri omgeven, verscholen in het aan hinderlagen en surprises van allerlei aard voor een vreemden indringer zoo rijke en soms schier ondoordringbare struikgewas, biedt den met het terrein vertrouwden Atjeh'er, de gunstigste gelegenheid aan voor dien tuaien, hardnekkigen guerilla-weerstand, waartegen het opereeren met geroegde troepen zoo moeilijk is, dewijl bepaalde operatielijnen en objecten ontbreken.

Een kampongraad, waaruit men uwe bivaks met vuur bestookte, of van-

waar nachtelijke ondernemingen tegen uwe voorposten te vreezen zijn, moet zoogenaamd „gezuiverd" worden. Over de open sawa, meestentijds drassig, dikwijls overstroomd, zoodat ge genoodzaakt zijt, langs de enkele smalle galangans of kleine dijkes de goed gedekte stellingen des vijands te naderen, gelukt het u door den moed en de volharding uwer troepen, met groote verliezen natuurlijk, u in den kampong te nestelen. Ge vindt die verlaten. Ge kunt ze in de asch leggen, de klappertuinen vernielen; doch wilt ge gevrijwaard zijn tegen een herhaling van dat vijandelijk vuur, dat uwe troepen dag en nacht alarmeert, dan moet ge de kampong naar 's vijands zijde bezet houden. Een benting wordt noodzakelijk; ge bezet en bewapent die. Doch daar voor u ligt een andere sawa, weer begrensd door een anderen kamponggrand. Van daar uit wordt uw pas opgeworpen benting al spoedig weer bestookt; de commandant der kleine bezetting acht zich niet meer veilig en te recht. Op zijn aandrang stemt ge er in toe, dat hij, om zich van de gevaarlijke nabuurschap te ontslaan, een uiterval onderneemt. Alweer met bloedige verliezen gelukt het u, ook dat nest te zuiveren. Weer een nieuwe versterking, weer een kleine bezetting worden gevorderd, en weer hebt ge denzelfden terreintoestand vóór u.

Zóó gaat het voort tot aan den voet van het gebergte, dat als een reusachtig amphitheatër de sagis der Vde, IXde, XIIde en XXVI Moekims omgeeft. Van Kota-Radja tot aan den teen der bergen, nergens een groote sinke demarcatie-lijn, die men zoo gaarne zou aantreflen, omdat zij der oorlogsvoering een bepaald duidelijk doel aanbiedt, eenheid en natuurlijk verband aan onze opstellingen zou geven.

En uw vijand, dien ge zoudt willen vervolgen en vernietigen, hij is na iedere bloedige ontmoeting verdwenen, verspreid, meestentijds zelfs de lijken zijner gevallen strijders niet eenmaal achterlatende. Bezet ge de kampong niet, over eenige dagen keert de weerbare bevolking terug, het vreedzame padiemes verwisselende tegen de versch bebloede klewang, om dien op den eenen of anderen nacht, aangevoerd door zijne, door de opium tot waanzin verhitte voorvechters, weer op te vatten, en zich onverwachts op de zwakke bezetting van een uwer posten te werpen. Ieder dier kampongs, ieder dier in de remhoe verscholen missigits of bentings, ze is het toneel geworden van zoo menig heldenfeit, waarop het Indische leger trotsch mag wezen, van nog meer geïgnoreerde daden van zelfopoffering; maar ook hoeveel dierbaar bloed hebben die sawa's niet gedrenkt; hoeveel ons te vroeg ontvallen kameraden brengen ons de namen van Lembœ, Soelian, Keta-pang-Doua, Lamara, Longbatta, van zooveel anderen dier kampongs niet in herinnering!

Ze zou eentoonig zijn, de geschiedenis van ieder dier posten door hare herhalingen, ware ze niet aangrijpend door den steeds onbezweken moed en volharding door de bezetting betoond, ondanks den afmattenden dienst van officieren en minderen dag en nacht gevorderd. Ieder convooi van en naar

die steeds verder afgelegene posten, iedere evacuatie van zieken en gewonden, ja iedere ter aardebestelling van door zwaard of uitputting gevallen makkers, ze eischten nieuwe offers. Vraag het onzen kameraden die dien toestand hebben doorleefd, hoe die bezettingen steeds zwakker, naarmate de postenkring zich verwijderden moest, een taak te vervullen kregen, dikwijls veel moeilijker, steeds ondankbaarder, dan die eerste worstelstrijd om den Kraton. Wee den post, waarvan de waakzaamheid ook maar één oogenblik zich had laten verschulken. In de schijnbaar rustige remboe, daar voor u, lag de Atjeher met de gewette klewang klaar, om zich in het stille nachtelijk uur, begunstigd door een duisternis, die ons het voordeel der betere vuurwapens ontnam, als een tijger op zijn prooi op de door den slaap overweldigde arme bezetting te werpen.

Ja, dat moest onvermijdelijk het gevolg worden van een uitbreiding in te wijden kring die onze krachten al spoedig immers te boven zou gaan. En is zoo overal het karakter van dien guerilla-krijg — denk aan de Vendée en vooral aan Spanje — wanneer men geen geregelde troepen meer tegenover zich heeft, waar alle weerbaren ook strijders zijn, door geen legertros of gecompliceerde bewapening in hunne bewegingen belemmerd, vrij dus in de keuze van plaats en oogenblik, waarop zij den verraderlijken slag aanbrengen, hier in onze kolonteën is die kleine oorlog meer dan in Europa moordadig. Hier is van geen kwartier geven sprake en terrein en klimaat zijn de bondgenooten van den vijand. Ja, dat zoogenaamde benting-stelsel is een oorlogstoestand, helaas soms in onzen Archipel niet te vermijden! Helans, want die kleine oorlog kost op den duur meer offers dan de grootere operatiën: en de verliezen er bij geleden werken veel meer demoraliseerend, omdat het leger ze niet zoo "au grand jour" te midden van de opwekkende invloeden van een openlijken strijd en met een duidelijk doel voor oogen, maar meestal onopgemerkt, veelal zonder roem moet ondergaan.

De geschiedenis van onzen langdurigen oorlog tegen de Padries, ze had ons immers reeds geleerd, hoe de Sumatraan de kunst verstaat, dien strijd te voeren. Hoe minder wij hem op dien gevaarlijken weg behoeven te volgen; hoe minder gelegenheid wij hem bieden, van zijn superioriteit in dit opzicht gebruik te maken, hoe beter. In welke richting en hoever moest die vervolging na den val des kratons worden voortgezet? Waar was de door de natuur aangewezen grens voor die uitbreiding onzer nederzetting?

Tot aan den voet der bergen? En dan?

Mijn waarde *Spectator*, het is mij dikwerf voorgekomen, dat bij het bespreken van krijgsgesbeurtenissen in onzen Archipel, men mij de uitdrukking »Indische tactiek" voor de voeten wierp, als alles afdoend argument, om te doen begrijpen, dat voor ons de toestanden daar ginds moeilijk te apprecieeren zijn. Ik ben er toe gekomen dien term gevaarlijk te vinden, sinds ik ontwaard heb, hoe hij wel eens misbruikt werd, om de algemeene, overal geldende regelen van krijgskunst weg te cijferen.

Neen, er is geen Indische tactiek, evenmin als er een Transvaalsche of Arabische of Afghanische tactiek is. Spreekt ge over bamboe-doeri, paggers, sawa's, alang-alang, kalis, bandjers, en al die termen, die inderdaad voor ons onbekende zaken uitdrukken, dan is dat terreinleer, die zeker de militair zich overal eigen moet maken, waarvan hij den eigenaardigen invloed op troepengebruik zoo spoedig mogelijk moet leeren kennen. Evenzoo dienen wij hier in Nederland, het karakter der polderstreken te onderscheiden van dat van Geldersche of Limburgsche hoogere terreinen. Goed is het b.v. voor den officier, uit eigen aanschouwing te weten, hoe Drabantsche akkers en tuinen, dikwerf met boschwallen en droge sloten, in den aard der Deensche „knicks" omgeven zijn, terwijl in de lagere streken, breede sloten, zware heggen meer algemeen de perceel-afscheidingen vormen; nuttig is ongetwijfeld bekendheid met de eigenaardige benamingen, die in verschillende streken terreinvoorwerpen dragen.

Dat men bij de oorlogsvoering in Indië dus rekening moet houden met geheel andere terreintoestanden als hier, is even natuurlijk als het onontbeerlijk is het karakter van onzen vijand, zijn bewapening, zijn eigenaardige versterkingen te kennen; dat men, in een woord, wete in welk opzicht de Acheer een andere tegenstander is, dan de Balnees, de Alfoer, de Dajak of de Batakker. Maar dat is land- en volkenkunde. Onze tactiek moet blijven Nederlandsche, Europeesche d. i. op Westersche wetenschap gegronde. Die onzer tegenstanders kunt ge voor mijn part Indische noemen. Of een terreinvoorwerp omgeven zij door een enceinte die ginds pagger heet, of door een Europeesche doornenhaag; of hij die er achter staat met klewang's of met Beaumont's en Remington's bewapend is; de zwakke punten van dien pagger zijn evengoed de uitspringende als bij de beste Europeesche versterking, de meest gewilde dus om aan te grijpen, dewijl hij daar minder wapens in gevecht kan brengen. Men mag evenmin zonder voorafgaande verkenning, in den blinde op kamponggranden stormen, als men het in Europa op dorpsranden doen mag.

Het is goed dat wij weten dat onze Indische vijanden zelden versterkingen aanleggen geheel gesloten in de keel, en dat wetende moeten wij ze liefst in die keel bedreigen, even goed nu hun werken bentings heeten, als waren het open veldwerken hier. De aanval op een pachthoeve of een dorp geschiedt volgens regelen, die niet veranderen of het een Mexikaansche haciënda, een Algarijsche „douar" of een Indische kampong geldt; en een korenveld voor nu postenkoten hier dwingt u tot veiligheidsmaatregelen, die men, zij het misschien in meerdere mate nog, tegenover een alang-alang-vlakte in acht dient te nemen.

Zoo is het met de regelen van toegepaste tactiek en veiligheidsdienst, maar zoo is het vooral met de leiding der grootere operatiën. Dat wij dus hier de eigenaardigheden van een tropisch terrein niet door eigen aanschouwing leerden kennen, mag voor ons geen reden zijn, minder belangstellend de

oorlogshandelingen ginds te volgen, dewijl wij geen »Indische tactiek» kennen, en voor onze Indische kameraden mag het geen reden zijn, zooals wel eens geschied is, zich los te maken van de fundamentele tactische regels, en ons ieder oordeel over de krijgsgesbeurtenissen daar te ontzeggen, altijd op grond van die machtspreuk »Indische tactiek».

Gretig nemen wij hun voorlichting aan, waar het die terreinkennis, die gegevens van land- en volkenkunde aangaat, ze boezemen ons immers veel belang in. Maar we vertrouwen dat daar buiten, op het algemeen gebied van oorlogsvoering, het niet van onzen kant als een aanmatiging worde beschouwd, wanneer wij de krijgsverrichtingen meenen te mogen toetsen aan wat wij immers in der tijd hier samen op dezelfde schoolbanken leerden.

Die kleine bespiegeling, waarde vriend, bracht ik onder uwe aandacht, omdat wij bij het beoordeelen en vooral veroordeelen van de zienswijze en het beleid van verschillende onzer aanvoerders op Atjeh, bij enkelen wel eens een groote mate van miskenning van die algemeen geldende regels hebben aangetroffen, waarvoor dan de uitdrukking »Indische tactiek» als verontschuldiging moest dienen. Bij velen schijnt dat woord de beteekenis te hebben gekregen van een nog al avontuurlijk »flamberge au vent» vooruitgaan, dat wel bewijst voor een goed soldatenhart, maar niet altijd voor wijs beleid.

Doch zetten wij den loop onzer vogelvluchtige aanschouwing voort. Dat men zich vergist had aangaande den indruk, dien het wapenfeit van het nemen van den Kraton op onzen vijand zou te weeg brengen, of liever dat die indruk van lieverlede bij het aannemen der »afwachtede houding» zou verslauwen, om weldra plaats te maken voor een terugkeer tot actief, ja overmoedig verzet, het valt niet te ontkennen. En zoo dan ook het vertrek van den Opperbevelhebber ons nog wél verklaarbaar voorkomt, gevaarlijk bleef de proef om ook een gedeelte der expeditionnaire macht het toneel des oorlogs te doen verlaten. Met iederen dag nam de stoutheid onzer tegenstanders toe, bleek meer en meer dat onze »nederzetting» verre van verzekerd was. Bij het aanschouwen onzer schijnbare werkeloosheid, — die het alles behalve voor de troepen was, die in die dagen kapmes en schop meer dan het geweer te hanteeren kregen — begonnen ook diegenen der Atjehsche vasallen, die in het vertrouwen op ons overwicht onze zijde gekozen hadden, dat vertrouwen te verliezen, te wifelen, aan te dringen op meer efficace bescherming. Toenemend ziektecijfer, afnemende geestdrift bij de te Kotta Radja achtergebleven troepenmacht, wrevel over ongewroken echees (wij beslissen niet of die wrevel rechtmatig is *altijd*, of een bevelhebber door zoodanig wreken, STEEDS OVERAL ieder overschrijden van het kader der door hem voorgenomen handelingen, onder zijn bescherming moet nemen of niet; wij constateeren dat die wrevel bestond); voortdurend alarmeeren onzer posten en overvallen onzer transporten, — zóó waren de omstandigheden, zoo waren de moeilijkheden, waarmede de vastberaden, energieke eerste opvolger van den Opperbevelhebber te worstelen had. En

numerieke zwakte, belette hem in den aanvang, aan al die bezwaren op afdoende wijze het hoofd te bieden. Het is wel met eenig „art de grouper les chiffres" door sommigen later aangetoond, dat die numerieke zwakte zoo zeer niet bestond; maar convoyeurs, graveurs, remboe-opruimers, maar zieken en uitgemergelde koelies zijn geen combattanten; ze eischen die wel tot hun bescherming. Ja die phase van den oorlog behoort zeker wel tot de donkerste bladzijden van zijn geschiedenis. Toch geeft ze enkele lichtpunten te aanschouwen, ze heeft ons laten zien dat ons Nederlandsch Indisch leger niet alleen de hoedanigheden bezit, die voor den actieven, opwekkenden strijd gevorderd worden; maar dat krijgstucht, plichtsbefef, volharding bij dat leger ook onbezweken overeind blijven, onder de meest demoraliseerende invloeden. De geweldproef, die dat leger in die dagen zoo schitterend wist te doorstaan, dwingt niet minder eerbied af, dan de wapenfeiten die vooraf gegaan waren. Niet van alle legers in zulke toestanden, kan de geschiedenis dat boekstaven. De brave PEL, de officieren, die daar met hem, het bedenkelijke van dien toestand inzagen, ze hebben waarachtig evenmin op rozen geslapen als de soldaat, die destijds meer de cholera en de malaria, de hardnekkige vegetatie die iedere post onveilig maakte, dan den vijand te bestrijden had.

Eindelijk krijgt hij de handen vrijer. In het laatst van '75, is het geduld ten einde; heeft hij de strijdmiddelen verkregen en zijn klematerieke en gezondheidstoestanden zóóals die onvermijdelijk vereischt werden tot de zoogenaamde *consolideering* onzer vestiging. Bij Gouvernementsbesluit van 10 Nov. 1875, wordt hem daartoe als middel de verovering der VIde, IVde en IXde Moekims, de zuivering van het gebied ten oosten der Atjeh-rivier, de bezetting van vijf lagune-mondingen opgedragen. Op welke schitterende wijze PEL zich van die opdracht kweet, door de veldtochten van Dec. 1875, Jan. en Febr. 1876, geen beschaafd Nederlander, die het niet weet, maar ook niet tevens weet, dat we die glansrijke uitkomsten moesten koopen met het verlies van een bevelhebber, wiens leven op dat oogenblik voor leger en staat dierbaarder waren dan eenig ander, met zooveel andere verliezen, die zich bij de uitbreiding onzer postenlinie dubbel deden gevoelen. De eerste grootsche kruistocht — zoo kan men inderdaad die militaire straf-oefening op groote schaal noemen — sinds de verovering van den Kraton ondernomen, bracht een heilzamen indruk te weeg, niet alleen op de bevolking der geteisterde Moekims, maar ook op andere punten van het oorlogstooneel. Toenadering van weifelaars, tempering van den overmoed der hardnekkigsten waren al dadelijk de gevolgen; en onze „nederzetting" begon in betere condities van veiligheid en stabiliteit te verkeeren. En toch, hoe glorievol die militaire executie, dat schoonvegen der genoemde Moekims ook ware, wij gelooven dat de beste uitkomsten er nog van waren: verheffing van het moreel onzer troepen, verheffing ook van ons prestige in den geheelen Archipel; zedelijke voordeelen dus meer dan materieële. Want is het

later niet gebleken, hoe in diezelfde toen geteisterde Moekims, langzamerhand partieel verzet het hoofd weer opstak, om de natuurlijke reden, dat het ons aan kracht ontbrak om het veroverd gebied zóó te bezetten, dat op den duur terugkeer tot vijandelijkheden onmogelijk was?

Een tijdperk van ruim 1½ jaar treedt in, na die actieve periode; thans heet die phase, die der *consolidatie*; wederom afwachtende houding, naar met verbetering vooral onzer communicatiën. In dat tijdperk zien wij arbeid op technisch gebied, en kleine partieele handelingen in den kring onzer posten weer de plaats innemen der groote operatiën. Wat in dat tijdperk en later gedaan is, om onze nederzetting te civiliseeren; haar het karakter van een vaste bezitting te geven; de inrichtingen zoowel tot verblijf en verzorging van troepen; de aanwending van de middelen die wetenschap heden ten dage daartoe ten dienste stelt; ze hebben de bewondering opgewekt van den vreemdeling, die later de voorheen zoo onveilige onherbergzame kust van Groot-Atjeh bezocht. Maar toch die verademing was niet bestendig: *nog* was de oorlog volgens Westersche begrippen niet geëindigd; *nog* immer is hij dat niet.

Doch waartoe, mijn waarde *Spectator*, al die phasen van den Atjeh-oorlog nog eens afzonderlijk beschouwd? Agressief, afwachtend, consolideerend, weer agressief en zoo diezelfde schakeeringen doorlopende, vertoont zich immers aan ons het beeld van dien oorlog in zijn groote lijnen. Ieder dier phasen is verbonden aan den naam van een bevelhebber: WICHERS VAN KERCHEM, DIEMONT, VAN DER HEIDEN; ieder dier perioden correspondeert met verzwakking of versterking onzer troepen op het oorlogstooneel, correspondeert ook met tijdperken van geestdrift en ingenomenheid van het meerendeel van het officierkorps met de opperleiding, of van ontevreden en scherpe critiek. Weldra, wanneer de dogelijke onpartijdige geschiedenis voor ons in de plaats zal treden van tendenz-geschriften, te veel doortrokken met den geest van het oogenblik, dan zijn we er zeker van dat het oordeel der groote menigte billijker zal worden, ook omtrent die bevelhebbers, wier rol te Atjeh meer lijdelijk is geweest, wier verdiensten meer gelegen hebben in het afweren van rampen, dan in het behalen van *éclatant succès*; dat men heter zal blijven letten op de tijdperken *waarin* zij optraden, op de invloeden ook van buiten het oorlogstooneel, waarmede zij te rekenen hadden; dat men ontwaren zal hoe onbillijk soms een groot deel vooral van het jonge, vuriger officierskorps wel eens geweest is, waar het zijn geestdrift, zijn bewondering zoo luide aan den dag legde *alleen* voor die bevelhebbers wien het gegeven was, hen lauweren te doen plukken. Die afwisselende perioden van lijdelijkheid en agressie, laat men het toch inzien, dat ze niet in de hand liggen van den bevelhebber alleen, dat die eb en vloed in alle koloniale oorlogen waar te nemen is; dat ze tot op den huidigen dag in Frankrijk's bezittingen op Afrika's noordkust voortduren.

Met den tocht naar Samalangan in Augustus en September 1877, door

den toenmaligen Kolonel VAN DER HEIDEN, op zoo schitterende wijze volbracht, opende die bevelhebber de reeks zijner actieve, op groote schaal uitgevoerde operatiën, die van het tijdperk van zijn bevelvoering op Atjeh, ontegenzeggelijk het glansrijkste van den oorlog hebben gemaakt. Maar ook reeds toen begonnen duidelijk de geheime wenschen onzer koloniale regeering zich te openbaren, om zoodra maar eenigszins mogelijk, te Atjeh tot een toestand te geraken, die, volgens den uiterlijken schijn althans, voor den zoo lang reeds den volke aangekondigden staat van vrede zou kunnen doorgaan. Na den gelukkigen afloop toch van dien tocht, moest de Kolonel VAN DER HEIDEN toegevende aan de hem gegeven instructiën, in den geest der destijds te Batavia gehuldigde politieke richting ten aanzien van Atjeh, overgaan tot belangrijke vermindering der troepen op het oorlogstoooneel. Bezuinigen was het geheim consigne geworden, waaraan men desnoods zoo duur verworven terrein en invloed, maar weer moest prijsgeven. Bezuinigen en het van lieverlede invoeren van bestuursvormen, die ons volk tot de gematstellende overtuiging moeten brengen, dat nu inderdaad feitelijk het eind van den oorlog daar was, zij beheerschten destijds reeds de gedragslijn van de regeering te Batavia. De besluiten, uit die bezuinigingszucht toen reeds voortgevoeld, ze konden niet anders dan op grievende wijze het officierskorps treffen dat daarvan het eerste slachtoffer werd. Wel was de inmiddels tevens tot civielen gouverneur van Atjeh benoemden Kolonel VAN DER HEIDEN, de meening toegedaan, dat zoolang de geheele onderwerping der XXII en XXVI Moekims, niet door wapengeweld zou zijn verkregen, iets waartoe op dit oogenblik zijn strijdkrachten te kort schoten, men geen beslissend antwoord zou kunnen geven op de vraag in hoeverre de oorlog inderdaad geëindigd was en wat men met Atjeh te doen had; doch het verslag der Regeering was dat het *vrede zijn moest*. Ongelukkigerwijze *don est deux à la guerre, il y a l'en-nemi*". De stoutmoedige aanval in de IV Moekims, in het voorjaar van 1878 door HABIJ ABDOL RACHMAN ondernomen, aan het hoofd van een *bande*" van ongeveer 3000 man, bewees het voorbarige en bedenkelijke van de nabootsing van vredestoestand en vermindering onzer strijdmacht. En nog vóór de Kolonel VAN DER HEIDEN de hoogst noodige versterking had aangevraagd, werden 3 nieuwe bataljons (2000 man) naar Atjeh gezonden, om offensieve handelingen op groote schaal mogelijk te maken, en in Augustus ondermaal 1 bataljon en een batterij, die echter aan de reeds aangevangen operatiën tegen de XII moekims niet konden deelnemen.

Het ligt buiten onze grenzen, in krijgskundige beschouwingen te treden aangaande de tachten in de XXII en XXVI moekims onder den Generaal VAN DER HEIDEN ondernomen. Anderen meer bevoegden hebben immers op verschillende plaatsen die dankbare taak reeds opgenomen; dankbaar, want het zijn ware zegetochten geweest, die gevoerd zijn door den met zooveel energie en persoonlijken moed het voorbeeld gevenden bevelhebber,

zowel als die door zijn voorbeeld volgende onderbevelhebbers naar Lamtaba, Selimoen enz.

Over deze periode van onzen Atjeh-oorlog ligt als een legendar waas, dat de namen van VAN DER HEIJDEN en die der officieren die hem zoo uitstekend terzijde stonden, tot de meest populaire van ons Indisch leger zal blijven doen behooren. Helaas ook die namen zijn aan den angel van den naijver en de partijzucht niet ontsnapt.

Zoo had dan in het einde van Sept. 1879, geheel Groot-Atjeh voor het geweld onzer wapenen moeten zwichten, en scheen de dageraad aangebroken van een toestand, die eindelijk de veel belovende woorden: »de oorlog is geëindigd,» tot een werkelijkheid zou maken.

Wat sedert is voorgevallen en de destijds zoo gewettigde illusien weer als in rook heeft doen opgaan, heeft de gansche pers in de laatste drie jaren te veel beziggehouden, dan dat het noodig zijn zou, u daarover hier nog uitvoerig te gewagen. Het is de treurige geschiedenis van een nieuwe *ongelukkige proef*, de ongelukkigste wellicht van alle; laten we vurig hopen de laatste. Wij bedoelen natuurlijk de invoering van het Civiel Bestuur voor Atjeh en onderhoorigheden.

Ik zal mij er wel voor wachten, mijn waarde *Spectator*, mij in deze correspondentie te gaan begeven, in dien doolhof van intriges, beschuldigingen, verdachtmakingen over en weer, waarin zich de polemiëk over dit tijdvak oplost.

Wij willen ze niet op dien neteligen en weinig heil aanbrengenden weg volgen, de kampvechters, die meestal de grenzen der gematigdheid overschrijdende, van die ontijdige transformatie van ons bestuur op Atjeh, een personenquaestie hebben gemaakt. Het oordeel omtrent de personen, die daarbij op den voorgrond zijn getreden, laten we veel liever aan de latere rechtvaardige geschiedenis over. Maar bewezen hebben de gebeurtenissen het, dat die invoering van het civiel Bestuur *voorbarig* was, dat de toestand daartoe nog verre van rijp was. Had men zich in dit opzicht niet kunnen spiegelen aan hetgeen de geschiedenis van andere koloniale mogendheden te aanschouwen gaf? Ja niet te raden moeten gaan, met waarschuwingen als vroeger in onze eigene Indische geschiedenis te over te vinden waren? Had men dan de lessen door mannen als DAENDELS, MICHELS, COCHUS, CLEERENS, ELOUT en zooveel andere illustratiën van ons Indisch leger, zóó vergeten, zóó weinig dankbaarheid ook bewaard voor de diensten, die zij tot bestendinging van ons koloniaal bestaan, aan den lande hadden bewezen, dat men tot die bestuursverandering zoo haastig meende te moeten overgaan, ten einde zooals de Minister van GOLTSTEIN het in de kamerzitting van 20 Dec. 1879 uitdrukte: »militaire willekeur te vervangen door een burgerlijk bestuur, d. i. een geregelde staat van zaken»?

»Militaire willekeur». Is dat de rechtvaardige appreciatie van dat energiek, besluitvaardig, belangeloos handelen, waardoor militaire bevelhebbers zich

vooral in onzen Archipel van hun taak hebben gekweten, waar hun het bestuur over pas aan ons gezag onderworpen landstreken op de schouder werd gelegd? Wij gelooven dat de nagedachtenis van zooveel verdienstelijke soldaten, waarmede de geschiedenis onzer koloniën samenhangt, een ander oordeel verdient. Zie hoe nu nog in Britsch Indië verreweg het meerendeel der provinciën bestuurd wordt door militaire gouverneurs; hoe eerst na een tijdsverloop van 50 jaren in de Afrikaansche koloniën van Frankrijk, het zuiver militair regime heeft plaats gemaakt voor civiel gezag, en hoe juist daarmede samenvielen de onlusten op de Tunesische grenzen. Zij die wel eens den werkring en de uitkomsten hebben nagegaan der zoogenaamde »bureaux arabes" zullen niet zoo spoedig afkeurend spreken van dat militaire, consequent strenge regime: dat wel *kracht*, maar daarom nog geen *willekeur* wil zeggen. Waarom haaste Duitschland zich niet met in Elzas-Lotharingen het gewoon Civiel Bestuur zoals het in zijn andere provinciën bestaat, in te voeren? Waarom bij ons, in dat woelige, gistige, Aziatische nauw onderdrukte Rijk, wel dien haast aan den dag gelegd?

Nog eens, wij willen gaarne gelooven, dat men voor de mannen die van DER HEIJDEN daar moesten opvolgen, dezulken had gekozen, wien het niet ontbrak aan een groote mate van geestkracht en begaafdheden: ja wier antecedenten zelfs hun een bijna militair prestige hadden gegeven; wij gelooven dat het onrechtvaardig is, hun die eigenschappen te ontzeggen, zooals al wederom de partijgeest deed. Maar dat het STRELSSEL slecht werkte op het ontzag van den vijand voor onze krachten; slecht werkte vooral ook op den geest van de troepen, die te Atjeh nog zooveel te doen zouden hebben voor bestendiging van de zoo duur verworven voordeelen, wie kan dat thans nog loochenen? Wat is er over gebleven van den indruk door de stoute operatiën van van DER HEIJDEN teweeggebracht? Niet alleen zijn dezelfde toen door ons getuchtigde landstreken opnieuw brandpunten van verzet, schuilhoeken van zoogenaamde »maraudeurs", kwaadwilligen of »benden" geworden: euphemistische termen, die in de plaats van het woord »vijanden" uitgedacht zijn geworden; maar van lieverlede is onze nederzetting onveiliger geworden dan ze een viertal jaren geleden was. Is dat te verwonderen wanneer men bedenkt, dat onze tegenstander, die zoo noode het hoofd in den schoot had gelegd, met iederen dag immers meer en meer ging ontwaren, hoe flinke, eenhoofdige met ijzeren hand bestuurde leiding ontaard was in dubbelzinnige, tweehoofdige, vergoelijkende; hoe misschien theoretisch fraaie, maar practisch blijkbaar weinig afdoende methode van handelen tegenover die zoogenaamde »kwaadwilligen en benden" in de plaats waren getreden van ferme en snel onderdrukken van aanvechtingen tot weder opnemen van den strijd?

Is niet in den laatsten tijd met meer succes dan te voren, den guerrilla-strijd weer uitgebroken; ja, en dat op punten, waarmede men dan toch voor goed kon hopen, daarmede afgerekend te hebben? Oudere ervaren officieren van het Indische leger, die zich thans hier bevinden, hebben mij verklaard,

hun oogen niet te hebben kunnen gelooven, toen zij hier in de dagbladen de stoute ondernemingen van een NJAK HASSAN moesten lezen, tegen punten van onze »nederzetting», waarin men voor jaren reeds een veiligheid genoot, die bijna den naam van absoluten vredestoestand verdiende. Aanvallen op Oeleh-Leh, een der steunpunten van onze basis; bij eenig, altijd mogelijk succes van den kant onzer vijanden, onveiligheid dus zelfs van onze communicatiën van Kotta Radja; bedreiging van de meest bescheidene strooks lands, die wij voor jaren reeds een verzekerd bezit waanden. Moest dat de schrille tegenstelling worden van den voor een drietal jaren zoo veel belovenden staat van zaken? Ja de guerilla-krijg steekt het hoofd weer op. Zie slechts hoe zij stelselmatig bij »gressieve bewegingen onzerzijds den strijd ontwijken, om ons slechts op den terugtocht des te moordadiger te bestoken. En de conditiën waarop die zoogenaamden »benden» hem ondernemen, zijn in hun voordeel veranderd. Niet alleen is hun bewapening beter geworden dan eenige jaren geleden: maar zij hebben zich met die moderne wapens veel meer vertrouwd gemaakt; zij hebben in dit opzicht van ons geleerd. Zij weten bovendien dat wij tegenwoordig bij de grootere uitgestrektheid onzer »nederzetting» over te weinig troepen beschikken; dat »Java» niet onuitputtelijk aan versterkingen is; dat het bedenkelijk voor ons is, deze en vooral andere onzer bezittingen op den duur van troepen te ontblooten. Want ge gelooft zeker met mij wel gaarne, niet waar, dat Atjeh's hoofden niet onkundig blijven van de op andere punten van onzen Archipel voorkomende troebelen?

Wellicht zijn de meesten dier hoofden gelukkig ouderen, door de vadsige Aziatische levenswijze en zeden nog al eens intellectueel en fysiek verslapt. Maar er *kunnen* meer HASSAN's op den voorgrond treden, die niet zoo beleefd zijn, zoo spoedig te sneuvelen. Hoe bedenkelijk zou niet de toestand op Atjeh worden, als de een of andere ДИЕРО НЕГОРО, de sluimerende of thans verdeelde krachten van fanatisme en strijdlust tegen onze aan gebrek aan eenheid en hechtheid lijdende vestiging zou weten te vereenigen; vooral als het optreden van zulk een jeugdig, energiek aanvoerder eens samenviel met andere dreigende gebeurtenissen in onzen Archipel. Hoe sterk afkeurend men dan ook al moge geoordeeld hebben over sommigen onzer aanvoerders, wij hebben nog goddank geen Isandula, geen Mexico, geen rampen gehad zooals de Engelschen in den Boerenkrijg en in Afghanistan. Maar moeten wij wachten dat het eenmaal zoover kome?

Zie, mijn waarde *Spectator*, wanneer men een terugblik werpt op dien meer dan tienjarigen strijd, de offers telt in geld en de zooveel zwaardere in bloed, die hij van ons eischte, dan mogen we toch ook niet geheel de uitkomsten over het hoofd zien, zooals geloof ik te veel geschiedt. Zee- en strandroof die voorheen de wateren van Atjeh onveilig maakten, evenals de schandelijke slavenhandel, hebben opgehouden. Vuurtorens, bakens, zeehoofden in het belang van handel en zeevaart zijn verzezen. Kunst- ja spoorwegen en tramways hebben op Groot-Atjeh de primitieve, veelal on-

bruikbare communicatiën vervangen. De door ons bezette landstreek heeft door zijn permanente gebouwen en etablissementen van allerlei aard eenigszins het karakter eener geciviliseerde kolonie verkregen. Voor de wetenschap zijn die jaren niet verloren gegaan; zij heeft van nabij kennis gemaakt met een land en een bevolking, waarvan men nagenoeg niets wist. Leg de kaart waarmede de eerste expeditie slechts kon worden toegerust, en zelfs die waarop de operatiën der tweede moesten worden gebaseerd, slechts naast die welke wij tegenwoordig bezitten, om u te overtuigen dat uit een geographisch oogpunt die jaren niet onvruchtbaar waren. En eindelijk wat hier in dit geval alles afdoet, laten we niet vergeten, dat we ons tot *DUSVERRE* hebben gekweten van een plicht, ons als het ware door de gansche beschaafde wereld opgelegd, op een wijze waardoor we in zekeren zin ons bestaan als koloniale mogendheid opnieuw hebben gewettigd; iets wat in onze eeuw en bij de nogal heerschende staatkundige theorieën van het opgaan der kleine in groote natiën, zeker ook nog wel waard is.

Maar dat alles, zult ge zeggen, weegt immers niet op tegen de gebrachte offers. Met zijn practischen geest verlangt de Nederlander duidelijker sprekende uitkomsten en vraagt naar de materiele voordeelen die ons de oorlog heeft aangebracht. Maar al hebben die zich nu nog niet doen gevoelen, al zijn de geldelijke uitkomsten nu nog voor schatkist en handel negatief, is het te gewaagd om te gelooven, dat ze later, bij volharding van onzen kant, wel veel van de geldelijke opofferingen zullen goed maken? Tot *dusverre*, zeiden we zooeven, en van volharding spreken we nu; want ja, dat is duidelijk, dat indien we voortgaan op den in de laatste jaren ingeslagen weg, we groot gevaar loopen van al de reeds verkregen goede uitkomsten weer teloor te zien gaan. En meer dan dat. Kwam door onze laksheid eenmaal de eene of andere groote ramp over onze »nederzetting» zoodat we voor goed Atjeh's grondgebied weer zouden moeten ontruimen, de gevolgen zouden voor het prestige dat in onze koloniën in den laatsten tijd toch reeds moet geleden hebben, zoo bedenkelijk zijn, dat daarbij al de vroegere tegenspoeden een kleinigheid schijnen. Met het lot der koloniën hangt toch immers ons volksbestaan zou innig samen, dat men soms inderdaad zich er over verwonderen moet, hoe hier in het moederland, de toch bedenkelijke verschijnselen, die zich in den laatsten tijd op Atjeh openbaren, nog met betrekkelijk zooveel onverschilligheid worden aangezien. Het doet denken aan een patient, die sedert geruimen tijd aan een wonde lijdende is, waartegen reeds verschillende middelen zijn aangewend; hier heeten die geneeskundige proeven beurtelings »afwachtede, agressieve, consolideerende politiek»; en toch, nog steeds blijft het bederf, hoewel telkens onderdrukt, nog voortwoekeren. Kan die patient zich in een goede gezondheid verheugen, omdat de kwaal alleen aan een zijner extremiteiten schuilt, en hij daarvan nog niet zoo direct op zijn gansche constitutie de terugwerking ondervindt? Moet niet eindelijk de afdoende kuur weder hervat worden, die immers reeds

radicale geneezing wellicht zou hebben aangebracht, als de patient ook trouw het regime had gevolgd, dat de flinke doortastende geneesheeren hadden voorgeschreven, die ferm het mes in de wonde hadden gezet?

Feitelijk heelt nog de strijd niet opgehouden, of liever breekt hij telkens weder uit. Is de tijd niet daar, om, van onze laatste vergissing teruggekomen, ons liever één goed, groot effort weer af te vragen, dat ons geknakt prestige te Atjeh kan herstellen, en waarna we dan niet meer tot ontijdige toepassing van gevaarlijke theoriën en vormen zouden moeten overgaan, dan nu zóó te blijven malengeren? Aux grands maux les grands remèdes. De flinke chirurg is wel te vinden. De degen van den Generaal van DER HELDEN heeft nog gelukkig den tijd niet gehad, te vast in de scheede te roesten; die bevelhebber geniet nu eenmaal daar ginds op vriend en vijand, een prestige, dit voor het welslagen van groote krijgsondernemingen zooveel afdoet; het leger gelooft vooral in dien aanvoerder. Doch gesteld hij ware om redenen, die wij zouden moeten eerbiedigen, afkeerig van het hervatten van zijn door anderen verbroddeld werk, welnu, daár ginds zijn er anderen wier namen reeds een verdiende populariteit bezitten. Er zweeft mij er b.v. een voor den geest, die niet ver van het oorlogsveld zou verwijderd zijn, ik bedoel den tegenwoordigen commandant van Sumatra's Westkust. Maar er zijn er immers meer, wier handen bij het werk niet schreef zouden staan, die reeds met de kwaal door en door kennis hebben gemaakt. En de middelen? Zie mijn vriend, het Indische leger is blijkbaar op Atjeh te zwak vertegenwoordigd, om bij de uitbreiding van het te beschermen gebied, die taak naar behooren te vervullen en tevens krachtig offensief te kunnen optreden waar het tot onderdrukken van groote velleiteiten van verzet noodig blijkt.

Java schijnt wel op den duur bezwaarlijk die voor actieve handelingen benoedigde afdelingen te kunnen leveren; gevaarlijk zou het op het een of ander oogenblik kunnen worden, daarin te ver te gaan. Welnu, als de regeering het dan niet van zich kan verkrijgen, het Indisch leger blijvend beduidend uit te breiden, — iets wat toch eigenlijk logisch schijnt bij zoo belangrijk een verzwaring van de taak, die dat leger is opgelegd — heeft het Vaderland dan hier geen zonen meer, die voor zoo'n groote nationale zaak wel even een handje willen komen helpen? Is het niet te bejammeren dat, terwijl ons volksbestaan blijkbaar op den langen duur door de hier bedoelde kwaal wordt bedreigd, GEHEEL het NEDERLANDSCHE leger werkeloos blijft, terwijl onze wapenkamers, onze magazijnen regorgeeren van achterladers en patronen? Of gaat die oorlog *ons* niet aan? De regeering doe slechts een beroep op het leger hier, en zonder de minste inbreuk op onze grondwettige instellingen, we zijn er zeker van, zal ze verreweg veel meer dan het noodige contigent belangeloos bereid vinden, om onzen Indischen wapenbroeders bij dien laatsten *afdoener* even te komen helpen. Men organiseere hier een renfort van een paar duizend Hollandsche jongens, die in het leger, wel te vinden zijn, met een kader van officieren en onderofficieren uit het

moederland; men dirigeere die versterking *linea recta* van IJmuiden op Atjeh op eenige flinke transportschepen. Men voege ze als afzonderlijke tactische onderdeelen, halve bataljons of compagnieën, bij overeenkomstige onderdeelen van het Indische leger, en stelde die macht onder de bevelen van een aanvoerder zooals wij zooeven op het oog hadden. Komaan, geen slecht werkende najver, maar een emulatie, die tot veel goeds kan leiden, vereenige voor het oogenblik die deelen van beide legers, die dan toch één vaderland dienen. Laat onze Indische kameraden ons maar het voorbeeld geven, zij die reeds getoond hebben voor de taak opgewassen te zijn; hun Nederlandsche makkers zullen niet achterblijven. Ze zijn wel is waar niet zoo zeer als de eersten met terrein en klimaat vertrouwd, maar onze kazernen zijn vol van krachtige, niet lichamelijk ondermijnde jongens en onze geweren staan zich te vervelen. En dan één *radicale* kuur, een kranige flinke afdoener nog in het genre van PEL's, VAN DER HEIJDEN's tochten. Van langen duur behoeft het dan wel niet te zijn, niet zoolang totdat de verderfelijke invloeden van klimaat zich te veel zouden doen gevoelen. En na die laatste les, het Nederlandsche contingent onmiddellijk naar huis. En dan? . . . Een vestiging, waarvan de grenzen wel overeenkomen met onze blijvend beschikbare krachten; maar die vestiging, al worde zij van kleiner afmetingen, zoo hecht en sterk ingericht, dat het van den Atjeher, ook van den ondernemendste, een dwaasheid bliken zou, er zich nan te wagen. Die »nederzetting», wel klein maar rein, dan zoodanige bezetting gegeven, dat geen bijeenlappen van uit Java meer noodig zij, om iedere retour tot vijandelijkheden *dadelijk energiek* te kunnen onderdrukken. En dan vooral geen haast meer met invoeringen van bestuursvormen, wanneer de tijd daartoe nog niet daar is.

Zoudt gij niet met mij gelooven, mijn waarde *Spectator*, dat het op den Atjeher een heilzamen indruk zou maken, als hij, die thans om zoo te zeggen de bajonetten geteld heeft, die hem van Java op het lijf kunnen vallen, tot zijn verbazing ontwaren zou, dat de »Groote Heer in Europa» nog meer soldaten heeft, die Hij als het Hem eindelijk noodig toeschijnt, ook nog in eenige weken aan den dans kan doen deelnemen? Is niet daardoor de strijd ongelijk dat onze tegenstander zoo noodig over al zijn landskinderen kan beschikken, geen moeilijkheden van aanvullingen kent; en wij daarentegen er zooveel ongebruikt laten? En zou die deelname van een contingent uit het moederland dan zooveel meer kosten, dan de palliatieven die wij nu jaar in jaar uit tegen de kwaal aanwenden? Zou het daarenboven niet een eerhied afdwingende getuigenis zijn van kracht door ons volk gegeven?

En laten wij dan toch dien heilloozen inwendigen strijd, die minder edele najver, dat afbreken en ondermijnen der grondslagen van kameraadschap laten varen. Laten er geen partijen meer *onder ons* zijn. Er is maar één partij immers, die van Nederland tegen Atjeh, tot die partij behooren we immers allen.

P.S. Op het oogenblik dat mijn brief tot verzending gereed lag, kwam mij een overigens zeer interessant artikel in de *Revue des deux Mondes* onder de oogen over Frankrijks expeditie naar Tonkin. Het is inderdaad merkwaardig te zien, welke overeenkomst die koloniale krijgsondernemingen veelal hebben, wat het onbestemde betreft van het doel dat men beoogt, en de weinige gegevens omtrent de krachten en hulpmiddelen van de tegenpartij.

Onk hier is het een schermen met woorden, als: Factory, Suzereiniteit, Protectoraat, Nederzetting, enz. Tout comme chez nous. Wat men bepaald wil, weet men niet goed, maar dat zal wel komen, als men maar eerst eens een pak slaag gegeven en vasten voet heeft; de rest behoort aan het »op zien komen», aan het »débrouillez-vous». En hoe die strijdkrachten van die Aziatische vijanden geschat worden, daarvan geeft dat artikel weer een niet onaardig voorbeeld. »On assure» dat het Chineesche leger wel een 600.000 man sterk is, maar het is »fort douteux» dat dit Rijk meer dan 300.000 strijders te velde zou kunnen brengen, en zoo gaat het met bewapening enz. Een aardige speling van 300.000 man. En op zulke gegevens van »on assure» en »il est fort douteux», gaan soms die Westersche mogendheden er maar op los, tant pis als het tegenvalt. Het is wel een schrale troost, maar wij zijn het niet alleen die er wel eens inloopen.

BOEKAANKONDIGING.

Oorlogsgebruiken. Breda, BROESE & COMP. 1883. Prijs f 0,60.

Dit is de titel eener verzameling van eenige hoofdregels van het moderne oorlogsrecht, onlangs bij de firma BROESE & COMP. te Breda uitgegeven. Blijkens een medeeling aan den voet is de 1ste Luitenant VAN HAEFTEN van het O.-I. leger, thans gedetacheerd bij het 6de regiment infanterie, de samensteller.

Men zou zich kunnen afvragen, wat het eigenlijke doel geweest is, dat bij den ontwerper heeft voorgezeten, ware 't niet, dat er, kort na het verschijnen van het werk, in verschillende dagbladen met lof van gesproken werd met vermelding, dat de strekking was, onze soldaten bekend te maken met de hedendaagsche oorlogsgebruiken.

De verzameling is gedrukt op een groot vel papier en omgeven met een geautographeerden rand, »waarin», zooals een der couranten zegt, »de voornaamste tafereelen uit het soldatenleven zijn afgebeeld».

Het doet ons leed, dat we met den lof, door anderen aan deze prent toegezwaaid, niet onvoorwaardelijk kunnen instemmen. Wij komen hier niet op den tekst, waaromtrent we ons van het maken van critiek wenschen te onthouden.

Het zal nu eenmaal steeds een uiterst moeilijke zaak blijven om een of ander

abstract onderwerp voor den soldaat bevattelijk en smakelijk te maken. Naar ons gevoelen is enkel mondelinge behandeling daartoe in staat. De heer v. H. denkt hierover blijkbaar anders. Hij schijnt zijn illustraties te beschouwen als het middel om de manschappen er toe te brengen, de oorlogsgebruiken te bestudeeren. Immers als versiering zijn ze bezwaarlijk aan te merken.

Ons bezwaar geldt dan ook bepaald den geillustreerden rand. De voorstellingen hebben met den tekst eigenlijk niets te maken en zijn dus in zooverre vrij doelloos. Daarentegen is er het groote nadeel aan verbonden, dat zij al licht stof tot spotternij bieden; terwijl de prijs van het geheel er zeker aanzienlijk door is verhoogd geworden. Zonder die teekeningen toch zouden de *oorlogsgebruiken* o. i. met enkele centen ruim betaald zijn geweest; terwijl nu elk exemplaar f 0,60 kost.

Den arbeid van den heer v. H. mogen wij in zijn tegenwoordigen vorm en voor den tegenwoordigen prijs in gemoede niet aanbevelen. Mocht de samensteller er toe kunnen besluiten den tekst zonder illustraties verkrijgbaar te stellen, dan zou het ophangen daarvan in chambrées en op plaatsen, die de militair bezoekt, ongetwijfeld wel nut kunnen hebben.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militie en de provinciale troepen. (*Vervolg.*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recruteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Juin.)

Enkele gevolgen van de vermindering van den militairen diensttijd. Men moet in inspanning verdubbelen om in korteren tijd dezelfde militaire bruikbaarheid na volbrachten diensttijd te kunnen verwachten als vroeger. Om behoorlijk te slagen is het noodzakelijk dat de militaire opleiding reeds buiten het leger en op jeugdigen leeftijd beginne. (Sc. M., Juin.)

De dienst der recruteering en de nieuwe militaire wet. De voordeelen van de districtsgewijze recruteering, zooals in Duitschland, worden uiteengezet en aangetoond, dat de bezwaren daartegen voor een toepassing in Frankrijk aangevoerd, overdreven zijn. Voorts worden de gebreken der Fransche recruteeringsbureaux in het licht gesteld, aangetoond dat in sommige opzichten in strijd met de militaire wet behandeld wordt en aangegeven, op welke wijze de inrichting der bureaux behoorde te zijn. (Sp. M., 1 Juillet.)

Het territoriale leger in 1883. Het valt niet te ontkennen, dat het contingent, dat dit jaar onder de wapenen geroepen is, zeer is megevalen. De gebreken van het territoriale leger zijn tot nu toe vooral gelogen in de onvoldallige kaders. Van den oefeningstijd kan nog meer partij getrokken worden; hieromtrent alsmede omtrent de opleiding van de officieren worden eenige wenken gegeven. (Sp. M., 1 Juillet.)

Het Chineesche leger. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Juillet.)

De militaire vorming en opleiding der Hongaarsche landweer. Bespreking der op dit onderwerp betrekking hebbende voorschriften en instellingen met hare voor- en nadeelen. (M. W. Ver., Band XXVI, Hefst 3 en 4.)

Terugblik op de belangrijkste veranderingen bij vreemde legers in 1882. (Slot.) 2. Duitschland. 3. Rusland. 4. Italië. 5. Roemenië. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 3 en 4.)

Noodzakelijke hervormingen in ons krijgswezen. (Vervolg.) Het avancement der officieren eischt dringend herziening; de bepaling dat de bevordering tot kapitein en hogere rangen uitsluitend geschiedt naar de geschiktheid, zonder te letten op dienattijd, leidt tot groote onbillijkheden. Evenmin beantwoordt de tegenwoordige reëcruteering der officieren, welke geschiedt door tijdens den eersten oefeningstijd der recruten de meest geschikten uit te kiezen als aspiranten voor de officiersscholen, aan het doel. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

De militaire-huishoudelijke toestand der Kozakken. Vroeger kon men zich Kozakken niet anders voorstellen dan als ongeregelde troepen. Tegenwoordig vormen zij echter een factor, die men, bij de beoordeeling van de sterkte en samenstelling van het Russische leger, niet ongestraft buiten rekening mag laten. Met het oog hierop wordt een uitvoerig overzicht gegeven van de militaire verplichtingen der Kozakken, de sterkte der bevolking bij de verschillende stammen, haar welstand, de verschillende godsdienstige secten, het landbezit en de geldmiddelen. (Wardt vervolg.) (Allg. M. Z., N°. 40—49.)

II. Algemeene krijgskunst.

Mobilisatie van de territoriale infanterie-regimenten. De tegenwoordige regeling en de wijzigingen die gewenscht werden, om de vereeniging der troepen sneller en geregelder te doen plaats hebben. (Sc. M., Juin.)

De soldaat. (Vervolg.) Moet voor de vorming van den soldaat naar eenheid gestreefd worden, voor de eigenlijk gezegde militaire opleiding behoort te rade te worden gegaan met de individueele verstandelijke ontwikkeling. Men hebbe te zorgen dat die opleiding niet doodend op den geest werkt; integendeel zij moet aantrekkelijk worden gemaakt. Het stelsel om de militaire opleiding regimentsgewijze aan een enkel persoon op te dragen, staat in uitkomsten achter aan de opleiding per compagnie. Wel is waar brengt dit laatste stelsel bezwaren mede, maar zij zijn te overwinnen. (Sc. M., Juin.)

Nancy en de verdedigingswerken van de Maas. Strategische beteekenis dier punten, met ontwikkeling van de wisselende inzichten die daarover bestaan hebben. Ware Nancy geen open plaats geweest, de gang van de gebeurtenissen in 1870 had anders kunnen uitvallen. Het besluit, dat thans genomen is om die stad als versterkt punt te verlaten, wordt betreurd. (Sc. M., Juin.)

De bevestiging van Rome. Zij laat wel te wenschen over, maar schijnt toch voldoende om de verdediging te ondernemen. (Archiv, Band XC, Heft 3.)

De Moezel en de Main. De Deense Kapitein der infanterie MERRN levert beschouwingen over het tegenwoordige verdedigingsstelsel van Frankrijk en tracht na te gaan, onder welke omstandigheden het aan Frankrijk, bij het uitbreken van een oorlog met Duitschland, zou kunnen gelukken, krachtig offensief op te treden en den Main te bereiken. Hoofdzakelijk worden 2 gevallen beschouwd: 1°. dat Metz door de Franschen geïsoleerd wordt, 2°. dat, bij den marsch der Duitschers in de richting van Parijs, hun linkervleugel door de Franschen wordt aangevallen. De slotsom der redeneering is, dat met het oog op de bijzondere omstandigheden, waarin Frankrijk verkeert, zijn verdedigingsstelsel goed is. (Sp. M., 4 Juillet.)

MOLTKE en GAMBETTA. Beschouwingen over het werk van den Kapitein RATZENHOFER, onder dien titel verschenen. Het bedoelde werk is een overdruk van twee opstellen, voorkomende in N°. 10 en 11 van het Oest. Mil. Z., 1882. (Allg. M. Z., N°. 44—45.)

Kolonel LECOMTE en het vestingstelsel voor Zwitserland. Cri-

liek over het onder dezen titel verschenen geschrift, waarin genoemde schrijver zich schaaft aan de zijde van de tegenstanders van het aanleggen van vestingen. (Allg. M. Z., N°. 46—47.)

III. Generale staf. Terreeluleer. Opnemen van terrein. Topographie.

De afstandsmeter van PASCHWITZ, model 1882. Het beginsel waarop het werktuig berust wordt ontwikkeld, om te doen uitkomen dat kleine onnauwkeurigheden in de waarneming of uiterst geringe verzetting van de samenstellende deelen, groote miswijzingen ten gevolge kunnen hebben. (Archiv, Band XC, Heft 3.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Ontwerp van een hydraulischen remtoestel voor de affuit van 155 mM., model 1877. Voor deze affuit is een remtoestel een vereischte. De wijze waarop aan dezen eisch voldaan kan worden, wordt omschreven en toegelicht. (Rev. d'A., Juillet.)

Nieuwe ballistische formules. Ontwikkeling van de verschillende grootheden, die bij de berekening van banen voorkomen, in reeksen, voor de wet van de 2de, 3de en 4de macht. Bij deze formules, wordt een standvastige luchtweerstandscoefficient gebruikt. (Archiv, Band 90, Heft 3.)

De patroon met drie kogels. Het vraagstuk van de repetergeweren wordt op den achtergrond gedrongen, wanneer het blijkt dat voor korte afstanden het gelijktijdig schieten met eenige kogels goede uitkomsten oplevert. Een patroon met drie kogels is te Vincennes in onderzoek. Kortelijk wordt vermeld wat op 100 en 200 M. met zoodanige patroon werd verkregen. (Se. M. Juin.)

Schrootkanonnen en snelschietende vuurmonden van NORDENFELT. Een uit de *Engineering* vertaalde, uitvoerige beschrijving van de bestaande typen, stelsel-Nordenfelt, door teekeningen toegelicht. (Rev. d'A., Juillet.)

Nieuwe opgaven omtrent Italiaansch belegering- en vestinggeschut en de daarbij behorende projectielen. Verbetering en aanvulling van vroeger gedane opgaven. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Proeven met een samengestelde pantserplaat van 44 duim (0,28 M.) te Schochuriness. (Met een plaat.) De proeven hadden plaats met kanonnen van 9 en 12,5 duim (23 en 32 cM. kal.). De samenstelling der plaat, de uitkomsten der proeven en de verschijnselen die daarbij waren op te merken, worden besproken. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Wijzigingen aan de Italiaansche veldaffuiten van 9 cM. (Met schetsen.) Mededeelingen aangaande de heproeving van middelen, om door den richter in staat te stellen, zelf kleine zijwaartsche bewegingen aan den vuurmond mee te deelen. Ook wordt nog een verbeterde opgaaf gegeven van vroegere mededeelingen aangaande de afmetingen enz. van het veldmaterieel van 9 cM. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Het Fransche vesting- en kustartillerie-materieel. Beschrijving met schetsen van vuurmonden, affuiten en munitie. Ook worden uittreksels uit de schoolstafels gegeven. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Overzicht van de voornaamste proeven op het gebied der artillerie in het jaar 1882. De proeven, waarvan de bijzonderheden worden medegedeeld, hadden hoofdzakelijk betrekking op de verkooging van het vermogen der bergkanonnen, de doelmatigste wijze van demonteeren met de nieuwe kanonnen van 12, 15 en 18 cM., de getr. mortieren van 9, 15 en 21 cM. en de vergelijking van verschillende repetergeweren. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Berekening van de snelheid van het projectiel en den gasdruk, voor geschut van bepaalde ziellengte. Verklaring van de formules, welke hiertoe bij de firma KAUPP gebezigd worden; zij geven slechts benaderende waarden, doch zijn voor de practijk voldoende nauwkeurig, zooals door vergelijking van de berekeningen met de uitkomsten van proeven blijkt. Voor het gebruik der formules zijn eenige tabellen aan het opstel toegevoegd. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

De bergartillerie der Europeesche legers. Beschrijving van het Fransche, Italiaansche, Oostenrijksche, Spaansche, Engelsche en Russische bergmateriael. Gedeeltelijk bewerkt naar de daaromtrent voorkomende opstellen in de Mitth. A. u. G. Jahrg. 1883, Heft 1—4. (Schw. A. u. G., N°. 7.)

Onze trein. Ter aanvulling van het daaromtrent voorkomende opstel in N°. 3 van het Zeitschrift für Schw. Art., wordt de wenschelijkheid betoogd, om bij de opleiding der treinsoldaten alle infanterie-dienst, zooals handgrepen en schieten met het geweer, tirilleeren en veiligheidsdienst, te doen vervallen. (Schw. A. u. G., N°. 6.)

De nieuwe Zwitsersche revolver model 1882 voor onbereden officieren. Bijzonderheden omtrent dit wapen worden medegedeeld. Het heeft een kal. van 7,5 mm. en wordt geborgen in een tasch, die tevens kan dienen als kolf, om het wapen, dat daarmede op eenvoudige wijze verbonden kan worden, tegen den schouder te kunnen steunen. (Allg. M. Z., N°. 44.)

VIII. Militair onderwijs.

De soldaat. Zie onder II.

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Over den invloed, dien de algemeene uitrusting der infanterie met schoppen op het gevecht en de oorlogvoering kan uitoefenen. De verbetering der vuurwapenen verhoogt den invloed van het terrein op de oorlogshandelingen en dwingt tot het maken van kunstmatige dekkingen, waar de terreingesteldheid ongunstig is. De Noordamerikaansche burgeroorlog gaf den eersten stoot tot algemeene invoering van de schop bij de infanterie, en vooral bij de operatiën in Virginië in 1864 en '65 bewees de General LEE, hoe door een doelmatig gebruik der schop het verdedigingsvermogen aanzienlijk kan worden verhoogd zonder schade voor den offensieven geest. Na nog den invloed te hebben geschetst, dien de schop in de jongste Europeesche oorlogen op de krijgvoering heeft uitgeoefend, komt de Schrijver tot het besluit, dat die invloed vermoedelijk in de toekomst nog grooter zal zijn en dat in verband daarmede ook meer aandacht behoort te worden geschonken aan de oefeningen in den pionierdienst. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 3 u. 4.)

Over het infanterie-vuur. Opmerkingen van den Kol. ROTHPLETZ naar aanleiding van de bespreking van diens werk, over het infanterievuur, in de Allg. M. Z. (Allg. M. Z., N°. 45.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Kadermanoeuvres voor een cavalerie-brigade. (Vervolg.) Uitwerking van voorbeelden. (Sc. M., Juin.)

Algemeene regels betrekkelijk het mechanismus der bewegingen van het paard. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Juillet.)

Het kanaal door de landengte van Corinthe. (Met schetsen.) Bijzonderheden omtrent de verleende concessie, de richting, de bodemgesteldheid,

het ontwerp voor de uitvoering van het werk, de voorloopige proeven omtrent het opruimen der rotsmassa enz. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

De tactische oefeningen der cavalerie-divisie. Vergelijkende studie over de Oostenrijksche en Duitsche voorschriften betreffende het gevecht der cavalerie-divisie naar aanleiding van de onlangs te Berlijn in het licht verschenen cavaleristische brieven aan een wapenbroeder over de techniek der beweging en aanvoering bij oefeningen van de cavaleriedivisie. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 3 u. 4.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Opmerkingen over de vorming en rangschikking van richters. Een methode wordt voorgesteld waarbij langs wiskunstigen weg de persoonlijke vergelijking van den richter wordt bepaald, en zijn vorderingen kunnen worden nagegaan. (Rev. d'A., Juillet.)

Waarneming der schoten bij het schieten te velde. Voorstelling ter verhooging van de juistheid der waarneming. (Rev. d'A., Juillet.)

Geschiedkundige beschouwingen over de rijdende artillerie. (Vervolg.) Haar handelingen in 1813-1815. Haar tactiek. (Rev. d'A., Juillet.)

Over het beschietsen met veldgeschut van gedekte troepen. (Oit het Italiaansch.) De noodzakelijkheid om gedekte troepen in den veldoorlog te kunnen bestoken, heeft de gedachte in het leven geroepen om korte houwtisers en mortieren van klein kaliber te velde mede te voeren. Het schijnt den Schrijver — den Kapitein A. CLAVARINO — meer gewenscht toe, om het indirecte schot van het veldgeschut daartoe aan te wenden, en hiervoor kleine ladingen te bestemmen, terwijl wordt aangetoond dat het langs dezen weg mogelijk is het voorgestelde doel te bereiken. (Archiv, Band 90, Heft 3.)

Over de aanvoering der artillerie bij manoeuvres en in het gevecht. Uitvoerige bespreking eener onder dezen titel in 1883 te Hannover uitgekomen brochure van een anonymen schrijver. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 3 u. 4.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Mededeelingen aangaande de sterkte en samenstelling van het Engelsche ingenieurskorps. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Mededeelingen uit het laboratorium van het technische en administratieve militair-comité. De mededeelingen hebben betrekking op: het verlies aan nitro-glycerine door het bevriezen van dynamiet; het gebruik van dubbel Engelsch vuurkoord voor ontsteking onder water; een nieuwe vervaardigingswijze voor electriche mijnpatronen; onderzoekingen omtrent het gevaar voor ontploffing van patronen met metalen huls bij het transport; een nieuwe wijze voor het onderzoeken van de scheikundige stabiliteit van springstoffen. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Een nieuwe voorstelling voor de inrichting van een vestingsfront en een gedetacheerd fort. (Met schetsen.) Vertaling van een in de Russische Nicolaus-ingenieur-academie gehouden en in het ingenieur-journaal opgenomen voordracht van den Kol. LEDERHOLM, waarin ontwerpen worden voorgesteld voor de inrichting van vestingsfronten en forten. De vooropgestelde beginselen zijn: twee wallen, n. l. een buitenwal, met caponnière en vrijstaande escarpmuur, tot beheersching van het voorterrein met inf. en art. vuur, en een binnenwal voor de opstelling van vestinggeschut tot het vuren op grooten afstand; gekazematteerd onderkomen, tevens voor inf. en mortieropstelling; een reduit tot beveiliging van

uitvallen en den terugtocht des verdedigers; twee gedekte wegen, n.l. één onmiddellijk vóór de vestinggracht en één 320 M. meer voorwaarts. (Jahrb. A. u. M., Juli.)

De eischen aan onze kazernen te stellen. Beschouwing over hetgeen uit een hygiënische oogpunt bij den bouw van kazernen in het oog moet gehouden worden en over het toezicht op de bewoning door de officieren in het belang van de gezondheid der bewoners. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Juli.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De ontwikkeling der Russische vloot sedert den Krim-oorlog. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Juli.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Juillet.)

De slag van Assiette. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Juillet.)

De Russisch-Turkse oorlog in 1877—1878. SULEYMAN PACHA en zijn proces. (*Vervolg.*) (Sp. M., 15 Juillet.)

Algerië en Tunis. (*Vervolg.*) (Jahrb. A. u. M., Juli.)

De oorlogen der Vendée tegen de eerste Fransche republiek van 1793 tot 1796. De Vendée-oorlog en het oorlogstoneel in het algemeen. Het voorspel van den Vendée-oorlog in den eersten tijd der revolutie. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Juli.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

Frankrijk en Tongkin. Overzicht van de vroegere verhouding tusschen beide rijken en van den toestand, waarin Frankrijk door het uitzenden eener expeditie op dit oogenblik geraakt is. Men is van oordeel, dat die expeditie een zeer bedenkelijke zijde heeft. (Allg. M. Z., N°. 48—49.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Verscheidenheden. Duitschland: Het repeteregeweer, stelsel-*Mausser*. — Engeland: Proeven met een nieuw veldkanon. — Oostenrijk-Hongarije: Veranderingen in de standplaatsen der artillerie-garnizoenen. — China: Organisatie van het Chineesche leger. — Frankrijk: Militaire telegraphie. — Italië: Organisatie van de mobiele militia. — Rusland: Het artillerie-personeel in de vestingen. (Rev. d'A., Juillet.)

Verscheidenheden. Een nieuw werktuig voor het meten van de stroomsnelheid voorgesteld door den Zwitserschen Kolonel MEINECKE. Een voorstel om de manoeuvreervaardigheid der veldartillerie te verhoogen. De *Siemenssche* branders voor lichtgas. Telegrappeeren met lichtende ballons. (Archiv, Band XC, Heft 3.)

Veertiendaagsche kroniek. De jaarlijksche wapenschouwing op 14 Juli heeft geenerlei nut; zij bewijst niets voor de deugdelijkheid van het leger en dient nitsluitend als uitspanning voor de toeschouwers; terwijl de troepen sterk vermoeid worden en zoodoende als het ware nitgesloten zijn van de nationale feestviering. — Het wetsontwerp op de vestingartillerie is in den Senaat verworpen; men betreurt dit, wijl zoodoende de organisatie van dit wapen weder voor eenigen tijd uitgesteld is. — Het moge eervol zijn, in een commissie benoemd te worden, maar het kwetst de eigenlieffe wanneer van de adviezen door een zoodanige commissie gegeven, geen notitie wordt genomen, zooals het geval is geweest met de voordracht der candidaten voor het controle-korps, door de speciaal daarvoor door den Minister van Oorlog daartoe aangewezen opperofficieren. (Sp. M., 1 Juillet.)

Veertiendaagsche kroniek. Het aannemen der wet op de wijziging van de uniform der dragonders en kurassiers wordt toegejuicht; laatstgenoemden krijgen een wijdere en kortere jas, bij eerstgenoemden wordt de jas met epauletten vervangen door den dolman. In de Kamer werd dit laatste door den Afgevaardigde **REILLE** betreurd, omdat de dragonders zoodoende het laatste spoor van hunne afkomst — bereden infanterie — verliezen. — Op de wet op de reëngagementen der onderofficieren, nog slechts twee juren in werking, heeft men, wegens de onvoldoende werking, reeds een wijziging voorgesteld, waardoor na 12 dienstjaren de onderofficier zal kunnen beschikken over een kapitaal van 3100 frs., een pensioen van 400 a 500 frs. en een burgerlijke betrekking. Men vrees dat ook deze maatregel niet afdoende zal zijn: het eenige middel om voldoende sterk kader te verkrijgen, is: te bepalen, dat staatsbetrekkingen alleen vergeven worden aan hen, die vier jaren als onderofficier hebben gediend. — Voor de wapenschouwing op 14 Juli zullen de troepen uit Versailles per spoor naar de parade-plaats vervoerd worden. — De Minister van Oorlog heeft bepaald, dat tijdens den oogst alle manschappen van het leger, voor wie zulks gevraagd wordt, voor den landbouw beschikbaar moeten gesteld worden. (Sp. M., 15 Juillet.)

De verlichting met Albocarbon. (*Met schets.*) Methode om de gewone gasvlam aanzienlijk te versterken door het gas te vermengen met naphthalin. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Verscheidenheden. Het repeetergeweer *Mata*. — Centrale ontsteking van de lading bij geschut, van Kolonel **VERUGO**. — Keuring van gietijzer voor geschut, in *Trubia*. — Ongeval bij het schieten met een achterlandkanon van 15 cM. aan boord van de *Stork*. — Idem bij het doen van saluutschoten aan boord van de *Triumphante*. — Het barsten van een kanon van 32 cM. — Schietproef tegen een samengestelde plaat van **BROWN**. — De telefoon bij duikerarbeid. — Ontwerp van een tunnel tusschen Engeland en Ierland. — De hydro-motor als beweegkracht voor schepen. — Brandgevaar bij elektrische verlichting. — Over het smelten van glas en metalen door electriciteit. — Middelen om staal te harden, door het in roodgloeienden toestand samen te persen. — De scheikundige eigenschappen van de jute. — Overbrugging van het kanaal van Messina. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijkache leger over Maart en April. (Mitth. A. u. G., Heft 5 u. 6.)

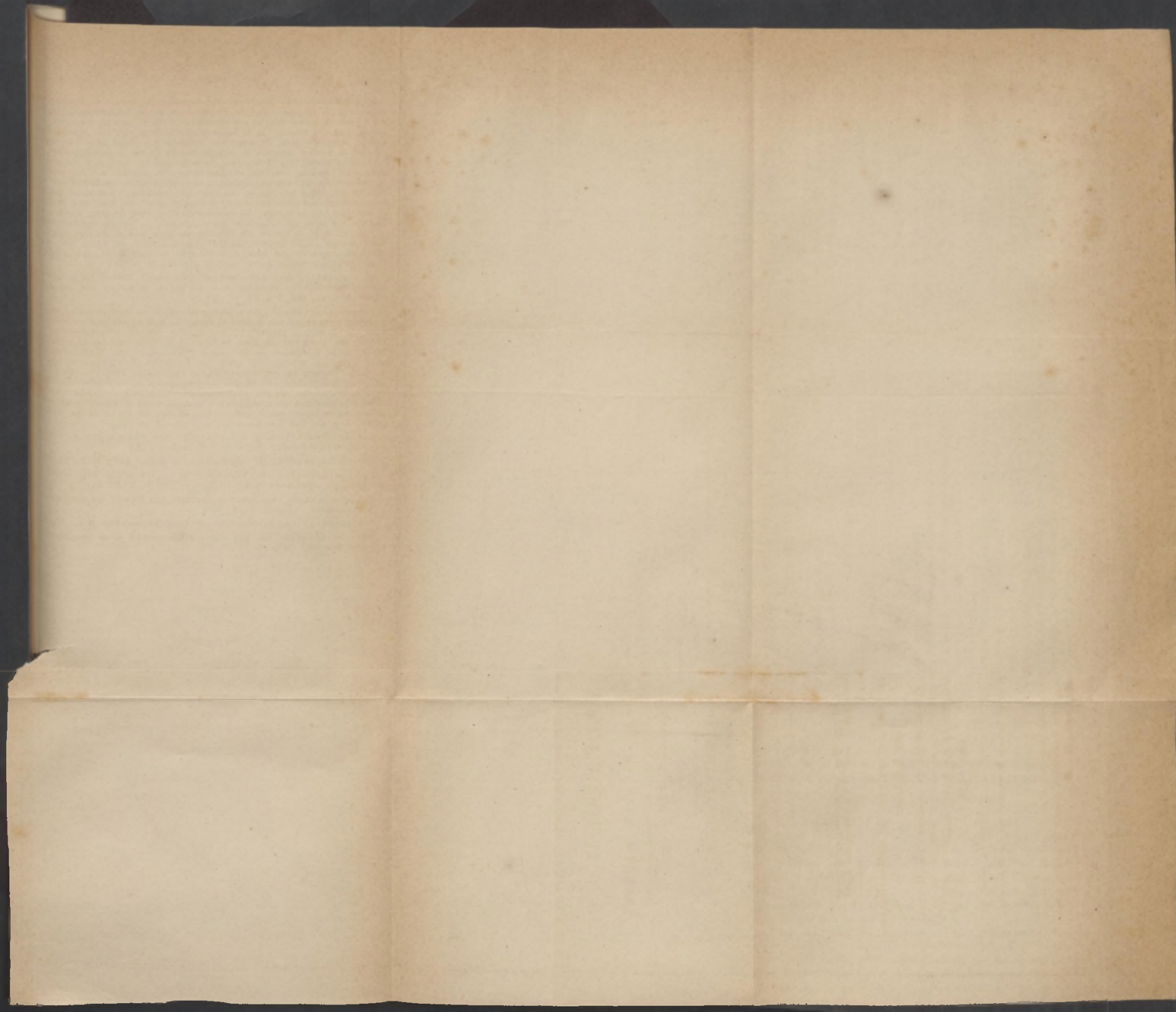
Verscheidenheden. De strijdkrachten van China. (Allg. M. Z., N°. 44.)

Verscheidenheden. De vooruitgang in het Chineesche krijgswezen. — Het Russische officierskorps en het nihilisme. (Allg. M. Z., N°. 45.)

Verscheidenheid. Een brief van **FREDERIK DEN GROOTE** aan den Generaal **VAN TAENTZIEN**. (Allg. M. Z., N°. 46.)

Verscheidenheid. Levensbericht van **ABDEL-KADER**. (Allg. M. Z., N°. 47.)

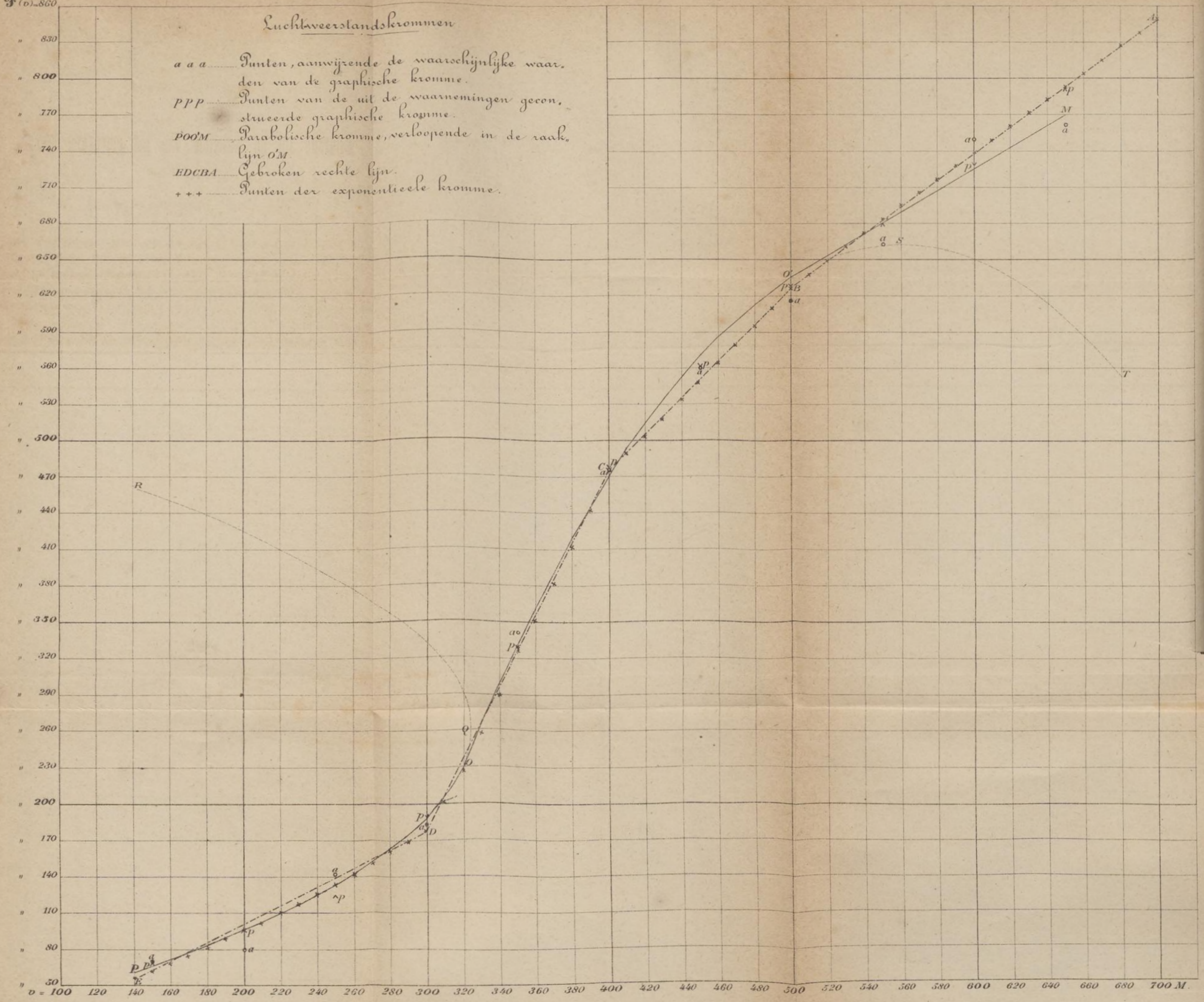
Verscheidenheid. Het plan van een kanaaltunnel en de meeningen in Engeland daarover. (Allg. M. Z., N°. 49.)

F (v) 860

Luchtweerstandskrommen

- a a a Punten, aanwijzende de waarschijnlijke waarden van de graphische kromme.
- ppp Punten van de uit de waarnemingen geconstrueerde graphische kromme.
- POO'M Parabolische kromme, verloopende in de raaklijn O'M.
- EDCBA Gebroken rechte lijn.
- +++ Punten der exponentieele kromme.

Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschut.

(Met een Plaat.)

In de jaren 1878 tot 1880 hielden wij ons bezig met het onderzoek naar den weerstand, dien langwerpige projectielen bij het beschrijven van hun baan ondervinden. De gegevens, toen bijeengebracht, werden tot grondslag genomen van verschillende ballistische berekeningen, waarvan de uitkomsten, getoetst aan hetgeen door de practijk werd opgeleverd, zeer bevredigend kon worden genoemd.

Hierdoor aangemoedigd, beproefden wij de wet van den weerstand van het projectiel onder een eenvoudigen en, met het oog op de toepassingen die de ballistiek daarvan te maken heeft, geschikten vorm te brengen. Mogen onze pogingen in deze richting niet als volkomen geslaagd zijn te beschouwen, wij meenen toch geraakt te zijn tot een voor ons doel genoegzaam nauwkeurige benadering van de waarheid; althans, even nauwkeurig en voor de toepassingen ook niet ingewikkelder dan de door anderen aanbevolen benaderende functiën voor de wet der weerstanden.

Wij stellen ons voor de wijze, waarop wij onze onderzoekingen deden, toe te lichten, en de uitkomsten, waartoe zij leidden, te vergelijken met die, door anderen bekend gemaakt; terwijl vervolgens tabellen zullen worden gegeven, berekend naar de methode van SIACCI, waarmede verschillende ballistische vraagstukken betreffende de baan van getrokken projectielen, die onder elevatiën kleiner dan 15° worden voortgeschoten, kunnen worden opgelost, om ten slotte met eenige toepassingen te besluiten.

Bepaling van de lucht-weerstandsfunctie.

De weerstand W , gericht volgens de raaklijn aan de baan en bij de onderstelling, dat de lengte-as van het projectiel langs de raaklijn valt, kan uitgedrukt worden door:

$$W = \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 3(v) \cdot v \dots \dots \dots (1)$$

Hierin is:

- R de straal van het projectiel;
 $g = 9,81$ de versnelling van de zwaartekracht;
 Δ het gewicht van 1 M³. dampkringslucht bij de proefneming;
 $\Delta_1 = 1,206$ KG. het gewicht van diezelfde hoeveelheid lucht, bij een barometerhoogte van 750 mM., een temperatuur van 15° C. en een vochtgehalte van 50 %;
 v de snelheid van het projectiel in eenig willekeurig punt der baan.
N.B. Bij alle toepassingen van bovenstaande formule en van andere, nader op te geven formules zijn, tenzij zulks uitdrukkelijk anders wordt vermeld, de M. en het KG. als eenheden van maat en gewicht genomen.

In deze uitdrukking (1) is dus de weerstand evenredig genomen aan het vierkant van den straal van het projectiel en aan de dichtheid van den dampkring. Ware $\mathfrak{z}(v)$ standvastig, dan zou de weerstand bovendien evenredig zijn aan de eerste macht van de snelheid; hetgeen evenwel niet het geval is, zooals terstond blijken zal, wanneer $\mathfrak{z}(v)$ voor verschillende snelheden proefondervindelijk wordt bepaald. Het spreekt vanzelf, dat hierbij het gebruik van een zelfde soort van projectielen, of van gelijkvormige projectielen wordt bedoeld.

Bij de proef dan, die tot de afleiding van W, en daardoor ook tot de kennis van de lucht-weerstandsfunctie $\mathfrak{z}(v)$ moet voeren, worden voor eenig projectiel van de massa $\frac{P}{g}$, op bekende wijze de horizontale snelheden v_1 en v_2 gemeten in twee punten van de baan, die op den horizontalen afstand d van elkaar zijn verwijderd; als wanneer de weerstand, dien het projectiel over den weg d ondervindt, bedraagt:

$$W = \frac{1}{2} \frac{P}{g d} (v_1^2 - v_2^2), \dots \dots \dots (2)$$

die gerekend kan worden te behooren bij de gemiddelde snelheid:

$$v = \frac{1}{2} (v_1 + v_2) \dots \dots \dots (3)$$

Hierbij is de onderstelling ten grondslag gelegd, dat de baan, tusschen de punten waar de snelheden v_1 en v_2 zijn gemeten, horizontaal is, althans te weinig van de horizontale richting afwijkt om dit in rekening te behoeven te brengen.

Uit de vergelijkingen (1), (2) en (3) wordt gevonden:

$$\mathfrak{z}(v) = \frac{P}{R^2 d} \cdot \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot (v_1 - v_2) \dots \dots \dots (4)$$

en kan, door te schieten met verschillende snelheden, een reeks van waarden voor $\mathfrak{z}(v)$ worden verkregen, behorende bij opklimmende snelheden $v = \frac{1}{2} (v_1 + v_2)$.

Alvorens echter dezen weg toe te passen, meenen wij eenige opmerkingen vooraf te moeten laten gaan.

Voor de samenstelling van een behoorlijke reeks van waarden $\mathfrak{J}(v)$, ligt het voor de hand, dat zoowel met de grootere als met de kleinere snelheden v dient te worden geschoten. Door het bezigen van verschillende kalibers (altijd gelijkvormige projectielen gebruikende), waarbij onderling afwijkende snelheden voorkomen, kan wel een gedeelte van de reeks $\mathfrak{J}(v)$ worden gevormd, doch, om haar behoorlijk naar beneden uit te breiden, zou men eigenlijk moeten overgaan om met verzwakte ladingen te vuren. Maar hierdoor zal de omwentelingssnelheid van het projectiel verminderen, en wel zoo klein kunnen uitvallen, dat de kegelvormige beweging van de lengte-as om de raaklijn aan de baan onder een te grooten hoek plaats vindt, om de onderstelling toe te laten, dat de lengte-as van het projectiel steeds raaklijn aan de baan blijft; een onderstelling, die bij het neerschrijven van formule (1) werd gemaakt.

Men zal, om dit bezwaar bij het schieten met kleine ladingen te ontgaan, geschut moeten bezigen met trekken van geringeren spoed, zooals de getrokken mortieren van KRUPP, en dus niet kunnen rekenen op uitkomsten, verkregen bij getrokken geschut, waarbij veel zwakkere ladingen worden aangewend, dan waarvoor zij zijn geconstrueerd.

Wij nemen evenwel aan, dat kleine verschillen in omwentelingssnelheid, mits de stabiliteit van de lengte-as van het projectiel genoegzaam verzekerd zij, buiten invloed kunnen worden beschouwd op den weerstand, die op het projectiel, bij het beschrijven zijner baan, wordt uitgeoefend.

Een andere opmerking betreft de grootte van den horizontalen afstand d . Het is voordeelig dien niet te klein te nemen, om den invloed van geringe fouten in de waarneming van de snelheden v_1 en v_2 , op de met de uitdrukkingen (2) of (4) berekende waarden te verkleinen. Om deze reden kozen wij, voor de berekening van $\mathfrak{J}(v)$, gegevens van proeven waarbij d minstens 250 tot 300 M. bedroeg. en bij groote snelheden soms 2000 M., in enkele gevallen zelfs 4000 M. beliep. Het is echter goed zich af te vragen, of onder deze omstandigheden, waarbij de schootshoeken dikwijls een bedrag van 5° , voor bovendoelde enkele gevallen zelfs bijna 10° bereikten, geen rekening moet worden gehouden met de helling der baan, bij de proefondervindelijke bepaling van W ? Op de volgende benaderende wijze beantwoorden wij die vraag.

Laat θ de helling zijn van de baan bij het begin van d , dat is: in het punt waar de snelheid v_1 gemeten is. Denkt men zich een parabool gebracht, gaande door de uiteinden van d en aldaar de helling θ bezittende, dan zal deze parabool, die, altijd wanneer θ klein is, geacht kan worden weinig van de baan af te wijken, haar top hebben op een afstand $\frac{1}{4} d \tan \theta$ boven het midden van d . Daar nu voor kleine hoeken, $\frac{1}{4} \tan \theta$ weinig van $\tan \frac{1}{4} \theta$ verschilt, zullen lijnen, die uit de einden van d zoodanig getrok-

ken worden, dat zij hiermede hoeken $\frac{1}{2}\theta$ maken, elkaar zeer nabij den top van de parabool snijden en aangemerkt kunnen worden als haar koorden.

Nemen wij verder aan, dat het projectiel, in plaats van zijn gebogen baan af te leggen, de twee bedoelde koorden volgt, dan zijn de snelheden in de richting van die koorden, bij het begin van de eene $v_1 \sec \frac{1}{2}\theta$, bij het einde van de andere $v_2 \sec \frac{1}{2}\theta$; terwijl de snelheid aan het einde van de eerste koorde dezelfde is als bij het begin der tweede, nl. $v \sec \frac{1}{2}\theta = \frac{1}{2}(v_1 + v_2) \sec \theta$. Bij den klimmenden tak zal de weerstand van het projectiel van het gewicht p , vermeerderd worden met $p \sin \frac{1}{2}\theta$; bij den dalenden, worden verminderd met datzelfde bedrag; zoodat men voor den luchtweerstand bij de opgaande beweging, die met de gemiddelde horizontale snelheid $\frac{1}{2}(v_1 + v_2)$ geschiedt, heeft:

$$\frac{1}{2} \frac{p}{g \cdot \frac{1}{2} d \sec \frac{1}{2} \theta} [(v_1 \sec \frac{1}{2} \theta)^2 - (v \sec \frac{1}{2} \theta)^2] - p \sin \frac{1}{2} \theta;$$

terwijl voor de neergaande beweging, waarvan de gemiddelde horizontale snelheid $\frac{1}{2}(v + v_2)$ is, de luchtweerstand bedraagt:

$$\frac{1}{2} \frac{p}{g \cdot \frac{1}{2} d \sec \frac{1}{2} \theta} [(v \sec \frac{1}{2} \theta)^2 - (v_2 \sec \frac{1}{2} \theta)^2] + p \sin \frac{1}{2} \theta.$$

Bijgevolg kan de gemiddelde luchtweerstand, bij de gemiddelde horizontale snelheid $v = \frac{1}{2}(v_1 + v_2)$, aangemerkt worden te zijn:

$$W' = \frac{1}{2} \frac{p}{g d \cos \frac{1}{2} \theta} (v_1^2 - v_2^2) = \frac{W}{\cos \frac{1}{2} \theta}.$$

Volgens deze benaderende beschouwing zou, wanneer men, zooals met proeven waarbij snelheden gemeten worden doorgaans het geval zal wezen, met kleine hellingen te doen heeft, de weerstand W , berekend volgens (2), gedeeld moeten worden door den cosinus van den halven hellingshoek, dien de baan bezit in het punt waar de snelheid v_1 is, om den weerstand W' te verkrijgen, dien het projectiel bij zijn beweging in den dampkring ondervindt. Het behoeft ternauwernood gezegd, dat, ten gevolge van het betrekkelijk geringe bedrag van θ , de verschillen tusschen W en W' te klein zijn om de correctie, die de laatstgeschreven formule aanwijst, aan te brengen.

Een meer belangrijke correctie is die voor den wind, en, hoewel ze minder wordt toegepast, even belangrijk als de door (4) aangeduide herleiding van den weerstand tot den normalen atmosferischen druk. Wij zullen thans nagaan, hoe de door de proef af te leiden $\mathfrak{F}(v)$ tot rustigen dampkring kan worden herleid.

Bij ballistische toepassingen neemt men gemeenlijk aan, dat de windrichting horizontaal is; of liever, men brengt daarbij alleen de horizontale windsnelheid, die wij door w zullen voorstellen (M. per seconde), in rekening. Van een mathematisch standpunt gezien, zou het geen bezwaar hebben, de werkelijke windrichting en de daarbij behoorende snelheid in te voeren, maar de meer-

dere moeite hiaraan verbonden wordt niet beloond, daar de wind toch tijdens het schot dikwijls onregelmatig werkt, terwijl het daarbij onzeker is of het projectiel, op verschillende hoogten van zijn baan, wel altijd dezelfde windrichting en windkracht zal aantreffen. Al mogen deze bezwaren bij de zeer bestrijkende schoten, die voor de afleiding van den luchtweerstand worden gebezigd, van minder beteekenis zijn, zoo stellen we ons niettemin, om der eenvoudigheid wille, tevreden met het in rekening brengen van den wind als een horizontale kracht, en achten de benaderende uitkomsten met deze onderstelling verkregen als voldoende nauwkeurig.

Indien β den hoek aanwijst, dien de richting van den horizontalen wind w met het schootsvlak maakt, dan is de horizontale ontbondene w_1 , evenwijdig aan het schootsvlak:

$$w_1 = w \cos \beta.$$

De ontbondene loodrecht op het schootsvlak laten wij buiten beschouwing, als van geen invloed op de waarnemingen voor de bepaling van den luchtweerstand.

Naargelang nu w_1 , bij de proefneming een tegengestelde of dezelfde richting heeft als die, waarin het projectiel zich voortbeweegt, zal de weerstand gedurende de baan worden vergroot of verkleind.

Laat bij de proef de wind w_1 geheerscht hebben en, bij het begin en het einde van den afstand d , de horizontale snelheden v_1 en v_2 zijn waargenomen; zoodat het projectiel geacht kan worden met de gemiddelde horizontale snelheid

$$v = \frac{1}{2} (v_1 + v_2)$$

dien afstand d te hebben afgelegd, in den tijd

$$t = \frac{d}{\frac{1}{2} (v_1 + v_2)}.$$

Onderstellen wij nu dat bij deze proef, op het oogenblik van het afgaan van het schot, aan het schietterrein met al wat zich daarop bevindt, alsmede aan den reeds in beweging zijnden dampkring, een beweging wordt meegedeeld gelijk en tegensteld aan w_1 , dan wordt hierdoor de dampkring in rust gebracht en legt dus het projectiel zijn weg in een rustige middenstof af.

Neemt men verder aan, dat w_1 tegen het projectiel inwaait, bijgevolg dat de meegedeelde beweging dezelfde richting heeft als die van het projectiel, dan zullen de snelheden v_1 en v_2 overgaan in $v_1 + w_1$ en $v_2 + w_1$, terwijl de gemiddelde snelheid $v = \frac{1}{2} (v_1 + v_2)$, geworden zal zijn $\frac{1}{2} (v_1 + v_2 + 2w_1)$.

De tijd t , die verloopt van het oogenblik, waarin de snelheid $v_1 + w_1$ was, tot dat, waarin de snelheid $v_2 + w_1$ zal zijn geworden, wordt blijkbaar

door de meegedeelde beweging niet veranderd, en zal dus zijn $t = \frac{d}{\frac{1}{2} (v_1 + v_2)}$.

De afstand d zal echter worden vergroot. Immers, nadat het punt is bereikt, waar de snelheid vroeger v_1 was, zal, ten gevolge van de meege-

deelde beweging, het punt, waar de snelheid v_2 werd gemeten, het bedrag $w_1 t$ voorwaarts zijn verplaatst, en d dus zijn overgegaan in:

$$d + w_1 t = \frac{v_1 + v_2 + 2w_1}{v_1 + v_2} d.$$

Wanneer in (3) v_1 , v_2 en d vervangen worden door $v_1 + w_1$, $v_2 + w_1$ en $d + w_1 t$ zal verkregen worden:

$$W = \frac{1}{2} \frac{P}{g(d + w_1 t)} [(v_1 + w_1)^2 - (v_2 + w_1)^2],$$

of, na herleiding:

$$W = \frac{1}{2} \frac{P}{gd} (v_1^2 - v_2^2),$$

waaruit dan volgt, dat de weerstand bij een bewogen dampkring, waarbij de wind met een snelheid w_1 het projectiel te gemoet waait, en waarbij aan het begin en het eind van den afstand d de snelheden v_1 en v_2 zijn gemeten, dezelfde zal wezen als de weerstand bij een rustigen dampkring, afgeleid uit de snelheden $v_1 + w_1$ en $v_2 + w_1$ in punten, die op den onderlingen afstand $d + w_1 t$ van elkaar zijn gelegen; doch in het eerste geval is de gemiddelde snelheid: $\frac{1}{2}(v_1 + v_2)$, in het tweede: $\frac{1}{2}(v_1 + v_2 + 2w_1)$, zoodat dan formule (1) voor den tot rustigen dampkring herleiden weerstand oplevert:

$$W = \frac{1}{2} \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \mathfrak{S}(v) \cdot (v_1 + v_2 + 2w_1),$$

en (3) overgaat in:

$$\mathfrak{S}(v) = \frac{P}{R^2 d} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \frac{v_1^2 - v_2^2}{v_1 + v_2 + 2w_1} \dots \dots \dots (5)$$

Had de wind $w_1 = w \cos \beta$ in de richting van de beweging van het projectiel gevaaid, dan zou de meegedeelde beweging, waardoor de uitkomsten der waarnemingen tot rustigen dampkring worden herleid, van voren naar achteren gericht moeten worden, aldus w_1 in (5) negatief moeten worden genomen. Van den positieven of negatieven toestand van w_1 wordt vanzelf rekening gehouden, door het wijzerbord van de windvaan, gelijk te Scheveningen op het proefveld van de Commissie voor proefneming geschiedt, zoodanig in te richten, dat daarop de hoek β wordt afgelezen, dien het schootsvlak, in positieve richting om een verticale lijn wentelende, moet doorloopen, om met het naar het doel gekeerde gedeelte de streek aan te wijzen, vanwaar de wind waait.

Het wijzerbord is daartoe rechts omgaande in 360° verdeeld, terwijl de lijn, die door de verdeelingen 0° en 180° wordt gedacht, evenwijdig aan het schootsvlak is gesteld, met de verdeling 0° voorwaarts gekeerd. De stang, waaraan de windvaan is vastgemaakt, staat loodrecht op het midden van het wijzerbord, en de wijzer is zoodanig boven dat bord aan de stang

bevestigd, dat hij — juist het tegengestelde van de windvaan — wijst naar de richting vanwaar de wind komt.

Een paar voorbeelden kunnen de toepassing van het voorgaande verduidelijken.

Wij ontleenen aan den schietstaat van 27 Augustus 1879, uit het archief van de Commissie van proefneming, dat, met het kanon van 15 cM. Zw. (kol. 14,91 cM.), bij aanwending van de lading van 2 KG. buskruit 10—13 en het projectiel van 31,3 KG., met de chronograaf van LE BOULENGÉ de volgende snelheden zijn gemeten:

op 50 M.	op 100 M.
225,4	219,8
228,4	223,3
226,7	221,9
226,0	220,6
223,5	218,6

Gemiddelde $v_1 = 225,88$ $v_2 = 220,84$

Tijdens de proef werden waargenomen als gemiddelden: Barometer $h = 754,5$ mM., thermometer $t = 17^\circ \text{C.}$, vochtgehalte $a = 0,86$ (*), waaruit met de bekende formule:

$$\Delta = \frac{273 \Delta_0}{760(273 + t)} (h - \frac{1}{2} a s_1),$$

wetende, dat de spanning van waterdamp bij 17°C. bedraagt: $s_1 = 14,421$ mM., en het gewicht van 1 M³. droge dampkringslucht, bij 760 mM. kwik en 0°C. , is: $\Delta_0 = 1,29318$ KG., gevonden wordt:

$$\Delta = 1,202 \text{ (}^\dagger\text{)}.$$

Voorts werd bij de proef opgeteekend, dat de windsnelheid was $w = 4,73$ M. per seconde en $\beta = 190^\circ$, zoodat $w_1 = w \cos \beta = -4,66$ M.

Men heeft bijgevolg in de formule (5), nl.:

$$\mathfrak{F}(v) = \frac{p}{R^2 d} \cdot \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{(v_1 - v_2)(v_1 + v_2)}{v_1 + v_2 + 2w_1},$$

te substitueeren: $p = 31,3$, $R = 0,07455$, $d = 250$, $\Delta_1 = 1,206$, $\Delta = 1,202$, $v_1 = 225,88$, $v_2 = 220,84$, en $w_1 = -4,66$, om te vinden:

$$\mathfrak{F}(v) = 116,34,$$

behoorende bij de gemiddelde snelheid:

$$\frac{1}{2}(v_1 + v_2 + 2w_1) = 218,7 \text{ M.}$$

(*) Bij de Commissie van proefneming wordt de hygrometer van KLINGENFUSZ gebruikt.

(†) Bij de Commissie van proefneming bedient men zich, voor een snelle afleiding van Δ , van tabellen, die ook wij voor deze berekening bezigten.

Wordt de wind buiten rekening gelaten, dan verkrijgt men :

$$\mathfrak{I}(v) = 113,91,$$

voor een gemiddelde snelheid :

$$\frac{1}{2}(v_1 + v_2) = 223,36 \text{ M.}$$

Een ander voorbeeld. 29 April 1881 werden te Meppen, met den mortier van 15 cM. ($p = 31,5 \text{ KG.}$, $2R = 0,1524 \text{ M.}$), onder $5^\circ 48'$ elevatie en met de lading van 1,0 KG. grofkorrelig buskruit, de snelheden gemeten op 20 en 589 M. ($d = 569 \text{ M.}$), waarvoor als gemiddelden werden gevonden $v_1 = 155,4$, $v_2 = 149,2$.

De overige gegevens voor de berekening zijn: $w = 6,0 \text{ M.}$, $\beta = 180^\circ$, dus $w_1 = w \cos \beta = -6,0 \text{ M.}$; voorts: $h = 767,0 \text{ mM.}$, $t = 9^\circ \text{ C.}$, $a = 0,64$, bijgevolg $s_1 = 8,574$ en $\Delta = 1,260 \text{ KG.}$

Hiermede wordt afgeleid, dat

$$\mathfrak{I}(v) = 58,93$$

bedraagt, voor de gemiddelde snelheid van 146,3 M.

Ware de wind niet in rekening gebracht, dan zou

$$\mathfrak{I}(v) = 56,68$$

zijn gevonden, voor de gemiddelde snelheid van 152,3 M.

Nog een ander voorbeeld. Met het kanon van 28 cM. van 35 kalibers lengte werden, bij het gebruik van de lading van 108 KG. prismatisch buskruit, als gemiddelden verkregen op 100 M.: $v_1 = 516,5$, op 2000 M.: $v_2 = 452,1 \text{ M.}$

De gegevens zijn verder: $p = 345 \text{ KG.}$, $2R = 0,28 \text{ M.}$, $d = 1900$. De waarneming van den wind gaf: $w = 0,4 \text{ M.}$, $\beta = 0^\circ$ dus $w_1 = w \cos \beta = 0,4$; dit bedrag is gering, zoodat de berekening gevoegelijk kan geschieden zonder den wind in rekening te brengen. Voorts werden als gemiddelden bij de proef opgeteekend: $h = 764,8 \text{ mM.}$, $t = 16^\circ 3 \text{ C.}$, $a = 0,66$, derhalve $s_1 = 13,802$ en $\Delta = 1,222$.

Met formule (9) wordt afgeleid :

$$\mathfrak{I}(v) = 579,67,$$

behoorende bij de gemiddelde snelheid van 484,3 M.

Met inachtneming van den wind zou de proef uitwijzen, dat bij de gemiddelde snelheid van 484,7 M., $\mathfrak{I}(v) = 579,19$ bedraagt; dus geen noemenswaardig verschil met de laatstgenoemde uitkomsten.

Op de hiervoren omschreven wijze hebben wij 137 gemiddelden van waarnemingen tot een rustigen dampkring en normalen atmosferischen druk herleid. Zoodoende werd een reeks van onderling vergelijkbare waarden van $\mathfrak{I}(v)$ verkregen, behoorende bij gemiddelde snelheden, die van 150 tot 650 M. uiteenliepen.

Het archief van de Commissie van proefneming leverde een groot aandeel van de gegevens, die tot de afleiding van $\bar{z}(v)$ dienden, maar ook werd in ruime mate geput uit de bescheiden, omtrent de te Meppen door de firma KRUPP genomen proeven.

Hierbij kan vermeld worden, dat de waarnemingen, die tot grondslag van de berekening werden gekozen en uit het archief van de Commissie van proefneming werden geput, verkregen werden met de kalibers van 8,4, 8,7, 12, 15 en 24 cM.; terwijl die, afkomstig van het proefveld bij Meppen, geleverd waren door de kanonnen van 10,5, 28 en 40 cM., alsmede door den mortier van 15 en den houwtser van 28 cM.

De gehezigde projectielen konden beschouwd worden gelijkvormige koppen te bezitten, of wel een vorm, die weinig van de bedoelde gelijkvormigheid afweek. De straal van den kop bedroeg 1,99 tot 2,03, de lengte van den kop 1,31 tot 1,33 kaliber; terwijl het projectiel meestentijds 2,8 kaliber lang was. Nochtans zijn in de berekening ook enkele uitkomsten opgenomen, verkregen met projectielen van 2,5 alsmede van 3 tot 4 kalibers lengte.

Grenzen der gemidd. snelheden.	Aantal punten $\bar{z}(v)$ van een zelfde groep.	De waarschijnlijke waarde		Voor de snelh. van de 3de kolom zijn de waarden $\bar{z}(v)$, aangewezen door			
		voor v M.	bedraagt $\bar{z}(v)$:	de graphische kromme:	de parabolische kromme:	de gebroken rechte lijnen:	de exp. functie.
138—174	6	150	74	69	66	62	62
174—230	9	200	80	96	96	100	96
230—262	19	230	142	125	133	137	134
262—325	11	300	183	192	188	175	176
325—373	28	350	244	228	231	225	225
373—438	10	400	275	278	270	275	275
438—470	22	450	300	302	301	300	300
470—520	16	500	317	327	325	325	325
520—610	7	550	369	381	380	381	381
610—630	4	600	431	438	425	437	438
630—660	5	650	481	492	470	493	493

Om een overzicht te verkrijgen van de betrekking van afhankelijkheid tusschen v en $\bar{z}(v)$, werd de toevlucht genomen tot de graphische methode, door de snelheden v als abscis en de daarbij behoorende waarde van $\bar{z}(v)$ als ordinaat uit te zetten; daarbij de schaal zoodanig kiezende, dat elke M. snelheid, door een lijn van 2 mM. lengte werd aangeduid, en elke eenheid voor $\bar{z}(v)$ door 1 mM. Daarna werd de kromme lijn getrokken, die geacht kon

worden de uiteinden van de ordinaten te vereenigen, en alzoo de verschillende uitkomsten het meest nabij te komen. In de bij dit opstel behoorende figuur, is, om de teekening duidelijk te laten blijven voor de andere lijnen, die daarop getrokken zijn, en waarop later de aandacht zal worden gevestigd, de graphische kromme niet aangeduid; alleen zijn daarvan eenige punten door de spitsen der pijltjes $p, p, p \dots$ aangewezen.

Om zich bij het trekken van die lijn eenigszins te laten leiden en elk denkbeeld van willekeur uit te sluiten, werden van de verschillende groepen $\mathfrak{F}(v)$, vallende binnen zekere grenzen van snelheden, de waarschijnlijke waarden bepaald. In de eerste kolom van de tabel der vorige bladz. vindt men de gekozen snelheidsgrenzen en, in de 2de kolom, het aantal der punten die te zamen de groep $\mathfrak{F}(v)$ vormen, en bij snelheden behooren, vallende binnen de bedoelde grenzen. Uit deze gegevens zijn voor een, binnen deze grenzen gelegen en in de 3de kolom opgeteekende snelheid, de waarschijnlijke waarden van $\mathfrak{F}(v)$ berekend, die in de 4de kolom worden aangetroffen en in de figuur met de letters $a, a, a \dots$ zijn aangeteekend. De 5de kolom geeft de waarden van $\mathfrak{F}(v)$, door de graphische kromme aangewezen, terwijl in de 7de, 8ste en 9de kolom waarden voorkomen, berekend met functiën die als vergelijkingen van de graphische kromme worden voorgesteld, en nader zullen worden besproken.

Om toe te lichten, op welke wijze tot de waarschijnlijke waarden van de lucht-weerstandsfunctie $\mathfrak{F}(v)$ is geraakt, geven we het volgende voorbeeld:

Kaliber.	Aantal schoten.	Gemiddelde a .	$\mathfrak{F}(v)$.	$\mathfrak{F}(v)$ 100 afgerond.	$\mathfrak{F}(v)$ 100 afgerond.
24 cM. Su.....	9	374,68	467,03	3,7	4,6
8,7 " "	12	370,25	446,86	3,8	4,5
12 " "	4	304,31	455,24	3,9	4,6
13 " "	15	400,85	540,79	4,0	5,1
24 " "	4	437,33	492,43	4,2	4,9
8,7 " "	3	418,45	510,22	4,2	5,1
10,5 " Kucpp.....	10	421,65	449,24	4,2	4,5
12 " Sl.....	10	432,23	612,01	4,3	6,1
13 " "	5	438,01	559,13	4,3	5,6
15 " "	5	487,10	558,60	4,4	5,6

Binnen de snelheidsgrenzen van 373 tot 438 M. valt een groep van 10 waarden $\mathfrak{F}(v)$, die in 4de kolom van voorgaande tabel zijn opgegeven. Zij behooren bij de gemiddelde snelheden, die in de 3de kolom der laatste tabel zijn vermeld, en werden verkregen met den vuurmond in de 1ste kolom genoemd, uit het aantal schoten dat de 2de kolom opgeeft.

Stellen we de kromme, die de punten $[v, \mathfrak{F}(v)]$ bevat, voor door:

$$\frac{\mathfrak{F}(v)}{100} = a + b \left(\frac{v}{100} \right) + c \left(\frac{v}{100} \right)^2,$$

en nemen we, om een lastige berekening met groote getallen te ontgaan, de afgeronde waarden voor $\frac{v}{100}$ en $\frac{\mathfrak{F}(v)}{100}$ van de 5de en 6de kolom.

Men verkrijgt dan volgens een bekende methode, de eerste van de drie vergelijkingen voor de bepaling van de coëfficiënten a , b en c , door de bij elkaar behorende waarden van $\frac{v}{100}$ en $\frac{\mathfrak{F}(v)}{100}$ in bovenstaande vergelijking te substitueren, en de overeenkomstige termen van de 10 alsdan verkregen vergelijkingen bij elkaar op te tellen, als wanneer wordt opgeleverd:

$$50,6 = 10 a + 41,0 b + 168,6 c.$$

Worden die 10 vergelijkingen, elk afzonderlijk, met de daarin voorkomende coëfficiënt van b vermenigvuldigd en daarna opgeteld, dan heeft men:

$$208,31 = 41,0 a + 168,6 b + 695,306 c.$$

Telt men die 10 vergelijkingen bij elkaar op, na elk harer vooraf met de daarin voorkomende coëfficiënt van c te hebben vermenigvuldigd, dan komt er:

$$860,049 = 168,6 a + 695,306 b + 2875,3524 c.$$

Uit de drie laatstgeschreven vergelijkingen vindt men:

$$a = 43,4954, b = -20,8193, c = 2,7831;$$

zoodat de vergelijking voor de waarschijnlijke waarden van $\mathfrak{F}(v)$ tusschen de snelheidsgrenzen van 373 tot 438 M. wordt:

$$\frac{\mathfrak{F}(v)}{100} = 43,954 - 20,8193 \left(\frac{v}{100} \right) + 2,7831 \left(\frac{v}{100} \right)^2.$$

Hieruit wordt voor $v = 400$ gevonden: $\mathfrak{F}(v) = 475$.

Op deze wijze is de 4de kolom der tabel van bladz. 605 berekend.

Het verdient als een bijzonderheid opgemerkt te worden, dat de graphische kromme tusschen $v = 100$ en $v = 320$ M. vrij nauwkeurig kan worden voorgesteld, door het gedeelte PO van de parabool PQR, waarvan de vergelijking is:

$$\mathfrak{F}(v) = 260 - (70020 - 216 v)^{\frac{1}{2}}, \dots \dots \dots (6a)$$

en die, geschreven onder den vorm:

$$[260 - \mathfrak{F}(v)]^2 = 216 (324\frac{1}{2} - v),$$

onmiddellijk uitwijst, dat de coördinaten van den top Q zijn: $v = 324\frac{1}{2}$ en $\mathfrak{F}(v) = 260$, terwijl de parameter is: 216.

Het stuk OO' tusschen 320 en 500 M. wijkt eveneens betrekkelijk weinig af van het gedeelte van de parabool OO'ST (alleen boven 420 M. geeft zij

een weinig grooter waarden voor $\mathfrak{z}(v)$ dan de graphische kromme), waarvan de vergelijking is:

$$\mathfrak{z}(v) = -1690 + 8,4v - 0,075v^2. \quad (6b)$$

Brengt men haar onder den vorm:

$$(560 - v)^2 = 133\frac{1}{2} [662 - \mathfrak{z}(v)],$$

dan wordt terstond gezien, dat de coördinaten van den top S zijn: $v = 560$, en $\mathfrak{z}(v) = 662$; de parameter is 133 $\frac{1}{2}$.

De waarden $\mathfrak{z}(v)$ boven 500 tot 650 M. toe, kunnen gevoegelijk worden aangewezen door de raaklijn O'M aan de parabool O'ST in het punt O', waarvan de coördinaten zijn $v = 500$, $\mathfrak{z}(v) = 625$, en die dus tot vergelijking heeft:

$$\mathfrak{z}(v) = 0,9v + 185. \quad (6c)$$

Daar de beide parabolen OO'ST en POQR — zooals gemakkelijk kan worden aangetoond — elkaar eveneens raken, en wel in O, waarvan de abscis is $v = 320$ en de ordinaat $\mathfrak{z}(v) = 230$, vertoont de uit drie deelen gevormde lijn POO'M zich als een vloeiend doorlopend geheel met een buigpunt in O. In de tabel van bladz. 605 geeft de 6de kolom eenige waarden van $\mathfrak{z}(v)$ op, behoorende bij deze parabolische kromme. (Zie ook bladz. 610.)

De op deze wijze in vergelijking gebrachte kromme $\mathfrak{z}(v)$ is echter voor ballistische toepassingen te ingewikkeld om van groot nut te zijn.

Het is daarom, dat naar een meer eenvoudige uitdrukking voor de wet van den luchtweerstand werd gezocht. Bij deze pogingen werd rekening gehouden met de omstandigheid, dat de parabolische kromme voor snelheden van 420 tot 500 M. te groote ordinaten aanwijst; daarbij werd tevens gebruik gemaakt van uitkomsten, die in 1881 en 1882 op het schietterrein van KRUPP zijn verkregen, bij het vuren met verzwaarde ladingen, om ook eenige wijziging te brengen in den loop van de oorspronkelijk geconstrueerde graphische lijn der $\mathfrak{z}(v)$ voor de groote snelheden.

Al zeer spoedig bleek het, dat $\mathfrak{z}(v)$ met vrij groote nauwkeurigheid kon worden uitgedrukt door een samenstel van rechte lijnen AB, BC, CD en DE, waarvan de vergelijkingen achtereenvolgens zijn:

$$\left. \begin{aligned} \mathfrak{z}_1(v) &= 65 + 1,12v \text{ voor snelh. van } 700 \text{ tot } 500 \text{ M.} \\ \mathfrak{z}_2(v) &= -125 + 1,5v \text{ » » » } 500 \text{ » } 400 \text{ »} \\ \mathfrak{z}_3(v) &= -725 + 3,0v \text{ » » » } 400 \text{ » } 300 \text{ »} \\ \mathfrak{z}_4(v) &= -50 + 0,75v \text{ » » » } 300 \text{ » } 140 \text{ »} \end{aligned} \right\} \quad (7)$$

De 6de kolom van de tabel op bladz. 605 is met behulp van deze vergelijkingen ingevuld. (Zie ook bladz. 610.)

In verband met vergelijking (1) heeft men dus voor den weerstand:

$$\begin{aligned}
 W_1 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} (65 + 1,12 v) v \text{ voor snelh. van 700 tot 500 M.} \\
 W_2 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} (-125 + 1,5 v) v \text{ » » » 500 » 400 »} \\
 W_3 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} (-725 + 3,0 v) v \text{ » » » 400 » 300 »} \\
 W_4 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} (-50 + 0,75 v) v \text{ » » » 300 » 140 »}
 \end{aligned} \quad \dots (8)$$

Hoewel deze uitdrukkingen zich vrij wel leenen tot het opmaken van de vergelijkingen van de beweging van het projectiel, zoo zijn ze toch niet zonder eenige moeilijkheid te ondervinden, aanwendbaar voor de samenstelling van de tabellen, naar de door SIACCI gegeven leerwijze, en daar wij een toepassing van deze voor het gebruik zoo gemakkelijke methode op het oog hadden, kwamen wij er toe om $\mathfrak{F}(v)$ door een functie van den vorm cv^n uit te drukken. Wij vonden toen voor $\mathfrak{F}(v)$ het volgende:

$$\begin{aligned}
 \mathfrak{F}_1(v) &= 2,1868 v^{0,91} && \text{voor snelh. van 700 tot 500 M.} \\
 \mathfrak{F}_2(v) &= 0,29932 v^{1,78} && \text{» » » 500 » 400 »} \\
 \mathfrak{F}_3(v) &= 0,0000205524 v^{2,83} && \text{» » » 400 » 350 »} \\
 \mathfrak{F}_4(v) &= 0,000000021692 v^4 && \text{» » » 350 » 300 »} \\
 \mathfrak{F}_5(v) &= 0,033814 v^{1,5} && \text{» » » 300 » 140 »}
 \end{aligned} \quad \dots (9)$$

De 4de kolom van de tabel op bladz. 610 vermeldt de met deze uitdrukkingen berekende waarden van $\mathfrak{F}(v)$, die in de Fig. met kruisjes zijn aangeduid. Men mag uit de overeenkomst binnen de aangewezen snelheidsgrenzen, van de waarden der lineaire en exponentieele functie onderling (3de en 4de kolom van dezelfde tabel), gevoegd bij de omstandigheid, dat beide functiën aangemerkt kunnen worden als voldoende nauwkeurige vergelijkingen van de graphische kromme (zie de tabel van bladz. 605) tot het besluit komen, dat het tamelijk onverschillig is, welke der beide functiën tot grondslag wordt aangenomen voor de te maken toepassingen. Wij kiezen echter voor ons doel de exponentieele functie, waarmede vergelijking (1) oplevert:

$$\begin{aligned}
 W_1 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 2,1868 v^{0,91} && \text{voor snelh. van 700 tot 500 M.} \\
 W_2 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,29932 v^{1,78} && \text{» » » 50 » 400 »} \\
 W_3 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,0000205524 v^{2,83} && \text{» » » 400 » 350 »} \\
 W_4 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,000000021692 v^4 && \text{» » » 350 » 300 »} \\
 W_5 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,033814 v^{1,5} && \text{» » » 300 » 140 »}
 \end{aligned} \quad \dots (10)$$

(Wordt vervolgd.)

W. C. HOJEL.

Vergelijkend overzicht van de door verschillende voorgestelde waarden van $\delta(v)$, wanneer de luchtweerstand wordt uitgedrukt door $W = \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta} \cdot \delta(v) \cdot v$.

Soelh. n	Parab. kromme (1878).	Gehr. rechte lijn (1882).	Exp. functie (1882).	HALLÉ 1876.	MAYEVSKI- SIACCI 1872-1878.	GRADIKR. 1878.	KRUPP 1881.	MAYEVSKI 1882.
700	—	848,0	848,9	811,7	—	—	860,2	850,0
690	—	837,8	837,8	808,7	—	—	855,7	837,9
680	—	826,0	826,1	805,7	—	—	851,1	825,7
670	—	813,4	813,7	802,2	—	—	846,4	813,5
660	—	804,2	804,6	809,6	—	—	800,4	801,4
650	770,0	799,0	799,5	846,6	—	—	789,4	789,3
640	761,0	787,8	782,4	838,6	—	—	772,6	771,1
630	752,0	770,6	771,3	820,6	—	—	760,2	765,0
620	743,0	759,4	760,1	807,5	—	—	748,6	752,0
610	734,0	748,2	749,0	794,5	—	—	737,6	740,7
600	725,0	737,0	737,8	781,5	—	—	721,7	728,6
590	716,0	725,8	726,0	768,5	—	—	707,8	716,4
580	707,0	714,6	715,4	755,4	—	—	697,1	704,8
570	698,0	703,4	704,1	742,4	—	—	687,2	693,1
560	689,0	692,2	692,9	729,4	—	—	678,0	680,0
550	680,0	681,0	681,5	716,4	—	—	664,7	667,9
540	671,0	669,8	670,3	703,3	—	—	653,5	653,7
530	662,0	658,0	659,0	690,3	—	—	642,5	643,6
520	653,0	647,4	647,7	677,3	703,1	654,8	631,2	631,4
510	644,0	636,2	636,3	664,3	691,6	641,7	619,4	619,3
500	635,0	625,0	625,0	651,2	678,0	628,1	601,6	607,2
490	625,3	610,0	608,7	638,2	664,2	614,2	591,2	593,0
480	614,0	595,0	594,4	625,2	650,0	599,8	579,8	582,9
470	601,8	580,0	579,3	612,2	637,6	586,1	566,3	570,7
460	587,0	565,0	564,1	599,1	623,8	570,7	553,4	558,6
450	571,3	550,0	549,1	586,1	610,2	554,8	537,9	546,4
440	554,0	525,0	524,0	573,1	596,3	539,2	526,7	534,3
430	535,3	510,0	509,2	560,1	583,1	523,4	513,2	522,2
420	515,0	505,0	504,4	547,0	569,3	507,3	507,8	510,0
410	492,3	490,0	489,6	534,0	552,7	491,1	482,6	487,0
400	470,0	475,0	475,0	521,0	516,6	474,7	456,9	463,3
390	443,3	445,0	442,1	506,1	491,0	458,8	433,1	440,6
380	419,0	415,0	410,8	491,3	466,2	436,0	416,1	418,3
370	391,3	385,0	381,0	469,4	442,0	416,6	388,2	397,0
360	362,0	355,0	352,5	437,6	418,4	396,2	346,7	346,8
350	331,3	325,0	323,5	396,8	395,5	370,4	309,1	309,9
340	299,0	295,0	289,8	349,4	364,0	339,4	273,8	278,9
330	265,3	265,0	257,2	302,5	333,6	298,3	239,1	244,8
320	230,0	235,0	227,5	257,8	298,9	268,0	212,8	216,5
310	204,7	205,0	200,4	219,8	228,4	200,7	193,0	190,7
300	187,8	175,0	175,7	189,3	184,7	170,3	174,8	167,3
290	174,1	167,5	167,9	165,5	164,4	153,9	164,7	159,1
280	162,3	160,0	158,4	147,5	137,9	148,5	154,1	140,9
270	151,8	152,5	150,0	133,9	130,2	141,0	147,2	131,0
260	142,3	145,0	144,8	123,0	123,4	133,5	141,1	121,5
250	133,4	137,5	133,7	114,2	116,6	125,9	134,4	112,8
240	125,2	130,0	123,7	107,0	110,2	118,4	128,4	103,5
230	117,4	122,5	117,9	101,7	103,9	110,8	119,2	99,9
220	110,0	115,0	110,3	96,6	97,9	103,3	110,6	94,9
210	103,0	107,5	102,9	91,8	92,1	95,9	101,3	90,6
200	96,2	100,0	95,6	87,2	86,5	88,6	92,5	86,3
190	89,8	92,5	88,6	82,7	81,0	81,4	84,4	82,0
180	83,5	85,0	81,7	78,2	75,7	74,4	75,3	77,7
170	77,5	77,5	75,0	73,8	70,6	—	68,9	73,4
160	71,7	70,0	68,4	69,4	65,7	—	61,6	69,0
150	66,0	62,5	62,1	65,1	60,9	—	56,6	64,7
140	60,6	55,0	56,0	60,8	56,2	—	50,6	60,4

HET VOORLOOPIG VERSLAG BETREFFENDE DE AANHANGIGE ONTWERPEN MILITIE- EN SCHUTTERIJWET.

(*Vervolg en slot van N°. 8, bladz. 568.*)

Wij willen nu nog enkele punten uit het Verslag bespreken, die ons voor-
komen bijzondere aandacht te verdienen.

1°. Omtrent de vraag, of ter bereiking van het doel, dat bij de regeling onzer
levende strijdkrachten moet worden beoogd, herziening van Hoofdstuk VIII
der Grondwet noodig is, bestond noch in de afdeelingen, noch bij de leden
der Commissie eenstemmigheid. De bekende argumenten vóór en tegen werden
bij de behandeling van die vraag te berde gebracht. De beschouwingen der
Regeering op dit punt zijn hoogst belangrijk, echter te uitvoerig om ze hier
zelfs in extenso op te nemen. Natuurlijk is de Regeering van gevoelen, dat
de bepalingen der Grondwet een behoorlijke regeling toelaten. Daar wij even-
wel, hetgeen door haar tot het verkrijgen eener zoodanige regeling voor-
gesteld wordt, niet voldoende achten, heeft dit oordeel op zichzelf voor ons
geen bijzondere waarde. Met genoegen echter namen wij kennis van haar
meening omtrent het al of niet grondwettige van het beginsel om bij de
schutterijen een eersten ban te vormen, bestaande uitsluitend uit gewezen
miliciens en gewezen vrijwilligers. »Indien», zegt zij, »van dezen eersten
ban der schutterij geen andere diensten gevorderd worden dan die, welke
volgens de Grondwet, in vredes- en in oorlogstijden, aan de schutterijen
mogen worden opgedragen, en aan de bepalingen van de artt. 188 en 189
wordt voldaan, dat in de gemeenten schutterijen worden opgericht en dat de
sterkte en inrichting dier schutterijen door de wet worden geregeld, zou er,
naar de zienswijze der Regeering, geen reden bestaan, waarom deze organi-
satie in strijd met de Grondwet zou worden geacht.

»Nergens toch wordt een bepaald verbod aangetroffen om de schutterijen
in bepaalde categoriën in te deelen, of zelfs om bij die wapenmacht voor
een gedeelte officieren en minder kader van het leger te gebruiken" (bladz 14).

Deze zienswijze eener Regeering, die tevens verklaart geenszins het voor

nemen of de bedoeling te hebben een dergelijke splitsing te verwezenlijken, in verband met het vroeger reeds aangehaalde gevoelen dierzelfde Regeering omtrent het niet ongrondwettige van den persoonlijken dienst bij de militie, versterkt ons in onze opvatting, dat de Grondwet een inrichting der levende strijdkrachten, zooals wij die noodig achten, niet absoluut belet.

Men denke nu toch vooral niet, dat deze vraag, daar er een commissie tot Grondwetsherziening benoemd is, geen practisch nut meer zou hebben. Wanneer zal die herziening komen en wat zal daarbij met Hoofdstuk VIII gebeuren? Wie, die 't zeggen kan? En het kan niet genoeg herhaald worden: een andere regeling onzer levende strijdkrachten lijdt geen uitstel. Zij mag niet achter een eventueele Grondwetsherziening verschoven worden. Zoolang zij niet tot stand is gekomen niet alleen, maar zoolang zij niet volledig in toepassing is gebracht, kan onze verdedigbaarheid niet gewaarborgd heeten.

Ook de bij de Grondwet vastgestelde vijfjarige militiediensttijd acht de Regeering volstrekt geen hinderpaal te zijn voor een goede regeling. Naar haar meening zou, bij herziening der Grondwet, kunnen worden overwogen, of de verlenging van den militiedienst met één of twee jaren zou zijn aan te bevelen; maar ongeraden zou zij het achten te dien opzichte verder te gaan.

Uit een uitsluitend militair oogpunt is zeker de grootst mogelijke verlenging van den militiedienst de meest gewenschte toestand. Het valt echter, dunkt ons, niet te ontkennen, dat de kansen om in die richting veel te verkrijgen, niet zeer groot zijn. Waar wij bovendien ons geheel aan de zijde der Regeering scharen, d. i. als zij de vraag opwerpt of, wanneer in vredestijd gedurende de laatste jaren van den militiedienst geen oproeping onder de wapenen meer plaats had, de militaire waarde van dat gedeelte der militie niet aanmerkelijk zou verminderen. Wij zijn van oordeel dat, om te kunnen rekenen voor onmiddellijke werkdadige deelneming aan den oorlog, hetzij op dit deel der militie, hetzij op den hiervoren bedoelden eersten ban der schutterijen, oefeningen voor deze categorieën dringend noodig zijn, en wel niet oefeningen over een geheel jaar verdeeld, maar oefeningen gedurende eenige achtereenvolgende dagen, b. v. om het andere jaar, of in kampen, of in fortén, naar gelang van haar bestemming voor het geval van oorlog. Dergelijke oefeningen zullen echter voor hen, die ze moeten bijwonen, en ook voor hun gezinnen, naar onze overtuiging, minder bezwaren medebrengen, dan die, welke de Regeering voor haar zoogenaamde geoefende schutters wil, nl., wanneer zij gedurende die oefeningen behoorlijk betaald worden.

2°. Ook de quaestie, of de regeling der militie en der schutterijen gezamenlijk in één wet, dan wel in meerdere wetten behoort te geschieden, wordt in het Verslag behandeld. Beide zienswijzen vonden in de afdeelingen vóór en tegenstanders. De meerderheid der Commissie verklaarde zich te vereenigen met een regeling in twee afzonderlijke wetten: de minderheid zou aan één wet de voorkeur gegeven hebben, doch ziet in twee wetten geen overwegend bezwaar. Wij gelooven, dat hier voornamelijk gewogen heeft — wat dan

trouwens ook in het Verslag gereleveerd wordt — het vertrouwen, dat de Ministers in geen geval één der wetsontwerpen afzonderlijk aan den Koning ter bekrachtiging zouden voordragen, en wijders nog bij sommigen de meening, dat militie en schutterijen te heterogeene bestanddeelen zijn om ze bij één wet te regelen.

Na de bepaalde verklaring der betrokken ministers daaromtrent — in verband met hetgeen hierover in het Regeeringsantwoord staat moeten wij erkennen, dat wij ons geen vroeger „afgelegde verklaring” van den Minister van Oorlog op dit punt herinneren — is ons hoofdbezwaar tegen de indiening van twee ontwerpen vervallen. Echter begrijpen we niet, welke bezwaren er aan de samenvoeging in één wet in den weg zouden kunnen staan. Waarom zou niet de wet uit twee of, met afzonderlijke regeling van een landstorm, uit drie hoofddeelen kunnen bestaan? Een goede en nauwkeurige uitvoering zou o. i. daarbij minstens evenzeer verzekerd kunnen zijn als nu.

3°. De organisatie van een landstorm, hetzij afzonderlijk, hetzij als onderdeel der schutterijen, maakte in de afdeelingen insgelijks een punt van be- raadslaging uit. De meerderheid der Commissie was van oordeel, dat het wenschelijk is een zogenaamden landstorm te organiseeren als onderdeel der schutterijen. De minderheid der Commissie vereenigt zich met het grondwettig bezwaar tegen zoodanige regeling in de afdeelingen te berde gebracht, doch wenscht het gevoelen der Regeering te vernemen over de vraag, in hoever de Grondwet toelaat nog andere verplichtingen ten behoeve der defensie dan die voor militie en schutterijen aan de ingezetenen op te leggen. De Regeering antwoordt op die vraag het volgende: »Aangezien de Grondwet niet spreekt van eenen *landstorm*, is het, naar de meening der Regeering, buiten twijfel, dat het in het leven roepen van een *afzonderlijken* landstorm ongrondwettig zou zijn. Doch een dergelijke instelling zou, met een anderen naam, aan de inrichting der schutterijen verbonden kunnen worden”. Nu, de naam doet er minder toe. Met bevreemding echter hebben wij kennis genomen van de argumenten, die de Regeering tegen dergelijke inrichting der schutterijen aanvoert. »In het belang van de verdediging des lands acht de Regeering het vooral noodig, dat aan de natie de overtuiging geschonken worde, dat de schutterij een wapenmacht zij, die op krachtige wijze aan de verdediging des lands kan deelnemen; dat hare medewerking hierbij onontbeerlijk is en dat een ernstige voorbereiding voor de vervulling dezer taak door degelijke oefening in tijd van vrede noodzakelijk en plichtmatig is.

»Door nu reeds in tijd van vrede als onderdeel der schutterijen een wapenmacht op te richten met een gebrekkige organisatie, voor welke geen wapenen en uitrusting voorhanden zouden zijn, en die dus bij het uitbreken van den krijg feitelijk in de onmogelijkheid zou verkeeren om tot de verdediging mede te werken, zou daarentegen lichtelijk de meening ingang vinden, dat niet zoozeer op de medewerking der schutterijen voor de verdediging des lands gerekend behoeft te worden.

»Voor den moreelen indruk acht de Regeering het dus veeleer wenschelijk geen langduriger *verplichten* dienst te vragen dan voor de verdediging des lands noodzakelijk geacht wordt, en verder om de schutterijen niet talrijker te doen zijn dan noodig is, en dan, in verband met den eisch om ze behoorlijk te wapenen en uit te rusten, mogelijk is te achten».

We begrijpen deze redeneering niet goed, vermoedelijk omdat wij ons van den landstorm of het deel der schutterplichtigen, dat de plaats daarvan zou innemen, een ander begrip vormen dan de Regeering. Wij willen dien landstorm in de eerste plaats om zeker te zijn, dat de Staat bij het uitbreken van een oorlog, behalve over de noodige soldaten, ook over de noodige werkrachten kunne beschikken, en waar wij vroeger wezen op het wenschelijke om nog al de ingezetenen gedurende 5 of 10 jaren na den schutterplichtigen leeftijd er bij in te deelen, stelden wij ons niet voor, aan dien geheelen landstorm een militaire organisatie te geven, maar wij wilden alles zoo geregeld zien, dat in geval van oorlog over al de leden van den landstorm, naarmate van hun vermogens en van de behoefte, zou kunnen beschikt worden. Het Verslag noemt dit: »Dij een wettelijke regeling van zoodanigen landstorm zoude de taak van de geoefenden voor militaire, en die van de ongeoeffenden voor niet-militaire diensten behoorlijk moeten worden afgebakend en omschreven». Die militaire diensten zouden zich o. i. moeten bepalen tot de verplichting voor tijden van oorlog om op te komen hetzij tot aanvulling van verliezen, hetzij tot het vormen van afzonderlijke korpsen voor het geval, dat bij een langdurigen oorlog meerdere krachten mochten nodig zijn dan leger en schutterijen beschikbaar stellen. De Regeering erkent, dat dit laatste mogelijk zal wezen; maar, volgens haar, zal het dan, indien de verdediging door de natie met geestdrift gevoerd wordt, zeer zeker niet aan vrijwilligers ontbreken — en zij wil die vrijwilligers alsdan tot voornemde doeleinden gebruiken.

Wij behoeven hier de vragen niet eenmaal op te werpen: Maar als de verdediging nu eens *niet* met geestdrift gevoerd mocht worden? of: hoe, als nu eenmaal die vrijwilligers niet of niet in voldoende getale opkwamen? Het is toch inderdaad ook buitendien reeds moeilijk te verklaren, hoe men er tegen kan hebben om, met het oog op een mogelijken oorlog, een regeling in het leven te roepen, die in gewone tijden aan niemand eenigen of althans geen noemenswaardigen last zou opleggen. Maar er is meer. Zou het niet meer wezen in het belang en van den Staat en van de ingezetenen, wanneer te voren gevormd zijn categoriën van landstormplichtigen, die zoo noodig voor aanvulling of uitbreiding van legerafdeelingen en andere, die voor werkzaamheden van verschillenden aard zullen gebezigd worden, dan dat men gevaar loopt over eventueel zich aanmeldende vrijwilligers naar de oogenblikkelijke behoefte te moeten beschikken, zonder rekening te kunnen houden met hun vermogens? Men verlieze toch vooral de bloedige ervaringen van den Fransch-Duitschen oorlog niet uit het oog.

Juist echter voor het geval dat, bij een langdurigen oorlog, de verdediging door de natie met geestdrift gevoerd wordt, komt ons een georganiseerde landstorm hoogst gewenscht voor. Dan zullen zich, de ondervinding leert dit, gewapende henden vereenigen, die een soort guerilla oorlog op eigen hand voeren, waartoe een groot deel van ons land uitstekend geschikt is, en dan is het, naar de tegenwoordig aangenomen regelen van volkenrecht, noodzakelijk, dat die henden bestaan uit personen, wier positie bij de wet geregeld is, die een zekere organisatie en een onderscheidingsteeken hebben, ten einde te voorkomen, dat de vijand hen buiten de wet stelle en als moordenaars en brandstichters vonnist.

Uit die oogpunten beschouwd zouden wij voor ons het niet te verantwoord achten, wanneer verzuimd werd een wettelijke regeling van den landstorm in het leven te roepen, als niet de Grondwet dit categorisch belet. En dat doet ze, ook naar het oordeel der Regeering, niet.

4. De vraag, in hoeverre de invoering van een zoogenaamde *Militarsteuer* aanbeveling verdient, kwam ook in de afdelingen ter sprake; maar het denkbeeld eener zoodanige belasting mocht zich, ofschoon het wel verdedigers vond, niet in de sympathie van velen verbeugen. De Commissie sprak als haar oordeel uit, dat de invoering er van, hoe men ook over het beginsel moge denken, in de toepassing groote bezwaren zou ondervinden en de Regeering achtte het niet wenschelijk de betrokken personen, aangezien in haar stelsel vrijstelling van dienst alleen zal worden verleend in 's lands belang en bij lichamelijke ongeschiktheid, een belasting voor hun vrijstelling, die geen gunst is, te doen betalen.

Voorreest heeft dus het denkbeeld eener *Militarsteuer* nog weinig kans om bij ons te worden in toepassing gebracht.

5. De voorgestelde verhooging der sterkte van de militia, hoe gering ook in vergelijking met vroegere voorstellen, stuitte toch, zooals trouwens niet anders te verwachten was, in de afdelingen op tegenstand. De meerderheid der Commissie kon zich echter, na kennisneming der door de Regeering nader verstrekte opgaven, met die verhooging vereenigen. Wat evenwel de vraag betreft, of alleen het maximum van de sterkte der militia in haar geheel, alleen dat der jaarlijksche lichting, of wel beide bij de wet behooren te worden vastgesteld is de Commissie van oordeel: »dat het maximum van de sterkte der militia, berekend naar het zuiver cijfer, dat men noodig acht, in de wet behoort te worden opgenomen, en dat de hoegrootheid der lichting jaarlijks bij Koninklijk Besluit behoort te worden bepaald.»

Bovendien echter wil de Commissie, ten einde te voorkomen, dat een bijzonder groot verloop, b. v. ten gevolge van een epidemie, op één enkele lichting worde verhaald, een zekere grens voor de jaarlijksche lichting gesteld zien, die natuurlijk hooger moet zijn dan de vereischte sterkte daarvan bij normaal verloop.

Het kan onzen lezers bekend zijn, dat wij met deze zienswijze der Com-

missie geheel instemmen en hetgeen de Regeering daartegen inbrengt, heeft ons niet tot andere inzichten gebracht.

6°. Omtrent de wijziging, ten opzichte van het tijdstip van inlijving door de Regeering voorgesteld, waren in de afdelingen de gevoelens verdeeld. De meerderheid der Commissie echter achtte het voorstel der Regeering te dien aanzien aannemelijk. Over dit punt zou nog wel wat te zeggen zijn, doch na hetgeen we daaromtrent vroeger opgemerkt hebben (1), willen wij er verder maar over zwijgen. De motieven, die vóór deze wijziging in de afdelingen te berde gebracht werden, hebben onze vroegere overtuiging niet kunnen wijzigen. De opkomst der miliciens in October moge in het belang wezen der miliciens zelve, in het belang der levende strijdkrachten achten wij die zeker niet.

7°. Bij de vaststelling van het onder de wapenen blijvend gedeelte der militie op één zesde van het geheele bedrag der militie te land was de Commissie niet ongenogen zich neder te leggen; doch meende daarbij niet onopgemerkt te mogen laten, dat ook de voorgestelde verhooging van het contingent in aanmerking komt bij de beoordeeling van dit voorstel der Regeering, dat door de gelane verwijzing naar het bestaande te kort op de organieke sterkte aan vrijwilligers niet zeer volledig is toegelicht. Uit het eerste gedeelte dezer opmerking meenen wij te moeten afleiden, dat de Commissie, althans eenigszins, overhelt naar de zienswijze van die leden in de afdelingen, die van oordeel waren, dat door inkrumping van het aantal wachten ten andere bijdiensten, die schadelijk voor de oefeningen werken, zeer wel met het thans bestaande één zevende of zelfs met een nog geringer deel zou kunnen worden volstaan." Dat mannen, die met de werkelijke behoeften van het leger niet bekend zijn, zoo redeneeren, kunnen wij ons verklaren; maar dat zulke uitingen geen tegenspraak gevonden hebben bij de militairo leden der Kamer — en dit schijnt niet het geval geweest te zijn, ten minste het Verslag zegt er niets van — dit heeft ons verwonderd. Wij mogen niet verzwijgen, dat wij in dit opzicht teleurgesteld zijn.

Wat het laatste gedeelte der opmerking betreft, deelt de Regeering mede, dat de aanvankelijke toelichting in zoover minder juist was, dat daar niet van een bestaand te kort op de organieke sterkte aan vrijwilligers, maar van gebrek aan een voldoende aantal vrijwilligers had moeten worden gesproken.

8°. Ter verkrijging van meer vrijwilligers bij de militie werden in de afdelingen verschillende denkbeelden aan de hand gedaan, waarvan wij, met de Regeering, zoolang zij op zich zelve zouden staan, niet veel resultaten wachten. De Regeering verklaart te vergeefs naar middelen gezocht te hebben om vrijwillige dienstneming bij de militie zoodanig te bevorderen, dat het aantal vrijwilligers daarbij noemenswaardig zou toenemen. Wij zijn van oordeel dat men zoolang vergeefs naar zulke middelen zal blijven zoeken, als men

(1) *Spectator* 1882 N°. 1, blad. 449 en volg.

niet besluit om den persoonlijken dienst bij de militia in te voeren. Gaat men echter daartoe over, dan zullen dezelfde middelen, die thans niets beloven, zooals wij vroeger reeds uiteengezet hebben, naar onze overtuiging, wel effect hebben. Ook in dit opzicht kan beweerd worden, dat in de tegenwoordige omstandigheden de persoonlijke dienst is in den geest der Grondwet, omdat daardoor zal worden medegewerkt tot het verkrijgen der vrijwilligers, waaruit art. 180 der Grondwet de militia in de eerste plaats wil samengesteld zien.

9°. Wij komen nu tot een zeer belangrijke quaestie n.l. die van het militiekader.

Met betrekking tot dit punt toont het Verslag al zeer weinig ingenomenheid met de plannen der Regeering. »Van het betoog in de Memorie van Toelichting omtrent de vorming van kader voor het leger had men in de afdelingen niet zonder bevreemding kennis genomen. Men oordeelde, dat door deze wetsontwerpen zeker geen meer bruikbaar militiekader zal worden verkregen dan wij thans bezitten. De schutterij zal alle voor kader geschikte elementen tot zich trekken, terwijl bij die wapenmacht slechts een zeer gebrekkige en onvoldoende opleiding tot het kader zal kunnen worden verkregen. Tot het bekomen van een voldoende kader zal men óf tot afschaffing der dienstvervangings, óf tot het uitloven van betere bezoldiging en goede voorzichten na volbrachten dienstdienst moeten overgaan.

»De Commissie vereenigt zich geheel met deze beschouwingen».

Ziedaar alles, wat het Verslag omtrent het gevoelen der leden van de Tweede Kamer bij den betrokken paragraaf inhoudt. Geen stem schijnt zich dus te hebben doen hooren ter verdediging van het stelsel der Regeering. Haar antwoord op de vorenstaande opmerkingen komt ons zwak voor en zal, gelooven wij, niet velen tot haar zienswijze in deze overhalen. Zij acht voor het leger noodig *vrijwillig kader*; doch oordeelt het niettemin wenschelijk, dat ook miliciens tot kader worden opgeleid. »Dit militiekader wenscht zij echter niet te bestemmen om het vaste kader van het leger te vervangen, door, in tijd van vrede, de sterkte van dat kader te verminderen, of door bij mobilisatie een belangrijk gedeelte van het laatstbedoelde kader bij de schutterijen te doen overgaan. Het militiekader kan, naar de overtuiging der Regeering, zelfs wanneer het uit alleszins geschikte elementen bestaat en zijn opleiding behoorlijk is geregeld (1), in den voor de militia vastgestelden oefeningstijd niet voldoende geschikt worden, om aan de hooge eischen, die voor het kader van het leger moeten worden gesteld, te kunnen voldoen.

»Met de vorming van het militiekader heeft de Regeering dan ook hoofdzakelijk het doel: den dienst der militia aan te moedigen en lust en ijver bij dien dienst op te wekken (1). Uit den aard der zaak zal evenwel van het militiekader vooral nadat het eventueel gedurende een oorlog verder zal zijn gevormd,

(1) Wij curaveeren.

partij kunnen worden getrokken, om gedeeltelijk te voorzien in de geledene verliezen aan kader van het staande leger, terwijl ook overigens de opleiding van militiekader eenigermate kan ten goede komen aan de behoefte aan kader voor de schutterijen, waarbij het, na den vijfjarigen militiedienst te hebben volbracht, zal overgaan".

Wij hebben geoordeeld, dit geheel betoog te moeten overnemen om geen gevaar te loopen, dat wij de inzichten der Regeering onjuist of onvolledig weergaven. Inderdaad, dit zou anders o. i. al licht ondersteld kunnen worden. Het optimisme der Regeering ten aanzien van de kaders voor haar schutterijen is waarlijk zeer moeilijk te rijmen met haar pessimisme, waar het militiekader geldt. Het denkbeeld om het vaste kader van het leger in te krimpen en door militiekader te vervangen, zal in den tegenwoordigen tijd en met den feitelijken toestand onzer levende strijdkrachten zeker niet veel aanhangers tellen en om bij mobilisatie een belangrijk deel van het militiekader bij de schutterijen te doen overgaan — dit wordt, zooals de Regeering zelve zegt, slechts »door sommigen aangegeven".

Wij zullen ons dus nu bepalen tot een korte beschouwing van hetgeen de Regeering zelve met het militiekader wil. In de eerste plaats aanmoediging van den dienst en opwekking van lust en ijver. Mag enkel voor dit doel aan miliciens een graad verleend worden? Maar dit daargelaten. Er wordt toch op die gegradueerde miliciens door den Minister van Oorlog in zijne organisatie wel degelijk gerekend. In geval van mobilisatie wordt bij een compagnie infanterie het vaste kader verminderd met 1 sergeant en 2 korporaals, doch daarentegen kunnen er dan boven het bepaald getal onderofficieren en korporaals 2 milicien-sergeanten en 5 milicien-korporaals zijn; terwijl het dan nog overschietende militiekader overgaat bij het depot van het regiment. Wij gelooven, dat het er gek zou uitzien, als wij, wanneer er eenmaal een oorlog uitbrak, geen militiekader hadden. Hoe anders aan het bestaand incompleet aan kader bij het leger te gemoet te komen? En aangenomen, dat het vrijwillig dienend kader eenmaal compleet mocht zijn — een vrij gewaagde onderstelling voor de eerste tijden — hoe dan dadelijk te voorzien in de verliezen, die dat kader in den strijd toch zeker wel lijden zal? De Regeering spreekt van een »gedeeltelijk" voorzien; doch van waar moet de rest der aanvulling knnen? Gewezen onderofficieren en korporaals, voor zoover ze niet bij de schutterijen dienen, kunnen en zullen zich ook wel aanmelden, doch mag men daarop rekenen? In 1870 stroomden de vrijwilligers niet hard toe en toch liet de toestand zich toen in den begiune althans zeer hachelijk aanzien. Naar onze overtuiging kunnen wij het militiekader niet missen en als aanvulling van ontbrekend vrijwillig kader en als de meest geschikte stof tot aanvulling van verliezen aan kader gedurende den oorlog. Wij laten dan nog in het midden, of onze tegenwoordige oorlogsorganisatie niet op het bestaan van militiekader gegrond is; wat wij voor ons wel gelooven. Heeft men nu dat kader noodig, dan moet het zoo goed mogelijk zijn en

de noodzakelijkheid ervan is dus een krachtig pleidooi voor de afschaffing der dienstvervangings.

Het standpunt, dat de Regeering ten aanzien van het militiekader heeft gemeend te moeten innemen, kunnen wij ons dan ook moeilijk anders verklaren dan door het feit dat zij den persoonlijken dienst niet wilde en dus aan dit kader vooral niet te veel waarde mocht worden toegekend. Ons dunkt, dat het aan geen redelijken twijfel onderhevig kan zijn, dat voor de schutterijen, hoe die ook mogen zijn samengesteld, een grooter of kleiner gedeelte kader, dat zijn opleiding en vorming in het leger genoten heeft, van het hoogste belang te achten is. De Regeering weet voor dit belang, naar het schijnt, geen betere uitdrukking te vinden, dan dat „ook overigens de opleiding van militiekader eenigermate kan ten goede komen aan de behoefte aan kader voor de schutterijen“.

Tegenover de bewering der Regeering betreffende de bruikbaarheid van het militiekader kan gesteld worden, hetgeen reeds vroeger in het Verslag van de zijde der tegenstanders van de dienstvervangings is aangemerkt: »Bij persoonlijken dienstplicht kan men uit de militie niet alleen korporaals, maar ook sergeanten en zelfs reserve-officieren verkrijgen; terwijl dit zich thans bepaalt tot korporaals en enkele sergeanten. Heeft men slechts intellectueele elementen, zoo kan men het met éénjarigen dienst zoover brengen. Dit is gebleken niet alleen in het Duitsche leger, waar ook nog niet lang geleden bij den veldtocht der Oostenrijkers in Bosnië“. Men ziet, ook hier weer bewijs tegenover de beloofde proefnemings der Regeering. En men lette er wel op, dat de sprekers van zoo even niet het vrijwillig kader door militiekader willen vervangen. »Absoluut zal“, zeggen zij, »de kaderquaestie door de opheffing der plaatsvervangings niet worden opgelost, omdat de aanvulling van het vaste kader van het vraagstuk van den persoonlijken dienstplicht onafhankelijk is. . . . Doch indirect is er wel degelijk verband tusschen de kaderquaestie en de afschaffing der plaatsvervangings, omdat het militiekader behoort te kunnen inspringen overal waar het noodig is“. Het is dan ook waarlijk wel verklaarbaar dat, zooals het Verslag op bladz. 60 inhoudt, een deel der leden, anders niet onvoorwaardelijk gestemd ten gunste van den persoonlijken dienst, *dezen in het belang der kadervorming noodzakelijk achtte* (1).

We moeten hier nog de aandacht vestigen op een, althans in ons oog, zonderling argument, dat de Regeering tegen den persoonlijken dienst aanvoert. »Aangezien“, zegt zij (bladz. 62), »de invoering van den persoonlijken dienstplicht veelal wordt aanbevolen tot het verkrijgen van militiekader, zou daarbij, tot het bekomen van de verlangde legersterkte aan soldaten, het jaarlijksch contingent moeten worden verhoogd met de sterkte van het jaarlijks op te leiden militiekader. De kans tot vrijloten zou bijgevolg geringer worden, en uit dien hoofde zou zoowel voor de minder als voor de meer gegoeden de militiedienst in het algemeen worden verzuwaard.

(1) Wij cursiveeren.

Waar staat geschreven, dat de persoonlijke dienst zou moeten strekken om ons *meer* militiekader te geven. De Minister REUTHER heeft in de bepalingen omtrent de sterkte van het militiekader geen wijziging gebracht en er bestaat o. i. geen enkel motief om dat wel te doen, als de dienstvervangings wegvalt. Het getal der reserve-officieren van de toekomst zou toch wel niet zóó groot wezen, dat daarvoor het maximum van het militiecontingent behoorde verhoogd te worden. Neen, het groot verschil tusschen het militiekader in het een en in het andere geval zou niet gelegen zijn in de sterkte maar in het gehalte. De persoonlijke dienst moet ons *beter* militiekader verschaffen. Terwijl nu een groot gedeelte der miliciens-korporaals niet anders zijn dan miliciens met strepen op den mouw, die voor het vervullen hunner functie al zeer weinig geschiktheid hebben, zouden wij dan bruikbare korporaals uit de militie kunnen trekken. Het ware dan ook geen onbereikbaar ideaal meer om per compagnie werkelijk een paar bruikbare miliciens-sergeanten te hebben — die de Generaal REUTHER, blijkens zijn oorlogsorganisatie, toch ook mogelijk acht — en met één bruikbaar reserve-officier per compagnie op de vijf lichtingen zouden zeker de illusien der voorstanders van den persoonlijke dienst al vrij wel verwezenlijkt zijn.

Gaarne erkennen wij, dat de Regeering in haar uitvoerige beschouwingen over de beteekenis der artt. 178 en 180 van de militiewet duidelijk uiteengezet heeft, dat de dienst der militie te gelijk met en op dezelfde wijze als de vrijwilligers van art. 178 door de Grondwet wordt toegelaten. Zelfs echter al nemen wij met haar aan, dat zoodanige regeling ook bepaald in de bedoeling zou hebben gelegen van den Grondwetgever van 1848 — een zienswijze, waarvoor de Regeering ongetwijfeld goede gronden aanvoert — dan nog komen ons de inzichten der Regeering ten aanzien van het militiekader niet gewettigd en niet in het belang van het leger voor. De tegenwoordige Minister van Oorlog denkt er dan ook heel anders over. Een zijner eerste Regeeringsdaden is geweest het uitvaardigen eener aanschrijving, waarin gewezen wordt op het groote belang, dat er zoowel voor het leger als voor de schutterij in gelegen is om uit de militie een zoo talrijk en bruikbaar mogelijk kader te vormen.

Men kan o. i. om andere redenen gestemd zijn tegen de invoering van den persoonlijke dienst en dan trachten te betoogen, dat het nut om meerder en beter kader uit de militie te kunnen trekken, dat daaruit zou voortspruiten, niet opweegt tegen de aan die hervorming verbonden bezwaren; maar het militiekader te bezigen als een middel om den persoonlijke dienst te bestrijden, dat gaat in ons oog te ver. Wij houden ons dan ook overtuigd, dat de Regeering door haar betoogen in dit opzicht haar standpunt als verdediger van de dienstvervangings niet heeft versterkt.

We moeten hier onze beschouwingen over het Verslag eindigen — niet,

echter omdat het verder geen stof tot bespreking meer zou opleveren. Het tegendeel is waar. Het lag evenwel niet in onze bedoeling, een volledig overzicht van dit belangrijk staatsstuk te geven. Hiertoe toch zouden wij moeten beschikken over een ruimte, die wij er niet voor beschikbaar konden stellen. Daarom hebben wij er ons toe bepaald, enkele gedeelten er uit te releveeren en daaraan eenige beschouwingen vast te knoopen. Moge onze arbeid velen er toe aansporen, het Verslag zelf ter hand te nemen. Het verdient ten volle een nadere kennismaking: er valt veel uit te leeren.

Van harte welkom!

Proeve van een wetboek van militair strafrecht door
Mr. J. H. BEALJON, lid van het Hoog Militair Ge-
rechtshof, Utrecht, J. L. BEIJERS, 1883. Prijs f0,75.

De lijdensgeschiedenis van onze militaire strafwetgeving is bekend. Al dadelijk bij de oprichting van het Hoog Militair Gerechtshof werd aan hetzelfde opgedragen, doorlopend aanteekening te houden van de veranderingen, die de ervaring der practijk als wenschelijk zou aanwijzen en reeds in 1819 werd door den Commissaris-generaal van oorlog bij den Koning aangedrongen op hare geheele herziening.

Reeds toen zij ingevoerd werd deugde zij niet (1). Tegenstrijdigheden, wetenschappelijke ketterijen, dwaasheden, anzi — ziedaar schering en inslag in onze militaire strafwetgeving (2).

Wij zijn de tweede helft van het jaar 1883 ingetreden en met uitzondering van geringe wijzigingen, die intusschen zeer zeker als verbeteringen moeten worden aangemerkt, sukkelen we nog steeds onder die gebrekkige wetgeving voort.

Als de voornaamste oorzaak daarvan mag wel genoemd worden de geringe belangstelling van het groote publiek in het lot van den soldaat. Men kent het leger niet; het is niet populair. En waarom niet? Omdat het ontwikkelde gedeelte der natie er buiten staat, er vreemd aan blijft. Het volk achter de kiezers nagenoeg alleen levert er het contingent voor. Ware dit anders geweest, gewis men had die schromelijke gebreken niet zo lang geduld!

Maar de officieren dan, zal men vragen, de militaire rechters, waarom hebben zij, die dagelijks met die slechte rechtsbepalingen in aanraking kwamen en aan wie toch de zorg voor den soldaat was opgedragen, hunne stemmen niet luide laten weerklinken? Het antwoord is gemakkelijk te geven. Ten gevolge van geheel onvoldoende opleiding voor hunne rechterlijke taak misten zij ten eenenmale de zoozeer noodige kennis van het militair recht, om met

(1) Mr. GOUVERLOU. Zitting Tweede Kamer 16 October 1870.

(2) Mr. H. VAN DEN HOEVEN. Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap 1873—1876, bladz. 46.

eenig gevoel van zelfvertrouwen te kunnen optreden ter aanwijzing van verbeteringen. Het is hun ten allen tijde duidelijk genoeg geweest, dat de militaire strafwetten slecht, ja ellendig waren; maar aan uitsluitend afbrekende critiek hebben zij zich, en te recht, niet willen wagen.

En de rechtsgeleerden dan, die deel uitgemaakt hebben van de militaire justitie? Hun aantal is gering en de weinige, doch meestal krachtige stemmen, die van hen zijn uitgegaan, bijgestaan door de niet minder krachtige van hen, die hoewel buiten de militaire rechtspraak staande, zich met groote toewijding aangordden, om niet alleen met juistheid den vinger op de vele wondeplekken te leggen, maar tevens de middelen tot herstel aan te geven — ze zijn tot nu toe gebleven roependen in de woestijn.

De volksvertegenwoordigers? Meermalen hebben ook zij bij de Regeering met klem van redenen op verbetering aangedrongen. Maar de staatsmachine loopt over zoovele rondsels en schijven; het dadelijk belang der herziening van de militaire wetten kwam om de bovengenoemde reden niet helder genoeg in het licht, en mochten al jaarlijks enkelen steeds op hetzelfde aanbeeld blijven slaan, mocht zelfs eenmaal bij wijze van protest het toestaan van gelden voor het verder voortbestaan van het Hoog Militair Gerechtshof van ééne stem afhankelijk zijn geweest, blijvende belangstelling, volhardende aandrang van de meerderheid heeft zich nog steeds doen wachten.

Wat eindelijk heeft de Regeering gedaan, om aan den jammerlijken toestand een einde te maken? Het heeft harerzijds niet ontbroken aan het vragen van adviezen, het benoemen van commissiën, het indienen van voorstellen ter gedeeltelijke wijziging en het doen van beloften. Toch is het haar slechts eens, door de wetten van November 1879, mogen gelukken een gedeeltelijke wijziging van eenig belang tot stand te brengen en dat dit zelfs moeite heeft gekost, kan men opmaken uit de omstandigheid, dat het eerste ontwerp van die wetten in Maart 1868 is ingediend. Vrees van de Tweede Kamer, dat gedeeltelijke herziening de geheele op den achtergrond zou schuiven, verschil van inzicht over het noodzakelijke wat eerst herzien moest worden, de rechtspleging of de strafwetgeving, en herhaalde wisseling van ministers mogen wel als de voornaamste oorzaken van de langdurige behandeling dier wetten worden aangemerkt.

Na 1848 werd intusschen meestal zoowel in geschriften als in redevoeringen het beginsel op den voorgrond gesteld, dat het exceptioneele militaire recht aan het gemeene recht moest aansluiten en dat een geheele herziening der militaire wetten moest voorafgegaan worden door een geheele herziening der gemeene strafwetgeving. Eerst de regel, daarna de uitzonderingen. De onlangs afgetreden minister van justitie had dan ook als zijn programma bekend gemaakt, dat hij achtereenvolgens met medewerking der Volksvertegenwoordiging hoopte tot stand te brengen een nieuw Nederlandsch Wetboek van Strafrecht, een nieuw Militair Strafboek, een nieuw Wetboek van Strafvordering en een nieuwe Militaire Rechtspleging.

Zooals bekend is, is het nieuwe Wetboek van Strafrecht in de kolommen van het *Staatsblad* opgenomen en wacht het slechts op invoering. In het belang der militaire strafwetgeving is het te hopen, dat de tegenwoordige minister van justitie zich aan het programma van zijn ambtsvoorganger zal houden, opdat de Crimineele Wetboeken voor het krijgsvolk te water en te lande, die reeds te lang zijn geduld, zoo spoedig mogelijk tot de geschiedenis zullen behooren.

Intusschen wij zijn nog zoo ver niet. Twee en een half jaar na de afkondiging van het Wetboek van Strafrecht, wordt de eerste stap, de indiening van een ontwerp van een Militair Strafwetboek, nog steeds met verlangen te gemoet gezien. Er schijnt een *fatum* te rusten op de militaire strafwetgeving. Nog den 27sten Augustus 1881 was het oordeel van Mr. POLS betreffende de militaire jurisdictie in de vergadering der *Juristenvereniging*: „dat de rechtsovertuiging, waarvan toch elke nieuwe wet op de militairrechtelijke organisatie en de rechtspleging de vrucht moet zijn, nog niet voldoende was gevestigd, dat deze quaestie èn in de publieke opinie èn in de rechtsgeleerde wereld nog te weinig was voorbereid“; en hoe vreemd het ook moge schijnen, dat 66 jaren na de invoering van een wet, wier gebreken al aanstonds erkend werden, zich nog geen nieuwe rechtsovertuiging gevormd heeft, ik geloof dat die woorden volle waarheid bevatten en evenzeer van toepassing zijn op het materiële militaire strafrecht.

Ook dit is m. i. in de eerste plaats te verklaren uit de geringe belangstelling in het lot van den soldaat, uit het feit, dat te weinig personen hunne studien ernstig in die richting hebben geleid; maar in de tweede plaats schijnt het mij toe, dat daarbij ook een andere omstandigheid in het oog dient te worden gehouden, namelijk de moeilijkheid om de militaire eischen met de juridische in overeenstemming te brengen. GÉRARD zegt daaromtrent in de voorrede van zijn *Code pénal suivi du code pénal militaire et du règlement de discipline* (1): En 1867, lorsque la législature s'occupa de la révision du Code pénal commun, le moment semblait être venu de réformer la législation pénale militaire. J'eus alors l'honneur de soumettre à M. le ministre de la justice un avant-projet, qui fut modifié, refait, remanié à plusieurs reprises. Je me trouvais dans une situation fort délicate, placé pour ainsi dire entre le ministre de la guerre et le ministre de la justice, dont les vues ne s'accordaient pas en tous points. Les concessions exigées par l'un étaient souvent difficiles à faire accepter par l'autre. J'eus néanmoins le bonheur de voir présenter aux Chambres législatives un projet que je ne considérais pas comme parfait, mais qui n'en consacrait pas moins des améliorations réelles. La mise en harmonie des deux législations, civile et militaire, générale et exceptionnelle, est incontestablement un progrès que, jusqu'à ce jour, aucune autre nation n'a pu réaliser.

(1) *Bruxelles*, librairie universelle de J. ROZEZ, rue de la Madeleine, 1877.

Le projet rencontra peu d'objections; il fut adopté par les deux Chambres et sanctionné par le Roi".

Die voorrede is vooral ook nog daarom merkwaardig, omdat zij de geschiedenis van de wording der Belgische militaire strafwet van 1870 doet kennen.

Op het bovenstaande volgt namelijk: »Il n'y a pas huit ans que ces faits se sont passés et déjà le souvenir en est perdu. Les gouvernements constitutionnels sont essentiellement oublieux. Qu'on permette donc à un vieux magistrat, qui a consacré la plus belle partie de sa vie au service de l'armée, de lui léguer ce souvenir et d'attacher son nom à une oeuvre dont il fut le principal auteur; qu'on lui permette, afin qu'aucun doute ne puisse s'élever sur l'authenticité du fait, de consigner ici les documents qui en font foi."

En hierop laat hij verschillende brieven van de ministers en de chefs de cabinet van oorlog en justitie volgen, waaruit blijkt, hoe hem achtereenvolgens verzocht wordt de memorie van toelichting samen te stellen, die niet te lang behoeft te wezen, zijne opmerkingen en amendementen te willen meedeelen op het verslag van het kamerlid-rapporteur, met den minister van oorlog over dat rapport te komen praten, enz.

Waarlijk als men dit leest, dan komt men tot het besluit, dat ook in België de rechtsovertuiging betreffende dat onderwerp niet algemeen gevestigd was. *Tout comme chez nous!*

Elke poging, die ons op dien weg verder tracht te brengen, verdient voorzeker onze volle waardeering en het is mij een hoogst aangename taak te mogen wijzen op zulk een poging, uitgaande van een lid van het Hoog Militair Gerechtshof. Zoo iemand in de gelegenheid is de gebreken en tevens de eischen, althans in vreedestijd, van onze militaire wetten te leeren kennen, dan zijn het voorzeker de leden van dat Hof, het eenige college, dat van alle vonnissen kennis neemt en, ik mag wel zeggen, kennis kan nemen. Dat een der rechtsgeleerde leden zich die moete heeft willen geven, is een waarborg, dat de juridische eischen zeker niet over het hoofd zijn gezien.

Vooraf een bekenenis. Toen de redactie van *De Militaire Spectator* mij de eer aandeed, deze Proeve ter bespreking in haar tijdschrift toe te zenden, is mijn antwoord geweest: »Wetgevenden arbeid te bespreken van iemand als Mr. BEAUBON is voor mij hoogere rijschool. Het doet mij echter te veel genoegen, dat ook van die zijde en op zulke wijze belangstelling voor het militair recht wordt gewekt, dan dat ik niet zou willen beproeven, hoever mijne krachten reiken." Men gelieve de navolgende beschouwingen, naar aanleiding der Proeve, uit dat oogpunt te willen bezien.

In het voorbericht zegt Mr. B.: »De invoering van een nieuw militair strafwetboek kan evenwel niet te gemoet worden gezien zoolang het nieuwe wetboek van strafrecht niet in werking is gebracht. Het zou daarom aanbeveling verdienen, voorloopig, en liefst zoodra mogelijk, bij partiële wijziging

de bepalingen omtrent insubordinatie en desertie, vooral de laatste, die dringend verbetering eischen, door andere te vervangen."

Vóór de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht zullen vermoedelijk wel enkele wijzigingen worden gebracht in onze oude militaire strafwetten en in de wetten van November 1879. Of daarbij de militaire gevangenisstraf en militaire detentie zullen veranderd worden in gevangenisstraf en hechtenis, zullen wij moeten afwachten. Feitelijk zal tusschen die straffen wel niet veel verschil blijven bestaan. Maar in elk geval zullen enkele strafbepalingen moeten worden gewijzigd, h.v. die van art. 200 van de Rechtspleging bij de Landmacht, waarin nog verbanning is voorgeschreven en die van artt. 152 en 194 van het Crimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande, waarin het maximum van straf op drie jaren militaire gevangenisstraf is gesteld, terwijl eenvoudige diefstal volgens art. 310 van het Wetboek van Strafrecht bedreigd is met hoogstens vier jaren gevangenisstraf. Bij het voorstellen van die en andere wijzigingen zou gemakkelijk aan dien wenk van Mr. B. kunnen worden voldaan.

Mijne opvatting omtrent desertie volgens het Crimineel Wetboek mag ik als bekend onderstellen. Met betrekking tot dit misdrijf zou men kunnen volstaan met toevoeging van een art. 133a: »Desertie is een moedwillige verlaten van 's lands dienst" of misschien duidelijker volgens de omschrijving van het Deutsche Strafboek: »Wegens desertie wordt gestraft de militair die zich schuldig maakt aan ongeoorloofde verwijdering, met het opzet zich voortdurend te onttrekken aan de verplichtingen, welke de wet hem oplegt, of vrijwillig door hem zijn op zich genomen"; en een art. 159b: »Hetgeen in artt. 159 en 214 is voorgeschreven, geldt evenzeer voor de militairen, die in tijd van vrede zonder verlof acht dagen en langer van hun garnizoen of korps afwezig blijven". Het overige kan gerust aan de jurisprudentie worden overgelaten; met bovenstaande wettelijke bepalingen, die geheel in het kader van het Crimineel Wetboek passen, zal men op veel minder anomalieën stuiten.

Met betrekking tot de insubordinatie heeft Mr. B. vermoedelijk het oog op de onduidelijke redactie van art. 95 C. W., die ook reeds verschil in de jurisprudentie heeft in het leven geroepen bij het Hoog Militair Gerechtshof in Nederland en dat in Indië en op de normale strafbepaling van art. 100 C. W. (doodstraf of in tijd van vrede 5—15 jaren militaire gevangenisstraf). Zeer zeker zijn deze bepalingen slecht te noemen; doch bij de hier te lande aangenomen jurisprudentie betreffende art. 95 en het ruim toepassen van verzachtende omstandigheden, wanneer volgens art. 100 straf moet worden bepaald, meen ik ook, dat wettelijke voorziening omtrent de desertie het meest dringend moet worden genoemd.

»De regeling van de militaire rechtsmacht en rechtspleging ligt buiten het bestek dezer proeve", luidt verder het voorbericht. Toch kan Schr. niet nalaten te wijzen op de dringende noodzakelijkheid der afschaffing van het

geheim en schriftelijk onderzoek voor Officiëren Commissarissen, invoering van mondelinge en openbare behandeling bij den krijgsraad en uitbreiding van het recht om in hoogere voorziening (ook in cassatie bij den Hoogen Raad?) te komen.

Een enkele wenk omtrent de rechtsmacht had ik ook gaarne gevonden. Al viel de regeling daarvan buiten de Proeve, haar geheel buiten beschouwing te laten was niet mogelijk. Dit blijkt vooreerst uit de toelichting op bladz. 43, waaruit evenwel het gevoelen, door Schr. voorgestaan, niet is af te leiden; maar ook bij de beschouwing van art. 19, volgens hetwelk de straf bij de gemeene wet bepaald, wordt verzwaard, wanneer door militairen in het huis, waarin zij op last der overheid gehuisvest zijn, tegen de bewoners een misdrijf wordt gepleegd, dringt zich de vraag omtrent de rechtsmacht vanzelf op den voorgrond.

Is het in het algemeen waar, dat eerst moet bepaald worden, welke feiten strafbaar zijn en welke straffen daarop moeten gesteld worden en eerst daarna kan worden uitgemaakt, door welke rechterlijke colleges die feiten moeten worden berecht — in een militair strafwetboek moet men zich, bij het opnemen der zoogenaamde gemengde misdrijven, wel degelijk rekenschap geven van het gevoelen, dat men omtrent de rechtsmacht van den militairen rechter is toegedaan. Wil men dien b. v. alleen laten oordeelen over de militaire delicten, dan moeten die ook alle — zoowel zuiver als gemengd — in het militair strafwetboek worden genoemd.

Dat de gevoelens omtrent de rechtsmacht van den militairen rechter, vooral met betrekking tot de gemengde delicten, zeer uiteenloopen, is een bekende zaak. Nu heb ik mij de vraag gesteld: zou met betrekking tot dit ontwerp van wet in de artikelen betreffende de militaire jurisdictie kunnen worden bepaald, dat de militaire rechter alleen zal kennis nemen van de misdrijven, in het militair strafwetboek genoemd? M. i. zou het antwoord ontkennend moeten zijn. Is men de meening toegedaan, dat de gemengde delicten door den burgerrechter moeten worden gestraft, dan is art. 19 te veel; deelt men het tegenovergestelde gevoelen, dan is die bepaling alleen te weinig, en geloof ik, dat er meerdere gemengde delicten zouden moeten worden genoemd niet alleen, maar ook meerdere met zwaarder straf bedreigd. Ik kan b. v. niet instemmen met de meening, dat een nachtwacht, politieagent of ander burger-persoon, die goederen steelt, waarvan de bewaking aan hem is toevertrouwd, even strafbaar is als de schildwacht, die hetzelfde feit pleegt. Uit een militair oogpunt beschouwd schijnt het mij toe, dat de laatstgenoemde, door de aanmerkelijke schending van het militair consigne, een zwaardere straf verdient, welke door den militairen rechter moet worden opgelegd.

Ook zou men de vraag kunnen stellen, waarom alleen de burgers, bij wie militairen ingekwartierd worden, door zwaardere strafbepalingen beschermd wurden. De reden hiervoor is vermoedelijk dat de wet, dwang opleggende,

ook meer waarborg wil verleen. Maar nagenoeg diezelfde dwang wordt aan de miliciens opgelegd; ook zij worden gedwongen, anderen dag en nacht in hunne onmiddellijke nabijheid te dulden; terwijl men gerust de stelling zou kunnen verdedigen, dat niet alleen die dwang, maar ook zelfs het belang van orde en tucht zwaardere strafbepalingen voor misdrijven in de kazernes, door de soldaten tegen elkander gepleegd, zouden rechtvaardigen. Dat de bepalingen daaromtrent in onze tegenwoordige wetboeken inconsequent zijn (bladz. 50), doet aan het beginsel geen afbreuk.

Na deze voorafgaande beschouwingen komen wij tot het eigenlijke wetsontwerp. Het is ingedeeld in twee Boeken; het eerste Boek omvat het zoogenaamde algemeene deel met een onderverdeling in vier Titels (inleidende bepaling, straffen, bepalingen van algemeenen aard, beteekenis waarin sommige uitdrukkingen in dit wetboek voorkomen); het tweede Boek bevat in zeven Titels en een Slotbepaling het zoogenaamde bijzondere deel, de misdrijven met de daarop gestelde straffen.

Mocht deze Proeve, behoudens enkele wijzigingen, tot wet worden verheven, dan zouden we al veel, zeer veel gewonnen hebben. Nauwe aansluiting aan het gemeene recht, vooral wat de algemeene beginselen van strafrecht betreft, korthed (de proeve telt slechts 81 artikelen), duidelijke redactie vallen al dadelijk in het oog; en wanneer ik mij zal veroorloven, enkele denkbeelden tegenover die van den Schr. te stellen, dan is dit niet om een afbrekende critiek te leveren, maar om door wrijving van gedachten tot de vestiging van een juiste overtuiging mede te werken.

De Proeve levert een militair wetboek voor zee- en landmacht, — waarlijk een groot voordeel. »De militaire misdrijven», zoo leest men in de toelichting; »zijn toch bij beide van gelijken aard. In enkele opzichten moge voor de marine een bijzondere bepaling noodig zijn, deze kan zonder bezwaar in een gemeenschappelijk wetboek hare plaats vinden». Ofschoon wetende, dat mijn wensch hoogst waarschijnlijk wel tot de *pia vota* zal behooren, zou ik nog iets verder willen gaan en het wetboek ook toepasselijk willen verklaren op de schutterijen, zoodra zij onder de wapenen of in uniform gekleed zijn (1). Dit is ook het geval voor de auxiliaire strijdkrachten niet alleen in Duitschland en Frankrijk, maar zelfs in Engeland, waar toch zeker 't allerminst van militarisme sprake is. Zonder strenge militaire strafwet geen tucht; zonder tucht geen *deugdelijke* strijdmacht.

De bijzondere bepalingen betreffende de marine zal ik, als daartoe onbevoegd, buiten bespreking laten.

Ons nieuwe Wetboek van Strafrecht bevat drie Boeken; naast de misdrijven zijn daarin ook de overtredingen opgenomen. Zou het geen aanbeveling verdienen in den tweeden Titel van de toekomstige militaire strafwet ook

(1) Zie daaromtrent: *Gedachten oer eene nieuwe wetgeving van militair strafrecht* door Mr. A. M. DE ROUVILLE, 's Gravenhage, GEBROEDERS BELINPANTE, 1831, bladz. 14—20.

de disciplinaire straffen op te nemen en in een derde Boek de overtredingen tegen de krijgstucht?

Zou daardoor niet het voordeel verkregen worden, dat wat eigenlijk bij elkaar hoort, niet gescheiden zal worden? Indien men met Mr. POLS de militaire rechtsmacht het complement van de disciplinaire macht noemt, dan is de militaire commandant, die de krijgstuchtelijke overtredingen straft, de lagere rechter, naast wien de militaire rechter alleen noodig is, om bij het oordeelen over zwaardere militaire misdrijven, aan den beschuldigde meerderen waarborg voor goed recht te geven en dan zijn de krijgstuchtelijke overtredingen op een lijn te stellen met de overtredingen van het gemeene recht. In de Rechtspleging zouden dan in een afzonderlijk hoofdstuk bepalingen kunnen worden geplaatst ten aanzien van hen, die gerechtigd zouden worden de disciplinaire straffen op te leggen.

In verband hiermede zou het misschien wenschelijk kunnen worden geacht, het minimum der straf van hechtenis (indien deze ook als militaire straf wordt gehandhaafd, waarover hieronder nader), door den militairen rechter op te leggen, op één maand te stellen en alle overtredingen, waarvoor een lichtere straf voldoende is, ter disciplinaire afdoening aan de militaire autoriteiten over te laten. Dit beginsel vindt men o. a. gehuldigd in de Memorie van Beantwoording van April 1869, ingediend op het Voorloopig Verslag van 16 Februari 1869. Daarin leest men: »Daar het Crimineel Wetboek alleen over eigenlijk gezegde misdrijven of delicten handelt, met uitsluiting van alle overtredingen of kleinere vergripen, laat zich de opnemng van zulk eene lichte straf als kamerarrest kwalijk verdedigen. Voor die kleinere vergripen blijft in het Reglement van Krijgstucht de straf van kamerarrest bestaan, maar in het Crimineel Wetboek komt reeds nu geene enkele bepaling voor en behoort er ook later niet in te worden opgenomen (1), waarvoor een minimum van ééne maand gewone detentie eene te zware straf zoude zijn. Wordt eene mindere straf voldoende geacht, dan moet de bestraffing van het feit aan de disciplinaire rechtsmacht worden overgelaten.»

Men zou dan de, laat ik haar noemen, disciplinaire hechtenis in verschillende vormen kunnen doen ondergaan, b. v. in navolging van de Deutsche *Disciplinar-Strafordnung*: kazerne-, kwartier- of gewoon arrest tot vier weken, middelsoort arrest tot drie weken, streng arrest tot veertien dagen.

Titel 1 van het eerste Boek geeft als inleidende bepaling een duidelijke omschrijving van wie begrepen worden onder de benaming militairen. Daaronder worden ook genoemd de manschappen der nationale militie, die tot nu toe slechts door de bepalingen der militiewet aan de militaire strafwetten onderworpen waren; waarom hier ook niet de mobiel verklaarde schutterijen genoemd worden, is mij niet duidelijk.

Ook de militaire krijgsgevangenen worden — m. i. te recht — als militairen

(1) Ik cursiveer.

aangemerkt en daardoor aan de militaire strafwet onderworpen. Is die enkele bepaling echter voldoende om onze meerderen in rang ook voor hen meerderen te doen zijn, of ligt dit niet in de bedoeling?

De tweede Titel behandelt zeker niet het minst belangrijke gedeelte: de straffen.

Zij zijn *a.* hoofdstraffen:

1. doodstraf,
2. gevangenisstraf,
3. cassatie,
4. hechtenis.

b. bijkomende straffen:

1. vervallenverklaring van den militairen stand,
2. ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen,
3. degradatie,
4. vermindering in klasse,
5. plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstuclit,
6. verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen.

Doodstraf. In de toelichting vinden wij: »De doodstraf kan in het militaire strafrecht niet geheel worden gemist; zij moet als noodrecht gehandhaafd blijven, waar het behoud van het geheel de opoffering van een of meer individuen noodzakelijk maakt; dit wordt door de ijverigste voorstanders harer afschaffing niet ontkend". Zeker zijn niet velen het hiermede oneens.

Gelijk in het Wetboek van Strafrecht de onteerende straffen vervallen zijn, komt ook in dit strafstelsel de doodstraf met eerloosverklaring niet meer voor. Bij hare toepassing kan echter vervallenverklaring van den militairen stand worden uitgesproken en wordt alsdan de veroordeelde vóór hare voltrekking van alle onderscheidings- en militaire teekenen ontdaan.

In die gevallen, waarin zij uitgesproken is, vervalt hare uitvoering, zoodra die niet terstond, bv. door ontvluchting of om andere redenen, op het misdrijf volgen kan. Van rechtswege gaat zij dan over in gevangenisstraf van twintig jaren.

Zou het in verband met de bedoelde verzwaring der straf ingeval van vervallenverklaring niet raadzaam zijn, ook in de vervangende straf onderscheid te maken en deze dan te stellen op levenslange gevangenisstraf?

De doodstraf is te recht tot weinige gevallen beperkt. Toch verwondert het mij haar zelfs niet bedreigd te vinden op desertie naar den vijand (art. 73), terwijl zij krachtens art. 35 der Proeve j°. art. 104 Wetboek van Strafrecht wel is bedreigd tegen iemand, die in tijd van oorlog, zonder oogmerk om den vijand hulp te verleenen of den staat tegenover den vijand te benadeelen, opzettelijk desertie van een krijgsman, in dienst van het rijk, teweegbrengt of bevordert. Met het oog op die bepaling zou mij zelfs hare bedreiging in het geval van art. 72 der Proeve gerechtvaardigd schijnen.

In verband met de uitlegging in art. 9 aan de vervallenverklaring gegeven,

zou ik het tweede lid van art. 3 liever willen lezen, b.v.: »In de gevallen bij de wet bepaald kan bij veroordeeling tot de doodstraf, de veroordeelde onwaardig worden verklaard als militair die straf te ondergaan».

Cassatie. In de toelichting lezen wij: »Het behoeft geen betoog dat na de vaststelling van het Wetboek van Strafrecht, eene nieuwe militaire strafwet daarmede in overeenstemming moet zijn. Bij deze proeve is getracht dit steeds in het oog te houden, in het bijzonder ook met opzicht tot het strafstelsel. Eenige afwijkingen schenen hieromtrent echter noodig.»

Naast het behoud van de doodstraf is de voornaamste afwijking het behoud van de cassatie. Als reden daarvoor vinden wij niet anders opgegeven dan: »De cassatie is eene militaire straf, die behouden behoort te worden.»

Misschien gelden ook nog als motiveering de volgende woorden der toelichting (bladz. 39): »Ook op den militair behoort eene straf te kunnen worden toegepast van lichter aard dan de gevangenisstraf. Menigmaal is het gepleegde feit uit zijnen aard niet bijzonder strafwaardig, maar ontleent zijn ernstig karakter alleen aan de omstandigheid dat de dader militair is. Ook zou gevangenisstraf den officier tegenover den mindere zijn prestige doen verliezen" (1). Zijn deze gronden al niet zeer krachtig te noemen, de geheele regeling der straf van cassatie in de Proeve komt mij eenigszins vreemd voor.

In de toelichting wordt nog gezegd: »De onderscheiding van de wet van 14 November 1879 (Stbl. 191) in cassatie met of zonder ontzetting van het recht om ooit weder bij de gewapende macht te dienen, wordt onnoodig als aan den rechter de bevoegdheid wordt toegekend, om de bijkomende straf van ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, daarbij uit te spreken.»

Behalve dat niet alleen ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, maar ook vervallenverklaring van den militairen stand te gelijk met cassatie kan worden uitgesproken (art. 38 j°. art. 39, art. 52, art. 74 j°. artt. 66 en 77), valt hierbij nog op te merken dat, wanneer men de omschrijving dier straffen in artt. 7, 9 en 10 nagaat, de delinquent in die gevallen eigenlijk tweemaal wordt ontslagen.

Ofschoon specielik zwaarder dan hechtenis (art. 23), wordt de cassatie beschouwd als een straf, die onmiddellijk aan het maximum der hechtenis aansluit (art. 22, 3de lid); zij staat als het ware tusschen 1 dag gevangenisstraf en één jaar en vier maanden hechtenis.

Wanneer men nu het bijzondere deel van het ontwerp-wetboek nagaat, dan vindt men die cassatie ter keuze van den rechter alternatief bedreigd met gevangenisstraf van ten hoogste 15 jaren (artt. 40 en 54), 10 jaren (art. 38), 5 jaren (art. 56), 3 jaren (artt. 47, 49, 53, 55, 56, 62, 66 en 67), 2 jaren (art. 48), 1 jaar (art. 43), met hoogstens 1 jaar gevangenisstraf of hoogstens 1 jaar hechtenis (art. 44) en met hoogstens 1 jaar hechtenis

(1) Ik cursiveer.

(artt. 66 en 67); terwijl zij, naar de letter, maar dit is natuurlijk een vergissing, volgens art. 57, 3de lid j°, artt. 54, 55 en 56 en art. 74, 2de lid j°, artt. 66 en 67 zou kunnen worden verdubbeld (evenals de hechtenis had in artt. 57 en 74 ook de cassatie moeten worden uitgesloten).

Welke is bij deze alternatieve strafbedreigingen de leidende gedachte geweest? In verband met de in artt. 22 en 23 aangegeven specifieke zwaarte der straf zou men de gevolgtrekking kunnen maken, dat de bedoeling geweest is om die straf aan officieren te doen opleggen, indien het misdrijf onder zulke omstandigheden gepleegd was, dat men den soldaat in zulk een geval 1 dag gevangenisstraf zou geven (de alternatieve strafbedreigingen in artt. 44, 66 en 67 zijn met die opvatting echter in strijd); maar ik betwijfel of dit de meening van Mr. B. zou zijn. Meer aannemelijk is het, dat Schr. den rechter geheel heeft willen vrijlaten in de keuze der alternatief bedreigde straffen.

Vooraf tegen de laatste maar ook tegen de eerste opvatting meen ik een bezwaar te moeten inbrengen. Cassatie is blijkens het bepaalde bij artt. 22 en 23 een specifiek minder zware straf dan 1 dag gevangenisstraf en waar men den minderen militair met gevangenisstraf meent te moeten straffen, mag aan den officier geen geringere straf worden opgelegd.

Het Wetboek van Strafrecht huldigt gelijkheid voor de wet; alleen art. 44 dier wet geeft den rechter de bevoegdheid, in sommige gevallen aan ambtenaren een zwaardere straf op te leggen. Art. 84 beschouwt allen, die tot de gewapende macht behooren, als ambtenaren; maar de stelling zou te verdedigen zijn, dat uit een militair oogpunt alle meerderen tegenover den soldaat als ambtenaar moesten beschouwd worden. Zij, en de officieren niet het minst, moeten waken tegen elke overtreding der strafwet en waar zij zelve die schenden verdienen zij wel een zwaardere, maar geen lichtere straf.

Indien het waar is, dat gevangenisstraf den officier tegenover den mindere zijn prestige doet verliezen — en die stelling schijnt mij zeer juist — dan moet de wetgever óf imperatief bij de veroordeeling tot die straf voor den officier vervallenverklaring of ontzetting voorschrijven, óf, indien men meent, dat dit niet in overeenstemming is met den geest van ons Wetboek van Strafrecht, moet althans in alle gevallen, waar gevangenisstraf voor den officier bedreigd is, die vervallenverklaring of ontzetting facultatief ter beoordeeling aan den rechter worden gelaten; ik meen het er voor te mogen houden, dat de militaire rechter haar, zoo niet in alle, dan toch zeker in de meeste gevallen, waar het officieren betref, zou uitspreken.

Mag hetgeen hier is aangevoerd te subjectief worden genoemd, ik kan ook feiten laten spreken, welke den ongelijken druk eener zoodanige strafregeling helder in 't licht stellen. In den eersten jaargang van *De Militaire Spectator* komt een eenvoudig verhaal voor van twee militaire terechtstellingen. Den 18den Mei 1831 werd aan een fuselier, die als schildwacht van

zijn post was gedeserteerd, de militaire doodstraf voltrokken; terwijl den 28sten Januari 1832 een vonnis werd uitgesproken tegen een officier, die tijdens het uitbreken der onlusten in België al dadelijk tot de opstandelingen was overgegaan, aldaar tot den rang van kapitein was bevorderd, de wapens tegen zijn vaderland gevoerd had en zich twee maanden te voren aan de voorposten der vesting Bergen op Zoom als Belgisch deserteur had aangemeld. De krijgerraad bij het leger te velde had hem veroordeeld tot de straf des doods door den strup; het vonnis was bekrachtigd door den Opperbevelhebber, doch het had Z. M. den Koning behaagd gratie te verleen en het vonnis te veranderen in cassatie, vervallenvoorklaring van den militairen stand en onbekwaam om den lande in eenige betrekking immer weder te kunnen dienen.

Met het voorlezen van dat vonnis en de finale: *thans zijt gij op vrije voeten* was de geheele plechtigheid geëindigd. De delinquent sprong, even vlug als hij er op gekomen was, de trappen weder af; plaatste zich in zijn rijtuig; vertoonde zich kort daarop op de markt der stad, welke hij in den namiddag verliet, bij het uitrijden der poort, als iets zeer gewoons opgevende, dat hij de, in den loop van den dag, gecasseerde officier was.

Ik begin met toe te geven, dat de hier aangevoerde feiten niet geheel passen op hetgeen boven gezegd is; het gold hier in het laatste geval geen vonnis, maar een afkondiging van een der hoogste en heerlijkste rechten der Kroon. Ook heeft Mr. B. voor desertie naar den vijand aan den rechter geen vrijheid gelaten om cassatie uit te spreken.

Maar in de Proeve is die straf wel bedreigd alternatief met 15 jaren gevangenisstraf, zonder dat de rechter daarbij in iets gebonden wordt. Hij *mag* en *kan* dus in die gevallen cassatie opleggen aan een officier en een veel zwaardere straf aan den mindere, die zich aan een soortgelijk feit schuldig maakt. Zou zulk een uitspraak niet nadeelig zijn voor het prestige der rechterlijke macht, ja zelfs voor de handhaving der krijgstucht? Mag de wetgever de mogelijkheid van zulk een uitspraak in de hand werken?

Zooals Mr. B. de cassatie heeft laten bestaan, schijnt zij mij toe niet in een deugdelijke regeling van het militair strafstelsel te behooven. Op het voorbeeld van Mr. DE ROUVILLE (1), die zijn militair strafstelsel ook liet aansluiten aan het toenmalige ontwerp-Wetboek van Strafrecht, zou ik haar als hoofdstraf geheel willen laten vervallen en, als men den naam wil behouden als historisch gedenketuk, haar in de bijkomende straffen verplaatsen; maar zelfs zie ik er geen bezwaar in, haar geheel te doen vervallen en te doen opgaan in de vervallenvoorklaring of ontzetting.

Mocht men intusschen dit gevoelen niet deelen en de straf van cassatie voor officieren noodzakelijk blijven achten, dan verdient de vraag nog overweging, of het bepaalde bij art. 8 der Proeve (2), hetwelk blijkens art. 9

(1) Gedachten, enz. bladz. 55.

(2) Door de cassatie worden alle rechten aan vorige diensten ontleend of verhanden, verloren, daaronder begrepen de aanspraak op pensioen.

en 10 ook op de vervallenverklaring en de ontzetting van toepassing wordt verklaard, behouden moet blijven, althans de laatste woorden »daaronder begrepen de aanspraak op pensioen».

In de Belgische wet komt die bepaling niet voor. Art. 5 van die wet luidt: »Les effets de la dégradation militaire sont:

La privation du grade et du droit d'en porter les insignes et l'uniforme;

L'incapacité de servir dans l'armée, à quelque titre que ce soit;

La privation du droit de porter aucune décoration ou autre signe d'une distinction honorifique».

en art. 6: »La peine de la destitution ne s'applique qu'aux officiers.

Elle a pour effet de priver le condamné de son grade et du droit d'en porter les insignes et l'uniforme».

GÉRARD deelt ons in meergenoemde voorrede den navolgenden brief mede, aan hem gericht door het lid-rapporteur van den Senaat.

»Monsieur,

Occupé de l'examen du Code pénal militaire, dont je suis rapporteur au Sénat, je prends la liberté de recourir à votre obligeance pour vous demander un renseignement. Les effets de la dégradation militaire et de la destitution sont indiqués dans les articles 5 et 6 du projet. Au nombre de ces effets ne figure pas la privation de la pension.

La loi française, art. 190, ne contient pas cette lacune. Faut-il la combler?

La loi de 1836 sur les pensions des officiers ne prive de la pension que pendant l'exécution de la peine.

Est-ce avec intention qu'il en a été ainsi, ou faut-il dans tous les cas et pour toujours priver de sa pension l'officier dégradé ou destitué?

Vous m'obligeriez beaucoup en me faisant connaître votre opinion qui, dans cette matière, doit être d'un si grand poids.

Agrééz, etc.

Signé: D'ANETHAN».

Het antwoord op dien brief wordt niet medegedeeld; doch wij kunnen dat opmaken uit de aantekening, welke GÉRARD onder art. 5 heeft gesteld (1): »On remarquera sans doute qu'au nombre des effets de la dégradation militaire ne figure pas la privation de la pension. Le législateur n'a pas voulu porter atteinte aux droits acquis. Il peut arriver en effet qu'un militaire condamné à la dégradation militaire ait légitimement acquis des droits à la pension avant sa condamnation; il serait trop rigoureux et peu juste de l'en priver. Au reste, lorsque la dégradation militaire est la conséquence d'une peine criminelle prononcée par application du Code pénal ordinaire, l'art. 27 de la loi du 24 mai 1838 sur les pensions militaires veut que, pendant la

(1) Code pénal suivi du code pénal militaire et du règlement de discipline, bladz. 377.

durée de la peine, le droit à l'obtention et à la jouissance de la pension soit suspendu."

Mr. H. VAN DER HOEVEN laat zich op dit punt in *Het Vaandel* van 1870 aldus uit (bladz. 60): »Art. 5 regelende de gevolgen van de militaire degradatie, is, evenals verschillende andere bepalingen op dit onderwerp betrekking hebbende, overgenomen uit den Code pénal militaire français, waar het in art. 190 is geregeld.

Een groote verbetering is door den Belgischen ontwerper in dat artikel gebracht. Volgens het Fransch wetboek namelijk gaat door deze straf ook het *recht op pensioen* verloren. Datzelfde beginsel wordt in het Nederlandsche herzieningsontwerp gehuldigd ten opzichte van de cassatie en de ontzetting uit het ambt.

Ik beweer, dat de wetgever niet het recht heeft, om iemand die zóu lang heeft gediend, dat hij volgens de wettelijke bepalingen aanspraak op pensioen kan maken, die aanspraak te ontnemen. Het pensioen wordt betaald uit een fonds, gevormd door voortdurende kortingen op het traktement van den militair, van den ambtenaar. Die kortingen doen zich voor onder twee vormen, 1°. stortingen door den ambtenaar of militair of inhoudingen op zijn traktement; 2°. te lage bezoldiging. De vorm verandert den aard der zaak niet. Het is niets anders dan een gedwongen deelneming in een levensverzekeringmaatschappij. Al wat derhalve gedwongen daarin gestort is, komt den militair, den ambtenaar rechtmatig toe, en het plegen van een misdrijf, hoe zwaar dan ook, kan geen invloed uitoefenen op de eigendomsrechten of aanspraken van den betrokken persoon. En dat zeker iemand een dief, een schurk is, geeft den staat geen bevoegdheid, zich ten nadeele van zulk een persoon onrechtmatig te verrijken.

Het is dan ook zeer wenschelijk, dat bij de behandeling van het Nederlandsche herzieningsontwerp, het goede, eerlijke voorbeeld, door den Belgischen ontwerper gegeven, worde nagevolgd, en de woorden »ook die op pensioen" in art. 10 van het ontwerp voorkomende, bij amendement worden verwisseld in »behalve die op pensioen"¹⁾.

Aan dezen zoo krachtig uitgedrukten wensch is bij het tot stand komen der wetten van November 1879 geen gevolg gegeven. Waar twee rechtsgeleerden van naam voor verkregen rechten zoo in de bres springen, meen ik, dat het mijnerzijds voldoende is, deze adviezen in herinnering te brengen (1).

Gevangenisstraf. Hechtenis. De beide overblijvende hoofdstrafen zijn de vrijheidsstraffen van het Wetboek van Strafrecht. Slechts één wijziging wordt in art. 6 voorgesteld.

(1) In de Memorie van Beantwoording van April 1870 (wet tot wijziging van het Crimineel Wetboek) wordt de hierbedoelde bepaling verdedigd met het oog op de bestaande pensioenwetten. Wanneer intusschen in wetten van dertig en meer jaren geleden onbillijkheden zijn voorgeschreven, schijnt mij dit nog geen reden, om die onbillijkheden in latere wetten te bestendigen. Nu de lijf- en ooteerende straffen vervallen zijn, moeten de daarop betrekking hebbende artikels van die wetten toch gewijzigd worden; men zou ze geheel kunnen doen vervallen.

Wanneer aan boord van een oorlogsschip op zee of in den vreemde de onverwijde uitvoering der straf van hechtenis wenschelijk wordt geoordeeld, dan wordt zij uitgevoerd op de wijze in krijgstuuchtelijke zaken bepaald voor het hularrest der officieren, het hut- of provoostarrest der dek- en onder-officieren, en het provoostarrest der mindere schepelingen.

Deze laatste bepaling geldt dus alleen de zeemacht. Om twee redenen haal ik haar aan en wel vooreerst als bewijs, dat het noodig is tegelijkertijd de krijgstuuchtelijke straffen te regelen (zal hut- en provoostarrest blijven bestaan?); maar bovendien omdat daarbij een principiële vraag moet worden beslist, waarover verschil van gevoelen bestaat: is de krijgstuuchtelijke straf een straf in den rechtskundigen zin van het woord? Zooals het in de Proeve in art. 6 wordt voorgesteld, zou men meenen, dat Mr. B. die vraag ontkennend zou beantwoorden. Uit hetgeen Mr. POLS in zijn *Crimineel Wetboek* (1) zegt: »Deze uitweg was evenwel meer doelmatig dan wettig, omdat op die wijze hetzelfde feit tweemaal gestraft werd. Degradatie toch is niet een eenvoudige administratieve maatregel, maar een disciplinaire straf», moet men opmaken, dat deze een tegenovergesteld gevoelen is toegedaan; terwijl wij in de ministeriële aanschrijving van den 10den Mei 1882, *Kab. Litt. T¹*, omtrent de toepassing der wet van 28 Juni 1881 (*Staatsbl. N°. 97*) op militairen, weder lezen: »Een militair, die de aangehaalde artikelen 22 en 23 der drankwet overtreedt, maakt zich, naast bedoelde wetsovertreding, tevens schuldig aan overtreding der krijgstuuch, voor elk van welke beide feiten, hij, in ieder voorkomend geval, afzonderlijk kan worden gestraft, zonder dat er sprake is van *tweemaal* straffen voor een en hetzelfde feit, dewijl hier naast elkander staan, een, krachtens een algemeene wet opgelegde straf en een huishoudelijke straf wegens overtreding der krijgstuuch». Deze beschouwing staat lijnrecht tegenover die van Mr. POLS. Mijne opvatting op dit punt heb ik reeds elders medegedeeld (2), zoodat ik daarover in geen verdere beschouwingen zal treden; maar hier alleen wil wijzen op de wenschelijkheid, dat onze toekomstige wetgever over dit verschilpunt duidelijk uitspraak doe.

In het ontwerp Wetboek van Strafrecht, zooals het aan de Tweede Kamer is aangeboden, was het beginsel gehuldigd, alleen de opzettelijk gepleegde (doleuse) misdrijven met gevangenisstraf en die, welke aan schuld waren te wijten (culpouse), met hechtenis te bedreigen. Bij de behandeling van dat Wetboek in de Tweede Kamer is dit beginsel niet consequent volgehouden en heeft men — voornamelijk omdat in de practijk meermalen feiten voorkomen, waarin opzet en schuld zóó aan elkaar grenzen, dat niet zelden de ééne jurist opzet ziet, waar de andere nog slechts schuld aanwezig acht, terwijl ten slotte beide zich vereenigen, dat men hier heeft een culpa van

(1) 2de uitgave, bladz. 476 en 477.

(2) Vereeniging ter beoefening van de Krijgswetenschap 1882—1883, bladz. 253 en 254 en Weekblad van het regt N°. 4757.

van de allerzwaarste soort — verschillende misdrijven alternatief met gevangenisstraf en hechtenis bedreigd.

Mr. B. zegt in de toelichting: »De beperking der hechtenis tot culpose misdrijven lag oorspronkelijk niet in de bedoeling. De staatscommissie, die het strafwetboek ontwierp, stelde de hechtenis voor als een straf »voor hem, wiens vergrijp wel in het belang der openbare orde beteugeling eischt, maar wiens met de wet strijdige handeling uit haren aard noch het kenteeken is van zedelijke verdorvenheid, noch eenigen boozen hartstocht aan het licht brengt“». Dit nu is het geval met alle militaire misdrijven, die niet van dien ernstigen aard zijn, dat langdurige gevangenisstraf daarop moet worden toegepast. Verder wordt betoogd, dat door de alternatieve strafbedreiging bij dodelijke misdrijven van gevangenisstraf en geldboete, waarvoor in geval van wanbetaling hechtenis in de plaats treedt, de beperking der hechtenis tot de culpose misdrijven meer schijnbaar dan wezenlijk is.

Het bovengenoemde beginsel voor bedreiging met gevangenisstraf of hechtenis is dan ook in de Proeve geheel losgelaten. Ik geloof ook, dat het in een militair strafwetboek moeilijk zou toe te passen zijn, niet zoozeer, omdat vele militaire misdrijven niet van dien ernstigen aard zijn, dat langdurige gevangenisstraf daarop moet worden toegepast; maar vooral omdat vele militaire misdrijven, uit onachtzaamheid (schuld) bedreven, van zulk een ernstigen aard zijn, dat daartegen geen hechtenis mag noch kan worden bedreigd. Moge zelfs het uit onachtzaamheid den dood veroorzaken van een mensch genoegzaam met hechtenis gestraft worden, waar onachtzaamheid oorzaak kan zijn van het verlies van een der bolwerken, ja misschien van de onafhankelijkheid van den staat, moet daartegen een veel zwaardere straf bedreigd zijn.

Mag het alzoo toegegeven worden dat het beginsel voor de toepassing der gevangenisstraf of der hechtenis op militaire misdrijven moeilijk hetzelfde kan blijven als dat hetwelk, zij 't ook met uitzonderingen, voor de gemeene misdrijven gehuldigd is, nog doet zich de vraag voor: zijn die straffen, zooals zij in aard en duur in het Wetboek van Strafrecht zijn omschreven, voldoende te noemen ter beteugeling van overtredingen der militaire strafwet?

Gevangenisstraf bestaat in vrijheidsberoving gepaard met strenge methodische tucht, met dwang tot bepaalden en zooveel mogelijk aanhoudenden arbeid. Zij is levenslang of tijdelijk. De levenslange is steeds alternatief ter keuze van den rechter bedreigd met tijdelijke van hoogstens 20 jaren; de tijdelijke wordt opgelegd voor ten hoogste 15 jaren; doch kan wegens samenloop, herhaling of het ambtelijk karakter van den schuldige tot 20 jaren worden verlengd. De vijf eerste jaren, bij oplegging van minder dan vijf jaren de geheele straf tijd, worden in afzondering, de overige tijd in een geclassificeerde gemeenschap ondergaan. — Mijns inziens is deze vrijheidsstraf zeer goed op militaire misdrijven toepasselijk. Alleen met betrekking tot den duur zou ik een uitzondering wenschen te maken, en wel omdat het mij voorkomt, dat sommige misdrijven, door militairen gepleegd, wegens het daaraan verbonden

militair karakter, onder alle omstandigheden zwaarder moeten kunnen gestraft worden, dan wanneer zij door burgers bedreven zijn.

B.v. art. 56 der Proeve houdt in: »Hij die eenen meerdere in rang feitelijk aanrandt, hem slaat of kwetst, of hem opzettelijk van zijne vrijheid van handelen berooft, wordt, indien het feit onder geene zwaardere strafbepaling van het gemeene strafrecht valt, wegens insubordinatie, gestraft: in tijd van vrede met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of cassatie, of, indien het feit in dienst of met betrekking tot den dienst heeft plaats gehad, met gevangenisstraf van ten hoogste vijf jaren of cassatie; aan boord van een oorlogsschip buitengaats, in tijd van oorlog in de nabijheid van den vijand of in eene door den vijand ingesloten plaats, met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren».

Zoodra dus buiten dienst een hierbedoeld feit wordt gepleegd, waarop in het gemeene recht een zwaardere straf is bedreigd, dan drie jaren gevangenisstraf en dit is b. v. reeds het geval, indien met het opzet tot eenvoudige mishandeling, zwaar lichamelijk letsel wordt toegebracht (art. 300, 2e lid), dan moeten de bepalingen van het Wetboek van Strafrecht worden toegepast, dan wordt de militair, die dit misdrijf tegen zijn meerdere pleegt, gelijkgesteld met den burger, die zulk een feit volbrengt, dan vervalt dus als het ware het militair karakter der daad. Ik geloof niet, dat dit aanbeveling verdient. Het feitelijk verzet tegen den meerdere is een der zwaarste militaire vergripen en kan niet gelijk gesteld worden, onder welke omstandigheden ook gepleegd, met een soortgelijk feit door een burger bedreven.

In het militair strafwetboek zou ik, bij de regeling der strafposities op insubordinatie, willen behouden alle onderscheidingen, die in het Wetboek van Strafrecht voorkomen (artt. 424, 425 sub. 1, 300, 301, 302, 303, 304 sub 2 en 3, 287, 288, 289), maar daarbij steeds voor den militair, die zulk een feit tegen zijn meerdere pleegt, de straf verzwaren met 2 jaren, wanneer het in dienst plaats grijpt met 3 jaren, en in oorlogstijd voor den vijand met 5 jaren; terwijl in het laatstgenoemde geval voor de zwaarste misdrijven (artt. 288 en 289) de doodstraf moet kunnen worden uitgesproken. Met voorbedachten rade een hooggeplaatsten meerdere dooden kan verraad zijn. De duur der gevangenisstraf zou door die regeling met 5 jaren worden verlengd en de levenslange alternatief worden bedreigd met 22, 23 en 25 jaren.

Hechtenis is eenvoudige vrijheidsberoving, opsluiting zonder verdere beperking van persoonlijke vrijheid dan die, welke de orde en de tucht in het gesticht noodzakelijk eischen. De tot hechtenis veroordeelde houdt zich bezig met zoodanigen arbeid als hij verkiest; hij mag b. v. ook lezen of schrijven. Op zijn verzoek wordt hem vergund, zijn straf in afzondering te ondergaan. De duur is ten hoogste een jaar, doch kan tot een jaar en vier maanden verlengd worden in geval van samenloop, herhaling of het ambtelijk karakter van den schuldige.

Mr. B. zegt in de toelichting dat de hechtenis, indien zij niet beperkt blijft tot de misdrijven, welke zonder opzet zijn bedreven, een uitnemend geschikte straf is in gevallen, waarin het gepleegde feit uit zijn aard niet bijzonder strafwaardig is, maar zijn ernstig karakter alleen ontleent aan de omstandigheid dat de dader militair is, en dat die straf in geen enkel opzicht van de tegenwoordige militaire detentie is onderscheiden dan in benaming.

Is de hechtenis werkelijk zulk een uitnemend geschikte straf te noemen voor militaire veroordeelden? Zoo ingenomen als Mr. B. kan ik daarmede niet zijn.

Volgens de Proeve kan die straf worden opgelegd o. a. aan den schildwacht, die in vreedstijd zijn post verlaat, zich op zijn post aan dronkenschap schuldig maakt, of op zijn post slaapt, aan hem, die zijn meerdere in rang beledigt, of zich aan ongehoorzaamheid schuldig maakt, die een patrouille beledigt, die zich schuldig maakt aan het zich verwijderen van zijn korps langer dan acht dagen, die zijn kleedingstukken verkoopt of verpandt en die wapenen, ammunitie of groote kleeding vernielt, onbruikbaar maakt, beschadigt of zoek maakt.

Omtrent de beide laatste categoriën zegt Mr. B. zelf: »Eene gestrengde bestraffing is vooral noodig, omdat het feit veelvuldig plaats vindt en steeds geschiedt om aan geld te geraken, ten einde aan de neiging tot misbruik van sterken drank hot te vieren." De geheele collectie zal m. i. bestaan uit slechte soldaten en pierewaaiers.

Deze moeten hunne straf in gemeenschap ondergaan en alle nadeelen, aan de gemeenschappelijke opsluiting verbonden, zullen hier voorzeker niet achterblijven. Mr. VAN HEES VAN BERKEL (1) voerde ook reeds in zijn strafstelsel, als straf voor wanbedrijf, naast de gevangenzetting de »plaatsing bij de strafdivisie" in en lichtte dit als volgt toe: »De gevangenisstraf heeft als militaire straf niets wat haar onderscheidt van de gewone gevangenisstraf voor burgerlijke misdrijven.

Zij bestaat, gelijk deze, in opsluiting in een zoogenaamd huis van correctie (verbetering), waarin men zich van niets verbetert.

Voor jonge soldaten, veelal meer los dan boosaardig en belorven, levert de gevangenisstraf welligt nog grootere nadeelen op dan voor elk ander.

Wegens dikwerf slechts ligte misdrijven tot eenige maanden gevangenisstraf veroordeeld, vervallen zij weldra tot de grootste werkloosheid en verveling, en worden in de school van veel grootere misdadigers, in welker gezelschap zij zich eensklaps geplaatst zien, tot andere misdrijven aangespoord en opgeleid.

Geheel bedorven verlaten zij daarna de gevangenis, in welke zij ter verbetering waren opgesloten geworden. De strenge afzondering van den schul-

(1) Proeve van een ontwerp van een nieuw Nederlandsch Wetboek van Strafrecht voor het krijgsvolk te lande. 's Gravenhage, K. W. PICTHAARD, 1854.

digen soldaat is daarenboven in de meeste gevallen minder noodzakelijk. De door hem begaan wordende misdrijven spruiten immers meestal geenszins voort uit zedelijke bedorvenheid, die door langdurige overdenking en gepeins moet worden tegengegaan, maar zij zijn integendeel veelal handelingen, in elke andere omstandigheid niet misdadig, ja alleen strafbaar door de noodlottige gevolgen, die zij kunnen na zich slepen.

De overtuiging hiervan heeft ons dan ook de plaatsing bij de strafdivisie (welker daar zijn wij als een afzonderlijk korps, waar alles zich tot beteugeling en verbetering het best laat inrichten, wenschelijk achten) onder de straffen voor wanbedrijven doen opnemen, omdat daardoor eene spaarzamer toepassing van de gevangenisstraf mogelijk werd".

Naast deze stem, die in 1854 de wenschelijkheid uitsprak van de oprichting eener strafdivisie voor militaire veroordeelden, vinde hier nog een andere plaats, die haar oordeel doet hooren over die straf, zooda zij in België in de practijk werkt.

Bij ALFRED MOREAU et CHARLES DE JONGH lezen wij (1): L'emprisonnement, appelé détention, était une peine dont le code Hollandais faisait abus et qui produisait un effet déplorable sur les soldats. Ceux qui en étaient frappés, étaient envoyés à la prison de Vilvorde ou à la maison pénitentiaire de St.-Hubert. Ils y vivaient dans l'oisiveté, se désaccoutumaient de la discipline militaire et étaient bientôt perdus pour l'armée. La singularité de ce régime était telle, que les mauvais soldats commettaient des délits et se faisaient condamner à cette peine de la détention, afin de ne pas être envoyés, pour une faute légère, dans une compagnie de discipline où de rigoureux exercices militaires leur étaient imposés. Aussi certaines infractions, surtout la désertion, étaient-elles devenues la plaie de l'armée Belge.

Le législateur de 1870 comprit qu'un remède énergique était nécessaire. Il établit, comme pénalité, pour la plupart des délits militaires, l'incorporation dans des corps spéciaux, soumis à un régime identique à celui des compagnies de discipline. L'expérience a prouvé que cette réforme répondait aux besoins de la situation. Une diminution notable se remarque dans le relevé annuel de certains délits militaires. Spécialement, le nombre des déserteurs, qui, en 1874, s'était élevé à 348, est descendu progressivement jusqu'à 127, en 1878.

En principe, la peine de l'incorporation dans une compagnie de correction a donc été salutaire à l'armée. Son mode d'application soulève cependant une critique unanime. L'incorporation dans une compagnie de correction ne peut être infligée pour une durée moindre d'un an, dans certains cas, de deux ans, dans d'autres. Ce minimum légal est exagéré.

(1) Commentaire du code pénal militaire. Bruxelles, FERDINAND LARCIER, 1880. Introduction, bladz. VIII.

..... La réforme nécessaire est la réduction du minimum légal de la peine de l'incorporation dans une compagnie de correction. Il devrait être possible aux membres des conseils de guerre d'infliger cette peine pour une période de trois ou tout au moins de six mois."

Laat ik ten slotte het oordeel nog aanhalen van Mr. H. VAN DER HOEVEN, die in *Het Vaandel* van 1870 de nieuwe Belgische militaire strafwet heeft besproken (bladz. 63): »Vóór die strafsoort valt dan ook veel te zeggen. De misdrijven, waartegen die straf is bedreigd, zijn alleen delicten, die gebrek aan discipline verraden. Het dienen bij een strafcompagnie, wel verre van den soldaat aan zijne dienstplichten te onttrekken, onderwerpt hem aan veel strengeren dienst, en is als 't ware een leerschool voor hem, die togen de regelen van militaire tucht zondigde, een leerschool, die te gelijk afschrikkend werkt, omdat de tijd daarin doorgebracht niet als dienstdag medetelt. Af-schrikking en verbetering (niet zedelijk, doch als militair) kunnen in geen militaire straf zóó goed vereenigd worden."

Gesteund door bovenstaande beschouwingen en getuigenissen, geef ik de vraag in overweging of het niet beter zou zijn, de hechtenis in het militair strafwethoek te vervangen door inlijving in een strafcompagnie voor den tijd van minstens twee maanden en hoogstens twee jaren of althans die beide straffen alternatief ter keuze van den rechter te bedreigen. Misschien zou het zelfs wel aanbeveling verdienen, op sommige misdrijven, waarop in de Proeve alleen gevangenisstraf is gesteld, evenzeer alternatief ter keuze van den rechter, plaatsing in een strafcompagnie te bedreigen. In België is de duur dier inlijving voorgeschreven tot hoogstens vijf jaren.

In de Proeve is de straf van »plaatsing in eene klasse van verscherpte krijgstuicht", vermoedelijk in navolging van de wet van November 1879, als bijkomende straf opgenomen, welke de rechter naast de hoofdstraf kan opleggen »bij alle veroordeelingen, wanneer hij van oordeel is, dat de veroordeelde wegens het gepleegde feit aan eene gestrengere dan de gewone krijgstuicht moet worden onderworpen". Ook hiertegen zijn m. i. gegronde bezwaren in te brengen. In de eerste plaats wordt hierdoor de hoofdstraf, geheel ter beslissing van den rechter, aanmerkelijk verzwagd. Men denke toch over die bijkomende straf niet te licht! Ook zij bestaat althans in de drie eerste maanden, en bij minder goed gedrag somtijds voor veel langeren tijd, in algeheele vrijheidsberoving onder strenge methodische tucht, met verplichting tot zware en onaangename diensten; ja, ik meen te mogen zeggen dat zij zwaarder is dan de hoofdstraf: hechtenis. Liet men de veroordeelden kiezen, zij kozen hoogstwaarschijnlijk, zoo niet zeker, de lautste. Als zoodanig reeds schijnt die *bijkomende* straf verkeerd te achten. Ook in België bestaat cumulatie van inlijving in een strafcompagnie met correctioneële gevangenisstraf, maar niet ter vrije beslissing van den rechter. De wet schrijft haar voor. In geen der nieuwere militaire strafwetboeken is een bijkomende straf van dien aard te vinden. In de Duitse wet vindt men als bijzondere *Ehrenstraf* voor onder-

officieren en minderen in bepaalde, door de wet aangegeven gevallen, de »Versetzung in die zweite Klasse des Soldatenstandes;» doch de omschrijving van deze straf is een geheel andere dan die van onze plaatsing in de klasse van discipline. Art. 39 van die strafwet toch houdt in: »Die Versetzung in die zweite Klasse des Soldatenstandes hat den dauernden Verlust der Orden und Ehrenzeichen von Rechtswegen zur Folge, auch darf der zu dieser Strafe Verurtheilte die Militärkokarde nicht tragen und Versorgungsansprüche, soweit dieselben durch Richterspruch aberkannt werden können, nicht geltend machen».

In de tweede plaats meen ik een bezwaar te mogen inbrengen tegen de toepassing dier bijkomende straf, zooals zij thans plaats heeft, en bij behoud daarvan, vermoedelijk wel zou blijven. De plaatsing in de klasse van discipline geschiedt volgens het Reglement van Krijgstucht door den commandeerenden officier van het korps voor onbepaalden tijd; alleen het gedrag van den man beslist over zijn korter of langer verblijf in die klasse.

De rechter mag haar echter volgens de wet van November 1879, hetwelk in de Proeve is overgenomen, slechts opleggen voor ten hoogste één jaar. Wat geschiedt nu in de werkelijkheid? Wanneer de man zich gedurende den tijd, voor welken de rechter hem naar het depot van discipline verwezen heeft, misdraagt, kan de commandant van dat depot hem na afloop van den bij het vonnis bepaalden termijn, opnieuw daarbij plaatsen.

Men heeft beweerd, dat de invoering der voorwaardelijke invrijheidstelling in het nieuwe Wetboek van Strafrecht inbreuk zou maken op 's rechters bevoegdheid om de mate en den duur der straf te bepalen; maar ik geloof dat deze regeling omtrent het verblijf bij het depot vrij wat grooter inbreuk op die bevoegdheid maakt. Hoewel de moeilijkheid erkend moet worden vooral tegenover hen, die langs disciplinairen weg bij het depot geplaatst zijn, geloof ik, dat niemand het recht heeft, den duur van een door den rechter uitgesproken straf te verlengen. Men houdt immers ook niemand langer in de gevangenis dan bij het vonnis is bepaald; zelfs niet wanneer hij zich daar misdraagt (1).

(1) In het onder dagteekening van 9 Maart 1868 ingediende ontwerp van wet tot wijziging van het Crimineel Wetboek, luidde art. 12: »In de bij de wet voorgeschreven gevallen bepaalt de rechter, dat de veroordeelde, na zijn ontslag uit de gevangenis of detentie zal worden geplaatst in eene klasse van discipline aan eene gestrengere krijgstucht onderworpen, voor een tijd bij het vonnis te bepalen, niet te boven gaande een jaar.

Na verloop van dien tijd wordt hij in de gewone klasse van militair teruggebracht, tenzij de commandeerende officier van het korps, waartoe hij behoort, van oordeel is, dat de termijn, ter zake van wangedrag in de klasse van discipline, behoort te worden verlengd.»

In het den 16den Februari 1869 uitgebracht Voorloopig Verslag wordt daaromtrent opgemerkt: »De 2de alinea van art. 12 houdt eene zeer willekeurige bepaling in, die weder in strijd is met het beginsel van art. 4, dat de plaatsing in eene klasse van discipline het karakter van straf geeft. De commandeerende officier zoude door deze bepaling de strekking en gevolgen van een rechterlijk vonnis kunnen wijzigen. Dit kan onmogelijk worden toegelaten. Wil men aan dien officier eenige bevoegdheid in dezen schenken, dan zou men hem kunnen toestaan, om het door den rechter uitgesproken maximum van den tijd der plaatsing, bij goed gedrag van den veroordeelde, naar vast

Mochten deze beschouwingen er toe bijdragen, het denkbeeld in overweging te doen nemen, om de zuiver militaire straf der Belgische wet als hoofdstraf ook in ons toekomstig militair wetboek op te nemen, dan hoop ik met *Sprokkelaar* (1), dat de naam van »strengere of verscherpte krijgstucht" niet behouden blijft, maar dat het zal worden »inlijving in een strafklasse, strafcompagnie of strafdivisie". Ik hoop, dat Spr. dan ook minder bezwaar tegen die instelling als zoodanig zal hebben. In de gevangenis of hechtenis zouden huzaren of stukkenrijders toch ook »hun zoo duur verworven oefening" niet kunnen onderhouden en in die vrijheidsberoving zouden ze toch ook wel »weezin" hebben. Waar als vrucht van de tegenwoordige instelling kan worden medegedeeld, dat dit »laatste redmiddel ter verbetering (2)" ruim 32 § van hen, die bij het depot geplaatst worden, tot blijvend bruikbare soldaten vormt, meen ik, dat men nog niet kan zeggen, dat die instelling haar tijd heeft gehad.

De overige in de Proeve opgenomen bijkomende straffen schijnen mij in een militaire strafwet onmisbaar toe.

(Wardt vervolgd.)

G. J. W. KOOLEMANS BELJEN,
1ste luit. der inf.

te stellen regelen in te korten;" en in het nader den 2den Maart 1870 uitgebracht Voorloopig Verslag lezen we: »Opnieuw is er met nadruk op aangedrongen, dat de 2de alinea van art. 13 zou wegvallen.

Onder verwijzing naar het Voorloopig Verslag van 16 Februari 1869 kwam men weder op tegen het denkbeeld om aan een commandeerenden officier de bevoegdheid tot wijziging eener rechterlijke uitspraak te schieken; een denkbeeld, dat met de eerste rechtsbeginselen in strijd is."

De Regeering, hoewel deze gronden niet beaamende, heeft echter die alinea door wegvallen, daarbij te kennen gevende, dat die regeling ook door door reglementaire voorschriften kan geschieden, en zoo vinden wij diezelfde bepaling nu toch in het Voorschrift betreffende het algemeen depot van discipline. Het mag betwijfeld worden, of dit de bedoeling is geweest van de stellers van beide hier aangehaalde voorloopige verslagen.

(1) Zie *De Militaire Spectator*, 1883, N°. 1 en 2.

(2) Voorschrift op het algemeen depot van discipline, Min. Aanschr., 4 Aug. 1881.

REMISE-GESCHUT.

Een bescheiden plaatsje kom ik vragen aan de Redactie van *De Militaire Spectator* om een woord van protest te doen hooren tegen de invoering van een kanon van 10,5 M. als remise-kanon. Ik moet daartegen protesteeren, omdat we naar mijn innige overtuiging daarmede geheel den verkeerden weg opgaan.

Onder remise-geschut verstaan we tegenwoordig een geschutsoort, die vooral dan zal worden gebezigd als het andere geschut op onze forten zal zijn verplaatst of gedemonteerd, en de voor onze fortenlinie liggende vijand dan een stormaanval wil beproeven op of langs het fort. Tot zoolang moet dat geschut in hoofdzaak bedekt opgesteld blijven in de remise.

De geheele remise met de bovenliggende dekking vereischt een hoogte van 6 M. Is dus de vloer der remise even hoog als de bedding waarop het kanon zal moeten staan, dan steekt die remise 4,4 M. boven de horstwering uit, en vormt voor den vijand een uitgezocht richtpunt.

Niemand zal wel beweren, dat het een vijand moeilijk zal vallen, als eenmaal het vuur der forten in hoofdzaak tot zwijgen is gebracht, zulk een remise, waarvan het bestaan hem bekend is, in betrekkelijk weinig schoten te vernielen.

Of dan het daarin staande geschut bruikbaar zal blijven, is minstens twijfelachtig, maar zeker is dat voor personeel die remise geen geschikte wijkplaats meer zal aanbieden.

Laat men de remise zakken, totdat de kruin gelijk komt met de binnenkruin der horstwering, dan moet natuurlijk het geschut van uit de remise naar het emplacement 4,4 M. hoog worden gebracht. Voor dat ophrengen is noodig een oprit, die óf te lang is om een vuurmond vlug genoeg in batterij te brengen, óf te steil om een kanon van genoegzame kracht naar boven te werken (1).

Legt men den grondslag der remise tusschen die beide hoogten in, dan

(1) Hoewel door toevallige omstandigheden daartoe wel in staat zijnde, wordt heter gescht niet vooruit te loopen op nog onafgedane rapporten, en daarom geen cijfers te berde te brengen.

vereenigt men de beide nadeelen; de remise steekt als schijf boven de borst-wering uit, wat ieder toch wel hoogst nadeelig zal achten, en men heeft een betrekkelijk geruimen tijd noodig om een kanon in batterij te brengen.

Hierbij komt nog in aanmerking dat men voor een kanon een bedding noodig heeft met wiggen en verder toebehooren.

Is men door den vijand betrekkelijk lang onder vuur gehouden, dan zal de toestand daarvan ook niet zoo erg gunstig zijn.

In het geval door mij bedoeld in de 2de alinea der vorige bladzijde zal de vijand ons hoogstwaarschijnlijk tot op het uiterste oogenblik onder hevig vuur houden, en dus is dan de tijd voor het in batterij brengen van geschut zoo klein mogelijk.

Met den geringeren tijd staat in natuurlijk verband een grootere inspanning van ons personeel; zoodat wij met half uitgeputte manschappen het vuur moeten openen.

Hierbij vooral niet te vergeten, dat hoe lichter men den vuurmond met dezelfde capaciteit maakt, hoe meer die vuurmond een kalme, oplettende bediening zal vereischen.

Wanneer men hierbij dan nog bedenkt dat onze manschappen — natuurlijk over bank vurende — zooals vanzelf duidelijk is aan een hevig infanterie-vuur op korten afstand zijn blootgesteld, dan kom ik voor mij tot de slotsom dat een dergelijke maatregel van verdediging *niet het minste of geringste vertrouwen verdient*, en van harte hoop ik in die meening niet alleen te zullen staan.

Zonder zelf de moeite te nemen uitvindingen te doen, hebben we slechts het oog te slaan op onze naburen, om daar een vuurmond te vinden, die als geknipt is voor het doel dat boven is omschreven.

Ik bedoel den getrokken mortier van 9 cM. der Deutsche artillerie. Dit vuurmondje is klein; het kan daardoor gemakkelijk overal gedekt ondergebracht worden; het is licht; twee man kunnen het wegdragen en vlug brengen waar op dat oogenblik de beste standplaats is; het vereischt geen bedding, zoodat het overal, ook b.v. in den trechter door een vijandelijk projectiel gemaakt, kan worden in batterij gebracht; de bediening behoeft zich niet bloot te geven, en heeft dus van geweervuur niet te lijden, en de uitwerking met granaatkartetsen is vrij bevredigend.

Gaat men het kaliber van dien mortier vergrooten, dan zal vrij natuurlijk de uitwerking vermeerderen; maar daarbij tevens verloren gaan al het eigenaardige, dat die vuurmond heeft; met een weinig vergrooten van kaliber is het geheel al dadelijk niet draagbaar meer, moet een bedding voorhanden, of medegevoerd worden, moet een goed gelijke vloer voor standplaats worden gezocht, in een woord het vlugge, in hoogen graad beweegbare en overal bruikbaar zijn van den vuurmond is al dadelijk verloren.

Werd dus een mortier van dezelfde constructie als de Duitse getrokken mortier van 9 cM. bij ons ingevoerd, en op de forten in goede hoeveelheid ingedeeld, dan ben ik overtuigd dat met het geweervuur dat afgegeven kan worden, en met de flankverdediging der forten onderling — waaraan ook wel eens met den tijd zal worden gedacht — met gerustheid stormaanvallen zullen kunnen afgewacht, en ook zullen worden verijdeld.

Of een kanon van 10,5 cM. niet goede diensten zou kunnen bewijzen, wil ik niet betwisten; maar in onze forten zou ik dat toch niet gaarne zien. Misschien zou een goede rol daarvoor zijn weggelegd als verplaatsbaar (tirailleur) geschut in onze laatste verdedigingslinie, de linie van Amsterdam, waar de drassige wegen vrij waarschijnlijk het vervoeren van in marschappannen gelegde zwaardere vuurmonden niet zullen gedoogen; ik voor mij zou echter verkiezen assuit en vuurmond afzonderlijk te vervoeren, en niet lager af te dalen dan het kaliber van 12 cM., en dit niet alleen voor de uitwerking maar ook voor de eenvoudigheid, daar de massa van kalibers altijd aanleiding of gelegenheid geeft tot vergissingen en verwarring.

W. IRISH' STEPHENSON.

ANTICRITIEK.

In de jongstverschenen aflevering van *De Militaire Spectator* komt voor een aankondiging van »OORLOGSGEBRUIKEN"; de wijze waarop en de geest waarin deze worden besproken, nopen ons in 't kort mede te deelen waarom wij niet gaarne zouden wenschen om die, door ons samengestelde, tabel in een anderen, meer eenvoudigen, vorm te doen verschijnen en den recensent te wijzen op eenige tegenstrijdigheden in zijn betoog.

Tot nu toe staat de kennis van de meest elementaire oorlogsgebruiken niet op het programma van het Theoretisch onderwijs van den milicien en deze wordt in alle saiscenen, — vooral 's zomers, — zóó opgepropt met theoriën dat, in verband met zijn beperkten oefeningstijd, verplicht onderricht daarin, o. i., niet eens wenschelijk is te achten.

Niemand zal echter in ernst beweren dat een kort begrip der hoofdregels van het oorlogsrecht geheel van onnut is voor onze soldaten; daarom hebben wij getracht iets ertoe bij te brengen dat, na verloop van tijd, — zoo niet allen of velen — dan toch enkelen onder hen eenige notie daaromtrent kunnen krijgen en veel zou, o. e., daarmede reeds gewonnen zijn.

Is bekendheid met oorlogsgebruiken wenschelijk of nuttig te achten voor den soldaat, dan zou men kunnen beproeven, de voornaamste regelen in een boekje of op een velletje papier samen te vatten en te doen drukken en deze, desnoods kosteloos, aan de militairen te verstrekken. Wij voor ons kennen echter aan op die wijze te verstrekken boekjes of velletjes geen langer bestaan toe dan aan tractaatjes, die wel eens op gelijke manier verspreid worden en zeker zal men ze, in den zak van den soldaat, niet zoolong bewaard zien dan menig liedje van een straat- of kermiszanger.

Men dient dus naar een meer doeltreffend, blijvend en tevens aantrekkelijker middel tot zelfonderricht uit te zien. Wij meenden dit middel gevonden te hebben in de door ons samengestelde tabel — de uitdrukking »prent" is hier zeker niet op haar plaats — die, bij uitzondering het

eigendom is van den man, in den regel dat van het korps, waartoe hij behoort.

Werd nu een dergelijke tabel *zonder* geïllustreerden, allegorischen rand in chambrées opgehangen, dan mag veilig aangenomen worden dat zij zich dra zou verliezen in den chaos van uittreksels van het Reglement van krijgstucht, van het Crimineel wetboek en wat niet al voor — mogelijk nuttige, maar weinig opwekkende — lectuur, waarmede de wanden onzer soldatenkamers doorgaans zijn behangen.

Vraag b.v. den eenvoudigen milicien eens of hij RINK's overbekende tabellen onderscheidingsteekenen bij de land- en bij de zeemacht' heeft nagelezen? Tien tegen een zal hij het bevestigend antwoord daarop schuldig blijven. Diczelfde soldaat zal echter meestal precies weten te vertellen welke militairen zijner afdeeling *prévot* of meester op een wapen zijn, om de eenvoudige reden dat de allegorisch geïllustreerde randen der tentoongestelde brevetten van die kameraden, zijn aandacht hebben getrokken en hij zoodoende, bijna onbewust, ook den inhoud dier getuigschriften heeft gelezen.

Na de verschijning van "oorlogsgebruiken" maakten wij kennis met de *Mouchoirs d'Instruction Militaire*, een soortgelijk middel tot zelfonderricht van kader en soldaten. Op deze, bij het Fransche leger in gebruik zijnde, zakdoeken zijn, omtrent militaire aangelegenheden, allerlei illustratiën met bij-schriften gedrukt. Een dier zakdoeken behandelt o. a., op aanschouwelijke wijze, het voorschrift op de wapenen en de schietoefeningen bij de infanterie; een tweede dat op het tirilleeren en den velddienst; een derde de gezondheidsmaatregelen, in acht te nemen in het garnizoen en op marsch; en zoo meer.

De teekeningen op die mouchoirs wekken geenszins spotlust op en evenmin kunnen wij begrijpen tot welke spotternij de geïllustreerde rand onzer tabel *al licht stof* zou kunnen bieden.

Wanneer de recensent bedoelt dat de uitvoering van sommige onderwerpen, b.v. aan den voet van den rand, minder gelukkig is geslaagd — en zulks buiten schuld van den teekenaar van het ontwerp —; dan zouden wij de eerste zijn om dit toe te geven. Tot *spotternij* kunnen evenwel de minder geslaagde gedeelten nog geen stof bieden, zelfs al is de grootst mogelijke moedwil erbij in 't spel.

Overigens hadden wij den Hoofdredacteur van dit blad het doel, dat hij ons ontwerp heeft voorgezeten, schriftelijk en naar wij meenen duidelijk medegedeeld. De criticus had dus uit dat schrijven evenzeer onze strekking kunnen vernomen hebben als uit *den lof door anderen* daaraan toegebracht.

Deed het hem leed daarmee *niet onvoorwaardelijk te kunnen instemmen*; ons spijt het te moeten constateeren dat hij, in zijne beoordeelingen, herhaaldelijk zich weerspreekt.

Hij toch, die op het maken van critiek — op den tekst — zich wensch

te onthouden, verklaart eerst dat *enkel mondelinge behandeling* van een abstract onderwerp in staat is om dit voor den soldaat »bevattelijk en smakelijk te maken»; terwijl hij aan het slot zijner aankondiging — is zij zulks inderdaad? — zegt dat, *zonder illustratiën*, het ophangen van den tekst in de *chambrées* enz. *ongetwijfeld wel nut* kan hebben.

Betwijfelende of de *smakelijkheid* wel er door zou winnen, laten wij de appreciatie dezer consequentiën over aan de lezers dezer regelen en het laatste woord gaarne aan den criticus van »Oorlogsgebruiken».

Breda, Augustus 1883.

D. v. H.

Naschrift.

Een paar woorden naar aanleiding van vorenstaand schrijven.

De vorm, waarin een onderwerp gekleed wordt, is een quaestie van smaak. Ook na hetgeen de heer v. H. daaromtrent nu in het midden gebracht heeft, blijven we den door hem gekozen vorm minder doelmatig achten niet het minst om den hoogen prijs, die daarvan wel een gevolg zal zijn. De *Mouchoirs d'instruction militaire* zijn ons niet onbekend. De heer v. H. noemt ze een »soortgelijk middel tot zelfonderricht van kader en soldaten." In twee opzichten echter bestaat er een belangrijk verschil tusschen die zakdoeken en zijn werk en wel:

1°. worden daarbij geen zoo abstracte onderwerpen behandeld; maar juist de meest eenvoudige zaken, die ieder soldaat kennen moet en die hem dan ook theoretisch en practisch geleerd worden;

2°. staan de illustraties in onmiddellijk verband met den tekst. Beide, tekst en illustraties, kunnen dus strekken om den man, zoowel dengene die lezen als hem die niet lezen kan, het geleerde weer in het geheugen te brengen en gemakkelijker te doen onthouden. Dat zulke illustraties dan ook niet gauw den spotlust zullen opwekken is alleszins begrijpelijk; maar een mistukte allegorische voorstelling als aan den benedenkant der tabel — aan welke wij, al noemden wij haar *prent*, daarom nog geen plaats in een prentenkabinet zouden willen toegekend zien — leidt daartoe al licht. We hoorden er reeds spottend over spreken en kunnen ons dit verklaren.

De tegenstrijdigheden, waarvan de heer v. H. gewaagt, hebben wij, ongeacht zijn toelichting, niet kunnen ontdekken: ons begrip is daartoe echter mogelijk niet genoeg ontwikkeld. Indien de heer v. H. evenwel in den door hem aangehaalden zin den klemtoon in plaats van op »ongetwijfeld wel niet" eens liet vallen op het daarop volgende »kan", zou die zin dan niet juister gelezen worden?

De heer v. H. maakt er ons een grief van, dat wij in onze *beoordesting* (Waarom de vraag, of het inderdaad een *aankondiging* is? Het lag niet in de bedoeling een aankondiging te leveren.) niet de strekking van zijn werk,

die hij in een begeleidend schrijven had medegedeeld, uiteengezet hebben. Juist omdat het een beoordeeling was en wij van gevoelen waren en nog zijn, dat het doel uit de tabel zelve had behooren te blijken. Met een enkel woord had dit aangegeven kunnen worden en een schrijven aan den hoofdredacteur ware dan niet noodig geweest om dit doel kenbaar te maken.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Waarde oude vriend Spectator,

Nauwelijks was mijn laatste schrijven aan u verzonden, toen ik het adres onder de oogen kreeg, dat, onderteekend door tal van hooggeplaatste verdienstelijke militairen en civiele personen van beteekenis, tot den Koning is gericht, naar aanleiding van den bedenkelijken toestand onzer »Vestiging» op Atjeh. Dat het mij een hoogst verblijdend teeken toescheen, te ontwaren hoe dan toch eindelijk de onverschilligheid en het *laisser-faire* in het moederland plaats begonnen te maken voor uitingen van levendige belangstelling en bezorgdheid, van de zijde van mannen, wier invloed op de publieke opinie als overwegend moet worden geacht, zult gij na kennismeming mijner vroegere beschouwingen over Atjeh wel kunnen begrijpen. En toch, zoo aan den eenen kant dat adres — zoo juist samenvallende met de belangstelling in het lot van onze zoo duur verworven »nederzetting», waarvan mijn laatste brieven getuigen, onze adhaesie heeft en onze volle sympathie, wat betreft de gevoelens waaruit het is voortgesproten, mag ik aan den anderen kant niet ontveinzen, dat er naar mijn gevoelen iets onbepaalds zweeft over die bede tot het Hoofd van den Staat gericht. Met aandrang wordt daarin gevraagd, dat toch het Nederlandsch-Indische leger in staat moge gesteld worden, aan zijn roeping ten aanzien van het herstel van ons geknakt prestige te beantwoorden.

Moet daaronder verstaan worden, dat inderdaad dat leger met zijn tegenwoordige *sterkte* en *samenstelling* daartoe niet bij machte wezen zou? Men moet het wel aannemen, want in ieder ander opzicht heeft immers dat leger tot dusverre op schitterende wijze bewezen, opgewassen te zijn voor iedere taak, die op zijn weg lag.

Wordt dat alzoo erkend, dan zijn wij het met dat adres in dit opzicht geheel eens. Maar op welke wijze dan, moet in dat thans gebleken gebrek aan numerieke sterkte onzer mobiele troepen op Atjeh worden voorzien? Op

den gewonen langdradigen weg van wervingen, door hooge handgelden, partiëele uitzendingen van suppletie-detachementen uit veelal ongeoeffenden bijengelapt, of wel is de niet stellig uitgedrukte wensch, dat ditmaal op het leger hier, op de natie een beroep worde gedaan, tot het aanwenden van een buitengewoon effort? Wij voor ons hopen het laatste, om redenen in mijn laatsten brief breedvoerig ontvouwd. En dat zoodanig beroep niet een ijdel roepen in de woestijn zijn zou, daarvan houd ik mij overtuigd, op grond niet alleen van voorbeelden, die nog zoo lang niet achter ons liggen, maar ook naar aanleiding van uitingen, die men ten dezen niet slechts van ons onderofficiërskader, maar zelfs van manschappen onzer militie kan vernemen. Ik sta er u borg voor dat men slechts de proef hebbe te nemen, om te zien, hoe b.v. enkel van het regiment grenadiers en jagers, stellig 15 a 20 % van de manschappen bereid zouden gevonden worden om aan die roepstem gehoor te geven. En bij andere korpsen zou de uitkomst zeker niet minder zijn. Maar de toestemming der ouders dan? Och, die zou ook wel te verkrijgen zijn, mits b.v. vooreerst die ouders wisten, dat het hier om een expatriëeren uiterlijk gedurende eenige maanden te doen is, en dat, na aan dien tocht te hebben deelgenomen, hunne zonen van alle verdere militiediensten in vreedestijd voor goed zouden zijn ontheven; ten andere natuurlijk, dat in geval van verwondingen of ziekten, die voor het verdere leven geheel of gedeeltelijk ongeschikt maken, de Staat hen zonder kuisheid zou schadeloos stellen. Komaan, *Spectator*, geloof ge niet met mij, dat er in ons volk nog wel zooveel vaderlandsliefde huist, om het bloed zijner kinderen niet al te duur te marchandeeren, *mits men dan ook met ietwat meer geestdrift* dat volk aan 't verstand bringe, waar het met onze welvaart, ja met ons volksbestaan op staat, als wij daar ginds niet met wat meer energie, en wat meer nationalen opofferingsgeest willen optreden. Als de Staat zelf alles *altijd* op geld terugbrengt, leert het individu ook alleen daarmee rekening houden; doch men roere eens andere snaren aan, en we zijn overtuigd dat ze meer geluid zullen geven, als sommigen meenen.

In ieder geval wat onze jonge onderofficiëren aangaat, zoudt ge zien dat ge er veel eerder te veel dan te weinig krijgen zoudt. Van de officieren behoef ik niet te spreken. Ge zoudt die pessimisten, die er aan twijfelen, of ge een krachtig, flink, vrijwillig contingent zoudt bijeenkrijgen eens beschaamd zien, als men slechts de proef wilde nemen.

Laat het adres twijfel omtrent den aard van het effort dat zij van de Regeering zou wenschen gedaan te zien, omtrent de *middelen* dus; duidelijker spreekt het ten aanzien van het te bereiken *doel*. Maar dan is wel eenige twijfel geoorloofd, of wel *alton*, die met het adres instemden, zich door aandachtig overwegen van de gebeurtenissen op Atjeh sinds den dag waarop wij daar voet aan wal gezet hebben, goed rekenschap hebben gegeven, van wat in dat adres als doel wordt voorgehouden. Geen voet gronds te verlaten, dien wij daar eenmaal bezet hadden! Wordt dat doel in letterlijken zin

opgevat, dan achten wij het nastreven daarvan gevaarlijk, vermits we gelooven, dat juist de geschiedenis der laatste jaren getoond heeft dat wij daarmede op den verkeerden weg kunnen geraken. »Qui trop embrasse mal étreint», is zeker toepasselijk op gewelddadig in bezit nemen van land, vooral wanneer zulk grondgebied zoover van den overweldiger gelegen is, als onze koloniën dat zijn. Er zijn verschillende wijzen van zich neder te zetten». Ik ben geneigd hier te herinneren aan een oud Hollandsch spreekwoord, dat van kinderen die zich op groote mans. . . . inodores (goddank ik ben er zonder *shocking*) zetten. Mijns inziens doet men wijzer, door zich zeer gedecideerd tegenover iemand neder te zetten, zij het ook met den onwrikbaren wil de conversatie ten einde toe door te zetten, totdat men zijn doel zal hebben verkregen, dan door iemand dadelijk op den nek te willen gaan zitten, als men niet overtuigd is *veel* sterker te zijn. In het eerste geval zit men geloof ik vrij wat vaster, en loopt minder gevaar de deur uitgeworpen te worden. Met andere woorden, ik blijf bij mijn vroeger uitgesproken gevoelen: beter een meer bescheiden »nederzetting» maar die *wel* aan onze krachten op *den duur* beantwoordt, en die wij dan zoo hecht en sterk kunnen maken, dat er van geen deur uitwerpen meer sprake zijn kan, dan een vergissing in de keuze van de inodore. Met een sterke, naar de eischen van onzen tijd permanent ingerichte positie, als een groote »poste avancé» op Sumatra's Noordkust geplaatst — het heeft nog geen Gibraltar of Torres-Vedras te zijn — kunnen wij immers volledig voldoen aan de verplichting, die wij tegenover de beschaafde wereld op ons genomen hebben, en wat toch eigenlijk de eenige eerlijke en oorspronkelijke *raison d'être* van onze tegenwoordigheid op Atjeh is; kunnen we voorts alle vijandelikheden trotseeren niet alleen, maar dan ten minste ook genoeg mobiele strijdkrachten overhouden, om van uit die veilige reduct-stelling (men vatte dien term nu niet in machinalen zin, als een enkel fort b.v. op) diegenen onzer bondgenooten te ondersteunen waar het noodig is, en die dat verdienen. Altijd als dat laatste toch, zoo zeer als sommigen dat beweren, noodzakelijk is tot behoud van ons prestige; ik liet ze anders maar in veel gevallen onder elkaar haspelen, zoolang ik er geen dadelijken last van had. Maar vóór tot dien toestand over te gaan, nog één flinke uiting van kracht, die genoeg indruk achterlaat om het besef bij onzen tegenstanders levendig te houden, dat het ons in het minst niet aan macht onthrekt. En daarna de rest aan den tijd overlaten. Afwachten dus? Ja wel zeker afwachten, en wel degelijk den tijd als bondgenoot nemen. Of heeft men niet overal gezien dat de tijd alleen, en zeer lange tijd, noodig is, om overgangen als die men hier op het oog heeft tot stand te brengen? Maar dat afwachten op die wijze, kan een rustig, een waardig, een van kracht getuigend afwachten zijn; waardiger en ons prestige meer bevorderlijk dan de tegenwoordige toestand, die noch het een noch het ander is.

Eenige dagen geleden zag ik uit beschouwingen van een verdienstelijk hoofdofficier van het Indische leger, voorkomende in het mailoverzicht ge-

geven door *het Dagblad*, dat daar ginds officieren van ondervinding zijn, en die den tegenwoordigen toestand van nabij zien, die er evenzoo over denken, en het gevaarlijk vinden meer te willen ondernemen, dan wij op *den duur* kunnen volhouden. Zoveel is in ieder geval zeker, dat men, bijaldien tot een nieuwe krachtsontwikkeling tegenover Atjeh worde overgegaan, toch eindelijk duidelijk, bepaald zal moeten vaststellen *wat* men wil. In dat opzicht kunnen wij ons met de meeste overtuiging de lessen ten nutte maken, die nu weder, in de laatste aflevering van de *Revue des Deux Mondes*, de welsprekende DE MAZADE, naar aanleiding van de Fransche expeditie naar Tonkin, tot zijn landgenooten richt. Juist ten aanzien van dat onbestemde wordt daar gezegd:

»L'intérêt national passe avant tout, cela va sans dire, mais ce n'est point une raison pour se jeter dans l'aventure, pour fermer les yeux sur la situation générale, dans laquelle s'engage cette entreprise". Hebben wij dat laatste niet wel een beetje gedaan? En moeten we het andermaal doen?

»A vrai dire, si l'on veut bien y réfléchir, il y a deux parts dans cette affaire du Tonkin. Il y a la part de l'action directe, de l'expédition à organiser, des forces à envoyer, des combinaisons pratiques à réaliser, dans ces contrées orientales, où nous allons porter notre drapeau, et dans cette partie d'exécution, le ministre ne saurait certes montrer trop de vigilance et de précision. L'essentiel pour lui est de ne point se laisser aller, par de dangereuses illusions, ou par de faux calculs parlementaires à déguiser la vérité, à n'envoyer que des forces insuffisantes. Ce qu'il y a de plus important que tout le reste pour lui, c'est de savoir ce qu'il veut, de ne pas se livrer aux incidents, à l'imprévu. Mr. le Ministre des affaires étrangères, ayant l'autre jour à s'expliquer devant le sénat, sur l'objet de notre expédition, sur la nature de nos rapports avec la Chine, comme sur les motifs du rappel de Mr. BOURRÉE, s'est étendu en longs et brillants développemens. Il n'a pas trop réussi en réalité à éclaircir tous les mystères. Il n'a pas fixé les limites d'une expédition, qui selon les circonstances, peut rester un protectorat, ou devenir une annexion, une occupation indéfinie. Il reste en tout cela un inconnu, avec lequel notre diplomatie, et les organisateurs de l'expédition militaire, auraient certes tort de ne pas compter".

Had ik ongelijk toen ik u in mijn laatsten brief wees op de overeenkomst, die tusschen die verschillende koloniale ondernemingen bestaat; en toen ik elders wees op de moeilijkheid voor de *militaire uitvoerders* gelegen in het onbestemde soms van het doel door de staatkunde beoogd? Zou men niet zeggen dat DE MAZADE voor de Nederlanders en over Atjeh schrijft?

Enfin wij zijn nieuwsgierig naar de practische uitwerking die het bewuste adres hebben zal, en in afwachting daarvan zullen wij nu de tropen voor het oogenblik maar weer verlaten en naar het moederland terugkeeren.

Dat men in den laatsten tijd er meer en meer van terugkomt, om bij

het beschouwen van het vraagstuk onzer landsdefensie, zich bijna exclusief tot de Nieuwe Hollandsche linie te bepalen, en daarentegen wat meer aandacht begint te schenken aan de mogelijkheid van een aanval van zeezijde, blijkt wel uit de daarover handelende van degelijk onderzoek getuigende pennevruchten van enkelen onzer kameraden.

Werd voorheen onze studie in dit opzicht niet wat eenzijdig geleid?

Reeds op de schoolbanken vonden wij het in onze leerboeken, dat door de zorg van den „God van Nederland” (dezelfde die er van verdacht werd, bij Waterloo, met de huzaren van BOREEL, NAPOLEON's val te hebben bescrist) onze Noordzeekust schier overal volkomen ongenaakbaar, die zee absoluut onbevaarbaar was voor iedereen behalve den Nederlander. Op maritiem gebied, vindt wellicht Z. E. de Minister van Marine dat die speciale God ons dan toch in de laatste jaren, en nog wel in vollen vrede leelijk in den steek heeft gelaten. De een schijft den ander zulke geruststellende verzekeringen na, en zoo van lieverlede is dat geloof niet alleen, bij de groote massa der minder ontwikkelden als een axioma doorgedrongen, maar gelijk het veelal met zulke stellingen gaut, „qui courent les rues” was er zelfs bij de mannen van het vak onwillekeurig wat van overgebleven.

Ik heb wel eens gedacht, dat men toch ook hiermede soms wat onvoorzichtig buiten den waard kon rekenen. De vooruitgang op technisch gebied in marine zaken heeft den ondernemenden aanvaller — die immers in onze dagen volstrekt niet onbekend zal zijn, zoo min met de eigensardige bezwaren, die hij op zee, als die hij te land, op zijn voorgenomen operatie te wachten heeft — middelen aan de hand gegeven, die een onderneming tegen een kustland, welk dan ook, veel gemakkelijker maken dan de primitieve zeilmarines van voorheen. Opmerkelijk is het toch zeker, dat de meeste zoo niet alle voorgenomen landingen van lateren tijd gelukt zijn, en dat nog wel zelfs daar waar de verdediger op zoodanige onderneming geheel was voorbereid. Zie de landing der Engelschen en Russen op onze kusten; die der verbondenen in de Krim; onze landing tot tweemalen toe op Atjeh; die der Engelschen in Egypte. Wat moet het den aanvaller niet waard zijn, om in stede van den stier bij de hoorns te moeten vatten, en die Utrechtsche linie te forceeren, waaraan hij weet dat wij schatten in geld en in voorbereiding besteed hebben, die langere operatielijn te ontgaan, voor de veel kortere, die hem bij een gelukte landing naar het hoofdobject voert. Onze aandacht, onze studie, waren meestal, even goed als onze fort en kanonnen, hoofdzakelijk naar 't oosten gericht, en op één noogenblik is het al even moeilijk zoowel de eerste als de laatste van front te doen veranderen. On-
tegenzeggelijk is het zeker meer dan waarschijnlijk, dat indien een der reuzen van den worstelstrijd van 70, bij het hervatten daarvan ruimte noodig heeft, hij niet aarzelen zal de denkbeeldige stippellijn te overschrijden en den voet op onzen bodem te zetten, alleen omdat dan vier millioen Nederlanders zouden schreeuwen over geschonden volkenrecht; nu nog minder dan destijds,

dowij zij thans bij de in het front tegenover elkaar opgeengestapelde hinderissen geen bruikbaren aanvalsweg vinden als juist door België en ons land. Maar zeker is het daarom volstrekt nog niet, dat ze zich het gebruik van dat oorlogstoneel enkel over land zouden trachten te verzekeren. Bovendien er kunnen anderen zijn, voor wie de zee wel de natuurlijkste, eenigste weg is. Om al die redenen is het zeker goed, dat wij ons afwennen, enkel den blik naar 't oosten te slaan. En dat, als uitvloeisel b.v. van zulke overwegingen, in den laatsten tijd, vertrouwelijke memories ontstaan zijn omtrent de methode van bewaken en verdedigen van een gedeelte onzer kusten, achten wij een weldaad.

Wij zullen natuurlijk, het vertrouwelijk karakter van zoodanige stukken eerbiedigende, niet spreken over zaken, die daarin wel voorkomen, doch achten het niet van belang ontbloot, de aandacht nog eens te vestigen op enkele punten die misschien strekken kunnen om die bewaking en verdediging bevorderlijk te zijn.

Vermits die bewaking onzer kust berust op menschelijke inspanning, feilbaar evenals alle andere arbeid, maar hier zoo te meer, bij eenige altijd mogelijke door de gewoonte ontstane verslapping in de waakzaamheid, zoo moet men wel uitgaan van de onderstelling, dat bij eenig geduld van 's vijands zijde, om gunstige oogenblikken b.v. mistig weder enz. af te wachten, het hem gelukt hier of daar voet aan wal te zetten. Zeer snelle concentratie van troepen, vooral van infanterie en veldartillerie op een zoodanig punt, is dan het eenige wat ons reddlen kan. Immers heeft hij eenmaal vasten voet in de duinen, waarbij hem middelen van technischen aard, versterkingen enz., ja op sommige punten wellicht medewerking van het zwaarste geschut zijner schepen ten dienste staan, dan wint hij met ieder oogenblik gelegenheid tot het aan wal brengen van meerdere infanterie-troepen en van de lichtste artillerie-soort. Juist in die duinen vindt hij spoedig terrein dat hem dan even gunstig is als ons; op de meeste gedeelten toch ontbreekt, een bepaalde sterke weerstandslijn die ons een duidelijk te herkennen positie verschaft. Om die snelle concentratie te bevorderen vragen we vooreerst of het niet wenschelijk zijn zou, vooral met het oog op vereischt woekeren met beperkte krachten aan artillerie, dat kort achter den buitensten duinrand, een bruikbare, als het ware »gedekte" weg, reeds nu in vreedstijd op veel plaatsen aangelegd werd, waardoor die artillerie in staat gesteld zou worden, snel op verschillende punten te kunnen optreden.

Voorts zouden wij evenzoo van verschillende punten, die zich voor opstelingsplaatsen van reserven enz. vanzelf aanbevelen, reeds nu eenvoudige maar redelijk bruikbare colonne-wegen willen gejalonneerd zien, naar verschillende punten van die frontlijn. Ieder die wel eens in de duinen manoeuvreerd heeft, weet hoe het zelfs mogelijk is, over dag daarin den koers te verliezen en aan 't dwalen te raken; en ondernemingen als hier bedoeld zullen veelal niet bij helderen zonneschijn, maar liefst bij nacht ge-

schieden. In één woord wij vinden dat die duinenlandstreek, waarin dan toch een vrij aanzienlijk gedeelte onzer strijdkrachten zal moeten optreden, al zeer weinig orienteeringsgelegenheid, en te weinig verband aan die troepen oplevert. Zou het niet raadzaam zijn, in vreedstijd reeds eenvoudige, praktische optische toestellen tot verzekering van dat verband enz. te maken, en ons in het gebruik daarvan, in het algemeen in het eigenaardig optreden in die terreinen, in die rol te oefenen? Wie weet hoe weinig tijd men ons voor dit alles laten zal. Hoe minder men daarbij afhangt van gidsen, die zich nog al eens dichterlijke vrijheden op het stuk van afstanden en zoogenaamde kortste wegen veroorloven, hoe beter. Zooveel wij kunnen moeten wij maar in oorlogstijd het beginsel huldigen: *qu'on n'est jamais mieux servi que par soi-même*".

Eindelijk komt mij nog een andere vraag voor de pen, bij het denken aan de noodzakelijkheid van snelle concentratie op bepaalde punten, niet alleen langs de kust, maar ook op andere oorlogsterreinen in het land. Met belangstelling toch hebben we gelezen, met welke gelukkige uitkomsten, door de Franschen gedurende de Tunesische expeditie, zoowel als door de Engelschen in Egypte, gebruik is gemaakt van »Infanterie transportée à dos de mulet". Let wel, er wordt hier volstrekt niet bedoeld: »Infanterie montée"; opzettelijk willen de Franschen dien term niet bezigen, dewijl die juist in vroegere tijden aanleiding heeft gegeven tot het verbasteren van een goed denkbeeld. We weten allen hoe de grondgedachte, die het ontstaan van dragonders in het leven riep, geen andere was, als inderdaad aan sommige fractiën der infanterie een grootere snelheid te verzekeren. Door echter die bereden infanterie een harnachement en uitrusting te geven, die wel onwillekeurig eerst tot bepaalde ruiteroefeningen en later tot hoofdzakelijk optreden als cavalerie moest verleiden, streefde men de oorspronkelijke bedoeling voorbij, en hield eigenlijk slechts een middelmatige cavalerie, die volstrekt geen of zeer slechte infanterie meer was, over. Dit nu is volstrekt niet het type van die in den laatsten tijd in Frankrijk en Engeland toegepaste »infanterie transportée". En om bij u en anderen niet in verdenking te komen, als zoude ik voorliefde voor die invoering, ook bij ons, gekregen hebben door het aanschouwen van het eigenaardig optreden van Zondagsruiters op het Scheveningsche strand, een verschijning die eerder van die innovatie zou genezen als men de verrassende uitkomsten van die rijerij ziet, wil ik u nog even in 't kort mededeelen, hoe in Frankrijk de zaak werd toegepast.

Kleine afdeelingen infanterie voeren de helft hunner sterkte aan muilezels mede, die eenvoudig met een zoogenaamde *bal*, die als zitkussen dient en een ruwe stang zijn geharnacheerd. Zoo'n viervoeter draagt gedurende 12 à 15 uren, met het grootste gemak een volledig geëquipeerden infanterist, en bovendien zijn fourage voor een paar dagen. Ze zijn wel wat eigenwijs van natuur, maar met een beetje eiegieke hulpen gaat het heel goed. Ze

blijken op den duur veel beter dan paarden bestand te zijn tegen invloeden van weer en wind, veel minder delicaat op het stuk van hun voeder. Die kleine Fransche afdeelingen, waarbij dan alleen de officieren bereden waren, hebben volgenderwijze bij herhaling en dagen achtereen soms tot 57 a 60 KM. afgelegd, zonder dat die inspanning — anders onmogelijk te vergen — voor den troep overmatig bleek. Bij den marsch, die met tweeden geschiedde, marcheert eerst gedurende een paar uren het ééne gelid; de man uit het andere zit op den ezel, in de voor hem gemakkelijkste houding. Van snelle gangen of equestrische geoefendheid is hier geen sprake: het geldt hier alleen besparing van krachten en *daardoor* meerdere snelheid. Chic staat het misschien niet, maar het staat nog minder chic, bij sommige omstandigheden te laat te komen. Na een paar uren verwisselen de rollen; voor die gezeten heeft is het even goed een ontspanning gedurende eenigen tijd te loopen, als voor zijn nevenman te zitten, en zoo vice versa. Ontmoette men den vijand, dan ontwikkelde zich het marcheerende gelid en tirailleur; inmiddels onder die bescherming stegen de anderen af, en vermits die viervoeters zeer weinig zenuwachtig of ontvankelijk voor indrukken van angst enz. gedurende het gevecht blijken te zijn, kunnen ze met velen te gelijk door een paar man, buiten het direct vuur, gemakkelijk gehouden worden.

Op die wijze hebben b.v. de Franschen bij herhaling *»douars»* kunnen overvallen, die zich wegens den grooten afstand waarop zij zich van den vijand bevonden, volkomen veilig waanden. Behalve dat die ezels zeer taai zijn, is ook de prijs veel minder dan van paarden, en bovendien zijn deze voor zoodanig gebruik, gelet op de meer dan primitieve rijkunst der berijders, minder geschikt.

Ons land bezit toch ook nog al een aardige hoeveelheid ezels (behalve dat wellicht uit de Ardennen tal van muilezels te krijgen zouden zijn). Kunnen wij die ezels niet in het leger gebruiken? Er is hier niet de minste gedachte aan een laffe calembour, maar in ernst gevraagd, heeft men er wel eens aan gedacht, die dieren aan te wenden tot militair gebruik?

Zouden ze b.v. in ieder geval niet zeer goed gebezigd kunnen worden voor transport van munitie, gekwetsten, vivres enz., kortom voor zooveel hulpdiensten, waarvoor men thans paarden of menschen moet afzonderen? Voor munitie-aanvulling vooral — dat belangrijk punt in de tegenwoordige vechtwijze der infanterie — zijn ze dunkt mij zeer goed aan te wenden. In het algemeen voor voertuigen, die zich niet in snellen gang behoeven te bewegen. Wat mij er vooral in toelicht zijn: de taaiheid dier klasse van herbivoren, de weinige complimenten die men er mee hoeft te maken, en hun mindere prijs. Het is maar een vraag; gaarne laat ik aan anderen over, het denkbeeld verder uit te werken, wat het misschien wel verdient.

SPOKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

Ontwikkeling en inrichting der hedendaagsche handvuurwapenen door J. E. H. HANCKAR, Kapitein bij de Normaals-Schietschool. 's Hage, DE GEBOEDERS VAN CLEEF, 1883. Prijs f 0,80.

De ontwikkeling en inrichting der hedendaagsche handvuurwapenen is een onderwerp, waarover men gemakkelijk een dik boekdeel zou kunnen vol schrijven. De Heer HANCKAR heeft dien weg niet gevolgd; zijn geheele geschrift bestaat uit een octavo-boekje van 74 bladzijden. Voegt men daarbij dat de inhoud nog meer geeft dan de titel aanwijst — deze zou n.l. ook hebben kunnen luiden: ontwikkeling, inrichting en vereischten der hedendaagsche handvuurwapenen — dan blijkt genoegzaam dat we hier met een beknopte behandeling van het onderwerp te doen hebben.

Niettemin geeft het boekje een zakelijk en veelal helder overzicht van het onderwerp, en gelooven wij dat het voor hen die geen vreemdelling zijn op het gebied der draagbare vuurwapenen, maar daarvan toch ook geen bijzondere studie gemaakt hebben, een wegwijzer kan zijn om zich op de hoogte te stellen van het standpunt, waarop die wapenen zich heden ten dage bevinden; van de eischen die daaraan moeten gesteld worden en van de vraagstukken, wier oplossing alsnog voor de naaste toekomst is weggelegd.

Wij zeiden: voor hen die geen vreemdelling zijn op het gebied der draagbare wapenen. Hoewel toch soms zeer elementaire zaken besproken worden, zooals de bepaling van hetgeen men door den loop, de lade enz. te verstaan heeft, vinden we b.v. op een andere plaats gesproken van het veranderen van een gewoon in een repeteerwapen door het aanhangen van een pakje patronen (*Lee*-stelsel), zonder verdere toelichting. Zij, die nooit van het *Lee*-stelsel gehoord hebben, zullen door deze mededeeling niet veel wijzer worden. Trouwens komt het ons voor, dat, met weinige woorden meer, het denkbeeld van het bedoelde stelsel duidelijker had kunnen aangegeven worden.

De mededeeling van de straks genoemde, hoogst elementaire zaken zou doen denken aan een handleiding ten dienste bij het onderwijs. Als zoodanig kan het boekje o. i. ongetwijfeld nut afwerpen voor hen die onderwijs geven, wijl zij in een kort bestek hoofdpunten bijeen vinden, die bij de voordrachten ter sprake

moeten komen; voor hen echter die onderwijs moeten ontvangen — en dus de meest elementaire zaken nog moeten leeren — is het o. i. minder geschikt, al ware het alleen om reden de tekst niet door figuren is toegelicht.

We willen ons echter niet verder verdiepen in de vraag, voor wie de heer HANCKAR eigenlijk geschreven heeft, maar liever kortelijk den inhoud van zijn geschrift nagaan en bespreken.

In de eerste plaats wordt een beknopt geschiedkundig overzicht gegeven van de draagbare vuurwapenen. Daarna wordt overgogaan tot de inrichting van de tegenwoordige handvuurwapenen en hiervan behandeld: de soorten van handvuurwapenen; de oischen voor oorlogsgebruik; de algemeene inrichting van het infanterie-geweer en de daarbij behoorende munitie (gewicht en lengte van het wapen, loop, sluit-slot- en repeteer-mechanisme, richtmiddelen enz.); algemeene inrichting van de karabijn en de revolver. Als bijlagen worden ten slotte aangetroffen: een tabellariache opgaaf omtrent de vuurwapenen en hunne munitie der voornaamste Europeasche mogendheden, en een opgaaf van het aantal samenstellende deelen van eenige gewone en repeteer-wapenen.

Het geschiedkundig overzicht is, vooral wat de gladde trompladers betreft, o. i. wat al te beknopt en oppervlakkig behandeld. Zonder uitvoerig te worden hadden toch scherper de hoofdmomenten, die daarbij vallen waar te nemen, kunnen worden aangegeven. Zoo h.v. had kunnen gezegd worden, dat in het begin der 16de eeuw de haakbussen zoodanig verlicht waren, dat zij zonder vork konden gebruikt worden; dat echter toen de harnassen verzaard werden om zich te dekken tegen de buskogels; dat als antwoord hierop het kaliber der vuurwapens weder vergroot werd en de vork opnieuw in zwang kwam, zoodat men verkreeg haakbussen die uit de vrije hand en musketten, die op een vork gebezigd werd. Ook had niet onvermeld mogen blijven, dat, bij de invoering van het vuursteenslot, tevens een geheel ander vuurwapen — het *fusil* — ontstond, dat veel lichter was dan de vroegere wapens.

Is het wel juist, dat de *staart* van de eerste vuurwapens in den grond geplaatst werd, om den terugstoot op te vangen? Wij gelooven het niet. De *staart* diende om op den schouder van den schutter te worden gelegd — of bij gebruik van het wapen in vestingen — als handvat bij het richten (zie o. a. den atlas behoorende bij de Geschiedenis der Ned. art. van KUYPERS.)

Eveneens is het niet geheel juist dat door de invoering der patronen (bladz. 9) het kruitmaatje kwam te vervallen. Aanvankelijk bleef dit in gebruik en bediende men zich van afzonderlijk pankruit; eerst later stortte men een deel van den inhoud der patroon in de pan.

Of de musketten van PRINS MAURITS het kaliber hebben gehad van 18,7 mM. komt ons twijfelachtig voor. In 1599 toch werd bepaald, dat de musketten zouden geboord worden op een middellijn van een kogel van 10 in het pond en er een zou schieten van 12 in het pond. In aanmerking nemende dat een dergelijk pond vermoedelijk gelijk gesteld moet worden aan 0,493 KG., komt men op een kaliber van ruim 20 mM.

Volkomen juist wordt door Schr. op bladz. 41 gezegd, dat het reeds sedert eeuwen bekend was, dat getrokken vuurwapens betere treffkans opleverden dan

gladde. Doch wanneer daarop volgt „wijl men den kogel zodoende noodzaakte in de richting der ziels den loop te verlaten en om een bepaalde as te wentelen”, gaan we niet met den Schrijver mee. Wij gelooven n.l. niet, dat men in die tijden een behoorlijk begrip had van de reden, waarom het schot uit een getrokken loop beter was dan uit een gladde. De eerste getrokken loop hadden trekken zonder helling en dienden alleen om de speelruimte — die met het oog op de sterke aanslijming van het toenmaals vrij gebrekkige buskruit anders vrij groot moest zijn — te kunnen verminderen. De schroeftrekken hebben vermoedelijk hun ontstaan te danken aan de omstandigheid, dat het aanbrengen daarvan in den loop gemakkelijker is dan dat van rechte, wijl daartoe eenvoudig aan den loop een ronddraaiende en aan den trekbeitel een rechtvoortgaande beweging behoeft te worden medegedeeld, en het snijden gemakkelijker geschiedt wanneer de loop wentelt, dan wanneer hij in rust is, zooals bij het aanbrengen van rechte trekken het geval is. Vermoedelijk is eerst omstreeks 1748 door ROBINS, langs theoretischen weg de waarde van de wentelende beweging van het projectiel om een bepaalde as voor het verkrijgen van een juister schot in het licht gesteld. (Zie FAVÉ, *Études sur le passé et l'avenir de l'artillerie*.)

Al te beknopt is de Schrijver o. i. weder, wanneer hij van het expantie-stelsel op den Zwitserschen kogel overspringt, die door stuiking in de trekken werd gedrongen. Het stelsel-Lorenz-Wilkinson had als schakel in den keten niet mogen ontbreken.

Wat is een *zwapil*? Waarom toch altijd allerlei germanismen en andere vreemde uitdrukkingen, waar onze moedertaal zoo rijk is? Zoo zouden we ook gaarne de namen enkelladers en meeladers (vertaald van *Einzellader* en *Mehrlader*) uit onze taal verbannen zien. Waarom b.v. niet: wapenen voor enkele lading en repeteer-wapenen? Dit laatste is ook wel een vreemd woord, maar het heeft nu eenmaal het burgerrecht verkregen. Vochtaantrekkelijkheid (bladz. 58) is ook geen mooi woord.

„Gietstalen loop laten meer gladde zielwanden toe dan ijzeren, zoodat het kruitslijm zich gelijkmatiger verdeelt en minder vast gaat zitten”, — zoo lezen we op bladz. 34. Hieruit zou men moeten opmaken dat een ijzeren loop inwendig een tamelijk pokdalig aanzien heeft. Dit is intusschen niet het geval; onze vroegere ijzeren loopten b.v. hadden bij de aflevering inwendig een glad aanzien. De waarheid is dat men bij het boren soms op aschvlekken of andere gebreken stuit, zoodat men moet naboren, en dus of een vrij groote tolerantie moet toelaten of veel afkeuring heeft.

De fleschvorm der patroonhuls dient niet om deze gemakkelijk te kunnen verwijderen, maar alleen om bij veel bergruimte, een geringe lengte te verkrijgen. Bij de meeste fleschen is het lichaam cilindrisch; nam men deze gedaante voor de huls over, dan zou het verwijderen, bij eenige klemming, uiterst bezwaarlijk zijn. Om dit laatste gemakkelijk te maken, geeft men echter tevens de huls een flauw kegelvormige gedaante.

De stelsels van sluiting worden door den Schrijver verdeeld in 3 hoofdtypen: de grendel-, blok- en scharniersluiting. Verre van ons hem daarvan een grief te maken, wijl een dergelijke verdeling vrij algemeen gevolgd wordt en wij tot

nu toe persoonlijk hetzelfde gedaan hebben. Toch heeft een nadere overdenking ons sinds eenigen tijd tot het besluit gebracht, dat die verdeling oneigenlijk is. Tegen de benaming van grendelsluiting valt niets te zeggen: deze is zoo correct mogelijk. Maar waarom de types *Peabody* bloksluitingen genoemd? Omdat het sluitstuk den blokvorm heeft, wordt gezegd. Maar, van ter zijde of van onderen gezien, is het dan toch een bijzonder soort van blok. Met hetzelfde recht kan men het sluitstuk van het *Snyder*-geweer een blok noemen. In Engeland heet dan ook dit laatste »the block», en wij zijn niet vreemd aan het denkbeeld dat de benaming van bloksluiting ontstaan is door vertaling van het Engelsche »block», hetwelk aldaar zoowel voor het sluitstuk van het type *Peabody* als voor het *Snyder*-type in gebruik is. Maar waarom zijn nu de *Remington*- en *Wernsd*-stelsels volgens Schrijver scharniersluitingen en dat van *Peabody* niet? Ons dunkt dat bij dit laatste het begrip van *scharnieren* veel meer uitkomt; bij eerstgenoemden is daarvan eigenlijk geen sprake; wel van het wentelen om een as. Ons schijnt het rationeeler toe, alle stelsels waarbij het sluitstuk om een as wentelt, onder één hoofdruubrik te brengen, b.v. onder den naam van *wentelsluitingen*, en ze verder onder te verdeelen naar de wijze, waarop die wenteling geschiedt.

Waarom moet het achtervlak van den kogel plat zijn met het oog op het overwinnen van den luchttegenstand? Bij het opnoemen van voor- en nadeelen en vereischten daalt de Schr. o. i. wel eens wat te veel af in puntpuntsgewijze opsomming. Wanneer b.v. van de patroonhuls gezegd wordt, dat ze voldoende sterkte moet hebben, om door de werking der gassen bij het schot niet te scheuren, dan kan men b.v. even goed bij de grendelsluiting zeggen, dat de knop sterk genoeg moet zijn, om bij het schot niet af te breken. Dergelijke zaken spreken vanzelf, vooral wanneer — wat bijzonder de patroonhuls betreft — reeds vroeger is te kennen gegeven dat zij dienst doet als gasafsluiter.

Dezelfde opmerking geldt ten opzichte van hetgeen van het buskruit gezegd wordt. Is deugzaamheid b.v. een eigenschap, die bijzondere vermelding behoeft? Zijn de factoren »zoo min mogelijk ruimte innemen» en »grootte dichtheid bezitten» onderling geheel onafhankelijk en dus geheel verschillende eigenschappen? Welke beteekenis moet men hechten aan *betrekkelijk* snel verbranden? Wat wordt bedoeld met »zeer gelijkmatig verbranden»? Waarom bij de eischen van fabricage ook niet vermeld dat het buskruit met zorg gedroogd moet worden? En nu men toch allerlei eischen voor het buskruit opnoemt, ware het dan ook niet wenschelijk geweest, iets aangaande de verhouding der bestanddeelen te zeggen?

»Het Engelsche *Curtis Harvey* en vooral ook het *Rottweil-Hambourg*-buskruit voldoen het best aan deze eischen, maar kosten ook nagenoeg het drievoud van de andere in gebruik zijnde buskruitsoorten», zegt Schr. Het eerste zullen we niet tegenspreken, maar of zij daarom driemaal zoo duur moeten zijn, durven wij betwijfelen. De eischen toch die door Schr. gesteld worden, voorzoover zij van eenigszins belangrijken invloed op den prijs kunnen zijn, bestaan in: sterk geglansd, zooveel mogelijk (o. i. vrij onbepaald) van gelijke grootte; de bestanddeelen met zeer veel zorg sijn gemaakt, vermengd en tot een dichtheid van minstens 1,7 gebracht. Ons tegenwoordig buskruit laat ten opzichte van sijnmaken en vermengen der bestanddeelen zeker al zeer weinig te wenschen over; de dicht-

heid, thans 1,6, zou des vereischt zonder aanmerkelijk bezwaar nog wel iets groater kunnen gemaakt worden: het sterker glanzen kost weinig geld; alleen het verminderen der speling in de grootte der korrels legt eenig gewicht in de schaal. O. i. is het echter twijfelachtig of de gelijkmatigheid in korrelgrootte hooger moet worden opgevoerd dan tegenwoordig het geval is; ons zijn althans geen proeven bekend, waaruit zulks gebleken is.

Hebben we in het voorafgaande een eenigszins beduidende ruimte gebezigd om onze opmerkingen neer te schrijven, we zouden het echter betreuren, indien hieruit een ongunstig oordeel onzerzijds over den arbeid van den Heer H. werd afgeleid. Hoofdzaken zijn het over het algemeen niet, waarover we met den Schr. verschillen. Men beschouwe dan ook onze uitvoerigheid meer als een uitvoelsel van den plicht van den recensent, om zich van geschriften, die werkelijk de aandacht verdienen, niet met een enkel woord af te maken.

v. P.

Nadere beschouwingen betreffende het worpvuur der mobiele artillerie. Ongegedrukt uit het Indisch Militair Tijdschrift van Juni 1883.

Ofschoon het niet onze gewoonte is, in een beoordeeling te treden van opstellen in andere Nederlandsche militaire tijdschriften voorkomende, zoo voldoen we toch gaarne aan het verzoek van den Schrijver van bovengenoemd artikel, om de daarin uitgedrukte denkbeelden in dit tijdschrift te bespreken.

Reeds in N°. 11 van den vorigen jaargang van het *Ind. Mil. Tijdschrift* werd door den Heer JOH. C. VEENHUYZEN, 1ste luitenant der artillerie van het O. I. leger, een lans gebroken voor het worpvuur bij het veld- en berggeschut. Destijds waren zijn beschouwingen, echter meer uitsluitend gegrond op hetgeen het Br. kanon van 8 cM. te dien opzichte deed opmerken: »Ik acht echter», zoo zegt de Schr. in zijn nadere beschouwingen, »dit onderwerp van zoo veel belang, dat ik het thans andermaal, maar nu uit een meer algemeen standpunt beschouwd, wensch ter sprake te brengen».

Dat het onderwerp van zeer veel belang is, geven we den Schr. alleszins toe. Tijdens het gladde geschut werd de behoefte aan worpvuur te velde algemeen gevoeld; de houwitsers maakten dan ook steeds een integroerend deel uit van de veldhatterijen. Bij de invoering van het getr. geschut zijn de houwitsers vervallen en heeft men aanvankelijk getracht, de kanonnen ook als houwitsers te bezigen; doch tegenwoordig is in Europa het worpvuur bij de artillerie te velde grootendeels verdwenen. Intusschen valt niet te ontkennen dat het gemis daarvan meer en meer gevoeld wordt; naarmate het gebruik der spade door de infanterie toeneemt, worden de stemmen, die om worpvuur te velde vragen, luider en menigvuldiger; velen zijn van oordeel, dat de invoering daarvan in een niet ver verschiet ligt.

In Oostenrijk, waar men met zeer bergachtig terrein te doen heeft, zijn de

verminderde ladingen, die ook daar bij de invoering van getrokken vuurmonden werden vastgesteld, nimmer afgeschafte en ook bij de invoering van het nieuwe geschut behouden gebleven.

Waar dergelijke verschijnselen worden waargenomen, behoeft het wel geen betoog, dat in een land als Indië het worpvuur voor de artillerie te veld onontbeerlijk is te achten. Tegen inlandschen vijand is het oorlogvoeren in bedekt terrein, het strijden tegen een vijand achter dekkingen geplaatst, regel, en daartegen helpen geen projectielen onder vlakke banen voortgeschoten.

Zooals bekend is, verheugt sinds korten tijd de artillerie in Oost-Indië zich in een uitstekenden stalen veldvuurmond van 7,5 cM. en is de invoering van een bergkanon van hetzelfde kaliber aanstaande.

De Heer VEENHUYZEN tracht nu de middelen aan te geven, om met dit materieel ook met vrucht van worpvuur te kunnen gebruik maken. Op den voorgrond wordt door hem gesteld, dat van de uitwerking van het werpen met granaten, voorzien van een schokbuis, weinig heil te verwachten. Wij zullen den Schr. in dit gedeelte van zijn betoog — dat o. i. beknopter en duidelijker had kunnen zijn — niet volgen, wijl zulks een bekende zaak geldt. Algemeen toch is bekend, hoezeer de uitwerking van het granaatvuur uit veldgeschut, reeds met de volle lading, op groote afstanden, ten gevolge van den grooten invalshoek, uiterst gering wordt tegen levende doelen, wanneer het gemiddeld springpunt niet zeer kort vóór het doel is gelegen. Hoeveel te meer zal zulks dus het geval zijn, wanneer met verminderde ladingen geworpen wordt en dus de invalshoeken nog zooveel grooter worden. Wil men granaten voor worpvuur tegen levende doelen bezigen, dan moet men ze o. i. van tijdbuizen voorzien.

De Heer v. VEENHUYZEN wil echter een anderen en beteren weg uit. Hij wenscht n.l. te werpen met granaatkartetsen uit de kanonnen.

In den begeleidenden brief bij de toezending van zijn opstel, schrijft de Heer v. V. bovendien het volgende: »Het zal waarschijnlijk uw aandacht niet ontgaan, dat door mij in het geheel geen gewag wordt gemaakt van getrokken mortieren. Toch houd ik mij overtuigd, dat deze uitstekende bergvuurmonden zouden zijn, wanneer zij bij een behoorlijk kaliber nog bevredigende resultaten geven. Maar dienaangaande zijn nog geen gegevens door mij aangetroffen, hetwelk mogelijk wel zijn oorzaak vindt in de omstandigheid, dat ik, thans gedetacheerd bij den torpedo-dienst alhier, aan de zuiver artilleristische wetenschap niet de aandacht kan wijden, die zij verdient».

De Heer v. V. houde ons de openbaarmaking van deze particuliere mededeeling ten goede. Zij geschiedde alleen met het doel om te kunnen getuigen, dat hij zich, naar onze meening, met zijn denkbeelden in volkomen juiste richting bevindt. Het werpen met granaatkartetsen uit mortieren is reeds sinds enkele jaren aan de orde; de uitkomsten daarmede bij de firma KRUPP verkregen, beloven het beste voor de toekomst, en het lijdt naar onze meening geen twijfel, dat het gelukken zal, een mortier te ontwerpen van hetzelfde kaliber van het Indische veld- en berggeschut, waaruit een voldoende krachtig granaatkartetsschot kan worden verkregen. Wij zijn vast overtuigd, dat een dergelijke mortier, van gering gewicht, dus gemakkelijk verplaatsbaar, in alle terreinen vervoerbaar, in

de toekomst een geducht wapen zal blijken te zijn voor de bergartillerie en een waardige plaatsvervanger van den Coehoorn-mortier, die dikwerf gewichtige diensten heeft bewezen doch thans niet meer op de hoogte is van den tijd.

Om echter de granaatkartets ook te kunnen werpen uit de kanonnen, wenscht de Schr. dit projectiel te voorzien van een eenvoudige buis, die, naar gelang men dit verlangt, kan worden gebruikt als tijdbuis of als schokbuis. Geen schoktijdbuis echter, maar een eenvoudige inrichting, die toelaat, dat men de buis willekeurig uitsluitend als schokbuis of uitsluitend als tijdbuis doet werken. Bij het inschieten kan dan de buis als schokbuis gebruikt worden, waarna men haar, tempeerende voor den gewilden afstand, als tijdbuis bezigt.

Een ontwerp van een dergelijke buis, toegelicht door schetsen, wordt door den Schr. gegeven.

Aan eenvoudigheid in samenstelling laat dit ontwerp weinig te wenschen over. Intusschen is dit niet genoeg. Onder de vele moeilijke vraagstukken, die aan de artillerie ter beantwoording voorgelegd worden, neemt zeker de buizenquaestie een zeer voorname plaats in. Zij, die met de vervaardiging van buizen en niet minder zij die met de beproeving belast zijn, zullen daarvan diep doordrongen zijn. Oppervlakkig schijnt het vraagstuk niet moeilijk, maar in de practijk stuit men op allerlei bezwaren.

Hoe vernuftig de vinding van den Heer v. V. ook moge zijn, wij gelooven niet, dat zijn buis in de practijk zal voldoen. Onze bezwaren zijn van verschillenden aard.

In de eerste plaats achten we haar in het gebruik niet zonder gevaar. De verplaatsing van het aanbeeld of blokje *p* toch wordt alleen belet door de klemming van den wrijver in de koperplaat *m*. Bij krachtig aanzetten van het projectiel, waartegen men in het gevecht niet kan waken, ontstaat zodoende gevaar voor ontijdige ontsteking. Zelfs achten we het vervoer van de schok- en ontstekingsinrichting niet zonder gevaar.

Verder ontbreekt, bij het gebruik als granaatkartets, een opening waarlangs de gassen, tijdens de vlucht van het projectiel, naar buiten kunnen stroomen; hierin ware echter gemakkelijk te voorzien. Doordien de sasring in de tafel der buis aangebracht is, eischt het bewaren in blikken trommels, in de magazijnen veel ruimte. Eindelijk schijnt ons de vervaardiging van den slag- en ontstekings-toestel zeer bezwaarlijk toe. De plaat *m* toch moet zeer stevig om den wrijver geklemd worden ten einde ontijdige verschuiving van het aanbeeld te voorkomen, en eerst daarna kan de wrijver aan het uiteinde gekarteld worden. Nadat dit laatste vervolgens van wrijvingssas voorzien en de verdere ruimte met buskruit gevuld is, moet het plaatje *m*, door middel van ingelaten voeten, aan den cylinder bevestigd worden. Dit laatste is ook gemakkelijker gezegd dan gedaan.

Verder meent de Schr. dat het voldoende zal zijn, den reguleur te voorzien van een verdeling voor het schieten met de normale lading, en, bij het vuren de tempeering voor verminderde lading te zoeken met behulp van den telemeter van LE BOULENGÉ. Theoretisch alweer is dit denkbeeld uitmuntend; in de practijk vreezen we echter ook hier voor de teleurstelling. Daargelaten nog dat het twijfelachtig is of de telemeter in het gevecht altijd te gebruiken zal zijn — men denke aan het knetteren van het wederzijdsch geweervuur — is bovendien de

atmosferische toestand van den dampkring van grooten invloed op de snelheid van voortplanting van het geluid.

Ofschoon dus, naar onze meening, de technische quaestie der zaak door Schr. niet opgelost is, zoo doet dit natuurlijk niets af aan zijn denkbeelden nangaande de waarde van het worpvuur en den weg die daarbij gevolgd moet worden. Zooals gezegd is, houden wij de richting, waarin die denkbeelden zich bewegen; voor de juiste. Er zijn echter nog moeilijkheden te overwinnen om granaatkar-tetsen onder hooge elevatiën met kans op groote uitwerking te kunnen schieten; het is in de eerste plaats een vereischte, dat de vluchttijden der projectielen bij de opvolgende schoten weinig uiteenloopen en de brandtijden der buizen regelmatig zijn. Gelukt het tevens een eenvoudige en tevens doelmatige buis van dubbele werking te verkrijgen, dan zal de artillerie daarmede zeker zeer gebaat zijn.

v. P.

De toestand van onze subalterne officieren, door een burger. Breda, BROESE & COMP., 1883. Prijs f 0,30.

Het feit reeds dat een burger tijd en krachten veil heeft voor het bepleiten der belangen van het officierskorps, eischt van de zijde van dit korps waardering. Wanneer wij dan ook onze erkentelijkheid daarvoor betuigen, doet het ons alleen leed, dat de Schrijver zijn naam voor ons verborgen houdt.

Na te hebben opgesomd hetgeen tot het verkrijgen van den officiersrang vereischt wordt en hieruit het gevolg te hebben getrokken, dat en cadetten en volontairs zich veel moeite mochten geven om daartoe te geraken, stelt Schr. de vraag of de financieele positie van den 2den luitenant in een juiste verhouding staat tot zijn maatschappelijke. De beantwoording dier vraag aan den lezer overlatende, wordt niettemin, in verband met de toekomst van den luitenant, het besluit getrokken dat de toestand van den subalternen officier hier te lande onhoudbaar is.

Voorts wordt getracht, het betoog te leveren dat de quaestie van vraag en aanbod bij de regeling der officiers-traktementen niet mag gelden.

Hoe moet de toestand verbeterd worden? Door verhooging van traktement, luidt het antwoord. De bezoldiging der kapiteins moet verhoogd worden met f 400, die der luitenants met f 300, laatstgenoemden moeten bovendien een vijfjaarlijksche traktementsvermeerdering van f 200 verkrijgen. Voorts moet ieder officier bij zijn aanstelling f 1000 voor eerste uitrusting ontvangen; voor eerste aanschaffing van een dienstpaard moet f 600 in plaats van f 300 verstrekt worden, en vergoeding voor uniformverandering moet bij overplaatsing bij een ander korps ook toegekend worden wanneer die overplaatsing met bevordering gepaard gaat.

Wij zouden de waarheid te kort doen door te willen beweren, dat we in alle opzichten met den inhoud van het besproken vlugschrift instonden.

Zoo b.v. laat de logica den Schrijver een enkele maal in den steek. »Het feit» — zoo lezen wij toch — »dat op de Begrooting van Oorlog voor kosten van ieder cadet voor het Nederl. leger *f* 1188 's jaars is uitgetrokken, bewijst ook wel eenigszins, dat een luitenant niet van *f* 900 kan leven». Dergelijke redeneeringen doen onwillekeurig denken aan het bekende »Qui prouve trop etc.»

Dat de traktementen der subalterne officieren over het algemeen te laag zijn, zal wel door geen enkel officier ontkend worden. Men moet echter met het stellen zijner eischen voorzichtig zijn of liever men moet ze niet in verkeerde richting stellen. De kosten voor de opleiding tot officier zijn ongetwijfeld zeer laag gesteld en dit is zeker een der redenen, dat het aanbod op den duur nog zoo groot is. Ligt er nu zoo veel onbillijks in, dat de officier verplicht wordt, zijn eerste uitrusting zelf te betalen? In den regel wordt in die uitrusting door zijn betrekkingen voorzien, en nu moge het waar zijn, dat zulks soms met zware opofferingen gepaard gaat, het is echter niet minder waar, dat ook, bij het volgen van een andere loopbaan, de ouders zich soms, ten behoeve van hunne kinderen, zeer moeten bekrimpen. Bedenkt men wat een knaap van 15 jaren in het ouderlijk huis alleen aan voeding, kleeding en schoolgeld kost, dan kan gerust gezegd worden, dat de opleiding aan de Kon. Mil. Academie nagenoeg geen meerdere geldelijke offers aan de ouders oplegt. Oppervlakkig moge het nu onbillijk schijnen, dat aan de voor Indië bestemde officieren wel een schadeloosstelling voor eerste uitrusting wordt toegekend, — het is nu eenmaal door de ondervinding gebleken, dat voor het op den duur voltallig houden van het officierskader in Indië het toekennen van dergelijke bijzondere voordeelen een noodzakelijkheid is.

Ook de verhooging van de traktementen, zooals zij door den Schrijver worden voorgesteld, zal o. i. geen onbepaalde instemming vinden. Waarom b.v. een vijfjaarlijksche verhooging voor de luitenants en niet voor de kapiteins? Door het traktement van laatstgenoemden met *f* 400 te vermeerderen, zooals wordt voorgesteld, zouden zij komen op het maximum der tegenwoordige regeling en dit schijnt dus door Schr. voldoende geacht te worden, zelfs voor officieren met 30-jarigen dienst en daarboven. Ons komt het voor, dat juist op den leeftijd, waarin men in den regel voor de opvoeding van kinderen te zorgen heeft, voor een behoorlijke betaling moet gezorgd worden. Misschien is het 's schrijver bedoeling, de tegenwoordige verhoogingen voor 25- en 30-jarigen dienst te laten bestaan; dit blijkt echter niet duidelijk uit zijn geschrift.

Dit echter in het midden latende zijn we bovendien van oordeel, dat, alleen met traktementsverhooging, de subalterne officieren niet gebaat is. Een oordeelkundige regeling der bevordering en pensioenen behooren mede daartoe. Het zou ons te ver leiden, hieromtrent onze denkbeelden te ontwikkelen. Bovendien zijn deze onderwerpen in de laatste jaren reeds zoo dikwils en zoo degelijk besproken, dat zij mogen geacht worden, genoegzaam toegelicht te zijn. Wij hebben o. a. slechts te wijzen op de uitmuntende verhandeling van den Kap. van TUBENHOUT over den toestand van het officierskorps der landmacht en de middelen tot verbetering, in de Vereeniging ter beoefening van Krijgswetenschap.

Maar al mogen wij ook niet in alle opzichten met Schr.'s denkbeelden in-

stemmen, en al hadden we gaarne gezien dat de ongunstige toestand waarin het officierskorps verkeert, scherper door hem in het licht ware gesteld, door vooral nog meer de treurige vooruitzichten van den kapitein te bespreken, zoo herhalen wij toch gaarne dat we hem erkentelijk zijn voor zijn pogingen tot het bepleiten der belangen van het officierskorps. Zijn geschrift heeft in elk geval de verdienste, dat het andermaal de aandacht vestigt op een toestand die a. i. dringend verbetering eischt, niet alleen in het belang van het officierskorps maar ook in dat van het geheele leger.

Een kleine vesting aan zee. Fantasie door A. J. DUCHATEAU. Utrecht, P. J. DIEHL, 1883. Prijs f 1,50.

Het meer algemeen verspreiden van kennis aangaande de verdediging van ons land is het uitmuntende doel van dit geschrift. Met die kennis is het volgens den Schrijver tot nu toe treurig gesteld; buiten het leger zijn er slechts enkele Nederlanders, die lust gevoelen populair-wetenschappelijke bijdragen te lezen, en op de scholen ontbreekt de tijd om leerlingen de hoog noodige kennis der landsverdediging te doen deelachtig worden.

De eenige weg, die tot bereiking van het genoemde doel nog kan beproefd worden, is, volgens Schr., de behandeling in den vorm eener novelle en deze weg is dan ook door hem ingeslagen door het schrijven van „de kleine veste aan zee”. Niet dat hij zou meenen dat die kennis alleen reeds door het lezen van dit werkje voldoende zou kunnen verkregen worden; daartoe acht hij een gansche reeks noodzakelijk, en stelt hij zich dan ook voor, wanneer deze eerste proeve mocht voldoen, haar eerlang door een tweede te doen volgen.

Naar onze meening kan de Schrijver zich deze moeite gerust besparen. Wij gelooven, dat langs dezen weg meer nadeel dan voordeel aan de zaak der landsverdediging wordt toegebracht. De waarde als roman laten we hier onbesproken. Maar we hebben bezwaar tegen de voorstelling der zaken. Wanneer een volgens de aangenomen regelen van volkenrecht buiten de wet staand korps vrijeschutters van 36 studenten onder een gepensionneerd kapitein, geheel op zichzelf staande, later geholpen door inwoners van Muiden waarbij zich zelfs vrouwen aansluiten, zulk een gewichtigen invloed op den loop van den oorlog kan uitoefenen als daar wordt voorgesteld; wanneer door die macht een kolossaal vijandelijk belegeringspark wordt vernield en nog wel door een aanval, na voorsafgaande landing, bij nacht waarbij de verschillende handelingen goed moeten ineengrijpen; wanneer een vijandelijke inval over het ijs zoo goed als onmogelijk wordt voorgesteld enz. enz., dan noemen wij een dergelijk geschrift eer schadelijk dan nuttig, vooral omdat het lichtelijk zal leiden tot de gevolgtrekking, dat men in vredestijds Gods water gerust over Gods akker kan laten loopen, mits men slechts in oorlogstijd te wapen snelle. En juist het voorbereiden in tijd vrede is het aanbeeld, waarop van deskundige zijde sinds jaren onvermoeid gehamerd wordt.

Met het oog op het goede doel dat de Schr. zich heeft voorgesteld, doet het ons veel leed, een dergelijk ongunstig oordeel over zijn arbeid te moeten uitspreken.

Jahresberichte über die Veränderungen und Fortschritte im Militärwesen. IX. Jahrgang 1882. Herausgegeben von H. v. LÖBEL, Oberst. z. D. Berlin, MITTLER u. SOHN. Prijs f 5,85.

Een eenvoudige aankondiging van den 9den jaargang der *Jahresberichte* komt ons voldoende voor, wijl in de wijze van bewerking geen verandering is gebracht. De opmerkingen, die we daaromtrent hebben te maken, zijn reeds meermalen in dit tijdschrift vermeld geworden; een herhaling hiervan kan overbodig geacht worden. Alleen kan het wellicht nuttig zijn nogmaals te wijzen op het belang dat er in gelegen is om elk onderwerp te behandelen met een uitvoerigheid, die geëvenredigd is aan zijn gewicht, en zooveel mogelijk eenheid te brengen in de wijze van behandeling der verschillende onderwerpen. Gaarne erkennen wij dat hierin voor den uitgever een groote moeilijkheid gelegen is, wijl de verschillende opstellen niet door denzelfden persoon bearbeid worden; maar o. i. kan in dit opzicht toch nog meer geschieden dan tot nu toe bereikt is. Zoo b.v. is het hoofdstuk „Bericht über das Befestigungswesen“, in vergelijking van de andere onderwerpen, o. i. te uitvoerig behandeld; hoevendien is het geschreven in een, althans voor ons, weinig bevattelijken stijl, zoodat de bedoelingen van den Schrijver soms moeilijk te begrijpen zijn.

Ook het verband tusschen de opvolgende jaargangen laat soms nog te wenschen over. Zoo b.v. werden in den vorigen jaargang uitvoerige en juiste mededeelingen gedaan betreffende het nieuwe Nederlandsche veldgeschut, kennelijk uit Nederlandsche bronnen afkomstig; terwijl thans omtrent dat zelfde geschut, alsof vroeger nog niets daaromtrent gezegd was, wederom opgaven gedaan worden van denzelfden aard, doch veel beknopter en getrokken uit de *Mittheilungen* en de *Revue d'artillerie*.

Aan nieuwe onderwerpen worden aangetroffen een overzicht van de ontwikkeling der Duitsche marine sedert 1873 en van het Mexicaansche krijgswezen. Vooral van het eerste zal ongetwijfeld met belangstelling worden kennis genomen. Zooals toch bekend is, werd in genoemd jaar het plan vastgesteld, waarnaar de marine zou worden opgebouwd en is de geheele uitvoering van dat plan thans een feit. In die 10 jaren heeft de Duitsche marine reuzenschreden gedaan en wordt zij algemeen thans beschouwd als een factor, waarmede bij eventuelen oorlog ernstig rekening moet worden gehouden.

In het opstel dat we op het oog hebben, wordt in de eerste plaats een vrij uitvoerig geschiedkundig overzicht gegeven van de Duitsche marine, vervolgens het plan van 1873 voor de oprichting der vloot medegedeeld; daarna de ontwikkeling van het materieel overeenkomstig dit plan en de uitbreiding en oefening van het personeel; terwijl ten slotte de bijzondere instellingen en buitenlandsche stations worden besproken.

Gaarne valdoen we aan het verzoek der uitgevers om de aandacht onzer lezers op deze periodieke verschijning te vestigen.

De *Revue militaire belge* verschijnt in driemaandelijksche afleveringen, elk van 200 tot 250 bladzijden, tegen den prijs van 10 francs per jaargang. De inhoud — in den regel van degelijken aard — bestaat uit zelfstandige opstellen over organisatie, opleiding, tactiek, bewapening, artillerie en krijgsgeschiedenis; terwijl elk nummer besloten wordt met boek aankondigingen.

Zoo bevat o. a. de voor ons liggende aflevering een opstel van den Kapt. RÉMY getiteld "de infanterie te Braschaet", hetwelk de strekking heeft, te betoogen dat de invoering van een geweer geschikt voor het vuren op groote afstanden noodzakelijk is; artikelen van den Kapt. LIBBRECHT over het internationale recht ter zee, van den Kapt. MATHIAS over de gebeurtenissen in Egypte, van den Kapt. TIMMERMANS over de kwetsbaarheid der compagnie in verschillende opstellingen en van den Kapt. QUINAUX over het gebruik van den telemeter LE BOULENGÉ.

Een tijdschrift, dat reeds zijn achtsten jaargang beleeft, kan vrij wel als gevestigd worden beschouwd. Niettemin bevelen wij het als nog gaarne aan, overtuigd als wij zijn, dat het meermalen op degelijke wijze onderwerpen van algemeen krijgskundigen aard, behandelt.

De moderne prothèse en het kosteloos verschaffen van kunstledematen.

Op de jongste algemeene vergadering der Nederlandsche Vereeniging *De Stuers* werd door Dr. M. W. C. GORJ een voordracht gehouden, waarvan ons welwillend door den Schrijver een exemplaar werd toegezonden.

In korte trekken komt de inhoud der gehouden voordracht hierop neder, dat door den spreker in de eerste plaats in herinnering worden gebracht het doel en de uitkomsten der stichting tot verleening van hulp aan behoeftige verminkten van den Franschen Graaf DE BEAUFORT, alsmede een denkbeeld wordt gegeven van het standpunt, waarop de vervaardiging van kunstledematen zich op dit oogenblik reeds bevindt. Daarna wordt uiteengezet welke gedachte wijlen den Generaal DE STUERS bezieldde, bij zijn pogingen tot oprichting eener Nederlandsche Vereeniging van dergelijken aard en op welke wijze hij zijn menschlievende gedachte in practijk wenschte te zien gebracht; terwijl ten slotte door den Spreker wenken worden gegeven voor de organisatie van het bestuur der Vereeniging en voor de waarborgen, die men zich bij het kiezen der modellen van bekende toestellen enz. ten behoeve van de verminkten behoort te verschaffen.

De door Dr. GORJ gehouden voordracht is niet in den handel verkrijgbaar, zoodat een aanbeveling tot nadere kennismaking daarmede, weinig baten kan. Wanneer we haar niettemin met een enkel woord bespraken, geschiedde dit

hoofdzakelijk om de aandacht te vestigen op de menschelevende vereeniging, waarvan het goede doel reeds dadelijk verzekerd is door den naam van haar edelen stichter. De vereering waarmede door Dr. GORT met zooveel warmte over den Generaal DE STUENS gesproken werd, zal ongetwijfeld bij den kring zijner hoorders groote sympathie verworven hebben.

Ons burgerlijk wetboek in eenen ook voor niet rechtsgeleerden verstaanbaren vorm door Mr. v. LIER, Inleiding. Amsterdam, M. M. OLIVIER. 1883. Prijs f 0,70.

Populaire behandeling der rechtswetenschappen heeft hare eigenaardige bezwaren. De rechtswetenschap heeft toch, evenals iedere andere wetenschap, hare eigene methode en taal; zonder deze moeten veelal volledigheid en volkomen juistheid van uitdrukking verloren gaan.

Aldus het o. i. onbetwistbaar juiste oordeel van een schrijven in het Weekblad van het Recht (n°. 3796); van den anderen kant is het belang onloochenbaar dat gezonde kennis van de hoofdbeginselen die ons privaatrecht regelen, onder het niet rechtsgeleerde publiek verspreid worden.

Een schrijver die zich ten doel stelt een populaire behandeling van ons burgerlijk wetboek te geven, heeft dus een moeilijke maar dankbare taak.

Mr. v. LIER treedt niet voor de eerste maal als schrijver in die richting op. Zijne populaire schetsen over de Rechterlijke organisatie hebben zijne bevoegdheid als populair schrijver over rechtskundige onderwerpen duidelijk geconstateerd.

In de nu verschenen »Inleiding» op het Burgerlijk Wetboek, behandelt de schrijver de voornaamste bepalingen der wet van 15 Mei 1820 (*Staatsblad* n°. 28) houdende algemeene bepalingen van wetgeving van dit koninkrijk; een overzicht in enkele trekken van de geschiedenis onzer burgerlijke wetgeving en een korte inhoudsopgave van de 4 boeken van ons B. W. Wij gelooven dat ook de nieuwe arbeid van den heer v. LIER voldoet aan de vereischten, die men aan populaire schetsen moet stellen: nl. beknoptheid, duidelijkheid van voorstelling der daarin behandelde onderwerpen, zoo noodig met eenvoudige voorbeelden toegelicht.

Enkele opmerkingen meenen wij echter niet achterwege te moeten laten. Wat den vorm betreft, zoo herinnert ons het veelvuldig stellen van vragen en het geven van antwoorden daarop te veel (men vergeve het woord) aan de schoolbanken.

Wij betreuen ook dat de schrijver in zijn geschiedenis onzer burgerlijke wetgeving niet meer de aandacht heeft gevestigd op hetgeen door KEMPER en anderen verricht is voor het tot stand komen eener nationale wetgeving.

Overigens gelooven wij dat het werk van den heer v. LIER alleszins sympathie verdient en wij durven schrijver en uitgever een ruim debiet voorspellen onder het publiek waarvoor die arbeid bestemd is.

Breda, Juli '83.

E. B.

Histoire de la participation des Belges aux campagnes des Indes Orientales Néerlandaises sous le gouvernement des Pays-Bas (1815—1830) par EUGÈNE CRUIPLANTS, Capitaine Aide-de-Camp du Commandant supérieur de la Garde civique de Gand, Officier de l'ordre de Takoto de Serbie. — Avec 3 cartes et un portrait du Général LAHORE. Bruxelles, Leipzig et Londres, SPINEUX & CIE., Paris et Limoges, HENRI CHARLES-LAVAUZELLE, La Haye, BELINFANTE FRÈRES. 1880. Prix 5 Francs (f 2.75).

Schier elke bladzijde van de Nederlandsch Oost-Indische krijgsgeschiedenis is rijk aan namen van mannen, wier leven gewijd was aan de vestiging en uitbreiding en vooral ook aan de handhaving van het Nederlandsche gezag in den Indischen archipel; aan mannen op wier handelingen ieder Nederlander met trots en dankbaarheid mag terugzien; van mannen die met toewijding en zelfopoffering vaderland en Koning dienden, en in de Overzeesche gewesten Hollands driekleur lier omhoog hielden en Neerlands grootheid vestigden en bestendigden; aan mannen wier roemvol verleden ons eerbied en achting afdwingt.

En toch, hoezeer die namen met gulden letteren in de geschiedenis van de verschillende krijgstochten van het Nederlandsch Oost-Indische leger zijn opgeteekend, zij zijn helaas te weinig bekend. Die schitterende figuren, ze zijn zelfs vaak miskend, evenals het leger dat zij tot sieraad strekten en dat zij ondanks de grootste moeilijkheden en met inspanning van bijna bovenmenselijke krachten ter overwinning voerden.

Vooral na het herstel van onze onafhankelijkheid waren de bezwaren groot, waarmede wij in Indië hadden te kampen. De teruggave van de Koloniën, die zoo welwillend door de Engelschen voor ons waren hewaard, aan het nieuw genoemde Koninkrijk der Vereenigde Nederlanden viel den goedhartigen Brit wat al te zwaar. RAFFLES die zoozeer de waarde had beseft van den Indischen Archipel voor den Engelschen handel, die zijn wenschen had vervuld gezien en na de verovering van Java tot Luitenant-Gouverneur-Generaal van de nieuwe bezittingen was benoemd, kon zich moeilijk vereenigen met de bevelen, die hem later werden om diezelfde bezittingen zonder slag of stoot aan de Nederlanden terug te geven. Zijn opvatting was een geheel andere dan die van zijn gouvernement, maar hij moest gehoorzamen. Dat deed hij echter schoorvoetend en trachtte daarbij zooveel mogelijk te behouden of althans ons te onthouden door de Indische overheden tegen ons op te zetten. Van een en ander was een natuurlijk gevolg dat wij bij vele van onze vroegere onderhoorigen stuitten op onwil en feitelijk verzet, die door middelen van geweld moesten worden bedwongen. Vereenigd met onze zuidelijke broeders als wij toen waren, namen vele Belgen na 1815 aan onze expeditiën deel. Het waren allen mannen van ondervinding, die op de slagvelden van Europa NAPOLEON'S roem hadden helpen vestigen of hun sporen verdiend hadden in den beslissenden slag bij Waterloo;

het waren mannen, die in den krijg waren opgevoed en die zich niet konden gewennen aan het zentoonige, ernstige garnizoensleven, wier bruisend soldatenhart naar nieuwe lauweren zocht en vond in de gevechten tegen onze inlandsche vijanden.

Is het wonder dat thans, nu de Internationale Koloniale In- en Uitvoerhandel-Tentoonstelling te Amsterdam, ieder uitnoodigde om aan den vreedzamen strijd deel te nemen tot het verspreiden van kennis omtrent de Nederlandsche bezittingen in andere werelddeelen, hetzij door geschriften of door kaarten of op welke wijze dan ook, — een onzer zuidelijke naburen het denkbeeld opvatte om het roemrijk aandeel te beschrijven dat zijne landgenooten namen aan de voltooiing van onze suprematie in den Archipel, aan Neerlands volksbestaan? Is het te verwonderen, dat hij zijne krachten heeft ingespannen om de namen van zijn landgenooten in zijn vaderland in herinnering te brengen of te doen voortleven, en hun daden te beschrijven die ons Hollands aching afdwingen en het tegenwoordig geslacht tot gids verstrekken op den weg van eer en vaderlands-liefde?

Geheel in overeenstemming met dat doel heeft de Belgische kapitein CRUJPLANTS onder bovengenoemden titel een werk het licht doen zien, en is hij o. i. in zijn veel omvattenden arbeid uitmuntend geslaagd. Het is niet gemakkelijk, uit een zeker tijdperk van de geschiedenis onzer oorlogen in Indië al datgene te putten, wat voor zulk een werk noodig is, zonder nu eens onduidelijk te worden en dan weder te uitvoerig; en toch is de schrijver in geen van beide gebreken vervallen. Hij geeft van alle oorlogstooneelen een duidelijk overzicht, beschrijft den loop der gebeurtenissen en de oorzaken en gevolgen daarvan op zoodanige wijze, dat zelfs de oningewijde het verband nergens mist, en stelt de personen om wie het hem in hoofdzaak te doen is, in een helder licht, zonder echter anderen iets te kort te doen. Integendeel worden zelfs feiten aangehaald van personen, die niet van Belgische afkomst waren, maar hier en daar op den gang der zaken een beslissenden invloed uitoefenden.

De strikte onpartijdigheid siert het werk in hooge mate, terwijl de nauwkeurigheid niets te wenschen overlaat.

Dit geeft ons te meer aanleiding, den schrijver geluk te wenschen met de gelukkige gedachte, om zijn pen dienstbaar te maken aan de herinnering van zijn waardige landgenooten en aan de beschrijving van hun roemrijk verleden. Hij heeft daarmede aan velen een onbeschrijfelijk grooten dienst bewezen; zijn vaderland zal hem dankbaar daarvoor zijn. Maar niet alleen daar zal hij dien welverdienden dank inoogsten; ook ieder Nederlander die zijn werk leest — en gerustelijk bevelen wij de lezing daarvan aan — zal de waarde daarvan beseffen, en den schrijver erkentelijk zijn voor de wijze waarop hij onze Indische oorlogen behandelt en waardoor hij meer algemeen de aandacht vestigt op de moeilijkheden waarmede wij in den Archipel hebben te kampen. Hoe groot echter die moeilijkheden ook mochten zijn, op welke schier onoverkomelijke bezwaren wij ook gestuit zijn, Nederland heeft ze altijd weten te overwinnen en zich in den Archipel weten te vestigen en uit te breiden en zijn gezag te handhaven, waar het eenmaal was ingevoerd. Hoe klein ons land ook zijn moge, het is groot door zijn

dad en zal dat blijven ondanks den grootsten tegenspoed. De schitterende voorbeelden ons tot nog toe door onze landgenooten en destijds door onze zuidelijke broeders gegeven, zullen nimmer vergeten worden, maar ons steeds blijven voorlichten op den weg dien wij hebben te volgen.

X.

L'état militaire des principales puissances étrangères au printemps de 1883, par S. RAU, Chef d'eskadron du service d'état-major. Troisième édition, augmentée et mise à jour. Paris, BERGER-LEVRULT & Cie.

De omstandigheid dat dit werk reeds een 3den druk beleeft, is wel een bewijs dat het waardeering heeft gevonden.

De thans verschenen uitgaaf behandelt de legerinrichting van Duitschland, Oostenrijk, Italië, Rusland en Spanje, wat betreft de volgende punten: oppercommando en administratie; recrueteering en reserve; remonte en inschrijving der paarden; actieve en hulpkaders; organisatie der veldtroepen; militaire in-deeling van het rijk; formatie van het leger bij mobilisatie; voertuigen van een gemobiliseerd korps; bewapening; kleeding, enz.

Zooals bekend is, zijn in de laatste jaren meerdere werken verschenen, waarin de legerinrichting der verschillende mogendheden behandeld worden en zijn vooral de Duitse *Jahresberichte* in dit opzicht een uitstekende bron. Laatstgenoemd werk behandelt bovendien ook de kleinere mogendheden en is meer volledig. Voor hen die een bijzondere studie van de legerinrichting in het buitenland wenschen te maken, zal echter ook deze nieuwe Fransche bron ongetwijfeld welkom zijn, om door vergelijkende studie van verschillende bronnen een zooveel mogelijk volledig overzicht te kunnen verkrijgen.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

Kostelooze opleiding, eenheid in opleiding, bevordering naar ancienneteit. In dit jaar zal nog geen dezer zaken tot stand komen. Kostelooze opleiding tot officier acht men alleen gewettigd voor officierskinderen; men moet echter de kosten van opleiding op de polytechnische school en St. Cyr gelijk maken. Eenheid in de eischen van kennis bij de benoeming tot officier, waartegen de Minister van Oorlog zich verzet, is allezins gewenscht. De bevordering bij keuze, die de Minister nog wenscht uit te breiden, leidt tot groote onbillijkheden; zij moet plaats maken voor bevordering naar ancienneteit met inacht-neming van bekwaamheden, in dien zin dat slechts zij bevorderd worden, die bij onderzoek daarvoor blijken geschikt te zijn en alleen enkelen, die daarbij blijken geven van buitengewone bekwaamheden, voor een snellere bevordering in aanmerking komen. (Sp. M., 1 Aoot.)

De vestingartillerie. Voor een geheele afscheiding van de vesting- en be-
reden artillerie bestaan in Frankrijk evenveel voor- als tegenstanders. Men trucht
aan te toonen, dat eerstgenoemden de voordeelen van een afscheiding sterk over-
drijven, en dat nadere ondervinding noodig is, alvorens een beslissing te kunnen
nemen. (Sp. M., 1 Aóút.)

De eenjarige vrijwilligers. Men gaat na, hoedanig de instelling der
eenjarige vrijwilligers in den vreemde geregeld is; hoe zij in Frankrijk werkt
en welke verbeteringen zij aldaar behoeft, om er een waarlijk nationale instelling
van te maken. (Sp. M., 15 Aóút.)

De landweer. De landweeroefeningen, zooals zij thans zijn, hebben geenerlei
waarde; men kan van de landweer alleen iets bruikbaar maken, door de land-
weermannen in hun militietijd beter te oefenen. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

II. Algemeene krijgskunst.

De soldaat. (*Vervolg.*) Meerdere vrijheid moet worden gelaten aan de com-
mandeerende officieren om van de exercitie-reglementen af te wijken. De infan-
terie moet niet het uitschot der manschappen ontvangen, want, na den cavalerist,
is de opleiding van den infanterist het moeilijkst. Noodzakelijkheid eener bijzondere
opleiding naar gelang van den dienst dien men in oorlogstijd van den man zal
vergen. De zieke dragers vooral behoeven een afzonderlijke vorming enz. (Sc.
M., Juillet.)

De samentrekking van het Fransche leger en zijn doortocht
van Parijs. Vooral met het oog op een oorlog met Duitschland is Frankrijk
slecht gedekt. Voor een snelle samentrekking zijn in het binnenland enkele spoor-
verbindingen te maken, terwijl in en om Parijs vereeniging van verscheiden punten
door spoorwegen dringend noodzakelijk is. (Sc. M., Juillet.)

Over de wijze waarop Zwitserland zich te verdedigen heeft. Hoe-
wel zijn onzijdigheid gewaarborgd is, moet het niettemin deze kunnen doen
eerbiedigen. Daartoe is het noodig dat in vreedetijd een staand leger van minstens
20.000 man onderhouden worde. Een militie-leger zal te kort schieten bij de
vervulling van de taak, die het in oorlogstijd zal worden opgelegd. (Sc. M., Juillet.)

Opmerkingen over den opatand van 1882. Eenige practische opmerkin-
gen door een troepenofficier bijeenverzameld gedurende den jongsten veldtocht.
(Oest. M. Z., Juni.)

Wintervoordrachten van een regimentscommandant der infan-
terie voor zijn officierskorps. Opvolgend worden behandeld: 1°, *de op-
leiding van den soldaat* en daarbij op den voorgrond gesteld, dat van africhting
geen sprake meer kan zijn, doch dat het doel van de militaire opleiding geheel
gericht moet zijn op de verheffing der moreele waarde van den man. 2°, *Het
geven van bevelen*. Een eerste en gewichtige eisch daartoe is *denken*, gesteund
door een aangeboren talent om te bevelen, en degelijke militaire kennis. De zelf-
standige oplossing van tactische opgaven is voorts de eigenlijke en leerrijkste school
voor de hevelvoering terwijl ten slotte ook een zekere routine in het bevelen nood-
zakelijk is. (Oest. M. Z., Juli.)

De postduiven ten dienste van den oorlog. Overzicht van de ont-
wikkeling van den postduivendienst met het oog op zijn militaire bruikbaarheid.
Met zekerheid kan er op worden gerekend dat in den naasten Europeeschen oorlog,
het gebruik van de militaire duivenpost een belangrijke rol zal spelen. (Oest. M.
Z., Juli.)

Voorbeelden voor het gebruik der vluchtige versterkingskunst
door den troep. Na er op gewezen te hebben, dat in Zwitserland nog te
veel de tactiek bij de vluchtige versterkingskunst uit het oog verloren wordt en
ook de infanterie-officier daarmede vertrouwd moet zijn, wordt het werkje van
den Maj. BRUNNER, onder havenstaanden titel verschenen, warm aanbevolen.
(Schw. A. u. G., N°. 8.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Schrootkanonnen en snelschietende vuurmonden van NORDENFELT. (*Vervolg.*) Een uit de *Engineering* vertaalde, uitvoerige beschrijving van de bestaande typen, stelsel-Nordenfelt, door teekeningen toegelicht. (Rev. d'A., Août.)

Beknopt overzicht van de proeven, door de Oostenrijksche artillerie, in 1882 genomen. Getrokken uit de *Mitth. des Art- und Genie-Wesens*. Rev. d'A., Aout.)

Vergelijkende schietproeven tusschen het schrootkanon-Nordenfelt van 25 mM. en het revolverkanon-Hofekiss van 37 mM., in Griekenland. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

De beweegbare schietstanden. De samenstelling en de voordeelen worden uiteengezet van den beweegbaren schietstand van den Kap. DOURSOUT. Deze schietstand kan in enkele dagen met eenvoudige hulpmiddelen op elk willekeurig terrein worden opgesteld; en geeft het middel om op afstanden tot 45 M. op volkomen veilige wijze schietoefeningen te houden. (Sp. M., 15 Août.)

Het reglement van 11 November 1882 over de schietoefeningen. (*Stat.*) Verdere beschouwingen en toelichtingen van dit gewaardeerd boek. (Sc. M., Juillet.)

Bereden infanterie. Voor den ordonnansdienst in bergachtig terrein wordt het gebruik van muildieren aanbevolen. Elk bericht zal door twee man moeten worden overgebracht, die te zamen over een muildier beschikken en beurtelings loopen, terwijl zoo noodig een hunner met het muildier achterblijft en de anderen onberijdbaren weg te voet vervolgt. (Oest. M. Z., Juni.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Kadermanoeuvres voor een cavalerie-brigade. (*Stat.*) Meerdere voorbeelden worden uitgewerkt en toegelicht. (Sc. M., Juillet.)

Iets over gebruik en behandeling van ons paardenmateriaal. Het is bekend, dat na het einde van een oefeningstijd en na manoeuvres, de gebruikte paarden doorgaans in ongunstigen toestand verkeerden. Verbetering in dit opzicht is alleen te verkrijgen door: betere oefening der berijders; doelmatiger gebruik van de onderofficieren en grootere verantwoordelijkheid voor de onder hen gestelde paarden; betere verzorging, vooral wat betreft voeding, ligging en beslag; oordeelkundiger gebruik. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De aanvullingsdienst der artillerie in oorlogstijd. (*Vervolg.*) De wijze waarop die dienst geschiedde bij het Duitsche leger in 1870 en 1871. (Rev. d'A., Aout.)

De positie-artillerie. Een citaat uit de *Jahresberichte* van v. LÖHELL wordt aangehaald, om te doen uitkomen, welke rol in de toekomst voor de positie-artillerie is weggelegd. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

De landtorpeda. Mededeelingen aangaande de eigenschappen en de toepassing der landtorpeda's, stelsel-Subovics. (Sp. M., 1 Août.)

Het schieten en werpen tegen schepen. Behandeling van de verschillende methoden die bij het gebruik der onderscheidene zware vuurmonden tegen bewegende doelen aanbeveling verdienen. (Oest. M. Z., Juni.)

De eischen aan onze kazernen te stellen. (Stat.) De quaestie der ventilatie. Noodzakelijkheid van afzonderlijke woon- en slaapkamers, wasch- en poetsinrichtingen. Nadeelen van het overdadig gebruik van water voor reiniging in de woonvertrekken, voor de gezondheid. De verontreiniging der lucht in de vertrekken door stof. De eischen voor de verwarming; de inrichting der nachtlegers. De aanleg van keukens, latrines, eetkamers en cantines. De wenschelijkheid van hadinrichtingen. De inrichtingen noodig tot afvoer van faecaliën enz. (Jahrb. A. u. M., August.)

XIII. Onderwerpen betreffende de marine.

De ontwikkeling der Russische vloot sedert den Krim-oorlog. (Stat.) (Jahrb. A. u. M., August.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De expeditie van Coréa in 1806. (Sp. M., 1 et 15 Août.)

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Août.)

De slag van Assiette. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Août.)

De Russisch-Turksche oorlog in 1877—1878. SULEYMAN PACHA en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 15 Août.)

Bijdrage tot de geschiedenis van het ontzet van Weenen 1683. Beschrijving van het aandeel door GEORGE FREDERIK VAN WALDECK daaraan genomen. (Oest. M. Z., Juli.)

HANNIBAL. Een beeld uit vervlogen eeuwen. De krijgsverrichtingen van HANNIBAL worden aan de hand der geschiedenis nagegaan en beoordeeld. HANNIBAL beminde niet zichzelf, doch zijn vaderland; als zoodanig staat hij ver boven ALEXANDER, CAESAR en NAPOLEON. Hij diende slechts één gedachte, de haat tegen Rome. Arm was hij te Karthago gekomen, armer nog ging hij heen, want ook de hoop, die zijn handelingen bezielde, had hem verlaten. Zijn leven kon het vaderland geen nut meer aanbrengen, vandaar zijn zelfmoord. Na jaren vertoont zich zijn geest in den heldersten glans, als het beeld van de liefde tot het vaderland. (Oest. M. Z., Juni.)

Het oorlogsbeginsel van den tegenwoordigen tijd. De eischen der oorlogsvoering gaan tegenwoordig in vele opzichten met die van industrie en handel samen. Een uitgebreid spoorweg- en telegraafnet, goede hoofdwegen worden zoowel door de een als door de andere gevorderd. Opleiding en tucht in het leger komen voorts eveneens ten voordeele van de burgermantschappij. Een gezond staatkundig leven en een deugdelijke inrichting van den staat waarborgen bij het uitbreken van den oorlog, den goeden uitslag. (Oest. M. Z., Juni.)

Algerië en Tunis. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., August.)

De oorlogen der Vendée tegen de eerste Fransche republiek van 1793 tot 1796. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., August.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (Vervolg.) Vervormingen en verplaatsingen der deelen. Verandering van dichtheid ten gevolge daarvan. Evenwichtsvergelijkingen en elasticiteits-coëfficiënten. Proefondervindelijke bepaling van de veerkracht. (Rev. d'A., Août.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De revue van 14 Juli is al weder vergeeten; aldus gaat het steeds met zaken, die niet tot leering strekken. — Bij het debat over de wet op de vestingartillerie pleitte de Generaal Bultot krachtig tegen de samensmelting van den trein met de artillerie, omdat zoodoende het wetenschappelijk peil der officieren verlaagd zou worden. Het regeerings-ontwerp werd echter aangenomen. — Bij ministerieele beschikking van 24 Juli is een belangrijke wijziging gebracht in de uniform der archivisten, genie-officieren, ambtenaren der intendance, officieren der administratie en officieren van gezondheid. Wenschelijk ware het, dat iets dergelijks alleen bij de wet kon geschieden. — Bij de aanstaande groote manoeuvres blijven de vroegere verkeerdheden bestaan: zij zullen weder niet anders zijn dan de uitvoering van een vooraf tot in de minste bijzonderheden uitgewerkt programma. — Op 14 Juli is weder gebleken, dat in de burgermaatschappij een dienstdijd van hoogstens 7 jaren noodig is, om in de orde van het legioen van eer te worden opgenomen; terwijl daartoe in het leger 20 tot 30 jaren noodig zijn. (Sp. M., 4 Août.)

Veertiendaagsche kroniek. Men juicht zeer toe de ministerieele beschikking van 30 Juli jl., waarin bepaald is geworden, dat de officieren buiten dienst en buiten de militaire etablissementen burgerkleeding mogen dragen. — De Kamers zijn uiteengegaan; op militair gebied is in de afgelopen zitting niets tot stand gebracht als de wet op de vestingartillerie. (Sp. M., 15 Août.)

Verscheidenheden. Duitschland: Gebruik van dynamiet tot het inhouden van palen. Opening van een nieuwe spoorbaan. — België: Het geweer met elektrische ontsteking. — Frankrijk: Kort programma van de manoeuvres van 1883. — Italië: Verdedigingswerken van den bergpas van Tende. Beproeving van het kanon van 43 cM. Manoeuvres van de bergartillerie. (Rev. d'A., Août.)

Verscheidenheden. Het Duitsche telegraafnet. — Het verschil in militaire eigenschappen bij verschillende Fransche korpsen. — Wijzigingen in de organisatie der artillerie bij verschillende mogendheden. (Schw. A. u. G., N°. 8.)

Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschut.

(Vervolg van N°. 9, bladz. 610)

Onderlinge vergelijking van verschillende lucht-weerstandsfunctiën.

Wij nemen ons thans voor, eenige door anderen voorgestelde uitdrukkingen of waarden voor $\mathfrak{S}(v)$, te vergelijken met de uitkomsten, door de hiervoren gegeven exponentieele functiën (θ) opgeleverd. Daartoe zal in de eerste plaats de aandacht worden gevestigd op den weg door HÉLIE ingeslagen.

Deze nam, overeenkomstig het oude gebruik om den luchtweerstand door de wet der 2de macht uit te drukken:

$$W = \frac{\Delta (2R)^2}{3} \cdot f(v) \cdot v^2, \dots \dots \dots (11)$$

en besloot, op grond van talrijke proeven die in 1872 te Gavre met lang-werpige projectielen van 24 cM. waren genomen (¹), dat:

$$f(v) = 0,27 - \frac{0,18}{10^{0,0000000001 (6,01 v)^{13}}} \dots \dots \dots (12)$$

Deze formule meent HÉLIE, dat ook op bevestigende wijze de uitkomsten weergeeft van de proeven, in Engeland door den Hoogleraar BASHFORTH, en in Rusland door den Generaal MAYEVSKI genomen, doch waarschuwt bij voor haar toepassing bij projectielen, waarvan de vorm aanzienlijk afwijkt van dien der hierbovenbedoelde projectielen van 24 cM., waarvan de geheele lengte bedraagt: 2,253 kal., de lengte van den kop: 1,179 kal. en de straal van den kop: 1,641 kal.

(¹) *Mémoire sur la résistance de l'air au mouvement des projectiles*, voorkomende in het *Mémoire de l'Artillerie de la marine, Tome III*. Dit opstel is ook afzonderlijk verkrijgbaar gesteld (Paris, Ch. TANEREA. 1875). Zie eveneens: *Formules employées par la Commission de Gavers*, par M. HÉLIE. 1876.

Met formule (12) kan de volgende tabel worden samengesteld :

v .	$f(v)$.	v .	$f(v)$.	v .	$f(v)$.
140	0,09001	240	0,0929	340	0,213
150	0,09004	250	0,0947	350	0,233
160	0,09009	260	0,0981	360	0,252
170	0,09004	270	0,1028	370	0,263
180	0,09010	280	0,1092	380	0,268
190	0,09018	290	0,1188	390	0,269
200	0,0904	300	0,1308	400	0,270
210	0,0906	310	0,1447	Voor $v > 400$ M. is $f(v) = 0,270$.	
220	0,0910	320	0,1607		
230	0,0919	330	0,180		

Uit deze tabel ziet men, dat $f(v)$, voor snelheden kleiner dan 200 M., aangemerkt kan worden de standvastige waarde 0,090 te bezitten, terwijl die zelfde standvastigheid ook kan worden aangenomen voor snelheden grooter dan 390 M., als wanneer $f(v) = 0,270$. Men zou dus, op grond van (11) mogen besluiten, dat voor $v < 200$ en > 390 M. de luchtweerstand evenredig is aan de 2de macht van de snelheid.

Om de in deze tabel ingeschreven waarden $f(v)$ te kunnen vergelijken met de waarden $\mathfrak{F}(v)$, die vroeger werden berekend en behooren bij formule (1), nl.:

$$W = \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \mathfrak{F}(v) \cdot v,$$

heeft men slechts, in verband met (11), op te merken dat:

$$\mathfrak{F}(v) = 4 \Delta_1 f(v) \cdot v \dots \dots \dots (13)$$

Hiermede zijn de waarden berekend, die men in de 5de kolom van de tabel van bladz. 610 vindt opgeteekend, terwijl een onderlinge vergelijking van de 5de en 4de kolom uitwijst, dat de luchtweerstand volgens HÉLIE — behalve tusschen de snelheden van 170 tot 290 M. — grooter is dan uit de door ons voorgestelde exponentieele functie voortvloeit. Indien men echter bedenkt, dat door HÉLIE gegevens tot uitgangspunt werden genomen, verkregen met projectielen van het nokkenstelsel, terwijl de exponentieele functie werd afgeleid uit waarnemingen, waarbij projectielen met ringen zijn aangewend, dan laat het zich verklaren, waarom de waarden van de 5de kolom over het algemeen grooter zijn dan die der 4de.

In de *Traité de Balistique* van 1872 van den Generaal MAYEVSKI wordt melding gemaakt van proeven in 1868 en 1869 in Engeland en Rusland

genomen, die tot grondslag hebben gediend voor de bepaling van den weerstand, door den dampkring bij de beweging van langwerpige projectielen uitgeoefend. Een uittreksel van die proeven werd door SIACCI gegeven in de *Revue d'Artillerie, Tome XVII*, bij het ontwikkelen van zijn *Nouvelle méthode pour résoudre les problèmes du tir*. Voor de bijzonderheden der proefneming en de daarbij verkregen uitkomsten verwijzen wij naar deze beide bronnen, en teekenen daaruit alleen het volgende op:

In Rusland werden de kalibers van 8,7, 12,3, 15,3 en 20,3 cM. gebezigd. De projectielen voerden een loomhulling en werden met snelheden voortgeschoten, die tusschen 172 en 409 M. wisselden. De snelheden werden gemeten met de chronograaf van LE BOULENGÉ in twee, op onderlinge afstanden van 150 tot 234 M. gelegen punten van de baan.

In Engeland werd de chronograaf van BASHFORTH aangewend, waarmede, zooals bekend is, de snelheden in verschillende punten eener zelfde baan kunnen worden bepaald. De gebezigde projectielen waren van het kaliber van 17,8, 20,3 en 22,9 cM. De waargenomen snelheden bedroegen 287 tot 512 M.

Voor de afleiding van $f(v)$ in de formule van den luchtweerstand, waarvoor werd genomen:

$$W = \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot f(v) \cdot v^2 \dots \dots \dots (14)$$

dienden 35 gemiddelden van waarnemingen. De uitkomsten, die tot den normalen atmosferischen druk ($\Delta_1 = 1.206$ KG.) werden herleid, gaven aanleiding tot het besluit, dat voor $f(v)$ de volgende uitdrukkingen als geldig konden worden beschouwd:

$$\begin{array}{ll} f_1(v) = 0,044 & \text{voor snelh. van 510 tot 360 M.} \\ f_2(v) = 0,0000000000026 v^4 & \text{» » » 360 » 280 »} \\ f_3(v) = 0,012 \left\{ 1 + \left(\frac{v}{488} \right)^2 \right\} & \text{» » kleiner dan 280 »} \end{array}$$

SIACCI merkt in zijn hiervoren aangehaald opstel op, dat de gebroken kromme lijn, door $f_1(v)$, $f_2(v)$ en $f_3(v)$ voorgesteld, wanneer deze als ordinaten worden uitgezet behoorende bij de verschillende snelheden als abcis, voor verbetering vatbaar is. Wordt de hierbedoelde graphische voorstelling gemaakt, dan zal inderdaad worden gezien, dat de aansluiting van de drie deelen der kromme $f(v)$ verre van vloeiend is, hetgeen zeer zeker in strijd is met de wetten, die de natuur beheerschen. Dit bezwaar mag, wel is waar, als minder ernstig worden beschouwd voor het gedeelte waar de functiën $f_2(v)$ en $f_3(v)$ aan elkaar sluiten, nl. in de nabijheid van het punt waarvan de abcis $v = 280$ M. is, omdat daar ter plaatse kleine wijzigingen in de waarden van $f_2(v)$ en $f_3(v)$ slechts van betrekkelijk geringen invloed zijn op de door (14) aangeduide waarde van W . Dit is echter niet meer het geval voor de gedeelten der kromme nabij het aansluitingspunt van $f_1(v)$ en $f_2(v)$; dat is, nabij het punt, waarvan de abcis is: $v = 360$ M. Het is daarom, dat voor die gedeelten een wijziging van den loop der kromme

wenschelijk wordt geacht; een wijziging bovendien — SIACCI stelt dit in het licht — die geheel in overeenstemming is met de waargenomen uitkomsten.

Tot dit einde wordt de hoek, waaronder de krommen $f_1(v)$ en $f_2(v)$ elkaar ontmoeten, afgesneden door de rechte lijn:

$$f_1'(v) = 0,00010476 v,$$

die $f_1(v)$ en $f_2(v)$ in punten snijdt, waarvan de abcissen achtereenvolgens zijn $v = 420$ en $v = 343$ M.

Verder wordt aanbevolen voor $f_2(v)$ te nemen:

$$f_2(v) = 0,01206 \left\{ 1 + \left(\frac{v}{495,1} \right)^2 \right\}.$$

omdat deze uitdrukking, die uitkomsten oplevert, zeer weinig afwijkend van die met de door МАЧЕВСКИ gekozen formule verkregen, gemakkelijker is bij de toepassingen, daar voor het, bij de berekeningen herhaald voorkomend gebroken $\frac{g}{(495,1)^2}$ alsdan gesteld kan worden: 0,00004.

De gewijzigde vergelijkingen $f(v)$ worden alsnu:

$$\left. \begin{aligned} f_1(v) &= 0,044 && \text{voor snelh. van 520 tot 420 M.} \\ f_1'(v) &= 0,00010476 v && \text{» » » 420 » 343 »} \\ f_2(v) &= 0,0000000000026 v^2 && \text{» » » 343 » 280 »} \\ f_2(v) &= 0,01206 \left\{ 1 + \left(\frac{v}{495,1} \right)^2 \right\} && \text{» » kleiner dan 280 »} \end{aligned} \right\} \quad (15)$$

weshalve W wordt:

$$\left. \begin{aligned} W_1 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,044 v^2 && \text{voor snelh. van 520 tot 420 M.} \\ W_1' &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,00010476 v^2 && \text{» » » 420 » 343 »} \\ W_2 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,0000000000026 v^2 && \text{» » » 343 » 280 »} \\ W_2 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,01206 \left\{ 1 + \left(\frac{v}{495,1} \right)^2 \right\} v^2 && \text{» » kleiner dan 280 »} \end{aligned} \right\} \quad (16)$$

Om de door (15) uitgedrukte waarden $f(v)$ te kunnen toetsen aan de overige waarden $\S(v)$, die in de tabel van bladz. 610 zijn ingeschreven, merken wij op, door (1) en (14) in verband met elkaar te beschouwen, dat:

$$\S(v) = \pi g f(v) \cdot v \quad (17)$$

Waarden met deze formule berekend vindt men in de fide kolom van laatstbedoelde tabel. Zij komen, voor de snelheden beneden 400 M., vrij wel overeen met die door HÉLIE voorgesteld; boven de 400 M. zijn zij eenigszins grooter. Men verzuime ook hier niet, bij de vergelijking van de 6de kolom met de 4de, in het oog te houden, dat de waarden der laatstgenoemde kolom gegrond zijn op het gebruik van de nieuwere projectielen, terwijl die der eerstgenoemde kolom zijn afgeleid voor projectielen van vroegere constructie.

De Kapitein ter zee W. GERICKE is, naar wij meenen, de eerste geweest, die, voor de projectielen van den tegenwoordig vrij algemeen aangenomen vorm en het thans gebruikelijke stelsel van geleiding, tabellen leverde (*) voor de bij de verschillende snelheden behoorende lucht-tegenstandscoëfficiënten of waarden $\mathfrak{F}(v)$.

Die tabellen werden afgeleid op grond van uitkomsten, verkregen met het kanon van 15 cM. A., waaruit in 1877 met opvolgend verminderde ladingen werd geschoten; terwijl, op de wijze als vroeger werd meegedeeld, uit de waargenomen snelheden in twee punten der baan, $\mathfrak{F}(v)$ werd afgeleid, behoorende bij de gemiddelde snelheid tusschen die punten.

Deze proeven waren aan den Luitenant ter zee 1ste klasse G. KRUIS opgedragen en hebben, in weerwil van het betrekkelijk klein aantal schoten dat gedaan werd, uitkomsten opgeleverd, die met vertrouwen tot grondslag konden worden genomen voor het opsporen van den luchtweerstand bij verschillende snelheden.

Zowel met de gewone als met de hardijzeren granaten van 15 cM. A. werd geschoten en voor elk dezer projectielsoorten $\mathfrak{F}(v)$ bepaald; welke functie, op grond van de stelling, dat de luchttegenstand evenredig is aan het oppervlak van de dwarsdoorsnede van het projectiel, ook als geldig werd beschouwd voor alle met de granaten van 15 cM. A. gelijkvormige projectielen. De ondervinding heeft later getoond dat deze beschouwing alleszins gerechtvaardigd was.

Daar de hardijzeren granaten een eenigszins spitseren punt hebben dan de gewone, meende de Kapitein ter zee GERICKE, daarvoor $\mathfrak{F}(v)$ afzonderlijk te moeten bepalen. De uitkomsten hiervan laten wij hier buiten beschouwing en gelooven dat de tabellen, die voor de gewone granaten werden samengesteld, ook, zonder groote onnauwkeurigheid te begaan, voor de hardijzeren aanwendbaar zijn.

De langs graphischen weg afgeleide en gecorrigeerde waarden $\mathfrak{F}(v)$, behoorende bij

$$W = \frac{W^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \mathfrak{F}(v) \cdot v^n, \dots \dots \dots (18)$$

vindt men opgegeven op bladz. 516 van *De Militaire Spectator* 1878, voor het geval de wet van de 1ste, 2de, 3de of 4de macht wordt gevolgd, alsook de waarde van den, bij de methode van BASHFORTH te bezigen veranderlijken coëfficiënt K (*).

Van deze opgaven hebben wij die, afgeleid voor $n=1$, in de 7de kolom der tabel van bladz. 610 overgenomen, en daarbij gebruik gemaakt van de wijzigingen, die daaraan, voor snelheden kleiner dan 310 M., door den

(*) *De Militaire Spectator* 1878, 4de Serie, 11de Deel, bladz. 512.

(*) FRANCIS BASHFORTH, B. D., *A mathematical treatise on the motion of projectiles, founded chiefly on the results of experiments made with the Author's chronograph*, London, ASHER & Co. 1873.

Kapitein ter zee GEBRÜCKE, op grond hoofdzakelijk van latere proeven met projectielen van 7,5 cM. A. zijn gemaakt.

De 7de kolom geeft voor $v > 300$ M. een weinig hoogere, voor $v < 300$ M. iets lagere getallen dan de 4de kolom, maar de verschillen zijn gering genoeg om te besluiten, dat beide kolommen tamelijk wel met elkaar overeenstemmen.

Door de firma KRUPP zijn in 1880 tabellen berekend voor de afleiding van de eindsnelheden en vluchttijden der puntprojectielen ⁽¹⁾. Deze tabellen, die aanvankelijk voor opklimmingen in snelheid van 10 M. waren ingericht, werden later aangevuld, verbeterd en in 1881 onder een nieuwen vorm in het licht gegeven ⁽²⁾, waarbij voor de snelheden van 700 tot 140 M., met verschillen van 1 M. afnemende, tevens de luchtweerstand W is vermeld. Daaraan ontleenen wij het volgende:

Snelheid.	W in KG. per cM. ² oppervl. dwarsdoornede projectiel.	Vershil.	Snelheid.	W in KG. per cM. ² oppervl. dwarsdoornede projectiel.	Vershil.	Snelheid.	W in KG. per cM. ² oppervl. dwarsdoornede projectiel.	Vershil.	Snelheid.	W in KG. per cM. ² oppervl. dwarsdoornede projectiel.	Vershil.
700	1,931	60	560	1,459	48	420	0,692	50	380	0,140	11
690	1,871	55	550	1,468	41	410	0,642	49	270	0,129	10
680	1,816	52	540	1,445	40	400	0,593	45	260	0,119	10
670	1,764	50	530	1,405	40	390	0,548	35	250	0,109	9
660	1,714	49	520	1,365	40	380	0,513	47	240	0,100	9
650	1,665	57	510	1,325	40	370	0,466	04	230	0,089	14
640	1,608	54	500	0,978	36	360	0,405	54	220	0,079	10
630	1,554	48	490	0,940	37	350	0,331	49	210	0,069	9
620	1,506	48	480	0,803	39	340	0,302	46	200	0,060	8
610	1,460	35	470	0,864	38	330	0,250	34	190	0,052	8
600	1,408	50	460	0,826	28	320	0,222	27	180	0,044	6
590	1,335	43	450	0,727	45	310	0,195	23	170	0,038	6
580	1,312	41	440	0,732	33	300	0,173	18	160	0,032	5
570	1,271	39	430	0,719	27	290	0,155	15	150	0,027	4
560	1,232		420	0,692		280	0,140		140	0,023	

⁽¹⁾ Tabelle zur Berechnung der End-Geschwindigkeiten und Flugzeiten Krupp'scher Geschosse aus Krupp'schen Kanonen.

⁽²⁾ Krupp'sche Tabelle zur Berechnung der horizontalen Knägeschwindigkeiten und der Flugzeiten der Langgeschosse. Essen, 1881.

Voor de samenstelling van de tabel, waaruit bovenstaande opgaven zijn overgenomen, is W voor verschillende snelheden proefondervindelijk afgeleid geworden, op de wijze als op bladz. 598 werd omschreven, met behulp van formule (2), nl.:

$$W = \frac{p}{2gd} (v_1^2 - v_2^2),$$

behoorende bij de gemiddelde snelheid $v = \frac{1}{2}(v_1 + v_2)$. De tot normalen atmosferischen druk herleide weerstand per cm^2 , oppervlak der dwarsdoorsnede van het projectiel is dan:

$$\frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{W}{\pi (100 R)^2} \dots \dots \dots (19)$$

De aldus afgeleide waarden (19) werden langs graphischen weg of wel door berekening gecorrigeerd, waarbij dan als vanzelf de gelegenheid werd geopend, de weerstanden, zooals ze in vorengaande tabel zijn ingeschreven, voor geregelde opklimmingen in snelheid te leeren kennen. Wij merken hier in het voorbijgaan op, dat, wanneer van de hierbedoelde tabel een graphische voorstelling wordt gemaakt, de kromme lijn der weerstanden enkele kleine golvingen zal vertoonen, die wellicht moeten worden toegeschreven aan een niet ver genoeg voortgezette nauwkeurigheid, bij het aanbrengen van bovenbedoelde correctia (zie de kolommen »Verschillen» hierboven).

Om uit deze weerstanden te geraken tot de kennis van $\mathfrak{S}(v)$, bezige men formule (1), waaruit wordt afgeleid:

$$\mathfrak{S}(v) = \frac{g}{v} \cdot \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{W}{R^2} = \frac{10000 g}{v} \cdot \left\{ \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{W}{\pi (100 R^2)} \right\} \dots \dots (20)$$

Hiermede nu zijn, in verband met de waarden (19) van de laatstgeschreven tabel, de getallen van de 8ste kolom der tabel van bladz. 610 ingevuld.

Bij het voor de pers gereed maken van deze regelen, lazen wij in de *Revue d'Artillerie*, Avril 1883, bladz. 89, dat van de hand van den Luitenant-Generaal MAVEVSKI een nieuw werk is verschenen, handelende over de oplossing van vraagstukken, die zoowel bij gestrekte als gekromde banen kunnen voorkomen. Bij de aankondiging van dit in het Russisch geschreven werk, worden tevens de formules voor den luchtweerstand meegedeeld, die de uitkomsten van de talrijke, te Meppen genomen proeven vrij getrouw weergeven.

In die formules, die den algemeenen vorm (14):

$$W = \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot f(v) \cdot v^2$$

hebben, zijn voor $f(v)$ de volgende uitdrukkingen aanbevolen:

$$\left. \begin{aligned} f_1(v) &= 0,0394 && \text{voor snelh. van 700 tot 419 M.} \\ f_2(v) &= 0,000094 v && \text{» » » 419 » 375 »} \\ f_3(v) &= 0,0000000067 v^2 && \text{» » » 375 » 295 »} \\ f_4(v) &= 0,0000583 v && \text{» » » 295 » 240 »} \\ f_5(v) &= 0,014 && \text{» » » 240 » 0 »} \end{aligned} \right\} \quad (21)$$

Men vindt dus voor den luchtweerstand achtereenvolgens:

$$\left. \begin{aligned} W_1 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,0394 v^2 && \text{voor snelh. van 700 tot 419 M.} \\ W_2 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,000094 v^3 && \text{» » » 419 » 375 »} \\ W_3 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,0000000067 v^5 && \text{» » » 375 » 295 »} \\ W_4 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,0000583 v^3 && \text{» » » 295 » 240 »} \\ W_5 &= \pi R^2 \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,014 v^2 && \text{» » » 240 » 0 »} \end{aligned} \right\} \quad (22)$$

Met behulp nu van (17):

$$\mathfrak{z}(v) = \pi \eta f(v) \cdot v$$

kan uit de waarden, door (21) aangewezen, worden geraakt tot die van $\mathfrak{z}(v)$. Wij hebben deze berekening voor de snelheden van 700 tot 140 M., van 10 tot 10 M. verricht en de uitkomsten eveneens in de tabel (9de kolom) van bladz. 610 opgenomen.

Vergelijkt men nu onderling de kolommen 8 en 9 van die tabel, dan zal getuigd moeten worden, dat de overeenstemming van de formules van MAYEVSKI, met de uitkomsten door KRUPP verkregen voor snelheden boven 300 M. zeer groot is, en voor snelheden beneden de evengenoemde grens vrij goed kan worden genoemd, terwijl, wanneer men die kolommen in verband beschouwt met de getallen, die de exponentieele functie (kolom 4) oplevert, eveneens een merkwaardige overeenkomst zal worden waargenomen, doch dat de waarden, behoorende bij de laatstbedoelde functie doorgaande een weinig grooter zijn.

Nemen we een overzicht van de uitkomsten die de tabel van bladz. 610 vermeldt, dan kan dadelijk opgemerkt worden, dat de gedaante van de krommen, die de verschillende $\mathfrak{z}(v)$ vertoonen, wanneer zij graphisch worden voorgesteld, voor alle in dit opzicht streng met elkaar overeenkomen, dat de bedoelde lucht-weerstandskrommen tusschen de snelheden van 300 en 400 M. in een sterkere verhouding aangroeien, dan voor de kleinere en grootere snelheden buiten de evengenoemde grenzen het geval is.

Neemt men de wet van de 3de machten ten grondslag, als wanneer:

$$W = \frac{R^3}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot f(v) \cdot v^3,$$

en $f(v)$, in verband met (1) bepaald wordt door:

$$f(v) = \frac{\mathfrak{F}(v)}{v^3}, \dots \dots \dots (23)$$

dan valt, indien met behulp van de meergenoemde tabel de waarde $f(v)$ volgens (23) wordt berekend, hetzelfde verschijnsel nog beter in het oog, en zal men dan zelfs ontwaren, dat voor de 2de, 3de en 4de kolom $f(v)$, voor $v = 400$ M. ongeveer, een maximum wordt. Volgens GERICKE (7de kolom) zou dit maximum omstreeks bij $v = 360$ M. (1), volgens HÉLIE (5de kolom) nabij $v = 380$ M., volgens de opgaven van BASIFORTH, alsmede volgens de door SIACCI gewijzigde formules van MAYEVSKI niet ver van $v = 350$ M. worden bereikt. Bij de laatste door MAYEVSKI gegeven formules wordt $f(v)$ een maximum tusschen 390 en 400 M. snelheid (9de kolom), en volgens de tabellen van KRUPP (8ste kolom) in de nabijheid van $v = 380$ M.

De sterkere opklimming van de lucht-weerstandskrommen tusschen de snelheden van 300 en 400 M. hangt samen met de omstandigheid, dat ook de weerstanden tusschen deze snelheidsgrenzen sneller aangroeien dan daarbuiten, hetgeen uit het volgende tabellarisch overzicht duidelijk blijkt, dat de waarden $0,001 \mathfrak{F}(v) \cdot v$ aanwijst, waarmede ingevolge formule (1) de luchtweerstand evenredig is. Bij de afleiding van die waarde is de parabolische kromme

v.	0,01 $\mathfrak{F}(v) \cdot v$.	Verach.	v.	0,001 $\mathfrak{F}(v) \cdot v$.	Verach.	v.	0,001 $\mathfrak{F}(v) \cdot v$.	Verach.
300	317,5		380	159,2		200	27,0	
		11,1			14,4			2,7
490	306,4		370	144,8		250	33,3	
		11,7			14,5			3,3
480	294,7		360	128,3		240	30,0	
		12,1			14,4			3,0
470	282,0		350	118,9		280	27,0	
		12,6			14,2			2,8
460	270,0		340	101,7		220	24,2	
		13,0			14,2			2,6
480	227,0		330	87,5		210	21,6	
		13,2			13,9			2,4
440	243,8		320	73,6		200	19,2	
		13,4			13,1			2,1
430	230,2		310	63,5		190	17,1	
		13,9			7,2			2,1
420	216,3		300	56,3		180	15,0	
		14,1			5,8			1,8
410	202,2		290	50,5		170	13,2	
		14,2			5,0			1,8
400	188,0		280	45,5		160	11,4	
		14,4			4,6			1,5
390	173,6		270	41,0		150	9,9	
		14,4			4,0			1,0
380	159,2		260	37,0		140	8,9	

(1) Zie ook *Mil. Spect.* 1878, blad. 510.

(kolom 2, tabel bladz. 610) tot grondslag genomen, omdat deze kromme vloeiend verloopt, en in de kolommen »Verschillen» van onderstaand overzicht niet de sprongen zullen voorkomen, die aangetroffen zouden worden, wanneer een der andere functiën (die van HÉLIE uitgezonderd) tot uitgangspunt werd gekozen, omdat deze, zooals men zich herinneren zal, gebroken lijnen voorstellen.

Het schijnt dus dat tusschen de meergenoemde spelheden van 300 en 400 M. de weerstand een andere wet volgt. Hierop is reeds door ROBINS en HUTTON opmerkelijk gemaakt (¹), en werd door den eersten verband gezocht tusschen dit feit en de vermindering of wel de opheffing van den druk op den achterkant van het projectiel, wanneer dit zich met een snelheid voortbeweegt, grooter dan die, waarmede de luchtmoleculen het luchtledig kunnen vullen, dat achter het projectiel zou ontstaan.

Door anderen werd getracht de sterkere aangroeiing van de luchtweerstandskromme $\mathfrak{S}(v)$ tusschen $v = 300$ en $v = 400$ M. in overeenstemming te brengen met het verschijnsel, dat de snelheid van de voortplanting van het geluid binnen evengemelde grenzen is gelegen, en dat, wanneer een kogel zich verplaatst met een snelheid kleiner dan die van het geluid, hij gedurende zijn baan trillende of tegen elkaar botsende luchtmoleculen zou ontmoeten, die door hem zelf in trilling of tot botsing zijn gebracht. Beweegt hij zich met een snelheid, grooter dan die, waarmede de trilling der luchtmoleculen zich voortplant, dan zal hij zijn weg afleggen in luchtlagen die in rust zijn. SÉBERT merkt op, dat dit verschijnsel eenige overeenkomst met de vermindering van den weerstand, die door stoomkracht gleepte schepen in nauwe kanalen ondervinden, wanneer hun vaart groot genoeg is, om de door hun beweging voortgebrachte, en zich met een bepaalde snelheid in het kanaal verplaatsende *staande golf* (*onde solitaire*) vooruit te blijven (²).

De leerwijze van SIACCI.

Na vorengaande beschouwingen, waarmede we hopen het vertrouwen te hebben gewonnen voor de door ons afgeleide formules (10) voor de luchtweerstandswet, gaan we thans ontwikkelen op welke wijze ze kunnen worden aangewend voor de oplossing van ballistische vraagstukken, betreffende banen van geen grootere helling dan 15° . Hierbij zal de door SIACCI gegeven methode (³) worden gevolgd, die in de volgende regelen kortelijk zal worden meedeeld.

De baan wordt daarbij als een vlakke kromme lijn genomen of liever, in plaats van de baan zelf, haar projectie op het schootsvlak beschouwd. De rechthoekige assen, ten opzichte waarvan de vergelijkingen van die baan

(¹) *Aids-memoire de ballistique expérimentale* par M. SÉBERT. Paris, TANER. 1873.

(²) PONCELET, *Mécanique industrielle*. Vergelijk ook STROM BUCHING, *Waterbouwkunde*, 3de druk, 1864, Hoofdstuk II, §§ 160 en 161.

(³) *Nouvelle méthode pour résoudre les problèmes du tir*. Recus d'Artillerie Tome XVII, bladz. 45.

zullen worden opgemaakt, liggen in dat vlak en hebben het middelpunt der monding tot oorsprong. De as der X loopt horizontaal.

De luchtweerstand bij normalen atmosferischen druk kan, ingevolge (1), geschreven worden onder den algemeenen vorm:

$$\frac{R^2}{g} F(v);$$

bijgevolg is de vertraging, door dien weerstand op het projectiel van het gewicht p voortgebracht:

$$\frac{R^2}{p} F(v),$$

en zullen, wanneer θ de helling en v de snelheid volgens de raaklijn is van eenig willekeurig punt der baan, dat na een tijd t is bereikt, de differentiaal-vergelijkingen van de beweging zijn:

$$\frac{d(v \cos \theta)}{dt} = -\frac{R^2}{p} F(v) \cos \theta,$$

$$\frac{d(v \sin \theta)}{dt} = -\frac{R^2}{p} F(v) \sin \theta - g,$$

$$dt = \frac{dx}{v \cos \theta}.$$

Het is bekend, dat de samenstelling dezer uitdrukkingen niet kan leiden tot integreerbare vergelijkingen van de baan. Het is daarom dat men gewoon is $F(v)$ te vervangen door

$$\frac{F(\alpha v \cos \theta)}{\alpha \cos \theta},$$

waarbij α de gemiddelde waarde is van $\sec \theta$ van de baan of van het gedeelte der baan, dat men beschouwt. Het laat zich begrijpen, dat bij gestrekte banen $\alpha \cos \theta$ zeer weinig van de eenheid zal afwijken, en bovenbedoelde vervanging daarbij geen groote onnauwkeurigheid ten gevolge zal hebben.

Voeren we de gewijzigde waarde van $F(v)$ in bovenstaande vergelijkingen, dan wordt, gemakshalve

$$u = \alpha v \cos \theta \text{ of } v = \frac{u}{\alpha \cos \theta}$$

stellende, verkregen:

$$\frac{du}{dt} = -\frac{R^2}{p} F(u)$$

$$\frac{d(u \tan \theta)}{dt} = -\frac{R^2}{p} F(u) \tan \theta - \alpha g$$

$$dt = \frac{\alpha dx}{u}$$

Door de laatstgeschreven uitdrukking voor dt in de eerste der onmiddellijk voorgaande vergelijkingen te substitueeren, heeft men:

$$\frac{\alpha R^2}{p} dx = -\frac{u du}{F(u)} \dots \dots \dots (a)$$

Verricht men diezelfde substitutie ook in de middelste der vergelijkingen, en stelt men deze daarna zoodanig met de eerste samen, dat $F(u)$ verdwijnt, dan geraakt men, na herleiding, tot:

$$u^2 \frac{d\theta}{\cos^2 \theta} = -\alpha^2 g dx,$$

of, door hierin de door (a) aangewezen waarde van dx te voeren, tot:

$$\frac{R^2}{\alpha p} \cdot \frac{d\theta}{\cos^2 \theta} = \frac{g du}{u F(u)} \dots \dots \dots (b)$$

De vergelijkingen (a) en (b) nu kunnen worden geïntegreerd. Stelt men:

$$\int \frac{u du}{F(u)} = -\mathfrak{D}(u), \dots \dots \dots (c)$$

$$\int \frac{g du}{u F(u)} = -\frac{1}{2} \mathfrak{Z}(u), \dots \dots \dots (d)$$

en laat men de integraal beginnen bij $u = U = \alpha V \cos \varphi$, waarin V de aanvangssnelheid en φ den uitvaartshoek aanwijst, dan levert de integratie:

$$\frac{\alpha R^2}{p} x = \mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(U) \dots \dots \dots (e)$$

$$\frac{2 R^2}{\alpha p} (\tan \theta - \tan \varphi) = -\mathfrak{Z}(u) + \mathfrak{Z}(U) \dots \dots \dots (f)$$

Vervangt men in de laatste vergelijking $\tan \theta$ door $\frac{dy}{dx}$ en vermenigvuldigt men haar met (a), na $\mathfrak{Z}(U)$ in het eerste lid te hebben overgebracht, dan wordt gevonden:

$$\frac{2 R^4}{p^2} (dy - dx \tan \varphi) - \frac{\alpha R^2}{p} \mathfrak{Z}(U) dx = \frac{\mathfrak{Z}(u)}{F(u)} u du;$$

welke vergelijking door integratie, met inachtneming van hetgeen bij de integratie van de voorgaande vergelijkingen is gezegd, overgaat in:

$$\frac{2 R^4}{p^2} (y - x \tan \varphi) - \frac{\alpha R^2}{p} \mathfrak{Z}(U) x = -\mathfrak{N}(u) + \mathfrak{N}(U), \dots (g)$$

wanneer namelijk gesteld wordt:

$$\int \frac{\mathfrak{Z}(u)}{F(u)} u du = -\mathfrak{N}(u) \dots \dots \dots (h)$$

Deelt men (g) door (e), dan komt men ten slotte tot een vergelijking, waaruit gevonden wordt:

$$\frac{y}{x} = \text{tang } \varphi - \frac{\alpha p}{2R^2} \left\{ \frac{x(u) - x(U)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(U)} - \mathfrak{Z}(U) \right\} \dots \dots \dots (k)$$

Substitueert men in de vroeger gevonden vergelijking:

$$dt = \frac{\alpha dx}{u},$$

de uit (a) af te leiden waarde van dx , dan wordt geraakt tot:

$$dt = - \frac{p}{R^2} \frac{du}{F(u)},$$

waarvan de integraal is:

$$t = \frac{p}{R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u) - \mathfrak{Z}(U) \right\} \dots \dots \dots (l)$$

wanneer men haar namelijk eveneens bij de vroegere aangewezen grens laat beginnen, en gesteld wordt:

$$\int \frac{du}{F(u)} = - \mathfrak{Z}(u) \dots \dots \dots (m)$$

Door het voorgaande is men alzoo geraakt tot het volgende stel algemeene vergelijkingen, waarin $u = \alpha v \cos \theta$ en $U = \alpha V \cos \varphi$ is:

$$\left. \begin{aligned} \mathfrak{D}(u) &= \mathfrak{D}(U) + \frac{\alpha R^2}{p} x \\ \text{tang } \theta &= \text{tang } \varphi - \frac{\alpha p}{2R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u) - \mathfrak{Z}(U) \right\} \\ \frac{y}{x} &= \text{tang } \varphi - \frac{\alpha p}{2R^2} \left\{ \frac{x(u) - x(U)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(U)} - \mathfrak{Z}(U) \right\} \\ t &= \frac{p}{R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u) - \mathfrak{Z}(U) \right\} \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (n)$$

Hieruit kunnen nog eenige andere worden afgeleid. Neemt men bijv. in de 3de dezer vergelijkingen voor x de schootsverheid, dan wordt $y = 0$ en gaat u over in de eindsnelheid u_0 , zoodat:

$$\text{tang } \varphi = \frac{\alpha p}{2R^2} \left\{ \frac{x(u_0) - x(U)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(U)} - \mathfrak{Z}(U) \right\}; \dots \dots \dots (o)$$

terwijl, den invalshoek ω noemende, en $\text{tang } \theta$ in de 2de der vergelijkingen (n) vervangende door $-\text{tang } \omega$, in verband met (o) wordt verkregen:

$$\text{tang } \omega = \frac{\alpha p}{2R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \frac{x(u_0) - x(U)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(U)} \right\} \dots \dots \dots (p)$$

Laat verder u_0 de snelheid zijn in het hoogste punt der baan, waarin $\theta = 0$, dan levert de 2de der vergelijkingen (n);

$$\text{tang } \varphi = \frac{\alpha p}{2R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \mathfrak{Z}(U) \right\},$$

of, door samenstelling met (o):

$$\mathfrak{I}(u_0) = \frac{2R^2}{\alpha p} \operatorname{tang} \varphi + \mathfrak{I}(U) = \frac{\mathfrak{z}(u_0) - \mathfrak{z}(U)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(U)} \dots \dots \dots (g)$$

Voor de coördinaten van het hoogste punt vindt men gemakkelijk:

$$\left. \begin{aligned} x_0 &= \frac{p}{\alpha R^2} \{ \mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(U) \} \\ y_0 &= \frac{\alpha p x_0}{2R^2} \left\{ \mathfrak{I}(u_0) - \frac{\mathfrak{z}(u_0) - \mathfrak{z}(U)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(U)} \right\} \dots \dots \dots (r) \end{aligned} \right\}$$

Laat ons aannemen in het bezit te zijn van tabellen, die de waarden $\mathfrak{D}(u)$, $\mathfrak{I}(u)$, $\mathfrak{z}(u)$ en $\mathfrak{Z}(u)$ doen kennen voor de verschillende snelheden u — later zullen wij leeren hoe die tabellen worden samengesteld —, en b. v. gevraagd worden, voor eenig punt der baan, dat op den afstand u van de monding ligt, de helling, de ordinaat, den vluchtijd en de snelheid te bepalen, wanneer bekend zijn: de aanvangssnelheid V en de uitswaartshoek φ , dan zou als volgt gehandeld moeten worden:

Men neme voor α de gemiddelde waarde van $\sec \delta$, behoorende bij het gedeelte der baan dat binnen den horizontalen afstand x ligt. Met deze waarde wordt U gekend, door $U = \alpha V \cos \varphi$, zoodat ook $\mathfrak{D}(U)$ met behulp van de tabel kan worden bepaald, en het alzoo mogelijk is met de 1ste der vergelijkingen (n) tot de waarde van $\mathfrak{D}(u)$ te geraken. Hiermede kan uit de tabel u worden gelezen, alsmede de met deze $\mathfrak{D}(u)$ overkomende waarden der functiën $\mathfrak{I}(u)$, $\mathfrak{z}(u)$, $\mathfrak{Z}(u)$; terwijl met de hiervoren gevonden U , ook de functiën $\mathfrak{I}(U)$, $\mathfrak{z}(U)$, $\mathfrak{Z}(U)$ bekend zijn. Hierdoor is het mogelijk θ , y en t met de vergelijkingen (n) te bepalen. De snelheid v ten slotte wordt afgeleid uit $u = \alpha v \cos \delta$.

Heeft men alleen zeer gestrekte banen te beschouwen, dan wordt geen groote onnauwkeurigheid begaan door $\alpha = 1$ te nemen, doch is de baan eenigszins meer gekromd, dan dient de gemiddelde waarde van α te worden gekend. Dit nu kan geschieden op de wijze als door DIDION is voorgeslagen (1), namelijk door zich de baan vervangen te denken door een parabool, en voor deze de gemiddelde waarde van $\sec \delta = \alpha$ te bepalen.

Wij zullen later een tabel geven waaruit α kan worden gelezen, en vooraf onze aandacht wijden, aan hetgeen door SIACCI op zeer vindingrijke wijze is aangetoond, nl. hoe α uit de vergelijkingen (n) kan worden verdreven en alzoo de hiervoren bedoelde tabel onnoodig wordt. Hiertoe wordt gebruik gemaakt van een hulpstelling, die thans zal worden toegelicht.

Voor de baan in het luchtledig gelden, zooals bekend is, de volgende formules:

(1) *Traité de balistique par le General DIDION, 3ieme édition. Paris, J. DUMAIRE et MALLET BACHELIER, bindz. 116.*

$$v \cos \theta = V \cos \varphi,$$

$$\text{tang } \theta = \text{tang } \varphi - \frac{g x}{V^2 \cos^2 \varphi},$$

$$\frac{y}{x} = \text{tang } \varphi - \frac{g x}{2 V^2 \cos^2 \varphi},$$

$$t = \frac{x}{V \cos \varphi}.$$

De formules, behoorende bij de baan in den dampkring, kunnen tot denzelfden algemeenen vorm als de bovenstaande worden gebracht, waarbij, omdat in den dampkring v en t grooter, θ en x kleiner zijn dan in het luchtledig, het 2de lid van de 1ste en 4de vergelijking met een functie grooter dan de eenheid moet worden vermenigvuldigd, terwijl bij de 2de en 3de vergelijking, de term volgende op $\text{tang } \varphi$, een functie grooter dan de eenheid als factor zal bevatten. Door de hierbedoelde functiën wordt dan rekening gehouden met den luchtweerstand.

Nu is het duidelijk, dat de vergelijkingen (n) eveneens tot den hierbedoelden algemeenen vorm te brengen zijn. Door zich de 1ste dezer vergelijkingen ten opzichte van u opgelost te denken, als wanneer verkregen wordt:

$$u = \alpha v \cos \theta = U f(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) = \alpha V \cos \varphi f(\alpha x, \alpha V \cos \varphi),$$

en door verder deze waarde in de vorige der vergelijkingen (n) gesubstitueerd te onderstellen, kan worden opgemerkt, dat de tusschen groote haakjes geplaatste factoren, alle functiën zijn van αx en $\alpha V \cos \varphi$, weshalve die vergelijkingen (n) geschreven kunnen worden onder den vorm:

$$\left. \begin{aligned} u &= \alpha v \cos \theta = \alpha V \cos \varphi f(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) \\ \text{tang } \theta &= \text{tang } \varphi - \frac{g x}{V^2 \cos^2 \varphi} f_1(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) \\ \frac{y}{x} &= \text{tang } \varphi - \frac{g x}{2 V^2 \cos^2 \varphi} f_2(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) \\ t &= \frac{x}{V \cos \varphi} f_3(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) \end{aligned} \right\} \dots \dots (n)$$

De hiervorenbedoelde hulpstelling nu zegt: *De functiën f , f_1 , f_2 , f_3 zullen geen noemenswaardige verandering ondergaan, wanneer daarin x door $\frac{x}{\alpha}$, en tegelijkertijd V door $\frac{V}{\alpha \cos \varphi}$ wordt vervangen.* Het volgende diene ter toelichting:

Het is bekend, dat wanneer x en V grooter of kleiner worden, ook de waarden dier functiën zullen aangroeien of afnemen, maar steeds grooter zullen blijven dan de eenheid; zijnde deze de waarde, die bedoelde functiën voor de baan in het luchtledig hebben. Daar α doorgaans tusschen 1 en $\sec \varphi$ ligt, zal $\frac{x}{\alpha}$ kleiner zijn dan x , terwijl $\frac{V}{\alpha \cos \varphi}$ grooter dan V zal wezen. Vervangt men

nu in r , r_1 , r_2 , r_3 , alleen x door de eenigszins kleinere waarde $\frac{x}{\alpha}$, dan worden die functiën ook eenigermate verkleind; daarentegen zal de vervanging van V door de iets grootere waarde $\frac{V}{\alpha \cos \varphi}$, met een geringe waardevermeerdering dier functiën gepaard gaan. Bij een gelijktijdige substitutie kan aangenomen worden, dat de geringe veranderingen in het meerdere en mindere elkaar opheffen; althans, in practischen zin gesproken, de bedoelde functiën niet noemenswaardig wijzigen.

SIACCI — wij volgen hem hierbij op den voet — maakt bovenstaande hulpstelling voor het begrip nog toegankelijker, door het geval te beschouwen, dat de luchtweerstand evenredig wordt gesteld aan de n de macht van de snelheid, als wanneer de vertraging, door dien weerstand voortgebracht, is:

$$c v^n$$

en c een standvastigen lucht-weerstandscoëfficiënt aanduidt; terwijl daarbij n meestal grooter, zeer zeker nooit kleiner dan 2 is. De waarden r , r_1 , r_2 , r_3 zijn in dat geval:

$$r = \frac{1}{\left\{1 + (n-2) c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2}\right\}},$$

$$r_1 = \frac{1}{n c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2}} \left\{ \left| 1 + (n-2) c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2} - 1 \right. \right\},$$

$$r_2 = \frac{1}{n(n-1) c^2 (\alpha x)^2 (\alpha V \cos \varphi)^{2n-4}} \left(\left| 1 + (n-2) c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2} - \left| 1 + 2(n-1) c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2} \right| \right),$$

$$r_3 = \frac{1}{(n-1) c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2}} \left(\left| 1 + (n-2) c \alpha x (\alpha V \cos \varphi)^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2} - 1 \right. \right).$$

Vervangt men nu hierin x en α door $\frac{x}{\alpha}$ en $\frac{V}{\alpha \cos \varphi}$, dan wordt verkregen:

$$r = \frac{1}{\left\{1 + (n-2) c x V^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2}\right\}},$$

$$r_1 = \frac{1}{n c x V^{n-2}} \left(\left| 1 + (n-2) c x V^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2} - 1 \right. \right),$$

$$r_2 = \frac{1}{n(n-1) c^2 x^2 V^{2n-4}} \left(\left| 1 + (n-2) c x V^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2} - \left| 1 + 2(n-1) c x V^{n-2} \right| \right),$$

$$r_3 = \frac{1}{(n-1) c x V^{n-2}} \left(\left| 1 + (n-2) c x V^{n-2} \left| \frac{x}{\alpha} \right|^{n-2} - 1 \right. \right).$$

Vergelijkt men de laatste formules met de onmiddellijk voorgaande, dan ligt het besluit voor de hand, dat de bovenbedoelde vervanging neerkomt op het stellen in de eerstgeschreven vergelijkingen van

$$\alpha^{n-1} (\cos \varphi)^{n-2} = 1, \text{ of } \alpha = (\sec \varphi)^{\frac{n-1}{n-2}};$$

waaruit blijkt, omdat men voor $n > 2$ zal hebben $\alpha > 1$ en $< \sec \varphi$, dat, bij gestrekte banen — nl. die, waarbij φ klein is — α weinig zal afwijken van de daaraan vroeger toegekende gemiddelde waarde tusschen 1 en $\sec \varphi$.

Na deze toelichting kan derhalve worden gesteld:

$$\mathbf{r}(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) = \mathbf{r}(x, V),$$

$$\mathbf{r}_1(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) = \mathbf{r}_1(x, V),$$

$$\mathbf{r}_2(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) = \mathbf{r}_2(x, V),$$

$$\mathbf{r}_3(\alpha x, \alpha V \cos \varphi) = \mathbf{r}_3(x, V);$$

zoodat de vergelijkingen (a), die — het zij hier herinnerd — de vergelijkingen (n) onder een anderen vorm weergeven, worden:

$$u = \alpha v \cos \theta = \alpha V \cos \varphi \mathbf{r}(x, v) \text{ of } v = \frac{V \cos \varphi}{\cos \theta} \mathbf{r}(x, V),$$

$$\tan \theta = \tan \varphi - \frac{g x}{V^2 \cos^2 \varphi} \mathbf{r}_1(x, V),$$

$$\frac{y}{x} = \tan \varphi - \frac{g x}{2 V^2 \cos^2 \varphi} \mathbf{r}_2(x, V),$$

$$t = \frac{x}{V \cos \varphi} \mathbf{r}_3(x, V).$$

Hernemen we thans het op bladz. 690 gestelde vraagstuk, waarbij x, V en φ gegeven zijn en gevraagd wordt naar v, θ, y en t .

Laat dan nu, in plaats van u te bepalen met behulp van de eerste der vergelijkingen (n), die bepaling geschieden met

$$\mathfrak{D}(u) = \mathfrak{D}(V) + \frac{R^2}{p} x,$$

die uit bedoelde vergelijking is verkregen, door daarin x te vervangen door $\frac{x}{\alpha}$, en $U = \alpha V \cos \varphi$ door V , of, wat hetzelfde is, V door $\frac{V}{\alpha \cos \varphi}$.

Laten we verder, met de met bovenstaande uitdrukking afgeleide waarde voor $\mathfrak{D}(u)$ en u , de gevraagde elementen der baan $v, \theta, \frac{y}{x}$ en t bepalen, met behulp van de overige uitdrukkingen (n), na ook daarin de bovenbedoelde vervanging te hebben volbracht, dus met behulp van:

$$\left. \begin{aligned} & \frac{v}{\alpha \cos \delta}, \\ \text{tang } \varphi &= \frac{\alpha p}{2 R^2} \left\{ \mathfrak{I}(u) - \mathfrak{I}(V) \right\}, \\ \text{tang } \varphi &= \frac{\alpha p}{2 R^2} \left\{ \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{I}(V) \right\}, \\ & \frac{p}{R^2} \left\{ \mathfrak{E}(u) - \mathfrak{E}(V) \right\}. \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (u)$$

Hierdoor wordt natuurlijk een onnauwkeurigheid begaan. In plaats immers van de juiste waarden $v, \delta, \frac{y}{x}$ en t , heeft men andere afgeleid, die door $v', \delta', \frac{y'}{x}$ en t' zullen worden voorgesteld, en die evenzeer zouden zijn verkregen, wanneer in de vergelijkingen (t), V en α door $\frac{V}{\alpha \cos \varphi}$ en $\frac{\alpha}{\alpha}$ vervangen worden, als wanneer men, met inachtneming dat volgens de hulpstelling $\mathfrak{r}, \mathfrak{r}_1, \mathfrak{r}_2, \mathfrak{r}_3$ onveranderd blijven, heeft:

$$v' = \frac{V}{\alpha \cos \delta} \mathfrak{r}(x, V),$$

$$\text{tang } \delta' = \text{tang } \varphi - \frac{\alpha g x}{V^2} \mathfrak{r}_1(x, V),$$

$$\frac{y'}{x} = \text{tang } \varphi - \frac{\alpha g x}{2 V^2} \mathfrak{r}_2(x, V),$$

$$t' = \frac{\alpha}{V} \mathfrak{r}_3(x, V).$$

Vergelijkt men deze uitdrukkingen met (t), dan ziet men dat, om uit de onjuiste v' tot de juiste v te geraken, de eerste met $\alpha \cos \varphi$ moet worden vermenigvuldigd. Evenzoo kan men opmerken dat t' vermenigvuldigd met $\sec \varphi$, de juiste t oplevert; terwijl de termen, volgende op $\text{tang } \varphi$ in de uitdrukkingen voor $\text{tang } \delta'$ en $\frac{y'}{x}$, door $\alpha^2 \cos^2 \varphi$ moeten worden gedeeld om $\text{tang } \delta$ en $\frac{y}{x}$ te verkrijgen.

Dit toepassende op de vergelijkingen (u) wordt tot de volgende, van α onafhankelijke vergelijkingen geraakt:

$$v = \frac{\cos \varphi}{\cos \delta} u,$$

$$\text{tang } \delta = \text{tang } \varphi - \frac{p}{2 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{I}(u) - \mathfrak{I}(V) \right\},$$

$$\frac{y}{x} = \text{tang } \varphi - \frac{p}{2 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{I}(V) \right\},$$

$$t = \frac{p}{R^2 \cos \varphi} \left\{ \mathfrak{E}(u) - \mathfrak{E}(V) \right\}.$$

(24)

waarbij dan u dient te worden bepaald met:

$$\mathfrak{D}(u) = \mathfrak{D}(V) + \frac{R^2}{p} x \dots \dots \dots (24a)$$

De voorgaande formules kunnen nog worden aangevuld met de volgende voor den uitvaartshoek en den invalshoek.

Voor het geval x overgaat in de schootsverheid X , dus u in de eindsnelheid u , wordt $y = 0$, en levert de 3de der vergelijkingen (24):

$$\sin 2\varphi = \frac{p}{R^2} \left\{ \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{J}(V) \right\} \dots \dots \dots (25)$$

Daar verder, ω den invalshoek noemende, $\tan \omega = -\tan \theta$, vindt men uit de 2de der vergelijkingen (24) in verband met (25):

$$\tan \omega = \frac{p}{2R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{J}(u) - \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} \right\} \dots \dots \dots (25a)$$

Deze formule kan, door een klein offer aan de nauwkeurigheid te brengen, voor de practische toepassingen vereenvoudigd worden, namelijk door beide leden van (25a) met $2 \cos^2 \omega$ te vermenigvuldigen en daarna (hetgeen, wanneer φ niet groot is, de waarheid vrij nabijkomt) $\frac{\cos \omega}{\cos \varphi} = 1$ te nemen, als wanneer:

$$\sin 2\omega = \frac{p}{R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u) - \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} \right\} \dots \dots \dots (25b)$$

De schootsverheid op de as der X , of de dracht wordt dan:

$$X = \frac{p}{R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V) \right\} \dots \dots \dots (25c)$$

Verlangt men de snelheid u , in het hoogste punt der baan te kennen, dan stelle men in (24) $\tan \theta = 0$, zoodat men heeft:

$$\mathfrak{J}(u) = \frac{R^2}{p} \sin 2\varphi + \mathfrak{J}(V) = \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)}, \dots \dots \dots (26)$$

waarmede $\mathfrak{J}(u)$ en verder u , kunnen worden gevonden.

De ordinaten x_e, y_e van het hoogste punt zijn dan te berekenen met:

$$\left. \begin{aligned} x_e &= \frac{p}{R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V) \right\} \\ y_e &= \frac{p x_e}{2R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{J}(u) - \frac{x(u) - x(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} \right\} \end{aligned} \right\} \dots \dots \dots (26a)$$

Wij hebben alzoo in het voorgaande twee stellen formules, namelijk (n), (o), (p), (q), (r) en (24), (25), (26) voor de berekening van de baan verkregen. Bij het eene stel moet α worden gekend; het andere stel is onafhankelijk van .

(Wordt vervolgd.)

W. C. HOJEL.

Een kadermanoeuvre aan onze oostelijke grens.

(Met schetsen op Pl. 12 en 13.)

«Malgré le nombre, grand encore, des adversaires déclarés des manoeuvres de cadres, nous n'insisterons pas sur la nécessité qui s'impose de poursuivre ce but multiple».

Spectateur militaire, 15 Avril '88.

In N°. 5 en 6 van *De Militaire Spectator* van dit jaar, komt van de hand van den Ritmeester VAN DEN WEDDEN een hoogst belangrijk stuk voor over de cavaleriemanoevres in 1890. Daarin worden, ten aanzien van den strategischen verkenningsdienst, door onze cavalerie in de eerste dagen van een mogelijken oorlog met onzen oostelijken nabuur te verrichten, wenken gegeven, welke in hooge mate de aandacht verdienen.

Toen we nu onlangs terugkeerden van een kadermanoeuvre, welke door eenige officieren van het 8ste regiment infanterie in den Gelderschen achterhoek gemaakt was, en ons de beschouwingen van genoemden ritmeester ter hand kwamen, bespeurden wij al dadelijk dat de Leider onzer manoeuvre reeds enkele denkbeelden daaruit in zijn schema voor den gang der oefening had overgenomen.

En daar verder het geheele verloop dier manoeuvre, naar ons oordeel, wel verdient in wijder kring bekend te worden, zoo heeft die overweging ons geleid om het algemeen denkbeeld daarvan nader te ontvouwen en daarbij den gang der manoeuvre eenigszins uitvoerig te omschrijven.

Door den Kolonel, commandant van het 8ste regiment infanterie, waren reeds tijdig bepaalde bevelen gegeven voor de samenstelling van het kader en zéér duidelijke denkbeelden omtrent de grondgedachte welke de manoeuvre behoorde te beheerschen. De Commandeerende Officier der vereenigde onderdeelen van dat regiment te Doesburg, werd daarbij als leider aangewezen en overigens de samenstelling als volgt vastgesteld: twee hoofdofficieren (1),

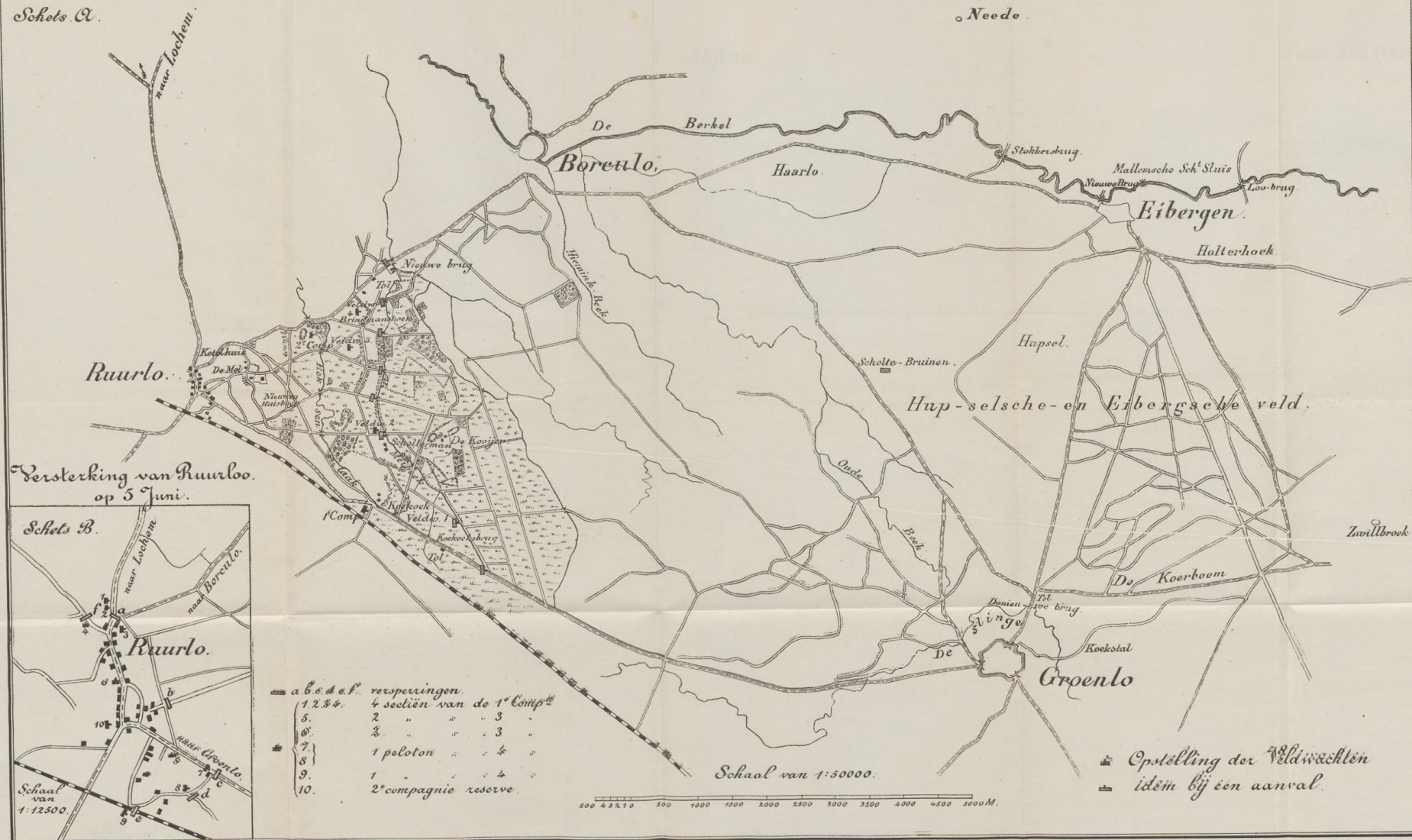
(1) Een der Hoofdofficieren werd daags vóór de manoeuvre, door familie-omstandigheden verhindert de oefening bij te wonen.

Voorposten-Opstelling aan de Weibeek op den 4^{den} en 5^{den} Juni 1883.

Milit. Spectator 4de Serie, 8de Deel N^o10.

Plaat 12

Schets A.

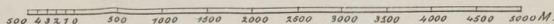

Versterking van Ruurloo op 5 Juni.

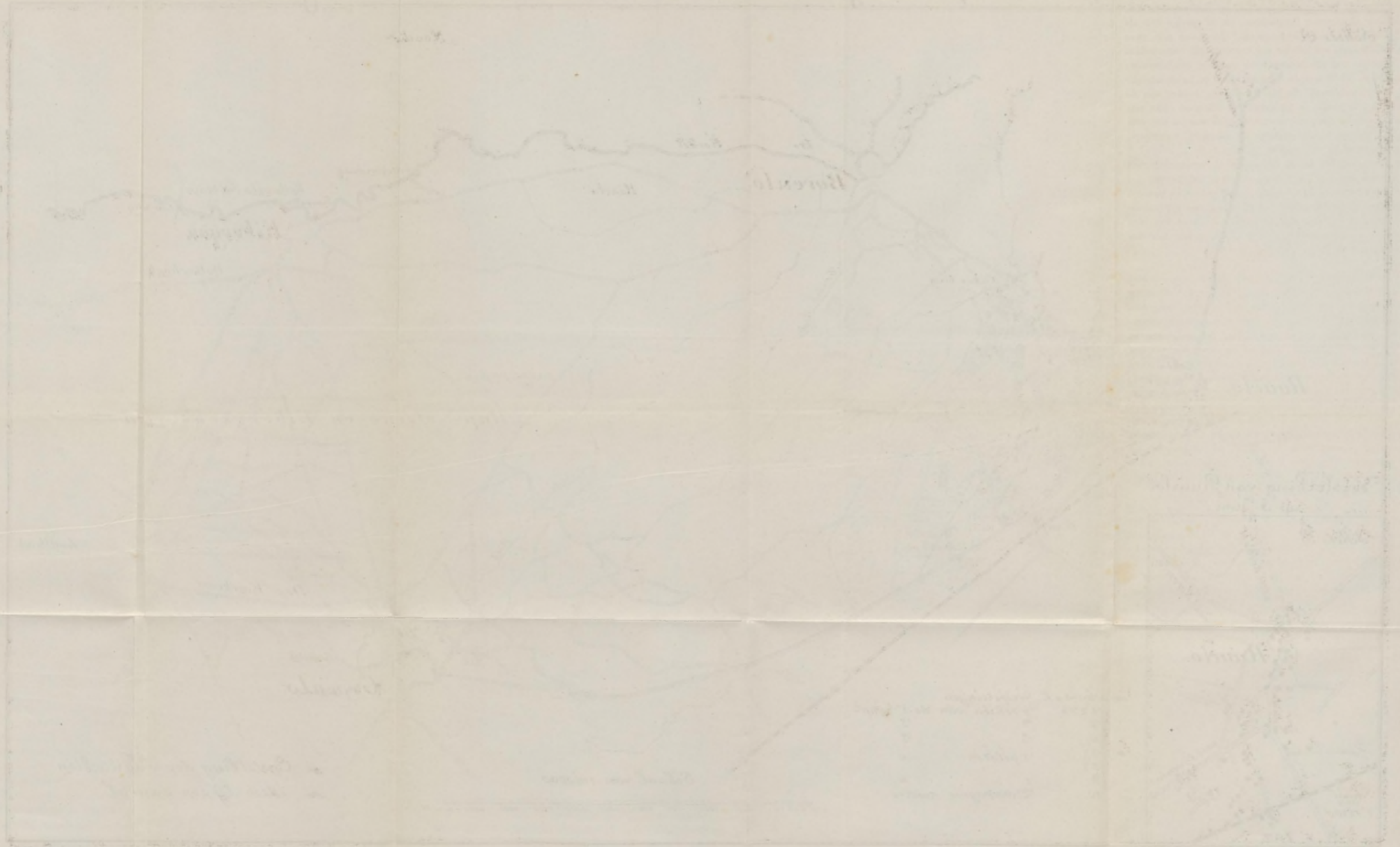
a b c d e f	versperingen.	
1 2 3 4	4 sectiën van de 1 ^e Comp ^{te}	
5	2 " " 3 "	
6	3 " " 3 "	
7	1 peloton " 4 "	
8		
9	1 " " 4 "	
10	2 ^e compagnie reserve.	

Schaal van 1:50000.

Opstelling der Veldwachters idem bij een aanval.

Topographic Sketching from the 2150 feet of the ...

1000

1500

2000

2500

3000

3500

4000

4500

5000

5500

6000

6500

7000

een als algemeen bevelhebber en een als bataljonscommandant; verder zes kapiteins waarvan drie resp. als bataljonscommandant, als chef van den staf, en als toegevoegd aan den Algemeenen Bevelhebber, en de overige drie als commandanten van compagnieën moesten fungeeren. Bovendien nog twee luitenanten als bataljonsadjutanten, een officier der cavalerie als commandant van dat wapen, en eindelijk nog een luitenant der militaire administratie, fungeerend intendant, tevens belast met de administratieve en huishoudelijke aangelegenheden van het detachement. In het geheel dus zouden aan de kadermanoeuvre deelnemen: 3 hoofd- en 10 subalterne officieren. Met uitzondering van de drie kapiteins compagniecommandanten werden alle officieren bereiden gemaakt. Voor de noodige huzaren als oppassers, verzorgers, ordonnansen en jalonneurs werd bij de indeeling gezorgd.

Ook voor de samentrekking van het kader, dat Zutfen als vereenigingspunt zou hebben, waren bevelen gegeven; de Commandeerende Officier van het 1ste regiment huzaren was uitgenodigd, het benodigde personeel en paarden te zijner tijd te verstrekken en aan den Leider werd tevens een approximatieve begrooting gezonden met de uitdrukkelijke order een zekere som niet te boven te gaan. De inleidings-conferentie eindelijk moest op een door den leider te bepalen plaats en uur te Zutfen gehouden worden.

Het algemeen denkbeeld nu, dat tot grondslag voor de manoeuvre moest strekken, laat zich in de volgende punten samenvatten. Ten eerste: afbreking der diplomatieke betrekkingen met het Duitsche Rijk en oorlogsverklaring van dat Rijk aan Nederland; ten tweede: strategische voorposten- en verkenningsdienst aan de Duitsche grenzen, en ten derde: dekking der mobilisatie in Gelderland door het 8ste regiment infanterie benevens het betwisten aan den vijand van de hoofdovergangen van den IJssel. In verband met punt 3 werd bepaald dat de beide eskadrons cavalerie te Zutfen in garnizoen, in den ochtend, volgende op den dag waarop het koninklijk besluit tot mobilisatie was genomen — dus zonder de opkomst der militie af te wachten — al dadelijk over Vorden en Ruurlo naar Borculo en Groenlo zouden afmarcheeren. Eveneens moest het 2de bataljon 8ste regiment infanterie, zonder de verlofgangers in te wachten, diezelfde ochtend reeds vroegtijdig per staatspoor uit Deventer naar Zutfen vertrekken, ten einde zich aldaar vereenigende met het ter plaatse in garnizoen zijnde 3de bataljon, (de 4de compagnie van dat bataljon moest evenwel in Zutfen blijven) naar Ruurlo te marcheeren.

Met het oog nu op deze gegevens werd ter uitvoering bepaald dat den 4den Juni '83 alle deelnemers uit Deventer, Doesburg en Arnhem zich naar Zutfen zouden begeven. Daar moesten officieren tot een inleidings-conferentie vereenigd, en tot een detachement georganiseerd worden. De marsch uit Zutfen naar Ruurlo zou evenwel fictief zijn, en het geheele detachement in den loop van den 4den per Hollandschen Spoor naar Ruurlo vervoerd worden

De Leider noodigde dientengevolge alle deelnemers ter bijwoning dier conferentie uit en bepalde dat deze des 's morgens te 9 uren van den 4den Juni in de infanteriekazerne te Zutfen zou plaats vinden.

In die bijeenkomst verzocht de Leider aan H.H. officieren om de kaart (manoeuvreerkaart der 2de divisie in '81) voor zich te nemen en deed daarna voorlezing van een onderstelling en opdracht, welke wij duidelijkheidshalve in haar geheel hier teruggeven.

ONDERSTELLING N°. 1.

Een afbreking der diplomatieke betrekkingen tusschen Duitschland en Nederland is elk oogenblik te wachten. De oorlog is onvermijdelijk. Dien- tengevolge bevat de *Nederlandsche Staatscourant* van den 3den Juni een Koninklijk Besluit tot bijeenroeping der militie en zijn nadere regeerings- telegrammen aan de commissarissen des Konings in de provinciën afgezonden, om te bevorderen dat de verlofgangers zich uiterlijk den 6den d. a. v. des voormiddags te 10 uren op de aangewezen standplaatsen bevinden.

In Pruisen is heden bevel gegeven tot mobilisering van het 7de en 10de legerkorps, waarvan o. a. één infanterie- en één cavaleriedivisie in de nabijheid van Bentheim wordt saamgetrokken.

In Nederland worden de vestingen en forten in eerste linie zoodra mogelijk volledig bezet en uitgerust, terwijl die in tweede linie van noodbezettingen worden voorzien. Het gros van het veldleger zal om en bij Veenendaal geconcentreerd worden. De 2de brigade der 2de divisie bezet voorloopig Zutfen en observeert den midden-IJsel. De cavalerie rukt al dadelijk, tot het ver- richten van den strategischen verkenningsdienst, naar de oostelijke grenzen op, terwijl infanterie-afdeelingen als soutiens daarachter worden opgesteld.

Opdracht N°. 1.

De Commandant van het 2de bataljon 8ste regiment infanterie ontvangt last, morgen zoo vroegtijdig mogelijk met zijn bataljon per stantsspoor van Deventer naar Zutfen te vertrekken. De Commandant van het aldaar verblijf houdende 3de bataljon heeft de order ontvangen, zich met zijn bataljon — waarvan de 4de compagnie in Zutfen achterblijft — onder de bevelen te stellen van den Commandant van het 2de bataljon die daarna onverwijld met de vereenigde bataljons naar Ruurlo zal marcheeren. Te Ruurlo gekomen moet de troep een geconcentreerd kantonement betrekken en verder zoo spoedig mogelijk de accessen van Ruurlo naar Zutfen doen afsluiten, ten einde in de eerste plaats de te verwachten vijandelijke cavalerie te verhin- deren, zonder slag of stoot den IJsel te bereiken, de opkomst der militie te dekken en eindelijk zoo noodig onze cavalerie op te nemen.

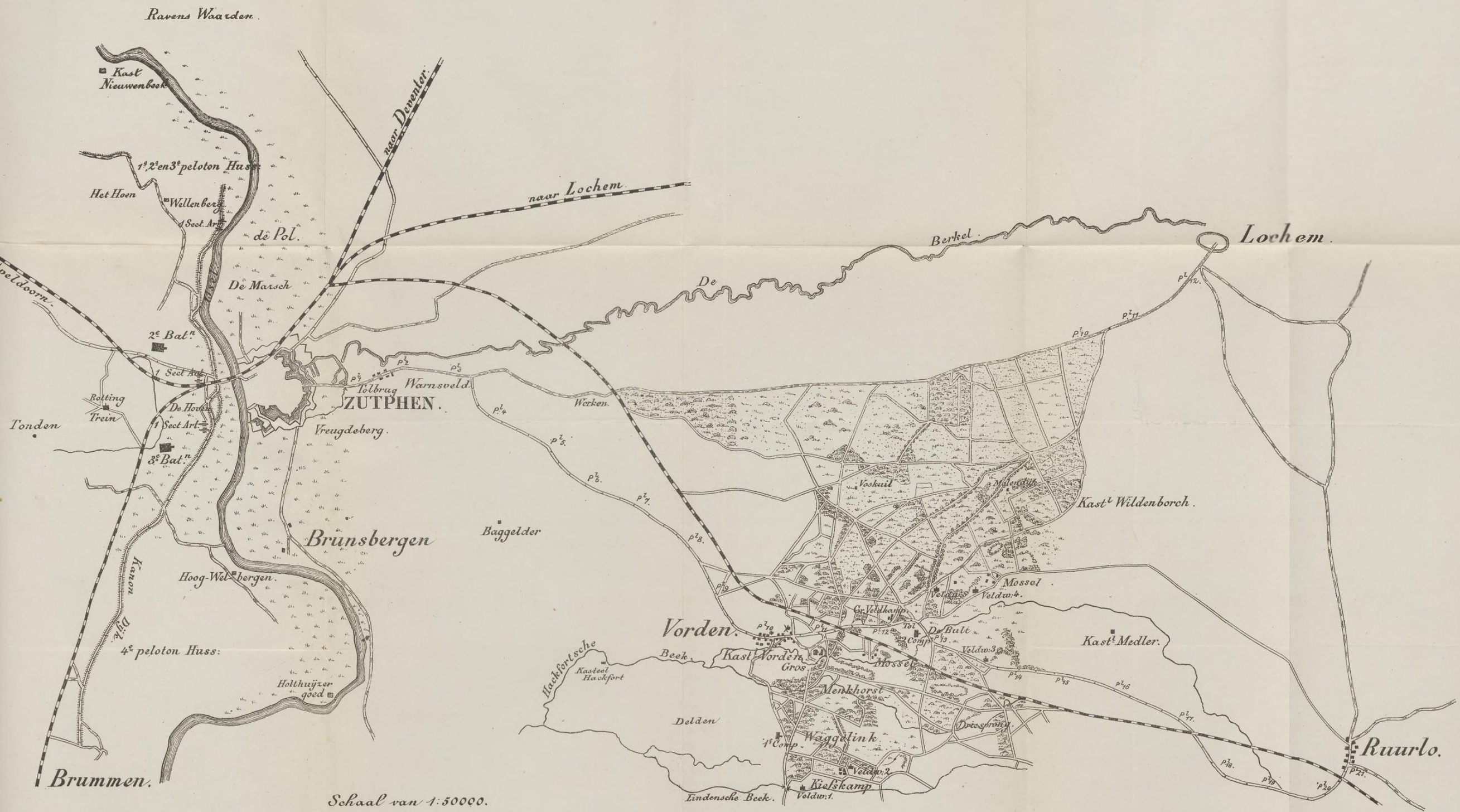
Deze cavalerie sterk 2 eskadrons, welke morgen vroeg te 7 uren Zutfen

Voorposten-Opstelling voor het Kantonnement Vorden op den 6^{den} Juni 1883 en Stelling achter het Rivierwak van den Ussel op den 7^{den} Juni 1883.

Milit. Spectator, 4de Serie, 8de Deel N° 10.

Plaat 15.

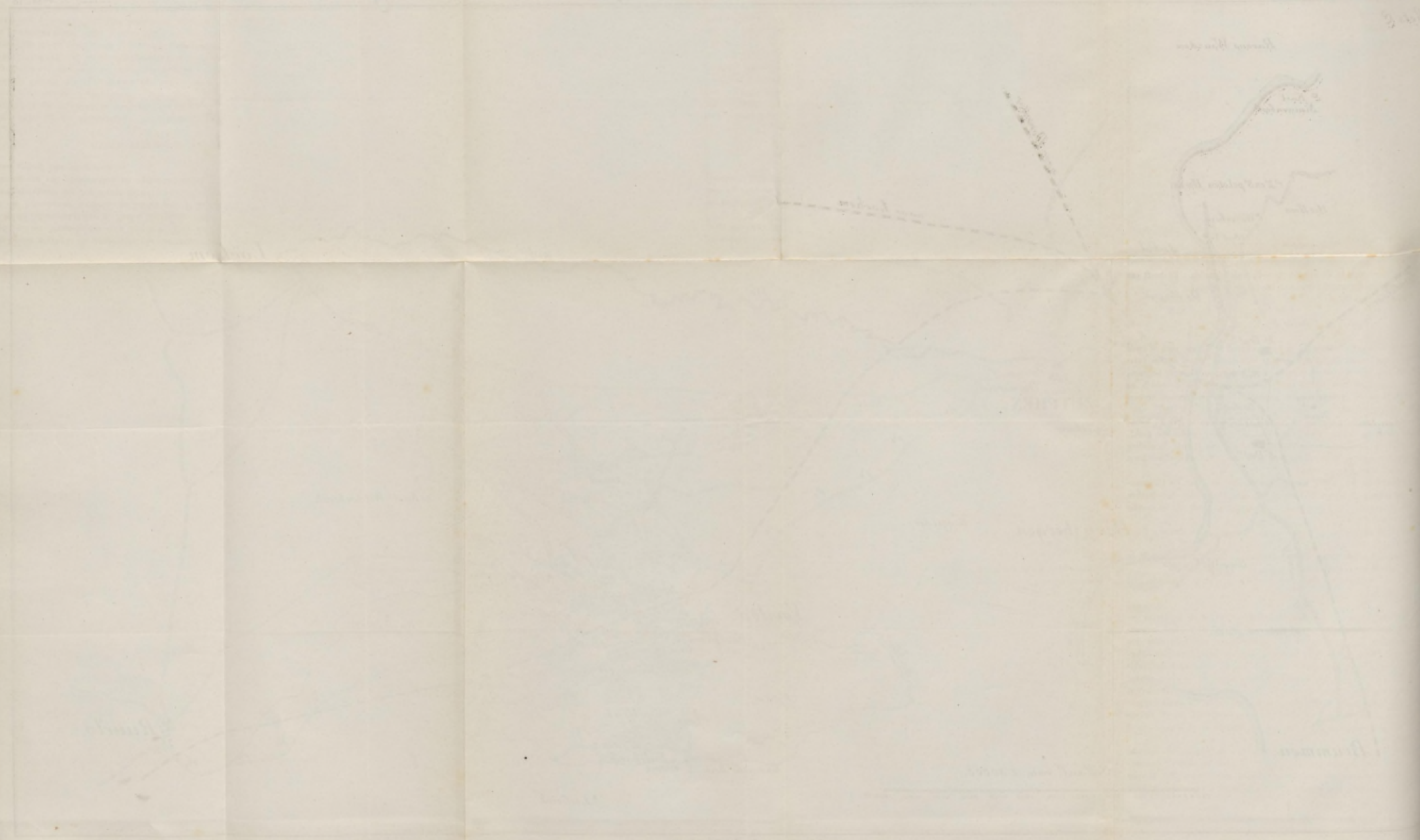
Schets C

Schaal van 1:50000.
 500 1000 1500 2000 2500 3000 3500 4000 4500 5000 M.

Lielerink

Veraporten - Bestelling voor het Monument van den 1883 en
Bestelling van het Monument van den 1883

verlaten zal, moet zich in de lijn Borculo—Groenlo opstellen. Zij heeft een bijzondere opdracht ontvangen, waarvan hierbij afschrift gaat.

Zutfen, 3 Juni '83.

De Leider,
N. N.

Opdracht N°. 2.

De Commandant der cavalerie zal morgen ochtend te 7 uren met de beide eskadrons — dus zonder de verlofgangers af te wachten — uit Zutfen marcheeren, en zich over Vorden en Ruurlo, naar Borculo en Groenlo begeven, ten einde, in verband met andere cavalerie-afdeelingen welke noordelijk en ook zuidelijk langs de grenzen worden opgesteld, den strategischen verkenningdienst te verrichten.

Haar taak is, van de nadering des vijands tijdig kennis te geven, kleine afdeelingen terug te drijven, voor overmacht te wijken, en, in dat geval, terug te gaan op de infanterie, welke zich oostelijk van Ruurlo in stelling zal bevinden en daartoe morgen ochtend te 9 uren uit Zutfen afmarcheert ter sterkte van zeven compagnieën.

Moet eventueel op die stelling teruggegaan worden, dan stelt de Commandant der cavalerie zich onder de bevelen van den Algemeenen Bevelhebber aldaar, die daarna de cavalerie verder zal aanwenden, waar hij dit noodig mocht oordeelen.

Zutfen, 3 Juni '83.

De Leider,
N. N.

N.B. Benoorden den Berkel staat onzerzijds een cavalerie-detachement te Neede en zuidelijk van Groenlo, één te Lichtenvoorde.

Afschrift, algemeen denkbeeld en opdracht voor de infanterie gaat hierbij.

Nadat van deze beide opdrachten was kennis genomen gaf de Leider in gevolge § 23 van het »Voorschrift op de Kadernoeuvres» de noodige instructiën. Hij bepaalde dat de grens van het operatie-terrein noordelijk door den Berkel en zuidelijk door een lijn, loopende ongeveer over Brummen—Hergelo—Lichtenvoorde zou aangegeven zijn. Verder dat de sterkte der veldcompagnieën waarmede op den 4den Juni werd uitgerukt — alzoö zonder verlofgangers — zou bedragen: 3 officieren, 90 onderofficieren en minderen; die voor de veldeskadrons: 4 officieren, 90 onderofficieren en manschappen. Het getal voertuigen voor den gevechtstrein werd vastgesteld op 2 ziekenkarren en 2 patrooncuissons; dat van den bagagetrein op 3 bagage- en 9 compagnieskarren.

Bepalingen werden vastgesteld ten opzichte van de diepte der marschcolonnen, in hoofdzaak met het »Voorschrift op den Velddienst» overeenkomende, terwijl de snelheid van beweging voor ordonnansen 350 M. per minuut tot op hoogstens een afstand van 3 KM. werd voorgeschreven.

Ten aanzien van de cavalerie gold de bepaling, dat zij verondersteld werd uit Zutfen te zijn afgemarcheerd op den 4den 's morgens te 7 uren; dat zij verder zooveel doenlijk gebruik diende te maken van officiers- en onder-officierspatrouilles en deze zich zooveel mogelijk moesten bedienen van de telegraaf om berichten omtrent den vijand terstond te seizen. Aangezien nu op de lijn Zutfen—Winterswijk verschillende telegraafstations gevonden worden, zoo werd aangenomen dat door het Hoofdbestuur aan de stationschefs een uitnoodiging was gericht om behulpzaam te zijn en den beperkten dienst in een doorlopenden te wijzigen. De officierspatrouilles konden bovendien in de keuze van nachtverblijf geheel vrij zijn, zoo ook in hare voeding en daarvoor zoo noodig een geldelijk voorschot ontvangen. Eindelijk moest het reserve-ration medegenomen worden en beschikte elk eskadron over een achtal dynamietbussen.

Ook bepaalde de Leider dat de cavalerie in de eerste plaats patrouilles moest zenden naar Eibergen en ook naar Winterswijk, onder voorwaarde evenwel dat nergens de grenzen mochten worden overschreden, daar de oorlog nog niet verklaard was. Ten slotte moesten na twee uur op dien dag, alle berichten naar den Algemeenen Bevelhebber te Ruurlo gezonden worden.

Als algemeene wenken werden nog de navolgende bepalingen vastgesteld. Ten opzichte van tijd, ruimte en beschikbare middelen diende er steeds met de werkelijkheid zooveel mogelijk rekening te worden gehouden. Gevechtsberichten moesten in overeenstemming met § 41 op het »Voorschrift van de groote manoeuvres" zijn; men behoorde in urgente gevallen, tot het rapporteeren van ingewonnen berichten, van model-rapportkaarten, gebruik te maken en troepenopstellingen door ruwe schetsen met gekleurd potlood te verduidelijken.

Met het oog op eventuele inname van stellingen werd bepaald dat elke infanteriecompagnie door twee roode vlaggen, één eskadron door twee blauwe en één sectie artillerie door een witte vlag zou voorgesteld worden.

Bijaldien de Leider tot een onderstelden aanval op een stelling deed overgaan, moest de Algemeene Bevelhebber vooraf de deelnemende officieren vereenigen en hun de stelling tot in bijzonderheden ten aanhoore van den Leider bekend maken. Die officieren konden daarna naar hunne aangewezen plaatsen terugkeeren, opdat de Leider ook des gewild de opstelling partieel zou kunnen nagaan. De jalonneurs die de stelling markeerden, moesten voortdurend op hunne plaatsen blijven onder inachtneming natuurlijk dat zij door wijziging van toestanden nu en dan konden verplaatst worden.

Bij den Algemeenen Bevelhebber moesten in den avond van iederen oefeningdag, omstreeks, of liever vóór 8 uur, alle rapporten en schetsen inkomen.

Deze droeg op zijn beurt zorg dat de Leider vóór half tien des avonds in het bezit kwam van het Algemeen Verslag, onder overlegging van de stukken hierbovengenoemd, zoo noodig met de opmerkingen van den bedoelden Bevelhebber voorzien.

Dit waren in hoofdzaak de instructiën en voorschriften welke de Leider tot toelichting noodig oordeelde. Hij deed elken bataljonscommandant benevens den Algemeenen Bevelhebber een afschrift dier bepalingen overhandigen en stelde allen daarna in de gelegenheid om ter zake van de gegevene onderstelling nog nadere vragen te doen. Na nog enkele zaken van huishoudelijken aard, zooals bezorging der kistjes van H.H. officieren aan het station, tarief van tafel in Ruurlo, logies aldaar, enz., besproken te hebben, verliet de Leider om 10½ uur de bijeenkomstzaal en stelde hij den Algemeenen Bevelhebber in de gelegenheid, zijn marschdispositiën en andere bevelen te nemen en te regelen en aan zijn onderhoorigen bekend te maken.

De Algemeene Bevelhebber gaf daarop aan H.H. officieren last zich tegen half twaalf uur, andermaal te vereenigen tot het ontvangen van bijzondere opdrachten, die, intusschen door hem gereed gemaakt, later meestal schriftelijk overgelegd werden. Zij bestonden uit:

A. Marschdispositiën; B. instructie voor den kwartiermeester met het oog op de huisvesting der troepen in Ruurlo; C. order voor den Kantonnementscommandant; D. order voor den Commandant van het 3de bataljon optredende als voorpostencommandant.

A. *Marschdispositiën.* Een sectie als voortroep der voorhoede; 300 pas daarachter 1½ peloton als hoofdtroupe der voorhoede waarbij één ziekenwagen. Daarop volgen op 600 pas de compagnieën van het 3de bataljon met de patrooncaisson, en vervolgens met een tusschenruimte van 50 pas het geheele 2de bataljon eveneens met de patrooncaisson daarachter.

De overige treinvooertuigen volgen op een afstand van ongeveer ½ K.M. gedekt door een sectie van de 4de compagnie 2de bataljon. De kwartiermakers marcheeren (één luitenant van elke compagnie met den fourier, één sergeant en vier soldaten) bij den hoofdtroupe der voorhoede.

B. *Instructie kwartiermeester.* Zoodra de voorhoede in de nabijheid van Ruurlo komt, gaan de kwartiermakers vooruit, ten einde maatregelen te kunnen treffen voor doelmatige huisvesting en opstelling van troepen en trein, daarbij te denken aan de mogelijke aankomst der verlofgangers: zich op de hoogte stellen van alles wat de plaatselijke hulpbronnen betreft zooals, paarden, voorraad vee, water, graan, vervoermiddelen, enz., en ten laatste dat hij zich na aankomst van den Kantonnementscommandant onder diens bevelen had te stellen.

C. *Order voor den Kantonnementscommandant.* De Commandant van het 2de bataljon zal optreden als commandant van het kantonement in Ruurlo, en derhalve voor alle maatregelen van in- en uitwendigen aard verantwoordelijk worden gesteld.

D. *Order voor den Voorpostencommandant.* Het 3de bataljon 8ste regiment infanterie zal, te Ruurlo gekomen, onmiddellijk doormarcheeren ten einde in oostelijke richting de voorposten te betrekken ter afsluiting der accessen en tevens ter beveiliging van het kantonement Ruurlo. De lijn der voorposten

zal, van af Brinkmanshoek (straatweg Ruurlo—Borculo) langs de Heksenlaak tot aan Koekkoek (straatweg Groenlo) en van daar tot aan de spoorbaan Ruurlo—Lichtenvoorde loopen. Twee voorpostendetachementen, elk ter sterkte van een compagnie, te plaatsen bij Brinkmanshoek en bij Koekkoek; zij stellen elk twee veldwachten uit. Achterwaarts of ten N. van Nieuwenluishoek zal een compagnie het bivak betrekken. De Commandant dezer compagnie draagt zorg voor de regeling der voeding van de vooruitgeschoven onderdeelen.

Bij iedere veldwacht zijn twee huzaren. Geen vuur aanmaken. Woord »Willem». Alles doorlaten langs de straatwegen. Aan alle bruggen tusschen Brinkmanshoek en Koekkoek moeten vóór het invallen der duisternis de planken worden losgemaakt.

Rapport met schets der opstelling wordt heden avond vóór 7½ uur bij mij ingewacht. Algemeene Bevelhebber logeert in het *Wapen van Ruurlo*.

Zutphen, 4 Juni '83.

De Algemeene Bevelhebber,

N. N.

Door den Leider waren reeds enkele dagen te voren, de noodige voorzieningen getroffen ten einde, in detachement vereenigd, den 4den Juni per Hollandschen spoor te 12 uren 55 min. uit Zutphen naar Ruurlo te vertrekken. De 26 paarden welke mede vervoerd moesten worden, vroegtijdig op de inladingsplaats aanwezig, werden onder behoorlijk toezicht van den aangewozen Commandant der cavalerie, ingeladen, zoodat het vertrek op het aangegeven uur geregeld kon plaats vinden.

Ten 1,20 arriveerde de trein te Ruurlo; het ontladen der paarden nam weldra een aanvang, en te 2 uren in den namiddag stond het geheele cavaleriedetachement aan den ingang van het dorp Ruurlo opgesteld.

De compagniescommandanten hadden, in gevolge hunne opdracht, reeds bij aankomst ten 1,20 uur den marsch in oostelijke richting voortgezet en de betrokken bataljonscommandant (3de bataljon) kon om 2 uur te paard stijgen ten einde de opstelling der compagnieën na te gaan.

Het zal ongeveer drie uur zijn geweest, toen de voorposten in de aangewezen lijn opgesteld waren. De Algemeene Bevelhebber was inmiddels met den hem toegevoegden kapitein vooruitgereden, ten einde zelf die opstelling nader te leeren kennen. Daarbij bleek hem al dadelijk dat de Heksenlaak geen ernstig te verdedigen terreinafscheiding zijn kon, maar dat achter de meer oostelijk gelegen Meibeek veel krachtiger weerstand zou kunnen geboden worden. Dientengevolge zond hij den Voorpostencommandant gewijzigde bevelen ter opstelling zijner compagnieën, hetgeen ten gevolge had dat in den laten namiddag de plaatsing der detachementen nu volgens bijgaande schets, verricht was. Hieruit blijkt dus alweer dat men op de stafkaart — hier op de manoeuvreerkaart der 2de divisie in '81 — slechts voorloopig beschikkingen nemen kan om die later door eigen aanschouwing aan het terrein te toetsen. Het Algemeen Verslag van den Algemeenen Bevelhebber dat dien

avond den Leider werd aangeboden onder overlegging van de noodige bescheiden, eindigde dan ook te dier zake als volgt: mij persoonlijk van de opstelling der voorposten overtuigd hebbende (volgens de kaart geregeld) bleek mij dat het noodzakelijk was de lijn der voorpostendetachementen meer voorwaarts te brengen en wel — aangezien de Heksenlaak slechts een droge greppel is — achter de 1400 pas meer oostwaarts gelegen Meibeek”.

In dien geest rapporteerde dan ook later de Voorpostencommandant in zijn verslag, hetgeen wij, daar de opstelling reeds hierboven is aangegeven, niet noodig oordeelen in zijn geheel over te nemen.

Genoeg zij het dus te vermelden dat dit rapport inhield: Het uur van aankomst in de stelling; de opstelling zelve; de wijze waarop in de voeding zou worden voorzien; de juiste plaatsing der veldwachten; den bewakingskring voor elke veldwacht; de maatregelen tot onbruikbaar maken van de bruggen; bepalingen aangaande het doorlaten van personen; de plaats waar de Voorpostencommandant zich zal ophouden en eindelijk het woord”.

Ook de Kantonnementcommandant bracht dien avond een zeer volledig rapport uit, waarin het uur van aankomst en de lokale indeeling van den troep, de opstelling van den trein en de alarmplaats gemeld werden. De bewaking zelve werd volgenderwijze geregeld:

Wacht N°. 1. Een sergeant met $\frac{1}{2}$ sectie aan de snijding spoor- en straatweg naar het huis te Ruurlo; stelt een post op den spoor- en een op den straatweg.

Wacht N°. 2. Een officier met $\frac{1}{2}$ sectie aan den Tol op den straatweg naar Groenlo. Zij stelt een post op dien weg en een op den landweg Ruurlo—De Mol.

Wacht N°. 3. Een sergeant met $\frac{1}{2}$ sectie aan het noordelijk uiteinde van het dorp (Ketelhuis); zij brengt twee posten uit op de beide grintwegen, met een observatiepost op den molen tusschen Ruurlo en Garvelinkshoek.

De politiewacht: Een officier met $\frac{1}{2}$ sectie in de kleine school op het kerkplein, bewaakt de voertuigen en zorgt voor de orde en zindelijkheid in het kantonnement; zij stelt een observatiepost in den kerktoeren.

Het piket, 2de peloton, 4de compagnie zendt patrouilles langs de wachten en het terrein ten oosten van het dorp tot aan de plaats waar de 3de compagnie van het 3de bat. bivakkeert. Het stelt verder een gedetacheerden post ten westen van het dorp ter bewaking der achterzijde. De observatieposten op molen en kerktoeren nemen de dag- en nachtseinen van het bivak waar. De politie maatregelen daarbij aangegeven, waren ongeveer de navolgende: Om 9 uur 's avonds ieder in het kwartier en mag dit dan zonder vergunning niet meer verlaten worden; de manschappen slapen gekleed; bij alarm licht voor de ramen; taptoe 9 uur; reveille 5 uur; middagappel 3 uur. De appels te houden in de dorpsstraat bij de kwartieren. Nabij de politiewacht worden de brandspuiten gereed gehouden en in de kwartieren de noodige tonnen met water gevuld. Tot ambulance wordt ingericht het logement *Wapen van Ruurlo*.

Wanneer wij nu nog ten slotte de handelingen van onze cavalerie uit haar rapport aan den Brigadecommandant op den avond van den 4den Juni leeren kennen, dan vermeenen wij daarmede, een vrij volledig en aansluitend overzicht te hebben gegeven van de verrichtingen op dien dag. Het rapport van dien Cavaleriecommandant is evenwel zoo zaakrijk dat we ons de vrijheid veroorloven het hier ongeveer in zijn geheel neer te schrijven.

RAPPORT van den Commandant der beide eskadrons cavalerie, welke heden morgen ten 7 ure, ter verrichting van den verkenningsdienst, uit Zutphen zijn afgemarcheerd.

In gevolge den mij opgedragen last, begaf ik mij heden morgen te 7 uren met de beide eskadrons van het 1ste regiment huzaren ieder ter sterkte van 5 officieren met 10 paarden, en 90 onderofficieren en minderen met 90 paarden, op marsch over Vorden naar Ruurlo waar ik te 10 uren aankwam en een half uur liet rusten.

Uit een verkenning van het Hupselsche en Eibergsche veld is gebleken, dat dit terrein vrij moerassig is, en dat een overtrekken van dit veld in de richting van Oost naar West voor eenige belangrijke troepenafdeeling vrij bezwaarlijk is. De groote waarschijnlijkheid bestaat dus dat de vijand alleen langs de hoofdwegen zal naderen en wel uit de richting Haaksbergen, Rekken, Vreden of Winterswijk.

Met het oog op het bezet zijn van Neede door een detachement onzer cavalerie, vermeende ik door te moeten marcheren naar Eibergen en dat te bezetten, daar Borculo te veel westelijk van Neede ligt.

Ik besloot daarom Eibergen en Groenlo te zamen met één eskadron te laten bezetten en met het andere eskadron stelling te nemen oostwaarts van den grintweg Borculo—Groenlo ter hoogte van Scholte—Bruinen. Ik kan van daaruit zoowel Eibergen als Groenlo ter hulp komen en tevens een vijandelijken troep, welke op een dier punten met geweld mocht doordringen, in de flank bedreigen en aanvallen.

De bijzondere bevelen aan de commandanten der onderdeelen gegeven, waren de volgende: $\frac{1}{2}$ eskadron te Eibergen vernielt de Stokkersbrug en de Loobrug over den Berkel, de Nieuwe brug moet gereed gemaakt worden tot vernieling. De Mallemsche schutsluis moet gesloten, doch bij eventueel ontruimen van Eibergen vernield worden.

De Commandant te Eibergen zendt een officierspatrouille naar Rekken en een onderofficierspatrouille over Holterhoek naar de grenzen; verder stelt hij zich door een signaal op den toren in gemeenschap met Groenlo en Neede. Bij het ontruimen van Eibergen moet het signaal worden ingenomen; de terugtocht is op Borculo.

Het half eskadron te Groenlo moet de wegen naar Vreden en Winterswijk observeeren. Een officierspatrouille zal naar het station Winterswijk gezonden worden, terwijl een onderofficierspatrouille de doorlaat in den spoor-

weg op het Cortensche veen ter vernieling voorbereid, de veenachtige grond maakt hier de herstelling zeer bezwaarlijk. Voorts worden de bruggen over de Slinge in den weg naar Eibergen en Borculo mede ter vernieling gereed gemaakt en die in den zandweg naar Kockstad terstond verbrand. De teugtocht geschiedt in noordelijke richting op Borculo of bijaldien de vijand van de zijde van Vreden nadert, naar Ruurlo. In beide gevallen kan men de Slinge, zoo noodig afgezeten, verdedigen. Signaalgemeenschap met Eibergen en Lichtenvoorde is gezocht. Langs den stoomtram Groenlo—Lichtenvoorde heeft men telephonische verbinding. Het 2de eskadron in reserve te Scholte—Bruinen betreft aldaar een kantonnementsbivak. Van af het dak Scholte—Bruinen kan men de korven aan de torens van Eibergen en Groenlo zien. Verlangt Eibergen ondersteuning, dan moet die mand op en neer gehaald worden (snel of langzaam naarmate er haast bij is). Voorts is door dit eskadron, tot snel overbrengen van berichten, een ordonnansenpost geplaatst, noordelijk van Hupsel en een bij den tol aan den weg naar Groenlo; deze laatste houdt tevens het Zwolsche veld in het oog. De verbinding van Groenlo met Ruurlo geschiedt steeds langs telegraphischen weg.

Ten slotte heb ik het volgend bericht door een mijner officierspatrouilles ingewonnen, te weten: »De Burgemeester van Eibergen heeft zooveen (2½ uur heden namiddag) van den Burgemeester van Rekken bericht ontvangen dat zich sedert heden namiddag 1½ uur sterke afdeelingen Ulanen bijeentrekken tusschen Ottenstein en Vreden». Dit bericht is om half vier heden middag van hier naar den Algemeenen Bevelhebber te Ruurlo overgeseind.

Groenlo, den 4den Juni '83.

Uit den aard der zaak had de Leider der manoeuvre zich reeds te voren een plan gevormd van de wijze waarop hij de oefening ook voor volgende dagen wenschte voort te zetten. Daarom gaf hij in den namiddag van den eersten oefeningdag order, dat den volgenden morgen ten 7 ure de voorposten gemarkeerd in stelling moesten staan en verzocht hij den Algemeenen Bevelhebber op dat uur in het kantonnement beschikbaar te zijn.

Terwijl nu de Leider op dat uur, den Algemeenen Bevelhebber mededeelde dat in den afgelopen nacht geen verdere berichten waren ingewonnen, stelde hij hem te gelijk een nadere onderstelling ter hand en een tweede ophacht, beide van den navolgenden inhoud, en door den Brigadecommandant te Zutphen gegeven.

ONDERSTELLING N°. 2.

»In den Inten avond van gisteren is door den Duitschen gezant te 's Hage de oorlogsverklaring aan Nederland overhandigd. Een overschrijding der grenzen, staat dus, met het oog op de door onze cavalerie gedane mededeeling dat zich tusschen Ottenstein en Vreden vijandelijke cavalerie verzamelt, elk oogenblik te wachten».

Opdracht.

»De Algemeenen Bevelhebber te Ruurlo wordt opgedragen, de oorlogsverklaring onmiddellijk naar den Commandant der cavalerie te Groenlo te seinen, en verder voor zijn persoon onverwijd een terreinverkenning te doen plaats vinden, opdat oostwaarts van Ruurlo een stelling kan worden bezet, welke ons in staat stelt om zelfs overmachtige cavalerie krachtig op te houden en in het bezit te blijven der spoor- en kunstwegen welke van Ruurlo naar Vorden en Zutfen leiden. Macht onverhoopt die stelling onhoudbaar blijken, dan zal met de vereischte omzichtigheid worden teruggegaan op Vorden en aldaar andermaal een poging worden beproefd om het vooruitgaan van vijandelijke cavalerie naar den IJssel te bemoeilijken.

Zutfen, 5 Juni '83.

De brigadecommandant,
(De Leider.)

Als een gevolg dezer opdracht ontving de Commandant der cavalerie reeds ten 7,10 het volgende bericht uit Ruurlo. »Oorlog gisteren avond verklaard, een overschrijding onzer grenzen is elk oogenblik te wachten».

De Algemeene Bevelhebber ging er nu verder onverwijd toe over om, met den hem toegevoegden officier, een nauwkeurige terreinverkenning te verrichten. Alvorens zich op weg te begeven plaatste hij aan het station Ruurlo een paar ordonnansen, die in last hadden alle telegraphische berichten zoowel van den Brigadecommandant uit Zutfen als van den Cavaleriecommandant uit Groenlo met den meesten spoed naar het kantonnement Ruurlo over te brengen. De commandant aldaar had in opdracht om gedurende de afwezigheid van den Algemeenen Bevelhebber van die berichten kennis te nemen en in noodzakelijke gevallen onverwijd den Voorpostencommandant daarvan te onderrichten. De Leider zelf was inmiddels uitgereden om de opstelling der veldwachten en voorpostendetachementen nader te leeren kennen. Vooraf echter had hij den Commandant der cavalerie enkele berichten omtrent den vijand, verzegeld, medegegeven, met last die op een gegeven oogenblik te lezen en daarna door te zenden naar den Algemeenen Bevelhebber te Ruurlo. Deze berichten waren veelal patrouille-rapporten en wel van den navolgenden inhoud:

- a. Bericht van den 1sten Luitenant P., commandant eener officiers-patrouille te Rekken: »Zwakke patrouilles van 3 en 4 ulanen overschrijden hier en daar onze grenzen en zijn o. a. gezien bij Oldenkate, oostelijk van Rekken. Ik blijf den vijand observeeren».

Hierbij werd nu aangenomen dat de Luitenant P. dit bericht om 8 uur uit Rekken had verzonden en wel over Eibergen, waar zooals wij gezien hebben een half eskadron opgesteld stond. Van Eibergen ging dit rapport door naar Groenlo naar den Commandant der cavalerie, en deze gebruikte op zijn beurt de telegraaf aldaar om het bericht naar den Algemeenen Bevelhebber te Ruurlo over te seinen. — De

afstand van Rekken tot Eibergen is ongeveer 5 KM., die van Eibergen tot Groenlo ruim 6 KM. Alzoo kon het bericht per ordonnans ten 8,20 te Eibergen en ten 8,45 te Groenlo zijn, van waar de telegraaf het verder in \pm 10 minuten naar Ruurlo overbracht. De Algemeene Bevelhebber — of zijn gemachtigde — kon dus het bericht om 9 uur ontvangen hebben.

- b. Bericht van een officierspatrouille uit Winterswijk aan den Commandant der cavalerie te Ruurlo. Aangeboden station Winterswijk den 5den Juni 's morgens 9,50.

»Winterswijk is zooeven door vijandelijke cavalerie bezet, naar schatting ongeveer één eskadron. Ik blij waarnemen!.

Dit telegram werd aangenomen in handen van den Algemeenen Bevelhebber te kunnen zijn, om 10 uur 5 minuten.

Zooals wij hierboven reeds zeiden, werden die berichten in gewone gesloten dienstenveloppen medegegeven en de Commandant der cavalerie had er nu verder op te letten, het enveloppe op het juiste oogenblik — dat daarop stond aangegeven — te openen; de berichten in te zien, en ze daarna in handen te doen stellen van den Algemeenen Bevelhebber.

Om 10,45 ontving de Cavaleriecommandant van den Brigadecommandant uit Zutphen (Leider) telegraphisch de opdracht om hier en daar ten oosten van Ruurlo de spoorbaan onbruikbaar te maken en vooral de duikers te vernielen.

Het laatste bericht onzer cavalerie werd te 12½ uren, mede langs telegraphischen weg, uit Groenlo naar Ruurlo verzonden. Dit hield in: »uit de verschillende patrouilleberichten valt met zekerheid af te leiden dat de vijand in Winterswijk en ook in Rekken gaat kantonneeren." De Leider nam verder daarbij aan, dat dit bericht terstond naar den Brigadecommandant overgeseind wordende, deze daarna de order zou geven om den troep zooveel mogelijk te doen rusten, het kantonnement andermaal te betrekken en dit door voorposten tegen elke overvalling te vrijwaren.

Zooals we hiervoor reeds zeiden, had de Algemeene Bevelhebber zich nu het ontvangen zijner opdracht onledig gehouden met het terrein, vooral in oostelijke richting, nauwkeurig te verkennen. De uitkomst dier verkenning op dien dag, was, dat nergens een betere stelling werd aangetroffen dan die welke door de voorposten — achter de Meibeek — was bezet. Ten einde evenwel het weerstandsvermogen te verhoogen, gaf de Algemeene Bevelhebber last aan de compagniën, de stelling zooveel mogelijk te versterken. Hij gaf te dien aanzien de noodige wenken; droeg aan den Kantonnementscommandant te Ruurlo op, ook het dorp eenigermate te versterken en de toegangen aldaar voor overmachtige cavalerie te versperren. Bij den terugtocht van het 3de bat. van achter de Meibeek, moest het 2de bat. te Ruurlo stelling nemen en het telegraafbureau beveiligen. De maatregelen door den commandant aldaar genomen, kunnen wij, naar ons gevoelen, zeer goed uit

bijgaande schets B leeren kennen, terwijl de verdeling der troepen daarbij is aangegeven.

De Leider deed, den 5den Juni, ten half een 's namiddags ongeveer, bevelen geven om de oefening te eindigen, zoodat alle officieren tegen half twee in hunne kwartieren konden teruggekeerd zijn. Voor de oefening van den volgenden dag gaf hij de volgende orders: »Morgen te 7½ uren de jalonnours in stelling (zie instructiën en voorschriften); de officieren op de plaats heden door hem bezet. De Algemeene Bevelhebber wordt verzocht zich ten 10½ te bevinden bij mijlpaal 22 op den weg Ruurlo—Groenlo.»

Ingevolge die bevelen was de stelling dus den 6den Juni 's morgens ten half acht ure bezet. De Leider deed nu den Commandant der cavalerie herhaaldelijk door zijne patrouilles berichten van den vijand inwinnen. Zij waren achtereenvolgens ongeveer van den volgenden inhoud en bestemd voor kennisneming aan den Algemeenen Bevelhebber.

- a. Telegram aangeboden te Groenlo te 7 uren 15 minuten 's morgens. »Een officierspatrouille aan de grenzen nabij Zwillbrook, heeft heden morgen zeer duidelijk den opmarsch gadeslagen van sterke vijandelijke cavalerie-afdeelingen met rijdende artillerie. Zij zijn om 7 uur de grens overgetrokken bij den Zandbult en volgen den kunstweg in de richting Eibergen.
- b. Telegram van den Cavaleriecommandant uit Groenlo, vandaar afgezonden om 8,20.

Zooeven ontvang ik van den 1sten Luitenant G., commandant eener officierspatrouille, welke uit Eibergen is afgezonden, het bericht dat zwakke patrouilles zich langs de Zuidzijde van den Berkel in de richting van Eibergen bewegen. Zij worden gevolgd door grootere afdeelingen cavalerie en ook rijdende artillerie. Ik trek langzaam terug in de richting Borculo, doch verlies den vijand niet uit het oog.

Bovenstaand bericht was te 7,35 per ordonnans uit Eibergen naar Groenlo gezonden, kwam aldaar te 8,18 aan, werd van daar direct naar Ruurlo getelegrafeerd en alzoo te 8,35 door den Algemeenen Bevelhebber ontvangen.

- c. Telegram van den Commandant der cavalerie, aangeboden te Groenlo te 8½ 's morgens. »Nadat herhaaldelijk zwakkere patrouilles zijn teruggedreven, naderen nu zwaardere afdeelingen, naar schatting drie eskadrons. Ook beweegt zich een cavaleriedetachement op den kunstweg, oostelijk van den Koerboom. Ik trek langzaam terug, doch blijf observeeren.»

Dit bericht is te 9 uren ongeveer in handen van den Algemeenen Bevelhebber gekomen.

Uit deze achtereenvolgende berichten werd het dus duidelijk dat zoowel van de zijde van Borculo als van die van Groenlo, de vijand met aanzienlijke

afdeelingen cavalerie naderde en dat ook rijdende artillerie in aantocht was. Dit laatste werd bovendien nog bevestigd door den observatiepost op den toren van Eibergen geplaatst. Onze cavalerie, blijkbaar onmachtig om dien stroom tegen te houden, week langzaam terug. Bij Borculo hield zij zich nog een tijd lang staande achter de Hieminkbeek ten einde een vijandelijk eskadron, dat reeds Haarlo was genaderd, den doorgang te betwisten; doch om 10½ uur moest de cavalerie van die zijde op de stelling Ruurlo wijken en enkele oogenblikken later, ook die van de zijde van Groenlo. De Leider liet nu de vijandelijke eskadrons een paar malen een poging doen om de stelling te forceeren en gaf om 11 uur ongeveer, aan den Algemeenen Bevelhebber een overzicht van den algemeenen toestand en wel als volgt: »Ik neem aan dat de vijandelijke cavalerie langs de beide kunstwegen herhaaldelijk getracht heeft de stelling aan te vallen, doch dat zij telkenmale, door het juist aangewende vuur der infanterie, met zware verliezen is terug moeten gaan. Inmiddels echter is ook de vijandelijke artillerie vooruitgerukt en kiest zij stelling bewesten den straatweg Borculo—Ruurlo, zoodat aan die zijde, vooral omdat daar geen artillerie uwerzijds tegenover kan gesteld worden, de stelling ernstig bedreigd wordt. Verder zijn — en dit blijkt meer en meer ook in verband met de berichten van onze aangrenzende cavaleriedetachementen — de troepen welke zich hier ontwikkelen, te beschouwen als de voorhoede eener cavaleriebrigade van drie regimenten cavalerie met rijdende artillerie.»

Naar aanleiding van deze mededeeling besloot de Algemeene Bevelhebber de order tot teruggaan te geven. Hij wenschte de stelling vrijwillig te gaan verlaten, gaf dienoverkomstig zijn bevelen en nam zich voor, rechtstreeks op Vorden terug te gaan, om, aldaar gekomen in gevolge zijn opdracht, stand te houden en den Brigadecommandant den toestand bloot te leggen.

Terwijl nu de verschillende onderdeelen zich in de aangegevene terugtochtsrichting achter het dorp Ruurlo vereenigden, en er van vijandelijke vervolging geen sprake scheen, deed de Algemeene Bevelhebber, tegen 12 uur in den namiddag van den 6den Juni, den troep in marschformatie naar Vorden teruggaan. Te 12 uren 15 minuten evenwel, juist op het oogenblik dat de achterhoede der colonne het anjunct der spoorbaan met den kunstweg Ruurlo—Vorden, passeerde, werd de opmarsch gesignaleerd van circa twee vijandelijke eskadrons. Oogenblikkelijk werd door de geheele colonne halt gemaakt en aan de achterhoede-compagnie bevel gegeven bij paal 17 stelling te nemen. Deze plaatste een sectie rechts en een sectie links van den kunstweg, terwijl het andere peloton dier compagnie gesloten op den weg bleef. Het geheel kreeg order het vuur niet hoven den afstand van 400 M. te openen. Het bleek al zeer spoedig dat de vijand den aanval niet wenschte door te zetten, ten gevolge waarvan eenigen tijd daarna de marsch naar Vorden kon voortgezet worden. Het eskadron cavalerie van onze zijde bleef bij de achterhoede-compagnie, terwijl de marcheerende colonne ter rechter-

en linkerzijde door cavalerie gedekt werd. Nog vóór Vorden, ter hoogte ongeveer van Mossel, kreeg men zeer positieve berichten dat de vijand in Ruurlo de kantonnementen had betrokken. Daarom besloot de Algemeene Bevelhebber reeds van hier het 2de bataljon naar Vorden te zenden om andermaal het geconcentreerd kantonnement te betrekken en werd het 3de bataljon aangewezen om de voorposten ter beveiliging uit te zetten. Hij gaf order dat een compagnie zich zou opstellen bij Waggelink, zuidelijk van Vorden aan den kunstweg aldaar, een compagnie bij de Bult noordoostelijk van het snijpunt grindweg Vorden—Lochem met de spoorbaan, terwijl een compagnie stelling moest nemen nabij het kasteel Vorden, minder als voorpostendetachement dan wel om de geheele afsluiting van het aangegeven terrein te verzekeren en tot verbinding te dienen der beide, reeds genoemde, voorpostendetachementen. De cavalerie moest één peloton opstellen bij het kasteel Wildenborch, één peloton bij het kasteel Medler, één peloton bij den Driesprong bij de Horssinkbeek en het 4de peloton bij de Lieferink. Het 2de eskadron zou in Vorden een kantonnementsbivak betrekken.

De voorpostendetachementen waren ten 2 ure ongeveer op de hun aangegeven plaats; de compagnie bij de Bult opgesteld, plaatste twee veldwachten: N°. 3 tusschen den spoorweg en de Vordensche Beek en N°. 4 noordwaarts van die beek, terwijl de compagnie bij Waggelink geplaatst, evenzeer op twee punten een wacht vooruitbracht. N°. 1 bij de Lindensche Beek en N°. 2 bij Kiefskamp.

De maatregelen door den Kantonnementscommandant ter bewaking van Vorden genomen, waren de navolgende: $\frac{1}{4}$ sectie aan het station met observatiepost op het gebouw; $\frac{1}{4}$ sectie bij den korenmolen aan den oostelijken uitgang van het dorp met observatiepost op den molen; $\frac{1}{4}$ sectie bij de brug over de Hackfortsche Beek (bewaakt den Z. uitgang); $\frac{1}{4}$ sectie bij den molen aan den westelijken dorpsuitgang op den weg naar Zutphen. Deze laatste bewaakt ook den bagagetrein aldaar. De gevechtstrein wordt opgesteld naast het gemeentegebouw, onder toezicht der politiewacht.

Om 3 uur 's namiddags berichtte de Commandant der voorposten dat wachten en posten waren opgesteld. De Algemeene Bevelhebber op dat uur in het kantonnement teruggekeerd, oordeelde het daarna noodig, vooral ook voor de veiligheid gedurende den nacht, nog enkele bevelen te geven; hij gelastte onder anderen om, voor veldwacht N°. 3, de spoorbaan over een afstand van 50 M. op te breken, bovendien van het linker-voorpostendetachement nog één sectie te plaatsen op den straatweg naar Lochem — welke sectie, bij eventueel retireeren bij Groot Veldkamp diende ingewacht en opgenomen te worden — en eindelijk dat de voorpostendetachementen zich tot elken prijs behoorden staande te houden. Ook gaf hij de terugtochtswegen voor elk detachement zeer nauwkeurig aan.

Om 3 uur 's namiddags waren alle officieren in het kantonnement terug-

gekeerd en bepaalde de Leider dat den volgenden morgen ten half acht ure de voorposten gemarkeerd in stelling zouden staan.

De oefening van den 7den Juni begon in gevolge die bevelen om half acht, de Leider — vergezeld van den Algemeenen Bevelhebber en de aan beiden toegevoegde officieren — nam nauwkeurig kennis van de opstelling der voorposten, deed de officieren ter plaatse hunne instructiën en genomen maatregelen aangeven, en bevond zich na die inspectie, om 8,15 ongeveer, op den kunstweg Vorden—Ruurlo bij paal 10. De Algemeene Bevelhebber, mede te dezer plaatse aanwezig, ontving van den Commandant der cavalerie aldaar het navolgend bericht. »Cavaleriepatrouilles melden zooeven dat zich langs den straatweg Ruurlo—Vorden twee rijdende batterijen met drie eskadrons bewegen, en op den kunstweg Lochem—Vorden één rijdende batterij met vier eskadrons. De hoofden dezer colonnes zijn respectievelijk genaderd tot ongeveer paal 19 en paal 11." Dit bericht gaf den Algemeenen Bevelhebber aanleiding om onmiddellijk per telegram den Brigadecommandant in Zutfen, met den toestand in kennis te stellen. Een gevolg daarvan was dan ook dat deze per draad onmiddellijk antwoordde: »Neem onverwijld den terugmarsch aan naar Zutfen over Warnsveld. Order volgt".

Dit telegram was om 8,45 ongeveer in handen van den Algemeenen Bevelhebber. Met den meesten spoed werden de voorposten gewaarschuwd terug te trekken, en ten 9 ure ruim, kon het 2de bataljon — dat in kantonnement lag — zich reeds op den terugmarsch begeven, na alvorens de toegangen van Vorden hier en daar versperd, de telegraafdraden doorgesneden en de toestellen vernield te hebben.

De voorposten volgden weldra. De cavalerie moest een peloton afzenden tot dekking van de rechterflank der colonne en over Molendijk, Voskuil en Werken naar Zutfen marcheeren. Een ander peloton kreeg gelijke opdracht voor de linkerflank en moest zijn richting nemen over Delden, kasteel Hackfort, Baggelder en Vreugdeberg. De beide overige pelotons van dit eskadron blijven bij de achterhoede-compagnie marcheeren.

Toen de colonne in die marschformatie — dezelfde overigens als die van Ruurlo naar Vorden — het snijpunt der kunstwegen ten oosten van Warnsveld naderde, nam de Leider, die zich aan het hoofd bevond, aan, dat een ordonnans uit Zutfen de navolgende order namens den Brigadecommandant bracht.

Vervolg van het algemeen denkbeeld. De opmarsch des vijands naar de rivier, kan, met het oog op zijn overmacht, vooral aan artillerie, niet langer zonder ernstig gevaar voor de vooruitgeschovene detachementen infanterie en cavalerie worden tegengehouden. Dientengevolge wordt op den linker-IJseloever overgegaan. Evenwel zal nog een ernstige poging beproefd worden om den overgang over de rivier aan den vijand te betwisten.

Daarvoor zijn dezerzijds reeds verschillende maatregelen getroffen, waaronder het voorbereiden tot vernieling van een gedeelte der spoorbrug; het

overbrengen van materieel naar den linkeroever; het onbruikbaar maken der drie spoorlijnen welke benoorden den Berkel, bij de Marsch, te zamen komen enz. De verlofgangers zijn gisteren aangekomen en uitgerust; doch voor alle eventualiteiten in Zutten beschikbaar gehouden; zij zijn voorloopig geëncadreerd door andere bataljons der brigade.

Opdracht.

»De Majoor N. wordt opgedragen om, na terugkeer in Zutten, zijn troepen zoodanig op te stellen dat het accès over de rivier behoorlijk kan worden betwist.

Behalve de verlofgangers gisteren aangekomen, die hunne compagnieën onverwijd rejoinneeren, komt ter beschikking van den Algemeenen Bevelhebber een batterij veldartillerie, welke bij de Hoven opgesteld staat.

Met die macht moet het riviervak van den IJssel tusschen Fort de Pol en Brunsbergen, krachtig worden verdedigd, terwijl de observatie, met het oog op andere troepen opstellingen, noordelijk tot de Ravenswaarden zuidelijk tot Brummen, behoort plaats te hebben.

De veldtelegraaf staat in verbinding met het Hoofdkwartier dat zich in Tonden vestigen zal. Verder is door mij reeds heden morgen vroegtijdig aan de achtergeblevene 4de compagnie 3de bataljon 8ste regiment infanterie last gegeven om onmiddellijk een voorloopige veiligheidsdienst voor het riviervak te organiseeren. De opdracht aan dien commandant gaat hierbij.

Zutten, 7 Juni '83.

De Brigadecommandant,

N. N.

NB. De manschappen van het 2de bataljon 8ste regiment infanterie zijn opgesteld benoorden den spoor naar Apeldoorn, die van het 3de bataljon bezuiden die baan (de Hoven).

De opdracht aan den Commandant der 4de compagnie 3de bataljon — die zocals wij zagen in Zutten achterbleef — was door den Leider, een oogenblik voor dat de trein den eersten dag het detachement naar Ruurlo overbracht, eigenhandig afgegeven en mondeling toegelicht. Zij hield in dat de compagnie bestemd was om den 7den Juni 's morgens een voorloopigen veiligheidsdienst langs de rivier te organiseeren en wel van Fort de Pol tot aan Brunsbergen, terwijl de observatie noordelijk tot Ravenswaarden, zuidelijk tot Brummen behoorde uitgestrekt te worden. De vooruitgeschovene bataljons zouden op dien datum naar den linkeroever, ter verdediging van het accès terugtrekken en de compagoie moest dus reeds te voren de punten, noodig voor een goede bewaking bezetten, opdat de troep, onmiddellijk na aankomst in Zutten, naar die punten detachementen ter aflossing of versterking zou kunnen dirigeeren.

De geheele beschikbare troep te Zutten, met de officieren, moest dien dag te 10½ uren aan de rivier zichtbaar opgesteld staan, en de observatie Fort de Pol—Ravenswaarden en Brunsbergen—Brummen met het oog op de

afstanden en sterkte, fictief blijven. Eindelijk ontving de commandant der genoemde compagnie van den Leider een afschrift der opdracht voor den Algemeenen Bevelhebber.

Deze laatste nu, na inzage te hebben genomen van de orders hem door den Brigadecommandant verstrekt, liet de colonne halthouden, de officieren uittreden, en gaf hen een afschrift van het ontvangen bevel; onverwijld daarop de volgende maatregelen nemende.

De Commandant van het 2de bataljon zal, zoodra de colonne zich opnieuw in beweging stelt, met zijn geheele bataljon de brug over den IJsel passeeren, zich daarna opstellen in den landweg ten westen van de Marsch en aldaar nadere bevelen afwachten. Het 3de bataljon neemt positie achter den Kanon-dijk; aan de achterhoede wordt voorloopig opgedragen, aan den rechteroever te blijven en bij Tolbrug een veldwacht te plaatsen, die het terrein ten zuiden van den Berkel tot aan den kunstweg Brunsbergen—Zutfen bewaakt en den terugtocht onzer cavalerie verzekert.

Van de cavalerie bij de colonne aanwezig werden drie pelotons bestemd voor het riviervak Ravenswaarden—Zutfen en het 4de peloton voor Zutfen—Brummen. Daarvan kwam respectievelijk ½ peloton ten oosten van het kasteel Nieuwenbeek; ½ peloton bij Wellenberg; twee pelotons in reserve bij het Hoen; zuidelijk van Zutfen ½ peloton bij Hoog Welbergen en ½ peloton bij Holthuisergoed. Het tweede eskadron marcheert naar Brummen door, en betreft aldaar een kantonnementsbivak, terwijl het verder in last heeft hier en daar des gevraagd ondersteuning te geven.

De opstelling der batterij zal nader worden geregeld.

Toen de colonne voorzien van deze beschikkingen, zich gereed maakte den marsch naar Zutfen te vervolgen, reed de Leider vergezeld van den hem toegevoegden officier eenigszins snel naar Zutfen en trof aldaar na het passeeren van de brug, den Commandant der 4de compagnie aan.

Nadat deze was uitgenoodigd zijn dispositiën kenbaar te maken ging de Leider de opstelling meer van nabij na. Deze bestond in een aaneengeschakelde lijn van veldwachten met posten aan de rivier. De gekozen punten kwamen den Leider zeer doelmatig voor, ofschoon men wellicht hier of daar vooral over dag, een wacht minder had kunnen plaatsen.

Te 10 ½ uren marcheerde de trein met bedekking over de rivierbrug en stelde zich op, achter den spoorweg, aan de oostzijde van Rotting. Te 11 uren waren de beide bataljons en 20 minuten na elf uur, alle troepen op den linker IJsoever teruggetrokken. Nadat de Algemeene Bevelhebber van den Commandant der 4de compagnie 3de bataljon de noodige inlichtingen had ontvangen, gaf hij order tot een opstelling zijner troep zooals kortheidshalve de schets aanduidt.

Vóór dat de Leider dien dag de oefening deed eindigen, verzocht hij den Algemeenen Bevelhebber de BH. deelnemers in kennis te stellen dat den

volgenden morgen te 10 uren een bespreking over de oefening der vorige dagen zou gehouden worden.

Het zou ons te ver voeren — en daarbij ook de toegestane ruimte in dit tijdschrift te zeer overschrijden — bijaldien wij die geheele bespreking hier nader gingen ontwikkelen; toch zou, vooral ten opzichte van de gevoerde discussiën, de beschrijving van een dergelijke bespreking minstens even veel nut stichten als een verslag over najaars- en andere manoeuvres. Daarom zouden wij ook wenschen dat vooral in de »Verslagen, Rapporten en Memoiriën», nu en dan beschouwingen ten aanzien van die oefeningen voorkwamen.

Die oefeningen eenigszins uitvoerig besproken zouden belangstellenden de gelegenheid aanbieden zich een beeld van den gang eener manoeuvre te vormen en bij velen zouden ook die beschouwingen een grondslag kunnen vormen tot toegepaste tactische studiën in den zin vooral der methode welke de Generaal VERDY DU VERNIS sedert onderscheidene jaren heeft aangegeven; een methode welke wij persoonlijk meermalen in de bijeenkomsten der HH. officieren van het 1ste bataljon 8ste regiment infanterie met voordeel besproken en toegepast zagen bij het behandelen van épisodes uit veldslagen als anderszins.

Werden de kadmanceuvres ook in dien zin opgevat, toegepast en dienstbaar gemaakt, dan voorzeker zouden ze nog meer nut stichten en bij officieren de overtuiging vestigen dat de zorg waarmede zij de oefeningen opvatten en uitvoeren, niet onopgemerkt blijft. Dat ze daarom reeds dadelijk door en door populair zouden worden, gelooven wij niet, maar stellig zeker zou dan geen officier in ons leger de stelling kunnen verkondigen, zooals we onlangs in den *Spectateur militaire*, met betrekking tot het Fransche leger, lezen »que les manoeuvres de cadres ont été, dès leur début, frappées de stérilité.»

Integendeel, bij ons hebben de kadmanceuvres, altijd voorzoover wij tot een oordeel over enkele dier manoeuvres, gerechtigd zijn, nut gesticht en zullen dit bij bekwame en welwillende leiding meer en meer gaan doen.

Die overtuiging heeft zich andermaal bij ons gevestigd tijdens de manoeuvre welke wij hierboven besproken; zij werd door alle deelnemers met den meesten ernst en ijver opgevat en uitgewerkt.

De onderwerpelijke kadmanceuvre had ten doel, in de allereerste plaats onze mobilisatie te beschermen. Te dien aanzien nu kan men twee gevallen stellen: De mobilisatie namelijk kan een onmiddellijk gevolg zijn van een oorlogsverklaring, of wel, zij kan deze voorafgaan. Duidelijk is het, dat dit laatste geval, met betrekking niet alleen tot het opkomen der militie maar ook tot de mogelijkheid om de hulpbronnen in veiligheid te brengen en in het bezit der spoorwegen te blijven, voor ons het voordeligst is. Daarom nam de Leider aan, dat onze verhouding ten aanzien van Duitsch-

land hoe langer zoo meer gespannen werd; dat een oorlog onvermijdelijk was en dat dientengevolge reeds den 3den Juni in den Ministerraad tot mobilisatie besloten werd. Ook wij houden dit voor den meest natuurlijken loop van zaken; de oorlog komt in den regel niet als een donderslag op en daarom zal het zaak zijn, tijdig, d. i. vóór de oorlogsverklaring, het leger te mobiliseeren.

Als een gevolg nu van dit besluit moesten de beide eskadrons uit Zutfen reeds den 4den zeer vroegtijdig naar de lijn Borculo—Groenlo oprukken. De Commandant der cavalerie evenwel vermeende zich te moeten plaatsen in de lijn Eibergen—Groenlo. Dit punt heeft onder meer in de slot conferentie tot verschillende beschouwingen aanleiding gegeven. Met de motieven welke de Cavaleriecommandant ter zake zijner afwijking van de opdracht aanvoerde, kon de Leider zich wel vereenigen; ook wij scharen ons aan die zijde. Hij beweerde namelijk dat Borculo te ver van de grenzen en te dicht op de stelling bij Ruurlo lag, en dat, ook in verband met de plaatsing der cavaleriedetachementen ten Noorden en ten Zuiden, respectievelijk te Neede en te Lichtenvoorde, de lijn Eibergen—Groenlo hem meer geschikt voorkwam. Naar ons oordeel is een blik op de kaart voldoende, om met die beschouwing in te stemmen, te meer daar onze grens oostelijk van Borculo nog al ver vooruitspringt. De Leider, hoewel zooals wij reeds zeiden die overweging deelende, bracht hiertegen in dat men niet altijd met zekerheid kan weten welke bedoelingen de Brigadecommandant daarmede kon gehad hebben. Dit laatste volkomen beamende, komt het ons evenwel voor dat de Brigadecommandant, die in den avond van den 4den Juni het rapport van den Cavaleriecommandant ontvangt, zoo noodig den toestand zal weten te wijzigen bijaldien hem dit noodzakelijk blijkt.

De opstelling zelve vond — en wij meenen te recht — algemeene goedkeuring. Een half eskadron te Eibergen; een half eskadron te Groenlo; het tweede eskadron in zijn geheel in een centrale positie gereed, om zoo noodig naar die punten ter ondersteuning op te rukken. Ook de Leider achtte het bijeenhouden der hoofdmacht, met patrouilles op een breed front en ver vooruit, te verkiezen boven een versnippering der eskadrons in den geest b.v. zooals de Belgische Majoor LAHURE zijn barrière-stelsel in de bekende brochure, »Mission de la cavalerie pendant la mobilisation de l'armée» aanprijst en ontwikkelt.

Met betrekking tot de opdracht aan de beide eskadrons gegeven, hebben wij evenwel een bezwaar in te brengen, nl.: dat zij met geen mogelijkheid door één persoon kon uitgevoerd worden. Die moeilijkheid bleek — als wij ons niet bedriegen — reeds op den eersten dag. Het detachement komt den 4den Juni in den namiddag om ruim twee uur te Ruurlo; wat kon nu de Cavaleriecommandant dien dag feitelijk nog doen? Hij moest de lijn Borculo—Groenlo bezetten en natuurlijk het terrein en de wegen vóór en ook achter die opstelling waarnemen. Maar de afstand Ruurlo — Borculo is 6 KM.;

die van Boreulo—Groenlo ruim 10 KM.; van Groenlo—Ruurlo 13 KM., te zamen alzoo 30 KM. Het spreekt dus vanzelf dat de opdracht nu in hoofdzaak op de kaart uitgewerkt werd. Wij hadden danrom voor het practisch nut, inzonderheid bij een kadermanoeuvre als deze, het wapen der cavalerie gaarne sterker vertegenwoordigd gezien; trouwens het voorschrift geeft dit naar onze bescheiden meening behoorlijk aan en hier b.v. had elk eskadron een commandant en minstens een luitenant voor pelotonscommandant of aanvoerder eener officiers-patrouille moeten hebben. Dezelfde opmerking geldt ook de samenstelling van het infanteriekader; wij zien hier twee bataljons der brigade optreden. Het een heeft aan kader een bataljonscommandant en een bataljonsadjutant, het andere drie compagnieën sterk — de 4de compagnie bleef in Zutphen achter — telt een bataljonscommandant, bataljonsadjutant en drie kapiteins als compagniescommandanten. Zoodra nu de noodzakelijkheid bleek om ook afzonderlijke kleine afdeelingen te doen vertegenwoordigen, zooals o. a. bij de voorpostenstellingen, deed het gemis aan luitenants zich gevoelen. Wij zouden derhalve, om kort te gaan, wenschen, dat de kadermanoeuvres werkelijk een manoeuvre *met* en niet *zonder* kader ware.

Het getal jalonneurs moet, zegt het Voorschrift, zoo die onontbeerlijk zijn, tot het strikt noodige beperkt worden. Dit achten wij geen gelukkige redactie. Wij hebben bij de onderscheidene kadermanoeuvres door ons meegemaakt de overtuiging verkregen dat veel jalonneurs, in de meeste gevallen, nuttig en dus noodig zijn. Bij de samenstelling hier, treffen wij er 13 aan. Dit is te weinig om de tactische onderdeelen eener marschcolonne van twee bataljons met een paar eskadrons cavalerie naar behooren aan te geven. Onder die 13 jalonneurs waren begrepen alle oppassers, zoowel die der bereden als die der niet bereden officieren. De oppassers der officieren die rijkspaarden berijden, hebben bij dergelijke oefeningen de handen vol. Ook zij kwamen meermalen vermoeid van de manoeuvre terug, en moesten dan in de eerste plaats hun eigen paard, daarna dat van den officier, verder het goed van dien officier en eindelijk ook het hunne reinigen en oppoetsen.

Bij al het hierboven besprokene mag intusschen niet uit het oog worden verloren dat de kadermanoeuvres ook grootendeels beheerscht worden door den machtigen factor, het geld, en zijn wij overtuigd dat het meermalen een alles behalve gemakkelijke taak is om het schema eener manoeuvre, zooals men die wenscht uitgevoerd te zien, te dringen binnen de grens van het toegestane cijfer.

Het geld is dan ook almede een der hoofdoorzaken dat de kadermanoeuvres nog lang niet de gewenschte populariteit hebben verkregen. De toelagen voor officieren zijn inderdaad veel te gering; mannen, grootendeels in de kracht van het leven die den ganschen dag in de lucht doorbrengen, hebben vrij wat behoeften, en men philosopheere nu niet over: „stand van ontbering, school voor matigheid” enz., het lichaam krijgt bij grootere vermoënis

hoogere eischen en de bevrediging daarvan kan veel bijdragen om de taak te veraangenaamen en te verlichten. Er komt hier bovendien nog een bijzondere omstandigheid bij. Bij groote manoeuvres met troepen, krijgt men, na een dikwijls zeer vermoeienden dag, inkwartiering bij particulieren. In den regel wordt men daar aangenaam ontvangen en kan men zich, na eenige rust, geheel aan de huisgenoten wijden omdat de taak voor dien dag bij het binnentreden in die woning geëindigd is. Bij kadermanoeuvres daarentegen valt er nog altijd 't een of ander te schrijven, te teekenen, te werken, enz.; dit maakt dan ook dat vele officieren er de voorkeur aan geven, zoo mogelijk hun intrek in een logement te nemen, ten einde ongestoord te kunnen bezig zijn. Wij hebben daarvan een sprekend voorbeeld gezien, in het afgeleopen jaar te Zevenaar en nu weer te Ruurlo, alwaar alle deelnemers der kadermanoeuvre, hun verlangen aan den Burgemeester kenbaar maakten om niet bij de ingezetenen maar in een hotel te mogen logeeren. Om meer dan een reden echter, is een verblijf aldaar veel kostbaarder; dit nader te beoogen achten wij niet noodzakelijk (1).

Wij zouden dus wenschen dat, evenals in '81 en voorgaande jaren, het geval was, de toelage van subalterne officieren, wederom op minstens vier gulden daags gebracht werd.

De redactie van § 43, 3de alinea van het „Voorschrift op de kadermanoeuvres” bleek tot verschil in opvatting aanleiding te geven. Daarin komt voor dat de bereiden korpsen *zoo mogelijk*, ook paarden aan de oppassers der officieren geven, die op eigen of op rijkspaarden aan de manoeuvres deelnemen. Van de zijde der cavalerie werd bezwaar gemaakt om aan de paardenoppassers van twee hoofdofficieren, paarden te verstrekken. Op welken grond dit geschiedde weten wij niet met zekerheid; wij kunnen toch immers niet aannemen dat daarin een soort van wantrouwen tegenover die hoofdofficieren moet gezocht worden. Het zou toch te dwaas zijn, om aan te nemen dat die hoofdofficieren hun oppassers te paard zouden willen zien zonder de overtuiging te hebben dat zij konden rijden.

Door den Leider werd dit jaar een contract tot levering van fourages, met den leverancier te *Zutfen* aangegaan. Die overeenkomst heeft in alle opzichten uitmuntend voldaan; de levering geschiedde op de gewilde tijdstippen op de aangewezen plaatsen tegen den prijs van slechts twee en tachtig cents het ration.

Daardoor verkreeg men het voordeel dat de paarden hetzelfde voeder kregen waaraan zij gewend waren, en had men zich dus de moeite bespaard om in de verschillende gemeenten van te voren te dien opzichte maatregelen te treffen.

Aan het hoofd van dit opstel plaatsten wij een aanhaling uit een opstel voorkomende in de *Spécialieur militaire* van 15 April '83, waarop we om

(1) Voor het diner alleen moest in Zevenaar f 1.50; in Ruurlo f 2.00 betaald worden.

meer dan een reden nog even de aandacht onzer kameraden weuschen te vestigen. Bedoeld opstel laat ons duidelijk zien met welk een weerzin die manoeuvres in Frankrijk gehouden worden. »Les manoeuvres de cadres ont été l'objet, à part quelques honorables exceptions, d'une défaveur marquée.» Maar nog duidelijker wordt daardoor de gevolgtrekking..... »il en est résulté que, dans la plupart des corps, on n'a pratiqué ces exercices que juste autant qu'il le fallait pour faire preuve d'obéissance extérieure aux ordres, mais que généralement on n'a pas fait l'essai loyal. Dans ces conditions naturellement ils n'ont rien produit, ou si peu que rien.»

Die gevolgtrekking zal en kan — wij houden ons daarvan verzekerd — uit onze kadermanoeuvres door geen enkel officier gemaakt worden. Wij hebben ons meermalen kunnen overtuigen van den lust en de nauwgezetheid waarmede, over het geheel genomen, de hier besproken oefeningen bij ons plaats vinden. Bovendien ook veeltijds van haar practisch nut, en, ofschoon het meerendeel onzer officieren zeer zeker de voorkeur zal geven aan manoeuvres met troepen, inzonderheid als de onderdeelen een flinke sterkte hebben, zoo heeft toch ook, bij een gezonde opvatting, een kadermanoeuvre nog wel wat aantrekkelijks. Zij is toch altijd zoo geheel iets anders dan den eentoonigen: »Dienst volgens tableau" van het garnizoen; er is nog eenige poësie in, als men wil. Althans wij voor ons deden die ondervinding ook nu weer op. In de bekoorlijke streek, waar wij onder het genot van prachtig weer, met tal van oude kameraden bijeen waren, dachten wij meermalen met onzen DE GÉNÉSTET:

»Poëzy, schuilt overal,
Overal mijn vrienden!
't Is de vraag maar, wie haar al,
Wie ze niet kan vinden."

Ik vertrouw dat de kadermanoeuvre te Ruurlo voor alle deelnemers in aangename herinnering zal blijven.

Doesburg, Juli '83.

VAN VLIJRDEN.

HET VUREN OP BEWEGENDE DOELEN.

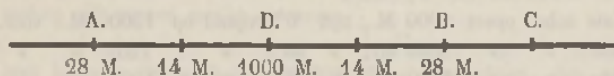
Een der periodieke logeës bij het wapen der artillerie, de 1ste Luitenant der infanterie VAN BUUREN, heeft zich de moeite gegeven, om het vuren op bewegende doelen, door middel van graphische afbeeldingen te bespieden, en de vruchten van dien arbeid zijn algemeen eigendom geworden, door openbaarmaking in *De Militaire Spectator* 1883, N°. 7.

Het voorrecht genietende den schrijver van nabij te kennen, en gelegenheid gevonden hebbende, het helder doorzicht en de duidelijke voordracht van dien officier te leeren waardeeren, daarbij zijn groote belangstelling in ons wapen in aanmerking nemende, werd gretig de hand naar die pennevrucht uitgestoken, en wij mogen er bijvoegen, dat onze verwachting niet is beschaamd geworden.

Wanneer dan toch de pen wordt opgevat, om met den Schrijver in debat te treden, geschiedt zulks hoofdzakelijk, om te beletten, dat het aantrekkelijk opstel, oppervlakkige lezera mocht verleiden tot het aannemen van zeer betwistbare stelregels, m. a. w. wenschen wij te waarschuwen tegen overschatting van het hulpmiddel, om de trefkans tegen bewegende doelen, langs graphischen weg te leeren kennen.

Zoo veroorloven wij ons een enkele opmerking te maken ten opzichte van de berekening der onveilige strook bij het granaatvuur.

De S. redeneert aldus:

wanneer er gevurd wordt met de opzethoogte van 1000 M., kunnen de granaten volgens de waarschijnlijkheidsleer aanslaan: 28 M. vóór, en 28 M. achter het gemiddeld springpunt.

De onveilige strook bedraagt dus 56 M.; dit is evenwel niet volkomen juist, daar de scherfwerking zodoende over het hoofd wordt gezien; een granaat toch die bij B. den grond raakt, zal nog over een strook van, zeker 15 M., wellicht van 60 M., de uitwerking der scherven doen gevoelen.

Wanneer dus de geachte schrijver, zou meenen, zich ergens in C. veilig te kunnen opstellen om graphische voorstellingen te maken, zou hij evenveel bewondering afdwingen, als Kapitein WEBB toen hij de Niagara wilde overzwemmen. De onveilige strook is dus grooter, dan in de *graphique* wordt aangenomen.

Met het oog op de tot op zekere hoogte onbekendheid der scherfwerking, zou ik er den S. geen verwijt van maken, dat hij gemakshalve de totale spreiding tot grondslag van berekening heeft gekozen, indien niet bovendien mocht worden aangenomen, dat door richtfouten, windvlagen en andere storende oorzaken, ook de spreiding zelve in de practijk vermoedelijk grooter zal wezen, dan de schootstafel doet vermoeden.

De smalle strookjes onveilige ruimte in de *graphique* kunnen dus tot onjuiste gevolgtrekkingen aanleiding geven.

Dit is werkelijk het geval, wanneer de voorbeelden van het voorschrift aan de graphische voorstelling getoetst worden.

Natuurlijkerwijze wordt de oplossing van dit vraagstuk beheerscht door de factoren, welke men daarbij aanneemt, als: snelheid van beweging des vijands, tusschenpoozen der schoten van de batterij enz.

De S. neemt aan dat de infanterie aanvankelijk aflegt 90 M. per minuut, en dat de schoten met tusschenpoozen van 25" elkander opvolgen.

In een opstel over hetzelfde onderwerp, voorkomende in *De Militaire Spectator* 1882, N°. 6, werd door mij voor de infanterie dezelfde snelheid van 90 M. aangenomen doch de tusschenpoozing van het vuur gerekend op 1', als de opzethoogte gewijzigd moet worden; 15" voor opvolgend gereedstaande vuurmonden. Dit in aanmerking nemende komt men ten opzichte van het 1ste voorbeeld tot een ander besluit, dan de S.

Wij zullen dit even aanduiden, en doen daarbij opmerken, dat door ons is aangenomen, dat de stukken in afwachende houding geladen en globaal gericht in batterij staan, zoodat wanneer de vijand zich vertoont, slechts even gericht moet worden, waartoe noodig 15"; de S. laat daarentegen het 1ste schot vallen zoodra de vijand den marsch begint, of wel zoodra hij zich vertoont.

Volgens Luitenant VAN BUUREN:

1ste schot opzet	1000 M.,	tijd	0",	vijand op	1300 M.:	vóór.
2de » »	1100 M.,	»	25",	» »	1262 ⁵ M.	»
3de » »	1200 M.,	»	25",	» »	1225 M.	»
4de » »	1300 M.,	»	25",	» »	1187 ⁵ M.	achter.
5de » »	1000 M.,	»	25",	» »	1150 M.	vóór.
6de » »	1000 M.,	»	25",	» »	1112 ⁵ M.	»
7de » »	1000 M.,	»	25",	» »	1075 M.	»
8ste » »	1000 M.,	»	25",	» »	1037 ⁵ M.	»

De leiddraad nu laat dit schot achter vallen, zoodat de S. het voorschrift op een onjuistheid betrapt.

Nu volgt onze lezing :

				vijand op 1300 M.
1ste schot opzet	1000 M.	tijd 15"	vijand op	1277 ^a M. vóór.
2de » »	1100 M.	» 15"	» »	1255 M. »
3de » »	1200 M.	» 15"	» »	1232 ^a M. »
4de » »	1300 M.	» 15"	» »	1210 M. achter.
5de » »	1000 M.	» 1'	» »	1120 M. vóór.

Nu wordt langzaam vuur toegepast, stel met 25" tussehenpoozen, over-eenkomende met het gewone vuur volgens Luitenant v. BUUREN.

6de schot opzet 1000 M., tijd 25", vijand op 1082^a M. vóór.

7de » » 1000 M., » 25", » » 1045 M. »

8ste » » 1000 M., » 25", » » 1007^b M. achter.

Dit schot kan werkelijk achter worden waargenomen, daar de strook waarin een aanslag kan worden verwacht, zich uitstrekt van 972—1028 M. Vlag op! de leidraad heeft het pleidooi gewonnen.

Wij zullen die vlag intusschen niet lang laten wapperen, en liever gulweg bekennen, dat er voorzoover ons bekend, bij de samenstelling van den Leidraad, niet angstvallig op gelet is, om de verondersteld wordende waarnemingen volkomen te doen overeenstemmen met een ongeveer eenparige beweging.

Meer is er aan gedacht, de voorbeelden niet langer te maken dan noodig was; noopt h. v. een schot, dat op 1300 M. achter wordt waargenomen, den vijand af te wachten met een opzethoogte van 1000 M., dan vuurt men met die richting door, totdat een schot achter valt; of dat nu het geval is na het 7de, 8ste of 9de schot, doet er in casu minder toe.

Toch wil ik gaarne aannemen, dat er oock iets te zeggen is voor een meer stelselmatige keuze der voorbeelden; en zou zulks wellicht bij een herziening in aanmerking kunnen worden genomen.

Één nadeel zou er evenwel uit kunnen voortvloeien, en wel, dat de voorbeelden te zeer een tint van officieele waarheid verkrijgen; enkele lezers zouden wellicht meenen: »zóó moet het in de werkelijkheid ook uitvallen, de voorbeelden zijn immers met zorg gekozen, en uitgewerkt geworden" — en die redeneering kan yervarring veroorzaken, wanneer de werkelijkheid geheel andere uitkomsten mocht opleveren.

Maakt men bij het ontwerpen van voorbeelden, aanspraak op overeenkomst met hetgeen de werkelijkheid kan doen verwachten, dan moet de ontwerper zich oock geheel in een bepaalden gevechtstoestand indenken.

Infanterie bijvoorbeeld die, als in de *graphique* van af 1300 M. tot 500 M. met nagenoeg eenparige snelheid, naar de hatterij wandelt is geen heusche, maar een soort *graphische* infanterie, die onwillekeurig een zekere anecdote uit die *Fliegende Blätter* betreffende een moor en een olifant te binnen brengt. Men veroorlove een korte aanhaling uit die woestijn-legende.

Der Elephant (dat is in dit geval de vijand)

Spaziert gemüthlich zur Oase

Und trinkt vermittelst seiner Nase.

Der Mohr (dat is in casu onze batterij)

Aus Bosheit und Plaisir

Schießt auf das Elephanten-thier.

De olifant schiet niet terug — juist als de vijand van Lt. v. B.; — de moor schiet mis, verkrijgt althans weinig uitwerking, — juist als de artillerie van Lt. v. B. — de olifant bereikt den moor, pakt hem bij zijn nek — natuurlijk ook *vermittelst seiner Nase*, — doopt hem in een moeras, werpt hem vervolgens in een boschje vol distelen, en de moraal is:

Der Mohr sieht wie ein Cactus aus.

Voor dat gevaar nu, om er *wie ein Cactus* uit te zien, wil de S. ons behoeden, en dat verdient lof; de vraag rijst echter, of hij de *gemüthigkeit* van het *Elefanten-thier* niet wat overschat door dien vijand zoo zonder bliken of bloezen steeds tegen het gevaar te doen inloopen.

Zoo iets kan men verwachten van een rol, die als beweegbare schijf dienst doet, of beter gezegd zoo iets verwacht het programma der oefeningen van een rol, want vooral op de heide behooren in dit opzicht teleurstellingen niet tot de zeldzaamheden. Zoo veel is intusschen zeker dat infanterie, met ver dragende geweren bewapend, vermoedelijk sprongsgewijze zal vooruitgaan, telkens knielend of liggend vuur gevende.

Wanneer dus de 1ste Lt. v. B. gelijkmatig marcheerende infanterie als voorbeeld kiest, kan zulks strekken, om zijn methode van voorstelling op gemakkelijke wijze te verklaren, niet om daarnaar regelen voor het schieten te bepalen.

Volgens zijn veronderstelling marcheert de infanterie eerst met een snelheid van 90 M. per minuut, later wordt die verminderd tot 70 M.

Naar onze bescheiden meening, zal de infanterie beter doen, om zoo mogelijk haar gang uit te trekken, zoodra zij bemerkt, dat de vijandelijke artillerie, zich ongeveer op haar heeft ingeschoten.

Bestaan er bezwaren tegen het spoedig doorloopen van die gevaarlijke strook, dan kan zij halt houden en vuur geven, nog beter is het, iets terug te gaan, vooral als zulks ongemerkt kan geschieden; men moet in dat geval echter zeker zijn, van den troep, opdat het teruggaan geen nadeeligen invloed uitoefene op het moreel. Het gevaarlijkste is zeker, om in hetzelfde, of in een iets vertraagd tempo te blijven doormarcheeren.

Mocht men willen aanvoeren, dat de aanvallende cavalerie steeds blijft naderen, wanneer zij een batterij bedreigt, en dus voorgesteld kan worden door een rechte lijn in de *graphique*, dan deelen wij ook die meening niet geheel. Zoodra de cavalerie bemerkt, dat de artillerie zich op haar inschiet, zal zij zich moeten verspreiden, of zijwaarts uitwijken om een flankaanval te kunnen doen. Zoodra nu de nadere beweging gepaard gaat met zijwaartsch

uitwijken, verandert de regelmatigheid waarmee de vijand het doel bereikt.

Ook op het berekenen van den onveiligen strook bij granaatkartetsvuur valt wel iets af te dingen, en de poging om de uitwerking van het granaatkartetsvuur graphisch voor te stellen, draagt de blijken der moeilijkheid van het vraagstuk.

Door bijvoorbeeld de hoogte- en lengte-spreiding buiten rekening te laten, wordt op 1000 M. de gevaarlijke strook vóór het doel 28 M. te kort aangegeven; daar de 50% lengte spreiding 14 M. bedraagt.

Het gemiddeld springpunt ligt in normale gevallen 150 M. vóór het doel; alsdan kunnen de uiterste springpunten liggen tusschen 280 M. en 10 M. vóór dat doel, waarbij wordt aangenomen dat de 50% spreiding der springpunten, als bij het vorig kanon, 70 M. bedraagt hetgeen evenwel nog door de practijk bevestigd dient te worden.

Nu trekt de 1ste Lt. v. B. — wetende, dat de kegel waarin zich scherven en kogels verspreiden 18° bedraagt, — de beschrijvende lijnen, welke dien kegel beneden de baan van het projectiel begrenzen, en vindt daardoor het bestreken gedeelte op het terrein.

Van deze methode is het gevolg, dat die bestreken ruimte veel grooter is bij een granaatkartets die 280 M. vóór het doel springt, dan bij een op 10 M. voor springende. Wanneer men op zulk een grooten afstand de richting der springstukken, door rechte lijnen voorstelt, wordt dan ook wel wat veel van de welwillendheid der zwaartekracht vergeerd.

Die logica der rechte lijnen speelt den S. dan ook parten bij de beschouwing van den bovensten kegel, d. w. z. de helft, die zich boven de as verheft; want die zouden volgens denzelfden grondslag een oneindig bestreken gedeelte moeten opleveren. — De S. redt zich uit die moeilijkheid, door de uitwerking achter het doel te stellen op 50 M., omdat de commissie van proefneming tot op dien afstand schrijven opstelde bij hare proeven.

De practijk moet ons hier nog veel leeren, en ik durf op dit oogenblik geen meer juiste cijfers aan te geven; doch veroorloof mij alleen te doen opmerken, dat door deze voorstelling te veel eer wordt bewezen aan het op de uiterste grenzen te vroeg springende projectiel (280 M. vóór) met een bestreken gedeelte van $284 + 50$ M., tegenover het op de uiterste grenzen te kort springend schot (10 M. vóór) met $10 + 50$ M. bestreken gedeelte; een verhouding van 5 tot 1.

Men vergete niet, dat ik slechts waarschuw tegen onjuiste opvattingen van oppervlakkige lezers, ik beweere volstrekt niet, dat de Lt. v. B. aanleiding heeft gegeven tot de beschuldiging, dat hij het vroege springpunt zoo voordeelig acht.

Tevens zij opgemerkt, dat de graphische voorstelling van het vuur in het algemeen en van het granaatkartets vuur in het bijzonder slechts een zeer globaal karakter draagt; zoodat het hulpmiddel door den S. aangeprezen,

van harte welkom mag worden geheeten, mits men het in zijn ware gedaante beschouwe, en er geen overdreven waarde aan toekenne. Wij vleien ons, dat vele kameraden zich opgewekt zullen gevoelen, om in hun studeervertrek graphisch te schieten, daarbij verschillende gevechtstoestanden aannemende; op die wijze zal blijken, dat de figuren veel minder regelmatig uitvallen, dan de platen van den *Spectator* doen verwachten.

Dien wensch uit ik vooral, omdat aan het vuur tegen bewegende doelen tot heden te weinig aandacht is geschonken; het gebrekkig hulpmiddel bij de oefeningen toegepast — de rol van VON SCHELL — heeft belet, dit vuur de sympathie te doen verwerven, waarop het recht heeft; wellicht verovert de *graphique* van Lt. v. BUUREN meerdere harten — moge het zoo zijn!

Na een woord ter waarschuwing, een woord ter waardeering.

Het komt mij voor, dat de graphische voorstelling strekken kan, om de wijze van vuren uitsluitend met granaten, te vergelijken met het inschieten door middel van granaten, als inleiding tot granaatkartetsvuur; mogelijke onwaarschijnlijkheden in de voorstelling oefenen toch op beide gevallen denzelfden invloed uit.

Die vergelijking valt onbetwistbaar uit ten voordeele van de laatstbedoelde wijze van vuren. Waaraan is dat toe te schrijven?

In het eene geval wordt de afstand benaderd door middel van granaatvuur der 1ste sectie, en staan de andere sectiën gereed, om zoo spoedig mogelijk het vuur met granaatkartetsen te openen, b.v. met de opzet en tempering van 1600 M., zoodra met granaten gevonden is: 1800 M. voor, 1900 M. achter. De vijand komt dus vooruitgaande al spoedig in het zeer onveilige gedeelte.

In het andere geval, inschieten en voortzetting van het vuur met granaten, wordt de afstand door de geheele batterij benaderd, en zoodra b.v. gevonden is 1800 M. vóór, 1900 M. achter, opent de batterij langzaam vuur met granaat op 1600 M., tot treffers of schoten achter worden waargenomen om daarna »snelvuur" of »geladen stukken vuur" te commandeeren, en daarop weder terug te gaan.

Daar nu de granaten een veel kleiner terreinstrook onveilig maken, dan de granaatkartetsen, volgt daaruit dat tegen ondiepe doelen de ver vóór, en de achter springende projectielen geen uitwerking te weeg brengen; de langzaam afgevuurde schoten in den aanvang, en het snelvuur, zoodra er een achter springt, vallen onder deze categorie. Het doet mij genoegen, dat het opstel van Lt. v. BUUREN aanleiding geeft, dit in het licht te stellen, daar dezelfde opmerking door mij is gemaakt in de commissie tot het ontwerpen van den Leidraad, zonder evenwel mijn medeleden te kunnen bewegen, een andere methode voor te stellen.

Mijn verwachting, dat de practijk der schietoefeningen gelegenheid zou aanbieden, om het pleit te beslissen, werd tot heden niet vervuld; nu evenwel de theorie gesproken heeft, zal de practijk vermoedelijk wel volgen.

Wanneer het mij nu veroorloofd mocht zijn, mijn meening over de regeling van het vuur tegen zich bewegende doelen nogmaals kort aan te geven, daarbij ook lettende op de graphische voorstelling van den Lt. v. BUUREN, dan zou ik wenschen, het volgende aan het oordeel mijner kameraden te onderwerpen:

1°. Bij voorkeur vuren met granaatkartetsen, na voorafgaande inleiding met granaten; op die wijze brengen wij hulde aan de goede eigenschappen van onze *stalen granaatkartets*, die als het ware geheel voor dezen gevechtstoestand geëigend is; terwijl het stelsel van den Leiddraad daarbij veilig toepassing kan vinden.

2°. Zoodra de vijand mede het vuur opent, blijkt daaruit dat de beweging is gestaakt en bestaat er sterk vermoeden, dat hij niet hevig bestookt wordt, want in dat geval zou een kleine verplaatsing voor hem aangewezen zijn; alsdan kan het overweging verdienen zich weder met granaten tegen die vijandelijke positie in te schieten.

De omstandigheden moeten beslissen, of dat inschieten met een sectie, of met de geheele batterij dient plaats te hebben.

In den regel zal het heter zijn, daartoe een sectie te bestemmen, en de beide anderen te laten doorvuren; want staakt de geheele batterij het vuur, om tot een ander projectiel over te gaan, dan wordt den vijand het inschieten gemakkelijk gemaakt.

Dit schijnt slechts dan gewettigd, wanneer de omstandigheden, deden opmerken, dat de granaatkartetsen nagenoeg geheel werkeloos blijven.

3°. Bij het schieten tegen naderende doelen, is het vooral tegenover infanterie noodig den vijand zoo spoedig mogelijk met het vuur te treffen, daar het niet onverschillig is, op welken afstand men hem tot staan brengt.

Om dit doel te bereiken is de opklimming met 100 M. bij het inschieten, aangenomen. (*Zie Mil. Spectator 1881, N°. 9.*)

Uit het voorafgaande blijkt, dat voortgezet vuur met granaten, na de invoering van ons tegenwoordig veldgeschut, tegen bewegende doelen, tot de uitzonderingen zal behooren.

Daar nu de graphique hoofdzakelijk wijst op minder gelukkigen uitslag bij dat vuur, zoo behoeven wij ons over deze waarschuwend stem niet te zeer te verontrusten.

4°. Moet voortgezet granaatvuur toegepast worden, en zulks op grond van omstandigheden onafhankelijk van onzen wil, dan zou ik meenen, dat men wel deed, ook dan één sectie te doen inschieten, en de andere gereed te houden voor het vuur op 100 M. minder.

Was men zeker van de richting met het draaiwielje, dan had men eenvoudig de 4 linkerstukken de richting te doen volgen van het vurende stuk, om 100 M. terug te gaan zoodra er een achter valt, en dan snelvuur te openen.

Ik geloof niet, dat het gemakkelijk zal vallen een vijand te doen opmarcheeren tegen het vuur in, van wel gerichte kort vóór het doel springende granaten.

Met de opzet richtende kan als volgt behandeld worden:

1ste sectie.	Vijand op 1300 M.
1ste schot na 15'	op 1000 M., vijand op 1277 M. vóór.
2de » » 15'	» 1100 M., » » 1255 M. »
3de » » 1' opzet wijzigen	» 1200 M., » » 1165 M. achter.
2de en 3de sectie staan gereed op 1100 M., kunnen snelvuur geven of althans met korte tusschenpoozen op elkander volgen; intusschen	
	1ste stuk gereed op 900 M.
	2de » » » 1000 M.

deze openen het vuur, zoodra een of meer schoten der beide andere sectiën als achter worden waargenomen enz. enz.

Men maakt derhalve nu gebruik van de omstandigheid, dat de stukken, met granaat geladen, een afwachtende houding kunnen aannemen, en dus spoedig afgevuurd kunnen worden; men behoeft alzoo minder terug te gaan in richting, dan bij opvolgend granaatkartetsvuur, omdat in het laatste geval, met het oog op de tempering, eerst geladen kan worden, wanneer een schot der 1ste sectie achter is waargenomen.

Het spreekt vanzelf, dat hier gedacht wordt aan het vuur tegen naderende infanterie; want tegen bereden korpsen moet de terugsprong grooter zijn. Een hoofdvraag is zeker, of de terugsprong na het globaal inschieten, van 400 M. tegenover bereden troepen in draf voldoende is te achten.

Ten einde in dit opzicht tot een besluit te kunnen komen hebben wij getracht verschillende voorbeelden graphisch uit te werken; het bleek intusschen dat daarbij nog zooveel te plooiën valt, door het aannemen van verschillende gevechtstoestanden, der snelheid van vuur enz., dat dergelijke becijferingen wel nut kunnen stichten, als methode tot eigen oefening, doch zich minder eigenen, om als een soort *officieele waarheid* verkondigd te worden.

Liever wachten wij nog wat meerdere ervaring af, alvorens apodictische uitspraken te doen.

Wij koesteren ten slotte den wensch, dat onze geachte kameraad v. BUREN de zelfvoldoening moge smaken, dat zijn voorbeeld navolging moge vinden, om langs graphischen weg te zoeken, naar overeenkomst en verschil tusschen theorie en practijk; maar tevens dat hem het leed bespaard worde, om op grond van zijn procédé, valsche conclusiën te zien trekken.

F. H. BOOGAARD.

Van harte welkom!

(*Vervolg van N°. 9, bladz. 642.*)

De derde titel van het eerste Boek der Proeve bevat bepalingen van algemeenen aard, voornamelijk ten doel hebbende om aan te geven, welke wijzigingen en aanvullingen, met betrekking tot het militair recht, Mr. R. noodig oordeelt in de algemeene beginselen van strafrecht, zooals die in Titel I en III—VIII van het eerste Boek van het Wetboek van Strafrecht zijn voorgeschreven.

Laatsgenoemde Titels regelen den omvang van de werking der strafwet, de uitsluiting, vermindering en verhooging der strafbaarheid, de poging tot misdrijf, de deelneming aan strafbare feiten, den samenloop van strafbare feiten, de indiening en intrekking der klachten bij misdrijven alleen op klachte vervolgbaar en het verval van het recht tot strafvordering en van de straf.

Art. 91 van het Wetboek van Strafrecht schrijft reeds voor, dat de bepalingen van bedoelde Titels ook toepasselijk zijn op feiten, waarop bij andere wetten of verordeningen straf is gesteld, tenzij de wet anders bepaalt. In de militaire strafwet behoeven dus alleen de dienaangaande noodig geachte wijzigingen te worden opgenomen.

Het eerste artikel (art. 16) van die bepalingen van algemeenen aard bevat een algemeen voorschrift: »De bepalingen die volgens het Wetboek van Strafrecht met betrekking tot strafbare feiten algemeen gelden, zijn ook van toepassing op de feiten bij dit wetboek strafbaar gesteld» en in de toelichting lezen we daaromtrent: »Niet enkel de bepalingen der 8 eerste titels van het Wetboek van Strafrecht zijn hier bedoeld; — deze zijn reeds krachtens art. 91 van dat wetboek op de militaire misdrijven van toepassing, — maar ook andere bepalingen van algemeene strekking, zooals die van artt. 422 en 423.»

Misschien, ik zou haast zeggen, vermoedelijk wel ligt het aan mij, maar ik heb in het geheele Wetboek van Strafrecht geen andere bepalingen van

algemeene strekking gevonden dan die, welke in het eerste Boek zijn opgenomen en zelfs in de aangehaalde artt. 422 en 423 kan ik zulke bepalingen niet lezen. Die artikels regelen de recidive bij daden van geweld tegen personen en bij belediging. De strafbare recidive is in ons wetboek alleen aangenomen bij veroordeeling wegens hetzelfde of een gelijksoortig strafbaar feit, als waarvoor de schuldige vroeger was veroordeeld en dit niet in alle gevallen, maar slechts bij enkele vergripen en categoriën van vergripen, waarbij de herhaling een zoo misdadige gezindheid bij den dader of een zoo groot gevaar voor de openbare orde aan het licht brengt, dat het noodig is haar te doen gelden als een grond van verzwaring der straf zelfs boven het gewone maximum.

Die vergripen en categoriën van vergripen moesten dus bepaaldelijk worden genoemd en dit is o. a. in de artt. 422 en 423 gedaan en daarom regelen die artikels m. i. geen bepalingen van algemeene strekking.

In de Proeve is slechts tweemaal van strafbare recidive sprake (artt. 65 en 69). Wil men haar bij meerdere vergripen als grond voor strafverzwaring in rekening brengen, dan moeten die vergripen uitdrukkelijk worden genoemd.

Is deze beschouwing juist, dan is art. 46 onnoodig.

Art. 20 houdt in: »Strafbare feiten door militairen in het buitenland gepleegd, terwijl zij zich daar bij de troepen of op andere wijze in dienstbetrekking bevinden, worden eveneens gestraft alsof zij op Nederlandsch gebied waren gepleegd».

Met deze bepaling heeft Mr. B. vermoedelijk uitbreiding willen geven aan art. 91 j°. artt. 3—7 Str. (1), volgens welke *niet* alle in de Nederlandsche strafwetten genoemde feiten, in het buitenland gepleegd, onder de heerschappij dier strafwetten vallen. Het schijnt mij echter twijfelachtig of die bedoeling — aangenomen dat ik die geraden heb — voldoende wordt weergegeven. De vraag mag gesteld worden: welke feiten, in het buitenland gepleegd, zijn strafbaar? en zoolang de wet niet anders bepaalt (art. 91 Str.) gelden dien-aangaande de bepalingen van artt. 3—7 Str.

Met het oog hierop meen ik, dat die bedoeling juist zou worden weergegeven in de woorden: »De Nederlandsche strafwetten zijn in haar geheel toepasselijk op elk militair, die zich buiten het rijk in Europa, terwijl hij zich daar bij de troepen of op andere wijze in dienstbetrekking bevindt, aan eenig strafbaar feit schuldig maakt».

Deze opmerking betreft echter slechts een kwestie van redactie, maar ik zou verder willen gaan dan Mr. B. en de in de militaire strafwet genoemde feiten, wanneer zij in het buitenland zijn gepleegd, te allen tijde strafbaar willen stellen of althans die feiten, welke ook in het land, waar zij zijn begaan, met straf zijn bedreigd.

Ik stel b.v. het geval, dat een als Nederlandsch militair aangeworven

(1) Wetboek van Strafrecht.

vreemdeling, met verlof in het buitenland zijnde, een zich aldaar bevindenden meerdere beledigt of mishandelt. Die militair, die zich niet bij de troepen of op andere wijze in dienstbetrekking bevindt, schijnt mij noch strafbaar volgens art. 20 der Proeve, noch volgens art. 91, j^o. artt. 3—7 Str. en toch komt het mij voor, dat hij, in Nederland teruggekeerd, onder de Nederlandsche militaire strafwet moet vallen.

Indien men dit gevoelen deelt, dan zou daarin kunnen worden voorzien door aan de voorgestelde wijziging van art. 20 toe te voegen: »Het Nederlandsch wetboek van militair strafrecht is toepasselijk op elk militair, die zich buiten het rijk in Europa schuldig maakt aan een der daarin genoemde strafbare feiten (indien daarop tevens door de wet van het land, waar het begaan is, straf is gesteld).

In art. 21 der Proeve zou ik in overeenstemming met de in art. 107 Str. gebezigde woorden, liever willen lezen: »Feiten bij de militaire strafwetten (strafwet?) strafbaar gesteld, tegen of met betrekking tot de bondgenooten van den staat in een gemeenschappelijken oorlog gepleegd, worden enz.»

Art. 17 bevat eenige bepalingen met betrekking tot de toepassing van het gemeene strafrecht op militairen en van dit artikel is in de toelichting een gewijzigde redactie gegeven voor het geval, dat de militaire rechtsmacht in vredetijd beperkt mocht worden tot de militaire misdrijven, welke beperking Mr. D., in overeenstemming met het algemeen gevoelen, in geen geval tot oorlogstijd bij troepen te velde wil uitstrekken. Wanneer wij hierbij tevens de laatste alinea's van art. 11 en van art. 13 (1) in de beschouwing opnemen, dan blijkt daaruit dat, volgens de Proeve, indien bovenbedoelde beperking der rechtsmacht niet wordt aangenomen, de militair, bij het plegen van een commun delict, als bijkomende straf nog kan veroordeeld worden tot degradatie en plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstucht, maar niet tot plaatsing in een rijkswerkinrichting; wordt die beperking wel aangenomen, dan kan de burgerrechter geen degradatie of plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstucht, maar wel plaatsing in een rijkswerkinrichting bevelen; terwijl in oorlogstijd de militaire rechter alle drie genoemde bijkomende straffen kan opleggen. Is dit niet opnieuw een bewijs, dat men zich bij de samenstelling van een militair strafwetboek wel degelijk rekenschap moet geven van het gevoelen, dat men omtrent de rechtsmacht van den militairen rechter is toegedaan, ja, dat het misschien zelfs noodig kan geacht worden in de strafwet zelve over dit beginsel duidelijk uitspraak te doen en dit niet aan latere regeling over te laten? Zulk een bepaling vindt men ook in de *Proeve van een eerste boek van een militair strafwetboek* van

(1) Die alinea's geven den militairen rechter het recht, de bijkomende straffen van degradatie en plaatsing in een klasse van verscherpte krijgstucht uit te spreken bij alle veroordeelingen, wanneer hij van oordeel is dat den veroordeelde wegens het gepleegde feit een dier bijkomende straffen moet worden opgelegd.

Mr. DE ROUVILLE (1). Het recht om al of niet die bijkomende straffen op te leggen, mag toch niet afhankelijk worden verklaard van de regeling der jurisdictie.

Hierbij zij tevens met een korten terugblik op den tweeden Titel nog gewezen op de omstandigheid, dat in de Proeve den militairen rechter bijna altijd (mitsonderingen vindt men alleen in art. 65, 2de alinea en in art. 78) de keuze is gelaten tusschen vervallenverklaring en ontzetting; terwijl het Wetboek van Strafrecht, hetwelk toch zoo groote vrijheid aan den rechter heeft gegeven, in dezen de rechterlijke beslissing aan banden heeft gelegd. Indien de rechtsmacht van den militairen rechter — hetwelk ik niet hoop — zich ook blijft uitstrekken over de commune misdrijven, dan kan de krijgswaad bij berechting dier misdrijven slechts vervallenverklaring (ontzetting van het recht van het dienen bij de gewapende macht, voor het leven) uitspreken, wanneer de beschuldigde tot levenslange gevangenisstraf wordt veroordeeld (art. 31, sub 1 Str.); terwijl hij in elk ander geval slechts ontzetting van het recht tot dienen voor ten minste twee en ten hoogste vijf jaren evenals bij de ontzetting der Proeve kan opleggen (art. 31, sub 2 en 3. Str.).

Ik meen hierop te meer te moeten wijzen, omdat het mij voorkomt, dat Mr. B., ook bij de strafbepaling voor militaire misdrijven, zijn bedoeling in dezen niet overal scherp genoeg heeft uitgedrukt. Zoo moeten b. v. volgens art. 34 der Proeve op de daarin vermelde misdrijven klaarblijkelijk de straffen van het gemeene recht worden toegepast en dit artikel sluit met de woorden: »Bij zijne veroordeeling kan vervallenverklaring van den militairen stand of ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, worden uitgesproken».

Maar ditzelfde is reeds in het Wetboek van Strafrecht bepaald voor de misdrijven, genoemd in de artt. 92, 93, 97 en 102 Str. Volgens art. 106 Str. namelijk kan de rechter bij de veroordeeling tot een der in die artikelen genoemde misdrijven ook vervallenverklaring (ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, voor 't leven) of ontzetting (van twee tot vijf jaren) uitspreken; het eerste intusschen alleen, wanneer hij de levenslange gevangenisstraf oplegt (art. 31, sub 1 Str.) Is nu door bovengestelde slotzin van art. 34 der Proeve genoegzaam aangegeven, dat die vervallenverklaring ook kan worden uitgesproken, wanneer geen levenslange gevangenisstraf wordt opgelegd? Kan men hier zeggen, dat de militaire wet anders bepaalt (art. 91 Str.)? Is de verandering van naam daarvoor voldoende, terwijl beide bijkomende straffen (vervallenverklaring en ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, voor 't leven) feitelijk geheel op hetzelfde neerkomen?

Bij de bespreking van deze zaak schijnt het mij niet ondienstig ook eens de aandacht te vestigen op de eerste voorwaarde sub a der engagementsakte (2),

(1) Gedachten, enz., bladz. 51.

(2) Behoort bij de beschikking van den Minister van Oorlog, van 14 September 1881, 111de Afd., Pers., N°. 37.

waarin is bepaald dat het aan den minister van oorlog zal vrijstaan, den aangenomene onmiddellijk uit den dienst te verwijderen, met of zonder paspoort, wanneer het mocht blijken, dat de aangenomene, vóór het aangaan van zijn engagement, rechterlijk veroordeeld is geweest wegens *eenvoudigen diefstal, bedriegelijke oplichting of andere de goede trouw of eerlijkheid kwetsende misdrijven*, of wanneer later een vonnis wegens dergelijk misdrijf tegen hem mocht worden uitgesproken.

Het komt mij voor, dat deze bepaling weinig in overeenstemming is te achten met ons staatsrecht. Wanneer aan den rechter de bevoegdheid is gegeven om bij het straffen van *commune* of militaire misdrijven als bijkomende straf vervallenverklaring of ontzetting uit te spreken en deze het niet doet, dus het niet noodig oordeelt, is dan de administratieve macht bevoegd, zulk een veroordeelde voor altijd uit het leger te weren, hetwelk feitelijk gelijk staat met vervallenverklaring of ontzetting van het recht van het dienen bij de gewapende macht, voor het leven? M. i. niet. Wil de Regeering dergelijke individuen niet in het leger hebben, dan moet zij m. i. wettelijke bepalingen trachten te verkrijgen, die den rechter imperatief voorschrijven, bij zulke veroordeelingen vervallenverklaring uit te spreken; doch laat men den rechter vrij, dan vind ik het minstens vreemd te noemen, dat de minister van oorlog feitelijk het vonnis wijzigen of althans de rechtsgevolgen er van verzwaren kan.

Terugkeerende tot art. 17 der Proeve, moet ik nog de vraag stellen of de bepaling der eerste alinea, volgens welke de plaatsing in een rijkswerkinrichting als bijkomende straf niet tegen den militair wordt uitgesproken, billijk is te achten tegenover anderen, aan wie die straf wel mag worden opgelegd. Die plaatsing is alleen bedreigd ter zake van herhaalde openbare bedelarij en dronkenschap (artt. 434 en 453. Str.), feiten, die voor den militair zeker niet minder strafbaar mogen worden geacht dan voor den burger. Den diensttijd van den militair afbreken, om hem tijdelijk naar een rijkswerkinrichting te zenden, mag echter ook minder doelmatig worden geacht. Met het oog daarop zou ik in overweging willen geven, of het niet beter zou zijn te bepalen, dat die bijkomende straf, indien de rechter het noodig oordeelt haar op te leggen, zal worden ondergaan na expiratie van den loopenden diensttijd van den vrijwilliger of wanneer de milicien met groot verlof vertrekt.

Art. 18 luidt: »Wanneer een misdrijf, dat volgens het Wetboek van Strafrecht alléén op aanklacht vervolgbaar is, gepleegd wordt in tijd van oorlog, door een militair behoorende bij troepen op marsch of te velde, of door een zich bij die troepen bevindenden aan den militairen rechtsdwang onderworpen persoon, wordt voor de vervolging geene aanklacht vereischt».

Volgens het Wetboek van Strafrecht zijn alleen op klachte vervolgbaar: overspel (art. 241), het onteeren van eene vrouw, die den leeftijd van twaalf, maar nog niet dien van zestien jaren heeft bereikt (art. 245), belediging

strafbaar krachtens Boek II, Titel XVI (art. 269), smaad of smaadschrift ten aanzien van overledenen (art. 270) en het verspreiden daarvan (art. 271), openbaring van geheimen, indien het misdrijf tegen een bepaald persoon of eene onderneming van handel of nijverheid gepleegd is (art. 272, 273), schaking (art. 281), uitoefening van dwang door middel van smaad of smaadschrift (art. 284, sub 2), diefstal en andere misdrijven tegen den eigendom, gepleegd ten nadeele van naaste bloedverwanten (artt. 316, 2de lid, 319, 324, 338, 348, 353), afdreiging (art. 318) en uitgeven of drukken van geschriften of afbeeldingen van strafbaren aard (art. 420).

Voor al deze gevallen schijnt mij de bepaling van art. 18 der Proeve niet noodzakelijk. Waarom heeft het Wetboek van Strafrecht enkele feiten alleen dan met straf bedreigd, wanneer daarover een klacht wordt ingediend? De eenige grond hiervoor is de erkenning der mogelijkheid, dat het bijzonder belang van hen, aan wie dat recht van indiening eener klacht gegeven is, grooter nadeel lijdt door het instellen, dan het openbaar belang door het niet instellen der strafactie. Vervalt nu die grond in tijd van oorlog, wanneer militairen op marsch of te velde dergelijke misdrijven plegen? Wordt dan het openbaar belang meer geschaad dan in vreedstijd of in ingesloten plaatsen? Die vragen zijn m. i. alleen dan bevestigend te beantwoorden, indien men kan aantoonen, dat in oorlogstijd, op marsch of te velde de discipline er meer onder zou lijden en wanneer men nu bovengenoemde misdrijven nagaat, dan schijnt het mij toe, dat die bewering slechts voor twee categoriën gewettigd is te achten en wel bij de misdrijven, bedoeld bij art. 269, wanneer de belediging plaats heeft tegenover meerderen en bij dat van art. 281.

Tegen de eerstgenoemde waakt de laatste alinea van art. 53 der Proeve en het laatstgenoemde (schaking) zal toch wel steeds onder een der strafbepalingen van desertie of ongeoorloofde verwijdering vallen. Het is toch moeilijk aan te nemen, dat iemand zijne dulceinea schaakt, om haar op marsch mede te voeren of te velde bij zich te hebben. Welke commandant zou zoo iets dulden? Is de schaker evenwel tijdig bij zijn korps terug, dan schijnt mij het feit der *schaking* weinig nadeelig voor de discipline en wil nu de geschaakte zelve of iemand, wiens toestemming zij tot het aangaan van een huwelijk behoeft of haar echtgenoot het feit liever niet ruchtbaar hebben, dan zie ik niet in, dat aan dit verlangen niet zou kunnen worden voldaan, omdat de schaker behoort tot de troepen op marsch of te velde. De misdrijven van art. 284, sub 2 en art. 318, tegen meerderen gepleegd, moeten m. i. ook in vreedstijd zonder klachte vervolgbaar zijn. Hierop kom ik later terug.

Over art. 19, hetwelk verzwaring van straf voorschrijft voor ingekwartierden, die tegen de bewoners een misdrijf plegen, sprak ik reeds vroeger. Toch wil ik hier nog even er op terugkomen, omdat het een principiële quaestie raakt, namelijk die der gemengde delicten. Blijft men die bepaling

wenschelijk achten, dan zie ik geen redelijken grond, waarom ook de misdrijven van militairen tegen elkander in de kazernes of tot gemeenschappelijke woning of verblijf dienende plaatsen gepleegd, niet evenzeer met zwaardere straf zijn bedreigd. Ook de soldaat kan niet, door sluiting der deur zijner woning, twistzieke of oneerlijke collega's uit zijn nabijheid weren.

In het algemeen genomen, zou ik onder de gemengde misdrijven willen opnemen die, welke ingrijpen in het militaire leven, de militaire huishouding of den militairen dienst. De grond, door Mr. B. in de toelichting (bladz. 50 en 51) aangegeven, waarom hij het behoud der bepaling van art. 191 C. W. niet noodig oordeelt, schijnt mij niet afdoende. Hij zegt: »Zwaarder straf dan 1 jaar militaire gevangenis met ontzegging wordt toch nooit opgelegd, en art. 310 Str. geeft de bevoegdheid om tot 4 jaren gevangenisstraf te gaan, terwijl de ontzetting van het recht om bij de gewapende macht te dienen, krachtens art. 313 daarbij gevoegd kan worden.»

Het moge nu al waar zijn, dat de gewone diefstallen in de kazernes in vredestijd gepleegd, genoegzaam gestraft worden met een jaar gevangenisstraf, het feit kan zich ook voordoen, dat b. v. te velde in bivak of kantonnement een oppasser zijn officier een aanmerkelijke som ontvreemdt, of dat zulks geschiedt door een schildwacht, die vóór het verblijf van een hooggeplaatste meerdere op post staat. Ook schijnt het mij problematiek of het bestelen der krijgskas onder art. 102 Str. is te brengen, hetwelk wel spreekt van vernieling of onbruikbaarmaking daarvan. Is dit niet het geval, dan mag daartegen toch wel een zware straf bedreigd worden, zwaarder dan in gewone omstandigheden voor diefstal is gesteld. Laat ons ook eens denken aan het uitschudden der lijken en gewonden, aan de hyena's van het slagveld.

»Ontrouw in administratie gepleegd door een militair met eenig beheer belast», zoo vindt men ook in de toelichting, »verschilt in strafwaardigheid niet van die door een rekeuplichtig ambtenaar begaan». Deze stelling schijnt mij alleen geheel juist in het geval, dat de militaire rekenplichtige ambtenaar het rijk bestelt, doch in andere gevallen schijnt zij mij wel voor bestrijding vatbaar. Nemen wij b. v. het feit van art. 105, 2de alinea, Str., dan kan m. i. wel met eenigen grond beweerd worden, dat een militair, met het opzicht over de levering dier goederen belast, zwaarder straf verdient dan een burger. Meer dan een burger is hij toch bekend en vertrouwd met de noodlottige gevolgen, die slechte verpleging der troepen na zich kan slepen; ja men zou kunnen zeggen, dat veruoedelyk met het oog daarop bijzondere militaire ambtenaren met dat toezicht zijn belast. Hun is speciaal die taak opgedragen; aan hen wordt meer vertrouwen geschonken dan aan personen, die geheel buiten het leger staan, bij het leger onbekend zijn. Schenden zij dat vertrouwen, dan moet hun het misdrijf ook zwaarder worden toegerekend. Alle benadeeling van den soldaat door zijn meerderen acht ik een grooter vergrijp dan wanneer dit door burgers geschiedt.

Met opzicht tot brandstichting en plundering in tijd van oorlog bij troepen

te velde of in een door den vijand ingesloten plaats heeft Mr. B. de straffen van het gemeene recht in zooverre verzwaard, dat ook de doodstraf kan worden uitgesproken. Dat dit noodig kan zijn, zal wel niet worden betwist. Wanneer men verder insubordinatie een zuiver militair misdrijf wil noemen, komen in de Proeve alleen nog gemengde misdrijven voor in de artt. 34 en 51.

Eindelijk nog een kleine opmerking. Vindt art. 19 een plaats in onze toekomstige militaire strafwet, dan zouden m. i. daarin naast de militairen ook de aan den militairen rechtsdwang onderworpen personen moeten worden genoemd. Zij toch kunnen voor de bewoners, bij wie zij ingekwartierd worden, even gevaarlijk worden geacht.

Waarom in art. 22 voor de bepaling van straf wegens poging of medeplichtigheid de doodstraf gelijkgesteld wordt met gevangenisstraf van ten hoogste *vijftien* jaren en diezelfde doodstraf, volgens art. 3, van rechtswege kan overgaan in gevangenisstraf van *twintig* jaren, is mij niet duidelijk.

Over de cassatie (artt. 22, 23 en 24) is in het eerste stuk gesproken.

De vierde Titel der Proeve bevat de »Beteekenis waarin sommige uitdrukkingen in dit Wetboek voorkomen". Wij vinden daar o.a. in art. 29: »In de nabijheid van den vijand wordt een oorlogsschip of een troepenmacht geacht te zijn, wanneer met het oog op een mogelijke ontmoeting met den vijand, bijzondere maatregelen voor de veiligheid of slagvaardigheid bevolen zijn".

Het komt mij voor, dat hier het begrip van »nabijheid van den vijand" niet voldoende is bepaald. Welke bijzondere maatregelen worden, met het oog op een mogelijke ontmoeting met den vijand, voor de veiligheid of slagvaardigheid getroffen? Deze zijn tweeërlei. De hoofdmacht wordt meer geconcentreerd en bijzondere troepenafdeelingen worden met den veiligheidsdienst belast, waarvan weder kleinere gedeelten worden afgezonden tot het doen van verkenningen. Die maatregelen worden echter niet getroffen eerst dan, wanneer men in de nabijheid van den vijand komt. Zoodra een troepenafdeeling te velde is, marcheert en rust zij met veiligheidsmaatregelen, al was het maar alleen om de troepen in dien moeilijken en gewichtigen dienst te oefenen, die dan ook al dadelijk met den meesten ernst moet worden verricht. Patrouilles worden uitgezonden om den vijand te zoeken, zelfs al weet men nog volstrekt niet, waar die zich bevindt. De hoofdmacht wordt in het begin van den oorlog langzamerhand, naarmate men het vijandelijk land nadert, meer geconcentreerd, ook al weet men nog niet of de vijandelijke legermacht in de nabijheid is. De aankomst van steeds meerdere troepen is hier al reeds de natuurlijke oorzaak van. Met het oog hierop schijnt het mij bijna niet mogelijk uit te maken, wanneer *bijzondere maatregelen* voor de veiligheid of slagvaardigheid moeten genomen worden. Wanneer een vijandelijke afdeeling, b.v. een partijgangerskorps, welks aanwezigheid men zelfs niet vermoedde, door een geforceerden marsch in de onmiddellijke nabijheid onzer troepen komt, dan moet het niet noodig zijn nog bijzondere maatregelen

voor de veiligheid te treffen; die moeten te allen tijde *bijzonder* zijn en anders loopt men gevaar, overvallen te worden.

Een goede definitie van de nabijheid des vijands te geven, schijnt mij niet gemakkelijk. Tegenover die van Mr. B. zou ik in overweging willen geven, art. 29 te lezen: »Een misdrijf wordt geacht in de nabijheid van den vijand te zijn gepleegd, wanneer aan de troepen mededeeling is gedaan, dat vijandelijke troepenafdeelingen zich op minder dan een dagmarsch (25 KM.) afstands van de uiterste posten bevinden, of wanneer vijandelijke troepenafdeelingen onverwachts binnen den gezichtskring der uiterste posten verschijnen.»

Voor misdrijven op een oorlogsschip gepleegd zou dan echter een andere bepaling moeten worden aangenomen.

In vele artikelen worden verder misdrijven met zwaardere straffen bedreigd, indien zij gepleegd zijn in een door den vijand ingesloten plaats. Ook de beteekenis daarvan verdient m. i. wel omschrijving, niet alleen omdat de eerste handeling van een beleg, de berenning, geen insluiting kan worden genoemd, maar vooral omdat de meeste onzer sterkten niet ingesloten kunnen worden. Zou het intusschen niet voldoende zijn, in de gevallen, waarin de Proeve gewaagt van een ingesloten plaats, daarvoor te lezen: »een plaats in de nabijheid van den vijand»? In verband met boven gegeven omschrijving schijnen mij zwaardere strafbedreigingen alsdan zeer gerechtvaardigd. Is de vijand op een dagmarsch afstands, dan kan een beleg elk oogenblik verwacht worden en de rechter heeft in de keuze tusschen maximum en minimum genoegzame speling om naarmate het gevaar meer dreigend is, een zwaardere straf op te leggen.

»Door voorposten en door brandwacht», lezen we nog in art. 30, »worden verstaan de posten het dichtst in de nabijheid van den vijand». De eenige daarop betrekking hebbende bepaling in het bijzondere deel vinden we in art. 45: »De schildwacht die zijn post verlaat, zonder afgelost te zijn of aan zijn orders of consignes voldaan te hebben of die zich op zijn post aan dronkenschap schuldig maakt, wordt gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren, indien hij zich in de nabijheid van den vijand op een voorpost (de voorposten?) of op de brandwacht bevond».

Zooewel in verband met deze strafbedreiging als met de algemeen aangenomen beteekenis van het woord voorposten acht ik de daarvan gegeven omschrijving onvoldoende. De voorposten zijn troepenafdeelingen, die in den toestand van rust naar 's vijands zijde zijn vooruitgeschoven ter beveiliging en bescherming der hoofdmacht. Reglementair zijn zij bij ons ingedeeld in gros der voorposten, voorposten-detachementen en veldwachten, welke laatste weder schildwachten vooruitschuiven. Nu zouden alleen deze laatste onder de strafbedreiging van art. 45 j°. art. 30 vallen. Maar ook de veldwachten hebben hun »post voor 't geweer»; bij de voorposten-detachementen en het gros moeten een, dikwijls meer schildwachten worden uitgezet en daaren-

boven moet de rustende troepenmacht, zij 't ook meestal meer in de nabijheid, ook op de flanken en in den rug bewaakt worden, waarbij evenzeer schildwachten worden bebezigd. Van deze kan men niet zeggen dat zij »het dichtst in de nabijheid van den vijand zijn» en toch kan ook door omtrekking van een vijandelijke afdeeling van die zijden gevaar dreigen. De veiligheid hangt dus van meerdere schildwachten af dan in art. 45 1°. art. 30 zijn genoemd en daarom zou ik laatstgenoemd artikel liever willen lezen: »Door voorposten en door brandwacht worden verstaan de troepenafdeelingen, welke met den veiligheidsdienst zijn belast».

Eindelijk zou ik in overweging willen geven, nog van twee uitdrukkingen de beteekenis in dezen Titel op te nemen. Ons Crimineel Wetboek spreekt in den derden Titel van »stad, sterkte, vesting, plaats of post». Mr. POLS zegt daaromtrent (1): »Dat nu het woord *plaatsen*, evenzeer *steden*, *sterkten* en *vestingen* in zich sluit, is taalkundig niet te betwijfelen. De tegenstelling of onderscheiding ligt dus alleen in de woorden *plaatsen* en *posten*. Dat de wetgever hierin groot verschil maakt, is uit de volgende artikelen duidelijk. Als *plaatsen* beschouwt hij blijkbaar zoodanige, welke op zichzelf een geheel van *verdediging* uitmaken, als *posten* zoodanige welke slechts een deel van zoodanig geheel uitmaken of tot bescherming of verdediging daarvan strekken. Van dien aard zijn h.v. lunetten, ravelijnen, verschansingen, batterijen, ook forten of sterkten, die in onmiddellijk verband staan tot een plaats, slechts dienen tot bescherming van zoodanige plaats en niet onder een zelfstandig bevel staan. Wat niet onder den naam van plaats of post kan worden begrepen, valt niet onder de termen van dit artikel. Met name is dit het geval met afdeelingen van een leger te velde, positiën in het open veld, magazijnen, konvooen en dergelijke (2). Wordt te dien opzichte verraderlijke overgave gepleegd, dan moet het gemeene strafrecht worden toegepast».

In de Proeve nu komen de woorden plaats en post in verschillende artikels naar mijn inzien in verschillende beteekenis voor en bedoelen zij nu eens hetzelfde, dan weder wat anders. In art. 36 hebben die woorden schijnbaar een verschillende beteekenis, doch in art. 40 weder niet. In dat artikel lezen wij: »Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of cassatie wordt gestraft:

1°. de bevelhebber, die de hem toevertrouwde *vesting* (3) of *sterkte* (3) aan den vijand overgeeft, zonder vooraf alle middelen van verdediging te hebben uitgeput;

2°. de bevelhebber, die in tijd van oorlog zonder gebruik te maken van

(1) Het Crimineel Wetboek, 2de uitgave, bladz. 200.

(2) Anders daarenlagen bij een verschaast leger, of bij bepaalde posten, door een belegeraar aangelegd tot aanval van de vesting of afwerping van uitvalen. Dat door het woord *post* niet die van den schildwacht wordt bedoeld, zal wel nauwelijks melding behoeven. — Noot van Mr. Pols.

(3) Ik oorsivver.

de hem ten dienste staande verdedigingsmiddelen, den hem toevertrouwd *post* (1) verlaat of aan den vijand overgeeft.

Behalve dat ik niet begrijp, welk onderscheid hier met het verschil in redactie bedoeld wordt, zou ik willen vragen of hij, die de *vesting* of *sterkte* VERLAAT ook niet onder het tweede geval gerangschikt moet worden en of dus *post*, *sterkte* en *vesting* hier niet als synoniem moeten beschouwd worden?

Wordt ook onder het woord *post* in art. 43, sub 2 ook niet plaats, *sterkte*, *vesting* bedoeld?

Verder komt het woord *post* in de beteekenis van schildwachtpost voor in art. 45, alinea 1 en 3, in art. 46, alinea 1 en in art. 69, sub 4 en weer in een andere beteekenis in art. 47.

Om de verwarring van begrip, die hieruit zou kunnen voortspruiten, te verminderen, schijnt het mij raadzaam het woord *post* alleen te gebruiken voor schildwachtpost, in art. 47 het woord *plaats* en in alle andere artikels alleen het woord *sterkte* (art. 40, sub 1 en 2 zouden vereenigd kunnen worden) te bezigen en dit laatste te omschrijven als: "elke versterkte of bezette plaats of stelling, welke betrekking heeft op de verdediging van het land". Een onderscheid te blijven maken tusschen *post* en *plaats* schijnt mij niet genoeg gerechtvaardigd. Waar een bevelhebber een der gedetacheerde forten of zelfs een tusschen die forten gelegen veldwerk buiten noodzakelijkheid overgeeft of met de bezetting verlaat, kan die overgave of dat verlaten oorzaak zijn van het verlies van het geheel.

De tweede omschrijving, die ik nog zou wenschen, is die van de woorden »in dienst of met betrekking tot den dienst" (artt. 53 en 56) en »in dienstzaken" (artt. 54 en 55), welke beide uitdrukkingen misschien wel door een zelfde zouden kunnen vervangen worden.

Oppervlakkig beschouwd, schijnt dit begrip helder genoeg; doch raadpleegt men de jurisprudentie, dan kan men daaruit opmaken, dat verschil van gevoelens zeer licht mogelijk is.

Ten opzichte van art. 211 C. W. (2), hetwelk door Mr. B. grootendeels behouden wordt in art. 6 der aan het Wetboek van Militair Strafrecht toegevoegde »Tijdelijke bepalingen betreffende de militaire rechtsmacht en het bewijs in militaire strafzaken" vergelyke men bv. de navolgende beslissingen.

Sententie 16 Maart 1877.

De militair, die 's nachts dronken tehuis komende en op de chambrée op het nachtleger van een meerdere in rang vallende, maar door dezen afgeveerd met het zeggen, dat hij zich naar bed moest begeven, aan dien

(1) Ik cursiveer.

(2) Indien een militair door eenen aan hem geubordineerde, in dienstzaken gedesobedeerd, tegengeproken, gescholten, bedreigd, geelagen of anderszins mishandeld mocht zijn, zal dezelve daarin op zijnen eed geloofd, en zijn getuigenis alleen, in dat opzicht voor een volledig bewijs gehouden worden; ten ware de persoon van den getuige, om bijzondere redenen reprochabel mocht zijn of zijn getuigenis door andere omstandigheden mocht worden verzwakt of tegengeproken.

meerdere een slag geeft, kan niet geacht worden in *dienstzaken* zijn meerdere te hebben geslagen. De omstandigheid dat die meerdere gerechtigd was om tot handhaving der orde, zijn mindere te gelasten naar bed te gaan, geeft aan de in dezen gedane aanmaning geenszins de beteekenis van een dienstbevel. De geheel op zichzelf staande verklaring van den meerdere omtrent het geven van den slag, kan alzoo niet als volledig wettig bewijs gelden.

Sententie 22 Juni 1877.

Tot toepassing van art. 211 C. W. is vereischt, dat de insubordinatie in *dienstzaken* zij gepleegd.

Dit geval is niet aanwezig, wanneer een sergeant van een andere compagnie dan beklaagde en hem geheel onbekend, des avonds tehuis komende en den beklaagde beschonken in de wacht ziende komen, den commandant van de wacht daarop opmerkzaam maakt en te dier zake door den beklaagde achtervolgd en beledigd wordt. Vermits die sergeant niet in dienst was en de waarschuwing blijkbaar ook niet in dienst heeft gegeven noch als superior, moet hij geacht worden haar te hebben gegeven in dezelfde qualiteit, waarin elk ander dit had kunnen doen.

Sententie 15 October 1878.

Een mariuier, die zijn schildwachtpost verlaten hebbende, een over hem gestelden sergeant-majoor, gekleed in uniform, in de nabijheid der kaserne, waar die onderofficier in dienst was, ontmoet, en kon vermoeden dat hij ter zake van het verlaten van zijn schildwachtpost door dien onderofficier zou worden in arrest gesteld, zooals dan ook werkelijk later naar aanleiding van na te melden insubordinatie geschied is, maakt zich in den zin van art. 211 C. W. schuldig aan mishandeling in *dienstzaken*, door bij die ontmoeting genoemden onderofficier moedwillig een stomp op de borst toe te brengen. De beëdigde verklaring van dien onderofficier kan uit dien hoofde ingevolge art. 211 voornoemd als wettig bewijsmiddel gelden.

Door den Advocaat-Fiscaal was betoogd dat, daar uit het gehouden onderzoek was gebleken, dat de beweerde insubordinatie was gepleegd, terwijl de sergeant-majoor na afluop van zijn dienst zich naar zijn woning begaf, en niet in dienst werkzaam was, door niets was voorafgegaan of gevolgd, wat als een diensthandeling van dien onderofficier zou kunnen beschouwd worden, in *casu* van geen insubordinatie in *dienstzaken* in den zin van art. 211 sprake kon zijn, en hier dus alleen de gewone regelen van bewijs moesten gelden.

Wanneer deze beweringen van den Advocaat-Fiscaal werkelijk gebleken zijn, zie ik niet in, waarom in het laatste een andere beslissing genomen werd dan in de beide eerste gevallen.

Ook het verschil in de jurisprudentie tusschen het Hoog Militair Gerechthof hier te lande en in Indië met betrekking tot art. 95 C. W. (1) pleit voor

(1) Elk militair, die in eene affaire tegen den vijand, of in eene plaats, welke dadelijk belegerd of berend is, uitdrukkelijk weigert, of opzettelijk nalat, de orders van dengenen, die boven hem

het gevoelen van een duidelijke omschrijving van wat men verstaat onder zin den dienst of met betrekking tot den dienst¹⁾.

Mr. POLS zegt met betrekking tot dit artikel o. a. (1):

Wanneer een mindere weigerde voor een meerdere uit den weg te gaan, of zelfs zijn gelaatstrekken naar diens zin te regelen, zou het misdrijf van (het tweede gedeelte van) art. 95 reeds aanwezig zijn. Gelukkig is in de wet zelve eenige (hoewel onvoldoende) beperking te vinden. Hoewel ons artikel alleen spreekt van opzettelijke weigering of verzuim van nakoming van orders van superieuren, zonder eenige uitzondering te vermelden, moet men die orders beperken tot de zoodanige:

- 1°. die betrekking hebben tot den dienst, de orders tot het verrichten van een bepaalden dienst, en
- 2°. enz.

De eerste beperking wordt door de geschiedenis bewezen of gerechtvaardigd. . . . Onze wetgever nam nu in art. 95 de redactie, in het Regl. 1799 ten opzichte van officieren gebruikt, over; en daar uit niets blijkt, dat men daaraan een anderen zin hechte, zoo moet worden aangenomen, dat ook in art. 95 die uitdrukking als synoniem is beschouwd van de uitdrukking in dat Regl. en in het Ontw. 1807 ten aanzien der mindere militairen gebruikt. Die laatste uitdrukking nu is niet twijfelachtig van zin. Een weigering om een bevolen dienst waar te nemen, kan alleen slaan op bepaalde dienstverrichtingen.

Het is dus niet voldoende, dat er in het algemeen een order of bevel opzettelijk niet is nagekomen, er moet zijn een bepaalde dienstverrichting, welke aan den beschuldigde is opgedragen door zijn meerdere en welke door hem is geweigerd of opzettelijk nagelaten. Hoever men nu het begrip van dienstverrichting uitstrekke (2), dit kan althans aan geen twijfel onderhevig zijn, dat een bevel om een herberg te verlaten, om in arrest te gaan, niet betrekking heeft op een door den betrokken persoon te verrichten dienst. Ik ga zelfs nog iets verder, en geloof dat een bepaald aan den persoon gegeven bevel moet bestaan, en niet in het algemeen een dienstverrichting, uit de algemeene regeling van den dienst voortvloeiende. . . . De latere jurisprudentie van het Hoog Militair Gerechtshof heeft dan ook meer en meer in dien zin ons artikel beperkt²⁾.

Deze opvatting schijnt ook vroeger die van het Hoog Militair Gerechtshof in Indië te zijn geweest, maar in het Koloniaal Verslag van 1880 lezen wij: »Het Hoog Militair Gerechtshof huldigde in de laatste jaren de leer, dat

gesteld is, te gehoorzamen of na te komen, zal met den dood gestraft worden, en wanneer die misdad in andere gelegenheden wordt gepleegd, zal hij, zoo het een officier is, met cassatie, en zoo het een onderofficier of minder militair is, met den kruiswagen gestraft worden.

(1) Het Crimineel Wetboek, 2de uitgave, bladz. 296—298.

(2) Uit deze uitdrukking mag wel afgeleid worden, dat ook Mr. POLS het begrip van dienstverrichting niet nauwkeurig bepaald acht.

opzettelijke dienstweigering van militairen, bij andere gelegenheden dan tegenover den vijand of in een belegerde of berende plaats, slechts dan overeenkomstig art. 95 C. W., en derhalve met kruiwagenstraf, kan worden gestraft, wanneer er sprake is van het opzettelijk niet volvoeren van *eigenlijk gezegde militaire verrichtingen* (1), maar dat daarentegen onwil bij het verrichten van diensten, die bij reglementen van inwendige orde zijn voorgeschreven, slechts een disciplineaire straf ten gevolge kan hebben (2). De Indische Regeering meende dat aan de bezwaren, die naar het gevoelen der militaire autoriteit uit die jurisprudentie voortvloeien, zou moeten worden te gemoet gekomen door een aanvulling van art. 95 in dier voege, dat ook de laatstbedoelde feiten in het vervolg met kruiwagenstraf zullen worden gestraft. Hier te lande zijn daartoe echter voorsnog geen termen gevonden, vermits niet voldoende gebleken was, dat het kwaad met disciplineaire straffen niet zou kunnen beteugeld worden. Vooral met het oog op de ervaring, dat dienstweigering in vele gevallen het uitvloeisel is van de zucht om van het dienstverband te worden ontslagen, scheen de verwachting niet ongegrond, dat de toepassing van strenge disciplineaire straffen — voor den aanhoudend onwillige de plaatsing bij een strafdetachment (3) — op den duur de hier bedoelde gevallen van dienstweigering binnen redelijke perken zou houden. Het werd dus geraden geacht om af te wachten wat de ondervinding hieromtrent leeren zou".

In het Koloniaal Verslag van 1881 vindt men als aanvulling hiervan: »De genomen proef om in gewone gevallen van dienstweigering door mindere militairen *disciplineaire* straffen op te leggen, is goed geslaagd, zoodat kan gezegd worden, dat de ondervinding beslist heeft in het voordeel der meening dat op die wijze de dienstweigeringsen genoegzaam zouden kunnen worden bestreden". Hier te lande dus is een der elementen van het misdrijf van art. 95 »een bepaalde dienstverrichting"; in Indië »een eigenlijk gezegde militaire verrichting". Beide Hoven spreken recht volgens dezelfde wet; op historische gronden kan een beperking tot weigering *van dienstverrichting* worden aangenomen; het Indische Hof beperkt dit nog verder. Zou die beperking niet evenzeer, door welk college dan ook, kunnen worden aangenomen, wanneer zonder omschrijving in de wet gesproken werd van »in den dienst of met betrekking tot den dienst"? Zijn die woorden ook niet te veranderen in: »in den eigenlijk gezegden militairen dienst of met betrekking tot den eigenlijk gezegden militairen dienst"?

Is men het op grond van het bovenstaande met mij eens, dat een om-

(1) Ik cursiveer.

(2) Een soldaat dus, die in Indië bij het torveeren zijn bezem neersmit en weigert voort te werken, wordt disciplineair gestraft.

(3) Deze zinsnede pleit m. i. ook wel voor het gevoelen, om de plaatsing in een strafcompagnie als hoofdstraf aan te nemen voor feiten van ongehoorzaamheid of insubordinatie, ook waar in de Proeve alleen gevangenisstraf is bedreigd.

schrijving der bedoelde uitdrukkingen wel gewenscht mag worden geacht — hoe moet dan die omschrijving zijn?

Die uitdrukkingen komen in de Proeve voor in artt. 53, 54, 55 en 56, waarin gehandeld wordt over belediging, ongehoorzaamheid, verhindering in de uitvoering van een bevel en feitelijke aanranding. Alleen in art. 53 wordt er tegenovergesteld: »buiten dienst" en in de 2de alinea van art. 56 schijnt dit ook, hoewel niet uitdrukkelijk genoemd, toch bedoeld te zijn. Belediging en feitelijke aanranding is dus in alle gevallen in dit ontwerp-Wetboek van Militair Strafrecht strafbaar gesteld. Niet alzoo, waar het ongehoorzaamheid of verhindering in de uitvoering van een bevel betreft; die feiten worden alleen strafbaar gesteld, wanneer zij »in dienstzaken" zijn gepleegd.

Volgt hieruit, dat Mr. B. die niet strafbaar zou willen stellen, wanneer zij *niet* in dienstzaken werden bedreven? Ik meen dit te mogen betwijfelen en te mogen aannemen, dat, waar zij in die gevallen strafbaar worden geoordeeld, disciplinaire bestraffing voldoende wordt geacht.

Waar zij in die gevallen strafbaar worden geoordeeld. Zou hier dan niet, zal men vragen, evenzeer »buiten dienst" tegenovergesteld kunnen worden? Ik weet, dat ik hier een netelige quaestie aanroer, maar aarzel niet, die vraag ontkennend te beantwoorden. Mijs inziens is de militair niet te allen tijde en in alle opzichten gehoorzaamheid verschuldigd aan zijn meerderen. Het voorschrift van art. 80 van ons Crimineel Wetboek en van art. 1 (zelfs van art. 3) van het eerste hoofdstuk van ons Reglement van Krijgstucht is in mijn oogen een fictie. Elk meerdere (er zijn ook minder ontwikkelden onder, maar zelfs de meer ontwikkelden kunnen verkeerd handelen) blijft mensch en voor te schrijven, dat elk bevel, door hem, zelfs in den dienst (Mr. B. zegt dan ook »in dienstzaken") gegeven, *moet* opgevolgd worden, schijnt mij verkeerd toe.

Het is ook niet moeilijk reglementaire bepalingen aan te halen, die terstond het onhoudbare van die voorschriften duidelijk doen zien. In de Instructie voor vesting- en fortcommandanten vinden wij in § 70: »De raad van defensie kan zoo bij de meerderheid van zijn leden tegen den vestingcommandant verdenking van lafhartigheit of verraad mocht bestaan, hem naar de redenen van zijn handelingen en naar zijn voornemens vragen, deze onderzoeken, ze aannemen of verwerpen.

De raad kan zelfs den commandant gevangen nemen en zijn post aan een ander opdragen, wanneer vermeld onderzoek de noodzakelijkheid daarvan in 's lands belang heeft doen uitkomen".

Maar hoe nu, indien die commandant zegt: »Ik ben Uw chef en gelast U mij vrij te laten en mij te gehoorzamen". Wat moet dan voorgaan, de wet of het Koninklijk Besluit?

Men leze ook op dit punt de belangrijke beschouwingen uit de nagelaten

papieren van wijlen den Generaal-Majoor C. A. GEISWEIT VAN DER NETTEN in *De Militaire Spectator* van 1867, blad. 290—293.

Indien een bevel onbevoegd gegeven wordt, kan de opvolging daarvan ook krachtens art. 91 j°. art. 43, 2de alinea Str. geweigerd worden.

Kan dus reeds in den dienst de eisch, om onmiddellijk *alle* gegeven bevelen te gehoorzamen, niet consequent worden volgehouden, nog veel minder is dit het geval buiten dienst.

Reeds FELTMAN teekent in zijn *Aanmerkingen over den Articulbrief* 3de druk 's Gravenhage, 1716, op art. 47 aan:

»Hier uyt kan men a contrario sluyten, dat geen officier sal tot synen dienst eenigen soldaat gebruycken". In de *Korte Verhandeling Over de Gehoorzaamheid, die een Soldaat in dienst van den Staat der Vereenigde Nederlanden zijn Bevelhebbers moet bewijzen* van Mr. JOH. JAC. VAN HASSELT (Arnhem, 1765) komt hieromtrent o. a. voor: »In voege dat een Soldaat dan alleenig verplicht is te gehoorzamen, wanneer hem iets word geboden den dienst van het Land concernerende, dog niet in zaken, die tot eigen profyt en utiliteit van een officier alleenig gehoren".

Waar nu is de grens van de gehoorzaamheid? Ik vond die, naar mijn inzien, het best uitgedrukt in een Duitsche vertaling van het Zweedsche Reglement van Krijgstucht van 7 October 1881. Naast het voorschrift in de strafwet om »den Befehl eines Vorgesetzten, welchen dieser in Ausübung des Dienstes oder aus dienstlicher Veranlassung erteilt, vorschriftsmässig auszuführen", leest men in § 4 van dat reglement: »Personen des Soldatenstandes sind verpflichtet jedem Uebergeordneten Aufmerksamkeit, Ehrerbietung und Achtung zu erweisen; sowie ferner, den Vorschriften eines Uebergeordneten in allem nachzukommen, was die allgemeine Ordnung, die Ordnung innerhalb der Kriegsmacht und das Ansehen derselben betrifft".

Trouweas diezelfde bepalingen vindt men ook in artt. 2—4 van ons Reglement op den inwendigen dienst: »Ieder militair moet gehoorzamen in alles wat het welzijn van den dienst en de openbare welvoegelijkheid, den dienst en de goede orde betreft en de orders moeten overeenstemmen met de wet en gegrond zijn op rede en billijkheid". Die bepalingen moeten m. i. wettelijke bepalingen worden.

En men meene niet, dat die beperking nadeel zou toebrengen aan de tucht. De soldaat mag gerust weten, dat hij niet in alles gehoorzaamheid verschuldigd, dat hij geen knecht van zijn meerderen is; maar ook de meerdere heeft het recht te weten, wat hij mag bevelen; opdat hij zich niet te buiten ga en bij reclame in het ongelijk gesteld moet worden. Geen fictiën, die toch niet kunnen worden volgehouden; maar duidelijke bepalingen, opdat ieder zijn rechten en plichten kenne!

Neemt men nu met mij deze beperking aan, dan moet nog de vraag opgelost worden, welke der leiten van ongehoorzaamheid moeten door den rechter, welke door de militaire autoriteit gestraft worden, m. a. w. wat is

ongehoorzaamheid »in dienstzaken"; en ook wat is belediging en aanranding »in dienst of met betrekking tot den dienst". Beide uitdrukkingen zouden m. i. kunnen worden samengevat in de woorden »in dienstbetrekking" en als omschrijving daarvan zou ik in overweging willen geven: »Dienstbetrekking wordt geacht te bestaan tusschen den militair, die tot een in de militaire reglementen voorgeschreven dienst is gecommandeerd en de meerderen, die bij dien dienst tegenwoordig zijn en tusschen den militair en den meerdere, die hem tot een in de militaire reglementen voorgeschreven dienst commandeert of hem een bevel geeft, welks niet nakoming nadeel aan den algemeenen gang van den dienst kan veroorzaken.

Met betrekking tot de artt. 53 en 56 (der Proeve) wordt de dienstbetrekking geacht te zijn blijven bestaan, indien de belediging of aanranding is gepleegd naar aanleiding van afgeloopen dienst of gegeven bevel".

De dienstbetrekking zou dan natuurlijk geen betrekking hebben op de bevelen, zocals in artt. 54 en 55 der Proeve, maar op de personen, die het feit plegen. Met een kleine verandering in de redactie zou de bedoeling van Mr. B., niettegenstaande deze verandering, toch geheel kunnen worden weergegeven. In art. 55 zou dan ook onderscheid in strafbepaling moeten gemaakt worden voor hem die in, of niet in dienstbetrekking was.

Volgens de hier aangegeven regeling zou de ongehoorzaamheid aan bevelen, betreffende de openbare welvoegelijkheid en de goede orde, aan disciplinaire bestraffing zijn overgelaten.

(Wordt vervolgd.)

G. J. W. KOOLEMANS BELJEN,
1ste luit. der inf.

Een adjudanten-beschouwing over „Het ontwerp-voorschrift op het Tirailleeren“.

Vóór den aanvang van het winterseizoen zal er een rapport moeten worden uitgebracht over het ontwerp-voorschrift op het tirailleeren.

Twee geachte stemmen deden zich in dit tijdschrift reeds hooren, om hunne beschouwingen omtrent dit voorschrift kenbaar te maken.

Nu moge 't vreemd schijnen dat ik nog iets in het midden wensch te brengen, waar de alom gewaardeerde geestige Sprokkelaar reeds met zooveel succes en tirailleur door het voorschrift is heengewandeld, om voor den lezer zooveel goeds en nuttigs te sprokkelen, en waar een man als DE VLAMING reeds breedvoerig zijn gemotiveerd gunstig oordeel heeft neergeschreven.

Men denke echter niet, dat het in mijn bedoeling ligt om, *du haut de ma grandeur*, ook eenig licht te willen laten schijnen, zoo mogelijk tot voorlichting der militaire autoriteiten bij de samenstelling van hun eerlang in te dienen rapport; zoo aanmatigend ben ik gelukkig niet.

Ik veroorloof mij alleen de vrijheid, den indruk mede te deelen, dien ik van het werktuiglijk tirailleeren als adjudant verkregen heb, bij de theorie met mijn kader en practisch op het terrein.

Het neerschrijven van den verkregen indruk van het meest elementaire kan m. i. ook zijn nuttige zijde hebben, en 't is geen overmoed die mij dit doet denken, maar wel een veeljarige ondervinding als luitenant-adjudant.

Hierdoor toch heb ik geleerd hoezeer onze reglementen op vele punten voor verschillenden uitleg vatbaar zijn, en welke leemten en onnauwkeurigheden deze steeds zijn blijven aankleven; zelfs klinken mij nog de klaagliederen mijner oud-élèves in exercitie- en dienstreglementen in de ooren, als zij bij overkomst voor hun officiersexamen, mij kwamen afsmecken, om toch vooral aan de examencommissie te willen meedeelen, op welke wijze vele duistere §§ door mij behandeld waren.

Nu spreekt 't vanzelf dat, waar leemten enz. gevonden worden in herziene en nog eens herziene reglementen, die gewone eigenschap van al het aardsch onvolmaakte, ook zeker, naast zooveel goeds, wel zal aangetroffen worden

in een ontwerp-voorschrift, hoe nauwgezet de Commissie voor de samenstelling haar taak ook moge volbracht hebben.

Op iedereen rust geloof ik de verplichting om naar zijn beste vermogen in elk reglement alle onzekere passages tot een minimum te reduceeren, en daarom wil ik, gedachtig aan het spreekwoord *«du choc des opinions jaillit la vérité»* met bescheidenheid ook mijn gering aandeel bijdragen, nu wij nog voor een ontwerp", en niet voor een fait accompli geplaatst zijn.

De luitenant-adjutant wordt in den regel niet geroepen, eenig reglement te helpen samenstellen, maar is het reglement eenmaal daar, dan geloof ik dat juist niemand beter dan de luitenant-adjutant in staat is om dit dadelijk aan een practische toets te onderwerpen, en door de veelvuldige vragen van zijn kader, en door het overwinnen van moeilijkheden op het terrein.

Van dit standpunt gezien, zal ik mij wel wachten om het gebied der tactici te betreden, en te durven nagaan of het ontwerp-voorschrift wel in alle opzichten aan de nieuwere eischen der tactiek voldoet. Onwillekeurig ontnem ik mij hierdoor de aangename gelegenheid om hulde te mogen brengen aan zooveel goeds en uitstekends, maar van mijn standpunt zou dit toch maar een bloote beleefdheidsvorm zijn, omdat alleen de hulde van een goed bevoegd tactisch beoordeelaar (zie b.v. *Spect.* N°. 6) eenige beteekenis kan hebben. Gaarne wil ik evenwel hulde brengen aan de duidelijke en beknopte wijze, waarop zoo menige voor den soldaat geheel nieuwe beweging in het ontwerp-voorschrift niet alleen omschreven wordt, maar ook aan de eenvoudige wijze van uitvoering dier bewegingen op het terrein.

Om echter in alle opzichten eerlijk man te blijven, zal ik maar eens getrouw opbiechten welke gewaarwordingen mij bezielde hebben, sinds het oogenblik, waarop de korporaal-ordonnans mij het nieuwe boekje t' huis bracht, onder bijvoeging: *«de kosten dezes zijn . . . cts.»* Bij het doorbladeren was ik slechts matig verblijd, een geheel nieuw reglement te kunnen gaan bestudeeren, wat altijd eigenaardige bezwaren heeft, als zooveel oude reglementen, met de lading in tempo's inclus, in het ouderwetsche brein nog blijven rondwarrelen. Overtuigd dat men met zijn tijd moet vooruitgaan, en dat het laatste voorschrift hiertoe zeker nog niet alle noodige finesses bezat, plaatste ik dit getroost in de aanzienlijke rij der afgekeurde reglementen, in de hoop dat de thans verkregen *haute nouveauté* zoo solide mocht zijn, als b.v. het garnizoensreglement van het jaar 1813.

Bij de eerste theorie bleek mij, dat het nieuwe voorschrift de uitvoering van velerlei, ook geheel nieuwe, bewegingen, zoowel in den marsch als stilstaande, in ruimen zin toestaat, maar aan den anderen kant op 't onverwachtst hier en daar zoo vasthoudend is, dat ik mij onwillekeurig, met het oog op die verschillende toestanden, moest afvragen: zal het ons kader gemakkelijk vallen, dit voorschrift in het hoofd te prenten?

Daarna ging ik naar het terrein, en bij het zien van een geknield tirailleur, die na het vuren, uit gebrek aan het noodige commando, niet overeind kon

gebracht worden, stelde ik mij de vraag: »Is er met dit voorschrift in de hand ooit werkelijk op het terrein met den troep getirilleerd?»

Hoewel het niet in mijn bedoeling ligt, deze vragen hier te beantwoorden, acht ik mij toch verplicht, dadelijk alle onzekerheid omtrent den geknielden tirailleur weg te nemen. Nood breekt wetten, en evenals de romanheldin haar geknielden ridder toeroept »wat ik U bidden mag, sta op!», zoo kwam ook de geknielde tirailleur overeind op het in de haast uitgevonden commando: »opstaan».

Na den geachten lezer hieromtrent gerustgesteld te hebben, noodig ik hem beleefd uit, met mij *het werktuiglijk tirilleeren*, dat uitsluitend tot mijn competentie behoort, in hoofdtrekken op den voet te willen volgen, waartoe ik, met een kleine wijziging van de bestaande indeeling, Hoofdstuk I verdeelt in A, B en C, zooals hieronder volgt.

A. *Algemeene bepalingen.* In § 3 lezen wij dat bij den aanvang der oefening de manschappen op twee gelederen rotsgewijze naar de grootte worden gesteld, de grootste man van elk rot in het voorste gelid. Uitgaande van de onderstelling dat deze zelfde bepaling voor iedere afdeeling in front, ook wel in het aanstaande exercitie-reglement zal gevonden worden, zoo komt zij mij hier overbodig voor. Waar in iedere groep, als onderdeel eener grootere afdeeling, deze opstelling volgens de grootte vanzelf spreekt, is bovendien het afzonderlijk releveeren dezer bepaling wel eenigszins in strijd met den aard der tirilleuroefeningen, waarbij noch nauwkeurige richting, noch een zelfde pas, noch een officieel dragen van het geweer wordt vereischt.

Ook zie ik in mijn gedachte bij het versterken der tirailleurslinie, de volgens de grootte verspreide tirailleurs tusschen nevenstaande groepen inschuiven, en daarbij al die mooie regelmatigheid plotseling verdwijnen. Zou het niet doelmatiger zijn, een andere rangschikking te volgen, en b. v. liever in iedere groep den meest ontwikkelden man in het midden te plaatsen, om hem voor richting en verband te doen zorg dragen?

Aan de algemeene bepalingen zou ik gaarne een clause zien toegevoegd, om den officier, met de oefening belast aan te bevelen aan het eind hiervan, op het terrein eenige handgrepen of bewegingen in gesloten orde te doen uitvoeren, daar de ondervinding toch leert, hoe weinig de man de weelde van het zelfstandig optreden kan verdragen. Ik acht deze bepaling wenschelijk tot handhaving der militaire tucht, die in het algemeen even goed moet worden onderhouden als de strenge vuurdiscipline bij het tirilleeren.

B. *Opleiding van één groep.* In § 13 zien wij door den onderwijzer een man uit het midden van het voorste gelid aanwijzen, om op hem te doen verspreiden; zou het niet wenschelijk zijn, dezen man ten aanhoore van de geheele groep te benoemen? De rechts en links staande manschappen kennen hierdoor zijn nummer en plaats, en kunnen zich hiernaar gedragen.

Aan het hoofd van B zou ik dan ook graag lezen:

»De onderwijzer beoemt ten aanhoore der geheele groep een geschikt man uit het midden, onder vermelding, voorzover zulks bij de oefening te pas komt, dat de groep zich op het midden op hem moet verspreiden, de gesloten orde op hem hersteld wordt, deze man bij het marcheeren belast is met het onderhouden der richting, het aansluiten en uitbreiden in den regel op hem geschiedt, door hem in vereeniging met andere groepen, richting en verband moet bewaard worden, en bij tijdelijk met het commando der groep kan belast worden bij eventueele ontstentenis van den groepscommandant.»

Het verspreiden eener groep (§ 12 en volgende) geschiedt op 16 verschillende wijzen, t. w.:

1°. in front (zoowel stilstaand als marcheerend) in 3 variaties in de lijn van opstelling van het voorste gelid, en tevens voorwaarts van die lijn;

2°. uit de flank (alleen marcheerend) rechts en links in de lijn van het voorste rot, en ook voorwaarts van die lijn.

Waar reeds 16 wijzen van verspreiden vermeld worden, zou dit m. i. wel tot 20 aangevuld kunnen worden, door ook het verspreiden stilstaande zonder eenige uitzondering te doen plaats hebben. Ik zeg dit niet alleen ten behoeve van den vaak zeer eenvoudigen onderwijzer of groepscommandant, voor wien die uitzondering een moeilijk te onthouden verboden boom uit het paradijs daarstelt, maar ook omdat een uit de flank *stilstaande* groep toch geen directe onzin is. Zij kan toch voor haar verspreiden zeer goed opgesteld zijn (zooveel mogelijk aan het oog en nog meer aan het vuur des vijands onttrokken) in een terreinplooi, achter struikgewas, of achter een paar zware boomen. Mocht evenwel die opstelling een uitzondering zijn, wat ik van mijn standpunt niet beoordeelen mag, dan zal in werkelijkheid de ontwikkeling uit die opstelling ook tot de zeldzaamheden behooren, maar dit rechtvaardigt nog geenszins een voor den ondergeschikte moeilijk te onthouden reglementaire uitsluiting.

Ik zou het wenschelijk achten, om evenals in § 12, waar vermeld staat dat het verspreiden in den regel op het midden plaats heeft, ook in § 17 te spreken van een uit de flank marcheerende (soms stilstaande) groep. In het algemeen geloof ik dat ieder adjudant met mij in de thans bestaande § 17 nog al eenig bezwaar zal vinden. De uitdrukking, met tweeën en met vieren in genoemde §, vinden wij als voorbode der nog niet verschenen exercitie-reglementen, terwijl wij als drukfout lezen dat de linkervleugelman eener marcheerende groep staan blijft, in plaats van, halt houdt. Er is natuurlijk geen sprake van, om in een of ander drukkend bezwaar te zien; met de uitvoering dier § is het echter anders gesteld, en zou ik, om alle verwarring te voorkomen, gaarne het volgende lezen:

»In den marsch met vieren zijnde, eerst met tweeën herstellen, links

(rechts) opmarcheeren in den looppas, en hierbij tevens onderling een paar pas afstand nemen. Het hoofd der groep houdt halt, of marcheert met den gewonen pas door; na opgemarcheerd te zijn, komt ieder man uit het achterste gelid links van zijn voorman."

Het herstellen van de gesloten orde (§ 19 en volgende) heeft uitsluitend op het midden plaats. Het spreekt vanzelf dat iedereen in beginsel het herstellen op het midden moet toejuichen; maar zou het herstellen (in den regel) op het midden niet wenschelijker zijn, om het onderwijs in het herstellen der groep, zooals dit bij het inrukken der tirailleurs (§§ 35 en 36) plaats heeft, ook hier een plaats te gunnen, even goed als het verspreiden in front in de §§ 14 en 16 ook wel rechts en links wordt onderwezen, terwijl § 41 het verspreiden op het midden toch als doorgaande regel meldt? In § 19 lezen wij bovendien dat het herstellen der gesloten orde bij een stilstaande groep in de lijn waarin zij zich bevindt, en bij een marcheerende groep voorwaarts van die lijn geschiedt. Het eerste ligt in den aard der zaak, maar waarom, vraag ik, kan een marcheerende groep alleen maar voorwaarts, en ook niet in de lijn door flankbeweging in gesloten orde hersteld worden, als de benoemde man hierbij halt houdt.

Bij het aansluiten in § 23 staat: »Om de tirailleurs in de linie te doen aansluiten wordt door den onderwijzer een man uit het midden aangewezen op wien de beweging moet geschieden". Ter verkrijging van meer algemeenheid, b.v. voor een aangeleunde groep, of tot dekking achter terreindeelen, zou ik liever lezen: wordt een man (in den regel uit het midden) benoemd, op wien de beweging moet geschieden.

In § 25 en volgende verheugt het mij dat, hoe fraai de uitleg der commando's avanceeren en retireeren bij menige theorie ook mocht klinken, deze commando's thans vervangen zijn door voorwaarts en rechtsomkeert. Indien de opruiming dier Fransche commando's uitsluitend geschied was, om hiervoor Hollandsche in de plaats te stellen, dan zou in § 62 het woord attaqueeren, wel door stormen of iets dergelijks zijn vervangen, en zou bovendien (volgens de traditie van avanceeren en retireeren) het commando voorwaarts steeds een beweging in de richting des vijands, en het commando rechtsomkeert een beweging in tegengestelde richting moeten aanduiden. Het nieuwe voorschrift heeft met de traditie gebroken, want voorwaarts en rechtsomkeert geven, evenals alle andere commando's (zie ook in § 28 het gewijzigd commando na flankbewegingen), thans rechtstreeks aan naar welke zijde de tirailleur zich bewegen moet, zonder zijn hersenen met een vijand te vermoeien. Alleen het commando halt maakt hierop een uitzondering, want hierbij moet de tirailleur uit zichzelf naar de zijde des vijands front maken. Zeker heeft de ondervinding geleerd, dat het zelf denken voor den eenvoudigen man, maar al te vaak in zelf knoeien ontvaardde, als hij (soms nog wel als vervolg op de uitvoering van een Fransch commando) front moest maken tegenover een denkbeeldigen vijand, die bij onze oefeningen maar al

te dikwijls een bijzondere vaardigheid in frontveranderingen aan den dag legt. Door een voor allen begrijpelijk Hollandsch commando, maar inzonderheid door den vijand zoo lang mogelijk aan een (den man te voren nauwkeurig aangeduide) vaste plaats te binden, zou het zelf denken echter veel gemakkelijker gemaakt kunnen worden. In dit opzicht dan ook vind ik het jammer dat de man door het begrip dat voorwaarts, naar den vijand toe, en rechtsomkeert het tegengestelde beteekent, niet te allen tijde verplicht wordt om bij iedere beweging steeds indachtig te blijven waar de vijand ondersteld wordt zich te bevinden. Wil men het zelf denken echter zooveel mogelijk geheel schrappen, dan moest ook het commando halt, voor zooverre dit te pas komt, nader aangevuld worden door rechtsomkeert, of rechts links front. Afgescheiden van alle voorgaande beschouwingen, zou m. i. toch een zoo korte aanduiding door de groepscommandanten in de linie altijd nog wel de voorkeur verdienen boven het thans dikwijls hinderlijk geschreeuw, als de groepscommandanten het commando halt van den liniecommandant, op omslachtige wijze nader vermeenen te moeten toelichten.

Bij de verklaring van het rechtsomkeert maken in § 26 kunnen de woorden: »stilstaande (in front marcheerende)" m. i. vervallen, daar het commando rechtsomkeert bestemd is voor alle denkbare toestanden. Zoo ook lezen wij bij de uitvoering: »de manschappen maken op de plaats (in den marsch) rechtsomkeert", welke nadere omschrijving overbodig is, en bovendien doet denken aan de 4 (5) bewegingen uit de thans nog bestaande recrutenschool, die waarschijnlijk in de tirailleurslinie niet zoo nauwkeurig zullen verricht worden, als deze school voorschrijft.

Het in § 28 en § 30 voorkomend, nieuwe commando »rechtuit" heeft reeds het noodige burgerrecht verkregen; het nieuwtje heeft zeldzaam vlug de rondte gemaakt bij kader en manschappen, en ik wed dat menig korporaal dit nieuwe commando als het zwaartepunt van het nieuwe voorschrift beschouwt. Wat mij betreft, ik had liever het commando voorwaarts behouden; 1°. in overeenstemming met de nog bestaande exercitie-reglementen, en 2°. omdat men naast rechtuit, onwillekeurig de commando's vooruit en achteruit, in plaats van voorwaarts en rechtsomkeert, zou verwachten.

Thans zijn wij genaderd aan het vuren, en als ik niet den schijn wilde vermijden van een bevoegd beoordeelaar na te praten, dan zou ik mij ook wel willen verheugen in: 1°. dat vóór alle vuren eerst halt wordt gehouden, 2°. dat munitieverspilling voorkomen, en vuurdiscipline behouden wordt, door bij het individueel vuren het aantal patronen steeds op te geven. Aan den anderen kant zou het mij verwonderen dat de vuren *steeds* in knielende houding, en niet *in den regel* in die houding worden afgegeven.

Hierboven heb ik reeds (wel wat te geksheerend) het blijkbaar vergeten commando »opstaan" gereleveerd. Dit commando zou kunnen vervallen als de tirilleur na het vuren uit zichzelf mocht opstaan, wat § 34 verbiedt,

door den volzin: »Wanneer zij het bepaald aantal patronen verschoten hebben, blijven zij in de knielende houding».

Bij het vuren is er niet op gelet dat de tirailleur na afloop van het vuur een ongeladen geweer moet hebben, hetgeen ter voorkoming van ongelukken zeer noodzakelijk is, en bovendien niets geen bezwaar oplevert bij een geweer dat in een oogwenk geladen wordt.

In het algemeen zou ik bij een elementair voorschrift wenschelijk achten, dat de commando's voor den onderwijzer of groepscommandant altijd positief worden vermeld. Om den geest hiervan aan te geven, zou ik de §§ 32, 33 en 34 bijv. als volgt te lezen:

Vuren.

§ 32. Als de groep marcheert, eerst halt commandeeren. De vuren zijn: Salvovuur voor den afstand van 700—400 M., en tirailleurvuur van 400—250 M. Tenzij anders gelast wordt, zullen de manschappen bij het vuren zonder commando knielen. De onderwijzer wijst steeds het doel (zoo mogelijk den onderkant hiervan) aan, terwijl hij zich bij dezen en genen overtuigt van het behoorlijk stellen der vizierklep.

§ 33. *Salvovuur.* De onderwijzer commandeert: *Groepenvuur op (700—400 M.)*, waarop de tirailleurs knielen, laden en de vizierklep stellen. De onderwijzer overtuigt zich hier en daar van het behoorlijk stellen der klep, wijst nauwkeurig het doel aan, en commandeert daarna *Aan—Vuur.* Als de onderwijzer na een of meer salvo's het vuur wil doen staken, doet hij op het commando *vuur* onmiddellijk het commando *opstaan* volgen, waarop de recruten met een ongeladen geweer opstaan.

§ 34. *Tirailleurvuur.* Na het doel aangewezen te hebben, commandeert de onderwijzer: *Op (400—250 M.) (standvizier) 3 (4) patronen vuren.* De manschappen knielen, laden, stellen de vizierklep, richten bedaard, vuren, herladen enz. tot het genoemd aantal patronen verschoten is, waarbij de onderwijzer toeziet dat niemand meer dan het bevolen aantal patronen verschiet. Hierna commandeert de onderwijzer: *opstaan.* Om dit vuur te doen ophouden vóór dat het bepaald aantal patronen verschoten is, commandeert de onderwijzer: *Ophouden met vuren.* Hierop staakt ieder het vuur, en bergt, als de lading geheel of gedeeltelijk verricht is, de patroon weer in de tasch. Hierna commandeert de onderwijzer: *opstaan.*

Het inrukken der tirailleurs §§ 35 en 36 gaat volgens het voorschrift vlug en regelmatig, en voorkomt het lange dralen vóór het front der denkbeeldige reserve. Bij oefening van meerdere groepen, zou het wel aanbeveling verdienen, bij het inrukken de reserve in den regel te laten vuren, ten einde de recruten bij het werktuiglijk vrij maken van het front der reserve, tevens te leeren, waarom dit geschiedt, onder aanduiding dat de

inrukkende tirailleur weerloos is, en dus op dat oogenblik door het vuur van achterstaande troepen beschermd moet worden.

C. *Opleiding eener afdeeling van twee tot vier groepen.* Waar de plaatsing der groepscommandanten in een afdeeling (zie § 3) afwijkt van de gewone opstelling in het thans nog bestaande exercitie-reglement, zou onderstaande schets eener in 4 groepen gepliste afdeeling met de plaatsing der groepscommandanten

	linker gr.	derde gr.	tweede gr.	rechter gr.
1. Gct. .				
3de Gct. .				

misschien wel aan te bevelen zijn voor aanschouwelijk kaderonderwijs, met vermelding tevens van de plaats voor den 2den groepscommandant, als de afdeeling in 3 groepen gesplitst is. Ook mag hier wel ter voorkoming van vergissingen, met zekerheid vermeld worden of de groepen al of niet hun oorspronkelijk nummer blijven behouden na het rechtsomkeert maken, en bij flankbewegingen.

Alvorens de afdeeling te verspreiden, wordt deze in groepen opgelost. In de commando's (§ 39, 40 en 43) die hierop betrekking hebben, zou de uitdrukking »in groepen» kunnen vervallen, omdat het oplossen in niets anders dan in groepen plaats heeft.

Het oplossen geschiedt in front, zoowel stilstaande als marcheerend, op een der groepen, in en voorwaarts van de lijn van het voorste gelid, ergo zonder eenige uitsluiting; uit de flank daarentegen, alleen marcheerend, en uitsluitend voorwaarts van de lijn waarin zich het voorste rot bevindt. Hier vinden wij dus voor de flankformatie oogenschijnlijk nog grootere uitsluiting dan in § 17, wat echter zeer natuurlijk is om geen uit de flank stilstaande groepen te krijgen, die a priori zijn weggecijferd.

Als men uit de linkerflank marcheert, is het zaak om in § 43 goed te weten welke de tweede groep is. Wat de uitvoering dezer § betreft, zou het wenschelijk zijn als er gesproken werd van groepen die zich uit de flank in een schuins rechtsche (linksche) strekking begeven, om te zijner tijd weer uit de flank rechte te marcheren. Bovendien zou hier een schetsteekeningetje voor het kader lang niet overbodig zijn.

Het verspreiden der in front opgeloste stilstaande of marcheerende groepen geschiedt op het midden in en voorwaarts van de lijn waarin zij zich bevinden, en bij uitzondering, voor een der vleugeltroepen, soms op den aangeleunden vleugel. Reeds heb ik met genoeg gereleveerd, dat ook deze uitzondering, bij het meest elementaire onderricht in de § § 14 en 16 degelijk onderwezen is.

Verder lezen wij in den laatsten volzin van § 44: »moesten de groepen verspreiden, enz.» waaruit volgt dat de opgeloste groepen in front of uit de flank kunnen blijven marcheren, zonder daarom onmiddellijk te moeten ver-

spreiden. Omgkeerd kan er dan ook verwacht worden, dat de eenmaal verspreide groepen weer om de een of andere reden op het commando van den onderwijzer groepsge wijze moeten kunnen hersteld worden, iets waarvan in het voorschrift volstrekt niet gesproken wordt. Wel zien wij in § 48 de groepen herstellen, maar dit geschiedt op commando der groepscommandanten en wel om hunne groepen onmiddellijk daarna onderling te doen aansluiten, in gevolge het voorafgaand commando van den onderwijzer om de afdeeling te herstellen.

Dit herstellen der afdeeling geschiedt stilstaande in de lijn van opstelling der opgeloste groepen, of der verspreide linie; marcheerende daarentegen altijd voorwaarts van die lijn, wat weer gebaseerd is op het herstellen van een groep in § 20 en 21.

Bij het aansluiten en uitbreiden in § 49 en 50 wordt alleen gesproken over den onderlingen afstand tusschen de groepen, terwijl tot mijn verwondering het aansluiten en uitbreiden in de groepen zelve gemist wordt.

Bij alle marschen wordt het hiertoe benodigd commando voorafgegaan door: »richting op de . . . groep". Wat wordt hier nu wel mede bedoeld, bij het rechtsomkeert maken? 1°. verandert het nummer der groep na het rechtsomkeert maken? en 2°. wordt de benoemde groep van directie aangewezen naar haar plaats in de linie, vóór of na het rechtsomkeert maken?

De laatste onzekerheid zou kunnen worden weggenomen, door het omdraaien van het commando in »rechtsomkeert, richting op de groep".

Bij het verlengen der tirailleurslinie lezen wij in § 58:

»De commandant der aangewezen groep geleidt haar met den looppas zooveel buitenwaarts van den rechter- (linker-) vleugel, als de afstand der groepen in de linie bedraagt; daar aangekomen doet hij haar op het midden verspreiden." Liever zou ik hiervoor in de plaats willen lezen:

»De aangewezen groepscommandant brengt zijn gesloten groep in den looppas buitenwaarts van den genoemden vleugel naar de linie. Met haar midden op den aangegeven afstand van het midden der uiterste groep aldaar aangekomen zijnde, doet hij zijn groep dadelijk op het midden verspreiden, om zich verder met vuren, enz. onmiddellijk te gedragen naar het voorbeeld zijner nevingroep."

Tijdens de instructie (en dus volstrekt niet uit een tactisch oogpunt) is mij op het terrein meermalen de wenschelijkheid gebleken om een groep uit de tirailleurslinie te kunnen verwijderen, ten einde ze een andere bestemming te geven. Ook zonder commando is mij dit wel gelukt, maar het verwondert mij toch dat het voorschrift alleen leert hoe de linie versterkt kan worden (§ 55 en volgende), en niet tevens hoe ook een groep uit de linie verwijderd kan worden, als b.v. deze of gene vleugel niet meer ernstig bedreigd wordt.

Ook zal de reserve m. i. niet altijd een groep kunnen missen tot het om buigen der linie (§ 59), en zou de vleugelgroep der linie hierin desnoods ook wel zelve kunnen voorzien. In dit geval zou de onderwijzer immers,

na de richting te hebben aangewezen, kunnen commandeeren: »Rechter- of linkervleugel voor- (achter-) waarts ombuigen», waarop de vleugelgroep om haar binnensten vleugelman als spil voor- of achterwaarts omzwenkt. Kan echter, door een groep uit de reserve, aan deze ombuiging tevens een verlenging der linie gepaard gaan, dan zal het eveneens wenschelijk zijn, dat de onderwijzer eerst den commandant dier groep de richting hiertoe aangeeft, alvorens het commando in § 59 uit te spreken.

Daar het ontwerp-voorschrift niet vermeldt dat bij den bajonetaanval (§ 62) de afstanden tusschen de groepen gaandeweg moeten verminderd worden, zoo geloof ik dat de stem van den onderwijzer niet altijd (zeker niet bij het practisch tirailleeren) bij machte zal zijn om het vuur te doen staken. Aangenomen dat er 3 groepen in de linie zijn, op afstanden van 50 pas, en ieder 13 man sterk, dan zal de frontbreedte der linie 120 pas bedragen. Bij den bajonetaanval wordt thans langs 120 pas frontbreedte van de stem des onderwijzers (in den regel een jeugdig onderofficier) het volgende gevegd:

Eerst zal de onderwijzer het individueel vuur overschreeuwen door zijn commando »versnelde pas»; daarna zal hij in den versnelden pas vóór het midden der linie »attaquieren» commandeeren, in den looppas het hoerah! aanheffen, en onder het hoerah der tirailleurs deze met zijn commando »halt» weer domineeren, om eindelijk het hierop volgend tirailleursvuur weer te overschreeuwen met zijn commando »ophouden met vuren». Hoe verdienstelijk ons jonge kader ook moge zijn, toch wenschte ik tot bovengenoemde krachtsinspanning, wel eenige oude onderofficiereu te mogen bezitten, uit de dagen toen er nog geroepen werd: »Jonkers wil je maar eens luisteren naar het commando van sergeant Petit».

Daar die wensch echter wel on vervuld zal blijven, hoop ik dat wij ter tegenwoordige spoedig weder begiftigd mogen worden met tirailleursignalen, en ook met teekens, die ik te vergeefs in het ontwerp-voorschrift gezocht heb.

Thans zal ik mijn tirailleurs groepsgewijze rechts of links uit de flank (minder overeenkomstig het commando, zegt § 65 »uit de rechter- of linkerflank») laten inrukken, en blijven tot mijn leedwezen mijn miliciens van 1883 ditmaal verstoken van het anders zoo opvrolijkend zangonderwijs in de tirailleursignalen.

Bij den afloop der instructie wensch ik hun toe, dat zij, na het thans reeds genoten onderricht, later zoo min mogelijk op een dwaalspoor zullen gebracht worden door noodelooze wijzigingen bij het herzien van het in vele opzichten reeds zoo doeltreffend ontwerp-voorschrift, waarin, naar ik vertrouw, het schrappen, bijvoegen enz. tot een minimum zal gereduceerd worden. Moge, gebaseerd op het bestaand ontwerp, ons kader spoedig in het bezit geraken van een kort en degelijk tirailleer-voorschrift, zonder tegenstrijdigheden of dubbelzinnigheden. De onderofficier en korporaal moge hierin overal zijn commando's gepreciseerd vinden opgeteekend, liefst met enkele toelichtende schetsteekeningen tusschen den tekst. Een en ander

zal hij ongetwijfeld meer op prijs stellen, dan de toelichting van zijn werkring als aanstaand bataljons- en regimentscommandant.

Hiermede ben ik gekomen aan het eind mijner beschouwingen over het werktuiglijk tirailleeren. Mocht de lezer mij hier of daar ongepast, spottiek, niet ernstig genoeg, enz. gevonden hebben, men houde het mij ten goede, want het lag niet in mijn bedoeling om de schaduwzijde, die ik naast zoovele lichtpunten meende te ontdekken, met voordacht onaangenaam te releveeren. Moge vooral de geachte Commissie voor de samenstelling hiervan overtuigd zijn, en mij toegeven dat een luitenant-adjutant, die 16 jaar lang als officier heeft moeten schikken en plooiën met de soms alles behalve vermakelijke toestanden onzer exercitie-reglementen, wel eens bitter kan worden. Hoewel nieuwe exercitie-reglementen voor de deur staan, wil ik hiertoe slechts één geval aan de vergetelheid ontrukken, en wél het afsmarcheeren met afdelingen uit de liniestelling, waarbij gedurende het zwenken de voeling wordt onderhouden naar een guide, die n. b. eerst na afloop der zwenkende beweging benoemd wordt.

Deze en dergelijke onmogelijke toestanden worden in massa in onze exercitie-reglementen aangetroffen, en acht ik hoogst verderfelijk voor de zoo noodzakelijke militaire tucht bij den ondergeschikte. Voor aanvoerders van troepen moge een algemeene vrijheid van handelen een noodzakelijk vereischte zijn, de sergeant en korporaal daarentegen dient in alle toestanden precies te kunnen lezen wat hij moet verrichten en commandeeren. De overtuiging hiervan leidde mij tot dit geschrift, en mocht ik hierdoor slechts iets hebben bijgebracht om eenige meerdere vastheid in onze elementaire voorschriften te verkrijgen, dan zal ik mij als luitenant-adjutant dubbel gelukkig achten.

's Hage, 3 Augustus 1883.

C. H. VAN DER WIJCK.

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

1897

1898

1899

1900

RECEIVED FOR THE

1870

1871

1872

1873

1874

1875

1876

1877

1878

1879

1880

1881

1882

1883

1884

1885

1886

1887

1888

1889

1890

1891

1892

1893

1894

1895

1896

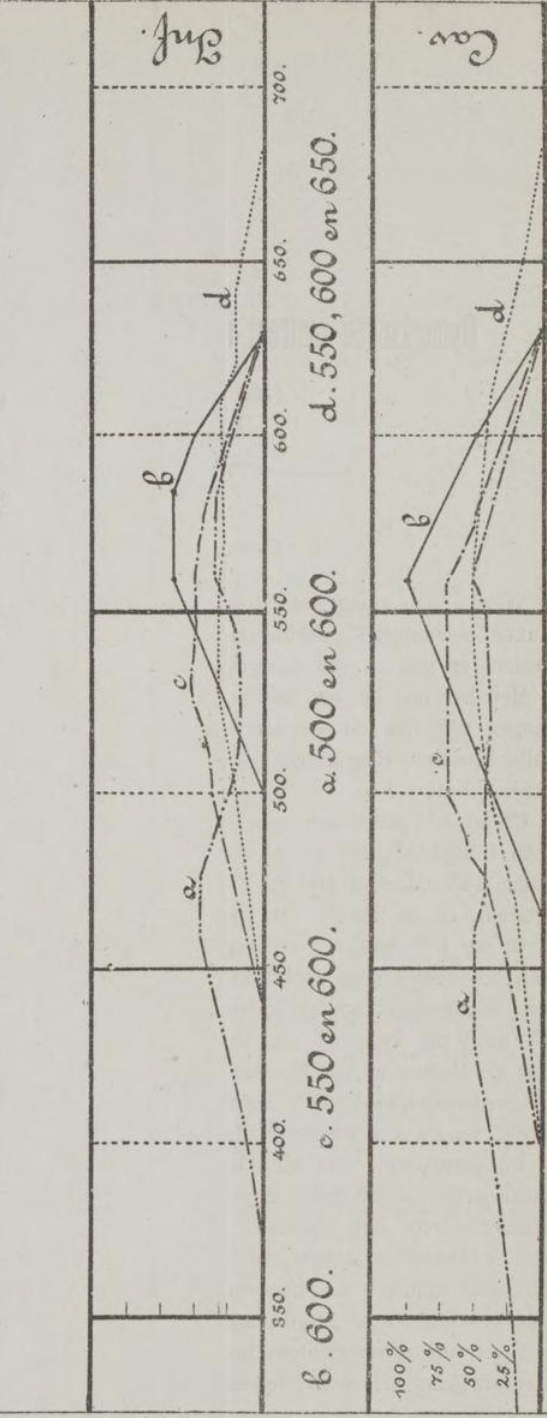
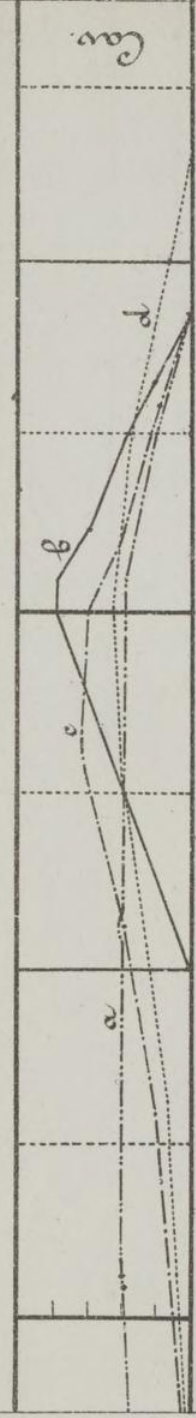
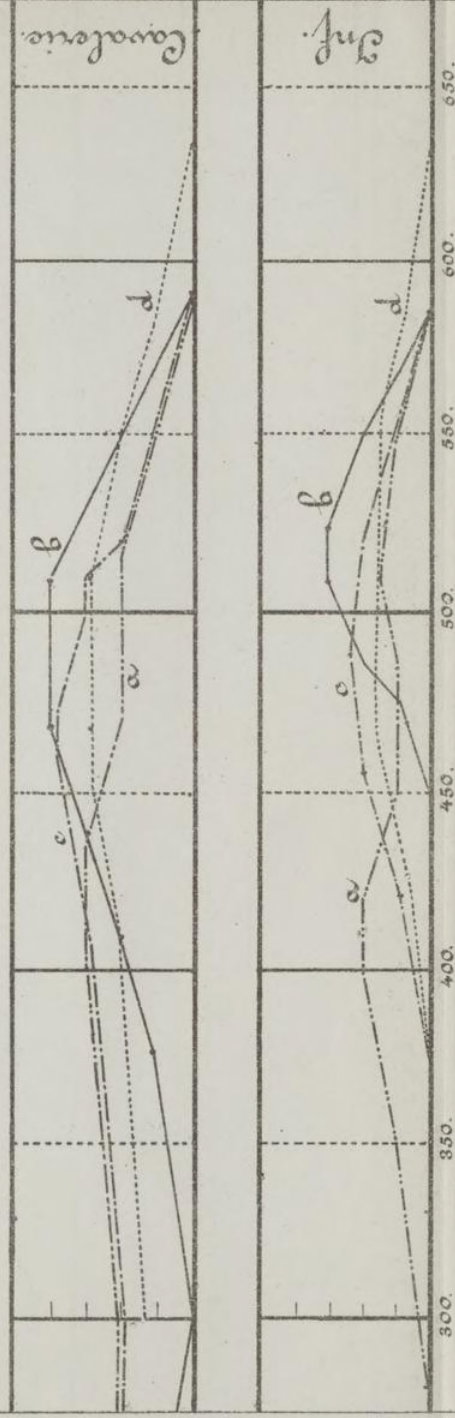
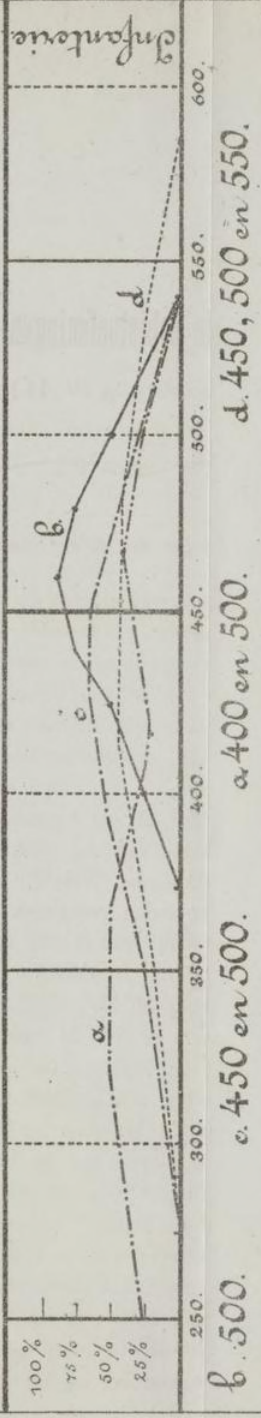
1897

1898

1899

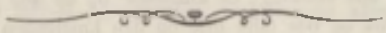
1900

Kogelbundels voor het geweer kl. kaliber.

Opmerkingen omtrent de schietoefeningen onzer infanterie.

(Met schetsen op Pl. 14.)

1. Oefeningen der scherpschutters.

Werd mij de vraag voorgelegd: »wat moeten de scherpschutters leeren door hunne oefeningen?» zonder aarzelen antwoordde ik: den invloed van het weder, en wat zij van hun geweer kunnen verwachten.

Met het oog op het laatste zou de schijf nooit of hoogst zelden kleiner mogen zijn dan de veronderstelde spreiding en met het oog op het eerste zelfs grooter. Hoe is het in dit opzicht gesteld met de oefeningen der scherpschutters?

C³ en C⁹ geven aan vóór 150 M. de kopschijf van 3 dM. Raadpleegt men Bijlage A⁴, dan zal de hoogte van den rechthoek, waarin alle schoten vallen (25 cM. vóór 100 en 7 dM. vóór 200 M.) op 45 cM. mogen gesteld worden, en de breedte van genoemden rechthoek op 4 dM.

C³ en C¹⁰ schrijven de kopschijf van 5 dM. voor, terwijl de afmetingen van bovengenoemden rechthoek 7 en 5 dM. zijn. Natuurlijk zijn C⁶ en C¹¹ nog ongunstiger, wijl de spreiding 50 M. verder wel grooter zal zijn. Zelfs C⁸ geeft die kopschijf nog aan voor 300 M., niettegenstaande het Verslag van de Commissie der Normaal Schietschool van den 30sten November 1879 als vermoedelijke of 50 $\frac{2}{3}$ spreiding 257 en 186 mM. opgeeft, en de rechthoek, waarin alle schoten vallen, 1 M. hoog en 8 dM. breed is.

Bij genoemde oefeningen is, evenals bij de beweegbare schijf voor den zwarten streep, de trefkans gering. Nu moge het waar zijn, dat de scherpschutters over het algemeen hun schoten krijgen in kleiner rechthoeken, dan ik hierhoven aangaf, te betwijfelen is het toch, of wel alle schoten in de schijf komen. En hoe ontmoedigd is niet de schutter, als een volgens zijn meening zuiver gemikt schot, buiten de schijf valt. Wel dwingen kleine schijven tot zuiver richten, maar daartegenover staat, dat de man de grootte der afwijking niet weet, telkens wanneer hij het doel mist. Wel is het meer

in overeenstemming met den oorlogstoestand, omdat ook dan niets hem waarschuwt, hoever hij misschiet, doch vredesoefeningen moeten hem zijn gebreken en den invloed van het weder leeren, en zijn beter dan eenige van buiten geleerde getallen.

Met uitzondering van het richten zijn dus groote schijven te verkiezen boven die, waarbuiten in den regel de helft der schoten valt.

Zou het niet verkieslijk zijn de 3- of 5- mansschijf ook voor de scherp-schutters te gebruiken? Daarop is een kop afgebeeld, die kan dienen voor oefeningen op 50 en 100 M., en door aanbrenging van een smal of van een 5 cm. breed strookje grijs papier op de helft der figuur, (al naar men de afscheiding onzichtbaar of zichtbaar wil hebben), kan het bovenste deel een liggenden man voorstellen. In plaats van de kop zou de liggende man dan doel kunnen zijn bij de 3de en 9de oefening, de knielende bij de 4de en 10de, terwijl de 5de en 11de, daarna de 6de (alle drie op den knielenden man) en die op de beweegbare schijf zouden volgen, zoo de uitkomsten der voorafgegangene oefeningen het vertrouwen gaven, dat van het meerendeel der kogels treffers konden verwacht worden.

Mogen deze opmerkingen niet aan bedilzucht worden geweten; zij zijn slechts aan belangstelling in de voornaamste oefening der infanterie ontsproten.

2. De 2de Klasse van het Schijfschieten.

Het meerendeel der officieren, zoo niet allen, zullen het hebben toegejuicht, dat in de laagste klasse alle oefeningen doorloopen worden, onverschillig of de man goed, dan wel slecht schiet. Maar ook menigeen zal de opmerking gemaakt hebben, dat in garnizoenen met kleine banen de manschappen gemakkelijk kunnen voldoen. De kans toch om veel punten te behalen neemt bij de 5 eerste oefeningen geregeld af; de 6de is wel eenigszins gemakkelijker dan de 5de oefening, doch de 7de en 8ste zijn moeilijk.

De proeven, op den 5den Mei 1879 door de Commissie der Normaal Schietschool op 500 M. genomen, zullen wel van goede schutters afkomstig zijn. Toch heeft het schijnbaar gunstigste beeld (zie de Verslagen, Rapporten en Memoriën van het jaar 1880) 2 van de 40 schoten 7 dM. boven het gemiddeld trefpunt; (dit laatste ligt 11,5 dM. boven en 7,5 dM. links van het mikpunt) en het schijnbaar ongunstigste beeld 1 schot 12 dM. boven het gemiddeld trefpunt.

Ook de Bijlage A^a van ons Voorschrift raadplegende, vindt men voor de hoogte van den rechthoek, waarin alle schoten vallen op 400 M., 1,35 M. en voor 500 M. 2,30 M. Neemt men voor 425 M. de hoogte als 1,6 M. en voor 475 M. als 2 M. aan, dan zal men waarschijnlijk niet ver mistasten. En daar het gemiddeld trefpunt bij de 7de oefening vermoedelijk op $35 + 53 = 88$ cm. boven den onderkant der schijf komt, vallen de hoogste en laagste schoten dus 88 ± 80 d. i. 168 en 8 cm. boven den onderkant.

Bij de eerste wijze van vuren zal de reeks zich het verste vóór het doel uitstrekken; achter het doel even ver als bij de 2de en 3de wijze en minder ver dan bij de laatste manier. Om het aantal procenten in die ruimten te kunnen nagaan, heb ik, bij gebrek aan gegevens in de Bijlagen B, eenige kogelbundels geteekend (waarvan de uitkomsten voorkomen op de schets op Pl. 14) met behulp van Bijlagen A^a en ^b en A^c. Wel zijn volgens die teekeningen de onveilige ruimten kleiner dan de trefferreeksen van B¹ en derhalve de procenten iets hooger, doch, wijl ze slechts onderling en niet met de trefferreeksen worden vergeleken, mag men m. i. met eenig vertrouwen aannemen, dat in werkelijkheid dat vuur het beste is, wat hier uitmunt.

Ik vond, dat men tegen infanterie mocht rekenen op minstens

	25 §	50 §	75 §	100 §
op de afstanden van				
1ste manier	250—410 en 425—500.			
2de »	400—520.	425—500.	435—480.	
3de »	350—500.	390—470.		
4de »	370—530.			
en tegen cavalerie:				
1ste manier	0—500.	0—465.	350—385.	
2de »	325—520.	360—500.	390—480.	420—460.
3de »	0—500.	0—465.	360—460.	
4de »	0—530.	360—500.	400—460.	

Uit het bovenstaande ziet men,

dat 100 § tegen cavalerie en 75 § tegen infanterie alleen verkregen wordt door het gebruik van één vizier (2de wijze);

dat dit ééne vizier 50 M. meer moet zijn dan de geschatte afstand om het hoogste percent treffers op of nabij het doel te brengen;

dat het bezigen van 2 vizieren, die 50 M. verschillen, (3de manier) verre te verkiezen is boven de 1ste manier (100 M. verschil), wijl het op het infanteriedoel minstens 50 § (berekend 65 §) brengt, en de 1ste manier even vóór het doel, van 410—425 M., zelfs minder dan 25 § heeft;

dat het aanwenden van 3 vizieren met 50 M. verschil tegen infanterie minstens 25 § brengt op een ruimte, 80 M. vóór en 80 M. achter het doel, derhalve naar achter 30 M. meer dan de 1ste en 10 M. meer dan de 2de wijze; en

dat tegen cavalerie ook het hoogste aantal treffers bij de 2de manier, daarna bij de 3de voorkomt, en de 4de wijze het hoogste aantal treffers beter op den geschatten afstand brengt, en ook de 25 § ruimte naar achter 30 M. langer is dan bij de 1ste manier.

Netzelfde oordeel gaven mij de teekeningen van bundels voor 500 en 550 M. afstand, en, indachtig aan de onjuistheid van het afstanden schatten, zou ik aan de 4de manier de voorkeur geven, zoo niet de oorlogsuitkomsten op $\frac{1}{10}$ of $\frac{1}{20}$ der vredesresultaten worden geraamd. En waar blijven die $\frac{1}{10}$ of $\frac{1}{20}$

Zou dit deel der kogels niet, evenals het \star of $\star\star$, op den grond te recht komen, al is het dan ook eenige hectometers voor of achter den geschatten afstand?

Ook is het te betwijfelen of ze alle rechts en links uitwijken, of aaneengesloten het doel ontwijken en gezamenlijk op 1 dm². rust zoeken? Behoeft er dus wel vrees te bestaan, dat de spreiding de misschatting in afstand niet zal overtreffen? Ik geloof neen, en veronderstel zelfs, dat die spreiding nog wel wat kleiner mag zijn (en kan worden door grooter geoefendheid der schutters) zonder onder te doen voor de misschatting.

Te verkiezen is dus die wijze van vuren, welke op den geschatten afstand de meeste percenten brengt, d. i. het gebruik maken van één vizier, voor afstanden beneden 600 M. met 50 M. meer opzet.

Kampen, Juli 1883.

VAN DIJK.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

In een tijd dat men in ons vak bijna van niets anders dan manoeuvres hoort, en een groot gedeelte van ons leger er trouwens dagelijks mee te doen heeft, kan ik wel moeilijk weerstand bieden aan de verzoeking, ze tot het onderwerp van mijn correspondentie te maken. De zuiver tactische oefeningen, waarmede de korpsen in de residentie in garnizoen, zich dagelijks bezighouden, geven intusschen minder stof tot beschouwingen dan hetgeen op andere plaatsen op dit gebied voorvalt.

Weinig afwisseling in de keuze van het terrein, en daarbij de omstandigheid dat wij hier op het oogenblik van bereden artillerie onthloot zijn, vormen natuurlijke oorzaken voor mindere belangrijkheid van de gecombineerde oefeningen van het garnizoen der residentie. Die oefeningen mogen voor den enkelen man en ook voor het wapen op zichzelf misschien daarom niet minder resultaat afwerpen; voor de officieren kan zulks natuurlijk niet in dezelfde mate het geval zijn. En hoewel die oefeningen stellig een betere waardeering verdienen dan de dikwerf laffe en onjuiste critiek, waarop b. v. het Dagblad ons soms vergast, wensch ik liever voor van daag eens met een enkel woord te gewagen van de eigenaardige manoeuvres, die op een gedeelte onzer Nieuwe Hollandsche linie gehouden worden.

De tijd ligt zoover niet achter ons, dat over die Utrechtsche linie, ja over ons gansche verdedigingsstelsel, als het ware een geheimzinnig waas lag; dat de beteekenis dier doode weerstandsmiddelen, hun verband, de wijze waarop daarvan partij moest worden getrokken, verborg voor het oog

der groote massa van de officieren van het leger. Evenals de wetenschap zoolang het exclusief eigendom was der priesters en kloosterlingen, die ze met najverige zorg ontoegankelijk wisten te houden voor de groote menigte, evenzoo was nog kort geleden, dat om zoo te zeggen strategisch sanctuarium van onze verdediging, gesloten voor ons, en moesten wij ons tevreden stellen met het weinige, wat de enkele ingewijden ons daarvan, door de voorzichtig opengeschoven reten der gordijn, wel durfden te laten zien.

Wat zijn wij in dit opzicht gelukkiger dan in de dagen van l'Homme gris en den Oud-soldaat. Zij verdienen mijns inziens, dat hun daarvoor hulde gebracht wordt, de mannen, die door den stoot te geven aan oefeningen als de hierboven genoemde, een groot gedeelte van het leger, althans van het officierskorps, in staat hebben gesteld, door persoonlijke aanschouwing kennis te maken met de eigenschappen en de zwakke zijden van die gedeelten onzer weerstandsmiddelen, die in ieder geval onder alle denkbare omstandigheden, toch bestemd zijn een belangrijke rol te spelen bij de verdediging des lands; ons rekenschap te geven van de taak, die wij daarbij zullen te vervullen hebben. En gelukkig schijnt ons ook de gedachte, om zelfs voor de officieren, die aan zulke oefeningen geen deelnamen, de gelegenheid te openen een, zij het ook vluchtigen blik daarop te slaan. Van dat voorrecht, waarde Spectator, hebben velen met mij gretig gebruik gemaakt, en we zijn er van overtuigd dat zij zich evenmin als wij over dien tocht zullen te herouwen hebben. Ja, wij vonden het een verblijdend teeken, dat onder de bezoekers van de bezette forten der linie, zich zelfs zovoele officieren der schutterij bevonden; niet slechts dewijl daardoor versterkte belangstelling blijkt in oorlogszaken van een zijde, waarvan wij dat niet altijd gewoon waren, maar vooral omdat die heeren daardoor tot de ontdekking komen, dat, wil men inderdaad meer officier zijn dan alleen voor de leus, er heel wat meer komt kijken dan in de exercitie-reglementen staat. Het kan niet anders dan in hun oog de beteekenis verhoogden van hetgeen door het leger in vreedstijd gedaan moet worden, om zich voor zijn werkring in oorlogstijd te bekwamen; bij enkelen zal het zeker den lust opwekken om zich wat meer op de hoogte te stellen van die eischen van militaire kundigheden, welke zij niet geheel ontberen kunnen, zonder zich werkelijk in hun militaire hoedanigheid bespottelijk te maken. Wellicht dat in letterlijken zin de meerderheid hunner »n'a vu que du feu" bij dat bezoek, maar dat alleen reeds kan tot nuttig nadenken stemmen.

Wij hadden het voorrecht, bij die wandeling langs het noordelijk gedeelte der Nieuwe Hollandsche linie, de voorlichting tot onzen dienst te hebben van een technisch, alleszins bevoegd beoordeelaar, een genie-officier, die zich wel bijna op het vaderschap van verschillende der permanente werken kon beroemen; onder wiens toezicht althans onderscheidene dier werken waren hervormd tot hun tegenwoordig aan de nieuwere eischen beantwoordende

gedaante. Zoo iets is bepaald een »bonne aubaine» te noemen, als men over slechts enkele uren beschikken kan, en die alzoo lichtelijk voor minder belangrijke zaken misbruikt. Mochten deze regelen onder zijn oogen komen, dan vinde hij hierin onzen dank voor zijn zeer gewaardeerden kameraadschappelijken dienst.

Het is inderdaad een bevredigende aanblik, die het noordelijk gedeelte der linie te aanschouwen geeft, wanneer men bij andere gelegenheden, zooals met ons een vorig jaar het geval was, op *andere punten* der linie, eenigszins onaangenaam verrast is geworden door de ontdekking, dat verschillende harer werken als verscholen liggen tusschen den aanval der dekking biedende terreindeelen, pachthoeven, buitenplaatsen, aanplantingen enz. Neen hier, wat dit noordelijk gedeelte aangaat, moet men wel pessimist zijn, om meer verdedigbaarheid te eischen.

Dat kleine Muiden, — wij dachten zoo'n minder beduidend, in een hevolkt rijk Hollandsch landschap verstopt, zoowat oppgelapt antiek vestinkje te zien — wat teekent het zich duidelijk, sterk, als schier onneembaar steunpunt van den linkervleugel der linie af. Mijn waarde vriend, het heeft inderdaad indruk op ons gemaakt, toen wij daar die Oud-Hollandsche bevestigingswijze, met haar lage bastions en breede door het riet verborgen natte grachten, verrijkt of laat ik liever zeggen herschapen zagen, door de toevoeging van de voordeelen van het meer moderne caponnière-stelsel. Wat een kranig, goed gedemarkeerd front tegenover die echt Nederlandsche weilandenvlakte, waar tot op afstanden van de krachtige uitwerking der artillerie, die men aannemen kan, dat tegenover zulk een van de eigenlijke hoofd-operatielijn afgelegen punt in aanwending kan komen, nagenoeg geen dekkende terreinvoorwerpen den aanval begunstigen als alleen het op \pm 3000 M. gelegen Muiderberg. Hoe methodisch is het tracé berekend op de beide kale hoofd-accessen: den zeedijk en den weg naar Naarden. Wat ligt die nieuwe caponnière vóór dat hoofdfront, met zijn nagenoeg onkwetsbare lage flankerende batterijen daar niet als een model uit een leercursus voor versterkingskunst. Het vormt inderdaad een eigenaardig geheel die gemoderniseerde fortificatie met de overblijfselen uit den feodalen tijd. Hoog boven wallen en dijken verheft zich het »slot», in zijn streng middeleeuwschen stijl, nog steeds de elementen en den tijd trotseerende. Wat zou de wetenschap van heden, de 19de eeuwse artillerie, dien trots spoedig gebroken hebben, — die eeuwenoude muren spoedig in puin leggen. Niets van wat anders die oude ruïnen een zoo rustig, vriendelijk aanzien geeft, overblijfselen van park of bosch, onttrekt de naakte muren aan het oog.

Was het alleen het werkelijk aangrijpend schouwspel, de zee, die slechts door den dijk ervan gescheiden is, dat die plek tot het lievelingsoord van Hoort's letterkundigen kring maakte? hun dichtertelijken geest inspireerden? Men zou waarlijk geneigd zijn te gelooven, dat het beminnelijke vroolijke gezelschap zich dat hoekje had gekozen om zich veiliger buiten de nieuws-

gierige blikken van de eenvoudige Gooilanders te kunnen overgeven aan hun »joyeux ebats». Doch wij mogen ons niet laten verleiden tot een afdwalen naar een anderen kring van overdenkingen, dan die het doel van onzen tocht meebrengt. Laten we dus de geheimen, de herinneringen, achter die slotmuren gesloten, laten rusten, en het alleen betreuren, dat met de eischen van versterkingskunst niet overeen te brengen was, dat kasteel tegen vijandelijke granaten te dekken.

Een flink stevig modern bomvrij reduit zou hier stellig beter op zijn plaats zijn. Voor dat gemis wordt men echter schadeloos gesteld door de sedert tiental jaren verrozen bomvrije kazerne achter het hoofdfront van Muiden gelegen. Die kazerne vonden wij thans door ongeveer 200 man en een viertal officieren bezet, welke laatsten, ondanks zij juist van een langdurige oefening waren teruggekeerd, ons met de meeste voorkomenheid, rondgeleide deden. Het geheele gebouw met zijn twee verdiepingen maakt, vooral ook door de eenvoudige maar waarlijk smaakvolle versieringen van den gevel en de goede proporties, een aangename indruk. Wat u bij het binnentreden al dadelijk treft, is het ruime, frissche logies, dat de gekazematteerde vertrekken aan den troep opleveren. De manschappen zijn wat ligging betreft stellig in voordeeliger conditie, dan in menige kazerne onzer groote steden. Wat vooral bijdraagt om de vertrekken het sombere donkere te ontnemen van de meeste dier verblijven in forten, zijn de overal witte muren, iets wat wij trouwens reeds in den bomvrijen toren van de West-batterij hadden opgemerkt; het is zeker een gelukkige gedachte van dien genie-officier geweest. Zelfs op portalen en gangen was het daardoor veel lichter dan anders bij de eigenaardige constructie van bomvrije gebouwen het geval had kunnen zijn.

Wij achten ons gedrongen hier hulde te brengen aan de keurige netheid, die zoowel in chambrees, als in keuken en bakkerij waarvan terloops gezegd, het brood uitstekend was, en waarin *200 noodig* voor 3000 man kan gebakken worden, kortom in alle accessoire lokalen heerschte. Alles had een aanzien van orde en regelmaat, te meer verdienstelijk, bij een zóó tijdelijk verblijf als hier het geval is, en bij den inderdaad drukken nog al afmattenden dienst der bezetting.

Hoe primitief dan ook, toch bood het logies der officieren een mate van comfort aan, waarmede zich stellig in oorlogstijd ieder onzer gaarne zou tevreden stellen. Slechts één enkele klacht vernamen wij, en wel over het drinkwater. Het blijkt echter dat de minder goede hoedanigheid daarvan alleen daaraan te wijten was, dat men het reservoir nooit geleidigd had, zoodat natuurlijk sinds jaren water daarin gestaan had. Enfin men weet dat voor 't vervolg, en men ziet daaruit opnieuw hoe goed zulke oefeningen in vreedestijd zijn, om de aandacht op dergelijke belangrijke bijzaken te vestigen.

Eenzoo te Weesp en op den grooten bomvrijen toren van het fort Uiter-

meer viel het logies der troepen ons zeer mede. Luchtversching, ventilatie, dat hoofdpunt voor hygiëne voor de bezetting, die wie weet hoe lang in de enge ruimte moet leven, schijnen goed verzekerd; althans nergens vonden we eenig spoor van vunzige, bedompte lucht. Nu is het waar, alle kazematten, waren open, de lucht stroomde vrij door schietgaten en ingangen binnen; in het gure jaargetijde, en vooral als men bezoek van vijandelijke granaten te wachten heeft, zal wel alles zooveel mogelijk gesloten, en dus licht en lucht misschien wel eens wat te wenschen overlaten; toch hadden wij ons in die betrekkelijk kleine forten die nadeelen grooter voorgesteld dan wij ze ons nu kunnen denken. In een der kazematten, tevens logies, werd juist een vuurmond afgeschoten, zonder dat men noemenswaardig last had van den kruitdamp die in enkele seconden door den toren optrok.

Hoewel wij natuurlijk gedurende een bezoek van slechts enkele uren, slechts een klein stuk van het bezette gedeelte der linie konden zien, en van de eigenlijke manoeuvres niets, waarin op dat oogenblik trouwens een rustpunt was ingetreden, hebben wij, dank zij de zeer welwillende voorlichting, die ons overal te beurt viel van de zijden der fortecommandanten en hunne officieren, ons zeer goed rekenschap kunnen geven van het vele omvattende en werkelijk inspannende van hun taak. Schier overal staat men verbaasd over hetgeen in zoo betrekkelijk weinig tijds is verricht. Op Uitermeer is b.v. een zeer respectabele hoeveelheid aarde verzet, niet alleen voor de kolossale bom- en scherfvrije remises en wijkplaatsen, maar voor de vele gedekte gangen die het terrein van het werk doorkruisen.

Wanneer men ook maar oppervlakkig kennis maakt met de werkzaamheden die verricht zijn als: het in batterij brengen dier zware vuurmonden op de veelal hooge walgangen; de constructie van holtraversen, remises, scherfvrije onderkomens enz.; de palissadeeringen en den aanleg van chicanes, wolfskuilen en ijzerdraandverspervingen, waarbij op sommige plaatsen, zooals bij de West-batterij de palissaden in de steenen glooiing van den dijk geplaatst moesten worden, een alles behalve gemakkelijk werk, — dan betreurt men het, dat de meeste dier werkzaamheden slechts voor het tijdelijk doel der manoeuvres moesten dienen, en men het gemaakte weer grootendeels moet afbreken. Wat mij verwonderde is dat tot blindeeringen in het algemeen zoo weinig gebruik van spoorstaven gemaakt is. Bezwaren tegen vervoer zullen daarvan wel niet de oorzaak zijn; men zou de benoodigde hoeveelheid rails immers in de forten kunnen opleggen.

Ja, de artillerist heeft het in deze dagen op die forten druk gehad. Dagelijks toch worden eenige malen door het ingraven en doen springen van stormzakken op plaatsen waar vijandelijke granaten worden verondersteld ingeslagen te zijn, dégats aangericht, die belangrijke herstellingen, eenige uren arbeid vorderen. Zoo zagen wij op de West-batterij een kniestuk van een schietgat en enkele der zijwanden geheel uit elkander slaan; de zware binten verbogen en enkele gebroken. Een kanon van 15 cM. was gedurende

den nacht buiten het werk gebracht, om als tusschenbatterij, geloof ik, daarnen opgesteld te worden; die verrichting had 5 à 6 uren arbeid van 18 man gevorderd, als ik mij de mededeeling van den commandeerenden artillerie-officier juist herinner. Dezelfde vuurmond moest den anderen of misschien daaropvolgenden dag weer op zijn vorig emplacement teruggebracht worden. Dat alles geschiedt op die kleine forten en batterijen à tours de bras — zonder paarden dus — door het mulle zand. Noch de officieren, noch de troep beklagen zich over de moeiten; ze begrijpen dat het bij dergelijke oefeningen van dat karakter tehuis behoort. Bij het zien van de velerlei beslommingen waarmede onze kameraden op de forten te doen hadden, hebben wij hen niet met te veel vragen willen lastig vallen.

Gaarne hadden wij anders nog een en ander vernomen omtrent sommige punten, als b.v. de uitkomsten die men had van het gebruik van postduiven, van de telegraaf SIEMENS-HALSKE, bijzonderheden omtrent de aanwending van gewapende uitleggers. Enfin, die bijzonderheden zullen wij later wel ontmoeten in de rapporten en verslagen omtrent de manoeuvres.

Ook de infanterie-bezettingen slapen niet op rozen. Luitenants van dat wapen, die wij te Muiden en Weesp spraken, deelden ons mede dat verscheidene hunner om den anderen nacht op wacht kwamen; evenzoo de meeste onderofficieren en korporaa's, terwijl de manschappen gemiddeld slechts op twee vrije nachten konden rekenen. Bovendien hebben 's nachts veelvuldig alarmeeringen plaats. Als men bij dat alles de goede, ja uitmuntende geest waarneemt, de gewilligheid waarmede onze miliciens zich van die vermoeiende taak kwijten, dan komt men tot de geruststellende gedachte, dat het er met den soldatengeest in ons vredeslegertje nog niet zoo slecht uitziet als wel eens door enkele „quand même" afkeurders is beweerd.

Van het verloop der manoeuvres, van de opstellingen en ondernemingen van den aanvaller konden wij in de weinige uren, waarover we beschikten, natuurlijk weinig zakelijks vernemen. Trouwens ge volgt die waarschijnlijk uit de couranten, of beter nog, ge krijgt daarvan immers later een veel degelijker overzicht, dan de mededeelingen à bâtons rompus, die zogenoemde ooggetuigen, meestal alleen op de hoogte van hetgeen in hun onmiddellijke omgeving voorvalt, u zouden kunnen leveren.

Een bepaald volledig „verslag" is immers ook niet wat ge van mij verwacht; wel gegevens „pris sur le vif", indrukken van het oogenblik, zooals de nieuwere schilderkunst het zou noemen. . . „le genre impressionniste incohérent." Goed afgewerkte schilderijen, krijgt ge gewoonlijk genoeg van anderen, maar ik weet dat ge daarin wel eens hebt opgemerkt dat juist de studie, het overleg, de voorbereiding van die verslagen als ik het eens zoo noemen mag, de realiteit der dingen wat verflauwt of verwingt. Een troep in haar geheel kan u b.v. den gunstigsten indruk geven van orde en tucht, zoodat hij die er buiten staat opwekking gevoelt, die eigenschappen

te roemen. Maar gaat ge nu misschien koel, bedaard, enkele strafregisters nasuffelen, of naar den toestand vragen aan den een of anderen superieur, die juist over een geïsoleerd geval te klagen heeft, dan wordt uwe ingenomenheid met iedere gesignaleerde tekortkoming of overtreding flauwer, en zoo ge niet afkeert eindigt ge met te zwijgen. En toch hebt ge u wat den »Gesammteindruck" betreft misschien volstrekt niet vergist; uw oordeel was misschien toch zeer juist. Het kan zijn dat bij de uitvoering hunner taak, verscheidene officieren moeilijkheden hebben ondervonden, die hun voor een oogenblik wrevelig gestemd, minder gunstig hebben doen oordeelen over het geheel. Wie onzer heeft dat niet ondervonden. Juist hierom valt het den niet betrokkene, den onpartijdige, die niet naar een detail oordeelt, dikwerf gemakkelijker over dat geheel lof of blaam uit te spreken.

Tot de voor ons nieuwe zaken, die wij op onze tournée aantreffen, behoort ook de kar tot vervoer van gewonden en zieken, die wij te Weesp konden bezichtigen. Op zichzelf beschouwd verdient dat voertuig waarlijk een plaats op de tentoonstelling naast de nieuwste vindingen op het gebied van ligging en transportmiddelen voor zieken en gewonden en doet den ontwerper alle eer aan. Met zijn lage gehogen as en hooge raderen, gelooven we gaarne dat het aan alle redelijke eischen van stabiliteit voldoet, en naar wij vernemen is de trekkracht van één paard, zelfs bij langdurige marschen en minder goede wegen, voldoende. Het inwendige wijst op comfort, ja zelfs op meer luxe in de bewerking dan men in den regel bij legermaterieel aantreft. Ze zijn te benijden diegenen onder de gevallen strijders, wien het geluk te heurt valt in zoo'n voertuig te worden opgenomen. Maar juist die gedachte riep ons onwillekeurig voor den geest, de grieven die men na 1870 van alle zijden vernomen heeft, niet het minst van den kant der militaire geneeskundigen, die de slachtingen rondom Metz vooral, maar ook later aan de Loire en op andere oorlogstoonneelen hadden bijgewoond, tegen de te groote luxe bij de verzorging van de gebleeserden en zieken aan den éénen kant, en het nog altijd, ja meer dan vroeger gebrek, dat aan den anderen kant in de meeste legers zich deed gevoelen aan genoegzame hoeveelheid practische brancards en handen om de gevallen van het slagveld *tijdig* weg te voeren. De strijder, die eenmaal opgenomen het geluk had eerst de veld-lazareths, daarna de hospitalen der zoogenaamde eerste linie te bereiken, genoot een verzorging die voorbeeldig heeten kon. Geëvacueerd van die zeer tijdelijke hospitalen, stations, villa's, bijzonder daarvoor geschikte gebouwen van kleine localiteiten, niet ver van het slagveld gelegen, en waar het eerste verband, de eerst vereischte hulp was verleend, kwam de lijder al spoedig in de hospitalen der 2de linie, waar alles er reeds op was ingericht, die eerste haastige hulp te verbeteren of te completeeren. Veelal in betrekkelijk grootere plaatsen opgericht, goed voorzien — dank zij de particuliere liefdadigheid en de nooit volprezen activiteit van instellingen als het roode kruis, — van alle hulpmiddelen die wetenschap en humaniteit in onze eeuw

kunnen aanbrengen, werd de patient daar zóo lang en zóodanig behandeld dat zijn verdere genezing nog slechts een quaestie van tijd meer was. De convalescentie bracht hij dan veelal in de nog beter meer permanent ingerichte hospitalen der 3de linie door.

Het groote publiek heeft zich wel eens een eenigszins verkeerd denkbeeld gevormd, b.v. van de *plaats*, waar vooral die particuliere liefdadigheid en het roode kruis van hun edele werkzaamheid hebben doen blijken.

Het heeft zich dikwerf voorgesteld, dat *op de gevechtsvelden* te midden van den kogelregen, die *dames*, uit de eerste standen zelfs, hun liefdadig werk gingen verrichten. Men heeft in romances, in novellen en met het penseel, die voorstelling ingang doen vinden. Niets is minder waar. Zonder iets te willen verkleinen van de verdiensten van die juweelen van het schoone geslacht, die er niet tegen opgezien hebben haar *fijne, delicate, vrouwelijke natuur, haar »pudeur de caste*”, in contact te brengen met de soms zoo door pijnen en gebrek tot den ruwsten natuurstaat gebrachten lijder, moeten we toch de zaak niet anders voorstellen als ze was. *Op het slagveld*, neen daar zwerven die liefelijke verschijningen niet rond *»quoiqu'en disent les romanciers*”. Wel in de hospitalen der 2de en 3de linie, en het is waarachtig toch al bewonderenswaardig genoeg. Maar op het slagveld, ja d aar komt hulp te kort. Die de hospitalen bereikt moge alles vinden wat hem redden kan; maar op het slagveld, d aar tusschen de struiken, in de ravijnen en greppels, tusschen de brandende puinhoopen, in de zoeven met de bajonet binnegestormde huizen, DAAR BLIJVEN ER NOG TE VEEL LIGGEN.

De ambulances in 1870 waren zoo rijk, dat ze dikwerf tot overdaad moesten overgaan om de van alle zijden toevloeiende gelden te besteden.

Versterkende middelen — ook van de kostbaarste; versnaperingen, die voor den eenvoudigen soldaat van dat hospitaal een El-Dorado maakten, waarbij op vele plaatsen wel eens ziekelijke overdrijving en een beetje *»aanstellerij*” van de hogere standen, niet te miskennen zijn geweest, d araan ontbrak het niet. — Er zijn ambulances geweest, waar men, na den soldaat weken lang als convalescent behandeld te hebben, en hem dagelijks een regime te hebben toegediend van bouillons, eieren en den besten wijn, zoodat hij, hoewel volkomen hersteld, niet dan noode naar zijn haardstede ging, hem nog een volledige uitrusting en bovendien zooals in zekere ambulances te Brussel en te Aken, Keulen en andere plaatsen, nog een ruim reisgeld toegaf. Wij zouden zelf geen militair moeten zijn om niet met dankbaarheid aan die weldadigheid van onze eeuw te denken. Maar wij denken er toch bij: hoe jammer, hoe ellendig dat niet een groot gedeelte van die *overdaad* ten goede kon komen van de arme ongelukkigen, die niet een hospitaal konden bereiken, dewijl het aan brancards, *aan hulp op het terrein van den strijd* ontbrak. — Of heeft men dagen na S edan, in de bas-fonds van Givorne — ja tot in de onmiddellijke nabijheid van Parijs, bij Buzenval, niet hoopen geblesseerden gevonden, die d aar onder de ellendigste folteringen van woud-

koorts en dorst lagen, en die thans reddeloos verloren waren, terwijl hun wonden misschien van weinig beteekenis waren geweest, als men *tijdig* hulp, al ware het minder volmaakte hulp had gebracht? En met geen karren of wagens, kunt ge dikwerf de plaats bereiken waar de strijder valt.

Wij moeten ons in normale gevallen voorstellen den oorlog te voeren in ons eigen land, en waarschijnlijk al zeer spoedig in het meest bevolkte gedeelte daarvan. Langdurige marschen, — d. i. ten minste één weldaad van de geringe breedte van ons grondgebied, — zullen wel ná weinige dagen ophouden, de strijd dan meer gelocaliseerd worden. Verre transporten van onze geblesseerden zullen vermoedelijk minder noodzakelijk worden dan in andere legers. Is het te gewaagd te gelooven, dat we voor dat vervoer, in ons eigen land op *zeer groote* hulp van de bevolking mogen rekenen, zoodat onze aandacht, en onze financieële middelen wellicht *nog* nuttiger kunnen aangewend worden, tot oplossing van het andere, onzes inziens gewichtiger gedeelte der zaak, — *genoegzame hulp op het terrein?* Brancards, en nog eens brancards, zoo bewegelijk mogelijk opdat ze in onze half geïndeede drassige, met heggen en sloten doorsneden terreinen onze gevallenen kunnen opzoeken, en ze langs voor ieder ander voertuig soms onbruikbare dijkes, kaden, voetpaden in veiligheid kunnen brengen, ziedaar waarvoor naar onze gevoelens, *in het leger* vooral moet gezorgd worden. Want nog eens gezegd: tusschen de kogels en granaten, daar schiet de particuliere hulp nog te kort, daar moeten wij ons zelf redden.

Wij vermeten ons daarom niet, de hier besproken kar af te keuren: integendeel wij gelooven dat die evenals de ziekenschuiten zeer doelmatig is ingericht. De vraag komt ons alleen bij het zien van zulke keurig net afgewerkte vervoermiddelen voor den geest: zal bij beperktheid in de geldelijke middelen, het ééne niet ten koste van het andere gaan? Voor zulk een kar, hoeveel lichte, overal te brengen brancards? Kunnen wij het een *en* het andere voldoende hebben, dan vervalt de waarde mijner beschouwing, maar van het andere zullen we veel, ontzaglijk veel noodig hebben.

Hoeveel gunstiger de indruk ook ware, die ik van de inwendige inrichting — het verblijf, de verzorging van den troep enz. — op de forten kreeg: ik geloof dat de kameraden, die er buiten blijven, die meer de actieve oorlogshandelingen zullen af te werken krijgen, meer te benijden zullen zijn. Wanneer zulke forten op terreinen zijn aangelegd, zooals rondom Metz en Parijs b.v., waar de bezetting volop gelegenheid had om, zij het op kleine schaal, door nachtelijke uitvalen, ondernemingen van den kleinen oorlog, tegen 's vijands linien, in één woord door actief optreden naar buiten, afwisseling te brengen in het anders zoo eentoonig lijdelijk afwachten en enkel uitoefenen van nooit verzwakte waakzaamheid, dan loopen de opgewektheid, de goede geest, de wakkerheid minder gevaar, op den duur verloren te gaan.

Men leze slechts hoe b.v. de betrekkelijk kleine marine-bezettingen van Nogent, van Rosny, Noisy, ja zelfs van de redoute la Fuisanderie en andere

kleinere werken, ieder oogenblik nachtelijke excursies ondernamen tegen de Deutsche batterijen en werken aan den rand van het Bosch van Bondy en hoe dikwerf schijnbaar ondergeschikte doeleinden, als het gaan opruimen of als richtpunt voor vijandelijke batterijen minder bruikbaar maken van terreinvoorwerpen, het voor één of enkele dagen vernielen van vijandelijke loopgraven en batterijen, het voorwendsel werden tot stoute ondernemingen, die de bezetting "en haleine" hielden, de gelegenheid openden tot daden van moed en beleid voor subalterne officieren en een goed werkenden nijdver opekten — dan zou men het bijna gaan betreuren, dat in dit opzicht de sterkte van dat noordelijk gedeelte onzer linie, de kaalheid van het voorliggend terrein, de weinige naakte accessen, de rol van die bezettingen wel tot een nagenoeg absoluut passieve zal maken.

De artillerie zal wellicht dikwijls zijn hart eens kunnen ophalen, maar voor de infanterie-bezetting dier forten zal onvermijdelijk dit gedeelte van den oorlog, behalve zijn gewone ellenden, nog het kwaad hebben van een beetje saai te zijn op den duur. Wellicht echter zullen aan den anderen kant, die "uitleggers" daarin wat welkome afleiding brengen.

SPROKKELAAR.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militie en de provinciale troepen. (*Vervolg*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recruteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Août.)

De organisatie der Fransche artillerie volgens de wet van 25 Juli 1883. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Het Poolsche leger in de XVIIde eeuw. Overzicht van de inrichting, samenstelling en de vechtwijze van het Poolsche leger en meer in het bijzonder van het gedeelte dat onder Koning JOHAN III SOBIESKY deelnam aan het ontzet van Weenen in 1683. (Oest. M. Z., Aug.)

De militair-huishoudelijke toestand der Kozakken. (*Slot*.) Hun middelen van bestaan, de veeteelt, de paardenfokkerij, het onderwijs, wet op den dienst der Kozakken en het verlaten van den krijgstand. (Allg. M. Z., N°. 54 en 53—55.)

Een blik op het Oostenrijksche leger, meer in het bijzonder wat de infanterie betreft. Mededeelingen door een Duitsch officier naar aanleiding van een langdurig verblijf in Oostenrijk. (Allg. M. Z., N°. 54—58.)

De organisatie van het Grieksche leger. (Allg. M. Z., N°. 57—58.)

II. Algemeene krijgskunst.

Het gebruik van kameelen in de colonnes. Gedragsregelen voor de convooien met kameelen, om zoo min mogelijk verliezen te lijden en stoornis te vermijden. (Sp. M., 1 Sept.)

De verdediging der Alpen door Italië. Dit uit het Italiaansch vertaald opstel, wijst op de zwakke punten van die verdediging bij een aanval van de westzijde. (Sc. M., Août.)

De soldaat. (*Vervolg*.) Eigenaardigheden van de verschillende wapens, waarmede bij de opleiding rekening moet worden gehouden. Hierbij wordt op het nut der afscheiding van de vesting- en de bereden artillerie gewezen. (Sc. M., Août.)

Reglementen-studie XLII. Het reglement voor de Russische troepen te voet. Beknopt overzicht van dit reglement. Over het algemeen kan uit dit infanterie-voorschrift nog veel ballast over boord worden geworpen; de leer van het vuurgebruik, alsmede de grondslagen voor het gevecht zijn helder en duidelijk. (Oest. M. Z., Aug.)

De tactische gedragsregels der Russen bij Plewna, beoordeeld van het standpunt der Oostenrijksche voorschriften. De Russische cavalerie bleek in den verkennings- en kondschapdienst niet opgewassen tegen de cavalerie der West-Europeesche machten. Ook haar optreden in het gevecht liet

te wenschen over. Tot verontschuldiging mag worden aangeweerd de gebrekkige gevechtsleiding en het ongunstige terrein. De *artillerie* trad slechts bij uitzondering met alle beschikbare krachten op, evenmin werd zij tot in de veroverde stellingen vooruitgebracht. De opstelling op de vleugels behoorde tot de zeldzaamheden, terwijl het gebruik der vuurmonden tot het uiterste, als beginsel niet werd gehuldigd. De *infanterie* gaat bij gedeelten ten aanval en stuit daardoor telkens op overmacht. Het aanvalsfrent is meermalen te klein; de reserve wordt dikwerf te laat in gevecht gebracht. Van de vervolging door middel van het vuur wordt afgezien, evenmin wordt de orde vóór den aanvang der vervolging hersteld. SKODELEFF's gebruik van de *infanterie* in het gevecht maakt op een en ander een gunstige uitzondering. (Oest. M. Z., Aug.)

De wapenschouwing te Parijs op 14 Juli en de tegenwoordige toestand van het Fransche leger. Bijzonderheden over de gehouden parade en het oordeel daarover van de Fransche pers en van Duitsche officieren. Men is algemeen van meening dat het leger sedert het vorige jaar weder is vooruitgegaan. (Allg. M. Z., N°. 59—60.)

Elsass-Lotharingen. Een militair-geographische studie. Beschrijving van de gesteldheid des bodems, de bebouwing van het land, de bevolking, de communicatiën. Beschouwing over het terrein met het oog op groote operatiën. (Allg. M. Z., N°. 61—63.)

Manoeuvre-critiek. Beschouwing over de wijze, waarop de leiders, na afloop eener manoeuvre, hun critiek moeten inrichten: zij moet zaakrijk wezen, tot leering strekken, vrij van scherpte en kort zijn. De punten, waarover zij loopen moet, worden aangegeven. (Allg. M. Z., N°. 62—64.)

Beschouwingen over de opperste leiding in den slag van Vionville—Mars la Tour. De beoordeeling van den strategischen toestand aan weerszijden vóór den slag en de daaruit voortgevolgde maatregelen. Idem na den slag. (Wordt vervolgd.) (Allg. M. Z., N°. 65.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Schietproeven der firma KRUPP met twee kanonnen van 12 cM, lang 30 kalibers op affuiten, die den terugloop opnemen. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Het indirecte schieten der *infanterie*. Ontwikkeling van verschillende methoden om bij het richten op een hulprichtpunt het gedekt liggende doel te treffen, en vergelijking van de waarden dezer methoden voor de practijk. Voor de toepassing in den veldslag is het indirecte vuur, volgens de aangegeven methoden, te ingewikkeld; voor den vestingoorlog zou men in vredetijd de noodige voorbereidingen kunnen treffen, om het met vrucht te kunnen aanwenden. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Velocimeter-studiën. Mededeeling en verklaringen van eenige proeven in Frankrijk genomen met de velocimeter, waarbij uit de trillingen van een stemvork de gegevens werden verzameld ter bepaling van de snelheid van terugloop, gasdruk in de ziel, snelheid van het projectiel in verschillende punten van zijn weg in de ziel, druk op den stootbodem, arbeid door de buskruitlading verricht enz. — Het gebezigde kanon had een kaliber van 10 cM., het projectiel woog 12 en de buskruitladingen 3,2 en 2,2 KG. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Het *Armstrong*-achterlaadkanon van 12 duim (0,5 cM.). (Met een plaat.) Beschrijving met schetsen van den ten behoeve van de kustbatterij Soledad bij Cadix geleverden vuurmond met daarbij behoorende affuit en munitie. De projectielen hebben een gewicht van 317,5 KG., de zwaarste lading bedraagt 147,44 KG. Tevens wordt een overzicht gegeven van de met den vuurmond genomen proeven, van zijn ballistische eigenschappen en een vergelijking gemaakt met Duitsche, Russische, Amerikaansche en *Krupp*-kanonnen van hetzelfde kaliber. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Over de assen der afwijkingen. Zie onder XV.

Het materieel der Italiaansche artillerie. De munitie-kisten der nieuwe rijdende batterijen. Het materieel van 9 cM. Verandering van den houwtser van 22 cM. en dien van 24 cM. enz. (*Wordt vervolgd.*) (Rev. d'A., Sept.)

Beknopt overzicht van de proeven, door de Oostenrijksche artillerie, in 1882 genomen (Slot.) Getrokken uit de *Mitth. des Art.- und Genie-Wesens.* (Rev. d'A., Sept.)

V. Militaire administratie en intendance.

Het nieuwe reglement op de regeling der uithetaling van bezoldigingen. Na de vereischten van een dergelijk reglement besproken te hebben, wordt het besluit getrokken, dat het nieuwe op 8 Juni jl. vastgestelde, hoewel aanmerkelijke verbeteringen aanbrengende, niet aan die vereischten voldoet. (Sp. M., 1 Sept.)

Over de administratie en het geldelijk beheer van troepenkorpsen. De Fransche administratie sedert Lodewijk XIV. Overzicht van de wijze waarop zij tegenwoordig wordt gevoerd in Frankrijk en Duitschland. Aan te brengen vereenvoudigingen in de regiments-administratie. (*Wordt vervolgd.*) (Sc. M., Aoct.)

De nieuwste laarzenquaestie. Een pleidooi wordt gevoerd voor de afschaffing van het tweede paar laarzen, dat de man in den randsael meevoert; in de plaats daarvan wenscht men den driedaagschen voorraad levensmiddelen op een vijfdaagschen te brengen. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

Militaire vereenigingen voor het verschaffen van crediet, kleding en onderstand. Het voornemen bestaat tot oprichten van de beide eerste; terwijl de wenschelijkheid van de laatste wordt betoogd. (Allg. M. Z., N°. 59.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Het gevecht van het bataljon volgens de Fransche, Duitsche en Russische reglementen. Vertaling van een Duitsch artikel over dit onderwerp, waarin een critisch vergelijkend overzicht van de drie reglementen gegeven wordt en de hoofdpunten van verschil voor het gevecht van het bataljon worden aangegeven. (Sp. M., 1 et 15 Sept.)

Het stadium der repeteer-geweerquaestie in Frankrijk. Mededeeling van eenige dagbladcorrespondentiën omtrent de richting, waarin de oplossing der quaestie bij de daarvoor bestaande commissie gezocht wordt. (Allg. M. Z., N°. 50.)

De quaestie der invoering van een kartetsprojectiel bij de infanterie. Vertaling van een artikel uit het *Journal des sciences militaires*, waarin een patroon met 3 kogels aanbevolen wordt. Men is van meening dat hierdoor grootere voordeelen verkregen zullen worden dan door de invoering van een repeteer-geweer. (Allg. M. Z., N°. 52.)

Het repeteer-geweer, stelsel *Sporer* en *Harl*. Beschrijving van een door deze beide fabrikanten gewijzigd Duitsch infanterie-geweer met patronenmagazijn in de kolf voor 6 patronen. (Allg. M. Z., N°. 55.)

Nieuwe voorstellen betrekkelijk de verbetering der bewapening van de Fransche infanterie. Om het gewicht der munitie te verminderen, zonder tot het verkleinen van het kaliber en dus tot aanschaffing van nieuwe geweren behoeven over te gaan, zullen proeven genomen worden met kogels die volgens de as doorboord zijn. (Allg. M. Z., N°. 61.)

De quaestie van de toepassing van het infanterie-vuur bij het offensief. Om bij het offensief op succes te kunnen rekenen, moet men met een zoo groot mogelijke sterkte optreden, de gevaarlijke ruimte zoo snel mogelijk doorloopen en daarom zoo recht mogelijk op het doel afgaan. In de eerste plaats wordt aangetoond, dat de strijd van infanterie tegen infanterie beslist wordt

door het vuurgevecht op den afstand, waarop men van elk schot een treffer kan verwachten. (*Wordt vervolgd.*) (Allg. M. Z., N°. 65.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Velddienst van de cavalerie. (*Vervolg.*) Verkenningen van het terrein en van den vijand. (Sc. M., Août.)

De laatste raid van STUART van uit den zadel gezien. Mededeeling van hierop betrekkelijke brieven van den zoon van Generaal REALE, die als gewoon cavalerist den bedoelden tocht medemaakte. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De artillerie bij de beschieting van Alexandrië. (Allg. M. Z., N°. 64.)

De aanvullingsdienst der artillerie in oorlogstijd. (*Vervolg.*) De wijze waarop die dienst geschiedde bij het Duitsche leger in 1870 en 1871. (Rev. d'A., Sept.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Het bouwen van barakken in Bosnië en de Herzegowina tijdens de eerste periode van de bezetting dezer landen (*Met platen.*). Een denkbeeld wordt gegeven van de omstandigheden, waaronder het bouwen moest geschieden, en verder de constructie der barakken alsmede hunne voor- en nadeelen hijkens de ervaringen der practijk medegedeeld: om ten slotte enkele gevolgen uit het behandelde te trekken ten behoeve van hen, die later met den bouw van barakken kunnen belast worden. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Grondbeginselen voor een nieuwe inrichting van ons ingenieurs- en vestingwezen. Het terrein, waarop de tegenwoordige militaire ingenieur zich moet bewegen is te uitgebreid, zoodat verdeling van arbeid noodzakelijk is. Een afscheiding tusschen bouwkundige ingenieurs en pionierofficier is echter niet voldoende; zoodoende zouden geen van beiden een genoegzaam ruimen werkkring hebben. De pioniers moeten opgelost worden in de infanterie; het uitvoeren der bouwwerken moet aan civiele beambten overgelaten worden; terwijl vestingartillerie en genietroepen moeten samengeamolten worden tot vestingtroepen, waarvan een gedeelte der officieren zich speciaal toelegt op de studie van den vestingoorlog en de eischen en inrichting van verdedigingswerken. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

Het westelijke verdedigingsfront en het tegenwoordige verdedigingsstelsel van Italië. (*Wordt vervolgd.*) (Jahrb. A. u. M., Sept.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

De oorlog in Bulgarïe. Plevna. Het vroeger reeds aangekondigde werk van CARDONNE "Keizer Alexander II; 20 jaren regering" is thans verschenen. Op de belangrijkheid van dit werk wordt de aandacht gevestigd, en, in verband hiermede, het hoofdstuk medegedeeld handelende over de derde bestorming en overgave van Plevna. (Sp. M., 15 Sept.)

De expeditie van Coréa in 1866. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 Sept.)

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Sept.)

De slag van Assiette. (*Vervolg.*) (Sp. M., 1 et 15 Sept.)

Het oorlogsjaar 1683. In de afdeeling voor krijgsgeschiedenis van het

K. K. oorlogsarchief is onder dezen titel een werk samengesteld, waarin het beleg van Weenen in 1683 beschreven wordt. Een beknopt overzicht van dit belangrijke werk wordt gegeven. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Algerië en Tunis. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Sept.)

De oorlogen der Vendée tegen de eerste Fransche republiek van 1793 tot 1796. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Sept.)

De Pruisische huzaren bij het leger der bondgenooten van FREDERIK DEN GROOTE in de jaren 1758—1760. De lotgevallen van de 15 eskadrons, die door FREDERIK DEN GROOTE aan het leger zijner bondgenooten werden toegevoegd. (Wordt vervolgd.) (Jahrb. A. u. M., Sept.)

Custoza in 1848 en 1866. Een vergelijking tusschen de beide veldslagen in genoemde jaren aldaar geleverd. (Allg. M. Z., N°. 50—52.)

Een verbetering. De Generaal Vrijheer v. SCHUDTHEIM, voormalig chef van den staf van het Maas-leger, weerlegt de uitspraak van den Maarschalk MAC-MAHON — voorkomende in het jongst verschenen werk van BAZAINE — dat een aanval in de richting van Carignan, 's morgens te 6 uren, kans van slagen zou gehad hebben en de Kroonprins van Saksen reeds bevel gegeven had tot den terugtocht. (Allg. M. Z., N°. 55.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over de verlichting van versterkte plaatsen in Rusland. Op-gave van de verschillende in gebruik zijnde verlichtingswijzen nl. met elektrische lampen, vuurpijlen, lichtbommen, flambouwen, halle projectielen met petroleum gevuld en lantaarns. (Rev. d'A., Sept.)

Over de assen der afwijkingen. Noodig is te bewijzen, dat de verticale en horizontale afwijkingen van elkaar onafhankelijk zijn, omdat op deze stelling de toepassing van de waarschijnlijkheidsrekening op het schieten berust. STACCI — het is een vertaling van een opstel van zijn hand dat gegeven wordt — he-wijst, dat, onverschillig welke het aantal en de richting der oorzaken ook zijn die de afwijkingen te weeg brengen, zij herleid kunnen worden tot twee resul-teerende oorzaken die onafhankelijk van elkaar zijn en wier onderling loodrechte richtingen samenvallen met de twee door het middelpunt der afwijkingsgroep gaande hoofd-traagheidsassen. (Rev. d'A., Sept.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Veertiendaagsche kroniek. De gezochte grieven in het artikel der Nordd. Allg. Zeitung kunnen Frankrijk tot leering strekken, hoe men de oprecht-hed der goede gezindheid van Duitschland jegens Frankrijk moet opvatten. — De zaken in Tonkin gaan goed: het is echter noodzakelijk de troepen binnenkort te ververschen en te versterken. (Sp. M., 1 Sept.)

Veertiendaagsche kroniek. De bedoeling van het artikel der Nordd. Allg. Zeitung is niets anders, dan een poging om Frankrijk te intimideeren en het te nopen, zich onzijdig te houden, wanneer een conflict met Rusland mocht ontstaan. — De oprichting van de vestingartillerie is een feit geworden. — De controleurs der administratie maken hun eerste inspectie-reis; men verwacht dat zij vele inlichtingen zullen meebrengen omtrent de gebreken van onze admini-stratie en hun inspectie-reis het uitgangspunt kan zijn voor belangrijke hervormingen. (Sp. M., 15 Sept.)

De spoorwegmaatschappijen en de officiersfamiliën. De vader-landsliefde der spoorwegmaatschappijen wordt in de laatste jaren hoog geroemd. Men is van oordeel, dat zij daarvan een goed bewijs konden leveren, door niet langer te weigeren, de echtgenooten en kinderen van officieren voor verminderd tarief te vervoeren. De diensten, die het leger dikwerf aan de maatschappijen verleent bij overstromingen, sneeuw enz., wettigen alleen reeds een dergelijken maatregel. (Sp. M., 15 Sept.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Mei en Juni. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Verscheidenheid. Een nieuw middel ter vervaardiging van zuivere nikkel. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Verscheidenheden. De electriche verlichting van de *Brooklyn*-brug. — Electriche verlichting van bouwwerken onder water. — Ballons voor electriche lampen tot verzachting van het licht. — Buigzame isoleerende stof. — Het electriche geweer-*Baby*. — Overbrengen van kracht op 'grootte afstanden. — Electriche ontstekingsmiddel. — Overbrengen van kracht op grooten afstand door electriciteit. — Electriche spoorweg in Parijs. — Springen van een Engelsch kanon van 64 ℞. — De totale lengte der Europeesche spoorwegen. — Het spoorwegnet der Vereenigde Staten. — De reddingsboot van LAKE. (Mitth. A. u. G., Heft 7 u. 8.)

Een woord over anonymiteit en pseudonymiteit. Betoog dat anoniem schrijven of een pseudoniem gebruiken geenszins altijd afkeuring verdient, maar integendeel dikwerf gewenscht is. (Jahrb. A. u. M., Sept.)

Verscheidenheid. De geschiedkundige tentoonstelling bij gelegenheid der viering van het 200-jarig eeuwfeest van het ontzet van Weenen. (Allg. M. Z., N°. 50.)

Verscheidenheid. Een nieuw materiaal (wolfram) voor projectielen van draagbare vuurwapenen. (Allg. M. Z., N°. 52.)

Militair en burger. Wederlegging van een anti-militair artikel der *Hessische Landeszeitung*. (Allg. M. Z., N°. 53.)

Levensbericht van den Generaal FELIX DOUAL. (Allg. M. Z., N°. 53.)

Verscheidenheden. Het Berlijnsche panorama van den slag van Sedan. — De Kolonel BURGER over de Chineesche oorlogsvoering. (Allg. M. Z., N°. 54.)

Een Amerikaansch oordeel over het Duitsche krijgswezen. Mee-deeling van een te New-York hierover gehouden voordracht door den voormaligen Amerikaanschen Gezant te Berlijn, ANDREW WHITE. Het oordeel is hoogst gunstig. (Allg. M. Z., N°. 56.)

Het 50-jarig jubilé van het militaire blad *Der Soldatenfreund*. (Allg. M. Z., N°. 57.)

Verscheidenheid. Levensbericht van den Luit. Generaal Loos. (Allg. M. Z., N°. 58.)

De roeiwedstrijden en de aankweeking daarvan bij het officierskorps. Betoog dat oefeningen in het roeien niet alleen genoeg verschaffen maar ook tot krachtsontwikkeling strekken. Denkbeelden worden ontwikkeld voor het oprichten van roeivereenigingen onder het officierskorps. (Allg. M. Z., N°. 59—60.)

Verscheidenheid. Het Fransche verdedigingsstelsel en de Parijsche ceintuur-spoor. (Allg. M. Z., N°. 61.)

Verscheidenheid. De leetijd van het personeel van het Duitsche rijksleger en der oorlogsmarine. (Allg. M. Z., N°. 63.)

Verscheidenheden. De geschiedkundige tentoonstelling bij gelegenheid van de viering van het ontzet van Weenen. — Het aandeel van de Italiaansche troepen aan het reddingswerk te Ischia. (Allg. M. Z., N°. 64.)

Verscheidenheden. Duitschland: Oefeningen in de militaire telegraphie; postduiven. — Engeland: Proeven met stalen *Palliser*-projectielen. — Oostenrijk-Hongarije: Nieuwe wapening van de vestingartillerie met *Wanzen*-geweren. — Italië: Reorganisatie van de applicatie-school der artillerie en genie. (Rev. d'A, Sept.)

Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschot.

(Vervolg van N°. 10, bladz. 695.)

Berekening van de ballistische tabellen.

Alvorens met de hiervoren afgeleide formules der baan eenige toepassingen te maken, zullen wij ontwikkelen op welke wijze tot de waarden van de functiën \mathfrak{D} , \mathfrak{J} , \mathfrak{X} en \mathfrak{Z} kan worden geraakt.

Beginnen wij in herinnering te brengen, dat de formules (10) voor den weerstand, na daarin, ingevolge het aangevoerde op bladz. 687, v vervangen te hebben door $u = \alpha v \cos \theta$, zijn:

$$\begin{aligned}
 W_1 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 2,1868 u^{1,01} && \text{voor snelh. van 700 tot 500 M.} \\
 W_2 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,29932 u^{2,23} && \text{» » » 500 » 400 »} \\
 W_3 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,0000205524 u^{3,33} && \text{» » » 400 » 350 »} \\
 W_4 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,000000021092 u^5 && \text{» » » 350 » 300 »} \\
 W_5 &= \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot 0,033814 u^{7,2} && \text{» » » 300 » 140 »}
 \end{aligned}$$

Zij hebben dus den algemeenen vorm:

$$W = \frac{R^2}{g} \cdot \frac{\Delta}{\Delta_1} v u^n,$$

terwijl de weerstandsfunctie (bladz. 687), die tot grondslag is genomen bij het opmaken van de verschillende vergelijkingen der baan — formules (n), (o), (p), (q), (r), (24), (25) en (26) — van den volgenden vorm is:

$$W = \frac{R^2}{g} \cdot F(u);$$

weshalve men heeft:

$$F(u) = \frac{\Delta}{\Delta_1} c u^n,$$

en bijgevolg de vergelijkingen (c), (d), (h), (m) overgaan in:

$$\mathfrak{D}(u) = - \int \frac{u \, du}{F(u)} = - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{1}{c} \int \frac{du}{u^{n-1}} = \frac{\Delta_1}{\Delta} \left(\frac{1}{(n-2) c u^{n-2}} + D \right)$$

$$\mathfrak{J}(u) = - 2g \int \frac{du}{u F(u)} = - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{2g}{c} \int \frac{du}{u^{n+1}} = \frac{\Delta_1}{\Delta} \left(\frac{2g}{n c u^n} + I \right)$$

$$\begin{aligned} \mathfrak{X}(u) &= - \int \frac{\mathfrak{J}(u)}{F(u)} u \, du = - \frac{\Delta_1^2}{\Delta^2} \cdot \frac{1}{c} \int \frac{\left(\frac{2g}{n c u^n} + I \right) du}{u^{n-1}} \\ &= \frac{\Delta_1^2}{\Delta^2} \left(\frac{g}{n(n-1)c^2 u^{2n-1}} + \frac{I}{(n-2) c u^{n-2}} + A \right) \end{aligned}$$

$$\mathfrak{Z}(u) = - \int \frac{d(u)}{F(u)} = - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{1}{c} \int \frac{du}{u^n} = \frac{\Delta_1}{\Delta} \left(\frac{1}{(n-1) c u^{n-1}} + T \right)$$

De constanten D, I, A, T kunnen willekeurig gekozen worden. Wij hebben, in navolging van SIACCI, bij de berekening der tabellen, die constanten zoodanig bepaald, dat, voor $u=700$, de functiën $\mathfrak{D}(u)$, $\mathfrak{X}(u)$, $\mathfrak{Z}(u)$ nul worden, en voor diezelfde grens $u=700$, de constante I in de functie $\mathfrak{J}(u)$ nul gesteld. De uitkomsten der berekening zijn hierachter in een tabel vereenigd. Daarbij is $\Delta_1 = \Delta$ genomen, terwijl, om het inschrijven van een groot aantal decimalen te ontgaan — mede op het voetspoor van SIACCI — de functiën $\mathfrak{D}(u)$, $\mathfrak{J}(u)$ en $\mathfrak{Z}(u)$ met 1000 en $\mathfrak{X}(u)$ met $(1000)^2$ zijn vermenigvuldigd.

Met deze omstandigheid moet bij het gebruik der tabellen natuurlijk rekening worden gehouden, hetgeen vanzelf geschiedt door in de formules betreffende de baan, de functiën \mathfrak{D} , \mathfrak{J} , \mathfrak{Z} elk te vermenigvuldigen met $\frac{1}{1000} \cdot \frac{\Delta_1}{\Delta}$, en de functiën \mathfrak{X} met $\left(\frac{1}{1000} \cdot \frac{\Delta_1}{\Delta} \right)^2$.

De formules behorende bij (n), waarin $U = \alpha V \cos \varphi$, worden dan:

$$\left. \begin{aligned} x &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 \alpha R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(U) \right\} \\ \frac{y}{x} &= \tan \varphi - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \frac{\mathfrak{X}(u) - \mathfrak{X}(U)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(U)} - \mathfrak{J}(U) \right\} \\ \tan \delta &= \tan \varphi - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u) - \mathfrak{J}(U) \right\} \\ t &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u) - \mathfrak{Z}(U) \right\} \\ v \cos \delta &= \frac{u}{\alpha} \\ V \cos \varphi &= \frac{U}{\alpha} \end{aligned} \right\} \quad \dots \quad (I)$$

$$\left. \begin{array}{l}
 \text{Voor } \vartheta = 0. \\
 X = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 \alpha R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_*) - \mathfrak{D}(U) \right\} \\
 \text{tang } \varphi = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{N}(u_*) - \mathfrak{N}(U) - \mathfrak{J}(U) \right\} \\
 \text{tang } \omega = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u_*) - \frac{\mathfrak{N}(u_*) - \mathfrak{N}(U)}{\mathfrak{D}(u_*) - \mathfrak{D}(U)} \right\} \\
 \text{tang } \varphi + \text{tang } \omega = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u_*) - \mathfrak{J}(U) \right\} \\
 t_* = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_*) - \mathfrak{Z}(U) \right\} \\
 v \cdot \cos \omega = \frac{u_*}{\alpha}
 \end{array} \right\} \quad : \text{ (II)}$$

$$\left. \begin{array}{l}
 \text{Voor } \vartheta = 0. \\
 z_* = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 \alpha R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_*) - \mathfrak{D}(U) \right\} \\
 y_* = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p x_*}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u_*) - \frac{\mathfrak{N}(u_*) - \mathfrak{N}(U)}{\mathfrak{D}(u_*) - \mathfrak{D}(U)} \right\} \\
 \text{tang } \varphi = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u_*) - \mathfrak{J}(U) \right\} \\
 \mathfrak{J}(u_*) = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{2000 R^2}{\alpha p} \text{tang } \varphi + \mathfrak{J}(U) = \frac{\mathfrak{N}(u_*) - \mathfrak{N}(U)}{\mathfrak{D}(u_*) - \mathfrak{D}(U)} \\
 t_* = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_*) - \mathfrak{Z}(U) \right\} \\
 v_* = \frac{u_*}{\alpha}
 \end{array} \right\} \quad : \text{ (III)}$$

Voor de formules (24) en de daaruit afgeleide uitdrukkingen verkrijgt men :

$$\left. \begin{array}{l}
 \text{Voor elk willekeurig punt} \\
 \text{der baan.} \\
 x = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V) \right\} \\
 \frac{y}{x} = \text{tang } \varphi - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \frac{\mathfrak{N}(u) - \mathfrak{N}(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{J}(V) \right\} \\
 \text{tang } \theta = \text{tang } \varphi - \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{J}(u) - \mathfrak{J}(V) \right\} \\
 t = \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u) - \mathfrak{Z}(V) \right\} \\
 v \cos \theta = u \cos \varphi
 \end{array} \right\} \quad : \text{ (IV)}$$

$$\begin{aligned}
 & \text{Voor } y = 0. \\
 X &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V) \right\} \\
 \sin 2\varphi &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \frac{x(u_0) - x(V)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{Z}(V) \right\} \\
 \text{tang } \omega &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \frac{x(u_0) - x(V)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V)} \right\} \\
 \text{tang } \varphi + \text{tang } \omega &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \mathfrak{Z}(V) \right\} \\
 \text{(*) } \sin 2\omega &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \frac{x(u_0) - x(V)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V)} \right\} \\
 \text{(*) } \sin 2\varphi + \sin 2\omega &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \mathfrak{Z}(V) \right\} \\
 l_0 &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \varepsilon(u_0) - \varepsilon(V) \right\} \\
 v_0 \cos \omega &= u_0 \cos \varphi
 \end{aligned} \quad \text{(V)}$$

$$\begin{aligned}
 & \text{Voor } \phi = 0. \\
 x_c &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V) \right\} \\
 y_c &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p x_c}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \frac{x(u_0) - x(V)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V)} \right\} \\
 \sin 2\varphi &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \mathfrak{Z}(V) \right\} \\
 \mathfrak{Z}(u_0) &= \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \frac{1000 R^2}{p} \sin 2\varphi + \mathfrak{Z}(V) = \frac{x(u_0) - x(V)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(V)} \\
 l_c &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \varepsilon(u_0) - \varepsilon(V) \right\} \\
 v_c &= u_0 \cos \varphi
 \end{aligned} \quad \text{(VI)}$$

Voor de wijze waarop α kan worden afgeleid, verwijzen wij naar het hierboven reeds aangehaalde werk van DIDION, of naar de *Traité de Balistique* 1872 (bladz. 96) van den Generaal MAYEVSKI. De tabellen voor α , die hierachter voorkomen, zijn uit het werk van DIDION overgenomen. De eerste dezer tabellen moet geraadpleegd worden, wanneer de verschillende grootheden, behoorende bij het eindpunt der baan (formules II) of bij het hoogste punt der baan (formules III) moeten worden bepaald. Voor het geval naar de grootheden wordt gevraagd, behoorende bij eenig willekeurig punt der baan (formules I), alwaar de helling ϕ bedraagt, dan wordt α bepaald door:

(*) De formule voor $\sin 2\omega$, en die voor $\sin 2\varphi + \sin 2\omega$ zijn minder nauwkeurig, en mogen alleen worden toegepast wanneer ϕ niet al te groot is. Is ϕ meer dan 80° , dan doet men beter de berekening te verrichten met de formules, die hierboven voor $\text{tang } \varphi$ en $\text{tang } \varphi + \text{tang } \omega$ zijn gegeven.

$$\alpha = \frac{\xi(\varphi) - \xi(\theta)}{\text{tang } \varphi - \text{tang } \theta},$$

met behulp van de 2de *dezer* tabellen.

Bij voorbeeld: voor $\varphi = 40^\circ$ en $\theta = 3^\circ$ is:

$$\alpha = \frac{0,1772365 - 0,0524318}{0,1763270 - 0,0524078} = 1,00715;$$

voor $\varphi = 8^\circ$ en $\theta = -2^\circ$ heeft men, omdat $\xi(\theta)$ van zoodanigen vorm is, dat $\xi(-\theta) = -\xi(\theta)$:

$$\alpha = \frac{0,1410022 + 0,0349278}{0,1405408 + 0,0349207} = 1,00430.$$

Voor de bepaling van α , wordt de kennis van φ vereischt en het zal meermalen gebeuren, dat bij de oplossing van ballistische vraagstukken φ niet onder de gegevens voorkomt. In dat geval neme men, in de formules I, II of III, $\alpha = 1$ en zoek dan daarmede een benaderde waarde van φ , die tot de kennis van de juistere waarde van α kan voeren (¹).

Omtrent de tabellen van de ballistische functiën \mathcal{D} , \mathcal{J} , \mathcal{X} , \mathcal{Z} , zij nog gezegd, dat wij het op prijs zouden stellen, wanneer zij door een onzer jongere kameraden werden nagerekend, want, hoewel wij van onze zijde getracht hebben aan de samenstelling daarvan de noodige zorg te besteden, en, wegens het tijdroovende van dien arbeid, alleen voor enkele kolommen tot interpolatie de toevlucht namen (hoofdzakelijk voor de kolommen \mathcal{X} bij de kleinere snelheden), zijn vergissingen zoo niet natuurlijk, dan toch mogelijk gebleven. Het zal ons aangenaam zijn op begane misslagen te worden opmerkzaam gemaakt en gelooven daarbij dat een goed werk zal worden verricht, wanneer aan de tabellen tafels van verschillen werden toegevoegd, op de wijze als in de logarithmentafels voorkomen. Voor het grootere gemak bij het gebruik der tabellen zou het wel verkieslijk zijn, de functiën \mathcal{D} , \mathcal{J} , \mathcal{X} en \mathcal{Z} te berekenen voor opklimmingen in snelheid van 0,1 M., doch wegens het omvangrijke van dezen arbeid, durven we daarvoor geen aanbeveling uitspreken. Wenschelijk is het echter om de tabellen nog een weinig naar beneden uit

(¹) Toen deze regelen ter perse lagen, kwamen ons de door de firma KAUFF uitgegeven *Ballistische Formeln von MAYERST nach STACCI, für Elevationen unter 15 Grad* in handen. Wij vinden daarin dat een benaderde waarde van α wordt verkregen met de volgende, door ons in eenigszins gewijzigden vorm overgenomen formule:

$$\sin 2 \varphi_0 = \frac{g X}{V^2} \left\{ 1 + \frac{1000 R^2}{p} b V^2 X \right\},$$

waarin $\log b = 1,67488 - 10$.

Deze uitdrukking is vermoedelijk afgeleid uit de bekende empirische formule;

$$X_0 = X + k X^2.$$

Hier beteekent $X_0 = \frac{V^2}{g} \sin 2 \varphi_0$ de schoutheid in het luchtdig, terwijl k een coëfficiënt aanduidt, die afhankelijk is van de dwarsdoorsnede en het gewicht van het projectiel, en uitgedrukt word

door $k = \frac{1000 R^2}{p} b V^2$, waarin b de bovenvermelde standvastige waarde heeft.

te breiden, b.v. tot de snelheid van 100 M., opdat zij ook voor de grootste afstanden waarop de geweren aangewend worden, kunnen worden geraadpleegd.

Ten einde het narekenen van de ballistische tabel gemakkelijk te maken, worden nog de volgende ophelderingen gegeven:

De kolommen D zijn ingevuld met:

$$\frac{1000}{(n-2)cu^{n-1}} + 1000 D;$$

waarin voor $u=700$ tot 500 :	$n=1,91$,	$c=2,1868$,	$1000 D=+9162,358$
» » » 500 » 400 »	$2,23$ »	$0,29932$ »	$-3205,050$
» » » 400 » 350 »	$3,83$ »	$0,0000205524$ »	$-3,687$
» » » 350 » 300 »	$5,0$ »	$0,000000021692$ »	$+225,454$
» » » 300 » 140 »	$2,5$ »	$0,033814$ »	$-2620,279$

De berekening van de kolommen Z is geschied met:

$$\frac{2000g}{ncu^n} + 1000 I;$$

waarin, voor dezelfde waarden van u , n , c als hiervoren, achtereenvolgens genomen is:

$1000 I =$	0
»	$+0,004717$
»	$+0,024066$
»	$+0,034588$
»	$-0,039857$

Voor de kolommen A is gebezigd:

$$\frac{(1000)^2 g}{n(n-1)c^2 u^{2n-1}} + \frac{(1000)^2 I}{(n-2)cu^{n-1}} + (1000)^2 A;$$

waarin, met de vroeger vermelde waarden voor u , n , c , in volgorde moet worden genomen:

$(1000)^2 A =$	$-7,8325$
»	$-18,9574$
»	$-0,9074$
»	$+4,7487$
»	$+91,7025$

Eindelijk zijn de kolommen S bepaald met:

$$\frac{1000}{(n-1)cu^{n-1}} + 1000 T;$$

waarin, met inachtneming van hetgeen herhaaldelijk werd gezegd:

$1000 T =$	$-1,2945$
»	$-0,8371$
»	$+0,1307$
»	$+0,4482$
»	$-1,9233$

Waarden α voor de formules (II) en (III).

φ	α	φ	α	φ	α
0°	1,00000	11°	1,00626	22°	1,02657
1	1,00005	12	1,00748	23	1,02926
2	1,00020	13	1,00881	24	1,03212
3	1,00045	14	1,01026	25	1,03514
4	1,00081	15	1,01184	26	1,03834
5	1,00127	16	1,01354	27	1,04172
6	1,00184	17	1,01536	28	1,04530
7	1,00251	18	1,01732	29	1,04907
8	1,00328	19	1,01942	30	1,05306
9	1,00417	20	1,02165	—	—
10	1,00516	21	1,02404	—	—

$$\alpha = \frac{\xi(\varphi) - \xi(\theta)}{\text{tang } \varphi - \text{tang } \theta} \text{ voor formules (I).}$$

φ	$\xi(\varphi)$ en $\xi(\theta)$	φ	$\xi(\varphi)$ en $\xi(\theta)$	φ	$\xi(\varphi)$ en $\xi(\theta)$
0°	0,0000000	11°	0,1955976	22°	0,4147637
1	0,0174559	12	0,2141464	23	0,4368074
2	0,0349278	13	0,2329030	24	0,4595290
3	0,0524318	14	0,2518877	25	0,4826944
4	0,0699837	15	0,2711218	26	0,5064324
5	0,0876001	16	0,2906277	27	0,5307845
6	0,1052974	17	0,3104288	28	0,5557952
7	0,1230926	18	0,3305496	29	0,5815120
8	0,1410022	19	0,3510163	30	0,6079863
9	0,1590442	20	0,3718537	—	—
10	0,1772365	21	0,3930932	—	—

Tabel, aanwijzende de waarden van de functiën \mathfrak{D} , \mathfrak{J} , \mathfrak{A} en \mathfrak{E} .

$u, U \text{ of } V.$	\mathfrak{D} .	Verschil.	\mathfrak{J} .	Verschil.	\mathfrak{A} .	Verschil.	\mathfrak{E} .	Verschil.
700	0		0,01729		0		0	
699	1,2	1,2	0,01733	4	0,0204	204	0,002	2
698	2,4	1,2	0,01738	5	0,0409	205	0,004	2
697	3,6	1,2	0,01743	5	0,0615	206	0,006	2
696	4,8	1,2	0,01748	5	0,0821	206	0,007	1
695	6,0	1,2	0,01753	5	0,1028	207	0,009	2
694	7,2	1,2	0,01757	4	0,1236	208	0,011	2
693	8,4	1,2	0,01762	5	0,1445	209	0,012	1
692	9,6	1,2	0,01767	5	0,1655	210	0,014	2
691	10,8	1,2	0,01792	5	0,1866	211	0,016	2
690	12,0	1,2	0,01777	5	0,2078	212	0,018	2

u, O of V.	D.	Verschil.	S.	Verschil.	X	Verschil.	£	Verschil.
690	12,0	1,2	0,01777		0,2078		0,018	
689	13,2	1,2	0,01782	5	0,2290	212	0,018	1
688	14,4	1,2	0,01787	2	0,2504	214	0,021	2
687	15,6	1,2	0,01792	5	0,2718	214	0,023	1
686	16,8	1,2	0,01797	0	0,2923	215	0,025	2
685	18,0	1,2	0,01802	1	0,3149	216	0,026	1
684	19,2	1,2	0,01807	3	0,3366	217	0,028	2
683	20,4	1,2	0,01812	4	0,3584	218	0,030	2
682	21,6	1,2	0,01817	5	0,3802	218	0,032	2
681	22,8	1,2	0,01822	0	0,4022	220	0,033	1
680	24,0	1,2	0,01827	0	0,4243	221	0,035	2
679	25,2	1,2	0,01832	5	0,4464	221	0,037	2
678	26,4	1,2	0,01837	5	0,4687	223	0,039	2
677	27,6	1,2	0,01843	6	0,4910	223	0,041	2
676	28,8	1,2	0,01848	3	0,5134	224	0,042	1
675	30,0	1,2	0,01853	0	0,5359	225	0,044	2
674	31,2	1,2	0,01858	5	0,5585	226	0,046	2
673	32,4	1,2	0,01864	6	0,5812	227	0,048	2
672	33,6	1,2	0,01869	3	0,6040	228	0,050	2
671	34,8	1,2	0,01874	5	0,6169	228	0,051	1
670	36,0	1,2	0,01879	3	0,6409	230	0,053	2
669	37,2	1,2	0,01885	0	0,6730	231	0,055	2
668	38,5	1,3	0,01890	5	0,6962	231	0,057	2
667	39,8	1,3	0,01896	0	0,7195	233	0,059	2
666	41,0	1,2	0,01901	5	0,7429	234	0,061	2
665	42,3	1,3	0,01907	6	0,7664	235	0,062	1
664	43,5	1,2	0,01912	5	0,7899	235	0,064	2
663	44,7	1,2	0,01917	0	0,8136	237	0,066	2
662	46,0	1,3	0,01923	0	0,8374	238	0,068	2
661	47,2	1,2	0,01929	0	0,8613	239	0,070	2
660	48,4	1,2	0,01934	3	0,8853	240	0,072	2
659	49,6	1,2	0,01940	0	0,9094	241	0,074	2
658	50,9	1,2	0,01946	6	0,9336	242	0,076	2
657	52,1	1,2	0,01951	5	0,9579	243	0,078	2
656	53,4	1,3	0,01957	0	0,9823	244	0,079	1
655	54,6	1,2	0,01963	6	1,0068	243	0,081	2
654	55,9	1,3	0,01968	2	1,0314	246	0,083	2
653	57,1	1,2	0,01974	0	1,0561	247	0,085	2
652	58,4	1,3	0,01980	0	1,0809	248	0,087	2
651	59,6	1,2	0,01986	0	1,1058	248	0,089	2
650	60,9	1,3	0,01992	6	1,1308	250	0,091	2
649	62,1	1,2	0,01997	3	1,1560	252	0,093	2
648	63,4	1,3	0,02003	0	1,1813	253	0,095	2
647	64,6	1,2	0,02009	0	1,2067	254	0,097	2
646	65,9	1,3	0,02015	0	1,2322	255	0,099	2
645	67,2	1,3	0,02021	0	1,2578	256	0,101	2
644	68,4	1,2	0,02027	6	1,2835	257	0,103	2
643	69,7	1,3	0,02033	0	1,3093	258	0,105	2
642	71,0	1,3	0,02039	6	1,3353	259	0,107	2
641	72,2	1,2	0,02045	0	1,3613	260	0,109	1
640	73,5	1,3	0,02051	0	1,3874	261	0,111	2

u, U of V.	Q	Verschil.	Q	Verschil.	Q	Verschil.	Q	Verschil.
640	73,5	1,2	0,02051	7	1,3874	262	0,111	2
639	74,8	1,3	0,02058	6	1,4136	263	0,113	2
638	76,1	1,3	0,02064	6	1,4399	265	0,115	2
637	77,3	1,3	0,02070	4	1,4664	267	0,117	2
636	78,6	1,3	0,02076	6	1,4931	267	0,119	2
635	79,9	1,3	0,02082	7	1,5198	269	0,121	2
634	81,2	1,3	0,02089	6	1,5467	271	0,123	2
633	82,5	1,3	0,02095	6	1,5738	271	0,125	2
632	83,8	1,3	0,02101	6	1,6010	272	0,127	2
631	85,1	1,3	0,02108	7	1,6282	272	0,129	2
630	86,4	1,3	0,02114	6	1,6555	273	0,131	2
629	87,7	1,3	0,02120	6	1,6829	274	0,133	2
628	89,0	1,3	0,02127	7	1,7105	276	0,135	2
627	90,3	1,3	0,02133	6	1,7383	278	0,137	2
626	91,6	1,3	0,02139	6	1,7662	279	0,139	2
625	92,9	1,3	0,02146	7	1,7941	279	0,141	2
624	94,2	1,3	0,02153	7	1,8222	281	0,143	2
623	95,5	1,3	0,02160	7	1,8505	283	0,145	2
622	96,8	1,3	0,02166	6	1,8788	283	0,148	2
621	98,1	1,3	0,02173	7	1,9073	284	0,150	2
620	99,4	1,3	0,02180	7	1,9359	286	0,152	2
619	100,8	1,4	0,02186	6	1,9646	287	0,154	2
618	102,1	1,3	0,02193	7	1,9935	289	0,156	2
617	103,4	1,3	0,02200	7	2,0225	290	0,158	2
616	104,7	1,4	0,02207	7	2,0516	291	0,160	2
615	106,1	1,3	0,02214	7	2,0809	293	0,162	2
614	107,4	1,3	0,02220	6	2,1103	294	0,165	2
613	108,7	1,3	0,02227	7	2,1399	296	0,167	2
612	110,0	1,4	0,02234	7	2,1695	296	0,169	2
611	111,4	1,4	0,02241	7	2,1994	299	0,171	2
610	112,8	1,4	0,02248	7	2,2293	299	0,173	2
609	114,1	1,3	0,02255	7	2,2594	301	0,175	2
608	115,4	1,4	0,02263	8	2,2896	302	0,178	2
607	116,8	1,4	0,02270	7	2,3200	304	0,180	2
606	118,1	1,3	0,02277	7	2,3505	305	0,182	2
605	119,5	1,4	0,02284	7	2,3812	307	0,184	2
604	120,8	1,3	0,02291	7	2,4120	308	0,187	2
603	122,2	1,4	0,02299	8	2,4429	309	0,189	2
602	123,5	1,4	0,02306	7	2,4740	311	0,191	2
601	124,9	1,4	0,02313	7	2,5052	312	0,193	2
600	126,3	1,4	0,02321	8	2,5366	314	0,196	2
599	127,6	1,4	0,02328	7	2,5681	315	0,198	2
598	129,0	1,6	0,02335	7	2,5998	317	0,200	2
597	130,4	1,4	0,02343	8	2,6316	318	0,202	2
596	131,7	1,4	0,02350	7	2,6636	320	0,205	2
595	133,1	1,4	0,02358	8	2,6957	321	0,207	2
594	134,5	1,4	0,02366	8	2,7280	323	0,209	2
593	135,8	1,4	0,02373	7	2,7605	323	0,212	2
592	137,2	1,4	0,02381	8	2,7930	325	0,214	2
591	138,6	1,4	0,02388	7	2,8258	328	0,216	2
590	139,9	1,8	0,02396	8	2,8587	329	0,218	2

n. U of Y.	D	Verschil.	3	Verschil.	4	Verschil.	5	Verschil.
590	139,9		0,02396		2,8687		0,218	
589	141,3	1,4	0,02404	8	2,8918	334	0,221	8
588	142,7	1,4	0,02412	8	2,9250	338	0,223	8
587	144,1	1,4	0,02420	8	2,9584	334	0,226	8
586	145,4	1,3	0,02428	8	2,9910	335	0,228	8
585	146,8	1,4	0,02436	8	3,0256	337	0,230	8
584	148,2	1,4	0,02444	8	3,0594	338	0,233	8
583	149,6	1,4	0,02452	8	3,0934	340	0,235	8
582	151,0	1,4	0,02460	8	3,1278	342	0,237	8
581	152,4	1,4	0,02468	8	3,1620	344	0,240	8
580	153,8	1,4	0,02476	8	3,1965	344	0,242	8
579	155,2	1,4	0,02484	8	3,2312	347	0,245	8
578	156,6	1,4	0,02492	8	3,2661	340	0,247	8
577	158,0	1,4	0,02500	8	3,3011	350	0,250	8
576	159,4	1,4	0,02509	8	3,3363	352	0,252	8
575	160,8	1,4	0,02517	8	3,3717	354	0,254	8
574	162,2	1,4	0,02525	8	3,4073	356	0,257	8
573	163,6	1,4	0,02534	8	3,4430	357	0,259	8
572	165,1	1,5	0,02542	8	3,4789	359	0,262	8
571	166,5	1,4	0,02551	8	3,5150	361	0,264	8
570	167,9	1,4	0,02559	8	3,5512	362	0,267	8
569	169,3	1,4	0,02568	8	3,5870	364	0,269	8
568	170,7	1,4	0,02577	8	3,6243	367	0,272	8
567	172,2	1,5	0,02585	8	3,6611	368	0,274	8
566	173,6	1,4	0,02594	8	3,6981	370	0,277	8
565	175,0	1,4	0,02603	8	3,7353	372	0,279	8
564	176,4	1,4	0,02612	8	3,7726	373	0,282	8
563	177,9	1,5	0,02620	8	3,8101	375	0,284	8
562	179,3	1,4	0,02629	8	3,8479	378	0,287	8
561	180,8	1,5	0,02638	8	3,8858	379	0,289	8
560	182,2	1,4	0,02647	8	3,9239	381	0,292	8
559	183,7	1,5	0,02656	8	3,9622	383	0,295	8
558	185,1	1,4	0,02666	10	4,0007	388	0,297	10
557	186,5	1,4	0,02675	8	4,0394	387	0,300	8
556	188,0	1,5	0,02684	8	4,0783	388	0,302	8
555	189,5	1,5	0,02693	8	4,1174	394	0,305	8
554	190,9	1,4	0,02702	8	4,1567	398	0,308	8
553	192,4	1,5	0,02712	10	4,1962	395	0,310	10
552	193,8	1,4	0,02721	8	4,2358	380	0,313	8
551	195,3	1,5	0,02731	10	4,2757	399	0,316	10
550	196,8	1,5	0,02740	8	4,3158	401	0,318	8
549	198,2	1,4	0,02750	10	4,3561	403	0,321	10
548	199,7	1,5	0,02759	8	4,3966	405	0,324	8
547	201,1	1,4	0,02769	10	4,4374	408	0,326	10
546	202,6	1,5	0,02779	8	4,4783	400	0,329	8
545	204,1	1,4	0,02788	8	4,4783	412	0,332	8
544	205,6	1,5	0,02798	10	4,5195	413	0,335	10
543	207,1	1,5	0,02808	10	4,5608	415	0,337	10
542	208,6	1,5	0,02818	10	4,6023	418	0,340	10
541	210,1	1,5	0,02828	10	4,6441	419	0,343	10
540	211,6	1,5	0,02838	10	4,7284	423	0,345	10

u, U of V	D.	Verschil.	J.	Verschil.	X.	Verschil.	T	Verschil.
510	211,6		0,02838		4,7284		0,345	3
539	213,1	1,5	0,02848	10	4,7708	424	0,348	3
538	214,6	1,5	0,02858	10	4,8135	427	0,351	3
537	216,1	1,5	0,02868	10	4,8564	429	0,354	3
536	217,6	1,5	0,02878	10	4,8995	431	0,357	3
535	219,0	1,4	0,02889	11	4,9328	433	0,359	3
534	220,5	1,5	0,02899	10	4,9864	436	0,362	3
533	222,0	1,5	0,02909	10	5,0302	438	0,365	3
532	223,5	1,5	0,02920	11	5,0742	440	0,368	3
531	225,0	1,5	0,02930	10	5,1185	442	0,371	3
530	226,5	1,5	0,02941	11	5,1630	445	0,374	3
529	228,0	1,5	0,02952	11	5,2078	448	0,376	3
528	229,5	1,5	0,02962	10	5,2528	450	0,379	3
527	231,0	1,5	0,02973	11	5,2980	452	0,382	3
526	232,6	1,6	0,02984	11	5,3434	454	0,385	3
525	234,1	1,5	0,02995	11	5,3891	457	0,388	3
524	235,6	1,5	0,03006	11	5,4351	460	0,391	3
523	237,2	1,6	0,03017	11	5,4813	462	0,394	3
522	238,8	1,6	0,03028	11	5,5278	465	0,397	3
521	240,4	1,6	0,03039	11	5,5746	467	0,400	3
520	241,9	1,5	0,03050	11	5,6215	470	0,403	3
519	243,5	1,6	0,03061	11	5,6687	472	0,406	3
518	245,0	1,5	0,03072	11	5,7162	475	0,409	3
517	246,5	1,5	0,03084	12	5,7639	477	0,412	3
516	248,1	1,6	0,03095	11	5,8119	480	0,415	3
515	249,6	1,5	0,03107	12	5,8602	483	0,418	3
514	251,2	1,6	0,03118	11	5,9087	485	0,421	3
513	252,7	1,5	0,03130	12	5,9575	488	0,424	3
512	254,3	1,6	0,03142	12	6,0065	490	0,427	3
511	255,9	1,6	0,03153	11	6,0558	493	0,430	3
510	257,5	1,6	0,03165	12	6,1054	496	0,433	3
509	259,0	1,5	0,03177	12	6,1553	499	0,436	3
508	260,6	1,6	0,03189	12	6,2055	502	0,439	3
507	262,2	1,6	0,03201	12	6,2559	504	0,442	3
506	263,8	1,6	0,03213	12	6,3066	507	0,445	3
505	265,4	1,6	0,03225	12	6,3576	510	0,448	3
504	266,9	1,5	0,03238	12	6,4089	513	0,452	3
503	268,5	1,6	0,03250	12	6,4605	516	0,455	3
502	270,1	1,6	0,03262	12	6,5124	519	0,458	3
501	271,7	1,6	0,03275	12	6,5645	521	0,461	3
500	273,3	1,6	0,03287	12	6,6169	524	0,464	3
499	274,9	1,6	0,03300	12	6,6697	528	0,467	3
498	276,5	1,6	0,03313	12	6,7228	531	0,470	3
497	278,1	1,6	0,03326	12	6,7762	534	0,474	3
496	279,7	1,6	0,03338	12	6,8299	537	0,477	3
495	281,3	1,6	0,03351	12	6,8839	540	0,480	3
494	282,9	1,6	0,03364	12	6,9383	544	0,483	3
493	284,5	1,6	0,03377	12	6,9931	548	0,487	3
492	286,2	1,6	0,03390	12	7,0482	551	0,490	3
491	287,8	1,6	0,03404	12	7,1038	556	0,493	3
490	289,4	1,6	0,03417	12	7,1598	560	0,496	3

n, D of V.	D.	Verschil.	S	Verschil.	n	Verschil.	S.	Verschil.
490	289,4		0,03417		7,1698		0,496	
489	291,1	1,7	0,03431	14	7,2161	562	0,500	4
488	292,7	1,6	0,03444	13	7,2727	566	0,503	3
487	294,4	1,7	0,03458	14	7,3296	580	0,507	4
486	296,1	1,7	0,03472	14	7,3869	573	0,510	3
485	297,7	1,6	0,03485	13	7,4446	577	0,514	4
484	299,4	1,7	0,03499	14	7,5027	581	0,517	3
483	301,1	1,7	0,03513	14	7,5613	586	0,520	3
482	302,8	1,7	0,03527	14	7,6203	590	0,524	4
481	304,5	1,7	0,03542	13	7,6797	594	0,527	3
480	306,1	1,6	0,03556	14	7,7395	598	0,531	4
479	307,8	1,7	0,03570	14	7,7996	601	0,534	4
478	309,5	1,7	0,03585	13	7,8600	604	0,538	4
477	311,2	1,7	0,03599	14	7,9207	607	0,542	4
476	312,9	1,7	0,03614	13	7,9818	611	0,545	3
475	314,6	1,7	0,03629	13	8,0433	615	0,549	4
474	316,3	1,7	0,03644	13	8,1053	620	0,552	3
473	318,0	1,7	0,03659	13	8,1677	624	0,556	4
472	319,7	1,7	0,03674	13	8,2305	628	0,559	3
471	321,4	1,7	0,03689	13	8,2938	633	0,563	4
470	323,1	1,7	0,03704	13	8,3575	637	0,567	4
469	324,9	1,8	0,03720	16	8,4217	642	0,570	3
468	326,6	1,7	0,03736	13	8,4864	647	0,574	4
467	328,4	1,8	0,03751	16	8,5515	651	0,578	4
466	330,1	1,7	0,03766	13	8,6170	655	0,582	4
465	331,8	1,7	0,03782	16	8,6829	659	0,586	4
464	333,6	1,8	0,03798	16	8,7493	664	0,589	3
463	335,4	1,8	0,03814	16	8,8162	669	0,593	4
462	337,1	1,7	0,03830	16	8,8836	674	0,597	4
461	338,9	1,8	0,03847	17	8,9515	679	0,601	4
460	340,7	1,8	0,03863	16	9,0199	684	0,604	3
459	342,4	1,7	0,03879	16	9,0887	688	0,608	4
458	344,2	1,8	0,03896	17	9,1579	692	0,612	4
457	346,0	1,8	0,03913	17	9,2276	697	0,616	4
456	347,8	1,8	0,03930	17	9,2978	702	0,620	4
455	349,6	1,8	0,03946	16	9,3684	706	0,624	4
454	351,4	1,8	0,03964	16	9,4395	711	0,628	4
453	353,2	1,8	0,03981	17	9,5111	716	0,632	4
452	355,0	1,8	0,03998	17	9,5832	721	0,636	4
451	356,8	1,8	0,04016	18	9,6558	726	0,640	4
450	358,6	1,8	0,04033	17	9,7289	731	0,644	4
449	360,4	1,8	0,04051	18	9,8026	737	0,648	4
448	362,3	1,9	0,04069	18	9,8768	742	0,652	4
447	364,1	1,8	0,04087	18	9,9515	747	0,656	4
446	365,9	1,8	0,04105	18	10,0268	753	0,660	4
445	367,8	1,9	0,04123	18	10,1027	759	0,665	3
444	369,6	1,8	0,04141	18	10,1792	765	0,669	4
443	371,5	1,9	0,04160	19	10,2561	769	0,673	5
442	373,3	1,8	0,04179	19	10,3336	775	0,677	4
441	375,2	1,9	0,04197	18	10,4116	780	0,681	4
440	377,1	1,9	0,04216	19	10,4903	787	0,685	4

u, U of V.	D	Verschil	3.	Verschil.	4	Verschil.	5.	Verschil
440	377,1	1,8	0,04216	10	10,4903	793	0,686	5
439	378,9	1,9	0,04235	20	10,5696	788	0,690	4
438	380,8	1,9	0,04255	10	10,6494	804	0,694	4
437	382,7	1,9	0,04274	19	10,7298	800	0,698	5
436	384,6	1,9	0,04293	20	10,8107	815	0,703	4
435	386,5	1,9	0,04313	20	10,8922	821	0,707	5
434	388,4	1,9	0,04333	20	10,9743	827	0,712	4
433	390,3	1,9	0,04353	20	11,0570	834	0,716	4
432	392,2	1,9	0,04373	20	11,1404	841	0,720	4
431	394,1	1,9	0,04393	20	11,2245		0,725	5
430	396,1	2,0	0,04413	20	11,3092	847	0,729	4
429	398,0	1,9	0,04434	21	11,3946	854	0,734	5
428	399,9	1,9	0,04454	20	11,4806	860	0,738	4
427	401,8	1,9	0,04475	21	11,5672	866	0,743	5
426	403,8	2,0	0,04496	21	11,6545	873	0,747	4
425	405,7	1,9	0,04517	21	11,7424	879	0,752	5
424	407,7	2,0	0,04538	21	11,8310	886	0,757	5
423	409,7	2,0	0,04560	22	11,9203	893	0,761	4
422	411,7	2,0	0,04582	22	12,0103	900	0,766	5
421	413,7	2,0	0,04604	22	12,1010	907	0,770	4
420	415,6	1,9	0,04626	22	12,1924	914	0,775	5
419	417,6	2,0	0,04648	22	12,2845	921	0,780	5
418	419,6	2,0	0,04670	22	12,3773	928	0,785	5
417	421,6	2,0	0,04692	22	12,4709	935	0,790	5
416	423,6	2,0	0,04715	23	12,5652	943	0,794	4
415	425,6	2,0	0,04738	23	12,6602	950	0,799	5
414	427,6	2,0	0,04761	23	12,7559	957	0,804	5
413	429,7	2,1	0,04784	24	12,8524	965	0,809	5
412	431,7	2,0	0,04807	21	12,9496	972	0,814	5
411	433,7	2,0	0,04831	24	13,0475	979	0,819	5
410	435,7	2,0	0,04855	24	13,1462	987	0,823	4
409	437,7	2,0	0,04879	24	13,2457	995	0,828	5
408	439,8	2,1	0,04903	24	13,3460	1003	0,833	5
407	441,9	2,1	0,04927	24	13,4472	1012	0,839	6
406	444,0	2,1	0,04951	24	13,5492	1020	0,844	5
405	446,0	2,0	0,04976	25	13,6520	1028	0,849	5
404	448,1	2,1	0,05001	25	13,7557	1037	0,854	5
403	450,2	2,1	0,05026	25	13,8602	1045	0,859	5
402	452,3	2,1	0,05052	20	13,9655	1053	0,864	5
401	454,4	2,1	0,05077	25	14,0716	1061	0,870	6
400	456,5	2,1	0,05103	26	14,1786	1070	0,875	5
399	458,7	2,2	0,05129	26	14,287	108,4	0,880	5
398	460,8	2,1	0,05155	26	14,397	110	0,886	6
397	463,0	2,2	0,05182	27	14,509	112	0,891	5
396	465,1	2,1	0,05209	27	14,621	112	0,897	6
395	467,3	2,2	0,05236	27	14,734	113	0,902	5
394	469,5	2,2	0,05264	28	14,849	115	0,908	6
393	471,7	2,2	0,05292	28	14,965	116	0,913	5
392	473,9	2,2	0,05320	28	15,082	117	0,919	6
391	476,1	2,2	0,05349	29	15,201	119	0,925	6
390	478,4	2,3	0,05378	29	15,322	121	0,930	5

n, U of V.	D.	Verschil	S.	Verschil	X.	Verschil	S.	Verschil
300	478,4		0,05378		15,322		0,930	
389	480,7	2,3	0,05407	29	15,445	123	0,936	6
388	483,0	2,3	0,05437	30	15,569	124	0,942	6
387	485,3	2,3	0,05467	30	15,695	126	0,948	6
386	487,6	2,3	0,05497	30	15,822	127	0,954	6
385	489,9	2,3	0,05528	34	15,951	120	0,960	6
384	492,3	2,4	0,05560	32	16,082	131	0,966	6
383	494,7	2,4	0,05591	31	16,215	133	0,972	6
382	497,0	2,3	0,05623	32	16,349	134	0,979	7
381	499,4	2,4	0,05656	33	16,485	136	0,985	6
380	501,8	2,4	0,05689	33	16,622	137	0,991	6
379	504,3	2,5	0,05722	33	16,761	139	0,998	7
378	506,8	2,5	0,05756	34	16,902	141	1,004	6
377	509,3	2,5	0,05790	34	17,045	143	1,011	7
376	511,8	2,5	0,05824	34	17,190	145	1,017	6
375	514,3	2,5	0,05859	35	17,337	147	1,024	7
374	516,8	2,5	0,05895	36	17,486	149	1,031	7
373	519,4	2,6	0,05931	36	17,637	151	1,038	7
372	521,9	2,5	0,05967	36	17,790	153	1,045	7
371	524,5	2,6	0,06004	37	17,945	155	1,052	7
370	527,1	2,6	0,06041	37	18,103	156	1,059	7
369	529,8	2,7	0,06079	38	18,263	160	1,066	7
368	532,4	2,6	0,06117	38	18,425	162	1,073	7
367	535,1	2,7	0,06156	39	18,590	165	1,080	7
366	537,8	2,7	0,06196	40	18,757	167	1,088	8
365	540,5	2,7	0,06236	40	18,926	169	1,095	7
364	543,2	2,7	0,06276	40	19,097	171	1,103	8
363	546,0	2,8	0,06317	41	19,271	174	1,110	7
362	548,8	2,8	0,06359	42	19,447	176	1,118	6
361	551,6	2,8	0,06401	42	19,626	178	1,126	6
360	554,4	2,8	0,06444	43	19,807	181	1,133	7
359	557,3	2,9	0,06487	43	19,991	184	1,141	8
358	560,1	2,8	0,06531	44	20,178	187	1,150	9
357	563,0	2,9	0,06575	44	20,368	190	1,158	8
356	566,0	3,0	0,06620	45	20,561	193	1,166	8
355	568,9	2,9	0,06665	45	20,757	197	1,173	7
354	571,9	3,0	0,06712	47	20,955	198	1,182	9
353	574,9	3,0	0,06759	47	21,156	201	1,191	9
352	577,9	3,0	0,06806	47	21,360	204	1,199	8
351	580,9	3,0	0,06854	48	21,567	207	1,208	9
350	583,9	3,0	0,06903	49	21,777	210	1,216	8
349	587,0	3,1	0,06953	50	21,991	214	1,225	9
348	590,1	3,1	0,07003	50	22,208	217	1,234	9
347	593,3	3,2	0,07055	52	22,429	221	1,243	6
346	596,5	3,2	0,07107	52	22,654	225	1,252	6
345	599,7	3,2	0,07160	53	22,884	230	1,262	10
344	603,0	3,3	0,07214	54	23,119	235	1,271	9
343	606,3	3,3	0,07269	55	23,359	240	1,281	10
342	609,7	3,4	0,07325	56	23,604	245	1,291	10
341	613,0	3,3	0,07382	57	23,854	250	1,301	10
340	616,5	3,5	0,07440	58	24,109	255	1,311	10

u. O of V.	D.	Verschil.	S.	Verschil.	W.	Verschil.	Z.	Verschil.
340	616,5		0,07440		24,109		1,311	
339	619,9	3,4	0,07499	59	24,369	260	1,321	10
338	623,5	3,6	0,07559	60	24,634	265	1,331	10
337	627,0	3,5	0,07620	61	24,904	270	1,342	11
336	630,5	3,5	0,07683	63	25,179	275	1,353	11
335	634,2	3,7	0,07747	64	25,459	280	1,363	10
334	637,9	3,7	0,07811	64	25,745	280	1,374	11
333	641,7	3,8	0,07877	66	26,037	282	1,386	12
332	645,4	3,7	0,07944	67	26,335	288	1,397	11
331	649,2	3,8	0,08012	68	26,639	304	1,408	11
330	653,1	3,9	0,08081	68	26,950	311	1,420	12
329	657,0	3,9	0,08152	71	27,268	318	1,432	12
328	661,0	4,0	0,08224	72	27,593	325	1,444	12
327	665,0	4,0	0,08297	73	27,925	332	1,457	13
326	669,0	4,0	0,08372	75	28,263	338	1,469	12
325	673,1	4,1	0,08448	76	28,608	345	1,481	12
324	677,3	4,2	0,08525	77	28,960	352	1,494	13
323	681,5	4,2	0,08604	79	29,320	360	1,507	13
322	685,8	4,3	0,08685	81	29,688	368	1,521	14
321	690,1	4,3	0,08767	82	30,064	376	1,534	13
320	694,5	4,4	0,08850	83	30,449	385	1,547	13
319	698,9	4,4	0,08935	85	30,843	394	1,561	14
318	703,4	4,5	0,09022	87	31,246	403	1,576	15
317	707,9	4,5	0,09110	88	31,658	412	1,590	14
316	712,5	4,6	0,09200	90	32,079	421	1,604	14
315	717,1	4,6	0,09292	92	32,509	430	1,619	15
314	721,9	4,8	0,09385	93	32,949	440	1,634	15
313	726,6	4,7	0,09480	95	33,399	450	1,650	16
312	731,5	4,9	0,09577	97	33,860	461	1,665	15
311	736,4	4,9	0,09677	100	34,331	471	1,680	15
310	741,3	4,9	0,09778	101	34,813	482	1,696	16
309	746,3	5,0	0,09880	102	35,307	494	1,713	17
308	751,4	5,1	0,09985	105	35,813	506	1,729	18
307	756,6	5,2	0,10092	107	36,331	518	1,746	17
306	761,8	5,2	0,10201	109	36,861	530	1,763	17
305	767,1	5,3	0,10312	111	37,404	543	1,780	17
304	772,5	5,4	0,10426	114	37,960	556	1,798	18
303	777,9	5,4	0,10542	116	38,530	570	1,816	18
302	783,4	5,5	0,10660	118	39,114	584	1,834	18
301	789,0	5,6	0,10781	121	39,712	598	1,853	19
300	794,6	5,6	0,10903	122	40,324	612	1,871	18
299	800,3	5,7	0,11028	125	40,946	627	1,890	19
298	806,0	5,7	0,11154	126	41,680	634	1,910	20
297	811,8	5,8	0,11282	128	42,223	643	1,929	19
296	817,6	5,8	0,11411	129	42,879	656	1,949	20
295	823,4	5,8	0,11542	131	43,547	668	1,968	19
294	829,2	5,8	0,11674	132	44,227	680	1,988	20
293	835,1	5,9	0,11808	134	44,919	692	1,988	20
292	841,0	5,9	0,11944	136	45,623	704	2,008	21
291	847,0	6,0	0,12081	137	46,339	716	2,029	20
290	853,0	6,0	0,12220	138	47,067	728	2,069	20

U of V.	2	Verschil.	3	Verschil.	4	Verschil.	5	Verschil.
290	853,0		0,19220		47,067		2,069	
289	858,9	5,9	0,19361	141	47,807	740	2,089	20
288	864,9	6,0	0,19503	142	48,559	752	2,110	21
287	871,0	6,1	0,19647	143	49,323	764	2,132	22
286	877,1	6,1	0,19793	146	50,100	777	2,153	21
285	883,2	6,1	0,19940	147	50,890	790	2,174	21
284	889,4	6,2	0,13089	148	51,693	803	2,196	22
283	895,6	6,2	0,13241	152	52,509	816	2,218	22
282	901,8	6,2	0,13394	155	53,338	829	2,240	22
281	908,1	6,3	0,13548	155	54,180	848	2,262	22
280	914,4	6,3	0,13706	157	55,035	835	2,285	23
279	920,7	6,3	0,13866	159	55,904	859	2,308	23
278	927,1	6,4	0,14026	161	56,787	883	2,331	23
277	933,5	6,4	0,14189	163	57,685	906	2,354	23
276	939,9	6,4	0,14354	165	58,599	914	2,377	23
275	946,4	6,5	0,14521	167	59,530	931	2,400	23
274	952,9	6,5	0,14690	169	60,478	948	2,424	24
273	959,4	6,5	0,14862	172	61,444	966	2,448	24
272	965,9	6,5	0,15038	174	62,429	985	2,473	25
271	972,5	6,6	0,15212	176	63,433	1,004	2,497	24
270	979,2	6,7	0,15390	178	64,455	1,022	2,521	24
269	985,9	6,7	0,15570	180	65,492	1,041	2,546	25
268	992,6	6,7	0,15753	183	66,546	1,054	2,571	25
267	999,4	6,8	0,15939	186	67,618	1,072	2,597	26
266	1006,2	6,8	0,16127	188	68,708	1,090	2,622	25
265	1013,0	6,8	0,16317	190	69,817	1,109	2,647	25
264	1019,9	6,9	0,16510	191	70,946	1,128	2,674	27
263	1026,8	6,9	0,16705	195	72,095	1,148	2,700	26
262	1033,8	7,0	0,16903	198	73,265	1,170	2,727	27
261	1040,8	7,0	0,17104	201	74,456	1,191	2,753	26
260	1047,8	7,0	0,17307	203	75,669	1,213	2,780	27
259	1054,9	7,1	0,17513	206	76,894	1,240	2,808	28
258	1062,0	7,1	0,17722	209	78,142	1,246	2,836	28
257	1069,2	7,2	0,17934	212	79,414	1,272	2,863	27
256	1076,4	7,2	0,18149	215	80,711	1,297	2,891	28
255	1083,6	7,2	0,18366	217	82,033	1,322	2,919	28
254	1090,9	7,3	0,18587	221	83,380	1,347	2,948	29
253	1098,2	7,3	0,18811	224	84,752	1,372	2,977	29
252	1105,6	7,4	0,19037	228	86,149	1,397	3,007	30
251	1113,0	7,4	0,19267	230	87,572	1,423	3,036	29
250	1120,5	7,5	0,19501	234	89,021	1,449	3,065	29
249	1128,0	7,5	0,19737	236	90,496	1,475	3,095	30
248	1135,5	7,5	0,19977	240	91,998	1,502	3,125	30
247	1143,1	7,6	0,20221	244	93,527	1,529	3,156	31
246	1150,7	7,6	0,20467	246	95,084	1,557	3,187	31
245	1158,4	7,7	0,20717	250	96,669	1,585	3,218	31
244	1166,1	7,7	0,20972	255	98,282	1,613	3,250	32
243	1174,0	7,9	0,21229	261	99,924	1,642	3,282	32
242	1181,8	7,8	0,21490	264	101,595	1,671	3,314	32
241	1189,7	7,9	0,21755	268	103,297	1,702	3,347	33
240	1197,6	7,9	0,22024	280	105,030	1,733	3,380	33

U of V.	D.	Verschil.	J.	Verschil.	X.	Verschil.	Z.	Verschil.
240	1197,0		0,22024		105,030		3,380	
230	1205,6	8,0	0,22297	273	106,795	1,765	3,413	38
238	1213,6	8,0	0,22574	277	108,504	1,799	3,447	34
237	1221,7	8,1	0,22855	281	110,428	1,836	3,481	34
236	1229,9	8,2	0,23140	285	112,297	1,869	3,515	34
235	1238,1	8,2	0,23430	280	114,202	1,905	3,550	35
234	1246,3	8,2	0,23724	204	116,144	1,932	3,585	35
233	1254,6	8,3	0,24022	208	118,124	1,980	3,620	35
232	1262,9	8,3	0,24325	303	120,142	2,018	3,656	36
231	1271,2	8,3	0,24632	307	122,199	2,047	3,692	36
230	1279,7	8,5	0,24944	312	124,295	2,080	3,729	37
229	1288,2	8,5	0,25261	317	126,431	2,130	3,766	37
228	1296,8	8,6	0,25583	322	128,609	2,177	3,804	38
227	1305,4	8,6	0,25910	327	130,827	2,219	3,842	38
226	1314,1	8,7	0,26241	321	133,089	2,262	3,880	38
225	1322,8	8,7	0,26578	337	135,395	2,308	3,919	39
224	1331,5	8,7	0,26921	343	137,745	2,350	3,958	39
223	1340,4	8,9	0,27268	347	140,141	2,390	3,998	40
222	1349,3	8,9	0,27621	353	142,584	2,443	4,038	40
221	1358,3	9,0	0,27980	358	145,076	2,492	4,078	40
220	1367,4	9,1	0,28344	364	147,618	2,542	4,119	41
219	1376,5	9,1	0,28715	371	150,212	2,594	4,160	41
218	1385,6	9,1	0,29091	376	152,859	2,647	4,202	42
217	1394,8	9,2	0,29474	383	155,560	2,701	4,245	43
216	1404,1	9,3	0,29863	389	158,316	2,756	4,288	43
215	1413,4	9,3	0,30257	384	161,128	2,812	4,331	43
214	1422,8	9,4	0,30659	402	163,997	2,869	4,375	44
213	1432,3	9,5	0,31067	408	166,924	2,927	4,420	45
212	1441,8	9,6	0,31482	415	169,911	2,987	4,465	45
211	1451,5	9,6	0,31903	421	172,959	3,048	4,510	45
210	1461,2	9,7	0,32332	429	176,070	3,111	4,556	45
209	1470,9	9,7	0,32768	436	179,245	3,175	4,602	47
208	1480,7	9,8	0,33211	443	182,485	3,240	4,649	47
207	1490,7	10,0	0,33662	451	185,792	3,307	4,697	48
206	1500,6	9,8	0,34121	459	189,168	3,376	4,745	48
205	1510,6	10,0	0,34588	407	192,617	3,449	4,794	49
204	1520,7	10,1	0,35062	474	196,139	3,522	4,843	49
203	1530,9	10,2	0,35544	482	199,736	3,597	4,893	50
202	1541,2	10,3	0,36035	491	203,409	3,673	4,944	51
201	1551,6	10,4	0,36535	500	207,160	3,751	4,996	52
200	1562,0	10,4	0,37043	508	210,990	3,830	5,047	51
199	1572,6	10,5	0,37561	518	214,002	3,912	5,101	54
198	1583,1	10,6	0,38088	527	218,899	3,997	5,154	53
197	1593,7	10,6	0,38624	536	222,983	4,084	5,208	54
196	1604,4	10,7	0,39169	545	227,156	4,173	5,262	54
195	1615,2	10,8	0,39724	555	231,421	4,265	5,317	55
194	1626,1	1,00	0,40290	566	235,791	4,370	5,373	56
193	1637,2	11,1	0,40866	576	240,249	4,458	5,430	57
192	1648,3	11,1	0,41452	586	244,807	4,558	5,489	58
191	1659,4	11,1	0,42049	597	249,467	4,660	5,546	58
190	1670,6	11,2	0,42658	608	254,232	4,785	5,605	59

u. D of V.	D.	Vershill.	S.	Vershill.	W.	Vershill.	S.	Vershill.
180	1670,6		0,42658		254,232		5,605	
189	1682,0	11,4	0,43277	619	259,106	4,874	5,665	60
188	1693,4	11,4	0,43908	631	264,091	4,985	5,725	62
187	1704,9	11,5	0,44551	643	269,180	5,098	5,787	62
186	1716,6	11,7	0,45206	655	274,402	5,213	5,849	63
185	1728,3	11,7	0,45873	667	279,733	5,331	5,912	64
184	1740,1	11,8	0,46553	680	285,185	5,452	5,976	65
183	1752,0	11,9	0,47246	693	290,762	5,577	6,041	66
182	1764,0	12,0	0,47953	707	296,466	5,706	6,107	67
181	1776,0	12,0	0,48673	721	302,307	5,839	6,174	67
180	1788,2	12,2	0,49408	735	308,284	5,977	6,241	67
179	1800,6	12,4	0,50157	749	314,402	6,118	6,310	68
178	1813,0	12,4	0,50920	763	320,667	6,265	6,379	69
177	1825,5	12,5	0,51699	779	327,083	6,418	6,450	71
176	1839,1	12,6	0,52493	794	333,654	6,574	6,521	71
175	1850,8	12,7	0,53303	810	340,384	6,730	6,593	72
174	1863,6	12,8	0,54130	827	347,277	6,893	6,666	73
173	1876,6	13,0	0,54973	843	354,338	7,061	6,741	75
172	1889,6	13,0	0,55834	861	361,572	7,234	6,817	76
171	1902,8	13,2	0,56713	879	368,984	7,412	6,894	77
170	1916,0	13,2	0,57610	897	376,579	7,595	6,972	78
169	1929,4	13,4	0,58525	915	384,362	7,783	7,051	79
169	1943,0	13,6	0,59459	934	392,338	7,976	7,131	80
167	1956,7	13,7	0,60413	954	400,513	8,175	7,212	81
166	1970,6	13,8	0,61387	974	409,893	8,380	7,295	83
165	1984,3	13,8	0,62382	995	417,485	8,592	7,379	84
164	1998,3	14,0	0,63399	1017	426,296	8,811	7,464	85
163	2012,5	14,2	0,64437	1039	435,334	9,038	7,551	87
162	2026,8	14,3	0,65499	1062	444,607	9,273	7,639	88
161	2041,2	14,4	0,66583	1084	454,123	9,516	7,728	89
160	2055,7	14,5	0,67690	1107	463,890	9,767	7,818	90
159	2070,3	14,6	0,68822	1132	473,917	10,027	7,911	93
158	2085,1	14,8	0,69979	1157	484,211	10,294	8,005	94
157	2100,1	15,0	0,71163	1184	494,779	10,568	8,100	95
156	2115,4	15,2	0,72373	1210	505,629	10,850	8,196	96
155	2130,5	15,2	0,73610	1237	516,768	11,139	8,294	98
154	2145,9	15,4	0,74876	1266	528,204	11,436	8,394	100
153	2161,6	15,6	0,76171	1295	539,946	11,742	8,496	102
152	2177,2	15,7	0,77496	1325	552,013	12,067	8,599	103
151	2193,0	15,8	0,78852	1356	564,406	12,399	8,703	104
150	2209,0	16,0	0,80239	1387	577,138	12,732	8,809	106
149	2225,2	16,2	0,81659	1420	590,224	13,080	8,917	108
148	2241,6	16,4	0,83114	1455	603,679	13,456	9,027	110
147	2258,1	16,5	0,84603	1489	617,618	13,839	9,139	112
146	2274,8	16,7	0,86128	1525	631,756	14,239	9,253	114
145	2291,6	16,8	0,87689	1561	646,407	14,651	9,369	116
144	2308,6	17,0	0,89288	1599	661,485	15,078	9,487	118
143	2325,8	17,2	0,90928	1640	677,004	15,510	9,606	119
142	2343,2	17,4	0,92608	1680	692,978	15,974	9,728	122
140	2360,8	17,6	0,94329	1721	709,421	16,443	9,853	125
140	2378,5	17,7	0,96091	1762	726,347	16,926	9,979	127

(Wordt vervolgd.)

W. C. HOJEL.

Van harte welkom!

(*Vervolg van N°. 10, bladz. 743.*)

Het tweede Boek der Proeve bevat het bijzondere deel van het Wetboek van militair Strafrecht — de misdrijven met de daarop gestelde straffen. Achtereenvolgens worden daarin behandeld: militair verraad en verspieding, misbruik van militair gezag, misdrijven tegen den militairen plicht, misdrijven tegen de militaire orde en ondergeschiktheid, desertie, plundering en brandstichting, het verkoopen en zoekmaken van wapenen en van groote kleeding- en uitrustingsstukken en een slothepaling.

Alvorens tot de bespreking der afzonderlijke titels over te gaan, een algemeene opmerking. In de Memorie van Toelichting op het ontwerp-Wetboek van Strafrecht leest men: »De strafwet omschrijft en verbiedt de handelingen en verzuimen die niet alleen — zelfs niet altijd — de rechten van anderen krenken, maar die in het algemeen de maatschappelijke samenleving aantasten. Om aan dat verbod klem bij te zetten, verbindt zij aan de overtreding een gevoelig leed, eene straf. Die straf, de krachtigste uiting van het staatsgezag, moet echter in den regel alleen hem treffen die de verboden handeling heeft teweeggebracht willens én wetens. Die wil is het normaal subjectief vereischte van alle misdrijven. Alleen bij uitzondering — een uitzondering binnen enge grenzen te beperken — wordt een daad als misdrijf (*delictum culposum*) aangemerkt ook al heeft de dader haar niet gewild. Men mag dus aannemen, en het zoude onnoodig zijn, daarvoor een breed hatoog te leveren, dat in den regel geen daad als misdrijf strafbaar moet worden gesteld dan die welke de uiting is van des daders bewuste en vrije wilsbepaling».

Iets verder: »Bij deze opvatting van »het opzet» is het niet noodig, daarover een algemeene bepaling in het algemeene deel van het wetboek op te nemen. Men heeft dan alleen onder de bewerking van het bijzondere deel zich bij ieder misdrijf de vraag te stellen: is opzet daarvoor een bepaald vereischte? Zoo ja, men zal, daar waar dit niet reeds van zelf uit den aard van het feit en de taalkundige beteekenis der tot omschrijving daarvan

gebezigde woorden blijkt, dit vereischte moeten uitdrukken door het woord *opzettelijk*. Dit is in het ontwerp dan ook met zorg gedaan, terwijl met gelijke zorg de plants is gekozen, die het woord *opzettelijk* in elke zinsnede inneemt, in dier voege dat het, waar het gebezigd wordt, steeds de *geheele omschrijving* beheerscht van het strafbare feit, zooals die daarna volgt".

En eindelijk: »In den regel eischt de wet tot het begrip van misdrijf, dat de wil des daders gericht zij op het feit dat zij met straf bedreigt. Het kan echter zijn dat dit feit de algemeene veiligheid van personen of goederen zoozeer in gevaar brengt of dat daardoor, zoodra het is voltooid, een zoo groot en onherstelbaar nadeel aan bijzondere personen wordt berokkend dat de wet ook de onvoorzichtigheid, de nalatigheid, het gebrek aan voorzorg, in één woord de *schuld*, waarin het feit zijn oorsprong heeft, moet te keer gaan. In al die gevallen en ook daar waar de schending van een ambtspllicht, al is zij zonder opzet gepleegd, de maatschappelijke orde in gevaar brengt, de rechten van bijzondere personen aantast en door het een of ander den eerbied voor de wet en van hen die geroepen zijn om haar uit te voeren verzwakt, trefst de strafwet nevens hem die met opzet handelt, ook hem *aan wiens schuld het feit te wijten is*. In de opsomming der verschillende soorten van schuld (verzuim, nalatigheid, onvoorzichtigheid, gebrek aan voorzorg, enz.) moet de wetgever niet treden. Veel beter is het hier in alle gevallen dezelfde algemeene uitdrukking te bezigen, ten einde de rechter geheel vrij zij in de waardeering van de bewezen omstandigheden ter beslissing van de bloot feitelijke vraag, of, bij gebreke van opzet, het feit aan des beklagden schuld is te wijten".

Te vergeefs heb ik mij afgevraagd, waarom Mr. B., die in zijne Proeve aansluiting beoogt aan het gemeene recht, bovenstaande wijze van omschrijving der misdrijven, die in het Wetboek van Strafrecht zoo zorgvuldig mogelijk is in acht genomen, niet heeft gevolgd. In de Toelichting wordt daarover niet gesproken en uit de Proeve zelf is dienaangaande geen beginsel op te maken.

Ten bewijze hiervan beroep ik mij op art. 34, waarin strafbaar gesteld worden de misdrijven, bedoeld bij artt. 92—98, 102—104 en 108—110 Str., voor welke strafbaarheid opzet een vereischte is, terwijl in art. 51, hetwelk nagenoeg woordelijk is overgenomen van art. 206 Str., het woord *opzettelijk* — schijnbaar opzettelijk — is weggelaten. Bij sommige misdrijven (artt. 40, 41, 42, 51, 53, 55, 57, 60, 61, 64, 66 2de alinea, 1ste gedeelte, 68, 2de alinea, 79 (behalve *zoek maakt*), 80 sub 1 (behalve *zoek maakt*), kan voorts aan niet anders dan opzet worden gedacht; bij andere (artt. 54, 56, 58, 75, 78) wordt het woord *opzettelijk*, in art. 80 sub 2 het woord *schuld* genoemd; terwijl van de misdrijven genoemd in art. 44, 45, 2°, 47, 62, 66, 2de alinea, 2de gedeelte, 67, 68, 3de en 5de alinea, 79 (*zoek maakt*) en 80 sub 1 (*zoek maakt*) zoowel opzet als schuld een der kenmerken kan zijn.

Het komt mij voor, dat de wijze van omschrijving der misdrijven in het

Wetboek van Strafrecht, waarbij duidelijk aangegeven is, of de wetgever een dolcus of een culpoos misdrijf heeft bedoeld, de voorkeur verdient.

De eerste Titel van het tweede Boek handelt over »Militair verraad en verspieding". In art. 34 worden door aanhaling van artikels van het Wetboek van Strafrecht voor den militair strafbaar gesteld:

- 1°. de aanslag op leven, vrijheid enz. van het Hoofd van den Staat,
- 2°. de aanslag op de zelfstandigheid van den Staat,
- 3°. de aanslag op den regeeringsvorm of orde van troonopvolging,
- 4°. de gewelddadige belemmering van den Regeeringsraad,
- 5°. de samenspanning tot een der vier voorafgaande misdrijven,
- 6°. de verstandhouding met vreemde mogendheden tegen den Staat,
- 7°. de openbaring of de mededeeling aan vreemde mogendheden van geheime bescheiden, enz.,
- 8°. de opzettelijke begunstiging van den vijand,
- 9°. de samenspanning tot het voorafgaand misdrijf,
- 10°. de begunstiging van den vijand, zonder boosaardig oogmerk,
- 11°. de aanslag op leven of vrijheid van leden van het koninklijk huis,
- 12°. de feitelijke aanranding van den persoon des konings en der koningin en
- 13°. de feitelijke aanranding van den persoon van den troonopvolger, van een lid van het koninklijk huis of van den generaal.

De hoofdstraffen, op deze misdrijven gesteld, zijn dezelfde als die van het Wetboek van Strafrecht; alleen in de bijkomende straffen schijnt Mr. B. eenige wijziging bedoeld te hebben (1); terwijl voor de 8ste, 9de en 10de der genoemde misdrijven, in de nabijheid van den vijand gepleegd, volgens art. 35 der Proeve de doodstraf mag worden opgelegd, indien dit voor de veiligheid noodzakelijk is.

Voor een groot deel wordt hier een nieuw beginsel voorgestaan, een aantal in onze tegenwoordige militaire strafwetten niet voorkomende gemengde misdrijven ingevoerd. Het mag betwijfeld worden of dit nieuwe beginsel vele aanhangers zal vinden.

De bovengenoemde feiten worden in het Wetboek van Strafrecht in het algemeen genoemd: »misdrijven tegen de veiligheid van den Staat en tegen de koninklijke waardigheid", terwijl zij, door een militair gepleegd, volgens de Proeve, den algemeenen naam zouden verkrijgen van »militair verraad". Reeds daartegen moet ik mij veroorloven, bedenkingen in het midden te brengen. »Het is onverdedigbaar", zegt Mr. POLS (2), »aan feiten, die met verraad niets te maken hebben, den naam van verraad te geven, en alzoo de meest onteerende qualificatie aan daden, die slechts aan kleinmoedigheid of achteloosheid (3) zijn toe te schrijven. Maar het gevaarlijke van zoodanige

(1) Zie hierover de vorige aflevering, bladz. 730.

(2) Het Crimineel Wetboek, 2de uitgave, bladz. 202.

(3) Ditzelfde geldt natuurlijk ook indien andere oorzaken dan kleinmoedigheid of achteloosheid tot die daden aanleiding gegeven hebben.

uitbreiding van het begrip van verraad ligt voornamelijk hierin, dat het de morele kracht van den staat en van het leger in tijden van gevaar ondermijnt. In zulke tijden zijn feiten van lafhartigheid of plichtverzuim nadeelig ongetwijfeld, maar hun invloed op het moreel der natie gering. Het denkbeeld daarentegen door verraad omringd te zijn, bij tegenspoed zoo licht oprijzende, zaait wantrouwen en baart tweedracht en kleinmoedigheid. Niets is verderfelijker voor de zedelijke kracht van het leger en van de natie, die in dat denkbeeld te dikwijls een verontschuldiging voor of aanleiding tot onmenschelijken daden of lafhartige besluiten vindt.

Een verstandig wetgever moet veeleer trachten dit denkbeeld te keer te gaan, dan door irrationeële uitbreiding van het begrip van verraad te bevorderen⁷⁷.

Onder bovengenoemde misdrijven nu zijn er, die niet als verraad zijn te beschouwen of althans zonder verraderlijke oogmerken kunnen worden gepleegd. Elk verraad onderstelt de schending van een verplichting van trouw en zoo men al den aanslag tegen het leven en de vrijheid van het Hoofd van den Staat — ofschoon zijn oorsprong kunnende hebben in ware of vermeende grieven — voor de veiligheid van den Staat zoo gevaarlijk acht, dat het opzettelijk plegen van dat feit landverraad kan worden genoemd, de feiten van art. 95, 2de alinea en die van artt. 104 en 108—110 Str. kunnen toch bezwaarlijk als verraad worden gequalificeerd; terwijl met betrekking tot de openbaring van staatsgeheimen (art. 98 Str.) het geval denkbaar is, dat iemand door opgewondenheid, door onvoorzichtigheid of omdat hij meent iemand te kunnen vertrouwen, die later blijkt dat vertrouwen niet te verdienen, een geheim ruchtbaar maakt. Ook dan zeker kan er van verraad geen sprake zijn.

Maar afgescheiden nog hiervan, doet zich de vraag voor of het noodzakelijk, ja wenschelijk mag worden geoordeeld, voor den militair bijzondere misdrijven te maken van de feiten, genoemd in artt. 92—98 en 108—110 Str., terwijl toch de strafbepalingen nagenoeg dezelfde zijn. Moet de militair geacht worden in nauwer betrekking tot den Staat, het Hoofd van den Staat of de leden van het koninklijk huis te staan dan de andere staatsburgers of moeten aan den Staat, het Hoofd van den Staat of de leden van het koninklijk huis bijzondere waarborgen worden verstrekt tegen aanranding van de militairen, van hen, aan wie de eervolle taak is opgedragen, dien staat desnoods met hun bloed te verdedigen — een taak, die vele andere staatsburgers door afkoop hunner dienstverplichtingen zoo gaarne aan die militairen overlaten? Welke is de rechtsgrond voor dat beginsel?

Dat men de feiten van artt. 102 en 103 Str. voor den militair met zwaardere straf bedreigt — en hierin zou ik zelfs verder willen gaan dan Mr. B. — is gemakkelijk te verdedigen. De militair, die zich aan een dier misdrijven schuldig maakt, verzwakt de kracht van het leger, waarvan hij deel uitmaakt en dat ook aan hem zijn kracht moet ontleenen of versterkt de macht van

den vijand, dien hij geroepen is te bestrijden. Die misdrijven pleegt hij als militair en daarom is een verhoogde strafbaarheid gerechtvaardigd.

Zijn deze beschouwingen juist, dan behooren alleen de feiten van art. 102 en 103 Str., wanneer zij door militairen gepleegd worden, als militair verraad te worden gequalificeerd (verspieding is ook verraad) en dan zou ik, behalve de bedreiging met de doodstraf in sommige gevallen, het maximum der straf van de 1ste alinea van art. 102 willen verhoogd zien tot twintig jaren, dat van de 2de alinea tot levenslange of tijdelijke van ten hoogste 25 jaren en dat van art. 103 tot tien jaren.

Volgens art. 102 Str. is echter opzet een kenmerk van de daarin vermelde misdrijven; maar het schijnt mij evenzeer noodzakelijk om straf, en zware straf te bedreigen tegen den militair, *aan wiens schuld het te wijten is*, dat eenige sterkte, eenig middel van gemeenschap, eenige krijgsvorraad of eenige krijgskas, of wel de vloot of het leger of eenig deel daarvan in 's vijands macht gebracht, vernield of onbruikbaar gemaakt wordt, of eenige tot afweer of aanval beraamde of uitgevoerde onderwaterzetting of eenig ander militair werk belet, belemmerd of vrijdeld wordt. Men denke o. a. aan den commandant van Doeshurg in 1672 (1). Ons tegenwoordig Crimineel Wetboek voorziet daarin eenigszins in art. 66, 67, 71 en 72. Een algemeen voorschrift, als boven bedoeld, mag echter beter geacht worden; doch dit zou niet onder den titel van militair verraad maar onder dien van misdrijven tegen den militairen plicht moeten worden gebracht.

De feiten van art. 104 sub 2 Str. worden voor den militair als dader of medeplichtige aan desertie gestraft; voor die van art. 104 sub 1 schijnt mij een zwaardere strafbedreiging, b. v. ten hoogste acht jaren, noodzakelijk.

In art. 36 der Proeve wordt een omschrijving gegeven van het woord spion. Het komt mij voor, dat volgens die omschrijving ook de manschappen eener vijandelijke patrouille als spionnen zouden moeten worden beschouwd, want ook zij trachten op heimelijke wijze inlichtingen te verkrijgen om die aan den vijand mede te deelen. Bij de volbrenging van hun opdracht toch gaan zij niet openlijk te werk; zij sluipen tot in de nabijheid van en somtijds door de postenketen van den vijand heen. Met het oog daarop zou m. i. de redactie van art. 36 juister zijn als volgt: »Onder verspieder wordt verstaan ieder, die inlichtingen omtrent iets, waaraan den vijand gelegen kan zijn, tracht te verkrijgen met het heimelijke oogmerk (2), die aan den vijand mede te deelen.»

Toch voldoet ook deze omschrijving mij niet ten volle, en wel voornamelijk niet, in verband met het bepaalde bij art. 102, sub 2 Str., waarin straf bedreigd wordt tegen ieder die opzettelijk eenige kaart, plan, teekening of beschrijving van militaire werken of eenige inlichting betreffende militaire bewegingen of ontwerpen den vijand mededeelt of in handen speelt.

(1) Zie J. BOSSCHA, *Neerlands heldendeden te land*, II, bl. 46.

(2) Mr. M. S. POLS, *Het Crimineel Wetboek*, 2de uitgave, bladz. 253 en 256.

Elk misdrijf is in het Wetboek van Strafrecht gedefinieerd met het oog op het *voltooid* delict. Wanneer ik nu goed lees, is laatstgenoemd misdrijf eerst voltooid, wanneer het bericht aan den vijand is medegedeeld of in handen gespeeld, wanneer dus de vijand de mededeeling heeft ontvangen. Wordt het bericht onderschept, voor het in handen des vijands is gekomen, dan bestaat er slechts poging en wordt het maximum der straf met een derde verminderd. Dit nu schijnt mij, niet alleen, niet billijk tegenover den verspieder, die met dezelfde straf zou gestraft worden als de *dader* van het misdrijf, genoemd in art. 102, sub 2, wanneer hij, volgens de omschrijving, inlichtingen *tracht* te verkrijgen, met het heimelijke oogmerk, die aan den vijand mede te deelen; maar zelfs schijnt mij dit niet logisch. De verspieder kan zijn gevaarlijk bedrijf uitoefenen uit vaderlandsliefde; hij kan en zal dikwijls behooren tot de vijundelijke partij; doch de inwoner van het eigen land, misschien zelfs de militair, die het gemakkelijkst de gegevens kan verkrijgen, om meergenoemd misdrijf te plegen, mag toch niet met een mindere straf gestraft worden, wanneer ook van hem het opzet blijkt, om den vijand iets, waaraan dezen gelegen kan liggen, mede te deelen en de daad zelfs tot een begin van uitvoering is gekomen.

Is deze beschouwing juist, dan zou ik art. 36 der Proeve nog liever willen lezen: »Onder verspieder wordt verstaan ieder, die opzettelijk op eenigerlei wijze verkregen inlichtingen omtrent iets, waaraan den vijand gelegen kan zijn, op heimelijke wijze aan den vijand mededeelt of tracht mede te deelen of die zoodanige inlichtingen tracht te verkrijgen, met het heimelijke oogmerk, die aan den vijand mede te deelen».

Doch tevens meen ik nog de aandacht te mogen vestigen op het bezwaar, dat de rechter dikwijls zal ontmoeten, van het bewijs te moeten leveren, dat de inlichtingen worden ingewonnen met het oogmerk, *die aan den vijand mede te deelen*. Mr. POLS zegt: »Daarbij is de ontdekking in den regel uiterst moeilijk, het bewijs van conniventie met den vijand *soms onmogelijk* (1), zoodat men genoodzaakt is niet slechts de meest gestrengde straffen te bedreigen, maar ook verschillende feiten op zich zelve als verspieding te straffen, zonder dat het bewijs van die conniventie noodig is». In de Fransche militaire strafwet treffen wij met het oog daarop o. a. de bepaling aan: »Est puni de mort tout ennemi qui s'introduit déguisé dans un des lieux désignés en l'article précédent». Elke specificatie in dezen brengt echter hare moeilijkheden mede. Zoo heeft hier het woord *ennemi* vermoedelijk alleen betrekking op een tot het vijandelijk leger behoorend persoon; maar meesttijds behooren spionnen niet tot het leger.

Indien het aan de juridische eischen niet te veel te kort doet, zou ik in overweging willen geven, aan de bovengegeven omschrijving van een spion er nog een toe te voegen, waarin bepaald wordt, wie door den rechter

(1) Ik cursiveer.

ook als spion mag worden beschouwd en daarbij den bewijslast op den beschuldigde over te brengen; bv.: »Als verspieder wordt beschouwd ieder die op heimelijke wijze of onder vermomming, omtrent iets, waaraan den vijand gelegen kan zijn, inlichtingen tracht te verkrijgen, indien hij aan den rechter geen voldoende redenen voor die handelwijze kan opgeven».

Misschien behooren die definities echter geplaatst te worden in Titel IV van Boek I.

Ten slotte zou ik omtrent dezen Titel nog willen vragen, of het niet noodig mag worden geacht, alle correspondentie met den vijand of met de bewoners van het vijandelijk land strafbaar te stellen.

Titel II handelt over »Misbruik van militair gezag" en daarin wordt straf bedreigd tegen den bevelhebber, die vijandelijke handelingen doet of gelast tegen onzijdige of bevriende mogendheden en die de vijandelijkheden voortzet, na officieel bericht te hebben ontvangen van het sluiten van vrede, van een bestand of van een wapenstilstand.

Deze misdrijven, die in ons Crimineel Wetboek niet voorkomen, zijn ontleend aan de Fransche militaire wet en strafbaar gesteld, wanneer zij »zonder noodzakelijkheid of zonder last of machtiging" worden gepleegd. De woorden »zonder last of machtiging" kunnen m. i., ook waar zij op andere plaatsen voorkomen, weggelaten worden; want ambtelijk bevel maakt ontorekenbaar (art. 43 Str.).

De Fransche wet stelt voor »zonder noodzakelijkheid" — *sans provocation*. Elke provocatie ontheft dus, volgens die wet, van strafbaarheid. Zal echter iedere rechter nitmaken, dat alle provocatie noodzakelijkheid van de daad doet ontstaan? Ik geloof het niet en in dit opzicht reikt de bepaling der Fransche wet dus verder.

Mr. B. heeft vermoedelijk die feiten alleen met straf willen treflen, als zij opzettelijk geschieden; toch kan weinig nadenken of onvoorzichtigheid ook oorzaak tot het plegen daarvan zijn en met het oog op de nadeelige gevolgen, die er uit kunnen voortvloeien, schijnt mij ook dan nog een — het zij dan minder zware — strafbedreiging geoorloofd. Het doen, ja zelfs het gelasten van de hierbedoelde feiten kan voorkomen, zonder dat de bevelhebber den wil om ze te doen of te gelasten heeft gehad. Een order kan schriftelijk verkeerd zijn geredigeerd, mondeling verkeerd worden overgebracht, ja ook verkeerd worden opgevat en in die gevallen kan men, waar een bevelhebber meent, hooger en last op te volgen, niet van »opzettelijke lastgeving" of »opzettelijk doen" spreken; maar toch is die daad dan wel aan iemands schuld te wijten. Hetzelfde geldt van het voortzetten der vijandelijkheden, na officieel bericht te hebben ontvangen van het sluiten van vrede. Dat bericht kan aangekomen zijn en uit onachtzaamheid zijn blijven liggen; de bevelhebber kan het gedurende een veldslag ontvangen, maar geheel vervuld met den loop van den strijd, het bij zich gestoken hebben, zonder het dadelijk in te zien. Men zal dit misschien vreemde casus-position

noemen; maar wat al met dépêches kan voorvallen, is uit het proces-BAZAINE te leeren.

In dit hoofdstuk zou ik evenwel meerdere strafbare feiten willen genoemd zien. In de *Vereeniging tot beoefening van de krijgswetenschap* (1) heb ik er reeds op gewezen, dat de straf van art. 9 van het Reglement van krijgstucht, mij veel te gering voorkwam. Te recht worden zware straffen bedreigd tegen den militair, die zijn meerderen beledigt of aanrandt; maar omgekeerd zou ik ook zwaarder straffen eischen, dan het gemeene recht toelaat, voor de meerderen, die zich ten opzichte van de minderen aan die feiten schuldig maken. Hun bevoorrechte positie, die misbruik van gezag zelfs gemakkelijker maakt of minder in het oog doet vallen, stelt hun ook hooger eischen. Zoo heeft men het ook in Duitschland, het land der discipline bij uitnemendheid, ingezien (2) en ik hoop, dat onze toekomstige wetgever dat voorbeeld volgen zal.

In Titel III vinden wij de »Misdrijven tegen den militairen plicht», de oude wandevoiren, die Mr. B. gelukkig uit het hoofdstuk »Verraad» heeft gelicht en afzonderlijk bijeengevoegd.

In het voorgaande opstel werd reeds aangegeven, dat de feiten van art. 40 sub 1 en 2 vermoedelijk wel onder één rubriek konden worden gebracht; maar ook daarbij zou ik verandering van redactie en verschil in strafbaarheid voor 't opzettelijk of door schuld plegen dier daad wenschelijk achten. Wanneer toch art. 40 sub 1 en 2 wordt samengevoegd tot:

»Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft:

1°. de bevelhebber, die de hem toevertrouwde sterkte aan den vijand overgeeft of verlaat, zonder vooraf alle middelen van verdediging te hebben uitgeput»; en men wil onder het woord sterkte ook een stelling begrijpen, dan komt het mij voor, dat door die strafbepaling ook zou getroffen worden de bevelhebber, die in gelijke omstandigheden geplaatst als de generaal DE MEZA in 1864 bij het *Dannewirke*, een dergelijke stelling verliet; en toch heeft die Deensche Generaal zich later geheel gerechtvaardigd. Kan men echter taalkundig beweren, dat hij vóór zijn terugtocht alle middelen van verdediging had uitgeput? Ik meen daarom, dat de woorden »zonder voldoende redenen» de voorkeur verdienen.

De bevelhebber kan intusschen ook genoodzaakt zijn, de sterkte over te geven, tengevolge van gebrek aan mond- of krijgsmiddelen, van onvoldallige bezetting enz. Had hij hierin kunnen voorzien, dan ook is hij te kort geschoten in het vervullen van zijn militairen plicht.

Art. 209 der Fransche wet luidt: Est puni de mort avec dégradation militaire, tout gouverneur ou commandant qui, mis en jugement après avis d'un conseil d'enquête, est reconnu coupable d'avoir capitulé avec l'ennemi

(1) Verslag van 28 Februari 1883, bladz. 274.

(2) Zie Bijlage C van het verslag der Vereeniging tot beoefening van de krijgswetenschap van 28 Februari 1883.

et rendu la place qui lui était confiée sans avoir épuisé tous les moyens de défense dont il disposait et sans avoir fait tout ce que prescrivaient le devoir et l'honneur.

Ik haal dit artikel aan, om de aandacht te vestigen op de woorden: »mis en jugement après avis d'un conseil d'enquête" en in overweging te geven of het niet gewenscht mag worden geoordeeld, die bepaling van de Fransche wet over te nemen. Feitelijk is zij nu reeds door onze wetten voorgeschreven (1); maar die conseil d'enquête is hetzelfde Hoog Militair Gerechtshof, hetwelk daarna de zaak strafrechtelijk moet behandelen. Zelfs uit een juridisch oogpunt schijnt dit moeilijk te verdedigen en uit een militair oogpunt verdient het de voorkeur, over het in staat van beschuldiging stellen, een raad te doen oordeelen, die uitsluitend uit militairen is samengesteld.

Het mag intusschen niet voldoende worden gerekend, alleen straf te bedreigen tegen den bevelhebber, die zijn sterkte verlaat of overgeeft. Het overgeven is een daad van den bevelhebber, die op tweeërlei wijze kan plaats hebben: door capitulatie of door openen der poorten en het zich met zijn garnizoen op genade of ongenade overgeven (Phalsburg 1870). Maar de vijand kan ook een sterkte bemachtigen, tengevolge van weinig plichtsbetrachting van of het niet genoegzaam handhaven van de krijgstuicht door den bevelhebber (Bergen-op-Zoom 1747). In zulk een geval is de sterkte niet overgegeven; maar het verlies er van aan de schuld van den bevelhebber te wijten en dan is deze evenzeer strafbaar.

Mrs. CONVENT TEN OEVER EN VERSFELT (2) teekenen op art. 56 C. W. nog naan, dat *verlaten* beteekent »met de geheele bezetting verlaten" en dat dit artikel niet gesteld schijnt voor het geval dat de commandant zulk een plaats persoonlijk verliet. Met het oog op deze opmerking is misschien het woord ontruimen iets beter dan verlaten. Of een bijzondere strafbepaling noodig is voor het persoonlijk verlaten van een sterkte door den commandant, durf ik niet beslissen; mij is geen geval van dien aard bekend. Bij Eekeren (1703) verliet de Generaal ONDAM zijne troepen; dit was intusschen geen verlaten eener vesting.

Het bovenstaande samentrekkende, zou art. 40 sub 1 en 2 m. i. kunnen gewijzigd worden in:

»Met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren wordt gestraft:

1°. de bevelhebber die, in staat van beschuldiging gesteld na uitgebracht advies van een door Ons te benoemen raad van onderzoek, de hem toevertrouwde sterkte, zonder voldoende redenen, opzettelijk heeft ontruimd of aan den vijand overgegeven of tot die ontruiming of overgave genoodzaakt is geworden tengevolge van omstandigheden, waarin door hem had kunnen worden voorzien;

(1) Zie artt. 65—72 van de Provvisinoele Instructie voor het Hoog Militair Gerechtshof.

(2) *Vlugtige bedenkingen op het Nederlandsch Krimineel Wetboek voor het krijgsvolk te lande*, 's Gravenhage, J. BELINFANTE, 1842.

2°. de bevelhebber, in staat van beschuldiging gesteld na uitgebracht advies van een door Ons te benoemen raad van onderzoek, aan wiens schuld het verlies van de hem toevertrouwde sterkte is te wijten'.

Eindelijk schijnt een afzonderlijke strafbepaling noodig voor den bevelhebber, die een capitulatie sluit in strijd met § 128 van de Instructie voor vesting- en fortcommandanten.

In de derde plaats wordt in art. 40 der Proeve ten hoogste vijftien jaren gevangenisstraf of cassatie bedreigd tegen den bevelhebber, die in het vrije veld capituleert en de onder zijn bevel staande troepen de wapenen doet nederleggen, zonder vooraf alles gedaan te hebben wat zijn plicht van hem eischte.

Deze bepaling komt in ons Crimineel Wetboek niet voor. In de buitenlandsche wetgevingen vinden wij daaromtrent het volgende:

Art. 210 (Fransche wet van 9 Juni 1857). Tout général, tout commandant d'une troupe armée, qui capitule en rase campagne est puni:

1°. de la peine de mort, avec dégradation militaire, si la capitulation a eu pour résultat de faire poser les armes à sa troupe, ou si, avant de traiter verbalement ou par écrit, il n'a pas fait tout ce que lui prescrivait le devoir et l'honneur;

2°. de la destitution, dans tous les autres cas.

Art. 20 (Belgische wet van 27 Maart 1870). Tout général, tout commandant d'une troupe armée qui aura capitulé en rase campagne sera puni de mort si, avant de traiter ou dans le traité même, il n'a pas fait ou stipulé tout ce que prescrivent le devoir et l'honneur.

§ 63 (Duitsche wet van 20 Juni 1872). Mit dem Tode wird bestraft:

3°. der Befehlshaber, welcher auf freiem Felde kapitulirt, wenn dies das Strecken der Waffen für die ihm untergebenen Truppen zur Folge gehabt und er nicht zuvor Alles gethan hat, was die Pflicht von ihm erfordert.

§ 71 (Deensche wet van 7 Mei 1881) oder kapitulirt der Befehlshaber einer Truppenabtheilung auf freiem Felde, während er noch im Stande ist, sich zu vertheidigen oder Aussicht hat, sich durchschlagen zu können, oder schliesst er, wenn die Kapitulation unvermeidlich geworden ist, Truppen in dieselbe ein, welche ihm zwar unterstellt, aber detachirt sind, so wird derselbe mit Dienstentlassung, Staatsgefängniss, Strafarbeit oder Todesstrafe bestraft. In gleicher Weise wird der Anführer einer Truppenabtheilung bestraft, welcher dieselbe ohne äusserste Noth auf das Gebiet einer neutralen Macht führt.

Der Kommandant oder Befehlshaber wird bis zum Beweise des Gegentheils als nach vorstehenden Bestimmungen strafbar angesehen, wenn er nicht, bevor er die Handlung vornahm, beachtet hat, was in dieser Hinsicht durch Reglements oder besondere Verhaltensbefehle in Bezug auf die Abhaltung eines Kriegsrathes oder sonst festgesetzt ist.

§ 47. (Zweedsche wet van 7 October 1881). oder welcher auf freiem Felde sich mit einer Truppenabtheilung dem Feinde ergiebt, so lange

noch Aussicht auf Entsatz oder die Möglichkeit sich durchschlagen zu können, vorhanden ist.

Ik heb gemeend, al deze bepalingen uit de nieuwste militaire strafwetboeken te moeten aanhalen, omdat het hier een gewichtig beginsel geldt, hetwelk rijpelijk moet worden overwogen. In Frankrijk is elke capitulatie in het vrije veld verboden. In het ontwerp van de Belgische wet was voorgesteld: »*Tout général, tout commandant d'une armée qui aura capitulé en rase campagne sera puni de mort, si la capitulation a eu pour résultat de faire poser les armes à sa troupe* (1) ou si, avant de traiter, il n'a pas fait ce que prescrivait le devoir et l'honneur". Hier dus streng verbod, om de wapenen te doen neerleggen, en waarborg, dat bij elke andere capitulatie eerst alles gedaan wordt, wat plicht en eer voorschrijven. Die redactie vond echter bestrijding in de commissie uit de Kamer der Afgevaardigden, tengevolge waarvan zij gewijzigd werd als boven aangegeven.

De Duitsche wet stelt alleen strafbaar de capitulatie met neerleggen der wapenen, onder dezelfde beperking als de Belgische voor elke capitulatie voorschrijft; de Deensche en Zweedsche wetten onderscheiden weer niet, doch specificeren daarentegen de beperking en dat daaronder is opgenomen de uitdrukking »*terwijl er nog UITZICHT of MOGELIJKHEID is, om zich te kunnen doorstaan*», brengt m. i. die bepalingen nader tot het Fransche voorschrift. Wanneer verdwijnt dat uitzicht of die mogelijkheid?

Mr. H. VAN DER HOEVEN verdedigt in *Het Vaandel* van 1870 (bladz. 391) de gewijzigde Belgische redactie o. a. als volgt: »NAPOLEON DE GROOTE houdt in zijn *Mémorial de Sainte Hélène* vol, dat elke capitulatie te velde, waarvan 't gevolg is, dat de troep de wapenen aflegt, strijdig is met den militairen geest, met het eergevoel. In zijn decreet van 1 Mei 1812, dat over zoodanig geval handelde, was echter wel degelijk bepaald, dat de rechter, in ieder bijzonder geval, volgens zijn geweten moest oordeelen, of er een misdrijf bestond, — wel een bewijs, dat deze groote krijgsoverste, toen hij handelend optrad, niet voorbij zag, wat hij als Schrijver vergat, dat namelijk een bevelhebber, die *alles* heeft gedaan, wat plicht en eer van hem vorderen, geen misdrijf kan hebben gepleegd. De tegenwoordige oorlog tusschen Pruisen en Frankrijk levert opnieuw krachtige argumenten tegen het stelsel van het Fransch militair strafwetboek".

Mij konen die gronden betwistbaar voor. Allereerst beschouwt m. i. NAPOLEON elke capitulatie in het vrije veld meer in strijd met het belang van het leger en van den staat, dan wel in strijd met den militairen geest, met het eergevoel. Om dit gevoelen te staven, zij het mij vergund NAPOLEON's woorden uit zijn *Précis des guerres de FRÉDÉRIC*, campagne de 1759, hier te doen volgen. Het zal een lange aanhaling zijn, maar die wel verdient, onder de aandacht van alle officieren te worden gebracht.

(1) Ik curaveer.

Ici se présente une question de la plus haute importance. Les lois de la guerre, les principes de la guerre, autorisent-ils un général à ordonner à ses soldats de poser les armes, de les rendre à leurs ennemis, et à constituer tout un corps prisonnier de guerre? Cette question ne fait pas un doute pour la garnison d'une place de guerre. Mais le gouverneur d'une place est dans une catégorie à part. Les lois de toutes les nations l'autorisent à poser les armes, lorsqu'il manque de vivres, que les défenses de la place sont ruinées, et qu'il a soutenu plusieurs assauts. En effet, une place est une machine de guerre qui forme un tout, qui a une rôle, une destination prescrite, déterminée et connue. Un petit nombre d'hommes, protégés par cette fortification se défendent, arrêtent l'ennemi et conservent le dépôt qui leur a été confié contre les attaques d'un grand nombre d'hommes. Mais lorsque ces fortifications sont détruites, qu'elles n'offrent plus de protection à la garnison, il est juste, raisonnable, d'autoriser le commandant à faire ce qu'il juge le plus propre à l'intérêt de sa troupe. Une autre conduite serait sans but et aurait, en outre, l'inconvénient d'exposer la population de toute une cité, vieillards, femmes et enfants.

Au moment où une place est investie, le prince et le général en chef, chargés de la défense de cette frontière, savent que cette place ne peut protéger la garnison et arrêter l'ennemi qu'un certain temps, et que, ce temps écoulé, les défenses détruites, la garnison posera les armes. Tous les peuples civilisés ont été d'accord sur cet objet, et il n'y a jamais eu de discussion que sur le plus ou moins de défense qu'a fait un gouverneur avant de capituler. Il est vrai qu'il est des généraux, VILLANS est de ce nombre, qui pensent qu'un gouverneur ne doit jamais se rendre, mais, à la dernière extrémité, faire sauter les fortifications et se faire jour, de nuit, au travers de l'armée assiégeante; ou, dans le cas que la première de ces deux choses ne soit pas faisable, sortir du moins avec sa garnison et sauver ses hommes. Les gouverneurs qui ont adopté ce parti ont rejoint leur armée avec les trois quarts de leur garnison.

De ce que les lois et la pratique de toutes les nations ont autorisé spécialement les commandants des places fortes à rendre leurs armes en stipulant leurs intérêts, et qu'elles n'ont jamais autorisé un général à faire poser les armes à ses soldats dans un autre cas, on peut avancer qu'aucun prince, aucune République, aucune loi militaire les y a autorisés. Le souverain et la patrie commandent à l'officier inférieur et aux soldats l'obéissance envers leur général et leurs supérieurs, pour tout ce qui est conforme au bien ou à l'honneur du service. Les armes sont remises aux soldats avec le serment militaire de les défendre jusqu'à la mort. Un général a reçu des ordres, des instructions pour employer ses troupes à la défense de la patrie, comment peut-il avoir l'autorité d'ordonner à ses soldats de livrer leurs armes et de recevoir des chaînes?

Il n'est presque pas de batailles où quelques compagnies de voltigeurs ou

de grenadiers, souvent quelques bataillons, ne soient momentanément cernés dans des maisons, des cimetières ou des bois. Le capitaine ou le chef de bataillon qui, une fois le fait constaté qu'il est cerné, ferait sa capitulation, trahirait son prince et son honneur. Il n'est presque pas de bataille où la conduite tenue dans des circonstances analogues n'ait décidé de la victoire. Or, un lieutenant-général est à une armée ce qu'un chef de bataillon est à une division. Les capitulations faites par des corps cernés, soit pendant une bataille, soit pendant une campagne active, sont un contrat dont toutes les clauses avantageuses sont en faveur des individus qui contractent, et dont toutes les clauses onéreuses sont pour le prince et les autres soldats de l'armée. Se soustraire au péril pour rendre la position de ses camarades plus dangereuse, est évidemment une lâcheté. Un soldat qui dirait à son commandant : «Voilà mon fusil, laissez moi m'en aller dans mon village» serait un déserteur en présence de l'ennemi; les lois le condamneraient à mort. Que fait autre chose le général de division, le chef de bataillon, le capitaine qui dit : «Laissez-moi m'en aller chez moi, ou recevez-moi chez vous, et je vous donne mes armes?» Il n'est qu'une manière honorable d'être fait prisonnier de guerre, c'est d'être pris isolément les armes à la main, et lorsque l'on ne peut plus s'en servir. C'est ainsi que furent pris FRANÇOIS I, le roi JEAN, et tant de braves de toutes les nations. Dans cette manière de rendre les armes, il n'y a pas de conditions; il ne saurait y en avoir avec l'honneur; c'est la vie que l'on reçoit, parce que l'on est dans l'impuissance de l'ôter à son ennemi qui vous la donne, à charge de représailles, parce qu'ainsi le veut le droit des gens.

Les dangers d'autoriser les officiers et les généraux à poser les armes, en vertu d'une capitulation particulière, dans une autre position que celle où ils forment la garnison d'une place forte, sont incontestables. C'est détruire l'esprit militaire d'une nation, en affaiblir l'honneur, que d'ouvrir cette porte aux lâches, aux hommes timides ou même aux braves égarés. Si les lois militaires prononçaient des peines afflictives et infamantes contre les généraux, officiers et soldats, qui posent leurs armes en vertu d'une capitulation, cet expédient ne se présenterait jamais à l'esprit des militaires, pour sortir d'un pas fâcheux; il ne leur resterait de ressource que dans la valeur ou l'obstination; et que de choses ne leur a-t-on pas vu faire!

Que doit faire un général qui est cerné par des forces supérieures? Nous ne saurions faire d'autre réponse que celle du vieil HORACE (1). Dans une situation extraordinaire il faut une résolution extraordinaire; plus la résistance sera opiniâtre, plus on aura de chances d'être secouru ou de percer. Que de choses, qui paraissent impossibles, ont été faites par des hommes résolus, n'ayant plus d'autres ressources que la mort! Plus vous ferez de résistance,

(1) JULIE. Que vouliez-vous qu'il fit contre trois?

LE VIEIL HORACE. Qu'il mourût!

(Horace, tragédie de CORNEILLE, acte III, scène VI.)

plus vous tuerez de monde à l'ennemi, et moins il en aura le jour même ou le lendemain, pour se porter contre les autres corps de l'armée. Cette question ne nous paraît pas susceptible d'une autre solution, sans perdre l'esprit militaire d'une nation et l'exposer aux plus grands malheurs".

In de tweede plaats komt het mij voor, dat het decreet van 1 Mei 1812 in niets van het hier vermelde beginsel afwijkt. Wij lezen daarin namelijk: Art. 1. Il est défendu à tout général, à tout commandant d'une troupe armée, quel que soit son grade, de traiter en rase campagne d'aucune capitulation par écrit ou verbale.

Art. 2. Toute capitulation de ce genre dont le résultat aurait été de faire poser les armes, est déclarée déshonorante et criminelle, et sera puni de mort. Il en sera de même de toute autre capitulation, si le général ou commandant n'a pas fait tout ce que lui prescrivaient le devoir et l'honneur.

Art. 3. Une capitulation dans une place de guerre assiégée et bloquée est permise dans les cas prévus par l'article suivant.

Art. 4. enz.

Art. 8. Les juges décideront, dans leur âme et conscience, et d'après toutes les circonstances du fait, si le (1) délit existe, si le prévenu est coupable, et s'il convient de lui appliquer la peine de mort.

Lorsqu'il se présentera des circonstances atténuantes, la peine de mort pourra être commuée dans la peine de la dégradation, ou en celle de la prison pour un temps qui sera déterminé par le jugement.

Dit achtste artikel verandert niets aan het voorgeschrevene in artt. 1 en 2. Het is een voorschrift voor den rechter, ongeveer overeenkomende met ons art. 206 van het Wetboek van Strafvordering (2); het onderzoek naar het misdrijf strekt zich uit zoowel over de feiten bedoeld bij artt. 1 en 2 als over die bedoeld bij artt. 3 en 4.

Dat eindelijk de oorlog van 1870 krachtige argumenten tegen het stelsel van het Fransch militair strafwetboek zou leveren — dit schreef Mr. VAN DER HOEVEN in 1870. Sinds dien tijd is BAZAINE veroordeeld en het mag betwijfeld worden, of hij veel verdedigers zal vinden en dat niemand ter verantwoording is geroepen voor den ramp van Sédan mag eensdeels wel aan politieke overwegingen worden toegeschreven, anderdeels aan de omstandigheid, dat de persoon des Keizers de militaire bevelhebbers dekte. De witte vlag te Sédan is uitgestoken op last van den Keizer, niet op last van den generaal DE WIMPFEN en dat deze gedurende den slag niet aan een capitulatie gedacht heeft, maar zich steeds heeft willen doorslaan, is, naar ik meen, genoegzaam bewezen.

(1) Le délit en niet en délit.

(2) Het hof zal, naar aanleiding van de akte van beschuldiging en van hetgeen uit het onderzoek op de terechtzitting is gebleken, beraadslagen over het bewezen of niet bewezen der daadzaken, over derzelver qualificatie, over het bewezen der schuld van den beschuldigde aan de daadzaken en lastelijk over de toepassing der straf, bij de wet bepaald.

Andere voorbeelden moeten wij laten spreken en dan vergunne men mij nog één aanhaling uit het *Rapport au corps législatif* betreffende de Fransche wet van 1857: »Cent faits de notre histoire montreraient quelles ressources savent trouver le courage et le génie de l'homme de guerre, lorsque tout semble ainsi perdu et désespéré. Quel général, par exemple, eût été plus excusable de capituler, que le maréchal Ney, lorsque séparé de l'armée, sur les bords du Dniéper, conduisant sept mille soldats, *mourants de froid et de fatigue, réduits à quatre mille en une heure, et cernés par cinquante mille ennemis* (1). il était invité à remettre son épée? Cependant il ne songea ni à se rendre, ni même à mourir; mais à percer, à se faire jour; et la fortune seconda son audace; la nuit même, il avait échappé à ces colonnes qui l'enveloppaient, il avait franchi le fleuve, sauvé son honneur et celui de l'armée!»

Een weinig bekend wapenfeit uit onze eigene krijgsgeschiedenis, de strijd bij Eekeren (1703). »Het was toen», zegt de Generaal KNOOP (2), »tusschen 2 en 3 uur des namiddags geworden. De toestand van het Hollandsche leger was op dat oogenblik zeer gevaarlijk; wanhopig zou men zeggen, wanneer men dat woord immer mogt bezigen voor tienduizend man, die vereenigd zijn, en de wapens in handen hebben (1).... Het Hollandsche leger was geheel afgesneden, en moest, om behouden te blijven, zich door den vijand heen-slaan; bij eene nederlaag was het reddeloos verloren: alleen eene overwinning kon behoud aanbrengen; maar die overwinning moest behaald worden op een dubbel zoo sterken vijand (1)». Men leze en herleze dat onopgesmukte verhaal, dat geschreven is om eere te geven aan wien eere toekomt, maar dat tevens als leerrijk voorbeeld aantoont, hoe mannen als SLANGENBURG, TILLY, HOP, FAGEL hun plicht begrepen in benarde omstandigheden.

Mocht mijne zwakke stem van eenigen invloed kunnen wezen, dan zou zij beslist zijn vóór: GEEN CAPITULATIE IN HET OPEN VELD, althans niet MET NEDERLEGGEN DER WAPENEN en dus ook GEEN UITWIJKEN OP NEUTRAAL GRONDGEBIED. In sommige omstandigheden dus, zoo zal men zeggen, een menschen-slachting op groote schaal, een monstermoord! Ik zou daartegenover willen vragen: wat is de geheele oorlog anders? Wanneer wij ons de kille werkelijkheid voor den geest stellen, dan zouden wij er misschien toe kunnen geraken, onze betrekking een ellendig métier te noemen; maar gelukkig er is nog poésie in het denkbeeld, zich desnoods te moeten offeren voor het welzijn van den geboortegrond, voor het behoud van den staat, voor het als kleinoord bewaren der door onze vaders zoo duur gekochte vrijheden. De militair, aan wien die eervolle taak geheel of gedeeltelijk is opgedragen, moet in moeilijke omstandigheden zijn hart weten te verstellen, zijn gevoelens van menschelijkheid, voor zooveel nodig, weten te smoren, om slechts één richtsnoer te houden: 's LANDS BELANG.

(1) Ik curriveer.

(2) Krijgs- en geschiedkundige geschriften, late deel, blad. 336.

En nu is er niets, dat m. i. in oorlogstijd meer kan indruisen tegen 's lands belang, dan dat daar duizenden »pieds et poings liés» ter beschikking worden gesteld van den tegenstander met alle wapenen, die hun in handen zijn gegeven, om dien geboortegrond, om dien staat, om die vrijheden te verdedigen. De eerste kreet, die dan ook bij zulke gelegenheden in het land opgaat, is: *Verraad!* En de geschiedenis boekstaaft later: weifelmoedigheid, zwakheid, gebrek aan intelligentie, onkunde!

De wetgever nu moet begrijpen, dat in de hoogste militaire rangen die eigenschappen of hoedanigheden een weelde zijn, die men zich daar niet meer mag veroorloven, dat ze daar strafbaar zijn (1).

Laat mij nog één vraag doen. Waarom capituleert men in Indië nooit? Het antwoord zal wel moeten wezen, omdat men daar zeker weet, dat men niet gëinterneerd wordt, om later kalm te worden uitgeleverd, maar vermoedelijk blootgesteld zou zijn aan de woede van onbeschaafde en niet te vertrouwen vijanden. Daar gebiedt de drang der noodzakelijkheid. Maar wat onder die omstandigheden kan gedaan worden, leeren o. a. de terugtocht van den Kapitein VAN GEEN, den 28sten Augustus 1826 van Delangoe naar Kaliuan (2), de terugtocht van den Overste VERMEULEN KRIEGER, den 12den Januari 1833 van Pisang naar Boekit-Koriri (3) en het gedrag der bezetting van Goegoe-malintang van 24 Februari tot 2 Maart 1841 (4).

Welnu diezelfde drang der noodzakelijkheid schijnt mij voor het rijk in Europa te bestaan met het oog op het behoud van den staat. En al mochten bij een poging om zich door te slaan, duizenden vallen, dan zullen ook uit die met bloed gedrenkte velden evenzoovele, zoo niet meerdere duizenden helden opstaan om hun dood te wreken en de Hollandsche moeders zullen troost vinden in de gedachte, dat hare zonen althans niet teruggekeerd zijn »zonder hun schild». Die daden wekken geestdrift, beuren den volksgeest op; terwijl het visioen van in lange rijen weggevoerde krijgsgevangenen alleen stomme smart, moedeloosheid en vertwijfeling kan veroorzaken.

Met het oog op de capitulatie van BAZAINE, waaromtrent zeer zeker verschil van gevoelen geoorloofd is en ook met het oog op den eigenaardigen toestand van sommige onzer verdedigingslinieën (stelling van Helder, stelling in het land van Voorne, stelling van Amsterdam, in verband met de verdediging van het Noordzee-kanaal), mag het misschien niet overbodig worden geacht een omschrijving te geven van wat men verstaat onder »capituleeren in het open veld.»

Nog kan ik van art. 40 geen afscheid nemen. De Engelsche generaal HEW DALRYMPLE heeft voor den kriegsraad terecht gestaan, omdat hij in

(1) Vereeniging ter hoefening van de Krijgwetenschap, 1880—81, bladz. 308.

(2) A. W. P. WEITZEL, De oorlog op Java van 1825—1830, 4ste deel, bladz. 367—372.

(3) H. M. LANGE, Het Nederlandsch Oost-Indisch leger ter Westkust van Sumatra (1819—1845), 1ste deel, bladz. 266—281.

(4) Idem, 2de deel, bladz. 495—431.

1808 bij de capitulatie van Cintra aan JUNOR te gunstige voorwaarden had toegestaan. Hij is toen vrijgesproken, doch niet in actieven dienst hersteld. Ook onze krijgsgeschiedenis kent het sluiten van een te gunstige capitulatie, al geschiedde dit niet door een Nederlander (BRUNZ met YORK te Alkmaar, 1799). Een strafbedreiging daartegen schijnt mij niet ongerechtvaardigd.

Ook meen ik nog te moeten wijzen op het verschil tusschen art. 71 en art. 72 van ons Crimineel Wetboek. In beide artikels wordt met een overvloed van woorden straf bedreigd tegen het gebrek aan voorzorg met betrekking tot munitie, vivres, fourage, enz. In art. 72 wordt daarvoor verantwoordelijk gesteld de commandant eener vesting, in art. 71 elk, aan wien de zorg daarvoor bij de armee (leger te velde) is opgedragen. Dit verschil in strafbedreiging heeft zijn beteekenis. De wetgever van 1815 heeft daarmede klaarblijkelijk willen uitdrukken, dat in een vesting de commandant alles kan nagaan en dus de eenige verantwoordelijke persoon moet zijn; terwijl dit bij een leger te velde, hetwelk meestal een landstrook van eenige uitgestrektheid bezet, niet zoo gemakkelijk het geval kan wezen. Moet die onderscheiding niet behouden blijven?

Eindelijk zou ik willen vragen of de bepaling van art. 59 van het Crimineel Wetboek opzettelijk is weggelaten, om de leden van den raad van defensie, die zonder voldoende redenen vóór de overgave gestemd hebben, van strafvervolgung uit te sluiten of moeten die leden gerangschikt worden onder de medeplichtigen?

In den Franschen Code pénal worden o. a. als medeplichtigen beschouwd: ceux, qui auront, avec connaissance, aidé ou assisté l'auteur ou les auteurs de l'action, dans les faits qui l'auront préparée ou facilitée, ou dans ceux, qui l'auront consommée. Toch schijnt deze bepaling geen aanleiding te hebben gegeven, om de leden van den krijgerraad, die met BAZAINE vóór de capitulatie van Metz gestemd hebben, in de strafvervolgung te betrekken.

Ons Wetboek van Strafrecht noemt o. a. medeplichtingen hen, die opzettelijk gelegenheid, middelen of inlichtingen verschaffen tot het plegen van een misdrijf. Wanneer wij nu in art. 117 van de Instructie voor vesting- en fortcommandanten lezen, dat de vestingcommandant in geen geval eigenmachtig, zonder het advies van den raad of tegen het advies van de meerderheid van den raad, de vesting aan den vijand mag overgeven of verlaten, dan komt het mij voor, dat die leden, die vóór de capitulatie stemmen, geacht moeten worden, den commandant in de gelegenheid te stellen, het feit te plegen. Om zooveel mogelijk waarborgen te hebben, dat die overgave of ontzuiming met de meeste nauwgezetheid worde overwogen, schijnt mij een strafbepaling voor die leden niet ongeroetvaardigd; het mag in elk geval wenschelijk worden geacht dat, bij het tot stand komen van een nieuwe militaire strafwet, de wetgever op de een of andere wijze van zijn bedoeling in dezen doe blijken.

Art. 70 van die Instructie schrijft ook voor, dat de leden van dien raad

zich voor het Hoog Militair Gerechtshof zullen hebben te verantwoorden, indien zij den vestingcommandant om de aldaar vermelde redenen gevangen nemen. Moeten indien het Hof meent, dat hunne daad niet noodzakelijk is geweest, de bepalingen omtrent insubordinatie worden toegepast of zou het niet noodig mogen geacht worden, voor dat geval een bijzondere strafbepaling vast te stellen?

(*Wordt vervolgd.*)

G. J. W. KOOLEMANS BELJEN,

1ste luit. der inf.

Een paar opmerkingen bij gelegenheid van de najaarsmanoeuvres in 1883.

De najaarsmanoeuvres van de 3de divisie infanterie in 1883 behooren tot het verleden. Bedriegen wij ons niet, dan hebben die oefeningen bij de groote meerderheid van hen die er aan deelnamen, aangename herinneringen achtergelaten. Door prachtig herfstweder begunstigd, konden de manoeuvres zonder stoornis volgens het vastgestelde programma worden uitgevoerd, terwijl de gastvrije, men zou haast kunnen zeggen de hartelijke ontvangst van de troepen door de trouwe, gulle inwoners van midden-Noord-Brabant niet weinig bijdroeg om de vermoedenissen, aan de oefeningen noodwendig verbonden, te helpen doorstaan. Waar bovendien een opgewekte en echt kameraadschappelijke geest van boven uitging, laat het zich, bij de gunstige omstandigheden waaronder de manoeuvres overigens plaats hadden, begrijpen dat die goede geest ook bij de lagere rangen werd aangetroffen.

Heerschte er bij de najaarsoefeningen dit jaar een opgewekte en aangename stemming, het moet tevens erkend worden dat er voor den opmerkzamen toeschouwer veel te leeren viel. Meermalen is de opmerking gemaakt dat bij de groote manoeuvres van alle legers, zelfs bij die van de legers welke ons steeds tot voorbeeld worden gesteld, vooral ook waar het de tactische details betreft, nog al fouten van aanbelang worden gemaakt, van welke er vele in het werkelijke gevecht hoogstwaarschijnlijk niet, of althans niet in dezelfde mate zouden voorkomen. Mag het, wanneer dit wordt vooropgesteld, verwondering baren dat ook bij onze brigade-oefeningen talrijke fouten worden begaan? En is het niet de wijste partij om die fouten zooveel mogelijk op te sporen en leering te putten uit het feit zelf van haar bestaan? Overtuigend is het, ook dit jaar, weder gebleken dat sommige tekortkomingen van de eerste dagen, waarop al dadelijk de aandacht werd gevestigd, gaandeweg in aantal en beteekenis verminderden, zoodat men zich bij het einde van de oefeningen in die opzichten blijkbaar in een beteren toestand dan bij

den aanvang mocht verheugen; terwijl andere fouten, die om de een of andere reden minder in het licht werden gesteld, somwijlen aanhoudend bleven voorkomen.

Volgt alzoo uit het vooraangaande overtuigend het groote nut van een zooveel mogelijk alle tekortkomingen omvattende critiek, het bleek ook weder dit jaar dat daartoe meer tijd wordt vereischt dan waarover bij de oefeningen, tot dit doel, gewoonlijk kan worden beschikt. De vermoeidheid van de troepen, die veelal reeds geruimen tijd op de been zijn, en de aanzienlijke tijd die gevorderd wordt om de kantonnementen en bivaks te bereiken, nopen veelal den Leider, de bespreking te bekorten; terwijl diezelfde omstandigheden hem menigmaal er toe moeten brengen om de handeling af te breken op een tijdstip, waarop hijzelf, alleen het nut der oefening voor oogen houdende, niets liever zou hebben gewenscht dan haar nog eenigen tijd voort te zetten.

De groote verspreiding van de troepen, wat hunne kantonnementen en bivaks betreft, is alzoo een eerste, maar tevens zeer voornamelijk oorzaak dat de oefeningen niet zóó leerrijk kunnen zijn als men, gelet op de groote kosten die zij veroorzaken, en de omstandigheid dat zij voor een deel der troepen slechts om de drie, voor een ander gedeelte om de zes jaren terugkeeren, met eenig recht zou kunnen wenschen. Nu is wel in het Voor-schrift tot het houden van groote manoeuvres als grens, waarbinnen de kantonnementen moeten worden gekozen, voor den afstand waarop zij van het vereenigingspunt (hier blijkbaar in den zin van aanvangspunt der manoeuvre) mogen zijn verwijderd, voor kantonnementen der infanterie 8 à 10 kilometers, en voor die der cavalerie en artillerie 12 à 15 kilometers aangenomen; maar het blijkt op den duur, vooral voor de infanterie, niet doenlijk zich aan die grenzen te houden, hoewel zij, voor een deel der troepen althans, toch reeds op een marsch van vier uur gaans wijzen, waarbij dan de eigenlijke oefening geheel buiten beschouwing is gelaten. Niet alleen de betrekkelijk groote afstand der gemeenten onderling, maar haar uitgebreidheid, vooral van die ten platten lande, is dikwijls oorzaak dat een meer of minder aanzienlijk gedeelte van de troepen door de noodzakelijkheid om de gestelde grenzen te overschrijden, buiten het eigenlijke oefeningsterrein zeer zware en vermoeiende marschen heeft te verrichten. Ook andere oorzaken kunnen daartoe aanleiding geven. Zoo had men b.v. dit jaar met het gemeentebestuur van Tilburg, dat zeer bereidvaardig de inkwartiering van een aanzienlijk getal troepen had op zich genomen, moeten overeenkomen om die inkwartiering eerst te doen plaats hebben na afloop van de kermis op den 3den September.

Om ons niet tot algemeenheden te bepalen, wenschen wij een voorbeeld uit de jongste manoeuvres bij te brengen. In den ochtend van den 1sten September was van de 2de brigade het hoofdkwartier te Oirschot gevestigd, terwijl de infanterie een bivak bij Oirschot en kantonnementen te Best, Oirschot, Oostel Beers en Diessen had betrokken, en de cavalerie nagenoeg

geheel en de artillerie geheel te Bokstel was ingekwartierd. Van de 1ste brigade was op denzelfden ochtend de staf te Oisterwijk en had de infanterie (waaronder de mariniers en de genie-troepen) een bivak en een kamp bij Moergestel en kantonnementen te Udenhout, Oisterwijk, Moergestel, Berkel en Haaren betrokken; de cavalerie was grootendeels en de artillerie geheel te Udenhout en Berkel gekantonneerd. Terwijl nu de 2de brigade van Oirschot over Oostel Beers en Diessen naar Hilvarenbeek en van daar naar Tilburg moest marcheeren, had de 1ste brigade in opdracht zich te Moergestel te verzamelen en maatregelen te nemen om een eventueel doordringen van den vijand in de aangeduide richting te beletten.

De ontmoeting werd verwacht ten oosten van Diessen, maar had in werkelijkheid voornamelijk plaats tusschen Diessen en Hilvarenbeek. Om dit punt te bereiken moesten o. a. van de infanterie de staf en twee compagnieën van het 2de bataljon en het 4de bataljon van het 6de regiment infanterie, die in Best gekantonneerd lagen, gemiddeld 18 kilometers, en moest het 4de bataljon vervolgens, om in zijn nieuw kantonnement (Oirschot) te komen, nog 12 kilometers afleggen. Laatstgenoemd bataljon legde dien dag alzoo 30 kilometers marcheerende af. De cavalerie legde op haren marsch van Bokstel naar het ontmoetingspunt ongeveer 22 en bij den terugmarsch naar het kantonnement Oirschot minstens 12, alzoo te zamen ruim 34 kilometers af. Een gedeelte van de artillerie maakte denzelfden marsch. Van de 1ste brigade moest de infanterie, die in Udenhout gekantonneerd lag (de staf en een gedeelte van het 1ste bataljon 3de regiment infanterie), minstens 16 kilometers afleggen om het ontmoetingspunt te bereiken en later denzelfden weg terugmarcheeren, hetgeen een afstand aangeeft van 32 kilometers. Een gedeelte van de cavalerie en van de artillerie had denzelfden weg af te leggen.

De inspanning, welke op die wijze, alleen voor het marcheeren van en naar de kantonnementen, van de troepen gevegd wordt, is inderdaad te groot om na al het overige den noodigen tijd te kunnen besteden, al viel, wat het aangehaalde voorbeeld betreft, de 1ste September ook tusschen twee rustdagen. Ook zou bij warm weder de toestand der troepen niet gunstig gebleven zijn. Overigens staat het aangehaalde voorbeeld geenszins op zich zelf. Zoo moest toch, na de manoeuvre van 5 September bij den Uitersten Stuiver, het 4de bataljon van het 3de regiment infanterie, dat 's nachts op bivak bij Loon-op-Zand had gelegen, na afloop van de manoeuvre, nog naar Made en Terheijden marcheeren, een afstand van het gevechtsterrein van minstens 20 kilometers.

Wanneer men nu nog in aanmerking neemt dat de afzonderlijke man, uit vrees van te laat te komen op het hem aangewezen vereenigingspunt, zich vroeg, meestal te vroeg, in beweging stelt en dat hetzelfde zeer dikwijls — ook dit jaar bleek zulks overtuigend — geldt voor de onderdeelen, die vereenigd naar het algemeene concentratie-punt moeten marcheeren, dan wordt de betekenis van die lange marschen nog grooter. Het nakomen van § 34

van het Voorschrift schijnt inderdaad moeilijk te verkrijgen te zijn, zoo moeilijk dat het raadzaam schijnt met de hebbelijkheid van zich vroeger in beweging te stellen dan noodzakelijk is, rekening te houden. Wanneer men nu overweegt dat marschen, hoe nuttig ook voor de troepen, nabij de garnizoenen kunnen worden uitgevoerd en derhalve de eigenlijke manoeuvres, gepaard met oefeningen in den veiligheids-, den kantonnements- en den bivakdienst, hier als de hoofdzaken moeten aangemerkt worden, dan ligt de gevolgtrekking voor de hand dat men trachten moet in de eerste plaats voor die hoofdzaken den vereischten tijd beschikbaar te krijgen. Wat de manoeuvres betreft, moet niet alleen de tijd verkregen worden, noodig voor de oefening zelve en haar bespreking, maar ook opdat wegens tijdgetrek niet geaarzeld behoeft te worden om groote fouten, wanneer die voorkomen, zoo noodig te doen herstellen. Zeer dikwijls toch ontbreekt hiertoe de tijd en evenzeer is dit het geval met de bepaling van § 39, 2de alinea van het Voorschrift, betrekkelijk het in tactischen vorm teruggaan of wel het vervolgen van den vijand, gelijk ook met hetgeen in de §§ 42 en 43 wordt aangebevolen, te weten het verkennen van de door voorposten gedekte kantonnementen der tegenpartij en het defileren der troepen vóór het inrukken.

Het moet derhalve hoogst wenschelijk geacht worden dat bij volgende najaarsmanoeuvres de troepen van elke brigade over een veel kleinere oppervlakte gedислоceerd worden dan tot hiertoe het geval was. In § 59 van het Voorschrift op de groote manoeuvres wordt de opmerking gemaakt dat de vredestoestand niet altijd toelaat, de troepen bij de oefeningen binnen zulk een beperkte ruimte vereenigd te houden, als in oorlogstijd plaats vindt door het betrekken van de meest enge kantonnementen, gepaard met noodkwartieren in schuren of groote gebouwen, en overigens bivakkeerende in of in de onmiddellijke nabijheid van de kantonnementen. In plaats alzoo van één kantonnement, dat b.v. in oorlogstijd een geheele brigade zou kunnen bevatten, is men genoodzaakt, zegt het Voorschrift verder, meerdere in elkanders nabijheid gelegen kantonnementen te betrekken, waarin zooveel troepen worden ingekwartierd als het gemeentebestuur toelaat, terwijl voorts moet getracht worden dit aantal zooveel mogelijk te vergrooten door troepen in noodkwartieren onder te brengen. Eerst wanneer er dan nog ruimte te kort komt en het rayon van kantonneering de grenzen bereikt heeft, hierboven voor de infanterie en de bereden wapens vermeld, kan men de overige troepen doen bivakkeeren.

Deze bepalingen zijn dezelfde, die reeds bij de eerste najaarsmanoeuvres in 1875 gevolgd werden. Gaandeweg is het dientengevolge een gebruik geworden per brigade dagelijks een bataljon infanterie te laten bivakkeeren en de overige troepen zoo dicht mogelijk nabij elkander en het concentratie-punt kantonnementen te doen betrekken, waarbij het echter vank ondoenlijk blijkt, binnen de in het Voorschrift opgegeven grenzen te blijven. De bepaling wordt dus tot zekere hoogte in omgekeerden zin toegepast, onder den indruk

van de gewoonte om, in den regel, niet meer dan één bataljon, zijnde dat hetwelk de voorposten betreft, te doen bivakkeeren, en het gevolg is dat de troepen, om hunne kantonnementen of wel het concentratie-punt te bereiken, niet zelden veel grootere afstanden moeten doorloopen dan waarop het Voorschrift heeft gerekend.

Nu evenwel het Voorschrift gedurende negen jaren is toegepast en de bezwaren, die als een gevolg moeten worden beschouwd van te uitgebreide kantonnementen, zich in al die jaren en in alle gedeelten des lands, waar manoeuvres werden gehouden, hebben voorgedaan, schijnt, naar onze bescheiden meening, het tijdstip aangebroken om in dit opzicht verbetering aan te brengen. Hierbij moet op den voorgrond staan dat de troepen in een zoodanig beperkte ruimte worden samengetrokken dat, zonder bovenmatige inspanning van hen te eischen, over voldoende tijd kan beschikt worden om al datgene in toepassing te brengen wat als doel van de troepenvereeniging moet aangemerkt worden.

De bepalingen van § 59 van het Voorschrift zouden daartoe in dien zin gewijzigd dienen te worden dat al de troepen, op het voetspoor van hetgeen in oorlogstijd plaats heeft, in enge kantonnementen en bivaks moeten worden vereenigd. Daar evenwel bij het regelen van de inkwartiering met den vrede-toestand moet worden rekening gehouden, zal men in dit geval door enge kantonnementen moeten verstaan een zoo talrijke inkwartiering bij de ingezetenen en in noodkwartieren als de gemeente wil verleenen (voor zoover namelijk meer kan verkregen worden dan de inkwartieringstafelen aangeven). De overige troepen, althans de troepen te voet, betrekken bivaks op of zooveel mogelijk nabij de terreinen, waar dit, in verband met de opstelling van den vijand, in oorlogstijd zou geschieden. Daar het evenwel geen oorlog is, en oefeningen in het harden van den troep zeer ondoeltreffende oefeningen zouden zijn, worden aan al de bivakkeerende troepen tenten verstrekt en geschiedt hunne verpleging door de intendance. Denkt men zich het linnen dak weg, dat den troepen boven het hoofd gegeven wordt, dan zal men moeten erkennen dat een dusdanige dislocatie van den troep oneindig meer met de werkelijkheid overeenkomt dan de uitgestrekte kantonnementen, die een geheel verkeerd beeld van den toestand vóór den vijand moeten geven. Zulk een dislocatie is bovendien in overeenstemming met den regel, dat na sloop van het gevecht en het nemen van de noodige maatregelen ten opzichte van den vijand, de eerste zorg blijft den troepen *zoo spoedig mogelijk veiligheid en rust te bezorgen*; doch van welken regel bij onze manoeuvres weinig blijkt. Daarbij is het veelvuldig bivakkeeren een hoogst nuttige oefenschool, vooral voor den soldaat die zich uit elke verlegenheid leert redden. Over slechte kwartieren, die toch altijd voorkomen en bij uitgebreide kantonnementen niet tijdig zijn na te gaan om ze te vernijden, zal niemand klagen: het bivak is voor allen gelijk en de verpleging is daar, dank zij de intendance, blijkens de ervaring van de laatste jaren goed te noemen.

Wil men in ons klimaat het voorbeeld van andere legers niet volgen om de troepen in de open lucht te doen overnachten — welke navolging wij hier verkeerd zouden achten — dan zal men meer tenten moeten medevoeren dan nu geschiedt. Is het aantal thans zoo bepaald dat per brigade één bataljon in tenten kan ondergebracht worden, men stelle dat aantal in het vervolg op het twee- of drievoud, zoodat twee of desnoods drie bataljons van elke brigade kunnen bivakkeeren. Daartegen kan geen overwegend bezwaar bestaan. En wat het punt van kosten betreft, komt het ons voor dat het bivakkeeren voor het Rijk niet kostbaarder behoef te zijn dan het inkwartieren met huisvesting en voeding bij de ingezetenen, wanneer namelijk de gewone levensmiddelen op de bivaks worden verstrekt en deze laatste (evenals nu veelal met de kantonnementen het geval is) voor twee of meer dagen worden betrokken, zoodat niet elken dag een geheel ration ligstroo behoeft te worden gegeven. Worden daarentegen op het bivak verduurzaamde levensmiddelen gebruikt, waarvan de prijs betrekkelijk hoog is, dan zullen de kosten, komende op het bivakkeeren met al wat daartoe behoort, die, voor de inkwartiering met huisvesting en voeding vereischt, overtreffen. Er bestaat echter volstrekt geen noodzakelijkheid om de kosten, op het manoeuvreren vallende, door het veelvuldig gebruik van verduurzaamde levensmiddelen op te voeren; terwijl het bereiden van gewone levensmiddelen op het bivak daarenboven als oefening wel te verkiezen zal zijn boven het gereedmaken van verduurzaamde levensmiddelen. Ook de kosten behoeven derhalve geen hinderpaal te zijn tegen den voorgestelden maatregel, die uit den aard der zaak door de intendant zal worden toegejuicht, daar hij haar in de gelegenheid zal stellen niet alleen om een meer werkzame taak bij de manoeuvres te vervullen, maar tevens een taak meer in overeenstemming met die in oorlogstijd, daar haar zorg voor de voeding en de verpleging van den troep zich over een veel aanzienlijker gedeelte zal uitstrekken.

Het onder dak brengen van de bereden wapens heeft uit den aard der zaak, tot zekere hoogte, minder bezwaar dan van de troepen te voet, daar eerstbedoelde verder af kunnen gelegd worden. Een tegemoetkoming in de moeilijkheden der inkwartiering, voor zooveel de cavalerie betreft, ware niettemin te vinden door, gedurende den oefeningstijd, in stede van vier, slechts twee eskadrons aan de divisie toe te voegen. Daar bij de najaarsmanoeuvres van een divisie infanterie geen sprake kan zijn van oefeningen der cavalerie in den strategischen veiligheidsdienst, omdat die dienst voor rekening komt van een afzonderlijke cavalerie-brigade, verneemen wij dat wanneer per brigade van vier bataljons één eskadron huzaren is uitgetrokken, hiermede volstaan kan worden ter voorziening in de diensten die van de ruitery bij een brigade infanterie kunnen gevergd worden. Het is trouwens bezwaarlijk aan te nemen dat men in tijd van oorlog bij elke brigade twee eskadrons huzaren zou kunnen indeelen, en ook uit dit oogpunt schijnt het toevoegen van één eskadron cavalerie aan elke brigade bij de najaarsmanoeuvres de voorkeur te

verdienen, terwijl de inkwartiering van de bereiden korpsen daardoor, met het oog op den gang der oefeningen, meer doeltreffend kan zijn.

Wij vertrouwen hiermede voldoende in het licht gesteld te hebben dat een andere wijze van onderbrengen der troepen bij de najaarsmanoeuvres, op de wijze als in groote trekken werd aangeduid, uit een algemeen tactisch oogpunt zoowel als in het belang van de eigenlijke oefeningen, aanbeveling verdient en dat daartegen, naar het schijnt, geen onoverkomelijke bezwaren bestaan.

Een tweede opmerking betreft de terreinen waarop de ontmoetingen van de brigades plaats hebben. Hoewel § 17 van het Voorschrift op de groote manoeuvres blijkbaar de strekking heeft om de troepen, behalve op de traditioneele heidevelden, zoo mogelijk, ook te doen ageeren op particuliere terreinen, is het tot nu toe toch uitzondering gebleven dat bouw- en weiland en bosschen, in een woord dat die terreinen waarop in den werkelijken oorlog vermoedelijk zal gestreden worden, het tooneel waren van de ontmoetingen. Eenmaal was dit bij de jongste najaarsmanoeuvres evenwel het geval en wel op den 30sten Augustus, toen de 1ste brigade, met het doel om den vijand te beletten uit Oirschot over Moergestel naar Tilburg door te dringen, ten oosten van Moergestel tusschen het Kolkven, het Allemansven en het Hildsche ven, op het bouwland en de weilanden een zeer sterke stelling had bezet. De omstandigheid, dat de 2de brigade die sterke stelling voornamelijk in het front aanviel, gaf aanleiding dat zich hier een gevecht ontspoon op de evenbedoelde terreinen, tot welker gebruik trouwens welwillend vergunning was verleend. Wanneer men de fantasie eenigermate te hulp riep om enkele bruggen afgebroken en een gedeelte van het houtgewas gekapt te denken, gelooven wij dat het gevecht vóór Moergestel, behoudens het elkander te dicht naderen van de troepen, in menig opzicht een beeld van het werkelijke gevecht te aanschouwen gaf. De hierbedoelde oefening was dan ook bij uitstek nuttig en leerrijk, en de wensch, toen door velen geuit, dat meermalen op dergelijke terreinen mocht worden geageerd, zeker gerechtvaardigd.

Wanneer men nu in aanmerking neemt dat voor het gebruikmaken van terreinen op 30 Augustus slechts een hoogst onbeduidende som als vergoeding behoefte te worden betaald, dan rijst de vraag of de bezwaren tegen het verkrijgen van de vergunning tot het betreden van particuliere gronden, welke vergunning hier door de zorg van den staf der 3de divisie was verkregen, over het algemeen niet te groot geschat worden, vooral waar het bouwgronden geldt waarvan de oogst reeds gewonnen is, zooals in de tweede helft van Augustus veelvuldig voorkomt. Te streven naar een wet op het betreden van particuliere terreinen bij de manoeuvres als in Pruisen, is zeker aanbevelingswaardig; de ondervinding, dit jaar en ook reeds vroeger opgedaan, moet intusschen tot aanmoediging strekken om langs den weg der onderhandeling in het vervolg zooveel mogelijk te komen tot het houden van de oefenin-

gen op andere terreinen dan op de minder of meer met houtgewas bezette en minder of meer vennen bevattende, maar alle op elkander gelijkende heidevelden. Over het algemeen is de gezindheid om het militaire element ter wille te zijn, met name in de buitenprovinciën, zeer gunstig, en kan, naar het ons is voorgekomen, daarvan in het belang van de oefeningen meer partij worden getrokken dan tot heden, in algemeenen zin gesproken, is gedaan.

In verband met de voorafgaande opmerkingen wenschen wij nog een enkel woord in het midden te brengen met opzicht tot de maatregelen, die door de brigadecommandanten moeten worden genomen voor de uitvoering van de hun verstrekte opdracht en over de werkzaamheid daarbij van den hun toegevoegden stafofficier.

Ingevolge het bepaalde in de 3de zinsnede van § 39 van het Voorschrift ontvangen de brigadecommandanten tijdens de rust, die op de manoeuvre volgt, van den Leider de onderstelling en opdracht voor den volgenden dag; terwijl § 31 luidt dat de brigadecommandanten vóór het in beweging stellen van de troepen tot het uitvoeren van eenige manoeuvre, de dispositiën, door hen naar aanleiding van de hun verstrekte opdracht genomen, schriftelijk aan den divisiecommandant moeten mededeelen. Aangezien nu de brigadecommandant met zijn staf in den regel zijn hoofdkwartier enkele uren na den middag bereikt, blijft een groot gedeelte van den dag beschikbaar niet alleen tot het opmaken van de dispositie voor den volgenden dag maar insgelijks tot verkenning van het terrein. Dat de toegevoegde stafofficier, in zijn ijver om de hem opgedragen taak op de best mogelijke wijze te vervullen, niet verzuimt om van de gelegenheid om het terrein te zien gebruik te maken, laat zich gemakkelijk beseffen. Nauwelijks in het hoofdkwartier aangekomen, stijgt hij, na een voorloopige bespreking met den brigadecommandant, dus weder te paard om op het terrein de door de kaart verkregen kennis aan te vullen. Maar dat terrein is bij onze vredesoefeningen dikwijls zeer ver verwijderd, tengevolge waarvan de verkenning dan verscheiden uren vereischt. Na terugkomst wordt vervolgens de dispositie vastgesteld en verzonden. Het is inmiddels laat geworden, maar de stafofficier moet, alvorens aan rust te denken, in zijn journaal nog de aantekening maken van de gehouden manoeuvre en van de opmerkingen der bevelhebbers, het dagelijksch rapport voor den divisiecommandant opmaken en voor de uitvaardiging van de bevelen voor den volgenden dag zorgdragen. Zijn taak bij de manoeuvres neemt dus niet alleen den geheelen dag, maar meestal ook een gedeelte van den nacht in beslag, en in dien tijd wordt zooveel geschreven, te beginnen met de uitvoerige, dikwijls tot bijzonderheden afdalende dispositiën, dat men zich onwillekeurig afvraagt óf die gang van zaken, als voorbereiding voor de werkelijkheid, aanbeveling verdient.

Nu wijkt de hier geschetste gang van zaken bij de manoeuvres vooral hierin van den oorlogstoestand af dat, in laatsbedoelden toestand, geenszins altijd de beschikkingen van de hogere autoriteit (divisiecommandant) reeds den

vorigen dag op of kort na het middaguur worden ontvangen, maar dat zulks veelal eerst in den laten namiddag of avond zal plaats vinden. Er bestaat dan dikwijls geen gelegenheid meer tot het verrichten van een verkenning, en voor het opmaken van de dispositiën is maar weinig tijd beschikbaar. Daarentegen is het uitvaardigen van de bevelen bij een geconcentreerde ligging der brigade, zooals in oorlogstijd, met veel minder bezwaren verbonden. Wanneer men bedenkt dat bij onze manoeuvres, waarbij de onderdeelen soms meerdere uren gaans van het hoofdkwartier verwijderd zijn, het later uitgeven van onderstelling en opdracht tot een nachtelijken ordonnans-dienst zou leiden, die de krachten van menschen en paarden spoedig moet ondermijnen, dan laat het zich begrijpen op welken grond men tot de zoeven aangehaalde bepaling van § 39 van het Voorschrift is gekomen. Denkt men zich evenwel een dislocatie van de troepen bij de manoeuvres als in vorenstaande regelen werd voorgesteld, dan komen de bezwaren tegen het later uitgeven van de bevelen grootendeels te vervallen; ook zal alsdan het waarschijnlijke ontmoetingspunt of wel de te bezetten stelling uit den aard der zaak niet zoo ver verwijderd zijn en derhalve een bezoek aan het terrein minder tijd vereischen, en nadert men, ook wat den dienst van de staf-officieren en het opmaken en uitgeven van de beschikkingen der brigadecommandanten betreft, meer tot de werkelijkheid.

Zou men derhalve ook in die opzichten bij de manoeuvres betere vruchten kunnen trekken van een engere dislocatie, er kan zelfs geen overwegende bedenking tegen bestaan om nu en dan de dispositiën aan de onderdeelen der brigade in haar geheel uit den zadel, alzoo mondeling, uit te geven, nadat de brigadecommandant zijn troepen tot het uitvoeren der manoeuvre op een te voren aangegeven uur of wel op een signaal in een rendez-vous-stelling vereenigd heeft. Deze handelwijze, die dit jaar een paar malen bij de 1ste brigade werd toegepast, zal in oorlogstijd dikwijls door de noodzakelijkheid worden voorgeschreven en het moet derhalve wenschelijk geacht worden, de officieren en den troep meer algemeen daarin te oefenen.

Uit vrees van de ons welwillend verleende ruimte te overschrijden, besluiten wij deze opmerkingen, waarmede wij ons ten doel stelden de aandacht te vestigen op een inderdaad belangrijke aangelegenheid, daar het hier geldt een poging om bij de groote manoeuvres meer tijd te verkrijgen voor de verschillende oefeningen die daarbij te pas komen en tot een dadelijke en volledige bespreking en beoordeeling der handeling, en voorts het brengen van meer overeenstemming tusschen de oefeningen en den werkelijken oorlog, ook wat de bevelvoering betreft, ten einde zodoende de najaarsoefeningen, zoo mogelijk, nog beter aan het doel te doen beantwoorden.

Sept. 1883.

C. D. H. SCHNEIDER.

De fortmanoeuvres in 1883.

Zowel door het grootere aantal troepen, dat aan de manoeuvres in de Nieuwe Hollandsche Waterlinie dit jaar heeft deelgenomen, als door het uitgestrekter deel der linie dat bezet werd, zijn de fortoefeningen van 1883 belangrijker te noemen dan die in de jaren 1881 en 1882 gehouden.

Doch ook door den aard van de bezette terreinstrook mogen de in 1883 in het Noordelijk deel der Nieuwe Hollandsche Waterlinie gehouden manoeuvres, aanspraak maken op groote belangstelling. Het terrein toch waar de oefeningen plaats hadden was in den omtrek der bezette forten vrij open en bloot en bestond voor een deel uit uitgestrekte uitgeveende plassen, waardoor slechts enkele begaanbare wegen loopen, zooals zulks bij gestelde inondatie, hoewel eenigszins in mindere mate, ook het geval zoude zijn.

Het algemeene denkbeeld der manoeuvre werd vooraf ongeveer als volgt aan de beide partijen bekend gemaakt:

Een oostelijke vijand doet met groote overmacht een aanval op Nederland; het Nederlandsche veldleger is in hoofdzaak achter de liniën teruggetrokken; de Nieuwe Hollandsche Waterlinie is door den aanvaller berend en afgesloten.

Te Hilversum is het hoofdkwartier van een vijandelijk legerkorps gevestigd; aldaar bevindt zich tevens één infanteriedivisie met de korpsartillerie; ongeveer één infanteriebrigade met de artillerie der ééne divisie bedreigt Naarden, en wordt na den val dier vesting te Naarden—Bussum gelegerd. Te Maartensdijk c. a. bevindt zich eveneens ongeveer een infanteriebrigade met de artillerie der andere divisie. Zoodra de verdediger tot in de linie zal zijn teruggedrongen, detacheert de brigade te Naarden—Bussum een macht van zekere sterkte naar Muiderberg, de divisie te Hilversum eenige bataljons infanterie en eenige batterijen veldartillerie naar 's Graveland.

Door den verdediger zijn bezet: het kasteel van en de westbatterij bij Muiden, de forten Uitermeer, Hinderdam, Kijkuit, Spion en Tienhoven. Als bewakingstroepen tusschen, en in den aanvang ook vóór de forten, beschikt de verdediger over eenige bataljons infanterie en eenige batterijen veldartillerie.

Er wordt aangenomen dat die bewakingstroepen Muiderberg bezet hebben met 1 of 2 bataljons infanterie, terwijl er tevens eenige vestingartillerie aldaar beschikbaar is ter bediening van het in batterij gebrachte geschut. De stad Muiden en Weesp worden als open plaatsen aan de Vecht beschouwd zonder verdedigingswerken van permanenten aard, terwijl ook het fort Nieuwersluis als niet bestaande wordt gerekend. Zowel Muiden als Weesp, benevens de aan de Vecht gelegen dorpen Nederhorst den Berg, Vreeland, Loenen, Nieuwersluis en Breukelen worden tijdelijk versterkt gedacht. Al die plaatsen krijgen één of twee compagnieën infanterie ter bezetting; die compagnieën detachteren naar de vóór de forten in de inundatie gelegen dorpen Ankeveen, Kortenhoef, Oud-Loosdrecht, Breukelenveen en Tienhoven. Eenige bataljons infanterie van het veldleger worden meer achterwaarts te Abkoude enz. in reserve gedacht.

Van de batterijen veldartillerie wordt in elk der bovengenoemde tijdelijk versterkte plaatsen aan de Vecht één sectie gedetacheerd, het overige is in reserve te Abkoude, Baambrugge, Loenersloot en Ruwiel.

Het is duidelijk dat al de hier genoemde troepen slechts gemarkeerd konden worden door eenige compagnieën infanterie (1) en eenige sectiën veldartillerie.

Aan de zijde der verdedigers waren daartoe beschikbaar 2 bataljons infanterie elk van 3 compagnieën en 1 batterij veldartillerie van 4 sectiën.

Aan de zijde des aanvallers waren tot hetzelfde doel beschikbaar 2 bataljons infanterie elk van 5 compagnieën en 2 batterijen veldartillerie elk van 4 sectiën.

Evenals de bezette forten in een Noorder- en een Zuidergroep waren verdeeld met Weesp en Nieuwersluis als hoofdkwartier der groepscommandanten, evenzoo waren de bewakingstroepen in twee deelen gesplitst, elk onder een eigen commandant in elk der beide groepen; de commandanten dier bewakingstroepen hadden hunne hoofdkwartieren te Weesp en te Loenen (2).

De grens der beide groepen werd gevormd door de op de manoeuvreerkaart (stafkaart) aangegeven parallel van 52° 15', die ongeveer midden door het, eerst onlangs drooggemaakte, Horstermeer loopt. Tot de Noordergroep behoorden dus de Westbatterij, het kasteel van Muiden, Uitermeer en Hinderdam; tot de Zuidergroep de forten Kijkuit, Spion en Tienhoven.

Om de bezetting van Muiderberg niet te gering te maken was in den aanvang de sterkte der bewakingstroepen in de Noordergroep 4 compagnieën infanterie (2 te Muiderberg, 1 te Muiden en 1 te Nederhorst den Berg (3))

(1) De compagnie infanterie was sterk 4 officieren, 8 onderofficieren, 8 korporaals, 3 tambours of hoornblazers, 100 soldaten, 1 hospitaalsoldaat, 1 waschvrouw en 1 compagnieester bespannen met 1 paard, waarbij als geleider 1 reïnaalddaat.

(2) Nieuwersluis ware de aangewezen plaats geweest voor het hoofdkwartier van den commandant der bewakingstroepen in de Zuidergroep, doch met het oog op de moeilijkheid van de inkwartiering van twee hoofdkwartieren aldaar, is zulke niet geschied.

(3) De helft dezer compagnie moest, wegens gebrek aan kwartieren, te Nigtevecht worden onder dak gebracht; ter verbinding van Nigtevecht met Nederhorst den Berg was een door pionniers geslagen en bediende reepont in de Oude Vecht aanwezig.

en 3 sectiën veldartillerie (1 te Muiderberg, 1 te Muiden en 1 te Weesp). De sectie veldartillerie te Muiderberg stelde vestingartillerie voor.

De overige 2 compagnieën infanterie en 1 sectie veldartillerie waren in de Zuidergroep en wel 1 compagnie te Loenen en Nieuwersluis, 1 compagnie te Breukelen en de sectie veldartillerie te Ruwiel.

Later, nadat Muiderberg in handen van den aanvaller was overgegaan, werden de bewakingstroepen gelijkelijk over de twee groepen verdeeld en wel te Muiden, te Weesp, te Nederhorst den Berg, te Vreeland, te Loenen-Nieuwersluis en te Breukelen elk 1 compagnie infanterie; te Weesp, Abkoude, Loenersloot en Ruwiel elk 1 sectie veldartillerie. De compagnie bestemd voor Vreeland, lag om inkwateringsbezwaren niet aldaar, doch te Baambrugge gekantonneerd.

Van de 10 compagnieën infanterie des aanvallers waren er 4 te Naarden en in het Ronduit gekazerneerd (hiervan bezetten later 2 compagnieën Muiderberg), 1 lag in een tentenbivak ten noordoosten van 's Graveland, 2 in een tentenbivak tusschen Hilversum en Nieuw-Loosdrecht, 1 ingekwartierd te 's Graveland, 1 in nookwartieren te Nieuw-Loosdrecht en 1 in nookwartieren te Westbroek. Van de 8 sectiën veldartillerie waren er 2 te Naarden, 2 te Bussum, 2 te Hilversum, 1 te Nieuw-Loosdrecht en 1 te Achttienhoven ingekwartierd.

De compagnieën van hetzelfde bataljon en de sectiën derzelfde batterij wisselden zoowel bij den aanvaller als bij den verdediger onderling meermalen van verblijf, vooral met het doel om aan de officieren en het verdere kader gelegenheid te geven veel terreinkennis op te doen.

Het hoofdkwartier van den commandant der aanvalstroepen was te 's Graveland gevestigd. Het hoofdkwartier van den leider der oefeningen bevond zich te Vreeland; voor zooveel nodig trad de leider ook op als commandant der Nieuwe Hollandsche Waterlinie.

De sterkte der bezettingen van de Westbatterij, van het kasteel van Muiden en van het fort Uitermeer bedroegen ongeveer 60, 121 en 231 hoofden; die der forten Hinderdam, Kijkuit, Spion en Tienhoven elk ongeveer 70 hoofden.

Vreeland was telegraphisch verbonden met 's Graveland, Weesp en Nieuwersluis; eveneens Weesp met het kasteel van Muiden, Uitermeer en Hinderdam; Nieuwersluis met de forten Kijkuit, Spion en Tienhoven; terwijl de veldtelegraafbrigade des aanvallers, behalve voor de reeds genoemde verbinding van Vreeland met 's Graveland, ook zorgde voor de telegraphische verbinding van laatstgenoemd hoofdkwartier met Naarden en met het tentenbivak bij Nieuw-Loosdrecht. Muiderberg was eerst optisch met Muiden en telephonisch met Uitermeer verbonden, later toen het door den aanvaller was bezet, geschiedden beide soorten van verbindingen met Naarden.

Bij de aanvallende partij was buitendien ingedeeld één compagnie pontonniers (gelegerd in een tentenbivak bij het gemeentehuis van Nieuw-Loos-

drecht) met de noodige pontoons om te trachten, tusschen de forten door, troepen over de plussen naar de keel der forten of naar den rechter-Vecht-eever te brengen.

Om dit te beletten waren op de plassen uitleggers (1) gestationneerd, elk bewapend met een kanon van 8 cM. A. op veldaffuit en elk voorzien van een vlet tot het doen van patrouilledienst te water. Behalve de noodige kanonniërs ter bediening van den vuurmond en één geweerdragende per vlet, was voor eiken uitlegger (er waren er in 't geheel zes) een detachement torpedisten ter sterkte van 1 onderofficier of korporaal en 8 torpedisten ingedeeld. De torpedisten deden eenvoudig den dienst van varenslieden en hadden met torpedo's niets te maken.

Uit het voorgaande blijkt de sterkte en indeeling der troepen, die in de laatste helft der maand Augustus en in de eerste helft der maand September aan de fortoefeningen deelnamen.

Den 20sten Augustus werden de forten bezet, terwijl eerst den 27sten Augustus de eigenlijke vijandelijkheden tusschen de twee partijen begonnen. Niettegenstaande dat kwamen den 22sten Augustus de infanterie der bewakingstroepen, de pontonniërs en de torpedisten op hunne bestemming aan; evenzoo den 24sten Augustus de infanterie der aanvalstroepen, benevens de veldartillerie der beide partijen.

De tijd vóór den 27sten Augustus werd door de fortbezettingen besteed aan het in staat van verdediging brengen der sterkten, aan oefening in den veiligheidsdienst zoowel in als buiten de forten, gepaard aan het verkrijgen van terreinkennis. De bewakings- en aanvalstroepen gebruikten dien tijd tot het bekend worden met het terrein, hetgeen vooral voor de pontonniërs en de torpedisten zeer noodzakelijk was, om later niet tusschen al die stukken en brokken land in de plassen te verdwalen. Verder werden de bewakings- en aanvalstroepen in den voorpostendienst en in de bezetting van dorpen en terreindeelen groefend.

Al dadelijk deed zich de vraag voor: »wie commandeert in de groep, de groepscommandant of de commandant der bewakingstroepen" of wel: »is de oudste der beide autoriteiten commandant in de groep"? Het laatste is volgens de militaire hiërarchie en geeft alleen dan tot moeilijkheden aanleiding indien — zooals toevallig juist in de beide bezette groepen het geval was — de commandant der bewakingstroepen hooger of ouder in rang is dan de groepscommandant. De groepscommandant toch is de persoon, die, reeds in vreedstijd tot zijn commando aangewezen, geheel op de hoogte is, of ten minste moet zijn, van het terrein, de hulpbronnen, de verdedigbaarheid, de sterkere en zwakkere gedeelten enz. van zijn groep. De commandant der

(1) Zie Kromhout, Vademecum voor Officieren, bladz. 276 en plaat CXX en CXXI

bewakingstroepen komt, zooals nu ons leger is georganiseerd, onvoorbereid op een terrein, waarin hij óf door een overmachtigen aanvaller is teruggeworpen, of waarop hij, in het gunstigste geval, vrijwillig bijtijds is teruggegaan. Het beste ware nog onder de tegenwoordige omstandigheden dat de commandanten, belast met de bewaking van het terrein tusschen de forten eener groep, als zij hooger of ouder in rang waren dan de groepscommandant, hun commando overgaven aan den op hen in rang volgenden officier, zoodanig dat de groepscommandant in zijn groep de hoogste of oudste in rang blijft. Hiertegen kan bij ons te lande weinig of geen bezwaar bestaan, daar de bataljons bewakingstroepen toch meestal in compagnieën gesplitst moeten worden, die veelal elk afzonderlijk moeten ageeren, hiertoe door het polderterrein gedwongen. De op die wijze beschikbaar komende hoofdofficieren, vinden zeker wel een zeer nuttigen werkkring als commandanten van nieuw te formeeren korpsen (schutterijen enz.). Bij de fortmanoeuvres, waarbij geen nieuwe korpsen werden geformeerd, was omtrent de verhouding der groepscommandanten tot de commandanten der bewakingstroepen in de groepen voorgeschreven: dat beide commandanten steeds in overleg met elkander moesten handelen en dat daar waar verschil van gevoelen mocht bestaan, en de bevelen van den liniecommandant niet konden worden ingewonnen, de hoogste of oudste in rang moest beslissen.

In elke groep zijn op deze wijze 2 verschillende bevelhebbers, hetgeen de bevelvoering voor den liniecommandant, die in werkelijkheid wel te Utrecht zijn hoofdkwartier zal hebben, niet weinig bemoeilijkt. Twee schippers op één schip gaat misschien als het schip aan den wal is gemeerd, maar zeker niet in volle zee. Evenzoo is het mogelijk dat het in vredestijd bij de oefeningen met twee commandanten in dezelfde groep goed gaat; in oorlogstijd kan het onmogelijk goed gaan.

Een andere moeilijkheid zal zich eveneens in oorlogstijd voordoen; namelijk de verhouding tusschen de linie-, de groeps- en de fortcommandanten, waarin de *Instructie voor vesting- en fortcommandanten* volstrekt niet voorziet. Volgens die Instructie is in oorlogstijd de vesting- of fortcommandant de eenige verantwoordelijke persoon en is er geen sprake van linie- of groepscommandant. In vredestijd bij de oefeningen wordt in een en ander door een uit te vaardigen instructie voorzien; doch zulk een instructie heeft in oorlogstijd, wanneer men als vesting- of fortcommandant met zijn eigen hoofd voor de veiligheid van de toevertrouwde sterkte instaat, zeker geen bindende kracht.

Evenals de beide vorige jaren, doch zooals reeds is gezegd in veel mindere mate, belemmerden de niet opgeruimde terreinvoorwerpen het gezicht uit de forten en van de achter de forten gelegen tweede linie (de Vecht met hare kaden) op het voorgelegen terrein. Door de onbegaanbaarheid van dat terrein, voor een groot deel ook in vredestijd, waardoor men geheel tot de wegen was beperkt, die slechts nauwe accessen tot de linie vormen, moest met betrekkelijk kleine troependeelen worden geageerd. De onderbevelhebbers

zoowel van de bewakings- als van de aanvalstroepen, hadden daardoor veel meer gelegenheid zelfstandig op te treden, dan zulks bij de zoogenaamde groote najaarsmanoeuvres het geval is.

Die zelfstandigheid moest echter, vooral voor de aanvalstroepen, in zoover aan banden worden gelegd, dat aan hen zonder in details te treden hunne taak vooraf werd voorgeschreven. De oefening van den verdeliger, zoowel van de bezetting- als van de bewakingstroepen was hoofdzaak; de aanvalstroepen dienden meer als hulpmiddel om de andere troepen te kunnen oefenen. Zoo werd de waakzaamheid der bewakingstroepen aanhoudend als 't ware beproefd door het doen van aanvallen, van verkenningen enz. door kleine afdeelingen der aanvalstroepen. Evenzoo had het verrassend optreden des nachts van afdeelingen der aanvalstroepen in de onmiddellijke nabijheid der forten ten doel de bezettingen dier forten te oefenen in het bezetten van de aangewezen posten zonder verwarring bij onverwacht alarm; waarbij tevens de fortcommandant in de noodzakelijkheid gebracht werd, na kort beraad naar gelang van de omstandigheden een kort besluit te nemen en ter uitvoering daarvan kalm en snel de noodige bevelen te geven.

Om echter de forten onverwacht zoo dicht te kunnen naderen is het noodzakelijk aan de door die forten op de accessen vooruitgeschoven posten het zwijgen op te leggen; geven toch die posten bijtijds vuur dan is het fort reeds geheel en al gesalarmeerd als de vijand eerst in de onmiddellijke nabijheid komt, en de oefening dient juist om te zien of de fortcommandant en bezetting ook op het alleronverwachts weten wat te doen, ook in de duisternis en onder verschillende omstandigheden. Het is geheel wat anders gewekt te worden door 't vijandelijk geweervuur in de onmiddellijke nabijheid, dan bijtijds gewaarschuwd de noodige maatregelen tegen een aanval te nemen.

Bij vredesoefeningen is moeilijk een ander middel te bedenken, dan het doen zwijgen der vooruitgeschoven posten op bevel van officieren van het hoofdkwartier van den leider der oefeningen, om den fortcommandanten te leeren, niet bepaald op die posten te vertrouwen. In oorlogstijd toch kunnen die posten door vermoeienis overmand door den vijand overrompeld zijn, zonder vuur te hebben kunnen geven. Wil men dit middel niet, waarbij schildwachten iemand anders dan de korporaal van aflissing moeten gehoorzamen, dan schiet er niets anders over dan alle veiligheidsmaatregelen buiten de forten te verbieden en het is de vraag of dit middel niet erger is dan de bedoelde kwaal.

Om de bevelvoering bij de aanvalstroepen met het oog op de groote uitgestrektheid van het bezette terrein (van de Zuiderzee bij Naarden tot Westbroek ongeveer 18 kilometer) te vergemakkelijken, was dit terrein door den bevelhebber dier troepen in vier deelen of insluitingsvakken verdeeld; waarin het bevel werd gevoerd door den hoogsten of oudsten in rang zijnden officier der in dat vak aanwezige aanvalstroepen.

De groote te doorloopen afstanden, zoowel bij verdediger als aanvaller, leverden, met het oog op het betrekkelijk gering getal beschikbare bereiden ordonnansen, eenige moeilijkheden op, die echter tot geen overwegende bezwaren aanleiding hebben gegeven, daar des noodig de veldartillerie in dien dienst de behulpzame hand bood.

Alvorens een overzicht te geven van de eigenlijke manoeuvres van 27 Augustus tot 7 September zij hier opgemerkt dat de aanvallen op en de uitvallen uit de linie, die op klaarlichten dag plaats hadden om de troepen door aanhoudende nachtmarschen niet te veel en onnut te vermoeien, in de werkelijkheid geheel of ten deele in de duisternis, b.v. bij het aanbreken van den dag zouden plaats hebben. Zulks was uitdrukkelijk vermeld in de aan de commandanten der groepen, der bewakingstroepen en der aanvalstroepen vooraf gegeven instructiën.

De grootere manoeuvres, aanvallen op en uitvallen uit de linie, die over dag plaats hadden en waaromheen zich als 't ware de overige kleinere aanvallen en uitvallen en andere oefeningen groepeerden, waren negen in getal.

1°. Maandag morgen 27 Augustus waren behalve Muiderberg de in de inondatie gelegen dorpen Ankeveen, Kortenhoef, Oud-Loosdrecht, Breukelenveen en Tienhoven door de bewakingstroepen van den verdediger bezet. In die dorpen bleef de eerste dagen voortdurend $\frac{1}{4}$ deel dier troepen, terwijl elken morgen (wanneer er geen rustdag was) dat vierde deel door de overige troepen werd versterkt, voor zoover deze niet meer achterwaarts in reserve bleven. Gebrek aan behoorlijk onderkomen in genoemde dorpen was oorzaak dat men er slechts een gedeelte der noodige bezetting voortdurend kon doen verblijven.

Om Muiderberg dadelijk in eerste linie te kunnen brengen, moest worden aangenomen dat Naarden in handen des vijands was gevallen, en werd dit bepaald op Maandag morgen 27 Augustus. De aanvaller moest daarop onmiddellijk trachten zich van Muiderberg meester te maken en tevens door een schijnanval of gewelddadige verkenning de bezetting van Ankeveen aan dat dorp binden, opdat deze den aanval op Muiderberg niet in de flank zoude nemen. Door een hevig geschut- en geweervuur op de wallen van Naarden werd de commandant van Muiderberg als 't ware gewaarschuwd dat het te Naarden niet richtig was; welk vermoeden weldra door het stooten zijner patrouilles op de vooruitrukkende vijandelijke colonnes tot zekerheid werd. Ondersteund door het vuur der veldartillerie rukten die colonnes langs de drie eenige op Muiderberg aanlopende accessen: het strand, den zeedijk en den straatweg van Naarden naar Muiden voorwaarts, terwijl te gelijkertijd Ankeveen langs de drie op dat langgestrekte dorp aanlopende wegen ernstig bedreigd werd.

De aanval op Muiderberg mislukte, niet alleen doordat de aanvaller aldaar op ongeschokte troepen stuitte, doch ook doordat de zeemacht des ver-

dedigers, voorgesteld door Z. M. stoomkanonneerbooten *Vos* en *Das*, meester op de Zuiderzee was en de aanvaller door haar vuur in de flank nam.

Aan de bewakingstroepen der Zuidelijke groep — zooals vroeger vermeld is, in dit tijdperk der manoeuvres slechts 2 compagnieën infanterie en 1 sectie artillerie sterk — was door den liniecommandant gelast des morgens een verkenning te doen van de vermoedelijk door den vijand bezette dorpen 's Grave-land en Nieuw-Loosdrecht. Deze verkenning gaf het resultaat, dat beide dorpen sterk door infanterie en artillerie bezet en in staat van verdediging gebracht werden bevonden.

Dadelijk nadat Naarden in handen des aanvallers was geraakt, begon de aan dien aanvaller toegevoegde vestingartillerie (één compagnie ter sterkte van 173 hoofden) eenig geschut op de wallen van het Ronduit en van de beide werken aan de Karnemelksloot om te keeren. In elk der drie genoemde werken werden twee kanonnen van 12 cM. L. A. en buitendien in het bastion Nieuw-Molen van de vesting Naarden twee kanonnen van 15 cM. L. A. in batterij gebracht. Al deze vuurmonden waren bestemd om op Muiderberg en op het fort Uitermeer te vuren. De kapitein commandant dier compagnie vestingartillerie had in last de vuurmonden niet eenvoudig op de beddingen om te keeren, doch ze zoodanig te verplaatsen dat goede uitwerking tegen de genoemde doelen met eigen dekking vereenigd was.

2°. Dinsdag morgen 28 Augustus deed de aanvaller een gewelddadige verkenning van de door de bewakingstroepen bezette dorpen Ankeveen, Oud-Loosdrecht, Breukelenveen en Tienhoven, voorbereid door het vuur van al het veldgeschut. De door betrekkelijke overmacht ondernomen aanval had ten gevolge dat de eerstgenoemde drie dorpen tijdelijk door den verdediger moesten worden ontruimd. Het vuur der forten Uitermeer en Hinderdam op Ankeveen, van Kijkuit en Spion op Oud-Loosdrecht en van het fort Tienhoven op Breukelenveen, gevolgd door een tegenaanval der bewakingstroepen was echter oorzaak, dat de aanvaller niet alleen niet verder kon doordringen, doch ook dat de verloren stellingen weder door de bewakingstroepen werden hernomen. De aanval op het dorp Tienhoven was niet doorgezet en dit dorp in de macht des verdedigers gebleven. Bij den aanval op Oud-Loosdrecht zakte een halve compagnie (80 man) des aanvallers in gekoppelde pontons de Drecht af en landde op den hoek van de Bloklaan, waar zij zich vereenigde met de troepen die Oud-Loosdrecht hadden vermeesterd; met die troepen moest zij echter voor het geschutvuur en den tegenaanval des verdedigers wijken.

3°. Volgens ingekomen berichten werd in den morgen van Woensdag 29 Augustus een hernieuwde aanval op Ankeveen verwacht; op last van den liniecommandant was dat dorp vrij sterk door de bewakingstroepen bezet en daardoor wellicht Muiderberg niet voldoende van troepen voorzien. Reeds te 8 uur in den ochtend begon het vijandelijke vestinggeschut van de wallen van Naarden en nevenliggende werken het vuur te openen op Muiderberg

en Uitermeer; hierbij voegde zich om 9 uur het vuur der veldartillerie op Muiderberg. Onder bescherming van dat vuur rukten de sterke vijandelijke colonnes voorwaarts, gedekt op de rechterflank door de Zuiderzee, op de linkerflank door een colonne die den Keverdijk volgde en op de Noordwest-Naarder-meerkade een opnamestelling innam ter dekking van een mogelijken terugtocht der aanvalscolonne. De vrij zwakke bezetting van Muiderberg kon, gesteerd door het hevige artillerievuur, niet voldoende weerstand bieden aan den achok der aanvalscolonnes en ontruimde bijtijds de stelling om meer achterwaarts zich te verzamelen en de opgeroepen reserves in te wachten. Zoowel Muiden als Uitermeer, benevens de middellerwijl naderbij gekomen stoomkanonneerbooten des verdedigers op de Zuiderzee, namen nu Muiderberg duchtig onder vuur; vooral de in de flank inkomende zware granaten van het marinegeschut maakten die stelling vrij spoedig onhoudbaar en nu ontruimde op zijn beurt de aanvaller weder de veroverde stelling, die door de oprukkende bewakingstroepen opnieuw werd bezet.

Een deel der bewakingstroepen van de Zuidergroep deed des morgens een verkenning van het dorp Westbroek, doch vond dit door artillerie en infanterie des aanvallers bezet.

4^e. Vrijdag 31 Augustus werd aangenomen dat de vijandelijke marine meester op de Zuiderzee was geworden, en daarmee was het lot van Muiderberg beslist; bij het hevige vuur toch der vestingartillerie van de wallen van Naarden en van dat der vijandelijke veldartillerie, voegde zich nu dat van 's vijands oorlogsbodems, die de stelling te Muiderberg in de flank namen. Hierbij geraakten die schepen, doordat zij te veel westwaarts aanhielden in een vuurgevecht met de Westbatterij en het kasteel van Muiden en moesten daarvoor gedeeltelijk terugwijken. Om 8 uur 's morgens was het vijandelijke vuur begonnen; om 10 uur rukten langs het strand, langs de zeedijk en langs den straatweg elk één compagnie infanterie (elk een bataljon voorstellende) voorwaarts, en bereikten, van elke dekking, van elke bocht in den dijk gebruik makende, langzamerhand den hardnekkig verdedigden rand van Muiderberg; voet voor voet werd die stelling verdedigd, doch eindelijk moest de bezetting wijken en werd de vijand voor goed van het driemaal aangevallen Muiderberg meester.

In het Zuiden was de aanvaller minder gelukkig; hoewel hij toch een oogenblik meester van Breukelenveen werd, zoo kon hij bij Tienhoven niet doordringen en kon hij Breukelenveen onder het hevige vuur der forten Spion en Tienhoven niet bezet houden.

Reeds Donderdag 30 Augustus was de infanterie en de veldartillerie der bewakingstroepen gelijkelijk verdeeld over de beide groepen, terwijl na den val van Muiderberg het hoofkwartier van den commandant der bewakingsgroep in de Noordergroep van Muiderberg naar Weesp werd overgebracht. Eigenlijk had dit hoofkwartier steeds te Weesp gevestigd moeten zijn, en had Muiderberg een afzonderlijken commandant moeten hebben; daar er

echter slechts één hoofdofficier bij de bewakingstroepen van elke groep ingedeeld was, waren beide betrekkingen tijdelijk vereenigd geweest.

5°. Na den val van Muiderberg werd door den liniecommandant besloten, in de overige vooruitgeschoven stellingen geen sterken weerstand meer te bieden, doch bij een ernstigen aanval daarop, bijtijds, onder dekking van het vuur der forten, der uitleggers en van de veldartillerie der bewakingstroepen, terug te gaan.

Toen dan ook op Zaterdag 1 September des voormiddags te 9 uur van alle zijden sterke vijandelijke colonnes tegen de door het vuur der veldartillerie reeds zwaar geteisterde dorpen Ankeveen, Kortenhoef, Oud-Loosdrecht, Breukelenveen en Tienhoven oprukten, boden de bezettingen dier dorpen door hun vuur wel eenigen wederstand; doch ontruimden, onder een hevigen regen, die het uitzicht der forten en daardoor het den terugtocht dekkende vuur er van zeer belemmerde, bijtijds de bezette stellingen. Om 10½ uur was de aanvaller op alle punten meester van de ontruimde dorpen; de bewakingstroepen trokken achter de linie der forten terug; de aanvalstroepen zetten voorposten uit op de van de veroverde stellingen naar de linie loopende accessen. De aanvaller lag dus nu onmiddellijk vóór de linie en de manoeuvres der volgende week droegen daardoor een eenigszins ander karakter dan die van de nu afgeloopen dagen.

6°. Op Maandag 3 September deed de vijand des morgens een aanval op de drie forten der Zuidergroep; de liniecommandant had tegelijkertijd aan den commandant van de bewakingstroepen der Noordergroep gelast met 2 compagnieën infanterie en 1 sectie veldartillerie Ankeveen te verkennen en dit dorp langs al de daarop aanlopende accessen te bedreigen; de andere compagnie infanterie hield voor de helft Weesp, voor de andere helft Muiden bezet.

Van de bewakingstroepen der Zuidergroep hielden één compagnie en één sectie veldartillerie, elk der dorpen Vreeland, Loenen—Nieuwersluis en Breukelen bezet.

Om 8½ uur des morgens openden 6 sectiën veldartillerie des aanvallers, die even zoo veel batterijen licht belegeringsgeschut voorstelden het vuur op de forten der Zuidergroep en te 9 uur stonden 5 compagnieën infanterie gereed, langs de accessen, op die forten aan te rukken. Er werd namelijk aangenomen dat het vuur der bovenbedoelde batterijen belegeringsgeschut reeds geruimen tijd had geduurd en dat de op het voorfront der drie forten (Kijkuit, Spion en Tienhoven) staande positievuurmonden tijdelijk te 9 uur buiten gevecht waren geraakt, terwijl ook de uitleggers zich geheel voor het overmachtig vuur der tegenpartij hadden moeten terugtrekken.

De fortcommandanten gaven hiervan telegraphisch bericht aan den groepscommandant te Nieuwersluis, die om hulp bij den commandant der bewakingstroepen vroeg. Deze zond, zonder de bezette dorpen te veel te ontblooten, de beschikbare infanterie benevens de sectiën veldartillerie ter hulp.

Die veldartillerie plaatste zich zooveel mogelijk eenigszins achter- en zijwaarts van de forten om in plaats van de tijdelijk gedemonteerde positievuurmonden vuur op de accessen, die op de forten aanloopen te kunnen brengen. De infanterie nam ten deele zijwaarts, ten deele onmiddellijk voorwaarts van de forten stelling, terwijl de infanteriebezetting zich in de op het bomvrije gebouw aanwezige tirailleurloopgraaf begaf.

Toen dan ook de vijandelijke aanvalscolonnes de forten naderden, werden zij zoodanig onder vuur genomen, dat zij al spoedig, na een betrekkelijk kort vuurgevecht, de aanval moesten opgeven en op een veiligen terugtocht, onder dekking van het vuur van het bovenvermelde belegeringsgeschut, moesten bedacht zijn.

Het oorspronkelijke plan van den aanvaller was geweest om, met infanterie beladen, gekoppelde pontons te brengen in het Wijde Blik, in den Loenerveenschen polder en in den polder Breukelenveen. Tijdens den frontaanval langs de accessen moesten die pontons trachten tusschen de forten door te dringen en zoo den rechter-Vechtoever te bereiken. Deze onderneming, die zeker door het nog intacte remisgeschut der forten verijdeld zoude zijn, kon wegens het stormachtige weder niet doorgaan, daar de onstuimige golven der plassen gevaar voor den overtocht der beladen pontons opleverden.

De bewakingstroepen der Noordergroep, die te 9 uur 's morgens tegen Ankeveen oprukten, vonden dat dorp sterk bezet, niet alleen door infanterie, doch ook door veldartillerie, en keerden na het vuurgevecht eenigen tijd slepende te hebben gehouden, langzaam terug onder bescherming van het vuur der forten Uitermeer en Hinderdam, van dat van een uitlegger tusschen die beide forten in de Vecht geplaatst, van dat van een uitlegger aan de Goch (oostwaarts van Nederhorst den Berg) en van dat der sectie veldartillerie.

7°. De manoeuvre van Dinsdag morgen 4 September had in 't algemeen eenige overeenkomst met die van den vorigen dag, in zoover dat nu een aanval op de forten der Noordergroep (kasteel van Muiden, Uitermeer en Hinderdam) gepaard ging aan een verkenning door de bewakingstroepen der Zuidergroep van de door den vijand bezette dorpen Kortenhoef en Oud-Loosdrecht. Voor die verkenning werd beschikt over de drie compagnieën infanterie, na aftrek van de verdubbelde kantonnementswachten in de dorpen, en over twee sectiën veldartillerie; de opmarsch geschiedde langs de Kortenhoefsche Zuwe, langs de Alambertskade en langs de Bloklaan. De vijandelijke stelling werd door infanterie en artillerie sterk bezet gevonden en de terugtocht gedekt door het vuur der forten, der uitleggers en der beide sectiën veldartillerie.

De aanval op de forten der Noordergroep werd voorbereid door het vuur van 6 sectiën veldartillerie, evenveel batterijen belegeringsgeschut voorstellende, en door het vestinggeschut van de wallen van het Ronduit, van Naarden en van de werken aan de Karnemelksloot. Om 9 uur 's morgens werd weder aangenomen dat het frontvuur der forten en der uitleggers uit-

gedoofd was en rukten 6 compagnieën infanterie ten aanval vooruit. Van de bewakingstroepen der Noordergroep bevonden zich te Muiden, te Weesp en te Nederhorst den Berg elk één compagnie infanterie, te Weesp daarenboven nog 2 sectiën veldartillerie. Deze troepen snelden de bedreigde forten ter hulp, zoodat 's vijands aanval tot staan werd gebracht en hij onder dekking van het vuur van zijn vesting- en belegeringsgeschut den terugtocht moest aannemen.

8°. Donderdag morgen 6 September was door den liniecommandant een algemeen uitval uit de linie (dat is uit beide groepen) gelast, ten einde te trachten de vijandelijke batterijen van licht belegeringsgeschut, die het den forten reeds geruimen tijd zeer lastig maakten te bereiken en onbruikbaar te maken.

Van die belegeringsbatterijen, voorgesteld door acht sectiën veldartillerie, vuurde er één op het kasteel van Muiden, één op fort Uitermeer, één op fort Hinderdam, twee op fort Kijkuit, twee op fort Spion en één op fort Tienhoven; in herinnering wordt gebracht dat het vestinggeschut op de wallen van Naarden en nevenliggende werken aan het bombardement der forten van de Noordergroep deelnam.

Om dat bombardement aan te geven, begon des morgens om 8 uur al het bovengenoemde geschut het vuur op de forten, hoewel aangenomen werd dat dit vuur al dagen lang had aangehouden. Op hetzelfde uur begon wederkeurig het geschut der forten, dat van de uitleggers en dat van de vier sectiën veldartillerie der bewakingstroepen de door den aanval bezette dorpen hevige te beschieten en rukten om 8½ uur van de bewakingstroepen op: tegen Muiderberg 1 compagnie, tegen Ankeveen 2 compagnieën, tegen Kortenhoef en Oud-Loosdrecht 2 compagnieën, en tegen Breukelenveen en Tienhoven 1 compagnie.

De stellingen van den vijand werden aangenomen zoodanig beschoten te zijn, dat het aan de uitvalscolonnes gelukte te Ankeveen, te Kortenhoef en te Oud-Loosdrecht zoover door te dringen dat vier der met belegeringsgeschut bewapende batterijen tijdelijk in haar handen vielen en onbruikbaar werden gemaakt. Middellerwijl waren de reserves des vijands uit Hilversum opgerukt ten tegenaanval en ontruimden nu de troepen die den uitval hadden verricht, ten deele vrijwillig, ten deele daartoe door 's vijands opdringen gedwongen, de veroverde stellingen, onder bescherming van het artillerievuur der forten, der uitleggers en der veldartillerie. Hoewel bij Muiderberg en bij Breukelenveen en Tienhoven een doordringen onmogelijk bleek en hoewel de veroverde stellingen slechts zeer kort in bezit waren gehouden, zoo mocht de uitval over 't algemeen als goed gelukt worden beschouwd, door het moreele en materieele nadeel den aanval der linie toegebracht.

9°. Om den nadeeligen moreelen indruk van den gelukten uitval te verzwakken, verdubbelde de aanvalleur zijn vuur op de forten ook uit nieuwe geschutopstellingen, die aangenomen werden dat in den nacht van Donderdag 6 op Vrijdag 7 September gereedkwamen.

Om dat hevige bombardement te markeeren en toch niet te veel munitie te verbruiken werd door de 16 veldvuurmonden des aanvallers en door het vestinggeschut te en bij Naarden een langzaam, geregeld vuur op de forten der linie onderhouden van Donderdag avond 8 tot 10 uur. Dat vuur, hetwelk verondersteld werd den geheelen nacht hevig te zijn voortgezet, werd Vrijdag morgen om 4½ uur weder geopend zoolang zulks kon geschieden, zonder de om 5½ uur over de geheele linie tegen de forten oprukkende aanvalscolonnes te schaden.

Er werd aangenomen dat die algemeene aanval op de linie op Vrijdag morgen 7 Sept. in den zeer vroegen morgen, volgende op een donkeren nacht geschiedde, en dat onder begunstiging der duisternis de aanvalscolonnes de forten zeer dicht hadden kunnen naderen. Daar het werkelijk des nachts zeer donker was en men op de smalle wegen, aan weerszijden veelal van vaarten of diepe slooten voorzien, ongelukken, vooral met de paarden der veldartillerie, wilde vermijden, was het uur van den aanval iets later bepaald dan in de werkelijkheid zoude geschieden.

Aan de fortcommandanten was den vorigen avond bekend gemaakt dat zij zeer hevig werden beschoten en dat er geen patrouilles in het voorterrein konden en mochten worden afgezonden.

Donderdag avond zeer laat werd door den liniecommandant aan de groepscommandanten geseind dat er alle reden bestond om in den vroegen morgen van Vrijdag een algemeenen aanval op de linie te vreezen. Des nachts om 3½ uur werd aan de fortcommandanten telegraphisch medegedeeld dat het vuur van het positieggeschut der forten als nagenoeg uitgedoofd moest worden beschouwd.

De commandanten der bewakingstroepen hadden middellerwijl des nachts, in overleg met de groepscommandanten, de noodige maatregelen genomen om de bedreigde forten met infanterie en veldartillerie ter hulp te komen. Er was gelast dat één sectie veldartillerie bij elk der forten Uitermeer, Kijk-uit, Spion en Tienhoven zich gereed moest houden om mogelijke aanvalscolonnes door haar vuur te overstelpen. De 6 compagnieën infanterie waren, zonder de bezette doopen te ontblooten, respectievelijk ter beschikking van de 6 bedreigde forten gesteld en moesten in de nabijheid dier forten een voorloopige opstelling zoeken, buiten de spreiding van het op het fort gerichte artillerievuur des aanvallers. Die verschillende troependeelen der bewakingstroepen werden des nachts in hunne kantonnementen gealarmeerd en daarna naar hunne bestemmingen gedirigeerd.

Tot den aanval op Muiden was bestemd 1 compagnie, die uit Muiderberg langs den Zeedijk en den Gemeenen weg, en ¼ compagnie die eveneens uit Muiderberg langs den straatweg van Naarden zoude oprukken. Uitermeer werd aangevallen door ¼ compagnie die van Muiderberg langs de Goog en den Keverdijk en door 1 compagnie die van Ankeveen langs den straatweg aanrukte. Op Hinderdam rakte langs de Hollandsche kade en de Kees-Jan-

Toone kade $\frac{1}{2}$ compagnie van Ankeveen aan; de andere helft dier compagnie moest langs de Noorder-Horstermeerkade Overmeer trachten te bereiken. Deze troepen hadden gezamenlijk te Ankeveen 1 compagnie als reserve. Langs de Zuider-Horstermeerkade moest $\frac{1}{2}$ compagnie trachten hetzij Overmeer, hetzij Kijkuit aan te vallen; de andere helft dier compagnie werd bij den windmolen de Lelie in 10 twee aan twee gekoppelde pontons op 't Wijddeblik ingescheept. Langs de Kortenhoefsche Zuwe rukte het grootste deel eener compagnie op Kijkuit aan, het kleinste deel dierzelfde compagnie bedreigde langs de Alambertskade Vreeland. Langs de Bloklaan rukte $\frac{1}{2}$ compagnie op fort Spion aan, terwijl de andere helft dier compagnie op 10 twee aan twee gekoppelde pontons op de Loenerveensche polder was ingescheept. Deze troepen hadden te Oud-Loosdrecht bij de Turfschuren $\frac{1}{2}$ compagnie in reserve, waarvan de andere helft op 10 twee aan twee gekoppelde pontons op de polder Breukelenveen was ingescheept. Tot den aanval op het fort Tienhoven was 1 compagnie infanterie bestemd.

Al de op de accessen voortrukkende colonnes moesten zich des morgens om half zes op ongeveer 1000 M. afstand van de forten en stellingen des verdedigers bevinden en volgens de op elkander geregelde uurwerken der colonnecommandanten te gelijk op dat uur den aanval beginnen. De troepen in de gekoppelde pontons moesten, tijdens den aanval der colonnes in front over de accessen, trachten in de flank, of nog beter in den rug der forten te komen of wel den rechter-Vechtoever te bereiken.

Door de reeds bovenvermelde tijdig genomen maatregelen des verdedigers stuitten echter de aanvalscolonnes overal op goed bezette stellingen; het eigen vuur des aanvallers moest daarenboven, toen de aanvalscolonnes de stellingen des verdedigers dichter naderden, zwijgen. De infanterie der bewakingstroepen kon dus naast en ten deele onmiddellijk vóór de forten stelling nemen en, in vereeniging met de infanteriebezetting op de wallen der forten, door haar vuur, gepaard aan dat der veldartillerie, der uitleggers en dat van enkele remisevuurmonden in de forten, den aanval eerst tot staan brengen en spoedig daarna tot den aftocht noodzaken. De aanval werd op alle punten afgeslagen en om 7 uur des morgens waren alle aanvalscolonnes in de vroegere stellingen teruggekeerd.

Met deze manoeuvre in den vroegen morgen van Vrijdag 7 September waren de eigenlijke fortmanoeuvres geëindigd. Dien dag werd toch aan de wederzijdsche troepen rust gegeven, en den volgenden dag, Zaterdag 8 September, keerden de aanvals- en de bewakingstroepen naar hunne garnizoenen terug.

De fortbezettingen bleven nog tot Donderdag 13 September om de forten zooveel mogelijk in den vroegeren toestand te brengen door de blindeeringen te ontgraven, af te breken en op te stapelen, de bekleedingen der taluds weg te nemen, het materieel schoon te maken en te bergen, enz.

Behalve op Zondag 2 September werd er ook op Donderdag 30 Augustus en op Woensdag 5 September geen grootere manoeuvre gehouden; de beide laatste dagen had er zoowel bij de aanvuls- als bij de bewakingstroepen een algemeene kantonnementsverwisseling plaats.

Op elk der forten had tijdens de manoeuvres twee keer een oefening plaats in het inschieten op een vijandelijke sectie veldartillerie, die daartoe ter beschikking was gesteld van den officier met de leiding van die oefening belast. Hierbij krijgt men dikwijls te doen met een doel, dat men van de standplaats van het geschut niet zien kan, zoodat men alsdan hulpmiddelen moet zoeken om toch op dat doel te richten en moet afgaan op waarnemingen uit één of meer punten buiten het fort gedaan. Ook kan zulk een oefening dienstbaar worden gemaakt aan de leiding van het vuur van vele vuurmonden in één fort, of wel van de vuurmonden van twee of meer forten op één doel; de leiding van het vuur kan dan b.v. telegraphisch uit één fort geschieden, waar men aanneemt, de springpunten der projectielen te kunnen waarnemen. De bepaling van den afstand tot het doel, waarvan men, als het gedekt staat, nu en dan slechts de rookwolken der schoten ziet, kan daarbij met hoekmeetinstrumenten uit de twee uiteinden eener bekende basis geschieden. Sommigen meenen dat aan dit soort oefeningen met losse schoten alle nut moet worden ontzegd, daar men die even goed met het krijt in de hand voor het bord zoude kunnen houden. Hierbij wordt echter vergeten dat, bij een oordeelkundige leiding der oefening, de officier, die het vuur van meerdere vuurmonden op een niet of een ternauwernood zichtbaar doel moet leiden op veel meer zaken heeft te letten en in geheel andere omstandigheden verkeert, dan in een kamer vóór het bord.

Gedurende den tijd der vijandelijkheden werd op elk der forten meermalen de uitwerking der vijandelijke granaten nagebootst door het doen springen van stormzakken (op telegraphischen last van den leider der oefeningen) achter verschillende bekleedingen. De daardoor veroorzaakte schade moest dan gedurende den nacht worden hersteld. Ook moest op elk der forten des nachts een positievuurmond met affuit, bedding en toebehooren van zijn standplaats tot aan den ingang van het fort of wel daarbuiten worden gebracht en tot vervoer worden gereedgemaakt. Een der volgende nachten stelde dan die vuurmond een kanon voor, dat in plaats van een gedemonteerd of op andere wijze onbruikbaar geworden stuk geschut, was aangevoerd, en dat nu weder in batterij moest worden gebracht. Deze werkzaamheden, uitgevoerd met betrekkelijk ongeoefende manschappen met weinig of bijna geen kader (op de kleinere forten) in een slijkdonkeren nacht over een doorwoeld en dikwijls door den regen glibberig terrein, onder het nemen van veiligheidsmaatregelen door de infanterie der bezetting tegen mogelijke aanvallen van 's vijands zijde, waren voor de artillerie-officieren met de uitvoering belast, een zeer nuttige oefening.

Van het fort Hinderdam werd een kanon van 12 cM. K. A. met affuit

en bedding achtereenvolgens op een versterkt tonvlot geladen en naar den linker-Vechtoever gebracht; deze overtocht werd twee dagen later in omgekeerden zin, doch nu des nachts herhaald.

Toen Maandag 27 Augustus de eerste aanval op Muiderberg geschiedde, werd des morgens te 10 uur aan den commandant der Noordergroep door den liniecommandant telegraphisch gelast één kanon van 12 cM. L. A. op affluit en voorzien van eenige schoten en het noodige laad- en bedieningsgereedschap, van het kasteel van Muiden naar Muiderberg en aldaar tegen de van Naarden komende accessen in batterij te laten brengen. Dit kanon werd door de paarden der te Muiderberg gekantonneerde sectie veldartillerie vervoerd. Toen de liniecommandant later voor het behoud van Muiderberg begon te vreezen, en niet wilde dat aldaar in batterij staand positiegeschut in handen des aanvallers zoude vallen, werd aan den commandant dier stelling des avonds laat telegraphisch bevel gezonden dienzelfden nacht bovenbedoeld kanon van 12 cM. L. A. weder tot vervoer gereed te maken en door de paarden der onder zijn bevelen staande sectie veldartillerie weder naar het kasteel van Muiden te laten terugvoeren.

Gedurende den tijd dat de bewakingstroepen de vóór de fortenliniën in de inondatie gelegen plaatsen Ankeveen, Kortenhoef, Oud-Loosdrecht, Breukelenveen en Tienhoven bezet hadden, waren geen directe nachtelijke aanvallen op de forten mogelijk. Niettemin was aan den commandant der aanvalstroepen gelast om elken nacht van Maandag 27 Augustus tot Zaterdag 1 September een poging te laten doen om met 10 pontons, twee aan twee gekoppeld, uit de Drecht op de plassen te komen en te trachten gezamenlijk hetzij de Bloklaan ten oosten van fort Spion, hetzij den weg tusschen Breukelenveen en fort Tienhoven te bereiken.

Om bij die nachtelijke tachten ongelukken te voorkomen en niet te veel troepen aan de manoeuvres over dag te onttrekken werden die pontons te zamen slechts bemand met 1 officier en 20 man infanterie. Bij deze tachten moest voor het vuur van den verdediger worden teruggeweken, dat vuur met een paar schoten worden beantwoord en gepongd worden langs een anderen weg het doel te bereiken binnen den tijd voor de onderneming voorgeschreven. Die tijd, voor den eersten nacht tusschen 9 en 11 uur vastgesteld, werd hoe langer hoe later gesteld zoodat die voor den vijfden nacht (van 31 Augustus op 1 September) tusschen 2 en 4 uur viel. Indien de pontons een der beide genoemde wegen bereikten, dan moest het detachement infanterie aan wal worden gezet; dit detachement zoude dan trachten het fort zoo dicht mogelijk te naderen. Werd er door den verdediger aldan daarop gevuurd, zoo moesten er 3 tot 5 salvo's worden afgegeven, bedaard worden teruggetrokken naar de plaats waar de pontons lagen, weder aan boord gegaan en de terugtocht aangenomen worden. De ledige patroonhulzen moesten worden achtergelaten om des morgens de plaats aan te geven hoever het detachement infanterie was doorgedrongen.

Deze nachtelijke tochten werden in den aanvang met een vrij goeden uitslag bekroond, tot tweemaal toe gelukte het toch op de Bloklaan te landen; of echter in de werkelijkheid van de ontscheepte infanterie iets te recht zoude zijn gekomen, valt met reden te betwijfelen.

Het aantal van 10 pontons was voorgeschreven omdat het natuurlijk aan enkele pontons veel te gemakkelijk zoude zijn gevallen door de bewaking heen te komen, en buitendien met enkele pontons of schuiten wel geen geweldadige onderneming tegen een fort zal worden ondernomen; terwijl in 10 twee aan twee gekoppelde pontons een compagnie infanterie kan worden overgevoerd.

Te beginnen met den 1sten September, toen de vóór de linie in de inondatie gelegen dorpen in handen des aanvallers waren gekomen, moest deze eiken nacht met 10 pontons, twee aan twee gekoppeld en bemand met 1 officier en 10 infanteristen, trachten den rechter-Vechtoever en daarna één der bruggen over de Vecht te bereiken, om de op die brug geplaatste vlag weg te halen. Deze poging moest in den nacht van Zaterdag 1 op Zondag 2 September vóór middernacht (1), in die van Zondag 2 op Maandag 3 September na middernacht (1), en in de volgende nachten tot en met die van 5 op 6 September op een willekeurig door den commandant der aanvalstroepen te bepalen en telegraphisch aan den leider der oefeningen te melden uur plaats vinden. Het doel dezer oefening was om de waakzaamheid te beproeven der bewakingstroepen die de dorpen aan de Vecht bezet hielden. De eerste avond de beste gelukte het de brug te Loenen te bereiken; de op of bij die brug geplaatste schildwacht bemerkte door de vele burgers en hoeren, die zich in de hoop dat er wel iets te zien zoude zijn in grooten getale bij die brug hadden verzameld, de vijandelijke macht te laat.

Evenzoo gelukte het in den vroegen morgen van den 5den September de vlag op de brug te Vreeland te vermeesteren. De aanvaller had dien morgen handig gebruik gemaakt van een geweldadigen aanval des morgens te 4 uur op de forten Kijkuit, Spion en Tienhoven ondernomen, in de gegronde en verwezenlijkte verwachting dat niet alleen op de forten de aandacht daardoor van de plassen zoude zijn afgeleid, doch ook dat de bezetting van Vreeland voor een groot deel het fort Kijkuit ter hulp zoude zijn gesneld. Men dient echter niet te vergeten dat die bezetting, die in de werkelijkheid minstens één compagnie infanterie sterk zoude zijn geweest, nu slechts uit een wacht van 1 officier en 40 minderen bestond. In 't algemeen waren de bewakingstroepen van te geringe sterkte om den veiligheidsdienst geheel zoo te verrichten als in de werkelijkheid zoude moeten geschieden.

Er was nog een reden die het doordringen tot de Vecht met een tiental gekoppelde pontons bij deze oefeningen mogelijk maakte.

De bewaking te water toch geschiedde alleen door de aan de uitleggers

(1) Wegens de Zondagsrust.

toegevoegde vletten en deze waren te weinig in getal om de zeer uitgestrekte plassen (afstand b.v. te water van Kijkuit tot Spion 4000 M.) voldoende te bewaken. In den aanvang waren in de Noorder- en Zuidergroep elk drie uitleggers gestationneerd; later waren in de Noordergroep twee, in de Zuidergroep vier dier gewapende vaartuigen aanwezig. Uitlegger N°. 1 was toegevoegd aan het kasteel van Muiden, doch van 27 tot 31 Augustus tijdelijk gedetacheerd te Hakkelaarshek bij Muiderberg, ter bestrijking van den straatweg van Muiden naar Naarden; van 31 Augustus tot 7 September werd die uitlegger toegevoegd aan het fort Uitermeer om tusschen dat fort en Hinderdam op de Vecht dienst te doen als drijvende tusschenbatterij.

Uitlegger N°. 2 was tot 1 September toegevoegd aan fort Uitermeer doch van 27 Augustus gestationneerd bij de Ankeveensche brug ter bestrijking van den weg van 's Graveland naar Ankeveen. Van 1 tot 7 September werd die uitlegger toegevoegd aan fort Spion ter bestrijking en bewaking der plassen.

De uitlegger N°. 3, die tot Hinderdam behoorde, was van 27 Augustus tot 7 September gestationneerd aan de Goch (ten Oosten van Nederhorst den Berg) voornamelijk ter bestrijking van de Noorder-Horstermeerkade.

De uitleggers N°. 4, 5 en 6 waren gedurende de geheele manoeuvre toegevoegd aan de forten Kijkuit, Spion en Tienhoven ter bestrijking en bewaking der vaarwaters en plassen.

De uitleggers werden rondom met bladriet bekleed en waren dan nagenoeg niet te onderscheiden van hunne rietachtige omgeving. Het oordeel over de uitleggers als tusschenbatterijen en tevens als vaste posten ter bewaking van plassen en accessen te water was algemeen zeer gunstig; hoewel natuurlijk de technische inrichting nog voor verbetering vatbaar is, vooral om de beweegbaarheid te verhoogen. Algemeen werd het kanoⁿ van 8 cM. A. op veldaffuit als zeer voldoende voor de bewapening van den uitlegger gehouden; het is echter noodzakelijk dat met een goed ingerichten uitlegger schoten met scherp worden gedaan om de constructie aan een deugdelijke proef te onderwerpen (1). Allen waren het er over eens dat de bemanning van den uitlegger met vuurwapenen moet zijn voorzien om mogelijke aanvallen des nachts, door weinigen in een of meer schuiten ondernomen, te kunnen afslaan. Hierbij komt vanzelf de bewapening der vestingartillerie met karabijnen (of geweren) ter sprake; ook hierover was iedereen het eens dat zulks gebiedend noodzakelijk is. Niet alleen toch dat bij een gewelddadigen aanval het grootste deel der artilleriebezetting weerloos en werkeloos staat, terwijl ze zoo uitstekend gebruikt zoude kunnen worden met een draagbaar vuurwapen in de hand op de wallen naast de te weinig talrijke infanterie; doch ook om voor die infanterie den veiligheidsdienst te verlichten is de bewapening der vestingartillerie met een karabijn noodig. Nu toch moet vooral op de klei-

(1) Hier zij opgemerkt dat de bij de manoeuvres gebezigde uitleggers in inrichting en sterkte geheel afweken van die welke in de werkelijkheid zullen worden gebezigd; dit was voornamelijk een geldquaestie.

neren forten veel te veel van de zwakke infanteriebezetting worden gevergd, nimmer toch kan men een artillerist (alleen niet zijn korte sabel gewapend) buiten het fort op schildwacht plaatsen, nimmer kan hij ter afwisseling (die toch zoo gebiedend noodzakelijk is voor het moreel) eens aan een patrouille deelnemen. Slechts over dag kan hij als uitkijk worden gebezigd; niet eens kan hij ordonnansdienst verrichten, daar zulks toch niet door een weerlooze kan geschieden.

Is er op dit oogenblik in 's lands schatkist geen geld voorhanden tot het aanschaffen van karabijnen voor de vestingartillerie, welnu men geve dat wapen, dat toch aan een voorloopige bewapening gewend is, voorloopig een geweer groot kaliber (*Suider-geweer*) zonder bajonet, met een kartelspatroon, dan behoeft de volbloed vestingartillerist niet bang te zijn dat er te veel tijd aan het schijfschieten (trouwens een zeer nuttige oefening ook voor den kanonnier als zoodanig) zal worden besteed. En de artillerie heeft het zelf in de hand om te zorgen dat er niet met het geweer geëxerceerd en wellicht getirailleerd wordt. De vestingartillerist behoeft de karabijn of het geweer, slechts als vuurwapen op de kortere afstanden te kunnen gebruiken.

Om tot de uitleggers terug te keeren zoo was het algemeen oordeel dat die gewapende vaartuigen in grooten getale bij de verdediging van het Noordelijk deel der Nieuwe Hollandsche Waterlinie aanwezig moeten zijn en daarbij uitstekende diensten zullen kunnen bewijzen. De veiligheidsdienst te water geschiedt het best door schuiten of vletten die aan de uitleggers zijn toegevoegd; het verdient echter de voorkeur om des nachts niet rond te roeien daar zulks de waarneming belet, doch op niet te groote afstanden van elkander stil op zoogenaamde brandwacht te liggen. Men hoort dan alles wat op het water geschiedt; de vletten zijn dan als 't ware de door de uitleggers (veldwachten) vooruitgeschoven posten. Behalve dat de bemanning der vlet van vuurwapenen moet zijn voorzien, zoo moeten ook de noodige coston-seinlichten worden medegevoerd om enkele signalen met de forten te kunnen wisselen.

Bij de fortoefeningen van dit jaar waren alle schildwachten, patrouilles, gedetacheerde posten enz. van de fortbezettingen van fluitjes voorzien, waarmede zij verschillende signalen gaven; dit had het voordeel dat als b.v. een post buiten het fort de aandacht van de schildwachten in het fort op het een of ander wilde vestigen, er niet luide behoefde te worden geroepen, of wat nog erger is een geweerschot moest worden gelost, waardoor de bezetting wellicht onnoodig gealarmeerd zoude zijn.

De waakzaamheid der fortbezettingen was dit jaar zeer groot, zoodat men haast aan een bijzondere opleiding, vooral der infanterie, in die richting zoude gaan denken, indien men niet wist dat alle vijf bataljons van elk regiment infanterie dezelfde opleiding als veldbataljons moeten hebben en er dus zeker geen enkel oogenblik tijd is om iets aan de opleiding tot bezettingstroepen te doen; tenzij men de opleiding tot troepen voor het veldleger eenigszins verwaarloost.

Die groote waakzaamheid der fortbezettingen was oorzaak dat in de meeste gevallen de grootere gewelddadige nachtelijke aanvallen op de forten òf tijdig werden ontdekt, òf dat het fort, een oogenblik nadat de aanvalscolonne het was genaderd, geheel gealarmeerd was. In de werkelijkheid zouden al de ondernemingen van dien aard verijdeld zijn geweest, niettegenstaande hier en daar door den verdediger wel eens het een of ander werd verzuimd, b.v. het verlichten der fortgrachten met de zoo goed ingerichte en goed werkende drijvende petroleumlichten (1).

De grootere nachtelijke aanvallen op de forten werden alle geleid door officieren van het hoofdkwartier van den leider der oefeningen, en ondernomen met één of meer colonnes infanterie, elk ter sterkte van één halve compagnie, die daartoe achter een der uiterste veldwachten der insluitingslinie op een bepaald uur gereed stond tot het ontvangen van nadere bevelen van den officier van het hoofdkwartier. Uit den aard der zaak waren nachtelijke ondernemingen tegen de Westbatterij en tegen het kasteel van Muiden uitgesloten, omdat men die versterkingen niet anders dan over de Zuiderzee of door de stad Muiden konde naderen.

Uitermeer werd aangevallen te 11 uur 's avonds van Zaterdag den 1sten September en te 10 uur 's avonds van Woensdag 5 September; beide keeren naderden de aanvalscolonnes, de ééne van Muiderberg langs de Goog en den Keverdijk; de andere langs den kunstweg van 's Graveland naar Uitermeer.

Hinderdam, dat zooals bekend is op een eiland in de Vecht ligt, werd slechts eenmaal aangevallen en wel te 10 uur 's avonds van Woensdag 5 September. Onder voorwendsel van de bewakingstroepen te willen oefenen in het overzetten van troepen over de Vecht met gekoppelde pontons, waren uit Nieuw-Loosdrecht in den namiddag van den 5den September 10 pontons met het noodige personeel onder bevel van een officier onder parlementaire vlag de Drecht afgezakt tot in de Vecht, en verder door een stoomboot van den torpedodienst, die o. a. ook dienst deed als sleepboot bij de verplaatsing van de uitleggers over groote afstanden, de Vecht afgesleept tot daar waar zuidwaarts van Hinderdam de Oude Vecht in de Nieuwe Vecht mondt. Daar het toen reeds duister was geworden had men te Hinderdam die pontons niet bemerkt; de aanvalscolonne (80 hoofden sterk) was des avonds van Ankeveen onbemerkt langs Uitermeer en langs de rechter-Vechtkade tot voorbij Hinderdam gekomen en kon zich nu op de middelerwijl aan den rechter-Vechtoever gekomen pontons inschepen. In de werkelijkheid zoude men nu recht op het eiland en fort Hinderdam hebben aangehouden; uit vrees echter dat men dan handgemeen zoude geraken, was gelast de Vecht over te steken, op den anderen oever te landen en in de keel van Hinderdam een vuurgevecht met dat fort te beginnen om te zien of het snel genoeg, bij dien

(1) Oorspronkelijk de *Holmes*-reddingslichten der *Marine*, doch daarmede nu niets anders meer gemeen hebbende dan de wijze van ontsteking door het, bij de met phosphorcalcium gevulde ruimte, indringende water.

zeker zeer onverwachten aanval van die zijde, gealarmeerd zoude zijn. De overtocht en de landing gelukten zeer goed, doch op den marsch naar het fort Hinderdam stuitte men op een post, die bij het op den linker-Vechtoever staande kanon van 12 cM. K. A. was geplaatst. Die post, hoewel op last van den officier van het hoofkwartier niet vurende, begon toch zoodra zij de vijandelijke colonne zag, uit alle macht »verraad" en »alarm" te schreeuwen en voordat haar het stilzwijgen opgelegd had kunnen worden, weerklonk het alarmsignaal op Hinderdam en vond men dat fort geheel tot tegenweer gereed zoodat de onderneming verder als mislukt moest worden beschouwd.

De forten Kijkuit, Spion en Tienhoven hadden elk langs het op hen aanlopende land-acces twee grootere nachtelijke aanvallen af te slaan, waarvan één in den voornacht tusschen 10 en 12 uur en één op al de drie forten tegelijk des morgens ten vier uur. Het was zeer moeilijk deze forten onbemerkt te naderen, want zelfs al was op het acces te land (de op het fort aanlopende kunstweg) geen gedetacheerden post vooruitgeschoven, of al had de officier van het hoofkwartier dien post het zwijgen opgelegd, men kon niet vermijden dat de zijwaarts van het acces gestationeerde vlet de colonne ontdekte, niettegenstaande het in die nachten buitengewoon donker was. Die vlet maakte dan alarm, en op het oogenblik dat men de buitengrachtsboord naderde, werd men reeds door geschut- en geweervuur begroet.

Hiermede is aan het verzoek der Redactie van *De Militaire Spectator* voldaan om een verhaal van de fortoefeningen, in den jare 1883 gehouden, te geven. Uit den aard van de betrekking bij die oefeningen van den steller van dit stuk kon de Redactie geen critiek daarop verwachten. Wat echter de critiek ook op die oefeningen met meer of minder grond hebbe aan te merken, vruchtdragend en nuttig zijn ze in hooge mate geweest, dat zal een ieder getuigen die er aan mocht deelnemen.

den Haag, October 1883.

A. L. W. SEYFFARDT.

Het inschieten met groote artillerie-afdeelingen.

De vraag is wel eens geopperd of bij het nieuwere veldgeschut, voor een zelfden afstand de trefkans van elken vuurmond even groot en het gemiddeld trefpunt onveranderlijk hetzelfde is. Alleen wanneer dit op een voor de practijk genoegzaam nauwkeurige wijze waar is, dan kunnen ook regels voor het inschieten met artillerie-afdeelingen worden gegeven.

Op deze vraag nu is door de firma KRUPP het antwoord gegeven op grond van een proef, op reusachtige schaal genomen.

Met niet minder dan 94 veldkanonnen van dezelfde soort werden, onder zooveel mogelijk gelijke omstandigheden, schietproeven genomen.

De kanonnen hadden alle het kaliber van 8,4 cM.; de lengte bedroeg 2,15 M. (25,6 kalibers), de ziellengte 1,93 M. (23 kalibers), het gewicht 425 KG., de lengte der richtas 1 M. De projectielen hadden aan het achtereinde een koperen geleidingsband; de lengte bedroeg 0,215 M. (2,56 kalibers), het gewicht 6,235 KG. Voor de buskruitlading werd steeds gebezigd 1,4 KG. grofkorrelig buskruit van 6 tot 10 mM. en eendichtheid van 1,64.

De proeven hadden achtereenvolgens plaats: met 15 kanonnen in Juni 1880, met 21 in Augustus 1881, met 28 in October 1882 en met 30 in Juni 1883.

In eerstgenoemd jaar werden uit elken vuurmond 9 schoten gedaan; met een der kanonnen werd de proef met een gelijk aantal schoten herhaald; uit elk der overige vuurmonden werden 10 schoten gedaan; het geheele aantal proeven bedroeg dus 95. De afstand bedroeg bij alle proeven 1000 M., de opzethoogte $24,5 \frac{1}{100}$.

De bediening geschiedde steeds door hetzelfde personeel, behalve dat, om te sterke vermoeiing te voorkomen, twee verschillende richters gebezigd werden, die elkander aflosten. Voor alle vuurmonden werd een en dezelfde affuit gebezigd.

Het weder was tijdens de verschillende proeven zeer afwisselend en zoowel de dichtheid der lucht als de richting en sterkte van den wind liepen meermalen zeer uiteen. Intusschen zijn deze invloeden, voorzoover de ligging van

het gemiddeld trefpunt naar de hoogte aangaat, op den korten afstand van 1000 M. zoo gering, dat zij zonder groot bezwaar buiten rekening kunnen blijven. Op de zijdelingsche afwijking daarentegen laat zich die invloed reeds merkbaar gevoelen.

Uit de verkregen uitkomsten valt het volgende af te leiden:

Het gemiddelde van al de 95 gemiddelde trespunten lag 0,1884 M. boven de horizontale lijn door het mikpunt gaande. De afwijking der gemiddelde trespunten ten opzichte van deze lijn bedroeg bij 55 $\frac{1}{2}$ niet meer dan 29 cm., zoodat — in het oog houdende dat op 1000 M. het trespunt 1 M. verplaatst wordt door 1 $\frac{1}{10}$ — de bedoelde afwijking niet met de gebruikelijke hulpmiddelen zou kunnen gecorrigeerd worden. Bij 42 $\frac{3}{8}$ der gemiddelde trespunten zou een correctie van 0,5 tot 1,5 $\frac{1}{10}$ en bij 2,5 $\frac{1}{8}$ een correctie van 1,5 tot 1,75 $\frac{1}{10}$ noodig geweest zijn.

Bij 93 van de 95 proeven bedroeg de hoogtespreiding hoogstens 0,15 M.; bij 83 $\frac{1}{2}$ der proeven was zij hoogstens 0,12 M.

De gemiddelde breedtespreiding beliep 0,93 M., bij 81 $\frac{1}{2}$ was het maximum 1,16 M.

Geven de genoemde uitkomsten reeds een denkbeeld van de merkwaardige gelijkmatigheid in de uitkomsten, nog meer valt dit in het oog, wanneer men de proeven groepeerd volgens het jaar waarin zij genomen zijn.

Bij de proeven in 1880 leveren de 144 schoten uit 15 kanonnen een schijfbeeld, waarop het hoogste schot 1,45 M. boven de het laagste 0,70 M. beneden het mikpunt ligt; terwijl in een doel, hoog 2 M., met het mikpunt in het midden, 137 treffers zouden verkregen zijn.

De in 1881 genomen proeven vertegenwoordigen een getal van 210 schoten, gedaan uit 21 kanonnen. De uiterste schoten liggen 1,65 M. boven en 0,70 M. beneden het mikpunt, waarvan 201 tusschen 1 M. boven en 1 M. beneden het mikpunt.

De 280 schoten in 1882 uit 28 vuurmonden gedaan, lagen tusschen de horizontale lijnen, die op 2 M. boven en 1 M. beneden het mikpunt werden getrokken; hiervan komen er 271 op een doel, hoog 2 M., op dezelfde wijze geplaatst gedacht als in de beide vorengenoemde gevallen.

De 300 schoten eindelijk, in 1883 uit 30 kanonnen gedaan, liggen tusschen de lijnen, die op 1,65 M. boven en op 0,4 M. beneden het midden horizontaal worden getrokken; hiervan troffen er 289 in een doel van 2 M. hoogte.

Van het geheele aantal van 934 granaten troffen dus de uiterste schoten niet meer dan 2 M. boven en 1 M. beneden het doel. Op een doel dat zich 1 M. boven en 1 M. beneden het mikpunt uitstrekt vielen 898 schoten, dus 96 $\frac{1}{2}$.

Beschouwt men een doel dat zich 0,75 M. boven en evenveel beneden het gemiddeld trespunt uitstrekt, dan vielen hierin 847 schoten of 91 $\frac{1}{2}$; terwijl

in een dergelijk doel, hoog 1 M., 685 treffers of 72% der schoten werden opgevangen.

De 50% hoogtespreiding bedroeg 0,419, de 50% breedtespreiding 0,387 M.

Bij de beoordeeling van vorenstaande uitkomsten mag niet uit het oog verloren worden, dat bij bovenstaande proefnemingen altijd dezelfde affuit werd gebezigd, en verwacht kan worden dat, wanneer de schoten waren gedaan door elk kanon te plaats en op de hiervoor bestemde affuit, kleine wijzigingen in de ligging van het gemiddeld trefpunt en in de spreidingen zouden zijn ontstaan. Evenzeer zullen fouten door verschillende richters voorkomen en dientengevolge de uitkomsten, bij het inschieten in de werkelijkheid, niet tusschen zulke nauwe grenzen hesloten blijven.

Toch is de gevolgtrekking niet gewaagd, dat de spreidingen en de voor een bepaalden afstand vereischte opzethoogten, zelfs bij een groote artilleriemassa, zoo weinig uiteenloopen, dat het inschieten, zonder gevaar van op anomalieën te stuiten, kan geschieden op de wijze als bij de bereden artillerie gebruikelijk is. Eerst na het inschieten behoeft met het onderling verschil rekening te worden gehouden en zou het kunnen voorkomen, dat h. v. bij een bepaalde sectie, de ligging van het gemiddeld trefpunt nog een kleine wijziging zou moeten ondergaan.

v. P.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Hoezeer de begroting van oorlog ditmaal, wat de hoofdzaken betreft, al bijzonder weinig nieuws bevat, zoo geven enkele bijzonderheden ons toch stof tot beschouwingen, die ik gaarne aan uwe aandacht onderwerp.

Meer en meer wordt het duidelijk, dat de grondige hervorming onzer levende strijdkrachten vooreerst nog wel tot de vrome wenschen zal behooren. Achttē het afgetreden hoofd van het Dep. van Oorlog het *mogelijk* en *noodzakelijk* om, afgescheiden van een eventueele grondwetsherziening, reeds nū over te gaan tot een geheele omwerking onzer militie- en schutterijwetten, zijn opvolger denkt er anders over, en wil die zoolang verbeide wetten blijkbaar laten rusten, totdat de Staatscommissie de haar opgedragen taak zal hebben volbracht. — Wanneer zal dat wezen? Gaat men de geschiedenis der vroegere grondwetsherzieningen nā, dan mag men zich waarlijk omtrent een spoedige regeling van die zoo zeer dringende zaak onzer weerbaarheid, niet veel illusies maken. — Waar zooveel hoofden, dus zooveel zinnen in 't spel zijn; waar het geheele Staatsgebouw »de fond en comble» moet worden nagezien, en wie weet hoeveel daarin geheel moet worden vernieuwd; wāār de inzichten van die hervormers misschien nog bij den aanvang hunner taak zeer uiteenlopend zullen zijn, dāār mag men zich immers niet met de hoop vleien, dat wij de militaire wetten spoedig aan de orde zullen zien.

't Is wel ongelukkig; want het gansche leger, de heele natie, ze zijn van de dringende urgentie dier wetten overtuigd. Eerst hebben wij ze onder de vorige regeering zōōlang met ongeduld gewacht; toen reeds scheen het eenieder toe, dat met de indiening van de militie- en schutterijwetten onverklaarbaar weinig spoed werd gemaakt, en nu is de afgetreden Minister de eerste, die zijn opvolger er een grief van maakt dat de zaak op de lange baan geschoven wordt. A qui la faute?

De vorige Regeering, die zich niet op het argument van grondwetsherziening kon beroepen voor een verschuiven van de afdoende regeling onzer strijdkrachten, zij hebbe het voor een groot gedeelte aan haar zelve te wijten, indien zij thans de vruchten van haren arbeid verloren ziet. Nu, in zoo-

verre is het avortiment der ontwerp-wetten, in ons oog geen absolute ramp; ge weet uit mijn vroegere correspondentie, waarom wij tegen die wetten — die de schutterij betreffende vooral — tal van bedenkingen hadden, die zich daarin resumeerden, dat zij de beginselen die onze legerrecruteering beheerschen onveranderd lieten; dat ze geen groote schrede voorwaarts waren op den weg van zedelijken en intellectueelen vooruitgang van het leger; dat, daargelaten het altijd nog al bedriegelijke groepeeren van cijfers, veel in die wetten meer in naam, dan in werkelijkheid verandering zou brengen in het bestaande. Maar, nu zijn wij zeker weer voor langen tijd tot de »hante trompeuse" gedoemd. En het ongeluk daarbij is, dat de zorg en de aandacht van hen, die geacht kunnen worden, invloed op den toestand des legers uit te oefenen, afgeleid worden van het groote, alles beheerschende vraagstuk, om zich daarentegen al te exclusief te bewegen in een richting, waarin toch zeker in de laatste jaren reeds genoeg, ja wij vreezen te veel gedaan is. Wij bedoelen de niet te miskennen overdrijving in het opvoeren van de zoogenaamde wetenschappelijke vorming der officieren. Krijgsschool en nog eens krijgsschool; wetenschappelijke reizen, kadermanoeuvres, theoretisch werk, memoriën en voordrachten, men hoort van niets anders; maar de troep, de »mennekens" zelf, in welk opzicht zijn die vooruit, boven die van 1870? En het kader?

Niets is zeker zoo onontbeerlijk als een goed ontwikkeld officierskorps, waarvan het wetenschappelijk peil der subalterne officieren, niet beneden dat van andere legers is. Maar we gelooven dat men ons ook in dit opzicht »des Guten zu viel" geven kan, en we zouden gerust eens even willen uitblazen, zonder vrees dat men onder vreemden ons zoo spoedig vooruitstreven zou. Zou er trouwens wel een vak zijn, waarin meer plaats voor schijngeleerdheid is, dan het onze? Bij veel van die theoretische nieuwigheden van den laatsten tijd, moet men toegeven dat dikwijls »la forme l'emporte sur le fond." Eén voorbeeld slechts. Zie onze gevechtsberichten.

Vóór jaren, toen wij die gedrukte modellen niet bezaten, bestond wel is waar niet die gelijkheid in rapporten over tactische verrichtingen, die het overzicht thans gemakkelijk maakt voor den chef, en waarbij tevens de weg wordt gewezen aan den officier, die anders misschien minder methodiek zijn verslag zou uitbrengen.

Die gelijkheid, dat »wegwijzen" is een weldaad, maar zijn wij thans in de zucht om dit bevorderen niet te ver gegaan? Een handwijzer, hier en daar op belangrijke punten van den weg, is nuttig; maar zeg mij eens, of ge vlug en aangenaam zoudt marcheeren, of uwe aandacht niet van het u omgevende, zou worden afgeleid, als ik u om de honderd passen telkens dwong naar wegwijzers te zien. Welnu dat doet het gevechtsbericht. Het is zoo vol van rubriekjes, van verschillende »vakjes", waarin de gedachte moet worden geknipt, gepast, verwrongen, dat daardoor de flinke, ruime, practisch opgevatte redactie — ook een militaire eigenschap — in een knellend keurslijf wordt

geperst. De aanwijzingen zijn door hun te groote vermenigvuldiging van handwijzers barrières geworden. Vraag het gerust aan onze troepenofficieren, of zij bij manoeuvres, bij kadermanoeuvres vooral, niet veel meer bezorgd zijn over den vorm, d. i. om alles op de juiste plaats en op de voorgeschreven manier te vermelden, dan over de zaak zelve. Of ik weet het wel, mijn vriend, 't was Duitsch, nu 1870; en 't is goed ook, dat wij te velde eenheid in zulke zaken bevorderen. Maar waarachtig wij hebben ze te mooi gemaakt, ze zijn nog »duitscher dan de duitche". Zoo zijn er zooveel overdrijvingen, waaraan wij ons in de laatste jaren hebben schuldig gemaakt; ik hoop er u een volgende maal nog eens eenige aan te halen, doch haast mij thans op de begrooting terug te keeren.

Dat de bezorgdheid der Regeering zich daarin uitspreekt over het zeker niet benijdenswaardig lot onzer subalterne officieren, is ons stellig een verblijvend teeken. Van een legerhoofd, zóó van nabij bekend met de positie van den officier in onze maatschappij, kan ons die bijzondere zorg niet verrassen. Of echter *al* de uitvoeiselen daarvan inderdaad op den duur het officierskorps ten goede zullen komen, zie mijn waarde *Spectator*, dat is aan billijken twijfel onderhevig, als men in de begrooting ontwaart, hoe het streven der Regeering zijn zal om van lieverlede den 2de luitenantsrang te doen vervallen.

Ongetwijfeld zal het den cadet, den onderofficier zeer toelachen, zoo dadelijk in den zelfden rang geplaatst te worden met mannen, die zestien, achttien jaren officiersdienst achter zich hebben en de veertig jaren friseeren. Maar of deze laatsten het ook zóó aardig vinden zullen? Het is nu soms al zeer ontmoedigend, dat die oudere luitenants in scheeve verhouding staan tegenover onbekende collega's, die tien en meer jaren jonger officier zijn; zoodat hun heel dikwijls óf niet, óf slechts »du baut des lèvres", door die jongeren het militair salut het eerst wordt gegeven, of hun een zekere deferentie bewezen wordt, waarop zij dan toch op dien leeftijd aanspraak hebben. Nu is er ten minste nog één échelon onder hen; door dat af te breken, verlaagt men hun stelling, en juist zij, niet de pas aangestelde jongelieden, hebben het noodig dat hunne positie ook tegenover de burgerij wat gereleveerd worden. Maar buitendien wat een vooruitzicht voor die jongsten? Zestien, twintig jaren, in één en denzelfden rang door te brengen. Ik mocht u in der tijd nog wel mijn kleine anecdote van de »première culotte" aanhalen, (zie afl. N°. 2) als bewijs, hoe goed het is, als men op verschillende leeftijden, zoo eens een kleine opflikkering krijgt. Waarlijk in onze subalterne rangen is toch al wel een beetje gebrek aan hierarchieek gevoel niet te miskennen. Wat zal er nu van over blijven? En dat, om te voorkomen, dat een oudere 2de luitenant eens van tijd tot tijd een jongeren militairen arts, en misschien ééns in zijn leven eens een dito apotheker zou moeten groeten. Mijn hemel! daar zijn ze immers dokter en apotheker voor. Wij exerceeren en manoeuvreeren en staan tegenover den vijand immers niet met die heeren.

Ik voor mij word bij ziekte wel graag behandeld door een arts, die wat hoog in rang is; 't geeft mij onwillekeurig wat meer vertrouwen. Voor die enkele minder gewenschte verhouding, zouden wij daarvoor gelijkheid in het leven roepen, die ieder uur, iedere minuut *in en buiten* dienst er toe moet bijdragen om de positie dier oudere luitenants te verlagen? *La remède serait cent fois pire que le mal.*

't Is misschien naïf van mij *Spectator*, maar weet ge wat ik doen zou, om het onzen luitenants minder te doen gevoelen, hoe zij taai geduld zullen te oefenen hebben? Pour leur dorer la pilule verzon ik er nog liever een 3de luitenantsrang bij, om de eentoonigheid te breken, de amour-propre nog zoo wat voldoening te geven. Altijd indachtig *«la nouvelle culotte»*.

Wel zeker! heel aardig is het voor den pas van academie of cursus aargestelden: nog aardiger, als hij dan na een paar jaren aan de krijgsschool wordt geplaatst. Immers dan is hij al dadelijk, hoewel zooveel jonger, zoo niet officieel, dan toch allicht in eigen oog een hooger *«merk»*, dan collega's die bijna zijn vader zijn konden. Maar dan hoop ik voor de hiërarchie, de discipline, en de GOEDE kameraadschap, dat aan de krijgsschool een leercursus geopend worde in nederigheid en bescheidenheid; die zal dan hoog noodig zijn. Ditmaal zullen wij een nieuwigheid begaan, die wij zeker niet van de Duitschers overgenomen hebben. Niet alleen denkt niemand er daar aan, den 2den luitenantsrang af te schaffen, maar de *porte-épée* Fahrnich, is eigenlijk bij hem nog een 3de luitenant.

Ons lieve Vaderland schijnt tegenwoordig al zeer ernstig met zijn financiën in de war te zitten; ten minste op militair gebied wordt die penurie aangevoerd als grond, om alle erkend noodzakelijke verbeteringen onbepaald te verdagen. Zoo wordt b.v. traktementsverhooging voor de subalterne officieren, door den Minister noodig geacht en alleen achterwege gelaten, wegens *den thans zoo ongunstigen toestand van 's lands financiën*. De Regeering acht den aanleg van *permanente sperforten* op sommige accessen, *zeer gewenscht*, doch men zal voorloopig! *wegens den toestand van 's lands financiën* zich bepalen tot *tijdelijke*, meer goedkoope werken op die punten. Het is toch waarlijk een buitengewone *veine* voor ons land, dat wij zoo rustig aan het *uitstellen* kunnen blijven, totdat het ons beter gelegen komt. Maar 't zou toch een verkwikkende geruststelling zijn, als we tevens de verzekering kregen, dat ook de anderen wel zoolang hun agressieve ondernemingen zullen willen uitstellen, totdat onze financiën wel zullen gedooogen, daartegen onze afdoende maatregelen te nemen.

Ja, die begrooting, hoe onbeduidend zij ditmaal ook schijne, bevat toch eigenaardige openbaringen. B.v. bij de regimenten cavalerie en het korps torpedisten zullen geen miliciens ter herhalingsoefeningen worden opgeroepen. *Wegens het groote aantal vrijwilligers is dat voor de manoeuvres niet noodig*. Is het niet curieus? De oefeningen zijn dus *niet* voor de militie, maar wel omgekeerd.

De groote vogue van de kadermanoeuvres schijnt ook al aan het verflauwen. Voor die oefeningen zal dit jaar minder geld worden besteed, vermits het plan bestaat, ze slechts in de nabijheid der garnizoenen te houden. Ja, die nieuwigheid was dan ook wel wat druk aan de orde gebracht. Zij zal wel ongemerkt den weg opgaan van zooveel van die militaire mode-zaken. Er is daarin een aardige eb en vloed te herkennen. We herinneren ons b. v. den tijd, dat afstanden schatten *wel* tot die mode-artikelen behoorde; dat er eensklaps voor die oefening een belangstelling en een zorg in voorschriften en circulaires werd aan den dag gelegd, die deden vermoeden dat ze voortaan tot de dagelijksche bezigheden van de Infanterie zouden blijven behoreen. Dat artikel is nu »à la baisse”, men hoort er niet meer van. »Salvo vuren” werd voor een paar jaren het wachtwoord voor de opleiding onzer Infanterie, en — wat al *te* machinaal — zooals dikwerf zulke vingerwijzingen van hoogerhand worden opgevat, zag men bij de oefeningen die toepassing van ons vuurwapen, het tirilleeren nageoeg geheel verdringen. Gymnastiek-oefeningen, gebruik van het pioniergereedschap; we hebben ze op sommige tijden met een *rage* ter hand zien nemen, die alle andere zaken voor het oogenblik op den achtergrond stelde. Wij hebben tijden gekend, dat men *wel*, andere, waarin men *niet* aan bajonetvechten geloofde. Er is een tijd geweest dat men bij de zoogenaamd practische oefeningen van officieren op het terrein, altijd loopbruggen ging slaan. Herinnert gij ze u nog mijn vriend? die bruggen waarvoor dan uit het bibliotheekfonds de materialen werden aangeschaft, en die dan door de zorg van een paar kameraden, ná tal van bijeenkomsten »volgens tableau”, tot stand kwamen, op een wijze, zoodat men er zijn schoonmoeder nog niet over gezonden zou hebben. als men nog wat christelijk denkt. Landmeten voor officieren: met zakbousoles, die dien naam alleen verdienden, dewijl die instrumenten enkel in den zak blijvende, te gebruiken waren. O! ge zult zien, mijn oude *Speculator*, ze zullen weer in de mode komen, die »met het oog op de hedendaagsche eischen van het Infanterie-gevecht, zoo onontbeerlijke zaken”. Geloof mij, bewaar gerust je cahiers uit je tweede studiejaar. »Ce sera du renouveau”. Ik geef de kadermanoeuvres geen twee jaren bestaan meer. Laat de eerste de beste uit het Zweedsch of Russisch vertaalde brochure ons aan het verstand brengen, dat de heele oorlogsvoering een zaak is van telegraphie, en je zult ons hangende en liggende lijnen zien maken en officierskaders van de bataljons uit »aanslippen” zien gaan met dezelfde disciplinaire gemoedelijkheid, waarmede we bruggen gemaakt en afstanden gereden hebben.

Dat men een enkele maal de tactische eenheden van het leger eens in den spoor trein laadt, verdient zeker geen afkeuring, maar is dat nu voor den troep een bezigheid die periodiek moet terugkeeren? die als het ware tot de geregelde oefeningen moet behoreen?

Het ongelukkige van veel van die zaken die tijdelijk mode zijn, is dat de aandacht wordt afgeleid van de fundamenteele eischen aan den troep te stel-

len. Wij gaan in het leger daarmede wel een beetje op in den geest van onzen tijd, die uiterlijke schijn boven het degelijke innerlijke stelt. In plaats van de goed gevulde ordelijke linnenkasten der vroegere huismoeders, ziet men thans de »Confections en de falballas van de mode". Maar... »gare les dessous."

Nog altijd staat ons kader, onze troep op hetzelfde algemeen erkend onvolgende peil, als na de lessen van 1866 en 1870; nog steeds wordt onder telkens nieuw ongedekte voorwendsels, de grondige hervorming van onze strijdkrachten, overeenkomstig de eischen van onzen tijd, uitgesteld, om daarentegen het leger uiterlijk met ieder oogenblik afwisselende »nouveauetés," wat op te smukken: modezaken, waaronder zoovele die al een zeer kortstondig leven hebben. Men denke b.v. maar eens aan de »tirs de combat"; aan de overdreven toepassing van de kadermanoeuvres die in den beginne tot zulke waarachtig dwaze wandelingen van officieren leidde.

Ik geloof niet, mijn waarde vriend, dat ik door u, of door hen, die mij van nabij kennen, verdacht zal worden van zoo exceptioneel achterlijk te denken op het stuk van die wetenschappelijke bezigheid onzer officieren. De aard van de betrekkingen waarin ik wel eens geruimen tijd werkzaam was, pleit althans tegen die verdenking; maar als ik die telkens gevarieerde wetenschappelijkheid zie opgedreven ten koste van zorg en tijd aan de oefening van den troep besteed, een tijd die toch al korter is, dan in eenig Europeesch leger, Zwitserland misschien uitgezonderd, dan zie ik in veel van die nieuwigheden slechts een schijn, een naaperij van den vreemde, waar men over een geheel ander werktuig en ovel heel wat meer tijd beschikt.

Zou het b.v. niet veel heilzamer zijn, indien onze jonge officieren, in stede van stafofficier te spelen bij kader- en andere manoeuvres, zich eens wat meer dan nu het geval is, KONDEN bezighouden met ons jong kader: hen wat beter toe te rusten met terreinkennis, het lezen van onze kaarten en noties van tactiek op het terrein in te prenten? Ik verzeker u, mijn waarde, dat het daarmede treurig is gesteld. Ik heb er de proef wel eens van genomen.

Komaan, wij zijn, niet waar? bestemd om nog al eens in lage terreinen en polderstreken op te treden. Welnu vraag eens aan onze jonge onderofficieren, of ze u ook maar een eenigszins behoorlijke definitie van de op die terreinen eigenaardig voorkomende zaken kunnen geven; of ze b.v. het verschil tusschen een bandijk en een kade of zomerdijk kennen: tusschen een duiker en een sluis; hoevelen weten niet eens wat men door een uiterwaard, door een kolk, door een boezem enz. verstaat. Zijn ze niet afkomstig uit Gelderland of Limburg, dan is het *mij* zelfs voorgekomen, dat ze u niet goed begrijpen, als ge van een hollen weg of een ravijn spreekt. Onlangs bij een onzer oefeningen outwaarde ik dat er korporaals en onderofficieren zijn, die niet eenmaal een bosch van opgaand eikenhout, van beukenhout wisten te onderscheiden. Ik sta u er voor in dat ik niet overdrijf, en be-

hoef u niet er op te wijzen, hoe zoo'n beetje terreinkennis, geen pedante wetenschap is. Gesteld, ik geef aan een onderofficier het eenvoudig bevel, in den nacht b.v. langs de binnenglooiing van den handijk zijn troep te geleiden, om ongezien te marcheeren, en hij volgt, mij verkeerd begrijpende, geheel ongedekt, het kadetdijkje. Ik draag hem op, mij te wachten in het ijpenbosch en hij begeeft zich ten onpas naar een volstrekt niet bedoeld dennbosch. Op de theorie weten al onze korporaals u zoowat nã te praten van oriënteeren. ja ze halen er dadelijk „den grooten beer" bij, maar geef hen eens buiten het compas in de hand, en laat ze er werkelijk eens op marcheeren. Geloof mij, het is geen aardigheid maar ik heb er gezien, die het ding bekeken met dezelfde naïveteit van een Zoeloekaffer.

Mijn kameraden, de bataljonsadjudanten, zullen hoop ik mij er niet van verdenken, dat ik daarmee in het minst hun ijver en belangstelling in de tactische ontwikkeling der jonge onderofficieren in twijfel trek; maar ze zullen, wed ik, veel liever met mij willen erkennen, dat het in veel garnizoenen bij de reeds zoo overvulde programma's van theorieën over meer eigenlijke dienst- en exercitiereglementen, en vooral bij het groote getal der toehoorders en dan in de kazerne, niet aangaat te vergen dat zij het kader ook nog hierin zoo degelijk kunnen ontwikkelen. Volgens den nieuweren geest — de Duitsche geest — onzer reglementen en onze tactische indeeling, behoort dit gedeelte van de vorming van ons kader dan ook veel meer bij den commandant en de officieren der compagnie te huis. Maar waar blijft het met de practische uitvoering van zulke, uit het Duitsche leger vooral, ingevoerde begrippen, als wij een groot gedeelte des jaars, dat zich juist zoo goed zou eigenen tot zulke bezigheid met onze ondergeschikten, geen compagne hebben, die dien naam verdient; iederen dag uitrukken met vreemde onderdeelen — door de noodzakelijkheid om door bijeenlappen zoowat te kunnen uitbrengen. Zijn wij in de laatste jaren niet wel wat te veel bezig met het uitvinden van „werk" voor de officieren, ten nadeele van het werk dat wij van den troep moeten maken?

De groote manoeuvres die in de laatste jaren gehouden werden, zij mogen een uitmuntende leerschool, en een geschikt examen zijn voor onze *hoofdofficieren* — aan de ondervinding daarbij opgedaan, danken wij tal van verbeteringen op het gebied van staf- en intendancedienst vooral —; maar er zijn oogenblikken waarin wij gelooven, dat ze voor de geoefendheid en de tucht van *den troep zelf* meer kwaad dan nut stichten. Dat is in oogenblikken, zooals wij nu doorleven, waarin onze infanterie om zoo te zeggen geheel opnieuw moet worden onderlegd wat het tirailleeren, de vuren, het gebruik van pioniergereedschap aangaat. Hoe wil men die oudere lichtingen vooral, die slechts voor één maand opkomen, die nieuwe elementaire oefeningen grondig leeren, bij regementen, die weinige dagen na hun aankorst reeds voor de manoeuvres te velde gaan? Zij, die zulke manoeuvres hebben meegemaakt, — vooral meegevoelen, — zullen het mij wel toegeven, wanneer ik beweere, dat onder de

gezamenlijke invloeden van vermoeienis en dorst, gebukt onder een zeer zware bepakking, onze jonge manschappen waarlijk niet in conditiën verkeeren, die hunne aandacht kunnen scherpen tot het aanleeren der nieuwe bewegingen; dat ons jonge kader dan zelf te vermoeid is, om er zich veel op te kunnen toeleegen; dat orde en tucht op marsch dan toch al licht aan eenig relachement gaan lijden. Men kan die laatste verschijnselen evengoed bij andere legers constateeren: op het manoeuvreerterrein is het overal wel een beetje gedaan met de strenge exercitievormen. Het kan bij anderen echter minder kwaad dan hier, waar we onzen troep — de oudere lichteningen vooral — in enkele dagen allerlei nieuwe zaken moeten aanleeren. Zou die één maand der opkomst niet veelal nuttiger besteed zijn, in zulke overgangstijdperken althans, als men die geheel had aangewend tot een grondig herhalen van het vroeger geleerde, dat wel gebleven is, en een degelijke africhting in het nieuwe? Laten we toch met onze jeugdige miliciens en ons nog zoo onvast kader, het elementaire niet te veel opofferen aan den schijn, om met de groote legers, met veel langeren diensttijd, gelijk op te gaan. De linnenkast niet te veel verwaarloozen voor de mode.

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGING.

Atjeh van 26 December 1875 tot 4 September 1876. De offensieve handelingen der guerilla. Uit officiële bescheiden samengesteld en met een kaart, schetsen en plans toegeelicht door H. F. MEIJER, Kolonel van den Generalen Staf bij het Indische leger. Breda, P. B. NIEUWENHUYB. 1883. Prijs f 5.50.

Wederom Atjeh! Thans echter geen twistgeschrijf, geen scherpe critiek, zooals wij zoovele jaren hebben genoten: maar een opwekkende, degelijke en leerzame studie over een belangrijk gedeelte van den Atjeh-oorlog, dat ons ter aankondiging is aangeboden. 't Is het werk van den Kolonel van den Generalen Staf — thans Generaal — MEIJER, die een zoo belangrijk aandeel heeft genomen aan den oorlog tegen onzen machtigen vijand in Atjeh en wiens naam wij daarom niet in herinnering behoeven te brengen.

Met toestemming van den Commandant van het Leger en Chef van het Departement van Oorlog in Ned.-Indië werd bij de samenstelling van het onder bovengenoemden titel verschenen werk, gebruik gemaakt van de verschillende door militaire autoriteiten ingediende officieele rapporten. Daardoor zijn de feiten vermeld en de toestanden beschreven, zooals die door den militairen bevelhebber en de verschillende colonne-, korps-, compagnies-, detachements- en patrouillecommandanten ter kennis zijn gebracht van de over hen gestelde chefs en zulks zonder in critiek te treden welke, zooals de schrijver in zijn voorbericht zich uitdrukt, zooveel verbittering in het leven geroepen, maar nog zoo weinig verbetering in onzen toestand te Atjeh heeft gebracht.

Menig heldenfeit viel te boekstaven, maar helaas ook menige noodlottige gebeurtenis. Bij den grooten lof, die ons leger in Indië zoo rechtmatig toekomt, bij de vele goede eigenschappen, die het bezit, mag niet over het hoofd gezien worden, dat het toch ook in vele opzichten groote verbetering eischt. Het wijzen op de gebreken en een opwekking voor allen, die in ons Indisch leger belangstellen, om bij het behoud van het goede, alle beschikbare krachten aan die verbetering te wijden, ziedaar het doel, dat de schrijver zich met zijn werk heeft voorgesteld, en wij twijfelen niet of dit doel zal voor een goed deel daardoor bereikt worden.

It is een eigenaardig verschijnsel, dat er omtrent de oorlogvoering in Indië tegen onze Indische vijanden zoo weinig voorschriften bestaan of althans bekend zijn en dat altijd de ondervinding hier als het ware de *eenige* leermeester moet zijn. Wel is waar mag het niet ontkend worden, dat elke volksstam waarmede wij in botsing komen, zijn eigen wijze van oorlogvoeren bezit en dat zijn vechtwijze niet aan bepaalde regels is gebonden, maar dit neemt niet weg, dat de hoofdvorm van den strijd der Inlanders tegen den Europeaan toch altijd dezelfde is, namelijk de guerilla. Het eigenaardige volkskarakter, de natuurlijke begrippen, het voor dien strijd bijzonder gunstige terrein en de groote moeilijkheden, die een Europeesche troep daarop ondervindt, moeten daarvan in het algemeen oorzaak zijn.

Met het oog daarop zou het ons mogelijk en ook in hooge mate wenschelijk voorkomen, dat er voor het leger in Indië en voor hen die daartoe eenmaal wenschen te behooren, een leiddraad werd samengesteld of een verzameling van tactische wenken, niet voor elke expeditie afzonderlijk, maar zoo algemeen mogelijk. De geschiedenis van vroegere dagen en de ondervinding van den lateren tijd zouden daartoe overvloedige bouwstoffen opleveren, en men zou dan niet altijd genoodzaakt zijn, zich steeds te verdiepen in de bestudeering van uitvoerige krijgsgeschiedkundige werken van vroeger en later tijd, waarvan de waarde dikwijls zoo betrekkelijk mag genoemd worden. Niettemin blijft de beoefening van de krijgsgeschiedenis voor ieder officier en toekomstig officier van het hoogste belang. Ieder die daarvoor gegevens levert bewijst aan het leger een onschatbaren dienst en zeker mag dit gezegd worden van den Generaal MEIJER, die zoo geruimen tijd al zijn krachten heeft besteed aan onze troepen in Indië en ze zoo dikwijls ter overwinning voerde, en ook nu nog, nu hij zich om gezondheidsredenen — wij hopen tijdelijk — uit den actieven dienst heeft teruggetrokken, voortgaat, dat leger met zijn rijke kennis en ondervinding voor te lichten op den weg der verbetering.

Zijn werk is een belangrijke studie over een zeer merkwaardig gedeelte van den Atjeh-oorlog, namelijk het tijdperk van 26 December 1875 tot 4 September 1876, het tijdperk van de consolidatie onzer vestiging in Atjeh.

Na eenige korte maar zeer duidelijke beschouwingen over den politieken toestand en de organisatie der strijdkrachten in de door ons veroverde gewesten en onderhoorigheden, treflen wij in het werk een gedetailleerde opgave aan van de sterkte en opstelling der levende en doode strijdkrachten en van de transportmiddelen, waarover de opperbevelhebber kon beschikken, terwijl tevens melding wordt gemaakt van de indirecte hulpmiddelen tot het voeren van den oorlog, waaraan, zooals gewoonlijk, slechts een zeer beperkte waarde kan worden toegekend.

De algemeene inleiding wordt gevolgd door een korte beschrijving van het door onze posten bezette terrein. De kortheid schaadt hier echter de duidelijkheid niet. Integendeel: het overzicht is met de bij het werk gevoegde keurig uitgevoerde kaart zeer gemakkelijk en het ontstaan van het tegenwoordige postenstelsel zeer goed te volgen. De noodzakelijkheid van het oprichten van de verschillende versterkingen wordt duidelijk aangetoond, terwijl de inrichting van

elke vestiging en de gemeenschap van de posten onderling en met den Kraton uitvoerig wordt besproken. Het onderscheid tusschen de eigenlijke grenslijn en de daarachter gelegen werken, die de tweede linie van versterkingen vormden en in hoofdzaak moesten dienen om de hoofdstelling geheel tegen vijandelijke aanvallen te beveiligen, werkt de duidelijkheid zeer in de hand, die nog verhoogd wordt door de afzonderlijke vermelding van de versterkingen, die op verschillende strategische punten waren aangelegd en tot beteugeling of bescherming der onderworpen bevolking of tot beveiliging der gemeenschapswegen naar de voorste linie dienden.

Nadat de lezer kennis heeft gemaakt met het terrein en hem als het ware post voor post is aangewezen en de moeilijkheden zijn opgesomd, die men bij den aanleg daarvan ondervond, wordt het doel van de verschillende posten beschreven en de uitgestrektheid van het terrein aangegeven, dat aan ieder postcommandant ter bewaking was toevertrouwd, een en ander gevolgd door de vermelding van de algemeene instructiën. Het geheel geeft een nauwkeurig en uitvoerig overzicht over alles, wat ook maar eenigszins van belang is te achten. De bezetting der posten, de regeling van het commando in de verschillende linien, in een woord, alles is duidelijk uiteengezet.

Na aldus den lezer volkomen op de hoogte te hebben gebracht van den geheelen toestand gaat de schrijver over tot de mededeeling van de offensieve handelingen des vijands in het door hem gekozen tijdvak. Het zou ons te ver voeren hem hierbij op den voet te volgen. Wij zullen ons daarom bepalen tot het uitspreken van de meening, dat die handelingen uitvoerig en boeiend zijn beschreven. De guerilla-oorlog door den Atjeher zoo meesterlijk gevoerd, komt in al zijn verschrikkingen te voorschijn, en de groote moeilijkheden, die onze troepen ondervonden en de gevaren waaraan zij voortdurend waren blootgesteld, worden op zoodanige wijze geschetst, dat bijna elke bladzijde leerzaam is. De hardnekkigheid van den vijand, zijn gemakkelijke beweging over het hem bekende terrein, de gunstige gelegenheid om zich overal terug te trekken en schuil te houden, wanneer onze troepen overmachtig waren en de gelegenheid die zich zoo dikwijls aanbood om ongehinderd zich te bewegen in de door ons bezette landstreek waren alle oorzaken, dat men bijna nergens zeker kon zijn geen vijand aan te treffen. Noch in de versterkingen, noch daarbuiten waren de troepen veilig; alleen buitengewone waakzaamheid moest veiligheid verschaffen, waardoor de dienst zeer afmattend werd en die waakzaamheid werd nog zoo dikwijls verschalkt. Geen middelen daartoe werden door den vijand ontzien en zelfs de zoogenaamde bevriende bevolking werkte met de oorlogvoerende partij mede.

Niets is natuurlijker dan dat elke nonchalance, elk verzuim van waakzaamheid en zelfs elk misplaatst vertrouwen, door den sluwten Atjeher onmiddellijk werd gestraft. Tal van voorbeelden bewijzen dat.

Toch mag dit verschijnsel niet als vreemd beschouwd worden. Bij elken oorlog, dien wij in den Archipel voerden, heeft het zich in meerdere of mindere mate voorgedaan en vooral op Sumatra, zoo gedurende den Padrie-oorlog als later o. a. bij de inlijving van de Pasoemah en bij vele andere gelegenheden meer en dat maakt juist de oorlogen in Indië zoo uiterst bezwaarlijk. Overal de sporen

van den vijand te ontdekken, maar hem nergens aan te treffen, dan alleen wanneer de kansen in zijn voordeel zijn, werkt vermoeiend en ontmoedigend. Neemt men daarbij in aanmerking, dat onze troepen niet altijd voldoende geoefend en disciplineerd waren, om den vijand met succes het hoofd te bieden, dan is het te begrijpen, dat de Atjehers voordeelen behaalden, die te grooter waren omdat daardoor de kracht onzer wapenen bij de zoogenaamd bevriende of goedgezinde bewoners der landstreek in verdenking kwam.

Welke feiten de schrijver ook te boekstaven heeft gehad, nergens heeft hij getracht, begane fouten met den mantel der liefde te bedekken. Wel geeft hij de vermoedelijke en verklaarbare oorzaken van die mislagen aan, maar legt overal den vinger op de wonde en dat middel alleen kan verbetering aanbrengen. Daardoor maakt zijn geschrift dikwijls een groot contrast met vele andere werken over Indische oorlogen en daardoor wint zijn arbeid aan waarde. In die overtuiging bevelen wij het boek niet alleen ter lezing, maar ook ter ernstige bestudeering aan.

Heeft de Generaal MEIJER al zijn beste krachten gewijd aan de samenstelling van zijn verhandeling, ook de uitgever heeft met hem medegewerkt om het boek waardiglijk te doen verschijnen. Vooral op het punt van het kaartwerk, dat zooals wij reeds met een enkel woord aanstipten, keurig is uitgevoerd, en mocht ook al de prijs van het werk in zekeren zin niet zeer laag zijn te noemen, hij is toch matig, zeer matig zelfs, in vergelyk van de groote kosten die ongetwijfeld aan het graveerwerk zijn besteed.

Wij wenschen dan ook den Schrijver hartelijk geluk met zijn pennevrucht, die een zoo onschatbare waarde bezit en durven de hoop en de verwachting uitspreken dat de uitgever een ruim debiet zal hebben.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militie en de provinciale troepen. (*Vervolg.*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recruteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Sept.)

Ons leger en onze volksvertegenwoordigers. Betoog dat het de plicht der volksvertegenwoordigers is om met haar invloed op de natie te werken tot het vestigen van de overtuiging, dat de vrijheid en onafhankelijkheid van den Staat alleen gewaarborgd kunnen worden door de noodige offers voor de weerbaarheid veil te hebben. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De recruteering der artillerie en de mutatiën in de sterkte-cijfers. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De opleiding bij de Pruisische veldartillerie. Recruteering; gang van het onderricht van den recruit; gymnastisch onderwijs; onderricht in paardrijden en het rijden met spannen; theoretisch onderricht enz. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

Over een reorganisatie van het officierskorps. In de *Frankfurter Zeitung* is het denkbeeld aangegeven, om het officierskorps aanmerkelijk in te krimpen, doch daaraan hogere wetenschappelijke eischen te stellen. De schrijver wenscht slechts één luitenant per compagnie. Daarentegen wenscht hij den onderofficiersstand te verheffen, door uit hen ook de sectiecommandanten (*Zugführer*) en *Feldweibel* te trekken; door de betere vooruitzichten zou tevens het gebrek aan onderofficieren ophouden. — In de *Allg. M. Z.* worden deze denkbeelden als hoogst onpractisch veroordeeld, met name wat betreft de vermindering van het aantal officieren der compagnie. (*Allg. M. Z.*, N°. 70—71.)

De organen van onze hooge militaire leiding. Uiteenzetting van den werkring van het oppercommando, het ministerie van oorlog, den generalen staf en het militaire Kabinet. (*Allg. M. Z.*, N°. 69.)

II. Algemeene krijgskunst.

De groote manoeuvres in 1883. Beschouwingen over de begane tactische fouten bij de gevechts oefeningen, alsmede de tekortkomingen op de marschen en bij het cantonneeren en bivakkeeren. (Sp. M., 1 Oct.)

De soldaat. (*Vervolg.*) Opleiding van den artillerist voor de verschillende diensten, die hij te vervullen heeft. (Sc. M., Sept.)

Eenige beschouwingen over den infanterie-aanval met het oog op de bepalingen van het reglement. De gevoelens omtrent de vormen van den infanterie-aanval, zooals zich die op grond van de ondervinding, geput

nit de laatste oorlogen, hebben gevestigd, zijn geheel in overeenstemming met de nieuwste bepalingen der Oostenrijksche exercitie-reglementen of met den geest daarvan. (Oest. M. Z., Sept.)

Strategie. Uitvoerige bespreking van het in 1882 over dit onderwerp te Berlijn uitgekomen werk van den Pruisischen Kolonel BLUME. Populaire strekking van dit werk. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 1.)

Over militair-geographische leermiddelen. De grenzen der militaire aardrijkskunde. Groepeerings en omvang der te behandelen onderwerpen. Het nut van graphische voorstellingen in den vorm van militair-geographische kaarten. Wat deze kaarten moeten bevatten en hoe zij kunnen worden ingericht. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 5.)

Toepassingen van tactische beginselen en reglementaire voorschriften. Studie over den slag bij Beaumont op 30 Aug. 1880 volgens de toegepaste methode. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 5.)

WOLDEMAR STREUBEL. (Slot.) Inhoud en strekking der geschriften van WOLDEMAR STREUBEL, meer algemeen bekend onder den naam van ARKOLAY. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 5.)

Over het krijgsspel. Eenige algemeene aanwijzingen omtrent de methode van beoefening. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 5.)

Beschouwingen over de opperste leiding in den slag van Vionville—Mars la Tour. (Verloop en Slot.) De beoordeeling van den strategischen toestand door de wederzijdsche aanvoerders, toen zij in de nabijheid van het slagveld kwamen en de daaruit voortgevloeide besluiten. De door de aanvoerders getroffen maatregelen tot verkenning van den toestand. De beoordeeling van den tactischen toestand door de aanvoerders bij het begin en tijdens den slag en de daaruit voortgesproken leiding. (Allg. M. Z., N°. 66 en 67.)

Over veldmanoeuvres. Bespreking en zeer gunstige beoordeeling van het werk van BOGUSZAWSKI: Die Anlage, Leitung und Durchführung von Feldmanövern. (Allg. M. Z., N°. 68.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

De snelschietende wapenen voor de invoering van de metalen patronen. Verschillende modellen vóór 1812 voorgesteld, en kortelijk beschreven naar aanleiding van het te Darmstadt en Leipzig bij ZERNIN in 1882 uitgegeven werk: *Die Repetir-Gewehre*. (Sc. M., Sept.)

Het materieel van de Italiaansche artillerie. (Slot.) Proeven met houwitseren in verband met het buskruit daarbij te bezigen en de trekken daaraan te geven. (Rev. d'A., Oct.)

Wijze waarop de terugloop bij veldaffuiten wordt voortgebracht. De gebruikelijke leerwijze om den terugloop te bepalen uit de gelijkheid van de hoeveelheden van beweging van affuit en projectiel is niet volkomen juist. Bij gelijke snelheden van het projectiel geeft het langzaam verbrandende buskruit een grooteren terugloop dan het snel verbrandende. De schok op de affuit kan aanmerkelijk verminderd worden door een veerkrachtige verbinding van kanon en affuit enz. (Rev. d'A., Oct.)

De schietregels voor het kustgeschut in lage batterijen. Deze regels zijn doorgaans te ingewikkeld om bij het gevecht naar behooren te worden toegepast. Zij leiden de aandacht te sterk af van de hoofdzaak: de bediening van het geschut. Men verliest niet alleen veel tijd met de waarneming van den afstand, maar ook met het richten. Wat het eerste betreft, vereenvoudige men de bestaande leerwijzen en wat het laatste aangaat, zoeken men naar middelen om het geven der richting gemakkelijk te maken, hetgeen bereikt kan worden, door het kanon met een kijker in het richtvlak te brengen en de verhooging

af te lezen op een aan de zijwang verbonden graadhoog. Voorts worden bijzondere inrichtingen aanbevolen zoowel voor de op- en neerwaartsche beweging van het kanon als voor de zijdelingsche verplaatsing van het raam. Aan hydraulische remming moet de voorkeur worden gegeven. (Rev. d'A., Oct.)

Bijdrage tot de microscopie der metalen. (*Met schetsen.*) Volgens de tot nu toe opgedane ondervinding is het zeer waarschijnlijk, dat de microscoop voor het onderzoek van metalen een hoogst gewichtig hulpmiddel zal worden. Uit de gedane onderzoekingen, waarvan de bijzonderheden worden meegedeeld, valt reeds af te leiden, dat de microscoop voor het beoordeelen van homogeniteit en structuur onontbeerlijk is. Behalve de uitslag van het microscopisch onderzoek, wordt ook die van het scheikundig onderzoek op koolstof en van proeven omtrent vastheid en hardheid bij kanonijzer meegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Schietproeven tegen dekpantseringen in Denemarken. De proeven geschieden met voorlaad-*Armstrong*-kanonnen van 23 cM. en achterlaad-*Krupp*-kanonnen van 15 cM. tegen platen van *SCHNEIDER*, *CAMMELL* en *MARTEL*. De uitkomsten worden meegedeeld. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Voortzetting der schietproeven met een kanon van 30,5 cM., lang 35 kalibers, op het schietterrein van *KRUPP*. De proeven hadden ten doel de werking van verschillende buskruitsoorten na te gaan. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Het schieten met granaatkartetsen, voorzien van buizen met dubbele werking. Beschouwingen over het inschieten eener batterij met deze projectielen. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

V. Militaire administratie en intendance.

De verpleging der K. K. troepen gedurende de bezetting van Bosnië en de Herzegowina in 1878. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

VI. Geneeskundige en veterinaire dienst.

Statistiek der ziektegevallen in het Oostenrijksche leger. De tegenwoordige militair-geneeskundige statistiek in Oostenrijk berust op verkeerde grondslagen en is dientengevalge onnauwkeurig. Aanwijzing van de middelen, om hierin verbetering te brengen. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 4.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

De grenzen van het disciplinaire strafrecht. De grenzen van het disciplinaire strafrecht moeten zoodanig worden getrokken, dat een disciplinaire strafslechts kan worden opgelegd naar aanleiding van handelingen of nalatigheden, direct of indirect nadeelig voor den dienst en voorts alleen in die gevallen, waarin de overtreding uit gebrek aan ijver of plichtsgevoel of wel uit ongehoorzaamheid voortvloeit. (Oest. M. Z., Sept.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Schietproeven tegen cavalerie. Mededeeling der genomen proeven in het kamp van Beverloo om, bij de charge van cavalerie, slechts één vizier te gebruiken. (Sp. M., 15 Oct.)

Het gevecht der infanterie en de bestaande reglementen. Het reglement van 1875, dat eerstdaags door een ander zal worden vervangen, wordt zeer geroemd. (Sc. M., Sept.)

Voordracht over de theoretische opleiding van de onderoffi-

cieren en soldaten der infanterie. De opleiding is beter en vollediger, naarmate zij meer met de paedagogische grondregels overeenkomt. In het bijzonder dienen in het oog te worden gehouden, het doel van het onderricht, de psychische en physische eigenschappen van den onderwijzer en van de leerlingen alsmede de middelen en wegen tot het doel der opleiding. Over het algemeen moet niet te veel, doch het weinige grondig worden geleerd. (Oest. M. Z., Sept.)

Over de frontaanvallen der infanterie. Voordracht van den Kolonel v. SCHERFF. Dikwerf wordt beweerd, dat frontaanvallen voortaan onmogelijk zullen zijn. Men vergeet hierbij echter, dat flankaanvallen in den regel eindigen in frontaanvallen, wijl de vijand steeds zal trachten naar de zijde van den aanval front te maken. De flankaanval is geen uitweg, waarmede men den frontaanval vermijden kan, en de zuivere frontaanval mag ook in de toekomst niet voor onmogelijk verklaard worden. Een berekening gegrond op de uitkomsten bij de normaal-schietschool verkregen, in verband met de oorlogsomstandigheden, leidt tot het besluit, dat een driemaal sterkere overmacht met hoogstens 50% verlies, met dubbele overmacht de beslissing zal kunnen aanbrengen. Vele omstandigheden zijn er gewoonlijk aanwezig om dit verlies geringer te doen zijn, mits een doelmatige aanvalsvorm wordt gekozen. De wijze, waarop de infanterie moet avanceeren, wordt in korte trekken uiteengezet, waarbij het beginsel vooropgezet wordt, dat zij zoo snel mogelijk bij het doel moet trachten te komen. Begelijke oefening in vredetijd is een onmisbaar vereischte. Zonder krachtdadige hulp van de artillerie is echter geen frontaanval mogelijk. De wijze, waarop deze moet worden gebruikt, wordt mede kortelijk aangegeven. (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De werkkring der infanterie in den vestingoorlog. Algemeen overzicht van het karakter van den aanval op een sterkte en van de technische en tactische werkzaamheid der infanterie in de verschillende periodes van den aanval. Analyse van het hoofddoel des verdedigers en van de rol der infanterie tot bereiking van dit doel. Analogie tusschen den veldslag en den belegeringsstrijd. In beide hangt de einduitkomst in de eerste plaats van de infanterie af. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 1.)

De quaestie van de toepassing van het infanterie-vuur bij het offensief. (*Vervolg en stat.*) Na uiteengezet te hebben, dat het avanceeren tot aan den beslissenden afstand, zonder te vuren, ondoenlijk is, worden de verschillende periodes van den aanval verder beschouwd, om ten slotte aan te geven op welke wijze de aanval door de infanterie moet worden uitgevoerd. (Allg. M. Z., N°. 66 en 67.)

De schietoefeningen der infanterie te Fontainebleau. Overzicht van de gehouden oefeningen door de 7de inf.-div. volgens het door den Generaal Fav ontworpen programma. Het eerste gedeelte hiervan bestond in vuren met groepen, halve sectiën en sectiën volgens het reglement; het tweede gedeelte omvatte 3 oefeningen in het gevechtsschieten der compagnie en 3 in dat van het bataljon volgens de denkbeelden van den Generaal Fav. (Allg. M. Z., N°. 73.)

De veerende schietbak van den Beierschen Kapitein Houe. Om den moeilijken overgang van het opgelegd schieten tot dat uit de vrije hand te verminderen, is door genoemden kapitein een veerende bak ontworpen, waardoor de bedoelde overgang op zeer geleidelijke wijze kan geschieden. Het rapport van den Directeur der Beiersche schietschool omtrent dezen toestel is zeer gunstig. De prijs bedraagt slechts 6 Mark 50 Pfennig. (Allg. M. Z., N°. 74.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

Velddienst van de cavalerie. (*Stat.*) De middelen om in leefocht en fourages te voorzien. Handelingen van de lichte cavalerie tegenover den vijand. Verrassingen. De terugtocht. Partijgangersonorlog enz. (Sc. M., Sept.)

Prijstrijden en prijsspringen. Ontwikkeling van een programma voor het houden van jaarlijksche wedstrijden in het rijden en springen bij het leger. (Schw. A. u. G., N°. 40.)

De cavalerie-manoevres van het Fransche leger. Beschouwingen over de gebreken, die nog bij de Fransche cavalerie zijn waar te nemen. (Allg. M. Z., N°. 70.)

De tactische veranderingen bij de Pruisische cavalerie na denersten Silezischen oorlog en de sporen daarvan in het tegenwoordige cavalerie-exercitie-reglement. Na uiteengezet te hebben, door welke middelen FREDERIK DE GROOTE zijn cavalerie in korten tijd op een groote hoogte bracht, wordt aangetoond, dat het tegenwoordige reglement ten opzichte van de algemeene bepalingen over het gebruik van cavalerie in twee of drie liniën, den verkennings- en veiligheidsdienst, het tactische gebruik op het slagveld, het gevecht te voet en de tactische indeeling in brigades, geheel met de inzichten van den grooten Koning overeenstemmen. (Allg. M. Z., N°. 71 en 72.)

Over de Russische remonteering. De wenschelijkheid wordt betoogd, om voor de remonteering partij te trekken van den grooten voorraad Kirgisische paarden. (Allg. M. Z., N°. 75.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

Proeven met ringgranaten en granaatkartetsen voor de Zwitsersche stalen veld- en bergkanonnen van 8,4 en 7,5 cM. Overgenomen uit het *Schweizerisch Zeitschrift für Art. u. Genie*. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Grondbeginselen voor de leiding van het vuur van een groot aantal vuurmonden in forten, neven- of tusschenbatterijen. Beschouwingen over de opstelling van het geschut, de leiding van het vuur en de bevelvoering, het tijdstip van het openen van het vuur, de keuze der doelen, de verdeeling van het vuur, het inschieten, en het waarnemen der schoten. (Jahr. A. u. M., Oct.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Over het vernielen van rotsen onder water in den Donau nabij Peterwardin. (Met platen.) In het oordeel der jurie over de methode van den Majoor LAUER tot vernieling van rotsen onder water in den Donau bij Krems in 1881, werd de wenschelijkheid betoogd om, door nadere proeven, sommige der door haar aangegeven zaken tot klaarheid te brengen. Op grond van in 1881 en 1882 verrichte vernielingen wordt thans het antwoord op de destijds gedane vragen gegeven. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Het slaan van een brug voor oorlogsgebruik in tegenwoordigheid van Z. M. den Keizer. De brug werd geslagen door 3 compagnieën van het 4de pionier-veldbataljon over de Drau. Breedte der rivier 176,85 M.; stroomsnelheid 2,5 M. De lengte der brug bedroeg 183 M.; zij werd in 30' gelegd. (Oest. M. Z., Sept.)

De technische hulpmiddelen van den nieuweren tijd ten dienste van den brugbouw te velde. Voor den vaksgewijze brugbouw zijn stoombooten van onmiskenbaar nut, eveneens voor het overzetten van troepen en niet het minst voor het transport van ondersteuningslichamen of zelfs van te voren geheel gereed gemaakte brugvakken. Voorbeelden van zoodanig gebruik van stoombooten in de jongste oorlogen. De mogelijke diensten van stoombooten

alsmede van telephonische verbindingen bij de bescherming der brug in technischen zin. (M. W. Ver., Band XXVI, Heft 5.)

De verschansingen van Solothurn. Geschiedkundig overzicht van de versterking dezer plaats. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De landtorpedo. Voordeelen van de landtorpedo *Subovics* voor het versperren van toegangen. Uitkomsten van genomen proeven. (Schw. A. u. G., N°. 9.)

De versterkingen van Rome. De gebreken der thans voltooide vestingwerken worden aangegeven; terwijl verder mededeeling wordt gedaan van hetgeen behoort te worden verricht om Rome werkelijk stormvrij te maken. (Allg. M. Z., N°. 68.)

XIV. Krijgsgechiedenis.

De oorlog in Bulgarije. Uit het werk van CARBONNE »Keizer ALEXANDER II: 20 jaren regeering» wordt het hoofdstuk mededeeld, handelende over de gevechten in den Schipka-pas en het einde van den oorlog. (Sp. M., 1 Oct.)

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Oct.)

De slag van Assiette. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Oct.)

Studie betrekkelijk den slag van St. Quentin in Jan. 1874. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 15 Oct.)

De veldtocht van Armenië van Juli tot December 1877. Mededeeling van het hierop betrekkelijke hoofdstuk uit het werk van CARBONNE. (Sp. M., 15 Oct.)

Het vaandel van het K. K. legioen bataljon Aartshertog Karel. Beschrijving van de handelingen waaraan dit bataljon heeft deelgenomen, in het bijzonder van den slag bij Aspern, de verdediging van het dorp Baumersdorfen den slag bij Wagram. (Oest. M. Z., Sept.)

Algerië en Tunis. (Stat.) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De oorlogen der Vendée tegen de eerste Fransche republiek van 1793 tot 1796. (Stat.) (Jahrb. A. u. M., Oct.)

De Pruisische huzaren bij het leger der bondgenooten van FREDERIK DEN GROOTE in de jaren 1758—1760. (Vervolg.) (Jahrb. A. M., Oct.)

De belegering en de verdediging van Weenen in 1683. Historisch verhaal op grond van nieuwe onderzoekingen van deze beroemde verdediging der Oostenrijksche hoofdstad onder bevel van graaf HAUREMBERG tegen de Turken onder KARA MUSTAPHA. (M. W. Ver., Band XXVII, Heft 1.)

De viering van het ontzet van het door de Turken belegerde Weenen. De hoofdmomenten van de belegering en het ontzet van Weenen in 1683. (Allg. M. Z., N°. 73.)

Het straatgevecht in Frankfort op 18 Sept. 1848. (Allg. M. Z., N°. 75.)

XV. Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.

Over den weerstand van vaste lichamen. (Vervolg.) Schijnbare elasticiteitsgrens van samendrukking. Symmetrische samendrukking van omwentelingslichamen. (Rev. d'A., Oct.)

XVII. Staatskunde. Staatsrecht.

De zogenaamde militaire neutraliteit van noordelijk Savoye. Met het oog op plannen tot doorboring van den Simplon en den Mont-Blanc.

wordt betoogd, dat de bedoelde neutraliteit sinds de annexatie van Savoye aan Frankrijk als vervallen is te beschouwen en geen toegang door de Alpen mag toegestaan worden, tenzij het een zoodanige ware, waarvan Frankrijk althans één deur in bezit kreeg. (Sp. M., 1 Oct.)

XVIII. Onderwerpen van gemengden aard.

Naar aanleiding van het artikel: de spoorwegmaatschappijen en de officiersfamiliën. De Schrijver wenscht, dat althans op de staatslijnen reductie voor de officiersfamiliën worde toegestaan. (Sp. M., 1 Oct.)

Veertiendaagsche kroniek. De toestand in Tonkin is in den laatsten tijd voor Frankrijk minder gunstig geworden: bovendien getuigt de Fransche politiek in de Tonkinsche quaestie van zwakheid. (Sp. M., 1 Oct.)

Veertiendaagsche kroniek. De benoeming van den Koning van Spanje tot chef van het ulanenregiment in Straatsburg, de redevoeringen uitgesproken bij de onthulling van het gedenkteeke Germania en de houding der Duitsche pers, naar aanleiding van het incident aan den spoorweg bij de aankomst van den Koning van Spanje te Parijs, laten geen twijfel over aangaande de vijandige gezindheid van Duitschland jegens Frankrijk. Niet alleen dat men bevreesd is voor een verbond met Rusland, maar bovendien is de republikeinsche staatsregeling Duitschland een doorn in het oog. — Gedurende den korten tijd van zijn bestuur, heeft de Generaal THIDAUDIN zich een goed Minister getoond. De benoeming van den Generaal CAMPENON tot Minister van Oorlog heeft bij het leger een goeden indruk gemaakt; men kent hem als een werkzaam, energiek en bekwaam chef. (Sp. M., 15 Oct.)

Verscheidenheden. Frankrijk: Verplaatsing van troepen. — Duitschland: Tijdhuizen voor afstanden van 3900 M. bij veldgeschut. Het Krupp-kanon van 28 cM. Wijzigingen in de standplaatsen der vestingartillerie. Verplaatsbare getrokken mortier. — Engeland: Geschutproeven. Ontploffing te Woolwich. — Spanje: Organisatie van de geheele Spaansche artillerie. — Vereenigde Staten: Een nieuw-model kanon. Verbruik van staal voor geschut. (Rev. d'A., Oct.)

De Beijersche en Keizerlijke Generaal der cavalerie JOHAN Vrijheer van Werth. Levensbeschrijving van den generaal van dien naam. 1590-1652. (Oest. M. Z., Sept.)

Verscheidenheden. Schietproeven met geschut in pantsertorens opgesteld. — Het leger in het parlement. — Transport van een gebouw door middel van een slede op kogels. — De brug over de Forth in Schotland. — Een kraan van reusachtige afmetingen. — Maatregelen tegen hoog water. — GRÜSON'S huis voor projectielen en torpedo's. — Photogram van de uitwerking eener ontploffing. — De natron-locomotief. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijksche leger over Mei en Juli. (Mitth. A. u. G., Heft 9.)

Verscheidenheden. Een nieuwe snellader. — Een electrisch geweer. — De oprichting der bataljons vestingartillerie in Frankrijk. (Schw. A. u. G., N° 9.)

Verscheidenheden. De Fransche wet op de organisatie der artillerie. — Feldflesschen van papier. (Schw. A. u. G., N° 10.)

Verscheidenheid. De Generaal WOLSELEY over de verdedigbaarheid van Engeland. (Allg. M. Z., N° 67.)

Verscheidenheden. Het eeregsschenk van Prins WILHELM van Pruisen aan den Kroonprins van Oostenrijk. — Het 50-jarig jubilé van de stichting der Berlijnsche officiers-schietvereeniging. (Allg. M. Z., N° 68.)

Verscheidenheid. De militaire opstand in Spanje. (Allg. M. Z., N° 69.)

Verscheidenheid. Een algemeene Duitsche coöperatieve officiersvereeniging tot het verstrekken van kleeding aan de leden. (Allg. M. Z., N° 73.)

Het 50-jarig dienstjubilé van Prins ALEXANDER VAN HESSEN. Overzicht van zijn militairen loopbaan en zijn krijgsverrichtingen. (Allg. M. Z., N°. 72 en 74.)

Verscheidenheden. De Fransche manoeuvres aan de Pyreneën. Een oordeel van den Kap. HOZIER over het Duitsche en het Engelsche leger. (Allg. M. Z., N°. 72.)

Verscheidenheden. De inwijding der standbeelden van v. MOLTKE en BISMARCK op de *Moltke-rots* in de Pfalz. — De tegenwoordige militaire muziek. (Allg. M. Z., N°. 74.)

Verscheidenheden. Buitenlandsche oordeelvellingen over de Fransche manoeuvres. (Allg. M. Z., N°. 75.)

Bijdrage tot de ballistiek van het getrokken geschut.

(Vervolg en slot van N°. 11, bladz. 792.)

Toepassingen.

Ten slotte blijft ons nog over, de vroeger afgeleide formules en de daarbij behorende tabellen te toetsen aan uitkomsten, door de practijk opgeleverd.

1. Volgens den schietstaat van 21 Augustus 1878 van de Commissie van proefneming werd bij het stalen kanon van 15 cM. L., met de lading van 6 KG. buskruit 13—16, aan de puntgranaat van 31,3 KG. een aanvangssnelheid van 434 M. meegedeeld. De dichtheid van den dampkring op den dag der proefneming vermeldt de schietstaat niet. Wij nemen aan, dat zij de normale was en vragen naar den opzet voor de draacht van 3000 M., wetende, dat de projectie van den verheffingshoek op het schootsvlak bedraagt $\delta = 9'$ (schietstaat als voren)?

Uit de tabel wordt voor $V = 434$ gelezen:

$$\mathfrak{D}(V) = 388,4, \quad \mathfrak{J}(V) = 0,04333, \quad \alpha(V) = 10,974,$$

terwijl de overige gegevens voor de berekening zijn:

$$R = 0,07455, \quad p = 31,3, \quad X = 3000, \quad \Delta = \Delta_1,$$

zoodat, ingevolge de eerste der formules (V):

$$\mathfrak{D}(u_e) = \frac{1000 R^2}{p} X + \mathfrak{D}(V) = 921,1.$$

Met deze waarde van $\mathfrak{D}(u_e)$ stemt, volgens de tabel, overeen:

$$\alpha(u_e) = 55,959.$$

Verder is:

$$\sin 2\varphi = \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \frac{\alpha(u_e) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{J}(V) \right\} = \sin 13^{\circ}23',$$

$$\varphi = 6^{\circ}41', \quad \text{richthoek } \varphi - \delta = 6^{\circ}32', \quad \text{opzet} = 114,52 \frac{\%}{100}.$$

Volgens den schietstaat van 27 December 1878 van de Commissie van proefneming, bedroeg bij de dichtheid op dien datum — die dichtheid werd echter niet waargenomen — de richthoek $6^{\circ}39'$ (opzet $116,59 \frac{\%}{100}$).

Bezigt men voor deze zelfde berekening formules (II), dan heeft men voor de benaderde bepaling van φ (zie noot bladz. 779, $\log b = 1,67483 - 10$):

$$\sin 2\varphi_0 = \frac{gX}{V^2} \left(1 + \frac{1000 R^2}{p} - b V^2 X \right) = \sin 13^\circ 19', \text{ dus } \varphi_0 = 6^\circ 40' \text{ bijna};$$

waarmede, met behulp van de tabel van bladz. 781, wordt gevonden:

$$\alpha = 1,00229,$$

en verder achtereenvolgens kan worden afgeleid:

$$U = \alpha V \cos \varphi_0 = 432,1, \quad \mathfrak{D}(U) = 392,0, \quad \mathfrak{I}(U) = 0,04371, \quad \mathfrak{X}(U) = 11,132$$

$$\mathfrak{D}(u_0) = \frac{1000 \alpha R^2}{p} X + \mathfrak{D}(U) = 925,9, \quad \mathfrak{X}(u_0) = 56,635$$

$$\text{tang } \varphi = \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \frac{\mathfrak{X}(u_0) - \mathfrak{X}(U)}{\mathfrak{D}(u_0) - \mathfrak{D}(U)} - \mathfrak{I}(U) \right\} = \text{tang } 6^\circ 41';$$

dus $\varphi = 6^\circ 41'$, evenals hiervoren werd verkregen.

2. Ook den vluchtijd, behoorende bij de gegevens van het 1ste voorbeeld, wenscht men te kennen?

Omdat met $\mathfrak{D}(u_0) = 921,1$, volgens de tabel, overeenstemt:

$$\mathfrak{Z}(u_0) = 2,309$$

heeft men — zie bij formules (V) —, wetende dat $\mathfrak{Z}(V) = 0,712$:

$$t_0 = \frac{p}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \mathfrak{Z}(V) \right\} = 9,06 \text{ sec.}$$

Wordt t_0 afgeleid met formules (II), waarbij dan genomen moet worden: $\mathfrak{Z}(u_0) = 2,327$ en $\mathfrak{Z}(U) = 0,720$, vindt men:

$$t_0 = \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_0) - \mathfrak{Z}(U) \right\} = 9,05 \text{ sec.}$$

Volgens den bovengenoemden schietstaat van 27 December is $t_0 = 9,03$ sec.

3. Welke is, onder de omstandigheden van het 1ste voorbeeld, de horizontale eindsnelheid?

Voor formules (V) werd vroeger afgeleid: $\mathfrak{D}(u_0) = 921,1$; bijgevolg:

$$u_0 = 278,9, \quad v_0 \cos \omega = u_0 \cos \varphi = 277,0 \text{ M.}$$

Bij formules (II) behoort $\mathfrak{D}(u_0) = 925,9$, dus:

$$u_0 = 278,2 \quad v_0 \cos \omega = \frac{u_0}{\alpha} = 277,7 \text{ M.}$$

4. Welke zullen de in de drie eerste voorbeelden berekende uitkomsten zijn, bij een proefneming, waarbij de barometer $h = 747,5$ mm., de thermometer $t = 7^\circ 5$ C. en de hygrometer een vochtgehalte van 80 $\%$, dus $a = 0,80$ aanwijst; onderstellende, dat de aanvangssnelheid van 434 M. behoort bij de dichtheid des dampkrings op den dag dier proefneming?

Wetende dat de spanning van waterdamp bij $7^{\circ},5$ C. is $s_1 = 7,754$ mm., heeft men (vergelijk bladz. 603):

$$\Delta = 1,234.$$

Met formules (V) wordt verkregen:

$$\begin{aligned} \mathfrak{D}(u_s) &= \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \frac{1000 R^2}{p} X + \mathfrak{D}(V) = 946,2 \\ u_s &= 275,0, \quad \alpha(u_s) = 59,501, \quad \mathfrak{Z}(u_s) = 2,399, \\ \sin 2\varphi &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \frac{\alpha(u_s) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{J}(V) \right\} = \sin 13^{\circ}35', \\ \varphi &= 6^{\circ}47', \quad \text{richthoek } \varphi - \delta = 6^{\circ}38', \quad \text{opzet} = 116,29 \frac{v_1}{v_1}, \\ t_s &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_s) - \mathfrak{Z}(V) \right\} = 9,13 \text{ sec.}, \\ v_s \cos \omega &= u_s \cos \varphi = 273,1. \end{aligned}$$

Formules (II) leveren achtereenvolgens:

$$\begin{aligned} \mathfrak{D}(u_s) &= \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \frac{1000 \alpha R^2}{p} X + \mathfrak{D}(U) = 951,0 \\ u_s &= 274,3, \quad \alpha(u_s) = 60,201, \quad \mathfrak{Z}(u_s) = 2,417 \\ \text{tang } \varphi &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \frac{\alpha(u_s) - \alpha(U)}{\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(U)} - \mathfrak{J}(U) \right\} = \text{tang } 6^{\circ}46' \\ \varphi &= 6^{\circ}46', \quad \text{richthoek } \varphi - \delta = 6^{\circ}37', \quad \text{opzet} = 116,00 \frac{v_1}{v_1}, \\ t_s &= \frac{\Delta_1}{\Delta} \cdot \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_s) - \mathfrak{Z}(U) \right\} = 9,13 \text{ sec.}, \\ v_s \cos \omega &= \frac{u_s}{\alpha} = 273,7 \text{ M.} \end{aligned}$$

5. Volgens de schootstafels heeft het projectiel van 161 KG. bij het kanon van 24 cM. St., met de lading van 39 KG. keisteembuskruit, op 300 M. een snelheid $v_{300} = 458$ M. Gevraagd de aanvangssnelheid?

Daar de baan voor de dracht van 300 M. zeer bestrijkend is, kunnen $\cos \varphi$, $\cos \omega$ en α gelijk aan de eenheid, dus $u_s = v_s$ en $U = V$ worden genomen, zoodat de eerste der formules (II) en (V) overgaan in:

$$\mathfrak{D}(V) = \frac{1000 R^2}{p} X - \mathfrak{D}(v_{300}).$$

Hierin $R = 0,12$, $X = 300$, $p = 161$, $\Delta = \Delta_1$ nemende, vindt men:

$$\mathfrak{D}(V) = 317,4 \quad \text{dus } V = 473,35 \text{ M.}$$

Deze aanvangssnelheid is blijkbaar dezelfde als voor de samenstelling der schootstafel is gebruikt.

Opmerking. Gesteld dat de snelheid $v_{300} = 458$ M. behoorde bij een dampkringsdichtheid $\Delta = 1,100$, dan zou de aanvangssnelheid bij deze dichtheid zijn: $V = 471,0$ M. Behoort het opgegeven bedrag van v_{300} bij een dichtheid

$\Delta = 1,300$, dan zou gevonden worden: $V = 474,6$ M. Zulke verschillen van Δ met de normale dichtheid $\Delta_1 = 1,206$ zijn niet ongewoon, en zou het in dergelijke gevallen wenschelijk kunnen zijn, daarmee rekening te houden.

Nochtans wordt het voor de practijk voldoende nauwkeurig geacht, V onafhankelijk van Δ te beschouwen, wanneer de aanvangssnelheid moet worden afgeleid uit een snelheid, die op korten afstand (50 tot 100 M.) vóór de monding is gemeten.

6. Welke zouden de dracht, de invalshoek, de vluchttijd en de eindsnelheid van het 161 KG. zware projectiel van 24 cM. St. zijn, bij de in het vorige voorbeeld afgeleide aanvangssnelheid van 473,35 M., en een richthoek van $4^\circ 20'$, aannemende, dat bij gemeld kanon de verheffingshoek klein genoeg is om buiten rekening te worden gelaten?

In het 5de voorbeeld werd gevonden: $\mathfrak{D}(V) = 317,4$. Hiermede stemmen de volgende waarden overeen:

$$\alpha(V) = 8,146, \quad \mathfrak{I}(V) = 0,03654, \quad \mathfrak{Z}(V) = 0,555,$$

terwijl de 2de der formules (V) oplevert ($\Delta = \Delta_1$, $R = 0,12$, $p = 161$, $\varphi = 4^\circ 20'$):

$$\frac{\alpha(u_s) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V)} = \frac{1000 R^2}{p} \sin 2\varphi + \mathfrak{I}(V) = 0,05002,$$

$$0,05002 \mathfrak{D}(u_s) - \alpha(u_s) = 7,730.$$

Met behulp van de ballistische tabel wordt, na eenig tasten, gemakkelijk gevonden, dat aan de laatste vergelijking wordt voldaan door:

$$u_s = 355,6 \text{ of } \mathfrak{D}(u_s) = 567,2, \quad \alpha(u_s) = 20,639.$$

Tegelijkertijd kan worden opgeteekend, dat met $u_s = 355,6$ overeenkomt:

$$\mathfrak{I}(u_s) = 0,06639, \quad \mathfrak{Z}(u_s) = 1,169;$$

zoodat men achtereenvolgens heeft:

$$X = \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V) \right\} = 2793 \text{ M.},$$

$$\tan \omega = \frac{p}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{I}(u_s) - \frac{\alpha(u_s) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V)} \right\} = \tan 5^\circ 17',$$

$$t_s = \frac{p}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_s) - \mathfrak{Z}(V) \right\} = 6,88 \text{ sec.},$$

$$v = \frac{\cos \varphi}{\cos \omega} u_s = 356,1 \text{ M.}$$

De schootstafel geeft: $X = 2800$ M., $\omega = 5^\circ 28'$, $t_s = 7,0$ sec., $v_s = 360$ M.

Hier moet opgemerkt worden, dat deze waarden voor ω en v_s , eveneens door berekening, doch met andere formules dan de bovenstaande, zijn afgeleid.

Bedient men zich van de formules (II), dan leveren de achtereenvolgende bewerkingen de volgende uitkomsten:

$$\alpha = 1,00096, U = \alpha V \cos \varphi = 472,5, \mathfrak{J}(U) = 0,03667, \\ \mathfrak{z}(U) = 8,199, \mathfrak{z}(U) = 0,558,$$

$$\frac{\mathfrak{z}(u_e) - \mathfrak{z}(U)}{\mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(U)} = \frac{2000 R^2}{\alpha p} \tan \varphi + \mathfrak{J}(U) = 0,05021, \\ 0,05021 \mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{z}(u_e) = 7,813,$$

$$u_e = 355,1, \mathfrak{D}(u_e) = 568,6, \mathfrak{J}(u_e) = 0,06660, \mathfrak{z}(u_e) = 20,797, \mathfrak{z}(u_e) = 1,172,$$

$$X = \frac{p}{1000 \alpha R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(U) \right\} = 2789 \text{ M.},$$

$$\tan \omega = \frac{\alpha p}{2000 R^2} \left\{ \mathfrak{J}(u_e) - \frac{\mathfrak{z}(u_e) - \mathfrak{z}(U)}{\mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(U)} \right\} = \tan 5^\circ 14',$$

$$t_e = \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{z}(u_e) - \mathfrak{z}(U) \right\} = 6,87 \text{ sec.},$$

$$v = \frac{u_e}{\alpha \cos \omega} = 356,2 \text{ M.}$$

7. Hoe groot moet het gewicht van het projectiel van 24 cM. zijn, om, met een aanvangssnelheid van 484 M., bij $X = 4000 \text{ M.}$ drucht, een eindsnelheid van 308,4 M. te verkrijgen? Ook naar φ , ω en t_e wordt gevraagd?

Wanneer met een kleine opoffering van de nauwkeurigheid $u_e = v_e$, $U = V$ en $\alpha = 1$ wordt gesteld — een offer dat gemakkelijk te brengen is, omdat nit den aard der zaak hier slechts een benaderde oplossing wordt bedoeld — leveren de tabellen:

$$\mathfrak{D}(V) = 299,4, \mathfrak{J}(V) = 0,03499, \mathfrak{z}(V) = 7,503, \mathfrak{z}(V) = 0,517.$$

$$\mathfrak{D}(u_e) = 749,4, \mathfrak{J}(u_e) = 0,09943, \mathfrak{z}(u_e) = 35,614, \mathfrak{z}(u_e) = 1,723.$$

Door het gestelde hierboven, worden de formules (II) en (V):

$$p = \frac{1000 R^2 X}{\mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(V)} = 128 \text{ KG.}$$

Volgens de schootstafel heeft het projectiel van 128 KG. met een aanvangssnelheid van 485 M., op 4000 M., een eindsnelheid van 308 M.

Als vroeger handelende voor de berekening van φ , ω en t_e , zal gevonden worden:

$$\varphi = 7^\circ 4', \omega = 9^\circ 36', t_e = 10,80 \text{ sec.}$$

De schootstafel geeft met een aanvangssnelheid, die 1 M. grooter is dan waarvoor dit voorbeeld werd uitgewerkt:

$$\varphi = 7^\circ 6', \omega = 9^\circ 19', t_e = 10,70 \text{ sec.}$$

Mocht geen vrede worden gevonden met de onnauwkeurigheid, voortvloeiende uit bovengenoemde gelijkstelling van $u_e = v_e$, $U = V$ en $\alpha = 1$, dan herhale men de berekening, voor formules (V) met

$$u_e = \frac{\cos 9^\circ 36'}{\cos 7^\circ 4'} \cdot 308,4,$$

eu voor formules (II) met :

$$\alpha = 1,00259, u_x = 1,00259 \cdot 308,4 \cdot \cos 9^\circ 36', U = 1,00259 \cdot 484 \cdot \cos 7^\circ 4'.$$

8. Op 3 Juli 1883 werden te Meppen proeven genomen met het 30 kalibers lange Krupp-kanon van 12 cM. (kal. 0,12 M.) en de 26 KG. zware pantsergranaat van 3,5 kalibers lengte. Bij een richthoek van $2^\circ 34' 30''$, werd voor de horizontale aanvangssnelheid 516 M. gevonden. Men vraagt naar de horizontale snelheden op 75 en 2000 M., wetende dat bij de proef voor het gewicht van 1 M³ dampkringslucht werd waargenomen $\Delta = 1,150$ KG.?

De tangentieele aanvangssnelheid bedroeg dus :

$$V = 516 \text{ sec } \varphi = 516,5 \text{ M.},$$

bijgevolg vindt men met de eerste der formules (IV), nl.:

$$\mathfrak{D}(u) = \frac{\Delta}{\Delta_1} \cdot \frac{1000 R^2}{p} x + \mathfrak{D}(V),$$

$$\mathfrak{D}(u_{75}) = 257,2 \quad \text{of} \quad u_{75} = 510,2.$$

$$\mathfrak{D}(u_{2000}) = 511,4 \quad \text{of} \quad u_{2000} = 376,2.$$

Hiermede geeft de laatste der formules (IV) voor de horizontale snelheid $v \cos \theta = u \cos \varphi$,

$$\text{op 75 M. van de monding: } 509,7$$

$$\text{» 2000 » » » » } 375,8.$$

De bij deze proefneming, op gemelde afstanden, gemeten horizontale snelheden waren respectievelijk: 510,2 en 376,2 M. (1).

Wenscht men de tangentieele snelheden v te kennen, dan dient eerst θ te worden afgeleid. De derde der formules (IV) wijst daarvoor aan:

$$\theta_{75} = 2^\circ 26', \quad \theta_{2000} = -3^\circ 20';$$

terwijl de laatste der formules (IV), nl.: $v \cos \theta = u \cos \varphi$, geeft:

$$v_{75} = 510,1 \text{ M.}, \quad v_{2000} = 376,5.$$

De formules (I) voor bovenstaande berekeningen aanwendende, worden dezelfde uitkomsten verkregen.

9. De schootstafel van het Fransche Kanon van 95 mM. ($2R = 0,0945$ M.) vermeldt, dat de grootste pijl van de baan, die door de granaat ($p = 10,950$ KG.) met een aanvangssnelheid van 443 M., bij een dracht van 4000 M., wordt afgelegd, 225 M. bedraagt. Men vraagt deze opgaaft te toetsen aan de hiervoren gegeven formules?

(1) Schuss-Versuche der Guus-Stahlfabrik Fried. Krupp, XLIII, Essen 1883.

$$R = 0,04725, \quad p = 10,950, \quad \Delta = \Delta_1, \quad X = 4000, \quad V = 443,$$

$$\mathfrak{D}(V) = 371,5, \quad \mathfrak{Z}(V) = 0,04160, \quad \alpha(V) = 10,256,$$

$$\mathfrak{D}(u_e) = \frac{1000 R^2}{p} X + \mathfrak{D}(V) = 1187,4, \quad \alpha(u_e) = 102,737, \quad u_e = 241,3$$

$$\mathfrak{Z}(u_e) = \frac{\alpha(u_e) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(V)} = 0,11340, \quad \mathfrak{D}(u_e) = 814,5, \quad \alpha(u_e) = 42,523, \quad u_e = 296,5$$

$$\sin 2\varphi = \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{Z}(u_e) - \mathfrak{Z}(V) \right\} = \sin 20^\circ 37', \quad \varphi = 10^\circ 19' \text{ (schootstafel geeft: } 10^\circ 35')$$

$$x_e = \frac{p}{1000 R^2} \left\{ \mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(V) \right\} = 2173 \text{ M.}$$

$$y_e = \frac{p x_e}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_e) - \frac{\alpha(u_e) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_e) - \mathfrak{D}(V)} \right\} = 223,3 \text{ M. (schootstafel geeft: } 225 \text{ M.)}$$

Verricht men de berekening met de formules (II) en (III) dan wordt gevonden: $y_e = 223,9$ M. Hierbij is, voor de bepaling van de benaderde waarde van φ evenals vroeger handelende (noot bladz. 779), $\varphi_0 = 10^\circ 17'$ genomen, waarmede wordt afgeleid: $\alpha = 1,00547$ (bladz. 781) en $U = \alpha V \cos \varphi = 438,3$.

10. In de *Aide Mémoire à l'usage des officiers d'artillerie* 1883, *Chapitre XV*, bladz. 48, vinden wij met behulp van de schootstafel het volgende vraagstuk uitgeveerd: Den uitvaartshoek bij het kanon van 155 mm, ($2R = 0,1543$ M., $p = 40$ KG.) zoodanig te bepalen, dat bij een aanvangs-snelheid $V = 372$ M., de baan gaat door het punt ($x = 4200$ M., $y = 115$ M.)? Het antwoord is $13^\circ 9'$. Laat ons zien, wat de formules, die hier onderzocht worden, aanwijzen.

De eerste der vergelijkingen (IV) levert:

$$\mathfrak{D}(u) = \frac{1000 R^2}{p} x + \mathfrak{D}(V) = 1146,9,$$

waarmede wordt gevonden:

$$\alpha(u) = 94,305, \quad u = 246,4.$$

Wanneer korthedshalve wordt gesteld:

$$\frac{y}{x} = \frac{115}{4200} = 0,02738 = A,$$

$$\frac{p}{2000 R^2} \left\{ \frac{\alpha(u) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u) - \mathfrak{D}(V)} - \mathfrak{Z}(V) \right\} = 0,20898 = B,$$

dan gaat de 2de der formules (IV) over in:

$$A = \tan \varphi - \frac{B}{\cos^2 \varphi},$$

of wel in:

$$\tan \varphi = \frac{1}{2B} \left(1 - \sqrt{1 - 4B(A+B)} \right) = \tan 14^\circ.$$

Den verheffingshoek vinden wij voor het kanon van 155 mM. niet vermeld, doch dezen gelijk stellende aan den verheffingshoek bij het kanon van 120 mM., nl.: $\delta = 12'$, dan wordt de richthoek:

$$\varphi - \delta = 13^{\circ}48'.$$

De twee langs geheel verschillende wegen, berekende richthoeken wijken dus ruim een halven graad van elkaar af.

11. *Met welke aanvangssnelheid moet, bij hetzelfde kanon van 155 mM., het projectiel worden voortgeschoten, om op 2000 M. onder een hoek van 15° , met een horizontale snelheid van 185 M. in te vallen?*

$$R = 0,07715, \quad p = 40, \quad X = 2000, \quad \Delta = \Delta_1, \quad \omega = 15^{\circ}, \quad v_0 \cos \omega = 185.$$

Bij de kleine snelheid, waarmede het projectiel zich zal bewegen, kan aangenomen worden, dat de baan niet veel van de parabool zal afwijken, zoodat voor het verkrijgen van een eerste benaderde waarde van u_0 , de schootshoek φ gelijk aan ω zal kunnen worden gesteld, weshalve:

$$u_0 = \frac{v_0 \cos \omega}{\cos \varphi} = \frac{185}{\cos 15^{\circ}} = 191,5 \text{ M.}$$

De ballistische tabel en de formules (V) geven verder:

$$\mathcal{D}(u_0) = 1653,9, \quad \mathfrak{A}(u_0) = 247,137,$$

$$\mathcal{D}(V) = 1356,3, \quad \mathfrak{A}(V) = 144,522, \quad \mathfrak{J}(V) = 0,27901,$$

$$V = 221,2 \text{ M.}, \quad \varphi = 13^{\circ}7'.$$

Voor een 2de benadering heeft men:

$$u_0 = \frac{185}{\cos 13^{\circ}7'} = 190,0$$

$$\mathcal{D}(u_0) = 1670,6, \quad \mathfrak{A}(u_0) = 254,232,$$

$$\mathcal{D}(V) = 1373,0, \quad \mathfrak{A}(V) = 149,214, \quad \mathfrak{J}(V) = 0,28572,$$

$$V = 219,4 \text{ M.}, \quad \varphi = 13^{\circ}25'.$$

Met formules (II) verkrijgt men voor de eerste benadering, ook $\varphi = 15^{\circ}$ nemende:

$$\alpha = 1,01184, \quad u_0 = \alpha v \cos \omega = 187,2,$$

$$\mathcal{D}(u_0) = 1702,6, \quad \mathfrak{A}(u_0) = 268,169,$$

$$\mathcal{D}(U) = 1401,5, \quad \mathfrak{J}(U) = 0,29754, \quad \mathfrak{A}(U) = 157,546, \quad U = 216,3,$$

$$\varphi = 13^{\circ}21', \quad V = 219,7.$$

De 2de benadering met $\varphi = 13^{\circ}21'$ verrichtende, zal men achtereenvolgens vinden:

$$\alpha = 1,00942, \quad u_0 = 186,7,$$

$$\mathcal{D}(u_0) = 1708,4, \quad \mathfrak{A}(u_0) = 270,753,$$

$$\mathcal{D}(U) = 1408,3, \quad \mathfrak{J}(U) = 0,30041, \quad \mathfrak{A}(U) = 159,586, \quad U = 215,5,$$

$$\varphi = 13^{\circ}17', \quad V = 220,3.$$

De gemiddelde uitkomsten met formules (V) zijn: $\varphi = 13^{\circ}16'$, $V = 220,3$ M., en die met formules (II): $\varphi = 13^{\circ}19'$, $V = 220,0$ M. Volgens de schoots-tafel zou aan de vraag voldaan worden, door $\varphi = 14^{\circ}18'$ en $V = 210$ M.

Mocht hier de opmerking gemaakt worden, dat de verschillen tusschen de aanwijzingen van de schootstafel en de berekening betrekkelijk groot zijn, dan mag niet uit het oog verloren worden, dat, bij het vuren met kleine ladingen uit een lang kanon, dikwijls groote afwijkingen onder schijnbaar dezelfde omstandigheden zullen voorkomen. Van dit standpunt beoordeeld, mogen de berekende uitkomsten wel een goede benadering heeten.

Bovendien geeft de schootstafel blijkbaar ook slechts berekende eindsnelheden. Ware b.v. de genoemde eindsnelheid van 185 M., niet als de horizontale, maar als de tangentele gegeven, dan zou bij de eerste benadering met formules (V) zijn gevonden: $V = 213,2$ M., $\varphi = 14^{\circ}11'$; terwijl formules (II) zouden opleveren: $V = 213,1$, $\varphi = 14^{\circ}19'$.

12. *De schootstafel voor het St. kanon van 12 cM. L. A. op te maken, wetende, dat met 3 KG. buskruit 13—16 aan de granaat van 16,7 KG. een aanvangssnelheid van 425,3 M. wordt meegedeeld, en de verheffingshoek gesteld kan worden op 9' (schietstaat Comm. van proefn. 23 Aug. 1878)? Hierbij aan te nemen, dat de genoemde aanvangssnelheid en verheffingshoek behooren bij normalen atmosferischen druk.*

Hoewel de formules slechts gelden voor banen, waarbij de helling niet meer is dan 15° , en dus niet mogen worden toegepast op afstanden boven 4000 M., zoo is niettemin de berekening ook gemaakt voor de grootere afstanden tot 6000 M., om te doen zien in hoeverre zij daarbij nog als benadering dienst kan doen.

De gegevens voor de berekening zijn:

$$R = 0,06, \quad p = 16,7, \quad \Delta = \Delta, \quad V = 425,3, \quad \delta = 9', \quad X = 500 \text{ tot } 6000.$$

De uitkomsten zijn in achterstaand overzicht voor de afstanden van 500 tot 6000 M., met opklimmingen van 500 M., vereenigd en werden verkregen door toepassing van de formules (V) en (VI). De van α afhankelijke formules (II) en (III) geven nagenoeg gelijke uitkomsten, althans geen voor de practijk noemenswaardige verschillen. In datzelfde overzicht zijn tevens de richthoeken, invalshoeken en vluchtijden vermeld, zooals deze door de schootstafel worden geleverd.

Bij de onderlinge vergelijking van deze opgaven moet de aandacht worden gevestigd op de omstandigheid, dat de schootstafel niet voor dezelfde aanvangssnelheid is samengesteld, als bij de toepassing der formules (V) en (VI) tot uitgangspunt werd genomen. De schootstafel geeft daarvoor op 428,5 M.; terwijl, afgaande op de kolom „eindsnelheden” dier tafel voor drachten van 200 tot 500 M., de aanvangssnelheid slechts 420 M. zou bedragen.

Draecht (M.)	Richting.....		Invalsh.....		Vlucht (sec.)		Hor. eindsnelh. (M.)		Tang eindsnelh. (M.)		Hoogste punt van de hand.
	berel.....	schootel.....	berel.....	schootel.....	berel.....	schootel.....	berel.....	schootel.....	berel.....	schootel.....	
500	41'	1048'	50'	2015'	1.50	2.66	394.8	338.8	328.8	338.8	398.8
1000	41'	1043'	50'	2015'	1.33	2.60	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
1500	41'	1030'	50'	2040'	1.21	2.51	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
2000	41'	1019'	50'	2028'	1.17	2.46	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
2500	41'	1006'	50'	2017'	1.08	2.38	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
3000	41'	994'	50'	2007'	1.02	2.33	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
3500	41'	981'	50'	1997'	1.00	2.29	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
4000	41'	969'	50'	1987'	1.00	2.26	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
4500	41'	957'	50'	1977'	1.00	2.23	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
5000	41'	945'	50'	1967'	1.00	2.20	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
5500	41'	933'	50'	1957'	1.00	2.17	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8
6000	41'	921'	50'	1947'	1.00	2.14	398.0	338.8	338.8	338.8	398.8

13. De schootstafel samenstellen voor het geweer klein kaliber?

Voor de aanvangssnelheid, behoorende bij den kogel van 25 G. en de lading van 5 G. buskruit n°. 2, vinden we vermeld 450 M. (Wapenen en Schietoefeningen, 1883). De verheffingshoek bij het gebruik van het geweer met bajonet en den vroegeren kogel van 21 G. heeft, volgens de Verslagen, Rapporten en Memoriën 1880, Deel X, bladz. 199, een bedrag van 5'. Laat men van de uitkomsten, waaruit deze gemiddelde ver-

Geweer klein kaliber. $R = 0,0055 M.$, $p = 0,025 KG.$, $V = 450 M.$, $\delta = 3'.$

X | 100 | 300 | 500 | 700 | 900 | 1100 | 1300 | 1500

$$\mathcal{D}(u_s) = \frac{1000 R^2}{p} X + \mathcal{D}(V), \log \frac{1000 R^2}{p} = 0,08278, \mathcal{D}(V) = 358,6.$$

$\log X$	2,00000	2,47712	2,60897	2,84510	2,95424	3,04139	3,11394	3,17609
$\log \frac{1000 R^2}{p} X = \log \mathcal{D}_s$..	2,08278	2,55990	2,78176	2,92788	3,03702	3,12417	3,19672	3,25887
$\frac{1000 R^2}{p} X = \mathcal{D}_s$	121,0	363,0	605,0	847,0	1089,0	1331,0	1573,0	1815,0
$\mathcal{D}(u_s)$	479,6	721,6	963,6	1205,6	1447,6	1689,6	1931,6	2173,6
(u_s)	389,6	314,1	272,4	239,0	211,4	188,3	168,9	152,2

$$\sin 2\varphi = \frac{p}{4000 R^2} \left\{ \frac{x(u_s) - x(V)}{\mathcal{D}(u_s) - \mathcal{D}(V)} - \mathcal{Z}(V) \right\}, \log \frac{p}{4000 R^2} = 9,91722 - 10.$$

$$x(V) = 9,729, \mathcal{Z}(V) = 0,04033.$$

$x(u_s)$	15,386	32,922	62,081	106,795	171,721	262,429	384,948	549,246
$x(u_s) - x(V) = x_s$	5,657	23,193	52,352	97,066	161,992	252,700	375,219	539,517
$\log x_s$	0,75259	1,36536	1,71893	1,98707	2,20949	2,40260	2,57428	2,73200
$\log \frac{x_s}{\mathcal{D}_s}$	2,66981	2,80546	2,93718	3,06919	3,17247	3,27843	3,37756	3,47313
$\frac{x_s}{\mathcal{D}_s}$	0,04675	0,06389	0,08653	0,11460	0,14876	0,18986	0,23854	0,29726
$\frac{x_s}{\mathcal{D}_s} - \mathcal{Z}(V)$	0,00642	0,02356	0,04620	0,07427	0,10843	0,14953	0,19821	0,25693
$\log \left(\frac{x_s}{\mathcal{D}_s} - \mathcal{Z}(V) \right)$	7,80754	8,37218	8,66464	8,87081	9,03515	9,17473	9,29719	9,40981
$\log \sin 2\varphi$	7,72476	8,98940	8,58186	8,78803	8,95937	9,09196	9,21434	9,32703
2φ	18°24"	1°6'57"	2°11'18"	3°31'8"	5°8'28"	7°5'56"	9°25'41"	12°15'34"
φ	9°12"	33'28"	1°5'39"	1°45'34"	2°34'14"	3°32'58"	4°42'50"	6°7'47"
$\varphi - \delta$	6°12"	30'28"	1°2'39"	1°42'34"	2°31'14"	3°29'58"	4°39'50"	6°4'47"

$$\tan \omega = \frac{p}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathcal{Z}(u_s) - \frac{x(u_s) - x(V)}{\mathcal{D}(u_s) - \mathcal{D}(V)} \right\}, \log \frac{p}{2000 R^2} = 9,61619 - 10.$$

$\mathcal{Z}(u_s)$	0,05303	0,09379	0,14974	0,22297	0,31732	0,43698	0,58694	0,77192
$\mathcal{Z}(u_s) - \frac{x_s}{\mathcal{D}_s}$	0,00718	0,02990	0,06321	0,10837	0,16856	0,24712	0,34740	0,47486
$\log \left(\mathcal{Z}(u_s) - \frac{x_s}{\mathcal{D}_s} \right)$	7,85612	8,47507	8,80079	9,03491	9,22675	9,39291	9,54083	9,67638
$\log \frac{p}{2000 R^2} \left(\mathcal{Z}(u_s) - \frac{x_s}{\mathcal{D}_s} \right)$	7,47231	8,09186	8,41698	8,65110	8,84294	9,00910	9,15702	9,29257
$\log \cos^2 \varphi$	0,00000	9,99996	9,99994	9,99958	9,99812	9,99534	9,99206	9,98802
$\log \tan \omega$	7,47231	8,09190	8,41714	8,65152	8,84382	9,01076	9,15966	9,29755
ω	10°12"	42'28"	1°29'50"	2°34'9"	4°0'41"	5°53'1"	8°18'36"	11°26'38"

X..... | 100 | 300 | 500 | 700 | 900 | 1100 | 1300

$$t_s = \frac{P}{1000 R^2 \cos \varphi} \{ \mathfrak{E}(u_s) - \mathfrak{E}(V) \}, \mathfrak{E}(V) = 0,644.$$

$\mathfrak{E}(u_s)$	0,933	1,633	2,464	3,413	4,492	5,705	7,057	8,570
$\mathfrak{E}(u_s) - \mathfrak{E}(V)$	0,289	0,989	1,820	2,769	3,848	5,061	6,413	7,926
$\log [\mathfrak{E}(u_s) - \mathfrak{E}(V)]$	9,46090	9,99520	0,26007	0,44232	0,65244	0,70424	0,80706	0,91000
$\log \frac{P}{1000 R^2} (\mathfrak{E}(u_s) - \mathfrak{E}(V))$	9,37812	9,91242	0,17729	0,35954	0,56966	0,62146	0,72428	0,82722
$\log \cos \varphi$	0,00000	9,99998	9,99992	9,99979	9,99956	9,99917	9,99858	9,99779
$\log t_s$	9,37812	9,91244	0,17737	0,36975	0,57010	0,62229	0,72515	0,82810
t_s	0,24	0,82	1,50	2,29	3,72	4,19	5,92	8,59

$$v_s = \frac{\cos \varphi}{\cos \omega} u_s.$$

$\log u_s$	2,59051	2,49707	2,43521	2,37840	2,32510	2,27485	2,22765	2,18440
$\log u_s \cos \varphi$	2,59051	2,49705	2,43513	2,37819	2,32460	2,27402	2,22616	2,18190
$\log \cos \omega$	0,00000	9,99997	9,99985	9,99966	9,99933	9,99877	9,99797	9,99693
$\log v_s$	2,59051	2,49708	2,43528	2,37803	2,32573	2,27631	2,23074	2,18883
v_s	389,5	341,1	272,4	229,1	211,7	188,9	170,1	150,0

$$\mathfrak{Z}(u_s) = \frac{\mathfrak{X}(u_s) - \mathfrak{X}(V)}{\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V)} = \frac{\mathfrak{X}_s}{\mathfrak{D}_s} \quad (\text{Zie vorige blad.})$$

$\mathfrak{Z}(u_s)$	10,04675	0,08389	0,08653	0,11460	0,14876	0,18986	0,23884	0,29440
u_s	417,8	361,3	322,4	295,6	272,9	252,2	233,8	216,4

$$v_s = u_s \cos \varphi.$$

$\log u_s$	2,62097	2,55787	2,50840	2,47070	2,43600	2,40175	2,36847	2,33585
$\log \cos \varphi$	0,00000	9,99997	9,99985	9,99956	9,99893	9,99771	9,99592	9,99354
$\log v_s$	2,62097	2,55784	2,50825	2,47026	2,43493	2,39946	2,36389	2,32811
v_s	417,8	361,3	322,3	295,3	272,2	250,9	231,1	212,1

$$x_s = \frac{P}{1000 R^2} \{ \mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V) \}, \log \frac{P}{1000 R^2} = 9,91722 - 10, \mathfrak{D}(V) = 388,8$$

$\mathfrak{D}(u_s)$	420,1	550,8	684,1	819,8	959,0	1104,3	1250,9	1400,0
$\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V)$	61,5	192,2	325,5	461,3	601,3	745,7	891,6	1040,0
$\log [\mathfrak{D}(u_s) - \mathfrak{D}(V)] = \log \mathfrak{D}_s$	1,78888	2,28375	2,51265	2,66389	2,77909	2,87256	2,95017	3,01629
$\log x_s$	1,70610	2,20097	2,42977	2,58111	2,69631	2,78978	2,86739	2,93351
x_s	60,8	158,8	269,0	381,2	496,0	616,3	736,9	858,0

X.....| 100 | 300 | 500 | 700 | 900 | 1100 | 1300 | 1500

$$y_c = \frac{P x_c}{2000 R^2 \cos^2 \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_c) - \frac{\alpha(u_c) - \alpha(V)}{\mathfrak{D}(u_c) - \mathfrak{D}(V)} \right\}, \log \frac{P}{2000 R^2} = 9,61619 - 10, \alpha(V) = 9,729.$$

$\alpha(u_c)$	12,340	19,543	29,673	43,129	61,533	85,896	116,941	157,345
$\alpha(u_c) - \alpha(V) = \alpha_c$	2,670	9,814	19,944	33,400	51,794	76,167	107,212	147,616
$\log \alpha_c$	0,42651	0,99185	1,29987	1,52375	1,71428	1,98177	2,03024	2,16913
$\log \frac{\alpha_c}{\mathfrak{D}_c}$	8,63763	8,70810	8,78732	8,85986	8,93519	9,00921	9,08007	9,15118
$\frac{\alpha_c}{\mathfrak{D}_c}$	0,04341	0,05106	0,06129	0,07242	0,08614	0,10214	0,12025	0,14164
$\mathfrak{Z}(u_c) - \frac{\alpha_c}{\mathfrak{D}_c}$	0,00334	0,01283	0,02525	0,04218	0,06262	0,08772	0,11829	0,15568
$\log \left(\mathfrak{Z}(u_c) - \frac{\alpha_c}{\mathfrak{D}_c} \right)$	7,52375	8,10823	8,40226	8,62511	8,79671	8,94310	9,07295	9,19207
$\log \frac{P}{2000 R^2} \left(\mathfrak{Z}(u_c) - \frac{\alpha_c}{\mathfrak{D}_c} \right)$	7,13994	7,72442	8,01845	8,24130	8,41290	8,55929	8,68914	8,80826
$\log \frac{P x_c}{2000 R^2} \left(\mathfrak{Z}(u_c) - \frac{\alpha_c}{\mathfrak{D}_c} \right)$	8,84604	9,92539	0,44822	0,82241	1,10921	1,34907	1,55653	1,74343
$\log \cos^2 \varphi$	0,00000	0,99998	0,99998	0,99958	0,99912	0,99834	0,99706	0,99502
$\log y_c$	8,84604	9,92543	0,44838	0,82283	1,11008	1,35073	1,55927	1,74841
y_c	0,07	0,84	2,81	6,65	12,89	22,42	36,26	56,03

$$t_c = \frac{P}{1000 R^2 \cos \varphi} \left\{ \mathfrak{Z}(u_c) - \mathfrak{Z}(V) \right\}, \mathfrak{Z}(V) = 0,614.$$

$\mathfrak{Z}(u_c)$	0,786	1,124	1,615	1,956	2,450	3,002	3,599	4,244
$\mathfrak{Z}(u_c) - \mathfrak{Z}(V)$	0,142	0,480	0,871	1,312	1,806	2,358	2,955	3,600
$\log [\mathfrak{Z}(u_c) - \mathfrak{Z}(V)]$	9,15229	9,68124	9,94002	0,11793	0,25672	0,37254	0,47056	0,55630
$\log \frac{P}{1000 R^2} (\mathfrak{Z}(u_c) - \mathfrak{Z}(V))$	9,06951	9,59846	9,85724	0,03515	0,17394	0,28976	0,38778	0,47362
$\log \cos \varphi$	0,00000	0,99998	0,99992	0,99972	0,99956	0,99912	0,99853	0,99761
$\log t_c$	9,06951	9,59848	9,85732	0,03538	0,17438	0,29059	0,38925	0,47601
t_c	0,12	0,40	0,79	1,08	1,49	1,95	2,45	2,99

heffingshoek is voortgekomen, de abnormale wegvallen, dan geraakt men tot een geringer bedrag. Men kan verwachten, dat voor den zwaarderen kogel die hoek nog kleiner zal worden. Stellen we den verheffingshoek bij de gemiddelde temperatuur van 15° C., $\delta = 3'$.

Ook hier zullen alleen de van α onafhankelijke formules (V) en (VI) worden toegepast. Wij verwijzen voor den gang der bewerking naar vorengaand schema, dat hier opgenomen is geworden, om te doen uitkomen met welk een gemakkelijheid de oplossing kan worden verricht. De berekening is niet verder dan tot 1500 M. voortgezet, omdat onze tabellen niet verder reiken.

In achterstaande tabel zijn de uitkomsten der berekening samengevat. Daarbij zijn tevens de gegevens vermeld, die de schootstafel (Wapenen

en Schietoefeningen 1883) levert. Men zal daaruit ontwaren, dat de overeenstemming tusschen de berekening en de opgaven, die voor een goed deel op waarneming zijn gegrond, hoogst bevredigend is, en misschien volkomen zou zijn geweest, wanneer de waarnemingen, die voor de samenstelling der schootstafel tot grondslag zijn genomen, vooral tot normalen atmosferischen druk en rustigen dampkring waren herleid. Omtrent de hierachter voorkomende opgaven betreffende de coördinaten van het hoogste punt der baan zij nog meegedeeld, dat de schootstafel niet de juiste, doch slechts de benaderende waarden daarvan leert kennen.

Wij meenen met het voorgaande genoeg gegevens te hebben bijeengebracht, om over de waarde der ballistische tafels te kunnen oordeelen, en laten het verder aan den lezer over na te gaan, in hoever nog betere uitkomsten zouden worden opgeleverd voor projectielen van een vorm afwijkende van die, waarvoor die tafels zijn samengesteld, door gebruik te maken van den door den Kapitein SILVESTRE aangewezen weg (1).

Dracht (M.)		100	300	500	700	900	1100	1300	1500	
Vizierhoek	berek...	6° 12' 30" 28"	10 2' 38"	1042' 34"	2034' 14"	3029' 58"	4039' 36"	5053' 36"	60 4' 47"	
	schootst.	5' 57" 29' 55"	10 2' 45"	1044' 28"	2033' 4"	3034' 33"	4042' 33"	5049' 33"	60 0' 2"	
Inveishoek	berek...	10° 13' 42' 29"	1020' 50"	2034' 9"	40 0' 41"	5053' 4"	6018' 36"	11020' 39"		
	schootst.	9' 38" 42' 38"	1033' 8"	2044' 48"	40 8' 6"	5059' 10"	7053' 48"	10012' 16"		
Vluchtijd (sec.)...		0,24	0,82	1,50	2,20	2,79	4,49	5,32	6,56	
Tang. eindanelh. (M.)		289,3	344,1	272,4	220,1	211,7	168,9	170,1	158,0	
Hoogste punt der baan	Abels (M.)	berek...	50,8	158,8	260,0	381,2	480,8	616,3	736,0	861,3
		schootst.	80	100	270	380	497	614	740	830
	Ordin. (M.)	berek...	0,07	0,84	2,81	6,65	12,89	22,42	36,26	56,03
		schootst.	0,07	0,83	2,92	6,95	13,45	23,12	38,50	54,23
Vluchtijd (sec.)...		0,12	0,48	0,72	1,08	1,49	1,95	2,45	2,99	
Snelheid (M.)...		417,2	361,3	322,3	285,3	272,2	250,9	231,1	212,1	

Wanneer men de uitkomsten van de hiervoren gemaakte toepassingen legt naast hetgeen de practijk onder gelijke omstandigheden heeft opgeleverd, dan kan getuigd worden, dat zowel de formules (I), (II), (III), als de van α onafhankelijke uitdrukkingen (IV), (V), (VI) een oplossing geven van verschillende ballistische vraagstukken met een nauwkeurigheid, die weinig te

(1) Application de la méthode de M. le capitaine STACCI à des projectiles de formes diverses. *Rec. d'Art.*, Juin 1881.

wenschen overlaat, en daarbij op een wijze zoo eenvoudig, dat niet tegen den omslag der berekening behoefte te worden opgezien. Hierbij kan worden gevoegd, dat de van α onafhankelijke formules eenigszins gemakkelijker in het gebruik zijn en, in de meeste gevallen, even nauwkeurige uitkomsten opleveren als de formules (I), (II), (III).

Zijn wij ruim geweest met onze toepassingen, wij stelden ons daarmee alleen ten doel, de ballistische tafels te toetsen aan waarnemingen bij het vuren, zoowel met de grootere als met de kleinere snelheden, — zoowel uit de zware als de lichte kalibers, het geweer zelfs niet uitsluitende. Maar het is er verre van, dat met de gegeven voorbeelden den geheelen omvang van hetgeen met de ballistische formules vermag te worden verricht, is geschetst. Haar nut zal vooral uitkomen, wanneer vragen moeten worden beantwoord, die bij de constructie van nieuwe vuurmonden, of bij de wijziging van bestaande geschutssoorten als vanzelf oprijzen: Welke is de levende kracht in een gegeven punt der baan, indien de aanvangssnelheid vergroot of verkleind, — het projectiel verlicht of verzwaard, — het kaliber vermeerderd of verminderd wordt? Is het kaliber van 10 mM. voor het geweer voordeelijker te achten dan dat van 11 mM.? Hoe groot behoort bij een gegeven vuurmond en projectiel de aanvangssnelheid te zijn, om een pantserring van bekend weerstandsvermogen, op zekeren afstand te doorboren? In hoever kan deze zelfde eisch aan een kleiner kaliber worden opgelegd?

Het nut van de ballistiek hoort men wel eens in twijfel trekken en de stelling verdedigen, dat hij, die geroepen is het geschut in den oorlog te gebruiken, geen ballistische kennis behoeft. Zeer zeker is het slagveld niet het terrein, waar studiën gemaakt, maar wel de plaats waar de vruchten van gemaakte studiën moeten worden geplukt. »*Les canons, la poudre, les projectiles et le reste*» zegt SIACCI, »*ne se trouvent pas tout faits sur les champs de bataille: tout cela demande à être, à l'avance et mûrement, étudié, apprêté et éprouvé. C'est précisément dans cette préparation et dans ces études que la balistique est appelée à rendre d'utiles et importants services.*» Daargelaten nu de vraag, wie in verschillende omstandigheden tegenover den vijand meer waard is, hij, die als werkman zijn werktuigen te gebruiken weet, of hij, die als werktuigkundige al zijn gereedschap bovendien niet alleen practisch, maar ook theoretisch volledig kent, zoo brengt een goed geplaatste belangstelling toch minstens mede, dat men geen vreemdeling blijve aan de grondslagen van een wetenschap, die men geroepen is in toepassing te brengen.

Juist bij de voorbereiding tot den oorlog komt de groote waarde van de ballistiek uit. Evenals bij elke proefneming, die niet op wetenschappelijken grond rust, zou de miskennis van de ballistiek bij het practisch onderzoek van de vuurwapenen leiden tot verkwisting van tijd niet alleen, maar ook de schijnbaar tegenstrijdige uitkomsten, die de proef dikwijls oplevert, zouden voeren tot gevolgtrekkingen bezijden de waarheid. De waarde van de theorie spreekt ook duidelijk, wanneer men het oog slaat op de aanzienlijke bezuinigen in

geld, die zij kan maken. Laat b.v. een schootstafel moeten worden gemaakt voor een kanon van middelbaar kaliber. Kiest men den zuiver proefondervindelijken weg, dan dient minstens gevraagd te worden op afstanden van 1000 tot 6000 M., met opklimmingen van 1000 M.; — dus op zes verschillende afstanden. Gemiddeld kunnen, met inbegrip van de proefschoten, 15 schoten op elken afstand noodig worden geacht, en rekent men dat elk schot, om in ronde getallen te blijven, bij een middelbaar kaliber ruim een tiental gulden kost, dan geraakt men tot een uitgaaf die f 10.000 nadert. Geldt het een schootstafel voor de zwaarste kalibers, waarbij de kosten van elk schot op eenige honderde guldens geschat kan worden, dan zou de proefondervindelijke bepaling van de schootstafel voor zoodanigen vuurmoud met honderdduizenden van guldens moeten worden bestreden.

Is het dan geen voordeel, wanneer een theorie te hulp kan worden geroepen, die slechts eenige schoten vraagt om de aanvangssnelheid en den verheffingshoek te leeren kennen, ten einde met deze uitgangspunten een schootstafel in enkele uren te berekenen? Welnu, door toepassing van de leerwijze van SIACCI en door gebruik te maken van de hiervoren gegeven ballistische tafels is dit bereikbaar. Wel is waar is de schootstafel dan nog niet volledig, want daarin vallen nog de derivatie en de trefkans in te vullen; maar ook de derivatie is theoretisch te bepalen, terwijl de trefkans zou kunnen worden afgeleid, te gelijk met de schoten, die òf voor de toetsing van de berekende uitkomsten wenschelijk worden geacht, òf voor de oefening van het bedieningspersoneel noodig zullen worden geoordeeld.

Naar onze meening wordt de ballistiek bij velen onzer kameraden te lang geschat. Dit mag voor een goed deel daaraan worden toegeschreven, dat zij zich voor de praktische toepassingen doorgaans in geen gemakkelijk kleed steekt. Wij hopen echter, dat dit bezwaar niet zal worden aangevoerd tegen de formules, door SIACCI aanbevolen. Inderdaad, ontdoet men dit opstel van de beschouwingen, die noodig zijn geweest voor de ontwikkeling dier formules en de afleiding der ballistische tafels, dan verkrijgt men een geheel dat bezwaarlijk eenvoudiger zou kunnen worden begeerd.

Dat de ballistiek ten onzent geen groot aantal beoefenaren telt, hangt, gelooven we, samen met de omstandigheid, dat de wiskundige studiën over het algemeen minder hoog in aanzien staan, dan de zuivere vakstudiën. Meermalen toch hoort men verdienstelijke officieren zeggen, dat ze gedurende hun militaire loopbaan zelden of nooit het gemis van wiskundige kennis hebben gevoeld; terwijl er zelfs zijn die beweren, dat voor den officier de tijd, aan de beoefening der wiskunde geschonken, een verloren tijd is, die voor de vermeerdering van de vakkennis zoo nuttig besteed had kunnen worden. Deze laatste zouden dan ook aan onze opleidingsinrichtingen, de wiskunde gaarne uit het leerprogramma zien vervallen, althans aanmerkelijk ingekrompen wenschen.

Allereerst moet worden in het oog gehouden, dat het gemis van iets

alleen dan kan worden gevoeld, wanneer het bezit daarvan werd gekend. Hij, wien het een of ander werktuig of hulpmiddel geheel vreemd is, kan ook geen behoefte gevoelen zich daarvan te bedienen, en bijaldien hij het bestaan daarvan alleen bij naam kent, dan kan hij niet geacht worden bevoegd te zijn over de waarde van dat werktuig of hulpmiddel een oordeel te vellen. Men zou dus de grens van beoordeelaars in deze nangelegenheid moeten beperken tot hen, die, die de wiskunde genoegzaam kennen om in voorkomende gevallen haar steun te kunnen inroepen. Maar van deze categorie kan geen uitspraak in ongunstigen zin over de wiskunde worden verwacht, omdat zij te zeer zullen gevoelen, dat, al moge het beroep van den militair zijn grootste kracht laten zien in zuiver practische richting, het toch in vele opzichten nauw aan de techniek verwant is, en, voor een behoorlijke bedrevenheid hierin, de waarde der abstracte wetenschappen als grondslag niet te gering mag worden geschat.

Hoe verkeerd zouden wij begrepen worden, indien gemeend werd, dat wij bij alle officieren een zeer groote mate van mathematische geoefendheid zouden wenschen. Daarom haasten we ons er bij te voegen, dat wij ten volle doordrongen zijn van de waarheid, dat van den militair kennis wordt verlangd in verschillende richtingen, en dat het een onnatuurlijke eisch zou zijn, te vergen dat hij, hoewel de elementen der wiskunde in zekere mate overziende en binnen zekere grenzen ook omvattende, de wiskundige studiën met de meeste liefde zou bejegenen. Een ieder kieze het arbeidsveld waarop hij zich bij voorkeur beweegt. Deze vrijheid mag nimmer worden bestreden en behoeft ook geen bestrijding, want er is plaats voor velerlei studie-neigingen in de militaire wetenschap. Gelukkig, zoowel voor hem als voor het wapen waarbij hij dient, indien aan een der onderdeelen dier wetenschap, onverschillig welk, de krachten het liefst worden gewijd.

En zou nu de tijd, aan de beoefening van de wiskunde besteed, een verloren tijd zijn? Het is dikwijls zeer moeilijk uit te maken, wat bij den beschaafden man het meest tot zijn ontwikkeling op lateren leeftijd heeft gewerkt, maar vooral is het bezwaarlijk te bepalen, welke studiën hem onnut zijn geweest en welke kennis door hem als ballast wordt megedragen. Elke inspanning van den geest, elke ernstig opgevatte studie, ook al mogen ze op dat arbeidsveld geen vruchten in volle rijpheid laten zien, draagt bij om vruchten op ander gebied hoogere zetting te geven. Men zou kunnen zeggen, dat de wet van het behoud van arbeidsvermogen niet alleen voor het stoffelijk, maar ook voor het geestelijk leven geldt.

Toen APOLONIUS de eigenschappen van de kegelsneden vond en uitvoerig te boek stelde, deed hij in het oog van velen wellicht een nutteloos werk, maar zonder dien arbeid had KEPLER zijn "de Stella Martis" niet kunnen samenstellen en zouden de drie naar hem genoemde wetten, die de beweging der hemellichamen beheerschen, verholten zijn gebleven; terwijl NEWTON de grondslag van de tegenwoordige sterrenkunde niet zou hebben kunnen leggen,

ware hij met de studiën van KEPLER onbekend gebleven. Deed APOLONIUS een nutteloos werk, omdat hij niet daadlijk de vruchten kon zien of vermoeden van zijn onderzoekingen? Werkte KEPLER te vergeefs?

Moest LAMARCK met zijn ontwikkelingsleer niet DARWIN voorgaan?

Moest niet een geruime tijd verloopen, voordat de vindingen van JANSEN en HUYGHENS tot den verrekijker van DOLLOND, FRAGENHOFER en eindelijk tot dien van PLÖSZL konden worden verwerkt? Niet op eens wordt de volle wasdom bereikt. De forsche boom was eerst een spriet en de smakelijke, voedzame vrucht dikwijls een wrange kern.

Doch laten we van het spoor, dat we wenschen te volgen, niet te ver afwijken.

Voor de opleiding van den militair zou de studie der wiskunde onnut zijn? Hierdoor de tijd ontstolen worden aan de beoefening van de zuiver krijgskundige vakken? . . . Laat ons toch waken tegen overdriving in de een of andere richting, laten we de mathematische studie niet te hoog opvoeren bij de vorming tot den officiersrang, maar ook de militaire kennis in de jonge jaren niet te sterk opdrijven. Geen overlading van abstract weten, maar vooral ook geen overlading met feiten, die buitengewoon inspanning van het geheugen vorderen zonder het verstand te ontwikkelen. Laten we onze jeugd leeren denken en den grooten regel niet vergeten, dat bij de opleiding het meer aankomt op de hoedanigheid, dan op de veelheid van weten.

Wij kunnen niet meegaan met hen, die het wiskundig onderwijs aan onze opleidingsinrichtingen tot officier nog zouden wenschen in te krimpen. Voor de infanterie en de cavalerie toch bepaalt zich dat onderwijs tot de meest elementaire gedeelten, en voor de artillerie en genie is het reeds tot de grens van het volstrekt noodige gebracht. Maar ook afgescheiden van de vraag in hoever de wiskunde vereischt wordt voor de toepassingen, die de militair daarvan heeft te maken, wenschen we haar om haar paedagogische waarde te behouden als leervak. Weinig elementaire studiën toch, zijn zoo geschikt om het jonge verstand te kneden, om het te leeren denken, om begrippen te ordenen en het verband tusschen oorzaak en gevolg op te sporen. Een stelling moet bewezen, een eigenschap gezocht worden, de leerling wordt daarbij als vanzelf gewaarschuwd, wanneer hij een verkeerden weg inslaat, en, is de moeilijkheid overwonnen, de stelling bewezen, de eigenschap gevonden, dan gevoelt hij meteen de zelfvoldoening, die goed verrichte arbeid kan schenken. De wiskunde heeft dit eigenaardige, dat zij het doel dat bereikt moet worden streng afbakt, maar haar beoefenaar zekere vrijheid laat in de richting, die hij verkiest in te slaan, en ten slotte stellig aanwijst, of dat doel bereikt is geworden.

Het moge eenigszins zonderling toeschijnen deze bijdrage te besluiten met het vorengaande pleidooi, maar wij meenden de gelegenheid niet te moeten laten voorbijgaan om ten gunste van het mathematisch onderwijs te spreken en geen instemming te betuigen met de meening van hen, die, bij de studiën van den militair de wiskunde meer op den achtergrond gebracht zouden wenschen.

W. C. HOJEL.

Kantteekeningen op het Ontwerp voorschrift Tirailleeren.

Na een grondige kennismaking met het Ontwerp hierboven genoemd, hebben wij ons zelve de vraag gesteld: »Is dit voorschrift eenvoudig en praktisch?»

Wij hebben die vraag niet in toestemmenden zin kunnen beantwoorden en wenschen in de volgende regelen van dit ontkenkend antwoord rekenschap te geven.

Een hoofdgrievé is o. i., dat het Ontwerp *te veel* voorschrijft.

Immers, behalve tal van nieuwe bewegingen en commando's, vinden wij daarin een elementaire gevechtsleer voor officieren en zelfs voor hooflofficiëren, die eigenlijk in de leerboeken der tactiek te huis behoort.

Wenschen wij — te recht — dat onze onderofficiëren en korporaa's de reglementen kennen *en onthouden*, dan dienen wij te zorgen, dat hun geheugen niet worde bezwaard met zaken, die alléén den hoogerén aanvoerders te stude komen.

Als het noodzakelijk is het voeren van het gevecht, zoowel voor een compagnie als voor grootere afdeelingen, te reglementeeren, dan zouden wij het verkieslijk vinden, een afzonderlijk gevechtsvoorschrift voor officieren samen te stellen. waarin dan zou kunnen worden opgenomen, wat in dit ontwerp van § 101—§ 126, van § 136—§ 158 of eigenlijk tot en met § 190 is geboekt.

Geschiedde dit, dan konden de overige voorschriften worden teruggebracht naar hun aangewezen plaatsen, namelijk in de compagnies- en bataljonscholen en daar, als vroeger, een tweede afdeeling vormen onder den titel: *gevechtsbewegingen*. Het woord: *tirailleeren* toch kan geheel vervallen, nu er maar één wijze van vechten is, nu de aanvallen in gesloten orde geheel tot het verledene behooren.

Een tweede algemeene opmerking betreft de commando's, die nog altijd behouden zijn, terwijl hiervan in het werkelijke gevecht, ja zelfs bij vredesmanoeuvres, nooit gebruik wordt gemaakt.

Het schijnt dat wij, die als ware het in gesloten orde zijn geboren en op-

gevoed, ons niet van de commando's voor die orde bruikbaar, kunnen losrukken.

Toch weten wij allen, dat zoodra wij met een geheele compagnie gevechts-oefeningen gaan houden, alléén teekens voor oog en oor bruikbaar zijn, omdat de menschelijke stem, die (bij windstille) slechts 90 M. ver reikt, hier geheel te kort schiet.

Wij moeten en kunnen alle bewegingen op teekens uitvoeren. De teekens, voorgeschreven in § 159 van het reglement voor den velddienst, zijn ook voor het gevecht alleszins bruikbaar. Daarbij kunnen nog andere worden gevoegd.

Ook de signalen op den hoorn, waarvan in het nieuwe Ontwerp geen sprake meer is, kunnen niet geheel en al worden gemist. Voor het openen van het vuur, voor het staken van het vuur, voor het attaqueeren zullen wel hoornsignalen noodig blijven ten behoeve vooral van hoogere bevelhebbers.

Ook de benoemings-signalen der verschillende compagnieën zijn wellicht niet overbodig, hoewel veel door middel van ordonnansen, zoo te voet als te paard, zal moeten worden verricht.

Met de commando's zouden wij tevens het z. g. werktuiglijk tirilleeren geheel aan de vergetelheid willen prijs geven.

Het gevechtsvoorschrift moet o. i. beginnen met § 43 van onze weldra in de Lethe te werpen compagniesschool, waar wij lezen:

»Bij het onderricht in het tirilleeren mogen nimmer effen vlakten, als b. v. exercitie- of paradeplaatsen worden gebezigd, wanneer gebruik kan worden gemaakt van heuvelachtig of bedekt terrein in of nabij de garnizoensplaats gelegen. *Alle werktuiglijkheid moet daarbij worden vermeden.*»

Wie onzer heeft niet opgemerkt, dat bij gevechtsbewegingen op effen terrein èn kader èn soldaten de noodige ijver en opgewektheid missen, die het onderwijs vruchtdragend moeten maken? Geen wonder; hoe kan iemand, die moet leeren paardrijden, ijver betoonen, als hij om te beginnen op een houten paard wordt gezet?

Brengen wij den man terstond op golvend en bedekt terrein, het lethargisch karakter, dat onafscheidelijk is van het cricket-veld, zal hem verlaten; hij zal de ooren spitsen en de oogen verdubbelen, hij zal terstond begrijpen hoe noodzakelijk het is, het verband te bewaren, om aan elkander steun te vinden.

Er behoeft voorzeker niet bijgevoegd, dat zulk een handelwijze voordelig zou werken op de ontwikkeling van onderofficieren en korporaals, wier oogen, ooren en handen meestal verkeerd staan, zoodra zij moeten handelen op oneffen en bedekt terrein, hoe degelijk ook hunne africhting zij op de kolfbaan.

Volgen wij de §§ van het nieuwe ontwerp in natuurlijke orde, dan geeft ons § 3, waar gesproken wordt over de sterkte eener groep, aan-

leiding een woord in het midden te brengen over de indeeling eener compagnie.

De compagnie, die thans allerwegen als gevechtseenheid beschouwd wordt en gebracht is op een organieke sterkte van 4 officieren en 200 minderen, wordt in de naburige groote legers, die nu en dan oorlog voeren, verdeeld in 3 pelotons, 6 sectiën en 12 escouades.

Wij behouden nog altijd de oude verdeeling in 2 pelotons, 4 sectiën en 8 escouades, ofschoon toch, volgens de jongste organisatie, 3 luitenants, 6 sergeanten (1 voor het te vormen depot) en 12 korporaa's (de milicien-korporaa's daarbij gerekend) aanwezig moeten zijn.

Wij begrijpen niet, waarom nog altijd deze anomalie bestendigd blijft, terwijl het schijnt dat de eischen voor het nieuwere gevecht gebiedend een indeeling in 3 pelotons noodzakelijk maken.

De gevechts- of vuurlinie, (*ligne de combat*) moet volgens gezaghebbende tactici uit drie deelen bestaan, omdat de uitwerking der juistheidswapenen meer dan vroeger een aanhoudend en regelmatig versterken van die gevechtalinie eischt.

Rationeel is dus een verdeeling van de compagnie in 3 afdeelingen, door officieren aangevoerd. Worden deze afdeelingen (pelotons) gesplitst in 2 sectiën of 4 groepen, dan wordt de sterkte in het vuur per sectie 30 en per groep 15 soldaten. Immers de ondervinding leert, dat als de compagnie aanvankelijk 200 soldaten telt, men rekenen kan met 180 man soldaten in het vuur te komen.

Door deze verdeeling aan te nemen, wordt dus de maximum-sterkte eener groep 15 soldaten, een aantal, dat ook zelfs in bedekt terrein nog gemakkelijk door één aanvoerder te bewegen is.

Raadzaam komt het ons voor, den groepen geen mindere sterkte te geven, omdat wij in de 1ste periode van het gevecht, d. i. tusschen 1800 en 500 M. van den vijand, op 4 verlies kunnen rekenen, zooals blijkt uit de ondervinding der jongste gevechten.

Zijn wij den vijand genaderd tot op 500 M., dan zal dus elke groep reeds 2 soldaten verloren hebben. Eindelijk springt het duidelijk in het oog, dat de boven bedoelde organisatie practisch is in hooge mate. Elk sergeant, elk korporaal toch zal in het vuur zijn eigen mannen aanvoeren, wat bij onze tegenwoordige verdeeling niet het geval kan zijn.

De benamingen *sectie* en *escouade* kunnen bovendien vervallen en zoowel in het veld als in het kwartier door *zwerf* en *groep* worden vervangen.

Naar aanleiding van § 5 meenen wij te mogen opmerken, dat het noodig is den man van den beginne af in te prenten dat hij *enkel en alléén* op de bevelen van zijn groepscommandant moet werken. Herhaaldelijk toch komt het bij de oefeningen voor, dat de man reeds handelt op commando of wenk van den linie-aanvoerder, zonder juist op den groepscommandant te letten. Deze fout is vaak oorzaak van wanorde.

Zeer te recht wordt in de §§ 5—9 met nadruk gewezen op de noodzakelijkheid van het voortdurend verband in de linie. Ten einde dit verband te bewaren wordt in § 7 geleerd, in elke groep de richting naar het midden te houden, waartoe de groepscommandant die (§ 38 en § 126) *achter* de groep marcheert, zoodanig, dat hij deze geheel kan overzien, een man uit het midden (§ 25) als richtbaak benoemt.

Deze middelen komen ons niet practisch voor. In golvend en bedekt terrein zal het vaak gebeuren, dat de mannen van de groep hun middenman uit het oog verliezen; zij zullen dan met de GÊNESTET moeten uitroepen, »Zoo'n middenman! wat heb j'er an?»

Daarenboven zal 't voor den bewusten middenman een bepaalde onmogelijkheid zijn, den middenman der nevengegroepen gestadig in 't vizier te hebben. Wij begrijpen dan ook, dat het de bedoeling van het voorschrift is, dat de groepscommandanten zelve afstand en richting moeten bewaren met hun nevencommandanten en dat de middenman door hen moet worden bestuurd.

Maar ook de groepscommandanten zullen elkaar zelfs twee aan twee niet altijd kunnen zien door de configuratie van het terrein, tenzij men ze op stelten deed gaan.

Het is onze vaste overtuiging dat afstand en richting, zoowel in elke groep als in de geheele linie, niet anders kunnen worden bewaard dan *van vleugel tot vleugel*.

Een vleugelman toch kan zonder veel bezwaar meestal zijn kameraad van de nevengegroep in het oog houden. Is dit bij uitzondering niet mogelijk, dan kan de groepscommandant (zoals ook hier in § 87 wordt voorgeschreven) een of twee mannen tusschen de groepen doen marcheeren.

Juist omdat het verband een der hoofdvoorwaarden is tot het welslagen van het gevecht, zouden wij den groepscommandant *in den regel* willen plaatsen achter den vleugel zijner groep, naar de zijde der directie.

In de meeste gevallen zal hij van daar zijn geheele groep kunnen overzien en mocht hij ook een enkele maal een paar man uit het oog verliezen, dit zal o. i. minder nadeelig zijn voor den goeden gang van zaken dan dat de afstand naar de zijde der directie verloren gaat.

Een heilzame verbetering geeft het voorschrift waar het in § 9 voorschrijft, het geweer door de verspreide manschappen steeds *omlaag* te doen dragen.

Als wij ons herinneren de woorden van den Russischen Generaal TODLEBEN: »het vuur der Turksche infanterie veroorzaakte een kogelregen op een afstand van meer dan 2 KM.» en van den Russischen Generaal ZEDDELER à propos van den aanval op Gorny—Dubnik: »Op 3000 pas reeds begonnen wij verliezen te lijden, op 2000 pas waren de verliezen ernstig en op de kortere afstanden, viel er soms een zoo dichte massa lood, dat alleen een ooggetuige zich een denkbeeld kan maken van zulk een vuur», dan komt

het ons oordeelkundig voor, reeds op groote afstanden aan het vgaudelyk oog het richtmiddel te ontnemen der glinsterende bajonetten en geweerloopen.

Te dien einde zouden wij willen voorschrijven: geweer onlaag en bajonet af, zoodra wij onder het bereik van het geschutvuur komen.

Wat de bajonet aangaat zal men wel algemeen moeten komen tot de uitvoering van TODLEBEN'S denkbeeld, dat reeds vele aanhangers telt om de geweren zonder stootwapen in te schieten en dit wapen onmiddellijk vóór het ondernemen van den stormaanval op te slaan.

§ 10 handelt over den pas.

Wij meenen dat het dringend noodig is, *eens en voor altijd* versnelden pas bij *alle bewegingen* voor te schrijven. Doet men dit niet, dan zullen wij nooit verlost worden van den begrafenispas, die èn door kader èn door manschappen wordt aangenomen, zoodra de troep verspreid is en die zoo verlamdend werkt op den gang van het geheel. 't Is waarlijk alsof de man in het denkbeeld verkeert, dat het gevecht al kuierende moet gevoerd worden. Nog altijd geldt het woord van den grooten FRITS: »Bij den aanval komt het er minder op aan, den vijand een groot verlies aan dooden toe te brengen, dan wel om spoedig bij hem te zijn.»

Het invoeren van den versnelden pas als regel zal er ook veel toe bijdragen om de mannen beter wakker te houden.

In de §§ 12—23 wordt het verspreiden voorgeschreven. Hier meenen wij dat veel vereenvoudigd kan worden.

Wij kunnen ons bijna geen toestand denken, die het verspreiden *in de frontlijn* noodig maakt. Niets belet ons daarenboven om, onmiddellijk na het teeken »verspreiden", dat van »halt" te doen volgen. Daarom wenschen wij alleen het verspreiden *voorwaarts van de frontlijn* te behouden.

Ook kunnen wij, overwegende hoe de linie in gevecht treedt, de noodzakelijkheid niet inzien van het verspreiden eener groep op den middenman. Vóór 't verspreiden immers wordt een groep van directie benoemd. Van deze groep nu kan altijd of de rechter- of de linkervleugelman op *het dool* worden gericht. Deze groep kan dus links of rechts verspreiden, evenals de andere groepen, naarmate zij ruimte hebben. Mochten wij toch, bij de samenstelling onzer reglementen vooral naar eenvoudig streven, naar het onmisbare! Van 's mans geheugen wordt in onze dagen zooveel gevergd!

Aan de §§ 23 en 24 ligt de meening ten grondslag dat men in de woe-ling van het gevecht een groep strijders zou kunnen inschuiven en uitrekken als een harmonica. En dan die *halve handbreedte*. Wij behoeven waarlijk den man geen aansluiten te leeren. Hij zal, zijn aangeboren angst volgende, in het gevecht meer aansluiten dan wenschelijk is. Reeds bij onze vredes-oefeningen doet zich het verschijnsel voor, dat, vooral in de laatste periode, de mannen opeengepakt zijn, zeer ten nadeele van de vuuruitwerking!

In plaats van dat aansluiten en uitbreiden ware het wenschelijk, naar het

gevoelen der ondervindingrijke tactici, vast te stellen, dat de afstand tusschen de mannen onderling aanvankelijk 1,50 M. moet bedragen (1).

De § 25—32 leeren ons hoe wij de linie moeten bewegen. Over 't al of niet nuttige der nieuwe commando's zullen wij niet uitwijden, omdat alle commando's toch in 't vuur onmogelijk zijn; maar de wijze om van directie te veranderen in § 30 voorgeschreven moet bepaald onpractisch worden genoemd. In het werkdadige vuur immers kan van zwenking geen sprake wezen. Een man zal door den groepscommandant in de nieuwe richting worden geplaatst en de overigen zullen door wenken *achtereenvolgend* in die richting moeten komen. Wat in het vuur niet mogelijk is, dient niet in het reglement voor te komen.

In de §§ 32—34 wordt het vuren onderwezen. Eerst wordt gesproken van het salvovuur met een opzethoogte van 700—400 M. Het woord van NAPOLEON: »Le seul feu praticable à la guerre est le feu à volonté» schijnt in onze dagen veel van zijn waarde te hebben verloren; schijnt, zeggen wij, omdat, hoe ook het karakter van het gevecht veranderen moge, de mensch altijd dezelfde blijft, en het woord van NAPOLEON gebaseerd is op de kennis van den mensch.

Het is mogelijk, dat zich gevallen voordoen waarbij het vuren op commando uitvoerbaar blijft tot op 700 à 600 M. van den vijand, maar zeer schaars zullen die gevallen blijven. Op afstanden van 500 M. en daar beneden kunnen wij veilig het vuren op commando als onmogelijk beschouwen.

VON BOGUSLAWSKI zegt dat in den oorlog van 70—71 beneden 500 pas geen salvo-vuren mogelijk waren noch bij de Franschen noch bij de Duitschers.

De laatste vuren, zegt BRIALMONT te recht, zullen zijn »des feux à volonté» dus individueel, of beter gezegd wellicht, *ad libitum*, omdat zij zich beter eigenen naar den moreelen toestand (lees angst) van den soldaat, die in deze oogenblikken geen aanhoudende aandacht wijdt aan het commando en ook omdat zij een grootere snelheid in het vuren veroorloven.

VON SCHERFF zegt, dat gedurende het gevecht het salvo alléén mogelijk is, als het wordt uitgevoerd door een verspreide groep op een gegeven signaal, b. v. een stoot op de fluit om gereed te zijn en een tweede stoot om vuur te geven.

Het vooraf noemen van een bepaald getal patronen heeft een groot nut, mits men het bij de oefeningen alléén dan toepasse *als het in de werkelijkheid mogelijk zou wezen*, namelijk bij de verdediging, als de afdeelingen met tusschenruimten geplaatst zijn en bij den aanval, zoolang de linie nog niet door versche groepen is versterkt. Zoodra toch die versterking heeft plaats gehad, zal een pauze in het vuur alleen kunnen verkregen worden, 't zij door een waarschuwing, die elk man aan zijn buurman overgeeft of wel door het

(1) V. SCHERFF wil 1,20 M. bij den aanval en 0,80 M. bij de verdediging.

algemeen signaal »ophouden met vuren” of wel door het optische teeken »ophouden met vuren”, voorafgegaan door schel en aanhoudend fluiten.

In een brochure: »Ueber die Fechtweise und die Gefechts-Ausbildung des Infanterie Bataillons” wordt er te recht op gewezen dat het van groot belang is, den troep dikwerf met losse patronen te oefenen en daarbij deze verschillende wijzen van 't staken van 't vuur in practijk te brengen.

Ten slotte zij hier nog bijgevoegd, dat wij verstandig zullen doen, ons geen illusiën te maken betreffende de salvovuren beneden 700 M. en het inspecteren van de vizierkleppen.

Een man van ervaring, de Kolonel ARDANT DU PICQ, die sneuvelde onder de wallen van Metz zegt in zijne »Studiën over het gevecht” o. a.:

»Les feux à commandement, par l'extrême sangfroid, qu'ils exigent de tous, du chef peut-être encore plus que du soldat, sont impraticables devant l'ennemi, sauf en des circonstances exceptionnelles de choix d'officiers, de choix d'hommes, de terrain, de *longue distance* etc.

En manoeuvres même, ils s'exécutent d'une manière ridicule (wij kunnen zeggen: tout comme chez nous).

Les soldats commandent le feu en ce sens que le chef a tellement peur de voir ses hommes prévenir le commandement qu'il commande le feu au plus vite, les armes à peine en joue, encore en l'air très-souvent.....

Inutile de parler de l'emploi de la hausse devant l'ennemi.

En verder:

Comment surveiller la hausse de chaque homme engagé en tirailleur?

La surveillance des hausses est difficile, les hommes sont presque absolument abandonnés à eux-mêmes. Ceux qui ont du sangfroid peuvent essayer de régler leur hausse; mais encore faut-il voir porter sa balle, et, si le terrain s'y prête, la distinguer (1) de celles tirées par les voisins.

Le but est une ligne de tirailleurs, offrant si peu de surface et surtout de profondeur, que le tir au delà du premier but en blanc exigerait pour être réellement meurtrier une connaissance absolument précise de la distance, chose impossible, car cette distance à chaque instant varie par les mouvements des tirailleurs.

Hausse encore à peu près-inutile. Tir efficace seulement dans les limites du premier but en blanc.”

§ 37 noopt ons nogmaals een woord te zeggen over de plaats der groepscommandanten.

De groepscommandant (die in den regel achter het midden zijner groep zich ophoudt) heeft te zorgen: 1°. dat het verband worde bewaard naar de zijde van de richtingsgroep, 2°. dat hij steeds een middenman belast met het volgen van een bepaalde door hem aan te geven strekking, en 3°. dat de afstand tusschen de groepen steeds van midden op midden worde gehouden.

Elkeen, die meermalen een bevel heeft gevoerd in een verspreide linie,

zal met ons instemmen, dat het voor een groepscommandant onmogelijk is, aan deze eischen te voldoen. Reeds de beide eersten nemen geheel zijn persoonlijkheid in beslag, want zodra de richtingsgroep afwijkt, zal hij zijn middenman een andere strekking moet aangeven.

Zou het niet oordeelkundig wezen, den groepscommandant, die al zijn intellectueele, fysieke en moreele krachten behoeft om voor een *goede vuur-uitwerking* te zorgen, het andere deel zijner gewichtige taak — het bewaren van afstand en verband — zoo gemakkelijk mogelijk te maken?

De Russen, die in den jongsten veldtocht hunne tactische fouten zoo duur hebben moeten betalen, plaatsen thans in hun nieuwe voorschrift den groepscommandant een paar meters voorwaarts van den vleugel naar de zijde der directie.

Het gewichtige voordeel van die plaatsing is opvallend. Hier kan de groepscommandant gemakkelijk zorgen voor afstand en verband, terwijl de soldaat nooit in twijfel kan verkeeren betreffende de plaats van den groepscommandant. Hier is de groepscommandant onmiddellijk geverd om zijn groep *aan te voeren*, (vóór te gaan) wat bij een plaatsing achter 't midden geenszins het geval is.

De §§ 38—45 en 45—49 leeren ons nieuwigheden met langdradige commando's.

De groepen worden aanvankelijk gesloten gehouden en op *eenigen afstand*, tusschen haakjes hoogstens 50 pas onderlingen afstand, in linie gebracht.

In § 43 leeren wij het verspreiden uit de flankformatie.

Wij zien de gebiedende noodzakelijkheid van deze nieuwe formatiën niet in. Van gesloten groepen zal wel binnen den afstand van het zeer werkzame granaatvuur (1800 M.) geen sprake kunnen zijn. De flankformatiën zijn wellicht bruikbaar voor de derde linie als deze goede dekkingen vindt, maar onmisbaar zijn ze zeker niet.

Het herstellen van de gesloten afdelingen kan overal en altijd geschieden op het teeken *verzamelen*.

De §§ 49 en 50 spreken over het verminderen en vermeerderen van afstanden tusschen de groepen.

Op grond van de uitspraken der mannen van ondervinding houden wij een aansluiten en uitbreiden van groepen in het vuur voor onuitvoerbaar, evenzeer als het vermeerderen en verminderen van de afstanden tusschen de schutters onderling. Het is duidelijk, dat de mannen, die zich een goede plaats hebben gekozen, die den afstand hebben geschat en hun doel bepaald, niet gewillig zullen opstaan om zijwaarts te gaan. Dat zijwaarts gaan in het vuur doet daarentoven altijd meer nadeel dan voordeel, aangezien het eigen vuur eenige oogenblikken wordt gestaakt of althans in dichtheid zeer verminderd, terwijl de uitwerking van het vijandelijk vuur in dezelfde mate wordt verhoogd.

De §§ 51—55 bevatten de marschen en veranderingen van directie.

Wij hebben hier slechts te herhalen wat wij reeds naar aanleiding van § 30 hebben opgemerkt. Een zwenking op oneffen terrein en in het vuur is onmogelijk. De eenige praktische wijze om der linie een nieuw front te geven is het plaatsen van een vleugelgroep in de nieuwe frontlijn en het waarschuwen der groepscommandanten door boodschappen of door teekens om hunne groepen achtereenvolgend in de verlangde richting te brengen.

Wenschelijk ware het voor ons, uit het nieuwe Russische reglement de bepaling over te nemen, dat steeds drie slimme soldaten den kapitein moeten volgen, om dienst te doen als ordonnansen. Wij zouden daarvoor de tamboers en hoornblazers kunnen bezigen, die in elk geval nabij den kapitein op hunne plaats zijn.

De §§ 55—61 handelen over het versterken der vuurlinie.

Ter wille van den eenvoud komt het ons noodzakelijk voor, een normaal-afstand tusschen de groepen (d. w. z. van vleugel tot vleugel) aan te nemen en dien afstand ter bevordering van den samenhang zoo klein mogelijk te bepalen. Evenwel zal hij zoo groot moeten wezen dat op 500 M. van den vijand het inschuiven van versche groepen mogelijk zij. Een afstand van 10 M. komt ons daartoe alleszins voldoende voor.

Op 1000 M. treedt elke compagnie, die de thans in gebruik zijnde rationeele formatie heeft, met één peloton van vier groepen of 60 geweren in de zone van het vuur. Hebben nu de groepen een onderlingen afstand van 10 M. en de schutters van 1,50 M., dan heeft de pelotonscommandant een linie van \pm 150 M. breedte vóór zich, wat niet bezwaarlijk genoemd kan worden (1).

Is de linie gekomen op 500 M. van den vijand, dan heeft zij het zevende deel harer sterkte verloren, dus elke groep een tweetal mannen ongeveer. Dan is het oogenblik daar om de vier groepen van het tweede peloton tusschen die van het eerste te werpen.

Ten gevolge van de neiging tot cohesie, die de mensch te allen tijde in het gevecht heeft getoond en die ook in onze dagen bij de verstrooide strijders is waar te nemen, zullen de mannen in elke groep op 500 M. van den vijand wel minder dan 1,5 M. onderlingen afstand hebben. Derhalve zal tot het inschuiven van de versche groepen ruimte genoeg aanwezig zijn.

Terugkomende op de boven aangehaalde natuurlijke neiging merken wij op, dat de schrijvers der laatste gevechten spreken van twee algemeene gebreken, bij de verspreide mannen waargenomen; namelijk: het buitensporig uitzetten der vuurlinie en het samendringen der strijders.

De eerstgenoemde fout voert tot het ontijdig ineensmelten der achter el-

(1) 3 ruimten tusschen de groepen..... = 30 M.

frontbreedte 60 man..... = 30 M.

4 \times 21 M. ruimten tusschen de mannen in elke groep = 84 M.

Totaal 144 M.

kader volgende liniën; de tweede belet den soldaat zijn wapen vrij te hanteren en leidt derhalve tot een vermindering der vuuruitwerking, terwijl de verliezen belangrijk vermeerderen.

Het uitrekken der linie werkt niet zoo verderfelijk in als het samendringen, omdat er *desnoods* versche mannen tusschen geplaatst kunnen worden.

Om deze fouten zooveel mogelijk te bestrijden is het onzes inziens van het grootste gewicht te zorgen, dat vooral de groepscommandant *zoolang mogelijk* zijn zelfstandig bevel behoude. Immers de groepscommandant, het kleinste onderdeel aanvoerende, kan uit dien hoofde het best waken tegen onbehoorlijk gedrang en verlies van tusschenruimten. Dit zelfstandig commando nu is gewaarborgd, volgens de rationeele indeeling, tot op ongeveer 400 M. van den vijand, als het derde peloton de veelvuldige verliezen zal komen aanvullen door de vuurlinie geleden.

De soldaten toch van het derde peloton vallen niet groepsgewijze in, maar vullen hier en daar de gapiingen aan, terwijl het nog op de been zijnde kader zoo veel mogelijk de in hunne onmiddellijke nabijheid zich bevindende strijders tot groepen vereenigt.

§ 61, over het vuur handelende, geeft ons aanleiding tot dezelfde opmerkingen, die wij reeds bij § 32 hebben gemaakt.

In § 62 wordt de bajonetaanval onderwezen. Niet duidelijk is het hier op welken afstand de bajonetaanval zal worden begonnen. De gezaghebbende tactici willen het laatste vuur op 150 M. van 's vijands positie doen uitvoeren (1), daarna de bajonet doen opzetten en met den versnelden pas oprukken. Op ongeveer 60 M. van den vijand wordt tot den storm overgegaan. Zooals trouwens ook hier wordt gezegd.

Het behoeft voorzeker geen betoog, dat hier van commando's nooit sprake zal kunnen zijn. Die laatste periode is, om met SHAKESPEARE te spreken, een hurlyburly dat hooren en zien doet vergaan.

§§ 64 en 65 leeren hoe de verspreide manschappen moeten inrukken.

Dat inrukken zal o. i. met meer snelheid en tevens eenvoudiger geschieden als elke groepscommandant de zijnen waarschuwt rechtsomkeert te maken en vervolgens met den looppas, schuins rechts of schuins links doet marcheerren om het front der achterstaande afdeling vrij te maken.

In het Tweede Hoofdstuk begint men den soldaat op onessen terrein te brengen (§ 67) en wil men (§ 68) eerst aan elk man afzonderlijk, daarna aan een groep en eindelijk aan een twee- of viertal groepen te gelijk onderwijs geven.

Deze manier, hoe doeltreffend ook, zal zeer tijdrovend zijn. Veel tijds echter (wij weten het allen) is voor dit onderricht niet beschikbaar.

(1) Zooals ook hier op bladz. 82 wordt voorgeschreven.

Immers de man gaat gewoonlijk eerst half Juli over tot de compagnies-instructie. Half Augustus wordt een lichter tot herhalingsoefeningen opgeroepen. Derhalve kunnen wij beschikken over vier à vijf, hoogstens zes weken om den nieuweling te oefenen in het schieten, den velddienst, de compagnieschool, de bataljonsschool en in het werkdadig gevecht. Wij weten dat den man dan een dosis van al die militaire vakken wordt toegediend maar dat van grondig onderwijs geen sprake kan wezen.

Wij vinden hierin een reden te meer om er op aan te dringen dat het z. g. werktuiglijk tirailleen worde afgeschaft en dat de man terstond op oneffen terrein worde gebracht.

Het markeeren van een vijandelijke afdeeling (§ 69) is zeer nuttig mits er losse patronen worden gebruikt om de positie zichtbaar te maken.

Wij meenen dat bij geen enkele oefening in het gevecht de losse patronen mogen ontbreken.

Zij zijn onmisbaar, om te doen zien met welke bezwaren men in de praktijk zal hebben te kampen; zij zijn onmisbaar, om officieren en onderofficieren in de vuurleiding te oefenen en den soldaten vuurdiscipline in te prenten.

§ 70 wordt overbodig, als het geweer omlaag voor alle gevallen wordt voorgeschreven.

In § 73 wordt voor effen terrein in den regel de knielende of liggende houding voorgeschreven.

De knielende houding wordt door de mannen van ervaring thans de meest practische genoemd, omdat het telkens nederliggen den man te veel afruit en dus vernietigend of verlammend inwerkt op zijn beweegbaarheid. In § 74 wordt ook erkend, dat voor de vuuruitwerking het knielen beter is dan het liggen.

Een enkel geval kan zich voordoen, dat de liggende houding vereischt wordt, b. v. bij den aanval op versterkingen, als de troepen zich geruimen tijd moeten ophouden vóór een linie van hindernissen om de werkers te beschermen, die de bedoelde hindernissen moeten opruimen of vernielen of als een linie op geheel open terrein eenige minuten zou moeten toeven onder een hevig vuur.

§ 77 uitsluitend een wenk voor den groepscommandant bevattende, zou n. i. bij § 126 moeten gevoegd worden.

Het voorschrift in § 84 gegeven, dat nu en dan bij het onderwijs van losse patronen zal gebruik gemaakt worden, is een kostelijk voorschrift. Te wenschen ware het, dat wij bij elke belangrijke oefening in 't gevecht over eenige losse patronen konden beschikken, om kader en manschappen te gewennen aan de onmisbare vuurdiscipline.

De losse patronen zouden hier vrij wat meer nut stichten, dan bij het salvo-vuur.

Werd voor altijd versnelde pas voorgeschreven, dan behoefde in § 85 niet op snelheid in 't verspreiden te worden aangedrongen.

Wij meenen dat het verder onpractisch is, voor dezelfde troepenafdeeling twee benamingen te hebben. Hier heet een »sectie" zoodra zij verspreid is, »afdeeling". Er is o. i. niets tegen om den naam »sectie" te behouden onder alle omstandigheden.

In § 87 is sprake van éclaireurs, vooruit te zenden, op hoogstens 100 M. en wel bepaald, zoolang de groepen nog gesloten zijn. Zij dienen tot verkenning en treden weer in hunne groep zoodra deze verspreid wordt. Zij wachten daartoe hunne groep in. Hun rol is dus zeer bescheiden.

BRIALMONT wil dezen éclaireurs, volgens het verlangen van invloedrijke militaire schrijvers, een meer ingrijpenden werkkring zien toebedeeld.

»Si le terrain est couvert et accidenté, zegt hij, les groupes se font précéder à une distance de 100 pas environ, par 2 éclaireurs choisis parmi les meilleurs tireurs et les soldats les plus intelligents.

Ces hommes fouillent et reconnaissent le terrain, observent l'ennemi, retardent la marche de ses éclaireurs, entravent ses reconnaissances, indiquent les points où le groupe pourra s'arrêter pour tirer avec efficacité sans trop s'exposer, les endroits qui devront être franchis rapidement et ceux qui ne pourront l'être qu'en prenant des précautions".

Een uitstekend voorschrift dunkt ons het volgende: »Quelquefois un officier accompagne les éclaireurs du bataillon, pour renseigner exactement le major, sur la situation et les intentions probables de l'ennemi".

In § 89 wordt een hulpmiddel geboden om bij 't vermengen van groepen verwarring te voorkomen. De oudste of jongste in graad zijnde groepscommandant neemt het commando. Wij vreezen dat dit geneesmiddel erger is dan de kwaal en tot een duel in de vuurlinie aanleiding kan geven. Eenvoudiger en practischer ware o. i. het voorschrift: »Bij het ouderling vermengd geraken van groepen, voert elk gegradueerde de mannen aan, die zich in zijn nabijheid bevinden".

Immers het vermengd geraken van groepen kan eerst plaats hebben binnen 400 M. van het doel, als een derde sectie de gesneuvelden hier en daar komt vervangen. De kogels zullen dan zoo geducht vliegen, dat er wel tijd en gelegenheid zal ontbreken om elkaar af te vragen op welken datum men korporaal of sergeant geworden is.

Over het nut van gesloten groepen in de vuurlinie valt niet te twisten. De ondervinding zal moeten uitmaken of de maatregel doeltreffend is. Maar wat ons bepaald nadeelig toeschijnt voor den goeden gang van zaken, is de bevoegdheid in § 90 aan den groepscommandant gegeven om op eigen gezag te doen vuren, ook als het vuur nog niet geopend is. Dat vuur van enkelen toch kan licht door zenuwachtige mannen, (die er bij ons maar al te veel zullen zijn) op de geheele linie worden overgeplaut.

De deugdelijke voorschriften van § 92 en 93 en 94 hooren o. i. eveneens bij de Alg. verplichtingen van den groepscommandant te worden gevoegd.

In § 96, handelende over den bajonetaanval, wordt gelast:

»Bij het vooruitrukken met den versnelden pas, moeten van elke groep sommige door den groepscommandant aan te wijzen manschappen snel vooruitgaan, om staande een enkel schot op de voorgelegen stelling af te geven en zich daarna weder in de linie doen opnemen.»

Deze handelwijze wil ons niet practisch voorkomen. In die laatste periode toch zal 't geraas zoo groot wezen, dat het onmogelijk wordt enkele manschappen aan te wijzen, die vooruit moeten snellen om te vuren.

De jongste ondervinding heeft geleerd, dat er meestal op ongeveer 300 M. afstand van het doel een pauze in het gevecht ontstaat, waarin de aanvaller zijn krachten herzamelt voor de gevaarlijke laatste periode. Het vuur wordt daarna concentrisch gericht op het aangewezen punt van doorbraak, terwijl de artillerie de infanterie steunt, door over de hoofden heen te vuren.

De Russen noemen die laatste 300 M. de doodenstreek; zij mag niet zonder vuren worden doorgetrokken, omdat de marsch zonder vuren den aanvallenden soldaat niet opwekt en op den vijand niet den overweldigenden indruk maakt van rookwolken, doorkliefd met bliksemstralen.

Bij den opmarsch al vurende wordt het moreel des aanvallers verhoogd door den rook die hem omhult, het geraas dat hem vergezelt, door den kogelregen, die hem voorafgaat, terwijl het moreel des verdedigers door dezelfde oorzaken geknot wordt. Daarom bevelen de gezaghebbende Russische generaals aan en is naar wij meenen nu bij de Russen voorgeschreven, dat van 300 M. te beginnen elk man zal vuren al voortgaande zonder te veel aan het richten te hechten. De geheele linie rukt dus met versnelden gang op, en elk man maakt slechts even halt om staande te vuren.

Dit vuur zal weinig treffers geven, maar er is ook geen sprake van juistheidsvuur; het is een horizontaal raseerend vuur, dat op korte afstanden dezelfde uitwerking heeft als het vuur van liggende schutters. Er wordt gericht op den rook, die den vijand maskeert.

Niemand mag een knielende of liggende houding aannemen, aangezien dit aanleiding zou kunnen geven tot achterblijven. »Un homme tombe, zegt de Kolonel ARDANT DU PICQ, un homme tombe, s'embusque; comment voir si c'est d'une balle ou de peur d'aller plus loin?»

Op \pm 450 M. eindelijk wordt de laatste halt gemaakt, het laatste vuur gegeven. De reserven rukken aan, de bajonet wordt opgezet; het vuur houdt op en de linie in den rug gesteund door de reserven, treedt aan met den versnelden pas en gaat op \pm 50 M. tot den stormloop over.

Met § 401 begint het gedeelte, waarin tal van tactische voorschriften en wenken voor aanvoerders van hoogere en lagere rangen worden gegeven, die

wij voor 't grootste deel uit dit reglement zouden wenschen te weren. Het nut van die wenken is onbetwistbaar. Wij zouden ze daarom liever afzonderlijk wenschen als: »Wenken betreffende de gevechtsleiding voor officieren».

Wij meenen verder dat dit reglement aanzienlijk bekort zou kunnen worden, door het nitlichten van overbodige voorschriften.

Zoo beduidt b.v. § 94 den groepscommandant dat hij het vuur zijner groep moet doen staken als het doel niet meer zichtbaar is; zoo leert § 101 den aanvoerder der compagnie, die vaak vergrijsd is, zij 't ook niet in de practijk, dan toch in de theorie, dat elk gevecht door een verkenning moet worden voorafgegaan; zoo bevat § 85 de naïeveteit, dat indien de afstanden tusschen de groepen verloren zijn gegaan, die afstanden hernomen moeten worden, zoodra de daarvoor bestaande oorzaak vervalt enz. enz.

Uit § 105 blijkt reeds, dat zoodra meer dan een sectie in de vuurlinie treedt er op de rechter- of linkergroep zal moeten verspreid worden, ergo dat het afstand nemen van vleugel tot vleugel 't meest practische is.

In § 108 wordt voorgeschreven, dat soms de reserve den laatsten aanloop zijdelings moet ondersteunen en wel uit een opnamestelling. Hierbij rijst de vraag of dit zijdelingsch ondersteunen ooit zal kunnen plaats hebben zonder gevaar voor de eigen troepen?

Uit het voorschrift in § 109 volgt, dat de commandant der vuurlinie eigenmachtig over een gedeelte van de tweede linie of »het soutien» mag beschikken en dat de compagniescommandant niet altijd de vrije beschikking heeft over de reserve.

Het geval is dus denkbaar dat de commandant der compagnie een soort van figurant wordt in het bloedig drama. Ofschoon wij geen voorstanders zijn van centralisatie quand même, achten wij toch deze bepalingen in hooge mate noodlottig. Eenheid in de handeling wordt niet bevorderd, maar verbroken als een liniecommandant op eigen gezag over versterking beschikt.

Wij komen nader op dit euvel terug.

De §§ 112—124 zijn opnieuw gewijd aan belangrijke wenken betreffende het »vuren».

Beschouwt men het reglement als een leerboek voor officieren der schutterijen, die nooit krijgskundige werken lezen, dan kan men vrede hebben met de omslachtigheid en langdradigheid, die hier om den voorrang strijden.

Zeer te recht wordt in § 118 gezegd, dat op het laatst van den strijd een bepaald getal te verschieten patronen niet meer genoemd wordt.

Waarschijnlijk wordt dit reeds onmogelijk op 500 M. van het doel. Daarom hadden wij gaarne in het reglement opgenomen gezien de woorden van den ondervindiggrijken schrijver der bovengenoemde brochure, die wij hier doen volgen:

»Als de wederzijdsche vuurliniën elkaar meer naderbij komen (binnen 500 M.) en de verschillende afdeelingen (sectiën, groepen) vermengd geraken, worden de pauzen in het vuur denkbeeldig. Het vuur van de eene groep eindigt,

dat eener andere begint en het geraas belet permanent het overbrengen van bevelen.

Geen ander hulpmiddel blijft over dan het geheel doen ophouden van het vuur overal waar het te hevig wordt.

Hiertoe zal men kunnen geraken door schel en herhaald fluiten. Al de officieren die in de linie zijn, moeten dan krachtig ingrijpen.

Deze algeheele schorsing van het vuur die, juist in de beslissende phasen van het gevecht, het voornaamste middel is om pauzen te verkrijgen en meester te blijven van het schot, moet om haar hooge belangrijkheid, dikwerf worden bevelend. De troep moet in dit opzicht op een trap van *volstrekt onberispelijke voorbereiding* worden gevoerd, als men de hoop wil behouden om in den oorlog een *voldoend resultaat* te verkrijgen.

Men zal dit resultaat bereiken door bij elke oefening, ten minste één keer het vuur te doen staken, op het oogenblik, dat het zijn grootste kracht heeft bereikt.

De moeilijkheden der uitvoering moeten worden overwonnen *enkel en alleen* door middelen, die hunne volledige toepassing vinden — (niet op het exercitieveld maar) — op het slagveld."

Dat dus bij elke oefening in het gevecht losse patronen moeten aanwezig zijn, is o. i. een *conditio sine qua non*.

Als men § 119 aandachtig leest en overweegt wat zware taak hier den sectiecommandant op de schouderen wordt gelegd, dan zou 't ons geen verwondering baren als wij dezen of geenens sectiecommandant in wanhoop hoorde uitroepen: »My musket for a horse!"

Van den commandant der linie willen wij maar zwijgen. Zeer wijselijk lezen wij betreffende zijn verplichting in § 119 derde regel van onder *zoo mogelijk*.

Tot onze groote verbazing lezen wij in § 122 *andermaal*, dat de sectiecommandant niet moet laten schieten op een doel dat, *buiten het gezicht* is.

Waarlijk een zeer geringe dosis gezond oordeel wordt in dit reglement aan officieren en onderofficieren toegeschreven.

Alvorens van het »vuren" af te stappen moet ons nog de betuiging van het hart, dat de derde alinea van § 115 een der beste voorschriften is van het geheele boek.

De belangrijke § 124 handelende over het aanvallend gevecht eener zelfstandig optredende compagnie geeft ons aanleiding tot enkele vragen en bedenkingen

Als wij hier weer lezen: »De tirailleurlinie lost zich in groepen op" dan rijst bij ons *andermaal* ernstigen twijfel aan de doelmatigheid van dien maatregel, omdat ervaren mannen het verspreiden reeds op 1500 M. aanbevelen en omdat een verspreide groep even goed in de hand te houden is als een gesloten groep.

Verder lezen wij bladz. 44:

»Wordt een onafgebroken beweging der tirailleurlinie wegens te groote verliezen onmogelijk, dan gaat de linie, op bevel van haar commandant, sprongsgewijze voorwaarts. Bestaat de tirailleurlinie uit twee sectiën en wordt een sprongsgewijze voorwaarts gaan in haar geheel niet meer doeltijk, dan kan die beweging, na bekomen last van den commandant der linie, per sectie op bevel van den sectiecommandant worden uitgevoerd (nb.) nadat deze eerst het vuren heeft doen staken».

Deze handelwijze is in strijd met het gevoelen van gezaghebbende aanvoerders, die juist het omgekeerde verlangen. Zij wenschen namelijk de sprongen te doen beginnen met *gedeelten* van de linie en wel met »groote gedeelten» zoodra 's vijands vuur een degelijke uitwerking verkrijgt d. i. op 700 M. Volgens de jongste Russische voorschriften moeten die sprongen aanvankelijk 75 M. groot genomen worden.

Het telkens opstaan en nederploffen, gepaard aan het gebruik van den looppas, mat den man geweldig af. Er is bewezen, dat door de veelvuldige hulten de aandrift der strijders verkoeld en hun fysieke kracht gebroken wordt en — wat het ergste is — dat de soldaten daardoor opmerkzaam worden op de gelede ne verliezen.

Dezelfde mannen van ervaring eischen verder dat van 500 M. te beginnen, de sprongen met de geheele linie zullen worden uitgevoerd.

Deze eisch komt ons rationeel voor. Het is inderdaad veel moeilijker een gedeelte van de linie, dat zich een goede stelling heeft gekozen, te doen opstaan en te verplaatsen, dan de geheele linie door één machtige impulsie, op één invloedrijk bevel tot voortgaan te bewegen.

Ook is het allerduidelijkst, dat in de alles beslissende periode, d. w. z., te beginnen op \pm 500 M. van het doel, alléén de aanvoerder der geheele linie kan en mag beoordeelen, of het wenschelijk is een nieuwen sprong voorwaarts te maken en vooral hoe groot die sprong zal moeten zijn.

Eenige regelen verder lezen wij:

»Het kan noodig zijn, de tirailleurs met behulp van één of meer groepen van het soutien tot een verder vooruitrukken te nopen. Die groepen gaan daartoe met den looppas voorwaarts, dringen door de tirailleurlinie heen, verspreiden zich snel en trachten de tirailleurs tot een nieuwen sprong mede te sleepen. Bij deze versterking moet vermenging der tirailleurs zooveel mogelijk worden vermeden».

Als wij onze gedachten goed bepalen bij deze drie eischen: 1°. door de linie heen dringen, 2°. zich snel verspreiden en 3°. de achter zijnde linie tot een nieuwen sprong mede sleepen, dan valt het inderdaad zeer bezwaarlijk zich voor te stellen, dat de versche manschappen deze rol van lawine naar behoren zullen vervullen.

BRIALMONT schrijft dan ook, dat volgens het gevoelen van practici, het denkbeeld onpractisch is, om het gros, hetzij geheel, hetzij bij gedeelten,

door de vuurlinie heen te willen voeren om den stormaanval te doen, terwijl inmiddels de vuurlinie blijft vuren of mede aanvalt.

In de laatste oorlogen heeft zich de vuurlinie steeds *vóór en gesteund dóór* het gros op den vijand geworpen.

Bij de Russen is thans voorgeschreven, dat, terwijl het laatste krachtige vuur plaats heeft op ± 150 M., de nog in reserve zijnde *échelons in geheel ontwikkelde orde* moeten oprukken. Zoodra zij nabij de vuurlinie zijn gekomen, rukt deze vooruit, zonder halt te maken en gaat *aldus in den rug gesteund* op ongeveer 60 M. tot den stormaanval over.

Nuttig zou 't o. i. w. zijn, dit voorschrift van de Russen over te nemen, omdat het gebaseerd is op den aangeboren angst van den man, die, vooral bij onze nieuwelingen in den krijg, niet gering zal wezen. Van de vroegste tijden af leert ons de krijgshistorie, dat de strijdende mensch behoefte heeft aan steun. Die steun ontvangt hij krachtig door dit voorschrift, dat dus verre te verkiezen is boven de theorie van 't meesleepen.

Op bladz. 46 lezen wij: »Wanneer de tirailleurlinie het laatste vuur opent zal het soutien, indien dit nog niet in de linie is opgelost, zich onmiddellijk *daar achter* begeven, ten einde het vuur der tirailleurs door snelvuur te ondersteunen. Inmiddels blijft de reserve vooruit marcheeren. Wij hebben te vergeefs onze gedachten gepijnigd met de vraag, hoe een linie dicht *achter* een andere opgesteld, deze laatste *door vuur* zal kunnen ondersteunen zonder gevaar voor de mannen van de ondersteunde linie.

Hier zit bovendien de utopie voor, de ondersteunings- of tweede linie of zooals hier steeds gezegd wordt »het" soutien, nog intact te hebben op het oogenblik, dat de voorste linie het laatste vuur opent, dus op ± 150 M. van het doel, terwijl de laatste ondervinding leert dat de verliezen van 1800—500 M. reeds $\frac{1}{2}$ van de voorste linie bedragen, dat op 500 M. de linie dus versterkt moet worden en dat op ongeveer 400 M. van het doel reeds een derde échelon noodig is om den strijd vol te houden.

Bij de verdediging eener stelling door een compagnie wordt voorgeschreven, (bladz. 50) dat door »het" soutien, (zoo mogelijk gesloten) op 400 M. en daar beneden, salvo-vuur moet worden gericht op de gesloten vijandelijke afdeelingen of als deze geen geschikt doel aanbieden op de tirailleurs.

De mannen van ervaring zeggen hieromtrent, dat hoewel de troepen bij de verdediging kalmer zijn en beter naar het commando luisteren, dan bij den aanval, de massa-vuren op commando in de laatste periode niterst moeilijk zijn uit te voeren.

Sprekende over de uitkomsten van den oorlog 70—71, zegt von Boguslawski: »De verdedigers beproefden steeds massa-vuren uit te voeren, maar het bleef altijd bij gebrekkige en vruchteloze pogingen.»

De Kolonel KOUROPATKINE zegt in zijn aantekeningen betreffende den 3den slag bij Plewua:

»De vuren uit een versterkte stelling vermeerderen niet in dichtheid naarmate de aanvaller nadert: het schijnt zelfs, dat de juistheid der schoten het grootst is tusschen 2000 en 600 pas om vervolgens te verminderen. De angstige mannen houden op met schieten, de minder angstige laden en trekken af zonder zich te vertoonen" (dus zonder te richten).

Gevolg: de kogels spoorren in menigte over de hoofden der aanvallers.

Maar op een andere plaats, schrijft dezelfde Kolonel, chef van den staf bij Generaal SKOBELEF, dat in al de verdedigingsgevechten vóór Plewna, de Russen hunne tegenstanders hebben teruggewezen door middel van salvo's op zeer kleine afstanden 100 à 150 pas: »de Turken namen de liggende houding aan, zonden hun een regen van vrij onschadelijke kogels toe en namen vervolgens de wijk met den looppas".

»Het eerste salvo zegt hij, heeft gewoonlijk weinig uitwerking maar een krachtvol aanvoerder heeft den troep weldra in de hand, en men verkrijgt juiste salvo's welke ook de afstand van den vijand moge zijn. Deze salvo's hebben steeds de aanvallen der Turken doen staken op 100 à 150 pas van onze loopgraven".

OSMAN PACHA had te Plewna eenige keurregimenten, geheel samengesteld uit ervaren troepen. Zij toonden bij de verdediging der loopgraven evenveel koelbloedigheid als de Russen.

De correspondenten van de *Pester Lloyd* en van de *Militair Zeitung* schreven van hen: »De Turksche bataljons lieten de Russen naderen tot 300 pas, en gaven dan salvo's, zoo werkdadig, zoo juist, zoo moorddadig dat de aanvallers ze niet konden doorstaan".

VON SCHERFF eindelijk zegt: »De verdediger moet zich steeds de mogelijkheid voorbehouden van massa-vuur, dat echter bijna onmogelijk wezen zal in den vorm van salvo's".

Uit alle deze verklaringen, vaak tegenstrijdig, valt niet anders te beshuiten dan het volgende:

Om salvo-vuren uit te voeren, zelfs in de voor de verdediging meest gunstige omstandigheden, hebben wij soldaten noodig, die in hooge mate vuurdiscipline bezitten. En hiertoe kunnen wij niet geraken, dan door veelvuldige oefeningen met losse patronen.

Wat aangaat de laatste periode van het gevecht, waar gewezen wordt op een zijstelling der reserve of op een flankaanval merken wij op, dat het nuttig zou wezen, hierbij nog een paar raadgevingen te voegen van onze Deutsche naburen.

VON SCHERFF zegt: »De beste manier om den beslissenden tegenaanval of weerstoot uit te voeren, bestaat in het aanvallen van 's vijands flanken, terwijl hij stormt of wel hem aan te vallen onmiddellijk na den storm in de positie, die hij veroverd heeft". En het Pruisische reglement wil, dat men, als 's vijands storm gelukt, niet rechtsomkeert zal maken, maar over de geheele linie hem zal aanvallen.

Dat reglement zegt: »Door den vijand den rug toe te keeren lijdt men de gevoeligste verliezen. De aanvaller toch, die zich in de positie nestelt, kan zijn vervolgend vuur dan met de meest mogelijke kalme uitvoeren, en zelfs op grooten afstand nog den verdediger vernietigen.»

De Duitschers zijn dus van oordeel, dat men ook in het laatste oogenblik nog den moed niet mag opgeven. En is de zaak wanhopig dan is 't nog beter in front te sneuvelen, dan als een vluchtend wild in den rug geschooten te worden.

Wij zouden gaarne dit beginsel in ons reglement zien opgenomen.

De lange lijst van verplichtingen in § 126 aan den Commandant eener groep opgelegd doet ons duizelen en wij vragen verbijsterd of het niet wenschelijk ware, aan punt 9 nog een tiende toe te voegen luidende als volgt:

»Kan een groepscommandant al het vorenstaande niet volbrengen, dan moet hij er toch naar trachten: »het streven zelfs is schoon.»

Maar tevens meenen wij te mogen vragen: Als er zóóveel vereischt wordt van een groepscommandant, is het dan niet zeer urgent, om van stonde af aan meer zorg te besteden aan de opleiding van ons kader tot deze hoogst gewichtige betrekking?

Men zal algemeen moeten erkennen, dat ons kader in dit opzicht op een lagen trap staat.

Wij lezen onder de verplichtingen van den commandant der tirailleurlinie § 130 p. 4: o. a.:

»Hij verwittigt den commandant van het soutien, wanneer dit in de linie moet optreden. Zoo noodig geeft hij op zijn verantwoordelijkheid het bevel tot den laatsten beslissenden aanloop.»

Men is gewoon te declameeren tegen centralisatie en dikwerf zeer te recht. Als GAMBETTA uit zijn kamer binnen Tours orders geeft voor 't gevecht aan CHANZY of AURELLES DE PALADINE, die op honderd K.M. afstands tegenover den vijand staan, dan noemen wij dit allerzotst.

Maar geheel iets anders is het als op het gevechtsveld, aan den bevelhebber eener tactische eenheid, door een zijner onderbevelhebbers in *zijn onmiddellijk nabijheid* een deel van zijn zelfstandigheid wordt ontrukkt.

Hier wordt de deur wijd geopend voor misverstand en wanorde en zelfs voor insubordinatie. Hier wordt de mogelijkheid geboren, dat een comp. commandant de verantwoordelijkheid voor een mislukte coup op een zijner ondergeschikte officieren werpt.

Wij achten dus *deze* decentralisatie in hooge mate rampzalig.

Maar van een anderen kant beschouwd is het geval wel denkbaar, dat een ondergeschikt officier dergelijke ingrijpende maatregelen heeft te nemen?

Wij gelooven het niet, mits de commandant der comp. *naar den eisch* zij toegerust.

Naar den eisch d. w. z. *als hij te paard zit*. De bevelhebber eener af-

deeling van 200 à 250 geweren moet te paard zijn, wil hij zijn moeilijken werkring in het gevecht goed vervullen.

De ondervinding der laatste gevechten heeft geleerd dat op 500 M. van het doel de linie versterkt moet worden. De helft eener compagnie is dan zeker in de vuurlinie noodig. Hieruit volgt dat de commandant der comp. zelf op dat oogenblik het bevel over de vuurlinie op zich neemt. Door middel van wenken en ordonnansen laat hij vervolgens geleidelijk versterking aanrukken, hij stúgt af als hij 't oogenblik daartoe gunstig acht en geeft *zelf*, door vooruit te snellen, het sein tot den stormaanval.

Tot de verplichtingen van den commandant van het soutien behoort o. a. (§ 132) dat hij met zijn afdeling op een *behoortijken* afstand achter de vuurlinie moet volgen.

Wij gelooven, dat de onbestemde uitdrukking *behoortijk* hier niet op haar plaats is, dat het noodzakelijk is voor tweede en derde liniën en voor het gros of de reserve, in het reglement bepaalde afstanden voor te schrijven.

De oorlog van 1877 heeft o. a. geleerd dat elke afdeling der gevechtslinie zooveel mogelijk gevrijwaard moet wezen tegen de schoten, die op de onmiddellijk voorgaande worden gericht.

Als de tweede linie laat heeft van de kogels, die op de eerste gemikt zijn, doet zich het verschijnsel voor door den Generaal TROCHU genoemd *se sauver en avant*. De soldaten van de tweede linie snellen naar voren, om aan den strijd deel te nemen en er heeft een ontijdige vermenging of liever versterking plaats.

De Russische generaal ZEDDELER zegt dat de Russische liniën in 1877 veel leden van het Turksche vuur, omdat zij te veel waren opgesloten; de reserven waren te snel in de vuurlinie opgelost ten gevolge van den onweersaanbaren aandrang der troepen om vooruit te snellen, als zij in tweede linie veel van het vuur te lijden hebben.

Toch mag de afstand niet te groot wezen, daar de tweede linie tijdig de eerste moet helpen.

Dus zijn de practici er toe gekomen om vast te stellen, dat in open terrein de afstand tusschen de beide voorste liniën ruim 100 M. zal moeten bedragen.

In bedekt terrein is het zaak de helft of een derde van dien afstand te nemen ten einde spoedig te kunnen aanvullen als de keten hier of daar verbroken wordt. De derde linie moet van het oogenblik dat de verspreide orde wordt aangenomen, (1500 M. van het doel) zorgen in open terrein ruim 250 M. achter de tweede te blijven. Deze regel is een gevolg van de volgende overweging.

Als de strijdende partijen met hunne voorste liniën op 500 M. van elkaar verwijderd zijn, ontstaat er gewoonlijk een pauze in het vuur. Beide partijen scheppen adem en bereiden zich tot den ernstigen aanval voor, nu zij in de streek treden van het zeer werkdadige geweervuur.

Op dat oogenblik moeten de beide voorste liniën één geheel uitmaken tot aanvulling van de geleedene verliezen en de derde linie (die nu tweede wordt) dient nog ruim 350 M. achter te zijn, ten einde te blijven buiten het werkdadig geweervuur van de tegenpartij, die dus op ruim 850 M. van haar verwijderd is.

Bleef zij verder af, zij zou de vuurlinie niet tijdig genoeg kunnen ondersteunen; was zij daarentegen op dit tijdstip meer opgesloten, zij zou te veel te lijden hebben, van het op de voorste linie gerichte vuur en wellicht toegeven aan den aandrang »de se sauver en avant". De laatste Russische voorschriften luiden, dat de afstand tusschen eerste en derde linie nooit meer mag bedragen, dan de afstand van die eerste linie tot de vijandelijke linie. Bij het begin der handeling in open terrein houdt de derde linie 500 pas (375 M.) van de vuurlinie en het *gros* (d. w. z. 2 compagnieën) eveneens 375 M. van de derde linie. Dus is de geheele diepte van het bataljon in open terrein 750 M., terwijl de helft of 375 als normaal geldt bij golvend of bedekt terrein.

Op deze wijze is de onderlinge tijdige ondersteuning het meest gewaarborgd en de ontijdige ineensmelting der liniën zooveel mogelijk belet.

Naar onze meening zou het raadzaam zijn, deze bepaalde getallen uit het Russische reglement over te nemen.

Wij achten deze voorschriften oneindig beter dan de onze, waar in § 132 sprake is van een *behoorlijken* afstand en in § 124:

Het soutien volgt de tirailleurlinie aanvankelijk op den afstand van 200 M. doch vermindert dezen gaandevoeg gedurende het voorwaarts gaan.

Nu wij toch spreken van soutien en reserve of van tweede en derde liniën willen wij er nog bijvoegen dat de volgende bepalingen ons beter toeschijnen dan de onze.

»De orde, waarin de opvolgende échelons zich bewegen, zal de verspreide orde zijn, zoodra zij komen in de zone van het zeer werkdadige geschutvuur.

Op \pm 1500 M. van den vijand wordt de voorste afdeeling (vuurlinie) verspreid. De tweede en derde échelons volgen de linie 't zij op één gelid 't zij met geopende roetten. Dit zal afhangen van de hevigheid van 's vijands vuur.

Is het terrein bedekt of golvend, dan kunnen of mogen de tweede en derde liniën uit de flank marcheeren."

Naar aanleiding van § 136 »verplichtingen van den compagniescommandant bij den aanval" herhalen wij, dat deze aanvoerder een paard noodig heeft.

Er staat: »Voor de goede leiding van het geheel begeeft de compagniescommandant zich, waarheen hij noodig acht". Heeft hij geen paard, dan kan hij zich niet begeven overal waar zijn tegenwoordigheid wordt vereischt. Ook zal hij te voet zijnde meestal niet in staat zijn, een goed overzicht te behouden van het geheel. Een goede leiding zal dus bij gemis van een paard hoogst bezwaarlijk en dikwerf onmogelijk zijn.

Het is een gebiedende eisch van onzen tijd, dat b.v. de beide oudste kapiteins van elk bataljon bereiden zijn, niet om bij een parade te paard hunne skelet-compagnieën van 30 man te commandeeren, maar om zich aanhoudend te bekwamen voor den rang van hoofdofficier en ook om zoo noodig hunne compagnieën op oorlogssterkte goed te kunnen aanvoeren. Eens per jaar een tour de force van drie dagen op een huzarenpaard (anders gezegd kadermanoeuvre) is daartoe geen voldoende oefening.

Naar aanleiding van § 141 en § 142 merken wij op, dat het zekerste middel om zoo lang mogelijk de compagnieën zelfstandig te houden, voorzeker daarin bestaat, twee compagnieën naast elkander in de vuurlinie te brengen. Op deze wijze is ook het welslagen van den aanval het best ge waarborgd.

Immers, de commandant der compagnie heeft dan geen buitensporig lange linie aan te voeren en het voordeel ontstaat, dat één compagnie b.v. voor een front- en de andere voor een revers- of flankaanval kan gebezigd worden.

Zeer te recht wordt in § 149 voorgeschreven, dat slechts *bij uitzondering* een geheel bataljon tot vorming van de voorste linie mag worden gebezigd. Wij zouden het wenschelijk vinden, het *bij uitzondering* te doen vervangen door *niet dan in de uiterste noodzakelijkheid*. Immers een bataljon in één linie kunnen wij, op 500 M. b.v. van het doel, berekenen op \pm 600 geweren. Die linie zal dus \pm 700 M. breedte hebben en in bedekt of golvend terrein door één aanvoerder niet te overzien wezen, tenzij deze plaats neme in een ballon captif.

Ook in § 151 wordt er weder als elders op gewezen, dat de compagnieën die in de hoofdlinie zijn (d. w. z. die het gros van de 1ste linie vormen), hare afstanden tot de voorste (vuur-) linie allengskens zullen verminderen, zoodat zij te allen tijde deze kunnen ondersteunen. Wij komen dientengevolge er op terug dat een hepaling van afstanden in de verschillende phasen van het gevecht ons zeer noodzakelijk voorkomt.

Het Russische reglement is in dit opzicht navolgenswaardig.

Ook in dit tweede Hoofdstuk van het reglement wordt o. i. veel aange troffen wat overbodig is en veilig aan het gezond verstand der aanvoerders kan worden overgelaten.

Ten bewijze daarvan wijzen wij op bladz. 71 tweede alinea, bladz. 74 1ste alinea. »Bestaat er evenwel gevaar, dat enz.» Zoo ook § 165 enz.

In § 180 wordt peremptoir voorgeschreven: »op 600 M. opent men het salvo-vuur der groepen; op 400 M. het tirailleur-vuur».

Wij mogen hiervan dus niet afwijken, maar blijven het voorschrift op zijn zachtst gesproken zonderling vinden, met de wetenschap dat Fransche en Duitsche voorschriften, dat mannen van gezag het individueel vuur reeds op 600 M. doen beginnen.

BRIALMONT zegt van de afstanden tusschen 600 en 500 M. sprekende:

Les groupes continueront le tir individuel. *Ils n'employeront le tir par-*

salvo que lorsqu'il se présentera un but important (groupe d'officiers, batterie, troupe en ordre serré, etc.) ou, en terrain accidenté, lorsqu'un groupe ennemi se montrera à découvert".

Onzes inziens ware het beter het aanwenden van salvo's *binna* 600 M. aan het beleid der aanvoorders over te laten.

Aangezien het onweersprekelijk is, dat de verticale projectie van den bodem een ingrijpenden invloed heeft op de uitwerking van het schot, missen wij noode in het derde Hoofdstuk eenige wenken voor de vuurleiding.

De Fransche Overste Piquié heeft door berekening overtuigend aangetoond, dat van de salvo-vuren de meeste uitwerking te verwachten is 1°. op een terrein flauw dalende naar 's vijands zijde en 2°. op een door den vijand bezet plateau.

Wat het eerstgenoemde voordeel aangaat, is uit genomen proeven o. a. gebleken, dat als de hellingshoek van het dalende terrein gelijk is aan den invalshoek van de onderste of laagste kogelbaan van den bundel, de *diepte* der goed getroffen strook 2½ maal grooter is dan op een terrein evenwijdig aan de richtlijn.

Wat het tweede voordeel betreft, wordt aangetoond, dat het salvo-vuur op 1000 M. het best een plateau raseert behooiende bij een heuvel van \pm 100 M. hoogte. Is in 't algemeen de heuvel *n* M. hoog dan wordt het plateau het voordeeligst beschoten op den afstand van $100 \times n$. Gebruik makende van deze wetenschap was b. v. de volgende wenk niet overbodig:

»Gebruik vooral het salvo-vuur als het terrein vóór de vuurlinie flauw daalt en als de vijand de kruin van een heuvel heeft bezet".

De hoogte van een heuvel is in ons land op het oog gemakkelijk te bepalen, aangezien zij bijna nooit de 100 M. te boven gaat.

Ten slotte moeten wij verklaren, dat ook van dit voorschrift taal en stijl ons niet altijd onberispelijk toeschijnen.

De zinsbouw wekt nu en dan het vermoeden, dat wij met vertalingen van uit hun kracht gegroeide Duitsche volzinnen te doen hebben.

Tot staving van ons beweren wijzen wij o. a. op § 116 2de alinea 1ste volzin; op § 121; op het pleonasme in § 124 5de alinea; op § 130 tusschenzin enz.

De 4de alinea bladz. 50 is ons duister.

Ook zien wij de noodzakelijkheid niet in van germanismen als »bekomen" in de plaats van »verkrijgen" of »ontvangen". Evenmin bevroeden wij waarom *soutien* halstarrig als *oanzijdig* wordt beschouwd. Wellicht zal iemand, dit lezende, ons beschuldigen van haarkloven en muggenziften *of wel* ons toeroepen, dat onze reglementen geen modellen van taal en stijl behoeven te wezen.

Wij zouden daarop antwoorden, dat ze althans aan *kortheid* en *duidelijkheid* niets te wenschen mogen overlaten. Wij moeten ons jonge kader korte en

kernachtige volzinnen te verteeren geven. Bovendien is het toch ook van belang het aesthetisch element niet geheel en al te verwaarloozen. Wij moeten allen de reglementen lezen en bestudeeren maar de vorm kan er toe bijdragen om ons deze zware taak met meer genoegen te doen vervullen.

Van verschillende zijden is de loftrumpet over dit voorschrift gestoken, en is ons daarmede geluk gewenscht. Wij, voor ons, aanvaarden dien heilwensch onder benéfice van inventaris.

Hoeveel goeds en schoons er ook in dit voorschrift mege ueergelegd zijn, wij kunnen niet poseeren als onbepaald panegyrist.

Wij hopen op een eenvoudiger, maar vooral op een meer practisch reglement.

Zodra wij dit bezitten zullen wij mede juichen.

Nijmegen, September 1883.

VAN VLIJMEN.

Van harte welkom!

(*Vervolg van N°. 11, bladz. 810.*)

De overige artikels van den *derden Titel* zijn volgens de *toelichting* bijna alle overgenomen uit onze *militaire strafwetteksten*. Het *wezenlijk verschil* bestaat slechts in de *mate der straf*; overigens bepaalt zich het onderscheid tot wijzigingen in de *redactie*.

Met betrekking tot deze zal ik mij tot enkele opmerkingen en vragen bepalen. De woorden „uit lafhartigheid” in artt. 41 en 42 zou ik willen wijzigen in „lafhartig.” Het komt mij voor, dat door die wijziging in de *redactie* het aan den *rechter* blijft overgelaten, om te beslissen of het op de vlucht gaan, enz. kan worden gerangschikt onder het „lafhartig op de vlucht gaan, enz.”; terwijl hij de in de *Proeve* voorgestelde *redactie* de *rechter* moet bewijzen, dat lafhartigheid de *drijfveer* tot de daad is geweest. Wanneer b. v. een *militair*, die bij het oprukken tot het gevecht heimelijk weg blijft of zich verbergt, zich voor den *rechter* verdedigt met te zeggen, dat hij dit gedaan heeft, omdat bij zijn dood zijn gezin ten prooi is aan ellende, kan dan de *rechter* beslissen, dat hij die daad uit lafhartigheid heeft verricht?

Wel mag, naar ik meen, de daad van een *militair* die zijne kameraden in den steek laat, een lafhartige daad worden genoemd.

Het feit van art. 44 (de bevelhebber, die de vervolging van een geslagen vijand nalaat of stankt) zou ik aan het oordeel der *geschiedenis* overlaten, voor zoover het niet kan gebracht worden onder niet-opvolgen van gegeven bevelen.

In art. 45 wordt straf bedreigd tegen den *schildwacht* die zijn post verlaat, zonder afgelost te zijn of aan zijn orders of *consignes* voldaan te hebben, of die zich op zijn post aan *dronkenschap* schuldig maakt. De woorden „zonder afgelost te zijn of aan zijne orders of *consignes* voldaan te hebben” kunnen weggelaten worden; want het verlaten bij de *aflossing* behoeft niet speciaal uitgezonderd te worden, omdat den *schildwacht* dan be-

volen wordt, zijn post te verlaten en ambtelijk bevel ontoerekenbaar maakt; terwijl ik mij slechts één geval kan voorstellen van een schildwacht, die zijn post mag verlaten, na aan zijn orders of consignes voldaan te hebben, d. i. wanneer dit verlaten, b. v. op een zekeren tijd, in zijn orders of consignes voorkomt (want in elk ander geval wordt hij afgelost); maar ook dit behoeft niet speciaal uitgezonderd te worden, want ook dan is er ambtelijk bevel.

Daarentegen komt in dit artikel niet voor de schildwacht, die op zijn post blijft, maar niet aan zijn orders of consignes voldoet (hetgeen opzettelijk of door verzuim kan geschieden) en die moet toch ook kunnen gestraft worden.

Zou het niet noodzakelijk mogen worden geacht, ook de doodstraf te bedreigen voor het geval, dat een schildwacht op de voorposten een dier leiten pleegt? De veiligheid van een geheel leger kan van de waakzaamheid van een schildwacht afhangen. Moet ook de schildwacht in een door den vijand ingesloten plaats (in de nabijheid van den vijand gelegen sterkte?) niet gelijk gesteld worden met den schildwacht in de nabijheid van den vijand op de voorposten? Bij een belegering zullen natuurlijk zoolang mogelijk schildwachten buiten de sterkte worden gehouden en die behooren voorzeker tot de veiligheidstroepen; maar wanneer de insluiting nauwer wordt en de schildwachten niet meer buiten kunnen blijven, worden zij in hun dienst vervangen door die op de wallen, die dan eigenlijk ook tot de veiligheidstroepen te rekenen zijn. Stelt de wetgever nu echter een bijzondere straf voor alle schildwachten zonder onderscheid in een door den vijand ingesloten plaats (art. 45, 3^e alinea), dan mag ook de rechter niet onderscheiden.

De schildwacht, die uit onachtzaamheid zijn consignes niet nakomt, zou in vredestijd disciplinair kunnen gestraft worden; misschien ook wel de schildwacht die op zijn post slaapt (art. 46).

Zou naast den schildwacht in al deze gevallen ook niet de wachtcommandant met straf moeten bedreigd worden? Men stelle zich een dronken veldwachtcommandant voor.

In art. 51 is het misdrijf van art. 206 Str. tot een gemengd misdrijf gemaakt. Ik zou de straf evenzeer met twee jaren willen verhoogd zien, indien het feit den dood ten gevolge heeft.

Het feit van art. 104 C. W. (valscheid in een verlof pas) moet m. i. een militair delict blijven.

Verder zou ik in overweging willen geven om het opzettelijk mishandelen of dooden van een paard, waarop bij verschillende vonnissen en sententiën, zoo hier te lande als in Indië, art. 62 j^e 17, art. 95, art. 190 C. W. en het Reglement van Krijgstucht is toegepast (1), met gestrenger straf te bedreigen dan in art. 254 Str. is voorgeschreven en daarbij verschil in strafbedreiging te bepalen, naarmate het paard al of niet aan de zorg van den dader was toevertrouwd.

(1) Mr. M. S. POLS, *Het Crimineel Wetboek*, bladz. 224 en 229.

Is het eindelijk wel voorzichtig, de feiten van artt. 64 en 65 C. W. geheel achterwege te laten? Als een bewijs, hoezeer FREDERIK DE GROOTE het uiten van kreten tegenging, tevens als een voorbeeld van verheven opvatting der krijgstuicht, moge het volgende dienen.

In den slag bij Zorndorf hield de Koning stand nevens een bataljon, waarin de vijandelijke kogels groote verwoestingen aanrichtten. De vaandrig van het bataljon viel doodlijk getroffen ter aarde; de hevige pijn ontlokte den jeugdigen krijger luide klachten. »Vaandrig, sterf stil!», sprak hem de Koning toe — en geen woord hoorden de kameraden meer, hoe nabij het stervensuur ook was (1).

En hiermede zijn wij genaderd tot den vierden Titel: »Misdrijven tegen de militaire orde en ondergeschiktheid», onderwerpen, die gelijk Mr. POLS zegt, behooren tot de belangrijkste van het geheele wetboek, want zij betreffen de handhaving van datgene, wat niet ten onrechte de ziel van den militairen dienst wordt genoemd.

Art. 53 luidt: »Hij die eenen meerdere in rang beledigt, wordt, indien de belediging onder geene zwaardere strafbepaling van het gemeene strafrecht valt, gestraft:

met gevangenisstraf of met hechtenis, beide van ten hoogste één jaar, indien het feit buiten dienst heeft plaats gehad;

met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of met cassatie, indien het feit in dienst of met betrekking tot den dienst heeft plaats gehad.

Voor de vervolging der belediging van eenen meerdere in rang, hetzij volgens dit artikel hetzij volgens het gemeene strafrecht strafbaar, wordt geene aanklacht gevorderd».

In de toelichting wordt hieromtrent gezegd:

»Wat belediging is, wordt in den 16den titel van het 2de boek van het Wetboek van Strafrecht bepaald. Hier wordt alleen wegens de militaire verhouding de straf voor eenvoudige belediging verzwaaard, en voor elke soort van belediging het vereischte van eene aanklacht voor de vervolging achterwege gelaten.»

Over de uitdrukking »in dienst of met betrekking tot den dienst» is reeds vroeger gesproken (2); maar buitendien zou ik, in verband met hetgeen op bladz. 637 omtrent art. 56 werd opgemerkt, ook voor dit misdrijf een andere regeling voorstaan. Belediging van een meerdere is eigenlijk gezegd een gemengd misdrijf; want belediging is ook in het Wetboek van Strafrecht met straf bedreigd. Toch wordt het vrij algemeen onder de zuiver militaire misdrijven gerangschikt, omdat in de gewone samenleving de verhouding tusschen mindere en meerdere niet voorkomt, zoodat die in de militaire maatschappij bestaat en juist die verhouding aan het misdrijf zijn ernstig

(1) *Ik dien* (*Denies van den Prins van Wales*). Naar het Duitsch. Utrecht W. F. DANNEBERG, 1870.

(2) Zie boven bladz. 737—743.

karakter verleent. Eerbied betoonen en gehoorzamen aan den meerdere zijn de grondslagen voor de kracht, van het leger, en krachtige waarborgen moet de wetgever verleenen om die grondslagen hecht en duurzaam te doen zijn.

Elk feit, waardoor gebrek aan eerbied van den mindere voor den meerdere wordt aan den dag gelegd, moet dus met gestrenge straf worden bedreigd. Mr. B. schijnt het echter voldoende te achten, indien alleen de eenvoudige belediging, d. i. die van art. 266 Str., zwaarder kan gestraft worden dan in het Wetboek van Strafrecht is bepaald. Dit komt mij niet voldoende voor. Van welken ernstigen aard de belediging ook zij, nooit kan hierbij het vergrijp tegen de militaire orde in het vergrijp tegen de algemeene samenleving opgaan, en daarom zou ik in art. 53 der Proeve alle misdrijven van den zestienden Titel van het Wetboek van Strafrecht willen strafbaar stellen en de strafbepalingen verzwaren, naar gelang zij in of buiten dienstbetrekking gepleegd worden. Aan deze regeling zou bovendien het voordeel verbonden zijn, dat zich geen moeilijkheden zouden voordoen met betrekking tot de beslissing of een feit volgens de gewone of volgens de militaire strafwet moest worden gestraft, moeilijkheden, die zelfs licht tot conflicten zouden kunnen leiden, wanneer het oordeel over de commune delicten aan den burgerrechter werd opgedragen.

Nog moet ik in overweging geven, of ook het uiten van scheldwoorden tegen meerderen niet speciaal in de militaire strafwet moet worden opgenomen. Mr. POLS zegt (1): »Scheldwoorden vallen m. i. altijd onder art. 99 C. W.»; maar wanneer eenmaal beroep in cassatie ook van militaire vonnissen op den Hoogen Raad zal zijn ingevoerd, dan zal de jurisprudentie omtrent belediging volgens het Wetboek van Strafrecht ook in toepassing moeten gebracht worden ten opzichte van de militairen en dan zal het uiten van somtijds zeer leelijke scheldwoorden, die niet als belediging worden aangemerkt, maar toch van zeer groot gebrek aan eerbied getuigen, slechts disciplinair kunnen worden gestraft.

Art. 54 der Proeve houdt in: »Ongheoorzaamheid tegen een bevel in dienstzaken, hetzij door het opzettelijk niet op te volgen, of door het bij de uitvoering eigendunkelijk te veranderen of te overschrijden, hetzij door uitdrukkelijk met woorden, met gebaren of door andere handelingen, weigering van gehoorzaamheid te kennen te geven, wordt gestraft:

in tijd van vrede, met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of met hechtenis van ten hoogste één jaar;

aan boord van een oorlogsschip buitengaats, in tijd van oorlog in de nabijheid van den vijand of in eene door den vijand ingesloten plaats, met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren of met cassatie.

Indien dit voor de veiligheid of voor het behoud der militaire orde noodzakelijk is, kan de schuldige, in het geval van het voorgaande lid, bij vol-

(1) *Het Crimineel Wetboek*, 2de uitgave, bladz. 326.

harding in de ongehoorzaamheid, na tweemaal herhaalde aanmaning tot gehoorzaamheid, met de doodstraf worden gestraft".

Ook over dit artikel sprak ik reeds in een vorig stuk (bladz. 741—743), doch ik moet er nog uitvoerig op terugkomen, omdat het m. i. de meest moeilijk te regelen aangelegenheid betreft en toch moet getracht worden tot een duidelijk voorschrift te komen.

Allereerst zou ik willen gesproken hebben van een *bevoegd gegeven bevel*", omdat, zooals boven reeds werd opgemerkt, het voorschrift ter opvolging van *elk* bevel mij niet alleen een fictie, maar zelfs gevaarlijk toeschijnt. Ik hoor in gedachten reeds dezen of genen zeggen: »Jawel, dat moet er nog bijkomen, dat het den mindere wordt overgelaten, te oordeelen of een bevel al dan niet bevoegd wordt gegeven", doch die gevolgtrekking zou, indien zij gemaakt wordt, niet juist zijn. Indirect toch bestaat dit voorschrift reeds met betrekking tot de strafwet, indien namelijk bij de invoering van het nieuwe Wetboek van Strafrecht geen uitzonderingsbepaling wordt gemaakt voor de militairen ten opzichte van het voorschrift van art. 43 Str. — en dit laatste schijnt mij niet wenschelijk. Dit art. 43 bepaalt:

»Niet strafbaar is hij, die een feit begaat ter uitvoering van een ambtelijk bevel, gegeven door het daartoe bevoegde gezag.

Een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel heft de strafbaarheid niet op, tenzij het door den ondergeschikte te goeder trouw als bevoegd gegeven werd beschouwd en de nakoming daarvan binnen den kring zijner ondergeschiktheid was gelegen".

In de gedrukte stukken was het als volgt toegelicht: »Uit dit artikel volgt niet, dat hij, die het bevel zijner meederen, gegeven binnen den algemeenen kring van diens bevoegdheid, opvolgt, steeds behoeft te onderzoeken of dit bevel berust op een uitdrukkelijk voorschrift der wet: tot zoodanig onderzoek zou hij ook niet altijd in staat zijn. Is echter het bevel onbevoegd gegeven, hetzij omdat het in bepaalden strijd was met de wet, hetzij omdat het den algemeenen kring der bevoegdheid van den bevelenden meerdere te buiten ging, dan heft het de strafbaarheid niet op »tenzij het door den ondergeschikte te goeder trouw als bevoegd gegeven werd beschouwd en de nakoming daarvan binnen den kring zijner ondergeschiktheid was gelegen". Hij die zich beroept op een onbevoegd gegeven ambtelijk bevel, dat hij ter goeder trouw verbindend achtte, moet van die goede trouw op voor den rechter overtuigende wijze doen blijken. De bewijslast daarvan berust dus niet bij den rechter, maar bij hem".

Gehoorzamen, zonder tegen het ontvangen bevel te redeneeren, blijft dus ook met dit voorschrift bestaan; alleen dan, wanneer de mindere *weet*, dat het onbevoegd is gegeven, heeft hij het recht, de opvolging er van te weigeren; want doet hij dit niet, dan zou het hem zelf straf kunnen kosten. Een militair daarentegen, die ten onrechte meende dat een bevel onbevoegd gegeven werd en op grond van dien gehoorzaamheid weigerde, zou geheel

onder de toepassing der militaire strafwet vallen. Hij behoeft niet te onderzoeken of het bevel bevoegd is gegeven, de meerdere is daarvoor in den regel alleen verantwoordelijk.

Dat men ook vroeger de noodzakelijkheid inzag, van somtijds te breken met het nu nog in onze wet voorgeschreven beginsel, mag blijken uit de volgende bepalingen van het *Reglement en Generaale ordres voor de Regimenten Infanterie van den Staat van 1772*.

Twaalfde hoofdstuk, 1ste afd., art. 9: »Wijl het teegens het Character van alle Onder-Officieren, zoo Sergeanten, als Corporaals strijd, om zig te laten gebruiken als Knechts van de Officieren, heeft Zijne Hoogheid goedgevonden hier meede aan alle Officieren, hoe genaamt, te verbieden, om derzelver Spontons, Geweeren, Rottingen, Capotrokken of Jassen, of iets diergelijks door een Sergeant of Corporaal te laten draagen, of om aan een Sergeant of Corporaal een of meer der boovengemelde zaken op de Parade, of bij het exerceeren, of bij eenige andere occasie, dat het Regiment of Battaillon, of eenig Detachement, Wagt of Piquet in het Geweer komt, te overhandigen, om voor hem te houden, of naar huis te brengen, en indien een Officier, wie het ook zij, iets diergelijks van een Sergeant of Corporaal kwam te vergen, zal dezelve verplicht zijn, om te weijgeren van zulks te doen, en zal een Onder-Officier, die hier in aan een Officier te wille is, indien het geweten word, dat hij deeze ordre overtreden heeft, daar over moeten gestraft worden, zullende het niet de Officier, maar de Onder-Officier zijn, die in deeze gestraft zal worden.»

Art. 10. »Wijl in het voorgaande Articul verboden is aan alle Sergeanten en Corporaals, om iets, hoe genaamt, zoo van Wapenen als Kleederen voor Officieren te houden of te draagen, spreekt het van zelve, dat geen Corporaal de Hellebaard of het Geweer voor een Sergeant mag draagen, zoo wanneer dezelve na de Battaillons Parade gaat, als wanneer hij van de Garnizoens Parade of van de Wagt komt; maar zal een Sergeant, de Ordreweek hebbende, zoo wel als een Corporaal, gehouden zijn, om deszelfs Geweer en Wapenen zelfs te draagen. Doch zullen de Officieren, wanneer zij naar de Battaillons Parade gaan, of van de Battaillons Parade of Wagt koomen, derzelver Spontons en Geweeren door derzelver Knechts, Oppassers of Tambours laten draagen».

Zeer vreemd volgt hierop dadelijk in art. 11: »Wanneer een Sergeant aan een Corporaal of Soldaat iets ordonneert, zal dezelve zulks ten eersten zonder tegenspreken doen, en al is het, dat hij zig verbeeld, dat hem door den Sergeant geordonneert word, iets te doen, waar toe hij niet verplicht is, zal hij des niettegenstaande obedieeren, en speciaal, wanneer het aangaat dienstzaken, doch zal zig daar na daar over moogen beklagen aan deszelfs Capitein, of aan den Commandeerenden Officier van de Compagnie, tot welke hij behoort».

Nu komt intusschen de vraag: welke zijn bevoegd gegeven bevelen? en

daarop meen ik, dat het antwoord moet zijn: elk bevel, hetwelk een uitvoeisel is van of overeenkomt met een wet, een reglement of een ministerieel voorschrift. Het duidelijkst en overtuigendst heb ik dit uitgedrukt gevonden in de order van den generaal KROESER voor het Indische leger, die ik hier ook in herinnering wensch te brengen (1):

»Herhaaldelijk antwoord ik uit de rapporten van gehouden inspectiën dan wel uit andere stukken, dat vele hoofd- en andere officieren, chefs van korpsen of militaire- en detachements-commandanten, zich veroorloven geheeleigenmachtig van bepaalde voorschriften of van hoogerhand gegeven bevelen af te wijken.

Niet alleen dat dit een slecht voorbeeld is voor de jongere officieren en daardoor op het nadeeligst werkt tot instandhouding eener behoorlijke krijgstu-ucht en stipte gehoorzaamheid bij het leger, maar daartoe bestaat zelfs niet de minste bevoegdheid.

De in rang hooger gestelde militair leeft een volkomen recht om te bevelen over de aan hem ondergeschikten, maar dat recht ontleent hij eenig en alleen aan de wetten, reglementen en voorschriften, en hoe hooger hij in de militaire hiërarchie geplaatst is, hoe meer zelfstandig zijne positie is, hoe meer hij zelf in alles het voorbeeld van volkomen onderwerping aan, van stipte opvolging van de verschillende wetten, reglementen en bevelen behoort te geven.

Wanneer niet door de hoofdofficieren in de eerste plaats dat voorbeeld wordt gegeven, wanneer het legerbestuur niet op hen kan rekenen voor een nauwkeurige nakoming van bevelen, al betreffen deze ook in hun oog minder gewichtige aangelegenheden, dan planten zich veronachtzaming en ongehoorzaamheid op een verderfelijke wijze bij het leger voort, en draagt een en ander in hooge mate bij tot trapsgewijze verslapping en eindelijk algemeene ondermijning van de krijgstu-ucht bij het leger.

Het is mijn ernstig verlangen dat aan die eigenmachtige afwijkingen van stonde af aan een einde kome; ik verlang stipte onderwerping en gehoorzaamheid aan wetten, reglementen en bevelen.

Komen er omstandigheden voor die eenige verandering of wijziging in reglementen of bevelen wenschelijk maken, men stelle ze aan den naastvolgenden chef voor: vorderen die omstandigheden onmiddellijk wijziging of verandering, men voere ze uit op eigen verantwoordelijkheid en geve er onmiddellijk dien chef kennis van.

Ik verwijs hier ten overvloede nog naar art. 14 van het reglement voor den inwendigen dienst bij de infanterie.

Ik verzoek de verschillende chefs en inspecteurs bij alle gelegenheden streng toe te zien dat het in dezen weggelegd beginsel worde nagekomen, en afgescheiden van het inspectierapport, mij onmiddellijk te rapporteeren van de afwijkingen die zij onverhoopt mochten gevonden hebben.

(1) Algemeene Order 1869, N°. 72.

Mijnerzijds zal ik exemplair straffen hen die eigenmachtig van de wetten, reglementen en bevelen zullen afwijken zonder daartoe gemachtigd te zijn; ik zal mij niet tevreden stellen met de verontschuldiging dat de bestaande afwijking door een vroeger chef was bevolen, maar ik zal én den primitieven lastgever én hem, die de afwijking, door ze te continueeren, tot de zijne maakte, corrigeeren.

En evenals naar mate een officier in rang en positie hooger staat, ook hooger en meerder het vertrouwen is dat men in hem moet kunnen stellen, evenzeer zal ik den hooger geplaatsten strenger treffen dan den lageren".

Welnu indien het beginsel, in deze legerorder weggelagd, het richtsnoer is voor elk meerdere — en men zal wel willen toegeven dat het dit moet zijn — dan kan het inimmers volstrekt geen kwaad voor te schrijven, dat slechts bevoegd gegeven bevelen moeten worden opgevolgd; want dan worden ook niet anders dan zoodanige bevelen gegeven. En zoo moet het ook zijn. Wat toch zijn de wetten, reglementen en ministeriële aanschrijvingen anders dan de bevelen van den hoogstgeplaatste meerdere, welke deze voor het geheele leger uitvaardigt. Ook de minderen kunnen die weten, want zij worden ter algemeene kennis van het leger gebracht.

Wat nu doet een mindere, die van een hooggeplaatst meerdere een bevel heeft ontvangen om iets te doen, wanneer een lager geplaatste meerdere hem een bevel geeft, dat met het eerste strijdig is? Zegt hij dan niet tegen den laatste: ik kan, ik mag Uw bevel niet opvolgen, want de chef, die ook boven U geplaatst is, heeft het mij anders bevolen; en zou hij dan niet hetzelfde mogen en moeten zeggen, indien hem een bevel van den hoogstgeplaatste bekend is? Eén geval, en dit wordt ook in de boven aangehaalde legerorder erkend, moet evenwel worden uitgezonderd. Die hoogstgeplaatste meerdere is niet overal tegenwoordig en er kunnen zich bij uitzondering omstandigheden voordoen, waarin afwijking van de bestaande reglementen en voorschriften oogenblikkelijk geboden wordt; maar niets verhindert om voor die gevallen een uitzondering in de wet vast te stellen, die ik ook zou willen uitbreiden, evenals ons tegenwoordig art. 96 C. W. doet, tot alle bevelen, die in de onmiddellijke nabijheid van den vijand gegeven worden. Dan mag geen tegenspreken, GEEN VERZET ZELFS MET EEN ENKEL WOORD geduld worden, dan moet worden GEDAAN en de meerdere blijft de eenige verantwoordelijke persoon.

Ons Hoog Militair Gerechtshof denkt er echter, volgens de tegenwoordig geldende wet, anders over. Bij sententie van 17 Maart 1882 is o. a. beslist (1): »Ook dan wanneer de bevolen dienstverrichting in strijd is met de bestaande reglementen, stelt weigering om de order, door den meerdere in rang gegeven, na te komen, strafbare dienstweigering daar." Volgens de tegenwoordige wet is die beslissing ook juist, en zou zij, naar de letter, zelfs

(1) Rechtsgeleerd Bijblad, 1882. Afd. C. Strafrecht, bladz. 457.

juist zijn, indien een mindere geweigerd had, op commando van een meerdere, zijn kameraad dood te schieten; want onze wet onderscheidt niet: ELK NEVEL moet worden opgevolgd. En nu zegge men niet: „onredelijke bevelen worden niet gegeven”. Het zou mij niet moeilijk vallen, gebeurde zaken aan te halen, waaruit zou blijken, dat er bevelen gegeven en uitgevoerd zijn, die niet uitgevoerd hadden moeten worden. En dit is ook volstrekt niet te verwonderen. Elk meerdere blijft mensch en heeft, naast zijn goede eigenschappen, menschelijke driften en hartstochten, die hij niet altijd weet te beheerschen; ja ook tegen het zich overgeven aan menschelijke verkeerdheden en zonden heeft de militaire meerdere niet meer waarborgen dan andere personen.

Het is mij niet bekend, ten opzichte van welk feit bovengenoemde beslissing van het Hof werd genomen; maar bij het bespreken dezer quaestie komt mij een geval voor den geest, omtrent het geven van een bevel strijdig met de reglementen, waarin ikzelf als jong luitenant betrokken was. In Harlingen in garnizoen zijnde, werd mij door den compagniescommandant gelast, met de compagnie te gaan baden. Alle manschappen der compagnie, ook de onderofficieren, moesten volgens den mij gegeven last, present zijn en een bad nemen. Zoo geschiedde het ook, ofschoon een der onderofficieren, die wat watervrees scheen te hebben, het bevel om ook in zee te gaan niet dan schoorvoetend opvolgde. In zee zijnde werd het hem door zijn collega's natuurlijk niet gemakkelijk gemaakt. De volgende week ontving ik dezelfde opdracht. Aan den dijk gekomen gaf de bovenbedoelde onderofficier mij te kennen, dat hij niet in zee zou gaan. Ik wees hem er op, dat de kapitein uitdrukkelijk gelast had, dat ook de onderofficieren een bad moesten nemen, dat hij zich dus bij verzet aan opzettelijke dienstweigering schuldig maakte — het hielp niets; hij verkoos niet in zee te gaan en ik legde hem voorloopig arrest op en rapporteerde het geval aan den kapitein.

Ter verantwoording geroepen, beweerde de onderofficier op grond van art. 154 van het reglement op den inwendigen dienst der infanterie niet verplicht te zijn, met de manschappen te baden. Dit artikel luidt: „Tot reiniging van het lichaam moeten de korporaals en verdere manschappen, in den zomer bij goed weder — waaromtrent de officier van gezondheid moet worden geraadpleegd — nu en dan zwemmen of baden.

Daarbij moeten de onderofficieren, een officier per bataljon en een officier van gezondheid tegenwoordig zijn. Ook buiten het badsaizoen, of daar waar geen badinrichting voor de onderofficieren en verdere militairen is, moet hun door de zorg van den commandeerenden officier, de gelegenheid worden gegeven, van tijd tot tijd het lichaam, en ten minste om de acht dagen, de onderste ledematen te kunnen reinigen”.

Noch den kapitein, noch mij was het bepaald bij dit artikel voor den geest gekomen; maar nadat eerstgenoemde het gelezen had, zeide hij: „ik kan dien onderofficier niet straffen en verzoek je dus, zelf het voorloopig

arrest op te hellen, anders zal ik het moeten doen". Ofschoon mij die opdracht op dat oogenblik niet aangenaam was, omdat ik eerst *du haut de ma grandeur* was opgetreden en toen achteruit moest krabbelen, geloof ik nog steeds, dat de beslissing van den kapitein zoo juist mogelijk was. Hij en ik hadden maar moeten zorgen, dat wij onze reglementen beter kenden, dan was dat bevel niet gegeven, dan was er geen dienstweigering geweest. Aan den onderofficier was een bevel onbevoegd gegeven; ik meen nog, dat hij het recht had, de opvolging daarvan te weigeren. Waar is de grens van gehoorzaamheid, — wat men ook moge zeggen, die grens bestaat — wanneer men die niet stelt bij de wetten, reglementen en voorschriften!

Eindelijk zou ik wenschen, dat in de wet een bepaling werd opgenomen, die den rechter de bevoegdheid gaf, een bevelhebber (zelfstandig aanvoerder) geheel vrij te spreken, indien hij tegen van elders ontvangen bevelen had gehandeld, zelfs wanneer niet het succes zijn handelingen bekrond had. Ik heb hier op het oog de bekende daad van den Generaal DE PERPONCHER bij Quatre-Bras, waarvan de Generaal KNOOP zegt (1): »Gelukkig voor de zaak der bondgenooten, dat WELLINGTON onderbevelhebbers had, begaafd met genoeg doorzicht om het verkeerde zijner bevelen in te zien, en *met genoeg KARAKTER om ongehoorzaam te durven zijn aan die bevelen*'' (2); en waarvan GNEISENAU getuigd heet: »Wanneer de Luitenant-Generaal DE PERPONCHER het bevel van den hertog van WELLINGTON had opgevolgd; wanneer hij op Nivelles was teruggetrokken en niet een zoo goeden wederstand had geboden, dan had de Maarschalk NEU, te Quatre Bras gekomen, zich rechts kunnen wenden, in den rug komen van het leger, dat onder bevel van Vorst BLÜCHER te Ligny streed, en dat leger geheel ten ondergang kunnen brengen''.

Die daad heeft den General DE PERPONCHER tot een nationalen held gemaakt; maar de vraag mag gedaan worden: wat zou zijn lot zijn geweest, indien het succes niet zijn handeling had gekroond, indien de omstandigheden anders geloopt waren? In de strafwet was zijn handeling met den dood bedreigd!

Hooren wij omtrent deze aangelegenheid ook nog het oordeel van NAPOLEON, wiens bevoegdheid in dezen toch wel door niemand zal worden ontkend. In zijne *Mémoires* zegt hij: »Un général en chef n'est pas à couvert de ses fautes à la guerre, par un ordre de son souverain ou du ministre, quand celui qui le donne est éloigné du champ d'opérations, et qu'il connaît mal, ou ne connaît pas du tout le dernier état des choses. D'où il résulte que tout général en chef qui se charge d'exécuter un plan qu'il trouve mauvais est coupable; il doit représenter ses motifs, insister pour que le plan soit changé, enfin donner sa démission, plutôt que d'être l'instrument de la ruine de son armée. Tout général en chef qui, en conséquence d'ar-

(1) Krijgs- en geschiedkundige geschriften, 2de deel, bladz. 31 en 32.

(2) Ik cursiveer.

dres supérieurs, l'ivre une bataille ayant la certitude de la perdre, est également coupable. Dans ce dernier cas, il doit refuser d'obéir, parce qu'un ordre militaire n'exige une obéissance passive que lorsqu'il est donné par un supérieur qui se trouve présent sur le théâtre de la guerre au moment où il le donne; ayant alors connaissance de l'état des choses, il peut écouter les objections et donner les explications nécessaires à celui qui doit exécuter l'ordre".

Hiermede meen ik mijne gevoelens omtrent de gehoorzaamheid genoegzaam te hebben uiteengezet en in verband daarmede zou ik art. 54 willen wijziggen als volgt:

»Hij die in dienstbetrekking een, door een meerdere, bevoegd gegeven bevel opzettelijk niet opvolgt, verandert of overschrijdt of die op eenigerlei wijze ten opzichte van zoodanig bevel opzettelijke weigering van gehoorzaamheid te kennen geeft, wordt gestraft:

in tijd van vrede met gevangenisstraf van ten hoogste drie jaren of plaatsing in een strafcompagnie van ten hoogste vijf jaren;

aan boord van een oorlogsschip buitengaats of in tijd van oorlog in de nabijheid van den vijand met gevangenisstraf van ten hoogste vijftien jaren.

Indien dit voor de veiligheid of voor het behoud der militaire orde noodzakelijk is, kan de schuldige in het geval van het voorgaande lid met de doodstraf worden gestraft (1).

Als bevoegd gegeven wordt ook beschouwd een bevel, strijdig met de reglementen of voorschriften, indien de meerdere, na daarop opmerkzaam te zijn gemaakt, het uitdrukkelijk herhaalt.

Tegenover den vijand wordt elk bevel als bevoegd gegeven beschouwd

Als niet schuldig aan eenig misdrijf kan worden vrijgesproken de bevelhebber, die in oorlogstijd op eigen inzicht en verantwoordelijkheid afwijkt van de bevelen, hem van hoogerhand toegezonden, in de meening dat de lastgever, bij het uitvaardigen dier bevelen, niet met den algemeenen toestand bekend was".

In art. 55 der Proeve wordt straf bedreigd tegen hem, die door geweld of bedreiging een meerdere in rang in de uitvoering van een bevel in dienstzaken tracht te verhinderen, en dit misdrijf gequalificeerd als *wederspanningheid*"; terwijl in art. 56 de feitelijke aanranding van meerderen met den naam van insubordinatie wordt bestempeld.

Allereerst doet zich hier de vraag voor, waarom Mr. B. alleen in het in art. 55 genoemde geval de bedreiging van een meerdere strafbaar heeft gesteld. Elke bedreiging van een meerdere door een mindere moet zwaar gestraft worden, omdat zij groot gebrek aan eerbied verraadt, ja het komt mij zelfs voor, dat dit misdrijf althans niet minder — misschien wel meer — ernstig moet worden geacht dan eenvoudige belediging. Verschil in strafbedreiging,

(1) In tijd van oorlog in de nabijheid van den vijand, komt m. i. geen tot tweemaal toe herhaalde aanmaning tot gehoorzaamheid te pas.

wanneer de bedreiging in of buiten dienstbetrekking, in vredes- of oorlogstijd plaats heeft, mag gewenscht worden geoordeeld.

In verband hiermede moeten ook de misdrijven van artt. 284, 317 en 318 Str. m. i. onder de gemengd militaire misdrijven worden opgenomen en de vervolging der misdrijven, genoemd in art. 284 sub 2 en art. 318, wanneer zij door militairen tegen hunne meerderen worden begaan, niet afhankelijk worden gesteld van het indienen eener aanklacht. Ieder, die van zulk een feit kennis heeft, moet daarvan aangifte doen; wij mogen geen meerderen hebben, die zich laten dreigen door hunne minderen.

In de tweede plaats meen ik, ten opzichte der artt. 55 en 56 der Proeve, te moeten wijzen op art. 395 Str., alwaar wij lezen: »De opvarende van een Nederlandsch schip of zeevisschersvaartuig die aan boord den schipper, of de schepeling die aan boord of in dienst een meerdere in rang feitelijk aanrandt, zich met geweld of bedreiging met geweld tegen hem verzet of hem opzettelijk van zijn vrijheid van handelen berooft, wordt als schuldig aan insubordinatie, gestraft met enz.» Ook het feit van verzet met geweld of bedreiging met geweld, hetwelk in art. 55 der Proeve met eenigszins andere woorden wederspanningheid wordt genoemd, wordt hier onder insubordinatie gerangschikt.

Opmerking verdient wel, hetgeen hieromtrent voorkwam in de Memorie van Toelichting op het ontwerp-Wetboek van Strafrecht: »De aanwezigheid aan boord van een gezag dat, door de wet erkend, het recht heeft aan boord het afwezige openbaar gezag te erkennen, is onmisbaar. De wet van 7 Mei 1856 heeft daarin voorzien door allen die zich aan boord bevinden, aan de bevelen van den schipper te onderwerpen, den schipper te machtigen de uitvoering dier bevelen door dwangmiddelen te verzekeren en hem een disciplinair gezag over de scheepsgezellen toe te kennen. Hieruit volgt dat feitelijk verzet tegen of aanranding van het gezag, door de wet aan den schipper toegekend, als misdrijf strafbaar moet zijn. De wet van 1856 erkende dit evenzeer; zij verklaarde de bepalingen van de artt. 206—218 C. P. toepasselijk op muiterij en verzet van passagiers tegen den schipper en van mindere schepelingen tegen hunne meerderen in rang, terwijl zij bepaalde, dat die schipper en die meerderen beschouwd zouden worden als ambtenaren werkzaam ter uitvoering van de wet. Deze bepalingen, wellicht noodig om verband met den Code Pénal te verkrijgen, zijn echter niet vrij van inconsequentie; de gelijkstelling met ambtenaren is noodeloos gewrongen en in strijd met het beginsel, dat de wet overigens aannam. Het is toch duidelijk dat zij het gezag, aan den schipper en aan den meerdere in rang toegekend, niet beschouwde als in aard overeenkomende met het openbaar gezag aan ambtenaren tegenover vrije burgers verleend, hetwelk wel gehoorzaamheid aan de wet, maar niet aan den *persoon* vordert en den ambtenaar dan ook geenerlei disciplinaire rechtsmacht toekent. Zij kent den schipper en den scheepsofficieren meerderheid van rang toe, zij legt den opvarenden ondergeschiktheid op. Verzet daartegen of aanranding daarvan kan dus geen

wederspanningheid zijn, maar is insubordinatie. Uit dit oogpunt laat zich volkomen rechtvaardigen zoowel de disciplinaire rechtsmacht, als de gestrengere opvatting van de verplichting tot gehoorzaamheid aan de bevelen van den schipper, die haar analogie vindt, niet in de verplichting om ambtenaren niet in de uitvoering der wet te belemmeren, maar in de ondergeschiktheid van het militaire recht".

Het komt mij voor, dat die analogie in een nieuw wetboek van militair strafrecht nu weer niet mag worden verbroken en dat de wederspanningheid van art. 55 der Proeve met de insubordinatie van art. 56 moet vereenigd worden.

Over art. 56 sprak ik reeds vroeger (bladz. 637). In verband met het aldaar aangevoerde, zou het misschien aanbeveling verdienen, ook de feiten van art. 278 en 282 Str., tegen meerdereën gepleegd, onder de gemengd militaire misdrijven op te nemen.

De artt. 57—63 der Proeve regelen de gecombineerde insubordinatie. Art. 57 is onjuist geredigeerd: het laatste gedeelte vormt met het eerste geen geheel en het daarin genoemde misdrijf is ook geen samenspanning meer. Het komt mij voor, dat dit feit gevoelig met dat van art. 60 — desnoods onder zwaarder strafbedreiging — zou kunnen vereenigd worden. Wanneer toch eenmaal de samenspanning tot het voorgenomen misdrijf heeft geleid, zie ik objectief niet veel verschil tusschen het misdrijf van art. 57, hetwelk gemeenschappelijk en dat van art. 60, hetwelk in vereeniging gepleegd wordt. Art. 57 zou dan alleen de samenspanning kunnen blijven regelen.

Hierdoor kan ook het voordeel worden verkregen van nauwer aansluiting aan het Wetboek van Strafrecht. In art. 102 Str. wordt namelijk met straf bedreigd hij, die o. a. hetzij oproer, hetzij munterij of desertie onder het krijgsvolk teweegbrengt of bevordert. In de Memorie van Toelichting werd daaromtrent gezegd, dat *oproer* een zuiver feitelijk begrip is en dat de uitdrukking *munterij*, aan het militaire strafrecht ontleend, voor insubordinatie met vereenigde krachten is aangenomen, zooals nader blijkt uit art. 451 (hetwelk in de wet art. 396 geworden is).

In het *Verslag* nu merkte de Commissie van Rapporteurs op: *Munterij*. De Memorie van Toelichting verwijst ten aanzien van de beteekenis van dit woord naar art. 451 (in de wet art. 396). Maar die omschrijving geldt alleen voor een scheepvaartmisdrijf en dus niet voor alle hier bedoelde gevallen. Wat de Memorie van Toelichting zegt had dus de wet moeten zeggen. De burger rechter zal, bij gebreke van uitdrukkelijke bepaling, in de militaire wetten de beteekenis moeten zoeken voor een uitdrukking, welke volgens de Memorie van Toelichting aan het militaire strafrecht is ontleend. Dergelijke stilzwijgende verwijzing komt der Commissie niet wenschelijk voor; zij zou daarom de definitie van art. 451 (in de wet art. 396) in titel 9 van Boek 1 wenschen te zien opgenomen".

Het antwoord van den minister MONDERMAN hierop was: »*Muiterij* van *militairen* moet, evenals desertie, niet hier, maar in het Militaire Wetboek bepaald worden. Al is in art. 451 (396) de uitdrukking aan het militaire strafrecht ontleent, daaruit volgt niet dat het Burgerlijke Strafwetboek den militairen wetgever zou moeten binden».

Het Wetboek van Strafrecht heeft dus in art. 102 en ook in art. 204 ondersteld, dat er in het Militaire Wetboek zou worden gesproken van oproer en van muiterij. Volgens het bovenstaande is de militaire wetgever niet gebonden door het Burgerlijke Strafwetboek. Toch meen ik te mogen betwijfelen of de wetgever van 1881 de definities op het oog had, die Mr. B. ons voor oproer en muiterij wil geven.

Het woord oproer komt in het Wetboek van Strafrecht als gemeen misdrijf niet voor; doch uit de Memorie van Toelichting is wel op te maken, welke beteekenis de ontwerpers aan dat woord hebben gehecht. Betreffende art. 182 Str. (1) namelijk vindt men aldaar: »De onderscheidingen van den Code Pénal, die de meerdere of mindere strafbaarheid der wederspannigheid alleen van het aantal personen en van de omstandigheid, of zij al dan niet van zichtbare wapenen voorzien waren, afhankelijk stelt, zijn weinig rationeel en door de ondervinding veroordeeld. Gequalificeerde ambtswang en wederspannigheid zijn aanwezig, waar de als zoodanig gekenmerkte handelingen worden bedreven door onderscheidene personen met vereenigde krachten. Immers het gezamenlijk optreden van meer dan één (pluralité) geeft aan het feit ontegenzeggelijk een zwaarder karakter, en de rechter behoort in het oordeel of die verzwarende omstandigheid aanwezig is, zoo vrij mogelijk te wezen, zonder beperking door bloot conventioneele bepalingen over het aantal der deelnemers, enz.

Deze opvatting heeft ook nog het groote voordeel, dat het begrip van het misdrijf zeer bepaald en duidelijk blijft, en de als qualificatie weinig aannemelijke uitdrukkingen van »oproer» en »samenrotting» kunnen gemist worden. Of het verzet zoo krachtig is, dat het eene oproerige beweging kan heeten (2), of het tot uitvoering strekt van een vooruit beraamd overleg, brengt hier in den aard van het misdrijf geen verschil, maar kan alleen bij de toepassing der straf — even als het meer of minder groot aantal der schuldigen, het al of niet voorzien zijn van wapenen, enz. — in aanmerking komen».

Art. 396 Str. schrijft verder met betrekking tot opvarenden of schepelingen voor: »Insubordinatie gepleegd door twee of meer vereenigde personen, wordt, als *muiterij* (2), gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

(1) De dwang en de wederspannigheid in de artikelen 479 en 480 omschreven door twee of meer personen met vereenigde krachten gepleegd, worden gestraft met gevangenisstraf van ten hoogste zes jaren.

De schuldige wordt gestraft:

met gevangenisstraf van ten minste zeven jaren en zes maanden, indien enz.

(2) Ik cursiveer.

De schuldige wordt gestraft:

1°. met gevangenisstraf van ten hoogste zeven jaren en zes maanden, indien enz."

Oproer wordt dus hier voorgesteld als een krachtig verzet van meer dan twee personen, als een ernstige mouterij. Mr. B. geeft de qualificatie van mouterij aan het, naar zijn oordeel, meest ernstige en die van militair oproer aan het minder ernstige misdrijf.

Het komt mij het meest aannemelijk voor, dat de wetgever van 1881, ten aanzien van het woord oproer heeft gedacht aan hetgeen in ons Crimineel Wetboek wordt genoemd oproer of algemeene opstand en onder mouterij insubordinatie van eenige weinigen heeft bedoeld.

Wanneer men nu de feiten van art. 57. 2de gedeelte en van art. 60 der Proeve bijeenvoegt, daar de dienstweigering nitneemt, en die feiten met den naam van mouterij bestempelt, zou dat woord in beide strafwetboeken in dezelfde beteekenis voorkomen. Een afzonderlijk artikel zou dan noodig zijn voor gecombineerde dienstweigering; dit is ook het geval voor de schepelingen (art. 398 Str.) en daarbij, hetgeen mij ook voor den militair aanbevelenswaardig voorkomt, een mindere straf bedreigd dan ingeval van gecombineerde insubordinatie.

Is de zoo even gewaagde onderstelling omtrent de bedoeling van den wetgever van 1881 juist, dan zou ook een afzonderlijk artikel het oproer moeten regelen; de samenspanning hiertoe en de niet aangifte hiervan zouden dan als in art. 57, 1°. ged. en art. 58 der Proeve kunnen gestraft worden; terwijl de bepalingen van artt. 61 en 63 zoowel op oproer als op mouterij toepasselijk verklaard zouden moeten worden. Waar er zeer velen zijn, is het toch niet mogelijk allen te straffen en zware strafbedreiging voor allen zou misschien eer tot volharding in het oproer of de mouterij leiden. Daarom Mr. B. voor de belhamels en opstokers bij een militair oproer in art. 61 wel en bij een mouterij, hetwelk hij blijkens de toelichting een ernstiger misdrijf acht, niet in oorlogstijd de doodstraf heeft bedreigd, is mij niet duidelijk.

Ten aanzien der artt. 59 en 70 der Proeve veroorloof ik mij hier de navolgende zinsnede aan te halen uit de Memorie van Toelichting op het ontwerp-Wetboek van Strafrecht (ad artt. 135—136, ond artt. 144—145): »Het gaat ook niet aan, met den Code Pénal aan de revelatie somtijds als belooning te verbinden een vrijstelling van straf. Is een misdrijf eenmaal gepleegd, zoo kan geen daad van den schuldige het uitwissen of het gevolg (de straf) opheffen. Ook de zedelijkheid verzet zich tegen de strafonthefving bij revelatie; in verreweg de meeste gevallen zou de maatregel geen andere beteekenis hebben dan die eener wettelijke aanmoediging voor gepleegd verraad. Zeldzaam geschiedt de aangifte uit waar berouw, en voor zoover dit plaats mocht hebben, heeft de rechter in het stelsel van het ontwerp ruimschoots de gelegenheid om bij de toepassing der straf op deze drijfveer acht te slaan".

Ten slotte nog een vraag. Moet niet de opruiing tot ongehoorzaamheid, insubordinatie, muiterij of oproer voor den militair afzonderlijk strafbaar worden gesteld?

Dij art. 64 wensch ik alleen in herinnering te brengen, dat bedreiging van meerderen in het algemeen in de Proeve niet strafbaar is gesteld; terwijl ik in overweging zou geven, de laatste woorden te wijzigen in: „wordt gestraft alsof het misdrijf buiten dienstbetrekking tegen een meerdere in rang was gepleegd”.

(Slot volgt.)

G. J. W. KOOLEMANS BEUNEN,
1ste luit. der inf.

Enkele opmerkingen na de „practische oefeningen”.

Voor de tweede maal zijn de officieren der bereiden artillerie in de gelegenheid geweest, kennis te maken met het nieuwe stalen veldduikanon, en wij gelooven dat er geen reden bestaat, zich in de groote verwachtingen, die van de uitwerking daarvan, gekoesterd werden, teleurgesteld te gevoelen.

Wel bleek ook nu weder dat de vuurmond zeer kwetsbare deelen heeft, en dus, al vereischt de bediening spoed, met omzichtigheid behandeld dient te worden; dat overhaasting tijdelijke onbruikbaarheid ten gevolge hebben kan; en bleek verder dat er nog veel oefening van het personeel vereischt zal worden om van den vuurmond de uitwerking, die hij in staat is te geven, te verkrijgen. Dit neemt echter niet weg dat wij ons verheugen mogen in het bezit van een vuurmond, die voldoet aan de eischen, welke men in technisch en ballistisch opzicht aan het tegenwoordige artilleriematerieel stellen kan.

Het moet echter ons streven zijn, meer en meer met het kanon bekend te geraken, en ofschoon daarvoor zeker de practijk de beste leermeester blijken zal, gelooven wij toch dat wij niet uitsluitend op het oefeningsterrein werkzaam kunnen zijn, om ons van den vuurmond de grootst mogelijke uitwerking te verzekeren. Bespreking van verkregen uitkomsten, en van den te volgen weg om met het geschut in verschillende omstandigheden op te treden, kan daartoe eveneens nuttig zijn. In die overtuiging ga ik er toe over, eenige bij de practische oefeningen in het vuren verkregen indrukken mee te deelen.

Ten eerste dan iets over de projectielen.

De grunntkartels bleek ook nu weder een projectiel te zijn, dat om er de uitwerking van te krijgen, die het geven kan, een nauwkeurige behandeling vereischt, en veel oefening van het personeel om de moeilijke beoordeeling

der springpunten ten opzichte van het doel met voldoende zekerheid te leeren verrichten.

Met zekere voorliefde wordt van de granaatkartets dikwijls als het projectiel der toekomst gesproken, en als redenen die dien naam wettigen, hebben wij slechts te noemen, de mogelijkheid om met één projectiel een grooter aantal levende doelen buiten gevecht te stellen dan met een granaat geschieden kan, en de onafhankelijkheid van het terrein voor de aanwending van het schot; maar de plaats die aan het projectiel wordt voorspeld, zal het toch eerst dan innemen wanneer door veel oefening de uitkomsten van het schieten meer gaan beantwoorden aan de eischen, waaraan het projectiel kan voldoen, dan nu het geval is.

Ofschoon in deze één voorbeeld zeker niet als bewijs gelden mag, deelt ik het volgende toch mede, omdat het den indruk weergeeft die ook door vroeger vermelde uitkomsten werd gemaakt.

Door de Instructiebatterij werd dit jaar gevraagd op ongedekte artillerie. In 't geheel werden gedaan zeven granaat- en twintig granaatkartetsschoten. Van de granaten sprong een der projectielen niet, de afstand moest geschat en verder ingeschoten worden, alles onvoordeelige omstandigheden om uitwerking te verkrijgen. Toch werden 25 bedieningsmanschappen, 3 officieren, 6 paarden getroffen en had men 7 treffers in het materieel. Met 12 granaatkartetsschoten op denzelfden, nu bekenden afstand werden 10 bedieningsmanschappen, 3 stukrijders, 3 officieren, 12 paarden buiten gevecht gesteld en verkreeg men 4 treffers in het materieel; terwijl bij voortgezet vuur, met nog 8 granaatkartetsschoten en gewijzigde tempeering, 6 bedieningsmanschappen, 5 stukrijders, 3 officieren, 15 paarden getroffen en 5 treffers in het materieel verkregen werden. Totaal der treffers van de zeven granaten 41, van de twintig granaatkartetsen 66.

De vraag is zeker gerechtvaardigd: zou men na de 7 eerste schoten met twintig volgende granaatschoten geen grootere uitkomst verkregen hebben dan met een gelijk getal granaatkartetsen het geval is geweest?

Gaat men daarentegen de verslagen na, die indertijd van de Commissie van proefneming over de uitwerking der verschillende projectielen werden ontvangen, dan is men geneigd, als zeker aan te nemen dat tegen levende doelen voortaan niet anders dan met granaatkartetsen moet worden opgetreden. Bij hun vuren gingen nagenoeg geen kogels verloren, de geheele inhoud der bussen kwam bijna in de schijven te recht.

Maar juist hieruit zien wij het eigenaardige van het granaatkartetsvuur. De commissie schoot met een kanon, op bekenden afstand; de bediening geschiedde door personen voor wie het vuren dagelijksch werk is; de uitkomsten werden na elk schot telephonisch vermeld, en zoo noodig correcties aangebracht, en wat niet het minste geldt, het vuren had plaats onder de voordeelige omstandigheid dat bij het stuk niet de minste agitatie heerschte, 't geen in de werkelijkheid wel nimmer het geval zal zijn.

Onder zulke omstandigheden levert het gebruik van granaatkartetsen grootere uitkomsten op dan het granaatvuur, maar in de werkelijkheid stelt het dikwijls te leur, en daarom zouden wij het voorstel van den Kapitein DE WIT, waar hij in dit tijdschrift de lezers met het nieuwe geschut bekend maakt, om het aantal in de voorwagens mee te voeren granaten tot 25 $\frac{1}{2}$ te verminderen, vooralsnog niet gaarne onze ondersteuning schenken.

Was dus de verwachting aangaande de uitwerking van de granaatkartets, voornamelijk door de genoemde verslagen, wel wat te hoog gespannen, wat de granaat aangaat bleek dit volstrekt niet het geval te zijn.

Wie toch de uitwerking van dat projectiel tegen verschillende doelen van nabij, b.v. uit een observatiepost, heeft gadegeslagen, en zich daarbij het doel en de schietende vuurmonden als twee over elkander staande, ongedekte batterijen heeft voorgesteld, moet wel de overtuiging gekregen hebben, dat een nagenoeg onmiddellijk succes steeds aan de zijde zal zijn van hem, die 'teerst ingeschoten is. De fysieke uitwerking, maar niet minder de moreele indruk van het springen der granaten bij een goed geregeld vuur, zal het standhouden zonder eenige dekking, zeer spoedig onmogelijk maken.

Een lichte aarddekking liefst op eenigen afstand voor de vuurmonden opgeworpen, of eenige natuurlijke dekking, die het vrije gezicht op den vijand niet belemmert, zal daarom van groot belang zijn; maar niet altijd kan deze gemaakt of gevonden worden, en daarom is het meer dan ooit zaak geworden om den tijd, die verloopt tusschen het in batterij komen der stukken en het met zekerheid bekend zijn der opzethoogte, die vereischt wordt om de projectielen op den afstand van het doel te doen springen, zoo kort mogelijk te maken.

Om aan dezen eisch zooveel mogelijk te voldoen moet voor twee zaken zorg gedragen worden:

- 1°. Moet als regel gelden dat ieder schot, na het in stelling komen gedaan, tot het doen kennen dier opzethoogte meewerkt; geen overbodig schot mag worden afgegeven; en
- 2°. is het van niet minder belang, dat de wijze van innemen der stelling, en vooral de daaropvolgende commando's van den batterijcommandant, zoudanig reglementair zijn vastgesteld, dat de uitvoering daarvan in den kortst mogelijken tijd kan plaats hebben.

Toetsen wij nu aan den eersten regel den ontwerp-leidraad voor het schieten te veld, ons verleden jaar vóór den aanvang der oefeningen verstrekt, en die nog niet door een meer bepaald voorschrift vervangen is.

In 't jaar 1879 werd een boekje verspreid omtrent de regeling van het vuur bij het inschieten, waarin verschillende wijzen van inschieten met de stukken eener batterij werden voorgesteld; daaronder kwam er één voor die een stuks-gewijze, één andere die een sectiesgewijze opklimming der opzethoogten aangaf.

Een ander voorschrift omtrent de regeling van het vuur dateerende van 't jaar 1880, zegt in punt 6 (bladz. 3) als regel wordt aangenomen dat de opklimming in opzethoogte sectiesgewijs geschiedt".

De tegenwoordige ontwerp-leidraad spreekt alleen van stuksgewijze opklimming. De laatste heeft ongetwijfeld het voordeel dat de batterijcommandant meer regelmatig de stukken achter elkaar kan doen afvuren, en dat in sommige gevallen de grenzen der opzethoogte eenigszins spoediger gevonden zullen zijn. Maar daartegenover staat dat als een schot niet waargenomen wordt, geen tweede vuurmond gereed staat om nog een schot op denzelfden afstand te doen. De ontwerp-leidraad zegt (punt 18) dat in dit geval het volgende stuk, zonder de opzethoogte te wijzigen, moet worden afgevuurd. Wij hebben daartegen het bezwaar dat daardoor een schot te veel kan worden gedaan, hetgeen een projectiel, maar wat meer zegt, ook zekeren tijd kosten kan.

Het volgende voorbeeld maakt dit duidelijk:

Was de afstand geschat op 2400 M., viel het schot op 2200 M. gedaan (—) en werd het volgende niet waargenomen, dan kan de gang van zaken volgens den ontwerp-leidraad zijn:

2200 M. (—), 2300 M. (n. w.), 2400 M. (+), 2300 M. (+), 2250 M.

In hetzelfde geval zou men bij wijziging der opzethoogte van het niet waargenomen schot verkregen hebben:

2200 M. (—), 2300 M. (n. w.), 2300 M. (+), 2250 M.

Zou het daarom niet raadzaam wezen, bij de stuksgewijze opklimming voor te schrijven dat de n° 1 der verschillende stukken, die op dat oogenblik toch den opzet in de hand houden, zich steeds gereed moeten houden om de opzethoogte te wijzigen? Gaat dan een schot verloren, doordien de batterijcommandant het niet heeft kunnen waarnemen, dan zou op zijn commando "overschieten" de opzethoogte van alle stukken met 100 M. verminderd kunnen worden, en de stukken daarna opnieuw moeten worden gericht.

Wel moeten dan de n° 2 even de pijpjes uit de zundgaten lichten, maar toch zal het geheele oponthoud kort kunnen zijn, daar de zijdelingsche richting wel onveranderd zal kunnen blijven.

Zou voorts, als het terrein het waarnemen der springpunten ten opzichte van het doel moeilijk maakt, en 't daardoor te voorzien is dat dikwijls met één schot op eenigen afstand geen zekerheid zal worden verkregen, de sectiesgewijze opklimming der opzethoogte niet de voorkeur verdienen, en was het daarom niet wenschelijk dat beide manieren in den leidraad werden vermeld, en de keuze van den te volgen weg aan den batterijcommandant werd overgelaten, die dezen dan in zijn commando's, na 't in batterij komen der stukken, te kennen geeft (1).

(1) Wel zegt het voorschrift van 1870, waarin zeven verschillende methoden besproken worden: "Eenmaal een keuze gemaakt zijnde, is het evenwel wenschelijk, deze algemeen voor te schrijven, angezien bij het vuren te veld de batterij-, sectie- of stukcommandanten elkander met een enkel woord moeten begrijpen en men dan niet — evenals bij oefeningen — te voren kan afspreken, welke weg ingerlagen zal worden". Maar de keuze tusschen slechts twee manieren, die voorts door een enkel woord volkomen duidelijk wordt aangegeven, kan tot geen vergissing leiden, en tegen het voordeel van naar den eisch der omstandigheden stuks- of sectiesgewijs de opzethoogte

De eerste alinea eener nieuwe lezing van punt 20 van den ontwerp-leiddraad, welke vóór den aanvang der practische oefeningen van dit jaar werd gegeven luidt:

»Zoodra na de (—) waargenomen schoten, een schot (+) valt, wordt de opzethoogte bevolen voor 50 M. minder dan bij dit schot; daarmede worden alle vuurmonden gericht en twee schoten gedaan. Mocht evenwel het (+) waargenomen schot eerst volgen na een of meer schoten, waarvan de waarneming twijfelachtig was, dan wordt de opzethoogte achtereenvolgens weder stuksgewijze met 100 M. verminderd, totdat men opvolgend een schot (—) en een schot (+) heeft».

Dienaangaande zij het ons vergund nogmaals onze meening te kennen te geven, dat bij het verkrijgen van een twijfelachtig schot de uitvoering van het commando »overschieten» verkieslijk is boven het doen afvuren van het volgende stuk; het boven gegeven voorbeeld toch doet zien hoe daardoor een schot had uitgewonnen kunnen worden. Punt 20 vergunt zelfs om na meer dan een twijfelachtig schot steeds het volgende op grooter afstand af te geven, en als eindelijk een schot duidelijk (+) wordt waargenomen, de schoten op de laatste afstanden te herhalen; meer dan een verloren schot kan hiervan het gevolg zijn, terwijl wij verder tegen deze handelwijze het bezwaar hebben dat de menigvuldige verandering der opzethoogte van de verschillende stukken, die hiervan het gevolg zijn kan, van de standplaats van den batterijcommandant buiten de batterij moeilijk door een commando geschieden kan, hetgeen bij het direct overschieten op den afstand van het twijfelachtige schot wel het geval is.

Punt 21, hoewel in andere woorden, zegt:

De serie-schoten, waaruit de ligging van het gemiddelde trefpunt ten opzichte van het doel moet worden opgemaakt, worden gedaan met de opzethoogte die een schot (—) en een schot (+) geleverd heeft, of met de kleinste van twee opzethoogten die 50 M. verschillen, en waarvan de kleinste twee schoten (—), de grootste twee schoten (+) leverde.

Hieromtrent valt het volgende op te merken:

Wanneer twee schoten met eenzelfde opzethoogte achter elkaar gedaan worden, is het waarschijnlijk dat zij aan weerszijden van het gemiddeld trefpunt komen te liggen van de groep, waartoe die schoten behooren; voorts dat zij niet de uiterste schoten dier groep zullen zijn. Komt van twee zulke schoten dus een (—) en een (+) te liggen, dan is het waarschijnlijk dat het gemiddeld trefpunt niet ver van het doel verwijderd zijn zal, en kan men met de gebezigde opzethoogte de groep afschieten.

der vuurmonden te kunnen doen opklimmen, kunnen, dunkt ons, geen overwegende bezwaren worden aangevoerd.

Dat voorts nog voorstellen tot wijziging van het voorschrift mogen worden gedaan, daar de keuze nog niet gevestigd is, blijkt uit het voorschrift van 1880, dat seriegewijze-, en den ontwerp-leiddraad, die stuksgewijze opklimming aangeeft.

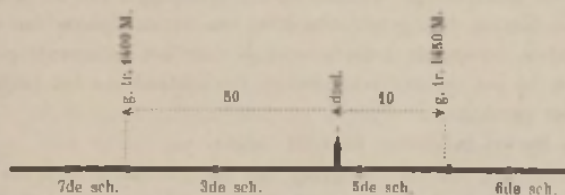
Verkeert men daarentegen in het geval dat van twee opzethoogten, die 50 M. verschillen, de eene twee schoten (+) levert, en de andere twee schoten (—), dan is het op grond van het bovengezegde waarschijnlijk dat van de groep, die bij de grootste opzethoogte behoort, het gemiddeld trefpunt achter, en van de groep der kleinste opzethoogte het gemiddeld trefpunt vóór het doel zal gelegen zijn.

Bij het volgen der regels van den ontwerp-leiddraad kan het dan voorkomen dat bij de regeling van het vuur een paar projectielen verschoten worden, die tot die regeling niet meewerken, die verder door hunne te ver vóór het doel gelegen springpunten geen uitwerking zullen hebben, en dus als verloren moeten worden beschouwd. Nemen wij om dit aan te toonen een voorbeeld:

Laat de afstand geschat zijn op 1400 M., dan kunnen de schoten vallen als volgt:

1ste schot 1200 M. (—),	5de schot 1450 M. (+),
2de » 1300 » (—),	6de » 1450 » (+),
3de » 1400 » (—),	7de » 1400 » (—).
4de » 1500 » (+),	

Nu zou een serie geschoten moeten worden met de opzethoogte voor 1400 M.

De schoten en de gemiddelde trefpunten der groepen, waartoe zij behooren, kunnen dan komen te liggen als boven. Het gemiddelde trefpunt op 1400 M., 50 M. vóór dat op 1450 M., dit laatste 10 M. achter het doel, het eerste dus 40 M. daarvoor. Uit de opgaven der schootstafel kan men afleiden dat de helft der totale lengte-spreiding slechts 31,2 M. bedraagt, waaruit volgt dat de opzethoogte voor 1400 M. geen schot achter het doel brengen kan.

Nu zou men volgens den ontwerp-leiddraad na het 9de schot wel is waar de opzethoogte voor 1425 M. nemen, maar het 8ste en 9de schot hadden bespaard kunnen worden.

Geven wij nu nog als onze meening te kennen dat het, vooral voor het kader, wenschelijk is, in den leiddraad bij de regeling van het vuur, een regel te vinden, die in korte en duidelijke bewoordingen den te volgen weg aangeeft, en waarin geen beschouwingen voorkomen, dan durven wij voorstellen de punten 20 en 21 te vervangen door den volgende regel:

Wanneer twee opzethoogten gevonden zijn, die 100 M. verschillen

en een schot (—) en een schot (+) leverden, doet men een schot met de gemiddelde opzethoogte, en krijgt daardoor, 't zij dit laatste (—) of (+) komt, twee opzethoogten, die 50 M. verschillen, en die een schot (—) en een schot (+) gaven. Als aldus de opzethoogte tot 50 M. benaderd is, doet men een tweede schot met de kleinste der twee opzethoogten; komt dit (+) dan nog zes schoten om de groep te voltooien; komt echter dit tweede schot weder (—) te liggen, dan ook met de grootste der twee opzethoogten een tweede schot doen, komt dit (—) dan met deze de groep afschieten. Komt dit (+) dan groepschieten met de gemiddelde der twee laatst gebezigde opzethoogten''.

Door op het boven gegeven voorbeeld dezen regel toe te passen, zouden de schoten gedaan zijn als volgt:

1ste schot 1200 M. (—),	5de schot 1450 M. (+)
2de » 1300 » (—),	6de » 1400 » (—)
3de » 1400 » (—),	7de » 1450 » (+)
4de » 1500 » (+),	8ste » 1425 »

De schoten vallen hier zoo onvoordeelig mogelijk om spoedig met de regeling gereed te zijn; toch wordt het 8ste schot reeds gedaan met de opzethoogte, die de ligging van het gemiddelde trefpunt ten opzichte van het doel met zekerheid zal doen kennen. De gegeven regel voldoet in alle voorkomende gevallen, en leidt, in verband met het direct overschieten van de twijfelachtige schoten, langs korteren weg naar het beoogde doel dan het voorgeschrevene in den ontwerp-leiddraad. De toepassing er van, op de verschillende in den leiddraad gegeven voorbeelden, zal dit duidelijk doen zien.

Ok met de strekking van punt 22 kunnen wij ons moeilijk vereenigen; wij lezen daar dat als van de groep van acht schoten, minstens twee of hoogstens zes springpunten (—) worden waargenomen, men tot op den afstand van 3000 M. goed is ingeschoten.

Zes schoten mogen dus volgens den ontwerp-leiddraad (—) komen; vallen zeven schoten (—), dan moet 25 M. meer opzethoogte gegeven worden.

Stel dat dit geval zich voordoet op den gemiddelden afstand van 2000 M. Als hier een schot = $12\frac{1}{2}$ § (+) valt, ligt het gemiddeld trefpunt de helft der strook die 75 § treffers bevat, vóór het doel. Voor 75 § vinden wij $Z = 1,7 \times S_{20} = 1,7 \times 18 = 30,6$ M. Het gemiddelde trefpunt ligt dus $15,3$ M. vóór het doel, en zou, 25 M. corrigeerende, ongeveer 10 M. er achter komen. Dan springen echter meer dan de helft der granaten achter het doel, 't geen tegen levende doelen vurende, zeer nadeelig zijn zal, vooral in verband met punt 3, waar als de voordeeligste springafstand 20 M. (—) genoemd wordt.

Ok op 3000 M. zou in dergelijk geval het gemiddeld trefpunt door de correctie nog (+) komen te liggen. Ware het daarom niet beter als regel te stellen dat tot op den afstand van 3000 M. tegen levende doelen vurende, zeven schoten = $87\frac{1}{2}$ § (—) mogen vallen, dus dat een schot = $12\frac{1}{2}$ § (+) moet komen te liggen?

Mocht de opmerking gemaakt worden dat 't gevaarlijk is, zijn vuur naar de ligging van een schot voor geregeld te houden, dan gelooven wij toch dat dit bezwaar vervalt als men aangaande de ligging van dat schot volkomen zeker is. Naar de ligging van acht met zekerheid waargenomen springpunten moet daarom de plaats van het verkregen gemiddeld trespunt worden bepaald.

Niets belet voorts, een paar controle-schoten met de opzethoogte voor 25 M. meer afstand te doen, van welke dan minstens één (+) waargenomen moet worden; verkrijgt men hierbij deze uitkomst niet, dan zou men met de laatste opzethoogte door kunnen vuren totdat een nieuwe groep van acht schoten ter beoordeeling verkregen is. Wij achten deze bepaling wenschelijker dan onmiddellijk een vermeerdering van opzethoogte te geven, die een bepaald onvoordeelige ligging van het gemiddeld trespunt ten gevolge heeft.

»Punt 22 zegt verder: Minstens twee schoten moeten (—) vallen"; waaruit volgt dat zes schoten (+) mogen komen te liggen.

In dit laatste geval ligt het gemiddeld trespunt de helft der 50 § spreiding = 9 M. achter, 't geen weder met het oog op punt 3 een nadeelige toestand is. Tegen levende doelen vurende moet het gemiddeld trespunt vóór of in den voet van het doel gelegen zijn, niet meer dan vier schoten der groep = 50 § mogen daarom (+) komen.

Een en ander doet ons voorstellen voor punt 22 te lezen: »Tot op den afstand van 3000 M. kan men zich goed ingeschoten rekenen als van de acht schoten der groep, minstens één en hoogstens vier schoten achter het doel komen te liggen. Wanneer slechts één schot (+) verkregen is, worden, alvorens het vuur voort te zetten, twee controle-schoten met 25 M. meer opzethoogte gedaan. Komen deze schoten, of wel één van beide (+) te liggen, zoo keert men tot de vorige opzethoogte terug; komen beide (—) dan schiet men met de vermeerderde opzethoogte en nieuwe groep».

Punt 23 zal geen wijziging behoeven, daar in verband met de waarschijnlijk grootere diepte der doelen op afstanden boven 3000 M., meestal wel meer dan de helft der schoten (+) mogen vallen.

Als tweede eisch om zich na het openen van het vuur spoedig ingeschoten te kunnen noemen, stelden wij dat de tijd, waarin de daartoe benodigde schoten worden afgegeven, zoo kort mogelijk zij.

Om dit te verkrijgen mogen wij in de eerste plaats er op wijzen, hoe alle tot het verkrijgen van een spoedig resultaat kunnen meewerken. De batterij-commandant, in 't bewustzijn dat overhaasting hoogst nadeelig werken zal, moet door den stelligen, maar kalmen toon, waarop hij de noodige commando's geeft, het vertrouwen van het personeel weten op te wekken. Op de sectie- en stuksecommandanten rust de plicht, zooveel eenigszins mogelijk, voor de stilte en rust bij de stukken zorg te dragen, en de bedienings-

manschappen moeten er op uit zijn, zonder overhaasting, doch spoedig de stukken geladen en gereed tot vuren te hebben.

Maar om die plichtsvervulling tot de beste uitkomsten te doen leiden zou het, gelooven wij, voordeelig wezen, als alle verrichtingen na het in batterij komen der stukken volgens een vaste methode werden beoefend, en evenzoo in de werkelijkheid werden uitgevoerd.

De practische oefeningen doen ons zien, hoe zelfs in die gunstige omstandigheden, juist als een spoedige regeling van het vuur verlangd wordt, dikwijls eenige agitatie heerscht; hoe soms vergissingen aangaande te bezigen: opzethoogte en het bepaalde mikpunt, waarop alle stukken bij de regeling van het vuur richten moeten, plaats grijpen; en dat alles zou voorkomen kunnen worden als bij die regeling steeds op eenzelfde, meer bepaalde wijze, en volgens vastgestelde commando's werd te werk gegaan.

Die commando's moeten er tevens toe leiden, dat de batterijcommandant gedurende het inschieten, beter en gemakkelijker het vuur van alle stukken zijner batterij beheerscht, en zich daarbij niet tusschen de stukken behoeft te bewegen, om aanwijzingen te doen, maar dat hij, op een der vleugels van de batterij postvattende, zich ongestoord aan de waarneming der schoten wijden kan.

Wel zullen de omstandigheden dikwijls afwijkingen van een bepaald voorschrift vorderen, maar niet altijd zal dit 't geval zijn; en een meer bindende omschrijving, hoe in normale omstandigheden, na het in batterij komen der stukken, gehandeld moet worden, komt ons daarom geenszins overbodig voor.

Als proeve van de bedoelde omschrijving moge het volgende dienen:

»Is de stelling ingenomen op de wijze in het tweede gedeelte der batterij-school omschreven, en zijn de voorwagens op geschikte plaatsen opgesteld, dan worden door den batterijcommandant, die zich ophoudt op den vleugel der batterij van waar hij, rekening houdende met den wind en het voorgelegen terrein, het best de plaats van de springpunten der granaten kan overzien, achtereenvolgens de volgende commando's gedaan:

Inschieten,

stuks- of sectiesgewijs

. . . . M.

rechter- of linkerstuk;

welke commando's elkaar slechts zoo snel opvolgen, dat zij elk afzonderlijk door de sectiecommandanten aan elkaar kunnen worden herhaald, alvorens een volgend commando geschiedt.

»Terwijl dan de stukken geladen, en de opzetten gesteld worden, begeven zich de sectiecommandanten naar den batterijcommandant, die hun het doel en een bepaald mikpunt, dat bij het inschieten voor alle stukken dienen moet, opgeeft, en hun verder alles mededeelt, wat voor hen van belang is te weten, ook hij het voortzetten van het vuur nadat de regeling is afgeloopen.

»De sectiecommandanten keeren vlug naar hunne sectiën terug, stijgen af, roepen de stukscommandanten tot zich, en geven aan deze het bepaalde mikpunt op. Zij overtuigen zich door de opzethoogte en richting na te zien, dat hierbij geen vergissingen plaats grijpen, en laten de pijpjes plaatsen ten teeken voor den batterijcommandant dat de stukken gereed zijn om te vuren.

»Op aanwijzing van het nummer van het stuk door den batterijcommandant, worden de stukken vervolgens afgevuurd, en door hem de springpunten waargenomen. Is het noodig een schot op zekeren afstand te herhalen, dan doen op zijn commando:

»Overschieten»

»Alle stukscommandanten de opzethoogten met 100 M. verminderen, zoodat een stuk of sectie gereed komt om op denzelfden afstand over te schieten, en de overige daarna klaar zijn om met het inschieten geregeld te vervolgen».

Een bepaald commando dat in de uitvoering voor niemand twijfel overlaat, schijnt ons hierbij van zulk een groot belang, wijl de batterijcommandant, om goed en ongestoord te kunnen waarnemen, zich meestal op een vleugel der batterij zal moeten bevinen. Zonder dat commando zal hij zich te dikwijls tusschen de stukken moeten begeven, of de sectiecommandanten tot zich moeten doen komen. In beide gevallen gaat tijd verloren, vooral ook omdat de batterijcommandant, ten einde zoo juist mogelijk over de ligging der springpunten te oordeelen, dikwijls verplicht geweest zal zijn, af te stijgen.

»Is het oogenblik gekomen dat de batterijcommandant twee opzethoogten kent, die 100 M. verschillende, een schot (—) en een schot (+) leverden, dan luidt zijn commando:

. . . . M. (de gemiddelde opzethoogte)
alle stukken».

Alle stukken nemen de gemiddelde opzethoogte over, omdat het gebeuen kan, dat met deze de groep zal worden afgeschoten; en ook bij de verdere regeling nemen alle stukken steeds dezelfde opzethoogte, omdat deze mantregel weinig vertraging in het vuren oplevert, tot gemak dient van den batterijcommandant en vergissingen voorkomt.

»De n° 1, die gedurende het geheele inschieten den opzet steeds ter wijziging gereed moeten hebben, geven de nieuwe opzethoogte en richten opnieuw.

»Altijd op aanwijzing van den batterijcommandant wordt nu doorgevuurd, tot deze acht schoten heeft, die hem de ligging van het gemiddeld trefpunt ten opzichte van het doel doen kennen; of blijkt wijziging der opzethoogte noodig, 't geen nog tot tweemaal toe plaats hebben kan, dan commandeert hij telkens:

. . . . M. (volgens den gegeven regel)

en altijd daarna:

alle stukken.

»Zijn eindelijk de acht vereischte schoten met een opzethoogte gedaan, dan gaat de batterijcommandant volgens de regels van punt 22 en 23 na of nog correctie van deze noodig is.

»'t Zij dit echter het geval is of niet, de batterijcommandant noemt nog eens de vereischte opzethoogte, zoodat nu zijn commando luidt:

. M.

alle stukken;

en daarna zoo noodig:

vuur verdeelen.

»Voor de sectiecommandanten is dit laatste commando de aanwijzing om den stukcommandanten het, hun zelf reeds na de eerste commando's bekend gemaakte, doel up te geven.

»Wil de batterijcommandant het sectievuur doen toepassen dan wordt ook hiertoe nog het noodigde commando gedaan, maar ook nu nog zal hij, wanneer zijn tegenwoordigheid niet bepaald tusschen de stukken wordt vereischt, zich niet in de batterij begeven, maar blijft hij van de bij den aanvang ingenomen standplaats de uitwerking van het vuur gadeslaan.

»Wil hij tijdens het vuren de opzethoogte doen wijzigen, wijl het doel van plaats verandert, of om welke reden ook, dan doet hij door den trompetter, die steeds in zijn onmiddellijke nabijheid is, »houdt op vuur" blazen, ten teeken voor de sectiecommandanten dat eenig commando volgen zal. Bij verandering van doel klinkt na het genoemde signaal het commando:

Inschieten, enz.;

de sectiecommandanten begeven zich alsdan tot den batterijcommandant, worden aangaande het doel opnieuw ingelicht, en verder wordt gehandeld als boven".

Wij herhalen onze meening dat door op dergelijke wijze volgens vastgestelde commando's te werk te gaan, vergissingen en verwarring bij de regeling van het vuur dikwijls zullen kunnen worden voorkomen; dat de duur daarvan, hierdoor zoo kort mogelijk worden zal, en voorts dat de zware taak van den batterijcommandant zodoende in vele opzichten zal kunnen worden verlicht; zoodat wij hopen dat de definitieve leidraad, behalve de schietregels, ook een meer bepaald voorschrift bevatten zal voor de wijze van handelen bij de regeling van het vuur.

Amhem, September 1883.

H. OOLGAARDT,

1ste luit.

Het Nederlandsche Stalen kanon van 30,5 cM. en het daarbij ingevoerde buskruit.

Reeds in 1879 was, in beginsel, aangenomen dat het te bouwen fort op de Harssens, nabij den Helder, een zoogenaamd pantserfort zou wezen, d. w. z. dat de vuurmonden, die de bewapening van dat kustfort zouden uitmaken, achter pantseringen opgesteld zouden worden.

Na een nieuwgezet onderzoek werd, in den aanvang van 1880, bepaald dat op het fort de Harssens zouden worden geplaatst 2 pantserkoepels van hard gegoten ijzer, terwijl elke gegoten koepel zou worden bewapend met 2 kanonnen van 30,5 cM., geplaatst op een afluit, ingericht voor volstrekt minimaal-schietgat. De pantserkoepels zouden worden vervaardigd in de fabriek van den heer H. GATSON, te Buckau bij Maagdenburg, terwijl de kanonnen natuurlijkerwijze door de Firma FRIED. KRUPP zouden geleverd worden.

Aanvankelijk, alzoo in 1880, werd de keuze gevestigd op het destijds lange kanon van 30,5 cM. van 25 kalibers lengte en werden dan ook, in den aanvang van 1881, twee dergelijke vuurmonden in bestelling gegeven. Die vuurmonden zouden, over het algemeen, een inrichting verkrijgen als die onzer stalen kanonnen van 24 cM. en zouden een projectiel van 330 KG. schieten, met een aanvangsnelheid van 530 M., zoodat de granaat, bij de monding, een arbeidsvermogen zou bezitten van 4745 M. T., terwijl de gasdruk, bij die snelheid, niet hoven 2900 atmospheeren mocht stijgen.

In den loop van 1881 werd in de fabriek van KRUPP, voor eigen rekening, een kanon van 30,5 cM. vervaardigd, dat 35 kalibers lengte had en waarbij, door een gewijzigde inrichting der buskruitkamer en der trekken, een grootere lading en projectielen van meerdere lengte, alzoo van grooter gewicht, konden gehezigd worden. Ontegenzeggelijk had deze gewijzigde inrichting en vermeerdering van lengte der vuurmonden het groote voordeel, het arbeidsvermogen der projectielen aanzienlijk op te voeren, hetgeen voor een kustkanon, bepaald bestemd om legen gepantserde schepen op te treden, van groot belang is te achten.

Men hield dus dezerzijds de aandacht gevestigd op dien in aanmaak zijnden

vuurmond en werd besloten de inwendige inrichting der in bestelling gegeven vuurmonden vooralnog niet te bepalen, doch daarmede te wachten totdat met het 35 kalibers lange kanon van 30,5 cM. zou geschoten zijn. Dit nu geschiedde in Maart 1882 en werd daarna, op grond van gunstige uitkomsten met dien vuurmond verkregen, bepaald dat ook het Nederlandsche stalen kanon van 30,5 cM. van een verwijde buskruitkauer en van trekken met 25 kalibers eindspoed zou voorzien worden, waarbij aledan ook granaten van 3,5 kalibers lengte en van 455 KG. gewicht konden geschoten worden.

Hoezeer de Nederlandsche kanonnen slechts een lengte hadden van 25 kalibers, meende men toch, zonder bezwaar voor de ballistische eigenschappen, op grond van de verkregen uitkomsten met het 35 kalibers lange kanon, aan die vuurmonden de gewijzigde inrichting te kunnen geven, en de uitkomst heeft bewezen dat deze zienswijze volkomen juist was en de ballistische eigenschappen van den vuurmond eer daarbij gewonnen hebben.

Nog verdient vermelding de reden waarom men de keuze heeft gevestigd op het 25 kalibers lange kanon van 30,5 cM. en niet b.v. op het 35 kalibers lange kanon van 28 cM., dat, hoezeer slechts weinig minder in prijs, in het gebruik goedkooper is, daar het minder buskruitlading en lichtere, dus goedkoopere projectielen vereischt en niettemin aan zijn projectielen een arbeidsvermogen meedeelt, gelijk aan die van het bovenvermelde kanon van 30,5 cM. van 25 kalibers lengte. Die reden is evenwel gelegen in de overweging dat de vuurmonden bestemd waren om in pantserkoepels geplaatst te worden en de 35 kalibers lange kanonnen van 28 cM. koepels vereischten, die ongeveer 1 M. meer middellijn hadden, tengevolge waarvan de onderhouw mede uitgebreider worden en daardoor per koepel ongeveer f100.000 meerdere uitgaaf vereischt worden zou.

De besparing aan den vuurmond was alzoo uiterst gering in verhouding tot de meerdere uitgaaf, die voor eiken koepel werd gevorderd.

Doch ook al bestond dit financiële verschil niet, zoo is het, zooals de ondervinding heeft geleerd, voordeliger een zekere hoeveelheid arbeidsvermogen te bereiken, door mindere snelheid doch meerder projectielgewicht en zulks te meer daar het zwaardere projectiel minder aan snelheid verliest en dus, op de grootere afstanden, meer arbeidsvermogen behoudt dan het lichtere projectiel met grootere aanvangsnelheid. Bovendien steekt een 25 kalibers lange 30,5 cM. ruim 1 M. minder ver uit den koepel dan een 35 kalibers lange 28 cM., hetgeen voor de trefbaarheid mede een voordeel is te achten. In alle opzichten was alzoo het kanon van 30,5 cM., lang 25 kalibers, te verkiezen boven het kanon van 28 cM., lang 35 kalibers.

Omtrent het kanon van 30,5 cM., zooals dit thans bestaat, dienen de navolgende opgaven:

Totale lengte van den vuurmond	7650 mM.
Lengte der ziel	6720 »

Lengte der verwijde buskruitkamer	1136	mM.
Middellijn der verwijde buskruitkamer	350	»
Lengte van den achtersten overgangskegel ,	430	»
Middellijn der kegelvormige projectielkamer achter	307	»
Lengte » » » »	920	»
» van het getrokken gedeelte der ziel	5769	»
» der normale verbrandruimte bij de bestaande projectielen	1490	»
Middellijn der ziel over de velden	305	»
» » » » » trekken	308,5	»
Aantal der trekken	68	»
Breedte » »	9,5	»
Diepte » »	1,75	»
Breedte » velden	4,5	»
Eindspoed der trekken in kalibers.	25	
Gewicht van den vuurmond met sluitstuk	38000	KG.

De daarbij te bezigen projectielen zijn :

1°. de 3,5 kalibers lange pantsergranaten, van gesmeed gehard staal, wegende ledig 445 KG., gevuld 455 KG.

2°. de 4 kalibers lange gewone granaten van gewoon gietijzer, wegende ledig 437 KG. en gevuld 455 KG.

Voor deze vuurmonden werd natuurlijkerwijze een afzonderlijke soort buskruit vereischt. In *de Militaire Spectator*, jaargang 1881, bladz. 10—11, hebben wij reeds met een enkel woord melding gemaakt van de proeven in het stalen kanon van 24 cM. genomen, ten deele als voorbereiding voor de te nemen proeven in het kanon van 30,5 cM. Wij veroorloofden ons, op bladz. 12, de gevolgtrekking dat het mogelijk zou zijn, keisteenbuskruit van grootere afmetingen, b.v. van 22—28 of 24—30 mM. te vervaardigen dat, bij een dichtheid van 1,83 of daarboven, even goed als het destijds in het kanon van 24 cM. beproefde prismatisch buskruit met één kanaal, zou volloen in het stalen kanon van 30,5 cM. Wij zullen hieronder zien dat onze onderstelling, door de verkregen uitkomsten gewettigd is geworden, zoodat wij juist gezien hebben, toen wij van het blokjeskruit geen groote voordeelen boven het keisteenkruit verwachtten.

De voorloopig genomen buskruitproeven kunnen geacht worden van minder belang te zijn, weshalve wij die slechts in zooverre zullen vermelden, als noodig is om de richting aan te duiden die men, in gevolge de verkregen uitkomsten, heeft ingeslagen. De proeven werden alle genomen op het, aan de Firma KRUPP toebehoorend schietterrein te Meppen.

Daar nog geen Nederlandsch kanon van 30,5 cM. van 25 kalibers lengte gereed was, werden de eerste proeven genomen in het *Krupp'sche* 35 kalibers lange kanon van 30,5 cM. en wel op 31 Maart 1882. Voor de proeven was aangemaakt keisteenkruit 22—28 mM., keisteenkruit 28—34 mM., zoodat blokjeskruit 28—28—14, alle ongeveer 1,82 dicht, welk kruit zou

beproeft worden in vergelijking met het door de Firma KRUPP beschikbaar gesteld prismatisch buskruit, dicht 1,77 en dergelijk kruit dicht 1,82.

Bij deze proeven voldeed het prismatisch buskruit 1,82 uitstekend. Het prismatisch kruit 1,77 had, bij gelijke snelheid als dat dicht 1,82, een belangrijk grooteren gasdruk. Het Nederlandsche buskruit bleef in snelheid ver ten achter (± 40 M.) en was bovendien in gasdruk niet voordeeliger. Het buskruit 28—34 was gebrekkig van aanmaak geweest en voldeed daardoor allerminst, terwijl het blokjeskruit minder goede uitkomsten gaf dan het keisteenkruit 22—28.

Als gevolg van deze proeven werden nogmaals nieuwe proefpartijen aangemaakt en in het 35 kalibers lange kanon van 28 cM. beproefd, daar deze vuurmond ongeveer gelijke verbrandruimte en gelijke lading had als ons kanon van 30,5 cM.

Thans werd, bij enkele proefpartijen, de hoeveelheid zwavel verminderd en de inzet gebracht op 74—8—16, terwijl bij één partij het buskruit eerst tot korrels 6—10 werd gevormd en daarna van deze tot korrels 22—28 werd geperst. Voorts werd een partij vervaardigd zonder toevoeging van kleine korrels en stof bij het persen, terwijl eindelijk ook nog onderzocht zou worden of blokjeskruit van 25—25—20 voordeelen kon opleveren.

Ook bij deze proeven, genomen in September 1882, werden geen bevredigende uitkomsten verkregen en bleef ons buskruit verre ten achter bij het prismatische buskruit, door KRUPP ter vergelijking beschikbaar gesteld, maar toch leverden die uitkomsten een vingerwijzing aan voor de richting welke, bij verdere proefnemingen, ingeslagen moest worden. Zoo werd weder bemerkt dat het blokjeskruit geen voordeelen boven het keisteenkruit gaf; dat het noodig was het buskruit zonder bijvoeging van stof te vervaardigen en dat een vermindering van zwavel, gepaard met vermeerdering van kool. grootte dichtheid, zoomede een persing der keisteenkorrels uit korrels 6—10, bepaalde voordeelen opleverde, zoodat men meende dat een samenvoeging dier verschillende factoren, bij de vervaardiging van nieuwe proefpartijen, wellicht tot bevredigende uitkomsten zou leiden.

Daar voorts gelegenheid bestond, binnen korten tijd te beschikken over een der kanonnen van 30,5 cM., waarvoor het buskruit eigenlijk moest dienen, werd besloten nog eenige proefpartijen te laten aanmaken en deze, met enkele der in September gebezigde kruitsoorten, in het kanon van 30,5 cM. te beproeven.

Dit onderzoek had plaats op 24, 25 en 27 November 1882 en kwamen daarbij de buskruitsoorten in beproeving die in de onderstaande tabel zijn beschreven en die de daarbij aangegeven uitkomsten opleverden.

Uit de kolommen 3—10 is na te gaan welke het onderscheid der verschillende gebezigde buskruitsoorten was in inzet, wijze van aanmaak, korrelvorm, korrelgrootte, dichtheid en vochtgehalte, zoodat verdere mededeelingen omtrent die buskruitsoorten onnoodig zijn. Omtrent de 4 laatstvermelde buskruitsoor-

N ^o der partij.	Aantal schoten.	Omschrijving van het buskruit.								Snelheden en gasdrukken bij ladingen in KG. van							Aanmerkingen.
		Korrel.	inzet.	Vervvaardigd met of zonder stof	Geperst van korrel.	Dichtheid.	Aantal korrels per KG.	Vocht in %.	90	100	105	110	115	120	125	130	
1	1	22-28	75-10-15	met	—	N ^o 1	1,83168	73	1,82	375,3 1650	398,1 1940		412,5 2170		424,5 2290		
2	1	"	74-8-16	"	—	"	1,84955	73	1,83	357,0 1370	378,5 1875		396,1 1930		407,7 2140		
3	1	25-25-20	"	"	—	"	1,89453	40	1,305	360,5 1240	379,1 1570		394,6 1800		399,6 1965		
4	1	22-28	"	—	zonder	"	1,84825	74	1,175	330,0 890			380,0 1975				(a) 2 schoten.
5	1	"	"	—	"	"	1,81495	78	1,175	302,5 1875	411,0 2260		431,0 2485				
6	1	"	75-10-15	met	—	6-16	1,83715	74	1,25	360,3 1785	413,5 2205		435,7 2675	449,0 2915			
7	1	"	74-8-16	—	zonder	"	1,81981	72	1,325	303,8 1890	423,0 2440		444,0 2895				
8	1	"	"	—	"	"	1,85063	73	1,283	371,0 1535	398,0 1800		423,5 1935	444,1 2240	455,0 2225	462,0 2060	
8	0														452,0 2420		
9	1	"	80-3-17 roose kool	—	"	N ^o 1	1,81245	73	1,44	400,3 1930	493,0 2220	437,4 2690					
10	1	"	74-8-16 roose kool	—	"	"	1,80561	75	1,635	412,0 3235							
11	1	zwaart prismatisch Dunenberg brug	?	?	?	?	1,82	?	?	382,0 1575	404,8 1770		426,2 2070		451,0 2305		
12	1	prismatisch Dunenberg	"	?	?	?	1,85	?	?				446,3 2040	458,2 2270	470,7 2350		(c) 2 schoten.

NB. De gasdrukken onder de snelheden aangegeven, werden gemeten met den Rodman-treestel.

ten zij evenwel opgemerkt, dat kruit N°. 9 een proef was om rosse kool in verband met een zeer geringe hoeveel zwavel aan te wenden; dat kruit N°. 10 een partij was, door de fabriekanten als proef aangeboden (hierbij is op te merken dat van alle overige beproefde partijen steeds de verschillende factoren voor den aanmaak aan de fabriekanten werden voorgeschreven); terwijl kruit N°. 11 was zwart prismatisch buskruit, afkomstig uit de fabriek van Duneberg, zooals dat in September in het kanon van 28 cM. was beproefd, en eindelijk N°. 12 het prismatische buskruit was dat onder de benaming chocolade-buskruit door de fabriek te Duneberg aan de Firma KRUPP ter beproefing was geleverd, en soortgelijk bruin buskruit was als later voor het kanon van 30,5 cM., hier te lande ingevoerd en thans voorhanden is.

De buskruitsoorten werden achtereenvolgens met verschillende ladingen beproefd, ten einde de opklimming in snelheid en gasdruk nauwkeurig te kunnen nagaan.

Bij aandachtige beschouwing van de uitkomsten, verkregen met verschillende te Muiden aangemaakte grofkorrelige buskruitsoorten, kan men zich vrij wel rekenschap geven van den invloed die de verschillende veranderingen in samenstelling, korrelvorm, korrelgrootte, wijze van aanmaak en dichtheid op het buskruit hebben uitgeoefend, indien men namelijk de buskruitsoorten onderling vergelijkt, die slechts in één der vorengenoemde factoren van elkander verschillen. Men ziet dan:

1°. dat wijziging in de samenstelling, door vermindering van de zwavel, minder snelheid, doch ook minder gasdruk geeft (vergelijk 1 en 2). Hierdoor bestaat de gelegenheid de lading te vermeerderen, waarbij men de gewenschte snelheid door toepassing van andere factoren kan verkrijgen.

2°. de korrel 25—25—20 is blijkbaar te groot voor dezen vuurmond, zoodat het buskruit ten slotte bij vermeerdering der lading slechts zeer weinig in snelheid toeneemt, terwijl een aantal brandende en onverbraude korrels uit den vuurmond werden geslingerd (vergelijk 2 en 3).

3°. het blokjeskruit heeft ook nu weder getoond geen voordeelen te bezitten boven het cubuskruit.

4°. de toevoeging van kleine korrels en stof bij het persen doet het buskruit langzaam en onvolledig verbranden, hetgeen blijkt uit de partijen 2 en 5.

5°. de persing der koeken uit korrels van 6—10 mm. heeft ten gevolge dat het buskruit beter en vollediger verbrandt. Het schijnt alsof, door de toepassing van dit middel, het buskruit in de latere periodes van verbranding, zich hetzij in kleine korrels verdeelt, hetzij aan het vuur gelegenheid geeft sneller in het inwendige der korrels door te dringen. Vergelijkt men de partijen 1 en 6, — ladingen 140 en 100 KG. — en de partijen 4 en 8 — ladingen 130 en 110 KG. — dan ziet men dat, door die wijze van bewerking, minder lading noodig is om gelijke snelheid en druk te verkrijgen. Het is alzoo een der middelen om, bij vermindering van het zwavelgehalte, de verbrandingssnelheid te vergrooten. Bovendien verbrandt het buskruit vol-

lediger, daar bij 130 KG. nog slechts weinig korrels brandend of onverbrand de monding verlieten.

6°. De partijen 4 en 5 en 7 en 8 toonen den invloed der dichtheid aan en leveren het bewijs dat meerdere dichtheid de snelheden doch vooral de gasdrukken aanzienlijk vermindert; doch daarbij is, in verband met de waarnemingen tijdens de vervaardiging gedaan, ook merkbaar dat er een zekere grens schijnt te bestaan, waarbij de onderlinge verschillen in dichtheid minder groote onderlinge verschillen in snelheid en gasdruk zullen veroorzaken.

Het buskruit n°. 9, van een geheel nieuwe samenstelling, met zeer weinig zwavel en met rosse kool gaf, ten opzichte van n°. 8, te veel druk bij gelijke snelheid, doch moet hierbij opgemerkt worden dat de dichtheid belangrijk minder was. Ware van dit buskruit de dichtheid grooter geweest, dan zouden zeer zeker gunstiger uitkomsten verkregen zijn, die wellicht nog beter zouden geweest zijn, bij persing der korrels uit buskruit 6—10. In elk geval ligt, in de opklimming van 37 M. in snelheid bij 15 KG. vermeerdering van lading, een grond tot het vermoeden dat in het thans te levendige buskruit een goede richting is gelegen, hetgeen ook eenigermate was af te leiden uit een proef in ons kanon van 24 cM., waarbij men 470,5 M. snelheid bij 1974 atmospheeren druk verkreeg.

Het buskruit N°. 10, door de fabrikanten uit eigen beweging als proefpartij aangeboden, leverde zeer ongunstige uitkomsten.

Het zwarte prismatisch buskruit (N°. 11), afkomstig van de fabriek Duneberg, kwam ongeveer met ons buskruit N°. 8 overeen, met dit onderscheid dat de lading veel geringer behoefde te zijn om dezelfde snelheid te bereiken.

Daarentegen leverde het buskruit N°. 12, zijnde bruin prismatisch buskruit, mede uit Duneberg afkomstig, uitstekende uitkomsten op. De daarmede, bij een lading van 120 KG. verkregen snelheid van 470,7 M. vóór de monding, bij een gasdruk van 2350 atmospheeren, overtrof dus nog verre de uitkomst verkregen bij 130 KG. buskruit N°. 8, waarbij 462 M. snelheid met 2660 atmospheeren druk werden gemeten.

Intusschen was het gaandeweg noodzakelijk geworden, zich tot een keuze van een buskruitsoort te bepalen. Nam men nu in aanmerking dat het kanon was aangenomen voor een snelheid van 530 M., bij een projectiel van 330 KG. met een druk van ten hoogste 2900 atmospheeren, overeenkomende met 450 M. snelheid, bij een projectiel van 455 KG. en gelijken gasdruk, dan bestond ongetwijfeld alle reden van tevredenheid, nu men die snelheid ruim bereikte met een gasdruk die bijna 500 atmospheeren lager was. Om die reden werd dan ook de keuze gevestigd op het buskruit N°. 8 en zou dit voor het kanon van 30,5 cM. worden bestemd, zoodat dan ook, in December 1882, een eerste bestelling aan de buskruitfabriek te Muiden werd gedaan.

Door de ramp, die deze fabriek in Januari 1883 trof, was zij in de onmogelijkheid, buskruit te leveren en, bij de noodzakelijkheid die bestond om

zoodra mogelijk het buskruit voor het kanon van 30,5 cM. te bezitten, ten einde met één der vuurmonden, vóór de opstelling in de pantserkoepels, trefkans en schootstafels te kunnen schieten, bleef niet anders over dan zich, voor de aanschaffing van het benoodigde buskruit, tot een buitenlandsche fabriek te wenden. Natuurlijk kwam hiertoe het eerst de fabriek te Duneberg in aanmerking en viel de keuze op het bruine prismatische buskruit, dat bij de hierbovenvermelde proef zulke uitstekende uitkomsten had gegeven.

Het contract tot levering van dat buskruit werd, in Juni dezes jaars, door den ondergeteekende gesloten en in September jl. had de keuring van het buskruit, eerst in de fabriek te Duneberg en daarna op het schietterrein van de Firma KRUPP plaats. Gelijkzeitig met de laatste keuring door schieten, werden gegevens verzameld tot het samenstellen van de schootstafel en tot beoordeeling van de trefkans, waartoe de noodige hoeveelheid buskruit uit Duneberg naar Meppen was gezonden.

Bij de keuring werd de dichtheid gemeten 1,836 te bedragen, met een vochtgehalte van 1,34%. De prisma's hebben dezelfde afmetingen als die welke nog in ons II. kanon van 24 cM. gebruikt worden, doch slechts een kanaal met een middellijn van 1 cM. Bij het schieten te Meppen, met 120 KG.ading en projectielen van 455 KG., werd een gemiddelde snelheid verkregen van 465 M. op 100 M. vóór de monding (468 M. aanvangssnelheid) met een gemiddelden gasdruk van 2370 atmosfeeren, gemeten met den Rodman-toestel. Het buskruit werd alzoo goedgekeurd.

Gelijkzeitig werd evenwel nogmaals onderzocht, of ook dit buskruit de door de fabriek vermelde merkwaardige eigenschap bezit, niet te ontploffen wanneer het in een gesloten kist verbrandt. Hiertoe werd een zware houten kist, geheel gevuld met 58 KG. buskruit en stevig gesloten met houtschroeven, door middel van een electrischen toestel ontstoken. Er volgde geen ontploffing, doch een geleidelijke verbranding, die, met een purperroode vlam, ongeveer 12 seconden aanhield, waarbij de kist op de plaats bleef, doch een gedeelte van het deksel werd opgelicht — juist in de voeg der saamgeploegde planken —, omkantelde en naast de kist werd nedergelegd. Enkele niet verbrande prisma's lagen nevens de kist. De kist zelf was inwendig eenigszins verkoold, doch uitwendig nagenoeg onbeschadigd. Het bleek dus hieruit dat het buskruit weinig gevaarlijk is in de behandeling en geen ontploffing veroorzaakt, als het niet in den vuurmond is opgesloten.

Ten opzichte van de uitkomsten verkregen bij schieten, wordt verwezen naar de hieronder volgende tabel, waarin wij mede nog enkele gegevens hebben berekend. Er werd geschoten tegen schijven H. en B. 5 M. op 2026 en 2026 M., tegen een schijf H. en B. 10 M. op 4000 M., terwijl op ongeveer 5500 M. alleen afstanden werden geschoten. Daar het niet doenlijk was, den vuurmond te plaatsen op een der affuiten voor minimaal schietgat, als die waarop de kanonnen in de pantserkoepels zullen worden opgesteld, was die gelegd op een affuit van 35,5 M., doch moest de elevatie uithoofde

van de inrichting van den vuurmond, gegeven worden door middel van houten wiggen onder het bodemstuk aangebracht. Daar de inrichting der *Grüson*-afluiten van dien aard is, dat aan den vuurmond een zeer vaste ligging wordt verzekerd, zal, blijkens de in Oostenrijk genomen proeven, de trefkans der vuurmonden in de koepels opgesteld, nog worden verbeterd.

Zoals hierboven is vermeld, bedroeg de lading 120 KG. bruin prismatisch buskruit; het projectiel woog 455 KG., de aanvangssnelheid was 468 M., het arbeidsvermogen van het projectiel bij de monding 5078,3 M. T.

	Uitkomsten op M.				
	2028	3021	4000	5412,0	
Elevatie.....	2°45'	4°6'	5°48'	8°30'	
Flindsnelheid in M.....	418,0	394,3	374,8	—	
Grootste spreiding in	lengte in M.....	27	48	62	63
	breedte „ „.....	1,20	1,25	4,30	13
	hoogte „ „.....	1,80	3,05	3,00	—
Gemiddelde afwijking in	lengte „ „.....	7,70	12,20	18,5	16,4
	breedte „ „.....	0,828	0,620	1,100	3,0
	hoogte „ „.....	0,420	0,612	1,884	—
50% spreiding in	lengte „ „.....	13,00	20,80	31,8	27,7
	breedte „ „.....	0,354	1,048	2,026	0,1
	hoogte „ „.....	0,710	1,342	3,184	—
Richting van den wind.....	R.	R.	L. A.	L. A.	
Snelheid „ „ „ in M.....	1,0	4,3	2,6	3,2	
Barometerstand in mm.....	768	759	756,5	757	
Thermometerstand in graden C.....	17	14,8	14,7	16,3	
Hygrometer in %.....	28	23	28	25	
Gewicht van 1 M ³ lucht.....	1,225	1,221	1,199	1,200	
Totaal arbeidsvermogen in MT.....	4010,5	3604,8	3257	—	
Arbeidsvermogen per cM. omtrek van het projectiel.....	41,65	37,62	33,09	—	
Arbeidsvermogen per cM ² . doorsnede van het projectiel.....	5,489	4,034	4,458	—	
Doorboort bij loodrecht treffen	één plaat van smeedijzer, dik in cM.....	47,3	43,7	40,3	—
	twee platen van smeedijzer, dik in cM.....	30,5 + 25,7	30,5 + 21,2	30,5 + 17	—

Uit deze opgave blijkt dat de kanonnen van 30,5 M., waarmee de pantserkoepels op het fort de Harssens zullen bewapend worden, in alle opzichten voldoen aan de eischen die men ten opzichte van die vuurmonden kan stellen. Immers de trefkans is uitstekend en de daarvoor aangenomen buskruitsoort deelt, uithoofde van haar goede eigenschappen, aan het zeer zware projectiel een snelheid mede, die belangrijk grooter is dan aanvankelijk was verwacht en gecontracteerd.

De hoedanigheid der projectielen is voortreffelijk, waarvan de ondergeteekende zich heeft kunnen overtuigen, bij de in October, met een dier kanonnen van 30,5 M., te Buckau genomen proeven tegen een hard gegoten ijzeren pantsering, waarbij de gebezigde projectielen genomen waren uit een partij, die door de Firma FRIED. KRUPP voor onze kanonnen is aangemaakt. Zelfs is die hoedanigheid van dien aard, dat men met reden (o. a. op grond

van de proeven in de maand September te Pola genomen en door den ondergeteekende medegedeeld in het *Militair Blad* van 15 November jl. N°. 21) kan verwachten, dat de granaten een grootere uitwerking tegen smeedijzeren platen zullen bezitten, dan hiervoren in de tabel is aangegeven.

Geplaatst in de koepels van hard gietijzer, op de doeltreffende *Grison*-afluiten, achter volstrekt minimaal-schietgaten, dus geheel gedekt, zoodat de bediening ongestoord kan geschieden, vormen de $\frac{1}{4}$ kanonnen van 30,5 M. op het fort de Harssens een geduchte kustbatterij, tegenover de schepen die een aanval op de stelling van den Helder mochten beproeven.

's Hage, 18 November 1883.

F. G. A. SCHERER,
Kapt. der art.

MILITAIRE SPROKKELINGEN.

Officieel is onze militaire en wetenschappelijke winter alweer ingetreden. Met het wintertableau, zijn de mantels, de krijgspelkaarten en de veronderstellingen voor den dag gehaald. De natuur mag soms met haar overgangen eens wat te laat komen, bij ons gaat alles ordelijk en op tijd. Op 1 November hebben wij het officieel koud, en trekken de bournous aan, al begrijpen de ooievaars er ook niets van. Onk de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap is haar wintercampagne reeds begonnen, en heeft die, evenals bij andere veldtochten geschiedt, door de cavalerie ingeleid. De voorzitter wees er op met rechtmatigen trots, hoe de vereeniging al aardig in leeftijd begon te klimmen, reeds een aanzienlijk kapitaal van wetenschappelijken arbeid had weten bijeen te garen, en nog steeds met onverzwakte krachten en ijver voortging op den ingeslagen weg. Nog levendig herinner ik mij, hoe in de eerste dagen der oprichting, van sommige zijden weinig ingenomenheid met die Vereeniging werd aan den dag gelegd; hoe men in enkele officiële militaire kringen, haar streven wantrouwde, en vreesde dat het al spoedig in een 2de Kamer spelen of in een ijdel en voor de discipline minder wenschelijk afkeuren van ons krijgsbestuur zou ontaarden. Ja, destijds waren er zelfs categoriën van officieren in speciale betrekkingen die in dien zin, geïnspireerd door hunne chefs, huiverig waren tot het lidmaatschap toe te treden. De meesten voorspelden aan die Vereeniging een kortstondig bestaan. De tijd heeft bewezen, dat het een zeer gelukkige gedachte van de oprichters was.

Steeds nam het ledental van jaar tot jaar toe, en mochten ook al somwijlen de vergaderingen niet zoo druk bezocht worden, als men dat in een zoo sterk garnizoen zou mogen verwachten; de reilen daarvoor ligt zeker niet in de weinige belangrijkheid van hetgeen daar meestal verhandeld wordt. doch wél in de omstandigheid, dat de gedrukte verslagen een ieder in de gelegenheid stellen, *à tête reposée*, toch kennis te kunnen nemen van de voordrachten en de daaruit ontsproten debatten. Zonder eenigen schroom werden dikwerf in die vergaderingen de meest brülante quaestiën van het oogenblik behandeld; schier geen onderwerp tot het gebied der militaire we-

tenschap behoevende, bleef in die vervolgen jaren onaangeroerd; al de grondslagen van ons krijgswezen hebben daar met hun leenten en gebreken voor ons de revue gepasseerd, en niet zelden werd daarbij het onleedmes met vaste hand in de wonde gezet om ons de diepte er van te doen peilen.

Dat veel, ja verreweg het grootste deel misschien der in de Vereeniging uitgesproken wenschen niet in werkelijkheid zijn overgegaan, heeft sommigen wel eens aan het nut der instelling doen twijfelen.

Daargelaten zoo menig belangwekkend betoog, zooveel verdienstelijke arbeid die wij haar te danken hebben, geloof ik dat die twijfel ongegrond is. Het valt niet te ontkennen dat ze nog meer nut zou kunnen afwerpen, indien de vergaderingen zich b. v. konden verheugen in een talrijk bezoek van burgers, van kamerleden vooral. Men moet werkelijk de onvergeeflijke onverschilligheid van het meerendeel der Nederlandsche volksvertegenwoordigers voor militaire zaken bezitten, om niet gretig een zoo gemakkelijk, als het ware voor hen uitgevonden gelegenheid aan te grijpen, om zich op de hoogte te stellen van onderwerpen, waarvan de meesten hun even na aan het hart moesten liggen als ons, en waardoor zij van lieverlede zich een degelijk, zelfstandig oordeel zouden gaan vormen over zulke groote nationale belangen als onze verdedigbaarheid en het leger in hunne oogen zijn *moesten*. Zoodoende zouden velen ten minste niet langer geheel aan den leiband behoeven te loopen van de enkele militaire specialiteiten, op wier gezag zij thans stemmen over zooveel millioenen. Is het inderdaad niet vreemd, hoe legerbelangen in ons wetgevend lichaam, quantitatief althans zeker, veel minder beoordeelaars en dus beschermers hebben dan iedere andere tak van staatsbestuur? Terwijl dan toch de groote meerderheid der volksvertegenwoordigers, op ieder ander gebied, een eigen oordeel heeft, of zich althans de moeite geeft daartoe te geraken; niet gaarne de bekenenis zou afleggen in de aan de orde zijnde materie geheel een vreemdeling te zijn, is dat met krijgczaken een ander geval. Daarvoor hebben ze immers een drie- à viertal experts, die moeten het maar weten; hun uitspraak wordt alleen geloetst aan de zogenaamde »financiële draagkracht". Is er sprake van nieuw te bouwen of te verbeteren kazernes, ze stemmen over de aangevraagde sommen mede, zonder misschien ooit zich de moeite gegeven te hebben, een Nederlandsche kazerne eens te gaan zien, en daardoor zich rekenschap te leeren geven van de eischen die men daaraan in onzen tijd moet stellen. Dordrecht b. v. heeft een prachtige nieuwe pontonoierkazerne gekregen, die de vergelijking met die in het Buitenland, wat doelmatige verdeling, hygiëne enz. betreffen, gerust kan doorstaan. Voor zulke gebouwen hebben de Kamerleden zelf de belangrijke sommen toegestaan; maar denk niet, mijn waarde Spectator, dat het er een in de gedachte komen zou eens te gaan zien, wat hier wel voor de door hem goedgekeurde cijfers gekregen was. Zoo is het met manéges, hospitalen enz. Hoe weinigen hebben de Militaire Academie gezien, hare inrichting eens van nabij nagegaan? Ze zullen er toch over mee-

stemmen, ja meepraten, altijd op gezag van enkelen, en helaas we hebben niet *altijd* ondervonden dat die enkele voorlichters de wezenlijk militaire belangen boven partijbelang behartigden.

Maar laat morgen in het land hier of daar een inrichting desnoods voor Piscicultuur verrijzen, als dat ding aan de orde zal komen, wil iedereen er alles van weten, al ware tot dusverre een visch hem het onverschilligste voorwerp op de wereld.

Een gevangenis, een inrichting voor gevallen meisjes, ja het Haagsche Bosch, daarover wil ieder hunner met kennis van zaken meespreken. Maar het leger? Nu ja, voor die zaak hebben ze immers een paar officieren in de Kamer gekregen.

O ja, ongetwijfeld zou juist voor de burgers, die invloed uitoefenen op legerstoestanden, de Vereeniging ter beoefening van de krijgswetenschap een uitstekende leerschool kunnen wezen. En dat zoo te meer, omdat geen vraag van hunne zijde komende, daar niet altijd op een welwillende voorlichting zou kunnen rekenen. Want zoo er in ons land vergaderingen zijn, die zich onderscheiden door den hoogst welvoegelijken toon en de wederzijdsche *égards* in de debatten, dan mag zich daartoe de Vereeniging tot beoefening van de krijgswetenschap rekenen. Ja, ik vrees zelfs dat de ietwat soms *al* te parlementaire, deftige betoogtrant en de omgeving van zooveel sommiteiten op militair wetenschappelijk gebied, wel eens dezen of genen terughouden om een vraag of een opmerking in het midden te brengen, waarin toch somwijlen een zeer practische wenk zou kunnen liggen, of die tot nuttige gedachtenwisseling zou kunnen leiden.

Het onderwerp in deze eerste vergadering behandeld, behoort tot dezulke die al van zeer nabij de zaak onzer weerbaarheid raken. Met recht noemde de spreker, de cavalerie de *«bête noire»* in de oogen van de Volksvertegenwoordiging. Ze heeft voor haar de onvergeeflijke fout van zeer duur te zijn. Dát, en dat men in polderlanden geen charges van Mars la Tour kan maken, is zoo wat alles wat de groote massa er van weet; en dat is dan ook waarlijk genoeg om tegen iedere uitbreiding te *«stemmen»*. Na als inleiding een aan taal- en letterkundige- en philosophische bespiegelingen rijke, hoogstverdienselijke schets van FREDERIK DES GROOTE, gegeven te hebben, teekende ons de spreker, de Ritmeester WERNER, in groote lijnen, het karakter, de deugden, de eigenaardigheden van Pruisen's cavalerie zooals ze in die dagen door den Grooten Koning en de in zijn geest werkende ruiteraanvoeders was gevormd. Met dat beeld voor ogen abordeerde hij daarna de kapitale gebreken, die op dit oogenblik onze cavalerie aankleven; haar te geringe sterkte, de minder gelukkige organisatie, de onvoldoende voeding onzer rijkspaarden, de gedeeltelijk ondoelmatige uitrusting onzer ruiters; hoofdpunten zooals ge ziet, die én op die plaats én in onze militaire literatuur al meer besproken zijn.

Ge leest natuurlijk ook de verslagen van de Vereeniging; en zult zeker van die boeiende verhandeling met hetzelfde genoegen kennis nemen, als wij ze mochten aanhooren. Indien ik ze in mijn brief van heden ter sprake breng, is het dan ook minder om u te wijzen op het schoone wat de arbeid van den Heer WERNER ons *wél* gaf, als wel doordien die beschouwingen nog andere voor mijn geest riepen, die wellicht uw aandacht en ook die van de mannen van het vak verdienen. Als de Spreker zijn sierlijke voordracht besluit met een wensch dat de door hem aangestipte gebreken mogen weggénomen worden, en de dageraad spoedig voor de cavalerie moge aanbreeken van een nieuw roemrijk tijdperk, als dat van FREDERIK DEN GROOTE voor haar was, dan vreezen wij, dat onze Volksvertegenwoordiging, tot wie hij dien wensch vooral richt, hem toch niet hooren zal, en ook al deed zij dat, in haar koele, nuchtere becijferingsmanie moeilijk tot de geestdrift voor de zaak zal zijn te brengen, die den overtuigten cavalerie-officier bezielde. En wanneer dan ook zoo moeilijk een directe vergelijking is te maken — voor hen althans — tusschen de roemrijke daden van Pruisen's ruitèrij uit *dien* tijd, en hetgeen zij *thans*, en in ons land moet wezen; wanneer als het ware het causaal verband, voor die oningewijden niet duidelijk is aangetoond, tusschen *toen* en *nu*; wanneer niet *bewezen* wordt, dat de gereleveerde gebreken gevolg zijn van de miskèning der lessen die de geschiedenis in deze materie ons levert; niet *bewezen* tevens dat wij de eigenschappen van die vermaarde ruitèrij, uit een geheel andere eeuw, een geheel andere samenstelling der legers, nog tot de onzen *kunnen* maken: en vooral niet *bewijzen* dat onze cavalerie *nú* nog dezelfde eigenaardigheden moet bezitten als in die dagen, zóólang zullen die kamerleden bezwaarlijk te overtuigen zijn. Maar blijft in zooverre dat pleidooi voor de cavalerie, vreezen we, voorloopig de stem des roependen, voor ons militairen, vooral voor onze kameraden van de cavalerie, kunnen uit die retrospectieve beschouwing van een gedeelte van het verleden van het wapen, nuttige vragen voortspruiten.

De voeding onzer paarden is te gering; wat kregen de paarden van FREDERIK's ruitèrij? Stonden die paarden al of niet op stroo? Wat werd in die dagen in gewone tijden van die paarden geveerd, vergeleken bij het werk wat de onzen te doen hebben? Hoe zwaar was de belasting toen en nu?

Hoe remonteerde FREDERIK zijn ruitèrij, met welke rassen vooral? Het maakt voor de gesloten evolutiën een groot verschil of de paarden in het gelid van denzelfden bouw zijn, dezelfde gangen, hetzelfde temperament hebben. Waar soms eskadrons, staalkaarten zijn van alle Europeesche rassen, waar een Engelschman met lange gestrekte allures geëncadreerd wordt door een Geldersch paardje dat nog al „sonder zich werkt”, aan den eenen kant, en aan den anderen door een Ier of een Hongaar, daar is het onbillijk te eischen dat gelijkmatigheid van gang en richting, rustig en stram excerceeren even gemakkelijk zullen verkregen worden als in ruitèrafdeelingen geheel uit hetzelfde type van paarden samengesteld. Grenadiers en Jagers zelfs gaan

minder goed in één bataljon vereenigd dan gescheiden; ge zoudt dat hier dagelijks kunnen waarnemen. Bij paarden brengt de samenvoeging van verschillende rassen nog veel grooter bezwaren mede.

Vergis ik mij niet, dan was de massa der oorlogspaarden in den tijd van **FREDERIK DEN GROOTE**, althans die voor de linie-cavalerie werden gebruikt, meesttijds van hetzelfde ras: logge, zware, rustige paarden, zoo geschikt voor gesloten charges vooral maar wellicht minder vlot en buigzaam dan men bij het eigenaardig optreden van lichte cavalerie in onze dagen zou wenschen.

Hoe recruteerde **FREDERIK** zijn ruiters? In hoeverre zouden wij den milicien van ons niet-ruitervolk gelijk kunnen maken aan den bereden »soudard» uit dien tijd? Tot hoever zou 't wenschelijk zijn? Want geheel er mee gelijkend, zou onze maatschappij, ook ons leger, hem vermoedelijk niet dulden. Andere tijden, andere zeden. Menige »Hussarenstreich», die in die dagen gold voor een verdienstelijk feit, zou met onze begrippen voor een afkeurenswaardige, met het volkenrecht strijdige handeling doorgaan. Zelfs met die van echten ruitergeest sprekende staaltjes in vredestijd, die overlevering zijn geworden, zou men thans niet zoo hard wegloopen als toen. **ZIETHEN** was het, geloof ik, die eens op een rid met den Koning beweerde dat een cavalerist nooit zich gevangen behoeft te geven, zoolang hij nog een goed paard tusschen de beenen had. De Koning liet onverwachts de beide einden der brug over de Spree door lanciers afzetten, en zeide toen, midden op de brug gekomen: »En nu dan, nu zijt ge toch verloren? Volstrekt niet antwoordde **ZIETHEN**, die zijn paard de sporen gaf, over de leuning sprong, en naar den oever zwom». Welnu, vooreerst in onze dagen gaan de koningen niet met hun cavalerie-generaals uit rijden, en dan zulke kameraadschappelijke paris aan. Maar buitendien, doe nu zulke toeren eens na, en wees overtuigd dat uw regimentcommandant u den anderen dag op het rapport wel zou vertellen, dat het volstrekt geen »pas geeft», zulke malligheden te verkoopen, om nat als een poedel de stad te komen inrijden.

Nog eens, andere tijden andere zeden. Doe dezelfde ruitersstukken nú, die in de kantonnementen in Brabant. — en ja nog geen twintig jaar geleden —, kranig gevonden werden, en ik sta er u borg voor, dat het in uw conduite-staat er alles behalve geruststellend zal uit zien. De maatschappij van nú, is geheel anders als de nog bijna feudale tijd van **FREDERIK DEN GROOTE**. Een cavalerie-officier uit die dagen, had dan ook geen enkel andere geestesbezigheid misschien, als de africhting van man en paard, het stramme gesloten evolutioneeren vooral. Maar overlaadt ze uwe verbeelding eens met al de zaken van onzen tijd: de examens, de wetenschappelijke bijeenkomsten, krijgspel, de brochures, de tijdschriften, de hedendaagsche theorieën over kondschapsdienst: en huiten hun dienstvak al die eischen, waaraan een beschaafd man in onze eeuw moet voldoen: algemeene maatschappelijke belangen enz., zaken waarvan de ruitersofficieren twee eeuwen geleden »Kein Ahnung» hadden, en men moet erkennen dat hoe roemrijk het verleden van

het wapen — gedurende zekere tijden — geweest zij, dat verleden ons slechts *die* lessen geven kan, die betrekking hebben op — wat niet veranderd is — het paard, en enkele details van africhting, uitrusting enz.

Zeker zijn voor den opmerker ook op dit gebied dagelijks nieuwe verschijnselen waar te nemen, wier beschouwing waarde heeft. B. v.: Een tiental jaren geleden zag men in ons leger zelden een geïsoleerde ruiter, zogenoemd »Engelsch rijden». Tegenwoordig zendt ge geen cavalerist afzonderlijk weg, of hij rijdt »Engelsch». De heele Belgische cavalerie rijdt »Engelsch», de Fransche evenzeer, de Engelsche vermoedelijk ook. Bij beide eerstgenoemde legers is die houding zelfs bij de gesloten oefeningen, de gewone draf alleen in de manéges gebruikelijk. De heele Duitse cavalerie rijdt »Duitsch». — d. i. den manége-draf. Wel heeft men daar op marschen en bij manoeuvres, het »leicht reiten», — dat bedriegen wij ons niet nog niet altijd met den gewonen Engelschen draf overeenkomt, — om man en paard te sparen, maar »ingelebt», nationaal is daar die zogenoemd Engelsche houding niet. Zeker geeft dat licht rijden, behalve de reeds genoemde voordeelen, spoedig zekere vrijmoedigheid, tot zekere hoogte gewenschte gemakkelijheid en vlotheid in het rijden. Ik zie onze jonge huzaren hier ieleren dag en ik moet zeggen altijd met genoegen: zoo zonder weifelen gaan ze flink en vlot, zij het niet altijd even rijkunstig zuiver, over dikwerf waarachtig moeilijke terreinen heen.

Het is niet alles om hier soms dwars door de duinen, in snellen gang, orders over te brengen. Doch nu is de vraag, hoe komt het dat sedert een tiental jaren dat Engelsch rijden bij onze cavalerie zoo algemeen is geworden? Tot *hoever* willen onze cavalerie-officieren het, hoe denken ze er over? Is er ook gevaar dat het in zekere nonchalance *kan* ontaarden, schadelijk voor paard en ruiter, en discipline of niet? Zijn wij hierin opzettelijk of onwillekeurig een weinig van school veranderd? Hoe reed de militaire ruiter bij FREDERIK DEN GROOTE? Bijzaken zullen sommigen denken, maar in die details moet het hem toch liggen; want gelukkig voor de studie van het wapen, is een paard nog altijd een paard, van het paradijs tot nu toe. Dat maakt zulke vergelijkingen vruchtbaarder dan met andere wapens het geval is, waar kanonnen en geweren bijna niets meer met die van vrooren gemeen hebben.

Dat het wapen der cavalerie in de laatste jaren, in ons land, nog al stiefmoederlijk is behandeld geworden, vergeleken bij wat b. v. onze kleine zuidelijke naburen er voor over hadden; daarvan kan men zich het best rekenschap geven, als men de nieuwe kazernes bezichtigt die op de »plaine d'Étterbeek» bij Brussel voor de regimenten Guides gebouwd zijn en die den naam van »caserne modèle» ten volle verdienen. Wij hadden het voorrecht, niet lang geleden, door een officier van dat korps daarin te worden rondgeleid, een beleeftheid waarmede men, zooals ik vernam, niet al te schentig is om de tegenovergestelde reden, waarom men soms elders niet zoo op vreemden-

bezoek gesteld is. De autoriteiten namelijk zijn daar overtuigd, dat bij die installatie wel wat overdadige luxe geheerscht heeft.

De reusachtige enceinte, met zijn prachtige monumentalen gevel, omsluit als een afzonderlijke stad, de verschillende gebouwen: kazerne, stallen, hospitalen voor manschappen en paarden, apotheek, fourages- en vivresmagazijnen, smederijen, zadelmakerijen, mandéges, bakkerij, slachterij, alles in één woord wat het wapen behoeft. Het zou er dagen ingesloten kunnen leven. Op de vleugels van het hoofdfront zijn de »mess" der officieren gelegen, kolossale hotels, gebouwd naar de nieuwste eischen, voorzien van eet- en concertzalen, bibliotheken en van alle gemakken, die de luxe in onze dagen heeft ingevoerd. Desverkiezende kunnen officieren daarin appartementen betrekken, zooals men ze niet licht in de steden vinden zou, waarvan echter alleen in den regel door den Chef van den veterinairen dienst en een enkel ander officier, wiens speciale dienst hem meer bijzonder aan de plaats bindt, gebruik wordt gemaakt; de anderen gekiezen meer nederige woningen, maar die niet op een uur van de stad liggen; de prachtige »mess" staan dus ledig. Telephonisch verbonden met het hoofdkwartier der divisie in de stad, met het plaatselijk bureau, het paleis, en enkele belangrijke militaire punten, zijn ook de gebouwen zelve onderling in dusdanige gemeenschap.

De officieren behoeven niet in het »quartier" te zijn dan op de uren waarop de oefeningen plaats hebben. Fourageeren en alle kleine inwendige diensten, worden gesurveilleerd door één »officier du jour", die dan ook voor alles staat, vier en twintig uren in de kazerne leeft; gedurende dien tijd alzo van de buitenwereld afgezonderd, zich zonder eenige afleiding geheel aan zijn metier kan wijden en die ook, al ware het slechts uit tijdverdrif, veelvuldige rondes maakt en op verschillende uren stallen enz. bezoekt. Men heeft echter daartoe twee ruime, zeer comfortable vertrekken voor zijn verblijf ingericht. Ieder eskadron stalt in een afzonderlijk blok, dat een kruis vormt, waarvan de vier armen aan de verschillende pelotons zijn toegewezen; zoodoende heeft iedere eskadronscommandant als 't ware zijn eigen afgescheiden huishouden.

In de stallen staan de paarden ruim en tusschen van veeren voorziene slagboomen, die neervallen als een paard »over den boom" raakt. De doorgang tusschen de twee rijen paarden is zoo groot, dat men in de stallen zelf kan opstijgen en met vieren in front kan uitrukken. Boven iedere stal is de »scellerie" van het peloton, waar de harnachementen zich bevinden. Ik maakte de opmerking, dat ik in dit opzicht de voorkeur zou geven aan onze inrichting, waarbij zadel en hoofstel enz. van ieder man achter het paard hangen, en dit nog minder uit een oogpunt van marschvaardigheid bij onverwacht uitrukken, braud enz. als wel omdat ik vreesde dat onwillekeurig de dagelijksche inspectie van het zadeltuig, die bij ons zoo gemakkelijk te gelijk met de ronde door de stallen bij afvoeren enz. kan geschieden, misschien wel eens achterwege zal blijven, als men daartoe opzettelijk trappen

moet gaan klimmen. Men moest mij het eerste dier bezwaren toegeven, doch gaf mij als opheldering dat die inrichting zoo doelmatig was, wijl het harnachement zoo veel te lijden heeft, van de emanaties in de stallen. Ik laet de waarde dier beschouwing over aan de ondervinding mijner cavalerie-kameraden, vooral de vraag of hier het voordeel tegen het nadeel opweegt.

Ieder officier heeft zijn afzonderlijke stal voor drie of vier paarden, ingericht als bij een rijk particulier, met vaste eikenhouten tusschenbeschotten en *zijn eigen fouragekist*; daarboven een kamer voor den »ordonnance», en per eskadron een »cellerie» voor de officieren. Dit, zeiden ze mij, had het voordeel dat ze nooit in de chambrées hun oppasser behoeften te laten zoeken. Per eskadron hebben ze een »premise» voor hun rijtuig, meestal een break voor het bijwonen van courses of het dienst doen bij manoeuvres als veld-cantine. De manschappen hebben in het hoofdgebouw hun »dortoirs» en »refectoires», welke laatste voorzien zijn van de gemakken die zulke lokalen voor den soldaat wat aantrekkelijk moeten maken; ruime niet sombere vertrekken, die gelegenheid geven om er aan behoorlijke tafels en op niet kreupele stoelen en banken, hun brieven te schrijven, zich te verstrooien met dam- en domino-spelen, en die 's avonds natuurlijk met gas verlicht zijn. De slaapzalen zijn dat evenzeer. Ieder vertrek is behoorlijk verwarmd en van waterleiding voorzien. In de kolossale binnenmanège kan een eskadren tamelijk goed excerceeren. Een overdekt zwambassin, 's winters voorzien van verwarmd water, uit de daarneven, in een afzonderlijk lokaal geplaatste »chauffois», geeft gelegenheid om een gansch eskadron te gelijk een bad te doen nemen. En toch niettegenstaande ik uitrekende dat iedere guide bij de vredessterkte zoowat, alles bij elkaar genomen, slaapzaal, eetzaal, stal, enz. de ruimte van een klein hotel bewoonde, zag ik de poorten aan de achterzijde van den ringmuur nog voorzien van een zeer kwaadaardig hek, dat geen luxe was, maar een bewijs dat de fraaiste kazernen den soldaat niet 't huis houden kunnen.

Zulke overdreven luxe is verklaarbaar in een land, dat geen koloniën, geen Atjeh-oorlogen, geen noemenswaardige marine, geen twee, drie permanente verdedigingsliniën heeft; dat behalve aan Antwerpen en de problematieke Maaslinie, al zijn aandacht en zijn financiële middelen aan het leger schenken kan. Zoo iets bij ons te willen, zou een utopie zijn. Trouwens ik herhaal, men laet daar die kazernen ook liever niet, vooral niet aan Belgische kamerleden van zekere richting zien. De onzen zouden ervan omvallen. Maar toch geloof ik, dat inderdaad de cavalerie-inrichtingen in sommige onzer garnizoenen, wel wat meer met den tijd mochten meegaan. Ik hoor mijn kameraden ten minste nog al eens weeklagen over sommige gebreken b.v. aan *behoorlijke gelegenheid* om in zulk een groot garnizoen, 's winters bij impracticabel weer, hun paarden af te rijden. De enkele veel te kleine binnenmanège is immers nagenoeg den ganschen dag bezet met »lessen» aan den troep en aan onbereden officieren, en in de enkele ledige

uren, vergis ik mij niet tamelijk laat op den dag, is het er wel eens over vol van alle bereken officieren. De winter kan hier dan ook waarlijk weinig geschikt zijn, om de hartstochtelijke liefhebberij tot equestrische oefeningen bij onze jonge officieren te ontwikkelen of gaande te houden. Het is te meer te betreuren omdat men in de Residentie, onder »paardenpad" schijnt te verstaan modderpoelen, waar een voetganger niet door kan, en waarin de opgehoopte dorre blaren de boomwortels, kuilen en steenbrokken zoo verraderlijk verbergen dat het eigenlijk meer aaneengeschakelde gelegenheden tot »storten" zijn. Als men hier zijwaarts van den weg nog wat ruimte overhoudt, na aftrek natuurlijk van tramway en wandelpad, dan wordt hier en daar een boom weggehakt en voor de ruiters is het dan goed genoeg. Van onderhoud is geen sprake. In steden met een zóo talrijk garnizoen, waarvan zij de voordeelen genieten, herkent men hierin wederom, het weinige »cas" dat men bij ons van den militair maakt, want voor de enkele burgerheeren en amazones is het begrijpelijk, hoewel niet gracieus dat men aan zoo iets niet denkt. Maar zou door onze autoriteiten de aandacht niet eens op zulke punten met bescheidenheid kunnen gevestigd worden? Onze residentie mocht in dit opzicht wel eens een voorbeeld nemen aan Brussel, waar werkelijk de paardenpaden langs boulevards en in het Bois de la Cambre evengoed worden onderhouden als die voor voetgangers.

Ja, zeer zeker zouden uit dat verleden der cavalerie nog veel bijzonderheden kunnen worden aangehaald, die ook nog in onze dagen de aandacht van de officieren van het wapen vooral ten volle verdienen. Niet van belang ontbloot zou het b.v. zijn, nog eens na te gaan, hoe destijds de cavalerie zich tegen het ijs wapende, een vraagstuk dat naar het schijnt, nog tegenwoordig tot zulke uiteenlopende inzichten leidt. Immers nog verleden winter werden in Frankrijk, op groote schaal proeven genomen met niet minder dan een viertal stelsels van ijsbeslag. Als men dan ook in het *Journal des sciences militaires*, als eisch voor zoodanig beslag leest: »que le cavalier isolé doit pouvoir à tout moment donné, et à n'importe quel point de la route, sans l'aide de personne (en als zijn paard nu eens niet stil wil staan?) cramponner et décramponner son cheval", dan moet men erkennen dat de oplossing van het vraagstuk, niet van de gemakkelijkste is.

Men ziet tegenwoordig onze bereden officieren nog wel eens de sabel bevestigd hebben aan den zadel: het is niet model en ik haal het niet aan om uit de school te klappen; maar is die vrij onschuldige afwijking soms nog uit een ander oogpunt dan van gemakzucht aanbevelingswaardig? Zeker zou de afgestegen ruiter, bij het vuurgevecht minder in zijn bewegingen belemmerd zijn. De spreker in de eerste Vergadering der »krijgswetenschap" zou met het oog op dit laatste punt, zelfs de sabeltasch willen vervallen zien. Denkt de meerderheid zijner kameraden er ook zoo over? Men moet erkennen dat het vestigen van de aandacht van de mannen van het wapen, het uitlokken van hun op practische ondervinding gegronde opiniën, eigenlijk

meer dadelijk nut afwerpen dan de helaas vruchteloze appels aan de leden van de 2de Kamer gericht.

In een mijner vorige brieven sprak ik u à propos van de noodzakelijkheid om toch ook onze compagniescommandanten bereden te maken, van de onschiktheid hunner tenue, om daarmee thans te paard te stijgen op een onverwacht oogenblik.

Hebt ge wel opgemerkt, mijn waarde *Spectator*, dat thans bij de hervorming der uniformen in de Russische armée, de officieren van *alle wapens*, de pantalons in de laarzen dragen, en zulks, vooral ook met het oog op de door mij toen bedoelde eventualiteit? Wat zijn wij toch traag in het aannemen van wat elders, ja wat *hier* soms zoo lang als goed erkend is. Nog geen week geleden, liet zich hier een nieuw aangekomen officier met de meeste deferentie aan een der onderadjudanten voorstellen. De man had den mantel om, en nog al een gezicht »boven zijn stand". De hoeveelde maal zou die dwaze vergissing voorgekomen zijn. Te recht wijst een schrijver in het *Militair Blad* van de vorige maand er op. Maar minder zou ik het eens zijn met zijn voorstel om ons insignes op de kraag van de bournous te geven. Een kraag dient niet, zooals eens in de *Vliegende Blutter*, een Oberst tot een officier zeide, om neergeslagen te worden: maar om te velde bij slecht weer te worden opgezet. Waar blijft dan het insigne? Buitendien wat doet nu die zwart gepassementeerde Hongaarsche knoop op den mouw; geef ons dien in het goud en gij zijt klaar; één, twee en drie lijnen, voor 2de, 1ste lutenants en kapiteins, één, twee, drie sterren daaronder voor de hoofdofficieren. En de generaal? Nu daarvoor een doelmatiger distinctief te vinden dan die kleine op geen tien passen te onderscheiden sterretjes, lijkt mij geen heksenwerk.

Zoo zijn er in ieder wapen nog tal van details, waarover de grondige en door ondervinding gestaafde beschouwingen, dikwerf tot werkelijke verbeteringen kunnen leiden. »*Aimez les details, ils ne sont pas sans gloire, leur seule connaissance conduit à la victoire*", is een les ons door NAPOLEON nagelaten, en nog al eens door ons miskend. Indachtig het nut van de kennis van details, en van het te velde gewapend zijn met de gegevens, die ieder onzer in zijn werkkring niet kan onthoren bij de practische uitvoering van zoo velerlei verrichtingen, ontvingen wij dankbaar, het »*Vademecum*" van den Kolonel KROMHOUT. Dat het een degelijk, goed bewerkt zakboek zijn zou, waarin de nieuwste zaken op het gebied van technische door den troep uit te voeren arbeid zouden voorkomen, daarvoor stond ons de naam alleen van den vervaardiger borg, en *daarin* is men dan ook niet teleurgesteld. Maar de vraag is, waar bergen wij, — de niet bereden officieren ten minste — te velde, dat en andere zakboekjes; want behalve die gegevens voor technischen arbeid, zijn er zooveel dienst-details, zooveel beknopte aanwijzingen van tactischen en administratieven aard, waarmede wij ons zouden dienen toe te rusten. Volgens de voorschriften op de mobilisatie, is het officiers-

koffertje nu immers al een ware »boite de Pandore" geworden, tot welks ordelijke bepakking bijna de kunst van een BAMBERG gevorderd wordt. Revolver, verrekijker, portatief schrijfgereedschap, kompas, kaarten, een kleine chirurgicale trousse, een notitieboekje, onontbeerlijke zaken die ieder mensch met zich draagt —, wij laten de in het mobilisatie-voorschrift veronderstelde hoeveelheid bankpapier uit nog al verklaarbare ongeloofigheid er buiten — waar moeten wij er in 's hemelsnaam mee blijven? Met den mantel om, kan men hier en daar nog iets bergen; maar zonder dat kleedingstuk, bezit de infanterie-officier ternaauwernood gelegenheid bij zich te steken, wat hij in het gewone dagelijksche leven noodig heeft. Om die reden, waren wij vooreerst een weinig teleurgesteld, toen wij de afmetingen van het anders zoo nuttige boekje zagen, en betreurden het daarenboven, dat het niet tevens ons tot wegwijzer, ook in andere verrichtingen als technische alleen, kon dienen. Ge zult mij zeggen dan ware het immers allicht nog minder portatief geworden? Ik geef dit niet geheel toe; als het formaat kleiner, de omslag meer souple, de vorm in één woord meer dien van een werkelijke zakportefeuille ware, zoodat het ook als zoodanig kon gebruikt worden en *dus in de plaats daarvan kon treden*. Maar lijkt het mij thans ondoenlijk zich er mee te wapenen; in de hagage van den stafofficier, van den artillerist en van ieder officier van technische troepen, mag dat nuttige werkje niet ontbreken, terwijl voorts iedere compagnies- en eskadronscommandant wel zal doen, zijn onderdeel er mee te verrijken. Sergeanten-majoor en opperwachtmeesters moeten er dan maar een plaatsje voor inruimen.

De onvoldoende gelegenheid die de uniform van den infanterie officier biedt, om noodzakelijke voorwerpen daarin te bergen, is niet een van onze geringste grieven daartegen. Voor al zulke wenschelijke verbeteringen, hebben wij geen kamerleden noodig. Ze hebben met het budget niets te maken en toch, al is iedereen soms door de practische ervaring van de gegrondheid van zulke wenken overtuigd, wij vleien er ons niet mede, dat men voor die details een open oog zal hebben; zij *schijnen* dikwerf zulke bijzaken voor hen die buiten den troep staan.

De laatste weken waren voor het garnizoen der Residentie niet vrij van emotiën. Bij gelegenheid van de opening der Staten-Generaal schijnt het spooksel van socialistische misdadige ondernemingen, over het anders dien dag zoo vriendelijke feestvierende 's Gravenhage gezweefd te hebben. Ik zeg schijnt, want alleen uit bijzondere militaire maatregelen was ook iets bijzonders te ontwaren. Een klein faux-air van een staat van beleg, wat geheinzionig gelluister onder de handhavers der openbare orde, die met meer dan alle-daagsche gewichtigheid stapten tusschen de voorbeeldig orderlijke, rustige bevolking en de »badauds" van buiten; voor iemand die wat minder sceptiek is op het stuk van oproeren in Nederland, vooral in de Residentie waarvan de »couches inférieures", veel meer met de muziek in het Bosch en Scheveningen dan met kwaadaardige politieke vraagstukken bezig is, zag het er

werkelijk een beetje akelig, we zouden hier zeggen »oug" uit, met dat militair machtsvertoon. Gelukkig liep alles met de zoogenaamde socialisten af, met den eersten regel van het vers van de »heeren van Alblas", maar alweer gaf die kleine oefening in »oproer" een en ander te denken. B. v. hoe nuttig vooral in zulke oogenblikken, indien evenals ik u hierboven van Brussel aanhaalde, belangrijke militaire punten, in de groote steden, hoofdkwartieren van divisie, regimentsbureau, hoofd- en andere wachten, telephonisch verbonden zijn.

Ik denk hier vooral aan plaatsen als Amsterdam en Rotterdam, waar afzonderlijk rijdende ordonnansen, vooral met het oog op de eigenaardigheid onzer Hollandsche steden, in werkelijk troebele uren, al van een zeer twijfelachtig nut zouden zijn. Een andere opmerking die ons dien dag voor den geest kwam, is deze: dat het zeer te betreuren is, dat b. v. juist een paar dagen vóór de plechtige opening onzer »Kamers", de voor oefening opgekomen lichter naar huis wordt gezonden, zoodat het Regiment Grenadiers en Jagers daardoor op een ridicule zwakte is, met betrekking tot het behoorlijk formeeren der »haie". De miliciens staan bij die gelegenheid met onderlinge tusschenruimten van wel tien tot vijftien pas. Hoe weinig ik mij nu beangst maak voor volksbewegingen hier, wier krachtige uitingen op *deze wijze* al zeer bezwaarlijk zouden zijn tegen te gaan op de meeste punten, vind ik het betreuenswaardig, dat daardoor juist op een dag waarop duizende vreemdelingen ons komen bekijken, waarop ook onze Koning de Residentie en zijn leger terugziet, wij buiten machte zijn, met die uiterlijke eigenschappen van een flinken, ordelijken, goed gesloten troep op te treden, die in het oog van die vreemdelingen en ja ook in dat van het eigen volk een gunstigen indruk maken. Kon men ons niet een paar dagen langer op die grootere sterkte houden? Het is werkelijk voor de officieren een minder verheffend werk, dat schipperen, plooiën, herhaald vriendelijk uitnoodigen tot teruggaan aan de nieuwsgierige massa, wat zij thans bij de onsamenhangende linie hunner manschappen wel doen moeten.

Een andere, ditmaal aangename emotie, werd ons door het bezoek van België's Souverein bezorgd. Ons vooral, militairen, moeten die met den dag toenemende blijken van goede verstandhouding tusschen de beide kleine staten verheugen; immers beter dan onze medeburgers zijn wij doordrongen van de strategische belangen, die België bij een eventueelen revanche-oorlog aan ons verbinden. Bovendien een zeer betreuenswaardige polemiek tusschen hooggeplaatste Belgische en Nederlandsche officieren had eenige jaren geleden onvermijdelijk nude veten weder opgewarmd, min of meer zooals men het noemt »de part et d'autre" kwaad bloed gezet.

Reeds vier jaren geleden, bij gelegenheid van het vijftigjarig bestaan van het Regiment Grenadiers en Jagers, greep de commissie voor dat feest, daarbij geleid door gevoelens van eendracht en vergevingsgezindheid, die gelegenheid gretig aan, om den indruk door bovenbedoelden pennestrijd teweeg

gebracht, uit te wisschen en plaats te doen maken voor gevoelens, die meer strooken met onzen tijd en *onze belangen*. In een oproeping destijds in de Belgische couranten gedaan, gaf die commissie met de volgende woorden daarvan blijk: »Les sentiments sympathiques, qui, depuis de longues années, caractérisent les rapports entre les armées Néerlandaise et Beige, nous font un devoir de ne pas oublier en cette circonstance, les militaires belges, ayant servi autrefois en qualité d'officier, dans le sus dit régiment».

In zooverre heeft zich het Regiment Grenadiers en Jagers *toevallig* meer dan een ander van ons leger, een kleine aanspraak verworven op de welwillendheid van den Belgischen koning. De lange lijst der weldaden en onderscheidingen waarin dat keurkorps zich mag verheugen, is daardoor vermeerderd. Het is voor dat regiment te hopen, dat als de nood aan den man komt, de gelegenheden zich eindelijk zullen voordoen, waarop het op schitterende wijze die weldaden zal kunnen rechtvaardigen, en de groote schuld zal kunnen afloen; want dat het die gelegenheden dan ook dankbaar zou moeten aangrijpen, in zijn vaandel het »noblesse oblige» zou moeten schrijven, daarvan zal wel een ieder, die er deel van uitmaakt, overtuigd zijn. Wij betreuren het intusschen, dat het kortstondige van dat illustre bezoek aan de Residentie, geen gelegenheid schijnt gegeven te hebben, om ook officieren van andere korpsen daar in garnizoen, de hooge eer deelachtig te maken, van aan den vreemden Vorst te worden voorgesteld. Ook hierin ziet men weer dat de groote Fransche dichter gelijk had, toen hij schreef »ordinaire-ment quand les rois passent quelque part, ils passent trop vite».

SPROKKELAAR.

BOEKAANKONDIGINGEN.

La défense des plaines des Pays-Bas, de la Belgique et de la Hollande au moyen de flottes terrestres par J. SCHERPENSEEL, ancien militaire et ancien rédacteur en chef du répertoire général de la marine du monde entier au Lloyd Universel «Veritas». II et III Parties avec deux planches. Utrecht, J. VAN BOEKHOVEN 1883. f 3,50.

Toen wij in den jaargang 1879 van dit tijdschrift het eerste gedeelte van het aan het hoofd dezer regelen genoemde werk, dat onder den titel van »La Vérité sur la Situation militaire des Pays-Bas, de la Belgique et de la Hollande» verschenen was, aankondigden, vingen wij aan en eindigden wij met de vraag of het den schrijver om ernst of kortswijl te doen was geweest. Die vraag kwam ons bij het lezen van het onlangs verschenen tweede deel van zijn pennevrucht voortdurend in de gedachte. Zeer zeker, er is geen twijfel aan of de heer S heeft het ernstig gemeend; zijn oprechte liefde voor het heil en behoud van zijn oorspronkelijk en zijn aangenomen vaderland, die boven elke verdenking verheven is, staat er ons borg voor; maar toch dringt de zonderlinge inhoud van het geschrift aan den deskundigen lezer voortdurend de gedachte op, dat de S. een proeve heeft willen leveren van militaire scherts en jokkernij. Dat de praktische uitvoering van zijn verdedigingsstelsel voor België en Nederland ooit verwezentlijkt zou kunnen worden, daaraan zal wel niemand denken, die slechts enigszins op de hoogte van de militaire zaken is. Niet alleen omdat dit verbazend duur, maar nog meer omdat het heel verkeerd zou zijn. Zijn stelsel komt neer op een soort van Chineesche muur, technisch ingericht met gebruikmaking van alles wat de moderne industrie aan de hand heeft gedaan voor zoover het strekken kan tot vermeerdering van het passieve vermogen, ja, nog veel meer dan dat, met gebruikmaking van vele zaken, die in het fantastische brein van den schrijver zijn uitgebroeid.

Zooals de titel aanduidt, spelen vaartuigen bij het verdedigingsstelsel van den heer S. een aanzienlijke rol. Bij het lezen van de uitdrukking »flotte terrestre» zou men onwillekeurig gaan denken aan iets zeer buitengewoons op het punt van den vaartuigenbouw. Te dien aanzien wordt men echter gerustgesteld; de vaartuigen der »flotte terrestre» hebben dit met onze trekschuiten gemeen,

dat zij gebruik maken van gegraven vaarten en natuurlijke wateren, in dit geval in hoofdzaak van de hoofdgracht vóór de borstwering; daarop konen kleine monitors de verdediging steunen: zie daar de „flotte terrestre.“

De S. verklaart en verdedigt zijn voorliefde voor de verdedigingsmiddelen te water door een reeks van parallellen, waarin hij tracht aan te toonen dat de krijgsveld dienst te land sinds de vorige eeuw stationnair is gebleven niet alleen, maar in sommige opzichten zelfs achteruit is gegaan, terwijl op maritiem gebied werkelijk op vooruitgang te wijzen valt. Van die omstandigheid, zegt hij, moet partij getrokken worden; niet dat alles op 't stuk van de strijdindelen te water en haar gebruik op 't oogenblik onverbeterlijk is, maar in hetgeen nog ontbreekt zal de schrijver hij zijne technische ontwerpen en hij de aanwijzingen omtrent het gebruik van het door hem ontworpen materieel op afdoende wijze voorzien.

Hij, die met aandacht slechts een paar der evenbedoelde parallellen gelezen heeft, zal dadelijk het raadsel opgelost vinden van de zonderlinge voorstellen van den heer S. Hij heeft zonder twijfel veel gelezen over militaire onderwerpen, maar aan de noodige voorbereidende vakstudie om goed te begrijpen, wat hij las, heeft het hem blijkbaar ontbroken. Telkens en telkens stoot men, naast gezonde opvattingen en ware voorstellingen, op de meest vreemdsoortige begrippen, ja zelfs op de zonderlingste afwijkingen van het gezond verstand, aangenomen altijd, dat de heer S. niet de eenige is, die zich in 't bezit van dit kostbare goed mag verheugen en wij, gewone militaire deskundigen, daarvan te eenemale onthloot zijn.

Niet minder geweld wordt zoo nu en dan aan onze gewone opvattingen van militaire zaken gedaan bij een zeer breedvoerige opsomming van de eischen, waaraan een verdedigingslinie van België en Nederland moet voldoen. Hier, zooals overal in het werk, vindt men een mengelmoois van juiste opmerkingen en iets wat men geneigd zou zijn, wanneer de hoffelijkheid er zich niet tegen verzet, volslagen onzin te noemen. Zoo ook in de voorstelling die hij geeft van een denkbeeldigen aanval op de volgens zijn ontwerpen ingerichte linie. De wijze waarop de S. er weg mede weet om de aanvalsmiddelen des vijands, zoo personeele als materieele, uit den weg te ruimen, doet soms meer denken aan de kunstvertooningen van Bosco en Stot-Tai, dan aan een natuurlijke voorstelling van mogelijke oorlogsgebeurtenissen.

Hoe de S. de verschillende technische hulpmiddelen voor den bouw en de inrichting zijner verdedigingslinie wil vervaardigen blijft in het voor ons liggende gedeelte van zijn werk nog een geheim. De ontvouwing daarvan blijft voor een volgend stuk van zijn letterarbeid bewaard. Tot dusver verkregen wij nog maar een overzicht in 't groot, in ruime trekken. Ruim voldoende echter om den S. reeds nu gaarne den raad te geven, zich de moeite van een verdere ontwikkeling zijner plannen te besparen. Zij kunnen zoo fraai mogelijk zijn, daar waar het geheele stelsel tot geen praktische toepassing kan leiden, heeft men aan de samenstellende deelen al zeer weinig.

Langs welke punten de S. zijn verdedigingslinie wil aanleggen, blijkt tot dus ver niet met voldoende zekerheid. Op één plaats in 't werk maakt hij een

vergelijking tusschen het bestaande verdedigingsstelsel der beide landen met zijn aaneengesloten linie, beginnende ten westen van Veurne aan de Noordzee en verder loopende naar de plaats waar de Sambre op Belgisch gebied treedt, over de citadel van Luik, Maaseyck, het fort St. Michiel tegenover Venlo, Nijmegen en Zutphen naar den Dollart; op een andere plaats vinden wij de linie Nieuwpoort—Dendermonde—Mechelen—Herenthals—Kempenkanaal enz., in tegenstelling met de positie Antwerpen genoemd. Maar hoe dat ook zij, verbeeldt u een doorlopend dubbel stel dubbelde borstweringen, waar tusschen 8 spoorwegen voor het vervoer van de artillerie en infanterie; alle beweging geschiedt per spoor; de treinen zijn tevens de batterijen en de opstellingsplaatsen voor de infanterie; stelt u verder voor in het lichaam der borstweringen leidingen voor kokend water ter besproeiing van den stormenden aanvaller en van petroleum ter verbranding nadat deze op de grachten is uitgespreid; voor en achter de dubbelde borstweringlinie breede grachten, aan 's vijands zijde hier en daar aanzienlijk naar voren verbreed om monitors gelegenheid tot flankering te geven. Vóór de linie overal een breede, tot 2 M. diepte opzetbare inundatie! Ziedaar een algemeen beeld van des schrijvers desiderata.

Er zijn slechts twee categoriën van personen aan wie wij de lezing van het tweede deel van het werk van den heer S. durven aanbevelen. In de eerste plaats aan hen, die eenige vernakelijke oogenblikken willen doorbrengen; want dit moet men den S. toegeven, dat hij, door deskundigen gelezen wordende, daarvoor heeft gezorgd. In de tweede plaats aan hen, die wel eens een neiging bij zich voelen wortelschieten om te spreken of te schrijven over een anderwerp, dat zij niet voldoende meester zijn; voor de zoodanigen is het nu door ons besproken boek een zeer goed waarschuwerde les, want zij zullen het niet ter zijde leggen dan opnieuw overtuigd van de juistheid van ons nimmer volprezen oud Hollandsch spreekwoord: »Schoenmaker, houdt U bij uw leest"!

A. KOOL.

Chronologische lijst van heeren officieren der Nederlandsche cavalerie van 1814—1833 uit zeer vertrouwbare bronnen samengesteld door Ritmeester WILBRENNINGK. 's Bosch, F. E. VAN AMMERS. Prijs f 1.00.

In deze chronologische lijst wordt in de eerste plaats aangetroffen een opgaaf van de namen der 11 inspecteurs van de cavalerie, die sinds het jaar 1814 aan het hoofd van het wapen gestaan hebben; terwijl verder een opgaaf volgt van de namen der officieren, die bij de cavalerie gediend hebben of daartoe nog behooren, met vermelding van het jaar van geboorte, het jaar van in dienststelling, den datum van aanstelling tot 2de luitenant en verdere rangen, alsmede van den datum en de wijze waarop zij den dienst hebben verlaten.

De samenstelling van deze lijst zal den vervaardiger ongetwijfeld veel moeite en onderzoek gekost hebben; maar wij houden ons overtuigd, dat hij ook de

voldoening zal smaken, een arbeid te hebben verricht, die met ingenomenheid bij het wapen der cavalerie zal worden ontvangen. Ieder cavalerist zal er ongetwijfeld prijs op stellen, in het bezit te zijn van een dergelijk stamboek, dat aan volledigheid weinig te wenschen overlaat.

De marine-begroeting voor 1884, wat betreft de uitgaven voor Torpedo-Materiaal, door L. C. ROVERS, Luitenant ter zee, gedetacheerd bij den Marine-Torpedodienst, Nieuwediep, J. C. DE BUISSONNÉ & Zoon. 1883. Prijs f 0,40.

Op het oogenblik waarop wij de pen ter hand nemen, om dit vlugschrift aan te kondigen, is het verschijnen daarvan reeds ter algemeene kennis gekomen door de besprekingen, die daaraan door de dagbladen zijn gewijd en door de daarin voorkomende mededeeling, dat de Schrijver van zijn detachering bij den marine-torpedodienst is ontheven wegens de harde woorden, die het Departement van Marine van hem heeft moeten hooren.

Ernstige beschuldigingen zijn het ongetwijfeld, die door den heer ROVERS in zijn geschrift aan het Departement van Marine worden gedaan, die alleen verontschuldigd kunnen worden, wanneer het blijkt, dat zij evenveel ernstige waarheden bevatten.

Het komt ons voor, dat zulks voor hen, die het geschrift met aandacht en onpartijdigheid lezen, aan geen twijfel onderworpen is. Schier iedere regel getuigt van een groote mate van zaakkennis, die leidt tot een degelijk gevestigde overtuiging en tot den moed om die overtuiging, in het waarachtig belang der zaak, uit te spreken.

Het doel van het vlugschrift is, het toestaan der gelden, aangevraagd voor de aanschaffing van twee torpedo-booten en voor den aankoop van het geheim van de „Whitehead-torpedo” en 15 à 20 torpedo's (te zamen f 400.000), te ontraden.

Om dit advies te motiveeren, geeft de heer ROVERS ons een schets van den toestand, waarin het marine-torpedo-wezen op dit oogenblik verkeert. Dit leidt tot het besluit, dat wij thans reeds meer materiaal hebben dan met het beschikbare geoefend personeel kan worden bemand, en dus het aanschaffen van meer torpedo-booten niet gewenscht is; dat de kennis, bij ons torpedo-personeel te gebrekkig is, om vertrouwen te kunnen verkrijgen in de zoo moeilijk te behandelen vischtorpedo's en dat dus de aanschaffing daarvan, hoe wenschelijk ook, op dit oogenblik eer schadelijk dan voordeelig te achten is.

Het doet ons werkelijk pijnlijk aan, de lijdensgeschiedenis van het marine-torpedo-wezen in de brochure van den heer ROVERS te lezen. Nu en dan scheen er een betere dageraad te zullen aanbreken, maar telkens wordt het weer donker en vraagt men zich af, of men bij het Departement wei diep doordrongen was van al de voordeelen, die van het gebruik van torpedo's in verschillende omstandigheden kunnen getrokken worden.

Zou b.v. waren onze torpedo-booten aanvankelijk elk met twee torpedo's ge-

wajend en besluit men, op grond van een proef, die van de werkelijke toestanden hemelsbreed verschilt, om de nieuw aan te maken booten slechts met één torpedo te voorzien, en zulks met miskenning van de groote voordeelen, die het bezit van een tweede mijn kan opleveren, zooals door den Schr. met voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis wordt gestaafd. Zoo voorziet men de stoombarkassen van een steuninrichting, waarvan de ondoelmatigheid in het verslag over het torpedo-wezen met ronde woorden wordt erkend, om de geringe kosten te ontgaan, die het vervangen der bestaande ijzeren sparren door stalen zou vorderen. Zoo wordt het doel, waarmede de roeisloepen van spartorpedo's moeten voorzien worden, niet begrepen en uit dien hoofde aan die vaartuigen de torpedo onthouden. De aanvankelijk met zekeren aandrang verleende machtiging om de ramschepen van dwarssparren te voorzien, wordt ingetrokken wegens de vele bezwaren veroorzakende en kostbare ongesteunde stalen dwarssparren". Liever wil men aan de vloot nog een paar torpedo-booten toevoegen. Daargelaten dat de kosten voor de torpedo-inrichtingen op de ramschepen slechts f 10.000 zouden bedragen tegen f 104.400 voor twee nieuwe torpedo-booten, wordt door den heer R. onwederlegbaar aangetoond, dat laatstgenoemde de spartorpedo's der ramschepen niet kunnen vervangen; terwijl tevens uiteengezet wordt, welke onschatbare voordeelen zijn prijsgegeven, door genoemde vaartuigen dit niterst krachtig aanvallend en verdedigend middel te onthouden.

Hetzelfde is geschied ten opzichte van de monitors en de stoombarkassen, van welke laatste alleen de 14 eerste een voorspartorpedo-inrichting hebben; terwijl het toch niet te ontkennen valt, dat een dergelijke inrichting een krachtig weermiddel kan zijn en door den Schr. zelfs voorbeelden uit de krijgsgeschiedenis aangehaald worden, waaruit blijkt, dat monitors soms van een torpedo als aanvalsmiddel een zeer doelmatig gebruik kunnen maken.

Het zondenregister wordt voortgezet door op te merken, dat na 1876 onze kruisers 1ste klas gebouwd zijn alsof er geen torpedo's bestonden; dat we in 1879 beschikten over 9 torpedo-booten met 17 torpedo's en thans over 22 booten met 22 torpedo's en eindelijk dat in de bewapening der torpedo-booten achteruitgang en in die van het andere drijvend materieel geen vooruitgang is te bespeuren.

Is de uitslag van het onderzoek aangaande het materieel van het torpedo-wezen alles behalve bemoedigend en valt daaruit o. a. af te leiden, dat met betrekkelijk weinig kosten, de kracht onzer marine aanzienlijk had kunnen verhoogd worden, — ten opzichte van het personeel is de toestand niet minder bedroevend.

De heer Rovers merkt op, dat de kennis van de torpedo bij den torpedo-dienst tegenwoordig veel geringer is dan vroeger; een gevolg van de omstandigheid dat de officieren, die daarbij gedetacheerd worden, geen onderricht ontvangen en er meer dan gewone begaafdheid en werkkraft gevorderd wordt, om door eigen studie achter de waarheid te komen.

Het voorhanden personeel wijst op een aanzienlijk te kort, een gebrek dat sinds jaren bestaat; terwijl een zeer geruime tijd gevorderd wordt om een dege-

lijk personeel te vormen. Van de zeeofficieren zijn op dit oogenblik slechts een 42tal voldoende vertrouwd met de torpedo-booten om dadelijk in oorlogstijd als commandant te kunnen optreden, en hoewel erkend wordt dat voor hen geen langdurige oefening noodig is om met een spartorpedo om te gaan, zoo diende althans een reglement voorhanden te zijn, om hen tot richtsnoer te strekken. Dit is echter reeds sinds 1870 uitverkocht en sedert niet herdrukt.

Te recht zegt de Schrijver: »Gebrek aan kennis van de torpedo's bij het personeel van de vloot is een nog bedenkelijker verschijnsel, dan de achterlijkheid van het materiaal. Koopen van materiaal gaat spoediger dan het verspreiden van kennis". — En aan wien de schuld? »Dat gebrek" — zegt Schr. — is een van de nadeelige gevolgen van de langdurige verwaarloozing van het torpedo-wezen door het Departement van Marine, waaronder wij nog jaren zullen gebukt gaan".

Kan het verwondering baren dat de heer R. onder dergelijke omstandigheden het toestaan der op de begrooting voor het torpedo-materiaal aangevraagde gelden ontraadt? Dat hij uitbreiding van materieel aannadzaam acht, wanneer het personeel om het te bedienen ontbreekt? Dat hij tegen de aanschaffing der vischtorpedo's is, zoolang de kennis bij het personeel niet voldoende is, om in dit uitmuntende wapen vertrouwen te leeren stellen? Ons schijnt zijn advies alleszins logisch toe.

Door zijn wellicht al te groote vrijmoedigheid heeft de heer R. zich, naar het schijnt, de ontevredenheid zijner superieuren op den hals gehaald, en wij willen niet ontkennen, dat we hier en daar liever een andere inkleeding gezien hadden, zonder te kort te doen aan de ware voorstelling der feiten. Maar uit het geheele betoog blijkt Schrijver's overtuiging, te hebben gehandeld in het belang der zaak en dus in 's lands belang. Hij is de eerste niet, die, door onbeschrond optreden, in moeilijkheden gewikkeld wordt. Maar, wanneer werkelijk blijkt dat hij goed gezien heeft, dan zal zeker ten slotte de waardeering van zijn arbeid niet uitblijven.

OVERZICHT VAN BUITENLANDSCHE TIJDSCHRIFTEN.

I. Legerorganisatie en Schutterij.

De militie en de provinciale troepen. (*Vervolg.*) Een geschiedkundig overzicht van de samenstelling en de recruiteering van het leger vóór de invoering van de loting. (Sc. M., Oct.)

Recruiteering der artillerie. Bestrijding van de bewering in het *Zeitschrift für Schw. Art.* N°. 9, dat de aanvulling bij de artillerie onvoldoende is. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

II. Algemeene krijgskunst.

De groote manoeuvres. Overzicht van het werk van v. BOGUSLAWSKI, Over de voorbereiding, leiding en uitvoering der groote manoeuvres. (*Wordt vervolgd.*) (Sp. M., 1 et 15 Nov.)

Over een nieuwe inrichting van de graphische marschvoorstelling. (Sc. M., Oct.)

De soldaat. (*Vervolg.*) Over de inrichting van den artillerie-transporttrein en de oefening van de daarbij ingedeelde manschappen. — Over den corvée- en wachtdienst. Deze moet en kan sterk ingekrompen worden. (Sc. M., Oct.)

Het hedendaagsche vestingstelsel van het westelijke verdedigingsfront van Italië. (*Vervolg.*) (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Het vestingstelsel in Nederland. (*Met platen.*) Uittreksel uit een daarop betrekkelijk opstel in het *Journal of the Royal United service Institution*. Hoofdzakelijk wordt besproken de politiek-militaire positie van Nederland, en een beschrijving gegeven van de verdedigingsstellingen met de daartoe behorende sterkten en inundatiën. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

De tactiek der Russen bij Plevna, wat betreft het gebruik der artillerie. De tegenwoordig algemeen geldende grondbeginselen zijn niet genoegzaam toegepast. Bij den aanval bracht men niet steeds al de beschikbare artillerie in werking en na de verovering eener positie was de artillerie niet altijd dadelijk bij de hand. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

IV. Techniek der artillerie en ballistiek.

Nog een bijdrage over de derivatie der puntprojectielen. Na het verschijnen van de opstellen van den Luit. kol. SPONR over dit onderwerp in de *Jahrb. A. u. M.* werden hem door den Italiaanschen Generaal ANTONIO ARALDI, diens reeds in 1868 en 1876 openbaar gemaakte beschouwingen over de derivatie ter beoordeeling gezonden. De Luit.-kol. SPONR toont aan in welke opzichten die beschouwingen op verkeerden grondslag berusten. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Ditgaven in 1882 en 1883 in Italië voor aanschaffing van artillerie-materieel, proeven en versterkingen. Opsomming der gedane uitgaven met mededeeling van de doeleinden, waarvoor de gelden besteed zijn. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Nieuwe ballistische formules. (Slot.) Het convergeerend maken der reeksen, voor de berekening van de baan, door verplaatsing van den oorsprong. Aanwijzing van de formules voor het practische gebruik. Toepassingen. (Archiv, Band 90, Heft 5.)

V. Militaire administratie en intendance.

Over de administratie en het geldelijk beheer bij troepenkorpsen. (Slot.) Veranderingen en vereenvoudigingen worden voorgesteld. (Sc. M., Oct.)

VII. Militaire wetgeving. Algemeene wetten en voorschriften.

Een staaltje van rechtspleging in het keurvorstendom Hannover. Als een bewijs op welke wijze men te werk ging tegen personen, die, tijdens de Fransche omwenteling, zich opmerkingen veroorloofden over bestaande toestanden, wordt de vervolging meegegeeld van twee officieren, die aangeklaagd werden wegens ongehoorzame, ongepaste en voor den dienst nadeelige uitdrukkingen. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

IX. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der infanterie.

Een nieuw geweer- en patroonstelsel RUBIN. Een vergelijking van de ballistische eigenschappen van het Duitsche rijksgeweer met het Zwitsersche repoteergeweer, leidt tot de gevolgtrekking, dat door vermeerdering van lading bij dit kaliber wel eenige meerdere bestreken ruimte kan verkregen worden, doch ten koste van de trefkans en van meerderen terugstoot. Dit dien hoofde zijn door den Zwitserschen Majoer RUBIN proeven op vrij uitgebreide schaal genomen met geweren van 9, 8,5 en 8 mM. kaliber, projectielen van 3,5 kal. lengte en een lading van 4,75 G. De uitkomsten, die worden medegegdeeld, wijzen op een verhoogde trefkans en een veel grootere bestreken ruimte dan bij het kal. van 11 mM. De aanvangssnelheid bij de genoemde projectielen, die een koperen geleidingsband hebben, was resp. 458, 465 en 502 M. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

X. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der cavalerie.

De Russische cavalerie in wezen en in schijn. Op het papier heeft Rusland een ontzagwekkende cavalerie, zooals uit de meegegeelde cijfers blijkt. In werkelijkheid echter kan het, bij het uitbreken van een oorlog, niet snel een groote macht op een bepaald punt bijeenbrengen; terwijl door het te veel op den voorgrond brengen van het gevecht te voet, een hedenkelijke richting wordt ingeslagen. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

XI. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der artillerie.

De vestingartillerie tegenover de Kamer. Hoewel het een feit is dat de vestingartillerie tevens een afzonderlijk korps vormt, kan het toch nuttig

zijn zich af te vragen of het wel noodzakelijk was daarvan een afzonderlijk korps te maken, en vooral of de gekozen weg om daartoe te komen, wel de beste is die ingeslagen had kunnen worden? De Schrijver meent op die vragen geen bevestigend antwoord te kunnen geven. (Sc. M., Oct.)

De belegeringsparken van Rusland, Engeland en Frankrijk. Mededeeling van de samenstelling der parken. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Het zichtbaar maken van de aanslagen bij de oefeningen van den artillerist. Aanwijzing van een methode, waarbij de door schijnkardoezen aan te duiden aanslagen, in overeenstemming kunnen worden gebracht met de bij den vuurmond nangevende correctiën, en met de trefkans van het geschut. Bij deze methode wordt het gebruik van den telefoon gevorderd voor de gemeenschap tusschen batterij en waarnemingspost. (Archiv, Band XC, Heft 5.)

Schiетоefening der art. officiersoefeningsschool te Ried bij Kloten. Beschrijving van een schietoefening met granaten en gennaastkartetsen met dubbele werking uit het nieuwe kanon van 8 cM. op groote, onbekende afstanden, en op een terrein, dat onvoordeelig was zoowel voor de uitwerking der granaten als voor de waarneming der schoten. (Schw. A. u. G., N°. 10.)

XII. De krijgswetenschap met betrekking tot het wapen der genie.

Organisatie der Duitsehe pioniers. Overgenomen uit de *Revue militaire de l'étranger*. I. Veldpioniers. Vredesorganisatie. Oorlogsorganisatie: samenstelling en sterkte van een pionierbataljon; bewapening; uitrusting aan werktuigen; kleeding; voertuigen. (Wordt vervolgd.) (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Onderzeesche vernielingen in de haven van Brast. (Met schetsen.). Beschrijving van de gevolgde methode bij het opruimen van een rotsachtige ondiepte. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Bijdrage tot de geschiedenis van de versterkingen met bastions. Betoog dat eerst na de eerste helft van de 16de eeuw de bastions algemeen in zwang zijn gekomen. (Archiv, Band XC, Heft 5.)

XIV. Krijgsgeschiedenis.

De veldtocht van Armenië van Juli tot December 1877. (Vervolg.) (Sp. M., 1 Nov.)

De slag van Assiette. (Vervolg.) (Sp. M., 1 et 15 Nov.)

Studie betrekkelijk den slag van St. Quentin in Jan. 1871. (Wordt vervolgd.) (Sp. M., 1 et 15 Nov.)

Militaire gedenkschriften van den Generaal HULOT. (Vervolg.) (Sp. M., 15 Nov.)

De Russische-Turksche oorlog, 1877—1878. SULEYMAN PACHA en zijn proces. (Vervolg.) (Sp. M., 15 Nov.)

De onlusten in Algerië. Figuig in 1883. (Sp. M., 15 Nov.)

De strijd om het bezit van Weenen in 1683. Een beschrijving van dien strijd, als bijdrage tot de geschiedenis van den vestingoorlog. (Archiv, Band XC, Heft 4.)

RIMPLER als practisch ingenieur. Bijzonderheden omtrent zijn handelingen en geschriften. (Archiv, Band XC, Heft 4.)

De Pruisische huzaren bij het leger der bondgenooten van FREDERIK DEN GROOTE in het jaar 1760. (Vervolg.) (Jahrb. A. u. M., Nov.)

Militaire karakterbeelden uit den Amerikaanschen burgeroorlog. De Admiraal FARRAGUT. (Jahrb. A. u. M., Nov.)

XV. **Wiskunde. Natuurkunde. Technologie.**

Weervoorspelling. Omschrijving van verschillende meteorologische waarnemingen als grondslag van weervoorspelling. (Sc. M., Oct.)

XVII. **Staatkunde. Staatsrecht.**

Savoie en de Zwitsersche neutraliteit. Naar aanleiding van de opbitsing van Zwitserland tegen Frankrijk door Duitsche bladen wegens het aanleggen van versterkingen in noordelijk Savoje, wordt de betekenis dier versterkingen meegedeeld en de verklaring afgelegd, dat een eventueele schending van de Zwitsersche neutraliteit allerminst in Frankrijk's bedoeling ligt. (Sp. M., 1 Nov.)

De veelvuldige wisseling van minister van oorlog. Bij een parlementairen regeeringsvorm is een veelvuldige wisseling in het ministerie van oorlog niet te vermijden; trouwens geeft de statistiek aan, dat dit in Frankrijk een oude kwaal is; sinds de aanstelling van den eersten minister van oorlog in 1630 zijn er niet minder dan 99 geweest. Om de groote nadeelen hiervan voor het leger voortspruitende, weg te nemen, zouden de betrekkingen van chef van den generalen staf en ondersecretaris van Staat niet in andere handen moeten overgaan, telkens als een nieuwe minister van oorlog optreedt, en zou men deze ambtenaren een bepaalden werkkring moeten opdragen, onder eigen verantwoordelijkheid. (Sp. M., 15 Nov.)

XVIII. **Onderwerpen van gemengden aard.**

Maandelijksche kroniek. Het is een verkeerd denkbeeld, dat het aanstellen van een ondersecretaris van staat bij het ministerie van oorlog in de toekomst de veelvuldige verwisseling van de portefeuille van oorlog zal voorkomen. De minister blijft de verantwoordelijke en ook de politieke persoon; de ondersecretaris kan alleen zijn administratieve werkzaamheden verlichten. Men acht het verkeerd, dat een burger voor de genoemde betrekking gekozen is, te meer wijl de heer CASIMIR PÉRIER tevens de betrekking van Afgevaardigde bekleedt. Vermoedelijk zal door hem getracht worden, ingrijpende wijzigingen in de administratie door vermindering van het personeel; hiermede moet echter met omzichtigheid te werk gegaan worden, om zich in oorlogstijd voor teleurstelling te vrijwaren. — De legercommissie heeft de wetsontwerpen op de scholen voor regimentskinderen, het koloniale leger en de recrueteering ingediend. (Sp. M., 1 Nov.)

Veertiendaagsche kroniek. Het wetsontwerp der legercommissie op de bevordering, rapporteur de heer DE ROYS, is ingediend. Behalve hetgeen daarin voorkomt over de geschiktheid voor hooger en over de bevordering bij de reserve van het actieve en bij het territoriale leger, verschilt zij weinig met de wet van 1832. Een goede zaak in het ontwerp is, dat daarin voorgesteld wordt, alleen zoodanige officieren te bevorderen, die blijken gegeven hebben, voor den hooger en rang de noodige bekwaamheid te bezitten. Daarentegen bevat zij een veelverfelijke bepaling omtrent bevordering bij keuze, n. l. dat deze afhankelijk gesteld wordt van de beoordeeling der korpschefs. Een dergelijke onbillijke bepaling is trouwens geheel in overeenstemming met onzen hedendaagschen politieken en socialen toestand. De beginselen, die men bij de bevordering zou behooren te volgen, worden uiteengezet. — Het nieuwe reglement op den plaatselijken dienst in vestingen en garnizoenen is verschenen; men acht de bepalingen uitmuntend. — De budgetcommissie heeft het gevraagde crediet voor de oprichting van twee scholen voor den militairen geneeskundigen dienst, te Bordeaux en Nancy, geweigerd. Wanneer zodoende de recrueteering van militaire geneeskundigen in de toekomst niet verzekerd is, drangt althans de minister daarvan niet de verantwoordelijkheid. (Sp. M., 15 Nov.)

Verscheidenheden. De duitse schokbuis tot granaten vooral het belegering-, vesting- en kustgeschut. (*Mel schelsen.*) — De productie van de artillerie-inrichtingen in Rusland in 1881. — Schroefsluiting voor geschut van VAVASSEUR. — Invoering van een nieuwe officiersrevolver in Duitschland. — De Duitse tijdbuis voor veldgeschut. — Photographeeren uit één in beweging zijnden spoorwagen. — Werking van een storm in Amerika. — Proeven met revolver- en achterlaadkanonnen in Shoebusiness. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Gezondheidsstatistiek betrekkelijk het Oostenrijkache leger over Augustus. (Mitth. A. u. G., Heft 10.)

Verscheidenheden. Over de uitvinding van het buskruit en de vroegste fabricage van geschut in Duitschland. Electriche verlichting bij pneumatische fundeeringen. (Archiv, Band XC, Heft 5.)

Verscheidenheden. Aankoop van paarden voor het Duitse leger in 1883. — De samenstelling der Franache belegeringstreinen. (Schw. A. u. G., N°. 10.)